This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

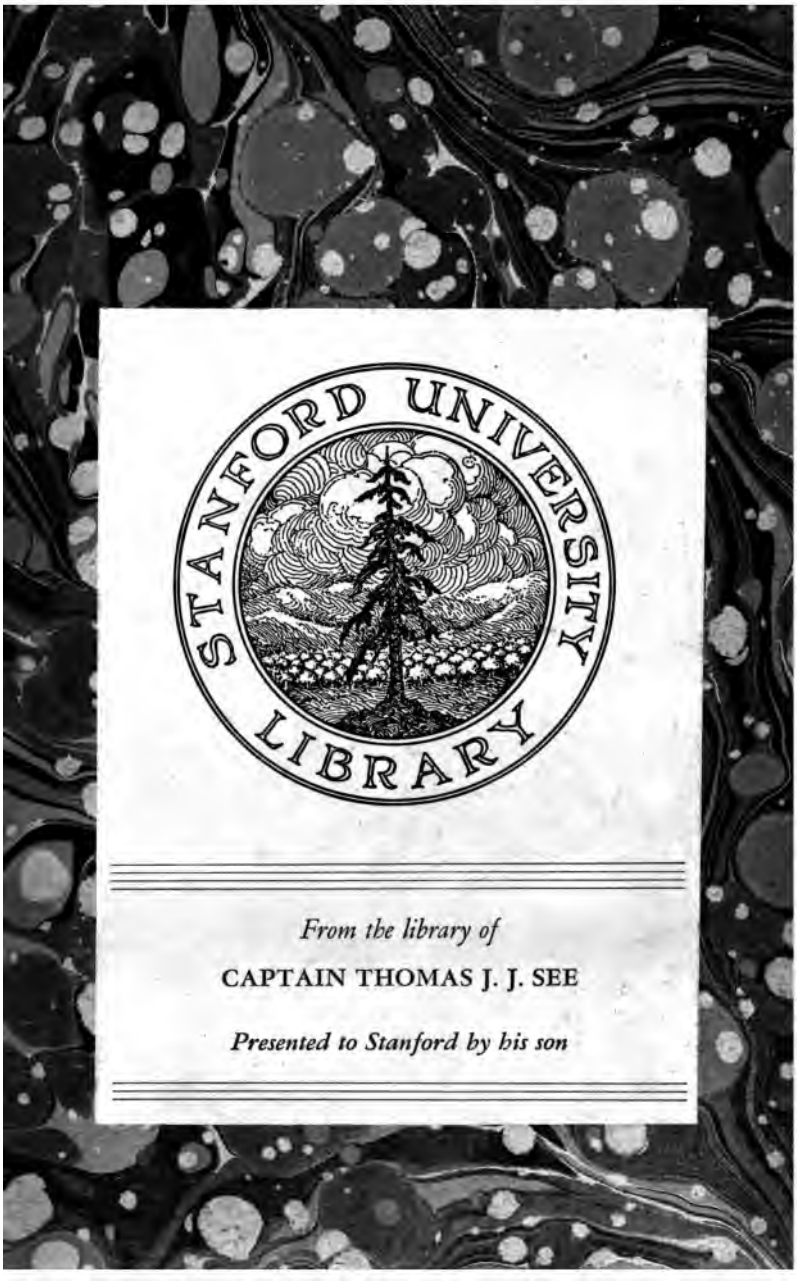

From the library of

CAPTAIN THOMAS J. J. SEE

Presented to Stanford by his son

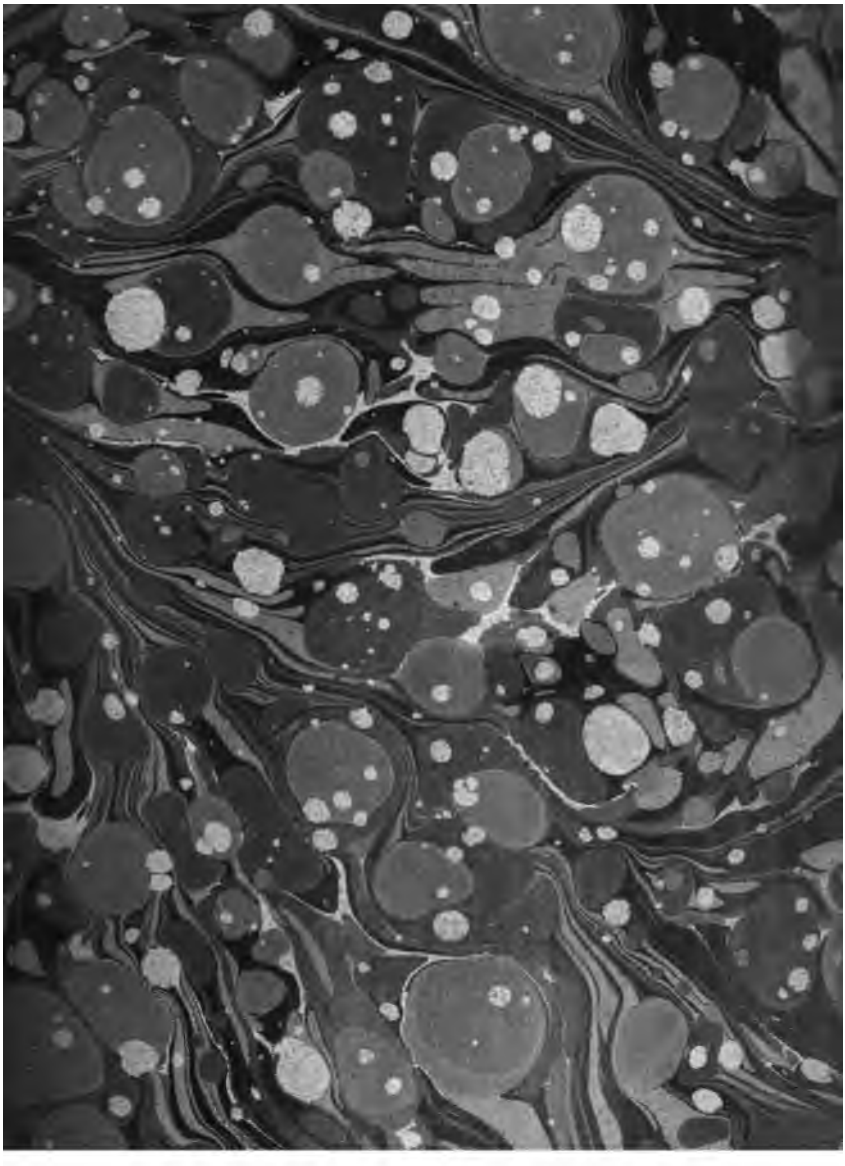

9 vols
5.00

T. J. J. SEE
MARE ISLAND, CALIF.

PLATONIS
DIALOGI

GRAECE ET LATINE

EX RECENSIONE

IMMANUELIS BEKKERI

PARTIS TERTIAE VOLUMEN TERTIUM

BEROLINI
IMPENSIS GE. REIMERI
LONDINI APUD I. BLACK ET FIL.
TH. BOOSEY ET F. H. ROTHE
OXONIAE APUD I. PARKER
1818.

PA4279
A2
1816
V.3:3

PLATONIS

DIALOGORUM

PARS TERTIA

VOL. I.

REI PUBLICAE LIBRI DECEM

VOL. II.

TIMAEUS
CRITIAS

APPENDIX

LEGUM LIBRI PRIORES SEX

VOL. III.

LEGG. LIBRI POSTERIORES SEX
EPINOMIS
TIMAEUS LOCRUS
EPISTOLAE
AXIOCHUS
DE IUSTO
DE VIRTUTE
DEMODOCUS
SISYPHUS
ERYXIAS
DEFINITIONES

Z.

Γενομένων δὲ παίδων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν τροφὴν 788
μέν που καὶ παιδείαν τὸ μετὰ ταῦτα λέγειν ὀρθότατα
γίγνοιθ' ἡμῖν, ἣν εἶναι μὲν ἄῤῥητον πάντως ἀδύνα-
τον, λεγομένη δὲ διδαχῇ τινὶ καὶ νουθετήσει μᾶλλον
ἢ νόμοις εἰκυῖ' ἂν ἡμῖν φαίνοιτο. ἰδίᾳ γὰρ καὶ κατ' οἰ-
κίας πολλὰ καὶ σμικρὰ καὶ οὐκ ἐκφανῆ πᾶσι γιγνόμενα
ῥᾳδίως ὑπὸ τῆς ἑκάστων λύπης τε καὶ ἡδονῆς καὶ ἐπι-
θυμίας, ἕτερα παρὰ τὰς τοῦ νομοθέτου ξυμβουλὰς πα-
ραγενόμενα παντοδαπὰ καὶ οὐχ ὅμοια ἀλλήλοις ἀπερ-
10 *γάζοιτ' ἂν τὰ τῶν πολιτῶν ἤθη· τοῦτο δὲ κακὸν ταῖς*
πόλεσι. καὶ γὰρ διὰ σμικρότητα αὐτῶν καὶ πυκνότητα
ἐπιζήμια τιθέντα ποιεῖν νόμους ἀπρεπὲς. ἅμα καὶ

Satis igitur de liberis, tam masculis quam feminis. de ipsorum educatione et disciplina post haec nobis est dicendum. quam omnino silentio praeterire impossibile est: ac si dicatur, mentioni cuidam doctrinaeque potius quam legibus congrua videtur. quae enim privatim et per singulas domos tum multa tum parva et occulta, quotidie fiunt, cum facile ex voluptate, dolore et cupiditate singulorum, praeter legumlatoris consilium, agantur, varios et dissimiles mores civium reddunt. quae res civitatibus officit. cum vero parva et frequentia sint, singulis mulcta imposita, ea legum positione vetare, non satis honestum esset atque deco-

ἄσχημον. διαφθείρει δὲ καὶ τοὺς γραφῇ τεθέντας νόμους, ἐν τοῖς σμικροῖς καὶ πυκνοῖς ἐθισθέντων τῶν ἀνθρώπων παρανομεῖν. ὥστε ἀπορία μὲν περὶ αὐτὰ νομοθετεῖν, σιγᾷν δὲ ἀδύνατον. ἃ δὲ λέγω, δηλῶσαι πειρατέον οἷον δείγματα ἐξενεγκόντα εἰς φῶς· νῦν γὰρ λεγομένοις ἔοικε κατά τι σκότος.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν ὅτι μὲν σώματα καὶ ψυχὰς τὴν γε ὀρθὴν πάντως δεῖ τροφὴν φαίνεσθαι δυναμένην ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐξεργάζεσθαι, τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἴρηταί που.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Σώματα δὲ κάλλιστα, οἶμαι, τό γε ἁπλούστατον, ὡς ὀρθότατα δεῖ νέων ὄντων εὐθὺς φύεσθαι τῶν παίδων.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τί δέ; τόδε οὐκ ἐννοοῦμεν, ὡς ἡ πρώτη βλάστη παντὸς ζώου πολὺ μεγίστη καὶ πλείστη φύεται, ὥστε καὶ ἔριν πολλοῖς παρέσχηκε μὴ γίγνεσθαι τά γ' ἀνθρώπινα μήκη διπλάσια ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἐν τοῖς λοιποῖς εἴκοσιν ἔτεσιν αὐξανόμενα;

ΚΛ. Ἀληθῆ.

ΑΘ. Τί οὖν; πολλὴ αὔξη ὅταν ἐπιῤῥέῃ πόνων

rum. quin etiam scriptis legibus derogaret, cum in parvis et multis ad contemnendas leges homines consuescerent, quapropter et leges de his scribere difficile est, et silere impossibile. sed conabor, ostendendo quasi digito, quae dico, in lucem efferre. nunc enim obscurius dicta videntur. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Iam vero recte alias dictum est, existimandum esse, rectam educationem posse et corpus et animum quam pulcherrima et optima reddere. *Cli.* Ita est. *Athen.* Corpora vero pulcherrima simpliciter ea fore censeo, quae rectissima in tenera aetate concrescunt. *Cli.* Certe. *Athen.* Quid illud? nonne intelligimus, quam maximum atque plurimum incrementi primi progressum in omnibus animalibus fieri? adeo, ut contendendi ansas multis praebuerint, corpora humana a primis quinque annis in reliquis viginti in duplum non crescere. *Cli.* Vera narras. *Athen.* Quando sine multis moderatisque laboribus incrementum influit plurimum, an

χωρὶς πολλῶν καὶ συμμέτρων, οὐκ ἴσμεν μυρία κακὰ 789
ἐν τοῖς σώμασιν ἀποτελεῖ;

ΚΛ. Πάνυ γε.

ΑΘ. Οὐκοῦν τότε δεῖται πλείσων πόνων, ὅταν ἡ πλείση τροφὴ προσγίγνηται τοῖς σώμασιν.

ΚΛ. Τί δῆτα, ὦ ξένε; ἢ τοῖς ἄρτι γεγονόσι καὶ νεωτάτοις πόνους πλείσους προστάξομεν;

ΑΘ. Οὐδαμῶς γε, ἀλλ' ἔτι καὶ πρότερον τοῖς ἐντὸς τῶν αὐτῶν μητέρων τρεφομένοις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις, ὦ λῷστε; ἢ τοῖς κυουμένοισι φράζεις;

ΑΘ. Ναί. Θαυμαστὸν δ' οὐδὲν ἐστιν ἀγνοεῖν ὑμᾶς τὴν τῶν τηλικούτων γυμναστικήν, ἣν βουλοίμην ἂν ὑμῖν, καί περ ἄτοπον οὖσαν, δηλῶσαι.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἔστι τοίνυν παρ' ἡμῖν μᾶλλον τὸ τοιοῦτον κατανοεῖν διὰ τὸ τὰς παιδιὰς αὐτόθι μειζόνως τινὰς παίζειν ἢ δεῖ. τρέφουσι γὰρ δὴ παρ' ἡμῖν οὐ μόνον παῖδες ἀλλὰ καὶ πρεσβύτεροί τινες ὀρνίθων θρέμματα, ἐπὶ τὰς μάχας τὰς πρὸς ἄλληλα ἀσκοῦντες τὰ τοιαῦτα τῶν θηρίων. πολλοῦ δὴ δέουσιν ἡγεῖσθαι τοὺς πόνους αὐτοῖς εἶναι τοὺς πρὸς ἄλληλα μετρίους, ἐν οἷς αὐτὰ ἀνακινοῦσι γυμνάζοντες· πρὸς γὰρ τούτοις λαβόντες

non multa hinc mala corporibus innascuntur? *Cli.* Omnino. *Athen.* Pluribus ergo laboribus sibi tunc opus est, quando summopere affluit nutrimentum. *Cli.* Quid ais, hospes? nunquid statim natis et tenerrimis pueris labores plurimos afferemus? *Athen.* Non his primis, sed prius etiam illis, qui adhuc in utero matris aluntur. *Cli.* Quomodo, vir optime, faciendum id iubes? num ii, qui adhuc in utero parentis geruntur, laborabunt? *Athen.* Certe. nec sane mirum est, si vos exercitationem tantillae aetatis ignoratis, quam vobis, licet videatur absurda, cupio aperire. *Cli.* Omnino. *Athen.* Apud nos quidem huiusmodi quiddam magis intelligi potest, propterea quod ibi nonnulli in ludis quibusdam magis quam decet versantur. nam apud nos non pueri solum, verum etiam seniores aliqui avium pullos alunt: et ad mutuam inter ipsas aves pugnam exercent: ac longe absunt, ut labores, in quibus ipsas exercentes agitant, moderatos ipsis

ὑπὸ μάλης ἕκαστος, τοὺς μὲν ἐλάττονας εἰς τὰς χεῖρας, μείζους δ' ὑπὸ τὴν ἀγκάλην ἐντός, πορεύονται περιπατοῦντες ῥαδίους παμπόλλους ἕνεκα τῆς εὐεξίας οὔ τι τῆς τῶν αὐτῶν σωμάτων ἀλλὰ τῆς τούτων τῶν θρεμμάτων. καὶ τό γε τοσοῦτον δηλοῦσι τῷ δυναμένῳ καταμαθεῖν, ὅτι τὰ σώματα πάντα ὑπὸ τῶν σεισμῶν τε καὶ κινήσεων κινούμενα ἄκοπα ὄνίναται πάντων ὅσα τε ὑπὸ ἑαυτῶν ἢ καὶ ἐν αἰώραις ἢ καὶ κατὰ θάλατταν ἢ καὶ ἐφ' ἵππων ὀχουμένων καὶ ὑπ' ἄλλων ὁπωσοῦν δὴ φερομένων τῶν σωμάτων κινεῖται, καὶ διὰ ταῦτα τὰς τῶν σίτων τροφὰς καὶ ποτῶν κατακρατοῦντα ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ τὴν ἄλλην ῥώμην ἡμῖν δυνατά ἐξι παραδιδόναι. τί οὖν ἂν φαῖμεν ἐχόντων οὕτω τούτων τὸ μετὰ τοῦτο ἡμᾶς δεῖν ποιεῖν; βούλεσθε ἅμα γέλωτι φράζωμεν, τιθέντες νόμους τὴν μὲν κύουσαν περιπατεῖν, τὸ γενόμενον δὲ πλάττειν τε οἷον κήρινον, ἕως ὑγρόν, καὶ μέχρι δυοῖν ἐτοῖν σπαργανᾶν; καὶ δὴ καὶ τὰς τροφοὺς ἀναγκάζωμεν νόμῳ ζημιοῦντες τὰ παιδία ἢ πρὸς ἀγροὺς ἢ πρὸς ἱερὰ ἢ πρὸς οἰκείους ἀεί πῃ φέρειν, μέχρι περ ἂν ἱκανῶς ἕξασθαι δυνατὰ γίγνηται, καὶ τότε διενλαβουμένας, ἔτι νέων ὄντων μή πῃ βίᾳ ἐπερειδομένων σκέφηται τὰ κῶλα, ὑπιπονεῖν φερούσας, ἕως ἂν τριετὲς ἀποτελεσθῇ τὸ γενόμενον; εἰς

putent. sed ad haec minores in manibus, maiores sub ulna capientes, non suae sed harum avium bonae habitudinis gratia, per multa stadia gradiuntur. in quo sane homini intelligentiae compoti significant, corporibus omnibus motum agitationemque non laboriosam prodesse, sive a se ipsis, sive in vehiculis, seu nave, sive equis, sive quomodocunque aliter moveantur. et propter haec ciborum potusque alimentum superantia, sanitatem, pulchritudinem et vires nobis praebere possunt. quae cum ita se habeant, quid posthac faciundum censemus? vultisne cum risu verba faciamus, leges ponentes, ut praegnans deambulet, et natus quasi cera fingatur, quamdiu tener est, ac ad biennium usque institis astringatur? nutrices praeterea per leges imposita mulcta cogamus, ut vel ad agros vel ad templa vel alio ad suos, donec per se stare possint, pueros perferant? at etiam, cum stare coeperint, ne ponderis violentia membra propter mollitiem distorqueantur, gestent adhuc, quousque triennium infantes exegerint? sint autem robu-

δύναμιν δὲ ἰσχυρὰς αὐτὰς εἶναι χρεὼν καὶ μὴ μίαν; ἐπὶ δὲ τούτοις ἑκάστοις, ἂν μὴ γίγνηται, ζημίαν τοῖς μὴ ποιοῦσι γράφωμεν; ἢ πολλοῦ γε δεῖ; τὸ γὰρ ἄρτι ῥηθὲν γίγνοιτ' ἂν πολὺ καὶ ἄφθονον. 790

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Τὸ γέλωτα ἂν πολὺν ὀφλεῖν ἡμᾶς πρὸς τῷ μὴ ἐθέλειν ἂν πείθεσθαι γυναικεία τε καὶ δούλεια ἤθη τροφῶν.

ΚΛ. Ἀλλὰ τίνος δὴ χάριν ἔφαμεν αὐτὰ δεῖν ῥηθῆναι;

ΑΘ. Τοῦδε. τὰ τῶν δεσποτῶν τε καὶ ἐλευθέρων ἐν ταῖς πόλεσιν ἤθη τάχ' ἂν ἀκούσαντα εἰς σύννοιαν ἀφίκοιτ' ἂν τὴν ὀρθήν, ὅτι χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὀρθῆς γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινά τις οἴοιτο ἕξειν τινὰ βεβαιότητα θέσεως νόμων, καὶ ταῦτα ἐννοῶν αὐτὸς νόμοις ἂν τοῖς νῦν ῥηθεῖσι χρῷτο, καὶ χρώμενος εὖ τήν τε οἰκίαν καὶ πόλιν ἅμα τὴν αὑτοῦ διοικῶν εὐδαιμονοῖ.

ΚΛ. Καὶ μάλ' εἰκότως εἴρηκας.

ΑΘ. Τοιγαροῦν μήπω λήξωμεν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, πρὶν ἂν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς τῶν πάνυ νέων παίδων ἐπιτηδεύματα ἀποδῶμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν

stae, quoad fieri potest', nutrices: nec una solum, sed plures. et in his singulis poenam, nisi fiant, scriptis legibus imponamus? vel nullo modo sic agamus? quod enim modo diximus, abunde nobis accideret. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Risum profecto in nos ingentem provocaremus. nam mores nutrientium muliebres atque serviles nobis obtemperare nollent. *Cli.* Cuius gratia igitur dicenda haec putavimus? *Athen.* Quia domini et liberi civium animi forsitan, cum haec audiverint, probe intelligent, quod, nisi privata recte administrentur in civitate, frustra res communes sperat quis firmitatem aliquam in legibus habituras: atque haec intelligentes his, quae modo diximus, tanquam legibus quibusdam utentur: quorum usu familia et respublica bene gubernata feliciter vivent. *Cli.* Valde consentaneum est, quod dixisti. *Athen.* Ne desinamus ergo ab huiusmodi legumlatione ante, quam animorum quoque studia, quae ad teneros admodum pueros pertinent, describamus: et ita simili quoque modo, ut de corpori-

PA 4279
A 2
1816
V. 3:3

PLATONIS

DIALOGORUM

PARS TERTIA

VOL. I.

REI PUBLICAE LIBRI DECEM

VOL. II.

TIMAEUS
CRITIAS

APPENDIX

LEGUM LIBRI PRIORES SEX

VOL. III.

LEGG. LIBRI POSTERIORES SEX
EPINOMIS
TIMAEUS LOCRUS
EPISTOLAE
AXIOCHUS
DE IUSTO
DE VIRTUTE
DEMODOCUS
SISYPHUS
ERYXIAS
DEFINITIONES

Z.

Γενομένων δὲ παίδων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν τροφὴν 788
μέν που καὶ παιδείαν τὸ μετὰ ταῦτα λέγειν ὀρθότατα
γίγνοιθ' ἡμῖν, ἣν εἶναι μὲν ἄῤῥητον πάντως ἀδύνα-
τον, λεγομένη δὲ διδαχῇ τινὶ καὶ νουθετήσει μᾶλλον
ἢ νόμοις εἰκυῖ' ἂν ἡμῖν φαίνοιτο. ἰδίᾳ γὰρ καὶ κατ' οἰ-
κίας πολλὰ καὶ σμικρὰ καὶ οὐκ ἐκφανῆ πᾶσι γιγνόμενα
ῥᾳδίως ὑπὸ τῆς ἑκάστων λύπης τε καὶ ἡδονῆς καὶ ἐπι-
θυμίας, ἕτερα παρὰ τὰς τοῦ νομοθέτου ξυμβουλὰς πα-
ραγενόμενα παντοδαπὰ καὶ οὐχ ὅμοια ἀλλήλοις ἀπερ-
10 γάζοιτ' ἂν τὰ τῶν πολιτῶν ἤθη· τοῦτο δὲ κακὸν ταῖς
πόλεσι. καὶ γὰρ διὰ σμικρότητα αὐτῶν καὶ πυκνότητα
ἐπιζήμια τιθέντα ποιεῖν νόμους ἀπρεπὲς. ἅμα καὶ

Satis igitur de liberis, tam masculis quam feminis. de ipsorum educatione et disciplina post haec nobis est dicendum. quam omnino silentio praeterire impossibile est: ac si dicatur, mentioni cuidam doctrinaeque potius quam legibus congrua videtur. quae enim privatim et per singulas domos tum multa tum parva et occulta, quotidie fiunt, cum facile ex voluptate, dolore et cupiditate singulorum, praeter legumlatoris consilium, agantur, varios et dissimiles mores civium reddunt. quae res civitatibus officit. cum vero parva et frequentia sint, singulis mulcta imposita, ea legum positione vetare, non satis honestum esset atque deco-

ἄσχημον. διαφθείρει δὲ καὶ τοὺς γραφῇ τεθέντας νόμους, ἐν τοῖς σμικροῖς καὶ πυκνοῖς ἐθισθέντων τῶν ἀνθρώπων παρανομεῖν. ὥστε ἀπορία μὲν περὶ αὐτὰ νομοθετεῖν, οἰγᾶν δὲ ἀδύνατον. ἃ δὲ λέγω, δηλῶσαι πειρατέον οἷον δείγματα ἐξενεγκόντα εἰς φῶς· νῦν γὰρ λεγομένοις ἔοικε κατά τι σκότος.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν ὅτι μὲν σώματα καὶ ψυχὰς τὴν γε ὀρθὴν πάντως δεῖ τροφὴν φαίνεσθαι δυναμένην ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐξεργάζεσθαι, τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἴρηταί που.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Σώματα δὲ κάλλιστα, οἶμαι, τό γε ἁπλούστατον, ὡς ὀρθότατα δεῖ νέων ὄντων εὐθὺς φύεσθαι τῶν παίδων.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τί δέ; τόδε οὐκ ἐννοοῦμεν, ὡς ἡ πρώτη βλάστη παντὸς ζώου πολὺ μεγίστη καὶ πλείστη φύεται, ὥστε καὶ ἔριν πολλοῖς παρέσχηκε μὴ γίγνεσθαι τά γ' ἀνθρώπινα μήκη διπλάσια ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἐν τοῖς λοιποῖς εἴκοσιν ἔτεσιν αὐξανόμενα;

ΚΛ. Ἀληθῆ.

ΑΘ. Τί οὖν; πολλὴ αὔξη ὅταν ἐπιῤῥέῃ πόνων

rum. quin etiam scriptis legibus derogaret, cum in parvis et multis ad contemnendas leges homines consuescerent. quapropter et leges de his scribere difficile est, et silere impossibile. sed conabor, ostendendo quasi digito, quae dico, in lucem efferre. nunc enim obscurius dicta videntur. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Iam vero recte alias dictum est, existimandum esse, rectam educationem posse et corpus et animum quam pulcherrima et optima reddere. *Cli.* Ita est. *Athen.* Corpora vero pulcherrima simpliciter ea fore censeo, quae rectissima in tenera aetate concrescunt. *Cli.* Certe. *Athen.* Quid illud? nonne intelligimus, quam maximum atque plurimum incrementi primi progressum in omnibus animalibus fieri? adeo, ut contendendi ansas multis praebuerint, corpora humana a primis quinque annis in reliquis viginti in duplum non crescere. *Cli.* Vera narras. *Athen.* Quando sine multis moderatisque laboribus incrementum influit plurimum, an

χωρὶς πολλῶν καὶ συμμέτρων, οὐκ ἴσμεν μυρία κακὰ 789
ἐν τοῖς σώμασιν ἀποτελεῖ;

ΚΛ. Πάνυ γε.

ΑΘ. Οὐκοῦν τότε δεῖται πλείσων πόνων, ὅταν ἡ πλείστη τροφὴ προσγίγνηται τοῖς σώμασιν.

ΚΛ. Τί δῆτα, ὦ ξένε; ἢ τοῖς ἄρτι γεγονόσι καὶ νεωτάτοις πόνους πλείστους προστάξομεν;

ΑΘ. Οὐδαμῶς γε, ἀλλ' ἔτι καὶ πρότερον τοῖς ἐντὸς τῶν αὐτῶν μητέρων τρεφομένοις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις, ὦ λῷστε; ἢ τοῖς κυουμένοισι φράζεις;

ΑΘ. Ναί. θαυμαστὸν δ' οὐδέν ἐστιν ἀγνοεῖν ὑμᾶς τὴν τῶν τηλικούτων γυμναστικήν, ἣν βουλοίμην ἂν ὑμῖν, καί περ ἄτοπον οὖσαν, δηλῶσαι.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἔστι τοίνυν παρ' ἡμῖν μᾶλλον τὸ τοιοῦτον κατανοεῖν διὰ τὸ τὰς παιδιὰς αὐτόθι μειζόνως τινὰς παίζειν ἢ δεῖ. τρέφουσι γὰρ δὴ παρ' ἡμῖν οὐ μόνον παῖδες ἀλλὰ καὶ πρεσβύτεροί τινες ὀρνίθων θρέμματα, ἐπὶ τὰς μάχας τὰς πρὸς ἄλληλα ἀσκοῦντες τὰ τοιαῦτα τῶν θηρίων. πολλοῦ δὴ δέουσιν ἡγεῖσθαι τοὺς πόνους αὐτοῖς εἶναι τοὺς πρὸς ἄλληλα μετρίους, ἐν οἷς αὐτὰ ἀνακινοῦσι γυμνάζοντες· πρὸς γὰρ τούτοις λαβόντες

non multa hinc mala corporibus innascuntur? *Cli.* Omnino. *Athen.* Pluribus ergo laboribus sibi tunc opus est, quando summopere affluit nutrimentum. *Cli.* Quid ais, hospes? nunquid statim natis et tenerrimis pueris labores plurimos afferemus? *Athen.* Non his primis, sed prius etiam illis, qui adhuc in utero matris aluntur. *Cli.* Quomodo, vir optime, faciendum id iubes? num ii, qui adhuc in utero parentis geruntur, laborabunt? *Athen.* Certe. nec sane mirum est, si vos exercitationem tantillae aetatis ignoratis, quam vobis, licet videatur absurda, cupio aperire. *Cli.* Omnino. *Athen.* Apud nos quidem huiusmodi quiddam magis intelligi potest, propterea quod ibi nonnulli in ludis quibusdam magis quam decet versantur. nam apud nos non pueri solum, verum etiam seniores aliqui avium pullos alunt: et ad mutuam inter ipsas aves pugnam exercent: ac longe absunt, ut labores, in quibus ipsas exercentes agitant, moderatos ipsis

ὑπὸ μάλης ἕκαστος, τοὺς μὲν ἐλάττονας εἰς τὰς χεῖρας, μείζους δ' ὑπὸ τὴν ἀγκάλην ἐντός, πορεύονται περιπατοῦντες σαθίους παμπόλλους ἕνεκα τῆς εὐεξίας οὔ τι τῆς τῶν αὐτῶν σωμάτων ἀλλὰ τῆς τούτων τῶν θρεμμάτων. καὶ τό γε τοσοῦτον δηλοῦσι τῷ δυναμένῳ καταμαθεῖν, ὅτι τὰ σώματα πάντα ὑπὸ τῶν σεισμῶν τε καὶ κινήσεων κινούμενα ἄκοπα ὀνίναται πάντων ὅσα τε ὑπὸ ἑαυτῶν ἢ καὶ ἐν αἰώραις ἢ καὶ κατὰ θάλατταν ἢ καὶ ἐφ' ἵππων ὀχουμένων καὶ ὑπ' ἄλλων ὁπωσοῦν δὴ φερομένων τῶν σωμάτων κινεῖται, καὶ διὰ ταῦτα τὰς τῶν σίτων τροφὰς καὶ ποτῶν κατακρατοῦντα ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ τὴν ἄλλην ῥώμην ἡμῖν δυνατά ἐξι παραδιδόναι. τί οὖν ἂν φαῖμεν ἐχόντων οὕτω τούτων τὸ μετὰ τοῦτο ἡμᾶς δεῖν ποιεῖν; βούλεσθε ἅμα γέλωτι φράζωμεν, τιθέντες νόμους τὴν μὲν κύουσαν περιπατεῖν, τὸ γενόμενον δὲ πλάττειν τε οἷον κήρινον, ἕως ὑγρόν, καὶ μέχρι δυοῖν ἐτοῖν σπαργανᾶν; καὶ δὴ καὶ τὰς τροφοὺς ἀναγκάζωμεν νόμῳ ζημιοῦντες τὰ παιδία ἢ πρὸς ἀγροὺς ἢ πρὸς ἱερὰ ἢ πρὸς οἰκείους ἀεί πῃ φέρειν, μέχρι περ ἂν ἱκανῶς ἕξασθαι δυνατὰ γίγνηται, καὶ τότε διευλαβουμένας, ἔτι νέων ὄντων μή πῃ βίᾳ ἐπερειδομένων σρέφηται τὰ κῶλα, ὑπιπονεῖν φερούσας, ἕως ἂν τριετὲς ἀποτελεσθῇ τὸ γενόμενον; εἰς

putent. sed ad haec minores in manibus, maiores sub ulna capientes, non suae sed harum avium bonae habitudinis gratia, per multa stadia gradiuntur. in quo sane homini intelligentiae compoti significant, corporibus omnibus motum agitationemque non laboriosam prodesse, sive a se ipsis, sive in vehiculis, seu nave, sive equis, sive quomodocunque aliter moveantur. et propter haec ciborum potusque alimentum superantia, sanitatem, pulchritudinem et vires nobis praebere possunt. quae cum ita se habeant, quid posthac faciundum censemus? vultisne cum risu verba faciamus, leges ponentes, ut praegnans deambulet, et natus quasi cera fingatur, quamdiu tener est, ac ad biennium usque institis astringatur? nutrices praeterea per leges imposita mulcta cogamus, ut vel ad agros vel ad templa vel alio ad suos, donec per se stare possint, pueros perferant? at etiam, cum stare coeperint, ne ponderis violentia membra propter mollitiem distorqueantur, gestent adhuc, quousque triennium infantes exegerint? sint autem robu-

δύναμιν δὲ ἰσχυρὰς αὐτὰς εἶναι χρεὼν καὶ μὴ μίαν; ἐπὶ δὲ τούτοις ἑπάξοις, ἂν μὴ γίγνηται, ζημίαν τοῖς μὴ ποιοῦσι γράφωμεν; ἢ πολλοῦ γε δεῖ; τὸ γὰρ ἄρτι ῥηθὲν γίγνοιτ' ἂν πολὺ καὶ ἄφθονον. 790

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Τὸ γέλωτα ἂν πολὺν ὀφλεῖν ἡμᾶς πρὸς τῷ μὴ ἐθέλειν ἂν πείθεσθαι γυναικεία τε καὶ δούλεια ἤθη τροφῶν.

ΚΛ. Ἀλλὰ τίνος δὴ χάριν ἔφαμεν αὐτὰ δεῖν ῥηθῆναι;

ΑΘ. Τοῦδε. τὰ τῶν δεσποτῶν τε καὶ ἐλευθέρων ἐν ταῖς πόλεσιν ἤθη τάχ' ἂν ἀκούσαντα εἰς σύννοιαν ἀφίκοιτ' ἂν τὴν ὀρθήν, ὅτι χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὀρθῆς γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινά τις οἴοιτο ἕξειν τινὰ βεβαιότητα θέσεως νόμων, καὶ ταῦτα ἐννοῶν αὐτὸς νόμοις ἂν τοῖς νῦν ῥηθεῖσι χρῷτο, καὶ χρώμενος εὖ τήν τε οἰκίαν καὶ πόλιν ἅμα τὴν αὑτοῦ διοικῶν εὐδαιμονοῖ.

ΚΛ. Καὶ μάλ' εἰκότως εἴρηκας.

ΑΘ. Τοιγαροῦν μήπω λήξωμεν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, πρὶν ἂν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς τῶν πάνυ νέων παίδων ἐπιτηδεύματα ἀποδῶμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν

stae, quoad fieri potest', nutrices: nec una solum, sed plures. et in his singulis poenam, nisi fiant, scriptis legibus imponamus? vel nullo modo sic agamus? quod enim modo diximus, abunde nobis acciderit. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Risum profecto in nos ingentem provocaremus. nam mores nutrientium muliebres atque serviles nobis obtemperare nollent. *Cli.* Cuius gratia igitur dicenda haec putavimus? *Athen.* Quia domini et liberi civium animi forsitan, cum haec audiverint, probe intelligent, quod, nisi privata recte administrentur in civitate, frustra res communes sperat quis firmitatem aliquam in legibus habituras: atque haec intelligentes his, quae modo diximus, tanquam legibus quibusdam utentur: quorum usu familia et respublica bene gubernata feliciter vivent. *Cli.* Valde consentaneum est, quod dixisti. *Athen.* Ne desinamus ergo ab huiusmodi legumlatione ante, quam animorum quoque studia, quae ad teneros admodum pueros pertinent, describamus: et ita simili quoque modo, ut de corpori-

περ ἤρχμεθα τῶν περὶ τὰ σώματα μύθων λεχθέντων διαπεραίνειν.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς.

ΑΘ. Λάβωμεν τοίνυν τοῦτο οἷον στοιχεῖον ἐπ' ἀμφότερα σώματός τε καὶ ψυχῆς τῶν πάνυ νέων, τὴν τιθήνησιν καὶ κίνησιν γιγνομένην ὅτι μάλιστα διὰ πάσης νυκτός τε καὶ ἡμέρας, ὡς ἔστι ξύμφορος ἅπασι μέν, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς ὅτι νεωτάτοισι, καὶ οἰκεῖν, εἰ δυνατὸν ἦν, οἷον ἀεὶ πλέοντας· νῦν δ' ὡς ἐγγύτατα τούτου ποιεῖν δεῖ περὶ τὰ νεογενῆ παίδων θρέμματα. τεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ καὶ ἀπὸ τῶνδε ὡς ἐξ ἐμπειρίας αὐτὸ εἰλήφασι καὶ ἐγνώκασιν ὂν χρήσιμον αἵ τε τροφοὶ τῶν σμικρῶν καὶ αἱ περὶ τὰ τῶν Κορυβάντων ἰάματα τελοῦσαι· ἡνίκα γὰρ ἄν που βουληθῶσι κατακοιμίζειν τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων αἱ μητέρες, οὐχ ἡσυχίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν ἀλλὰ τοὐναντίον κίνησιν, ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἀεὶ σείουσαι, καὶ οὐ σιγὴν ἀλλά τινα μελῳδίαν, καὶ [illegible]νῶς οἷον καταυλοῦσι τῶν παιδίων, καθάπερ αἱ τῶν [illegible]κφρόνων βακχειῶν ἰάσεις, ταύτῃ τῇ τῆς κινήσεως ἅμα χορείᾳ καὶ μούσῃ χρώμεναι.

ΚΛ. Τίς οὖν αἰτία τούτων, ὦ ξένε, μάλιστ' ἔσθ' ἡμῖν;

ΑΘ. Οὐ πάνυ χαλεπὴ γιγνώσκειν.

---

bus incepimus, sermonem absolvamus. *Cli.* Recte nimirum. *Athen.* Hoc igitur tanquam elementum ad utriusque, tam animi quam corporis infantium, cultum accipiamus, perpetuam die noctequeque nutritionem agitationemque adhibitam omnibus quidem conferre, maxime vero tenerrimis, ut si fieri possit, sic habitent, quasi perpetuo navigarent. quoniam autem fieri nequit, proxime ad hoc in curandis infantibus accedendum. quod autem fieri oporteat, conjectare hinc licet, quod periculo tam puerorum nutrices, quam quae remediis Corybantium vacant, id esse utile cognoverunt. quandocunque enim dormire pueros ad somnum tardiores matres cupiunt, non quiete hoc neque silentio, sed contrariis faciunt. in ulnis enim portant agitantque semper, et illos vocis modulatione, tanquam tibicinio quodam, mulcent; et quemadmodum in debacchationum furentium remediis fit, huiusmodi agitationis chorea musaque utuntur. *Cli.* Quaenam horum potissimum causa nobis est, hospes? *Athen.* Non est valde

ΚΛ. Πῶς δή;

ΑΘ. Δειμαίνειν ἐξί που ταῦτ' ἀμφότερα τὰ πάθη, καὶ ἔξι δείματα δι' ἕξιν φαύλην τῆς ψυχῆς τινά. ὅταν οὖν ἔξωθέν τις προσφέρῃ τοῖς τοιούτοις πάθεσι σεισμόν, ἢ τῶν ἔξωθεν κρατεῖ κίνησις προσφερομένη τὴν 791
ἐντὸς φοβερὰν οὖσαν καὶ μανικὴν κίνησιν, κρατήσασα δὲ γαλήνην ἡσυχίαν τε ἐν τῇ ψυχῇ φαίνεται ἀπεργασαμένη τῆς περὶ τὰ τῆς καρδίας χαλεπῆς γενομένης ἑκάζων πηδήσεως. παντάπασιν ἀγαπητόν τι, τοὺς μὲν
10 ὕπνου λαγχάνειν ποιεῖ, τοὺς δ' ἐγρηγορότας ὀρχουμένους τε καὶ αὐλουμένους μετὰ θεῶν, οἷς ἂν καλλιεροῦντες ἕκαζοι θύωσι, κατειργάσατο ἀντὶ μανικῶν ἡμῖν διαθέσεων ἕξεις ἔμφρονας ἔχειν. καὶ ταῦτα, ὡς διὰ βραχέων γε οὕτως εἰπεῖν, πιθανὸν λόγον ἔχει τινά.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Εἰ δέ γε οὕτω τοιαύτην τινὰ δύναμιν ἔχει ταῦτα, ἐννοεῖν χρὴ τόδε παρ' αὐτοῖς, ὡς ἅπασα ψυχὴ δείμασι ξυνοῦσα ἐκ νέων μᾶλλον ἂν διὰ φόβων ἐθίζοιτο γίγνεσθαι. τοῦτο δέ που πᾶς ἂν φαίη δειλίας
20 ἄσκησιν ἀλλ' οὐκ ἀνδρίας γίγνεσθαι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τὸ δέ γε ἐναντίον ἀνδρίας ἂν φαῖμεν ἐκ

difficilis cognitu. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Utraeque hae passiones in metuendo consistunt: sunt enim formidines quaedam, propter malum aliquem animi habitum. quando igitur ab exterioribus aliquis ad hos affectus agitationem infert, vincit exterior motus interiorem illum terribilem atque furiosum: cumque vicerit, tranquillam animo praestat quietem, saltu cordis aliquantisper sedato: atque ita aliis inducit somnum, alios vigilantes per tibiam et tripudium, cum auxilio Deorum, quibus supplices litabant, a furioso affectu ad sanae mentis habitum revocat. atque haec, ut orationis huius brevitas fert, rationem aliquam probabilem habent. *Cli.* Omnino. *Athen.* Si haec igitur talem aliquam vim habent, hoc praeterea cogitandum, animum omnem, ab infantia in metu nutritum, magis utique quovis ferri per formidinem consuescere. nec cuiquam dubium est, quin ad timiditatem ista, non ad fortitudinem, exercitatio sit. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Contra vero eum ad fortitudinem exercitari dice-

νέων εὐθὺς ἐπιτήδευμα εἶναι, τὸ νικᾶν τὰ προσπίπτονθ' ἡμῖν δείματά τε καὶ φόβους.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἓν δὴ καὶ τοῦτο εἰς ψυχῆς μόριον ἀρετῆς, τὴν τῶν παντελῶς παίδων γυμναστικὴν ἐν ταῖς κινήσεσι, μέγα ἡμῖν φῶμεν ξυμβάλλεσθαι.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Καὶ μὴν τό γε μὴ δύσκολον ἐν ψυχῇ καὶ τὸ δύσκολον οὐ σμικρὸν μόριον εὐψυχίας καὶ κακοψυχίας ἑκάτερον γιγνόμενον γίγνοιτ' ἄν.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Τίνα οὖν ἂν τρόπον εὐθὺς ἐμφύοιθ' ἡμῖν ὁπότερον βουληθεῖμεν τῷ νεογενεῖ, φράζειν δὴ πειρατέον ὅπως τις καὶ καθ' ὅσον εὐπορεῖ τούτων.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Λέγω δὴ τό γε παρ' ἡμῖν δόγμα, ὡς ἡ μὲν τρυφὴ δύσκολα καὶ ἀκράχολα καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν κινούμενα τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται, τὸ δὲ τούτων ἐναντίον, ἥ γε σφοδρὰ καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ.

ΚΛ. Πῶς οὖν δὴ χρὴ τὰ μήπω φωνῆς ξυνιέντα μηδὲ παιδείας τῆς ἄλλης δυνατὰ γεύεσθαί πω τρέφειν τὴν πόλιν ἅπασαν;

mus, qui a tenera aetate metus terroresque omnes vincere consuescit. *Cli.* Scite. *Athen.* Unum igitur hoc ad virtutis animi partem summopere conferre dicamus, exercitationem videlicet infantium, quae in motibus fit. *Cli.* Maxime. *Athen.* Atqui facilitas animi vel morositas non parum momenti habent ad bonitatem animi vel pravitatem. *Cli.* Est ita. *Athen.* Est autem a nobis pro facultate dicendum: quo pacto utrumvis horum infantium statim animo innascatur. *Cli.* Plane. *Athen.* Nobis profecto videntur deliciae, difficiles, morosos, iracundos et levi de causa excitabundos iuvenum mores efficere: contra vero nimia servitus atque atrox, cum abiectos, et illiberales et humana perosos faciat, ad humanam consuetudinem ineptissimos reddere. *Cli.* Quomodo autem civitas universa infantes, qui nondum voces intelligunt nec disciplinam aliam gustare possunt, ut iubes,

ΑΘ. Ὧδέ πως. φθέγγεσθαί που μετὰ βοῆς εὐθὺς πᾶν εἴωθε τὸ γενόμενον, καὶ οὐχ ἥκιστα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· καὶ δὴ καὶ τῷ κλάειν πρὸς τῇ βοῇ μᾶλλον τῶν ἄλλων συνέχεται.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Οὐκοῦν αἱ τροφοὶ σκοποῦσαι τίνος ἐπιθυμεῖ τούτοις αὐτοῖς ἐν τῇ προσφορᾷ τεκμαίρονται· οὗ 767
μὲν γὰρ ἂν προσφερομένου σιγᾷ, καλῶς οἴονται προσφέρειν, οὗ δ' ἂν κλάῃ καὶ βοᾷ, οὐ καλῶς. τοῖς δὴ παι-
10 δίοις τὸ δήλωμα ὧν ἐρᾷ καὶ μισεῖ κλαυμοναὶ καὶ βοαί, σημεῖα οὐδαμῶς εὐτυχῆ. ἔξι δὲ ὁ χρόνος οὗτος τριῶν οὐκ ἐλάττων ἐτῶν, μόριον οὐ σμικρὸν τοῦ βίου διαγαγεῖν χεῖρον ἢ μὴ χεῖρον.

ΚΛ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Ὁ δὴ δύσκολος οὐδαμῶς τε ἵλεως ἆρ' οὐ δοκεῖ σφῶν θρηνώδης τε εἶναι καὶ ὀδυρμῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλήρης μᾶλλον ἢ χρεών ἐξι τὸν ἀγαθόν;

ΚΛ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

ΑΘ. Τί οὖν; εἴ τις τὰ τρί' ἔτη πειρῷτο πᾶσαν
20 μηχανὴν προσφέρων ὅπως τὸ τρεφόμενον ἡμῖν ὡς ὀλιγίστῃ προσχρήσεται ἀλγηδόνι καὶ φόβοις καὶ λύπῃ πάσῃ κατὰ δύναμιν, ἆρ' οὐκ οἰόμεθα εὔθυμον μᾶλλόν τε καὶ ἵλεων ἀπεργάζεσθαι τηνικαῦτα τὴν ψυχὴν τοῦ τρεφομένου;

erudiet? *Athen.* Sic plane. omne animal statim natum voce et clamore uti solet: nec minus hominum genus, quod prae ceteris ad clamorem addit ploratum. *Cli.* Sic est. *Athen.* Nutrices ergo, quid infantes cupiant, volentes cognoscere, quod appeti credunt, offerunt. si tacent, recte: si clamant flentque, non recte se obtulisse his signis coniiciunt. argumenta sane in infantibus, quas res ament, quas oderint, clamor fletusque sunt, signa minime fortunata. huius rei tempus triennio minus non est: quod spatium non est parva vitae particula ad eam recte vel contra ducendam, si ipsum recte vel contra ducitur. *Cli.* Recte. *Athen.* Nonne videtur vobis difficilis homo nec ullo modo tranquillus esse etiam querulus atque gemebundus, ultra quam bonum virum deceat? *Cli.* Mihi quidem. *Athen.* Si quis omni ratione pro viribus conetur, ut in hoc triennio puer quam minimum dolore, metu tristitiaque afficiatur, nonne pueri animus pacatior

ΚΛ. Δῆλον δή, καὶ μάλιςά γ' ἄν, ὦ ξένε, εἴ τις πολλὰς ἡδονὰς αὐτῷ παρασκευάζοι.

ΑΘ. Τοῦτ' οὐκέτ' ἂν ἐγὼ Κλεινίᾳ ξυνακολουθήσαιμ' ἄν, ὦ θαυμάσιε. ἔξι γὰρ οὖν ἡμῖν ἡ τοιαύτη πρᾶξις διαφθορὰ μεγίςη πασῶν· ἐν ἀρχῇ γὰρ γίγνεται ἑκάςοτε τροφῆς. ὁρῶμεν δὲ εἴ τι λέγομεν.

ΚΛ. Λέγε τί φῄς.

ΑΘ. Οὐ σμικροῦ πέρι νῦν εἶναι νῷν τὸν λόγον. ὅρα δὲ καὶ σύ, ξυνεπίκρινέ τε ἡμᾶς, ὦ Μέγιλλε. ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς δὴ λόγος οὔθ' ἡδονάς φησι δεῖν διώκειν τὸν ὀρθὸν βίον οὔτ' αὖ τὸ παράπαν φεύγειν τὰς λύπας, ἀλλ' αὐτὸ ἀσπάζεσθαι τὸ μέσον, ὃ νῦν δὴ προεῖπον ὡς ἵλεων ὀνομάσας, ἣν δὴ διάθεσιν καὶ θεοῦ κατά τινα μαντείας φήμην εὐσόχως πάντες προσαγορεύομεν. ταύτην τὴν ἕξιν διώκειν φημὶ δεῖν ἡμῶν καὶ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι θεῖον· μήτ' οὖν αὐτὸν προπετῆ πρὸς τὰς ἡδονὰς γιγνόμενον ὅλως, ὡς οὐδ' ἐκτὸς λυπῶν ἐσόμενον, μήτε ἄλλον, γέροντα ἢ νέον, ἐᾶν πάσχειν ταὐτὸν τοῦθ' ἡμῖν, ἄῤῥενα ἢ θῆλυν, ἁπάντων δὲ ἥκιςα εἰς δύναμιν τὸν ἀρτίως νεογενῆ· κυριώτατον γὰρ οὖν ἐμφύεται πᾶσι τότε τὸ πᾶν ἦθος διὰ ἔθος.

tranquilliorque reddetur? *Cli.* Perspicuum est, hospes, multoque etiam magis, si quis eum in multis voluptatibus educarit. *Athen.* Hoc ego tibi non concedam, o mirifice Clinia. nam talis educatio, cum in principio statim adhibeatur, omnium maxima pernicies est. videamus igitur, an quicquam dicamus. *Cli.* Dic, quid ais. *Athen.* De re non parva a nobis agi nunc assero. attende et tu, Megille, ac sententias utriusque diiudica. mea quidem ratio rectam vitam censet, nec voluptates sequi omnino nec fugere omnino dolores debere, sed medium potius illum habitum sequi, quem et ipse modo tranquillitatem vocabam, et omnes Dei proprium esse, divino quodam oraculo recte coniicientes fatemur. hunc habitum sequi debet, quisquis hominum divinus est futurus, adeo ut nec ipse ad voluptates omnino proclivis sit: alioquin procul a dolore non erit: nec alium quemquam, sive senem sive invenem, aut masculum aut feminam, indulgere voluptatibus patiatur, minimeque omnium statim natos infantes. firmissimi enim tunc omnibus mores omnes propter consuetudi-

ἔτι δ' ἔγωγ', εἰ μὴ μέλλοιμι δόξειν παίζειν, φαίην ἂν δεῖν καὶ τὰς φερούσας ἐν γαστρὶ πασῶν τῶν γυναικῶν μάλιστα θεραπεύειν ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτόν, ὅπως μήτε ἡδοναῖς τισὶ πολλαῖς ἅμα καὶ μάργοις προσχρήσεται ἡ κύουσα μήτε αὖ λύπαις, τὸ δὲ ἵλεων καὶ εὐμενὲς πρᾶόν τε τιμῶσα διαζήσει τὸν τότε χρόνον.

ΚΛ. Οὐδὲν δεῖ σε, ὦ ξένε, Μέγιλλον ἀνερωτᾶν πότερος ἡμῶν ὀρθότερον εἴρηκεν· ἐγὼ γὰρ αὐτός σοι συγχωρῶ τὸν λύπης τε καὶ ἡδονῆς ἀκράτου βίον φεύγειν δεῖν πάντας, μέσον δέ τινα τέμνειν ἀεί. καλῶς τοίνυν εἴρηκάς τε καὶ ἀκήκοας ἅμα. 795

ΑΘ. Μάλα μὲν οὖν ὀρθῶς, ὦ Κλεινία. τόδε τοίνυν ἐπὶ τούτοις τρεῖς ὄντες διανοηθῶμεν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ὅτι ταῦτ' ἔστι πάντα, ὅσα νῦν διεξερχόμεθα, τὰ καλούμενα ὑπὸ τῶν πολλῶν ἄγραφα νόμιμα· καὶ οὓς πατρίους νόμους ἐπονομάζουσιν, οὐκ ἄλλα ἐστὶν ἢ τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα. καὶ ἔτι γε ὁ νῦν δὴ λόγος ἡμῖν ἐπιχυθείς, ὡς οὔτε νόμους δεῖ προσαγορεύειν αὐτὰ οὔτε ἄῤῥητα ἐᾶν, εἴρηται καλῶς· δεσμοὶ γὰρ οὗτοι πάσης εἰσὶ πολιτείας, μεταξὺ πάντων ὄντες τῶν ἐν γράμμασι τεθέντων τε καὶ κειμένων καὶ τῶν

nem innascantur. ego vero, nisi vererer ne forte iocari vobis videar, dicerem utique gravidas etiam mulieres maxime omnium illo anno ita regendas esse, ut nec ad voluptates multas furiosasque ferantur neque doloribus agitentur: sed tranquillam placatamque et mitem vitam agant. *Cli.* Non opus est, hospes, ut Megillum interroges, uter nostrum rectius sit locutus. ego enim assentior tibi, merae voluptatis merique doloris vitam fugiendam omnibus esse, et mediam quandam semper tenendam. quare et dixisti recte atque audisti. *Athen.* Recte nimium, Clinia. sed illud ad haec simul omnes tres cogitemus. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Quod quae modo dicuntur a nobis, ea leges non scriptae a multis appellantur: nec aliae sunt, quae leges patriae nominantur, quam huiusmodi omnia. atque quod paulo ante tetigimus, nec leges haec esse vocanda neque silentio praetereunda, probe dictum est. haec enim totius reipublicae vincula sunt, mediumque tenent inter scriptas scribendasque leges, videlicet tan-

ἔτι τεθησομένων, ἀτεχνῶς οἷον πάτρια καὶ παντάπασιν ἀρχαῖα νόμιμα, ἃ καλῶς μὲν τεθέντα καὶ ἐθισθέντα πάσῃ σωτηρίᾳ περικαλύψαντα ἔχει τοὺς τότε γραφέντας νόμους, ἂν δ' ἐκτὸς τοῦ καλοῦ βαίνῃ πλημμελῶς, οἷον τεκτόνων ἐν οἰκοδομήμασιν ἐρείσματα ἐκ μέσου ὑποῤῥέοντα, συμπίπτειν εἰς ταὐτὸν ποιεῖ τὰ ξύμπαντα κεῖσθαί τε ἄλλα ὑφ' ἑτέρων αὐτά τε καὶ τὰ καλῶς ὕστερον ἐποικοδομηθέντα, τῶν ἀρχαίων ὑποπεσόντων. ἃ δὴ διανοουμένους ἡμᾶς ὦ Κλεινία σοι δεῖ τὴν πόλιν καινὴν οὖσαν πάντῃ ξυνδεῖν, μήτε μέγα μήτε σμικρὸν παραλιπόντας εἰς δύναμιν, ὅσα νόμοις ἢ ἔθη τις ἢ ἐπιτηδεύματα καλεῖ· πᾶσι γὰρ τοῖς τοιούτοις πόλις ξυνδεῖται, ἄνευ δὲ ἀλλήλων ἑκάτερα τούτων οὐκ ἔστι μόνιμα, ὥστε οὐ χρὴ θαυμάζειν ἐὰν ἡμῖν πολλὰ ἅμα καὶ σμικρὰ δοκοῦντα εἶναι νόμιμα ἢ καὶ ἐθίσματα ἐπιῤῥέοντα μακροτέρους ποιῇ τοὺς νόμους.

ΚΛ. Ἀλλ' ὀρθῶς σύ τε λέγεις ἡμεῖς τε οὕτω διανοησόμεθα.

ΑΘ. Εἰς μὲν τοίνυν τὴν τοῦ τρί' ἔτη γεγονότος ἡλικίαν, κόρου καὶ κόρης, ταῦτα εἴ τις ἀκριβῶς ἀποτελοῖ καὶ μὴ παρέργως τοῖς εἰρημένοις χρῷτο, οὐ σμικρὰ εἰς ὠφέλειαν γίγνοιτ' ἂν τοῖς νεωστὶ τρεφομένοις·

quam patriae priscaeque omnino institutiones. haec si probe posita sint seque in eis homines recte assuefecerint, conscriptas leges stabili salute tutantur. sin contra factum sit, contra contingit; quemadmodum in aedificiis accidit, ubi, si aedium sustentacula subtracta de medio fuerint, concidere omnia cogunt, aliaque ex aliis deiici, et quae bene superstructa sunt, dirutis prioribus corruunt. atque haec quidem cogitantes novam hanc tuam civitatem, o Clinia, undique vincire debemus, nihilo prorsus relicto, quoad fieri potest, quod vel ad leges vel ad mores vel studia pertineat. his enim omnibus civitas nectitur. alterum vero istorum sine altero permanere non potest. quare non est mirandum, si, quae nobis multa simul et parva legitime videntur instituenda, velut consuetudines confluentia, longiores leges efficiunt. *Cli.* Recte tu quidem: et nos similiter cogitabimus. *Athen.* Si quis igitur ad eum, qui tres agit annos, colendum, seu masculum sive feminam, haec diligenter adhibeat, ac sedulo supra dictis utatur, non parvam afferent nuper enutritis utilitatem. atque id ingenio eo-

τριετεῖ δὲ δὴ καὶ τετραετεῖ καὶ πενταετεῖ καὶ ἔτι ἑξετεῖ ἤθει ψυχῆς παιδιῶν δέον ἂν εἴη, τρυφῆς δ' ἤδη παραλυτέον κολάζοντα μὴ ἀτίμως, ἀλλ' ὃ περ ἐπὶ τῶν δούλων γ' ἐλέγομεν, τὸ μὴ μεθ' ὕβρεως κολάζοντας ὀργὴν ἐμποιεῖν δεῖν τοῖς κολασθεῖσι μηδ' ἀκολάστους ἐῶντας τρυφήν, ταὐτὸν δραστέον τοῦτό γε καὶ ἐπ' ἐλευ- 794
θέροισι. παιδιαὶ δ' εἰσὶ τοῖς τηλικούτοις αὐτοφυεῖς τινές, ἃς ἐπειδὰν ξυνέλθωσιν αὐτοὶ σχεδὸν ἀνευρίσκουσι. ξυνιέναι δὲ εἰς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ δεῖ πάντα ἤδη τὰ τηλικαῦτα παιδία, ἀπὸ τριετοῦς μέχρι τῶν ἓξ ἐτῶν, κοινῇ τὰ τῶν κωμητῶν εἰς ταὐτὸν ἕκαστα· τὰς δὲ τροφοὺς ἔτι τῶν τηλικούτων κοσμιότητός τε καὶ ἀκολασίας ἐπιμελεῖσθαι, τῶν δὲ τροφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀγέλης ξυμπάσης, τῶν δώδεκα γυναικῶν μίαν ἐφ' ἑκάστῃ τετάχθαι κοσμοῦσαν κατ' ἐνιαυτὸν τῶν προειρημένων ἃς ἂν τάξωσιν οἱ νομοφύλακες. ταύτας δὲ αἱρεισθωσαν μὲν αἱ τῶν γάμων κύριαι τῆς ἐπιμελείας, ἐξ ἑκάστης τῆς φυλῆς μίαν, ἥλικας αὑταῖς· ἡ δὲ καταχθεῖσα ἀρχέτω φοιτῶσα εἰς τὸ ἱερὸν ἑκάστης ἡμέρας καὶ κολάζουσα ἀεὶ τὸν ἀδικοῦντα, δοῦλον μὲν καὶ δούλην καὶ ξένον καὶ ξένην αὐτὴ διά τινων τῆς πόλεως οἰκετῶν, πολίτην δὲ ἀμφισβητοῦντα μὲν τῇ κολάσει πρὸς τοὺς

rum, qui tres et qui quatuor et quinque et sex agunt annos, conveniens erit: a quibus deliciae removendae sunt et castigatio sine contemptu adhibenda. ceterum quemadmodum servos diximus castigare sine contumelia oportere, ne in iracundiam efferantur; castigare tamen omnino, ne nimium deliciosi reddantur: ita et liberos volumus. horum ludi quidam sunt, ipsis quodammodo naturales: ad quos, quando conveniunt, sponte feruntur. congregandi hi pueri sunt a triennio ad sex usque annos, singuli in suae tribus solennitate: quorum et adhuc tantillorum nutrices modestiam incontinentiamque observent. et cuique coetui nutricibusque una quaedam praesit de mulieribus duodecim, annuo tempore imperatura, prout legum custodes ordinaverint. has deligant mulieres nuptiarum curatrices, ex quaque tribu unam, aetate ipsis aequales. quae ad hunc magistratum assumpta est, ita se gerat, ut in sacrum quotidie proficiscatur, semperque iniuriantem puniat: servum quidem et servam, peregrinum et peregrinam, ipsa per urbanos quosdam ministros: civem autem, cuius animadversio in controversia sit, ad aedilium trahat iudicium:

ἀζυνόμους ἐπὶ δίκην ἄγουσα, ἀναμφισβήτητον δὲ ὄντα καὶ τὸν πολίτην αὐτὴ κολαζέτω. μετὰ δὲ τὸν ἑξέτη καὶ τὴν ἑξέτιν διακρινέσθω μὲν ἤδη τὸ γένος ἑκατέρων· κόροι μὲν μετὰ κόρων, παρθένοι δὲ ὡσαύτως μετ' ἀλλήλων τὴν διατριβὴν ποιείσθωσαν· πρὸς δὲ τὰ μαθήματα τρέπεσθαι χρεὼν ἑκατέρους, τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφ' ἵπτων διδασκάλους καὶ τόξων καὶ ἀκοντίων καὶ σφενδονήσεως, ἐὰν δέ πη ξυγχωρῶσι μέχρι γε μαθήσεως καὶ τὰ ὑήλεα, καὶ δὴ τά γε μάλιστα πρὸς τὴν τῶν ὅπλων χρείαν. τὸ γὰρ δὴ νῦν καθεξὸς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς πᾶσιν ὀλίγου.

Κλ. Τὸ ποῖον;

Αθ. Ὡς ἄρα τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ διαφέροντά ἐσθ' ἡμῶν φύσει πρὸς τὰς χρείας εἰς ἑκάστας τῶν πράξεων τὰ περὶ τὰς χεῖρας, ἐπεὶ τά γε περὶ πόδας τε καὶ τὰ κάτω τῶν μελῶν οὐδὲν διαφέροντα εἰς τοὺς πόνους φαίνεται· τὰ δὲ κατὰ χεῖρας ἀνοίᾳ τροφῶν καὶ μητέρων οἷον χωλοὶ γεγόναμεν ἕκαστοι. τῆς φύσεως γὰρ ἑκατέρων τῶν μελῶν σχεδὸν ἰσορροπούσης αὐτοὶ διὰ τὰ ἤθη διάφορα αὐτὰ πεποιήκαμεν οὐκ ὀρθῶς χρώμενοι. ἐν ὅσοις μὲν γὰρ τῶν ἔργων μὴ μέγα διαφέρει, λύρᾳ μὲν ἐν ἀριστερᾷ χρώμενον, πλήκτρῳ δὲ ἐν δεξιᾷ, πρᾶγμα

de qua autem non sit controversia, puniat ipsa. post annorum sex aetatem feminae a maribus discernantur: puerique deinceps cum aequalibus maribus et puellae cum feminis aequalibus conversentur. et ad scientias utrique se vertant. mares quidem ad magistros equorum, arcuum, telorum et fundae: feminae quoque ad eadem, si concedatur, usque ad scientiam tantum, et maxime ad armorum usum. quo pacto autem nunc in his se res habeat, paene ab omnibus ignoratur. *Cli.* Quid ais? *Athen.* Quod videlicet dextera a sinistris, quo ad manus pertinet, differre iam videantur in singulis operationibus natura. pedes enim inferioresque partes ad opera nihilo differre videntur. manibus autem matrum nutricumque simul ignorantia, quasi claudi facti sumus. nam cum natura fere ad utramque partem aeque se habeat, ipsi, per consuetudinem non recte utentes, differentiam fecimus. et certe in quibusdam parum id refert. nihil enim interest ad vitam, si lyra in sinistra sit, in dextera plectrum, in ceterisque

οὐδέν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τούτοις δὲ παραδείγμασι χρώ-
μενον καὶ εἰς ἄλλα μὴ δέον οὕτω χρῆσθαι σχεδὸν
ἄνοια. ἔδειξε δὲ ταῦτα ὁ τῶν Σκυθῶν νόμος, οὐκ ἐν 795
ἀριστερᾷ μὲν τόξον ἀπάγων, ἐν δεξιᾷ δὲ οἰστὸν προσα-
γόμενος μόνον, ἀλλ' ὁμοίως ἑκατέραις ἐπ' ἀμφότερα
χρώμενος. πάμπολλα δ' ἕτερα τοιαῦτα παραδείγματα
ἐν ἡνιοχείαις τ' ἐξὶ καὶ ἐν ἑτέροις, ἐν οἷσι μαθεῖν δυ-
νατὸν ὅτι παρὰ φύσιν κατασκευάζουσιν οἱ ἀριστερὰ δε-
ξιῶν ἀσθενέστερα κατασκευάζοντες. ταῦτα δ', ὅ περ εἶ-
πομεν, ἐν μὲν κερατίνοις πλήκτροις καὶ ἐν ὀργάνοις
τοιούτοις οὐδὲν μέγα· σιδηροῖς δ' εἰς τὸν πόλεμον ὅταν
δέῃ χρῆσθαι, μέγα διαφέρει, καὶ τόξοις καὶ ἀκοντίοις
καὶ ἑκάστοις τούτων· πολὺ δὲ μέγιστον ὅταν ὅπλοις δέῃ
πρὸς ὅπλα χρῆσθαι. διαφέρει δὲ πάμπολυ μαθὼν μὴ
μαθόντος καὶ ὁ γυμνασάμενος τοῦ μὴ γεγυμνασμένου.
καθάπερ γὰρ ὁ τελέως παγκράτιον ἠσκηκὼς ἢ πυγμὴν
ἢ πάλην οὐκ ἀπὸ μὲν τῶν ἀριστερῶν ἀδύνατός ἐστι μά-
χεσθαι, χωλαίνει δὲ καὶ ἐφέλκεται πλημμελῶν, ὁπόταν
αὐτόν τις μεταβιβάζων ἐπὶ θάτερα ἀναγκάζῃ διαπο-
νεῖν, ταὐτὸν δὴ τοῦτ', οἶμαι, καὶ ἐν ὅπλοις καὶ ἐν
τοῖς ἄλλοις πᾶσι χρὴ προσδοκᾶν ὀρθόν, ὅτι τὸν διττὰ
δεῖ κεκτημένον οἷς ἀμύνοιτό τ' ἂν καὶ ἐπιτιθεῖτο ἄλ-

huiusmodi similiter. quorum exemplo idem in reliquis omnibus facere, dementia est. haec ita esse lex Scytharum ostendit. non enim sinistra solum arcum, dextera sagittam tenent, sed utrisque similiter ad utrumque utuntur. multa exempla huiusmodi in aurigarum aliorumque operibus reperiuntur. ex quibus intelligere licet eos, qui dextris sinistra imbecilliora reddunt, praeter naturam id facere. quae res, ut diximus, in corneis plectris, instrumentisque talibus impedimento non est: sed permultum interest, quando in pugna ferro, arcu, hasta ceterisque huiusmodi uti necesse est: plurimum autem, quando armis arma pelluntur. differt autem multum, qui didicit, ab eo qui non didicit: et exercitatus ab eo, qui minime exercitatus est. nam quemadmodum qui aut in pugili certamine aut lucta aut utroque simul perfecte se exercuit, potis est congredi a sinistris, et praesto se accommodat, quando ad partem alteram transferre se cogitur: id ipsum arbitror in armis ac ceteris rebus rectissimum esse. quare oportet, si duo quaedam quis possidet, quibus se defen-

λοις, μηδὲν ἀργὸν τούτων μηδὲ ἀνεπιξῆμον ἐᾷν εἶναι κατὰ δύναμιν· Γηρυόνου δέ γε εἴ τις φύσιν ἔχων ἢ καὶ τὴν Βριάρεω φύοιτο, ταῖς ἑκατὸν χερσὶν ἑκατὸν δεῖ βέλη ῥίπτειν δυνατὸν εἶναι. τούτων δὴ πάντων τὴν ἐπιμέλειαν ἀρχούσαις τε καὶ ἄρχουσι δεῖ γίγνεσθαι, ταῖς μὲν ἐν παιδιαῖς τε καὶ τροφαῖς ἐπισκόποις γιγνομέναις, τοῖς δὲ περὶ μαθήματα, ὅπως ἀρτίποδές τε καὶ ἀρτίχειρες πάντες τε καὶ πᾶσαι γιγνόμενοι μηδὲν τοῖς ἔθεσιν ἀποβλάπτωσι τὰς φύσεις εἰς τὸ δυνατόν.

Τὰ δὲ μαθήματά που διττά, ὡς γ' εἰπεῖν, χρήσασθαι ξυμβαίνοι ἄν, τὰ μὲν ὅσα περὶ τὸ σῶμα γυμναστικῆς, τὰ δ' εὐψυχίας χάριν μουσικῆς. τὰ δὲ γυμναστικῆς αὖ δύο; τὸ μὲν ὄρχησις, τὸ δὲ πάλη. τῆς ὀρχήσεως δὲ ἄλλη μὲν Μούσης λέξιν μιμουμένων, τό τε μεγαλοπρεπὲς φυλάττοντας ἅμα καὶ ἐλεύθερον· ἄλλη δὲ εὐεξίας ἐλαφρότητός τε ἕνεκα καὶ κάλλους τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ μελῶν καὶ μερῶν, τὸ πρεπὲς καμπῆς τε καὶ ἐκτάσεως καὶ ἀποδιδομένης ἑκάστοις αὐτοῖς αὐτῶν εὐρύθμου κινήσεως, διασπειρομένης ἅμα καὶ ξυνακολουθούσης εἰς πᾶσαν τὴν ὄρχησιν ἱκανῶς. καὶ δὴ τά γε κατὰ πάλην ἃ μὲν Ἀνταῖος ἢ Κερκύων ἐν τέχναις ἑαυτῶν ξυνεζήσαντο φιλονεικίας ἀχρήσου χά-

dat et alios caedat, ut nihil horum pro viribus otiosum inexercitatumque relinquat. et si quis Geryonis aut Briarei naturam habeat: cum centimanus sit, centum oportet ab eo iacula mitti posse. horum omnium curam habeant principes, tam mulieres quam viri: et mulieres quidem ludos alimentaque considerent, viri autem disciplinas: ut omnes, pedibus manibusque utrimque aeque potentes facti, per consuetudinem naturae non noceant. disciplina vero duplici uti convenit: et corporis quidem gymnasticam, animi musicam vocari. sed gymnastica rursus est duplex: saltatio et luctatio. saltatio quoque alia Musae verba imitatur, magnificentiam ipsius libertatemque observans: alia, bonae habitudinis, levitatis et formae, tum corporis ipsius tum partium membrorumque eius gratia, apte flectit tenditque singula, ita ut sufficienter motus harmonicus diffundatur, consequaturque universum saltationis ordinem. luctationis autem genera illa, quae Anteus et Cercyo in artificium inutilis contentionis gratia dedu-

ριν, ἢ πυγμὴν Ἐπειὸς ἢ Ἄμυκος, οὐδὲν χρήσιμα ἐπὶ πολέμου κοινωνίαν ὄντα, οὐκ ἄξια λόγῳ κοσμεῖν· τὰ δὲ ἀπ' ὀρθῆς πάλης, ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως, μετὰ φιλονεικίας τε ἅμα καὶ καταζάσεως διαπονούμενα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης τε καὶ ὑγιείας ἕνεκα, ταῦτ' εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον, ἀλλὰ προστακτέον μαθηταῖς τε ἅμα καὶ τοῖς διδάξουσιν, ὅταν ἐνταῦθ' ὦμεν τῶν νόμων, τοῖς μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα εὐμενῶς δωρεῖσθαι, τοῖς δὲ παραλαμβάνειν ἐν χάρισιν. οὐδ' ὅσα ἐν τοῖς χοροῖς ἐξὶν αὖ μιμήματα προσήκοντα μιμεῖσθαι, παρετέον, κατὰ μὲν τὸν τόπον τόνδε Κουρήτων ἐνόπλια παίγνια, κατὰ δὲ Λακεδαίμονα Διοσκόρων. ἡ δὲ αὖ που παρ' ἡμῖν κόρη καὶ δέσποινα, εὐφρανθεῖσα τῇ τῆς χορείας παιδιᾷ, κεναῖς χερσὶν οὐκ ᾠήθη δεῖν ἀθύρειν, πανοπλίᾳ δὲ παντελεῖ κοσμηθεῖσα οὕτω τὴν ὄρχησιν διαπεραίνειν· ἃ δὴ πάντως μιμεῖσθαι πρέπον ἂν εἴη κόρους τε ἅμα καὶ κόρας, τὴν τῆς θεοῦ χάριν τιμῶντας, πολέμου τ' ἐν χρείᾳ καὶ ἑορτῶν ἕνεκα. τοῖς δέ που παισὶν εὐθύς τε καὶ ὅσον ἂν χρόνον μήπω εἰς πόλεμον ἴωσι, πᾶσι θεοῖς προσέδους τε καὶ πομπὰς ποιουμένους μεθ' ὅπλων τε καὶ ἵππων ἀεὶ κοσμεῖσθαι δέον ἂν εἴη, θάτ-

xerunt, vel Epius vel Amycus in pugili concertatione, cum nihil ad proelium conferant, digna mentione non sunt. quae vero in recta luctatione a collo, manibus laterumque motu, cum victoriae studio honestoque habitu adhibentur, et ad sanitatem viresque conducunt, cum ad omnia utilia sint, praetereunda non sunt: sed discentibus docentibusque simul praecipiendum, ut, quando ad hoc in condendis legibus venerimus, alteri benivole ista largiantur, alteri gratiose suscipiant, nec vero omnes imitationes capessendae, quae in choreis sunt: sed hic quidem armatorum Curetarum ludi; in Lacedaemone Castoris atque Pollucis. apud nos quoque non est negligendum, quod Minerva, ludis choreae delectata, non nudis manibus ludendum censuit, sed armis tota ornata saltandi officio est perfuncta. quae quidem adolescentulis sunt maribus et feminis imitanda, Deae munus ad usum belli solemnitatumque ornamentum honorantibus. pueros vero, antequam prodire in bellum possint, armis equisque oportet in Deorum omnium pompis ornatos, modo velociores modo

τους τε καὶ βραδυτέρας ἐν ὀρχήσεσι καὶ ἐν πορείᾳ τὰς ἱκετείας ποιουμένους πρὸς θεούς τε καὶ θεῶν παῖδας. καὶ ἀγῶνας δὴ καὶ προαγῶνας, εἴ τινων, οὐκ ἄλλων ἢ τούτων ἕνεκα προαγωνιστέον· οὗτοι γὰρ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πόλεμον χρήσιμοι εἰς τε πολιτείαν καὶ ἰδίους οἴκους, οἱ δὲ ἄλλοι πόνοι τε καὶ παιδιαὶ καὶ σπουδαὶ κατὰ σώματα οὐκ ἐλευθέρων, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία.

Ἦν εἶπον γυμναστικὴν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις ὅτι δέοι διεξελθεῖν, σχεδὸν δὴ διελήλυθα τὰ νῦν καὶ ἐσθ' αὕτη παντελής· εἰ δέ τινα ταύτης ὑμεῖς ἔχετε βελτίω, θέντες εἰς κοινὸν λέγετε.

Κλ. Οὐ ῥᾴδιον, ὦ ξένε, παρέντας ταῦτα ἄλλα ἔχειν βελτίω τούτων περὶ γυμναστικῆς ἅμα καὶ ἀγωνίας εἰπεῖν.

Αθ. Τὸ τοίνυν τούτοις ἑξῆς περὶ τὰ τῶν Μουσῶν τε καὶ Ἀπόλλωνος δῶρα, τότε μέν, ὡς ἅπαντα εἰρηκότες, ᾠόμεθα καταλείπειν μόνα τὰ περὶ γυμναστικῆς· νῦν δ' ἔξι δῆλα ἃ τ' ἐξὶ καὶ ὅτι πρῶτα πᾶσι ῥητέα. λέγωμεν τοίνυν ἑξῆς αὐτά.

797 *Κλ.* Πάνυ μὲν οὖν λεκτέον.

Αθ. Ἀκούσατε δέ μου, προακηκοότες μὲν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν· ὅμως δὲ τό γε σφόδρα ἄτοπον καὶ

tardiores in chorea et itinere ad Deos Deorumque filios supplicationes fundere. ludi porro atque praeludia, si rerum aliquarum gratia, nullarum certe, nisi harum, sunt adhibenda. haec enim in pace et bello tam privatim quam publice utilia sunt. Ceterae vero corporis exercitationes, seu ludo sive serio fiant, o Clinia atque Megille, non sunt liberales. Eam iam gymnasticam, quam tractandam in primis sermonibus dixi, ferme peregi, atque haec tota et perfecta est. vos autem, si meliorem habetis, in medium proferatis. *Cli.* Non est facile, hospes, his neglectis narrare alia de gymnastica et certamine meliora. *Athen.* Reliquum est, ut de Musarum Apollinisque muneribus disseramus: de quibus ita satis dictum esse putabamus, ut de gymnastica solum restare videretur: nunc autem patet nonnulla esse relicta, quae dicenda in primis sunt. quare deinceps illa dicemus. *Cli.* Dicantur omnino. *Athen.* Audiatis igitur: audistis enim et in superioribus: quamvis et in dicendo et audiendo, quod valde mirum est et insolens,

ἄηθες διευλαβεῖσθαι δεῖ λέγοντα καὶ ἀκούοντα, καὶ δὴ καὶ νῦν. ἐρῶ μὲν γὰρ ἐγὼ λόγον οὐκ ἄφοβον εἰπεῖν, ὅμως δέ πῃ θαῤῥήσας οὐκ ἀποχήσομαι.

ΚΛ. Τίνα δὴ τοῦτον, ὦ ξένε, λέγεις;

ΑΘ. Φημὶ κατὰ πάσας πόλεις τὸ τῶν παιδιῶν γένος ἠγνοῆσθαι ξύμπασιν ὅτι κυριώτατόν ἐστι περὶ θέσεως νόμων, ἢ μονίμους εἶναι τοὺς τεθέντας ἢ μή. ταχθὲν μὲν γὰρ αὐτὸ καὶ μετασχὸν τοῦ τὰ αὐτὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς παίζειν τε καὶ εὐθυμεῖσθαι τοῖς αὐτοῖς παιγνίοις ἐᾷ καὶ τὰ σπουδῇ κείμενα νόμιμα μένειν ἡσυχῇ, κινούμενα δὲ τὰ αὐτὰ καὶ καινοτομούμενα μεταβολαῖς τε ἄλλαις ἀεὶ χρώμενα, καὶ μηδέποτε ταὐτὰ φίλα προσαγορευόντων τῶν νέων μήτ' ἐν σχήμασι τοῖς τῶν αὐτῶν σωμάτων μήτε ἐν τοῖς ἄλλοις σκεύεσιν ὁμολογουμένως αὐτοῖς ἀεὶ κεῖσθαι τό τ' εὔσχημον καὶ ἄσχημον, ἀλλὰ τόν τι νέον ἀεὶ καινοτομοῦντα καὶ εἰσφέροντα τῶν εἰωθότων ἕτερον κατά τε σχήματα καὶ χρώματα καὶ πάντα ὅσα τοιαῦτα, τοῦτον τιμᾶσθαι διαφερόντως, τούτου πόλει λώβην οὐκ εἶναι μείζω φαῖμεν ἂν ὀρθότατα λέγοντες· λανθάνειν γὰρ τῶν νέων τὰ ἤθη μεθιζάντα καὶ ποιεῖν τὸ μὲν ἀρχαῖον παρ' αὐτοῖς ἄτιμον, τὸ δὲ νέον ἔντιμον. τούτου δὲ πάλιν αὖ λέγω τοῦ τε ῥήματος καὶ τοῦ δό-

cavere decet. equidem in praesentia nonnihil dicturus sum, quod dicere merito vereri quis debeat: dicam tamen. *Cli.* Quid illud est, hospes? *Athen.* Nusquam cognosci assero: quam maximam ludorum genus ad legum conditarum stabilitatem et mutationem habeat potestatem. quippe si hoc ita ordinatum fuerit, ut iisdem ludis secundum eadem et eodem modo iidem homines semper utantur et delectentur: leges quoque serio positas stabiles manere permittit. sin autem mutetur id genus, novique ludi quotidie inducantur, semperque novis delectur iuventus, tum figuris gestibusve corporis, tum reliquo apparatu et supellectili; ac decens et indecens in his rebus aliter in dies et aliter iudicent, atque inventores novarum rerum, colorum scilicet et figurarum ceterorumque huiusmodi, semper honorent: pestem hac nullam civitati maiorem fore censemus, recte admodum iudicantes. mutat enim iuventutis mores occulte, facitque ut prisca quidem vilia, nova vero digna honore videantur. qua oratione et opinione

ταβαλλόμενα κακὰ διεξεργάζοιτ' ἄν, ὅσα περὶ σχήματα πάσχει τὸ τοιοῦτον· ὅσα δὲ περὶ τὰ τῶν ἠθῶν ἐπαίνου τε καὶ ψόγου πέρι πυκνὰ μεταπίπτει, πάντων, οἶομαι, μέγιστά τε καὶ πλείστης εὐλαβείας δεόμενα ἂν εἴη.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί οὖν; τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις πιστεύομεν, οἷς ἐλέγομεν ὡς τὰ περὶ τοὺς ῥυθμοὺς καὶ πᾶσαν μουσικὴν ἔχει τρόπων μιμήματα βελτιόνων καὶ χειρόνων ἀνθρώπων; ἢ πῶς;

ΚΛ. Οὐδαμῶς ἄλλως πως τό γε παρ' ἡμῖν δόγμα ἔχον ἂν εἴη.

ΑΘ. Οὐκοῦν, φαμέν, ἅπασαν μηχανητέον μηχανὴν ὅπως ἂν ἡμῖν οἱ παῖδες μήτε ἐπιθυμῶσιν ἄλλων μιμημάτων ἅπτεσθαι κατὰ ὀρχήσεις ἢ κατὰ μελῳδίας, μή τέ τις αὐτοὺς πείσῃ προσάγων παντοίας ἡδονάς;

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

799 ΑΘ. Ἔχει τις οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ τοιαῦτα βελτίω τινὰ τέχνην τῆς τῶν Αἰγυπτίων;

ΚΛ. Ποίας δὴ λέγεις;

ΑΘ. Τοῦ καθιερῶσαι πᾶσαν μὲν ὄρχησιν, πάντα δὲ μέλη, τάξαντας πρῶτον μὲν τὰς ἑορτάς, συλλογισαμένους εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἅς τινας ἐν οἷς χρόνοις καὶ οἷς τισὶν ἑκάστοις τῶν θεῶν καὶ παισὶ τούτων καὶ δαί-

sed cetera quidem, praesertim circa figuras mutata, minus nocent. crebra vero in laudandis vituperandisque moribus innovatio gravissima etiam, ut arbitror, et plurimum formidanda. *Cli.* Quidni? *Athen.* An non superioribus sermonibus credimus? in quibus diximus, quod rhythmi et cetera musicae genera imitationes quaedam sunt morum tum bonorum hominum tum malorum? vel quid dicemus? *Cli.* Nullo modo aliter sentiemus. *Athen.* Omni igitur ratione conandum, ne pueritia in cantibus et saltationibus nova unquam audeat imitari, neve ullus ad novitatem pueros voluptatum blandimentis alliciat. *Cli.* Optime dicis. *Athen.* Habetne quisquam nostrum artem ad haec Aegyptia meliorem? *Cli.* Quam illam dicis? *Athen.* Ut tripudii cantusque genera Diis omnia consecrentur: et primum quidem festi dies singuli in certis anni temporibus Diis singulis Deo-

μοσι γίγνεσθαι χρεών, μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπὶ τοῖς τῶν θεῶν θύμασιν ἑκάστοις ἣν ᾠδὴν δεῖ ἐφυμνεῖσθαι, καὶ χορείαις ποίαισι γεραίρειν τὴν τότε θυσίαν, τάξαι μὲν πρῶτον τίνας, ἃ δ' ἂν ταχθῇ, Μοίραις καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεοῖς θύσαντας κοινῇ πάντας τοὺς πολίτας σπένδοντας καθιεροῦν ἑκάστας τὰς ᾠδὰς ἑκάστοις τῶν θεῶν καὶ τῶν ἄλλων· ἂν δὲ παρ' αὐτά τίς τῳ θεῶν ἄλλους ὕμνους ἢ χορείας προσάγῃ, τοὺς ἱερέας τε καὶ τὰς ἱερείας μετὰ νομοφυλάκων ἐξείργοντας ὁσίως ἐξείργειν καὶ κατὰ νόμον, τὸν δὲ ἐξειργόμενον, ἂν μὴ ἑκὼν ἐξείργηται, δίκας ἀσεβείας διὰ βίου παντὸς τῷ ἐθελήσαντι παρέχειν.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Πρὸς τούτῳ δὴ νῦν γενόμενοι τῷ λόγῳ πάθωμεν τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς.

ΚΛ. Τοῦ πέρι λέγεις;

ΑΘ. Πᾶς που νέος, μὴ ὅτι πρεσβύτης, ἰδὼν ἂν ἢ καὶ ἀκούσας ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων καὶ μηδαμῇ πω ξυνήθων, οὐκ ἄν ποτέ που τὸ ἀπορηθὲν περὶ αὐτῶν συγχωρήσειεν ἐπιδραμὼν οὕτως εὐθύς, ἅς δ' ἄν, καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος καὶ μὴ σφόδρα κατειδὼς ὁδόν, εἴτε μόνος εἴτε μετ' ἄλλων τύχοι πορευόμενος, ἀνέροιτ' ἂν αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τὸ ἀπορούμενον,

rumque filiis et daemonibus statuantur: deinde, quae sacrificia quibus Diis offerenda sunt, ordinentur: quive cantus et choreae quibus conveniant sacrificiis, distinguantur. quae postquam distincta sunt, communi cives omnes libatione tum Parcis tum Diis aliis sacrificent, certosque cantus et choreas certis Diis eorumve filiis et daemonibus dedicent. ac si quis aliter, quam constitutum sit, hymnis choreisque in Deorum sacris utatur, sacerdotes, tam viri quam mulieres, una cum legum custodibus, eum sancte et legitime arceant: et qui repulsus erit, nisi libenter obtemperaverit, per totam vitam volenti cuique poenas impietatis persolvat. *Cli.* Probe. *Athen.* Verum quoniam huc oratione devenimus, ut nos decet, afficiamur. *Cli.* Quorsum haec? *Ath.* Omnis, non senex tantum, verum etiam iuvenis, quotiens mirum quid et insolens viderit vel audierit, non utique accurrat illico quodque dubium est concedat: sed, quasi ad trivium sive solus sive cum aliis venerit, ignoretque viam, perquirat sane nec

καὶ οὐκ ἂν πρότερον ὁρμήσειε, πρὶν τῃ βεβαιώσαιτο τὴν σκέψιν τῆς πορείας, ὅπῃ ποτὲ φέρει. καὶ δὴ καὶ τὸ παρὸν ἡμῖν ὡσαύτως ποιητέον· ἀτόπου γὰρ τὰ νῦν ἐμπεπτωκότος λόγου περὶ νόμων ἀνάγκη που σκέψιν πᾶσαν ποιήσασθαι καὶ μὴ ῥᾳδίως οὕτω περὶ τοσούτων τηλικούτους ὄντας φάναι, διισχυριζομένους ἐν τῷ παραχρῆμά τι σαφὲς ἂν εἰπεῖν ἔχειν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τοῦτῳ μὲν χρόνον δώσομεν, βεβαιώσομεν δὲ τότε αὐτὸ ὁπόταν σκεψώμεθα ἱκανῶς· ἵνα δὲ μὴ τὴν ἑπομένην τάξιν τοῖς νόμοις τοῖς νῦν ἡμῖν παροῦσι διαπεράνασθαι κωλυθῶμεν μάτην, ἴωμεν πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν. τάχα γὰρ ἴσως, εἰ θεὸς ἐθέλοι, κἂν ἡ διέξοδος αὕτη ὅλη σχοῦσα τέλος ἱκανῶς ἂν μηνύσειε καὶ τὸ νῦν διαπορούμενον.

ΚΛ. Ἄριστ', ὦ ξένε, λέγεις, καὶ ποιῶμεν οὕτως ὥς εἴρηκας.

ΑΘ. Δεδόχθω μὲν δή, φαμέν, τὸ ἄτοπον τοῦτο, νόμους τὰς ᾠδὰς ἡμῖν γεγονέναι, καὶ καθά περ οἱ παλαιοὶ τότε περὶ κιθαρῳδίαν οὕτω πως, ὡς ἔοικεν, ὠνό-
800 μασαν, ὥστε τάχ' ἂν οὐδ' ἐκεῖνοι παντάπασί γ' ἂν ἀφεῳτες εἶεν τοῦ νῦν λεγομένου, καθ' ὕπνον δὲ οἷόν πού τις ἢ καὶ ὕπαρ ἐγρηγορὼς ὠνείρωξε μαντευόμενος

ulterius progrediatur, antequam certior fuerit, quo iter ferat. similiter nobis in praesentia faciundum. nam cum in sermonem de legibus mirum et insolitum inciderimus, diligentissime considerare debemus. non enim decet subito tantos viros de re tanta ferre sententiam, et quasi planam protinus affirmare. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Ergo tempus ad hoc assumanus, tunc demum affirmaturi, cum satis fuerit consideratum. verum ne frustra consequentem legum praesentium ordinem relinquamus, ad finem propositorum festinemus. forte namque, si Deus voluerit, finem suum haec tractatio consecuta plane, quod modo dubitatur, aperiet. *Cli.* Praeclare loqueris, hospes. quare sic faciamus. *Athen.* Decreto igitur mirum istud et insolens, ut dicimus, affirmetur: quo nobis odae cantusque constare legibus videantur, sicuti prisci de citharoedia dicebant: ut illi quoque non longe a nostro absint proposito, sed tanquam in somno aut etiam in vigilia, vel

αὐτό. τὸ δ' οὖν δόγμα περὶ αὐτοῦ τοῦτ' ἔχω· παρὰ τὰ δημόσια μέλη τε καὶ ἱερὰ καὶ τὴν τῶν νέων ξύμπασαν χορείαν μηδεὶς μᾶλλον ἢ παρ' ὀντινοῦν ἄλλον τῶν νόμων φθεγγέσθω μηδ' ἐν ὀρχήσει κινείσθω. καὶ ὃ μὲν τοιοῦτος ἀζήμιος ἀπαλλαττέσθω, τὸν δὲ μὴ πειθόμενον, καθά περ ἐρρήθη νῦν δή, νομοφύλακές τε καὶ ἱέρειαι καὶ ἱερεῖς πολαζόντων. κείσθω δὲ νῦν ἡμῖν ταῦτα τῷ λόγῳ;

Κλ. Κείσθω.

Αθ. Τίνα δὴ τρόπον αὐτὰ νομοθετῶν τις μὴ παντάπασι καταγέλαστος γίγνοιτ' ἄν; ὧδε μὲν δὴ τὸ τοιόνδ' ἔτι περὶ αὐτά. ἀσφαλέστατον καθά περ ἐκμαγεῖ ἄττ' αὐτοῖσι πρῶτον πλάσασθαι τῷ λόγῳ. λέγω δὲ ὧν μὲν τῶν ἐκμαγείων εἶναι τοιόνδε τι· θυσίας γενομένης καὶ ἱερῶν καυθέντων κατὰ νόμον, εἴ τῳ τις, φαμέν, ἰδία παραχὰς τοῖς βωμοῖς τε καὶ ἱεροῖς, υἱὸς ἢ καὶ ἀδελφός, βλασφημοῖ πᾶσαν βλασφημίαν, ἆρ' οὔκ ἂν φαῖμεν, ἀθυμίαν καὶ κακὴν ἕτταν καὶ μαντείαν πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν οἰκείοις φθέγγοιτο ἐντιθείς;

Κλ. Τί μήν;

Αθ. Ἐν τοίνυν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις τοῦτ' ἐξῆ ταῖς πόλεσι γιγνόμενον ὡς ἔπος εἰπεῖν σχεδὸν ὀλίγου

somniaverint vel vaticinati hoc sint. hoc igitur ita decernatur. nemo audeat praeter publicos sacrosque cantus aliquid canere, et praeter constitutam iuventutis choream moveri tripudio: quemadmodum neque contra leges alias quicquam facere licet. qui paret, indemnis abeat: eum vero, qui non obtemperavit, quemadmodum paulo ante dictum est, legum custodes sacerdotesque, tam mulieres quam viri, puniant. sed haec quidem ita se habeant. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Quomodo autem legibus haec quispiam ita sanciet, ut ridiculus non videatur? atqui ita consideremus. tutissimus ad haec mihi modus videtur, ut imagines quasdam oratione fingamus: quarum unam hanc esse dico. Sacrificiis factis et victimis ex lege perustis, accedet privatim quispiam ad aram sacraque, filius aut frater, qui miserabilem prorsus et noxiam orationem fundat, nonne dicemus hunc patri et suis male ominatum fuisse? *Cli.* Dicemus sane. *Athen.* In nostris civitatibus ferme omnibus, ut breviter dicam, hoc ita fit. nam posteaquam magistratus quispiam publice sacra fecit, non

πάσαις· δημοσίᾳ γάρ τινα θυσίαν ὅταν ἀρχή τις θύσῃ, μετὰ ταῦτα χοροὶ οὐχ εἷς ἀλλὰ πλῆθος χορῶν ἥκει, καὶ ξάντες οὐ πόῤῥω τῶν βωμῶν ἀλλὰ παρ' αὐτοὺς ἐνίοτε πᾶσαν βλασφημίαν τῶν ἱερῶν καταχέουσι, ῥήμασί τε καὶ ῥυθμοῖς καὶ γοωδεξάταις ἁρμονίαις συντείνοντες τὰς τῶν ἀκροωμένων ψυχάς, καὶ ὃς ἂν δακρῦσαι μάλιξα τὴν θύσασαν παραχρῆμα ποιήσῃ, πόλιν, οὗτος τὰ νικητήρια φέρει. τοῦτον δὴ τὸν νόμον ἆρ' οὐκ ἀποψηφιζόμεθα; καὶ εἴ ποτ' ἄρα δεῖ τοιούτων οἴκτων γίγνεσθαι τοὺς πολίτας ἐπηκόους, ὁπόταν ἡμέραι μὴ καθαραί τινες ἀλλὰ ἀποφράδες ὦσι, τόθ' ἥκειν δέον ἂν εἴη μᾶλλον χορούς τινας ἔξωθεν μεμισθωμένους ᾠδούς, οἷον οἱ περὶ τοὺς τελευτήσαντας μισθούμενοι Καρικῇ τινὶ Μούσῃ προπέμπουσι τοὺς τελευτήσαντας; τοιοῦτόν που πρέπον ἂν εἴη καὶ περὶ τὰς τοιαύτας ᾠδὰς γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ ξολή γέ που ταῖς ἐπικηδείοις ᾠδαῖς οὐ ξέφανοι πρέποιεν ἂν οὐδ' ἐπίχρυσοι κόσμοι, πᾶν δὲ τοὐναντίον, ἵν' ὅτι τάχιξα περὶ αὐτῶν λέγων ἀπαλλάττωμαι. τὸ δὲ τοσοῦτον ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπανερωτῶ πάλιν, τῶν ἐκμαγείων ταῖς ᾠδαῖς εἰ πρῶτον ἓν τοῦθ' ἡμῖν ἀρέσκον κείσθω.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

801 *ΑΘ.* Εὐφημία, καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς ᾠδῆς γένος

unus, sed multi solent chori convenire. qui cum prope aras steterint, miserandis vocibus rem sacram temerant, quippe verbis numerisque et concentibus flebilibus audientium inficiunt animos: et qui turbam ad lacrimas vehementius commovet, victoriae is praemia refert. hanc nos legem nonne abrogabimus? et si querulam orationem audiri a civibus quandoque oporteat, non faustis divinarum solemnitatum diebus, sed nefastis potius, convenire dicemus? tunc eant, si placet, praemio conducti chori externique cantores, quemadmodum in funeribus fieri videmus, ubi quidam mercede conducti Caricae gentis instar misere defunctum ipsum deplorant. hoc certe huiusmodi cantibus convenire videtur: eosque, cum flebiles moestique sint, lugubris quoque vestis, ut breviter dicam, non coronae neque ornatus aurei decent. igitur a nobis ipsis hoc rursus exquiro, utrum primam hanc imaginem placeat cantibus adhiberi. *Cli.* Quam? *Athen.* Bonum, inquam, omen, ipsumque cantuum genus semper in be-

εὔφημον ἡμῖν πάντη πάντως ὑπαρχέτω. ἢ μηδὲν ἐπανερωτῶ, τιθῶ δὲ τοῦτο οὕτως;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν τίθει· νικᾷ γὰρ πάσαισι ταῖς ψήφοις οὗτος ὁ νόμος.

ΑΘ. Τίς δὴ μετ' εὐφημίαν δεύτερος ἂν εἴη νόμος μουσικῆς; ἆρ' οὐκ εὐχὰς εἶναι τοῖς θεοῖς οἷς θύομεν ἑκάστοτε;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τρίτος δ', οἶμαι, νόμος, ὅτι γνόντας δεῖ τοὺς ποιητὰς ὡς εὐχαὶ παρὰ θεῶν αἰτήσεις εἰσί, δεῖ δὴ τὸν νοῦν αὐτοὺς σφόδρα προσέχειν μή ποτε λάθωσι κακὸν ὡς ἀγαθὸν αἰτούμενοι· γελοῖον γὰρ δὴ τὸ πάθος, οἶμαι, τοῦτ' ἂν γίγνοιτο εὐχῆς τοιαύτης γενομένης.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐκοῦν ἡμεῖς ἔμπροσθεν σμικρὸν τῷ λόγῳ ἐπείσθημεν ὡς οὔτε ἀργυροῦν δεῖ πλοῦτον οὔτε χρυσοῦν ἐν πόλει ἱδρυμένον ἐνοικεῖν;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίνος οὖν ποτὲ παράδειγμα εἰρῆσθαι φῶμεν τοῦτον τὸν λόγον; ἆρ' οὐ τοῦδε, ὅτι τὸ τῶν ποιητῶν γένος οὐ πᾶν ἱκανόν ἐστι γιγνώσκειν σφόδρα τά τε ἀγαθὰ καὶ μή; ποιήσας οὖν δή πού τις ποιητὴς ῥήμασιν ἢ καὶ κατὰ μέλος τοῦτο ἡμαρτημένον, εὐχὰς

nedicendo et feliciter ominando versetur. an forte nihil interrogandum? sed aspergendum id potius et sanciendum? *Cli.* Immo vero sanciendum prorsus. cunctis enim haec lex digna suffragiis. *Athen.* Quaenam igitur post benedictionem, laudes bonumque omen, musicae secunda lex erit? nonne ut preces Diis, quibus libamus, effundantur? *Cli.* Certe. *Athen.* Tertia vero, ut arbitror, erit lex, ut, cum poëtae preces ipsas petitiones hominum a Diis esse non ignorent, diligenter animadvertant, ne mala quasi bona postulent. ridicula nimirum illius conditio, qui ita precatur. *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Nonne supra concessimus, non oportere in civitate aureas et argenteas divitias esse? *Cli.* Omnino. *Athen.* Cuius igitur exemplar sermonem hunc esse dicemus? nonne huius? quod videlicet poëtarum genus non omne, quae bona sunt, quae non, satis cognoscere potest. quare, si quisquam poëtarum verbis aut cantu praeter ipsam ratio-

οὐκ ὀρθὰς ἡμῖν τοὺς πολίτας περὶ τῶν μεγίστων εὔχεσθαι τἀναντία ποιήσει· καὶ τοι τούτου, καθάπερ ἐλέγομεν, οὔ πολλὰ ἁμαρτήματα ἀνευρήσομεν μείζω. θῶμεν δὴ καὶ τοῦτον τῶν περὶ Μοῦσαν νόμων καὶ τύπων ἕνα;

ΚΛ. Τίνας; σαφέστερον εἰπὲ ἡμῖν.

ΑΘ. Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα καὶ δίκαια ἢ καλὰ ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο, τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι, πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ. ὀχεδὸν δὲ ἀποδεδειγμένοι εἰσὶν ἡμῖν οὓς εἰλόμεθα νομοθέτας περὶ τὰ μουσικὰ καὶ τὸν τῆς παιδείας ἐπιμελητήν. τί οὖν; ὃ πολλάκις ἐρωτῶ, κεῖσθω νόμος ἡμῖν καὶ τύπος ἐκμαγεῖόν τε τρίτον τοῦτο, ἢ πῶς δοκεῖ;

ΚΛ. Κεῖσθω· τί μήν;

ΑΘ. Μετά γε μὴν ταῦτα ὕμνοι θεῶν καὶ ἐγκώμια κεκοινωνημένα εὐχαῖς ἄδοιτ' ἂν ὀρθότατα, καὶ μετὰ θεοὺς ὡσαύτως περὶ δαίμονάς τε καὶ ἥρωας μετ' ἐγκωμίων εὐχαὶ γίγνοιντ' ἂν τούτοις πᾶσι πρέπουσαι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μετά γε μὴν ταῦτ' ἤδη νόμος ἄνευ φθόνων εὐθὺς γίγνοιτ' ἂν ὅδε· τῶν πολιτῶν ὁπόσοι τέλος

nem preces non rectas nobis tradiderit, is contraria in rebus maximis petere cives faciet. quo quidem errore, sicut diximus, non multos maiores reperiemus. unam igitur hanc quoque in musica legem formamque ponamus. *Cli.* Quam? die apertius. *Athen.* Nemo poëta praeter civitatis leges, et iusta, vel honesta, vel bona, fingere quicquam audeat: nec liceat, quae composuerit, ulli privatorum ostendere, antequam constituti hac de re iudices legumque custodes et viderint et approbaverint. qui vero musicae et disciplinae praesideant, ferme ostensum est. nunquid ergo, quod saepe iam quaero, lex ista nobis formaque et imago tertia sancietur? an aliter? *Cli.* Sanciatur omnino. *Athen.* Post haec rectissimum erit, ut hymni laudesque Deorum precibus mixtae canantur: deinde daemonum heroumque similiter cum laudibus preces idoneae. *Cli.* Nil prohibet. *Athen.* Ad haec sequitur confestim ista sine invidia lex: Decens est eos ci-

ἔχοιεν τοῦ βίου κατὰ σώματα ἢ κατὰ ψυχὰς ἔργα ἐξειργασμένοι καλὰ καὶ ἐπίπονα καὶ τοῖς νόμοις εὐπειθεῖς γεγονότες, ἐγκωμίων αὐτοὺς τυγχάνειν πρέπον ἂν εἴη.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις τε καὶ 802
ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλές, πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπιζήσηται καλόν. ταῦτα δὲ πάντα ἡμῖν ἔστω κοινὰ ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν ἀγαθοῖς καὶ ἀγαθαῖς διαφανῶς γενομένοις. τὰς δὲ ᾠδάς τε καὶ ὀρχήσεις οὕτωσὶ χρὴ καθίσασθαι· πολλὰ ἔστι παλαιῶν παλαιὰ περὶ μουσικὴν καὶ καλὰ ποιήματα, καὶ δὴ καὶ τοῖς σώμασιν ὀρχήσεις ὡσαύτως, ὧν οὐδεὶς φθόνος ἐκλέξασθαι τῇ καθισαμένῃ πολιτείᾳ τὸ πρέπον καὶ ἁρμόττον· δοκιμασὰς δὲ τούτων ἑλομένους τὴν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι μὴ νεωτέρους πεντήκοντα ἐτῶν, καὶ ὅ τι μὲν ἂν ἱκανὸν εἶναι δόξῃ τῶν παλαιῶν ποιημάτων, ἐγκρίνειν, ὅ, τι δ' ἂν ἐνδεὲς ἢ τὸ παράπαν ἀνεπιτήδειον, τὸ μὲν ἀποβάλλεσθαι παντάπασι, τὸ δ' ἐπανερομένους ἐπιῤῥυθμίζειν, ποιητικοὺς ἅμα καὶ μουσικοὺς ἄνδρας παραλαβόντας, χρωμένους αὐτῶν ταῖς δυνάμεσι τῆς ποιήσεως, ταῖς δὲ ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις μὴ ἐπιτρέποντας ἀλλ' ἢ τισιν ὀλίγοις, ἐξηγουμένους δὲ τὰ

ves laudibus exornare, qui cesserunt e vita, si corporis vel animi viribus res arduas praeclarasque gesserint et legibus libenter paruerint. *Cli.* Quidni? *Athen.* Viventes autem adhuc laudibus hymnisque honorare tutum non est, priusquam vita functus quispiam finem vivendi praeclarum fecerit. haec omnia viris mulieribusque virtute insignibus communia sint. cantus autem et tripudia ita constituantur. multa priscorum sunt circa musicam antiqua poëmata et saltationis genera: de quibus decentia et commoda constitutae civitati deligere, nulla invidia est. quorum electores non pauciores quam quinquaginta sint annos nati. hi, quae sufficienter dicta esse videantur, eligant: quae vero improbe dicta, omnino reiiciant, et quae minus sufficienter, poëtis viris musicisque adhibitis corrigant et absolvant: atque virtute ipsorum poëtica, non voluptatibus neque cupiditatibus, nisi in paucis quibusdam, utantur, ita ut, legumlatoris exposita vo-

τοῦ νομοθέτου βουλήματα ὅτι μάλιστα ὀρχησίν τε καὶ ᾠδὴν καὶ πᾶσαν χορείαν συστήσασθαι κατὰ τὸν αὐτῶν νοῦν. πᾶσα δ' ἄτακτός γε τάξιν λαβοῦσα περὶ Μοῦσαν διατριβὴ καὶ μὴ παρατιθεμένης τῆς γλυκείας Μούσης ἀμείνων μυρίῳ· τὸ δ' ἡδὺ κοινὸν πάσαις. ἐν ᾗ γὰρ ἂν ἐκ παίδων τις μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς τε καὶ ἐμφρονος ἡλικίας διαβιῷ, σώφρονι μὲν Μούσῃ καὶ τεταγμένῃ, ἀκούων δὲ τῆς ἐναντίας μισεῖ καὶ ἀνελεύθερον αὐτὴν προσαγορεύει, τραφεὶς δ' ἐν τῇ κοινῇ καὶ γλυκείᾳ ψυχρὰν καὶ ἀηδῆ τὴν ταύτῃ ἐναντίαν εἶναι φησίν, ὥστε, ὅ περ ἐρρήθη νῦν δή, τό γε τῆς ἡδονῆς ἢ ἀηδίας περὶ ἑκατέρας οὐδὲν πεπλεονέκτηκεν, ἐκ περιττοῦ δὲ ἡ μὲν βελτίους, ἡ δὲ χείρους τοὺς ἐν αὐτῇ τραφέντας ἑκάστοτε παρέχεται.

ΚΛ. Καλῶς εἴρηκας.

ΑΘ. Ἔτι δὲ θηλείαις τε πρεπούσας ᾠδὰς ἄρρεσί τε χωρίσαι που δέον ἂν εἴη τύπῳ τινὶ διορισάμενον, καὶ ἁρμονίαισι δὴ καὶ ῥυθμοῖς προσαρμόττειν ἀναγκαῖον· δεινὸν γὰρ ὅλῃ γε ἁρμονίᾳ ἀπᾴδειν ἢ ῥυθμῷ ἀρρύθμειν, μηδὲν προσήκοντα τούτων ἑκάστοις ἀποδιδόντα τοῖς μέλεσιν. ἀναγκαῖον δὴ καὶ τούτων τὰ σχήματά γε νομοθετεῖν. ἔστι δὲ ἀμφοτέροις μὲν ἀμφότερα

luntate, saltationem cantumque et omnem choream prudenter ad eam dirigant. omnis profecto ordinata Musa, quamvis suavis Musa non adiungatur, longe melior est quam cum est sine ordine. suavitas autem atque iucunditas Musis omnibus est communis. nam in quacunque a primis annis ad aetatem usque maturam versatus aliquis fuerit, eam iucundam arbitratur. quippe si in Musa temperata atque ordinata fuerit educatus, contrariam cum audit, odit, illiberalemque appellat: sin vulgarem iucundamque semper audire consueverit, huius contrariam frigidam et asperam esse ducit. quapropter, ut modo dicebam, iucunditatis et molestiae in utraque pro consuetudine nostra par ratio est: sed emolumenti et detrimenti ratio impar. nempe altera meliores, altera deteriores facit utentes. *Cli.* Praeclare. *Athen.* Praeterea cantus, qui viris conveniant, et qui feminis, forma quadam distinguere debemus, et concentibus numerisque accommodare. absurdum est enim concentui universo vel numero dissonare, et his singulis non idonea reddere. horum igitur formae necessario legibus statuendae sunt, et utrisque convenienter attribuendae:

ἀνάγκη κατεχόμενα ἀποδιδόναι, τὰ δὲ τῶν θηλειῶν αὐτῷ τῷ τῆς φύσεως ἑκατέρου διαφέροντι, τούτῳ δεῖ καὶ διασαφεῖν. τὸ δὴ μεγαλοπρεπὲς οὖν καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνδρίαν ῥέπον ἀῤῥενωπὸν φατέον εἶναι, τὸ δὲ πρὸς τὸ κόσμιον καὶ σῶφρον μᾶλλον ἀποκλῖνον θηλυγενέστερον ὡς ὂν παραδοτέον ἔν τε τῷ νόμῳ καὶ λόγῳ. τάξις μὲν δή τις αὕτη· τούτων δὲ αὐτῶν διδα- 805
σκαλία καὶ παράδοσις λεγέσθω τὸ μετὰ τοῦτο, τίνα τρόπον χρὴ καὶ οἷς τισὶ καὶ πότε πράττειν ἕκαστα αὐ-
10 τῶν. οἷον δή τις ναυπηγὸς τὴν τῆς ναυπηγίας ἀρχὴν καταβαλλόμενος τὰ τροπιδεῖα ὑπογράφεται τῶν πλοίων σχήματα, ταὐτὸν δή μοι κἀγὼ φαίνομαι ἐμαυτῷ δρᾶν τὰ τῶν βίων πειρώμενος σχήματα διαξήσασθαι κατὰ τρόπους τοὺς τῶν ψυχῶν, ὄντως αὐτῶν τὰ τροπιδεῖα καταβάλλεσθαι, ποίᾳ μηχανῇ καὶ τίσι ποτὲ τρόποις ξυνόντες τὸν βίον ἄριστα διὰ τοῦ πλοῦ τούτου τῆς ζωῆς διακομισθησόμεθα, τοῦτο σκοπεῖν ὀρθῶς. ἔτι δὴ τοίνυν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα μεγάλης μὲν σπουδῆς οὐκ ἄξια, ἀναγκαῖόν γε μὴν σπουδάζειν· τοῦτο
20 δὲ οὐκ εὐτυχές. ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθά ἐσμεν, εἴ πως διὰ προσήκοντός τινος αὐτὸ πράττοιμεν, ἴσως ἂν ἡμῖν σύμμετρον ἂν εἴη. λέγω δὲ δή τί ποτε; ἴσως μέντ' ἄν τίς μοι τοῦτ' αὐτὸ ὑπολαβὼν ὀρθῶς ὑπολάβοι.

et quid virum quidve mulierem deceat, ex ipsa utriusque naturae differentia declarare. porro, quod magnificum est et ad fortitudinem tendit, virile dicendum. venustum autem modestumque magis feminis esse accommodatius, et disputatione asseverandum et legibus sanciendum. atque ordo quidem hic sit. deinceps declaremus, quo modo haec et quibus tradenda aperiendaque sint, et quando agenda. quemadmodum vero navium faber carinulas primum ad navis formam supponit, sic ego mihi facere videor. nam dum vitae conor figuras distinguere, secundum animorum naturas, formulas quasdam quasi carinulas iacio, ut, qua via et ratione huius vitae navem per haec maria ducturi simus, recte conspiciatur. humanae quidem res magno studio dignae non sunt. studere tamen necesse est: quod infortunatum dixerim. postquam vero hic sumus, si modo quodam convenienti id fecerimus, satis forsan nobis erit factum. sed quid dicam, recte for-

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Φημὶ χρῆναι τὸ μὲν σπουδαῖον σπουδάζειν, τὸ δὲ μὴ σπουδαῖον μή· φύσει δὲ εἶναι θεὸν μὲν πάσης μακαρίου σπουδῆς ἄξιον, ἄνθρωπον δέ, ὅ περ εἰπομεν ἔμπροσθεν, θεοῦ τι παίγνιον εἶναι μεμηχανημένον, καὶ ὄντως τοῦτο αὐτοῦ τὸ βέλτιστον γεγονέναι· τούτῳ δὴ δεῖν τῷ τρόπῳ ξυνεπόμενον καὶ παίζοντα ὅτι καλλίστας παιδιὰς πάντ' ἄνδρα καὶ γυναῖκα οὕτω διαβιῶναι, τοὐναντίον ἢ νῦν διανοηθέντας.

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Νῦν μέν που τὰς σπουδὰς οἴονται δεῖν ἕνεκα τῶν παιδιῶν γίγνεσθαι· τὰ γὰρ περὶ τὸν πόλεμον ἡγοῦνται σπουδαῖα ὄντα τῆς εἰρήνης ἕνεκα δεῖν εὖ τίθεσθαι. τὸ δ' ἦν ἐν πολέμῳ μὲν ἄρα οὔτ' οὖν παιδιὰ πεφυκυῖα οὔτ' αὖ παιδεία ποτὲ ἡμῖν ἀξιόλογος, οὔτε οὖσα οὔτε ἐσομένη. τὸ δή φαμεν ἡμῖν γε εἶναι σπουδαιότατον, δεῖ δὴ τὸν κατ' εἰρήνην βίον ἕκαστον πλεῖστόν τε καὶ ἄριστον διεξελθεῖν. τίς οὖν ὀρθότης παίζοντα ἐξὶ διαβιωτέον, τίνας δὴ παιδιὰς θύοντα καὶ ᾄδοντα καὶ ὀρχούμενον, ὥστε τοὺς μὲν θεοὺς ἵλεως αὐτῷ παρασκευάζειν δυνατὸν εἶναι, τοὺς δ' ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι καὶ νικᾶν μαχόμενον. ὁποῖα δὲ ᾄδων ἄν

tassis aliquis quaeret. *Cli.* Recte admodum. *Athen.* Oportet igitur, aio, quod studio dignum est, studiose sectari: non digna vero nequaquam. ac Deum quidem omni beato studio dignum, hominem vero, sicut etiam supra diximus, Dei ludo esse fictum, atque id vere ipsius optimum esse. ita igitur affectos homines consequenter, et mares et feminas, versari in ludis quam pulcherrimis oportere, contra quam modo cogitantes. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Nunc certe studia luderum gratia sequenda esse ducunt. nam rem bellicam putant studio dignam pacis gratia bene disponendam esse, cum in bello nec ludus inesse soleat, neque disciplina ratione digna fuerit unquam, nec sit modo, neque futura sit. nos autem eam disciplinam studio dignissimam arbitramur, qua homines instituti quam longissime atque optime in pace vitam agant. quae autem ludendi in vita recta sit ratio, et quales ludi in sacrificiis canendo saltandoque adhibendi sint, ut et Dii nobis reddantur propitii, et hostes fundantur in pugna, et quas potissimum res cantu et saltatione imitati haec utraque

τις καὶ ὀρχούμενος ἀμφότερα ταῦτα πράττοι, τὸ μὲν τῶν τύπων εἰρηται καὶ καθά. περ ὁδοὶ τετμηνται, καθ' ἃς ἰτέον προςδοκῶντα καὶ τὸν ποιητὴν εὖ λέγειν τὸ

Τηλέμαχ', ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις, 804
ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται· οὐ γὰρ ὄΐω
οὔ σε θεῶν ἀέκητι γενέσθαι τε τραφέμεν τε.

ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς ἡμετέρους τροφίμους δεῖ διανοουμένους τὰ μὲν εἰρημένα ἀποχρώντως νομίζειν εἰρῆσθαι, τὰ δὲ καὶ τὸν δαίμονά τε καὶ θεὸν αὐτοῖσιν ὑποθήσεσθαι θυσιῶν τε πέρι καὶ χορειῶν, οἷς τισί τε καὶ ὁπότε ἕκαστα ἑκάστοις προσπαίζοντές τε καὶ ἱλεούμενοι κατὰ τὸν τρόπον τῆς φύσεως διαβιώσονται, θαύματα ὄντες τὸ πολύ, σμικρὰ δὲ ἀληθείας ἄττα μετέχοντες.

ΜΕ. Παντάπασι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἡμῖν, ὦ ξένε, διαφαυλίζεις.

ΑΘ. Μὴ θαυμάσῃς, ὦ Μέγιλλε, ἀλλὰ ξύγγνωθί μοι· πρὸς γὰρ τὸν θεὸν ἀπιὼν καὶ παθὼν εἶπον ὅ περ εἴρηκα νῦν. ἔγω δ' οὖν τὸ γένος ἡμῶν μὴ φαῦλον, εἴ σοι φίλον, σπουδῆς δέ τινος ἄξιον.

Τὸ δ' ἑξῆς τούτοις, οἰκοδομίαι μὲν εἴρηνται γυμνασίων ἅμα καὶ διδασκαλείων κοινῶν τριχῇ κατὰ μέ-

consequi valeamus, quibusdam quasi formulis praesignatum est, et viae, per quas eundum, constratae sunt. qua sane in re credendum est poëtam bene cecinisse, cum ait: *Telemache, alia quidem tu mente versabis, alia tibi daemon suggerit. non enim te puto sine numine Divûm genitum et nutritum.* hoc ipsum alumnos quoque nostros cogitare oportet, et superiora quidem sufficienter dicta existimare; et si qua desunt, Daemonem Deumque sperare sibi suggesturum, quibus scilicet sacrificiis choreisque. et quando, et quae numina ludendo placare debeant, secundum modum naturae viventes: cum ipsi res quaedam mirae sint, ut plurimum veritatis parum participes. *Meg.* Genus hominum, hospes, penitus parvifacis. *Athen.* Non mireris, sed ignosce, o Megille. nam cum ad Deum respexerim commotusque fuerim, ista dixi. genus ergo nostrum, si tibi sic placet, non vile, sed aliquo dignum studio sit. post haec gymnasiorum doctrinarumque publica aedificia tripartito in media urbe locata sunt. foris

φην τὴν πόλιν, ἔξωθεν δὲ ἵππων αὖ τριχῇ περὶ τὸ ἄστυ γυμνάσιά τε καὶ εὐρυχώρια, τοξικῆς τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἕνεκα διακεκοσμημένα. μαθήσεώς τε ἅμα καὶ μελέτης τῶν νέων. εἰ δ' ἄρα μὴ τότε ἱκανῶς ἐρρήθησαν, νῦν εἰρήσθω τῷ λόγῳ μετὰ νόμων. ἐν δὲ τούτοις πᾶσι διδασκάλους ἑκάστων πεπεισμένους μισθοῖς, οἰκοῦντας ξένους, διδάσκειν τε πάντα ὅσα πρὸς τὸν πόλεμόν ἐξι μαθήματα τοὺς φοιτῶντας ὅσα τε πρὸς μουσικήν, οὐχ ὃν μὲν ἂν ὁ πατὴρ βούληται, φοιτῶντα, ὃν δ' ἂν μή, ἐῶντα τὰς παιδείας, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον πάντ' ἄνδρα καὶ παῖδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μᾶλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄντας, παιδευτέον ἐξ ἀνάγκης. τὰ αὐτὰ δὲ δὴ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ μὲν ἐμὸς νόμος ἂν εἴποι πάντα, ὅσα περ καὶ περὶ τῶν ἀῤῥένων, ἴσα καὶ τὰς θηλείας ἀσκεῖν δεῖν· καὶ οὐδὲν φοβηθεὶς εἴποιμ' ἂν τοῦτον τὸν λόγον οὔτε ἱππικῆς οὔτε γυμναστικῆς, ὡς ἀνδράσι μὲν πρέπον ἂν εἴη, γυναιξὶ δὲ οὐκ ἂν πρέπον. ἀκούων μὲν γὰρ δὴ μύθους παλαιοὺς πέπεισμαι, τὰ δὲ νῦν ὡς ἔπος εἰπεῖν οἶδα ὅτι μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν εἰσὶ τῶν περὶ τὸν Πόντον, ἃς Σαυρομάτιδας καλοῦσιν, αἷς οὐχ ἵππων μόνον ἀλλὰ καὶ τόξων καὶ τῶν ἄλλων ὅπλων κοινωνίαν

quoque equorum gymnasia in suburbiis similiter tripartito, loca insuper ampla ordinata, ubi iuventus ad arcum et telorum iactum instruatur exerceaturque. quod si in superioribus non sufficienter de his est dictum, nunc et sermone dictum sit et lege sancitum: illorumque omnium peregrini magistri pretio conducendi, qui, illic habitantes, et ad rem militarem et ad musicam, venientes instituant. ac non illos tantum, quos parentes voluerint, oportet discere; quos vero noluerint, disciplinas missas facere: sed, ut dicitur, viri omnes, quoad fieri potest, et pueri, utpote qui civitatis magis sunt quam genitorum, necessario discant. eadem quoque de feminis, quae et de masculis, lex mea sanciet. eadem enim ab utrisque volumus exerceri. neque verebor dicere equestrem disciplinam atque gymnasticam ita mulieribus, ut viris, honestam esse. hoc enim ex veteribus audivi fabulis, fidemque adhibeo. nostris etiam temporibus non ignoro, esse circa Pontum innumera mulierum millia, Sauromatidasque vocari, quibus non equorum modo, verum etiam arcuum cete-

καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἴση προστεταγμένη ἴσως ἀσκεῖται. λογισμὸν δὲ πρὸς τούτοις περὶ τούτων τοιόνδε τινὰ ἔχω· φημί, εἴ περ ταῦτα οὕτω ξυμβαίνειν ἐξὶ δυνατά, πάντων ἀνοητότατα τὰ νῦν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις γίγνεσθαι τὸ μὴ πάσῃ ῥώμῃ πάντας ὁμοθυμαδὸν ἐπιτηδεύειν ἄνδρας γυναιξὶ ταὐτά. σχεδὸν γὰρ ὀλίγου πᾶσα ἡμίσεια πόλις ἀντὶ διπλασίας οὕτως ἔξι τε καὶ γίγνεται ἐκ τῶν αὐτῶν τελῶν καὶ πόνων· καὶ τοι θαυμαζὸν ἂν ἁμάρτημα νομοθέτῃ τοῦτ' αὐτὸ γίγνοιτο.

ΚΛ. Ἔοικέ γε· ἔξι μέντοι πάμπολλα ἡμῖν, ὦ ξένε, παρὰ τὰς εἰωθυίας πολιτείας τῶν νῦν λεγομένων.

ΑΘ. Ἀλλὰ γὰρ εἶπον τὸν μὲν λόγον ἐᾶσαι διεξελθεῖν εὖ, διελθόντος δὲ οὕτω τὸ δοκοῦν αἱρεῖσθαι δεῖν.

ΚΛ. Μάλα εἶπές τε ἐμμελῶς πεποίηκάς τ' ἐμὲ τὰ νῦν αὐτὸν ἐμαυτῷ ἐπιπλήττειν ὅτι ταῦτα εἴρηκα. λέγε οὖν τὸ μετὰ ταῦτα ὅ τί σοι κεχαρισμένον ἐξίν.

ΑΘ. Τόδε ἔμοιγε, ὦ Κλεινία, ὃ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὡς, εἰ μὲν ταῦτα ἦν μὴ ἱκανῶς ἔργοις ἐληλεγμένα ὅτι δυνατά ἐξι γίγνεσθαι, τάχα ἦν ἄν τι καὶ ἀντειπεῖν τῷ λόγῳ, νῦν δὲ ἄλλο τί που ζητητέον ἐκείνῳ τῷ τοῦτον τὸν νόμον μηδαμῇ δεχομένῳ, τὸ

rorumque armorum aequalis cura cum viris et exercitatio sit instituta. sed rationem quoque ad haec hanc habeo. aio equidem, si haec ita fieri possunt, stultissimum hoc in nostris regionibus esse, ut non iisdem studiis mulieres ac viri omni conatu consensuque dent operam. ferme enim civitas omnis hoc modo pro dupla dimidia fit, ex eisdem laboribus atque tributis. qui sane legislatoris error est ingentissimus. *Cli.* Sic apparet. verum multa nobis, hospes, praeter rerum publicarum consuetudinem dicta sunt. *Athen.* Totam primo disputationem decet percurrere: deinde, quod potissimum videtur, eligere. *Cli.* Scite admodum modo dixisti, fecistique ut me ipsum reprehendam, quod illa dixerim. quare deinceps, ut lubet, dicas. *Athen.* Hoc ipsum mihi placet, Clinia, quod modo dicebam. nam si re ipsa non satis pateret, fieri haec posse, contradici forsan nonnihil posset. nunc vero, si quis legem hanc aspernatur, aliud certe quaerat

δ' ἡμέτερον διακέλευμα ἐν τούτοις οὐκ ἀποσβήσεται, τὸ μὴ οὐ λέγειν ὡς δεῖ παιδείας τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτι μάλιστα κοινωνεῖν τὸ θῆλυ γένος ἡμῖν τῷ τῶν ἀρρένων γένει. καὶ γὰρ οὖν οὕτωσί πως δεῖ περὶ αὐτῶν διανοηθῆναι. φέρε, μὴ μετεχουσῶν ἀνδράσι γυναικῶν κοινῇ τῆς ζωῆς πάσης μῶν οὐκ ἀνάγκη γενέσθαι γέ τινα τάξιν ἑτέραν αὐταῖς;

ΚΛ. Ἀνάγκη μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίνα οὖν ἔμπροσθεν τῶν ἀποδεδειγμένων θεῖμεν ἂν τῆς κοινωνίας ταύτης, ἣν νῦν αὐταῖς ἡμεῖς προστάττομεν; πότερον ἢν θρᾷκες ταῖς γυναιξὶ χρῶνται καὶ πολλὰ ἕτερα γένη, γεωργεῖν τε καὶ βουκολεῖν καὶ ποιμαίνειν καὶ διακονεῖν μηδὲν διαφερόντως τῶν δούλων, ἢ καθάπερ ἡμεῖς ἅπαντές τε οἱ περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον; νῦν γὰρ δὴ τό γε παρ' ἡμῖν ὧδέ ἐστι περὶ τούτων γιγνόμενον· εἴς τινα μίαν οἴκησιν ξυμφορήσαντες, τὸ λεγόμενον, πάντα χρήματα παρέδομεν ταῖς γυναιξὶ διαταμιεύειν τε καὶ κερκίδων ἄρχειν καὶ πάσης ταλασίας. ἢ τὸ τούτων δὴ διὰ μέσου φῶμεν, ὦ *Μέγιλλε*, τὸ *Λακωνικόν*; κόρας μὲν γυμνασίων με- 806 τόχους οὔσας ἅμα καὶ μουσικῆς δεῖν ζῆν, γυναῖκας δὲ ἀργοὺς μὲν ταλασίας, ἀσκητικὸν δέ τινα βίον καὶ οὐδαμῶς φαῦλον οὐδ' εὐτελῆ διαπλέκειν, θεραπείας δὲ

oportet. praeceptum vero nostrum non cessabit asserere, quod oporteat doctrinae ceterorumque quam maxime mulieres cum viris participes fieri. sic enim de his considerare oportet. dic, age, si mulieres cum viris in omni vita participes non sint, an non necesse erit ipsis alium quendam ordinem assignare? *Cli.* Necesse. *Athen.* Quem alium eorum, qui nunc sunt, potius quam nostrae communionis ordinem assignabimus? utrum, sicut Thraces multaeque aliae gentes agriculturam, bubulcorum pastorumque officia et reliqua opera, nihilo a servorum ministeriis differentia, mulieribus tribuemus? an, quemadmodum nos vicinique omnes nostri, reconditis in unam domum rebus, ut dicitur, omnibus, feminis penu custodiam, radios, lanificium et similia committemus? vel Laconicum, o Megille, quasi medium, eligemus? ut virgines quidem gymnasiis et musicae vacent, mulieres autem in otio quidem lanificium curent, vitam tamen non abiectam et tenuem, sed sollertiorem quandam agant. quin

καὶ ταμιείας αὖ καὶ παιδοτροφίας εἴς τι μέσον ἀφικνεῖσθαι, τῶν δὲ εἰς τὸν πόλεμον μὴ κοινωνούσας, ὥστ' οὐδ' εἴ τίς ποτε διαμάχεσθαι περὶ πόλεώς τε καὶ παίδων ἀναγκαία τύχη γίγνοιτο, οὔτ' ἂν τόξων, ὥς τινες Ἀμαζόνες, οὔτ' ἄλλης κοινωνῆσαί ποτε βολῆς μετὰ τέχνης δυνάμεναι, οὐδὲ ἀσπίδα καὶ δόρυ λαβοῦσαι μιμήσασθαι τὴν θεόν, ὡς πορθουμένης αὐταῖς τῆς πατρίδος γενναίως ἀντισάσας φόβον γε, εἰ μηδὲν μεῖζον, πολεμίοισι δύνασθαι παρασχεῖν ἐν τάξει τινὶ κατοφθείσας; Σαυρομάτιδας δὲ οὐδ' ἂν τὸ παράπαν τολμήσειαν μιμήσασθαι τοῦτον τὸν τρόπον διαβιοῦσαι, παρὰ γυναῖκας δὲ αὐτὰς ἄνδρες ἂν αἱ ἐκείνων γυναῖκες φανεῖεν. ταῦτ' οὖν ὑμῶν τοὺς νομοθέτας ὃ μὲν βουλόμενος ἐπαινεῖν ἐπαινείτω· τὸ δ' ἐμὸν οὐκ ἄλλως ἂν λεχθείη· τέλεον γὰρ καὶ οὐδ' ἥμισυν δεῖν τὸν νομοθέτην εἶναι, τὸ θῆλυ μὲν ἀφιέντα τρυφᾶν καὶ ἀναλίσκειν διαίταις ἀτάκτοις χρώμενον, τοῦ δὲ ἄρρενος ἐπιμεληθέντα τελέως σχεδὸν εὐδαίμονος ἥμισυ βίου καταλείπειν ἀντὶ διπλασίου τῇ πόλει.

ΜΕ. Τί δράσομεν, ὦ Κλεινία; τὸν ξένον ἐάσομεν τὴν Σπάρτην ἡμῖν οὕτω καταδραμεῖν;

ΚΛ. Ναί· δεδομένης γὰρ αὐτῷ παῤῥησίας ἐατέον, ἕως ἂν διεξέλθωμεν πάντη ἱκανῶς τοὺς νόμους.

etiam domestici cultus, custodiendi penu educandorumque liberorum, mediam quandam curam suscipiant. nec bellis intersint: ut, si patriam liberosque tueri necesse sit, nec sagittas emittere, ut Amazones, nec alia tela suscipere artificiose possint, nec, scuto hastaque sumpta, imitari Deam ac pro patria obsessa generose resistere, ut, si nihil aliud maius, terrorem saltem, in acie visae, hostibus ipsis incutiant, quippe si ita vixerint, Sauromatas imitari nunquam audebunt: sed apud ipsas mulieres illorum videbuntur viri. in his itaque vestrarum legum latores probet, qui velit; ego profecto aliter nunquam dicam. perfectum namque officium, non medium, a legumlatore requiro, qui non sinat resolvi deliciis mulieres, nec maribus solis attendat: ne pro felicitate civitatis duplici simplicem solum efficiat. *Meg.* Quid hic agemus, o Clinia? an patiemur, ut Spartam sic hospes invadat? *Cli.* Certe: nam cum dicendi libertas sibi concessa sit, quousque satis de legibus tractatum non fuerit, interturbandus non est.

ΜΕ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Οἰκοῦν τὰ μετὰ ταῦτα ἤδη σχεδὸν ἐμὸν πειρᾶσθαι φράζειν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τίς δὴ τρόπος ἀνθρώποις γίγνοιτ' ἂν τοῦ βίου, οἷσι τὰ μὲν ἀναγκαῖα εἴη κατεσκευασμένα μέτρια, τὰ δὲ τῶν τεχνῶν ἄλλοις παραδεδομένα, γεωργίαι δὲ ἐκδεδομέναι δούλοις ἀπαρχὴν τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἱκανὴν ἀνθρώποις ζῶσι κοσμίως· ξυσσίτια δὲ κατεσκευασμένα εἴη χωρὶς μὲν τὰ τῶν ἀνδρῶν, ἐγγὺς δ' ἐχόμενα τὰ τῶν αὐτοῖς οἰκείων, παίδων τε ἅμα θηλειῶν καὶ τῶν μητέρων αὐταῖς· ἄρχουσι δὲ καὶ ἀρχούσαις εἴη προστεταγμένα λύειν ταῦτα ἑκάστοις τὰ ξυσσίτια πάντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν θεασαμένους καὶ ἰδόντας τὴν διαγωγὴν τὴν τῶν ξυσσίτων, μετὰ δὲ
807 ταῦτα σπείσαντας τόν τε ἄρχοντα καὶ τοὺς ἄλλους, οἷς ἂν τυγχάνῃ θεοῖς ἢ τότε νύξ τε καὶ ἡμέρα καθιερωμένη, κατὰ ταῦτα οὕτως οἴκαδε πορεύεσθαι; τοῖς δὴ ταύτῃ κεκοσμημένοις ἆρα οὐδὲν λειπόμενόν ἐστιν ἀναγκαῖόν τε ἔργον καὶ παντάπασι προσῆκον, ἀλλ' ἐν τρόπῳ βοσκήματος ἕκαστον πιαινόμενον αὐτῶν δεῖ ζῆν; οἴκουν τό γε δίκαιον φαμὲν οὐδὲ καλόν, οὐδ' οἷόν τε τὸν ζῶντα οὕτως ἀτυχῆσαι τοῦ προσήκοντος· προσήκει

Meg. Probe dicis. *Athen.* Meum igitur est, quae sequuntur, explanare. *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Quis igitur vitae modus hominibus erit, quibus necessaria mediocriter sint praeparata? artes vero aliis relictae, agricultura servis commendata, qui fructus ex agris reddant, qui satis sint hominibus modeste viventibus, quibus praeterea convivia publica sint instituta: virorum quidem seorsum, et proxime propinquorum, filiarumque una atque matrum: hisque conviviis principes quidam et viri et mulieres praepositi sint, qui in eis observent quotidie animadvertantque singula, deinde coetus ipsos dissolvant, et, postquam tam principes quam ceteri Diis ipsis, quibus dies illa vel nox dicata est, libaverint, domum proficiscantur. his igitur hominibus sic institutis nullumne erit reliquum opus necessarium ipsisque conveniens, sed dediti ventri more pecorum vivent? at vero nec iustum nec honestum id ducimus: neque possibile est, ita viventem hominem in id tandem, quod sibi convenit, non incurrere. con-

δὲ ἐργῷ καὶ ῥᾳθύμως καταπεπιασμένῳ ζώῳ σχεδὸν ὑπ᾽ ἄλλου διαρπασθῆναι ζώου σφόδρα τετρυχωμένων μετὰ ἀνδρίας τε ἅμα καὶ τῶν πόνων. ταῦτα οὖν δὴ δι᾽ ἀκριβείας μὲν ἱκανῆς, ὡς καὶ νῦν, εἰ ζητοῖμεν ἄν, ἴσως οὐκ ἄν ποτε γένοιτο, μέχρι περ ἂν γυναῖκές τε καὶ παῖδες οἰκήσεις τε ἴδιαι καὶ ἰδίως ἅπαντ᾽ ἤ τὰ τοιαῦτα ἑκάστοις ἡμῶν κατεσκευασμένα· τὰ δὲ μετ᾽ ἐκεῖν᾽ αὖ δεύτερα τὰ νῦν λεγόμενα εἰ γίγνοιτο ἡμῖν, γίγνοιτο ἂν καὶ μάλα μετρίως. ἔργον δὲ δὴ τοῖς οὕτω ζῶσί φαμεν οὐ τὸ σμικρότατον οὐδὲ τὸ φαυλότατον λείπεσθαι, μέγιστον δὲ πάντων εἶναι προστεταγμένον ὑπὸ δικαίου νόμου· τοῦ γὰρ πᾶσαν τῶν ἄλλων πάντων ἔργων βίου ἀσχολίαν παρασκευάζοντος, τοῦ Πυθιάδος τε καὶ Ὀλυμπιάδος νίκης ὀρεγομένου, διπλασίας τε καὶ ἔτι πολλῷ πλέονος ἀσχολίας ἕξει γέμων ὁ περὶ τὴν τοῦ σώματος πάντως καὶ ψυχῆς εἰς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν βίος εἰρημένος ὀρθότατα. πάρεργον γὰρ οὐδὲν δεῖ τῶν ἄλλων ἔργων διακώλυμα γίγνεσθαι τῶν τῷ σώματι προσηκόντων εἰς ἀπόδοσιν πόνων καὶ τροφῆς, οὐδ᾽ αὖ ψυχῇ μαθημάτων τε καὶ ἐθῶν· πᾶσα δὲ νύξ τε καὶ ἡμέρα σχεδὸν οὐκ ἔξιν ἱκανὴ τοῦτ᾽ αὐτὸ πράττοντι, τὸ τέλεόν τε καὶ ἱκανὸν αὐτῶν ἐκλαμβάνειν. οὕτω δὴ τούτων πεφυκότων τάξιν δεῖ γίγνεσθαι

venit autem desidi obesoque per inertiam animali, ut ab alio laboribus exercitato et quasi extenuato fortique raptum dilanietur, haec utique si sufficienter exacteque, ut modo videmur, perquiramus, forte nunquam fierent, donec mulieres et liberi et domus et reliqua propria cuique erunt. si tamen, quae secunda ad ea sunt et modo tractantur, assequamur, mediocriter certe fient. opus igitur ita viventibus non parvum neque vile restare dicimus, sed maximum omnium a iusta lege mandatum. nam cum singuli vivendi modi a ceteris omnibus operibus distrahant, ut, si quis Pythia vel Olympia vincere studeat, is aliis rebus vacare nequeat: duplici, immo vero multiplici adhuc cura vita illius plena est, qui recte animi corporisque virtuti vacat. nihil enim exercitationis corporeae, nihil doctrinarum animi morumque, propter alia negotia negligendum est. ferme enim tota dies totaque nox ista curanti ad sufficientiam eorum perfectionemque consequendam non sufficit. cum igitur haec ita se habeant, ordo

πᾶσι τοῖς ἐλευθέροις τῆς διατριβῆς περὶ τὸν χρόνον
ἅπαντα, σχεδὸν ἀρξάμενον ἐξ ἕω μέχρι τῆς ἑνέρας ἀεὶ
ξυνεχῶς ἕω τε καὶ ἡλίου ἀνατολῆς. πολλὰ μὲν οὖν καὶ
πυκνὰ καὶ σμικρὰ λέγων ἄν τις νομοθέτης ἀσχήμιων
φαίνοιτο περὶ τῶν κατ' οἰκιαν διοικήσεων, τά τε ἄλλα
καὶ ὅσα νύκτωρ ἀϋπνίας πέρι πρέπει τοῖς μέλλουσι διὰ
τέλους φυλάξειν πᾶσαν πόλιν ἀκριβῶς. τὸ γὰρ ὅλην
διατελεῖν ἡντινοῦν νύκτα εὕδοντα καὶ ὁντινοῦν τῶν
808 πολιτῶν, καὶ μὴ φανερὸν εἶναι πᾶσι τοῖς οἰκέταις ἐγει-
ρόμενόν τε καὶ ἐξανιστάμενον ἀεὶ πρῶτον, τοῦτο αἰ- 10
σχρὸν δεῖ δεδόχθαι πᾶσι καὶ οὐκ ἐλευθέρου, εἴτ' οὖν
νόμον εἴτ' ἐπιτήδευμα τὸ τοιοῦτον καλεῖν ἐξὶ χρεών.
καὶ δὴ καὶ δέσποιναν ἐν οἰκίᾳ ὑπὸ θεραπαινίδων ἐγεί-
ρεσθαί τινων καὶ μὴ πρώτην αὐτὴν ἐγείρειν τὰς ἄλ-
λας, αἰσχρὸν λέγειν χρὴ πρὸς αὐτούς. δοῦλόν τε καὶ
δούλην καὶ παῖδα, καὶ εἴ πως ἦν οἷόν τε, ὅλην καὶ
πᾶσαν τὴν οἰκίαν. ἐγειρομένους δὲ νύκτωρ δεῖ πάντας
πράττειν τῶν τε πολιτικῶν μέρη πολλὰ καὶ τῶν οἰκο-
νομικῶν, ἄρχοντας μὲν κατὰ πόλιν, δεσποίνας δὲ καὶ
δεσπότας ἐν ἰδίαις οἰκίαις. ὕπνος γὰρ δὴ πολὺς οὔτε 20
τοῖς σώμασιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν οὐδ' αὖ ταῖς
πράξεσι ταῖς περὶ ταῦτα πάντα ἁρμόττων ἐξὶ κατὰ
φύσιν. καθεύδων γὰρ οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλ-

totius temporis liberis hominibus ab ortu solis perpetuus ad alterum solis ortum est habendus. ridiculus fortasse legislator habebitur, si multa frequentiaque et minima quaeque de familiari administratione narraverit, cum in aliis tum etiam in nocturna vigilia, quam necesse est ut conservaturi civitatem exhibeant. nam sive lex sive officium id appellandum sit, quod modo praecepimus, certe omnibus turpe illud et illiberale videri debet, ut civium aliquis per totam dormiat noctem, nec primus excitetur et surgat, ita ut hoc toti familiae pateat. quin etiam ut domina ab ancillis, non ancillae ab ipsa primum excitentur, turpe dicendum apud servos, ancillas, pueros, et domum denique, si possibile sit, universam. nocte igitur exsurgant: et magistratus publicum aliquid, patres vero matresque familiae in domibus propriis rem suam curent. somnus enim multus nec corporibus nec animis neque rebus gerendis natura conducit. nemo quidem, dum dormit, alicuius pretii est, non magis quam si non vive-

λον τοῦ μὴ ζῶντος· ἀλλ' ὅς τις τοῦ ζῆν ἡμῶν καὶ τοῦ φρονεῖν μάλιστά ἐστι κηδεμών, ἐγρήγορε χρόνον ὡς πλεῖστον, τὸ πρὸς ὑγίειαν αὐτοῦ μόνον φυλάττων χρήσιμον· ἔστι δ' οὐ πολύ, καλῶς εἰς ἔθος ἰόν. ἐγρηγορότες δὲ ἄρχοντες ἐν πόλεσι νύκτωρ φοβεροὶ μὲν κακοῖς πολεμίοις τε ἅμα καὶ πολίταις, ἀγαθοὶ δὲ καὶ τίμιοι τοῖς δικαίοις τε καὶ σώφροσιν, ὠφέλιμοι δὲ αὑτοῖς τε καὶ ξυμπάσῃ τῇ πόλει.

Νὺξ μὲν δὴ διαγομένη τοιαύτη τις πρὸς πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἀνδρίαν ἄν τινα προσπαρέχοιτο ταῖς ψυχαῖς ἑκάστων τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν· ἡμέρας δὲ ὄρθρου τε ἐπανιόντων παῖδας μὲν πρὸς διδασκάλους που τρέπεσθαι χρεών. ἄνευ ποιμένος δὲ οὔτε πρόβατα οὔτε ἄλλο οὐδέν πω βιωτέον, οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ τινῶν παιδαγωγῶν οὐδὲ δούλους ἄνευ δεσποτῶν. ὃ δὲ παῖς πάντων θηρίων ἐστὶ δυσμιεταχειριζότατον· ὅσῳ γὰρ μάλιστα ἔχει πηγὴν τοῦ φρονεῖν μήπω κατηρτυμένην, ἐπίβουλον καὶ δριμὺ καὶ ὑβριζότατον θηρίων γίγνεται. διὸ δὴ πολλοῖς αὐτὸ οἷον χαλινοῖς τισὶ δεῖ δεσμεύειν, πρῶτον μέν, τροφῶν καὶ μητέρων ὅταν ἀπαλλάττηται, παιδαγωγοῖς παιδίας καὶ νηπιότητος χάριν, ἔτι δ' αὖ

ret. quare quicunque vivere et sapere cupit maxime, quam longissimo tempore vigilet, sola sanitatis commoditate servata. ad hanc vero non multo opus est somno, si bene assueveris [somnus]. magistratus profecto nocte in urbibus vigilantes malis hominibus, tum hostibus tum civibus, terrori sunt. amandi honorandique iustis et temperatis, sibi et civitati utiles universae. sed nox quidem ita peracta ad ea, quae diximus, fortitudinem quoque in animis civium creat. sole vero surgente pueri ad magistros profitiscantur. quoniam vero nec pecudes nec alia prorsus ulla sine pastore vivere debent, nec pueri etiam sine paedagogis sint, neque absque dominis servi. est autem puer omni bestia intractabilior. nam cum prudentiae fontem nondum perfectum habeat, insidiosissimus est acerrimusque et petulantissimus omnium bestiarum: ideo multis quasi frenis vinciendus est. et cum primum a matribus nutricibusque seiungitur, paedagogis eum ad puerilem lasciviam regendam commendare oportet: deinde, ut

τοῖς διδάσκουσι καὶ ὁτιοῦν καὶ μαθήμασιν, ὡς ἐλεύθερον· ὡς δ' αὖ δοῦλον, πᾶς ὁ προστυγχάνων τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν κολαζέτω τόν τε παῖδα αὐτὸν καὶ τὸν παιδαγωγὸν καὶ τὸν διδάσκαλον, ἐὰν ἐξαμαρτάνῃ τίς τι τούτων. ἂν δ' αὖ προστυγχάνων τις μὴ κολάζῃ τῇ δίκῃ, ὀνείδει μὲν ἐνεχέσθω πρῶτον τῷ μεγίστῳ, ὃ
809 δὲ τῶν νομοφυλάκων ἐπὶ τὴν τῶν παίδων ἀρχὴν ἠρημένος ἐπισκοπείτω τοῦτον τὸν ἐντυγχάνοντα οἷς λέγομεν καὶ μὴ κολάζοντα δέον κολάζειν, ἢ κολάζοντα μὴ κατὰ τρόπον, βλέπων δὲ ἡμῖν ὀξὺ καὶ διαφερόντως ἐπιμελούμενος τῆς τῶν παίδων τροφῆς κατευθυνέτω τὰς φύσεις αὐτῶν, ἀεὶ τρέπων πρὸς τἀγαθὸν κατὰ νόμους. τοῦτον δὲ αὐτὸν αὖ πῶς ἂν ἡμῖν ὁ νόμος αὐτὸς παιδεύσειεν ἱκανῶς; νῦν μὲν γὰρ δὴ εἴρηκεν οὐδέν πω σαφὲς οὐδὲ ἱκανόν, ἀλλὰ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ· δεῖ δὲ εἰς δύναμιν μηδὲν παραλείπειν αὐτῷ, πάντα δὲ λόγον ἀφερμηνεύειν, ἵνα οὗτος τοῖς ἄλλοις μηνυτής τε ἅμα καὶ τροφεὺς γίγνηται. τὰ μὲν οὖν δὴ χορείας περὶ μελῶν τε καὶ ὀρχήσεως ἐρρήθη, τίνα τύπον ἔχοντα ἐπλεπτέα τέ ἐστι καὶ ἐπανορθωτέα καὶ καθιερωτέα· τὰ δὲ ἐν γράμμασι μὲν ὄντα, ἄνευ δὲ μέτρων, ποῖα καὶ τίνα μεταχειρίζεσθαι χρήσοι τρόπον, ᾧ ἄριστε

liberum quidem, doctrinarum potissimum gratia, praeceptoribus: ut autem servum, castiget, quicunque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipsum et paedagogum et praeceptorem, si qua in re delinquere eos conspexerit. si vero praesens quis iure non castigaverit, maximo subiiciatur opprobrio, rem hanc ille, qui de custodibus legum ad principatum puerorum electus fuerit, cognoscat: sive ille, qui eos deprehendit, non castigaverit, cum oporteret: sive non more castigaverit. acute autem videat hic oportet, diligentissimeque educationem puerorum curet, naturas eorum secundum leges ad bonum ipsum dirigens semper et convertens. quomodo autem hunc ipsum nobis lex sufficienter erudiet? non enim satis nec aperte adhuc dictum est: sed alia tacta, alia praetermissa. oportet autem pro viribus nihil relinquere, sed rationem omuem exponere, ut interpres hic aliis et educator sit. De choreae quidem, cantus et saltationis forma dictum est: quae eligenda, corrigenda, dedicanda sit. de scriptis autem oratione soluta nondum diximus, quaenam horum et quo ordine, o optime

τῶν παίδων ἐπιμελητά, τοὺς ὑπὸ σοῦ τρεφομένους, οὐκ εἰρήκαμεν. καί τοι τὰ μὲν περὶ τὸν πόλεμον, ἃ δεῖ μανθάνειν τε αὐτοὺς καὶ μελετᾶν, ἔχεις τῷ λόγῳ, τὰ δὲ περὶ τὰ γράμματα πρῶτον καὶ δεύτερον λύρας πέρι καὶ λογισμῶν, ὧν ἔφαμεν δεῖν, ὅσα τε πρὸς πόλεμον καὶ οἰκονομίαν καὶ τὴν κατὰ πόλιν διοίκησιν χρῆναι ἑκάστους λαβεῖν, καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ ταῦτα ἔτι τὰ χρήσιμα τῶν ἐν ταῖς περιόδοις τῶν θείων, ἄστρων τε πέρι καὶ ἡλίου καὶ σελήνης, ὅσα διοικεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι περὶ ταῦτα πάσῃ πόλει. τίνων δὴ πέρι λέγομεν; ἡμερῶν τάξεως εἰς μηνῶν περιόδους καὶ μηνῶν εἰς ἕκαστον τὸν ἐνιαυτόν, ἵνα ὧραι καὶ θυσίαι καὶ ἑορταὶ τὰ προσήκοντ' ἀπολαμβάνουσαι ἑαυταῖς ἕκασαι τῷ κατὰ φύσιν ἄγεσθαι, ζῶσαν τὴν πόλιν καὶ ἐγρηγορυῖαν παρεχόμεναι, θεοῖς μὲν τὰς τιμὰς ἀποδιδῶσι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους περὶ αὐτὰ μᾶλλον ἔμφρονας ἀπεργάζωνται. ταῦτα οὕτω σοι πάντα ἱκανῶς, ὦ φίλε, παρὰ τοῦ νομοθέτου διείρηται. πρόσεχε δὴ τὸν νοῦν τοῖς μετὰ ταῦτα μέλλουσι ῥηθήσεσθαι. γραμμάτων εἴπομεν ὡς οὐχ ἱκανῶς ἔχεις πέρι τὸ πρῶτον, ἐπικαλοῦντές τι τῇ λέξει τόδε, ὡς οὔπω διείρηκέ σοι πότερον εἰς ἀκρίβειαν τοῦ μαθήματος ἰτέον τὸν μέλλοντα πολίτην ἔσεσθαι

pueritiae cultor, alumnis tuis tradenda sint: quamvis quae in re bellica discenda exercendaque ipsis sunt, iam habeas. etenim quod percipienda sint, quae ad literas pertinent primum, deindequae ad lyram, a legislatore dictum est: praeterea quae ad computationem numerorum spectant, quibus opus esse diximus: et omnino quaecunque ad bellum ac rem familiarem publicamque conducunt. item quae ad divinorum, astrorum, solis lunaeque circuitum perquirendum: ut universa civitas non ignoret ordinem dierum in mensem mensiumque in annum: atque ita tempora, solemnitates, sacrificia, ut decet, disposita naturali quodam ductu vivam civitatem vigilantemque reddant, et Diis honorem tribuant et homines ad haec prudentiores efficiant. haec tibi sic, o amice, a legislatore sufficienter distincta sunt: sed, quae sequuntur, animadverte. nam de literis nondum satis distinctum fuisse diximus: quoniam, quatenus his vacandum sit, non est declaratum: utrum videlicet exacte eas comprehendere debeant, qui mediocres futuri sunt

μέτριον ἢ τὸ παράπαν οὐδὲ προσοιξέον· ὡς δ' αὕτως καὶ περὶ λύραν. προσοιξέον μὲν τοίνυν φαμέν. εἰς μὲν γράμματα παιδὶ δεκετεῖ σχεδὸν ἐνιαυτοὶ τρεῖς, λύρας
810 δὲ ἄψασθαι τρία μὲν ἔτη καὶ δέκα γεγονόσιν ἄρχεσθαι μέτριος ὁ χρόνος, ἐμμεῖναι δὲ ἕτερα τρία. καὶ μήτε πλείω τούτων μήτ' ἐλάττω πατρὶ μηδ' αὐτῷ, φιλομαθοῦντι μηδὲ μισοῦντι, περὶ ταῦτα ἐξέσω μείζω μηδ' ἐλάττω διατριβὴν ποιεῖσθαι παράνομον· ὁ δὲ μὴ πειθόμενος ἄτιμος τῶν παιδείων ἔσω τιμῶν, ἃς ὀλίγον ὕσερον ῥητέον. μανθάνειν δὲ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις 10
δὴ τί ποτε δεῖ τοὺς νέους καὶ διδάσκειν αὖ τοὺς διδασκάλους; τοῦτο αὐτὸ πρῶτον μάνθανε. γράμματα μὲν τοίνυν χρὴ τὸ μέχρι τοῦ γράψαι τε καὶ ἀναγνῶναι δυνατὸν εἶναι διαπονεῖν· πρὸς τάχος δὲ ἢ κάλλος ἀπηκριβῶσθαί τισιν οἷς μὴ φύσις ἐπέσπευσεν ἐν τοῖς τεταγμένοις ἔτεσι, χαίρειν ἐᾶν. πρὸς δὲ δὴ μαθήματα ἄλυρα ποιητῶν κείμενα ἐν γράμμασι, τοῖς μὲν μετὰ μέτρων, τοῖς δ' ἄνευ ῥυθμῶν τμημάτων, ἃ δὴ συγγράμματα κατὰ λόγον εἰρημένα μόνον, τητώμενα ῥυθμοῦ τε καὶ ἁρμονίας, σφαλερὰ γράμμαθ' ἡμῖν ἔσται παρά τινων τῶν πολλῶν τοιούτων ἀνθρώπων καταλελειμμένα· οἷς, ὦ πάντων βέλτιστοι νομοφύλακες, τί χρήσεσθε; ἢ τί ποθ' ὑμῖν ὁ νομοθέτης χρῆσθαι προς-

cives; an nihil omnino. similiter quoque de lyra. ad literas ergo decennes pueri proficiscantur, triennioque insistant. et qui tres ac decem egerunt annos, lyrae similiter tres annos incumbant. nec liceat aut patri plus vel minus in his liberos detinere; aut liberis, sive taedio affectis citra id tempus, sive desiderio compulsis ultra, his rebus, contempta lege, vacare. si quis non paruerit, honores, qui disciplina praeditis dantur, quos postea narrabimus, non consequatur. sed quid in his annis docere magistri adolescentesque discere debeant, audi. literas, donec legere scribereque possint, perdiscant. velociter autem aut perpulchre faciant necne, nisi natura in hoc temporis spatio iuverit, non est curandum. monumenta vero poëtarum, in quibus lyra non utuntur, partim metrice scripta partim sine metro, quae quidem rbythmo harmoniaque carentia fallacia scripta sunt, nobis a nonnullis huiusmodi hominibus tradita, qua ratione usui dabitis, o omnium optimi custodes legum? legum quoque latorem, qualem

τάξας ὀρθῶς ἂν τάξειε; καὶ μάλα ἀπορήσειν αὐτὸν προσδοκῶ.

ΚΛ. Τί ποτε τοῦτο, ὦ ξένε, φαίνει πρὸς σαυτὸν ὄντως ἠπορηκὼς λέγειν;

ΑΘ. Ὀρθῶς ὑπέλαβες, ὦ Κλεινία. πρὸς δὲ δὴ ποινωνοὺς ὑμᾶς ὄντας περὶ νόμων ἀνάγκη τό τε φαινόμενον εὔπορον καὶ τὸ μὴ φράζειν.

ΚΛ. Τί οὖν; τί περὶ τούτων νῦν καὶ ποῖόν τι πεπονθὼς λέγεις;

ΑΘ. Ἐρῶ δή· ξόμιασι γὰρ πολλάκις μυρίοις ἐναντία λέγειν οὐδαμῶς εὔπορον.

ΚΛ. Τί δέ; σμικρὰ καὶ ὀλίγα δοκεῖ σοι τὰ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα περὶ νόμων κεῖσθαι τοῖς πολλοῖς ὑπεναντία;

ΑΘ. Καὶ μάλα ἀληθὲς τοῦτό γε λέγεις. κελεύεις γὰρ δή με, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐχθοδοποῦ γεγονυίας πολλοῖς, ἴσως δ' οὐκ ἐλάττοσιν ἑτέροις προσφιλοῦς, — εἰ δὲ ἐλάττοσιν, οὔκουν χείροσί γε, μεθ' ὧν διακελεύει με παρακινδυνεύοντά τε καὶ θαῤῥοῦντα τὴν νῦν ἐκ τῶν παρόντων λόγων τετμημένην ὁδὸν τῆς νομοθεσίας πορεύεσθαι μηδὲν ἀνιέντα.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐ τοίνυν ἀνίημι. λέγω μὲν ὅτι ποιηταί τε ἡμῖν εἰσί τινες ἐπῶν ἑξαμέτρων πάμπολλοι καὶ τριμέ-

istorum usum vobis recte tradat, dubitaturum arbitror. *Cli.* Quid, hospes, tecum ita dubitasti? *Athen.* Recte tu, Clinia; sed ad vos, qui de legibus communiter mecum consideratis, necesse est, ut, et quae certa et quae dubia mihi videntur, aperiam. *Cli.* Quid ergo de his modo dicis? quid te movit? *Athen.* Dicam equidem, profecto innumeris hominibus non est facile contradicere. *Cli.* Nunquid parva et pauca de legibus iam dicta putas multis contraria? *Athen.* Vere prorsus id dicis. iubere namque videris, ut, quamvis multis hoc iter arduum odiosumque sit, peragam tamen confidenter, perque legum semitam, praesentibus sermonibus patefactam, nihilo praetermisso progrediar: cum iter huiusmodi forsan non paucioribus, et si paucioribus, non deterioribus placeat. *Cli.* Certe. *Athen.* Nihil igitur praetermittam. dico equidem poëtas multos hexametro car-

πων καὶ πάντων δὴ τῶν λεγομένων μέτρων, οἱ μὲν ἔτι σπουδήν, οἱ δ' ἐπὶ γέλωτα ὡρμηκότες, ἐν οἷς φασὶ δεῖν οἱ πολλάκις μυρίοι τοὺς ὀρθῶς παιδευομένους τῶν νέων τρέφειν καὶ διακορεῖς ποιεῖν, πολυηκόους τ' ἐν-
821 παῖς ἀναγνώσεσι ποιοῦντας καὶ πολυμαθεῖς, ὅλους παιητὰς ἐκμανθάνοντας· οἱ δὲ ἐκ πάντων κεφάλαια ἐκλεξάντες καί τινας ὅλας ῥήσεις εἰς ταὐτὸ ξυναγαγόντας ἐκμανθάνειν φασὶ δεῖν εἰς μνήμην τιθεμένους, εἴ μέλλει τις ἀγαθὸς ἡμῖν καὶ σοφὸς ἐκ πολυπειρίας καὶ πολυμαθίας γενέσθαι. τούτοις δὴ σὺ κελεύεις ἐμὲ τὰ 10
νῦν παῤῥησιαζόμενον ἀποφαίνεσθαι τί τε καλῶς λέγουσι καὶ τί μή;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί δή ποτ' ἂν οὖν περὶ ἁπάντων τούτων ἐγὼ λόγῳ φράζων εἴποιμ' ἂν ἱκανόν; οἶμαι μὲν τὸ γοῦν δὴ σχεδόν, ὃ καὶ πᾶς ἄν μοι συγχωρήσειε, πολλὰ μὲν ἔπαιζον τούτων εἰρηκέναι καλῶς, πολλὰ δὲ καὶ τοὐναντίον. εἰ δ' οὕτω τοῦτ' ἔχει, κίνδυνόν φημι εἶναι φέρουσαν τοῖς παισὶ τὴν πολυμαθίαν.

ΚΛ. Πῶς οὖν καὶ τί παραινοίης ἂν τῷ νομο- 20
φύλακι;

ΑΘ. Τοῦ περὶ λέγεις;

ΚΛ. Τοῦ πρὸς τί παράδειγμά ποτε ἀποβλέψας

mine, multos trimetro aliisque generibus metrorum scripsisse: ac alios seria, alios iocosa fuisse complexos. quae cuncta multi facultatis huiusmodi professores asserunt recte educandis iuvenibus ediscenda, ut ex variorum poëtarum peritia facundi reddantur. alii capita quaedam ex omnibus electa et in idem conducta memoriae commendanda contendunt: si modo quis nostrum ex multorum peritia atque notitia probus vir et sapiens est futurus. tu vero, quid ab his recte dicatur, quid contra, libere a me nunc explicari iubes? *Cli.* Quidni? *Athen.* Ego igitur quid potissime de his omnibus uno verbo sufficienter dicam? hoc equidem arbitror, quod mihi ab omnibus concedetur, Multa a poëtis probe, multa etiam contra esse dicta. quod si ita se habet, multorum ediscendorum studium iuvenibus periculosum esse asserо. *Cli.* Quomodo ergo, et quid custodi legum praecipis? *Ath.* Qua de re dicis? *Cli.* Quonam sibi respiciendum, quasi ad exem-

ἂν τὸ μὲν ἐᾷ πάντας μανθάνειν τοὺς νέους, τὸ δ' ἀποκωλύοι. λέγε καὶ μηδὲν ἀπόκνει λέγων.

ΑΘ. Ὦ γαθὲ Κλεινία, κινδυνεύω κατά γέ τινα τρόπον εὐτυχηκέναι.

ΚΛ. Τοῦ δὴ πέρι;

ΑΘ. Τοῦ μὴ παντάπασι παραδείγματος ἀπορεῖν. νῦν γὰρ ἀποβλέψας πρὸς τοὺς λόγους οὓς ἐξ ἔω μέχρι δεῦρο δὴ διεληλύθαμεν ἡμεῖς, ὡς μὲν ἐμοὶ φαινόμεθα, οὐκ ἄνευ τινὸς ἐπιπνοίας θεῶν, ἔδοξαν δ' οὖν μοι παντάπασι ποιήσει τινὶ προσομοίως εἰρῆσθαι. καί μοι ἴσως οὐδὲν θαυμαζὸν πάθος ἐπῆλθε, λόγους οἰκείους οἷον ἀθρόους ἐπιβλέψαντι μάλα ἡσθῆναι· τῶν γὰρ δὴ πλείστων λόγων, οὓς ἐν ποιήμασιν ἢ χύδην οὕτως εἰρημένους μεμάθηκα καὶ ἀκήκοα, πάντων μοι μετριώτατοί γε εἶναι κατεφάνησαν καὶ προσήκοντες τὰ μάλιστα ἀκούειν νέοις. τῷ δὴ νομοφύλακί τε καὶ παιδευτῇ παράδειγμα οὐκ ἂν ἔχοιμι, ὡς οἶμαι, τούτου βέλτιον φράζειν, ἢ ταῦτά τε διδάσκειν παρακελεύεσθαι τοῖσι διδασκάλοις τοὺς παῖδας, τά τε τούτων ἐχόμενα καὶ ὅμοια, ἂν ἄρα που περιτυγχάνῃ ποιητῶν τε ποιήματα διεξιὼν καὶ γεγραμμένα καταλογάδην ἢ καὶ ψιλῶς οὕτως ἄνευ τοῦ γεγράφθαι λεγόμενα, ἀδελφά που τούτων τῶν λόγων, μὴ μεθιέναι τρόπῳ μηδενί, γράφε-

plar quoddam, ut alia perdiscenda iuvenibus, alia ne attingenda quidem iubeat: ne dicere id graveris, obsecro. *Athen.* O bone vir Clinia, videor quodammodo fortunatus. *Cli.* Qua in re maxime? *Athen.* Quod penitus exemplo non caream. nempe cum ea, quae ab aurora ad hanc horam non sine quadam Deorum inspiratione, ut mihi videmur, narravimus, animadverto: poëtis quodammodo similia mihi videntur. nec mirum est, si proprios sermones, quasi simul omnes collectos, respiciens, sic afficior, ut admodum laeter. omnium enim, quae aut poëtice aut soluta oratione dicta didici et audivi, moderatissima haec mihi instruendisque iuvenibus idonea maxime videntur. quamobrem quod melius exemplum legum custodi atque doctori proponam, non habeo, quam ut magistros cogat pueris haec exponere, et quaecunque alia his similia, sive poëtice seu soluta oratione scripta sint, sive simpliciter dicta quidem et huic disputationi consentanea: quae nullo modo praetermittat oportet, sed operam det ut scri-

σθαι δέ, καὶ πρῶτον μὲν τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς ἀναψκάζειν μανθάνειν καὶ ἐπαινεῖν, οὓς δ' ἂν μὴ ἀρέσκῃ τῶν διδασκάλων, μὴ χρῆσθαι τούτοις συνεργοῖς, οὓς δ' ἂν τῷ ἐπαίνῳ συμψήφους ἔχῃ, τούτοις χρώμε-
812 νον τοὺς νέους αὐτοῖς παραδιδόναι διδάσκειν τε καὶ παιδεύειν. οὗτός μοι μῦθος ἐνταῦθα καὶ οὕτω τελευτάτω, περὶ γραμματιστῶν τε εἰρημένος ἅμα καὶ γραμμάτων.

ΚΛ. Κατὰ μὲν τὴν ὑπόθεσιν, ὦ ξένε, ἔμοιγε οὐ φαινόμεθα ἐκτὸς πορεύεσθαι τῶν ὑποτεθέντων λόγων· εἰ δὲ τὸ ὅλον κατορθοῦμεν ἢ μή, χαλεπὸν ἴσως 10 διισχυρίζεσθαι.

ΑΘ. Τότε γάρ, ὦ Κλεινία, τοῦτό γ' αὐτὸ ἔξαι καταπανέξερον, ὡς εἰκός, ὅταν, ὃ πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐπὶ τέλος ἀφικώμεθα πάσης τῆς διεξόδου περὶ νόμων.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ μετὰ τὸν γραμματιστὴν ὁ κιθαριστὴς ἡμῖν προρρητέος;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Τοῖς κιθαριστικοῖς μὲν τοίνυν ἡμᾶς δοκῶ τῶν 20 ἔμπροσθεν λόγων ἀναμνησθέντας τὸ προσῆκον νεῖμαι τῆς τε διδασκαλίας ἅμα καὶ πάσης τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα παιδεύσεως.

ΚΛ. Ποίων δὴ πέρι λέγεις;

ΑΘ. Ἔφαμεν, οἶμαι, τοὺς τοῦ Διονύσου τοὺς

bantur. ac primum praeceptores ipsos compellat discere haec atque probare: et eos, qui non probent, repellat: his vero, qui probant, erudiendos instituendosque adolescentes committat. sed de literis earumque magistris iam satis. *Cli.* A proposito quidem, hospes, ut mihi videtur, non aberravimus: sed utrum recte totam rem an contra agamus, forsan difficile dictu. *Athen.* Tunc demum, Clinia, id quoque patebit, ut decens est, quando, sicut saepenumero diximus, legum tractatio finem accipiet. *Cli.* Recte. *Athen.* Verum post literarum magistrum nonne de citharista dicendum? *Cli.* Cur non? *Athen.* Si superiorum memores erimus verborum, citharistis congruum et docendi et educandi, quantum ad sua spectat, ut reor, officium dabimus. *Cli.* De quibus dicis? *Athen.* Oportere diximus Dionysiacos canto-

ἑξηκοντούτας ᾠδοὺς διαφερόντως εὐαισθήτους δεῖν γεγονέναι περί τε τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰς τῶν ἁρμονιῶν συγκράσεις, ἵνα τὴν τῶν μελῶν μίμησιν τὴν εὖ καὶ τὴν κακῶς μεμιμημένην, ἐν τοῖς παθήμασιν ὅταν ψυχὴ γίγνηται, τά τε τῆς ἀγαθῆς ὁμοιώματα καὶ τὰ τῆς ἐναντίας ἐκλέξασθαι δυνατὸς ὢν τις τὰ μὲν ἀποβάλλῃ, τὰ δὲ προφέρων εἰς μέσον ὑμνῇ καὶ ἐπᾴδῃ ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς, προκαλούμενος ἑκάστους εἰς ἀρετῆς ἔρεσθαι κτῆσιν συναπολουθοῦντας διὰ τῶν μιμήσεων.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Τούτων τοίνυν δεῖ χάριν τοῖς φθόγγοις τῆς λύρας προσχρῆσθαι, σαφηνείας ἕνεκα τῶν χορδῶν, τόν τε κιθαριστὴν καὶ τὸν παιδευόμενον, ἀποδιδόντας πρόσχορδα τὰ φθέγματα τοῖς φθέγμασι· τὴν δ' ἑτεροφωνίαν καὶ ποικιλίαν τῆς λύρας, ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἰσῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελῳδίαν ξυνθέντος ποιητοῦ, καὶ δὴ καὶ πυκνότητα μανότητι καὶ τάχος βραδυτῆτι καὶ ὀξύτητα βαρύτητι ξύμφωνον καὶ ἀντίφωνον παρεχομένους, καὶ τῶν ῥυθμῶν ὡσαύτως παντοδαπὰ ποικίλματα προσαρμόττοντας τοῖσι φθόγγοις τῆς λύρας, πάντα οὖν τὰ τοιαῦτα μὴ προσφέρειν τοῖς μέλλουσιν ἐν τρισὶν ἔτεσι τὸ τῆς μουσικῆς χρήσιμον ἐκλήψεσθαι διὰ τάχους. τὰ γὰρ ἐναντία ἄλληλα ταράτ-

res sexaginta annos natos rhythmorum naturas harmoniarumque constitutiones acute sentire, ut in cantibus affectus animi imitantibus, probi animi imitationes ab imitationibus improbi secernere possint: et has quidem reiiciant, illas in medium deductas adolescentum auribus concinant, trahantque eorum animos imitatione quadam perductos, ad virtutis ipsius possessionem. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Quapropter citharistam discipulumque eius oportet lyrae vocibus uti eius expressionis gratia, quae ex canoris fidibus provenit, et vocibus voces consonas reddere. diversitatem vero varietatemque lyrae, cum alios fides modulos reddant, alios poëta cantus ipsius auctor, ut spissitudinem praeterea raritati, velocitatem tarditati, acumen gravitati, et omnino consonum simul et dissonum praestent, rhythmorumque universa varietas lyrae vocibus accommodetur, afferre illis non licet, qui triennio utilitatem musicae sunt facile percepturi. contraria enim cum se invicem confundant, difficile discuntur. oportet au-

τοντα δυσμαθίαν παρέχει, δεῖ δὲ ὅτι μάλιστα εὐμαθεῖς εἶναι τοὺς νέους· τὰ γὰρ ἀναγκαῖα οὐ σμικρὰ οὐδ' ὀλίγα αὐτοῖς ἐστὶ προστεταγμένα μαθήματα, δείξει δὲ αὐτὰ προϊὼν ὁ λόγος ἅμα τῷ χρόνῳ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω περὶ τῆς μουσικῆς ἡμῖν ὁ παιδευτὴς ἐπιμελείσθω· τὰ δὲ μελῶν αὐτῶν αὖ καὶ ῥημάτων, οἷα τοὺς χοροδιδασκάλους καὶ ἃ δεῖ διδάσκειν, καὶ ταῦτα
813 ἡμῖν ἐν τοῖς πρόσθεν διείρηται πάντα, ἃ δὴ καθιερωθέντα ἔφαμεν δεῖν, ταῖς ἑορταῖς ἕκαστα ἁρμόττοντα, ἡδονὴν εὐτυχῆ ταῖς πόλεσι παραδιδόντα ὠφελεῖν.

ΚΛ. Ἀληθῆ καὶ ταῦτα διείρηκας.

ΑΘ. Ἀληθέστατα τοίνυν. καὶ ταῦθ' ἡμῖν παραλαβὼν ὁ περὶ τὴν Μοῦσαν ἄρχων αἱρεθεὶς ἐπιμελείσθω μετὰ τύχης εὐμενοῦς, ἡμεῖς δὲ ὀρχήσεώς τε πέρι καὶ ὅλης τῆς περὶ τὸ σῶμα γυμναστικῆς πρὸς τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις ἀποδῶμεν· καθά περ μουσικῆς τὸ διδασκαλικὸν ὑπόλοιπον ὂν ἀπέδομεν, ὡσαύτως ποιῶμεν καὶ γυμναστικῆς. τοὺς γὰρ παῖδάς τε καὶ τὰς παῖδας ὀρχεῖσθαι δὴ δεῖ καὶ γυμνάζεσθαι μανθάνειν. ἦ γάρ;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τοῖς μὲν τοίνυν παισὶν ὀρχησταί, ταῖς δὲ ὀρχησρίδες ἂν εἶεν πρὸς τὸ διαπονεῖν οὐκ ἀνεπιτηδειότερον.

tem, ut facile iuvenes discant. nam nec parva nec pauca sunt, quae necessario illis perdiscenda mandamus. haec autem oratio progrediens cum tempore simul ostendet. haec de musica doctores procurent. quae vero verba cantusve chorearum magistri docere debeant, ea nobis in superioribus distincta sunt, quae dedicanda commode solemnitatibus diximus, ut una cum felici oblectamento utilitatem quoque civitatibus praebeant. *Cli.* Vere haec etiam distinxisti. *Athen.* Haec itaque vere distincta electus ad Musam magistratus suscipiat curetque feliciter. nos vero, sicut musicae docendi modum, qui restabat, adiecimus, ita nunc saltationi et universae corporis gymnasticae, cum idem reliquum sit, idem quoque adiiciamus. pueros etenim puellasque oportet tripudium et gymnasticam discere. nonne? *Cli.* Sic oportet. *Athen.* Saltandi igitur magistri pueris ac puellis magistrae den-

ΚΛ. Ἔστω δὴ ταύτῃ.

ΑΘ. Πάλιν δὴ τὸν τὰ πλεῖστα ἔχοντα πράγματα καλῶμεν, τὸν τῶν παίδων ἐπιμελητήν, ὃς τῶν τε περὶ μουσικὴν τῶν τε περὶ γυμναστικὴν ἐπιμελούμενος οὐ πολλὴν ἕξει σχολήν.

ΚΛ. Πῶς οὖν δυνατὸς ἔσται πρεσβύτερος ὢν τοσούτων ἐπιμελεῖσθαι;

ΑΘ. Ῥᾳδίως, ὦ φίλε· ὁ νόμος γὰρ αὐτῷ δέδωκε καὶ δώσει προσλαμβάνειν εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πολιτῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οὓς ἂν ἐθέλῃ, γνώσεται δὲ οὓς δεῖ, καὶ βουλήσεται μὴ πλημμελεῖν εἰς ταῦτα αἰδούμενος ἐμφρόνως καὶ γιγνώσκων τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος, λογισμῷ τε ξυνὼν ὡς εὖ μὲν τραφέντων καὶ τρεφομένων τῶν νέων πάντα ἡμῖν κατ' ὀρθὸν πλεῖ, μὴ δέ, οὔτ' εἰπεῖν ἄξιον οὔθ' ἡμεῖς λέγομεν ἐπὶ καινῇ πόλει τοὺς σφόδρα φιλομαντευτὰς σεβόμενοι. πολλὰ μὲν οὖν ἡμῖν καὶ περὶ τούτων εἴρηται τῶν περὶ τὰς ὀρχήσεις καὶ περὶ πᾶσαν τὴν τῶν γυμνασίων κίνησιν· γυμνάσια γὰρ τίθεμεν καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἅπαντα τοῖς σώμασι διαπονήματα τοξικῆς τε καὶ πάσης ῥίψεως καὶ πελταστικῆς καὶ πάσης ὁπλομαχίας καὶ διεξόδων τακτικῶν καὶ ἁπάσης πορείας στρατοπέδων καὶ

tur, ut his apte exerceantur. *Cli.* Dentur prorsus. *Athen.* Rursus virum illum plurima negotia subiturum vocemus, pueritiae curatorem: qui cum et musicae et gymnasticae curam habeat, nunquam otio abundabit. *Cli.* At quo pacto tantam, cum senior sit, curam sufferre poterit? *Athen.* Facile o amice. lex enim ipsi concessit concedetque, ut ad eam curam, quos velit civium, et virorum, et mulierum, accipiat socios. ille autem, qui deligendi sint, cognoscet, voletque socios probos deligere, cum magistratus ipsius magnitudinem prudenter et cognoscat et vereatur, nec ignoret, quod si pueritia recte educata sit educeturque omnis in vita recte fit navigatio. sin contra, quid contra sequatur, nec dictu dignum est neque nos dicimus, perniciosum in civitatem novam omen fugientes. multa iam de saltatione deque omni motu gymnastico diximus. gymnasia enim omnes etiam exercitationes bellicas appellamus, ut sagittandi, iaculandi: peltasticen quoque et omnes armatorum dimicationes, acierum ordinationes, ductiones exercitus, castrorum po-

στρατοπεδεύσεων καὶ ὅσα εἰς ἱππικὴν μαθήματα συντείνει. πάντων γὰρ τούτων διδασκάλους τε εἶναι δεῖ κοινούς, ἀρνυμένους μισθὸν παρὰ τῆς πόλεως, καὶ τούτων μαθητὰς τοὺς ἐν τῇ πόλει παῖδάς τε καὶ ἄνδρας, καὶ κόρας καὶ γυναῖκας πάντων τούτων ἐπιχήμονας, κόρας μὲν οὔσας ἔτι πᾶσαν τὴν ἐν ὅπλοις ὄρχησιν καὶ μάχην μεμελετηκυίας, γυναῖκας δὲ διεξόδων
314 καὶ τάξεων καὶ θέσεως καὶ ἀναιρέσεως ὅπλων ἡμμένας, εἰ μηδενὸς ἕνεκα, ἀλλ' εἴ ποτε δεήσειε πανδημεὶ πάσῃ τῇ δυνάμει καταλείποντας τὴν πόλιν ἔξω στρατεύεσθαι, τοὺς φυλάξοντας παῖδάς τε καὶ τὴν ἄλλην πόλιν ἱκανοὺς εἶναι τό γε τοσοῦτον, ἢ καὶ τοὐναντίον, ὧν οὐδὲν ἀπώμοτον, ἔξωθεν πολεμίους εἰσπεσόντας ῥώμῃ τινὶ μεγάλῃ καὶ βίᾳ, βαρβάρους εἴτε Ἕλληνας, ἀνάγκην παρασχεῖν περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τὴν διαμάχην γίγνεσθαι, πολλῇ που κακίᾳ πολιτείας οὕτως αἰσχρῶς τὰς γυναῖκας εἶναι τεθραμμένας, ὡς μηδ' ὥς περ ὄρνιθας περὶ τέκνων μαχομένας πρὸς ὁτιοῦν τῶν ἰσχυροτάτων θηρίων ἐθέλειν ἀποθνήσκειν τε καὶ πάντας κινδύνους κινδυνεύειν, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς ἱερὰ φερομένας πάντας βωμούς τε καὶ ναοὺς ἐμπιπλάναι καὶ δόξαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καταχεῖν ὡς πάντων δειλότατον φύσει θηρίων ἐξίν.

sitiones, et quaecunque ad equestrem pertinent disciplinam: quorum omnium publicos oportet esse magistros a civitate conductos, qui pueros et puellas, viros et mulieres doceant, ut omnes, qui in civitate sunt, haec omnia sciant. et puellae quidem saltare pugnareque cum armis consuescant: mulieres autem castra movere, ordines struere et arma sumere atque deponere; si nullius rei alterius gratia, attamen si res cogat, ut in militiam viri omnes proficiscantur, possint ipsae interim, si quid adversi acciderit, civitatem defendere: vel si tanta hostium multitudo agros invaserit, ut necesse sit mulieres quoque pro civitate arma capere: quorum nihil est quod non facile evenire possit. magno certe reipublicae vitio dandum est ita ignave mulieres educari, ut nec veluti aves quidem pro filiolis contra feroces audeant bestias pugnare, morique potius velint cunctaque subire pericula, quam statim ad aras templaque confugere, opinionemque de genere hominium dare, omnium ignavissimum animalium esse. *Cli.*

ΚΛ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ὦ ξένε, οὐδαμῶς εὔσχημον γίγνοιτ' ἄν, τοῦ κακοῦ χωρίς, τοῦτο ἐν πόλει ὅπου γίγνοιτο.

ΑΘ. Οὐκοῦν τιθῶμεν τὸν νόμον τοῦτον μέχρι γε τοσούτου, μὴ ἀμελεῖσθαι τὰ περὶ τὸν πόλεμον γυναιξὶ δεῖν, ἐπιμελεῖσθαι δὲ πάντας τοὺς πολίτας καὶ τὰς πολίτιδας;

ΚΛ. Ἐγὼ γοῦν συγχωρῶ.

ΑΘ. Πάλης τοίνυν τὰ μὲν εἴπομεν, ὃ δ' ἐξὶ μέγιστον, ὡς ἐγὼ φαίην ἄν, οὐκ εἰρήκαμεν, οὐδ' ἔστι ῥᾴδιον ἄνευ τοῦ τῷ σώματι δεικνύντα ἅμα καὶ τῷ λόγῳ φράζειν. τοῦτ' οὖν τότε κρινοῦμεν, ὅταν ἔργῳ λόγος ἀκολουθήσας μηνύσῃ τι σαφὲς τῶν τε ἄλλων ὧν εἴρηκε πέρι καὶ ὅτι τῇ πολεμικῇ μάχῃ πασῶν κινήσεων ὄντως ἐξὶ ξυγγενὴς πολὺ μάλισθ' ἡμῖν ἡ τοιαύτη πάλη, καὶ δὴ καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἐκείνης χάριν ἐπιτηδεύειν ἀλλ' οὐκ ἐκείνην ταύτης ἕνεκα μανθάνειν.

ΚΛ. Καλῶς τοῦτό γε λέγεις.

ΑΘ. Νῦν δὴ τῆς μὲν περὶ παλαίσραν δυνάμεως τὸ μέχρι δεῦρ' ἡμῖν εἰρήσθω· περὶ δὲ τῆς ἄλλης κινήσεως παντὸς τοῦ σώματος, ἧς τὸ πλεῖστον μέρος ὄρχησίν τινά τις προσαγορεύων ὀρθῶς ἂν φθέγγοιτο, δύο μὲν αὐτῆς εἴδη χρὴ νομίζειν εἶναι, τὴν μὲν τῶν καλλιόνων σωμάτων ἐπὶ τὸ σεμνὸν μιμουμένην, τὴν δὲ

Per Iovem, hospes, et dedecori hoc et detrimento est civitati. *Athen.* Legem igitur hanc sanciamus, ut rem bellicam mulieres non negligant: sed cives omnes, tam mulieres quam viri, illi dent operam. *Cli.* Sanciamus. *Athen.* De luctatione quidem partim nobis est dictum. quod vero, ut arbitror, maximum est, non diximus; nec facile dictu est, nisi quis verborum declarationi corporis gestus adiungat. hoc ergo tunc indicabimus, quando verba rebus coniuncta apertius aliquid etiam de ceteris significabunt, et luctationem maxime omnium motuum proelio affinem esse, et oportere non proelio huius causa, sed huic gratia proelii operam dare. *Cli.* Probe id quidem. *Athen.* Sed de luctandi quidem facultate hactenus sit dictum. ceteros vero corporis totius motus, quorum plurimi saltationis nomine recte appellari possunt, in duas species distribuimus. nam alius quidem motus decentioribus gestibus corporis, honestum dignumque aliquid

τῶν αἰσχιόνων ἐπὶ τὸ φαῦλον, καὶ πάλιν τοῦ φαύλου τε δύο καὶ τοῦ σπουδαίου δύο ἕτερα. τοῦ δὴ σπουδαίου τὴν μὲν κατὰ πόλεμον καὶ ἐν βιαίοις ἐμπλακέντων πόνοις σωμάτων μὲν καλῶν, ψυχῆς δ' ἀνδρικῆς, τὴν δ' ἐν εὐπραγίαις τε οὔσης ψυχῆς σώφρονος ἐν ἡδοναῖς τε ἐμμέτροις· εἰρηνικὴν ἄν τις λέγων κατὰ φύσιν τὴν τοιαύτην ὄρχησιν λέγοι. τὴν πολεμικὴν δὴ
815 τούτων, ἄλλην οὖσαν τῆς εἰρηνικῆς, πυρρίχην ἄν τις ὀρθῶς προσαγορεύοι, τάς τε εὐλαβείας πασῶν πληγῶν καὶ βολῶν ἐκνεύσεσι καὶ ὑπείξει πάσῃ καὶ ἐκπηδήσεσιν ἐν ὕψει καὶ ξὺν ταπεινώσει μιμουμένην, καὶ τὰς ταύταις ἐναντίας, τὰς ἐπὶ τὰ δραστικὰ φερομένας αὖ σχήματα ἔν τε ταῖς τῶν τόξων βολαῖς καὶ ἀκοντίων καὶ πασῶν πληγῶν μιμήματα ἐπιχειρούσας μιμεῖσθαι. τό τε ὀρθὸν ἐν τούτοις καὶ τὸ εὔτονον, τῶν ἀγαθῶν σωμάτων καὶ ψυχῶν ὁπόταν γίγνηται μίμημα, εὐθυφερὲς ὡς τὸ πολὺ τῶν τοῦ σώματος μελῶν γιγνόμενον, ὀρθὸν μὲν τὸ τοιοῦτον, τὸ δὲ τούτοις τοὐναντίον οὐκ ὀρθὸν ἀποδεχόμενον. τὴν δὲ εἰρηνικὴν ὄρχησιν τῇδ' αὖ θεωρητέον ἑκάσων, εἴτε ὀρθῶς εἴτε μὴ
820 κατὰ φύσιν τις τῆς καλῆς ὀρχήσεως ἀντιλαμβανόμενος ἐν χορείαις πρεπόντως εὐνόμων ἀνδρῶν διατελεῖ. τὴν τοίνυν ἀμφισβητουμένην ὄρχησιν δεῖ πρῶτον χωρὶς τῆς

imitatur: alius contra indecentioribus, ad vile aliquid imitando deducit. et utriusque rursus duae sunt species. honestus enim digniorque motus alius est, cum in bello violentisque laboribus egregio corpore fortique animo implicamur: alius, dum animus in rebus secundis moderate laetatur. hunc si quis pacificum appellet motum, secundum naturam appellare videbitur. illum vero a pacifico diversum Pyrrhichem recte quisque vocabit, qui imitatur flexus corporum, quibus tela plagaeque vitantur, declinando, concedendo, exiliendo in altum humique se contrahendo: contrarios item gestus, quibus videlicet adversus alios quicquam infertur sagiptando, iaculando, cedendo, in his omnibus arbitrari oportet, quando intrepidus et constans habitus in membrorum rectitudine et fortitudine animi adhibetur, recte fieri: quando vero contra, non recte. sed et paci convenientem saltationem hoc pacto in singulis consideremus, utrum recte nec ne, pro natura honestae saltationis decenter quis in choreis optima lege eruditorum virorum versetur. primum vero ambigua, quae in

ἀναμφισβητήτου διατεμεῖν. τίς οὖν αὕτη, καὶ πῇ δεῖ χωρὶς τέμνειν ἑκατέραν; ὅση μὲν βακχεία τ' ἐξὶ καὶ τῶν ταύταις ἑπομένων, ἃς Νύμφας τε καὶ Πᾶνας καὶ Σειληνοὺς καὶ Σατύρους ἐπονομάζοντες, ὥς φασι, μιμοῦνται κατῳνωμένους, περὶ καθαρμούς τε καὶ τελετάς τινας ἀποτελούντων, ξύμπαν τοῦτο τῆς ὀρχήσεως τὸ γένος οὔθ' ὡς εἰρηνικὸν οὔθ' ὡς πολεμικὸν οὔθ' ὅ τί ποτε βούλεται ῥᾴδιον ἀφορίσασθαι, διορίσασθαι μήν μοι ταύτῃ δοκεῖ σχεδὸν ὀρθότατον αὐτὸ εἶναι, χωρὶς μὲν πολεμικοῦ, χωρὶς δὲ εἰρηνικοῦ θέντας εἰπεῖν ὡς οὐκ ἔξι πολιτικὸν τοῦτο τῆς ὀρχήσεως τὸ γένος, ἐνταῦθα δὲ κείμενον ἐάσαντας κεῖσθαι νῦν ἐπὶ τὸ πολεμικὸν ἅμα καὶ εἰρηνικόν, ὡς ἀναμφισβητήτως ἡμέτερον ὄν, ἐπανιέναι. Τὸ δὴ τῆς ἀπολέμου Μούσης, ἐν ὀρχήσεσι δὲ τούς τε θεοὺς καὶ τοὺς τῶν θεῶν παῖδας τιμώντων, ἓν μὲν ξύμπαν γίγνοιτ' ἂν γένος ἐν δόξῃ τοῦ πράττειν εὖ γιγνόμενον, τοῦτο δὲ διχῇ διαιροῖμεν ἄν, τὸ μὲν ἐκ πόνων τινῶν αὐτοῦ καὶ κινδύνων διαπεφευγότων εἰς ἀγαθά, μείζους ἡδονὰς ἔχον, τὸ δὲ τῶν ἔμπροσθεν ἀγαθῶν σωτηρίας οὔσης καὶ ἐπαύξης, πραοτέρας τὰς ἡδονὰς κεκτημένον ἐκείνων. ἐν δὲ δὴ τοῖς τοιούτοις που πᾶς

controversiam cadit, saltatio, a non ambigua distinguenda est. Quaenam igitur haec? et quo pacto utraque distinguenda? ambiguam arbitramur, quae Bacchica Bacchumque sequentium est: quas Nymphas, Panes, Silenos ac Satyros vocant: quae quidem, ut aiunt, vinolentos imitantur, lustrationes et sacra facientes. Totum hoc saltationis genus, neque quod bello conveniat neque quod paci, neque quid sibi velit, facile determinari potest. rectissimum igitur mihi videtur, id ita distinguere, ut seorsum a belli, seorsum etiam a pacis saltatione id ponamus: negantesque hoc esse civile, atque ideo relinquentes, ad belli pacisque, quae sine controversia est, saltationem ad nos pertinentem iam revertamur. genus autem illud Musae, quo in pace et prosperitatis opinione utimur, Deos Deorumque filios honorantes, bipartito distinguitur. alterum enim, cum pericula laboresque evasimus et bona adepti sumus, adhibetur; quod maiores continet voluptates: alterum prioribus bonis servatis auctisque agi solet, in quo remissior est voluptas. in huiusmodi vero rebus quisque ex ma-

ἄνθρωπος τὰς κινήσεις τοῦ σώματος μειζόνων μὲν
τῶν ἡδονῶν οὐσῶν μείζους, ἐλαττόνων δὲ ἐλάττους
κινεῖται, καὶ κοσμιώτερος μὲν ὢν πρός τε ἀνδρίαν
818 μᾶλλον γεγυμνασμένος ἐλάττους αὖ, δειλὸς δὲ καὶ
ἀγύμναστος γεγονὼς πρὸς τὸ σωφρονεῖν μείζους καὶ
σφοδροτέρας παρέχεται μεταβολὰς τῆς κινήσεως· ὅλως
δὲ φθεγγόμενος, εἴτ' ἐν ᾠδαῖς εἴτ' ἐν λόγοις, ἡσυχίαν
οὐ πάνυ δυνατὸς τῷ σώματι παρέχεσθαι πᾶς. διὸ μί-
μησις τῶν λεγομένων σχήμασι γενομένη τὴν ὀρχησι-
κὴν ἐξειργάσατο τέχνην ξύμπασαν. ὁ μὲν οὖν ἐμμελῶς 10
ἡμῶν, ὁ δὲ πλημμελῶς ἐν τούτοις πᾶσι κινεῖται. πολλὰ μὲν
δὴ τοίνυν ἄλλα ἡμῖν τῶν παλαιῶν ὀνομάτων ὡς εὖ καὶ
κατὰ φύσιν κείμενα δεῖ διανοούμενον ἐπαινεῖν, τούτων
δὲ ἓν καὶ τὸ περὶ τὰς ὀρχήσεις τὰς τῶν εὖ πραττόντων,
ὄντων δὲ μετρίων αὐτῶν πρὸς τὰς ἡδονάς, ὡς ὀρθῶς
ἅμα καὶ μουσικῶς ὠνόμασεν ὅς τίς ποτ' ἦν, καὶ κατὰ
λόγον αὐταῖς θέμενος ὄνομα ξυμπάσαις ἐμμελείας
ἐπωνόμασε, καὶ δύο δὴ τῶν ὀρχήσεων τῶν καλῶν εἴδη
κατεσήσατο, τὸ μὲν πολεμικὸν πυῤῥίχην, τὸ δὲ εἰρη-
νικὸν ἐμμέλειαν, ἑκατέρῳ τὸ πρέπον τε καὶ ἁρμόττον 20
ἐπιθεὶς ὄνομα. ἃ δὴ δεῖ τὸν μὲν νομοθέτην ἐξηγεῖ-
σθαι τύποις, τὸν δὲ νομοφύλακα ζητεῖν τε καὶ ἀνε-

iori voluptate concitatius, ex minore remissius quisque movetur. modestior etiam quilibet et ad fortitudinem exercitatior pacatius movetur. ignavus contra et ad temperantiam minime exercitatus maiores vehementioresque movendi permutationes agit. communiter autem, seu cantu sive aliter quis loquatur, quieto id corpore facere nequit. quapropter verborum imitatio, corporis figuris expressa, artem omnem saltatricem peperit: qua concinne nonnulli, alii inconcinne moventur. cumque in aliis multis nominibus bene et secundum naturam positis laudanda antiquitas sit, in hoc quoque probanda est, quod saltationes cunctas moderatorum hominum, in rebus secundis temperate gaudentium, recte admodum musiceque et secundum rationem concinnitates, quisquis ille fuerit, nominavit: duasque honestae saltationis constituit species: et belli quidem Pyrrhichem, pacis commode concinnitatem vocavit. haec debet legislator figuris quibusdam exponere: custos autem quaerere, et inventa cum alia musica con-

ρευνησάμενον, μετὰ τῆς ἄλλης μουσικῆς τὴν ὄρχησιν συνθέντα καὶ νείμαντα ἐπὶ πάσας ἑορτὰς τῶν θυσιῶν ἑκάστῃ τὸ πρόσφορον, οὕτω καθιερώσαντα αὐτὰ πάντα ἐν τάξει τοῦ λοιποῦ μὴ κινεῖν μηδὲν μήτε ὀρχήσεως ἐχόμενον μήτε ᾠδῆς, ἐν ταῖς δ' αὐταῖς ἡδοναῖς ὡσαύτως τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ πολίτας διάγοντας, ὁμοίους εἰς δύναμιν ὄντας, ζῆν εὖ τε καὶ εὐδαιμόνως.

Τὰ μὲν οὖν τῶν καλῶν σωμάτων καὶ γενναίων ψυχῶν εἰς τὰς χορείας, οἵας εἴρηται δεῖν αὐτὰς εἶναι, διαπε-
10 πέρανται· τὰ δὲ τῶν αἰσχρῶν σωμάτων καὶ τῶν διανοημάτων καὶ τῶν ἐπὶ τὰ τοῦ γέλωτος κωμῳδήματα τετραμμένων, κατὰ λέξιν τε καὶ ᾠδὴν καὶ κατὰ ὄρχησιν καὶ κατὰ τὰ τούτων πάντων μιμήματα κεκωμῳδημένα, ἀνάγκη μὲν θεάσασθαι καὶ γνωρίζειν· ἄνευ γὰρ γελοίων τὰ σπουδαῖα καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία μαθεῖν μὲν οὐ δυνατόν, εἰ μέλλει τις φρόνιμος ἔσεσθαι, ποιεῖν δὲ οὐκ ἂν δυνατὸν ἀμφότερα, εἴ τις αὖ μέλλει καὶ σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν, ἀλλὰ αὐτῶν ἕνεκα τούτων καὶ μανθάνειν αὐτὰ δεῖ, τοῦ μή ποτε δι' ἄγνοιαν
20 δρᾶν ἢ λέγειν ὅσα γελοῖα μηδὲν δέον, δούλοις δὲ τὰ τοιαῦτα καὶ ξένοις ἐμμίσθοις προστάττειν μιμεῖσθαι, σπουδὴν δὲ περὶ αὐτὰ εἶναι μηδέποτε μηδ' ἡντινοῦν, μηδέ τινα μανθάνοντα αὐτὰ γίγνεσθαι φανερὸν τῶν

iungere, atque in solemnibus sacrificiis distributa, singula singulis dedicare, et ita ordinata stabilire, ut nihil eorum postea nec in saltu nec in cantu aliter fiat, sed in eisdem voluptatibus civitas eadem perseverans, civesque iidem similes semper pro viribus permanentes, bene beateque vivant. sed iam de honestis pulchrorum corporum generosorumque animorum choreis diximus. deformium vero corporum cogitationumque motus, qui ad risum et comoediam verbis, cantu, saltatione omnibusque huiusmodi imitationibus spectant, considerare et cognoscere necesse est. nam seria sine ridiculis, et omnino sine contrariis contraria, cognoscere quidem impossibile est, si quis prudens est futurus: fieri autem ambo minime possunt, si quo pacto virtutis participes evasuri sumus. sed haec huius gratia cognoscenda sunt, ne propter ignorantiam ridiculum aliquid agatur aut dicatur, cum minime oporteat. servi igitur et peregrini pretio conducti talia imitentur: studium vero ipsis nullum adhibeatur. nec

ἐλευθέρων, μήτε γυναῖκα μήτε ἄνδρα, καινὸν δὲ ἀεί τι περὶ αὐτὰ φαίνεσθαι τῶν μιμημάτων. ὅσα μὲν οὖν περὶ γέλωτά ἐσι παίγνια, ἃ δὴ κωμῳδίαν πάντες λέ-
817 γομεν, οὕτω τῷ λόγῳ καὶ νόμῳ χαίσθω· τῶν δὲ σπουδαίων, ὡς φασι, τῶν περὶ τραγῳδίαν ἡμῖν ποιητῶν, ἐάν ποτέ τινες αὐτῶν ἡμᾶς ἐλθόντες ἐπανερωτήσωσιν οὕτωσί πως, Ὦ ξένοι, πότερον φοιτῶμεν ὑμῖν εἰς τὴν πόλιν τε καὶ χώραν ἢ μή; καὶ τὴν ποίησιν φέρωμέν τε καὶ ἄγωμεν, ἢ πῶς ὑμῖν δέδοκται περὶ τὰ τοιαῦτα δρᾶν; — τί οὖν ἂν πρὸς ταῦτα ὀρθῶς ἀποκριναίμεθα τοῖς θείοις ἀνδράσιν; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ τάδε, Ὦ ἄριστοι, φάναι, τῶν ξένων, ἡμεῖς ἐσμὲν τραγῳδίας αὐτοὶ ποιηταὶ κατὰ δύναμιν ὅτι καλλίστης ἅμα καὶ ἀρίστης· πᾶσα οὖν ἡμῖν ἡ πολιτεία ξυνέστηκε μίμησις τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου βίου, ὃ δὴ φαμεν ἡμεῖς γε ὄντως εἶναι τραγῳδίαν τὴν ἀληθεστάτην. ποιηταὶ μὲν οὖν ὑμεῖς, ποιηταὶ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν τῶν αὐτῶν, ὑμῖν ἀντίτεχνοί τε καὶ ἀνταγωνισαὶ τοῦ καλλίστου δράματος, ὃ δὴ νόμος ἀληθὴς μόνος ἀποτελεῖν πέφυκεν, ὡς ἡ παρ' ἡμῶν ἐστὶν ἐλπίς. μὴ δὴ δόξητε ἡμᾶς ῥᾳδίως γε οὕτως ὑμᾶς ποτὲ παρ' ἡμῖν ἐάσειν σκηνάς τε πήξαντας κατ' ἀγορὰν καὶ καλλιφώνους ὑποκριτὰς

adeo liber sit civis, seu vir sive mulier, qui discere ista cernatur, sed nova semper de his appareat imitatio. atque ita ad risum spectantes ludi, qui comoediae vocabulo appellantur, ratione ac lege dispositi sint. tragoedi vero poëtae, qui res, ut aiunt, serias narrant, si nos sic interrogent: Licetne, o amici, in regionem civitatemque vestram nobis venire, poëmataque nostra ad vos perferre? an aliter vobis de re tragica visum est? quid ad haec divinis viris recte nos respondebimus? nam mihi quidem ita videtur: nos vero, o viri optimi, tragoediae quam pulcherrimae et optimae, quoad fieri potest, simus poëtae. nempe universa respublica nostra pulcherrimae optimaeque vitae imitatio est: quam rem nos certe tragoediam verissimam arbitramur. poëtae ergo vos estis: poëtae quoque eiusdem poëmatis ipsi sumus, et quasi aemuli ad opus pulcherrimum tragoediae contendimus: quod sola lex vera, ut speramus, potest perficere. verum nolite credere facile a nobis admitti, ut scenas in foro constituatis et clamosos conducatis histriones, qui altius quam nos excla-

εἰσαγαγομένους, μεῖζον φθεγγομένους ἡμῶν, ἐπιτρέψειν ὑμῖν δημηγορεῖν πρὸς παῖδάς τε καὶ γυναῖκας καὶ τὸν πάντα ὄχλον, τῶν αὐτῶν λέγοντας ἐπιτηδευμάτων πέρι μὴ τὰ αὐτὰ ἅ περ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ καὶ ἐναντία τὰ πλεῖστα· σχεδὸν γάρ τοι κἂν μαινοίμεθα τελέως ἡμεῖς τε καὶ ἅπασα ἡ πόλις, ἤ τις οὖν ὑμῖν ἐπιτρέποι δρᾶν τὰ νῦν λεγόμενα, πρὶν κρῖναι τὰς ἀρχὰς εἴτε ῥητὰ καὶ ἐπιτήδεια πεποιήκατε λέγειν εἰς τὸ μέσον εἴτε μή. νῦν οὖν, ὦ παῖδες μαλακῶν Μουσῶν ἔκγονοι, ἐπιδείξαντες τοῖς ἄρχουσι πρῶτον τὰς ὑμετέρας παρὰ τὰς ἡμετέρας ᾠδάς, ἂν μὲν τὰ αὐτά γε ἢ καὶ βελτίω τὰ παρ' ὑμῶν φαίνηται λεγόμενα, δώσομεν ὑμῖν χορόν, εἰ δὲ μή, ὦ φίλοι, οὐκ ἄν ποτε δυναίμεθα.

Ταῦτ' οὖν ἔχω περὶ πᾶσαν χορείαν καὶ μάθησιν τούτων πέρι συντεταγμένα νόμοις ἐθη, χωρὶς μὲν τὰ τῶν δούλων, χωρὶς δὲ τὰ τῶν δεσποτῶν, εἰ ξυνδοκεῖ.

ΚΛ. Πῶς δ' οὐ ξυνδοκεῖ νῦν γε οὕτως;

ΑΘ. Ἔτι δὴ τοίνυν τοῖς ἐλευθέροις ἓξι τρία μαθήματα, λογισμοὶ μὲν καὶ τὰ περὶ ἀριθμοὺς ἓν μάθημα, μετρητικὴ δὲ μήκους καὶ ἐπιπέδου καὶ βάθους ὡς ἓν αὖ δεύτερον, τρίτον δὲ τῆς τῶν ἄστρων περιόδου πρὸς ἄλληλα ὡς πέφυκε πορεύεσθαι. ταῦτα δὲ ξύμπαντα οὐχ ὡς ἀκριβείας ἐχόμενα δεῖ διαπονεῖν 818

ment, atque ita ad liberos nostros, ad uxores, ad turbam urbis omnem, de eisdem rebus non eadem quae nos, sed contraria saepe concionemini. insaniremus enim et nos omnino et civitas omnis, si, antequam magistratus viderint quae composuistis, et dicenda ad populum iudicaverint, admitteremini. nunc igitur, o viri mollium Musarum alumni, istos cantus vestros cum nostris apud principes comparabimus: et, si quae dicuntur, eadem aut meliora nostris esse videbuntur, chorum vobis dabimus. sin vero aliter, o amici, nunquam dare poterimus. haec ita de omni chorea eiusque doctrina legibus et moribus constituta sint: et servorum quidem seorsum a dominorum officiis, si vobis quoque videtur. *Cli.* Videtur certe. *Athen.* Sed liberis tres adhuc restant doctrinae. una computatio numerorum: altera longitudinis, latitudinis profunditatisque mensura: tertia circuitus astrorum notitia. quae omnia non exacte multi perdiscent, sed pauci, quos

τοὺς πολλοὺς ἀλλά τινας ὀλίγους· οὓς δέ, προϊόντες ἐπὶ τῷ τέλει φράσομεν. οὕτω γὰρ πρέπον ἂν εἴη· τῷ πλήθει δὲ ὅσα αὐτῶν ἀναγκαῖα, καί πως ὀρθότατα λέγεται μὴ ἐπίσασθαι μὲν τοῖς πολλοῖς αἰσχρόν, δι' ἀκριβείας δὲ ζητεῖν πάντα οὔτε ῥᾴδιον οὔτε τὸ παράπαν δυνατόν· τὸ δὲ ἀναγκαῖον αὐτῶν οὐχ οἷόν τε ἀποβάλλειν, ἀλλ' ἔοικεν ὁ τὸν θεὸν πρῶτον παροιμιασάμενος εἰς ταῦτα ἀποβλέψας εἰπεῖν ὡς οὐδὲ θεὸς ἀνάγκῃ μή ποτε φανῇ μαχόμενος, ὅσαι θεῖαί γε, οἶμαι, τῶν [τε] ἀναγκῶν εἰσίν, ἐπεὶ τῶν γε ἀνθρωπίνων, εἰς ἃς οἱ πολλοὶ βλέποντες λέγουσι τὸ τοιοῦτον, οὗτος πάντων τῶν λόγων εὐηθέστατός ἐστι μακρῷ.

ΚΛ. Τίνες οὖν, ὦ ξένε, αἱ μὴ τοιαῦται ἀνάγκαι τῶν μαθημάτων, θεῖαι δέ;

ΑΘ. Δοκῶ μέν, ἃς μή τις πράξας μηδὲ αὖ μαθὼν τὸ παράπαν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο ἀνθρώποις θεὸς οὐδὲ δαίμων οὐδὲ ἥρως, οἷος δυνατὸς ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν σὺν σπουδῇ ποιεῖσθαι. πολλοῦ δ' ἂν δεήσειεν ἄνθρωπός γε θεῖος γενέσθαι μήτε ἓν μήτε δύο μήτε τρία μήθ' ὅλως ἄρτια καὶ περιττὰ δυνάμενος γιγνώσκειν, μηδὲ ἀριθμεῖν τὸ παράπαν εἰδώς, μηδὲ νύκτα καὶ ἡμέραν διαριθμεῖσθαι δυνατὸς ὤν, σελήνης δὲ καὶ

ad finem progressi significabimus, sic enim decet. multitudini vero quae necessaria sunt rectissimeque dicuntur, turpe est nescire. sed exquisite cuncta perquirere, nec facile est nec omnino possibile. quod ex ipsis necessarium est, reiici non potest. immo vero ad hoc ipsum respexisse videtur, qui proverbio primus ita de Deo est locutus, quod nec Deus unquam cum necessitate pugnabit. quod equidem de divinis necessitatibus intelligendum arbitror. nam si hoc de humanis necessitatibus dicatur, ad quas multi respicientes tale quid aiunt, longe omnium stultissima erit oratio. *Cli.* Quaenam igitur, hospes, non humanae sed divinae doctrinarum necessitates sunt? *Athen.* Illas arbitror, quas qui non discit ullo modo nec experitur, nunquam hominibus Deus fit nec daemon nec heros, ut curam hominum studiose habere possit. longe etiam aberit, ut homo divinus fiat, si nec unum nec duo nec tria, nec paria omnino atque imparia potest cognoscere, si nec numerare novit, nec dies et noctes dinumerare, nec solis ac lunae ceterorumque astrorum lationes accepit. quae

ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων περιφορᾶς ἀπείρως ἔχων. ταῦτ᾽ οὖν δὴ πάντα ὡς μὲν οὐκ ἀναγκαῖά ἐστι μαθήματα τῷ μέλλοντι σχεδὸν ὁτιοῦν τῶν καλλίστων μαθημάτων εἴσεσθαι, πολλὴ καὶ μωρία τοῦ διανοήματος· ποῖα δὲ ἕκαστα τούτων καὶ πόσα καὶ πότε μαθητέον, καὶ τί μετὰ τίνος καὶ τί χωρὶς τῶν ἄλλων, καὶ πᾶσαν τὴν τούτων κρᾶσιν, ταῦτά ἐστιν ἃ δεῖ λαβόντα ὀρθῶς πρῶτα ἐπὶ τἄλλα ἰόντα τούτων ἡγουμένων τῶν μαθημάτων μανθάνειν. οὕτω γὰρ ἀνάγκη φύσει κατείλη-
10 φεν, ἢ φαμὲν οὐδένα θεῶν οὔτε μάχεσθαι τὰ νῦν οὔτε μαχεῖσθαί ποτε.

ΚΛ. Ἔοικέ γε, ὦ ξένε, νῦν οὕτω πως ῥηθέντα ὀρθῶς εἰρῆσθαι καὶ κατὰ φύσιν ἃ λέγεις.

ΑΘ. Ἔχει μὲν γὰρ οὕτως, ὦ Κλεινία, χαλεπὸν δὲ αὐτὰ προσταξάμενον τούτῳ τῷ τρόπῳ νομοθετεῖν· ἀλλ᾽ εἰς ἄλλον, εἰ δοκεῖ, χρόνον ἀκριβέστερον ἂν νομοθετησαίμεθα.

ΚΛ. Δοκεῖς ἡμῖν, ὦ ξένε, φοβεῖσθαι τὸ τῆς ἡμετέρας περὶ τῶν τοιούτων ἀπειρίας ἔθος. οὔκουν
20 ὀρθῶς φοβεῖ· πειρῶ δὴ λέγειν μηδὲν ἀποκρυπτόμενος ἕνεκα τούτων.

ΑΘ. Φοβοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα ἃ σὺ νῦν λέγεις, 819
μᾶλλον δ᾽ ἔτι δέδοικα τοὺς ἡμμένους μὲν αὐτῶν τού-

si quis necessaria neget homini, pulcherrimarum doctrinarum quamlibet percepturo, stultissime cogitabit, sed qualia horum singula sint et quot et quando discenda, et quid cum alio et quid sine aliis solum, et quae sit universa istorum mixtura, recte ante omnia est discendum. deinde his doctrinis ducibus ad alias gradiendum. sic enim natura necessitas ipsa obtinuit, qua cum Deorum nullum dicimus aut pugnare nunc aut unquam pugnaturum. *Cli.* Recte, hospes, ac secundum naturam, quae dicis, ita dici videntur. *Athen.* Sic se res habet, o Clinia: sed difficile est, de istis hoc ordine propositis leges ferre. quare in aliud tempus, si videtur, dilata diligentius haec legibus sanciemus. *Cli.* Videris, hospes, nostram de his rebus imperitiam formidare. neque id iniuria. verumtamen exponere coneris, nihil hac de causa veritus. *Athen.* Formido equidem, quod dicis: sed multo magis eos perhorresco, qui has doctrinas gustarunt quidem, sed

των τῶν μαθημάτων, κακῶς δ' ἠμμένους. οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν οὐδὲ σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων οὐδὲ μέγιστον κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίγνεται πολὺ τούτων μείζων ζημία.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Τοσάδε τοίνυν ἑκάστων χρὴ φάναι μανθάνειν δεῖν τοὺς ἐλευθέρους, ὅσα καὶ πάμπολυς ἐν Αἰγύπτῳ παίδων ὄχλος ἅμα γράμμασι μανθάνει. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ λογισμοὺς ἀτεχνῶς παισὶν ἐξευρημένα μαθήματα, μετὰ παιδιᾶς τε καὶ ἡδονῆς μανθάνειν, μήλων τέ 1
νινων διανομαὶ καὶ σεφάνων πλείοσιν ἅμα καὶ ἐλάττοσιν ἁρμοττόντων ἀριθμῶν τῶν αὐτῶν, καὶ πυκτῶν καὶ παλαισῶν ἐφεδρείας τε καὶ συλλήξεως ἐν μέρει καὶ ἐφεξῆς καὶ ὡς πεφύκασι γίγνεσθαι. καὶ δὴ καὶ παίζοντες, φιάλας ἅμα χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων κεραννύντες, οἱ δὲ καὶ ὅλας πως διαδιδόντες, ὅ περ εἶπον, εἰς παιδιὰν ἐναρμόττοντες τὰς τῶν ἀναγκαίων ἀριθμῶν χρήσεις, ὠφελοῦσι τοὺς μανθάνοντας εἴς τε τὰς τῶν σρατοπέδων τάξεις καὶ ἀγωγὰς καὶ σρατείας καὶ εἰς οἰκονομίας αὖ, καὶ πάντως 2
χρησιμωτέρους αὑτοὺς αὑτοῖς καὶ ἐγρηγορότας μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζονται. μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ταῖς μετρήσεσιν, ὅσα ἔχει μήκη καὶ πλάτη καὶ βάθη, περὶ

male gustarunt. non enim grave admodum quiddam est et durum rerum omnium imperitia, nec summum malum, sed multo perniciosius est male comparata multarum rerum peritia atque notitia. *Cli.* Vera loqueris, *Athen.* Oportet igitur liberos homines ea discere, quae una cum literatura magna puerorum turba in Aegypto perdiscit. primum enim computationis doctrina sic propter pueros excogitata, cum ludo et voluptate percipitur. pomorum coronarumque pluribus paucioribusve distributio fit, iisdem competentibus numeris. pugilum quoque et luctatorum consessus, et consortii alternus et consequens ordo, ut fieri solet, digeritur. phialas etiam aureas: aeneas et argenteas, similesque alias ludendo immiscentes, vel totas alter alteri tradentes, necessarios, ut dixi, ludis numeros aptant: atque ita utilitatem praebent discentibus ad exercitus ducendos, castrorum ordines, ad rem publicam disponendam et ad reliqua omnia, vigilantioresque ipsos reddunt. deinde cum natura ignoratio turpis atque ri-

ἅπαντα ταῦτα ἀγνοοῦσάν τινα φύσει γελοίαν τε καὶ αἰσχρὰν ἄγνοιαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι, ταύτης ἀπαλλάττουσιν.

ΚΛ. Ποίαν δὴ καὶ τίνα λέγεις ταύτην;

ΑΘ. Ὦ φίλε Κλεινία, παντάπασί γε μὴν καὶ αὐτὸς ἀκούσας ὀψέ ποτε τὸ περὶ ταῦτα ἡμῶν πάθος ἐθαύμασα, καὶ ἔδοξέ μοι τοῦτο οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ ὑηνῶν τινῶν εἶναι μᾶλλον θρεμμάτων, ᾐσχύνθην τε οὐχ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων.

ΚΛ. Τοῦ πέρι; λέγ' ὅ τι καὶ φῄς, ὦ ξένε.

ΑΘ. Λέγω δή. μᾶλλον δ' ἐρωτῶν σοι δείξω. καί μοι σμικρὸν ἀπόκριναι. γιγνώσκεις που μῆκος;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Τί δέ; πλάτος;

ΚΛ. Πάντως.

ΑΘ. Ἦ καὶ ταῦτα ὅτι δύ' ἐστὸν καὶ τρίτον τούτων βάθος;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα εἶναι πάντα μετρητὰ πρὸς ἄλληλα;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Μῆκός τε, οἶμαι, πρὸς μῆκος, καὶ πλάτος πρὸς πλάτος, καὶ βάθος ὡσαύτως δυνατὸν εἶναι μετρεῖν φύσει.

denda de mensura longitudinis, latitudinis et profunditatis omnes homines teneat, hac eos procul abducunt. *Cli.* Quam igitur et qualem ignorantiam dicis? *Athen.* O amice Clinia, ego etiam, cum aliquando audivissem, sero tandem hanc nostram ignorantiam miratus sum, nec hominum sed suum pecorumque consideranti mihi visa est. ideoque non mea solummodo, verum etiam Graecorum omnium causa vehementer erubui. *Cli.* Dic planius, hospes, quid hoc est. *Athen.* Dicam equidem: immo vero interrogando aperiam. responde, quaeso. longitudinem nosti? *Cli.* Quidni? *Athen.* Quid, latitudinem? *Cli.* Certe. *Athen.* An quod haec duo sunt, et profunditas tertium? *Cli.* Et hoc. *Athen.* Videntur tibi haec omnia invicem posse commensurari? *Cli.* Sane. *Athen.* Longitudinem, inquam, ad longitudinem, et latitudinem ad latitudinem, et profunditatem similiter commen-

ΚΛ. Σφόδρα γε.

ΑΘ. Εἰ δ' ἔξι μήτε σφόδρα μήτε ῥᾳδίως δυνατὰ [illegible] ἀλλὰ τὰ μέν, τὰ δὲ μή, σὺ δὲ πάντα ἥγεῖ, πῶς [illegible] ταῦτα διακεῖσθαι;

ΚΛ. Δῆλον ὅτι φαύλως.

ΑΘ. Τί δ' αὖ; μῆκός τε καὶ πλάτος πρὸς βάθος, ἢ πλάτος τε καὶ μῆκος πρὸς ἄλληλα, ἆρ' οὐ διανοούμεθα περὶ ταῦτα οὕτως Ἕλληνες πάντες, ὡς δυνατὰ ἐστι μετρεῖσθαι πρὸς ἄλληλα ἁμῶς γέ πως;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν. 1

ΑΘ. Εἰ δ' ἔστιν αὖ μηδαμῶς μηδαμῇ δυνατά, ἡμᾶς δ', ὅ περ εἶπον, Ἕλληνες διανοούμεθα ὡς δυνατὰ μῶν οὐκ ἄξιον ὑπὲρ πάντων αἰσχυνθέντα εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὦ βέλτιστοι τῶν Ἑλλήνων, ἐν ἐκείνων ἐστὶν ὧν ἔφαμεν, αἰσχρὸν μὲν γεγονέναι τὸ μὴ εἰδέναι, τὸ δ' ἐπίστασθαι τἀναγκαῖα οὐδὲν πάνυ καλόν;

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Καὶ πρὸς τούτοις γε ἄλλα ἔστι τούτων ξυγγενῆ, ἐν οἷς αὖ πολλὰ ἁμαρτήματα ἐκείνων ἀδελφὰ 2 ἡμῖν ἐγγίγνεται τῶν ἁμαρτημάτων.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τὰ τῶν μετρητῶν τε καὶ ἀμέτρων πρὸς ἄλληλα, ᾗ τινὶ φύσει γέγονε. ταῦτα γὰρ δὴ σκοποῦντα

surari posse natura. *Cli.* Vehementer quidem. *Athen.* Quod si aliqua neque vehementer neque remisse id possunt, sed alia possunt quidem, alia minime, tu autem putas omnia posse: quomodo ad haec es affectus? *Cli.* Male. *Athen.* Quid rursus? longitudinem latitudinemque ad profunditatem, vel latitudinem longitudinemque invicem, nonne Graeci omnes opinantur quodammodo posse commensurari? *Cli.* Omnino. *Athen.* Quod si nullo pacto possunt, omnes autem Graeci, ut dicebam, posse existimant: nonne par est nos omnium causa rubere commotos ad eos dicere. Hoc unum de illis est, o Graecorum optimi, quae ignorare quidem turpe esse dicebamus: nosse autem necessaria, non admodum praeclarum. *Cli.* Cur non? *Athen.* Praeterea alia quaedam sunt his affinia, in quibus similiter erramus. *Cli.* Quaenam? *Athen.* Qua natura factum sit, ut alia invicem commensurari possint quidem, alia vero non possint. haec sane

διαγιγνώσκειν ἀναγκαῖον ἢ παντάπασιν εἶναι φαῦλον, προβάλλοντά τε ἀλλήλοις ἀεί, διατριβὴν τῆς πεττείας πολὺ χαριεστέραν πρεσβυτῶν διατρίβοντα, φιλονεικεῖν ἐν ταῖς τούτων ἀξίαισι σχολαῖς.

ΚΛ. Ἴσως· ἔοικε γοῦν ἥ τε πεττεία καὶ ταῦτα ἀλλήλων τὰ μαθήματα οὐ πάμπολυ κεχωρίσθαι.

ΑΘ. Ταῦτα τοίνυν ἐγὼ μέν, ὦ Κλεινία, φημὶ τοὺς νέους δεῖν μανθάνειν· καὶ γὰρ οὔτε βλαβερὰ οὔτε χαλεπά ἐστι, μετὰ δὲ παιδιᾶς ἅμα μανθανόμενα ὠφελήσει μέν, βλάψει δὲ ἡμῖν τὴν πόλιν οὐδέν. εἰ δέ τις ἄλλως λέγει, ἀκουστέον.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Ἀλλὰ μὴν ἂν οὕτω ταῦτα ἔχοντα φαίνηται, δῆλον ὡς ἐγκρινοῦμεν αὐτά, μὴ ταύτῃ δὲ φαινόμενα ἔχειν ἀποκριθήσεται.

ΚΛ. Δῆλον· τί μήν;

ΑΘ. Οὐκοῦν νῦν, ὦ ξένε, κείσθω ταῦτα ὡς ὄντα τῶν δεόντων μαθημάτων, ἵνα μὴ διάκενα ἡμῖν ᾖ τὰ τῶν νόμων· κείσθω μέντοι καθά περ ἐνέγυρα λύσιμα ἐκ τῆς ἄλλης πολιτείας, ἐὰν ἢ τοὺς θέντας ἡμᾶς ἢ καὶ τοὺς θεμένους ὑμᾶς μηδαμῶς φιλοφρονῆται.

ΚΛ. Δικαίαν λέγεις τὴν θέσιν.

ΑΘ. Ἄρρων δὴ τὸ μετὰ ταῦτα ὅρα τὴν μάθη-

cognoscere necessarium est, vel omnino inutilem esse illum qui ignorat. in his ergo animi causa trahere moram oportet. senilis enim hic ludus multo iucundior erit, quam talorum et tesserarum, liberoque homine dignior. *Cli.* Quidni? multum enim tesserae istaeque doctrinae inter se distare videntur. *Athen.* Haec ipse, o Clinia, discenda iunioribus censeo. nam nec noxia neque difficilia sunt: et ludendo percepta proderunt civitati, oberunt autem nunquam. attendendum est autem, si quis aliter dicat. *Cli.* Quidni? *Athen.* Si haec ita habere se videbuntur, probabimus utique: sin aliter, reprobabimus. *Cli.* Ita certe. nonne igitur, hospes, hae nobis, tanquam necessariae doctrinae, modo sanciendae sunt, ne inanis nobis sit legum tractatio? *Athen.* Sanciantur quidem, sed ea conditione, ut solvi a reliquo disciplinae civilis ordine possint, si forte nullo modo vel ponentibus nobis vel vobis, quibus posita fuerint, probabuntur. *Cli.* Iusta haec est positio. *Athen.* Sed advertamus nunc, utrum stellarum

σιν τοῖς νέοις, ἂν ἡμᾶς ἀρέσκῃ λεχθεῖσα ἢ καὶ τοὐναντίον.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Καὶ μὴν θαῦμά γε περὶ αὐτά ἐστι μέγα καὶ οὐδαμῶς οὐδαμῇ ἀνεκτόν.

821 ΚΛ. Τὸ ποῖον δή;

ΑΘ. Τὸν μέγιστον θεὸν καὶ ὅλον τὸν κόσμον φαμὲν οὔτε ζητεῖν δεῖν οὔτε πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας· οὐ γὰρ οὐδ' ὅσιον εἶναι. τὸ δὲ ἔοικε πᾶν τούτου τοὐναντίον γιγνόμενον ὀρθῶς ἂν γί- 1
γνεσθαι.

ΚΛ. Πῶς εἶπες;

ΑΘ. Παράδοξον μὲν τὸ λεγόμενον, καὶ οὐκ ἂν πρεσβύταις τις οἰηθείη πρέπειν τόδε· ἐπειδάν τίς τι καλόν τε οἰηθῇ καὶ ἀληθὲς μάθημα εἶναι καὶ πόλει ξυμφέρον καὶ τῷ θεῷ παντάπασι φίλον, οὐδενὶ δὴ τρόπῳ δυνατόν ἐστιν ἔτι μὴ φράζειν.

ΚΛ. Εἰκότα λέγεις· ἀλλ' ἄρρων περὶ μάθημα τί τοιοῦτον ἀνευρήσομεν;

ΑΘ. Ὦ ἀγαθοί, καταψευδόμεθα νῦν ὡς ἔπος 2
εἰπεῖν Ἕλληνες πάντες μεγάλων θεῶν, Ἡλίου τε ἅμα καὶ Σελήνης.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δὴ ψεῦδος;

ΑΘ. Φαμὲν αὐτὰ οὐδέποτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἰέ-

nobis doctrina placeat. *Cli.* Dic modo. *Athen.* Mirum quid in his accidit, quod tolerari minime potest. *Cli.* Quid illud? *Ath.* Maximum Deum totumque mundum dicimus inquirendum non esse, nec rerum causas multo studio indagandas: nec pium id ducimus, cum tamen contrarium videatur recte fieri posse. *Cli.* Quo pacto dicis? *Athen.* Nempe haec aliena quidem a senioribus doctrina videbitur: sed cum probam, veram civitatique utilem ac Deo ipsi amicam putem, silere non possum. *Cli.* Consentanea loqueris. sed nunquid circa stellas doctrinam talem reperiemus? *Athen.* Mentimur nunc, o boni viri, de magnis Diis, sole dico ac luna, ut breviter dicam, Graeci omnes. *Cli.* Qua ratione mentimur? *Athen.* Solem ac lunam nunquam iter idem

ναι, καὶ ἄλλ' ἄττα ἄστρα μετὰ τούτων, ἐπονομάζοντες πλανητὰ αὐτά.

ΚΛ. Νὴ τὸν Δία, ὦ ξένε, ἀληθὲς τοῦτο λέγεις· ἐν γὰρ δὴ τῷ βίῳ πολλάκις ἑώρακα καὶ αὐτὸς τόν τε Ἑωσφόρον καὶ τὸν Ἕσπερον καὶ ἄλλους τινὰς οὐδέποτε ἰόντας εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον ἀλλὰ πάντῃ πλανωμένους, τὸν δὲ Ἥλιόν που καὶ Σελήνην δρῶντας ταῦτ' ἃ ἀεὶ πάντες ξυνεπισταμεθα.

ΑΘ. Ταῦτ' ἔστι τοίνυν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία, νῦν ἃ δὴ φημι δεῖν περὶ θεῶν τῶν κατ' οὐρανὸν τούς γε ἡμετέρους πολίτας τε καὶ τοὺς νέους τὸ μέχρι τοσούτου μαθεῖν περὶ ἁπάντων τούτων, μέχρι τοῦ μὴ βλασφημεῖν περὶ αὐτά, εὑρημεῖν δὲ ἀεὶ θύοντάς τε καὶ ἐν εὐχαῖς εὐχομένους εὐσεβῶς.

ΚΛ. Τοῦτο μὲν ὀρθόν, εἴ γε πρῶτον μὲν δυνατόν ἐστιν ὃ λέγεις μαθεῖν· εἶτα, εἰ μὴ λέγομέν τι περὶ αὐτῶν ὀρθῶς νῦν, μαθόντες δὲ λέξομεν, συγχωρῶ ἀγὼ τό γε τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον ὂν μαθητέον εἶναι. ταῦτ' οὖν ὡς ἔχοντά ἐσθ' οὕτω, πειρῶ σὺ μὲν ἐξηγεῖσθαι πάντως, ἡμεῖς δὲ ξυνέπεσθαί σοι μανθάνοντες.

ΑΘ. Ἀλλ' ἔστι μὲν οὐ ῥᾴδιον ὃ λέγω μαθεῖν, οὐδ' αὖ παντάπασι χαλεπόν, οὐδέ γέ τινος χρόνου παμ-

facere opinamur, et alias quasdam cum his stellas errare dicimus, quas planetas vocamus. *Cli.* Per Iovem, hospes, verum est, quod dicis. saepe namque ipse oculis vidi, Luciferum et Hesperum et alias quasdam nunquam eundem facere cursum, sed omnino errare: solem autem ac lunam errare semper omnes cognovimus. *Athen.* Haec, o Megille et Clinia, sunt, quae iunioribus civibusque nostris de Diis coelestibus usque adeo dicenda censeo, ut in eos profanum nihil loquantur, sed sacrificando precque vovendo laudibus semper honorent. *Cli.* Rectum quidem hoc, si modo possibile primum est, quod dicis, perdiscere: deinde, etiamsi minus recte de his nunc loquimur, postquam vero didicerimus, recte loquemur. si, inquam, ita est, ego quoque talem doctrinam eatenus discendam esse concedo. haec igitur ita se habere, conare tu quidem diligenter exponere: nos vero audiemus atque discemus. *Athen.* Non est facile. quod dico, percipere, nec rursus difficile: nec longo, ut discutiatur, indi-

πόλλου. τεκμήριον δέ· ἐγὼ τούτων οὔτε νέος οὔτε πάλαι ἀκηκοὼς σφῶν ἂν νῦν οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ δηλῶσαι δυναίμην. καί τοι χαλεπά γε ὄντα οὐκ ἄν ποτε οἷός τ' ἦν δηλοῦν τηλικούτοις οὖσι τηλικοῦτος.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις. ἀλλὰ τί καὶ φῂς τοῦτο τὸ
822 μάθημα, ὃ θαυμαστὸν μὲν λέγεις, προσῆκον δ' αὖ μαθεῖν τοῖς νέοις, οὐ γιγνώσκειν δὲ ἡμᾶς; πειρῶ περὶ αὐτοῦ τό γε τοσοῦτον φράζειν ὡς σαφέστατα.

ΑΘ. Πειρατέον. οὐ γάρ ἐσι ταῦτο, ὦ ἄριστοι, τὸ δόγμα ὀρθὸν περὶ σελήνης τε καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλ- 1
λων ἄστρων, ὡς ἄρα πλανῶταί ποτε, πᾶν δὲ τοὐναντίον ἔχει τούτου· τὴν αὐτὴν γὰρ αὐτῶν ὁδὸν ἕκαστον καὶ οὐ πολλὰς ἀλλὰ μίαν ἀεὶ κύκλῳ διεξέρχεται, φαίνεται δὲ πολλὰς φερόμενον· τὸ δὲ τάχιστον αὐτῶν ὂν βραδύτατον οὐκ ὀρθῶς αὖ δοξάζεται, τὸ δ' ἐναντίον ἐναντίως. ταῦτ' οὖν εἰ πέφυκε μὲν οὕτως, ἡμεῖς δὲ μὴ ταύτῃ δόξομεν, εἰ μὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ θεόντων ἵππων οὕτως ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διενοούμεθα πέρι, καὶ προσηγορεύομεν τὸν τάχιστον μὲν ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον ὡς τάχιστον, ἐγκώμιά τε ποιοῦν- 2
τες ἤδομεν τὸν ἡττώμενον νενικηκότα, οὔτε ὀρθῶς ἂν οὔτ' οἶμαι προσφιλῶς τοῖς δρομεῦσιν ἡμᾶς ἂν τὰ ἐγκώμια προσάπτειν ἀνθρώποις οὖσι· νῦν δὲ δὴ περὶ

get tempore. cuius signum est, quod ipse nec nuper nec iam olim audivi, et nunc in brevi tempore significare vobis possum. quae tamen si difficilia penitus essent, nec ego declarare nec vos percipere in hac aetate possetis. *Cli.* Vera dicis. sed quaenam haec est doctrina, quam mirabilem esse dicis et iunioribus necessariam nobisque ignotam? conare apertissime istud ostendere. *Athen.* Conabor equidem. non est, o viri optimi, vera haec de sole et luna ceterisque stellis opinio, quod unquam pererrent: sed contra se res habet. unum enim quodvis illorum iter, non multa, circulo peragit: quamvis videatur per multa ferri. quod vero in eis velocissimum est, non recte tardissimum, et contra contrarium iudicamus: peccareque ita opinantes patet. nam si in Olympico ludo cursu certantes spectaremus, et velocissimum tardissime, tardissimum velocissime currere praedicaremus, laudibusque vicisse victum caneremus, non placerent, ut

θεοὺς τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐξαμαρτανόντων ἡμῶν ἆρ' οὐκ οἰόμεθα γελοῖόν τε καὶ οὐκ ὀρθόν, ἐκεῖ γιγνόμενον ἦν ἂν τότε, νῦν ἐνταυθοῖ καὶ ἐν τούτοισι γίγνεσθαι;

ΚΛ. Γελοῖον μὲν οὐδαμῶς.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ θεοφιλές γε, ψευδῆ φήμην ἡμῶν κατὰ θεῶν ὑμνούντων.

ΚΛ. Ἀληθέστατα, εἴ πέρ γε οὕτω ταῦτ' ἐχίν.

ΑΘ. Οὐκοῦν ἂν μὲν δείξωμεν οὕτω ταῦτ' ἔχοντα, μαθητέα μέχρι γε τούτου τὰ τοιαῦτα πάντα, μὴ δειχθέντων δὲ ἑατέον; καὶ ταῦτα ἡμῖν οὕτω ξυγχωρείσθω;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἤδη τοίνυν χρὴ φάναι τέλος ἔχειν τά γε παιδείας μαθημάτων πέρι νόμιμα. Περὶ δὲ θήρας ὡσαύτως διανοηθῆναι χρή, καὶ περὶ ἁπάντων ὁπόσα τοιαῦτα. κινδυνεύει γὰρ δὴ νομοθέτῃ τὸ προσταττόμενον ἐπὶ μεῖζον εἶναι τοῦ νόμους θέντα ἀπηλλάχθαι, ἕτερον δέ τι πρὸς τοῖς νόμοις εἶναι μεταξύ τι νουθετήσεώς τε πεφυκὸς ἅμα καὶ νόμων, ὃ δὴ πολλάκις ἡμῶν ἐμπέπτωκε τοῖς λόγοις, οἷον περὶ τὴν τῶν σφόδρα νέων παίδων τροφήν· οὐ γὰρ ῥητά φαμεν εἶναι, λέγοντές τε αὐτὰ ὡς νόμους οἴεσθαι τιθεμένους εἶναι πολλῆς ἀνοίας γέμειν. γεγραμμένων δὴ ταύτῃ τῶν νό-

arbitror, laudes nostrae cursoribus. nunc vero cum de Diis similiter peccemus, nonne ridiculi sumus similiterque aberramus a recto? *Cli.* Ridiculi quidem nullo pacto: neque tamen accepti Deo, dum falsa de ipsis canimus. *Cli.* Si haec ita se habent, vera dicis. *Athen.* Atqui si ita habere se ostenderimus, discenda usque adeo haec omnia: sin minime, dimittenda: nobisque ita de his concessum sit. *Cli.* Prorsus. *Athen.* Sed instituta iam de doctrinarum disciplina finem habeant. de venatu autem similiter iudicandum, ac de huiusmodi omnibus. videtur enim legumlatoris officium non solum hoc esse, ut leges conscribat, sed etiam ut medio utatur illo, quod inter admonitionem est et leges, quo et nos saepius usi sumus, praesertim cum de educatione infantium loqueremur. nam in hac re multa esse diximus, quae non ita dici possunt, ut leges de ipsis ponantur: idque tentare dementis esse. ita vero conscriptis legibus et republica con-

μων τε καὶ ὅλης τῆς πολιτείας οὐ τέλεος ὁ τοῦ διαφέροντος πολίτου πρὸς ἀρετὴν γίγνεται ἔπαινος, ὅταν αὐτόν τις φῇ τὸν ὑπηρετήσαντα τοῖς νόμοις ἄριστα καὶ πειθόμενον μάλιστα, τοῦτον εἶναι τὸν ἀγαθόν· τελεώτερον δὲ ὧδε εἰρημένον, ὡς ἄρα ὃς ἂν τοῖς τοῦ νομοθετοῦντός τε καὶ ἐπαινοῦντος καὶ ψέγοντος πει-
825 θόμενος γράμμασι διεξέλθῃ τὸν βίον ἄκρατον. οὗτος ὅ τε λόγος ὀρθότατος εἰς ἔπαινον πολίτου, τόν τε νομοθέτην ὄντως δεῖ μὴ μόνον γράφειν τοὺς νόμους, πρὸς δὲ τοῖς νόμοις ὅσα καλὰ αὐτῷ δοκεῖ 1
καὶ μὴ καλὰ εἶναι, νόμοις ἐμπεπλεγμένα γράφειν, τὸν δὲ ἄκρον πολίτην μηδὲν ἧττον ταῦτα ἐμπεδοῦν ἢ τὰ ταῖς ζημίαις ὑπὸ νόμων κατειλημμένα. τὸ δὲ δὴ παρὸν ἡμῖν τὰ νῦν οἷον μάρτυρα ἐπαγόμεθα· δηλοῖ μὲν ἂν ὃ βουλόμεθα μᾶλλον. θήρα γὰρ πάμπολύ τι πρᾶγμά ἐστι, περιειλημμένον ὀνόματι νῦν σχεδὸν ἑνί. πολλὴ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἐνύδρων, πολλὴ δὲ ἡ τῶν πτηνῶν, πάμπολυ δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ πεζὰ θηρεύματα, οὐ μόνον θηρίων ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν
ἀνθρώπων ἄξιον ἐννοεῖν θήραν, τήν τε κατὰ πό- 2
λεμον, πολλὴ δὲ καὶ ἡ κατὰ φιλίαν θηρεύουσα ἡ μὲν ἔπαινον, ἡ δὲ ψόγον ἔχει· καὶ κλοπεῖαι καὶ λη-

stituta, non est praestantis virtute civis perfecta laus, qua dicitur, eum bonum esse civem, qui legibus quam optime ministravit et quam maxime paruit: sed perfectior illa est, eum esse talem, qui legumlatoris, leges ferentis, et laudantis vituperantisque, scriptis omnino per totam vitam paruit. haec civis praecipua laus est. nempe oportet, ut legis conditor leges non solum conscribat, sed etiam declarationem quandam his adiungat: qua, quae honesta turpiave sibi videntur, significet. civem quoque summum oportet non minus haec, quam quae mulcta imposita a legibus mandata fuerint, observare. ad hoc vero rem, qua de agitur, quasi testem adducimus. magis enim, quod volumus, aperit. venatus enim res latior est, nomine uno comprehensa: alius aquaticorum, alius volatilium, alius pedestrium: nec ferarum solum, verum etiam hominum: horumque non bellicus tantummodo, verum etiam qui per amicitiam: et alius quidem laudem, alius vituperationem habet. rapinae quoque latronum

ϛῶν καὶ ϛρατοπέδων ϛρατοπέδοις θῆραι. θήρας δὲ πέρι τιθέντι τῷ νομοθέτῃ τοὺς νόμους οὔτε μὴ δηλοῦν ταῦθ' οἷόν τε, οὔτε ἐπὶ πᾶσι τάξεις καὶ ζημίας ἐπιτιθέντα ἀπειλητικὰ νόμιμα τιθέναι. τί δὴ δραϛέον περὶ τὰ τοιαῦτα; τὸν μέν, τὸν νομοθέτην, ἐπαινέσαι καὶ ψέξαι χρεὼν τὰ περὶ θήρας πρὸς τοὺς τῶν νέων πόνους τε καὶ ἐπιτηδεύματα, τὸν δ' αὖ νέον ἀκούσαντα πείθεσθαι, καὶ μήθ' ἡδονὴν μήτε πόνον ἐξείργειν αὐτόν, τῶν δὲ περὶ ἕκαϛα ἀπειληθέντων μετὰ ζημίας καὶ νομοθετηθέντων τὰ μετ' ἐπαίνου ῥηθέντα μᾶλλον τιμᾷν καὶ προϛταχθέντα ἀποτελεῖν. τούτων δὴ προῤῥηθέντων ἑξῆς ἂν γίγνοιτο ἔμμετρος ἔπαινος θήρας καὶ ψόγος, ἥ τις μὲν βελτίους ἀποτελεῖ τὰς ψυχὰς τῶν νέων, ἐπαινοῦντος, ψέγοντος δὲ ἡ τἀναντία. λέγωμεν τοίνυν τὸ μετὰ τοῦτο ἑξῆς προϛαγορεύοντες δι' εὐχῆς τοὺς νέους, Ὦ φίλοι, εἴθ' ὑμᾶς μή τέ τις ἐπιθυμία μήτ' ἔρως τῆς περὶ θάλατταν θήρας ποτὲ λάβοι μηδὲ ἀγκιϛρείας μηδ' ὅλως τῆς τῶν ἐνύδρων ζώων, μήτε ἐγρηγορόσι μήτε εὕδουσι κύρτοις ἀργὸν θήραν διαπονουμένοις. μηδ' αὖ ἄγρας ἀνθρώπων κατὰ θάλατταν λῃϛείας τε ἵμερος ἐπελθὼν ὑμῖν θηρευτὰς ὠμοὺς καὶ ἀνό-

astrorumque venatus sunt. Quamobrem qui de venatu leges est conditurus, nec ista praeterire potest, neque singulis ordine certo atque mulcta minaces leges imponere. quid ergo de his faciendum est? oportet, ut legislator, quae in venatione laudanda sunt, laudet: quae contra, vituperet, ad iuventutis exercitationem. iuvenes autem, cum audiverint, ita parere debent, ut nec labore nec voluptate revocati aliter faciant, quam legislator consuluit. immo vero magis honorent, quae cum laude dicta et exhortando proposita sunt, quam quae minaci et vindice lege firmata. his ita propositis congrua deinceps laus et vituperatio venationis conscribi potest: ut, quae meliores animos iuvenum facit, laudetur; quae contra, vituperetur. dicamus igitur deinceps ad eos sic, precibus interpositis: Utinam vos, o carissimi, nunquam marinae venationis hamique cupiditas capiat, nec omnino aquaticorum animalium, die, sive etiam nocte, per otiosam venationem sagena capiendorum: nec piraticae amor, per maria venatores hominum iniquos atque atroces vos faciat. furti vero

μους ἀποτελοῖ. κλωπείας δ' ἐν χώρᾳ καὶ πόλει μηδὲ εἰς τὸν ἔσχατον ἐπέλθοι νοῦν ἄψασθαι. μηδ' αὖ
824 πτηνῶν θήρας αἰμύλος ἔρως οὐ σφόδρα ἐλευθέριος ἐπέλθοι τινὶ νέων. πεζῶν δὴ μόνον θήρευσίς τε καὶ ἄγρα λοιπὴ τοῖς παρ' ἡμῖν ἀθληταῖς, ὧν ἡ μὲν τῶν εὐδόντων αὖ κατὰ μέρη, νυκτερεία κληθεῖσα, ἀργῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἀξία ἐπαίνου, οὐδ' ἡ τῶν διαπαύματα πόνων ἔχουσα, ἄρκυσί τε καὶ πάγαις ἀλλ' οὐ φιλοπόνου ψυχῆς νίκῃ χειρουμένων τὴν ἄγριον τῶν θηρίων ῥώμην. μόνη δὴ πᾶσι λοιπὴ καὶ ἀρίστη ἡ τῶν 1
τετραπόδων ἵπποις καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἑαυτῶν θήρα σώμασιν, ὧν ἁπάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς, αὐτόχειρες θηρεύοντες, ὅσοις ἀνδρίας τῆς θείας ἐπιμελές. τούτων δὴ πάντων ἔπαινος μὲν περὶ καὶ ψόγος ὁ διειρημένος ἂν εἴη λόγος, νόμος δὲ ὅδε· τούτους μηδεὶς τοὺς ἱεροὺς ὄντως θηρευτὰς κωλυέτω, ὅπου καὶ ὅπῃ περ ἂν ἐθέλωσι κυνηγετεῖν· νυκτερευτὴν δὲ κυσὶ καὶ πλέκταις πιστὸν μηδεὶς μηδέποτε ἐάσῃ μηδαμοῦ θηρεῦσαι· τὸν ὀρνιθευτὴν δὲ
ἐν ἀργοῖς μὲν καὶ ὄρεσι μὴ κωλυέτω, ἐν ἐργασίμοις 2
δὲ καὶ ἱεροῖς ἁγίοις ἐξειργέτω ὁ προστυγχάνων· ἐνυγροθηρευτὴν δέ, πλὴν ἐν λιμέσι καὶ ἱεροῖς ποταμοῖς

latrociniique cupiditas in urbe vel regione committendi, nec in mentem quidem veniat vestram, nec volatilium iucunda venatio, servilis magis quam libera. pedestrium ergo venatio vobis sola relinquitur, sed nec dormientium, quae vicibus quibusdam interpositis fit, nocturnaque vocatur, et otiosorum hominum est, laude digna habetur: neque etiam, quae in laboris remissione fit: et retibus laqueisque, non constantis animi viribus, ferarum domat atrocitatem. sola ergo quadrupedum venatio illa restat omnibus optima, quae equis, canibus, corporis viribus agitur. nam quibuscunque divina curae est fortitudo, ii quadrupedes omnes, cursu, vulneribus telisque manu propria venando vincere debent. sed laus vituperatioque venandi ita distincta sit. lex autem ista: Sacros quidem hos venatores, ubicunque venari velint, nemo prohibeat. venatorem nocturnum, retibus et canibus suis fidentem, nemo uspiam sinat venari. auceps per incultos agros montesque vagari permittatur: a cultis locis sacrisque incultis a quocunque pellatur. piscator nec in portibus nec sacris fluviis,

τε καὶ ἕλεσι καὶ λίμναις· ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ ἐξέστω θηρεύειν μὴ χρώμενον ὀπῶν ἀναθολώσει μόνον. Νῦν οὖν ἤδη πάντα χρὴ φάναι τέλος ἔχειν τά γε παιδείας πέρι νόμιμα.

Κλ. Καλῶς ἂν λέγοις.

paludibus stagnisque venetur: in aliis liceat, dummodo succorum non utatur permixtione. sed iam institutiones de disciplina finem habeant. *Cli.* Praeclare loqueris.

H.

Τούτων μὴν ἐχόμενά ἐστι τάξασθαι μὲν καὶ νομοθε- 81
τήσασθαι ἑορτὰς μετὰ τῶν ἐκ Δελφῶν μαντειῶν, αἵ τινες θυσίαι καὶ θεοῖς οἷς τισὶν ἄμεινον καὶ λῷον θυούσῃ τῇ πόλει γίγνοιντ' ἄν· πότε δὲ καὶ πόσαι τὸν ἀριθμόν, σχεδὸν ἴσως ἡμέτερον ἂν νομοθετεῖν ἔνιά γ' αὐτῶν εἴη.

ΚΛ. Τάχ' ἄν τὸν ἀριθμόν.

ΑΘ. Τὸν ἀριθμὸν δὴ λέγωμεν πρῶτον· ἕξωσαν γὰρ τῶν μὲν πέντε καὶ ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων μηδὲν ἀπολείπουσαι, ὅπως ἂν μία γέ τις ἀρχὴ θύῃ θεῶν ἢ δαιμόνων τινὶ ἀεὶ ὑπὲρ πόλεώς τε καὶ αὐτῶν καὶ κτημάτων. ταῦτα δὲ ξυνελθόντες ἐξηγηταὶ καὶ ἱερεῖς ἱέρειαί τε καὶ μάντεις μετὰ νομοφυλάκων ταξάντων, ἃ παρα-

Sequitur deinceps, ut leges de solemnitatibus per Delphica oracula sanciamus, quae sacra quibusque Diis sacrificare feliciter civitas debeat. at quando et quot numero sacra facere oporteat, forte nostrum est nonnihil lege sancire. *Cli.* Fortasse numerum. *Athen.* De numero igitur primo dicamus. quem ego trecentorum et sexaginta quinque esse oportere censeo: ut unus aliquis semper ex magistratibus Deorum alicui aut Daemonum pro civitate, pro se ipsis, pro rebus suis sacrificet. interpretes vero et sacerdotes, tam viri quam mulieres, vatesque una cum legum custo-

λείπειν ἀνάγκη τῷ νομοθέτῃ. καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τούτου χρὴ γίγνεσθαι ἐπιγνώμονας τοῦ παραλειπομένου τούτους τοὺς αὐτούς. ὁ μὲν γὰρ δὴ νόμος ἐρεῖ δώδεκα μὲν ἑορτὰς εἶναι τοῖς δώδεκα θεοῖς, ὧν ἂν ἡ φυλὴ ἑκάστη ἐπώνυμος ᾖ, θύοντας τούτων ἑκάστοις ἔμμηνα ἱερὰ χορούς τε καὶ ἀγῶνας μουσικούς, τοὺς δὲ γυμνικοὺς κατὰ τὸ πρέπον προσνέμοντας τοῖς θεοῖς τε αὐτοῖς ἅμα καὶ ταῖς [illegible]αις ἑκάσταις, γυναικείας τε ἑορτάς, ὅσαις χωρὶς ἀνδρῶν προσήκει καὶ ὅσαις μή, διανέμοντας. ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν χθονίων καὶ ὅσους αὖ θεοὺς οὐρανίους ἐπονομαζέον καὶ τὸ τῶν τούτοις ἑπομένων οὐ ξυμμικτέον, ἀλλὰ χωριστέον ἐν τῷ τοῦ Πλούτωνος μηνὶ τῷ δωδεκάτῳ κατὰ τὸν νόμον ἀποδιδόντας, καὶ οὐ δυσχεραντέον πολεμικοῖς ἀνθρώποις τὸν τοιοῦτον θεόν, ἀλλὰ τιμητέον ὡς ὄντα ἀεὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἄριστον· κοινωνία γὰρ ψυχῇ καὶ σώματι διαλύσεως οὐκ ἔστιν ἢ κρεῖττον, ὡς ἐγὼ φαίην ἂν σπουδῇ λέγων. πρὸς τούτοις δὲ διάνοιαν χρὴ σχεῖν τοὺς διαιρήσοντας ἱκανῶς ταῦτα τοιάνδε, ὡς ἔοθ' ἡμῖν ἡ πόλις οἵαν οὐκ ἄν τις ἑτέραν εὕροι τῶν νῦν περὶ χρόνου σχολῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐξουσίας, δεῖ δὲ αὐτήν, καθά περ ἕνα 829

dibus congregati ea ordinent, quae in his legumlator necessario dereliquerit. nam derelictorum cognitores istos esse oportet. lex ergo videbit, ut duodecim solemnitates Diis duodecim, quibus singulae tribus cognominantur, cives peragant, Diisque ipsis sacra per singulos menses faciant: choros praeterea ludosque musicos et certamina gymnica, prout Diis singulis et temporibus convenit. erunt autem solemnitates distinctae, ut constet, quas sine viris et quas non, agi oporteat. terrestrium quoque coelestiumque Deorum, ceterorumque qui hos sequuntur, solemnitates miscendae non sunt, sed separandae in duodecimo mense, qui Plutoni dicatus est, ut legitime celebrentur. non enim abiiciendus bellicosis hominibus is Deus est, sed colendus, tanquam generi hominum semper optimus. nam animae corporisque coniunctio nullo modo melior est quam solutio, ut ego serio loquens affirmo. praeterea, quicunque sufficienter haec distincturi sunt, illud cogitare omnino debent, nostram hanc civitatem talem esse qualis modo et otio temporis et necessariorum copia et libertate reperiri non possit. verum oportet ipsam, perinde atque hominem unum,

ἄνθρωπον, ζῆν εὖ. τοῖς δὲ εὐδαιμόνως ζῶσιν ὑπάρχειν ἀνάγκη πρῶτον τὸ μήτε αὐτοὺς ἀδικεῖν μήτε ὑφ' ἑτέρων αὐτοὺς ἀδικεῖσθαι· τούτοιν δὲ τὸ μὲν οὐ πάνυ χαλεπόν, τοῦ δὲ μὴ ἀδικεῖσθαι κτήσασθαι δύναμιν παγχάλεπον, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸ τελέως σχεῖν ἄλλως ἢ τελέως γενόμενον ἀγαθόν. ταὐτὸν δὴ τοῦτο ἔστι καὶ πόλει ὑπάρχειν, γενομένῃ μὲν ἀγαθῇ βίῳ εἰρηνικός, πολεμικὸς δὲ ἔξωθέν τε καὶ ἔνδοθεν, ἂν ᾖ κακή. τούτων δὲ ταύτῃ σχεδὸν ἐχόντων οὐκ ἐν πολέμῳ τὸν πόλεμον ἑκάστοις γυμναστέον ἀλλ' ἐν τῷ τῆς εἰρήνης βίῳ. δεῖ τοίνυν πόλιν ἑκάστου μηνὸς νοῦν κεκτημένην στρατεύεσθαι μὴ ἔλαττον μιᾶς ἡμέρας, πλείους δέ, ὡς ἂν καὶ τοῖς ἄρχουσι ξυνδοκῇ, μηδὲν χειμῶνας ἢ καύματα διευλαβουμένους, αὐτούς τε ἅμα καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ὅταν ὡς πανδημίαν ἐξάγειν δόξῃ τοῖς ἄρχουσι, τοτὲ δὲ καὶ κατὰ μέρη· καί τινας ἀεὶ παιδιὰς μηχανᾶσθαι καλὰς ἅμα θυσίαις, ὅπως ἂν γίγνωνται μάχαι τινὲς ἑορτασικαί, μιμούμεναι τὰς πολεμικὰς ὅτι μάλιστα ἐναργῶς μάχας. νικητήρια δὲ καὶ ἆρσεῖα ἑκάστοισι τούτων δεῖ διανέμειν ἐγκώμιά τε καὶ ψόγους ποιεῖν ἀλλήλοις, ὁποῖός τις ἂν ἕκαστος γίγνηται κατά τε τοὺς

bene vivere. feliciter autem viventibus hoc necessario inesse inprimis oportet, ut nec ipsi aliis nec alii ipsis iniuriam inferant. quorum alterum non est admodum difficile, alterum vero, ut nulla possis iniuria laedi, difficillimum: nec perfecte id quisquam aliter assequi potest, quam ut perfecte bonus efficiatur. idem est et in civitate. nam si bona erit, in pace vitam aget: sin autem prava, et intestinis seditionibus et externis bellis assidue infestabitur. cum haec ita ferme se habeant, non belli tempus exspectandum, sed in ipsa pace cives ad rem bellicam exercendi. ergo civitas nisi mente capta sit, singulis mensibus bellicas vires experietur, non minus uno die, sed pluribus etiam, prout magistratibus ipsis videbitur, viri simul et mulieres et pueri, nec hieme nec aestu vitato, ut parati sint omnes, quandocunque universum quodammodo educere populum magistratibus visum fuerit: ad idque ludi etiam convenientes una cum sacrificiis excogitandi, ut pugnae quaedam solemnes festivaeque fiant, bellicas pugnas quam maxime imitantes. et victoribus praemia, laudes; victis contra vituperationes fiant, prout singuli et

ἀγῶνας ἐν παντί τε αὖ τῷ βίῳ, τόν τε ἄριστον δοκοῦντα εἶναι κοσμοῦντας καὶ τὸν μὴ ψέγοντας. ποιητὴς δὲ ἔγω τῶν τοιούτων μὴ ἅπας, ἀλλὰ γεγονὼς πρῶτον μὲν μὴ ἔλαττον πεντήκοντα ἐτῶν, μηδ' αὖ τῶν ὁπόσοι ποίησιν μὲν καὶ Μοῦσαν ἱκανῶς κεκτημένοι ἐν αὐτοῖς εἰσί, καλὸν δὲ ἔργον καὶ ἐπιφανὲς μηδὲν δράσαντες πώποτε· ὅσοι δὲ ἀγαθοί τε αὐτοὶ καὶ τίμιοι ἐν τῇ πόλει, ἔργων ὄντες δημιουργοὶ καλῶν, τὰ τῶν τοιούτων ᾄδέσθω ποιήματα, ἐὰν καὶ μὴ μουσικὰ πεφύκῃ. κρίσις δὲ αὐτῶν ἔγω παρά τε τῷ παιδευτῇ καὶ τοῖς ἄλλοις νομοφύλαξι, τοῦτο ἀποδιδόντων αὐτοῖς γέρας, παῤῥησίαν ἐν Μούσαις εἶναι μόνοις, τοῖς δὲ ἄλλοις μηδεμίαν ἐξουσίαν γίγνεσθαι μηδὲ τινα τολμᾶν ᾄδειν ἀδόκιμον Μοῦσαν μὴ κρινάντων τῶν νομοφυλάκων, μηδ' ἂν ἡδίων ᾖ τῶν Θαμύρου τε καὶ Ὀρφείων ὕμνων, ἀλλ' ὅσα τε ἱερὰ κριθέντα ποιήματα ἐδόθη τοῖς θεοῖς καὶ ὅσα ἀγαθῶν ὄντα ἀνδρῶν ψέγοντα ἢ ἐπαινοῦντά τινας ἐκρίθη μετρίως δρᾶν· τὸ τοιοῦτον τὰ αὐτὰ δὲ λέγω ῥαστείας τε πέρι καὶ τῆς ἐν ποιήσεσι παῤῥησίας γυναιξί τε καὶ ἀνδράσιν ὁμοίως γίγνεσθαι δεῖν. χρὴ δὲ ἀναφέρειν παραδεικνύντα ἑαυτῷ τὸν νομοθέτην τῷ

in certaminibus et in omni vita se gesserunt. sc optimus quisque laudibus efferatur, et vituperatione contrarius deprimatur. nec omnes harum rerum poëtae sint: sed primum, qui non pauciores quam quinquaginta annos natus sit: deinde, qui non solum poëticam Musam sufficienter possideat, verum etiam praeclarum et insigne aliquid fecerint. eorum ego, qui boni viri honoreque digni sunt in civitate et res praeclaras gesserunt, poëmata, etiamsi minus musica sunt, decantentur. cuius rei iudicium puerili doctrinae praepositus ceterique custodes habeant legum. hi probis viris honorem hunc tribuant, ut solis libertatem in Musis praestent: ceteros vero prohibeant. nemo igitur audeat Musam horum iudicio non probatam canere, etiamsi Thamyrae Orpheique hymnis sit suavior. sed canantur poemata sacra, quae iudicio approbata Diisque dicata sunt: virorum quoque bonorum poëmata, quibus laudantur vituperanturque alii, et moderate id facere iudicata sunt. haec eadem de militia eide libertate poëtica iudico mulieribus et viris similiter facienda sed oportet legislatorem secum ita plerumque loqui: Credo, in civitate institu-

λόγῳ· Φέρε, τίνας ποτὲ τρέφω τὴν πόλιν ὅλην παρα-
330 σκευάσας; ἆρ' οὐκ ἀθλητὰς τῶν μεγίστων ἀγώνων, οἷς
ἀνταγωνιεῖται μυρίοι ὑπάρχουσι; Καὶ πάνυ γε, φαίη
τις ἂν ὀρθῶς λέγων. Τί δῆτα; εἰ πύκτας ἢ παγκρα-
τιαστὰς ἐτρέφομεν ἤ τι τῶν τοιούτων ἕτερον ἀγωνισμά-
των ἀθλοῦντας, ἆρα εἰς αὐτὸν ἂν ἀπηντῶμεν τὸν
ἀγῶνα ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ οὐδενὶ καθ' ἡμέραν προς-
μαχόμενοι; ἢ πύκται γε ὄντες παμπόλλας ἂν ἡμέρας
ἔμπροσθεν τοῦ ἀγῶνος ἐμανθάνομέν τε ἂν μάχεσθαι
καὶ διεπονούμεθα, μιμούμενοι πάντα ἐκεῖνα ὅπόσοις 1
ἐμέλλομεν εἰς τότε χρήσεσθαι περὶ τῆς νίκης διαμα-
χόμενοι; καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῦ ὁμοίου ἰόντες ἀντὶ
ἱμάντων σφαίρας ἂν περιεδούμεθα, ὅπως αἱ πληγαί τε
καὶ αἱ τῶν πληγῶν εὐλάβειαι διεμελετῶντο εἰς τὸ δυ-
νατὸν ἱκανῶς; εἴ τέ τις ἡμῖν συγγυμναζῶν συνέβαι-
νεν ἀπορία πλείων, ἆρ' ἂν δείσαντες τὸν τῶν ἀνοή-
των γέλωτα οὐκ ἂν ἐτολμῶμεν κρεμαννύντες εἴδωλον
ἄψυχον γυμνίζεσθαι πρὸς αὐτό; καὶ ἔτι πάντων τῶν
τε ἐμψύχων καὶ τῶν ἀψύχων ἀπορήσαντές ποτε, ἐν ἐρη-
μίᾳ συγγυμναζῶν ἆρά γε οὐκ ἐτολμήσαμεν ἂν αὐτοὶ 2
πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς σκιαμαχεῖν ὄντως; ἤ τί ποτε ἄλλο
τὴν τοῦ χειρονομεῖν μελέτην ἄν τις φαίη γεγονέναι;

enda quales cives educare studeo? an non certaminum maximorum athletas, quibus innumeri sunt adversarii? Prorsus: ita recte quilibet respondebit. Si ergo pugiles aut pancratiastas aut alios similes eduaremus, itane in ipsum certamen educeremus, ut cum nullo antea unquam pugnaverint? vel si pugiles essemus, nonne pluribus ante diebus pugnare didicissemus, omnia facientes, quibus in vero certamine, ubi ad victoriam contenditur, uti oporteat? quam proxime ad id, quod simile est, accedentes, pro caesibus annectentes sphaeras et pilas, ut vulnera et inferre et vitae praemeditatione disceremus? quod si nulli, quibuscum exerceri possemus, socii nobis darentur, nunquid stultorum veriti risum nos contineremus, quin inanime simulacrum ex adverso, ad quod exercitatio fieret, suspenderemus? ac, si nec animati nec anima carentis adversarii copia nobis esset, nonne ipsi soli ac umbram propriam pugnaremus? an ad aliud quicquam manuum huc et illuc flexus et praeparatio huiusmodi

ΚΛ. Σχεδόν, ὦ ξένε, οὐδὲν ἄλλο γε πλὴν τοῦτο αὐτὸ ὃ σὺ νῦν ἔφθεγξαι.

ΑΘ. Τί οὖν; τὸ τῆς πόλεως ἡμῖν μάχιμον ἢ χεῖρόν τι παρασκευασάμενον τῶν τοιούτων ἀγωνισῶν εἰς τὸν μέγιστον τῶν ἀγώνων ἑκάστοτε τολμήσει παριέναι, διαμαχούμενον περὶ ψυχῆς καὶ παίδων καὶ χρημάτων καὶ ὅλης τῆς πόλεως; καὶ ταῦτα δὴ φοβηθεὶς αὐτῶν ὁ νομοθέτης τὰ πρὸς ἀλλήλους γυμνάσια μὴ φαίνηταί τισι γελοῖα, οὐκ ἄρα νομοθετήσει στρατεύεσθαι προστάττων μάλιστα μὲν ἑκάστης ἡμέρας τά γε σμικρὰ χωρὶς τῶν ὅπλων, χορούς τε εἰς ταῦτα ἅμα καὶ γυμναστικὴν πᾶσαν ξυντείνων; τὰς δὲ οἷόν τινας μείζους τε καὶ ἐλάττους γυμνασίας μὴ ἔλαττον ἢ κατὰ μῆνα ἕκαστον ποιεῖσθαι προστάξει, ἀμίλλας τε πρὸς ἀλλήλους ποιουμένους κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν, ἐπὶ καταλήψιν χωρίων ἀμιλλωμένους καὶ ἐνέδρας, καὶ πᾶσαν μιμουμένους τὴν πολεμικὴν ὄντως, σφαιρομαχεῖν τε καὶ βολαῖς ὡς ἐγγύτατα τῶν ἀληθῶν χρωμένους ὑπομυδύνοις βέλεσιν, ὅπως μὴ παντάπασιν ἄφοβος ἢ 831
πρὸς ἀλλήλους γίγνηται παιδιά, δείματα δὲ παρέχῃ καί τινα τρόπον δηλοῖ τόν τε εὔψυχον καὶ τὸν μή, καὶ τοῖς μὲν τιμάς, τοῖς δὲ καὶ ἀτιμίας διανέμων ὀρθῶς

excogitata est? *Cli.* Ad nihil aliud ferme, quam ad hoc ipsum. *Athen.* Quid igitur civitatis pars, quae militiae studet? an peius, quam certatores huiusmodi, praeparata audebit ad certamen maximum devenire, pro vita, pro liberis, pro rebus suis, pro patria pugnatura? non ergo verebitur legislator, ne gymnasia haec invicem aliquibus ridicula videantur: sed lege statuet, ut res militaris agatur maxime quotidie quidem minori exercitatione sine armis, choros omnemque gymnasticam ad haec inducens et concitans: maiore vero non rarius quam semel in mense, ut certent singuli ad capienda vel retinenda loca, et insidias omnemque rem bellicam imitentur, et pila se exerceant, undique se vertentes, ac telis utantur ad vera et periculosa tela quam proxime accedentibus, ne omnino absque timore ludus huiusmodi inter cives agatur, sed formidinem inferat: atque ita, qui magno sunt animo quodammodo, ignavosque ostendat, ut his honores illis opprobria, ut convenit, tribuantur: et hac ratione civitas

τὴν πόλιν ὅλην εἰς τὸν ἀληθινὸν ἀγῶνα διὰ βίου παρασκευάζῃ χρησίμην. καὶ δὴ καί τινος ἀποθανόντος οὕτως, ὡς ἀκουσίου τοῦ φόνου γενομένου, τιθῇ τὸν ἀποκτείναντα κατὰ νόμον καθαρθέντα καθαρὸν εἶναι χεῖρας, ἡγούμενος ἀνθρώπων μὲν τελευτησάντων μὴ πολλῶν ἑτέρους πάλιν οὐ χείρους φύσεσθαι, φόβου δὲ οἷον τελευτήσαντος ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις βάσανον οὐχ εὑρήσειν τῶν τε ἀμεινόνων καὶ χειρόνων, οὐ σμικρῷ πόλει μεῖζον κακὸν ἐκείνου.

ΚΛ. Ξυμφαῖμεν ἂν ἡμεῖς γε, ὦ ξένε, τὰ τοι- 1
αῦτα δεῖν καὶ νομοθετεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν πόλιν ἅπασαν.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν γιγνώσκομεν ἅπαντες τὴν αἰτίαν διότι ποτὲ νῦν ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ τοιαύτη χορεία καὶ ἀγωνία σχεδὸν οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἐξίν, εἰ μὴ πάνυ τε σμικρά; ἢ φῶμεν δι' ἀμαθίαν τῶν πολλῶν καὶ τῶν τιθέντων αὐτοῖς τοὺς νόμους;

ΚΛ. Τάχ' ἄν.

ΑΘ. Οὐδαμῶς, ὦ μακάριε Κλεινία. δύο δὲ χρὴ φάναι τούτων αἰτίας εἶναι, καὶ μάλα ἱκανάς. 2

ΚΛ. Ποίας;

ΑΘ. Τὴν μέν, ὑπ' ἔρωτος πλούτου πάντα χρόνον ἄσχολον ποιοῦντος τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι πλὴν

omnis per totam vitam ad verum certamen utiliter praeparetur. si quis autem caede involuntaria in his certaminibus morietur; qui interfecit, lege expiatus, mundus sit in posterum. putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus ceteros non deteriores futuros: timore vero in omnibus his exstincto nihil amplius se inventurum, quo a deterioribus meliores discernat. quod ni fiat, multo maius civitati malum est quam illud. *Cli.* Concedimus, hospes, ita haec esse lege sancienda et universae civitati agenda. *Athen.* Nunquid causam nunc omnes cognoscimus, ob quam modo in civitatibus chorea talis atque certamen nusquam ferme, nisi parum admodum, fiant? an propter multitudinis legumque latorum ignorantiam ita fieri affirmabimus? *Cli.* Forte. *Athen.* Nequaquam, o beate Clinia. sed duae huius rei sufficientes causae sunt. *Cli.* Quaenam? *Athen.* Una quidem, quod divitiarum cupiditate, ceteris omnibus neglectis, so-

τῶν ἰδίων κτημάτων, ἐξ ὧν κρεμαμένη πᾶσα ψυχὴ πολίτου παντὸς οὐκ ἄν ποτε δύναιτο τῶν ἄλλων ἐπιμέλειαν ἴσχειν πλὴν τοῦ καθ' ἡμέραν κέρδους· καὶ ὅ τι μὲν πρὸς τοῦτο φέρει μάθημα ἢ καὶ ἐπιτήδευμα, ἰδίᾳ πᾶς μανθάνειν τε καὶ ἀσκεῖν ἑτοιμότατός ἐστι, τῶν δὲ ἄλλων καταγελᾷ. τοῦτο μὲν ἓν καὶ ταύτην μίαν αἰτίαν χρὴ φάναι τοῦ μήτε τοῦτο μήτ' ἄλλο μηδὲν καλὸν κἀγαθὸν ἐθέλειν ἐπιτήδευμα πόλιν σπουδάζειν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἁπλῆ-
10 σίαν πᾶσαν μὲν τέχνην καὶ μηχανὴν καλλίω τε καὶ ἀσχημονεξέραν ἐθέλειν ὑπομένειν πάντα ἄνδρα, εἰ μέλλει πλούσιος ἔσεσθαι, καὶ πρᾶξιν πράττειν ὁσιόν τε καὶ ἀνόσιον καὶ πάντως αἰσχράν, μηδὲν δυσχεραίνοντα, ἐὰν μόνον ἔχῃ δύναμιν καθά περ θηρίῳ τοῦ φαγεῖν παντοδαπὰ καὶ πιεῖν ὡσαύτως καὶ ἀφροδισίων πᾶσαν πάντως παρασχεῖν πλησμονήν.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Αὕτη μὲν τοίνυν, ἣν λέγω, μία κείσθω διακωλύουσα αἰτία τοῦ μήτε ἄλλο καλὸν μήτε τὰ πρὸς
20 τὸν πόλεμον ἱκανῶς ἐῶσα ἀσκεῖν τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐμπόρους τε καὶ ναυκλήρους καὶ διακόνους πάντως τοὺς φύσει κοσμίους τῶν ἀνθρώπων ἀπεργαζομένη, τοὺς δὲ ἀνδρείους λῃστὰς καὶ τοιχωρύχους καὶ ἱεροσύλους καὶ 832

lummodo rem privatam curamus. ad idque incumbens civium animus nulli prorsus, nisi pecuniis quotidie cumulandis. dare operam potest. nam artes et studia, quae ad lucrum conducunt, libentissime complectuntur omnes, cetera spernunt. haec igitur una causa est, ne cives id aut aliud quicquam honestum bonumque officium curent, sed insatiabili auri et argenti cupiditate et honesta pariter et inhonesta artificia complectantur, et quodvis agant, seu fas sive nefas id habeatur, ut pecunias cumulent, quibus sumministrantibus, veluti pecora, ventri ac veneri serviant. *Cli.* Recte dicis. *Athen.* Haec, inquam, una sit causa, qua fit, ut nec aliud quicquam praeclare neque rem beliicam sufficienter cives exerceant: sed qui natura modesti sunt, ad mercaturam, navigationem viliaque ministeria convertantur: qui viriles et generosi, ad furta, latrocinia, sacrilegia, insidias sceleraque tyrannica: qui, cum bene a natura constituti fuerint, infelices

πολεμικοὺς καὶ τυραννικοὺς ποιοῦσα, καὶ μάλ' ἐνίοτε οὐκ ἀφυεῖς ὄντας, δυστυχοῦντάς γε μήν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Πῶς μὲν οὖν αὐτοὺς οὐ λέγομι' ἄν τὸ παράπαν δυστυχεῖς, οἷς γε ἀνάγκη διὰ βίου πεινῶσι τὴν ψυχὴν ἀεὶ τὴν αὑτῶν διεξελθεῖν;

ΚΛ. Αὕτη μὲν τοίνυν μία· τὴν δὲ δὴ δευτέραν αἰτίαν τίνα λέγεις, ὦ ξένε;

ΑΘ. Καλῶς ὑπέμνησας.

ΚΛ. Αὕτη μὲν δή, φῂς σύ, μία διὰ βίου ἄπλητος ζήτησις, παρέχουσα ἄσχολον ἕκαστον, ἐμπόδιος γίγνεται τοῦ μὴ καλῶς ἀσκεῖν τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἑκάστους. ἔξω· τὴν δὲ δὴ δευτέραν λέγε. 1

ΑΘ. Μῶν οὐ λέγειν ἀλλὰ διατρίβειν δοκῶ δι' ἀπορίαν;

ΚΛ. Οὔκ, ἀλλὰ οἷον μισῶν δοκεῖς ἡμῖν πολάζειν τὸ τοιοῦτον ἦθος μᾶλλον τοῦ δέοντος τῷ παραπεπτωκότι λόγῳ.

ΑΘ. Κάλλιστα, ὦ ξένοι, ἐπεπλήξατε· κοὐ μεταὶ τὰ τοῦτο ἀκούοιτ' ἄν, ὡς ἔοικεν. 2

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Τὰς οὐ πολιτείας ἔγωγε αἰτίας εἶναί φημι ἃς πολλάκις εἴρηκα ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις, δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν καὶ τυραννίδα. τούτων γὰρ δὴ πο-

tamen hac consuetudine evaserunt. *Cli.* Quomodo istud ais? *Athen.* Immo cur non eos omnino infelices appellem, qui fame coguntur per omnem vitam suam animam cruciare? *Cli.* Haec utique una causa est. alteram vero causam, hospes, quam dicis? *Athen.* Recte commonuisti. *Cli.* Ergo, ut ais, haec est una, perpetua et inexplebilis divitiarum cupiditas: qua occupati singuli prohibentur rem bellicam, ut decet, curare. sed alteram iam expone. *Athen.* Num vobis videor, quia ad alteram desit facultas, in hac nimium immorari? *Cli.* Non ita: sed odio percitus videris hos mores hominum, ad quos sermo hic incidit, magis quam deceat insectari. *Athen.* Optime, o carissimi, me nunc inerepatis. quare, quod sequitur, audietis? *Cli.* Dic tantum. *Athen.* Causam equidem esse assero gubernationum genera illa, de quibus saepe iam diximus, popularem gubernationem

λιτεία μὲν οὐδεμία, ϛασιωτεῖαι δὲ πᾶσαι λέγοιντ' ἂν ὀρθότατα· ἑκόντων γὰρ ἑκοῦσα οὐδεμία, ἀλλ' ἀκόντων ἑκοῦσα ἄρχει σὺν ἀεί τινι βίᾳ, φοβούμενος δὲ ἄρχων ἀρχόμενον οὔτε καλὸν οὔτε πλούσιον οὔτε ἰσχυρὸν οὔτ' ἀνδρεῖον οὔτε τὸ παράπαν πολεμικὸν ἐκὼν ἐάσει γίγνεσθαι ποτέ. ταῦτ' οὖν ἐϛὶ τὰ δύο πάντων μὲν σμικροῦ διαφερόντως αἴτια, τούτων δ' οὖν ὄντως διαφέρει. τὸ δὲ τῆς νῦν πολιτείας ἣν νομοθετούμενοι λέγομεν, ἐκπέφευγεν ἀμφότερα· σχολήν τε γὰρ ἄγει που μεγίϛην, ἐλεύθεροί τε ἀπ' ἀλλήλων εἰσί, φιλοχρήματοι δὲ ἥκιϛ' ἄν, οἶμαι, γίγνοιντ' ἂν ἐκ τούτων τῶν νόμων· ὥϛ' εἰκότως ἅμα καὶ κατὰ λόγον ἡ τοιαύτη κατάϛασις πολιτείας μόνη δέξαιτ' ἂν τῶν νῦν τὴν διαπεραν-θεῖσαν παιδείαν τε ἅμα καὶ παιδιὰν πολεμικὴν ἀποτελεσθεῖσαν ὀρθῶς τῷ λόγῳ.

ΚΛ. Καλῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ τούτοις ἐφεξῆϛ ἐϛὶ μνησθῆναί ποτε περὶ ἁπάντων τῶν ἀγώνων τῶν γυμνικῶν, ὡϛ ὅσα μὲν αὐτῶν πρὸϛ πόλεμόν ἐϛιν ἀγωνίσματα, ἐπιτηδευτέον καὶ θετέον ἆθλα νικητήρια, ὅσα δὲ μή, χαίρειν ἐατέον; ἃ δ' ἔϛιν, ἐξ ἀρχῆϛ ἄμεινον ῥηθῆναί τε καὶ νομοθετηθῆναι. καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ δρόμον καὶ τάχοϛ ὅλως ἆρ' οὐ θετέον;

paucorum potentiam et tyrannidem. nulla certe potestas huiusmodi respublica est: sed seditiones appellari omnes rectissime possunt. nulla enim volentibus volens, sed volens nolentibus semper vi aliqua dominatur. in quibus cum princeps subditos timeat, nec bonos nec divites nec robustos nec fortes nec omnino bellicosos sponte unquam fieri patietur. hae duae omnium quidem quodammodo horum certe praecipuae causae sunt. quas utrasque respublica haec, cui nunc leges damus, effugisse videtur. nam et in otio maximo est et penitus libera: et ex his legibus homines pecuniarum cupidi minime fiunt. ideo verisimile est, ut haec sola omnium, quae nunc sunt, rerum publicarum disciplinam bellicam ludumque simul, de quibus recte disseruimus, suscipere possit. *Cli.* Probe. *Athen.* Deinceps de omnibus gymnicis possumus certaminibus dicere, ut his praemia ponantur, quae ad bellum conducunt, cetera dimittantur. sed quae ista sunt, a principio recensenda sunt et legibus sancienda: et primo, quae ad cursum velocitatemque pertinent. nonne? *Cli.*

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἐξ πάντων ταύτην πολεμικωτάτην ἡ σώματος ὀξύτης ταύτης. ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ καὶ b ἀπὸ τῶν χειρῶν· φυγεῖν μὲν καὶ ἑλεῖν ἡ τῶν ποδῶν, ἡ δ' ἐν ταῖς συμπλοκαῖς μάχη καὶ συστάσεις ἰσχύος καὶ ῥώμης δεομένη.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐ μὴν χωρίς γε ὅπλων οὐδέτερα τὴν μεγίστην ἔχει χρείαν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν; a

ΑΘ. Σταδιοδρόμον δὴ πρῶτον ὁ κῆρυξ ἡμῖν, ὥσπερ νῦν, ἐν τοῖς ἀγῶσι παρακαλεῖ· ὁ δὲ εἴσεισιν ὅπλα ἔχων· ψιλῷ δὲ ἆθλα οὐ θήσομεν ἀγωνιστῇ. πρῶτος δὲ εἴσεισιν ὁ τὸ στάδιον ἁμιλλησόμενος σὺν τοῖς ὅπλοις, δεύτερος δὲ ὁ τὸν δίαυλον, καὶ τρίτος ὁ τὸν ἐφίππιον, καὶ δὴ καὶ τέταρτος ὁ τὸν δόλιχον, καὶ πέμπτος δὲ ὃν ἀφήσομεν πρῶτον ὡπλισμένον, ἑξήκοντα μὲν σταδίων μῆκος πρὸς ἱερὸν Ἄρεός τι, καὶ πάλιν βαρύτερον ὁπλίτην ἐπονομάζοντες λειοτέρας ὁδοῦ διαμιλλώμενον. τὸν δὲ ἄλλον τοξότην πᾶσαν τοξικὴν a ἔχοντα στολήν, σταδίων δὲ ἑκατὸν πρὸς Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος ἱερὸν τὴν δι' ὀρῶν τε καὶ παντοίας

Omnino faciendum. *Athen.* Omnium igitur maxime agilitas corporis, altera pedum, altera manuum, ad bellum conducit: ad fugiendum quidem insequendumque pedum, in pugnando autem luctandoque manuum robore indigens. *Cli.* Certe. *Athen.* Neutra tamen absque armis magno usui est. *Cli.* Vere. *Athen.* Stadium ergo cursurum, quemadmodum nunc in certaminibus fit, praeco primum vocet: ille vero cum armis ingrediatur. nam nudo absque armis certatori praemia nos minime ponimus. Primus igitur stadium cursurus, armatus ingrediatur, deinde qui diaulum, tertius qui equis, quartus qui dolicum, quintus qui leviori armatura ornatus: quem primum sexaginta stadiorum spatio ad aliquod templum Martis perventurum immittemus. alius, etiam graviore armatus armatura, brevius ac planius spatium cursurus. alius sagittarius, omni arcuum ornatu munitus, centum stadia per montes variamque regionis naturam ad Apollinis Dianaeque templum certans perveniat. certamine igitur con-

χώρας ἁμιλλώμενον. καὶ τιθέντες τὸν ἀγῶνα μενοῦμεν τούτους, ἕως ἂν ἔλθωσιν, καὶ τῷ νικῶντι τὰ νικητήρια δώσομεν ἑκάςων.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Τριττὰ δὴ ταῦτα ἀθλήματα διανοηθῶμεν, ἓν μὲν παιδικόν, ἓν δὲ ἀγενείων, ἓν δὲ ἀνδρῶν· καὶ τοῖς μὲν τῶν ἀγενείων τὰ δύο τῶν τριῶν τοῦ μήκους τοῦ δρόμου θήσομεν, τοῖς δὲ παισὶ τὰ τούτων ἡμίσεα, τοξόταις τε καὶ ὁπλίταις ἁμιλλωμένοις. γυναιξὶ δέ, κόραις μὲν ἀνήβοις γυμναῖς ςάδιον καὶ δίαυλον καὶ ἐφίππιον καὶ δόλιχον, ἐν αὐτῷ τῷ δρόμῳ ἁμιλλωμέναις· ταῖς δὲ τριακαιδεκέτεσι μέχρι γάμου μενούσης κοινωνίας, μὴ μακρότερον εἴκοσιν ἐτῶν μηδ' ἔλαττον ὀκτωκαίδεκα· πρεπούσῃ δὲ ςολῇ ταύτας ἐςαλμένας καταβατέον ἐπὶ τὴν ἅμιλλαν τούτων τῶν δρόμων.

Καὶ τὰ μὲν περὶ δρόμους ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ ταῦτα ἔςω· τὰ δὲ κατ' ἰσχύν, ἀντὶ μὲν πάλης καὶ τῶν τοιούτων τὰ νῦν ὅσα βαρέα, τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην, ἕνα τε πρὸς ἕνα διαμαχομένους καὶ δύο πρὸς δύο, καὶ μέχρι δέκα πρὸς δέκα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις. ἃ δὲ τὸν μὴ παθόντα ἢ ποιήσαντα δεῖ νικᾷν καὶ εἰς ὁπόσα, καθά περ νῦν ἐν τῇ πάλῃ διενομοθετή-

stituto, quousque veniant, exspectabimus, et victoribus singulis praemia dabimus. *Cli.* Recte. *Athen.* Tripartito haec certamina distinguamus: unum puerorum, alterum imberbium, virorum tertium. et imberbibus quidem duas cursus de tribus partes ponemus: pueris harum dimidias. hi cum sagittariis ceterisque armatis concertent. Feminis vero, puellis quidem nondum pubescentibus nudis stadium ponemus, et diaulum et equestrem et dolichum, quae in ipso cursu concertent: ultra vero tertium ac decimum aetatis annum, donec nupserint, non longius vigesimo nec brevius decimo atque octavo, ad certamen cursus descendant. quae quidem congruo utantur vestitu. haec de cursu et virorum et mulierum dicta sint. ad robur vero augendum, luctationis similiumque loco, quae nunc habentur, graviora capiantur. et unius ad unum, duorum ad duos, et usque decem ad decem armis pugna fiat. quae vero quotque facere aut non pati victorem oporteat, sicut modo in palaestra determinatum est a

αντο οἱ περὶ τὴν πάλην αὐτὴν τί τοῦ καλῶς παλαίοντος ἔργον καὶ μὴ καλῶς, ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ ὁπλομαχίαν ἄκρους παρακαλοῦντας χρὴ τούτους συννομοθετεῖν κελεύειν, τίς νικᾶν ἄρα δίκαιος περὶ ταύ-
834 τας αὖ τὰς μάχας, ὅ τι μὴ παθὼν ἢ δράσας, καὶ τὸν ἡττώμενον ὡσαύτως ἥ τις διακρίνει τάξις. ταὐτὰ δὲ καὶ περὶ τῶν θηλειῶν ἔστω νομοθετούμενα τῶν μέχρι γάμου. πελταστικὴν δὲ ὅλην ἀντιστήσαντας δεῖ τῇ τοῦ παγκρατίου μάχῃ, τόξοις καὶ πέλταις καὶ ἀκοντίοις καὶ λίθων βολῇ ἐκ χειρός τε καὶ σφενδόναις ἁμιλλωμένων, b
θεμένους αὖ περὶ τούτων νόμους, τῷ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα τὰ γέρα καὶ τὰς νίκας διανέμειν. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἵππων δὴ περὶ ἀγῶνας γίγνοιτο ἑξῆς ἂν νομοθετούμενα. ἵππων δὲ ἡμῖν χρεία μὲν οὔ τέ τις πολλὴ οὔτε πολλή, κατά γε δὴ Κρήτην, ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὰς σπουδὰς ἐλάττους γίγνεσθαι τάς τε ἐν τῇ τροφῇ καὶ τὰς περὶ ἀγωνίαν αὐτῶν. ἁρματοτρόφος μὲν οὖν καὶ τὸ παράπαν οὔ τέ τις τροφεὺς ἡμῖν ἐστὶν οὔ τέ τις φιλοτιμία πρὸς ταῦτα οὐδενὶ γίγνοιτ' ἂν λόγον ἔχουσα, ὥστε τούτου μὲν ἀγωνιστὰς c
οὐκ ἐπιχώριον ἔξω τιθέντας νοῦν μήτε ἔχειν μήτε δοκεῖν κεκτῆσθαι· μονίπποις δὲ ἆθλα τιθέντες, πώλοις τε ἀβόλοις καὶ τελείων τε καὶ ἀβόλων τοῖς μέσοις καὶ

praefectis luctationum, quid sit bene aut non bene luctantis opus: ita et in his armorum certaminibus periti inducendi sunt, ut lege sanciant, quid aliquis non patiens aut quid faciens vincat; et victum similiter quisnam ordo discernat. Eadem haec de feminis quoque, ad aetatem usque nubilem, lege sancita intelligantur. Peltastica vero universa pugnae pancratiacae opponatur: certeturque arcu, pelta, lanceis lapidumque manu et fundae projectione. et qui se optime in his quoque gesserit, huic lege honores victoriae tribuantur. nunc de equestrium certaminibus videamus. equorum usus in Creta magnus non est. quare necesse est studium in nutriendis equis certandoque cum eis minori curae Cretensibus esse. nam currus quidem nemo vestrum tenet: neque in hoc operam ponere praeclarum esse ducitis. cum igitur consuetum id non sit, certatores hujusmodi lege statuere dementia esse videtur. Solis autem equis pullisque antequam cognitorum prodiderint, et mediis perfectisque equestrem ludum pro ro-

αὐτοῖς δὴ τοῖς τέλος ἔχουσι, κατὰ φύσιν τῆς χώρας ἂν τὴν ἱππικὴν παιδιὰν ἀποδιδοῖμεν. ἔξω δὴ τούτων τε αὐτῶν κατὰ νόμιον ἄμιλλά τε καὶ φιλονεικία, φυλάρχοις τε καὶ ἱππάρχοις δεδομένη κοινὴ κρίσις ἁπάντων τῶν τε δρόμων αὐτῶν καὶ τῶν καταβαινόντων μεθ' ὅπλων· ψιλοῖς δὲ ὅπλων οὔτ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς οὔτ' ἐνταῦθα τιθέντες ἀγωνίας ὀρθῶς ἂν νομοθετοῖμεν. τοιότης δὲ ἀφ' ἵππων Κρὴς οὐκ ἄχρηστος, οὐδ' ἀκοντιστής, ὥστε ἔξω καὶ τούτων παιδιᾶς χάριν ἔρις τε καὶ ἀγωνία. θηλείας δὲ περὶ τούτων νόμοις μὲν καὶ ἐπιτάξεσιν οὐκ ἄξια βιάζεσθαι τῆς κοινωνίας· ἐὰν δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔμπροσθεν παιδευμάτων εἰς ἔθος ἰόντων ἡ φύσις ἐνδέχηται καὶ μὴ δυσχεραίνῃ παῖδας ἢ παρθένους κοινωνεῖν, ἐᾶν καὶ μὴ ψέγειν.

Ἀγωνία δὴ νῦν ἤδη καὶ μάθησις γυμναστικῆς, ὅσα τε ἐν ἀγῶσι καὶ ὅσα καθ' ἡμέραν διδασκάλων ἐκπονούμεθα, πάντως ἤδη πέρας ἔχει. καὶ δὴ καὶ μουσικῆς τὰ μὲν πλεῖστα ὡσαύτως διαπεπέρανται, τὰ δὲ ῥαψῳδῶν καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι, ταχθέντων τοῖς θεοῖς τε καὶ τοῖς μετὰ θεῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν κοσμηθήσονται τότε, εἴτε τριετηρίδες εἴτε αὖ καὶ

gionis natura tribuere licet, Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoque iudicium magistris equitum et tribunis, tam de omni cursu equorum, quam de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. non armatis vero neque in gymnasticis ludis neque hic certamen praemiumque imponimus. sed non est Cretae inutilis, qui sagittam aut iaculum ex equo immittit. quapropter in hoc etiam, ludendi gratia, contentio concertatioque habeatur. ad haec autem legibus feminae cogendae non sunt: verum si priori disciplina consuetudineque puellas virginesque natura concitat ad haec, facitque ne abhorreant, admittendae sunt. sed de exercitatione disciplinaque gymnastica, sive quae in certaminibus exsequimur, seu quae sub magistris quotidie exercemus: satis iam diximus: de musica etiam maiori ex parte. at vero de rhapsodis, id est carminum cantoribus, deque his qui eos sequuntur, et de contentione chororum, quotcunque necessario solemnitatibus Diis Daemonibusque constituuntur statutis diebus mensibusque et annis; haec omnia quomodo dispo-

διὰ πέμπτων ἐτῶν εἴθ' ὅπῃ καὶ ὅπως ἔννοιαν διδόν-
835 των τῶν θεῶν τάξεως πέρι διανεμηθῶσι· τότε καὶ τοὺς
μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖ-
σθαι ταχθέντας ὑπό τε ἀθλοθετῶν καὶ τοῦ παιδευτοῦ
τῶν νέων καὶ τῶν νομοφυλάκων, εἰς κοινὸν περὶ αὐτῶν
τούτων συνελθόντων καὶ γενομένων νομοθετῶν αὐτῶν,
τοῦ τε πότε καὶ τίνες καὶ μετὰ τίνων τοὺς ἀγῶνας
ποιήσονται περὶ ἁπάντων χορῶν καὶ χορείας. οἷα δὲ ἕκαστα
αὐτῶν εἶναι δεῖ κατὰ λόγον καὶ κατ' ᾠδὰς καὶ καθ' ἁρ- 1
μονίας ῥυθμοῖς κραθείσας καὶ ὀρχήσεσι, πολλάκις εἴ-
ρηται τῷ πρώτῳ νομοθέτῃ, καθ' ἃ τοὺς δευτέρους δεῖ
μεταδιώκοντας νομοθετεῖν, καὶ τοὺς ἀγῶνας πρεπόν-
τως ἑκάστοις θύμασιν ἐν χρόνοις προσήκουσι νείμαντας
ἑορτὰς ἀποδοῦναι τῇ πόλει ἑορτάζειν. ταῦτα μὲν οὖν
καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὔτε χαλεπὸν γνῶναι τίνα τρόπον
χρὴ τάξεως ἐννόμου λαγχάνειν, οὐδ' αὖ μετατιθέμενα
ἔνθα ἢ ἔνθα μέγα τῇ πόλει κέρδος ἢ ζημίαν ἂν φέ-
ροι· ἃ δὲ μὴ σμικρὸν διαφέρει πείθειν τε χαλεπόν,
θεοῦ μὲν μάλιστα ἔργον, εἴ πως οἷόν τε ἦν ἐπιτάξεις
αὐτὰς παρ' ἐκείνου γίγνεσθαι, νῦν δὲ ἀνθρώπου τοῦ- 2
μηροῦ κινδυνεύει δεῖσθαί τινος, ὃς παῤῥησίαν διαφε-

nenda sint, et si per tres aut etiam per quinque annos fieri debeant, consilio Deorum intelligentur agenturque. tunc vero certamina musicae vicissim fient, prout athletae ipsi praemiorum declaratores et doctor iuvenum legumque custodes, qui in his ferendarum legum auctoritatem habent, una congregati haec ordinaverint. hi namque et quando et qui et quibuscum singula certamina in omnibus choris choreisque exercere debeant, ordinabunt. quales vero singula haec, quoad orationem vel cantus vel harmonias numeris saltationibusque mixtas, esse debeant, saepenumero a primo legumlatore est dictum: quem posteriores sequentes, ut singulis sacris temporibusque conveniet, ita certamina quaeque distribuent festosque dies statuent civitati. haec quidem et cetera talia nec intellectu difficilia sunt, quo pacto sint legibus ordinanda: neque, si hoc vel illo modo commutentur, multum prosunt civitati vel obsunt. sunt autem nonnulla plurimi facienda. quae persuadere ita difficile est, ut Dei maximae opus hoc esse videatur, si ab illo possent constitui. nunc autem audacis alicuius hominis opera indigent, qui, libertate dicendi

ρόντως τιμῶν ἐρεῖ τὰ δοκοῦντα ἄριστ' εἶναι πόλει καὶ πολίταις, ἐν ψυχαῖς διεφθαρμέναις τὸ πρέπον καὶ ἑπόμενον πάσῃ τῇ πολιτείᾳ τάττων, ἐναντία λέγων ταῖς μεγίσταισιν ἐπιθυμίαις καὶ οὐκ ἔχων βοηθὸν ἄνθρωπον οὐδένα, λόγῳ ἑπόμενος μόνῳ μόνος.

Κλ. Τίν' αὖ νῦν, ὦ ξένε, λόγον λέγομεν; οὐ γάρ πω μανθάνομεν.

ΑΘ. Εἰκότως γε· ἀλλὰ δὴ πειράσομαι ἐγὼ φράζειν ὑμῖν ἔτι σαφέστερον. ὡς γὰρ εἰς παιδείαν ἦλθον τῷ λόγῳ, εἶδον νέους τε καὶ νέας ὁμιλοῦντας φιλοφρόνως ἀλλήλοις. εἰσῆλθε δή με, οἷον εἰκός, φοβηθῆναι ξυννοήσαντα εἴ τις χρήσεται τῇ τοιαύτῃ πόλει, ἐν ᾗ δὴ νέοι μὲν νέαι τε εὐτραπεῖς εἰσὶ πόνων τε σφοδρῶν καὶ ἀνελευθέρων, οἳ μάλιστα ὕβριν σβεννύασιν, ἀργοί, θυσίαι δὲ καὶ ἑορταὶ καὶ χοροὶ πᾶσι μέλουσι διὰ βίου. τίνα δή ποτε τρόπον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἀφέξονται τῶν πολλοὺς δὴ καὶ πολλὰς ἐπιθυμιῶν εἰς ἔσχατα βαλλουσῶν, ὧν ἂν ὁ λόγος προστάττῃ ἀπέχεσθαι, νόμος ἐπιχειρῶν γίγνεσθαι; καὶ τῶν μὲν πολλῶν οὐ θαυμαστὸν ἐπιθυμιῶν εἰ κρατοῖ τὰ πρόσθεν νόμιμα ταχθέντα· τὸ γὰρ μὴ πλουτεῖν τε ἐξεῖναι ὑπερβαλλόντως 856

maxime fretus, quae civitati civibusque optima fore censet, ita statuat, ut corruptos civium animos ad decentem habitum legumque observantiam revocet, dum ardentissimis eorum cupiditatibus adversetur, omnique etiam auxilio carens, solam solus rationem secutus non vereatur. *Cli.* Quidnam dicis, hospes? hoc enim non intelligimus. *Athen.* Verisimile est. verum conabor planius dicere, nam cum disciplinam ipsam vitae animadverterem, videremque adolescentes et adolescentulas invicem humaniter conversari: timui, ut par est, considerans, qua in re quispiam ea civitate utatur, ubi adolescentulae adolescentulique delicati sint, qui non magnis durissimisque laboribus, quibus libido petulantiaque exstinguitur, domiti sint, sed festis diebus sacrificiisque et choris omnes plurimum vacent. quomodo igitur in hac civitate ab illis cupiditatibus abstinebunt, quae multos in extremum duxerunt, ita ut ratio, quae abstinere imperet, lex efficiatur? profecto, si leges superiores multas a nobis pellunt cupiditates, nihil mirum est. nam institutio illa, qua nimiae divitiae prohibentur, non parum ad temperantiam confert: et di-

ἀγαθὸν πρὸς τὸ σωφρονεῖν οὐ σμικρόν, καὶ πᾶσα ἡ παιδεία μετρίους πρὸς τὰ τοιαῦτ' εἴληφε νόμους, καὶ πρὸς τούτοις ἡ τῶν ἀρχόντων ὄψις διηναγκασμένη μὴ ἀποβλέπειν ἄλλοσε, τηρεῖν δὲ ἀεὶ τοὺς νέους. ταῦτ' οὖν πρὸς μὲν τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας, ὅσα γε ἀνθρώπινα, μέτρον ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῶν ἐρώτων παίδων τε ἀρρένων καὶ θηλειῶν καὶ γυναικῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικῶν, ὅθεν δὴ μυρία γέγονεν ἀνθρώποις ἰδίᾳ καὶ ὅλαις πόλεσι κακά, πῶς τις τοῦτο διευλαβοῖτ' ἄν, καὶ τί τεμιὼν φάρμακον τούτοις ἑκάστοις τοῦ τοιούτου κιν- 10
δύνου διαφυγὴν εὑρήσει; πάντως οὐ ῥᾴδιον, ὦ Κλεινία. καὶ γὰρ οὖν πρὸς μὲν ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἡ Κρήτη τε ἡμῖν ὅλη καὶ ἡ Λακεδαίμων βοήθειαν ἐπισκῶς οὐ σμικρὰν ξυμβάλλονται τιθεῖσι νόμους ἀλλοίους τῶν πολλῶν τρόπων, περὶ δὲ τῶν ἐρώτων, αὐτοὶ γάρ ἐσμεν, ἐναντιοῦνται παντάπασιν. εἰ γάρ τις ἀκολουθῶν τῇ φύσει θήσει τὸν πρὸ Λαΐου νόμον, λέγων ὡς ὀρθῶς εἶχε τὸ τῶν ἀρρένων καὶ νέων μὴ κοινωνεῖν καθά περ θηλειῶν πρὸς μίξιν ἀφροδισίων, μάρτυρα παραγόμε- 20
νος τὴν τῶν θηρίων φύσιν καὶ δεικνὺς πρὸς τὰ τοι-
αῦτα οὐχ ἁπτόμενον ἄρρενα ἄρρενος διὰ τὸ μὴ φύσει τοῦτο εἶναι, τάχ' ἂν χρῷτο πιθανῷ λόγῳ καὶ ταῖς ὑμε-

sciplina illa omnis supra a nobis exposita, leges ad haec commodas habet. Praeterea et principum oculi, coacti non alio intueri sed semper adolescentiam observare, ceteris quidem humanis cupiditatibus modum adhibent: sed adolescentulorum adolescentularumque contra naturam amores, et virorum pro feminis et mulierum pro viris abusus, unde innumera hominibus et privatim et publice mala secuta sunt, quomodo aliquis evitabit, et quod in singulorum periculis remedium inveniet? omnino difficile id est, o Clinia. nam in ceteris quidem multis universa Creta Lacedaemoniaque nobis ad leges ponendas, a multorum moribus alienas, valde opitulantur: sed quod ad amores pertinet, adversantur dissentiuntque omnino. quoniam, si quis naturam secutus legem ante Laium illam posuerit, non dimittens maribus pro feminis abuti, testemque bestiarum naturam citaverit, in quibus mares inter se Veneri operam non dent, quia secundum naturam id minime sit, verisimili forsan ratione utetur, vestrisque

τέραις πόλεσι οὐδαμῶς ξυμφωνοῖ. πρὸς δὲ τούτοις, ὃ διὰ παντός φαμεν δεῖν τὸν νομοθέτην τηρεῖν, τοῦτο ἐν τούτοις οὐχ ὁμολογεῖ. ζητοῦμεν γὰρ ἀεὶ δὴ τί τῶν τιθεμένων πρὸς ἀρετὴν φέρει καὶ τί μή. φέρε δή, τοῦτο ἐὰν συγχωρῶμεν καλὸν ἢ μηδαμῶς αἰσχρὸν νομοθετεῖσθαι τὰ νῦν, τί μέρος ἡμῖν ξυμβάλλοιτ' ἂν πρὸς ἀρετήν; πότερον ἐν τῇ τοῦ πεισθέντος ψυχῇ γιγνόμενον ἐμφύσεται τὸ τῆς ἀνδρίας ἦθος, ἢ ἐν τῇ τοῦ πείσαντος τὸ τῆς σώφρονος ἰδέας γένος; ἢ ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἂν πεισθείη ποτέ, μᾶλλον δὲ ἅπαν τούτου τοὐναντίον τοῦ μὲν ταῖς ἡδοναῖς ὑπείκοντος καὶ κωτεριεῖν οὐ δυναμένου ψέξει πᾶς τὴν μαλακίαν, τοῦ δ' εἰς μίμησιν τοῦ θήλεος ἰόντος τὴν τῆς εἰκόνος ὁμοιότητα ἆρ' οὐ μέμψεται; τίς οὖν ἀνθρώπων τοῦτο ὂν τοιοῦτον νομοθετήσει; σχεδὸν οὐδείς, ἔχων γε ἐν τῷ νῷ νόμον ἀληθῆ. πῶς οὖν φαμὲν ἀληθὲς τοῦτο εἶναι; τὴν τῆς φιλίας τε καὶ ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῶν λεγομένων 837
ἐρώτων φύσιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον, εἰ μέλλει τις ταῦτα ὀρθῶς διανοηθήσεσθαι· δύο γὰρ ὄντα αὐτὰ καὶ ἐξ ἀμφοῖν τρίτον ἄλλο εἶδος ἓν ὄνομα περιλαβὸν πᾶσαν ἐπορίαν καὶ σκότον ἀπεργάζεται.

ΚΛ. Πῶς;

civitatibus non consonabit. accedit ad haec, quod minime id assequetur, quod a legislatore semper est observandum. semper enim observari oportet, quid ad virtutem conducat, quod lege sancitur, et quid non. age vero, si id honestum aut non turpe nunc lege statui assentimus, quidnam ad virtutem proderit? utrum in persuasi animo fortitudinis habitum, an in eius, qui persuasit, temperantiae speciem generabit? vel haec quidem nullus unquam, sed potius horum contrarium credet? quippe voluptatibus servientis nec resistentis quisque mollitiem vituperabit. in eo vero, qui feminas imitatur, nonne muliebrem ipsam imaginem quilibet improbabit? quis igitur hominum hoc, cum tale sit, legibus sanciet? ferme nullus, qui veram in mente legem habuerit. quomodo ergo verum hoc esse dicimus? amicitiae utique, cupiditatis, amorumque naturam considerare necesse est, si quis ista recte sit inspecturus. nam cum ipsa duo sint, et tertia ex ambobus species, uno comprehensa nomine, dubitationem omnem et tenebras faciunt. *Cli.*

ΚΛ. Θετέον.

ΑΘ. Ἔξι γοῦν πάντων πολεμικώτατον ἡ σώματος ὀξύτης πάντως, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ καὶ
835 ἀπὸ τῶν χειρῶν· φυγεῖν μὲν καὶ ἑλεῖν ἢ τῶν ποδῶν, ἢ δ' ἐν ταῖς συμπλοκαῖς μάχῃ καὶ σύσασις ἰσχύος καὶ ῥώμης δεομένη.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐ μὴν χωρίς γε ὅπλων οὐδετέρα τὴν μεγίστην ἔχει χρείαν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν; 10

ΑΘ. Σταδιοδρόμον δὴ πρῶτον ὁ κήρυξ ἡμῖν, καθά περ νῦν, ἐν τοῖς ἀγῶσι παρακαλεῖ· ὃ δὲ εἴσεισιν ὅπλα ἔχων· ψιλῷ δὲ ἄθλα οὐ θήσομεν ἀγωνιεῖ. πρῶτος δὲ εἴσεισιν ὁ τὸ σάδιον ἁμιλλησόμενος σὺν τοῖς ὅπλοις, δεύτερος δὲ ὁ τὸν δίαυλον, καὶ τρίτος ὁ τὸν ἐφίππιον, καὶ δὴ καὶ τέταρτος ὁ τὸν δόλιχον, καὶ πέμπτος δὲ ὃν ἀφήσομεν πρῶτον ὡπλισμένον, ἑξήκοντα μὲν σαδίων μῆκος, πρὸς ἱερὸν Ἄρεός τι, καὶ πάλιν βαρύτερον ὁπλίτην ἐπονομάζοντες λειοτέρας ὁδοῦ διαμιλλώμενον, τὸν δὲ ἄλλον τοξότην πᾶσαν τοξικὴν 20
ἔχοντα σολήν, σαδίων δὲ ἑκατὸν πρὸς Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος ἱερὸν τὴν δι' ὀρῶν τε καὶ παντοίας

Omnino faciendum. *Athen.* Omnium igitur maxime agilitas corporis, altera pedum, altera manuum, ad bellum conducit: ad fugiendum quidem insequendumque pedum, in pugnando autem luctandoque manuum robore indigens. *Cli.* Certe. *Athen.* Neutra tamen absque armis magno usui est. *Cli.* Vere. *Athen.* Stadium ergo cursurum, quemadmodum nunc in certaminibus fit, praeco primum vocet: ille vero cum armis ingrediatur. nam nudo absque armis certatori praemia nos minime ponimus. Primus igitur stadium cursurus, armatus ingrediatur, deinde qui diaulum, tertius qui equis, quartus qui dolicum, quintus qui leviori armatura ornatus: quem primum sexaginta stadiorum spatio ad aliquod templum Martis perventurum immittemus. alius, etiam graviore armatus armatura, brevius ac planius spatium cursurus. alius sagittarius, omni arcuum ornatu munitus, centum stadia per montes variamque regionis naturam ad Apollinis Dianaeque templum certans perveniat. certamine igitur con-

χώρας ἁμιλλώμενον. καὶ τιθέντες τὸν ἀγῶνα μενοῦμεν τούτους, ἕως ἂν ἔλθωσιν, καὶ τῷ νικῶντι τὰ νικητήρια δώσομεν ἑκάςων.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Τριττὰ δὴ ταῦτα ἀθλήματα διανοηθῶμεν, ἓν μὲν παιδικόν, ἓν δὲ ἀγενείων, ἓν δὲ ἀνδρῶν· καὶ τοῖς μὲν τῶν ἀγενείων τὰ δύο τῶν τριῶν τοῦ μήκους τοῦ δρόμου θήσομεν, τοῖς δὲ παισὶ τὰ τούτων ἡμίσεα, τοξόταις τε καὶ ὁπλίταις ἁμιλλωμένοις. γυναιξὶ δέ, κόραις μὲν ἀνήβοις γυμναῖς ςάδιον καὶ δίαυλον καὶ ἐφίππιον καὶ δόλιχον, ἐν αὐτῷ τῷ δρόμῳ ἁμιλλωμέναις· ταῖς δὲ τριακαιδεκέτεσι μέχρι γάμου μενούσης κοινωνίας, μὴ μακρότερον εἴκοσιν ἐτῶν μηδ᾽ ἔλαττον ὀκτωκαίδεκα· πρεπούσῃ δὲ ςολῇ ταύτας ἐςαλμένας καταβατέον ἐπὶ τὴν ἅμιλλαν τούτων τῶν δρόμων.

Καὶ τὰ μὲν περὶ δρόμους ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ ταῦτα ἔςω· τὰ δὲ κατ᾽ ἰσχύν, ἀντὶ μὲν πάλης καὶ τῶν τοιούτων τὰ νῦν ὅσα βαρέα, τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην, ἕνα τε πρὸς ἕνα διαμαχομένους καὶ δύο πρὸς δύο, καὶ μέχρι δέκα πρὸς δέκα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις. ἃ δὲ τὸν μὴ παθόντα ἢ ποιήσαντα δεῖ νικᾶν καὶ εἰς ὁπόσα, καθά περ νῦν ἐν τῇ πάλῃ διενομοθετή-

stituto, quousque veniant, exspectabimus, et victoribus singulis praemia dabimus. *Cli.* Recte. *Athen.* Tripartito haec certamina distinguamus: unum puerorum, alterum imberbium, virorum tertium. et imberbibus quidem duas cursus de tribus partes ponemus: pueris harum dimidias. hi cum sagittariis ceterisque armatis concertent. Feminis vero, puellis quidem nondum pubescentibus nudis stadium ponemus, et diaulum et equestrem et dolichum, quae in ipso cursu concertent: ultra vero tertium ac decimum aetatis annum, donec nupserint, non longius vigesimo nec brevius decimo atque octavo, ad certamen cursus descendant. quae quidem congruo utantur vestitu. haec de cursu et virorum et mulierum dicta sint. ad robur vero augendum, luctationis similiumque loco, quae nunc habentur, graviora capiantur. et unius ad unum, duorum ad duos, et usque decem ad decem armis pugna fiat. quae vero quotque facere aut non pati victorem oporteat, sicut modo in palaestra determinatum est a

σαντο οἱ περὶ τὴν πάλην αὐτὴν τί τοῦ καλῶς παλαίοντος ἔργον καὶ μὴ καλῶς, ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ ὁπλομαχίαν ἄκρους παρακαλοῦντας χρὴ τούτους συννομοθετεῖν κελεύειν, τίς νικᾷν ἄρα δίκαιος περὶ ταύ-
834 τας αὖ τὰς μάχας, ὅ τι μὴ παθὼν ἢ δράσας, καὶ τὸν ἡττώμενον ὡσαύτως ἥ τις διακρίνει τάξις. ταῦτα δὲ καὶ περὶ τῶν θηλειῶν ἔξω νομοθετούμενα τῶν μέχρι γάμου. Πελταστικὴν δὲ ὅλην ἀντιξήσαντας δεῖ τῇ τοῦ παγκρατίου μάχῃ, τόξοις καὶ πέλταις καὶ ἀκοντίοις καὶ λίθων βολῇ ἐκ χειρός τε καὶ σφενδόναις ἀμιλλωμένων, 1
διαθεμένους αὖ περὶ τούτων νόμους, τῷ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα τὰ γέρα καὶ τὰς νίκας διανέμειν. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἵππων δὴ περὶ ἀγῶνας γίγνοιτο ἐξῆς ἂν νομοθετούμενα. ἵππων δὲ ἡμῖν χρεία μὲν οὔ τέ τις πολλῶν οὔτε πολλή, κατά γε δὴ Κρήτην, ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὰς σπουδὰς ἐλάττους γίγνεσθαι τάς τε ἐν τῇ τροφῇ καὶ τὰς περὶ ἀγωνίαν αὐτῶν. ἅρματος μὲν οὖν καὶ τὸ παράπαν οὔ τέ τις τροφεὺς ἡμῖν ἐστὶν οὔ τέ τις φιλοτιμία πρὸς ταῦτα οὐδενὶ γίγνοιτ' ἂν λόγον ἔχουσα, ὥστε τούτου μὲν ἀγωνιζὰς 2
οὐκ ἐπιχώριον ἔξαι τιθέντας νοῦν μήτε ἔχειν μήτε δοκεῖν κεκτῆσθαι· μονίπποις δὲ ἆθλα τιθέντες, πώλοις τε ἀβόλοις καὶ τελείων τε καὶ ἀβόλων τοῖς μέσοις καὶ

praefectis luctationum, quid sit bene aut non bene luctantis opus: ita et in his armorum certaminibus periti inducendi sunt, ut lege sanciant, quid aliquis non patiens aut quid faciens vincat; et victum similiter quisnam ordo discernat. Eadem haec de feminis quoque, ad aetatem usque nubilem, lege sancita intelligantur. Peltastica vero universa pugnae pancratiacae opponatur: certeturque arcu, pelta, lanceis lapidumque manu et funda proiectione. et qui se optime in his quoque gesserit, huic lege honores victoriae tribuantur. nunc de equorum certaminibus videamus. equorum usus in Creta magnus non est. quare necesse est studium in nutriendis equis certandoque cum eis minori curae Cretensibus esse. nam currus quidem nemo vestrum tenet: neque in hoc operam ponere praeclarum esse ducitis. cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere dementis esse videtur. Solis autem equis pullisque antequam cognitorem produxerint, et mediis perfectisque equestrem ludum pro re-

αὐτοῖς δὴ τοῖς τέλος ἔχουσι, κατὰ φύσιν τῆς χώρας ἂν τὴν ἱππικὴν παιδιὰν ἀποδιδοῖμεν. ἔξω δὴ τούτων τε αὐτῶν κατὰ νόμιον ἄμιλλά τε καὶ φιλονεικία, φυλάρχοις τε καὶ ἱππάρχοις δεδομένη κοινὴ κρίσις ἁπάντων τῶν τε δρόμων αὐτῶν καὶ τῶν καταβαινόντων μεθ' ὅπλων· ψιλοῖς δὲ ὅπλων οὔτ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς οὔτ' ἐνταῦθα τιθέντες ἀγωνίας ὀρθῶς ἂν νομοθετοῖμεν. τοξότης δὲ ἀφ' ἵππων Κρὴς οὐκ ἄχρηστος, οὐδ' ἀκοντιστής, ὥστε ἔξω καὶ τούτων παιδιᾶς χάριν ἔρις τε καὶ ἀγωνία. θηλείας δὲ περὶ τούτων νόμοις μὲν καὶ ἐπιτάξεσιν οὐκ ἄξια βιάζεσθαι τῆς κοινωνίας· ἐὰν δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔμπροσθεν παιδευμάτων εἰς ἔθος ἰόντων ἡ φύσις ἐνδέχηται καὶ μὴ δυσχεραίνῃ παίδας ἢ παρθένους κοινωνεῖν, ἐᾶν καὶ μὴ ψέγειν.

Ἀγωνία δὴ νῦν ἤδη καὶ μάθησις γυμναστικῆς, ὅσα τε ἐν ἀγῶσι καὶ ὅσα καθ' ἡμέραν διδασκάλων ἐκπονούμεθα, πάντως ἤδη πέρας ἔχει. καὶ δὴ καὶ μουσικῆς τὰ μὲν πλεῖστα ὡσαύτως διαπεπέρανται, τὰ δὲ ῥαψῳδῶν καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι, ταχθέντων τοῖς θεοῖς τε καὶ τοῖς μετὰ θεῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν κοσμηθήσονται τότε, εἴτε τριετηρίδες εἴτε αὖ καὶ

gionis natura tribuere licet, Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoque iudicium magistris equitum et tribunis, tam de omni cursu equorum, quam de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. non armatis vero neque in gymnasticis ludis neque hic certamen praemiumque imponimus. sed non est Cretae inutilis, qui sagittam aut iaculum ex equo immittit. quapropter in hoc etiam, ludendi gratia, contentio concertatioque habeatur. ad haec autem legibus feminae cogendae non sunt: verum si priori disciplina consuetudineque puellas virginesque natura concitat ad haec, facitque ne abhorreant, admittendae sunt. sed de exercitatione disciplinaque gymnastica, sive quae in certaminibus exsequimur, seu quae sub magistris quotidie exercemus: satis iam diximus: de musica etiam maiori ex parte. at vero de rhapsodis, id est carminum cantoribus, deque his qui eos sequuntur, et de contentione chororum, quotcunque necessario solemnitatibus Diis Daemonibusque constituuntur statutis diebus mensibusque et annis; haec omnia quomodo dispo-

διὰ πέμπτων ἐτῶν εἴθ' ὅπῃ καὶ ὅπως ἔννοιαν διδόν-
835 των τῶν θεῶν τάξεως πέρι διανεμηθῶσι· τότε καὶ τοὺς
μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖ-
σθαι ταχθέντας ὑπό τε ἀθλοθετῶν καὶ τοῦ παιδευτοῦ
τῶν νέων καὶ τῶν νομοφυλάκων, εἰς κοινὸν περὶ αὐτῶν
τούτων συνελθόντων καὶ γενομένων νομοθετῶν αὐτῶν,
τοῦ τε πότε καὶ τίνες καὶ μετὰ τίνων τοὺς ἀγῶνας
ποιήσονται περὶ ἁπάντων χορῶν καὶ χορείας. οἷα δὲ ἕκαστα
αὐτῶν εἶναι δεῖ κατὰ λόγον καὶ κατ' ᾠδὰς καὶ καθ' ἁρ-
μονίας ῥυθμοῖς κραθείσας καὶ ὀρχήσεσι, πολλάκις εἴ- 1
ρηται τῷ πρώτῳ νομοθέτῃ, καθ' ἃ τοὺς δευτέρους δεῖ
μεταδιώκοντας νομοθετεῖν, καὶ τοὺς ἀγῶνας πρεπόν-
τως ἑκάσοις θύμασιν ἐν χρόνοις προσήκουσι νείμαντας
ἑορτὰς ἀποδοῦναι τῇ πόλει ἑορτάζειν. ταῦτα μὲν οὖν
καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὔτε χαλεπὸν γνῶναι τίνα τρόπον
χρὴ τάξεως ἐννόμου λαγχάνειν, οὐδ' αὖ μετατιθέμενα
ἔνθα ἢ ἔνθα μέγα τῇ πόλει κέρδος ἢ ζημίαν ἂν φέ-
ροι· ἃ δὲ μὴ σμικρὸν διαφέρει πείθειν τε χαλεπόν,
θεοῦ μὲν μάλιστα ἔργον, εἴ πως οἷόν τε ἦν ἐπιτάξεις
αὐτὰς παρ' ἐκείνου γίγνεσθαι, νῦν δὲ ἀνθρώπου τολ- 2
μηροῦ κινδυνεύει δεῖσθαί τινος, ὃς παῤῥησίαν διαφε-

nenda sint, et si per tres aut etiam per quinque annos fieri debeant, consilio Deorum intelligentur agenturque. tunc vero certamina musicae vicissim fient, prout athletae ipsi praemiorum declaratores et doctor iuvenum legumque custodes, qui in his ferendarum legum auctoritatem habent, una congregati haec ordinaverint. hi namque et quando et qui et quibuscum singula certamina in omnibus choris choreisque exercere debeant, ordinabunt. qualia vero singula haec, quoad orationem vel cantus vel harmonias numeris saltationibusque mixtas, esse debeant, saepenumero a primo legumlatore est dictum: quem posteriores sequentes, ut singulis sacris temporibusque conveniet, ita certamina quaeque distribuent festosque dies statuent civitati. haec quidem et cetera talia nec intellectu difficilia sunt, quo pacto sint legibus ordinanda: neque, si hoc vel illo modo commutentur, multum prosunt civitati vel obsunt. sunt autem nonnulla plurimi facienda. quae persuadere ita difficile est, ut Dei maximae opus hoc esse videatur, si ab illo possent constitui. nunc autem audacis alicuius hominis opera indigent, qui, libertate dicendi

ρόντως τιμῶν ἐρεῖ τὰ δοκοῦντα ἄριστ' εἶναι πόλει καὶ πολίταις, ἐν ψυχαῖς διεφθαρμέναις τὸ πρέπον καὶ ἑπόμενον πάσῃ τῇ πολιτείᾳ τάττων, ἐναντία λέγων ταῖς μεγίσταισιν ἐπιθυμίαις καὶ οὐκ ἔχων βοηθὸν ἄνθρωπον οὐδένα, λόγῳ ἑπόμενος μόνῳ μόνος.

ΚΛ. Τίν' αὖ νῦν, ὦ ξένε, λόγον λέγομεν; οὐ γάρ πω μανθάνομεν.

ΑΘ. Εἰκότως γε· ἀλλὰ δὴ πειράσομαι ἐγὼ φράζειν ὑμῖν ἔτι σαφέστερον. ὡς γὰρ εἰς παιδείαν ἦλθον τῷ λόγῳ, εἶδον νέους τε καὶ νέας ὁμιλοῦντας φιλοφρόνως ἀλλήλοις. εἰσῆλθε δή με, οἷον εἰκός, φοβηθῆναι ξυννοήσαντα τί τις χρήσεται τῇ τοιαύτῃ πόλει, ἐν ᾗ δὴ νέοι μὲν νέαι τε ἐντραφεῖς εἰσὶ πόνων τε σφοδρῶν καὶ ἀνελευθέρων, οἳ μάλιστα ὕβριν σβεννύουσιν, ἀργοί, θυσίαι δὲ καὶ ἑορταὶ καὶ χοροὶ πᾶσι μέλουσι διὰ βίου. τίνα δή ποτε τρόπον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἀφέξονται τῶν πολλοὺς δὴ καὶ πολλὰς ἐπιθυμιῶν εἰς ἔσχατα βαλλουσῶν, ὧν ἂν ὁ λόγος προστάττῃ ἀπέχεσθαι, νόμος ἐπιχειρῶν γίγνεσθαι; καὶ τῶν μὲν πολλῶν οὐ θαυμαστὸν ἐπιθυμιῶν εἰ κρατοῖ τὰ πρόσθεν νόμιμα ταχθέντα· τὸ γὰρ μὴ πλουτεῖν τε ἐξεῖναι ὑπερβαλλόντως 856

maxime fretus, quae civitati civibusque optima fore censet, ita statuat, ut corruptos civium animos ad decentem habitum legumque observantiam revocet, dum ardentissimis eorum cupiditatibus adversetur, omnique etiam auxilio carens, solam solus rationem secutus non vereatur. *Cli.* Quidnam dicis, hospes? hoc enim non intelligimus. *Athen.* Verisimile est. verum conabor planius dicere, nam cum disciplinam ipsam vitae animadverterem, videremque adolescentes et adolescentulas invicem humaniter conversari: timui, ut par est, considerans, qua in re quispiam ea civitate utatur, ubi adolescentulae adolescentulique delicati sint, qui non magnis durissimisque laboribus, quibus libido petulantiaque exstinguitur, domiti sint, sed festis diebus sacrificiisque et choris omnes plurimum vacent. quomodo igitur in hac civitate ab illis cupiditatibus abstinebunt, quae multos in extremum duxerunt, ita ut ratio, quae abstinere imperet, lex efficiatur? profecto, si leges superiores multas a nobis pellunt cupiditates, nihil mirum est. nam institutio illa, qua nimiae divitiae prohibentur, non parum ad temperantiam confert: et di-

ἀγαθὸν πρὸς τὸ σωφρονεῖν οὐ σμικρόν, καὶ πᾶσα ἡ παιδεία μετρίους πρὸς τὰ τοιαῦτ' εἴληφε νόμους, καὶ πρὸς τούτοις ἡ τῶν ἀρχόντων ὄψις διηναγκασμένη μὴ ἀποβλέπειν ἄλλοσε, τηρεῖν δὲ ἀεὶ τοὺς νέους. ταῦτ' οὖν πρὸς μὲν τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας, ὅσα γε ἀνθρώπινα, μέτρον ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῶν ἐρώτων παίδων τε ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν καὶ γυναικῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικῶν, ὅθεν δὴ μυρία γέγονεν ἀνθρώποις ἰδίᾳ καὶ ὅλαις πόλεσι κακά, πῶς τις τοῦτο διευλαβοῖτ' ἄν, καὶ τί τεμιὼν φάρμακον τούτοις ἑκάστοις τοῦ τοιούτου κιν- 1
δύνου διαφυγὴν εὑρήσει; πάντως οὐ ῥᾴδιον, ὦ Κλεινία. καὶ γὰρ οὖν πρὸς μὲν ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἡ Κρήτη τε ἡμῖν ὅλη καὶ ἡ Λακεδαίμων βοήθειαν ἐπισκῶς οὐ σμικρὰν ξυμβάλλονται τιθεῖσι νόμους ἀλλοίους τῶν πολλῶν τρόπων, περὶ δὲ τῶν ἐρώτων, αὐτοὶ γάρ ἐσμεν, ἐναντιοῦνται παντάπασιν. εἰ γάρ τις ἀκολουθῶν τῇ φύσει θήσει τὸν πρὸ Λαΐου νόμον, λέγων ὡς ὀρθῶς εἶχε τὸ τῶν ἀῤῥένων καὶ νέων μὴ κοινωνεῖν καθά περ θηλειῶν πρὸς μίξιν ἀφροδισίων, μάρτυρα παραγόμε- 2
νος τὴν τῶν θηρίων φύσιν καὶ δεικνὺς πρὸς τὰ τοι- 2
αῦτα οὐχ ἁπτόμενον ἄῤῥενα ἀῤῥενος διὰ τὸ μὴ φύσει τοῦτο εἶναι, τάχ' ἂν χρῷτο πιθανῷ λόγῳ καὶ ταῖς ὑμε-

sciplina illa omnis supra a nobis exposita, leges ad haec commodas habet. Praeterea et principum oculi, coacti non alio intueri sed semper adolescentiam observare, ceteris quidem humanis cupiditatibus modum adhibent: sed adolescentulorum adolescentularumque contra naturam amores, et virorum pro feminis et mulierum pro viris abusus, unde innumera hominibus et privatim et publice mala secuta sunt, quomodo aliquis evitabit, et quod in singulorum periculis remedium inveniet? omnino difficile id est, o Clinia. nam in ceteris quidem multis universa Creta Lacedaemoniaque nobis ad leges ponendas, a multorum moribus alienas, valde opitulantur: sed quod ad amores pertinet, adversantur dissentiuntque omnino. quoniam, si quis naturam secutus legem ante Laium illam posuerit, non dimittens maribus pro feminis abuti, testemque bestiarum naturam citaverit, in quibus mares inter se Veneri operam non dent, quia secundum naturam id minime sit, verisimili forsan ratione utetur, vestrisque

τέραις πόλεσι οὐδαμῶς ξυμφωνοῖ. πρὸς δὲ τούτοις, ὃ διὰ παντός φαμεν δεῖν τὸν νομοθέτην τηρεῖν, τοῦτο ἐν τούτοις οὐχ ὁμολογεῖ. ζητοῦμεν γὰρ ἀεὶ δὴ τί τῶν τιθεμένων πρὸς ἀρετὴν φέρει καὶ τί μή. φέρε δή, τοῦτο ἐὰν συγχωρῶμεν καλὸν ἢ μηδαμῶς αἰσχρὸν νομοθετεῖσθαι τὰ νῦν, τί μέρος ἡμῖν ξυμβάλλοιτ' ἂν πρὸς ἀρετήν; πότερον ἐν τῇ τοῦ πεισθέντος ψυχῇ γιγνόμενον ἐμφύσεται τὸ τῆς ἀνδρίας ἦθος, ἢ ἐν τῇ τοῦ πείσαντος τὸ τῆς σώφρονος ἰδέας γένος; ἢ ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἂν πεισθείη ποτέ, μᾶλλον δὲ ἅπαν τούτου τοὐναντίον τοῦ μὲν ταῖς ἡδοναῖς ὑπείκοντος καὶ καρτερεῖν οὐ δυναμένου ψέξει πᾶς τὴν μαλακίαν, τοῦ δ' εἰς μίμησιν τοῦ θήλεος ἰόντος τὴν τῆς εἰκόνος ὁμοιότητα ἆρ' οὐ μέμψεται; τίς οὖν ἀνθρώπων τοῦτο ὂν τοιοῦτον νομοθετήσει; σχεδὸν οὐδείς, ἔχων γε ἐν τῷ νῷ νόμον ἀληθῆ. πῶς οὖν φαμὲν ἀληθὲς τοῦτο εἶναι; τὴν τῆς φιλίας τε καὶ ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῶν λεγομένων 837
ἐρώτων φύσιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον, εἰ μέλλει τις ταῦτα ὀρθῶς διανοηθήσεσθαι· δύο γὰρ ὄντα αὐτὰ καὶ ἐξ ἀμφοῖν τρίτον ἄλλο εἶδος ἓν ὄνομα περιλαβὸν πᾶσαν ἀπορίαν καὶ σκότον ἀπεργάζεται.

ΚΛ. Πῶς;

civitatibus non consonabit. accedit ad haec, quod minime id assequetur, quod a legislatore semper est observandum. semper enim observari oportet, quid ad virtutem conducat, quod lege sancitur, et quid non. age vero, si id honestum aut non turpe nunc lege statui assentimus, quidnam ad virtutem proderit? utrum in persuasi animo fortitudinis habitum, an in eius, qui persuasit, temperantiae speciem generabit? vel haec quidem nullus unquam, sed potius horum contrarium credet? quippe voluptatibus servientis nec resistentis quisque mollitiem vituperabit. in eo vero, qui feminas imitatur, nonne muliebrem ipsam imaginem quilibet improbabit? quis igitur hominum hoc, cum tale sit, legibus sanciet? ferme nullus, qui veram in mente legem habuerit. quomodo ergo verum hoc esse dicimus? amicitiae utique, cupiditatis, amorumque naturam considerare necesse est, si quis ista recte sit inspecturus. nam cum ipsa duo sint, et tertia ex ambobus species, uno comprehensa nomine, dubitationem omnem et tenebras faciunt. *Cli.*

ΑΘ. Φίλον μέν που καλοῦμεν ὅμοιον ὁμοίῳ κατ' ἀρετὴν καὶ ἴσον ἴσῳ, φίλον δ' αὖ καὶ τὸ δεόμενον τοῦ πεπλουτηκότος, ἐναντίον ὂν τῷ γένει. ὅταν δὲ ἑκάτερον γίγνηται σφοδρόν, ἔρωτα ἐπονομάζομεν.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Φιλία τοίνυν ἡ μὲν ἀπὸ ἐναντίων δεινὴ καὶ ἀγρία καὶ τὸ κοινὸν οὐ πολλάκις ἔχουσα ἐν ἡμῖν, ἡ δ' ἐκ τῶν ὁμοίων ἥμερός τε καὶ κοινὴ διὰ βίου. μικτὴ δὲ ἐκ τούτων γενομένη πρῶτον μὲν καταμαθεῖν οὐ ῥᾳδία, τί ποτε βούλοιτ' ἂν αὐτῷ γενέσθαι τὸν τρίτον ἔρωτά τις ἔχων τοῦτον, ἔπειτα εἰς τοὐναντίον ὑπ' ἀμφοῖν ἑλκόμενος ἀπορεῖ, τοῦ μὲν κελεύοντος τῆς ὥρας ἅπτεσθαι, τοῦ δὲ ἀπαγορεύοντος. ὁ μὲν γὰρ τοῦ σώματος ἐρῶν καὶ τῆς ὥρας καθάπερ ὀπώρας πεινῶν ἐμπλησθῆναι παρακελεύεται ἑαυτῷ, τιμὴν οὐδεμίαν ἀπονέμων τῷ τῆς ψυχῆς ἤθει τοῦ ἐρωμένου· ὁ δὲ πάρεργον μὲν τὴν τοῦ σώματος ἐπιθυμίαν ἔχων, ὁρῶν δὲ μᾶλλον ἢ ἐρῶν τῇ ψυχῇ, δεόντως τῆς ψυχῆς ἐπιτεθυμηκὼς ὕβριν ἤγηται τὴν περὶ τὸ σῶμα τοῦ σώματος πλησμονήν, τὸ σῶφρον δὲ καὶ ἀνδρεῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ τὸ φρόνιμον αἰδούμενος ἅμα καὶ σεβόμενος ἁγνεύειν ἀεὶ μεθ' ἁγνεύοντος τοῦ ἐρωμένου

Quomodo? *Athen.* Amicum enim simile simili virtute, at aequale aequali asserimus. amicum rursus egenum diviti, quamvis genere contrarium sit. quando vero utrumque vehementius fuerit, amorem nuncupamus. *Cli.* Recte. *Athen.* Amicitia, quae a contrariis proficiscitur, dura est et aspera, et saepe vicissitudinem in nobis non habet. quae vero a similibus, placida communisque per vitam. ubi vero ex utrisque componitur benevolentia, primo non facile cognoscitur, quid sibi velit, qui tertio hoc amat amore: deinde ab utrisque in contraria tractus, et ipse, quid faciat, dubitat, cum ab altero aetatis uti flore iubeatur, ab altero prohibeatur. nam qui corpus amat eiusque formam quasi fructum quendam esuriens petit, is satiari dumtaxat quaerit, nullumque animo amati praebet honorem. sed qui minus de corpore curat, et animo considerat potius quam desiderat, cum ipsum, ut decet, animum diligat, corporis usum petulantiam et contumeliam arbitratur; cumque temperantiam, fortitudinem, magnificentiam et prudentiam vereatur et colat, cum casto amico

βούλοιτ' ἄν· ὁ δὲ μιχθεὶς ἐξ ἀμφοῖν τρίτος ἔρως οὗτός ἐσθ' ὃν νῦν διεληλύθαμεν ὡς τρίτον. ὄντων δὲ τούτων τοσούτων πότερον ἅπαντας δεῖ κωλύειν τὸν νόμον, ἀπείργοντα μὴ γίγνεσθαι ἐν ἡμῖν, ἢ δῆλον ὅτι τὸν μὲν ἀρετῆς τε ὄντα καὶ τὸν νέον ἐπιθυμοῦντα ὡς ἄριστον γίγνεσθαι βουλοίμεθ' ἂν ἡμῖν ἐν τῇ πόλει ἐνεῖναι, τοὺς δὲ δύο, εἰ δυναμὸν εἴη, κωλύοιμεν ἄν; ἢ πῶς λέγομεν, ὦ φίλε Μέγιλλε;

ΜΕ. Πάντῃ τοι καλῶς, ὦ ξένε, περὶ αὐτῶν τούτων εἴρηκας τὰ νῦν.

ΑΘ. Ἔοικά γε, ὅ περ καὶ ἐτόπαζον, τυχεῖν τῆς σῆς, ὦ φίλε, ξυνῳδίας· τὸν δὲ νόμον ὑμῶν, ὅ τι νοεῖ περὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδέν με ἐξετάζειν δεῖ, δέχεσθαι δὲ τὴν τῷ λόγῳ συγχώρησιν. Κλεινίᾳ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς αὖθις περὶ αὐτῶν τούτων πειράσομαι ἐπᾴδων πείθειν. τὸ δέ μοι δεδομένον ὑπὸ σφῶν ἴτω, καὶ διεξέλθωμεν πάντως τοὺς νόμους.

ΜΕ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Τέχνην δή τιν' αὖ τοῦτον τοῦ νόμου τῆς θέσεως ἐν τῷ νῦν παρόντι τῇ μὲν ῥᾳδίαν ἔχω, τῇ δ' αὖ τινὰ τρόπον παντάπασιν ὡς οἷόν τε χαλεπωτάτην. 838

ΜΕ. Πῶς δὴ λέγεις;

ΑΘ. Ἴσμεν που καὶ τὰ νῦν τοὺς πλείστους τῶν

castus vivere volet. amor autem ex utrisque his compositus ipse est, quem modo loco tertio ponebamus. cum ergo tres sint amores, utrum omnes lege pellendi sunt? an videlicet eum in civitate suscipiemus, qui virtutem respiciat et adolescentem fieri quam optimum cupiat: duos autem alios, si fieri poterit, repellemus? nunquid aliter tibi, o amice Megille, videtur? *Meg.* Probe admodum de his modo dixisti, hospes. *Athen.* Non frustra, o amice, coniiciebam tuum mihi consensum affore. non oportet autem me nunc, quid de his vestra lex sentit, inquirere; sed, quod admittis, accipere. Cliniae vero postea id persuadere conabor. quod a vobis datum est, modo accipiatur, legesque diligenter consideremus. *Meg.* Rectissime loqueris. *Athen.* Artem in hac lege ferenda quandam habeo, partim quidem facilem, partim omnino difficilem. *Meg.* Quomodo istud? *Athen.* Constat nunc

ἀνθρώπων, καὶ περ παρανόμους ὄντας, ὡς εὖ τε καὶ ἀκριβῶς εἴργονται τῆς τῶν καλῶν συνουσίας οὐκ ἄκοντες, ὡς οἷόν τε δὲ μάλιστα ἑκόντες.

ΜΕ. Πότε λέγεις;

ΑΘ. Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῳ γένωνται καλοί. καὶ περὶ υἱέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος ὢν ὡς οἷόν τε ἱκανώτατα φυλάττει μήτε φανερῶς μήτε λάθρᾳ συγκαθεύδοντα ἢ πως ἄλλως ἀσπαζόμενον ἅπτεσθαι τούτων· ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ παράπαν εἰσέρχεται τοὺς πολλούς.

ΜΕ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα κατασβέννυσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονάς;

ΜΕ. Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;

ΑΘ. Τὸ ταῦτα εἶναι φάναι μηδαμῶς ὅσια, θεμιστὰ δὲ καὶ αἰσχρῶν αἴσχιστα. τὸ δ' αἴτιον ἆρ' οὐ τοῦτ' ἐστί, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτά, ἀλλ' εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον ἀκούειν τε λεγόντων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἐν γελοίοις τε ἅμα ἐν πάσῃ τε σπουδῇ τραγικῇ λεγομένῃ πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας ἢ τινας Οἰδίποδας εἰσάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφαῖς μιχθέντας λαθραίως, ὀφθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον αὐτοῖς ἐπιθέντας δίκην τῆς ἁμαρτίας;

quoque plurimos hominum, quamvis iniqui sint, bene et diligenter et sponte a pulchrorum coniunctione sese abstinere. *Meg.* Quando id fit? *Athen.* Quando frater aut soror eximia pulchritudine alicui sit. a filio quoque filiaque lex eadem, quamvis scripta non sit, sufficienter repellit, prohibetque et manifestum et furtivum istorum concubitum: immo vero facit, ne cupiditas quidem ulla rei huius vulgus aggrediatur. *Meg.* Vera narras. *Athen.* Unum ergo verbum atque brevissimum omnes huiusmodi voluptates exstinxit. *Meg.* Quid illud? *Athen.* Quod fas nihil horum esse dicitur, sed apud Deum odio haberi, et turpium omnium esse turpissima. causa autem nonne haec est? quia nemo aliter praedicat, sed statim ab ineunte aetate, et ioco simul et serio dicta, et saepius in tragoediis haec eadem audiuntur, quando vel Thyestem vel Oedipodem vel Macareum, mortem sibi, debitam sceleris poenam, conscivisse propter huiusce-

ΜΕ. Ὀρθότατα λέγεις γέ γε τοσοῦτον, ὅτι τὸ τῆς φήμης θαυμαξήν τινα δύναμιν εἴληχεν, ὅταν μηδεὶς μηδαμῶς ἄλλως ἀναπνεῖν ἐπιχειρήσῃ ποτὲ παρὰ τὸν νόμον.

ΑΘ. Οὐκοῦν ὀρθὸν τὸ νῦν δὴ ῥηθέν, ὅτι νομοθέτῃ βουλομένῳ τινὰ ἐπιθυμίαν δουλώσασθαι τῶν διαφερόντως τοὺς ἀνθρώπους δουλουμένων ῥᾴδιον γνῶναί γε ὅν τινα τρόπον χειρώσαιτ' ἄν· ὅτι καθειρώσας ταύτην τὴν φήμην παρὰ πᾶσι δούλοις τε καὶ ἐλευθέροις καὶ παισὶ καὶ γυναιξὶ καὶ ὅλῃ τῇ πόλει κατὰ τὰ αὐτά, οὕτω τὸ βεβαιότατον ἀπειργασμένος ἔσαι περὶ τοῦτον τὸν νόμον;

ΜΕ. Πάνυ μὲν οὖν· ὅπως δὲ αὖ τὸ τοιοῦτον ἐθέλοντας λέγειν πάντας δυνατὸν ἔσαι ποτὲ παρασχεῖν.

ΑΘ. Καλῶς ὑπέλαβες· αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἦν τὸ παρ' ἐμοῦ λεχθέν, ὅτι τέχνην ἐγὼ πρὸς τοῦτον τὸν νόμον ἔχοιμι τοῦ κατὰ φύσιν χρῆσθαι τῇ τῆς παιδογονίας συνουσίᾳ, τοῦ μὲν ἄῤῥενος ἀπεχομένους μὴ πτείνοντάς τε ἐκ προνοίας τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, μηδ' εἰς πέτρας τε καὶ λίθους σπείροντας, οὗ μή ποτε φύσιν τὴν αὐτοῦ ῥιζωθὲν λήψεται γόνιμον, ἀπεχομένους δὲ ἀρούρας θηλείας πάσης, ἐν ᾗ μὴ βούλοιτο ἄν

modi venerem narrant. *Meg.* Recte istud dictum est. miram enim famae potentiam novimus, quando nemo aliter, quam iubeat lex, ne respirare quidem audeat. *Athen.* An non recte dictum est a nobis, quod volenti legislatori cupiditatem aliquam earum, quae vehementer sibi subigunt homines, rationi subiicere, facilis cognitu modus est? quippe si famam huiusmodi apud omnes servos et liberos, masculosque et feminas, et universam civitatem, quasi sacrum quiddam dicaverit, firmissimam istam legem efficiet. *Meg.* Ita prorsus. qua vero ratione id assequi poterit, ut libenter idem omnes praedicent? *Athen.* Probe obiecisti. ideo enim a me dictum est, artem me ad hanc legem habere, ut secundum naturam ad procreationem Venere hominus utantur. abstinendum igitur a maribus iubeo. nam qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, ubi radices agere, quod seritur, nunquam poterit. abstinendum quoque et ab agro illo feminino, ubi semen germina-

σοι φύεσθαι τὸ σπαρέν. ὁ δὴ νόμος οὗτος διηνεκὴς μὲν γενόμενος ἅμα καὶ κρατήσας, καθά περ νῦν περὶ τὰς τῶν γονέων συμμίξεις κρατεῖ, ἐὰν καὶ περὶ τὰς ἄλλας νικήσῃ δικαίως, μυρία ἀγαθὰ ἔχει. κατὰ φύσιν μὲν γὰρ πρῶτον κεῖται, λύττης δὲ ἐρωτικῆς καὶ μανίας καὶ μοιχειῶν πασῶν καὶ πωμάτων καὶ σιτίων εἴργεσθαι ποιεῖ τῶν ἀμέτρων πάντων, γυναιξί τε αὐτῶν οἰκείους εἶναι καὶ φίλους· ἄλλα τε πάμπολλα ἀγαθὰ γίγνοιτ' ἄν, εἰ τοῦ νόμου τις τούτου δύναιτο ἐγκρατὴς εἶναι. τάχα δ' ἂν ἡμῖν τις παραξὰς ἀνὴρ σφοδρὸς καὶ νέος, πολλοῦ σπέρματος μεστός, ἀκούων τιθεμένου τοῦ νόμου λοιδορήσειεν ἂν ὡς ἀνόητα καὶ ἀδύνατα τιθέντων νόμιμα, καὶ βοῆς πάντα ἐμπλήσειε. πρὸς ἃ δὴ καὶ βλέψας ἐγὼ τοῦτο εἶπον τὸ ῥῆμα, ὡς τινα τέχνην κεκτήμην, τῇ μὲν ῥᾴστην ἁπασῶν, τῇ δὲ χαλεπωτάτην, πρὸς τὸ τοῦτον τεθέντα ἐμμεῖναι τὸν νόμον. νοῆσαι μὲν γὰρ δὴ ῥᾷστον ὡς δυνατόν τέ ἐστι καὶ ὅπῃ· φαμὲν γὰρ δὴ καθιερωθὲν τοῦτο ἱκανῶς τὸ νόμιμον πᾶσαν ψυχὴν δουλώσεσθαι καὶ παντάπασι μετὰ φόβου ποιήσειν πείθεσθαι τοῖς τεθεῖσι νόμοις. ἀλλὰ γὰρ εἰς τοῦτο προβέβηκε νῦν ὥστ' οὐδ' ἂν ποτε γενέσθαι δοκεῖ, καθά περ τὸ τῶν ξυσσιτίων ἐπιτήδευμα ἀπιστεῖται, μὴ δυνατὸν εἶναι δύνασθαι διὰ βίου πόλιν ὅλην ζῆν πράττου-

nolit producere. haec lex si perpetuo in aliis, sicut in necessitudine paterna, conservabitur, innumerorum erit bonorum causa. nam primo secundum naturam statuta erit: deinde ab omni amorum rabie atque furore, adulteriis potusque et cibi nimio luxu repellet. uxoribus quoque viros conciliabit. et alia plurima pariet bona, si apud quemque fuerit stabilita. sed forsan, si vehemens aliquis iuvenis, multo spermate plenus, hanc legem ferri audierit, improbabit protinus, et alta voce clamabit impossibilia stultaque a nobis lege sanciri. quod quidem cum considerarem, dixi artem me habere quodammodo facillimam, quodammodo etiam difficillimam, ad legem hanc observandam. facile namque intellectu est, quomodo id possibile est. nam cum apud omnes legitima haec sententia dedicata fuerit, animos omnes domabit, efficietque ut metu latis legibus pareant. Sed eo iam res pervenit, ut nunquam effici posse videatur: sicut nec convivii quidem studium credebatur ab universa civitate per-

σαν τοῦτο· ἐλεγχθὲν δ' ἔργῳ καὶ γενόμενον παρ' ὑμῖν, ὅμως ἔτι τό γε γυναικῶν οὐδὲ ἐν ταῖς ὑμετέραις πόλεσι δοκεῖ φύσιν ἔχειν γίγνεσθαι. ταύτῃ δ' αὖ διὰ τὴν τῆς ἀπιστίας ῥώμην εἴρηκα ἀμφότερα ταῦτα εἶναι παγχάλεπα μεῖναι κατὰ νόμον.

ΜΕ. Ὀρθῶς γε σὺ λέγων.

ΑΘ. Ὡς δ' οὖν οὐκ ἔξιν ὑπὲρ ἄνθρωπον, οἷόν τε δὲ γενέσθαι, βούλεσθε ὑμῖν πειραθῶ τινὰ λόγον ἐχόμενον πιθανότητος εἰπεῖν τινός;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Πότερον οὖν τις ἀφροδισίων ῥᾷον ἂν ἀπέχοιτο, καὶ τὸ ταχθὲν ἐθέλοι περὶ αὐτὰ μετρίως ποιεῖν, εὖ τὸ σῶμα ἔχων καὶ μὴ ἰδιωτικῶς ἢ φαύλως;

ΚΛ. Πολύ που μᾶλλον μὴ ἰδιωτικῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐκ ἴσμεν τὸν Ταραντῖνον Ἴκκον ἀκοῇ διὰ τὸν Ὀλυμπιάσι τε ἀγῶνα καὶ τοὺς τε ἄλ- 840
λους, ὧν διὰ φιλονεικίαν καὶ τέχνην καὶ τὸ μετὰ τοῦ σωφρονεῖν ἀνδρεῖον ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος, ὡς λόγος, οὔ τέ τινος πώποτε γυναικὸς ἥψατο οὐδ' αὖ παιδὸς ἐν ὅλῃ τῇ τῆς ἀσκήσεως ἀκμῇ; καὶ δὴ καὶ Κρίσωνα καὶ Ἄσυλον καὶ Διόπομπον καὶ ἄλλους παμπόλλους ὁ αὐτός που λόγος ἔχει. καί τοι τῶν γ' ἐμῶν καὶ σῶν πο-

petuo posse observari: et tamen apud nos re ipsa fieri videtur; quod inter mulieres nec in civitatibus quidem vestris fieri posse putatur. hac equidem ratione propter huius incredulitatis vim difficillimum esse dixi, haec utraque lege servari. *Meg.* Et recte quidem. *Athen.* Quod autem supra vires humanas non sunt, sed fieri possunt, vultis, ut verisimilem quandam rationem vobis exponam? *Cli.* Cur non? *Athen.* Utrum facilius quispiam a venereis abstinebit, voletque ordinem his impositum moderate servare, cum bene ex prudenti aliqua diligentia corpus affectum fuerit; an cum contra? *Cli.* Multo magis cum bene atque ex arte. *Athen.* Num igitur de Tarentino Icco non audivimus, qui propter Olympica aliaque certamina, artificioso circa haec studio temperantiam simul et fortitudinem animi consecutus, nullam unquam in toto exercitationis suae tempore Venerem cognovit? idem quoque de Chrisone, Astylo et Diopompo aliisque quam

λιτων, ὦ Κλεινία, πολὺ κάκιον ἦσαν πεπαιδευμένοι τὰς ψυχάς, τὰ δὲ σώματα πολὺ μᾶλλον σφριγῶντες.

ΚΛ. Ἀληθῆ ταῦτα λέγεις, ὅτι σφόδρα ὑπὸ τῶν πρεσβυτῶν ἐστιν εἰρημένα περὶ τούτων τῶν ἀθλητῶν ὡς ἔνεκα ποτὲ γενόμενα.

ΑΘ. Τί οὖν; οἱ μὲν ἄρα νίκης ἕνεκα πάλης καὶ δρόμων καὶ τῶν τοιούτων ἐτόλμησαν ἀπέχεσθαι λεγομένου πράγματος ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐδαίμονος, οἱ δὲ ἡμέτεροι παῖδες ἀδυνατήσουσι καρτερεῖν πολὺ καλλίονος ἕνεκα νίκης, ἣν ἡμεῖς καλλίστην ἐκ παίδων πρὸς αὐτοὺς λέγοντες ἐν μύθοις τε καὶ ἐν ῥήμασι καὶ ἐν μέλεσιν ᾄδοντες, ὡς εἰκός, κηλήσομεν;

ΚΛ. Ποίας;

ΑΘ. Τῆς τῶν ἡδονῶν νίκης ἐγκρατεῖς ὄντας ἂν ζῆν εὐδαιμόνως, ἡττωμένους δὲ τοὐναντίον ἅπαν. πρὸς δὲ τούτοις ἔτι φόβος ὁ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὅσιον αὐτὸ εἶναι δύναμιν ἡμῖν οὐκ ἄρα ἕξει κρατεῖν ὧν ἄλλοι κεκρατήκασι τούτων ὄντες χείρονες;

ΚΛ. Εἰκός γ' οὖν.

ΑΘ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐνταῦθά ἐσμεν τούτου τοῦ νομίμου πέρι, διὰ κάκην δὲ τὴν τῶν πολλῶν εἰς ἀπορίαν ἐπέσομεν, φημὶ τὸ μὲν ἡμέτερον νόμιμον ἀτε-

plurimis fertur. quamquam, o Clinia, multo peius animos bonis artibus excoluerant, quam tui meique cives: corporibus certe multo magis vigebant. *Cli.* Vera narras, quod a priscis ita ab athletis facta haec fuisse praedicantur. *Athen.* Illi igitur, ut in luctando et currendo ceterisque huiusmodi vincerent alios, ab ea voluptate, quae beata vulgo existimatur, abstinere voluerunt: nostri adolescentes victoriae causa longe praestantioris non poterunt? quam nos carminibus fabulisque et soluta oratione et cantibus esse optimam statim ad puerorum aures praedicabimus, et, ut verisimile est, oblectando persuadebimus, *Cli.* Quam victoriam dicis? *Athen.* Ut voluptate, inquam, victa feliciter vivant: victi autem contra. praeterea metus ille, ne, quod minime fas est, committatur, nonne ad idem potissimum conferet, ut ea videlicet superent, quae alii, quamvis deteriores, superrasse dicuntur? *Cli.* Consentaneum id quidem. *Athen.* Postquam huc in lege hac ferenda devenimus, et propter multorum pravi-

γνῶς δεῖν περὶ αὐτῶν τούτων πορεύεσθαι λέγον ὡς οὐ δεῖ χείρους ἡμῖν εἶναι τοὺς πολίτας ὀρνίθων καὶ ἄλλων θηρίων πολλῶν, οἳ κατὰ μεγάλας ἀγέλας γεννηθέντες μέχρι μὲν παιδογονίας ἤθεοι καὶ ἀκήρατοι γάμων τε ἄγνοὶ ζῶσιν, ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἡλικίας ἔλθωσι, συνδυασθέντες ἄρρην θηλείᾳ κατὰ χάριν καὶ θήλεια ἄρρενι τὸν λοιπὸν χρόνον ὁσίως καὶ δικαίως ζῶσιν, ἐμμένοντες βεβαίως ταῖς πρώταις τῆς φιλίας ὁμολογίαις· δεῖν δὴ θηρίων γε αὐτοὺς ἀμείνους εἶναι. ἐὰν δ' οὖν ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων τῶν πλείσων διαφθείρωνται, τὴν λεγομένην ἄτακτον Ἀφροδίτην ἐν αὐτοῖς ὁρῶντές τε καὶ ἀκούοντες μέγιστον δυναμένην, καὶ οὕτω δὴ μὴ δυνατοὶ γίγνωνται κατακρατεῖν, δεύτερον νόμον ἐπ' αὐτοῖς μηχανᾶσθαι χρὴ τοὺς νομοφύλακας νομοθέτας γενομένους.

ΚΛ. Τίνα δὴ συμβουλεύεις αὐτοῖς τίθεσθαι νόμον, ἐὰν ὁ νῦν τιθέμενος αὐτοὺς ἐκφύγῃ;

ΑΘ. Δῆλον ὅτι τὸν ἐχόμενον τούτου δεύτερον, 841
ὦ Κλεινία.

ΚΛ. Τίνα λέγεις;

ΑΘ. Ἀγύμναστον ὅτι μάλιστα ποιεῖν τὴν τῶν ἡδονῶν ῥώμην, τὴν ἐπίχυσιν καὶ τροφὴν αὐτῆς διὰ πόνων ἄλλοσε τρέποντα τοῦ σώματος. εἴη δ' ἂν τοῦτο,

tatem in dubitationem incidimus, audacter iam manifesteque dicamus non oportere, ut cives nostri avibus multisque belluis sint peiores. permultos enim greges ipsarum videmus integre atque caste, antequam procreandi temqus advenerit, vivere: sed cum hanc aetatem attigerint, mas feminae et femina mari coniunctae, iuste sancteque in prima perseverantes amicitia, reliquam peragunt vitam. oportet igitur esse eos bestiis meliores. quod si a ceteris Graecis barbarisque plurimis corrumpantur, nec possint se continere, cum videant audiantque inordinatam apud eos Venerem plurimum posse: alteram praeterea legem custodes legum, ad ferendas leges auctoritatem nacti, excogitent. *Cli.* Quam modo ferre legem consulis, si hanc non susceperint? *Athen.* Quae haec, o Cliuia, sequitur. *Cli.* Quaenam illa est? *Athen.* Ut quam maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, et alio vires suas convertant. quod erit, si non impudenter ipsa utentur. nam si rarius propter ruborem id fiat, im-

εἰ ἀναίδεια μὴ ἐνείη τῇ τῶν ἀφροδισίων χρήσει· σπανίῳ γὰρ αὖ τῷ τοιούτῳ δι' αἰσχύνην χρώμενοι ἀσθενεστέραν ἂν αὐτὴν δέσποιναν κτῷντο, ὀλιγάκις χρώμενοι. τὸ δὴ λανθάνειν τούτων δρῶντά τι καλὸν παρ' αὐτοῖς ἔξω νόμιμον, ἔθει καὶ ἀγράφῳ νομισθὲν νόμῳ, τὸ δὲ μὴ λανθάνειν αἰσχρόν, ἀλλ' οὐ τὸ μὴ πάντως θρᾷν. οὕτω τοῦτο αἰσχρὸν αὖ καὶ καλὸν δευτέρως ἂν ἡμῖν ἐν νόμῳ γενόμενον κέοιτο, ὀρθότητα ἔχον δευτέραν, καὶ τοὺς τὰς φύσεις διεφθαρμένους, οὓς ἥττους αὐτῶν προσαγορεύομεν, ἓν γένος ὄν, περιλαβὸν τὰ τρία γένη, βιάζοιτ' ἂν μὴ παρανομεῖν.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τό τε θεοσεβὲς ἅμα καὶ φιλότιμον καὶ τὸ μὴ τῶν σωμάτων ἀλλὰ τῶν τρόπων τῆς ψυχῆς ὄντων καλῶν γεγονὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ. ταῦτα δὴ καθά περ ἴσως ἐν μύθῳ τὰ νῦν λεγόμεν' ἐστὶν εὐχαί, πολύ γε μὴν ἄριστα, εἴ περ γίγνοιτο ἐν πάσαις πόλεσι, γίγνοιτο ἄν. τάχα δ' ἄν, εἰ θεὸς ἐθέλοι, κἂν δυοῖν θάτερα βιασαίμεθα περὶ ἐρωτικῶν, ἢ μηδένα τολμᾶν μηδενὸς ἅπτεσθαι τῶν γενναίων ἅμα καὶ ἐλευθέρων πλὴν γαμετῆς ἑαυτοῦ γυναικός, ἄθυτα δὲ παλλακῶν σπέρματα καὶ νόθα μὴ σπείρειν μηδὲ ἄγονα ἀρρένων παρὰ φύσιν· ἢ τὸ μὲν τῶν ἀρρένων πάμπαν ἀφελοίμεθ' ἄν, τὸ δὲ γυ-

becillior erit domina. clam ergo consuetudo et lex non scripta haec fieri suadeat: contra autem fieri, velut turpe dissuadeat: turpeque sic non omnino agere. sic enim et secundo servabimus honestum loco: et genus unum hominum, tria genera continens, homines depravatae naturae, quos sui dominos esse negamus, coget utique, ne leges contemnant. *Cli.* Quae tria genera? *Athen.* Cultores, inquam, Deorum, honoris amatores, et qui non corporum sed animi morum pulchritudinem diligunt. haec quasi per fabulam dicta votoque similia: multum tamen civitatibus omnibus, si ea servare potuerint, collatura. fortasse autem, si Deus voluerit, duorum alterum in amatoriis assequemur: vel ut nemo generosas liberasque mulieres, praeter uxorem, audeat tangere: nec ullus nothos ex concubina suscipiat; nec infoecundos marium agros praeter naturam serat: vel alterum quidem omnino tollemus, ne quis cum maribus congrediatur. si quis autem aliis mulieribus commisceatur quam cum his, quae cum Diis sacris-

ναικῶν, εἴ τις συγγίγνοιτό τινι πλὴν ταῖς μετὰ θεῶν καὶ ἱερῶν γάμων ἐλθούσαις εἰς τὴν οἰκίαν, ὠνηταῖς εἴτε ἄλλῳ ὁτῳοῦν τρόπῳ κτηταῖς, μὴ λανθάνων ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πάσας, τάχ' ἂν ἄτιμον αὐτὸν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπαίνων νομοθετοῦντες ὀρθῶς ἂν δόξαιμεν νομοθετεῖν, ὡς ὄντως ὄντα ξενικόν. οὗτος δὴ νόμος, εἴτε εἷς εἴτε δύο αὐτοὺς χρὴ προσαγορεύειν, κείσθω περὶ ἀφροδισίων καὶ ἁπάντων τῶν ἐρωτικῶν, ὅσα πρὸς ἀλλήλους διὰ τὰς τοιαύτας ἐπιθυμίας ὁμιλοῦντες ὀρ- 842
θῶς τε καὶ οὐκ ὀρθῶς πράττομεν.

ΜΕ. Καὶ τοίνυν, ὦ ξένε, ἐγὼ μέν σοι σφόδρα δεχοίμην ἂν τοῦτον τὸν νόμον, ὁ δὲ δὴ Κλεινίας αὐτὸς φραζέτω τί ποτε περὶ αὐτῶν διανοεῖται.

ΚΛ. Ἔσαι ταῦτα, ὦ Μέγιλλε, ὁπόταν γε δή μοι δόξῃ τις παραπεπτωκέναι καιρός· νῦν μὴν ἐῶμεν τὸν ξένον ἔτι εἰς τὸ πρόσθεν προϊέναι τῶν νόμων.

ΜΕ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἀλλὰ μὴν νῦν γε προϊόντες ἤδη σχεδόν ἐσμεν ἐν τῷ κατεσκευάσθαι μὲν ξυσσίτια, ὃ φαμεν
ὃ ἄλλοθι μὲν ἂν χαλεπὸν εἶναι, ἐν Κρήτῃ δὲ οὐδεὶς ἄλλως ἂν ὑπολάβοι δεῖν γίγνεσθαι. τὸ δὲ τίνα τρόπον, πότερον ὡς ἐνθάδε ἢ καθά περ ἐν Λακεδαίμονι, ἢ παρὰ ταῦτα ἔξι τι τρίτον εἶδος ξυσσιτίων ἀμφοῖν τούτοιν ἄμεινον ἂν ἔχον, τοῦτο οὔτ' ἐξευρεῖν μοι χαλε-

que nuptiis domum venerunt, emptis videlicet vel alio quocunque modo acquisitis, nisi viros simul mulieresque omnes lateat, infamis lege omnibusque civitatis honoribus, ceu peregrinus aliquis, privatus sit. haec lex, sive simplex sive duplex sit, de rebus venereis amatoriisque omnibus, quas inter nos propter huiusmodi affectus recte vel non recte agimus, lata sit. *Meg.* Ego equidem hanc legem valde probo. Clinia vero iste, quid sibi videtur, nobis aperiat. *Cli.* Faciam, o Megille, cum occasio dabitur. nunc autem sinamus hospitem ulterius in ferendis legibus progredi. *Meg.* Probe. *Athen.* Sed adeo iam progressi sumus, ut ad convivia devenerimus. quam quidem rem alibi difficilem esse dicimus: in Creta autem nemo frustra existimabit fieri oportere. Quomodo autem? utrum ut hic, aut quemadmodum apud Lacedaemonios, an tertius quidam modus utrisque his melior inveniatur, nec inventu difficile id mihi videtur, nec, inventum cum

πὸν εἶναι δοκεῖ μέγα τε ἀγαθὸν εὑρηθὲν οὐδὲν ἀπεργάσεσθαι· καὶ γὰρ νῦν ἐμμελῶς ἔχειν κατεσκευασμένα.

Τούτοις δ' ἑξὶν ἀκόλουθον ἢ τοῦ βίου κατασκευή, τίν' αὐτοῖς ἂν τρόπον ἔποιτο. βίος δὴ ἄλλαις μὲν πόλεσι παντοδαπῶς ἂν καὶ πολλαχόθεν εἴη, μάλιστα δὲ ἐκ διπλασιων ἢ τούτοις· ἐκ γῆς γὰρ καὶ ἐκ θαλάττης τοῖς πλείοις τῶν Ἑλλήνων ἐξὶ κατεσκευασμένα τὰ περὶ τὴν τροφήν, τούτοις δὲ μόνον ἐκ γῆς. τῷ μὲν οὖν νομοθέτη τοῦτο ῥᾷον· οὐ γὰρ μόνον ἡμίσεις αὖ γίγνονται νόμοι μέτριοι, πολὺ δ' ἐλάττους, ἔτι δ' ἐλευθέροις ἀνθρώποις μᾶλλον πρέποντες. ναυκληρικῶν μὲν γὰρ καὶ ἐμπορικῶν καὶ καπηλευτικῶν καὶ πανδοκεύσεων καὶ τελωνικῶν καὶ μεταλλειῶν καὶ δανεισμῶν καὶ ἐπιτόκων τόκων καὶ ἄλλων μυρίων τοιούτων τὰ πολλὰ ἀπήλλακται χαίρειν αὐτοῖς εἰπὼν ὁ περὶ ταύτην τὴν πόλιν νομοθέτης, γεωργοῖς δὲ καὶ νομεῦσι καὶ μελιττουργοῖς καὶ τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φυλακτηρίοις τε καὶ ἐπιζάταις ὀργάνων νομοθετήσει, τὰ μέγιστα ἤδη νενομοθετηκὼς περὶ γάμους ἅμα καὶ γενέσεις παίδων καὶ τροφάς, ἔτι δὲ καὶ παιδείας ἀρχῶν τε καταξάσεις ἐν τῇ πόλει. νῦν δ' ἐπὶ τοὺς τὴν τροφὴν καὶ ὅσοι περὶ αὐ-

fuerit, maxime profuturum. enimvero concinne et nunc constituta videntur. sequitur nunc, ut de victu, quomodo haberi possit, dicamus. victus in aliis civitatibus multiplex variisque ex locis, maxime vero duplici ex loco in ceteris comparatur. nam ex mari ac terra plurimis Graecorum civitatibus advehitur, cum istis terra solummodo advehatur. quae res legumlatori facilior. multo enim maior quam dimidia pars legum sufficiet. praeterea convenientiores liberis hominibus leges ponentur. navalium enim et mercatorum, cauponum, diversorii, publicanorum, permutationum, fodicinarumque metallicarum, et mutui foenoris, ac mille huiusmodi leges, ferre non admodum cogitur. quare in civitate hac nostra legum conditor, his omissis, dumtaxat agricolis, pastoribus, apum curatoribus talinmque custodibus atque ministris leges dabit: cum de nuptiis liberorumque procreatione, educatione, disciplina, magistratuumque designatione, maxima ex parte tractaverit. nunc ergo ad leges de victu deque iis, qui la-

τὴν ταύτην συνδιαπονοῦσιν, ἀναγκαῖον νομοθετοῦντά ἐξι τρίπεσθαι. Πρῶτον δὴ νόμοι ἐσωσαν λεγόμενοι τοῦνομα γεωργικοί. Διὸς ὁρίου μὲν πρῶτος νόμος ὅδε εἰρήσθω· μὴ κινείτω γῆς ὅρια μηδεὶς μήτε οἰκείου πολίτου γείτονος μήτε ὁμοτέρμονος, ἐπ' ἐσχατιᾶς πεκτημένος ἄλλῳ ξένῳ γειτονῶν, νομίσας τὸ τἀκίνητα κινεῖν ἀληθῶς τοῦτο εἶναι, βουλέσθω δὲ πᾶς πέτρον ἐπιχειρῆσαι κινεῖν τὸν μέγιστον ἄλλον [πλὴν ὅρον] μᾶλλον ἢ σμικρὸν λίθον ὁρίζοντα φιλίαν καὶ ἐχθραν ἔνορκον παρὰ θεῶν· τοῦ μὲν γὰρ ὁμόφυλος Ζεὺς μάρτυς, τοῦ δὲ ξένιος, οἳ μετὰ πολέμων τῶν ἐχθίστων ἐγείρονται. καὶ ὁ μὲν πεισθεὶς τῷ νόμῳ ἀναίσθητος τῶν ἀπ' αὐτοῦ κακῶν γίγνοιτ' ἄν, καταφρονήσας δὲ δικαίαις δίκαις ἔνοχος ἔξω, μιᾷ μὲν παρὰ θεῶν καὶ πρώτῃ, δευτέρᾳ δὲ ὑπὸ νόμου. μηδεὶς γὰρ ἑκὼν κινείτω γῆς ὅρια γειτόνων· ὃς δ' ἂν κινήσῃ, μηνυέτω μὲν ὁ βουλόμενος τοῖς γεωμόροις, οἱ δὲ εἰς τὸ δικαστήριον ἀγόντων· ἢν δέ τις ὄφλῃ τὴν τοιαύτην δίκην, ὡς ἀνάδαξον γῆν λάθρᾳ καὶ βίᾳ ποιοῦντος τοῦ ὄφλοντος, τιμάτω τὸ δικαστήριον ὅ τι ἂν δέῃ πάσχειν ἢ ἀποτίνειν τὸν ἡττηθέντα. Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο. βλάβαι πολλαὶ καὶ σμικραὶ γειτόνων γιγνόμεναι, διὰ τὸ θα-

bore suo ipsum parant, venire necesse est. et agriculturae leges primo ponantur. primaque terminalis Iovis haec: nemo fines atque terminos terrae moveat, nec civis vincini, nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat: sed putet id esse verum, quod fertur, hic immobilia movet: malitque unusquisque saxum ingens movere quam parvum lapidem, iureiurando a Diis firmatum, quo amicitiae et inimicitiae terminentur. alterius enim Iuppiter contribulis, alterius hospitalis est testis, qui hostili proelio semperinsurgunt. qui legi obtemperat, indemnis utique sit: qui eam despexerit, duplices poenas luat, primo quidem Deo vindice, deinde lege, quae iubet, ut nemo sponte vicini agri terminos moveat. eum vero, qui moverit, quicunque voluerit, ad agricolas deferat, agricolae ad iudicium ducant: a quo damnatus, utpote terminorum clam vique turbator, reddat patiaturque, prout iudices iudicaverint. multa deinde parvaque damna, in vincinia saepius facta, magnas inimicitias pariunt, vicinitatem difficilem

μίζειν ἔχθρας ὄγκον μέγαν ἐντίκτουσαι, χαλεπὴν καὶ σφόδρα πικρὰν γειτονίαν ἀπεργάζονται. διὸ χρὴ πάντως εὐλαβεῖσθαι γείτονα γείτονι μηδὲν ποιεῖν διάφορον, τῶν τε ἄλλων πέρι καὶ δὴ καὶ ἐπεργασίας ξυμπάσης σφόδρα διευλαβούμενον· τὸ μὲν γὰρ βλάπτειν οὐδὲν χαλεπὸν ἀλλ' ἀνθρώπου παντός, τὸ δ' ἐπωφελεῖν οὐδαμῇ ἅπαντος. ὃς δ' ἂν ἐπεργάζηται τὰ τοῦ γείτονος ὑπερβαίνων τοὺς ὅρους, τὸ μὲν βλάβος ἀποτινέτω, τῆς δὲ ἀναιδείας ἅμα καὶ ἀνελευθερίας ἕνεκα ἰατρευόμενος διπλάσιον τοῦ βλάβους ἄλλο ἐκτισάτω τῷ βλαφθέντι. τούτων δὲ καὶ ἁπάντων τῶν τοιούτων ἐπεγνώμονές τε καὶ δικασταὶ καὶ τιμηταὶ γιγνέσθων ἀγρονόμοι, τῶν μὲν μειζόνων, καθά περ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴρηται, πᾶσα ἡ τοῦ δωδεκατημορίου τάξις, τῶν ἐλαττόνων δὲ οἱ φρούραρχοι τούτων. καὶ ἐάν τις βοσκήματα ἐπινέμῃ, τὰς βλάβας ὁρῶντες κρινόντων καὶ τιμώντων. καὶ ἐὰν ἐσμοὺς ἀλλοτρίους σφετερίζῃ τις τῇ τῶν μελιττῶν ἡδονῇ ξυνεπόμενος, καὶ κατακρούων οὕτως οἰκειῶται, τινέτω τὴν βλάβην. καὶ ἐὰν πυρεύων τὴν ὕλην μὴ διευλαβηθῇ τῶν τοῦ γείτονος, τὴν δόξασαν ζημίαν τοῖς ἄρχουσι ζημιούσθω. καὶ ἐὰν φυτεύων μὴ ἀπολείπῃ τῷ μέτρον τῶν τοῦ γείτονος χωρίων, καθά

et amaram reddunt. propterea caveat vicinus, ne vicino noceat, cum in aliis tum vel maxime in agris colendis. nocere namque non difficile sed cuiuslibet hominis est, prodesse vero non cuiuslibet. quicunque vero fines egressus vicini coluerit agros, damnum restituat, et impudentiae atque illiberalitatis poenas luat: duplumque loco mulctae ipsi deponat, cuius agrum coluit. cognitores vero et iudices censoresque huius rei agrorum curatores sint: in maioribus quidem, ut supra dictum est, universus duodecimae partis ordo; in minoribus vero, qui custodiis praesunt. si quis pascuis noceat, illi consideratis damnis iudicent atque condemnent. si aliena examina quis persequitur, atque aera pulsans delectatione apes ad se trahit, damnum restituat. si quis ignem in materiam sic immiserit, ut vicino non caverit, prout magistratibus videbitur, condemnetur. similiter, qui in plantando mensuram vicini agri non reliquit, ita plectatur, ut a plerisque legumlatoribus sufficienter est dictum. quorum legibus uti debemus, nec putare multa et minima, quae cuiuslibet legumlatoris sunt, a maiori civitatis conditore esse san-

περ εἴρηται καὶ πολλοῖς νομοθέταις ἱκανῶς, ὧν τοῖς νόμοις ἱκρὴ προσχρῆσθαι καὶ μὴ πάντα ἀξιοῦν πολλὰ καὶ σμικρὰ καὶ τοῦ ἐπιτυχόντος νομοθέτου γιγνόμενα τὸν μείζω πόλεως κοσμητὴν νομοθετεῖν, ἐπεὶ καὶ τῶν 844
ὑδάτων πέρι γεωργοῖσι παλαιοὶ καὶ καλοὶ νόμοι κείμενοι οὐκ ἄξιοι παροχετεύειν λόγοις, ἀλλ' ὁ βουληθεὶς ἐπὶ τὸν αὑτοῦ τόπον ἄγειν ὕδωρ ἀγέτω μὲν ἀρχόμενος ἐκ τῶν κοινῶν ναμάτων, μὴ ὑποτέμνων πηγὰς φανερὰς ἰδιώτου μηδενός, ᾗ δ' ἂν βούληται ἄγειν,
πλὴν δι' οἰκίας ἢ ἱερῶν τινῶν ἢ καὶ μνημάτων, ἀγέτω, μὴ βλάπτων πλὴν αὐτῆς τῆς ὀχεταγωγίας. ἀϋδρία δὲ εἴ τισι τόποις ξύμφυτος ἐκ γῆς τὰ ἐκ Διὸς ἰόντα ἀποξέγει νάματα, καὶ ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων πωμάτων, ὀρυττέτω μὲν ἐν τῷ αὑτοῦ χωρίῳ μέχρι τῆς κεραμίδος γῆς, ἐὰν δ' ἐν τούτῳ τῷ βάθει μηδαμῶς ὕδατι προστυγχάνῃ, παρὰ τῶν γειτόνων ὑδρευέσθω μέχρι τοῦ ἀναγκαίου πώματος ἑκάστοις τῶν οἰκετῶν· ἐὰν δὲ δι' ἀκριβείας ᾖ καὶ τοῖς γείτοσι, τάξιν τῆς ὑδρείας ταξάμενος παρὰ τοῖς ἀγρονόμοις, ταύτην ἡμέρας ἑκάστης
κομιζόμενος, οὕτω κοινωνείτω τοῖς γείτοσιν ὕδατος. ἐὰν δὲ ἐκ Διὸς ὕδατα γιγνόμενα, τὸν ἐπάνω γεωργοῦντα ἢ καὶ ὁμοτοιχον οἰκοῦντα τῶν ὑποκάτω βλάπτῃ τις μὴ διδοὺς ἐκροήν, ἢ τοὐναντίον ὁ ἐπάνω με-

cienda. nam et de aquis priscae leges et bonae sunt, quae profecto recitatione derivandae non sunt. sed qui aquam ad sua voluerit ducere, a publicis fontibus ita deducat, ut nullius privati manifestum fontem perturbet. deducat autem, qua velit, praeterquam per domos aut sepulcra aut loca Diis consecrata: nec aliud damnum inferat, nisi quod ab ipso rivulo efficitur. quod si aquae inopia, solo insita in locis aliquibus, aquas ab Iove prodeuntes non retinet, eum necessitate quispiam opprimatur, in loco suo ad cretam usque effodiat: et, si hac in profunditate nihil aquae invenerit, tantum a vicinis aquetur, quantum necessitas postulat. sed si vicinis quoque pauca sit, aquandi modus, quo utatur quotidie, sibi ab agri curatoribus statuatur. si vero aquae pulviales abundent, et qui inferiores partes habitant aut colunt, defluxum ita prohibeant, ut superioribus noceant: aut contra si superior, inconsiderate fluere aquas

θειῖς εἰκῇ τὰ ῥεύματα βλάπτῃ τὸν κάτω, καὶ περὶ ταῦτα μὴ ἐθέλωσι διὰ ταῦτα κοινωνεῖν ἀλλήλοις, ἐν ἄξει μὲν ἀζυνόμον, ἐν ἀγρῷ δὲ ἀγρονόμιον ἐπάγων ὁ βουλόμενος ταξάσθω τί χρὴ ποιεῖν ἑκάτερον· ὁ δὲ μὴ ἐμμένων ἐν τῇ τάξει φθόνου θ' ἅμα καὶ δυσκόλου ψυχῆς ὑπεχέτω δίκην, καὶ ὅπλων διπλάσιον τὸ βλάβος ἀποτινέτω τῷ βλαφθέντι, μὴ ἐθελήσας τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι. Ὀπώρας δὲ δὴ χρὴ κοινωνίαν ποιεῖσθαι πάντας τοιάνδε τινά. διττὰς ἡμῖν δωρεὰς ἡ θεὸς ἔχει χάριτος αὕτη, τὴν μὲν παιδείαν Διονυσιάδα ἀθησαύριζον, τὴν δ' εἰς ἀπόθεσιν γενομένην κατὰ φύσιν. ἔζω δὴ περὶ ὀπώρας ὅδε νόμος ταχθείς. ὃς ἂν ἀγροίκου ὀπώρας γεύσηται, βοτρύων εἴτε καὶ σύκων, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ὥραν τὴν τοῦ τρυγᾶν ἀρκτούρῳ ξύνδρομον, εἴτ' ἐν τοῖς αὐτοῦ χωρίοις εἴτε καὶ ἐν ἄλλων, ἱερὰς μὲν πεντήκοντα ὀφειλέτω τῷ Διονύσῳ δραχμάς, ἐὰν ἐκ τῶν ἑαυτοῦ δρέπῃ, ἐὰν δ' ἐκ τῶν γειτόνων, μνᾶν, ἐὰν δ' ἐξ ἄλλων, δύο μέρη τῆς μνᾶς. ὃς δ' ἂν τὴν γενναίαν νῦν λεγομένην σαφυλὴν ἢ τὰ γενναῖα σῦκα ἐπονομαζόμενα ὀπωρίζειν βούληται, ἐὰν μὲν ἐκ τῶν οἰκείων λαμβάνῃ, ὅπως ἂν ἐθέλῃ καὶ ὁπόταν βούληται καρπούσθω, ἐὰν δ' ἐξ ἄλλων μὴ πείσας, ἑπόμενος τῷ νόμῳ τῷ μὴ κινεῖν ὅ τι μὴ κατέ-

permittens, inferiori noceat, et convenire inter se nequeant: in urbe quidem aedilis, in agris vero, qui agris praeest, modum imponat. quem si quis non servaverit, invidiae et perversitatis poenas persolvat, et vicino damnum in duplo restituat. fructuum autem communis huiusmodi participatio sit. binae nobis gratiae dona haec Dea largitur: unum Dionysiacum, quod recondi non potest: alterum vero, quod repositioni aptum est. haec igitur lex de fructibus sanciatur: qui uvas aut ficus de rusticis fructibus ante vindemiae tempus gustaverit, quod arcturo concurrit, quinquaginta drachmas, si de suo argo collegerit, Dionysio dedicandas persolvat: sin a vicinis acceperit, minam: sin ab aliis, duas minae partes. uvas autem ficusque, quos generosos nominavimus, neque commode recondi possunt, quomodo et quando velit, si sua haec sunt, colligat: sin vero aliena, quoniam lex est, ut nemo moveat, quae non deposuit, qui accepit, nisi persua-

θετο, ἐκείνως ἀεὶ ζημιούσθω. ἐὰν δὲ δὴ δοῦλος μὴ πεί- 845
σας τὸν δεσπότην τῶν χωρίων ἀπήταί του τῶν τοιούτων, κατὰ ῥᾶγα βοτρύων καὶ οὖκον συκῆς ἰσαρίθμους πληγὰς τούτοις μαστιγούσθω. μέτοικος δὲ ὠνούμενος τὴν γενναίαν ὀπώραν ὀπωριζέτω, ἐὰν βούληται. ἐὰν δὲ ξένος ἐπιθημήσας ὀπώρας ἐπιθυμῇ φαγεῖν διαπορευόμενος τὰς ὁδούς, τῆς μὲν γενναίας ἁπτέσθω, ἐὰν βούληται, μεθ' ἑνὸς ἀκολούθου χωρὶς τιμῆς, ξένια δεχόμενος, τῆς δὲ ἀγροίκου λεγομένης καὶ τῶν τοιούτων
10 ὁ νόμος εἱργέτω μὴ κοινωνεῖν ἡμῖν τοὺς ξένους· ἐὰν δέ τις ἄἶξωρ ὢν αὐτὸς ἢ δοῦλος ἅψηται, τὸν μὲν δοῦλον πληγαῖς κολάζειν, τὸν δὲ ἐλεύθερον ἀποπέμπειν νουθετήσαντα καὶ διδάξαντα τῆς ἄλλης ὀπώρας ἅπτεσθαι τῆς εἰς ἀπόθεσιν ἀσαφίδος οἴνου τε καὶ ξηρῶν σύκων ἀνεπιτηδείου κεκτῆσθαι. ἀπίων δὲ πέρι καὶ μήλων καὶ ῥοῶν καὶ πάντων τῶν τοιούτων, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν ἔξω λάθρᾳ λαμβάνειν, ὁ δὲ ληφθεὶς ἐντὸς τριάκοντα ἐτῶν γεγονὼς τυπτέσθω καὶ ἀμυνέσθω ἄνευ τραυμάτων, δίκην δ' εἶναι ἐλευθέρῳ τῶν τοιούτων
20 πληγῶν μηδαμίαν· ξένῳ δέ, καθά περ ὀπώρας, ἐξέστω καὶ τῶν τοιούτων μέτοχον εἶναι· ἐὰν δὲ πρεσβύτερος

serit, mulctetur. quod si servus quispiam non persuaso agri domino eas accepit, pro singulis ficubus uvarumque acinis aequalia numero verbera patiatur. inquilinus, fructibus emptis, ad repositionem ineptis, si cupit, vescatur: peregrinus autem in ipso itinere, si transeat solus, aut cum uno tantummodo, fructus non reponendos, si velit, hospitali cum venia gustet. alios autem gustare, quos rusticos dicimus, peregrinos quoque lex prohibeat. sin vero repositioni aptos inscius tetigerit, servus quidem plectatur: liber autem dimittatur, admonitus ficus uvasque solummodo, ad repositionem ineptas, gustare licere: eas, vero, ex quibus passae uvae et vinum et caricae fiunt, minime, pyra vero et mala tum alia tum punica, [illegible]raque huiusmodi clam auferre turpe non sit. si quis vero de[illegible]hensus fuerit, puaciores annos quam triginta natus, sine v[illegible]ribus verberetur atque puniatur; nec poena ulla propter huiusmodi verbera libero sit. advenae quoque de his fructibus perinde ac de iis, quos superius diximus repositioni ineptos, carpere liceat. si senior quis-

ὧν ἅπτηται τούτων, φαγὼν αὐτοῦ καὶ ἀποφέρων μηδέν, καθά περ ὁ ξένος, ταύτῃ κοινωνείτω τῶν τοιούτων ἁπάντων, μὴ πειθόμενος δὲ τῷ νόμῳ κινδυνευέτω ἀναγώνιστος γίγνεσθαι περὶ ἀρετῆς, ἐὰν εἰς τότε τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τοὺς τότε κριτάς τις ἀναμιμνήσκῃ. Ὕδωρ δὲ πάντων μὲν τὸ περὶ τὰς κηπείας διαφερόντως τρόφιμον, εὐδιάφθαρτον δέ· οὔτε γὰρ γῆν οὔτε ἥλιον οὔτε πνεύματα, τοῖς ὕδασι ξύντροφα τῶν ἐκ γῆς ἀναβλαστανόντων, ῥᾴδιον φθείρειν φαρμακεύσεσιν ἢ ἀποτροπαῖς ἢ καὶ κλοπαῖς, περὶ δὲ τὴν ὕδατος φύσιν ἐστὶ τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα δυνατὰ γίγνεσθαι. διὸ δὴ βοηθοῦ δεῖται νόμου, ἔξω τοίνυν ὧδε περὶ αὐτοῦ· ἄν τις διαφθείρῃ ἑκὼν ὕδωρ ἀλλότριον, εἴτε καὶ πηγαῖον εἴτε καὶ συναγυρτόν, φαρμακείαις ἢ σκάμμασιν ἢ κλοπαῖς, ὃ βλαπτόμενος δικαζέσθω πρὸς τοὺς ἀξυνόμους, τὴν ἀξίαν τῆς βλάβης ἀπογραφόμενος· ἂν δέ τις ὄφλῃ φαρμακείαις τισὶ βλάπτων, πρὸς τῷ τιμήματι καθηράτω τὰς πηγὰς ἢ ταγγεῖον τοῦ ὕδατος, ὅπῃ περ ἂν οἱ τῶν ἐξηγητῶν νόμοι ἀφηγῶνται δεῖν γίγνεσθαι τὴν κάθαρσιν ἑκάστοτε καὶ ἑκάστοις. Περὶ δὲ ξυγκομιδῆς τῶν
846 ὡραίων ἁπάντων, ἐξέστω τῷ βουλομένῳ τὸ ἑαυτοῦ διὰ παντὸς τόπου κομίζεσθαι, ὅπῃ περ ἂν ἢ μηδὲν μηδένα ζημιοῖ ἢ τριπλάσιον αὐτὸς κέρδος τῆς τοῦ γείτο-

piam comederit nec asportaverit, ut advenae permissum est, et ipse quoque omnium huiusmodi fructuum particeps sit. quod si legi non parverit, ad virtutis certamen impotens habeatur, si iudicibus huic rei praesidentibus tunc relatum hoc fuerit. aqua nutriendis hortis maxime omnium confert: sed facile corrumpi potest. terra vero et sol et aer, quae cum aqua simul ea nutriunt quae terra nascuntur, non facile veneno vel deversione vel ablatione corrumpi possunt his autem modis facile aquae damnum infertur. propterea legis auxilio indiget. de hac igitur haec lex sanciatur: si quis sponte alienam aquam, sive scaturientem e fontibus sive collectam veneno aut foveis aut ablatione corruperit, ad aediles defe[illegible], ubi si deliquisse convincitur, damnum restituat: et font[illegible]ut aquarum vas, ut interpretes singulis semper faciundam purgationem indicarint, ita purget. in advectione autem omnium, quae ab agris colliguntur, liceat cuique res suas, qua velit. advehere, modo aut nulli damno sit, aut

νος ζημίας κερδαίνῃ. τούτων δὲ ἐπιγνώμονας τοὺς ἄρχοντας γίγνεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσα τις ἂν ἑκὼν ἄκοντα βλάπτῃ βίᾳ ἢ λάθρᾳ, αὐτὸν ἢ τῶν αὐτοῦ τι, διὰ τῶν αὑτοῦ κτημάτων. πάντα τὰ τοιαῦτα τοῖς ἄρχουσιν ἐπιδεικνὺς τιμωρείσθω μέχρι τριῶν μνῶν ὄντος τοῦ βλάβους· ἐὰν δ' ἔγκλημά τῳ μεῖζον ἄλλῳ πρὸς ἄλλον γίγνηται, πρὸς τὰ κοινὰ δικαστήρια φέρων τὴν δίκην τιμωρείσθω τὸν ἀδικοῦντα. ἐὰν δέ τις τῶν ἀρχόντων δοκῇ μετ' ἀδίκου γνώμης κρίνειν τὰς ζημίας, τῶν διπλασίων ὑπόδικος ἔχω τῷ βλαφθέντι. τὰ δὲ αὖ τῶν ἀρχόντων ἀδικήματα εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια ἐπανάγειν τὸν βουλόμενον ἑκάζων τῶν ἐγκλημάτων. μυρία δὲ ταῦτα ὄντα καὶ σμικρὰ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ τὰς τιμωρίας γίγνεσθαι, λήξεών τε πέρι δικῶν καὶ προσκλήσεων καὶ κλητήρων, εἴτ' ἐπὶ δυεῖν εἴτ' ἐφ' ὁπόσων δεῖ καλεῖσθαι, καὶ πάντα ὁπόσα τοιαῦτά ἐστιν, οὔτ' ἀνομοθέτητα οἷόν τ' εἶναι γέροντός τε οὐκ ἄξια νομοθέτου, νομοθετούντων δ' αὐτὰ οἱ νέοι πρὸς τὰ τῶν πρόσθεν νομοθετήματα ἀπομιμούμενοι σμικρὰ πρὸς μεγάλα, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας ἐμπείρως ἴσχοντες, μέχρι περ ἂν πάντα ἱκανῶς δόξῃ κεῖσθαι· τότε δὲ ἀκίνητα ποιησάμενοι ζώντων τούτοις ἤδη χρώμενοι μέτριον ἔχουσι.

sibi triplum proveniat lucrum eius damni, quod vicino infertur. horum cognitores magistratus sint, et ceterorum omnium. quae per iniuriam sponte quis, aut vi aut clam, vel per se vel per illa quae possidentur ab eo, in personam aut in rem intulerit. haec, inquam, ad magistratus omnia deferantur, si tres damnum minas non excedit: sin vero maius sit, ad constituta publice iudicia causa deferatur et, qui iniuriam intulit, puniatur. quod si magistratuum aliquis iniuste de damno alicuius sententiam tulerit, duplum ei, qui passus est iniuriam, debeat: et omnino si quid per iniuriam fecerint magistratus, causa ipsa a quolibet volente in publico iudicio agitetur. infinita paene parvaque restant instituta, quibus corrigantur errores in iudicii termino, in citationibus citatoribusque, sive inter duos sive inter multos citatio sit, et ceteris huiuscemodi, quae nec a legibus prateriri possunt, nec tamen seniore legumlatore digna videntur. ea igitur omnia iuniores, priscas leges imitati, et parva ex magnis intelligenter necessariumque istorum usum experientia cognoscentes, legibus, donec sufficienter se habeant, ordinent. deinde sufficienter po-

Τὸ δὲ τῶν ἄλλων δημιουργῶν ποιεῖν χρὴ κατὰ τάδε. πρῶτον μὲν ἐπιχώριος μηδεὶς ἔσω τῶν περὶ τὰ δημιουργικὰ τεχνήματα διαπονούντων, μηδὲ οἰκέτης ἀνδρὸς ἐπιχωρίου· τέχνην γὰρ ἱκανὴν πολλῆς ἀσκήσεως ἅμα καὶ μαθημάτων πολλῶν δεομένην κέκτηται πολίτης ἀνὴρ τὸν κοινὸν τῆς πόλεως κόσμον σώζων καὶ κτώμενος, οὐκ ἐν παρέργῳ δεόμενον ἐπιτηδεύειν. δύο δὲ ἐπιτηδεύματα ἢ δύο τέχνας ἀκριβῶς διαπονεῖσθαι σχεδὸν οὐδεμία φύσις ἱκανὴ τῶν ἀνθρωπίνων, οὐδ' αὖ τὴν μὲν αὐτὸς ἱκανῶς 1
ἀσκεῖν, τὴν δὲ ἄλλον ἀσκοῦντα ἐπιτροπεύειν. τοῦτ' οὖν ἐν πόλει ὑπάρχον δεῖ πρῶτον γίγνεσθαι· μηδεὶς χαλκεύων ἅμα τεκταινέσθω, μηδ' αὖ τεκταινόμενος χαλκεύοντων ἄλλων ἐπιμελείσθω μᾶλλον ἢ τῆς αὑτοῦ τέχνης, πρόφασιν ἔχων ὡς πολλῶν οἰκετῶν ἐπιμελούμενος ἑαυτῷ δημιουργούντων εἰκότως μᾶλλον ἐπιμελεῖται ἐκείνων διὰ τὸ τὴν πρόσοδον ἐκεῖθεν αὐτῷ πλείω γί-
7 γνεσθαι τῆς αὐτοῦ τέχνης, ἀλλ' εἷς μίαν ἕκαστος τέχνην ἐν πόλει κεκτημένος ἀπὸ ταύτης ἅμα καὶ τὸ ζῆν κτάσθω. τοῦτον δὴ τὸν νόμον ἀξυνόμοι διαπονούμε- 2
νοι σωζόντων, καὶ τὸν μὲν ἐπιχώριον, ἐὰν εἴς τινα τέχνην ἀποκλίνῃ μᾶλλον ἢ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν,

sitis, immobiliter his utantur. de ceteris autem opificibus leges ita constituantur. primo nullus civis opificio ullo detineatur, sed nec servus quidem civis alicuius. arte enim magna, quae longa exercitatione multisque doctrinis indiget, occupatus est civis, cum communem civitatis ornatum procuret: quae res non levi quadam opera contenta est, sed praecipuum studium exigit. duas vero artes aut studia duo diligenter exercere humana natura non potest. nemo etiam satis potest arti quidem uni vacare et alterius artis opifici praesidere. hoc igitur in civitate statutum sit, ut nemo aerarius simul et lignarius faber sit, nec lignarius faber fabris aerariis magis quam opificio suo praesideat; occasionem hinc forte nactus, quod dum curam gerit multorum quasi ministrorum ipsi elaborantium, inde suae arti fiat accessus ac per illos artem melius curet suam: sed singuli opifices singulis artibus vacent et ab eis victum acquirant. hanc legem aediles ita observari procurent, ut, si quis civis ad artem aliquam magis quam ad virtutis curam declinaverit, opprobrio atque infamia notatum

κολαζόντων ὀνείδεσί τε καὶ ἀτιμίαις, μέχρι περ ἂν κατευθύνωσιν εἰς τὸν αὐτοῦ δρόμον, ξένων δὲ ἄν τις ἐπιτηδεύῃ δύο τέχνας, δεσμοῖσί τε καὶ χρημάτων ζημίαις καὶ ἐκβολαῖς ἐκ τῆς πόλεως κολάζοντες ἀναγκαζόντων ἕνα μόνον ἀλλὰ μὴ πολλοὺς εἶναι. μισθῶν δὲ αὐτοῖς πέρι καὶ τῶν ἀναιρέσεων τῶν ἔργων, καὶ ἐάν τις αὐτοὺς ἕτερος ἢ ἐκεῖνοί τινα ἄλλον ἀδικῶσι, μέχρι δραχμῶν πεντήκοντα ἀξυνόμοι διαδικαζόντων, τὸ δὲ πλέον τοῦτου τὰ κοινὰ δικαστήρια διακρινόντων κατὰ νόμον. Τέλος δὲ ἐν τῇ πόλει μηδένα μηδὲν τελεῖν μήτε ἐξαγομένων χρημάτων μήτε εἰσαγομένων· λιβανωτόν τε καὶ ὅσα περὶ θεοὺς τὰ τοιαῦτ' ἐξ ἐνικὰ θυμιάματα, καὶ πορφύραν καὶ ὅσα βαπτὰ χρώματα μὴ φερούσης τῆς χώρας, ἢ περί τινα ἄλλην τέχνην δεομένην ξενικῶν τινῶν εἰσαγωγίμων μηδενὸς ἀναγκαίου χάριν μή τέ τις ἀγέτω, μήτε αὖ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀναγκαίων ἐμμένειν ἐξαγέτω. τούτων δ' αὖ πάντων ἐπιγνώμονας εἶναι καὶ ἐπιμελητὰς τῶν νομοφυλάκων, πέντε ἀφαιρεθέντων τῶν πρεσβυτέρων, τοὺς ἑξῆς δώδεκα. Περὶ δὲ ὅπλων καὶ ὅσα περὶ τὸν πόλεμον ἅπαντα ὄργανα, ἐάν τινος ἢ τέχνης εἰσαγωγίμου δέῃ γίγνεσθαι ἢ φυτοῦ ἢ μεταλλευτικοῦ κτήματος ἢ δεσμευτικοῦ ἢ

ad cursum suum convertant. sin autem peregrinorum aliquis duabus artibus vacet, vinculis, mulcta, expulsione, unam tantum complecti cogatur. de mercede autem opificum, de operis ipsorum approbatione aut, improbatione, de iniuria etiam quam, vel patiuntur vel inferunt, aediles usque ad drachmas quinquaginta cognoscant. maiora vero ad publica iudica delata secundum legem iudicentur. Vectigal autem importandarum exportandarumque rerum nullum penitus sit. tus vero ceteraque huiusmodi, quae Diis incenduntur peregrinaque sunt, purpuram similiter et colores alios, qui a regione non producuntur, omnia denique peregrina, nisi necessaria sint, nemo adducat; nec rursus aliquid, quod regioni necessarium sit, exportet. haec omnia legum custodes duodecim, qui reliqui sunt, exceptis quinque senioribus, procurent atque cognoscant. arma vero et instrumenta bellica, si advectitia arte est opus, convehantur. similiter quae ad haec idonea sunt, plantae, aenea instrumenta, funes,

ζώων τινῶν ἕνεκα τῆς τοιαύτης χρείας, ἱππαρχοι καὶ στρατηγοὶ τούτων ἔξωσαν κύριοι εἰσαγωγῆς τε καὶ ἐξαγωγῆς, διδούσης τε ἅμα καὶ δεχομένης τῆς πόλεως, νόμους δὲ περὶ τούτων νομοφύλακες τοὺς πρέποντάς τε καὶ ἱκανοὺς θήσουσι· καπηλείαν δὲ ἕνεκα χρηματισμῶν μήτε οὖν τούτου μήτε ἄλλου μηδενὸς ἐν τῇ χώρᾳ ὅλῃ καὶ πόλει ἡμῖν γίγνεσθαι.

Τροφῆς δὲ καὶ διανομῆς τῶν ἐκ τῆς χώρας ἐγγὺς τῆς τοῦ Κρητικοῦ νόμου ἔοικεν ὀρθότης ἄν τις γιγνομένη κατὰ τρόπον γίγνεσθαι. δώδεκα μὲν γὰρ δὴ μέρη τὰ πάντα ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενα νέμειν χρεὼν πάντας, ᾗ περ καὶ ἀναλωτέα· τὸ δὲ δωδέκατον μέρος ἕκασον οἷον πυρῶν καὶ κριθῶν, οἷσι δὴ καὶ τὰ ἄπαντα ἀκολουθείτω τὰ ἄλλα ὡραῖα νεμόμενα, καὶ ὅσα ζῶα
848 ξύμπαντα πράσιμα ἐν ἑκάστοις ᾖ, τριχῇ διαιρείσθω κατὰ λόγον, ἓν μὲν μέρος τοῖς ἐλευθέροις, ἓν δὲ τοῖς τούτων οἰκέταις, τὸ δὲ τρίτον δημιουργοῖς τε καὶ πάντως τοῖς ξένοις, οἵ τέ τινες ἂν τῶν μετοικούντων ὦσι ξυνοικοῦντες, τροφῆς ἀναγκαίου δεόμενοι, καὶ ὅσοι χρείᾳ τινὶ πόλεως ἢ τινος ἰδιωτῶν εἰσαφικνοῦνται ἑκάστοτε· πάντων τῶν ἀναγκαίων ἀπονεμηθὲν τρίτον μέρος ὤνιον ἐξ ἀνάγκης ἔστω τοῦτο μόνον, τῶν δὲ δύο

animalia, quae ad bellum conferunt. quorum magistri equitum et ductores exercitus curam habeant, ut civitas invehendi evehendique simul, cum opus sit, facultate non privetur. de quibus legum custodes sufficientes decentesque leges ferent. nulla vero in re, pecuniae colligendae gratia, vel in civitate vel in universa regione cauponatio fiat. annonae autem, quae ex agris percipitur distributio recte iuxta Cretensem legem constituetur, nam quae a regione producuntur, in duodecim partes ab omnibus distribuenda sunt et similiter consumenda. duodecima vero pars quaeque, ut tritici, hordei ceterarumque frugum et fructuum, venalium quoque omnium animalium, tripartito et competenti ratione distribuatur: et pars una liberis, altera servis, tertia opificibus ac omnino advenis, tribuatur: sive aliunde venerint aliquamdiu urbem habitaturi et necessariis egeant, sive propter publicam vel privatam civis alicuius utilitatem accesserint. haec igitur tertia omnium necessariorum pars venalis semper ac necessario tan-

μερῶν μηδὲν ἐπάναγκες ἔξω πωλεῖν. πῶς οὖν δὴ ταῦτα ὀρθότατα νέμοιτ' ἄν; πρῶτον μὲν δῆλον ὅτι τῇ μὲν ἴσα, τῇ δ' οὐκ ἴσα νέμομεν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Χείρω που καὶ βελτίω τούτων ἕκαστα ἀνάγκη φύειν καὶ ἐκτρέφειν τὴν γῆν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τῷ μὲν τοίνυν τοιούτῳ τῶν μερῶν τριῶν ὄντων μηδὲν πλέον ἐχέτω μήτε τοῖς δεσπόταις ἢ δούλοις νεμόμενον, μήτε αὖ τὸ τῶν ξένων, ἀλλὰ τὴν τῆς ὁμοιότητος ἰσότητα ἡ νομὴ πᾶσιν ἀποδιδότω τὴν αὐτήν, λαβὼν δ' ἕκαστος τῶν πολιτῶν τὰ δύο μέρη κύριος ἔξω τῆς νομῆς δούλοις τε καὶ ἐλευθέροις, ὁπόσ' ἄν καὶ ὁποῖα βούληται διανέμειν· τὸ δὲ πλέον τούτων μέτροις τε καὶ ἀριθμῷ τῇδε χρὴ διανέμεσθαι, λαβόντα τὸν ἀριθμὸν πάντων τῶν ζώων οἷς ἐκ τῆς γῆς δεῖ τὴν τροφὴν γίγνεσθαι, διανέμειν.

Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο αὐτοῖς οἰκήσεις δεῖ χωρὶς διατεταγμένας εἶναι· τάξις δὲ ἥδε πρέπει τοῖς τοιούτοις. δώδεκα κώμας εἶναι χρή, κατὰ μέσον τὸ δωδεκατημόριον ἕκαστον μίαν, ἐν τῇ κώμῃ δὲ ἑκάστῃ πρῶτον μὲν ἱερὰ καὶ ἀγορὰν ἐξηρῆσθαι θεῶν τε καὶ τῶν ἑπομένων

tummodo sit: de duabus vero partibus nihil necessario vendatur. quomodo igitur haec recte distribuentur? patet autem inprimis recte id fieri posse, si partim aequaliter, partim inaequaliter distributio fiat. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Meliora utique vel deteriora istorum singula necesse est terram producere atque augere. *Cli.* Quidni? *Athen.* Cum tres partes sint, quoad hoc, nemo plus habeat, nec dominus nec servus nec advena; sed aequalis eademque similiter sit omnibus distributio. quilibet autem civis, cum duas partes acceperit, servis et liberis, quot et qualia velit, suo arbitratu distribuat. quod vero plus istis est, mensura et numero sic dispertiendum est, ut, cum omnium animalium, quibus a terra victus praebetur, numerus habeatur, ita demum fiat partitio. habitationes postea seorsum ordinandae sunt. ordo autem talis maxime decet. duodecim vicos per media in singulis duodecim partibus unum esse oportet: et in unoquoque venalium rerum loca Deorumque templa et Deos sequentium Dae-

θεοῖς δαιμόνων, εἴ τέ τινες ἔντοποι Μαγνήτων εἴτ' ἄλλων ἱδρύματα παλαιῶν μνήμῃ διασεσωμένων εἰσί, τούτοις ἀποδιδόντας τὰς τῶν πάλαι τιμὰς ἀνθρώπων, Ἑστίας δὲ καὶ Διὸς Ἀθηνᾶς τε καὶ ὃς ἂν ἀρχηγὸς ᾖ τῶν ἄλλων τοῦ δωδεκάτου ἑκάστου μέρους, ἱερὰ παντα-
χοῦ ἱδρύσασθαι. πρῶτον δὲ οἰκοδομίας εἶναι περὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὅπῃ ἂν ὁ τόπος ὑψηλότατος ᾖ, τοῖς φρου-
ροῖς ὑποδοχὴν ὅτι μάλιστα εὐερκῆ· τὴν δὲ ἄλλην χώραν κατασκευάζειν πᾶσαν δημιουργῶν τριακαίδεκα μέρη διε-
λομένους, καὶ τὸ μὲν ἐν ἄστει κατοικίζειν, διελομένους 1
αὖ καὶ τοῦτο εἰς τὰ δώδεκα μέρη τῆς πόλεως ἁπάσης, ἔξω τε καὶ κύκλῳ κατανεμηθέντας, ἐν τῇ κώμῃ δὲ ἑκάστῃ τὰ πρόσφορα γεωργοῖσι γένη τῶν δημιουργῶν συνοικί-
ζειν. τοὺς δ' ἐπιμελητὰς εἶναι τούτων πάντων τοὺς τῶν ἀγρονόμων ἄρχοντας, ὅσων τε καὶ ὧν τινῶν ὁ τό-
πος ἕκαστος δεῖται, καὶ ὅπου κατοικοῦντες ἀλυπότατοί
849 τε καὶ ὠφελιμώτατοι ἔσονται τοῖσι γεωργοῦσι. τῶν δὲ ἐν ἄστει κατὰ τὰ αὐτὰ ἐπιμεληθῆναι καὶ ἐπιμελεῖσθαι τὴν τῶν ἀστυνόμων ἀρχήν.

Τοῖς δὲ δὴ ἀγορανόμοις τὰ περὶ ἀγοράν που δεῖ 2
ἕκαστα μέλειν. ἡ δ' ἐπιμέλεια μετὰ τὴν τῶν ἱερῶν ἐπί-
σκεψιν τῶν κατ' ἀγοράν, μή τις ἀδικῇ τι τῆς τῶν ἀν-

monum esse constructa, sive indigetum Magnesiorum, sive aliorum quorum statuae antiquissima memoria consecratae sint. atque his priscorum virorum honores reddendi sunt. Vestae quoque, Iovis, Minervae singulorumque aliorum, singulis duodecim partibus praesidentium, templa construenda sunt. et primum quidem iuxta templa in altissimis locis aedes custodum sint undique munitissimae. reliqua deinde regio opificibus in tredecim partes distribuatur. et pars una in urbe habitet, per duodecim urbis partes divisa; aliae exteriorem undique teneant locum: atque in singulis vicis opifices ad agriculturae commoditatem idonei habitare compellantur. horum omnium curam magistratus, qui agris praesunt, habeant, praevideantque, quot quibusve singuli opificibus egent, et ubi habitantes impedimento agricolis non sint, sed magnam ipsis utilitatem conferant. urbanorum quoque similiter opificum curam aediles habeant. res autem venales curae censoribus sint: qui primo rem sacram curent: deinde, ne quis vendendo emendove iniuriam faciat, vehementer

θρώπων χρείας, τὸ δεύτερον ἂν εἴη σωφροσύνης τε καὶ ὕβρεως ἐπισκόπους ὄντας κολάζειν τὸν δεόμενον κολάσεως. τῶν δὲ ὠνίων, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς ξένους ταχθέντα πωλεῖν τοῖς ἀστοῖς σκοπεῖν εἰ γίγνεται κατὰ τὸν νόμον ἕκαστα. νόμος δὲ ἔστω, μηνὸς τῇ νέᾳ ὧν δεῖ πραθῆναι τὸ μέρος τοῖς ξένοις ἐξάγειν τοὺς ἐπιτρόπους, ὅσοι τοῖς ἀστοῖς ξένοι ἢ καὶ δοῦλοι ἐπιτροπεύουσι, δωδεκατημόριον πρῶτον τοῦ σίτου, τὸν δὲ ξένον εἰς πάντα τὸν μῆνα ὠνεῖσθαι σῖτον μὲν καὶ ὅσα περὶ σῖτον ἀγορᾷ τῇ πρώτῃ· δωδεκάτῃ δὲ τοῦ μηνὸς τὴν τῶν ὑγρῶν οἱ μὲν πρᾶσιν, οἱ δὲ ὠνὴν ποιείσθωσαν δι' ὅλου τοῦ μηνὸς ἱκανήν· τρίτῃ δὲ εἰκάδι τῶν ζώων ἔστω πρᾶσις, ὅσα πρατέα ἑκάστοις ἢ ὠνητέα αὐτοῖς δεομένοις καὶ ὁπόσων σκευῶν ἢ χρημάτων γεωργοῖς μὲν πρᾶσις, οἷον δερμάτων ἢ καὶ πάσης ἐσθῆτος ἢ πλοκῆς ἢ πιλήσεως ἢ τινων ἄλλων τοιούτων, ξένοις δὲ ἀναγκαῖον ὠνεῖσθαι παρ' ἄλλων κτωμένοις. καπηλείας δὲ τούτων ἢ κριθῶν ἢ πυρῶν εἰς ἄλφιτα νεμηθέντων, ἢ καὶ τὴν ἄλλην ξύμπασαν τροφὴν ἀστοῖς μὲν καὶ τούτων δούλοις μή τέ τις πωλείτω μήτε ὠνείσθω παρὰ τοιούτου μηδεὶς μηδενός, ἐν δὲ ταῖς τῶν ξένων ξένος ἀγοραῖς πωλείτω τοῖς δημιουργοῖς τε καὶ τούτων δούλοις, οἴνου τε μεταβαλλόμενος καὶ σίτου πρᾶσιν, ὃ δὴ καπηλείαν ἐπονομάζουσιν οἱ πλεῖστοι. καὶ ζώων δια-

provideant: et immoderatos contumeliososque omnes compescant. hi considerent, nunquid cives peregrinis res singulas convenienter, atque ut lege cautum est, vendant. primo vero die mensis cuiusque cives eorumque ministri duodecimam tritici partem emendam peregrinis proponant, emantque peregrini pro mensis totius tempore triticum et similia, quae primo foro venduntur: decimo vero die venditio emptioque mensi sufficiens statuatur: vigesimo tertio animalium venditio, quibus homines egent, supellectiliumque, ut corii vestiumque ac similium, fiat. necesse autem est peregrinos omnia a possidentibus emere, ne cauponatio in tritico et hordeo circa farinam ac cetera alimenta ulla fiat. nec civibus nec servis eorum cauponari omnino liceat. in peregrinorum tamen foro peregrino liceat, opificibus eorumque servis, vinum cibumque commutare ac vendere, carnesque coctas similiter: quae res a plurimis cauponatio nominatur. maie-

μερισθέντων μάγειροι διατιθέσθων ξένοις τε καὶ δημιουργοῖς καὶ τούτων οἰκέταις. πᾶσαν δὲ ὕλην καύσιμον ὁσημέραι ξένος ὁ βουληθεὶς ὠνείσθω μὲν ἀθρόαν παρὰ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις ἐπιτρόπων, πωλείτω δὲ αὐτὸς τοῖς ξένοις, καθ' ὅσον ἂν βούληται καὶ ὁπόταν βούληται. τῶν δὲ ἄλλων χρημάτων πάντων καὶ σκευῶν ὁπόσων ἑκάστοισι χρεία, πωλεῖν εἰς τὴν κοινὴν ἀγορὰν φέροντας εἰς τὸν τόπον ἕκαστον, ἐν οἷς ἂν νομοφύλακές τε καὶ ἀγορανόμοι μετ' ἀγυνόμων τεκμηράμενοι ἕδρας πρεπούσας ὅρους θῶνται τῶν ὠνίων· ἐν τούτοις ἀλλάττεσθαι νόμισμά τε χρημάτων καὶ χρήματα νομίσματος, μὴ προϊέμενον ἄλλον ἑτέρῳ τὴν ἀλλαγήν· ὁ δὲ προέμενος ὡς πιστεύων, ἐάν τε κομίσηται καὶ ἂν μή, ἐργέτω ὡς οὐκέτι δίκης οὔσης τῶν τοιούτων περὶ συναλλάξεων. τὸ δὲ ὠνηθὲν ἢ πραθὲν ὅσῳ πλέον ἂν ἢ καὶ πλέονος ἢ κατὰ τὸν νόμον, ὃς εἴρηκε πόσου προσγενομένου καὶ ἀπογενομένου δεῖ μηδέτερα τούτων ποιεῖν, ἀναγραφήτω τότ' ἤδη παρὰ τοῖς νομοφύλαξι τὸ πλέον, ἐξαλειφέσθω δὲ τὸ ἐναντίον. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ μετοίκων ἔστω τῆς ἀναγραφῆς πέρι τῆς οὐσίας. ἰέναι δὲ τὸν βουλόμενον εἰς τὴν μετοίκησιν ἐπὶ ῥητοῖς, ὡς οἰκήσεως οὔσης τῶν ξένων τῷ βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ μετοικεῖν, τέχνην κεκτημένῳ καὶ ἐπιδη-

riam vero ignis universam quotidie peregrinus iis, qui in agris id curant, emere possit, ceterisque peregrinis, prout velit, et quando velit, revendere. ceterarum omnium rerum et supellectilium, quibus utimur, in communi foro venditio fiat in locis determinatis; ubi legum custodes censoresque una cum aedilibus locum designarint et pretia venalibus imposuerint. hic nummi commutentur rebus ac res nummis. commutet autem unusquisque per se ipsum, nemini committens. quod si commiserit, sive receperit sive non, quiescat oportet. nullum enim commutationum talium iudicium est. si quid vero venditum emptumque pluris minorisve est, quam lex iusserit, qua rerum venalium mensurae et pretia constituta sunt, apud legum custodes plus illud conscribatur et contrarium deleatur. eadem ipsa de conscriptione bonorum, quae ab incolis peregrinisque possidentur, fiant: liceatque cuivis certa conditione ad urbem migrare, et hoc ita, ut artem aliquam

μοῦντι μὴ πλέον ἐτῶν εἴκοσιν, ἀφ' ἧς ἂν γράψηται, μετοίκιον μηδὲ σμικρὸν τελοῦντι πλὴν τοῦ σωφρονεῖν, μηδὲ ἄλλο αὖ τέλος ἕνεκά τινος ὠνῆς ἢ καὶ πράσεως. ὅταν δ' ἐξήκωσιν οἱ χρόνοι, τὴν αὑτοῦ λαβόντα οὐσίαν ἀπιέναι. ἐὰν δ' ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις αὐτῷ ξυμβῇ λόγου ἀξίῳ πρὸς εὐεργεσίαν τῆς πόλεως γεγονέναι τινὰ ἱκανήν, καὶ πιστεύῃ πείσειν βουλὴν καὶ ἐκκλησίαν ἢ τινα ἀναβολὴν τῆς ἐξοικήσεως ἀξιῶν αὐτῷ γίγνεσθαι κυρίως ἢ καὶ τὸ παράπαν διὰ βίου τινὰ μονήν, ἐπελθὼν καὶ πείσας τὴν πόλιν, ἃ περ ἂν πείσῃ, ταῦτα αὐτῷ τέλεα γιγνέσθω. παισὶ δὲ μετοίκων, δημιουργοῖς οὖσι καὶ γενομένοις ἐτῶν πεντεκαίδεκα, τῆς μὲν μετοικίας ἀρχέτω χρόνος ὁ μετὰ τὸ πέμπτον καὶ δέκατον ἔτος, ἐπὶ τούτοις δὲ εἴκοσιν ἔτη μείνας ἴτω ὅπῃ αὐτῷ φίλον· μένειν δὲ ἂν βούληται, κατὰ τὰ αὐτὰ μενέτω πείσας. ὁ δὲ ἀπιὼν ἐξαλειψάμενος ἴτω τὰς ἀπογραφάς, αἵ τινες ἂν αὐτῷ παρὰ τοῖς ἄρχουσι γεγραμμέναι πρότερον ὦσιν.

exerceat nec plures quam annos viginti a die conscriptionis permaneat. quo in tempore incolendi vectigal solvere nullum cogatur, nisi frugalitatis exemplum; nec emptionis venditionisque gratia aerario quicquam debeat. cum autem viginti anni exacti fuerint, accipiat rem suam et abeat. quod si magnum aliquod beneficium intra viginti annos civitati contulerit, velitque plus temporis aut etiam per vitam in civitate manere, fiat sibi, quod petierit, ratumque habeatur, si modo consilio concionique persuaserit. incolarum autem filiis, si ipsi quoque opifices sint, post quintum decimum aetatis annum ita coloniae tempus incipiat, ut viginti postea maneant annos: deinde, quo velint, proficiscantur, et, si manere voluerint, maneant, postquam similiter persuaserint. qui autem recedit, oblita descriptione, quae sibi apud magistratus erat conscripta, sic abeat.

μερι
μιο
μον
πο
τ

Θ.

[illegible] ταῦτα ἀκόλουθοι ταῖς ἔμπροσθεν
[illegible] κατὰ φύσιν γίγνοιντο ἂν τὴν
[illegible] νόμων. ὧν τινῶν οὖν δὴ πέρι
[illegible], τὰ μὲν εἴρηται, τὰ κατὰ γεωρ-
[illegible] εἵπετο, τὰ δὲ μέγιστα οὔτε εἴ-
[illegible] ἑκαστόν τε λεγόμενον ῥηθέν, ἣν δεῖ
[illegible] τιμωρίαν καὶ τίνων ποτὲ δικαστῶν τυγ-
[illegible] αὐτὰ ἑξῆς ταῦτα ῥητέον.

Ὀρθῶς.

[illegible] μὲν δή τινα τρόπον καὶ νομοθε- 1(
[illegible] νῦν μέλλομεν τοῦτο δρᾷν ἐν τοι-
[illegible] φαμεν οἰκήσεσθαί τε εὖ καὶ τεύξεσθαι
[illegible] πρὸς ἐπιτήδευσιν ἀρετῆς. ἐν δὲ τῇ
[illegible] καὶ ἀξιοῦν τῆς τῶν ἄλλων μοχθηρίας τῶν

[illegible] post haec superioribus actionibus convenientia [illegible] naturali. utique ferendarum legum ordo servabitur. [illegible] quidem agriculturae similibusque dictum est: de [illegible] iudiciis et iudicibus sigillatim nondum diximus. de [illegible] dicemus. *Cli.* Probe. *Athen.* Turpe quodam- [illegible] leges de huiusmodi rebus, quales tractabi- [illegible] quam dicimus recte se omnino ad vir- [illegible] habituram. nam cui absurdum non videatur,

μειζων ἐμφύεσθαί τινα μεθέξοντα, ὥστε δεῖν νομοθετεῖν προκαταλαμβάνοντα καὶ ἀπειλοῦντα ἐάν τις τοιοῦτος γίγνηται, καὶ τούτων ἀποτροπῆς τε ἕνεκα καὶ γενομένων κολάσεως τιθέναι ἐπ᾽ αὐτοῖς νόμους, ὡς ἐσομένους, ὅ περ εἶπον, αἰσχρὸν μέν τινα τρόπον· ἐπειδὴ δὲ οὐ, καθά περ οἱ παλαιοὶ νομοθέται θεῶν παισὶ νομοθετούμενοι τοῖς ἥρωσιν, ὡς ὁ νῦν λόγος, αὐτοί τ᾽ ἐκ θεῶν ὄντες ἄλλοις τε ἐκ τοιούτων γεγονόσιν ἐνομοθέτουν, ἀλλ᾽ ἄνθρωποί τε καὶ ἀνθρώπων σπέρμασι νομοθετοῦμεν τὰ νῦν, ἀνεμέσητον δὴ φοβεῖσθαι μή τις ἐγγίγνηται τῶν πολιτῶν ἡμῖν οἷον κεραςβόλος, ὃς ἀτεράμων εἰς τοσοῦτον φύσει γίγνοιτ᾽ ἂν ὥστε μὴ τήκεσθαι, καθά περ ἐκεῖνα τὰ σπέρματα πυρί, νόμοις οὗτοι καί περ οὕτως ἰσχυροῖς οὖσιν ἄτηκτοι γίγνωνται. ὧν δὴ χάριν οὐκ ἐπίχαριν λέγοιμ᾽ ἂν πρῶτον νόμον ἱερῶν πέρι συλήσεως, ἄν τις τοῦτο δρᾷν τολμᾷ. καὶ πολίτην μὲν τῶν τεθραμμένων ὀρθῶς οὔτ᾽ ἂν βουλοίμεθα οὔτε ἐλπιςὸν πάνυ τι νοσῆσαί ποτε ἂν ταύτην τὴν νόσον, οἰκέται δὲ ἂν τούτων καὶ ξένοι καὶ ξένων δοῦλοι πολλὰ ἂν ἐπιχειρήσειαν τοιαῦτα. ὧν ἕνεκα μὲν μάλιςα, ὅμως δὲ καὶ ξύμπασαν τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσθένειαν εὐλαβούμενος, ἐρῶ τὸν 854

si quis in civitate ita instituta putet hominem nequissimum, sicut in aliis, nasciturum: adeo ut opus sit legum minis hunc praevenire, ne talis fiat neve tale quid committatur, et commissa positis legibus puniantur: quasi possint in hac quoque republica flagitiosissimi homines reperiri? verum quoniam non ut prisci legumlatores agimus, qui, cum Deorum filii essent, heroibus, qui et ipsi e Diis nati dicuntur, leges ferebant, sed homines hominibus ista sancimus: vereri par est, ne quis civium ita natura indomitus et incox nobis gignatur, ut quasi legumina fulminis tactu praedura, igni legum etiam fortissimarum decoqui nequeat. quamobrem si quis forte sacrilegium committere audeat, legem de hoc feremus, quamvis onerosam nobis atque molestam. enimvero educatum recte civem nec volumus nec valde timemus tam gravi morbo laboraturum: sed servi istorum forsan et peregrini, peregrinorumque servi huiusmodi multa aggredientur: quorum gratia maxime, et quia universa natura hominum imbecillis est, tam de sacrilegio quam de aliis, quae aut vix aut

τῶν ἱεροσύλων πέρι νόμον καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν τοιούτων ὅσα δυσίατα καὶ ἀνίατα. προοίμια δὲ τούτοισι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον ὁμολογηθέντα προρρητέον ἅπασιν ὡς βραχύτατα. λέγοι δή τις ἂν ἐκείνῳ διαλεγόμενος ἅμα καὶ παραμυθούμενος, ὃν ἐπιθυμία κακὴ παρακαλοῦσα μεθ' ἡμέραν τε καὶ ἐπεγείρουσα νύκτωρ ἐπί τι τῶν ἱερῶν ἄγει συλήσοντα, τάδε, Ὦ θαυμάσιε, οὐκ ἀνθρώπινόν σε κακὸν οὐδὲ θεῖον κινεῖ τὸ νῦν ἐπὶ τὴν ἱεροσυλίαν προτρέπον ἰέναι, οἶστρος δέ σέ τις ἐμπεσὼν ἐκ παλαιῶν καὶ ἀκαθάρτων τοῖς ἀν- 1
θρώποις ἀδικημάτων, περιφερόμενος ἀλιτηριώδης, ὃν εὐλαβεῖσθαι χρεὼν παντὶ σθένει. τίς δ' ἐστὶν εὐλάβεια μαθέ. ὅταν σοι προσπίπτῃ τι τῶν τοιούτων δογμάτων, ἴθι ἐπὶ τὰς ἀποδιοπομπήσεις, ἴθι ἐπὶ θεῶν ἀποτροπαίων ἱερὰ ἱκέτης, ἴθι ἐπὶ τὰς τῶν λεγομένων ἀνδρῶν τιμῶν ἀγαθῶν ξυνουσίας, καὶ τὰ μὲν ἄκουε, τὰ δὲ πειρῶ λέγειν αὐτός, ὡς δεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια πάντα ἄνδρα τιμᾶν· τὰς δὲ τῶν κακῶν ξυνουσίας φεῦγε ἀμεταξρεπτί. καὶ ἐὰν μέν σοι δρῶντι ταῦτα λωφᾷ τι τὸ νόσημα· εἰ δὲ μή, καλλίω θάνατον σκεψάμενος ἀπαλ- 2
λάττου τοῦ βίου. ταῦτα ἡμῶν ᾀδόντων προοίμια τοῖς πάντα ταῦτα ἐπινοοῦσιν ὅσα ἀνόσια ἔργα καὶ πολιτο-

nullo modo sanari possunt, leges conscribam. sed prooemia primum, secundum ordinem in superioribus institutum, his omnibus quam brevissime praeponenda. ad eum igitur, qui nefaria cupiditate et die tractus et nocte excitus, templa, ut furetur, petit, haec aliquis instructionis et monitionis gratia diceret: O mirabilis vir, non humanum te malum neque divinum ad sacrilegia vertit: sed exitialis quidam asilus, a priscis atque inexpiatis flagitiis innatus hominibus, circumagitans, quem cunctis viribus effugere debes. quomodo autem effugies, audi. cum talis oboritur in animo cogitatio, confuge ad expiationes, obsecro: confuge ad liberatorum Deorum sacrificia supplex: confuge ad bonorum virorum consuetudines; ubi partim audias, partim tu quoque dicas insta honestaque ab omnibus esse colenda. malorum vero consuetudines apprime fugias. quae si feceris cessaveritque morbus, bene tecum actum erit. aliter autem mori satius fore arbitratus, desine vivere. cum illis haec exordia cecinerimus, quorum in animos incidit impia quaedam et civitati pestifera cogi-

φθόρα, τῷ μὲν πειθομένῳ τὸν νόμον ἐᾶν σιγῇ δεῖ, τῷ δὲ ἀπειθοῦντι μετὰ τὸ προοίμιον ᾄδειν μέγα Ὃς δ' ἂν ἱεροσυλῶν ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν συμφορὰν καὶ μαστιγωθεὶς ὁπόσας ἂν δόξῃ τοῖς δικασταῖς, ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας γυμνὸς ἐκβληθήτω· τάχα γὰρ ἂν δοὺς ταύτην τὴν δίκην γένοιτ' ἂν βελτίων, σωφρονισθείς. οὐ γὰρ ἐπὶ κακῷ δίκη γίγνεται οὐδεμία γιγνομένη κατὰ νόμον, δυοῖν δὲ θάτερον ἀπεργάζεται σχεδόν· ἢ γὰρ βελτίονα ἢ μοχθηρότερον ἧττον ἐξειργάσατο τὸν τὴν δίκην παρασχόντα. πολίτης δὲ ἄν τίς ποτέ τι τοιοῦτον δρῶν ἀναφανῇ, περὶ θεοὺς ἢ περὶ γονέας ἢ περὶ πόλιν ἠδικηκὼς τῶν μεγάλων τινὰ καὶ ἀπορρήτων ἀδικιῶν, ὡς ἀνίατον ἤδη τοῦτον ὄντα ὁ δικαστὴς διανοείσθω, λογιζόμενος οἵας παιδείας τε καὶ τροφῆς ἐκ παιδὸς τυγχάνων οὐκ ἀπέσχετο τῶν μεγίστων κακῶν. δίκη δὴ τούτῳ θάνατος ἐλάχιστον τῶν κακῶν, τοὺς δὲ ἄλλους παράδειγμα ὀνήσει γενόμενος ἀκλεὴς καὶ ὑπὲρ τοὺς τῆς χώρας ὅρους ἀφανισθείς· παισὶ δὲ καὶ γένει, ἐὰν 855
φύγωσι τὰ πατρῷα ἤθη, κλέος ἔξω καὶ λόγος ἔντιμος λεγόμενος, ὡς εὖ τε καὶ ἀνδρείως εἰς ἀγαθὸν ἐκ κα-

tatio, quicunque ex his paruerint, eos a lege liberos dimittemus: sed hominibus prooemio non persuasis, ferentes post haec legem, altius intonabimus: qui deprehensus in sacrilegio fuerit, si servus peregrinusve erit, in facie ac manibus calamitate ipsius literis inusta, verberatus, prout iudicibus videbitur, nudus extra fines pellatur. forte enim hoc supplicio continentior factus, evadet denique melior. nullum quippe supplicium lege factum ad malum tendit: sed duorum alterum fere semper solet efficere; nam aut melior aut certe minus pravus, qui poenas dedit, fieri solet. si vero civis quispiam aliquid tale in Deos aut in parentes aut in patriam perpetrare et ad maximam iniuriam induxisse animum deprehendatur: hunc iudex, quia ex puero bene doctus educatusque a maximo scelere non abstinuit, sanari non posse existimet. poena huic mors malorum minimum. vituperatus autem, ut exemplo alios iuvet, extra fines perdatur. filiis vero eius et generi universo, si mores paternos fugerint, quia nati ex malo fortiter virtutem secuti sunt, honor exhibeatur et laus. nul-

κοῦ διαπεφευγότων. δημόσια δὲ χρήματα οὐδενὸς τῶν τοιούτων τῇ πολιτείᾳ πρέπον ἂν εἴη γίγνεσθαι, ἐν ᾗ δεῖ τοὺς αὐτοὺς ἀεὶ καὶ ἴσους ὄντας διατελεῖν κλήρους. ζημίας δ' ἐκτίσεις, ὅταν ἀδικεῖν ἄξια δοκῇ τις χρημάτων, ἐκτίνειν, ἂν ᾖ τι τῶν τοῦ κλήρου κατεσκευασμένον περιττεῖον, μέχρι τοσούτου ζημιωθέντα, τὸ δὲ πλέον μή. τὰς δ' εἰς ταῦτα ἀκριβείας ἐκ τῶν ἀπογραφῶν νομοφύλακες σκοποῦντες τὸ σαφὲς ἐξαγγελλόντων ἀεὶ τοῖς δικασταῖς, ὅπως ἂν τῶν κλήρων ἀργὸς μηδεὶς μηδέποτε γίγνηται δι' ἀπορίαν χρημάτων. ζημίας δὲ ἂν 1
τις πλείονος ἄξιος εἶναι δοκῇ, ἐὰν ἄρα μή τινες ἐθέλωσιν αὐτὸν τῶν φίλων ἐγγυᾶσθαί τε καὶ ξυνεκτίνοντες ἀπελευθεροῦν, δεσμοῖς τε χρονίοις καὶ ἐμφανέσι καί τισι προσηλωτικοῖς κολάζειν, ἄτιμον δὲ παντάπασι μηδένα εἶναι μηδέποτε μηδ' ἐφ' ἑνὶ τῶν ἁμαρτημάτων, μηδ' ὑπερορίαν φυγάδα· θάνατον δὲ ἢ δεσμοὺς ἢ πληγὰς ἢ τινας ἀμόρφους ἕδρας ἢ σάσεις ἢ παραξάσεις εἰς ἱερὰ ἐπὶ τὰ τῆς χώρας ἔσχατα, ἢ χρημάτων καθά περ ἔμπροσθεν εἴπομεν ἐκτίσεις γίγνεσθαι δεῖν, τὴν δίκην ταύτην γιγνέσθω. δικασταὶ δὲ 2
ἔσωσαν θανάτου πέρι νομοφύλακές τε καὶ τὸ τῶν περυσινῶν ἀρχόντων ἀριστίνδην ἀπομερισθὲν δικαστήριον·

lius autem istorum pecuniae in fiscum redigantur in ea republica, in qua sortes easdem semper et aequales permanere oportet. sed quando quis ea patravit, quae pecuniarum mulcta luenda sunt, quod supra sortem possidetur, id impendatur, sors integra maneat. cuius rei exactam veritatem a descripto censu legum custodes semper iudicibus deferant, ne quis unquam propter indigentiam pecuniarum sua sorte privetur. quod si quis maiore dignus damno videatur, nec fideiussione liberalitateque amicorum liberetur, manifestis diuturnisque vinculis et ceteris opprobriis puniatur. peccatum nullum impunitum sit: neque profugus ullus et impunis abeat: sed aut morte plectatur aut vinculis aut verberibus aut ignobiliter sedendo standoque in sacris ad extremitates regionis productus, aut pecuniis ea ratione, quam diximus, mulctatus, poenas luat. iudices autem capitalis criminis legum custodes sint, et optimi quique ex eorum numero electi, qui anno proxime praeterito functi magistratibus fuerint. quo autem

εἰσαγωγὰς δὲ τούτων καὶ προκλήσεις καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ὡς δεῖ γίγνεσθαι, τοῖς νεωτέροις νομοθέταις χρὴ μέλειν· τὴν διαψήφισιν δὲ ἡμέτερον ἔργον νομοθετεῖν. ἔχω δὴ φανερὰ μὲν ἡ ψῆφος τιθεμένη, πρὸ τούτου δὲ κατὰ τὸ σόμα τοῦ διώκοντός τε καὶ φεύγοντος ὁ δικαστὴς ἐξῆς ἡμῖν ἐγγύτατα κατὰ πρόσβιν ἱζέσθω, πάντες δ' οἱ πολῖται, ὅσοι περ ἂν ἄγωσι σχολήν, ἐπήκοοι ἔχωσαν σπουδῇ τῶν τοιούτων δικῶν. λέγειν δὲ ἕνα λόγον, πρῶτον μὲν τὸν διώκοντα, τὸν δὲ φεύγοντα δεύτερον· μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους ἄρχεσθαι μὲν τὸν γεραίτατον ἀνακρίνοντα, ἰόντα εἰς τὴν τῶν λεχθέντων σκέψιν ἱκανήν, μετὰ δὲ τὸν πρεσβύτατον ἑξῆς ἅπαντας χρὴ διεξελθεῖν ὅ τι ἂν παρ' ἑκατέρου τις τῶν ἀντιδίκων ῥηθὲν ἢ μὴ ῥηθὲν ἐπιποθῇ τινὰ τρόπον· ὁ δὲ μηδὲν ποθῶν ἄλλῳ τὴν ἀνάκρισιν παραδιδότω. τῶν δὲ ῥηθέντων ἐπισφραγισαμένους ὅσα ἂν εἶναι καίρια δοκῇ, γράμμασι σημεῖα ἐπιβάλλοντας πάντων τῶν δικαστῶν, θεῖναι ἐπὶ τὴν Ἑστίαν, καὶ πάλιν αὔριον εἰς ταὐτὸν ξυνελθόντας ὡσαύτως τε ἀνακρίνοντας διεξελθεῖν τὴν δίκην, καὶ σημεῖα ἐπιβάλλοντας αὖ τοῖς λεχθεῖσι· καὶ τρὶς δράσαντας τοῦτο, τεκμήριά τε καὶ 856

modo accusationes citationesque et similia fieri debeant, posteriores legumlatores determinent. suffragiorum autem sententiaeque modum nostri officii est lege perscribere. manifeste igitur ista ferantur. sed ante haec coram accusante defendenteque, quam proxime servata ipsorum dignitate, iudices sedeant. ubi cives, qui otio abundant, omnes adsint, taliaque iudicia diligenter audiant. in quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita, defensor alteram dicat. deinde senior de iudicibus, quae dicta sunt, omni adhibita diligentia sufficienter examinet. post eum ceteri omnes considerent, quodcunque ab adversariis dictum vel non dictum, perquirendum singuli putant; qui autem nihil discussione sua dignum censet, alteri examinationem ipsam relinquat. ac tandem in Vestae sacrario scripta, quae tunc conclusa fuerunt, insertis omnium iudicum signis deponantur. Rursus in crastino die eodem in loco congregati, eodem modo examinent iudicentque: et, signis appositis omnibus quae dicta fuerint, deponant. cumque hoc similiter tertio fecerint, signis testibusque sufficienter assumptis, sacrum singuli ferentes suffra-

μάρτυρας ἱκανῶς παραλαβόντας, ψῆφον ἱερὰν ἕκαστον φέροντα καὶ ὑποσχόμενον πρὸς τῆς Ἑστίας εἰς δύναμιν τὰ δίκαια καὶ ἀληθῆ κρίνειν, οὕτω τέλος ἐπιθεῖναι τῇ τοιαύτῃ δίκῃ.

Μετὰ δὲ τὰ περὶ θεοὺς τὰ περὶ κατάλυσιν τῆς πολιτείας, ὃς ἂν ἄγων εἰς ἀρχὴν ἄνθρωπον ζουλῶται μὲν τοὺς νόμους, ἑταιρείαις δὲ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιῇ, καὶ βιαίως δὴ πᾶν τοῦτο πράττων καὶ ζάσιν ἐγείρων παρανομῇ· τοῦτον δὴ διανοεῖσθαι δεῖ πάντων πολεμιώτατον ὅλῃ τῇ πόλει. τὸν δὲ κοινωνοῦντα μὲν τῶν τοιούτων μηδενί, τῶν μεγίζων δὲ μετέχοντα ἀρχῶν ἐν τῇ πόλει, λεληθότα τε ταῦτα αὐτὸν ἢ μὴ λεληθότα, δειλίᾳ δ' ὑπὲρ πατρίδος αὐτοῦ μὴ τιμωρούμενον, δεῖ δεύτερον ἡγεῖσθαι τὸν τοιοῦτον πολίτην κάκῃ. πᾶς δὲ ἀνὴρ οὗ καὶ σμικρὸν ὄφελος, ἐνδεικνύτω ταῖς ἀρχαῖς, εἰς κρίσιν ἄγων τὸν ἐπιβουλεύοντα βιαίου πολιτείας μεταζάσεως ἅμα καὶ παρανόμου. δικασαὶ δὲ ἔζωσαν τούτοις οἵ περ τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ πᾶσαν τὴν κρίσιν ὡ̓ζαύτως αὐτοῖς γίγνεσθαι καθά περ ἐκείνοις, τὴν ψῆφον δὲ θάνατον φέρειν τὴν πλήθει νικῶσαν. ἑνὶ δὲ λόγῳ, πατρὸς ὀνείδη καὶ τιμωρίας παίδων μηδενὶ ξυν-

gium, iureiurando per Vestam vere iusteque pro viribus se iudicaturos affirment: atque ita huic iudicio finem imponant. Post peccata in Deos commissa de his dicatur, quae in reipublicae perniciem committuntur. Qui principatum ad hominis arbitrium redigit, eique leges subigit, atque ita civitatem subiicit factionibus et vi adhibita contra leges seditionibus eam replet: hic universae civitati hostis est maximus omnium iudicandus. secundus ille hostis est, qui, quamvis particeps huius sceleris non sit, tamen, cum amplissimis fungatur in ea republica magistratibus, eas coniurationes non animadvertit, et, si animadvertit, timiditate quadam patriae non succurrit. quare unusquisque vir, qui modo alicuius pretii civis fore studet, haec iudicibus referat, eumque in iudicium trahat, qui patriae insidiatus vi ad iniquam gubernationem vertere illam conatur. iudices autem huius sceleris sint, qui et sacrilegii, totumque iudicium similiter peragatur: et suffragia, quae multitudine vincunt, morte condemnent. et, ut breviter dicam, peccata patris non luant filii: nisi pater,

ἕπεσθαι, πλὴν ἐάν τινι πατὴρ καὶ πάππος καὶ πάππου πατὴρ ἐφεξῆς ὄφλωσι θανάτου δίκην· τούτους δὲ ἡ πόλις ἔχοντας τὴν αὑτῶν οὐσίαν, πλὴν ὅσον κατεσκευασμένου τοῦ κλήρου παντελῶς, εἰς τὴν αὑτῶν ἀρχαίαν ἐκπεμπέσθω πατρίδα καὶ πόλιν. οἷς δ' ἂν τῶν πολιτῶν υἱεῖς ὄντες τυγχάνωσι πλείους ἑνός, μὴ ἔλαττον δέκα ἔτη γεγονότες, κληρῶσαι μὲν τούτων δέκα οὓς ἂν ἀποφήνῃ πατὴρ ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς ἢ μητρός· τῶν δὲ λαχόντων τὰ ὀνόματα εἰς Δελφοὺς πεμφθέντων· ὃν δ' ἂν ὁ θεὸς ἀνέλῃ, κληρονόμον εἰς τὸν οἶκον καταστῆσαι τὸν τῶν ἐκλιπόντων, τύχῃ ἀμείνονι.

ΚΛ. Καλῶς.

ΑΘ. Κοινὸς δ' ἔτι τρίτος εἷς ἔξω νόμος, περὶ δικαστῶν τε οὓς δεῖ δικάζειν αὐτοῖς, καὶ ὁ τρόπος τῶν δικῶν, οἷς ἂν προδόσεως αἰτίαν ἐπιφέρων τις εἰς δικαστήριον ἄγῃ. καὶ μονῆς ὡσαύτως ἐκγόνοις καὶ ἐξόδου τῆς πατρίδος εἷς ἔξω περὶ ταῦτα νόμος οὗτος τρισί, προδότῃ καὶ ἱεροσύλῳ καὶ τῷ τοὺς τῆς πόλεως νόμους βίᾳ ἀπολλύντι. Κλέπτῃ δέ, ἐάν τε μέγα ἐάν τε σμικρὸν κλέπτῃ τις, εἷς αὖ νόμος κείσθω καὶ μία δίκης τιμωρία ξύμπασι· τὸ μὲν γὰρ κλαπὲν δὴ χρεὼν διπλάσιον πρῶτον ἐκτίνειν, ἐὰν ὄφλῃ τις τὴν τοιαύτην δίκην καὶ ἱκανὴν ἔχῃ τὴν ἄλλην οὐσίαν ἀποτίνειν ὑπὲρ

avus ac proavus deinceps mortis supplicium debeant. hos autem cum bonis suis, sorte semper excepta, in antiquam civitas patriam mittat. et de filiis civium, quibus plures quam unus sunt, non pauciores quam decem annos nati, eos sorte deligant, quos patres aut avi paterni maternive nominaverint, nominaque ipsorum Delphos mittant: et qui oraculo Apollinis approbabitur, huic feliciori fortuna sors domus destituta reddatur. *Cli.* Recte id quidem. *Athen.* Communis praeterea tertia lex de iudicibus, iudiciique modo, adversus eos, qui proditionis accusati sunt. et de mansione filiorum atque nepotum, sive exitu e patria, una lex adversus tres similiter sit, proditorem, sacrilegum et violentum legum civilium eversorem. De furto autem, sive magnum quid seu parvum quis furatus sit, una lex poenaque similis omnibus sit. damnatus enim quispiam furti, si ultra sortem bona

τοῦ κλήρου, ἐὰν δὲ μή, δεδέσθαι ἕως ἂν ἐκτίσῃ ἢ πείσῃ τὸν καταδικασάμενον. ἐὰν δέ τις ὄφλῃ κλοπῆς δημοσίᾳ δίκην, πείσας τὴν πόλιν ἢ τὸ κλέμμα ἐκτίσας διπλοῦν ἀπαλλαττέσθω τῶν δεσμῶν.

ΚΛ. Πῶς δὴ λέγομεν, ὦ ξένε, μηδὲν διαφέρειν τῷ κλέπτοντι, μέγα ἢ σμικρὸν ὑφελομένῳ καὶ ἐξ ἱερῶν ἢ ὁσίων καὶ ὅσα ἄλλα ἐξὶ περὶ κλοπὴν πᾶσαν ἀνομοιότητα ἔχοντα, οἷς δεῖ ποικίλοις οὖσιν ἕπεσθαι τὸν νομοθέτην μηδὲν ὁμοίαις ζημίαις ζημιοῦντα;

ΑΘ. Ἄριζ', ὦ Κλεινία, σχεδόν τί με ὥς περ 1
φερόμενον ἀντικρούσας ἀνήγαγες, ἐννενοηκότα δὲ καὶ πρότερον ὑπέμνησας, ὅτι τὰ περὶ τὴν τῶν νόμων θέσιν οὐδενὶ τρόπῳ πώποτε γέγονεν ὀρθῶς διαπεπονημένα, ὡς γε ἐν τῷ νῦν παραπεπτωκότι λέγειν. πῶς δ' αὖ καὶ τοῦτο λέγομεν; οὐ κακῶς ἀπῃκάσαμεν, ὅτε δούλοις ὡς ἰατρευομένοις ὑπὸ δούλων ἀπῃκάζομεν πάντας τοὺς νῦν νομοθετουμένους. εὖ γὰρ ἐπίσασθαι δεῖ τὸ τοιόνδε, ὡς εἰ καταλάβοι ποτέ τις ἰατρὸς τῶν ταῖς ἐμπειρίαις ἄνευ λόγου τὴν ἰατρικὴν μεταχειριζομένων ἐλεύθερον ἐλευθέρῳ νοσοῦντι διαλεγόμενον ἰα- 2
τρόν, καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐγγὺς χρώμενον μὲν τοῖς

sua sufficiunt, duplum reddat: aliter vinciatur, donec aut illi persuaserit, cui debet, aut reddiderit. quod si publicum furtum fuerit, tum demum a carcere liberetur, cum civitati persuaserit vel duplum reddiderit. *Cli.* Quonam modo dicimus, hospes, nihil differre, sive magnum seu parvum sit furtum, sive a sacro loco seu non sacro sublatum sit, seu quomodocunque aliter id fiat? quippe cum multis modis committi furtum possit, sceleris varietatem dissimilitudinemque coniicere legislator debet, nec similibus poenis, quae similia non sunt, punire. *Athen.* Opportune, o Clinia, impetu currentem me retraxisti, et in memoriam, quae olim quandoque cogitaveram, redegisti, ad hunc usque diem leges nullo modo recte constitutas fuisse, ut nobis praesentia considerantibus succurrit dicere. *Cli.* Quomodo rursus id dicimus? *Athen.* Congrua profecto imagine usi sumus, quando omnes, qui hactenus leges recipiunt, servis illis contulimus, qui ab aliis servis curarentur. illud certe ignorare non decet, quod si medicus quispiam eorum, qui usu quodam absque ratione medentur, liberum medicum philosophiaeque studiosum aegrotanti

λόγοις, ἐξ ἀρχῆς τε ἁπτόμενον τοῦ νοσήματος, περὶ φύσεως πάσης ἐπανιόντα τῆς τῶν σωμάτων, ταχὺ καὶ σφόδρα γελάσειεν ἂν καὶ οὐκ ἂν ἄλλους εἶποι λόγους ἢ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτ' ἀεὶ προχείρους ὄντας τοῖς πλείοις λεγομένοις ἰατροῖς· φαίη γὰρ ἂν Ὦ μῶρε, οὐκ ἰατρεύεις τὸν νοσοῦντα ἀλλὰ σχεδὸν παιδεύεις, ὡς ἰατρὸν ἀλλ' οὐχ ὑγιῆ δεόμενον γίγνεσθαι.

ΚΛ. Οὐκοῦν λέγων τὰ τοιαῦτα ὀρθῶς ἂν λέγοι;

ΑΘ. Τάχ' ἄν, εἰ προσδιανοοῖτό γε ὡς ὅς τις περὶ νόμων οὕτω διεξέρχεται, καθάπερ ἡμεῖς τὰ νῦν, παιδεύει τοὺς πολίτας ἀλλ' οὐ νομοθετεῖ. ἆρ' οὖν οὐ καὶ τοῦτ' ἂν πρὸς τρόπου λέγειν φαίνοιτο;

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Εὐτυχὲς δὲ ἡμῶν τὸ παρὸν γέγονεν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δή;

ΑΘ. Τὸ μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι νομοθετεῖν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐν σκέψει γενομένους περὶ πάσης πολι- 858
τείας πειρᾶσθαι κατιδεῖν τό τε ἄριστον καὶ τὸ ἀναγκαιότατον, τίνα τρόπον ἂν γιγνόμενον γίγνοιτο. καὶ δὴ καὶ τὸ νῦν ἔξεστιν ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, εἰ μὲν βουλόμεθα, τὸ βέλτιστον σκοπεῖν, εἰ δὲ βουλόμεθα, τὸ ἀναγκαιότατον περὶ νόμων. αἱρώμεθα οὖν ὁπότερον δοκεῖ.

ΚΛ. Γελοίαν, ὦ ξένε, προτιθέμεθα τὴν αἵρεσιν,

libero colloquentem audiat, dum morbi initia rationibus indagat et de natura corporum diligentius disserit, ridebit protinus: et adversus illum ea dicet, quae hac in re plurimis medicorum in promptu semper esse solent. non mederis, inquiet, aegrotanti, o fatue: sed quasi doctrina, non sanitate indigeat, doces. An non recte sic loqui videbitur? Nonne et nobis merito idem obiiciet, quod quicunque de legibus, ut modo nos, disserit, non leges condit, sed cives erudit? *Cli.* Fortasse. *Athen.* Sed feliciter in praesentia nobis contingit. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Quod nihil ad ferendas leges nos urget: sed ipsi sponte hac consideratione suscepta, de omni reipublicae disciplina, quid optimum atque necessarium sit, quomodoque id peragatur, perspicere nitimur. quid ergo liceat, si volumus, quid optimum sit aut quid maxime necessarium in legibus considerare, utrum vobis videtur, tractandum in praesentia eligamus. *Cli.* Ridicula haec, ho-

καὶ ἀτεχνῶς ὡς περ κατεχομένοις νομοθέταις ὅμοιοι γιγνοίμεθ' ἄν ὑπὸ μεγάλης τινὸς ἀνάγκης ἤδη νομοθετεῖν, ὡς οὐκέτ' ἐξὸν εἰς αὔριον. ἡμῖν δ' εἰπεῖν σὺν θεῷ ἔξεστι, καθά περ ἢ λιθολόγοις ἢ καί τινος ἑτέρας ἀρχομένοις συσάσεως, παραφορήσασθαι χύδην ἐξ ὧν ἐκλεξόμεθα τὰ πρόσφορα τῇ μελλούσῃ γενήσεσθαι συσάσει, καὶ δὴ καὶ κατὰ σχολὴν ἐκλέξασθαι. τιθῶμεν οὖν ἡμᾶς νῦν εἶναι μὴ τοὺς ἐξ ἀνάγκης οἰκοδομοῦντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ σχολῆς ἔτι τὰ μὲν παρατιθεμένους τὰ δὲ ξυνιζάντας, ὥστε ὀρθῶς ἔχει τὰ μὲν ἤδη τῶν νό- 1
μων λέγειν ὡς τιθέμενα, τὰ δ' ὡς παρατιθέμενα.

ΑΘ. Γένοιτο γοῦν ἄν, ὦ Κλεινία, κατὰ φύσιν μᾶλλον ἡμῖν ἡ σύνοψις τῶν νόμων. ἴδωμεν γὰρ οὖν, ὦ πρὸς θεῶν, τὸ τοιόνδε περὶ νομοθετῶν.

ΚΛ. Τὸ ποῖον δή;

ΑΘ. Γράμματα μέν που καὶ ἐν γράμμασι λόγοι καὶ ἄλλων εἰσὶ πολλῶν ἐν ταῖς πόλεσι γεγραμμένοι, γράμματα δὲ καὶ τὰ τοῦ νομοθέτου καὶ λόγοι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Πότερον οὖν τοῖς μὲν τῶν ἄλλων συγγράμ- 2
μασι, ποιητῶν καὶ ὅσοι ἄνευ μέτρων καὶ μετὰ μέτρων τὴν αὑτῶν εἰς μνήμην ξυμβουλὴν περὶ βίου κατέθεντο |συγγράψαντες, προσέχωμεν τὸν νοῦν,

spes, optio est: manifesteque nos illis similes facit, qui necessitate ingenti leges ferre ita in praesentia compelluntur, ut in crastinum licere non videatur. nobis autem Dei auxilio, quemadmodum illis, qui ex lapidibus vel ex alia quavis materia aliquid construunt, licet fusim ea colligere, ex quibus futura commoda operi absque ulla festinatione deligentur. quasi ergo aedificatores minime festinantes, alia modo fundemus, alia hinc ad aedificandum sumamus: adeo ut in ferendis legibus, alia, quasi modo ponantur, alia vero, quasi iam positis, apponantur. *Athen.* Sic utique secundum naturam magis, o Clinia, compendiaria nobis fiet legum conspectio. sed illud per Deos de legumlatoribus consideremus. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Multorum litterae verbaque ex litteris in civitatibus conscripta reperiuntur: litteras vero legis quoque lator et verba scribit. *Cli.* Quidni? *Athen.* Utrum igitur poëtarum ceterorumque scriptorum operibus de ratione vivendi compositis animum applicabimus: legum vero latorum nequaquam?

τοῖς δὲ τῶν νομοθετῶν μὴ προσέχωμεν; ἢ πάντων μάλιστα;

ΚΛ. Πολύ γε.

ΑΘ. Ἀλλὰ δῆτα οὐ χρὴ τὸν νομοθέτην μόνον τῶν γραφόντων περὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ δικαίων ξυμβουλεύειν, διδάσκοντα οἷά τέ ἐστι καὶ ὡς ἐπιτηδευτέον αὐτὰ τοῖς μέλλουσιν εὐδαίμοσιν ἔσεσθαι.

ΚΛ. Καὶ πῶς οὔ;

ΑΘ. Ἀλλὰ αἰσχρὸν δὴ μᾶλλον Ὁμήρῳ τε καὶ Τυρταίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς περὶ βίου τε καὶ ἐπιτηδευμάτων κακῶς θέσθαι γράψαντας, Λυκούργῳ δὲ ἧττον καὶ Σόλωνι καὶ ὅσοι δὴ νομοθέται γενόμενοι γράμματα ἔγραψαν; ἢ τό γε ὀρθόν, πάντων δεῖ γραμμάτων τῶν ἐν ταῖς πόλεσι τὰ περὶ τοὺς νόμους γεγραμμένα φαίνεσθαι διαπρεπέστατα μακρῷ κάλλιστά τε καὶ ἄριστα, τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἢ κατ' ἐκεῖνα ξυνεπόμενα, ἢ διαφωνοῦντα αὐτοῖς εἶναι καταγέλαστα; οὕτω διανοώμεθα περὶ νόμων δεῖν γραφῆς γίγνεσθαι ταῖς πόλεσιν, ἐν πατρός τε καὶ μητρὸς σχήμασι φιλούντων τε καὶ νοῦν ἐχόντων φαίνεσθαι τὰ γεγραμμένα, ἢ κατὰ τύραννον καὶ δεσπότην, τάξαντα καὶ ἀπειλήσαντα, γράψαντα ἐν τοίχοις ἀπηλλάχθαι. σκοπῶμεν οὖν δὴ καὶ τὰ νῦν ἡμεῖς πότερα ταύτῃ πειρώμεθα λέγειν διανοηθέντες περὶ νόμων, εἴτ' οὖν δυνάμεθα εἴτε μή,

859

an his maxime omnium? *Cli.* Istis omnino. *Athen.* Legislatorem ergo scribentium solum oportet de honesto, bono iustoque consulere, docereque qualia haec sint, et quomodo his agenda, qui felices futuri sunt. Turpe enim est, cum Homerus, Tyrtaeus ceterique poëtae probe de vita studiisque hominum scripserint: turpe, inquam, Lycurgo atque Soloni ceterisque legumlatoribus minus id facere. rectum igitur ipsum, prae ceteris omnibus scriptis, leges mirifice prae se ferre debent: ceterorum vero scripta probari, si legibus consentanea sunt: sin dissona, derideri. sic igitur leges civitatibus conscribantur, ut patris matrisque personam lator legum penitus gerat: scriptaque caritatis prudentiaeque virtutem habeant potius quam domini tyrannique imperium minitantis tantum et describentis, rationem vero nullam penitus assignantis. consideremus igitur, an hac via nobis progrediendum sit, sive possimus sive non. sed accingamur iam,

ἀλλ' οὖν τό γε πρόθυμον παρεχόμενοι· καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὁδὸν ἰόντες, ἂν ἄρα τι καὶ δέῃ πάσχειν, πάσχωμεν. ἀγαθὸν δ' εἴη τε, καὶ ἂν θεὸς ἐθέλῃ, γίγνοιτ' ἂν ταύτῃ.

KΛ. Καλῶς εἴρηκας, ποιῶμέν τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Διασκεπτέον ἄρα πρῶτον, ὡς περ ἐπεχειρήσαμεν, ἀκριβῶς περὶ τῶν τε ἱεροσυλούντων καὶ κλοπῆς πάσης πέρι καὶ ἀδικημάτων ξυμπάντων. καὶ οὐ δυσχεραντέον εἰ μεταξὺ νομοθετοῦντες τὰ μὲν ἔθεμεν, τῶν δ' ἔτι διασκοποῦμεν πέρι· νομοθέται γὰρ γιγνόμεθα οὐκ ἐσμέν πω, τάχα δὲ ἴσως ἂν γενοίμεθα. εἰ δὴ δοκεῖ περὶ ὧν εἴρηκα, ὡς εἴρηκα, σκοπεῖσθαι, σκοπῶμεθα.

KΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Περὶ δὴ καλῶν καὶ δικαίων ξυμπάντων πειρώμεθα κατιδεῖν τὸ τοιόνδε, ὅπῃ ποτὲ ὁμολογοῦμεν νῦν καὶ ὅπῃ διαφερόμεθα ἡμεῖς τε ἡμῖν αὐτοῖς, οἳ δὴ φαῖμεν ἂν προθυμεῖσθαί γε, εἰ μηδὲν ἄλλο, διαφέρειν τῶν πλείστων, οἱ πολλοί τε αὐτοὶ πρὸς αὑτοὺς αὖ.

KΛ. Τὰς ποίας δὲ δὴ διαφορὰς ἡμῶν ἐννοηθεὶς λέγεις;

ΑΘ. Ἐγὼ πειράσομαι φράζειν. περὶ δικαιοσύνης

et pro viribus hac via procedentes, etiam si pati quicquam necesse sit, toleremus. quod utinam felix sit! eritque profecto, si Deus voluerit. *Cli.* Recte locutus es: quare sic faciamus. *Athen.* Considerandum est ergo primum, ut coepimus, diligenter de sacrilegio, de furto, de ceteris omnibus iniuriis: nec graviter ferendum, si in ea ipsa legum descriptione alia iam posuimus, de aliis disceptamus. non enim legumlatores iam sumus, sed efficimur modo: et cito fortassis erimus. verum si de his, quae proposui, ita ut dixi, disserendum videtur, edisseramus. *Cli.* Sic omnino. *Athen.* De honestis igitur iustisque rebus omnibus inspicere id conemur, quo nobis ipsis convenimus et quo discrepamus, qui in hoc maxime studere nos profitemur, ut a plurimis differamus. quo item alii a se ipsis dissentiunt. *Cli.* Quas, quaeso, inter nos differentias dicis? *Athen.* Conabor exponere.

ὅλως καὶ τῶν δικαίων ἀνθρώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ πράξεων πάντες πως ξυνομολογοῦμεν πάντα εἶναι ταῦτα καλά, ὥστε οὐδ' εἴ τις διισχυρίζοιτο εἶναι τοὺς δικαίους ἀνθρώπους, ἂν καὶ τυγχάνωσιν ὄντες αἰσχροὶ τὰ σώματα, κατ' αὐτό γε τὸ δικαιότατον ἦθος ταύτῃ παγκάλους εἶναι, σχεδὸν οὐδεὶς ἂν λέγων οὕτω πλημμελῶς δόξειε λέγειν.

ΚΛ. Οὐκοῦν ὀρθῶς;

ΑΘ. Ἴσως· ἴδωμεν δὲ ὡς εἰ πάντ' ἐστὶ καλὰ ὅσα δικαιοσύνης ἔχεται, τῶν πάντων τοι καὶ τὰ παθήματα ἡμῖν ἐστὶ σχεδὸν τοῖς ποιήμασιν ἴσα.

ΚΛ. Τί οὖν δή;

ΑΘ. Ποίημα μέν, ὃ περ ἂν ᾖ δίκαιον, σχεδὸν ὅσον περ ἂν τοῦ δικαίου κοινωνῇ, κατὰ τοσοῦτον καὶ τοῦ καλοῦ μετέχον ἐστίν.

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐκοῦν καὶ πάθος ὃ περ ἂν δικαίου κοινωνῇ, κατὰ τοσοῦτον γίγνεσθαι καλὸν ὁμολογούμενον οὐκ ἂν διαφωνοῦντα παρέχοι τὸν λόγον;

ΚΛ. Ἀληθῆ.

ΑΘ. Ἐὰν δέ γε δίκαιον μὲν ὁμολογῶμεν, αἰσχρὸν δὲ εἶναι πάθος, διαφωνήσει τό τε δίκαιον καὶ τὸ καλὸν λεχθέντων τῶν δικαίων αἰσχίσων εἶναι.

de iustitia omnino iustisque hominibus et rebus et actionibus, omnes quodammodo consentimus, quod videlicet omnia haec honesta pulchraque sint; ita ut si quis iustos homines, etiamsi corpore deformes sint, secundum ipsum iustitiae habitum pulcherrimos asserat, nemo sit iudicium illius reprobaturus. *Cli.* Nemo fere, qui ita loquatur, perperam loqui videbitur. *Athen.* Recte igitur. *Cli.* Forte. *Athen.* Sed videamus, age, si omnia, quae iuste fiunt, honesta pulchraque sunt. omnium vero passiones nobis sunt ferme actionibus similes. *Cli.* Quid hoc? *Athen.* Actio utique, quaecunque iusta est, quatenus iustitiae, eatenus et honesti est particeps. *Cli.* Cur non? *Athen.* Quare passio quoque iusta, si aeque honesti atque iustitiae particeps esse dicatur, haud dissona nobis erit oratio. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Si autem passionem aliquam iustam quidem esse affirmabimus, honestam vero negabimus, iustum et honestum inter se dissonabunt. iusta enim turpissima esse dicentur. *Cli.* Quomodo id

ΚΛ. Πῶς τοῦτο εἴρηκας;

ΑΘ. Οὐδὲν χαλεπὸν ἐννοεῖν. οἱ γὰρ ὀλίγῳ πρόσθεν τεθέντες ἡμῖν νόμοι πάντων ἐναντιώτατα παραγγέλλειν δόξειαν ἂν τοῖς νῦν λεγομένοις.

ΚΛ. Ποίοις;

ΑΘ. Τὸν ἱερόσυλόν που ἐτίθεμεν δικαίως ἂν ἀποθνήσκειν καὶ τὸν τῶν εὖ κειμένων νόμων πολέμιον, καὶ μέλλοντες δὴ νόμιμα τοιαῦτα τιθέναι πάμπολλα ἐπέσχομεν, ἰδόντες ὡς ταῦτα ἐξὶ μὲν ἄπειρα παθήματα πλήθει καὶ μεγέθεσι, δικαιότατα δὲ πάν- 1
των παθημάτων καὶ ξυμπάντων αἴσχιστα. μῶν οὐχ οὕτως ἡμῖν τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοτὲ μὲν ὡς ταὐτὰ ξύμπαντα, τοτὲ δὲ ὡς ἐναντιώτατα φανεῖται;

ΚΛ. Κινδυνεύει.

ΑΘ. Τοῖς μὲν τοίνυν πολλοῖς οὕτω περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσυμφώνως τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια διεῤῥιμμένα προσαγορεύεται.

ΚΛ. Φαίνεται γοῦν, ὦ ξένε.

ΑΘ. Τὸ τοίνυν ἡμέτερον, ὦ Κλεινία, πάλιν ἴδωμεν, πῶς αὖ περὶ αὐτὰ ταῦτα ἔχει τῆς συμ- 2
φωνίας.

ΚΛ. Ποίας δὴ πρὸς ποίαν;

ΑΘ. Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις οἶμαι διαῤῥήδην ἐμὲ εἰρηκέναι πως, εἰ δ' οὖν μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ὡς λέγοντά με τίθετε.

dixisti? *Athen.* Nihil difficile cognitu. leges enim, quae prius nobis positae sunt, contraria penitus praecipere his verbis videbuntur. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Sacrilegum censebamus iuste moriturum: legum quoque bene positarum hostem similiter. cumque multas huiusmodi leges scripturi essemus, retraximus nos, considerantes has passiones tam multitudine quam magnitudine infinitas esse: iustissimas quidem omnium passionum, sed turpissimas quoque omnium. nonne sic honesta iustaque modo quasi eadem, modo quasi contraria, videbuntur? *Cli.* Ita videtur. *Athen.* Multi igitur dissone sic honesta iustaque, quasi discrepantia, nuncupant. *Cli.* Ita prorsus apparet. *Athen.* Sed id rursus videamus, o Clinia, quomodo nos de his consentimus. *Cli.* Quem dicis consensum? *Athen.* In superioribus manifeste

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ὡς οἱ κακοὶ πάντες εἰς πάντα εἰσὶν ἄκοντες κακοί. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀνάγκη που τούτῳ ξυνέπεσθαι τὸν ἑξῆς λόγον.

ΚΛ. Τίνα λέγεις;

ΑΘ. Ὡς ὁ μὲν ἄδικός που κακός, ὁ δὲ κακὸς ἄκων τοιοῦτος. ἀκουσίως δὲ ἑκούσιον οὐκ ἔχει πράττεσθαί ποτε λόγον· ἄκων οὖν ἐκείνῳ φαίνοιτ' ἂν ἀδικεῖν ὁ ἀδικῶν τῷ τὴν ἀδικίαν ἀκούσιον τιθεμένῳ. καὶ δὴ καὶ νῦν ὁμολογητέον ἐμοί· ξύμφημι γὰρ ἄκοντας ἀδικεῖν πάντας· εἰ καί τις φιλονεικίας ἢ φιλοτιμίας ἕνεκα ἄκοντας μὲν ἀδίκους εἶναι φησίν, ἀδικεῖν μὴν ἑκόντας πολλούς, ὅ γ' ἐμὸς λόγος ἐκεῖνος ἀλλ' οὐχ οὗτος. τίνα οὖν αὖ τρόπον ἔγωγε ξυμφωνοίην ἂν τοῖς ἐμαυτοῦ λόγοις, εἴ με, ὦ Κλεινία καὶ Μέγιλλε, ἐρωτῷτε, Εἰ δὴ ταῦτα οὕτως ἔχοντά ἐστιν, ὦ ξένε, τί συμβουλεύεις ἡμῖν περὶ τῆς νομοθεσίας τῇ τῶν Μαγνήτων πόλει; πότερον νομοθετεῖν ἢ μή; Πῶς γὰρ οὔ; φήσω. Διοριεῖς οὖν αὐτοῖς ἀκούσιά τε καὶ ἑκούσια ἀδικήματα, καὶ τῶν μὲν ἑκουσίων ἁμαρτημάτων τε καὶ ἀδικημάτων μείζους τὰς ζημίας θήσομεν, τῶν

mihi dictum arbitror. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Quod si supra dictum non est, nunc saltem me dicere existimate. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Malos omnes omnino non sponte malos esse. quod si ita est, illud quoque sequi necesse est. *Cli.* Quid? *Athen.* Iniustum esse malum, et malum non sponte huiusmodi esse, non sponte vero fieri, quod voluntarium est, nulla unquam ratione potest. qui igitur iniustitiam involuntariam putat, iniuste agentem hominem iniuste agere non sponte putabit. mihi quoque mecum modo conveniendum est, cum omnes non sponte iniuriari fatear: quamvis possit quispiam ambitionis contentionisve causa illud nobis obiicere, iniustos quidem non sponte iniustos esse, multos tamen illorum sponte iniuriari. mea quippe sententia non haec, sed illa est. quomodo ergo verbis meis ipse conveniam, si me ita, o Clinia et Megille, interrogabitis: Si ita haec se habent, hospes, quid nobis de Magnesiensium civitate consulis? darene leges ipsis, an non? Ego vero dare leges consulam. Tum vos ita: distingues igitur ipsis, sponte atque item non sponte factas iniurias: et illarum maiores, harum vero mino-

861 δ' ἐλάττους; ἢ πάντων ἐξ ἴσης, ὡς οὐκ ὄντων ἀδικημάτων τὸ παράπαν ἑκουσίων;

ΚΛ. Ὀρθῶς μέντοι λέγεις, ὦ ξένε. καὶ τούτοις δὴ τί χρησόμεθα τοῖς νῦν λεγομένοις;

ΑΘ. Καλῶς ἤρου. πρῶτον μὲν τοίνυν αὐτοῖς τάδε χρησώμεθα.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἀναμνησθῶμεν ὡς ἔμπροσθεν νῦν δὴ καλῶς ἐλέγομεν ὅτι περὶ τὰ δίκαια εἴη παμπόλλη τις ἡμῶν ταραχή τε καὶ ἀσυμφωνία. τοῦτο δὲ λαβόντες πάλιν ἐρωτῶμεν ἡμᾶς αὐτούς, Ἆρ' οὖν περὶ τὴν τούτων ἀπορίαν οὔτ' ἐξευπορήσαντες οὔτε διορισάμενοι τί ποτ' ἐστὶ ταῦτα ἀλλήλων διαφέροντα, ἃ δὴ κατὰ πάσας τὰς πόλεις ὑπὸ νομοθετῶν πάντων τῶν πώποτε γενομένων ὡς δύο εἴδη τῶν ἀδικημάτων ὄντα, τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια, ταύτῃ καὶ νομοθετεῖται· ὃ δὲ παρ' ἡμῶν νῦν δὴ ῥηθεὶς λόγος, ὡς περ παρὰ θεοῦ λεχθείς, τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ἀπαλλάξεται, δοὺς δὲ οὐδένα λόγον ὡς ὀρθῶς εἴρηκε κατανομοθετήσει τινὰ τρόπον; Οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἀνάγκη πως ταῦτα ἔμπροσθεν τοῦ νομοθετεῖν δηλῶσαι δύο τε ὄντα καὶ τὴν διαφορὰν ἄλλην, ἵνα, ὅταν ἑκατέρῳ τις τὴν δίκην ἐπιτιθῇ, πᾶς ἑπακολουθῇ τοῖς λεγομένοις καὶ δυνατὸς

res mulctas conscribes? an omnium pares, cum nullae penitus iniuriae sponte fiant? *Cli.* Recte tu, hospes. sed istis, quae modo dicta sunt, ad quid utemur? *Athen.* Probe interrogasti. utemur enim in primis ad illud. *Cli.* Ad quidnam? *Athen.* Memoria repetamus, probe in superioribus nos dixisse: multam magnamque de re iusta turbationem inter nos esse atque dissensionem. quod resumentes nos ipsos interrogemus, deceatne, cum differentiam istorum nequaquam declaraverimus, quae in qualibet civitate ab omnibus priscis legumlatoribus quasi duae iniuriarum species positae sunt, sponte scilicet et non sponte factae, atque ita varie puniuntur, opinionem hanc nostram, quasi divinitus dicta sit, in medium inducere: nec eam ulla ratione, quomodo recte se habeat, confirmare? Minime vero sic decet: verum necesse est, antequam leges ponamus, quemadmodum haec duo sint et quam differentiam habeant, significare: ut, quando supplicium utrique imponimus, quisque intelligat, iudicareque

ἢ τό σε πρεπόντως τεθὲν ἀμῇ γέ πῃ κρίναι καὶ τὸ μή.

ΚΛ. Καλῶς ἡμῖν φαίνει λέγειν, ὦ ξένε· δυοῖν γὰρ θάτερον ἡμᾶς χρεών, ἢ μὴ λέγειν ὡς πάντα ἀκούσια τὰ ἀδικήματα, ἢ τοῦτο ὡς ὀρθῶς εἴρηται πρῶτον διορίσαντας δηλῶσαι.

ΑΘ. Τούτοιν τοίνυν τοῖν δυοῖν τὸ μὲν οὔτι ἀνεκτὸν ἐμοὶ πάντως που γίγνεται, τό γε δὴ μὴ λέγειν οὕτως οἰόμενον ἔχειν τἀληθές· οὐ γὰρ ἂν νόμιμον οὐδ' ὅσιον ἂν εἴη· κατά τινα δὲ τρόπον ἐξὸν δύο, εἰ μὴ τῷ τε ἀκουσίῳ καὶ τῷ ἑκουσίῳ διαφέρειν ἑκάτερον ἄλλα ἄλλῳ τινὶ δή ποτε, πειρατέον ἁμῶς γέ πως δηλοῦν.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ ξένε, τοῦτό γε οὐχ οἷόν τε ἄλλως πως ἡμᾶς διανοηθῆναι.

ΑΘ. Ταῦτα ἔξαι. φέρε δή, βλάβαι μέν, ὡς ἔοικεν, ἀλλήλων τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς κοινωνίαις τε καὶ ὁμιλίαις πολλαὶ γίγνονται, καὶ τό γε ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον ἐν αὐταῖς ἄφθονόν ἐστιν.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μὴ τοίνυν τις τὰς βλάβας πάσας ἀδικίας ταύτῃ οὕτως οἴηται καὶ τὰ ἄδικα ἐν αὐταῖσι ταύτῃ γίγνεσθαι διπλᾶ, τὰ μὲν ἑκούσια δή, τὰ δ' ἀκούσια·

valeat quodammodo, convenienterne an contra impositum fuerit. *Cli.* Recte nobis loqui videris, hospes. oportet enim alterum de duobus nos facere: vel non dicere nullas iniurias sponte fieri; vel, antequam ad alia pergamus, quomodo recte id dicatur, exponere. *Athen.* Horum ego alterum minime patiar, ut videlicet, quod ita esse existimo, negem. nec officii mei id esset, neque pium. quomodo autem haec, si in eo, quod est sponte fieri et non sponte, minime differant, duo sint, et quo alio differant, quodammodo aperire conemur. *Cli.* Non aliter certe, hospes, ista nos intelligere possumus. *Athen.* Ita fiet. age igitur, nonne multa inter cives in commutatione consuetudineque damna et incommoda fiunt, in quibus voluntarium et involuntarium abundare videntur? *Cli.* Quidni? *Athen.* Nemo vero, cum incommoda nocumentaque iniurias putet, duplicem quoque in ipsis esse iniuriam arbitretur: non sponte alteram, alteram sponte

βλάβαι γὰρ ἀκούσιοι τῶν πάντων οὔτ' ἀριθμοῖς οὔτε μεγέθεσιν ἐλάττους εἰσὶ τῶν ἑκουσίων. σκοπεῖσθε δὲ
862 εἴ τέ τι λέγω λέγων ἃ μέλλω λέγειν, εἴτε καὶ μηδὲν τὸ παράπαν· οὐ γάρ φημι ἔγωγε, ὦ Κλεινία καὶ Μέγιλλε, εἴ τίς τινά τι πημαίνει μὴ βουλόμενος ἀλλ' ἄκων, ἀδικεῖν μέν, ἄκοντα μήν, καὶ ταύτῃ μὲν δὴ νομοθετήσω τοῦτο ὡς ἀκούσιον ἀδίκημα νομοθετῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀδικίαν τὸ παράπαν θήσω τὴν τοιαύτην βλάβην, οὔτε ἂν μείζων οὔτε ἂν ἐλάττων
τῳ γίγνηται. πολλάκις δὲ ὠφέλειαν οὐκ ὀρθὴν γενομέ- 1
νην, τὸν τῆς ὠφελείας αἴτιον ἀδικεῖν φήσομεν, ἐὰν ᾖ γ' ἐμῇ νικᾷ. σχεδὸν γάρ, ὦ φίλοι, οὔτ' εἴ τίς τῳ δίδωσί τι τῶν ὄντων οὔτ' εἰ τοὐναντίον ἀφαιρεῖται, δίκαιον ἁπλῶς ἢ ἄδικον χρὴ τὸ τοιοῦτον οὕτω λέγειν, ἀλλ' ἐὰν ἤθει καὶ δικαίῳ τρόπῳ χρώμενός τίς ὠφελῇ τινά τι καὶ βλάπτῃ, τοῦτό ἐστι τῷ νομοθέτῃ θεατέον, καὶ πρὸς δύο ταῦτα δὴ βλεπτέον, πρός τε ἀδικίαν καὶ βλάβην, καὶ τὸ μὲν βλαβὲν ὑγιὲς τοῖς νόμοις εἰς τὸ δυνατὸν ποιητέον, τό τε ἀπολόμενον σώζοντα καὶ τὸ πεσὸν ὑπό του πάλιν ἐξορθοῦντα καὶ τὸ θαναττωθὲν 2
ἢ τρωθὲν ὑγιές, τὸ δὲ ἀποίνοις ἐξιλασθὲν τοῖς δρῶσι καὶ πάσχουσιν ἑκάσας τῶν βλάψεων ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν πειρατέον ἀεὶ καθιζάνειν τοῖς νόμοις.

commissam. damna enim omnium non sponte facta, nec numero nec magnitudine minora illis sunt, quae sponte fiunt. sed considerate, quaeso, utrum deinceps veri aliquid afferam, an penitus nihil. ego enim, o Clinia et Megille, si quis cuiquam nocet nolens, dicam iniuriari nolentem, neque propterea, quasi iniuriam non sponte factam, in legibus istud ponam. immo nullam id damnum iniuriam dicam, sive maius sive minus sit. saepe etiam eum, qui utilitatem minus recte contulit, iniuriari dicimus, si haec minime superat. nam ferme, o amici, nec si quis conferat, nec si contra quicquam auferat, par est ut iustus aut iniustus ita simpliciter appelletur. non igitur id, sed si probis moribus iustoque modo prosit alicui vel obsit, an contra, hoc est legumlatori considerandum: et ad haec duo illi respiciendum, ad iniuriam dico et nocumentum: ita ut ad indemnem integrumque statum pro viribus quaeque perducat, amissum restituatur, quod decidit, rursus consurgat, occisum vulneratumque reparetur: semperque conandum, ut discordiae nocumentis suscitatae per

ΚΛ. Καλῶς ταῦτά γε.

ΑΘ. Τὰς τοίνυν ἀδίκους αὖ βλάβας καὶ κέρδη δέ, ἐάν τις ἀδικῶν τινὰ κερδαίνειν ποιῇ, τούτων ὁπόσα μὲν ἰατά, ὡς οὐσῶν ἐν ψυχῇ νόσων, ἰᾶσθαι· τὸ δὲ τῆς ἰάσεως ἡμῖν τῆς ἀδικίας τῇδε ῥέπειν χρὴ φάναι.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Ὅπως ὅ τί τις ἂν ἀδικήσῃ μέγα ἢ σμικρόν, ὁ νόμος αὐτὸν διδάξει καὶ ἀναγκάσει τὸ παράπαν εἰς αὖθις τὸ τοιοῦτον ἢ μηδέποτε ἑκόντα τολμῆσαι ποιεῖν ἢ διαφερόντως ἧττον πολύ, πρὸς τῇ τῆς βλάβης ἐκτίσει. ταῦτα εἴτε ἔργοις ἢ λόγοις, ἢ μεθ' ἡδονῶν ἢ λυπῶν, ἢ τιμῶν ἢ ἀτιμιῶν, καὶ χρημάτων ζημίας ἢ καὶ δώρων, ἢ καὶ τὸ παράπαν ᾧ τινὶ τρόπῳ ποιήσει τις μισῆσαι μὲν τὴν ἀδικίαν, ἐρέξαι δὲ ἢ μὴ μισεῖν τὴν τοῦ δικαίου φύσιν, αὐτό ἐστι τοῦτο ἔργον τῶν καλλίστων νόμων. ὃν δ' ἂν ἀνιάτως εἰς ταῦτα ἔχοντα αἰσθηται νομοθέτης, δίκην τούτοισι καὶ νόμον θήσει τινά, γιγνώσκων που τοῖς τοιούτοις πᾶσιν ὡς οὔτε αὐτοῖς ἔτι ζῆν ἄμεινον τούς τε ἄλλους ἂν διπλῇ ὠφελοῖεν ἀπαλλαττόμενοι τοῦ βίου, παράδειγμα μὲν τοῖ μὴ ἀδικεῖν τοῖς ἄλλοις γενόμενοι, ποιοῦντες δὲ ἀνδρῶν πασῶν ἔρημον τὴν πόλιν. οὕτω μὲν δὴ τῶν τοιούτων 865

leges in amicitiam redigantur. *Cli.* Probe ista dicuntur. *Athen.* Iniusta itaque damna emolumentaque, si quid forte ex iniuria sequatur lucr., quasi morbos animi, si sanabilia sunt, curare oportet. cura vero iniustitiae illuc feratur. *Cli.* Quonam? *Athen.* Ut quisquis iniurias seu magnas sive parvas commisit, per doctrinam corrigatur a lege, cogaturque omnino, ut vel nunquam amplius tale quid audeat sponte committere vel rarius admodum, poenae impostione deterritus. profecto legum optimarum officium esse dicimus, ita animos hominum instituere, ut oderint iniustitiam: iusti vero naturam vel diligant vel saltem non oderint: sive operibus seu verbis legislator id assequatur, seu voluptate sive dolore, vel honore vel infamia, aut pecunia mulctando aut donis, aut alio quovis modo id faciat. quos vero insanabiles legislator esse senserit, ultimo supplicio hos afficiet, non ignorans satius fore, his, qui insanabiles sunt, mori quam vivere: ac si vita priuntur, dupliciter prodesse ceteris. nam horum exemplo a peccato ceteri deterreantur, et improbis hominibus

πέρι νομοθέτῃ πολαζὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκη νέμειν, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

ΚΛ. Ἔοικε μέν πως λέγεσθαι τὰ παρὰ σοῦ καὶ μάλα μετρίως, ἥδιον δ' ἂν ἔτι σαφέστερον ἀκούσαιμεν ταῦτα ῥηθέντα, τὸ τῆς ἀδικίας τε καὶ βλάβης διάφορον καὶ τὸ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ὡς ἐν τούτοις διαπεποίκιλται.

ΑΘ. Πειρατέον τοίνυν ὡς κελεύετε δρᾶν καὶ λέγειν. δῆλον γὰρ ὅτι τοσόνδε γε περὶ ψυχῆς καὶ λέγετε πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀκούετε, ὡς ἓν μὲν ἐν αὐτῇ τῇ φύσεως εἴ τέ τι πάθος εἴ τέ τι μέρος ὧν ὁ θυμός, δύσερι καὶ δύσμαχον κτῆμα ἀμπεφυκός, ἀλογίᾳ βίᾳ πολλὰ ἀνατρέπει.

ΚΛ. Πῶς δ' οὔ;

ΑΘ. Καὶ μὴν ἡδονήν γε οὐ ταὐτὸν τῷ θυμῷ προσαγορεύομεν, ἐξ ἐναντίας δὲ αὐτῷ φαμὲν ῥώμῃ ξυναγεύουσαν πειθοῖ μετὰ ἀπάτης βιαίου πράττειν ὅ τί περ ἂν αὐτῆς ἡ βούλησις ἐθελήσῃ.

ΚΛ. Καὶ μάλα.

ΑΘ. Τρίτον μὴν ἄγνοιαν λέγων ἄν τις τῶν ἁμαρτημάτων αἰτίαν οὐκ ἂν ψεύδοιτο. διχῇ μὴν διαλόμενος αὐτὸ ὁ νομοθέτης ἂν βελτίων εἴη, τὸ μὲν ἁπλοῦν αὐτοῦ κούφων ἁμαρτημάτων αἴτιον ἡγούμε-

civitas ipsa mundatur. hac de causa insanabiles homines mortis legis conditor plectet: alia minime. *Cli.* Moderate admodum haec abs te dicta videntur. sed iterum iniuriae damnique differentiam, et quomodo sponte et non sponte fiant, clarius te dicentem libenter audiremus. *Athen.* Et facere conabor et dicere, ut iubetis. constat sane, quod de anima inter vos disserentes hoc saepe dicitis et auditis, unum in ea affectum sive partem naturae inesse, quam iracundiam dicimus, contentiosam atque difficilem, quae inconsiderata vi multa evertit. *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Voluptatem autem non eandem cum ira dicimus, sed ex contraria potentia dominantem: quae persuasione simul et violenta quadam deceptione compellit, ut, quicquid ipsa velit, hoc peragas. *Cli.* Et maxime quidem. *Athen.* Tertiam delinquendi causam quisquis ignorantiam posuerit, non errabit. sed qui hanc bipartito distinxerit, legumlator melior erit: alteramquippe simplicem is ponet, alteram duplicem. et simplicem quidem leviam

ως, τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν ἀμαθαίνῃ τις μὴ μόνον ἀγνοίᾳ ξυνεχόμενος ἀλλὰ καὶ δόξῃ σοφίας, ὡς εἰδὼς παντελῶς περὶ ἃ μηδαμῶς οἶδε, μετὰ μὲν ἰσχύος καὶ ῥώμης ἑπομένης μεγάλων καὶ ἀμούσων ἁμαρτημάτων τιθεὶς αἴτια τὰ τοιαῦτα, ἀσθενείας δὲ ἑπομένης, παίδειά τε ἁμαρτήματα καὶ πρεσβυτέρων γιγνόμενα, θήσει μὲν ἁμαρτήματα καὶ ὡς ἁμαρτάνουσι νόμους τάξει, πραοτάτους γε μὴν πάντων καὶ συγγνώμης πλείστης ἐχομένους.

ΚΛ. Εἰκότα λέγεις.

ΑΘ. Ἡδονῆς μὲν τοίνυν καὶ θυμοῦ λέγομεν σχεδὸν ἅπαντες ὡς ὁ μὲν κρείττων ἡμῶν, ὁ δὲ ἥττων ἐσί· καὶ ἔχει ταύτῃ.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἀγνοίας δέ γε ὡς ὃ μὲν ἡμῶν κρείττων, ὃ δὲ ἥττων, οὐδ' ἠκούσαμεν πώποτε.

ΚΛ. Ἀληθέσατα.

ΑΘ. Πάντα δέ γε προτρέπειν ταῦτά φαμεν εἰς τὴν αὑτοῦ βούλησιν ἑπεσπώμενον ἕκαστον εἰς τἀναντία πολλάκις ἅμα.

ΚΛ. Πλειστάκις μὲν οὖν.

ΑΘ. Νῦν δή σοι τό τε δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον, ὅ γε ἐγὼ λέγω, σαφῶς ἂν διορισαίμην οὐδὲν ποικίλ-

peccatorum causam arbitrabitur: duplicem vero vocabit, quando non ignoratione solum quispiam detinetur, sed etiam sapientiae opinione inflatus, quae omnino ignorat, ea scire se prorsus existimat. hanc, si vires roburque consecuta fuerit, ingentium turpissimorumque scelerum causam esse censebit: sin autem imbecillitate prematur, peccata et puerorum et seniorum inde profecta peccata quidem esse putabit, et illis tanquam peccantibus leges praescribet, sed mitissimas omnium plurimaque venia et indulgentia plenas. *Cli.* Aequum id est. *Athen.* De voluptate atque ira consentimus ferme omnes, alios quidem homines illas vincere, alios vinci. atque ita est omnino. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Ignorantiam vero alios superare, et ab aliis superari, nunquam audivimus. *Cli.* Vera narras. *Athen.* Singula haec ad se rapere hominem dicimus, saepe simul ad contraria tractum. *Cli.* Immo saepissime. *Athen.* Nunc iam tibi, quid iustum quidve iniustum dico, clare absque ulla ambiguitate expo-

λων. τὴν γὰρ τοῦ θυμοῦ καὶ φόβου καὶ ἡδονῆς καὶ λύπης καὶ φθόνων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐν ψυχῇ τυραννίδα, ἐάν τέ τι βλάπτῃ καὶ ἐὰν μή, πάντως ἀδικίαν προσ-
864 αγορεύω, τὴν δὲ τοῦ ἀρίστου δόξαν, ὅπῃ περ ἂν ἔσεσθαι τούτων ἡγήσωνται πόλις εἴτε ἰδιῶταί τινες, ἐὰν αὕτη κρατοῦσα ἐν ψυχῇ διακοσμῇ πάντα ἄνδρα, κἂν σφάλληταί τι, δίκαιον μὲν πᾶν εἶναι φατέον τὸ ταύτῃ πραχθὲν καὶ τὸ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς γιγνόμενον ὑπή-κοον ἑκάσῳ καὶ ἐπὶ τὸν ἅπαντα ἀνθρώπων βίον ἄρι-στον, δοξάζεσθαι δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀκούσιον ἀδικίαν εἶναι 12
τὴν τοιαύτην βλάβην. ἡμῖν δὲ οὐκ ἔστι τὰ νῦν ὀνομά-των πέρι δύσερις λόγος, ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἁμαρτα-νομένων τρία εἴδη δεδήλωται γιγνόμενα, ταῦτα εἰς μνήμην πρῶτον ἔτι μᾶλλον ἀναληπτέον. λύπης μὲν οὖν, ἣν θυμὸν καὶ φόβον ἐπονομάζομεν, ἓν εἶδος ἡμῖν ἐστίν.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἡδονῆς δ' αὖ καὶ ἐπιθυμιῶν δεύτερον, ἐλ-πίδων δὲ καὶ δόξης τῆς ἀληθοῦς περὶ τὸ ἄριστον ἕφεσις τρίτον ἕτερον. τούτου δὲ αὖ τοῦ τρίτου διχῇ τμη-20
θέντος πέντε εἴδη γέγονεν, ὡς νῦν φαμέν· οἷς νόμους διαφέροντας ἀλλήλων πέντε εἴδεσι θετέον ἐν θυοῖν γένεσιν.

nam. irae namque atque timoris, voluptatis et doloris; invidiae-que et cupiditatis tyrannidem in animo, sive noceat sive non, omnino iniustitiam nomino. sed opinionem optimi, qua videli-cet ratione civitas vel privati aliqui putabunt, si animo dominata omnem virum exornet, etiamsi quid minus recte illi successerit, iustitiam nomino: et quicquid inde gestum est, iustum appello: atque eos, qui huiusmodi principatui libenter parent, optime vi-vere duco. illiusmodi vero damnum, iniuriam non sponte com-missam plurimi opinantur. nos autem de vocabulis non conten-dimus. verum quoniam tres peccatorum species dictae sunt, me-moria istae primo diligentius repetendae. doloris quidem, quem iram timoremque vocamus, unam speciem arbitramur. *Cli.* Pror-sus. *Athen.* Voluptatis rursus cupiditatumque alterum: spei au-tem ac de optimo verae opinionis appetitionem desideriumque speciem tertiam. quibus rursus bipartito divisis, species quinque conficiuntur, quibus leges inter se differentes speciebus quinque

ΚΛ. Τίσι τούτοις;

ΑΘ. Τὸ μὲν διὰ βιαίων καὶ ξυμφώνων πράξεων πραττόμενον ἑκάστοτε, τὸ δὲ μετὰ σκότους καὶ ἀπάτης λαθραίως γιγνόμενον, ἔστι δ' ὅτε καὶ δι' ἀμφοῖν τούτοιν πραχθέν· ᾧ δὴ καὶ νόμοι τραχύτατοι γίγνοιντο ἄν, εἰ τὸ προσῆκον μέρος ἔχοιεν.

ΚΛ. Εἰκὸς γοῦν.

ΑΘ. Ἴωμεν δὴ τὰ μετὰ ταῦτα ἐκεῖσε ὑπόθεν ἐξέβημεν δεῦρο, περαίνοντες τὴν θέσιν τῶν νόμων. ἦν δὲ ἡμῖν κείμενα περί τε τῶν συλώντων, οἶμαι, τοὺς θεοὺς καὶ τὰ περὶ τῶν προδοτῶν, ἔτι δὲ τῶν τοὺς νόμους διαφθειρόντων ἐπὶ καταλύσει τῆς παρούσης πολιτείας. τούτων δή τις ἂν ἴσως πράξειέ τι μανεὶς ἢ νόσοις ἢ γήρᾳ ὑπερμέτρῳ ξυνεχόμενος ἢ παιδείᾳ χρώμενος, οὐδέν πω τῶν τοιούτων διαφέρων· ὧν ἂν γίγνηταί τι φανερὸν τοῖς ἐκλεγθεῖσιν ἑκάστοτε δικασταῖς ἐναφέροντος τοῦ δράσαντος ἢ τοῦ σκηπτομένου ὑπὲρ τοῦ ποιήσαντος, κριθῇ δὲ οὕτω διατεθεὶς παρανομῆσαι, τὴν μὲν βλάβην ἣν ἄν τινα καταβλάψῃ πάντως ἁπλῆν ἀποτινέτω, τῶν δὲ ἄλλων δικαιωμάτων ἀφείσθω, πλὴν ἂν ἄρα τινὰ ἀποκτείνας μὴ καθαρὸς ᾖ τὰς χεῖρας φόνου· οὕτω δ' εἰς ἄλλην χώραν καὶ τόπον ἀπελθὼν οἰκείτω τὸν ἐνιαυτὸν ἐκδημῶν, πρότερον δὲ ἐλ-

n duobus generibus sunt ponendae. *Cli.* Quae sunt ista genera? *Athen.* Alterum quod vi et aperte committitur: alterum, quod clam et cum deceptione in tenebris. ac nonnunquam utroque modo agitur. quod si iure tractabitur, asperrimis legibus coërcebitur. *Cli.* Aequum est. *Athen.* Sed redeamus illuc iam, unde huc digressi sumus, terminandisque legibus incumbamus. erat autem nobis propositum de sacrilegis, de proditoribus, de his, qui mutando rempublicam leges corrumpunt. horum aliquid quis forte committet propter insaniam, vel morbo vel senio pressus, vel in aetate puerili constitutus, ita ut ab istis nihilo differat. ac si tale quippiam electis iudicibus fecisse declarabitur, ipsoque aut defensore referente sic affectus iudicabitur commisisse, damnum, quod intulit, simplex omnino restituat: cetera sibi remittantur, nisi homine interfecto mundus adhuc a caede non sit. sic enim alio profectus annum peregrinetur. et si prius, quam

866 ρας εἰργέσθω τοὺς αὐτοὺς χρόνους. τούτῳ δὴ τῷ νόμῳ ἐὰν μὲν ἑκὼν πείθηταί τις, ὁ τοῦ τελευτήσαντος γένει ἐγγύτατα, ἐπίσκοπος ὢν τούτων πάντων γενομένων, ἐχέτω συγγνώμην τε καὶ ἄγων πρὸς αὐτὸν εἰρήνην μέτριος ἂν εἴη πάντως· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ καὶ πρῶτον μὲν ἀκάθαρτος ὢν εἰς τὰ ἱερὰ τολμᾷ πορεύεσθαι καὶ θύειν, ἔτι δὲ τρὶς χρόνους μὴ ἐθέλῃ πληροῦν ἀποξενούμενος τοὺς εἰρημένους, ὁ τοῦ τελευτήσαντος γένει ἐγγύτατα ἐπεξίτω μὲν φόνου τῷ κτείναντι, δικλεῖ δὲ πάντα ἔξω τὰ τιμωρήματα τῷ ὄφλοντι. ἐὰν δ' ὁ 1
προσήκων ἐγγύτατα μὴ ἐπεξίῃ τῷ παθήματι, τὸ μίασμα ὡς εἰς αὐτὸν περιελήλυθὸς τοῦ παθόντος προστρεπομένου τὴν πάθην, ὁ βουλόμενος ἐπεξελθὼν τούτῳ δίκην πέντε ἔτη ἀποσχέσθαι τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἀναγκαζέτω κατὰ νόμον. ἐὰν δὲ ξένος ἄκων ξένον κτείνῃ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἐπεξίτω μὲν ὁ βουλόμενος ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις, μέτοικος δὲ ὢν ἀπενιαυτησάτω, ξένος δὲ ἂν ᾖ παντάπασι, πρὸς τῷ καθαρμῷ, ἐάν τε ξένον ἐάν τε μέτοικον ἐὰν τε ἀστὸν κτείνῃ, τὸν βίον ἅπαντα τῆς χώρας εἰργέσθω τῆς τῶν νόμων τῶνδε κυρίας· ἐὰν 2
δ' ἔλθῃ παρανόμως, οἱ νομοφύλακες θανάτῳ ζημιούντων αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχῃ οὐσίαν τινά, τῷ τοῦ παθόν-

quoque peregrini anno tempore homicida pellatur. huic legi si obtemperavit, genere proximus interempto, qui, utrum paruerit, attendet, illi veniam praestet, qui etiam pace ipsi reconciliatus et aequus omnino erit. sin vero non obediverit, sed, cum immundus sit, templa Deorum petere sacrificareque audeat, vel statuto tempore universo non peregrinabitur: genere proximus interempto id iudicibus deferat, eumque de caede accuset, et dupla omnia sumat ab eo supplicia. quod si proximus ille neglexerit: quasi scelere in ipsum revoluto, ipso videlicet interempto passionem in illum convertente, a quolibet volente accusetur et quinque annos patria carere cogatur. si peregrinus non sponte peregrinum in civitate occiderit, eadem lege a volente quocunque id iudicibus deferatur et similiter iudicetur. sin vero incola id fecerit, anno exsulet uno. quod si peregrinus omnino peregrinum, sive incolam sive civem, necaverit, ultra purgationem tota etiam a regione, in qua leges huiusmodi dominantur, per omnem exsulet vitam. ac si contra leges redierit, morte a legum custodibus puniatur: et bona, si qua possideat, proximo interfecti tradantur. quod si non sponte quispiam in eam regio-

τος ἐγγύτατα γένει παραδιδόντων. ἐὰν δὲ ἄκων ἕλθῃ, ἂν μὲν κατὰ θάλατταν ἐκπίπτῃ πρὸς τὴν χώραν, σκηψάμενος ἐν θαλάττῃ τέγγων τοὺς πόδας πλοῦν ἐπιφυλαττέτω, κατὰ γῆν δὲ ἂν βίᾳ ὑπό τινων ἀχθῇ, ᾗ πρώτῃ προστυχοῦσα ἀρχῇ τῶν ἐν τῇ πόλει λύσασα εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκπεμπέτω ἄσυλον. Ἐὰν δ' ἄρα τις αὐτόχειρ μὲν κτείνῃ ἐλεύθερον, θυμῷ δὲ ᾗ τὸ πεπραγμένον ἐκπραχθέν, διχῇ δεῖ πρῶτον τὸ τοιοῦτον διαλαβεῖν. θυμῷ γὰρ δὴ πέπρακται καὶ τοῖς ὅσοι ἂν ἐξαίφνης μὲν καὶ ἀπροβουλεύτως τοῦ ἀποκτεῖναι πληγαῖς ἢ τινι τοιούτῳ διαφθείρωσί τινα παραχρῆμα τῆς ὁρμῆς γενομένης, μεταμέλειά τε εὐθὺς τοῦ πεπραγμένου γίγνηται, θυμῷ δὲ καὶ ὅσοι προπηλακισθέντες λόγοις ἢ καὶ ἀτίμοις ἔργοις, μεταδιώκοντες τὴν τιμωρίαν, ὕστερον ἀποκτείνωσί τινα βουληθέντες κτεῖναι, καὶ τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς ἀμεταμέλητον γίγνηται. διττοὺς μὲν δὴ τοὺς φόνους, ὡς ἔοικε, θετέον, καὶ σχεδὸν ἀμφοτέρους θυμῷ γεγονότας, μεταξὺ δέ που τοῦ τε ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου δικαιότατ' ἂν λεγομένους. οὐ μὴν ἀλλ' εἰκών ἐσθ' ἑκάτερος· ὁ μὲν τὸν θυμὸν φυλάττων καὶ οὐκ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐξαίφνης ἀλλὰ μετὰ ἐπιβουλῆς ὕστερον χρόνῳ τιμωρούμενος ἑκουσίῳ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀταμιεύτως ταῖς ὀργαῖς καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα εὐθὺς 867

nem delatus fuerit, tempestatis quidem vi et fluctu maris depulsus, navigandi opportunitatem pedibus mare tangens exspectet: vi autem per terram ab aliquibus adductus, a magistratu, cui primo res delata fuerit, solvendus est et intactus in exsilium retrudendus. Si quis vero manu sua liberum hominem ira concitus interfecerit, bipartito iram primo oportet distinguere. per iram enim facit et qui subito absque voluntate interimendi verberibus vel quovis modo interfecit, ita ut confestim post impetum poenitentia sequatur: et qui contumelia vel iniuria lacessiti, ideoque in vindictae cupiditate perseverantes, postea volentes interfecerunt; nec poenitet ita feciase, duplicem igitur caedem ponere placet, utramque ira factam. quas inter voluntarias et involuntarias actiones medias iure posuerim. neutra enim voluntaria revera vel involuntaria est: sed altera alterius est imago. nam ille quidem, qui iram servat, nec repente sed cum insidiis se postea vindicat, homicidae voluntarii est persimilis: et qui non servat, sed primo irae impetu fertur et absque praemeditatione interficit, involun-

χρώμενος ἀπροβουλεύτως ὅμοιος μὲν ἀκουσίῳ, ἧττι δὲ οὐδ' οὗτος αὖ παντάπασιν ἀκούσιος ἀλλ' εἰκὼν ἀκουσίου. διὸ χαλεποὶ διορίζειν οἱ τῷ θυμῷ πραχθέντες φόνοι, πότερον ἑκουσίους αὐτοὺς ἢ τινας ὡς ἀκουσίους νομοθετητέον. βέλτιστον μὴν καὶ ἀληθέστατον εἰς εἰκόνα μὲν ἄμφω θεῖναι, τεμεῖν δὲ αὐτὼ χωρὶς τῇ ἐπιβουλῇ καὶ ἀπροβουλίᾳ, καὶ τοῖς μὲν μετ' ἐπιβουλῆς τε καὶ ὀργῇ κτείνασι τὰς τιμωρίας χαλεπωτέρας, τοῖς δὲ ἀπροβουλεύτως τε καὶ ἐξαίφνης πραοτέρας νομοθετεῖν· τὸ γὰρ ἴσοις μείζονι κακῷ μειζόνως, τὸ δ' ἐλάττονι τιμωρητέον ἐλαττόνως. ποιητέον δὴ καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις οὕτως.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Πάλιν ἐπανελθόντες τοίνυν λέγωμεν, ἂν ἄρα τις αὐτόχειρ μὲν κτείνῃ ἐλεύθερον, τὸ δὲ πεπραγμένον ἀπροβουλεύτως ὀργῇ τινὶ γένηται πραχθέν, τὰ μὲν ἄλλα, καθά περ ἄνευ θυμοῦ κτείναντι προσῆκέ τῳ πάσχειν, πασχέτω, δύο δ' ἐξ ἀνάγκης ἔτη φευγέτω κολάζων τὸν αὑτοῦ θυμόν. ὁ δὲ θυμῷ μέν, μετ' ἐπιβουλῆς δὲ κτείνας τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὸν πρόσθεν αὖ, τρία δὲ ἔτη, καθά περ ἄτερος ἔφευγε τὰ δύο, φευγέτω μεγέθει θυμοῦ πλείω τιμωρηθεὶς χρόνον. καθόδου δὲ

tarii homicidae similis iudicatur. non tamen omnino involuntarius est, sed involuntarii habere similitudinem dicitur. quocirca per iram commissae caedes difficile determinantur, utrum voluntariae an contra ponendae sint. Optima igitur et verissima sententia est, utrasque imagines appellare, easque seorsum ita distinguere, ut altera consulto, altera inconsulto committi dicatur. maiora vero supplicia illis decet imponere, qui consulto per iram interfecerunt: illis contra, qui repente et inconsulto, leviora. nempe quod graviori malo simile, asperius: quod vero leviori, mitius puniendum. Ita certe nostris legibus agendum est. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Sed de ira iterum repetentes ita dicamus. Si quis manu propria liberum hominem ira concitus inconsulto occiderit, cetera quidem eadem patiatur mala, quae et homicidae, qui non per iram occiderit, debentur: sed duobus omnino ad iram suam coërcendam exsulet annis. qui vero per iram quidem, sed ex insidiis, liberum quemquam occiderit: cetera utique, similiter ac primus, cogatur facere. non autem biennium tantum, ut ille, sed triennium, exsulet, ut ira eius diuturnior diutius

πέρι τοιούτοις ὧδ' ἔχω. χαλεπὸν μὲν ἀκριβῶς νομοθετεῖν· ἔξι γὰρ ὅτε τούτοιν ὁ τῷ νόμῳ ταχθεὶς χαλεπώτερος ἡμερώτερος ἄν, ὁ δὲ ἡμερώτερος χαλεπώτερος ἂν εἴη, καὶ τὰ περὶ τὸν φόνον ἀγριωτέρως ἄν πράξειεν, ὁ δὲ ἡμερωτέρως· ὡς δὲ τὸ πολὺ κατὰ τὰ νῦν εἰρημένα ξυμβαίνει γιγνόμενα. τούτων οὖν πάντων ἐπιγνώμονας εἶναι χρὴ νομοφύλακας, ἐπειδὰν δὲ ὁ χρόνος ἔλθῃ τῆς φυγῆς ἑκατέρῳ, πέμπειν αὐτῶν δικαστὰς δώδεκα ἐπὶ τοὺς ὅρους τῆς χώρας, ἐσκεμμένους ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ τὰς τῶν φευγόντων πράξεις ἔτι σαφέστερον, καὶ τῆς αἰδοῦς τε πέρι καὶ καταδοχῆς τούτων δικαστὰς γίγνεσθαι· τοὺς δὲ αὖ τοῖς δικασθεῖσιν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀρχόντων 868
ἐμμένειν. ἐὰν δ' αὖθίς ποτε κατελθὼν ὁπότερος αὐτοῖν ἡττηθεὶς ὀργῇ πράξῃ ταὐτὸν τοῦτο, φυγὼν μηκέτι κατέλθῃ, κατελθὼν δὲ κατὰ τὴν τοῦ ξένου ἄφιξιν, ταύτῃ πασχέτω. δοῦλον δὲ ὁ κτείνας ἑαυτοῦ μὲν καθηράσθω, ἐὰν δὲ ἀλλότριον θυμῷ, διπλῇ τὸ βλάβος ἐκτισάτω τῷ κεκτημένῳ. ὡς τις δ' ἂν τῶν ἀποκτεινάντων πάντων μὴ πείθηται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἀκάθαρτος ὢν ἀγοράν τε καὶ ἄθλα καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ μιαίνῃ, ὁ βουλόμενος τόν τε ἐπιτρέποντα τῶν προσηκόντων τῷ τελευτήσαντι καὶ τὸν ἀποκτείναντα εἰς δίκην καταστήσας

puniatur. universalis autem istorum haec dispositio sit. nempe difficile est sigillatim exacteque de his leges ponere. aliquando enim, quae truculentior caedes lege statuta est, levior videtur: nonnunquam contra, quae levior, truculentior; prout atrocius aut mitius gesta est. ut plurimum vero, quemadmodum modo diximus, ista contingunt. sed haec omnia legum custodes cognoscent. cum vero restituendorum exsulum tempus advenerit, duodecim ad fines regionis iudices mittant, qui diligenter considerantis omnibus per id tempus exsulum actionibus, pudoris eorum receptionisque iudices fiant. illi vero horum magistratuum iudicio acquiescant. quod si post restitutionem alteruter horum ira commotus similiter peccaverit, perpetuo exsulet: et si rursus redierit, non aliter quam peregrinus rediens puniatur. si quis ira servum suum necaverit, purgetur: si alienum, damnum domino in duplo restituat. si quis homicida legibus non paruerit, sed nondum purgatus forum, gymnasia ceteraque sacra ingressu suo contaminaverit; quicunque velit, tam istum quam interfecti co-

τὴν διπλασίαν χρημάτων τε καὶ τῶν ἄλλων πράξεων ἀναγκαζέτω πράττειν τε καὶ ἐκτίνειν, τὸ δὲ ἔκτισμα αὐτὸς αὑτῷ κομιζέσθω κατὰ νόμον. ἐὰν δέ τις θυμῷ δοῦλος δεσπότην αὑτοῦ κτείνῃ, τοὺς προσήκοντας τοῦ τελευτήσαντος χρωμένους τῷ κτείναντι χρείαν ἣν ἂν ἐθέλωσι, πλὴν μηδαμῇ μηδαμῶς ζωγροῦντας, καθαροὺς εἶναι. ἐὰν δὲ ἄλλος τις δοῦλος ἐλεύθερον ἀποκτείνῃ θυμῷ, παραδιδόντων οἱ δεσπόται τὸν δοῦλον τοῖς προσήκουσι τοῦ τελευτήσαντος, οἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης μὲν θανατωσάντων τὸν δράσαντα, τρόπῳ δὲ ᾧ ἂν ἐθέλωσιν. ἃ δὲ γίγνεται μέν, ὀλιγάκις δέ, ἂν διὰ θυμὸν πατὴρ ἢ μήτηρ υἱὸν ἢ θυγατέρα πληγαῖς ἤ τινι τρόπῳ βιαίῳ κτείνῃ, καθάρσεις μὲν τὰς αὐτὰς τοῖς ἄλλοις καθαιρέσθω καὶ ἐνιαυτοὺς τρεῖς ἀπενιαυτείτω, κατελθόντων δὲ τῶν κτεινάντων ἀπαλλάττεσθαι γυναικά τε ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ τὸν ἄνδρα ἀπὸ γυναικός, καὶ μή ποτ' ἔτι κοινῇ παιδοποιήσασθαι μηδὲ ξυνέσιον ὧν ἔκγονον ἢ ἀδελφὸν ἀπεζέρηκε γίγνεσθαί ποτε μηδὲ κοινωνὸν ἱερῶν· ὁ δὲ ἀσεβῶν περὶ ταῦτα καὶ ἀπειθῶν ὑπόδικος ἀσεβείας γιγνέσθω τῷ ἐθέλοντι. γυναῖκα δὲ καμιστὴν ἐὰν ἀνὴρ δι' ὀργὴν κτείνῃ τινά τις, ἢ γυνὴ ἑαυτῆς ἄνδρα ταὐτὸν τοῦτο ὡσαύτως ἐργάσηται, κα-

gnatum haec negligentem in iudicium vocet, et in duplo tum pecuniam tum cetera persolvere cogat: quodque solutum est, ipse secundum legem accipiat. si servus ira concitus dominum suum interimat, occisi hominis cognati, quomodo velint, ipsum interficiant, mundique a crimine sint, dummodo vivum non conservaverint. sin vero servus non dominum suum, sed alium liberum per iram necarit, a domino suo interfecti cognatis tradatur, qui, utcunque velint, omnino ipsum interimant. si pater aut mater (accidit enim quamvis raro) per iram verberibus seu quovis modo filium vel filiam interficiat, perinde ac ceteri homicidae purgetur et triennium exsulet. ac post ipsam restitutionem maritus ab uxore uxorque a marito separentur, nec simul amplius liberis procreandis operam dent: neuterque horum simul cum eo habitet, cuius filium vel fratrem occidit, nec una cum eo sacris communicet. et qui impietate animi his legibus non paruerit, ut impietatis reus a volente quolibet accusetur. si vir uxorem aut uxor virum per iram necaverit, purgetur similiter

θαίρεσθαι μὲν τοὺς αὐτοὺς καθαρμούς, τριετεῖς δὲ ἀπενιαυτήσεις διατελεῖν. κατελθὼν δὲ ὅ τι τοιοῦτον δράσας τοῖς αὑτοῦ παισὶν ἱερῶν μὴ κοινωνείτω μηδὲ ὁμοτράπεζος γιγνέσθω ποτέ· ἀπειθῶν δὲ ὁ γεννήτωρ ἢ ὁ γεννηθεὶς ἀσεβείας αὖ ὑπόδικος γιγνέσθω τῷ ἐθέλοντι. καὶ ἂν ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὴ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν θυμῷ κτείνῃ, τὰ μὲν τῶν καθαρμῶν καὶ ἀπενιαυτήσεων ὡσαύτως, καθά περ εἴρηται τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς ἐκγόνοις, εἰρήσθω δεῖν γίγνεσθαι καὶ τούτοις ὧν ἀδελφούς τε ἀδελφῶν καὶ γονέας ἐξέρηκε παίδων, τούτοις δὲ ξυνέξιος αὐτοῖς μηδέποτε γιγνέσθω μηδὲ κοινωνὸς ἱερῶν· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ, τῷ τῆς περὶ ταῦτα ἀσεβείας εἰρημένῳ νόμῳ ὑπόδικος ὀρθῶς ἂν γίγνοιτο μετὰ δίκης. ἐὰν δ' ἄρα τις εἰς τοσοῦτον ἀκρατὴς θυμοῦ γένηται πρὸς τοὺς γεννήσαντας, ὥστε μανίαις ὀργῆς τῶν γεννητόρων τολμῆσαι κτεῖναί τινα, ἐὰν μὲν ὁ τελευτήσας πρὶν τελευτῆσαι τὸν δράσαντα φόνου ἀφιῇ ἑκών, καθά περ οἱ τὸν ἀκούσιον ἐξεργασάμενοι φόνον καθαρθεὶς καὶ τἆλλα ὅσα περ ἐκεῖνοι πράξας καθαρὸς ἔξω, ἐὰν δὲ μὴ ἀφῇ, πολλοῖς ἔνοχος ἔξω νόμοις ὁ δράσας τι τοιοῦτον· καὶ γὰρ αἰκίας δίκαις ταῖς ἐσχάταις ἔνοχος ἂν γίγνοιτο καὶ ἀσεβείας ὡσαύτως καὶ ἱεροσυλίας, τὴν τοῦ γεννήτου ψυχὴν συλήσας,

869

et triennium integrum exsulet: cumque redierit, nec sacris cum liberis suis communicet nec una mensa utatur. quod si non servet genitor aut filius, impietatis reus a volente quolibet accusetur. frater vero si fratrem aut sororem, et soror si sororem vel fratrem ira occiderit, non aliter quam parentes, qui liberos interfecerunt, et purgetur et exsulet: nec post reditum sacris et mensa cum illis communicet, quos fratribus aut sororibus filiisve privavit. qui legem hanc transgredietur, iure ut impius condemnabitur. at vero cum quis adeo victus ab ira fuerit, ut insano iracundiae furore parentem interemerit, si parens, antequam mortem obiret, sponte interfectorem suum a caede liberavit, sicuti qui sponte caedem commiserunt, purgatus ceterisque similiter factis mundus sit: sin vero non liberavit, multis legibus reus sit, qui necavit. nam ultimis suppliciis caedis, impietatis, sacrilegii subiectus erit, quia sacrilegio genitoris animam abstulit.

ὥστ' εἴ περ οἷόν τ' ἦν τὸ πολλάκις ἀποθνήσκειν τὸν αὐτόν, καὶ τὸν πατροφόνον ἢ μητροκτόνον ἐξεργασάμενον θυμῷ τοῦτο δικαιότατον θανάτων πολλῶν ἦν τυγχάνειν. ᾧ γὰρ μόνῳ οὐδ' ἀμυνομένῳ θάνατον, μέλλοντι ὑπὸ τῶν γονέων τελευτήσεσθαι, παρέξει νόμος οὐδεὶς κτεῖναι τὸν πατέρα ἢ μητέρα, τοὺς εἰς φῶς τὴν ἐκείνου φύσιν ἀγαγόντας, ἀλλ' ὑπομείναντα τὰ πάντα πάσχειν πρίν τι δρᾶν τοιοῦτον νομοθετήσει, πῶς τούτῳ δίκης γε ἄλλως προσῆκον τυγχάνειν ἂν γίγνοιτο ἐν νόμῳ; κείσθω δὴ τῷ πατέρα ἢ μητέρα ἀποκτείναντι θυμῷ θάνατος ἡ ζημία. ἀδελφὸς δὲ ἂν ἀδελφὸν κτείνῃ ἐν ξάσεσι μάχης γενομένης ἢ τινι τρόπῳ τοιούτῳ, ἀμυνόμενος ἄρχοντα χειρῶν πρότερον, καθά περ πολέμιον ἀποκτείνας ἔχω καθαρός· καὶ ἐὰν πολίτης πολίτην ὡσαύτως ἢ ξένος ξένον. ἐὰν δὲ ἀστὸς ξένον ἢ ξένος ἀστὸν ἀμυνόμενος κτείνῃ, κατὰ ταὐτὰ ἔχω τοῦ καθαρὸς εἶναι. καὶ ἐὰν δοῦλος δοῦλον, ὡσαύτως. ἐὰν δὲ αὖ δοῦλος ἐλεύθερον ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, καθά περ ὅ κτείνας πατέρα, τοῖς αὐτοῖς ἔνοχος ἔχω νόμοις. ὃ δὲ περὶ τῆς ἀφέσεως εἴρηται φόνου πατρί, ταὐτὸν τοῦτο ἔχω περὶ ἁπάσης τῶν τοιούτων ἀφέσεως, ἐὰν ὁστισοῦν ὁτῳοῦν ἀφιῇ τοῦτο ἐκών, ὡς ἀκουσίου γεγονότος τοῦ φόνου οἵ τε καθαρμοὶ γιγνέσθωσαν τῷ δράσαντι καὶ

quare si possibile esset saepius aliquem mori, iustissimum esset saepius parricidam interfici. nam cui nec pro defensione quidem sua, si a parentibus interficiatur, lege ulla conceditur, ut parentes, a quibus in lucem editus est, interimat, sed omnia potius sustinere praecipitur, quam quicquam huiusmodi facere: quomodo aliter iuste punire hunc oportebit? lege igitur ira concitato ad parricidium mors sanciatur. si orta seditione, vel quovis modo, frater fratrem in se impetum facientem pro defensione sua interimat, quasi hoste peremto purus sit. quin etiam si civis civem aut peregrinus peregrinum vel peregrinum civis, vel e converso, defendendo se interfecerit, similiter mundus sit. eodem modo, si servus servum. sin vero servus liberum se defendens interimat, iisdem legibus, quibus et parricida, sit subiectus. quod vero de liberatione a caede parentis diximus, idem quoque de liberatione omnium dictum intelligatur. si quis ergo aliorum omnium alicui sponte dimiserit, quasi non sponte caede

ἐνιαυτὸς εἷς ἔξω τῆς ἐκθημίας ἐν νόμῳ. Καὶ τὰ μὲν δὴ βίαιά τε καὶ ἀκούσια καὶ κατὰ τὸν θυμὸν γιγνόμενα περὶ φόνους μετρίως εἰρήσθω· τὰ δὲ περὶ τὰ ἑκούσια καὶ κατ' ἀδικίαν πᾶσαν γιγνόμενα τούτων πέρι, καὶ ἐπιβουλῆς δι' ἥττας ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φθόνων, ταῦτα μετ' ἐκεῖνα ἡμῖν λεκτέον.

ΚΛ. Ὀρθῶς λέγεις.

ΑΘ. Πάλιν δὴ πρῶτον περὶ τῶν τοιούτων εἰς δύναμιν εἰπωμεν ὁπόσα ἂν εἴη. τὸ μὲν δὴ μέγιστον ἐπιθυμία κρατοῦσα ψυχῆς ἐξηγριωμένης ὑπὸ πόθων. 870
τοῦτο δ' ἐστὶ μάλιστα ἐνταῦθα οὗ πλεῖστός τε καὶ ἰσχυρότατος ἵμερος ὢν τυγχάνει τοῖς πολλοῖς, τῶν χρημάτων, τῆς ἀπλήστου καὶ ἀπείρου κτήσεως ἔρωτας μυρίους ἐντίκτουσα δύναμις διὰ φύσιν τε καὶ ἀπαιδευσίαν τὴν κακήν. τῆς δὲ ἀπαιδευσίας ἡ τοῦ κακῶς ἐπαινεῖσθαι πλοῦτον αἰτία φήμη πρὸς τῶν Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων· πρῶτον γὰρ τῶν ἀγαθῶν αὐτὸ προκρίνοντες τρίτον ὂν τούς τ' ἐπιγιγνομένους λωβῶνται καὶ ἑαυτούς. τὸ γὰρ ἀληθὲς λέγεσθαι περὶ τοῦ πλούτου κατὰ πόλεις πάσας, πάντων κάλλιστον καὶ ἄριστον, ὡς ἕνεκα σώματός ἐστι, καὶ σῶμα ψυχῆς ἕνεκα· ἀγαθῶν μὲν οὖν ὄντων ὧν ἕνεκα ὁ πλοῦτος εἶναι πέφυκε, τρί-

commissa, purgetur, qui interfecit, et annum exsulet unum. sed violenta iam et involuntaria ac per iram commissa de caede mediocriter exposita sunt. quae vero sponte in his secundum omnem iniustitiam ex insidiis propter voluptatum cupiditatumque invidiaeque tyrannidem committuntur, deinceps dicamus. *Cli.* Recte dicis. *Athen.* Primum igitur quod voluntariae caedis causae sint, pro viribus declaremus. maxima vero huius causa est cupiditas animae libidinibus exagitatae dominans: quae in eo ardore consistit maxime, qui multorum animos vehementer inflammat. haec sane ea vis est, quae propter naturam et ignorantiam divitiarum inexplebilem gignit aviditatem. Ignorantiae vero causa est, quod non recte laudantur divitiae. quippe tam Graeci quam barbari divitias, cum tertium bonorum teneant locum, in primo ponunt: atque hac sententia se ipsos simul et posteros perdunt. Optime sane et pulcherrime viveremus, si vera de divitiis sententia ubique praedicaretur. ea est, quod divitiae corporis gratia sint, corpus autem animi gratia. quare cum bona ea sint,

τον ἂν εἴη μετὰ σώματος ἀρετὴν καὶ ψυχῆς. διδάσκαλος οὖν ἂν ὁ λόγος οὗτος γίγνοιτο ὡς οὐ χρὴ πλουτεῖν ζητεῖν τὸν εὐδαίμονα ἐσόμενον, ἀλλὰ δικαίως πλουτεῖν καὶ σωφρόνως· καὶ φόνοι οὕτως οὐκ ἂν γίγνοιντο ἐν πόλεσι, φόνοις δεόμενοι καθαίρεσθαι. νῦν δέ, ὅ περ ἀρχόμενοι τούτων εἴπομεν, ἓν μὲν τοῦτ' ἐξὶ καὶ μέγιστον, ὃ ποιεῖ φόνου ἑκουσίου τὰς μεγίστας δίκας· δεύτερον δὲ φιλοτίμου ψυχῆς ἕξις, φθόνους ἐντίκτουσα, χαλεποὺς ξυνοίκους μάλιστα μὲν αὐτῷ τῷ κεκτημένῳ τὸν φθόνον, δευτέροις δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐν τῇ πό- 1
λει. τρίτον δὲ οἱ δειλοὶ καὶ ἄδικοι φόβοι πολλοὺς δὴ φόνους εἰσὶν ἐξειργασμένοι, ὅταν ἢ τῳ πραττόμενα ἢ πεπραγμένα ἃ μηδένα βούλονται σφισι ξυνειδέναι γιγνόμενα ἢ γεγονότα· τοὺς οὖν τούτων μηνυτὰς ἀναιροῦσι θανάτοις, ὅταν ἄλλῳ μηδενὶ δύνωνται τρόπῳ. τούτων δὴ πάντων πέρι προοίμια μὲν εἰρημένα ταῦτ' ἔχω, καὶ πρὸς τούτοις, ὃν καὶ πολλοὶ λόγον τῶν ἐν ταῖς τελεταῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακότων ἀκούοντες σφόδρα πείθονται, τὸ τῶν τοιούτων τίσιν ἐν Ἅιδου γίγνεσθαι καὶ πάλιν ἀφικομένοις δεῦρο ἀναγκαῖον εἶ- 2
ναι τὴν κατὰ φύσιν δίκην ἐκτῖσαι, τὴν τοῦ παθόντος

quorum gratia possidendae divitiae sunt, tertium gradum post virtutem animi corporisque tenebunt. haec ergo ratio nos tanquam magistra docebit non oportere hominem, qui felix sit futurus, divitias quomodocunque, sed cum iustitia et temperantia, quaerere. sic enim caedes caedibus puniendae in civitatibus nullae committerentur. nunc vero, quemadmodum in huius disputationis principio diximus, unum hoc est et maximum, quod voluntariae caedis maxima supplicia facit. alterum est ambitiosi animi habitus: unde invidiae nascuntur, primum quidem ipsi invido truculentae, deinde etiam optimatibus civitatis. tertium locum ingentes iniustaeque formidines possident; quae caedes multas pariunt, quando ea sunt alicui gesta vel ad praesens geruntur, quorum neminem vellet esse conscium. quare illos, qui talia indicaturi videantur, si non aliter potest, morte e medio tollit. ad haec omnia prooemia sint, quae diximus: ac praeterea sermo, quem multi ex his, qui sacris student solemnitatibus, et audiunt et credunt, quod homicidae apud inferos puniuntur, et rursus huc reversi poenas necessario secundum naturam debitas pen-

ἃ περ αὐτὸς ἔδρασεν, ὑπ' ἄλλου τοιαύτῃ μοίρᾳ τελευτῆσαι τὸν τότε βίον. πειθομένῳ μὲν δὴ καὶ πάντως φοβουμένῳ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τὴν τοιαύτην δίκην οὐδὲν δεῖ τὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον ὑμνεῖν, ἀπειθοῦντι δὲ νόμος ὧδε εἰρήσθω τῇ γραφῇ· Ὃς ἂν ἐκ 871
προνοίας τε καὶ ἀδίκως ὁντιναοῦν τῶν ἐμφυλίων αὐτόχειρ πτείνῃ, πρῶτον μὲν τῶν νομίμων εἰργέσθω, μήτε ἱερὰ μήτε ἀγορὰν μήτε λιμένας μήτε ἄλλον κοινὸν ξύλλογον μηδένα μιαίνων, ἐάν τέ τις ἀπαγορεύῃ τῷ δράσαντι ταῦτα ἀνθρώπων καὶ ἐὰν μή· ὁ γὰρ νόμος ἀπαγορεύει, καὶ ἀπαγορεύων ὑπὲρ πάσης τῆς πόλεως ἀεὶ φαίνεταί τε καὶ φανεῖται. ὁ δὲ μὴ ἐπεξιὼν δέον ἢ μὴ προαγορεύων εἴργεσθαι τῶν ἐντὸς ἀνεψιότητος, πρὸς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν προσήκων τῷ τελευτήσαντι, πρῶτον μὲν τὸ μίασμα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν τῶν θεῶν ἔχθραν δέχοιτο, ὡς ἢ τοῦ νόμου ἀρὰ τὴν φήμην προτρέπεται, τὸ δὲ δεύτερον ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι τιμωρεῖν ὑπὲρ τοῦ τελευτήσαντος γιγνέσθω. ὁ δὲ ἐθέλων τιμωρεῖν, τῶν τε ἐπὶ τούτοις λουτρῶν φυλακῆς πέρι καὶ ὅσων ἂν ἑτέρων ὁ θεὸς περὶ ταῦτα νόμιμα παραδῷ, πάντα ἀποτελῶν καὶ τὴν πρόῤῥησιν προαγορεύων ἴτω ἀναγκάζων τὸν δράσαντα ὑπέχειν τὴν

dunt. quippe quae aliis fecerunt, ab aliis quoque perpeti simili sorte in hac vita coguntur. illi igitur, qui persuasus fuerit et huiusmodi prooemio monitus talia supplicia extimuerit, nullam ad haec opus est legem ponere: sed homini contra affecto lex ista scribatur: Qui consulto civem suum manu propria per iniuriam interfecerit, primum a templis, a foro, a portubus et ab omni coetu communi, ne praesentia sua haec maculet, procul absit, sive quis adesse interdixerit sive nullus. lex enim ipsa interdicit, atque ita id vetat, ut pro universa civitate interdicere semper et interdictura esse videatur. deinde, qui eum non persequitur, ut decet, nec ab his arcet, de cognatione interfecti usque ad patrueles et consobrinos, primum scelus Deorumque odia in ipsum vertantur, sicut vulgo legis imprecatio et maledictio dicitur: deinde reus sit cuique, interfectum ulcisci volenti. qui autem persequi volet, cum omnia fecerit, quae vel de luendi criminis observatione vel de aliis quibuscunque facienda Deus instituit, et, quae praedicenda sunt, praedixerit, pergat homicidamque secundum legem dare poenas compellat. haec autem fa-

τῆς δίκης πρᾶξιν κατὰ νόμον. ταῦτα δὲ ὅτι μὲν γίγνεσθαι χρεὼν ἐξι διά τινων ἐπευχῶν καὶ θυσιῶν θεοῖς τισίν, οἷς τῶν τοιούτων μέλει, φόνους μὴ γίγνεσθαι κατὰ πόλεις, ῥᾴδιον ἀποφαίνεσθαι νομοθέτῃ· τίνες δ' εἰσὶν οἱ θεοὶ καὶ τίς ὁ τρόπος τῶν τοιούτων δικῶν τῆς εἰσαγωγῆς ὀρθότατα πρὸς τὸ θεῖον ἂν γιγνόμενος εἴη, νομοφύλακες μετ' ἐξηγητῶν καὶ μάντεων καὶ τοῦ θεοῦ νομοθετησάμενοι τὰς δίκας εἰσαγόντων ταύτας. δικαζὰς δὲ αὐτῶν εἶναι τοὺς αὐτοὺς οὕς περ τοῖς τὰ ἱερὰ συλῶσι διαδικάζειν ἐρρήθη κυρίως. ὁ δὲ ὅπλων θανάτῳ ζημιούσθω καὶ μὴ ἐν τῇ τοῦ παθόντος χώρᾳ θαπτέσθω, ἀναιδείας ἕνεκα πρὸς τῷ ἀσεβεῖν. φυγὼν δὲ καὶ μὴ θελήσας κρίσιν ὑποσχεῖν φευγέτω ἀειφυγίαν· ἐὰν δέ τις ἐπιβῇ τούτων τῆς τοῦ φονευθέντος χώρας, ὁ προστυχὼν πρῶτος τῶν οἰκείων τοῦ ἀποθανόντος ἢ καὶ τῶν πολιτῶν ἀνατὶ κτεινέτω ἢ δήσας τοῖς ἄρχουσι τῶν τὴν δίκην κρινάντων κτεῖναι παραδότω. ὁ δὲ ἐπισκηπτόμενος ἅμα καὶ κατεγγυάτω τὸν ᾧ ἂν ἐπισκήπτηται· ὁ δὲ παρεγέτω τοὺς ἐγγυητὰς ἀξιόχρεως, οὕς ἂν ἡ τῶν περὶ ταῦτα δικαζῶν ἀρχὴ κρίνῃ, τρεῖς ἐγγυητὰς ἀξιόχρεως παρέξειν ἐγγυωμένους εἰς δίκην· ἐὰν δὲ μὴ ἐθέλῃ ἢ ἀδυνατῇ τις καθιζάναι, τὴν ἀρχὴν

cienda esse precibus sacrificiisque Deorum, quibus, ne caedes in urbibus fiant, curae est, facile legislator suadere potest. sed qui Dii sunt isti, et quomodo secundum Dei mentem maxime haec iudicia peragantur, legum custodes cum interpretibus haruspicibusque et Deo declarent, atque ita iudicia poenasque disponant. iudices vero harum rerum illi sint, quibus sacrilegii puniendi data est auctoritas. qui autem condemnatus fuerit, morte poenas luat. et quoniam non impie solum, sed impudenter quoque peccavit, in regione interfecti sepeliri non debet. quod si fugerit neque iudicium sustinuerit, perpetuo exsulet. et si unquam citra fines fuerit deprehensus: qui primus illi obvius erit cognatorum interfecti vel civium, impune interimat: aut vinctum magistratibus tradat huius rei iudicibus occidendum. quod si quis hunc defensurus accesserit, pro eo fideiubeat, quem tutatur: tresque fideiussores, quos iudices ipsi sufficientes putaverint, afferat, qui iudicio illum se daturos promittant. id si quis facere noluerit vel non potuerit, vinctus a magistratibus iudicio reservetur,

παραλαβοῦσαν δήσασαν φυλάττειν καὶ παρέχειν εἰς τὴν
κρίσιν τῆς δίκης. ἐὰν δὲ αὐτόχειρ μὲν μή, βουλεύσῃ
δὲ θάνατόν τις ἄλλος ἑτέρῳ καὶ τῇ βουλήσει τε καὶ 872
ἐπιβουλεύσει ἀποκτείνας αἴτιος ὢν καὶ μὴ καθαρὸς τὴν
ψυχὴν τοῦ φόνου ἐν πόλει ἐνοικῇ, γιγνέσθων καὶ
τούτῳ κατὰ ταὐτὰ αἱ κρίσεις τούτων πέρι, πλὴν τῆς
ἐγγύης, τῷ δὲ ὄφλοντι ταφῆς τῆς οἰκείας ἐξέσω τυχεῖν,
τὰ δὲ ἄλλα κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως τῷ πρόσθεν ῥηθέντι
περὶ αὐτὸν γιγνέσθω. τὰ αὐτὰ δὲ ἔξω ταῦτα ξένοισί
τε πρὸς ξένους καὶ ἀστοῖσι καὶ ξένοις πρὸς ἀλλήλους,
δούλοις τε αὖ πρὸς δούλους, τῆς τε αὐτοχειρίας πέρι
καὶ ἐπιβουλεύσεως, πλὴν τῆς ἐγγύης· ταύτην δέ, καθά
περ εἴρηται, τοὺς αὐτόχειρας κατεγγυᾶσθαι. τὸν δὲ
προαγορεύοντα τὸν φόνον ἅμα κατεγγυᾶν καὶ τούτους.
ἐὰν δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἑκών, εἴτε αὐτόχειρ εἴτε βου-
λεύσας, ἀποκτείνῃ καὶ ὄφλῃ τὴν δίκην, ὁ τῆς πόλεως
κοινὸς δήμιος ἄγων πρὸς τὸ μνῆμα τοῦ ἀποθανόντος,
ὅθεν ἂν ὁρᾷ τὸν τύμβον, μαστιγώσας ὁπόσας ἂν ὁ
ἑλὼν προστάττῃ, ἐάν περ βιῷ παιόμενος ὁ φονεύς,
θανατωσάτω. ἐὰν δέ τις δοῦλον κτείνῃ μηδὲν ἀδι-
κοῦντα, φόβῳ δὲ μὴ μηνυτὴς αἰσχρῶν ἔργων καὶ κα-
κῶν αὐτοῦ γίγνηται, ἢ τινος ἕνεκα ἄλλου τοιούτου,
καθά περ ἂν εἰ πολίτην κτείνας ὑπεῖχε φόνου δίκας,

verum si quis non propria manu, sed voluntate, consilio insidiisque hominem interfecerit, et, cum causa caedis sit animoque impurus, in civitate habitet: condemnatus similiter puniatur, praeterquam quod fideiussores non praebebit, et condemnatus propria non carebit sepultura. cetera huic, quemadmodum de superiore diximus, fiant. haec eadem peregrinis adversus peregrinos, civibusque ac peregrinis vicissim, et servis adversus servos, de caede propria manu facta, et de illa, quae consilio insidiisque commissa est, statuta sint: nisi quod fideiussionem praebere istos, quemadmodum illos, qui propria manu interfecere, censemus. si servus liberum sponte, sive manu sua sive consilio interemit, condemnatusque fuit, trahatur a publico lictore ac vindice ad interfecti monumentum, vel unde illud cernere queat: verberatusque, prout iubet, qui iudicio eum convicit, si ita caesus adhuc vivat, ad necem usque caedatur. si quis servum nihil iniuriantem, timens ne turpe quid a se factum indicet, vel alia huiuscemodi causa

ὡσαύτως καὶ τοῦ τοιούτου δούλου κατὰ τὰ αὐτὰ ἀποθανόντος οὕτως ὑπεχέτω. Ἐὰν δὲ δὴ γίγνηται ἐφ' οἷσι καὶ νομοθετεῖν δεινὸν καὶ οὐδαμῶς προσφιλές, μὴ νομοθετεῖν δὲ ἀδύνατον ξυγγενῶν αὐτόχειρας φόνους ἢ δι' ἐπιβουλεύσεως γενομένους, ἑκουσίους τε καὶ ἀδίκους πάντως, οἳ τὰ μὲν πολλὰ ἐν κακῶς οἰκούσαις καὶ τρεφομέναις γίγνονται πόλεσι, γένοιτο δ' ἄν πού τι καὶ ἐν ᾗ μή ποτέ τις ἂν προσδοκήσειε χώρᾳ, λέγειν μὲν δὴ χρεὼν αὖ πάλιν τὸν ἔμπροσθε σμικρῷ ῥηθέντα λόγον, ἂν ἄρα τις ἀκούων ἡμῶν οἷος ἀποσχέσθαι γένηται μᾶλλον ἑκὼν διὰ τὰ τοιαῦτα φόνων τῶν πάντῃ ἀνοσιωτάτων. ὁ γὰρ δὴ μῦθος ἢ λόγος, ἢ ὅ τι χρὴ προσαγορεύειν αὐτόν, ἐκ παλαιῶν ἱερέων εἴρηται σαφῶς, ὡς ἡ τῶν ξυγγενῶν αἱμάτων τιμωρὸς δίκη ἐπίσκοπος νόμῳ χρῆται τῷ νῦν δὴ λεχθέντι καὶ ἔταξεν ἄρα δράσαντί τι τοιοῦτον παθεῖν ταὐτὰ ἀναγκαίως ἅπερ ἔδρασεν· εἰ πατέρα ἀπέκτεινέ ποτέ τις, αὐτὸν τοῦτο ὑπὸ τέκνων τολμῆσαι βίᾳ πάσχοντα ἔν τισι χρόνοις, κἂν εἰ μητέρα, γενέσθαι τε αὐτὸν θηλείας μεταστάντα φύσεως ἀναγκαῖον γενόμενόν τε ὑπὸ τῶν γεννηθέντων λιπεῖν τὸν βίον ἐν χρόνοις ὑστέροις· τοῦ γὰρ κοινοῦ μιανθέντος αἵματος οὐκ εἶναι κάθαρσιν ἄλλην, οὐδὲ ἔκπλυτον ἐθέλειν γίγνεσθαι τὸ μιανθὲν

inductus, morti tradiderit: quasi civem necaverit, sic puniatur. accidunt quandoque nonnulla, de quibus leges ponere grave est atque molestum, et non ponere impossibile. huiusmodi sunt cognatorum voluntariae et iniustae caedes, sive manu propria sive consilio insidiisque illatae: quae in civitatibus male gubernatis plurimum committuntur, sed nonnunquam etiam, ubi non credideris, fiunt. at haec scelera devitanda oratio superior repetatur. forte namque his auditis a sceleratissima caede sponte aliquis abstinebit. fabula enim vel sermo, vel quovis alio nomine appellanda oratio, manifeste a priscis sacerdotibus dicta est, iustitiam speculatricem omnium atque vindicem ad cognatum sanguinem ulciscendum lege, quam modo diximus, uti. nempe illam constituisse, ut, quisquis aliquid huiusmodi perpetravit, idem necessario patiatur. ut, si quis patrem morti tradidit, ipse postea certis temporibus violenter a filiis occidatur, sin vero matrem peremit, ipse postea particeps naturae muliebris effectus necessario tandem a filiis suis interimatur. communi enim sanguine maculato non esse aliam purgationem, nec posse aliter abstergi ma-

πρὶν φόνον φόνῳ ὁμοίῳ ὅμοιον ἢ δράσασα ψυχὴ τίσῃ 873
καὶ πάσης τῆς ξυγγενείας τὸν θυμὸν ἀφιλασαμένη
κοιμίσῃ. ταῦτα δὴ παρὰ θεῶν μέν τινα φοβούμενον
τὰς τιμωρίας εἴργεσθαι χρὴ τὰς τοιαύτας· εἰ δέ τινας
οὕτως ἀθλία ξυμφορὰ καταλάβοι, ὥστε πατρὸς ἢ μη-
τρὸς ἢ ἀδελφῶν ἢ τέκνων ἐκ προνοίας ἑκουσίως ψυχὴν
τολμῆσαι ἀποζερεῖν σώματος, ὁ παρὰ τοῦ θνητοῦ νο-
μοθέτου νόμος ὧδε περὶ τῶν τοιούτων νομοθετεῖ,
προρρήσεις μὲν τὰς περὶ τῶν νομίμων εἴργεσθαι καὶ
10 ἐγγύας τὰς αὐτὰς εἶναι, καθά περ ἐρρήθη τοῖς ἔμπρο-
σθεν, ἐὰν δέ τις ὅφλῃ φόνου τοιούτου τούτων κτείνας
τινά, οἱ μὲν τῶν δικαστῶν ὑπηρέται καὶ ἄρχοντες ἀπο-
κτείναντες εἰς τεταγμένην τρίοδον ἔξω τῆς πόλεως ἐκ-
βαλλόντων γυμνόν, αἱ δὲ ἀρχαὶ πᾶσαι ὑπὲρ ὅλης τῆς
πόλεως, λίθον ἕκαστος φέρων, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ νε-
κροῦ βάλλων ἀφοσιούτω τὴν πόλιν ὅλην, μετὰ δὲ
τοῦτο εἰς τὰ τῆς χώρας ὅρια φέροντες ἐκβαλλόντων τῷ
νόμῳ ἄταφον. Τὸν δὲ δὴ πάντων οἰκειότατον καὶ
λεγόμενον φίλτατον ὃς ἂν ἀποκτείνῃ, τί χρὴ πάσχειν;
20 λέγω δὲ ὃς ἂν ἑαυτὸν κτείνῃ, τὴν τῆς εἱμαρμένης βίᾳ
ἀποζερῶν μοῖραν, μήτε πόλεως ταξάσης δίκῃ, μήτε
περιωδύνῳ ἀφύκτῳ προσπεσούσῃ τύχῃ ἀναγκασθεὶς

enlam, nisi caedem caede simili similem anima scelerata lustraverit, totiusque cognationis iram sedaverit. ab his ergo sceleribus coërcere homines oportet, suppliciorum eiusmodi, quae a Diis inferuntur, metu. si qui vero in tam miseram calamitatem inciderint, ut patrem vel matrem, fratrem vel filium sponte atque consulto vita privare audeant: mortalis legumlator sic de huiusmodi scelere sanciet, ut et arceantur a publicis sacrisque locis, ut supra dictum est, et vades similiter requirantur. et qui caedis huiusmodi condemnatus fuerit, tam a iudicum ministris quam a magistratibus occidatur, trahaturque extra urbem in statutum trivium nudus, ubi singuli magistratus pro universa civitate in mortui caput lapidem mittant, atque ita civitatem omnem purificent. demum ultra regionis fines portatum, secundum leges insepultum eiiciant. Sed quid de illo iudicandum, qui proximum atque amicissimum caede perdiderit? qui, dico, se ipsum vita et sorte fatorum vi scelerata privaverit: non iudicio civitatis, nec tristi et inevitabili fortunae casu coactus, neque pudore

μηδὲ αἰσχύνης τινὸς ἀπόρου καὶ ἀβίου μεταλαχών, ἀργίᾳ δὲ καὶ ἀνανδρίας δειλίᾳ ἑαυτῷ δίκην ἄδικον ἐπιθῇ. τούτῳ δὴ τὰ μὲν ἄλλα θεὸς οἶδεν ἃ χρὴ νόμιμα γίγνεσθαι περὶ καθαρμούς τε καὶ ταφάς, ὧν ἐξηγητάς τε ἅμα καὶ τοὺς περὶ ταῦτα νόμους ἐπανερομένους χρὴ τοὺς ἐγγύτατα γένει ποιεῖν αὐτοῖσι κατὰ τὰ προστεττόμενα· τάφους δ' εἶναι τοῖς οὕτω φθαρεῖσι πρῶτον μὲν κατὰ μόνας μηδὲ μεθ' ἑνὸς ξυντάφου, εἶτα ἐν τοῖς τῶν δώδεκα ὁρίοισι μερῶν τῶν ὅσα ἀργὰ καὶ ἀνώνυμα, θάπτειν ἀκλεεῖς αὐτούς, μήτε σήλαις μήτε ὀνόμασι δηλοῦντας τοὺς τάφους. Ἐὰν δ' ἄρα ὑποζύγιον ἢ ζῷον ἄλλο τι φονεύσῃ τινά, πλὴν τῶν ὅσα ἐν ἀγῶνι τῶν δημοσίᾳ τιθεμένων ἀθλεύοντά τι τοιοῦτον δράσῃ, ἐπεξίτωσαν μὲν οἱ προσήκοντες τοῦ φόνου τῷ κτείναντι, διαδικαζόντων δὲ τῶν ἀγρονόμων οἷσιν ἂν καὶ ὁπόσοις προστάξῃ ὁ προσήκων, τὸ δὲ ὅφλον ἔξω τῶν ὅρων τῆς χώρας ἀποκτείναντας διορίσαι. ἐὰν δὲ ἄψυχόν τι ψυχῆς ἄνθρωπον σερήσῃ, πλὴν ὅσα κεραυνὸς ἢ τι παρὰ θεοῦ τοιοῦτον βέλος ἰόν, τῶν δὲ ἄλλων ὅσα τινὸς προσπεσόντος ἢ αὐτὸ ἐμπεσὸν κτείνῃ τινά, δικασὴν μὲν αὐτῷ καθιζέτω τῶν γειτόνων τὸν
874 ἐγγύτατα ὁ προσήκων γένει, ἀφοσιούμενος ὑπὲρ αὐτοῦ

aliquo extremo compulsus: sed ignavia et formidolosi animi imbecillitate iniuste sibi mortem consciverit? quae purgationes et quae sepultura huic lege conveniat, Deus ipse novit: proximi tamen huic genere ab interpretibus legibusque harum rerum haec exquirant: et, quemadmodum ab his statutum fuerit, ita faciant. sepultura igitur istis solitaria fiat, ubi alius nemo condatur: deinde in his locis sepeliantur, quae de duodecim regionis partibus ultima, deserta innominataque sunt: sic obscuri, ut nec statuta nec inscripto nomine sepulcra notentur. si iumentum aut aliud animal hominem interficiat, nisi publico in certamine id fecerit, interfecti hominis propinqui id iudicibus deferant, et agrorum curatores illi, quibus propinquus ipse mandavit, iudicent, et damnatum extra regionis fines interficiant. quod si quid inanime, praeter fulmen aut aliud telum divinitus missum, animam hominem cadentem ipsum aut ipsum cadens privaverit: genere propinquus interfecto, proximum in vicinia ad hoc constituat iudicem, atque haec et cetera, prout erga mortuum ipsum con-

τε καὶ ὑπὲρ τῆς συγγενείας ὅλης, τὸ δὲ ὅφλον ἐξορίζειν, καθά περ ἐρρήθη τὸ τῶν ζώων γένος. Ἐὰν δὲ τεθνεὼς μὲν αὖ τις φανῇ, ἄδηλος δὲ ὁ κτείνας ᾖ καὶ μὴ ἀμελῶς ζητοῦσιν ἀνεύρετος γίγνηται, τὰς μὲν προρρήσεις τὰς αὐτὰς γίγνεσθαι καθά περ τοῖς ἄλλοις, προαγορεύειν δὲ τὸν φόνον τῷ δράσαντι καὶ ἐπιδικασάμενον ἐν ἀγορᾷ κηρῦξαι τῷ κτείναντι τὸν καὶ τὸν καὶ ὠφληκότι φόνου μὴ ἐπιβαίνειν ἱερῶν μηδὲ ὅλης χώρας τῆς τοῦ παθόντος, ὡς, ἂν φανῇ καὶ γνωσθῇ, ἀποθανούμενον καὶ ἔξω τῆς τοῦ παθόντος χώρας ἐκβληθησόμενον ἄταφον. οὗτος δὴ νόμος εἷς ἡμῖν ἔξω κύριος, περὶ φόνου κείμενος. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα μέχρι τούτων οὕτως· ὧν δὲ ὁ κτείνας ἐφ' οἷς τε ὀρθῶς ἂν καθαρὸς εἴη, τάδ' ἔξω. νύκτωρ φῶρα εἰς οἰκίαν εἰσιόντα ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἐὰν ἑλὼν κτείνῃ τις, καθαρὸς ἔξω· καὶ ἐὰν λωποδύτην ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, καθαρὸς ἔξω· καὶ ἐὰν ἐλευθέραν γυναῖκα βιάζηταί τις ἢ παῖδα περὶ τὰ ἀφροδίσια, νηποινὶ τεθνάτω ὑπό τε τοῦ ὑβρισθέντος βίᾳ καὶ ὑπὸ πατρὸς ἢ ἀδελφῶν ἢ υἱέων. ἐάν τε ἀνὴρ ἐπιτύχῃ γαμετῇ γυναικὶ βιαζομένῃ, κτείνας τὸν βιαζόμενον ἔξω καθαρὸς ἐν τῷ νόμῳ. καὶ ἐάν τις πατρὶ βοηθῶν θάνατον, μη-

venit, pro sui ipsius et cognationis totius expiatione perficiat. quod vero damnatum fuerit, ut de animalibus dictum est, exterminetur. Si quispiam vita privatus reperiatur, et ignotus homicida sit, nec diligenter quaerentibus inveniatur, praedictiones, ut in aliis, fiant: et in foro publice praeconio praedicetur, ut, qui hunc vel hunc necavit, quia caedis reus sit, sacra loca non ingrediatur et universam deserat regionem: nam si deprehensus fuerit, occidetur atque extra regionis fines insepultus eiicietur. una ergo lex ista nobis praecipua de caede sancita sit. ac de his satis. nunc dicamus, in quibus recte mundus est, qui occidit, qui noctu furem domum suam ingressum interemit, mundus sit, et qui spoliatorem in defensionem suam, similiter. et qui mulierem liberam aut puerum ad rem veneream vi subigit, impune non ab eo solum, cui vis est illata, verum etiam a patre, fratribus filiisque vita privetur. maritusque, si vim uxori inferentem perimat, lege mundus sit. ac si quis etiam patri, bandqua-

δὲν ἀνόσιον δρῶντι, κτείνῃ τινά, ἢ μητρὶ ἢ τέκνοις ἢ ἀδελφοῖς ἢ ξυγγεννήτορι τέκνων, πάντως καθαρὸς ἔξω.

Τὰ μὲν τοίνυν περὶ τροφήν τε ζώσης ψυχῆς καὶ παιδείαν, ὧν αὐτῇ τυχούσῃ μὲν βιωτόν, ἀτυχησάσῃ δὲ τοὐναντίον, καὶ περὶ θανάτων τῶν βιαίων ἃς δεῖ τιμωρίας γίγνεσθαι, νενομοθετήσθω· τὰ δὲ περὶ τὴν τῶν σωμάτων τροφὴν μὲν καὶ παιδείαν εἴρηται, τὸ δ' ἐχόμενον τούτων, αἱ βίαιοι πράξεις ὑπ' ἀλλήλων ἀκούσιοί τε καὶ ἑκούσιοι γιγνόμεναι διοριστέον εἰς δύναμιν αἵ τέ εἰσι καὶ ὅσαι, καὶ ὧν ἂν τυγχάνουσαι τι- 1
μωρήσεων τὸ πρόσφορον ἔχοιεν ἂν ἕκασαι. ταῦτα μετ' ἐκεῖνα, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἂν νομοθετοῖτο. Τραύματα δὴ καὶ πηρώσεις ἐκ τραυμάτων, τά γε δεύτερα μετὰ θανάτους, καὶ ὁ φαυλότατος ἂν τάξειε τῶν ἐπὶ νόμον τρεπομένων. τὰ δὴ τραύματα, καθά περ οἱ φόνοι διήρηντο, διαιρετέον, τὰ μὲν ἀκούσια, τὰ δὲ θυμῷ, τὰ δὲ φόβῳ, τὰ δὲ ὁπόσα ἐκ προνοίας ἑκούσια ξυμβαίνει γιγνόμενα. προρρητέον δή τι περὶ πάντων τῶν τοιούτων τοιόνδε, ὡς ἄρα νόμους ἀνθρώποις ἀναγ- 2
καῖον τίθεσθαι καὶ ζῆν κατὰ νόμους, ἢ μηδὲν διαφέρειν τῶν πάντῃ ἀγριωτάτων θηρίων. ἡ δὲ αἰτία τούτων ἥδε, ὅτι φύσις ἀνθρώπων οὐδενὸς ἱκανὴ φύεται

quam per scelus caedem patranti, aut matri aut filiis fratribusve aut coniugi opem ferens quempiam interfecerit, mundus sit. Hactenus de viventis animae educatione et disciplina, qua si praedita est, vivendum illi sit, sin contra, non sit vivendum, leges conscripsimus. praeterea de caedibus violentis, quomodo puniendae sint, ac etiam de nutritione disciplinaque corporum, satis in superioribus dictum fuit. deinceps, quae violentae sunt actiones, et voluntariae et involuntariae, quae et quot sint, et quibus suppliciis commode reprimendae, pro viribus determinentur. recte enim haec post illa tractantur. vulnera namque membrorumque per vulnera truncationes vilis etiam legumlator post caedem locabit. haec, sicut caedes, distinguuntur. nam alia non sponte, alia ira, quaedam timore, quaedam sponte consultoque fiunt. quorum omnium huiusmodi exordium sit. necesse est leges hominibus ponere, ut secundum leges vivant. nam si absque his viverent, nihilo a feris atrocissimis discreparent. cuius rei causa est, quia nullius hominis ingenium ita natura institutum est, ut, quae ad publicum

ὥστε γνῶναί τε τὰ συμφέροντα ἀνθρώποις εἰς πολιτείαν καὶ γνοῦσα τὸ βέλτιστον ἀεὶ δύνασθαί τε καὶ ἐθέλειν πράττειν. γνῶναι μὲν γὰρ πρῶτον χαλεπὸν ὅτι πολιτικῇ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλειν — τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς πόλεις — καὶ ὅτι ξυμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ τοῖν ἀμφοῖν, ἢν τὸ κοινὸν τιθῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον· δεύτερον δέ, ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναί τις ὅτι ταῦτα οὕτω πέφυκε λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἀρχὴ πόλεως, οὐκ ἄν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι καὶ διαβῶναι τὸ μὲν κοινὸν ἡγούμενον τρέφων ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἴδιον ἑπόμενον τῷ κοινῷ, ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεί, φεύγουσα μὲν ἀλόγως τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν, τοῦ δὲ δικαιοτέρου τε καὶ ἀμείνονος ἐπιπροσθεν ἄμφω τούτω προοῖσεται, καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὑτῇ πάντων κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὑτήν τε καὶ τὴν πόλιν ὅλην· ἐπεὶ ταῦτα εἴ ποτέ τις ἀνθρώπων φύσει ἱκανός, θείᾳ μοίρᾳ γεννηθείς, παραλαβεῖν δυνατὸς εἴη, νόμων οὐδὲν ἂν δέοιτο

humanae vitae bonum conferunt, sufficienter cognoscat: et si cognovit, ut optimum id, quod novit, semper agere possit ac velit. nam primum difficile est nosse, quod civili veraeque arti non proprium, sed publicum necessario est curandum: publicum quippe civitates connectit atque coniungit, proprium dissipat: quodve tam publice quam privatim praestat commune, quam proprium, bene disponere. deinde, licet aliquis forsan haec ita se habere sufficienter arte cognoscat, tamen, si tanta cum licentia civitatis imperium teneat, ut nulli rationum relationi subiectus sit, nunquam in ea sententia per totam vitam permanere poterit, ut publicum in civitate, tanquam praecipuum, bonum augeat, privatum vero post publicum ponat: sed ad utilitatem propriam privatamque commoditatem natura ipsum semper mortalis impellet, quae absque ratione tam dolorem fugit quam voluptatem prosequitur: atque haec utraque iustiori meliorique praeponet, et tenebris obruta malis omnibus tandem se ipsam omnino civitatemque replebit. profecto, si quis hominum divinae sortis favore ea natura praeditus esset, ut cognosceret publicum bonum, ad idque generose ac semper inten-

τῶν ἀρξόντων ἑαυτοῦ. ἐπιςήμης γὰρ οὔτε νόμος οὔτε τάξις οὐδεμία κρείττων, οὐδὲ θέμις ἐςὶ νοῦν οὐδενὸς ὑπήκοον οὐδὲ δοῦλον ἀλλὰ πάντων ἄρχοντα εἶναι, ἐάν περ ἀληθινὸς ἐλεύθερός τε ὄντως ᾖ κατὰ φύσιν. νῦν δέ — οὐ γάρ ἐςιν οὐδαμοῦ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἢ κατὰ βραχύ· διὸ δὴ τὸ δεύτερον αἱρετέον, τάξιν τε καὶ νόμον, ἃ δὴ τὸ μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁρᾷ καὶ βλέπει, τὸ δ' ἐπὶ πᾶν ἀδυνατεῖ. ταῦτα δὴ τῶνδε εἵνεκα εἴρηται. νῦν ἡμεῖς τάξομεν τί χρὴ τὸν τρώσαντα ἢ τι βλάψαντα ἕτερον ἄλλον παθεῖν ἢ ἀποτίνειν. πρόχειρον δὴ παντὶ περὶ παντὸς ὑπολαβεῖν ὀρθῶς τὸν τί τρώσαντα ἢ τίνα ἢ πῶς ἢ πότερα λέγεις; μυρία γὰρ ἕκαςά ἐςι τούτων καὶ πάμπολυ διαφέροντα ἀλλήλων. ταῦτ' οὖν δὴ δικαςηρίοις ἐπιτρέπειν κρίνειν πάντα ἢ μηδὲν ἀδύνατον. ἓν μὲν γὰρ κατὰ πάντων ἀναγκαῖον ἐπιτρέπειν κρῖναι, τὸ πότερον ἐγένετο ἢ οὐκ ἐγένετο ἕκαςον τούτων· τὸ
876 δὲ μηδὲν ἐπιτρέπειν αὖ περὶ τοῦ τί δεῖ ζημιοῦσθαι καὶ πάσχειν τί χρεὼν τὸν ἀδικήσαντα τούτων τι, ἀλλ' αὐτὸν περὶ πάντων νομοθετῆσαι σμικρῶν καὶ μεγάλων, σχεδὸν ἀδύνατόν.

ΚΛ. Τίς οὖν ὁ μετὰ τοῦτον λόγος;

deret, nullis legibus sibi dominaturis egeret: quoniam nulla lex, nullus ordo scientia melior praestantiorque habetur; nec fas est mentem alicui subiici atque servire; sed potius, si ita vera liberaque sit, omnibus dominari. nunc vero nusquam haec reperitur, sed minimum quid ipsius apparet. quare, quod secundo loco est, eligere decet ordinem atque legem, a quibus plurima quidem perspiciuntur, omnia vero videri nequeunt. sed his horum gratia propositis, statuamus iam, quid pati vel solvere debeat, qui alium vulneravit vel aliter obfuit. cuique enim facile est singula huiusmodi recte comprehendere, utrum videlicet quis vulneraverit an non, quem, qua in parte, quo pacto. haec enim singula innumerabilia paene sunt et inter se maxime differunt. haec autem iudicio cuncta, vel nihil horum, committere impossibile est. quippe illud unum in omnibus committere necesse est, utrum factum unumquodque horum sit an non. nihil etiam de mulcta iniuriantis committere, sed magna parvaque omnia lege determinare impossibile est. *Cli.* Quomodo igitur post haec dicendum est? *Athen.* Sic utique: quod quaedam iudicio conce-

ΑΘ. Ὅδε, ὅτι τὰ μὲν ἐπιτρεπτέον δικαστηρίοις, τὰ δὲ οὐκ ἐπιτρεπτέον ἀλλ' αὐτῷ νομοθετητέον.

ΚΛ. Ποῖα δὴ νομοθετητέον τε καὶ ποῖα ἀποδοτέον κρίνειν τοῖς δικαστηρίοις;

ΑΘ. Τάδε δὴ μετὰ ταῦτα ὀρθόταθ' ἂν εἰπεῖν εἴη, ὡς ἐν πόλει ἐν ᾗ δικαστήρια φαῦλα καὶ ἄφωνα κλέπτοντα τὰς αὐτῶν δόξας κρύβδην τὰς κρίσεις διαδικάζει, καὶ ὃ τούτου δεινότερον, ὅταν μηδὲ σιγῶντα ἀλλὰ θορύβου μεστά, καθάπερ θέατρα, ἐπαινοῦντά τε βοῇ καὶ ψέγοντα τῶν ῥητόρων ἑκάτερον ἐν μέρει κρίνῃ, χαλεπὸν τότε πάθος ὅλῃ τῇ πόλει γίγνεσθαι φιλεῖ. τοῖς οὖν δὴ τοιούτοις δικαστηρίοις νομοθετεῖν ὑπό τινος ἀνάγκης ληφθέντα οὐκ εὐτυχὲς μέν, ὅμως δὲ ἐξ ἀνάγκης εἰλημμένον ὅτι περὶ σμικρότατα ἐπιτρεπτέον αὐτοῖς τάττειν τὰς ζημίας, τὰ δὲ πλεῖστα αὐτὸν νομοθετεῖν διαῤῥήδην, ἂν τις ἄρα τοιαύτῃ πολιτείᾳ νομοθετῇ ποτέ. ἐν ᾗ δὲ ἂν πόλει δικαστήρια εἰς δύναμιν ὀρθῶς καθέζῶτα ᾖ τραφέντων τε εὖ τῶν μελλόντων δικάζειν δοκιμασθέντων τε διὰ πάσης ἀκριβείας, ἐνταῦθα ὀρθὸν καὶ ἔχον εὖ καὶ καλῶς τὰ πολλὰ ἐπιτρέπειν κρίνειν τοῖς τοιούτοις δικασταῖς τῶν ὀφλόντων πέρι, τί χρὴ πάσχειν αὐτοὺς ἢ ἀποτίνειν. ἡμῖν δὴ τὰ νῦν ἀνεμέσητα

dere legislator debet, quaedam non debet, sed ipse determinare. Ceterum ut intelligatur quae arbitrio et prudentiae iudicum relinquenda sunt, quaeve ab ipso legum conditore determinanda, sic exponemus. gravis profecto et toti civitati communis ibi pestis innascitur, ubi iudicia ignava mutaque sunt: opiniones iudicum invicem occultae manent, et clam sententiam ferunt. at id praeterea durius, quando non silentio agitur, sed ceu theatra clamore omnia personant, et rhetores quidem tum laudant tum vituperant, atque ita vicissim diiudicant. talibus quidem iudiciis, si quis necessitate quadam urgeatur, dare leges infortunatum esse ducimus. sed qui dare cogetur, minimas dumtaxat mulctas iudicibus iis committat: plurima vero et maxima quaeque in ferendis legibus ipse declaret. ubi vero iudicia recte pro viribus constituta sunt, iudicesque bene educati et omni diligentia approbati, rectissime multa iudicibus de punitione conditioneque condemnatorum committi possunt. nemo igitur nos incuset, si

τον τὸ μὴ νομοθετεῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα καὶ πλεῖστα, ἃ καὶ φαυλοτέρως ἂν πεπαιδευμένοι δικασταὶ δύναιντο κατιδεῖν καὶ προσάπτειν ἑκάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἀξίαν τοῦ πάθους τε καὶ πράξεως· ἐπειδὴ δὲ οἷς ἡμεῖς νομοθετοῦμεν, οὐχ ἥκιστα ἐμμελεῖς αὐτοὺς οἰόμεθ' ἂν τῶν τοιούτων γίγνεσθαι κριτάς, ἐπιτρεπτέον δὴ τὰ πλεῖστα. οὐ μὴν ἀλλ' ὅ περ πολλάκις εἴπομέν τε καὶ ἐδράσαμεν ἐν τῇ τῶν ἔμπροσθεν νομοθετήσει νόμων, τὸ περιγραφήν τε καὶ τοὺς τύπους τῶν τιμωριῶν εἰπόντας δοῦναι τὰ παραδείγματα τοῖσι δικασταῖς τοῦ μή 1
ποτε βαίνειν ἔξω τῆς δίκης, τότε τε ἦν ὀρθότατα ἔχον καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτ' αὐτὸ ποιητέον, ἐπανελθόντας ἤδη πάλιν ἐπὶ τοὺς νόμους. ἡ δὴ γραφὴ περὶ τραύματος ὧδε ἡμῖν κείσθω. ἐάν τις διανοηθεὶς τῇ βουλήσει κτεῖναί τινα φίλιον, πλὴν ὧν ὁ νόμος ἐφίησι, τρώσῃ μέν, ἀποκτεῖναι δὲ ἀδυνατήσῃ, τὸν διανοηθέντα τε καὶ τρώσαντα οὕτως οὐκ ἄξιον ἐλεεῖν, οὐδὲ αἰδούμε- 877
νον ἄλλως ἢ καθά περ ἀποκτείναντα ὑπέχειν τὴν δίκην φόνου ἀναγκάζειν· τὴν δὲ οὐ παντάπασι κακὴν τύχην αὐτοῦ σεβόμενον καὶ τὸν δαίμονα, ὃς αὐτὸν 2
καὶ τὸν τρωθέντα ἐλεήσας ἀπότροπος αὐτοῖς ἐγένετο μὴ τῷ μὲν ἀνίατον ἕλκος γενέσθαι, τῷ δὲ ἐπάρατον

ipsis nunc maxima multaque praeterea legibus non ordinamus, quae vel minus eruditi iudices possent conspicere, dignamque singulis delictis mulctam poenamque accommodare. quoniam vero eos, quibus nos leges describimus, non ineptos harum rerum iudices futuros speramus, multa eis committenda censemus. verum quod saepe in superioribus diximus fecimusque, putantes descriptione formaque punitionum dicta, exempla iudicibus, quae nunquam transgrediantur, dari oportere: id et tunc recte factum est et nunc quoque observare volumus, ad leges ferendas iterum redeuntes. de vulneribus igitur ita sanciamus: si quis voluerit cogitaveritque amicum hominem ex iis, quos prohibet lex, interficere, vulneraverit autem nec interficere potuerit, hunc omni remota misericordia, non aliter quam si vita privasset, dare caedis supplicium cogeremus, nisi fortunam eius non omnino protervam daemonemque coleremus, qui tam vulneratum quam vulnerantem misericordia prosecutus, infelicitati utriusque obstitit, fecitque ne vulnus huic letiferum, illi fortuna calamitasque ex-

τύχην καὶ ξυμφοράν, τούτῳ δὴ χάριν τῷ δαίμονι διδόντα καὶ μὴ ἐναντιούμενον τὸν μὲν θάνατον ἀφελεῖν τοῦ τρώσαντος, μετάξασιν δὲ εἰς τὴν γείτονα πόλιν αὐτῷ γίγνεσθαι διὰ βίου, καρπούμενον ἅπασαν τὴν αὐτοῦ κτῆσιν. βλάβος δέ, εἰ κατέβλαψε τὸν τρωθέντα, ἐκτίνειν τῷ βλαφθέντι· τιμᾶν δὲ τὸ δικαστήριον ὅ περ ἂν τὴν δίκην κρίνῃ· κρίνειν δὲ οἵ περ ἂν τοῦ φόνου ἐδίκασαν, εἰ ἐτελεύτησεν ἐκ τῆς πληγῆς τοῦ τραύματος. γονέας δ' ἂν παῖς ἢ δοῦλος δεσπότην ὡς-
10 αύτως ἐκ προνοίας τρώσῃ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. καὶ ἐὰν ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὴ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ὡσαύτως τρώσῃ, καὶ ὄφλῃ τραύματος ἐκ προνοίας, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. γυνὴ δὲ ἄνδρα ἑαυτῆς ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ἀποκτεῖναι τρώσασα, ἢ ἀνὴρ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, φευγέτω ἀειφυγίαν· τὴν δὲ κτῆσιν, ἐὰν μὲν υἱεῖς ἢ θυγατέρες αὐτοῖς ὅσι παῖδες ἔτι, τοὺς ἐπιτρόπους ἐπιτροπεύειν καὶ ὡς ὀρφανῶν τῶν παίδων ἐπιμελεῖσθαι, ἐὰν δὲ ἄνδρες, μὴ ἐπάναγκες ἔξω τρέφεσθαι τὸν φεύγοντα ὑπὸ τῶν ἐκγόνων, τὴν
20 δὲ οὐσίαν αὐτοὺς κεκτῆσθαι. ἅπαις δὲ ὅς τις ἂν τοιαύταις ξυμφοραῖς περιπέσῃ, τοὺς συγγενεῖς συνελθόντας μέχρι ἀνεψιῶν παίδων τοῦ πεφευγότος, ἀμφοτέρωθεν πρός τε ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν, κληρονό-

secranda infligeretur. huic ergo daemoni habebimus gratiam, atque eius beneficio minime adversati, ab eo, qui vulneravit, supplicium mortis auferemus, et in vicina civitate per totam vitam exsulare statuemus, nullo rerum suarum omnium fructu carentem; damno tamen prius restituto, si quid obfuit vulnerato, quod a iudicio rei huius fuerit constitutum. iudices autem sint, qui caedis esse[illegible] si vulneratus obiisset. si parentes filius aut servus dominum consulto similiter vulneraverit, atque ita fecisse condemnatus fuerit, scelus morte luat. quin etiam si frater fratrem aut sororem similiter, vel soror sororem aut fratrem: uxorque si virum interficiendi consilio vulneret: aut vir uxorem similiter, perpetuo exsulet. his si filii filiaeve pueri adhuc sunt, rem familiarem exsulantis tutores administrent, qui eos orbos tutentur. sin adulti sunt, res quidem ipsas permittantur habere, alere tamen exsulem non cogantur. si quis vero liberis carens in huiusmodi calamitates inciderit, cognati eius usque ad sobrinos consobrinosque, tam ex virorum quam ex mulierum parte, con-

μον εἰς τὸν οἶκον τοῦτον τῇ πόλει τετταρακοντακαιπεν-
τακισχιλιοσὸν καταξῆσαι βουλευομένους μετὰ νομοφυλά-
κων καὶ ἱερέων, διανοηθέντας τρόπῳ καὶ λόγῳ τοιῷδε, ὡς
οὐδεὶς οἶκος τῶν τετταράκοντα καὶ πεντακισχιλίων τοῦ
ἐνοικοῦντος ἐξὶν οὐδὲ ξύμπαντος τοῦ γένους οὕτως ὡς
τῆς πόλεως δημόσιός τε καὶ ἴδιος. δεῖ δὴ τήν γε πόλιν
τοὺς αὐτῆς οἴκους ὡς ὁσιωτάτους τε καὶ εὐτυχεξάτους
κεκτῆσθαι κατὰ δύναμιν. ὅταν οὖν τις ἅμα δυστυ-
χηθῇ καὶ ἀσεβηθῇ τῶν οἴκων, ὥστε τὸν κεκτημένον ἐν
αὐτῷ παῖδας μὲν μὴ καταλιπεῖν, ἠῖθεον δὲ ἢ καὶ γε- 1
γαμηκότα ἄπαιδα τελευτῆσαι φόνου ὄφλοντα ἑκουσίου
ἢ τινος ἁμαρτήματος ἄλλου τῶν περὶ θεοὺς ἢ πολί-
τας, ὧν ἂν θάνατος ἐν τῷ νόμῳ ζημία διαῤῥήδην ᾖ
κειμένη, ἢ καὶ ἐν ἀειφυγίᾳ τις φεύγῃ τῶν ἀνδρῶν
ἅπαις, τοῦτον πρῶτον μὲν καθήρασθαι καὶ ἀποδιοπομ-
πήσασθαι τὸν οἶκον χρεὼν ἔξω κατὰ νόμον, ἔπειτα
878 συνελθόντας, καθά περ εἴπομεν νῦν δή, τοὺς οἰκείους
ἅμα νομοφύλαξι σκέψασθαι γένος ὅ τί περ ἂν ᾖ τῶν
ἐν τῇ πόλει εὐδοκιμώτατον πρὸς ἀρετὴν καὶ ἅμα εὐ-
τυχές, ἐν ᾧ ἂν παῖδες γεγονότες ὅσοι πλείους· ὅθεν 2
ἕνα τῷ τοῦ τελευτήσαντος πατρὶ καὶ τοῖς ἄνω τοῦ γέ-
νους υἱὸν ὡς ἐκείνων εἰσποιοῦντας, φήμης ἕνεκα ἐπο-

veniant, et una cum legum custodibus sacerdotibusque consilio habito, in hanc exsulantis domum, unam de quadraginta et quinque millibus domibus civitatis heredem constituant. in quo sane id cogitare debent, nullam domum de quinque millibus et quadraginta, habitantis ipsius suique generis magis esse quam civitatis et privatim et publice. oportet utique, ut civitas quam sanctissimas et felicissimas pro viribus domos suas possideat. quando igitur aliqua domus infortunio et impietate aliqua inquinatur: quia qui possedit, sine liberis obiit, voluntariae caedis aut cuiusvis in Deos vel cives facinoris condemnatus, cuius mors vel sempiternum exsilium poena est: primo domus ipsa secundum legem expietur, deinde cognati, ut diximus, cum legum custodibus convenientes, genus in civitate aliquod virtute praestantissimum fortunatumque perquirant, in quo plures adolescentes sint, quorum unum patri deficientis illius suisque superioribus quasi filium adoptent, Deumque precati, hunc felicioribus pa-

νομάζοντας, γεννήτορά τε αὐτοῖς καὶ ἐσιοῦχον καὶ θεραπευτὴν ὁσίων τε καὶ ἱερῶν ἐπ' ἀμείνοσι τύχαις γίγνεσθαι τοῦ πατρός, τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπευξαμένους αὐτὸν κληρονόμον καταξῆσαι κατὰ νόμον, τὸν δ' ἐξαμαρτόντα ἀνώνυμον ἐᾶν καὶ ἄπαιδα καὶ ἄμοιρον κεῖσθαι, ὁπόταν αὐτὸν καταλάβωσιν αἱ τοιαῦται ξυμφοραί. Ἔστι δὲ οὐ πάντων, ὡς ἔοικε, τῶν ὄντων ὅρος ὅρῳ προσμιγνύς, ἀλλ' οἷς ἔστι μεθόριον, τοῦτο ἐν μέσῳ ὅρων πρότερον ἑκατέρῳ προσβάλλον γίγνοιτ' ἂν ἀμ-
10 φοῖν μεταξύ. καὶ δὴ καὶ τῶν ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων τὸ θυμῷ γιγνόμενον ἔφαμεν εἶναι τοιοῦτον. τραυμάτων οὖν ἐνεχώτων ὀργῇ γενομένων ἐὰν ὄφλῃ τις, πρῶτον μὲν τίνειν τοῦ βλάβους τὴν διπλασίαν, ἂν τὸ τραῦμα ἰάσιμον ἀποβῇ, τῶν δὲ ἀνιάτων τὴν τετραπλασίαν· ἐὰν δὲ ἰάσιμον μέν, αἰσχύνην δὲ μεγάλην τινὰ προσβάλλῃ τῷ τρωθέντι καὶ ἐπονείδιστον, τὴν τετραπλασίαν ἐκτίνειν. ὅσα δέ τις τρώσας τινὰ μὴ μόνον βλάπτῃ τὸν παθόντα ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν, ποιήσας ἀδύνατον τῇ πατρίδι πρὸς πολεμίους βοηθεῖν, τοῦ-
20 τον δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ζημιῶν ἐκτίνειν καὶ τῇ πόλει τὴν βλάβην· πρὸς γὰρ ταῖς αὑτοῦ στρατείαις καὶ ὑπὲρ

trisfamilias auspiciis prolis propagatorem, successorem domus, sacrorumque et reliquorum omnium cultorem fore: tandem heredem ipsum secundum legem constituant. eum vero, qui peccavit, sine nomine, sine liberis, sine sorte ulla iacere, quandoquidem huiusmodi calamitatibus premitur, patiantur. non est autem in omnibus rebus terminus termino coniunctus. nam ubi confinium aliquod commune est, ibi hoc inter rerum terminos utrisque conventum, medium fit. atqui inter ea peccata, quae sponte, et ea, quae non sponte committuntur, quod per iram fit, tale quiddam esse dicimus. vulneris igitur ira facti qui condemnabitur, si sanabile fuisse vulnus eventus ipse monstrabit, duplum damni restituet: sin vero insanabile, quadruplum. quod si sanabile quidem sit, turpitudinem autem vulnerato ingentem afferat, quadruplum solvet. at vero si quis non solum obfuit vulnerato, verum etiam patriae nocuit, quod milite ipsam adversus hostes privaverit, similiter puniatur: ac praeterea damnum civitati restituat, et ultra eam, quam ipse

τοῦ ἀδυνατοῦντος στρατευέσθω καὶ τὰς ὑπὲρ ἐκείνου πολεμικὰς ταττέσθω τάξεις, ἢ μὴ δρῶν ταῦτα ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι τῆς ἀστρατείας γιγνέσθω κατὰ νόμον. τὴν δὲ δὴ τῆς βλάβης ἀξίαν, εἴτε διπλῆν εἴτε τριπλῆν εἴτε καὶ τετραπλασίαν, οἱ καταψηφισάμενοι δικασταὶ ταττόντων. ἐὰν δὲ ὁμόγονος ὁμόγονον τὸν αὐτὸν τρόπον τούτῳ τρώσῃ, τοὺς γεννήτας καὶ τοὺς συγγενεῖς, μέχρι ἀνεψιῶν παίδων πρὸς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, γυναῖκάς τε καὶ ἄνδρας συνελθόντας κρίναντας παραδιδόναι τιμᾶν τοῖς γεννήσασι κατὰ φύσιν· ἐὰν δὲ ἀμ- 11
φισβητήσιμος ἡ τίμησις γίγνηται, τοὺς πρὸς ἀνδρῶν εἶναι τιμῶντας κυρίους· ἐὰν δὲ ἀδυνατῶσιν αὐτοί, τοῖς νομοφύλαξι τελευτῶντας ἐπιτρέπειν. ἐκγόνοις δὲ πρὸς γονέας εἶναι τῶν τοιούτων τραυμάτων δικαστὰς μὲν τοὺς ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας ἐπάναγκες, οἷς ἂν παῖδες μὴ ποιητοὶ ἀληθινοὶ δὲ ὦσιν· ἂν δέ τις ὄφλῃ, τιμᾶν εἰ τεθνάναι χρὴ τὸν τοιοῦτον εἴ τέ τι μεῖζον ἕτερον τούτου πάσχειν ἢ καὶ μὴ πολλῷ σμικρότερον· καὶ τῶν ξυγγενῶν τοῦ δράσαντος μηδένα δικά-
879 ζειν, μηδ' ἐὰν γεγονὼς ἢ τὸν χρόνον ὅσον ὁ νόμος 2
εἴρηκε. δοῦλος δὲ ἄν τις ἐλεύθερον ὀργῇ τρώσῃ, παρα-

debet, militiam pro vulnerato etiam militet: et quicquid illi gerendum erat in bello, ipse agat. quod si non fecerit, reus sit secundum legem volenti cuique ipsum tanquam neglectorem militiae accusare: et damnum duplum triplumve aut quadruplum, prout iudicibus visum fuerit, restituat. si germanus germanum similiter vulneravit, contribules et cognati usque ad sobrinos consobrinosque ex viris simul et mulieribus convenientes, tam mares quam feminae, iudicent, genitoribusque ipsum tradant, ut ipsi secundum naturam puniant. quod si punitio ambigua fuerit, propinqui ex parte viri determinent. qui si ipsi non possint, tandem ad custodes legum causam deferant. si nati nepotesve tale quid genitoribus intulerunt, solum hi iudicent, qui annum sexagesimum transegerunt, quibus veri, non adoptivi, liberi sint. et condemnatus, aut morte aut maiore aliquo vel non multo minore supplicio puniatur: nec de genere suo quisquam, etiamsi aetatem a lege praescriptam impleverit, iudicet. sin vero servus liberum ira concitus vulneraverit, a domino tradatur vulnerato,

δότω τὸν δοῦλον ὁ κεκτημένος τῷ τρωθέντι χρῆσθαι ὅ τι ἂν ἐθέλῃ· ἐὰν δὲ μὴ παραδιδῷ, αὐτὸς τὴν βλάβην ἐξιάσθω. ἐὰν δὲ ἐκ συνθήκης αἰτιᾶται τοῦ δούλου καὶ τοῦ τρωθέντος μηχανὴν εἶναί τις τὸ γεγονός, ἀμφισβητησάτω· ἐὰν δὲ μὴ ἕλῃ, τριπλασίαν ἐκτισάτω τὴν βλάβην, ἑλὼν δὲ ἀνδραποδισμοῦ ὑπόδικον ἐχέτω τὸν τεχνάζοντα μετὰ τοῦ δούλου. ὃς δ' ἂν ἄκων ἄλλος ἄλλον τρώσῃ, τὸ βλάβος ἁπλοῦν ἀποτινέτω· τύχης γὰρ νομοθέτης οὐδεὶς ἱκανὸς ἄρχειν· δικασταὶ δὲ ὄντων οἳ περ τοῖς ἐκγόνοις πρὸς τοὺς γεννήτορας ἐρρήθησαν, καὶ τιμώντων τὴν ἀξίαν τῆς βλάβης.

Βίαια μὲν δὴ πάνθ' ἡμῖν τὰ προειρημένα πάθη, βίαιον δὲ καὶ τὸ τῆς αἰκίας πᾶν γένος. ὧδε οὖν χρὴ περὶ τῶν τοιούτων πάντα ἄνδρα καὶ παῖδα καὶ γυναῖκα ἀεὶ διανοεῖσθαι, τὸ πρεσβύτερον ὡς οὐ σμικρῷ τοῦ νεωτέρου ἐξὶ πρεσβευόμενον ἔν τε θεοῖσι καὶ ἐν ἀνθρώποις τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι καὶ εὐδαιμονεῖν. αἰσχρὸν οὖν περὶ πρεσβύτερον ἐν πόλει γενομένην ὑπὸ νεωτέρου ἰδεῖν αἰσχρὸν καὶ θεομισές· ἔοικε δὲ νέῳ παντὶ ὑπὸ γέροντος πληγέντι ῥᾳθύμως ὀργὴν ὑποφέρειν, αὑτῷ τιθεμένῳ τιμὴν ταύτην εἰς γῆρας. ὧδε οὖν ἔχω. πᾶς ἡμῖν αἰδείσθω τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον ἔργῳ

ut arbitratu suo iniuriam ulciscatur: nisi velit damnum ipse recuperare. quodsi servi vulneratique malitia per compositionem factum fuisse quis ambigat, ad iudices deferat: quod si non convicerit ita esse, triplum damni restituat: sin vero convicerit, servitutis reum habeat eum, qui dolose cum servo egit. qui vero non sponte aliquem vulneravit, simpliciter damnum persolvat. nullus quippe legumlator imperare fortunae potest. iudices autem sint, qui et natis nepotibusque ad parentes: a quibus, quantum damnum fuerit, declaretur. violentae quidem passiones sunt omnes, quas diximus; violentum quoque omne verberandi genus. oportet igitur omnes homines, mulieres simul ac viros, adolescentes ac senes, ita de his semper existimare: seniorem non parvo intervallo iuniorihus praeponendum esse et apud Deos et apud homines, qui victuri feliciter sint. caedi ergo senem a iuniore et turpe est et odio a Diis habetur. decet autem iuvenem verberatum a seniore, id ob senectutis reverentiam patienter ferre. sic itaque sanciamus: quilibet seniorem et re et

τε καὶ ἔπει· τὸν δὲ προέχοντα εἴκοσιν ἡλικίας ἔτεσιν, ἄῤῥενα ἢ θῆλυν, νομίζων ὡς πατέρα ἢ μητέρα διευλαβείσθω, καὶ πάσης τῆς δυνατῆς ἡλικίας αὐτὸν φειτῦσαι καὶ τεκεῖν ἀπέχοιτο ἀεὶ θεῶν γενεθλίων χάριν. ὡς δ' αὕτως καὶ ξένου ἀπείργοιτο, εἴτε πάλαι ἐνοικοῦντος εἴτε νεήλυδος ἀφιγμένου· μήτε γὰρ ὑπάρχων μήτε ἀμυνόμενος τὸ παράπαν τολμάτω πληγαῖς τὸν τοιοῦτον νουθετεῖν. ξένον δὲ ἂν ἀσελγαίνοντα καὶ θρασυνόμενον, ἑαυτὸν τύπτοντα, οἴηται δεῖν κολασθῆναι, λαβὼν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀζυνόμων ἀπαγέτω, τοῦ τύπτειν δὲ εἰργέσθω, ἵνα πόῤῥω γίγνηται τοῦ τὸν ἐπιχώριον ἄν τολμῆσαί ποτε πατάξαι. οἱ δ' ἀζυνόμοι παραλαβόντες τε καὶ ἀνακρίναντες, τὸν ξενικὸν αὖ θεὸν εὐλαβούμενοι, ἐὰν ἄρα ἀδίκως δοκῇ ὁ ξένος τὸν ἐπιχώριον τύπτειν τῇ μάστιγι, τὸν ξένον, ὅσας ἂν αὐτὸς πατάξῃ, τοσαύτας δόντες τῆς θρασυξενίας παυόντων· ἐὰν δὲ μὴ ἀδικῇ, ἀπειλήσαντές τε καὶ ὀνειδίσαντες τῷ ἀπαγαγόντι μεθιέντων ἄμφω. ἥλιξ δὲ ἥλικα καὶ τὸν ἄπαιδα προέχοντα ἡλικίᾳ ἑαυτοῦ ἐὰν τύπτῃ, γέρων τε γέροντα, καὶ ἐὰν νέος νέον, ἀμυνέσθω κατὰ φύσιν ἄνευ βέλους ψιλαῖς ταῖς χερσίν. ὁ δὲ ὑπὲρ τεττεράκοντα γε-

verbo colat. ac si viginti annis maior est, quasi patrem, si vir fuerit, aut matrem, si mulier, revereatur: atque adeo omnibus semper abstineat, qui in ea aetate sint, qua procreare parereque ipsum potuerint, natales Deos veritus. abstineat, inquam, non solum cive, sed seniore etiam. peregrinum vero audentem civem caedere, si, qui caeditur, puniendum censet, ad tribunos plebis perducat; nec ipse verberet: ut eo magis a caedendis civibus suis abstineat, quando etiam a peregrinis se continet. Peregrino similiter advenaque, sic ut neque invadendo neque se defendendo verberibus caedere ipsum audeat. hic vero magistratus, hospitalem Deum veritus, rem diligenter inquirat, et, si peregrinus iniuria civem percusserit, verbera totidem sibi publico flagello reddantur, ne quid tale amplius impudenter audeat. sin vero innocens peregrinus videbitur, minis eo castigato, qui perduxit, ambos dimittant. aequalis autem si aequalem vel paulo maiorem, nondum tamen patrem, aut senex senem sive iuvenis iuvenem, verberibus caedant, secundum naturam nudis manibus se defendant. si quis ultra quadraginta natus annos, sive dum

γονὼς ἔτη ἐὰν τολμᾷ τῳ μάχεσθαι εἴτε ἄρχων εἴτε ἀμυνόμενος, ἄγροικος καὶ ἀνελεύθερος ἂν λεγόμενος ἀνδραποδώδης τε, δίκης ἂν ἐπονειδίσου τυγχάνων τὸ πρέπον ἔχοι. καὶ ἐὰν μέν τις τοιούτοις παραμυθίοις εὐπειθὴς γίγνηται, εὐήνιος ἂν εἴη· ὁ δὲ δυσπειθὴς καὶ μηδὲν προοιμίου φροντίζων δέχοιτ' ἂν τὸν τοιόνδε ἑτοίμως νόμον· Ἐάν τις τύπτῃ τὸν πρεσβύτερον εἴκοσιν ἔτεσιν ἢ πλείοσιν ἑαυτοῦ, πρῶτον μὲν ὁ προστυγχάνων, ἐὰν μὴ ἧλιξ μηδὲ νεώτερος ᾖ τῶν μαχομένων, διωρχέτω ἢ κακὸς ἔξω κατὰ νόμον· ἐὰν δὲ ἐν τῇ τοῦ πληγέντος ἡλικίᾳ ἢ ἔτι νεώτερος, ἀμυνέτω ὡς ἀδελφῷ ἢ πατρὶ ἢ ἔτι ἀνωτέρω τῷ ἀδικουμένῳ. πρὸς δ' ἔτι δίκην ὑπεχέτω τῆς αἰκίας ὁ τὸν πρεσβύτερον, ὡς εἴρηται, τολμήσας τύπτειν, καὶ ἐὰν ὄφλῃ τὴν δίκην, δεδέσθω μηδὲν ἐνιαυτοῦ σμικρότερον· ἐὰν δὲ οἱ δικασταὶ τιμήσωσι πλείονος, ἔξω κύριος ὁ τιμηθεὶς αὐτῷ χρόνος. ἐὰν δὲ ξένος ἢ τῶν μετοίκων τις τύπτῃ τὸν πρεσβύτερον εἴκοσιν ἔτεσιν ἢ πλείοσιν ἑαυτοῦ, περὶ μὲν τῶν παραγενομένων τῆς βοηθείας ὁ αὐτὸς νόμος ἐχέτω τὴν αὐτὴν δύναμιν, ὁ δὲ τὴν τοιαύτην δίκην ἡττηθείς, ξένος μὲν ὢν καὶ μὴ ξύνοικος, δύο ἔτη δεδεμένος ἐκτινέτω ταύτην αὐτὴν τὴν δίκην, ὁ δὲ μέτοικός τε ὢν καὶ ἀπ[illegible]ῶν τοῖς νόμοις τρία ἔτη δεδέ-

alium invadit sive dum se defendit, caedere quemquam audeat, servilis rusticusque habitus hoc opprobrio satis punitus videbitur. quicunque his monitis obtemperabit, modestus et mansuetus habebitur. qui vero prooemia haec spernet, hac lege coërceatur: qui aliquem viginti annis vel pluribus natu maiorem pulsavit, primum quidem qui forte interfuerit, si nec iunior nec aequalis sit, prohibeat, et, si non prohibuerit, secundum leges improbus habeatur. sin autem verberato aequalis aut iunior sit, quasi fratrem aut patrem aut quasi superiorem defendat. ac praeterea iudicio subiectus sit, qui seniorem, ut diximus, verberavit: et si damnabitur, non minore quam annuo tempore vinciatur, immo etiam maiore, si modo iudicibus id videbitur. si peregrinus vel incola viginti annis vel pluribus seniorem pulset, praesentes ea lege, qua diximus, opitulentur. et qui condemnatus fuerit, si peregrinus quidem est sed non incola urbis, biennium vinciatur: sin autem incola urbisque habitator legibus non

σθω, ἐὰν μὴ τὸ δικαστήριον πλείονος αὐτῷ χρόνου τιμήσῃ τὴν δίκην. ζημιούσθω δὲ καὶ ὁ παραγενόμενος ὁτῳοῦν τούτων καὶ μὴ βοηθήσας κατὰ νόμον, ὁ μὲν μεγίστου τιμήματος ὢν μνᾶ, δευτέρου δὲ ὢν πεντήκοντα δραχμαῖς, τρίτου δὲ τριάκοντα, εἴκοσι δὲ τοῦ τετάρτου. δικαστήριον δὲ γιγνέσθω τοῖς τοιούτοισι στρατηγοὶ καὶ ταξίαρχοι φύλαρχοί τε καὶ ἵππαρχοι. νόμοι δέ, ὡς ἔοικεν, οἱ μὲν τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνονται, διδαχῆς χάριν τοῦ τίνα τρόπον ὁμιλοῦντες ἀλλήλοις ἂν φιλοφρόνως οἰκοῖεν, οἱ δὲ τῶν τὴν παιδείαν διαφυγόντων, ἀτεράμονι χρωμένων τινὶ φύσει καὶ μηδὲν τεγγθέντων, ὥστε μὴ οὐκ ἐπὶ πᾶσαν ἰέναι κάκην. οὗτοι τοὺς μέλλοντας λόγους ῥηθήσεσθαι πεποιηκότες ἂν εἶεν· οἷς δὴ τοὺς νόμους ἐξ ἀνάγκης ὁ νομοθέτης ἂν νομοθετοῖ, βουλόμενος αὐτῶν μηδέποτε χρείαν γίγνεσθαι. πατρὸς γὰρ ἢ μητρὸς ἢ τούτων ἔτι προγόνων ὅς τις τολμήσει ἅψασθαί ποτε βιαζόμενος αἰκίᾳ τινί, μήτε τῶν ἄνω δείσας θεῶν μῆνιν μήτε
881 τῶν ὑπὸ γῆς τιμωριῶν λεγομένων, ἀλλὰ ὡς εἰδὼς ἃ μηδαμῶς οἶδε, καταφρονῶν τῶν παλαιῶν καὶ ὑπὸ πάντων εἰρημένων παρανομεῖ, τούτῳ δεῖ τινὸς ἀποτροπῆς ἐσχάτης. θάνατος μὲν οὖν οὐκ ἔξιν ἔσχατον,

obtemperat, triennium; nisi iudices vereverint diutius detinendum. qui vero praesens fuerit nec opitulatus secundum legem sit, si de primo maximoque sit censu, mina damnetur: secundi vero census si fuerit, drachmis quinquaginta: tertii triginta: quarti viginti. horum iudices sint ductores exercitus, praefecti ordinum, tribuni equitumque magistri. legum vero, ut videtur, aliae ad bonorum hominum doctrinam ponuntur, ut per eas intelligant, quo pacto inter se amice versentur: aliae ad compescendam illorum pertinaciam, qui indomiti natura sunt, spretaque omni disciplina, nulla ratione moventur, quin ad omnem ruant improbitatem· hi sequentium verborum causa sunt: his legislator necessitate coactus leges imponit. ipse namque nullum vellet usum necessitatemque legum unquam fore. quicunque igitur parentibus aut avis inferre manus ausus fuerit, nec superiorum indignationem Deorum nec inferorum supplicia veritus: sed, quasi sciat, quae nescit, dicta a priscis omnibus despiciens, praevaricatur, is ultimo, ut avertatur expieturque, remedio indiget. mors autem ultimum non est; sed extrema magis sunt in-

οἱ δὲ ἐν Ἅιδου τούτοισι λεγόμενοι πόνοι ἔτι τε τούτων εἰσὶ μᾶλλον ἐν ἐσχάτοις, καὶ ἀληθέστατα λέγοντες οὐδὲν ἀνύτουσι ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἀποτροπῆς· οὐ γὰρ ἂν ἐγίγνοντό ποτε μητραλοῖαί τε καὶ τῶν ἄλλων γεννητόρων ἀνόσιοι πληγῶν τόλμαι. δεῖ δὴ τὰς ἐνθάδε κολάσεις περὶ τὰ τοιαῦτα τούτοισι τὰς ἐν τῷ ζῆν μηδὲν τῶν ἐν Ἅιδου λείπεσθαι κατὰ δύναμιν. ἔχω δὴ λεγόμενον τὸ μετὰ τοῦτο τῇδε· ὃς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν μὴ μανίαις ἐχόμενος, πρῶτον μὲν ὁ προστυγχάνων καθά περ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν βοηθείτω, καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων καλείσθω βοηθῶν, μὴ βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω· ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν ἔπαινον ἐχέτω, μὴ βοηθῶν δὲ ψόγον· δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω, μὴ βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάσιγι τυπτέσθω, ἐν ἀγορᾷ μὲν ἂν γίγνηται τὸ γιγνόμενον, ὑπ' ἐγορανόμων, ἐὰν δ' ἐκτὸς ἀγορᾶς ἐν ἄξει, τῶν ἀγυνόμων κολάζειν τὸν ἐπιθημοῦντα, ἐὰν δὲ κατ' ἀγροὺς τῆς χώρας που, τοὺς τῶν ἀγρονόμων ἄρχοντας. ἐὰν δ' ἐπιχώριος ὁ παρατυγχάνων ᾖ τις, ἐάν τε παῖς ἐάν τε ἀνὴρ

ferorum supplicia: quae licet verissime narrentur, avertere tamen hufusmodi animos nequeunt: quoniam, si averterent, nulli qui parentes scelerate pulsarent, unquam reperirentur. quare oportet horum flagitiorum supplicia in hac vita non inferiora illis, quae apud inferos sunt, sed aequalia pro viribus ponere. ita igitur sanciamus: si quis non furiosus patrem aut matrem eorumve superiores pulsare audebit, primum, ut in superioribus, opem praesentes ferant. et incola quidem vel peregrinus, si opitulabitur, in publicis certaminibus tanquam praeses aliis praeponatur: sin minus, a regione universa perpetuo exterminetur. sin autem incola non sit, auxiliatus quidem laudem, non auxiliatus vituperium consequatur. servus opitulatus liberetur: non opitulatus centies publico caedatur flagello. et si in foro id contigerit, ibidem a venalium rerum curatoribus puniatur, in aliis partibus urbis similiter ab aedilibus, qui praesentes fuerint: eodem modo extra urbem in agro ab his, qui curandis agris tunc praesident. quod si civium aliquis parentibus a filio verberatis praesens fuerit, sive vir seu mulier, sive adolescens seu senior, defendat

I.

884 Μετὰ δὲ τὰς αἰκίας περὶ παντὸς ἓν εἰρήσθω τοιόνδε τι νόμιμον βιαίων πέρι· τῶν ἀλλοτρίων μηδένα μηδὲν φέρειν μηδὲ ἄγειν, μηδ' αὖ χρῆσθαι μηδενὶ τῶν τοῦ πέλας, ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν κεκτημένον. ἐκ γὰρ δὴ τοῦ τοιούτου πάντα ἠρτημένα τά τε εἰρημένα πακὰ γέγονε καὶ ἔστι καὶ ἔσαι. μέγιστα δὲ δὴ τῶν λοιπῶν αἱ τῶν νέων ἀκολασίαι τε καὶ ὕβρεις· εἰς μέγιστα δέ, ὅταν εἰς ἱερὰ γίγνωνται, καὶ διαφερόντως αὖ μεγάλα, ὅταν εἰς δημόσια καὶ ἅγια ἢ κατὰ μέρη κοινὰ φυλετῶν ἢ τινων ἄλλων τοιούτων κεκοινωνηκότων· εἰς ἱερὰ δὲ ἴδια καὶ 10
885 τάφους δεύτερα καὶ δευτέρως. εἰς δὲ γονέας τρίτα, χωρὶς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ὅταν ὑβρίζῃ τις. τέ-

Post leges de caede vulneribusque et verberibus communis lex illa de omni vi sanciatur, ut nemo ferat asportetque rem alienam, aut vicini re ulla utatur, nisi possidenti antea persuaserit. hinc enim mala omnia, quae narravimus, dependerunt pendentque iam et in posterum dependebunt. reliquorum vero maxima sunt petulantum iuvenum contumeliae atque iniuriae quae tunc maxima, quando in sacra committuntur, praesertim cum in publica atque sancta, vel in tribuum aliquarum communionem, vel aliorum huiuscemodi. secundo vero loco habenda sunt, quando in sacra privata atque sepulcra. tertio, quae in parentes, seorsum

ταρτον δὲ γένος ὕβρεως, ὅταν ἀφροντιςῶν τις τῶν ἀρχόντων ἄγῃ ἢ φέρῃ ἢ χρῆταί τινι τῶν ἐκείνων μὴ πείσας αὐτούς. πέμπτον δὲ τὸ πολιτικὸν ἂν εἴη ἑκάςου τῶν πολιτῶν ὑβρισθὲν δίκην ἐπικαλούμενον. οἷς δὴ δοτέον εἰς κοινὸν νόμον ἑκάςοις. ἱεροσυλία μὲν γὰρ εἴρηται ξυλλήβδην, βίαιός τε καὶ λάθρᾳ ἐὰν γίγνηται, τί χρὴ πάσχειν. ὅσα δὲ λόγῳ καὶ ὅσα ἔργῳ περὶ θεοὺς ὑβρίζει τις λέγων ἢ πράττων, τὸ παραμύθιον ὑποθεμένῳ ῥητέον ἃ δεῖ πάσχειν. ἔςω δὴ τόδε. θεοὺς ἡγούμενος εἶναι κατὰ νόμους οὐδεὶς πώποτε οὔτε ἔργον ἀσεβὲς εἰργάσατο ἑκὼν οὔτε λόγον ἀφῆκεν ἄνομον, ἀλλὰ ἓν|δή τι τῶν τριῶν πάσχων, ἢ τοῦτο ὃ περ εἶπον οὐχ ἡγούμενος, ἢ τὸ δεύτερον ὄντας οὐ φροντίζειν ἀνθρώπων, ἢ τρίτον εὐπαραμυθήτους εἶναι θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς παραγομένους.

ΚΛ. Τί οὖν δὴ ῥῳμεν ἂν ἢ καὶ λέγοιμεν πρὸς αὐτούς;

ΑΘ. Ὦ γαθέ, ἐπακούσωμεν αὐτῶν πρῶτον ἃ τῷ καταφρονεῖν ἡμῶν προςπαίζοντας αὐτοὺς λέγειν μαντεύομαι.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ab his, quae narravimus. quartum contumeliae iniuriaeque genus est, quando quis, contemptis magistratibus, rem illorum adducit vel ea utitur, antequam illis persuaserit. quintum, cum civis alicuius civilis dignitas laeditur vel offenditur: quod genus omnino ultionem posscit. atque his singulis communiter providere lex debet. de sacrilegio quidem summatim dictum est, quid fieri oporteat, si vi aut clam peragatur. de his autem, quae verbo vel opera in deorum contemptum aguntur, quomodo punienda sint, deinceps, prooemio quodam proposito, dicendum videtur. huiusmodi vero prooemium sit: qui Deos esse putat secundum leges, nec facit unquam sponte impium quicquam nec loquitur. faciunt autem aut dicunt impium aliquid in Deos, vel quia Deos esse negant, vel quia, etsi putant esse Deos, de rebus tamen humanis curare ipsum minime arbitrantur: vel tertio, quamvis et sint et de hominibus curam habeant, facile tamen placari eos votis et sacrificiis opinantur. *Cli.* Quid faciemus igitur? quid ad ipsos dicemus? *Athen.* Audiamur, o bone vir, prius, quid in nostrum contemptum ioco quodam dicturos illos coniicio. *Cli.*

ΑΘ. Ταῦτα τάχ' ἂν ἐρεσχηλοῦντες εἴποιεν. Ὦ ξένε Ἀθηναῖε καὶ Λακεδαιμόνιε καὶ Κνώσιε, ἀληθῆ λέγετε. ἡμῶν γὰρ οἱ μὲν τὸ παράπαν θεοὺς οὐδαμῶς νομίζουσιν, οἱ δὲ μηδὲν ἡμῶν φροντίζειν, οἱ δὲ εὐχαῖς παράγεσθαι, οἵους ὑμεῖς λέγετε. ἀξιοῦμεν δή, καθάπερ ὑμεῖς ἠξιώκατε περὶ νόμων, πρὶν ἀπειλεῖν ἡμῖν σκληρῶς ὑμᾶς, πρότερον ἐπιχειρεῖν πείθειν καὶ διδάσκειν ὡς εἰσὶ θεοί, τεκμήρια λέγοντες ἱκανά, καὶ ὅτι βελτίους ἢ παρὰ τὸ δίκαιον ὑπό τινων δώρων παρατρέπεσθαι κηλούμενοι. νῦν μὲν γὰρ ταῦτα ἀκούοντές τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τῶν λεγομένων ἀρίζων εἶναι ποιητῶν τε καὶ ῥητόρων καὶ μάντεων καὶ ἱερέων καὶ ἄλλων μυριάκις μυρίων οὐκ ἐπὶ τὸ μὴ δρᾶν τὰ ἄδικα τρεπόμεθα οἱ πλεῖστοι, δράσαντες δ' ἐξακεῖσθαι πειρώμεθα. παρὰ δὲ δὴ νομοθετῶν φασκόντων εἶναι μὴ ἀγρίων ἀλλὰ ἡμέρων, ἀξιοῦμεν πειθοῖ πρῶτον χρῆσθαι πρὸς ἡμᾶς, εἰ μὴ πολλῷ βελτίω τῶν ἄλλων λέγοντας περὶ θεῶν ὡς εἰσίν, ἀλλ' οὖν βελτίω γε πρὸς ἀλήθειαν· καὶ τάχα πειθοίμεθ' ἂν ἴσως ὑμῖν. ἀλλ' ἐπιχειρεῖτε, εἴ τι μέτριον λέγομεν, εἰπεῖν ἃ προκαλούμεθα. 2

ΚΛ. Οὐκοῦν, ὦ ξένε, δοκεῖ ῥᾴδιον εἶναι ἀληθεύοντας λέγειν ὡς εἰσὶ θεοί; 886

Quidnam dicent? *Athen.* Ita ferme in nos nugabuntur, O Atheniensis hospes, vosque Lacedaemonie atque Gnosie, vere illud dicitis, quod nostrum alii nequaquam esse Deos, alii nihil nostra curare, alii muneribus facile placari existiment. quod igitur vos in omnibus legibus ferendis faciendum esse putavistis, hoc et nunc a vobis fieri volumus, ut scilicet ante legum minas sufficientibus signis, Deos esse, nobis persuadeatis, nec posse illos, praeterquam fas est, muneribus ullis moveri. nunc enim haec et similia quaedam audientes praedicari quotidie ab iis, qui excellere putantur, poëtis, oratoribus, vatibus, sacerdotibus aliisque permultis, ab iniuria quidem facienda non removemur: sed, cum fecerimus, placare Deos conamur. A vobis autem, qui atroces nullo modo sed mites legumlatores esse gloriamini, poscimus, ut persuasione prius adhibita, quod Dii sint, ita doceatis, ut, etiamsi non multo sublimiora quam alii, veriora tamen loquamini. forte namque vobis credemus. quare, si aequum quid postulamus, morem gerite. *Cli.* Atqui, o amice, facile est ve-

ΑΘ. Πῶς;

ΚΛ. Πρῶτον μὲν γῆ καὶ ἥλιος ἄστρα τε τὰ ξύμπαντα καὶ τὰ τῶν ὡρῶν διακεκοσμημένα καλῶς οὕτως, ἐνιαυτοῖς τε καὶ μησὶ διειλημμένα· καὶ ὅτι πάντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι νομίζουσιν εἶναι θεούς.

ΑΘ. Φοβοῦμαί γε, ὦ μακάριε, τοὺς μοχθηρούς, (οὐ γὰρ δή ποτε εἴποιμ' ἂν ὡς γε αἰδοῦμαι,) μή πως ὑμῶν καταφρονήσωσιν. ὑμεῖς μὲν γὰρ οὐκ ἴστε αὐτῶν περὶ τὴν τῆς διαφορᾶς αἰτίαν, ἀλλ' ἡγεῖσθε ἀκρατείᾳ μόνον ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν ἐπὶ τὸν ἀσεβῆ βίον ὁρμᾶσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

ΚΛ. Τὸ δὲ τί πρὸς τούτοις αἴτιον ἄν, ὦ ξένε, εἴη;

ΑΘ. Σχεδὸν ὃ παντάπασιν ὑμεῖς ἔξω ζῶντες οὐκ ἂν εἰδείητε, ἀλλὰ ὑμᾶς ἂν λανθάνοι.

ΚΛ. Τί δὴ τοῦτο φράζεις τὰ νῦν;

ΑΘ. Ἀμαθία τις μάλα ἰσχαλεπὴ δοκοῦσα εἶναι μεγίστη φρόνησις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Εἰσὶν ἡμῖν ἐν γράμμασι λόγοι πεῖμενοι, οἳ παρ' ὑμῖν οὐκ εἰσὶ δι' ἀρετὴν πολιτείας, ὡς ἐγὼ μανθάνω, οἱ μὲν ἔν τισι μέτροις, οἱ δὲ καὶ ἄνευ μέτρων λέγοντες περὶ θεῶν, οἱ μὲν παλαιότατοι, ὡς γέγονεν

ritatem hanc ostendere, quod Dii sint. *Athen.* Quo pacto? *Cli.* Primum quidem terra, sol, sidera ipsumque universum, temporum quoque ornatissima varietas, annis mensibusque distincta, id ostendunt: Graecorum praeterea barbarorumque omnium consensus, Deos esse fatentium. *Athen.* Timeo, o beate vir, scelestos homines: timeo, inquam, non erubesco; nec vereor, ne forte vos contemnant. vos enim differentiae istorum causam ignoratis, et incontinentia voluptatum cupiditatumque tantummodo putatis ad impiam animos eorum vitam corruere. *Cli.* Sed quaenam praeter ista alia istorum causa, hospes, est? *Athen.* Quod vos ipsius expertes penitus fugit. *Cli.* Quid hoc? *Athen.* Ignorantia quaedam certe gravissima, quae maxima videtur esse prudentia. *Cli.* Quo pacto inquis? *Athen.* Feruntur apud nos sermones, partim metro partim soluta oratione conscripti, qui apud vos propter disciplinae civilis excellentiam, ut audio, non reperiuntur. quorum antiquissimi primam coeli aliorumque na-

ἡ πρώτη φύσις οὐρανοῦ τῶν τε ἄλλων, προϊόντες δὲ τῆς ἀρχῆς οὐ πολὺ θεογονίαν διεξέρχονται, γενόμενοί τε ὡς πρὸς ἀλλήλους ὡμίλησαν. ἃ τοῖς ἀκούουσιν εἰ μὲν εἰς ἄλλο τι καλῶς ἢ μὴ καλῶς ἔχει, οὐ ῥᾴδιον ἐπιτιμᾶν παλαιοῖς οὖσιν, εἰς μέντοι γονέων τε θεραπείας καὶ τιμὰς οὐκ ἂν ἔγωγέ ποτε ἐπαινῶν εἴποιμι οὔτε ὡς ὠφέλιμα οὔτε ὡς τὸ παράπαν ὀρθῶς εἰρηται. τὰ μὲν οὖν δὴ τῶν ἀρχαίων πέρι μεθείσθω καὶ χαιρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον λεγέσθω ταύτῃ· τὰ δὲ τῶν νέων ἡμῖν καὶ σοφῶν αἰτιαθήτω ὅπῃ κακῶν αἴτια. τόδε οὖν οἱ τῶν τοιούτων ἐξεργάζονται λόγοι. ἐμοῦ γὰρ καὶ σοῦ, ὅταν τεκμήρια λέγωμεν ὡς εἰσὶ θεοί, ταῦτα αὐτὰ προφέροντες, ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ ἄστρα καὶ γῆν ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα, ὑπὸ τῶν σοφῶν τούτων ἀναπεπεισμένοι ἂν λέγοιεν ὡς γῆν τε καὶ λίθους ὄντα αὐτὰ καὶ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων φροντίζειν δυνάμενα, λόγοισι δὲ ταῦτα εὖ πως εἰς τὸ πιθανὸν περιπεπεμμένα.

ΚΛ. Χαλεπόν γε λόγον, ὦ ξένε, εἰρηκὼς τυγχάνεις, εἴ γε εἰς ἦν μόνον· νῦν δὲ ὅτε πάμπολλοι τυγχάνουσιν, ἔτι χαλεπώτερον ἂν εἴη.

ΑΘ. Τί οὖν δή; τί λέγωμεν; τί χρὴ δρᾶν ἡμᾶς;

turam Deorum factam fuisse affirmant: nec multum progressi Deorum generationem consuetudinemque inter se narrant. quae quoniam prisca sunt, quantum ad alia quidem sive recte seu non recte se habeant, reprehendere non facile est: ad cultum tamen honoremque genitorum nec utilia ipsa nec vera esse fatebor. prisca igitur dimittamus, deque illis, ut Diis placet, dicamus: iuniorum verum sapientum verba, sicubi mala hominibus afferant, incusemus. profecto istorum verbis illud efficitur, ut cum ego et tu haec ipsa signa esse, quod Dii sint, asserimus, solemque ac lunam, sidera et terram, quasi Deos et res divinas, in medium adducimus, tunc iuvenes ab istis sapientibus aliter persuasi terram et lapides haec esse dicant, nullamque humanarum rerum curam habere posse, sed verbis tamen ornatis verisimiliter sermonem de istis esse digestum. *Cli.* Grave id certe, hospes, etiamsi solummodo unus dixisset. nunc vero eo gravius et molestius est, quo plures sunt, qui dicunt. *Athen.* Quid ergo dicere quidve facere nos oportet? utrum, quasi apud

πότερον ἀπολογησώμεθα οἷον κατηγορήσαντός τινος ἐν ἀσεβέσιν ἀνθρώποις ἡμῶν, φεύγουσι περὶ τῆς νομοθεσίας, λέγουσιν ὡς δεινὰ ἐργαζόμεθα νομοθετοῦντες ὡς ὄντων θεῶν; ἢ χαίρειν ἐάσαντες ἐπὶ τοὺς νόμους 887
τρεπώμεθα πάλιν, μὴ καὶ τὸ προοίμιον ἡμῖν μακρότερον γίγνηται τῶν νόμων; οὐ γάρ τι βραχὺς ὁ λόγος ἐκταθεὶς ἂν γίγνοιτο, εἰ τοῖσιν ἐπιθυμοῦσιν ἀσεβεῖν τὰ μὲν ἀποδείξαιμεν μετρίως τοῖς λόγοις, ὧν ἔφραζον δεῖν πέρι λέγειν, τὰ δὲ εἰς φόβον τρέψαιμεν, τὰ δὲ δυσχεραίνειν ποιήσαντες ὅσα πρέπει, μετὰ ταῦτα ἤδη νομοθετοῖμεν.

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ ξένε, πολλάκις μὲν ὡς γε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῦτ' αὐτὸ εἰρήκαμεν, ὡς οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖ προτιμᾶν βραχυλογίαν μᾶλλον ἢ μῆκος· οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς, τὸ λεγόμενον, ἐπείγων διώκει. γελοῖον δὴ καὶ φαῦλον τὸ πρὸ τῶν βελτίζων τὰ βραχύτερα αἱρουμένους φαίνεσθαι. διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν ἁμῶς γέ πως πιθανότητά τινα τοὺς λόγους ἡμῶν ἔχειν, ὡς θεοί τ' εἰσὶ καὶ ἀγαθοί, δίκην τιμῶντες διαφερόντως ἀνθρώπων· σχεδὸν γὰρ τοῦτο ἡμῖν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νόμων κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον προοίμιον ἂν εἴη. μηδὲν οὖν δυσχεράναντες μηδὲ ἐπειχθέντες, ἤν τινά ποτε

impios homines accusati simus, quod falso Deos esse legibus affirmamus, ad defensionem accingemur? an his dimissis ad legum tractationem iterum revertemur, ne prooemium legum nobis hoc excrescat in longum? cum oratio brevis futura non sit, si pronis ad impietatem hominibus, quae requirunt, sufficienter ostendere voluerimus, atque etiam terrore illos a scelere amovere, demum vero, quemadmodum convenit, leges ferre. *Cli.* Saepenumero in hoc brevi tempore, hospes, a nobis dictum est, brevitatem non esse prolixitati anteponendam. nihil enim nos, ut dicitur, urget. quare ridiculum simul et pravum esset, si breviora melioribus praeferremus. multum enim conferet, si verisimili ratione noster ostenderit, quod Dii sint et boni sint, instituamque multo magis quam homines colant. quod fere optimum pulcherrimumque legum omnium erit exordium. quamobrem absque ulla molestia atque festinatione pro viribus nihil

ἔχομεν δύναμιν εἰς πειθὼ τῶν τοιούτων λόγων, μηδὲν ἀποθέμενοι διεξέλθωμεν εἰς τὸ δυνατὸν ἱκανῶς.

ΑΘ. Εὐχὴν μοι δοκεῖ παρακαλεῖν ὁ λεγόμενος ὑπὸ σοῦ νῦν λόγος, ἐπειδὴ προθύμως συντείνεις· μέλλειν δὲ οὐκέτι ἐγχωρεῖ λέγειν. φέρε δή, πῶς ἄν τις μὴ θυμῷ λέγοι περὶ θεῶν ὡς εἰσίν; ἀνάγκη γὰρ δὴ χαλεπῶς φέρειν καὶ μισεῖν ἐκείνους οἳ τούτων ἡμῖν αἴτιοι τῶν λόγων γεγένηνται καὶ γίγνονται. νῦν οὖν πειθόμενοι τοῖς μύθοις, οὓς ἐκ νέων παίδων ἔτι ἐν γάλακτι τρεφόμενοι τροφῶν τε ἤκουον καὶ μητέρων, οἷον ἐν ἐπῳδαῖς μετά τε παιδιᾶς καὶ μετὰ σπουδῆς λεγομένους, καὶ μετὰ θυσιῶν ἐν εὐχαῖς αὐτοὺς ἀκούοντές τε, καὶ ὄψεις ὁρῶντες ἑπομένας αὐτοῖς ἃς ἥδιξά ὅ γε νέος ὁρᾷ τε καὶ ἀκούει πραττομένας, θυόντων ἐν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ τῶν αὐτῶν γονέων, ὑπὲρ αὑτῶν τε καὶ ἐκείνων ἐσπουδακότων, ὡς ὅτι μάλιστα οὖσι θεοῖς εὐχαῖς προσδιαλεγομένων καὶ ἱκετείαις, ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων προκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων ἐν συμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ ἐν εὐπραγίαις, οὐχ ὡς οὐκ ὄντων ἀλλ' ὡς ὅτι μάλιστα ὄντων καὶ οὐδαμῇ ὑποψίαν ἐνδι-

praetermittamus, quod ad hanc rem persuadendam pertineat. *Athen.* Iste sermo tuus adeo te paratum promptumque ostendit, ut ad preces votumque videatur provocare, nec moram amplius patiatur. verum quomodo sine ira esse aliquis Deos disserat? praesertim cum necesse sit graviter ferre odisseque eos, qui horum verborum nobis causam praebuerunt. hi certe a pueritia ad Deos affirmandos eo maxime inducere animum potuerunt, quod, dum lacte nutrirentur, a nutricibus matribusque multa de illis ioco et serio dicta decantataque in orationibus audiebant, et in sacrificiis videbant consentanea quaeque illis fieri, quae suavissime pueri et vident et audiunt, dum parentes eorum summo studio pro se liberisque sacrificare orareque supplices Deos, quasi quam maxime Dii sint, viderent: nec non quotidie in ortu et occasu solis ac lunae Graecos et barbaros omnes, tam in rebus adversis quam secundis, conspicerent suppliciter adorare: atque ex hoc non suspicionem, quod Dii non sint, af-

δόντων ὡς οὐκ εἰσὶ θεοί, — τούτων δὴ πάντων ὅσοι κἀταφρονήσαντες οὐδὲ ἐξ ἑνὸς ἱκανῶ λόγου, ὡς φαῖεν ἂν ὅσοι καὶ σμικρὸν νοῦ κέκτηνται, νῦν ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς λέγειν ἃ λέγομεν, πῶς τούτους ἄν τις ἐν πραέσι 888
λόγοις δύναιτο νουθετῶν ἅμα διδάσκειν περὶ θεῶν πρῶτον ὡς εἰσί; τολμητέον δέ· οὐ γὰρ ἅμα γε δεῖ μανῆναι τοὺς μὲν ὑπὸ λαιμαργίας ἡδονῆς ἡμῶν, τοὺς δ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. ἴτω δὴ πρόῤῥησις τοιάδε τις ἄθυμος τοῖς οὕτω τὴν διάνοιαν διεφθαρμένοις, καὶ λέγωμεν πρᾴως, σβέσαντες τὸν θυμόν, ὡς ἑνὶ διαλεγόμενοι τῶν τοιούτων, Ὦ παῖ, νέος εἶ· προΐων δέ σε ὁ χρόνος ποιήσει πολλὰ ὧν νῦν δοξάζεις μεταβαλόντα ἐπὶ τἀναντία τίθεσθαι. περίμενον οὖν εἰς τότε κριτὴς περὶ τῶν μεγίστων γίγνεσθαι. μέγιστον δὲ ὃ νῦν οὐδὲν ἡγεῖ σύ, τὸ περὶ τοὺς θεοὺς ὀρθῶς διανοηθέντα ζῆν καλῶς ἥμῆ. πρῶτον δὲ περὶ αὐτῶν ἔν τι μέγα σοι μηνύων οὐκ ἄν ποτε φανείην ψευδής, τὸ τοιόνδε, οὐ σὺ μόνος οὐδὲ οἱ σοὶ φίλοι πρῶτοι καὶ πρῶτον ταύτην δόξαν περὶ θεῶν ἔσχετε, γίγνονται δὲ ἀεὶ πλείους ἢ ἐλάττους ταύτην τὴν νόσον ἔχοντες. τόδε τοίνυν σοι παραγεγονὼς αὐτῶν πολλοῖσι

ferre; sed testimonium, quod sint, absque controversia perhibere. at vero qui haec omnia, nulla ratione, ut mentis compos quilibet diceret, moti despiciunt, proptereaque nos ad haec dicenda compellunt: quo pacto eos nunc mansuetis verbis corrigere et primum, quod Dii sint, docere possumus? audeamus tamen, nec enim decet, cum illi voluptate perdantur, nos quoque ira in eos corrumpi. quapropter omni concitatione animi exstincta, prooemium ad eos, qui ita mente corrupti sunt, aggrediamur, et quasi ad unum eorum ita orationem mansuete vertamus; O fili, iuvenis adhuc es: nec dubito, quin progressio temporis faciat, ut de multis aliter quam nunc sentias. exspecta igitur, ovo, ut tunc de rebus maximis iudices. maximum autem est, quod tu modo nihil arbitraris, ut recte de Diis sentientes bene vivamus, verum si hoc in his permagnum tibi sacrificavero, minime mentiar. non tu solus nec amici tui primi hanc de Diis opinionem habetis: sed aliqui semper, tum plures tum pauciores, hoc morbo laborant. quod vero plurimis illorum contigit, tibi nar-

ἐάν τ' οὖν γυνή, ἀμυνέτω πᾶς τὸν ἀνόσιον ἐπονομάζων· ὁ δὲ μὴ ἀμύνων ἀρᾷ ἐνεχέσθω Διὸς ὁμογνίου καὶ πατρῴου κατὰ νόμιον. ἐὰν δέ τις ὄφλῃ δίκην αἰκίας γονέων, πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄξεος εἰς τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω· μὴ δὲ εἰργόμενον κολαζόντων αὐτὸν ἀγρονόμοι πληγαῖς καὶ πάντως ὡς ἂν ἐθέλωσι· κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημιούσθω. ἐὰν δέ τις τῷ τοιούτῳ ὅσοι ἐλεύθεροι συμφάγῃ ἢ συμπίῃ ἢ τινα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινωνήσῃ, ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἑκών, μήτε εἰς ἱερὸν ἐλθῃ μηδὲν μήτ' εἰς ἀγορὰν μήτ' εἰς πόλιν ὅλως πρότερον ἢ καθήρηται, νομίζων κεκοινωνηκέναι ἀλιτηριώδους τύχης. ἐὰν δὲ ἀπειθῶν νόμῳ ἱερὰ καὶ πόλιν μιαίνῃ παρανόμως, ὃς ἂν τῶν ἀρχόντων αἰσθόμενος μὴ ἐπάγῃ δίκην τῷ τοιούτῳ, ἐν εὐθύναις
882 ἔξω τῶν κατηγορημάτων τῶν μεγίστων ἐν τούτῳ αὐτῷ. ἐὰν δὲ αὖ δοῦλος τύπτῃ τὸν ἐλεύθερον, εἴτ' οὖν ξένον εἴτε ἀστόν, βοηθείτω μὲν ὁ προστυγχάνων ἢ κατὰ τὸ τίμημα τὴν εἰρημένην ζημίαν ἀποτινέτω, συνδήσαντες δὲ οἱ προστυγχάνοντες μετὰ τοῦ πληγέντος παραδόντων τῷ ἀδικουμένῳ· ὁ δὲ παραλαβών, δήσας ἐν πέδαις καὶ

protinus, scelus conclamans. qui auxiliari noluerit, Iovis patrii ac generis servatoris imprecatione per legem premātur. demum quicunque pulsasse parentes condemnabitur, primum perpetuo exsulet, deinde et a sacris omnibus arceatur: quibus si minus abstineat, a principibus agri verberibus et omnino, utcunque voluerint, plectatur: et si ab exsilio revertatur, morte peccata luat. quisquis vero liber cum huiusmodi homine comedet aut bibet, vel aliquo pacto una quicquam geret aut tanget aut sponte loquetur, is nec in templum ingrediatur nec in forum, nec omnino in civitatem proficisçatur, antequam mundetur. putare namque debet scelerato se commercio contaminatum. quod si non obtemperaverit, sed civitatem et templa inique coinquinet, quicunque magistratus fieri hoc senserit, nisi confestim punierit, maximarum iniuriarum reus est habendus. si servus liberum hominem, seu civem sive peregrinum, pulset, praesens quilibet auxilium afferat. sin minus, praedicta secundum censum mulcta puniatur. qui ergo praesentes erunt, pulsato succurrant, vinciantque pulsantem, et ei vinctum tradant, cui fecit iniuriam: qui in compedibus teneat, verberibusque, ut velit, ita pulset, ut

μαξιγώσας ὁπόσας ἂν ἐθέλῃ, μηδὲν βλάπτων τὸν δεσπότην, παραδότω ἐκείνῳ κεκτῆσθαι κατὰ νόμον. ὁ δὲ νόμος ἔχω· Ὃς ἂν ἐλεύθερον δοῦλος ὢν τύπτῃ μὴ τῶν ἀρχόντων κελευόντων, παραλαβὼν ὁ κεκτημένος παρὰ τοῦ πληγέντος δεδεμένον αὐτὸν μὴ λύσῃ πρὶν ἂν ὁ δοῦλος πείσῃ τὸν πληγέντα ἄξιος εἶναι τοῦ λελυμένος ζῆν. τὰ αὐτὰ δὲ γυναιξί τε ἔχω πρὸς ἀλλήλας περὶ πάντων τῶν τοιούτων νόμιμα, καὶ πρὸς ἄνδρας γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας.

nullum domino inferat damnum, deinde ipsum domino habendum reddat secundum legem. quae ista sit: si servus liberum hominem non imperantibus magistratibus verberaverit, dominus a pulsato vinctum ea conditione accipiat, ut non antea solvat, quam pulsato servus ipse, solutione se dignum esse, iam persuaserit. hae vero eaedem leges ad haec omnia mulieribus invicem et ad viros virisque ad mulieres communes esse debent.

I.

884 Μετὰ δὲ τὰς αἰκίας περὶ παντὸς ἓν εἰρήσθω τοιόνδε τι νόμιμον βιαίων πέρι· τῶν ἀλλοτρίων μηδένα μηδὲν φέρειν μηδὲ ἄγειν, μηδ' αὖ χρῆσθαι μηδενὶ τῶν τοῦ πέλας, ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν κεκτημένον. ἐκ γὰρ δὴ τοῦ τοιούτου πάντα ἠρτημένα τά τε εἰρημένα πακὰ γέγονε καὶ ἔστι καὶ ἔσαι. μέγιστα δὲ δὴ τῶν λοιπῶν αἱ τῶν νέων ἀκολασίαι τε καὶ ὕβρεις· εἰς μέγιστα δέ, ὅταν εἰς ἱερὰ γίγνωνται, καὶ διαφερόντως αὖ μεγάλα, ὅταν εἰς δημόσια καὶ ἅγια ἢ κατὰ μέρη κοινὰ φυλετῶν ἢ τινων ἄλλων τοιούτων κεκοινωνηκότων· εἰς ἱερὰ δὲ ἴδια καὶ 10
885 τάφους δεύτερα καὶ δευτέρως. εἰς δὲ γονέας τρίτα, χωρὶς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ὅταν ὑβρίζῃ τις. τέ-

Post leges de caede vulneribusque et verberibus communis lex illa de omni vi sanciatur, ut nemo ferat asportetque rem alienam, aut vicini re ulla utatur, nisi possidenti antea persuaserit. hinc enim mala omnia, quae narravimus, dependerunt pendentque iam et in posterum dependebunt. reliquorum vero maxima sunt petulantum iuvenum contumeliae atque iniuriae quae tunc maxima, quando in sacra committuntur, praesertim cum in publica atque sancta, vel in tribuum aliquarum communionem, vel aliorum huiuscemodi. secundo vero loco habenda sunt, quando in sacra privata atque sepulcra. tertio, quae in parentes, seorsum

ταρτον δὲ γένος ὕβρεως, ὅταν ἀφροντιςῶν τις τῶν ἀρχόντων ἄγῃ ἢ φέρῃ ἢ χρῆταί τινι τῶν ἐκείνων μὴ πείσας αὐτούς. πέμπτον δὲ τὸ πολιτικὸν ἄν εἴη ἑκάςου τῶν πολιτῶν ὑβρισθὲν δίκην ἐπικαλούμενον. οἷς δὴ δοτέον εἰς κοινὸν νόμιον ἑκάςοις. ἱεροσυλία μὲν γὰρ εἴρηται ξυλλήβδην, βίαιός τε καὶ λάθρᾳ ἐὰν γίγνηται, τί χρὴ πάσχειν. ὅσα δὲ λόγῳ καὶ ὅσα ἔργῳ περὶ θεοὺς ὑβρίζει τις λέγων ἢ πράττων, τὸ παραμύθιον ὑποθεμένῳ ῥητέον ἃ δεῖ πάσχειν. ἔχω δὴ τόδε. θεοὺς ἡγούμενος εἶναι κατὰ νόμους οὐδεὶς πώποτε οὔτε ἔργον ἀσεβὲς εἰργάσατο ἑκὼν οὔτε λόγον ἀφῆκεν ἄνομον, ἀλλὰ ἔνηδή τι τῶν τριῶν πάσχων, ἢ τοῦτο ὃ περ εἶπον οὐχ ἡγούμενος, ἢ τὸ δεύτερον ὄντας οὐ φροντίζειν ἀνθρώπων, ἢ τρίτον εὐπαραμυθήτους εἶναι θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς παραγομένους.

ΚΛ. Τί οὖν δὴ ῥῳμεν ἄν ἢ καὶ λέγοιμεν πρὸς αὐτούς;

ΑΘ. Ὦ γαθέ, ἐπακούσωμεν αὐτῶν πρῶτον ἃ τῷ καταφρονεῖν ἡμῶν προσπαίζοντας αὐτοὺς λέγειν μαντεύομαι.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ab his, quae narravimus. quartum contumeliae iniuriaeque genus est, quando quis, contemptis magistratibus, rem illorum adducit vel ea utitur, antequam illis persuaserit. quintum, cum civis alicuius civilis dignitas laeditur vel offenditur: quod genus omnino ultionem poscit. atque his singulis communiter providere lex debet. de sacrilegio quidem summatim dictum est, quid fieri oporteat, si vi aut clam peragatur. de his autem, quae verbo vel opera in deorum contemptum aguntur, quomodo punienda sint, deinceps, prooemio quodam proposito, dicendum videtur. huiusmodi vero prooemium sit: qui Deos esse putat secundum leges, nec facit unquam sponte impium quicquam nec loquitur. faciunt autem aut dicunt impium aliquid in Deos, vel quia Deos esse negant, vel quia, etsi putant esse Deos, de rebus tamen humanis curare ipsum minime arbitrantur: vel tertio, quamvis et sint et de hominibus curam habeant, facile tamen placari eos votis et sacrificiis opinantur. *Cli.* Quid faciemus igitur? quid ad ipsos dicemus? *Athen.* Audiamur, o bone vir, prius, quid in nostrum contemptum ioco quodam dicturos illos coniicio. *Cli.*

ΑΘ. Ταῦτα τάχ' ἂν ἐρεσχηλοῦντες εἴποιεν. Ὦ ξένε Ἀθηναῖε καὶ Λακεδαιμόνιε καὶ Κνώσιε, ἀληθῆ λέγετε. ἡμῶν γὰρ οἱ μὲν τὸ παράπαν θεοὺς οὐδαμῶς νομίζουσιν, οἱ δὲ μηδὲν ἡμῶν φροντίζειν, οἱ δὲ εὐχαῖς παράγεσθαι, οἵους ὑμεῖς λέγετε. ἀξιοῦμεν δή, καθάπερ ὑμεῖς ἠξιώκατε περὶ νόμων, πρὶν ἀπειλεῖν ἡμῖν σκληρῶς ὑμᾶς, πρότερον ἐπιχειρεῖν πείθειν καὶ διδάσκειν ὡς εἰσὶ θεοί, τεκμήρια λέγοντες ἱκανά, καὶ ὅτι βελτίους ἢ παρὰ τὸ δίκαιον ὑπό τινων δώρων παρατρέπεσθαι κηλούμενοι. νῦν μὲν γὰρ ταῦτα ἀκούοντές τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τῶν λεγομένων ἀρίζων εἶναι ποιητῶν τε καὶ ῥητόρων καὶ μάντεων καὶ ἱερέων καὶ ἄλλων μυριάκις μυρίων οὐκ ἐπὶ τὸ μὴ δρᾶν τὰ ἄδικα τρεπόμεθα οἱ πλεῖστοι, δράσαντες δ' ἐξακεῖσθαι πειρώμεθα. παρὰ δὲ δὴ νομοθετῶν φασκόντων εἶναι μὴ ἀγρίων ἀλλὰ ἡμέρων, ἀξιοῦμεν πειθοῖ πρῶτον χρῆσθαι πρὸς ἡμᾶς, εἰ μὴ πολλῷ βελτίω τῶν ἄλλων λέγοντας περὶ θεῶν ὡς εἰσίν, ἀλλ' οὖν βελτίω γε πρὸς ἀλήθειαν· καὶ τάχα πειθοίμεθ' ἂν ἴσως ὑμῖν. ἀλλ' ἐπιχειρεῖτε, εἴ τι μέτριον λέγομεν, εἰπεῖν ἃ προκαλούμεθα.

ΚΛ. Οὐκοῦν, ὦ ξένε, δοκεῖ ῥᾴδιον εἶναι ἀληθεύοντας λέγειν ὡς εἰσὶ θεοί;

Quidnam dicent? *Athen.* Ita ferme in nos nugabūntur, O Atheniensis hospes, vosque Lacedaemonie atque Gnosie, vere illud dicitis, quod nostrum alii nequaquam esse Deos, alii nihil nostra curare, alii muneribus facile placari existiment. quod igitur vos in omnibus legibus ferendis faciendum esse putavistis, hoc et nunc a vobis fieri volumus, ut scilicet ante legum minas sufficientibus signis, Deos esse, nobis persuadeatis, nec posse illos, praeterquam fas est, muneribus ullis moveri. nunc enim haec et similia quaedam audientes praedicari quotidie ab iis, qui excellere putantur, poëtis, oratoribus, vatibus, sacerdotibus aliisque permultis, ab iniuria quidem facienda non removemur: sed, cum fecerimus, placare Deos conamur. A vobis autem, qui atroces nullo modo sed mites legumlatores esse gloriamini, poscimus, ut persuasione prius adhibita, quod Dii sint, ita docentis, ut, etiamsi non multo sublimiora quam alii, veriora tamen loquamini. forte namque vobis credemus. quare, si aequum quid postulamus, morem gerite. *Cli.* Atqui, o amice, facile est vi-

ΑΘ. Πῶς;

ΚΛ. Πρῶτον μὲν γῆ καὶ ἥλιος ἄστρα τε τὰ ξύμπαντα καὶ τὰ τῶν ὡρῶν διακεκοσμημένα καλῶς οὕτως, ἐνιαυτοῖς τε καὶ μησὶ διειλημμένα· καὶ ὅτι πάντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι νομίζουσιν εἶναι θεούς.

ΑΘ. Φοβοῦμαί γε, ὦ μακάριε, τοὺς μοχθηρούς, (οὐ γὰρ δή ποτε εἴποιμ' ἂν ὡς γε αἰδοῦμαι,) μή πως ὑμῶν καταφρονήσωσιν. ὑμεῖς μὲν γὰρ οὐκ ἴσε αὐτῶν πέρι τὴν τῆς διαφορᾶς αἰτίαν, ἀλλ' ἡγεῖσθε ἀκρατείᾳ μόνον ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν ἐπὶ τὸν ἀσεβῆ βίον ὁρμᾶσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

ΚΛ. Τὸ δὲ τί πρὸς τούτοις αἴτιον ἄν, ὦ ξένε, εἴη;

ΑΘ. Σχεδὸν ὃ παντάπασιν ὑμεῖς ἔξω ζῶντες οὐκ ἂν εἰδείητε, ἀλλὰ ὑμᾶς ἂν λανθάνοι.

ΚΛ. Τί δὴ τοῦτο φράζεις τὰ νῦν;

ΑΘ. Ἀμαθία τις μάλα ἰσχαλεπὴ δοκοῦσα εἶναι μεγίστη φρόνησις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Εἰσὶν ἡμῖν ἐν γράμμασι λόγοι κείμενοι, οἳ παρ' ὑμῖν οὐκ εἰσὶ δι' ἀρετὴν πολιτείας, ὡς ἐγὼ μανθάνω, οἱ μὲν ἔν τισι μέτροις, οἱ δὲ καὶ ἄνευ μέτρων λέγοντες περὶ θεῶν, οἱ μὲν παλαιότατοι, ὡς γέγονεν

ritatem hanc ostendere, quod Dii sint. *Athen.* Quo pacto? *Cli.* Primum quidem terra, sol, sidera ipsumque universum, temporum quoque ornatissima varietas, annis mensibusque distincta, id ostendunt: Graecorum praeterea barbarorumque omnium consensus, Deos esse fatentium. *Athen.* Timeo, ô beate vir, scelestos homines: timeo, inquam, non erubesco; nec vereor, ne forte vos contemnant. vos enim differentiae istorum causam ignoratis, et incontinentia voluptatum cupiditatumque tantummodo putatis ad impiam animos eorum vitam corruere. *Cli.* Sed quaenam praeter ista alia istorum causa, hospes, est? *Athen.* Quod vos ipsius expertes penitus fugit. *Cli.* Quid hoc? *Athen.* Ignorantia quaedam certe gravissima, quae maxima videtur esse prudentia. *Cli.* Quo pacto inquis? *Athen.* Feruntur apud nos sermones, partim metro partim soluta oratione conscripti, qui apud vos propter disciplinae civilis excellentiam, ut audio, non reperiuntur. quorum antiquissimi primam coeli aliorumque na-

ἡ πρώτη φύσις οὐρανοῦ τῶν τε ἄλλων, προϊόντες δὲ τῆς ἀρχῆς οὐ πολὺ θεογονίαν διεξέρχονται, γενόμενοί τε ὡς πρὸς ἀλλήλους ὡμίλησαν. ἃ τοῖς ἀκούουσιν εἰ μὲν εἰς ἄλλο τι καλῶς ἢ μὴ καλῶς ἔχει, οὐ ῥᾴδιον ἐπιτιμᾶν παλαιοῖς οὖσιν, εἰς μέντοι γονέων τε θεραπείας καὶ τιμὰς οὐκ ἂν ἔγωγέ ποτε ἐπαινῶν εἴποιμι οὔτε ὡς ὠφέλιμα οὔτε ὡς τὸ παράπαν ὀρθῶς εἴρηται. τὰ μὲν οὖν δὴ τῶν ἀρχαίων πέρι μεθείσθω καὶ χαιρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον λεγέσθω ταύτῃ· τὰ δὲ τῶν νέων ἡμῖν καὶ σοφῶν αἰτιαθήτω ὅπῃ κακῶν αἴτια. τόδε οὖν οἱ τῶν τοιούτων ἐξεργάζονται λόγοι. ἐμοῦ γὰρ καὶ σοῦ, ὅταν τεκμήρια λέγωμεν ὡς εἰσὶ θεοί, ταῦτα αὐτὰ προφέροντες, ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ ἄστρα καὶ γῆν ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα, ὑπὸ τῶν σοφῶν τούτων ἀναπεπεισμένοι ἂν λέγοιεν ὡς γῆν τε καὶ λίθους ὄντα αὐτὰ καὶ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων φροντίζειν δυνάμενα, λόγοισι δὲ ταῦτα εὖ πως εἰς τὸ πιθανὸν περιπεπεμμένα.

ΚΛ. Χαλεπόν γε λόγον, ὦ ξένε, εἰρηκὼς τυγχάνεις, εἴ γε εἰς ἦν μόνον· νῦν δὲ ὅτε πάμπολλοι συγχάνουσιν, ἔτι χαλεπώτερον ἂν εἴη.

ΑΘ. Τί οὖν δή; τί λέγωμεν; τί χρὴ δρᾶν ἡμᾶς;

turam Deorum factam fuisse affirmant: nec multum progressi Deorum generationem consuetudinemque inter se narrant. quae quoniam prisca sunt, quantum ad alia quidem sive recte seu non recte se habeant, reprehendere non facile est: ad cultum tamen honoremque genitorum nec utilia ipsa nec vera esse fatebor. prisca igitur dimittamus, deque illis, ut Diis placet, dicamus: iuniorum verum sapientum verba, sicubi mala hominibus afferant, incusemus. profecto istorum verbis illud efficitur, ut cum ego et tu haec ipsa signa esse, quod Dii sint, asserimus, solemque ac lunam, sidera et terram, quasi Deos et res divinas, in medium adducimus, tunc iuvenes ab istis sapientibus aliter persuasi terram et lapides haec esse dicant, nullamque humanarum rerum curam habere posse, sed verbis tamen ornatis verisimiliter sermonem de istis esse digestum. *Cli.* Grave id certe, hospes, etiamsi solummodo unus dixisset. nunc vero eo gravius et molestius est, quo plures sunt, qui dicunt. *Athen.* Quid ergo dicere quidve facere nos oportet? utrum, quasi apud

πότερον ἀπολογησώμεθα οἷον κατηγορήσαντός τινος ἐν ἀσεβεσιν ἀνθρώποις ἡμῶν, φεύγουσι περὶ τῆς νομοθεσίας, λέγουσιν ὡς δεινὰ ἐργαζόμεθα νομοθετοῦντες ὡς ὄντων θεῶν; ἢ χαίρειν ἐάσαντες ἐπὶ τοὺς νόμους 887
τρεπώμεθα πάλιν, μὴ καὶ τὸ προοίμιον ἡμῖν μακρότερον γίγνηται τῶν νόμων; οὐ γάρ τι βραχὺς ὁ λόγος ἐκταθεὶς ἂν γίγνοιτο, εἰ τοῖσιν ἐπιθυμοῦσιν ἀσεβεῖν τὰ μὲν ἀποδείξαιμεν μετρίως τοῖς λόγοις, ὧν ἔφραζον δεῖν πέρι λέγειν, τὰ δὲ εἰς φόβον τρέψαιμεν, τὰ δὲ δυσχεραίνειν ποιήσαντες ὅσα πρέπει, μετὰ ταῦτα ἤδη νομοθετοῖμεν.

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ ξένε, πολλάκις μὲν ὡς γε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῦτ' αὐτὸ εἰρήκαμεν, ὡς οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖ προτιμᾶν βραχυλογίαν μᾶλλον ἢ μῆκος· οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς, τὸ λεγόμενον, ἐπείγων διώκει. γελοῖον δὴ καὶ φαῦλον τὸ πρὸ τῶν βελτίζων τὰ βραχύτερα αἱρουμένους φαίνεσθαι. διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν ἅμως γέ πως πιθανότητά τινα τοὺς λόγους ἡμῶν ἔχειν, ὡς θεοί τ' εἰσὶ καὶ ἀγαθοί, δίκην τιμῶντες διαφερόντως ἀνθρώπων· σχεδὸν γὰρ τοῦτο ἡμῖν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νόμων κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον προοίμιον ἂν εἴη. μηδὲν οὖν δυσχεράναντες μηδὲ ἐπειχθέντες, ἤν τινά ποτε

impios homines accusati simus, quod falso Deos esse legibus affirmamus, ad defensionem accingemur? an his dimissis ad legum tractationem iterum revertemur, ne prooemium legum nobis hoc excrescat in longum? cum oratio brevis futura non sit, si pronis ad impietatem hominibus, quae requirunt, sufficienter ostendere voluerimus, atque etiam terrore illos a scelere amovere, demum vero, quemadmodum convenit, leges ferre. *Cli.* Saepenumero in hoc brevi tempore, hospes, a nobis dictum est, brevitatem non esse prolixitati anteponendam. nihil enim nos, ut dicitur, urget. quare ridiculum simul et pravum esset, si breviora melioribus praeferremus. multum enim conferet, si verisimili ratione sermo noster ostenderit, quod Dii sint et boni sint, instituamque multo magis quam homines colant. quod fere optimum pulcherrimumque legum omnium erit exordium. quamobrem absque ulla molestia atque festinatione pro viribus nihil

ἔχομεν δύναμιν εἰς πειθὼ τῶν τοιούτων λόγων, μηδὲν ἀποθέμενοι διεξέλθωμεν εἰς τὸ δυνατὸν ἱκανῶς.

ΑΘ. Εὐχήν μοι δοκεῖ παρακαλεῖν ὁ λεγόμενος ὑπὸ σοῦ νῦν λόγος, ἐπειδὴ προθύμως συντείνεις· μέλλειν δὲ οὐκέτι ἐγχωρεῖ λέγειν. φέρε δή, πῶς ἄν τις μὴ θυμῷ λέγοι περὶ θεῶν ὡς εἰσίν; ἀνάγκη γὰρ δὴ χαλεπῶς φέρειν καὶ μισεῖν ἐκείνους οἳ τούτων ἡμῖν αἴτιοι τῶν λόγων γεγένηνται καὶ γίγνονται. νῦν οὖν πειθόμενοι τοῖς μύθοις, οὓς ἐκ νέων παίδων ἔτι ἐν γάλαξι τρεφόμενοι τροφῶν τε ἤκουον καὶ μητέρων, οἷον ἐν ἐπῳδαῖς μετά τε παιδιᾶς καὶ μετὰ σπουδῆς λεγομένους, καὶ μετὰ θυσιῶν ἐν εὐχαῖς αὐτοὺς ἀκούοντές τε, καὶ ὄψεις ὁρῶντες ἑπομένας αὐτοῖς ἃς ἥδιστα ὁ γε νέος ὁρᾷ τε καὶ ἀκούει πραττομένας, θυόντων ἐν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ τῶν αὐτῶν γονέων, ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ ἐκείνων ἐσπουδακότων, ὡς ὅτι μάλιστα οὖσι θεοῖς εὐχαῖς προσδιαλεγομένων καὶ ἱκετείαις, ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων προκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων ἐν συμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ ἐν εὐπραγίαις, οὐχ ὡς οὐκ ὄντων ἀλλ' ὡς ὅτι μάλιστα ὄντων καὶ οὐδαμῇ ὑποψίαν ἐνδι-

praetermittamus, quod ad hanc rem persuadendam pertineat. *Athen.* Iste sermo tuus adeo te paratum promptumque ostendit, ut ad preces votumque videatur provocare, nec moram amplius patiatur. verum quomodo sine ira esse aliquis Deos disserat? praesertim cum necesse sit graviter ferre odisseque eos, qui horum verborum nobis causam praebuerunt. hi certe a pueritia ad Deos affirmandos eo maxime inducere animum potuerunt, quod, dum lacte nutrirentur, a nutricibus matribusque multa de illis ioco et serio dicta decantataque in orationibus audiebant, et in sacrificiis videbant consentanea quaeque illis fieri, quae suavissime pueri et vident et audiunt, dum parentes eorum summo studio pro se liberisque sacrificare orareque supplices Deos, quasi quam maxime Dii sint, viderent: nec non quotidie in ortu et occasu solis ac lunae Graecos et barbaros omnes, tam in rebus adversis quam secundis, conspicerent suppliciter adorare: atque ex hoc non suspicionem, quod Dii non sint, af-

δόντων ὡς οὐκ εἰσὶ θεοί, — τούτων δὴ πάντων ὅσοι καταφρονήσαντες οὐδὲ ἐξ ἑνὸς ἱκανοῦ λόγου, ὡς φαῖεν ἂν ὅσοι καὶ σμικρὸν νοῦ κέκτηνται, νῦν ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς λέγειν ἃ λέγομεν, πῶς τούτους ἄν τις ἐν πραέσι 888
λόγοις δύναιτο νουθετῶν ἅμα διδάσκειν περὶ θεῶν πρῶτον ὡς εἰσί; τολμητέον δέ· οὐ γὰρ ἅμα γε δεῖ μανῆναι τοὺς μὲν ὑπὸ λαιμαργίας ἡδονῆς ἡμῶν, τοὺς δ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. ἴτω δὴ πρόρρησις τοιάδε τις ἄθυμος τοῖς οὕτω τὴν διάνοιαν διεφθαρμένοις, καὶ λέγωμεν πράως, σβέσαντες τὸν θυμόν, ὡς ἐνὶ διαλεγόμενοι τῶν τοιούτων, Ὦ παῖ, νέος εἶ· προϊὼν δέ σε ὁ χρόνος ποιήσει πολλὰ ὧν νῦν δοξάζεις μεταβιβλόντα ἐπὶ τἀναντία τίθεσθαι. περίμεινον οὖν εἰς τότε κριτὴς περὶ τῶν μεγίστων γίγνεσθαι. μέγιστον δὲ ὃ νῦν οὐδὲν ἥγεῖ σύ, τὸ περὶ τοὺς θεοὺς ὀρθῶς διανοηθέντα ζῆν καλῶς ἥμῆ. πρῶτον δὲ περὶ αὐτῶν ἓν τι μέγα σοι μηνύων οὐκ ἄν ποτε φανείην ψευδής, τὸ τοιόνδε, οὐ σὺ μόνος οὐδὲ οἱ σοὶ φίλοι πρῶτοι καὶ πρῶτον ταύτην δόξαν περὶ θεῶν ἔσχετε, γίγνονται δὲ ἀεὶ πλείους ἢ ἐλάττους ταύτην τὴν νόσον ἔχοντες. τόδε τοίνυν σοι παραγεγονὼς αὐτῶν πολλοῖσι

ferre; sed testimonium, quod sint, absque controversia perhibere. at vero qui haec omnia, nulla ratione, ut mentis compos quilibet diceret, moti despiciunt, propterea que nos ad haec dicenda compellunt: quo pacto eos nunc mansuetis verbis corrigere et primum, quod Dii sint, docere possumus? audeamus tamen, nec enim decet, cum illi voluptate perdantur, nos quoque ira in eos corrumpi. quapropter omni concitatione animi exstincta, prooemium ad eos, qui ita mente corrupti sunt, aggrediamur, et quasi ad unum eorum ita orationem mansuete vertamus; O fili, iuvenis adhuc es: nec dubito, quin progressio temporis faciat, ut de multis aliter quam nunc sentias. exspecta igitur, oro, ut tunc de rebus maximis iudices. maximum autem est, quod tu modo nihil arbitraris, ut recte de Diis sentientes bene vivamus, verum si hoc in his permagnum tibi sacrificavero, minime mentiar. non tu solus nec amici tui primi hanc de Diis opinionem habetis: sed aliqui semper, tum plures tum pauciores, hoc morbo laborant. quod vero plurimis illorum contigit, tibi nar-

φράζοιμι ἄν, τὸ μηδένα πώποτε λαβόντα ἐκ νέου ταύτην τὴν δόξαν περὶ θεῶν, ὡς οὐκ εἰσί, διατελέσαι πρὸς γῆρας μείναντα ἐν ταύτῃ τῇ διανοήσει· τὰ δύο μέντοι πάθη περὶ θεοὺς μεῖναι, πολλοῖσι μὲν οὔ, μεῖναι δὲ οὖν τισί, τὸ τοὺς θεοὺς εἶναι μέν, φροντίζειν δὲ οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ τὸ μετὰ τοῦτο, ὡς φροντίζουσι μέν, εὐπαραμύθητοι δ' εἰσὶ θύμασι καὶ εὐχαῖς. τὸ δὴ σαφὲς ἂν γενόμενόν σοι περὶ αὐτῶν κατὰ δύναμιν δόγμα, ἂν ἐμοὶ πείθῃ, περιμενεῖς ἀνασκοπῶν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως ἔχει, πυνθανόμενος παρά τε τῶν ἄλλων καὶ δὴ καὶ μάλιστα καὶ παρὰ τοῦ νομοθέτου. ἐν δὲ δὴ τούτῳ τῷ χρόνῳ μὴ τολμήσῃς περὶ θεοὺς μηδὲν ἀσεβῆσαι. πειρατέον γὰρ τῷ τοὺς νόμους σοι τιθέντι νῦν καὶ εἰς αὖθις διδάσκειν περὶ αὐτῶν τούτων ὡς ἔχει.

ΚΛ. Κάλλισθ' ἡμῖν, ὦ ξένε, μέχρι γε τοῦ νῦν εἴρηται.

ΑΘ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία· λελήθαμεν δ' ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς θαυμαστὸν λόγον ἐμπεπτωκότες.

ΚΛ. Τὸν ποῖον δὴ λέγεις;

ΑΘ. Τὸν παρὰ πολλοῖς δοξαζόμενον εἶναι σοφώτατον ἁπάντων λόγων.

rabo. profecto nullus eorum ab adolescentia usque ad senectam in hac opinione, quod Dii non sint, perseveravit. reliqui autem duo morbi quamvis non multis, nonnullis tamen permanserunt, quod Dii sint quidem, sed de rebus humanis nihil curent: vel quod curent, sed facile precibus sacrificiisque placentur. tu igitur, si mihi credes, exspectabis, donec plane constet tibi pro viribus, quid de his iudicandum sit. utque id assequaris, diligenter considerabis, sive sic sive aliter se res habeat: et a ceteris omnibus et a legumlatore maxime sciscitaberis. interea noli tam temerarius esse, ut impie de Diis sentias. is enim, qui tibi leges ponit, et nunc et postea, quomodo ista se habeant, docere conabitur. *Cli.* Optime hucusque, hospes, nobis est dictum. *Athen.* Prorsus est ita, o Megille atque Clinia. sed in mirabilem quendam sermonem nescientes incidimus. *Cli.* Quemnam? *Athen.* Qui a multis sapientissimus esse putatur. *Cli.* Dic clarius. *Ath.*

ΚΛ. Φράζ' ἔτι σαφέστερον.

ΑΘ. Λέγουσί πού τινες ὡς πάντα ἐστὶ τὰ πράγματα γιγνόμενα καὶ γενόμενα καὶ γενησόμενα τὰ μὲν φύσει, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ διὰ τύχην.

ΚΛ. Οὐκοῦν καλῶς;

ΑΘ. Εἰκός γέ τοι που σοφοὺς ἄνδρας ὀρθῶς λέγειν. ἑπόμενοί γε μὴν αὐτοῖς σκεψώμεθα τοὺς ἐκεῖθεν, τί ποτε καὶ συγχάνουσι διανοούμενοι. 889

ΚΛ. Πάντως.

ΑΘ. Ἔοικε, φασί, τὰ μὲν μέγιστα αὐτῶν καὶ κάλλιστα ἀπεργάζεσθαι φύσιν καὶ τύχην, τὰ δὲ σμικρότερα τέχνην, ἣν δὴ παρὰ φύσεως λαμβάνουσαν τὴν τῶν μεγάλων καὶ πρώτων γένεσιν ἔργων πλάττειν καὶ τεκταίνεσθαι πάντα τὰ σμικρότερα, ἃ δὴ τεχνικὰ πάντες προσαγορεύομεν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ὧδ' ἔτι σαφέστερον ἐρῶ. πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασί, τέχνῃ δὲ οὐδὲν τούτων. καὶ τὰ μετὰ ταῦτα αὖ σώματα, γῆς τε καὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἄστρων τε πέρι, διὰ τούτων γεγονέναι παντελῶς ὄντων ἀψύχων. τύχῃ δὲ φερόμενα τῇ τῆς δυνάμεως ἕκαστα ἑκάστων, ἥ ξυμπέπτωκεν ἁρμόττοντα οἰκείως πως, θερμὰ ψυχροῖς ἢ ξηρὰ πρὸς

Res omnes nonnulli aiunt, quae fiunt, quae futurae quaeque factae sunt, vel natura vel fortuna vel arte fieri. *Cli.* Et probe quidem. *Athen.* Certe non absurdum est viros sapientes probe dixisse. quare sequamur ipsos: inquiramusque, quidnam intellexerunt. *Cli.* Omnino. *Athen.* Maxima dicunt atque pulcherrima natura fortunaque fieri: arte vero minora: eamque dicunt, accepta a natura magnorum primorumque operum generatione, fingere fabricareque minora omnia, quae artificiosa ab omnibus appellantur. *Cli.* Quomodo istud ais? *Athen.* Sic planius dicam. ignem, aquam, terram, aërem, omnia haec non arte sed natura et fortuna esse dicunt. corpora etiam, quae post haec sunt, rerum terrenarum, solis, lunae, stellarum omnium, ex istis anima prorsus carentibus facta fuisse aiunt: fortunaque virium lata, singula casu singulis convenisse: atque ita frigida calidis, sicca humidis, mollia duris, et omnino contraria contrariis, duce fortuna necessario contemperata fuisse. hoc pacto

ὑγρὰ καὶ μαλακὰ πρὸς σκληρά, καὶ πάντα ὁπόσα τῇ τῶν ἐναντίων κράσει κατὰ τύχην ἐξ ἀνάγκης συνεκεράσθη, ταύτῃ καὶ κατὰ ταῦτα οὕτω γεγεννηκέναι τόν τε οὐρανὸν ὅλον καὶ πάντα ὁπόσα κατ' οὐρανόν, καὶ ζῶα αὖ καὶ φυτὰ ξύμπαντα, ὡρῶν πασῶν ἐκ τούτων γενομένων, οὐ διὰ νοῦν, φασίν, οὐδὲ διά τινα θεὸν οὐδὲ διὰ τέχνην, ἀλλὰ ὃ λέγομεν, φύσει καὶ τύχῃ. τέχνην δὲ ὕστερον ἐκ τούτων ὑστέραν γενομένην, αὐτὴν θνητὴν ἐκ θνητῶν, ὕστερα γεγεννηκέναι παιδιάς τινας ἀληθείας οὐ σφόδρα μετεχούσας, ἀλλὰ εἴδωλ' ἄττα ξυγγενῆ ἑαυτῶν, οἷ' ἡ γραφικὴ γεννᾷ καὶ μουσικὴ καὶ ὅσαι ταύταις εἰσὶ συνέριθοι τέχναι. αἳ δέ τι καὶ σπουδαῖον ἄρα γεννῶσι τῶν τεχνῶν, εἶναι ταύτας ὁπόσαι τῇ φύσει ἐκοίνωσαν τὴν αὑτῶν δύναμιν, οἷον αὖ ἰατρικὴ καὶ γεωργικὴ καὶ γυμναστική. καὶ δὴ καὶ τὴν πολιτικὴν σμικρόν τι μέρος εἶναί φασι κοινωνοῦν φύσει, τέχνῃ δὲ τὸ πολύ. οὕτω δὲ καὶ τὴν νομοθεσίαν πᾶσαν οὐ φύσει, τέχνῃ δέ· ἧς οὐκ ἀληθεῖς εἶναι τὰς θέσεις.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Θεούς, ὦ μακάριε, εἶναι πρῶτόν φασιν οὗτοι τέχνῃ, οὐ φύσει ἀλλά τισι νόμοις, καὶ τούτους ἄλλους ἄλλοις, ὅπῃ ἕκαστοι ἑαυτοῖσι συνωμολόγησαν νομοθετούμενοι· καὶ δὴ καὶ τὰ καλὰ φύσει μὲν ἄλλα εἶναι, νόμῳ δὲ ἕτερα· τὰ δὲ δὴ δίκαια οὐδ' εἶναι τὸ

coelum totum, et quae in eo sunt omnia, animalia quoque et plantas et anni tempora fuisse producta: non per intellectum, neque per Deum aliquem, sed natura, ut diximus, atque fortuna. ex quibus artem postea mortalem a mortalibus factam, posteriores quasdam res genuisse, non penitus veritatis participes, sed simulacra quaedam sibi ipsis cognata: qualia pictura, musica ceteraeque artes his similes generant. si quae vero artes serium aliquid faciunt, eas esse, quae vim suam cum natura communicant: qualis est medicina, agricultura, gymnastica. civilem praeterea peritiam aiunt parva quadam parte cum natura, magna vero cum arte concurrere: atque ita universam legum positionem non cum natura, sed cum arte, cuius positiones verae non sint, convenire. *Cli.* Quonam pacto? *Athen.* Deos, o beate vir, non natura, sed arte et legibus quibusdam constare volunt, eosque aliis alios esse, prout singuli secum consentientes lege sanxerunt. pulchra vero vel honesta alia natura, alia lege

παράπαν φύσει, ἀλλ' ἀμφισβητοῦντας διατελεῖν ἀλλήλοις καὶ μετατιθεμένους ἀεὶ ταῦτα, ἃ δ' ἂν μετάθωνται καὶ ὅταν, τότε κύρια ἕκαστα εἶναι, γιγνόμενα τέχνῃ καὶ τοῖς νόμοις, ἀλλ' οὐ δή τινι φύσει. ταῦτ' ἐστίν, 890
ὦ φίλοι, ἅπαντα ἀνδρῶν σοφῶν παρὰ νέοις ἀνθρώποις, ἰδιωτῶν τε καὶ ποιητῶν, φασκόντων εἶναι τὸ δικαιότατον ὅ τί τις ἂν νικᾷ βιαζόμενος. ὅθεν ἀσέβειαί τε ἀνθρώποις ἐμπίπτουσι νέοις, ὡς οὐκ ὄντων θεῶν οἵους ὁ νόμος προστάττει διανοεῖσθαι δεῖν, στάσεις τε διὰ ταῦτα, ἑλκόντων πρὸς τὸν κατὰ φύσιν ὀρθὸν βίον, ὃς ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ κρατοῦντα ζῆν τῶν ἄλλων καὶ μὴ δουλεύοντα ἑτέροισι κατὰ νόμιον.

ΚΛ. Οἷον διελήλυθας, ὦ ξένε, λόγον καὶ ὅσην λώβην ἀνθρώπων νέων δημοσίᾳ πόλεσί τε καὶ ἰδίοις οἴκοις!

ΑΘ. Ἀληθῆ μέντοι λέγεις, ὦ Κλεινία. τί οὖν οἴει χρῆναι δρᾶν τὸν νομοθέτην οὕτω τούτων πάλαι παρεσκευασμένων; ἢ μόνον ἀπειλεῖν ἅπαντα ἐν τῇ πόλει ξύμπασι τοῖς ἀνθρώποις, ὡς εἰ μὴ φήσουσιν εἶναι θεοὺς καὶ διανοηθήσονται δοξάζοντες τοιούτους οἵους φησὶν ὁ νόμος· καὶ περὶ καλῶν καὶ δικαίων καὶ περὶ ἁπάντων τῶν μεγίστων ὁ αὐτὸς λόγος, ὅσα τε πρὸς ἀρετὴν τείνει καὶ κακίαν, ὡς δεῖ ταῦτα οὕτω πράτ-

consistere. sed iusta natura minime esse: immo vero homines de his semper invicem disceptare, et nova quotidie constituere: et quae nuper statuerunt, quatenus illis sic placet, eatenus esse iusta, non natura quidem, sed arte et legibus stabilita. haec sunt, o amici, quae sapientes viri, tum poëtae tum scriptores alii, iunioribus tradiderunt, dicentes iustam esse eam possessionem, quae vi et victoria comparatur. unde iunioribus impietas innascitur, ut credant non esse Deos, quales credere leges iubent. hinc etiam seditiones oriuntur, per quas ad eam homines vitam, quasi secundum naturam rectam, trahuntur, qua ita vivant, ut ceteros vincant nec secundum leges aliis serviant. *Cli.* O qualem, hospes, rem narrasti, qualemque pestem iuvenum, et publice civitatibus et privatim domibus suis illatam! *Athen.* Vera narras, o Clinia, sed cum ita se res habeat, quid legumlatori agendum censes? an solum minari omnibus hominibus debet? eos omnino poenas daturos, nisi Deos esse credant, talesque opinentur, quales a legibus traduntur: deque honestis et iustis et maximis quibusque rebus, ac de virtute et pravitate ita omnino

τειν διανοουμένους ὅπῃ περ ἂν ὁ νομοθέτης ὑφηγήσηται γράφων· ὃς δ' ἂν μὴ παρέχηται ἑαυτὸν τοῖς νόμοις εὐπειθῆ, τὸν μὲν δεῖν τεθνάναι, τὸν δέ τινα πληγαῖς καὶ δεσμοῖς, τὸν δὲ ἀτιμίαις, ἄλλους δὲ πενίαις κολάζεσθαι καὶ φυγαῖς· πειθὼ δὲ τοῖς ἀνθρώποις, ἅμα τιθέντα αὐτοῖς τοὺς νόμους, μηδεμίαν ἔχειν τοῖς λόγοις προσάπτοντα εἰς δύναμιν ἡμεροῦν;

ΚΛ. Μηδαμῶς, ὦ ξένε, ἀλλ' εἴ περ τυγχάνει γε οὖσα καὶ σμικρὰ πειθώ τις περὶ τὰ τοιαῦτα, δεῖ μηδαμῇ κάμνειν τόν γε ἄξιον καὶ σμικροῦ νομοθέτην, ἀλλὰ πᾶσαν, τὸ λεγόμενον, φωνὴν ἱέντα τῷ παλαιῷ νόμῳ ἐπίκουρον γίγνεσθαι λόγῳ, ὡς εἰσὶ θεοὶ καὶ ὅσα νῦν δὴ διῆλθες σύ, καὶ δὴ καὶ νόμῳ αὐτῷ βοηθῆσαι καὶ τέχνῃ, ὡς ἐξὸν φύσει ἢ φύσεως οὐχ ἧττον, εἴ περ νοῦ γέ ἐστι γεννήματα κατὰ λόγον ὀρθὸν ὄν σύ τε λέγειν μοι φαίνει καὶ ἐγώ σοι πιστεύω τὰ νῦν.

ΑΘ. Ὦ προθυμότατε Κλεινία, τί δ' οὐ χαλεπά τέ ἐστι ξυνακολουθεῖν λόγοις οὕτως εἰς πλήθη λεγόμενα, μήκη τε αὖ κέκτηται διωλύγια;

ΚΛ. Τί δέ, ὦ ξένε; περὶ μέθης μὲν καὶ μουσικῆς οὕτω μακρὰ λέγοντας ἡμᾶς αὐτοὺς περιεμείναμεν, περὶ θεῶν δὲ καὶ τῶν τοιούτων οὐχ ὑπομενοῦμεν; καὶ

arbitrentur et agant, ut legumlator perscripserit. si igitur non paruerint, alios mortis supplicio, alios flagellis et vinculis, alios dedecore, alios exsilio egestateque puniendos. itane minabitur quidem tantum legumlator? ut autem in legumlatione persuasionem minis adiungat, qua mitiget, nihil curabit? *Cli.* Minime, hospes: sed si qua in huiuscemodi rebus vel modica persuasio inveniri potest, non debet legumlator, qui modo alicuius pretii sit, labore inde deterreri: sed quam maximo, ut dicitur, clamore potest, priscae legi auxilium ferre, rationibusque ostendere quod Dii sint, et quaecunque ipse paulo ante dicebas; atque ipsi legi et arti ita suffragari, ut vel natura vel non minus quam natura constare affirmet, cum mentis ipsius proles sint, ut recta ratio monstrat: quam tu modo dicere mihi videris et ego credo. *Athen.* O paratissimi animi Clinia, nonne arduum est ea rationibus prosequi, quae ita per omnes divulgata sunt, ipsaque prodita sunt nec brevitatem patiuntur? *Cli.* Quid, hospes? cum tam multa de ebrietate et musica dicerentur, eam prolixitatem aequo animo tulimus: de Diis vero talibusque rebus plura di-

μὴν καὶ νομοθεσία γέ ἐσί που τῇ μετὰ φρονήσεως μεγίσῃ βοήθεια, διότι τὰ περὶ νόμους προστάγματα 891
ἐν γράμμασι τεθέντα, ὡς δώσοντα εἰς πάντα χρόνον ἔλεγχον, πάντως ἠρεμεῖ, ὥστε οὔτ' εἰ χαλεπὰ κατ' ἀρχὰς ἀκούειν ἐσὶ φοβητέον, ἅ γ' ἔσαι καὶ τῷ δυσμαθεῖ πολλάκις ἐπανιόντι σκοπεῖν, οὔτε εἰ μακρά, ὠφέλιμα δέ, διὰ ταῦτα λόγον οὐδαμῇ ἔχει οὐδὲ ὅσιον ἔμοιγε εἶναι φαίνεται τὸ μὴ οὐ βοηθεῖν τούτοις τοῖς λόγοις πάντα ἄνδρα κατὰ δύναμιν.

ΜΕ. Ἄριστα, ὦ ξένε, δοκεῖ μοι λέγειν Κλεινίας.

ΑΘ. Καὶ μάλα γε, ὦ Μέγιλλε· ποιητέον τε ὡς λέγει. καὶ γὰρ εἰ μὴ κατεσπαρμένοι ἦσαν οἱ τοιοῦτοι λόγοι ἐν τοῖς πᾶσιν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνθρώποις, οὐδὲν ἂν ἔδει τῶν ἐπαμυνούντων λόγων ὡς εἰσὶ θεοί· νῦν δὲ ἀνάγκη. νόμοις οὖν διαφθειρομένοις τοῖς μεγίσοις ὑπὸ κακῶν ἀνθρώπων τίνα καὶ μᾶλλον προσήκει βοηθεῖν ἢ νομοθέτην;

ΚΛ. Οὐκ ἔξιν.

ΑΘ. Ἀλλὰ δὴ λέγε μοι πάλιν, Κλεινία, καὶ σὺ κοινωνὸν γὰρ δεῖ σε εἶναι τῶν λόγων· κινδυνεύει γὰρ ὁ λέγων ταῦτα πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα πρῶτα ἡγεῖσθαι τῶν πάντων εἶναι, καὶ τὴν φύσιν ὀνομά-

centem non auscultabimus? enimvero legumlationi prudenter dispositae magnum hinc patrocinium est futurum, cum legum mandata literis tradita, quae toto tempore futuro redargutioni subiecta esse solent, sic comprobata quiescant. quare terreri non debemus, si auditu ardua in principio sunt, quae vel tardi ingenii homines saepius repetendo animadvertere poterunt. haec igitur, licet prolixa, si modo utilia sunt, non videntur abiicienda: nec aequum est hos sermones pro viribus non defendere. *Meg.* Optime mihi, hospes, Clinia loqui videtur. *Ath.* Et maxime quidem, o Megille: quare faciendum est, ut dicit. profecto nisi sermones isti inter omnes, ut ita dixerim, homines vulgati essent, nihil opus esset, Deos esse, rationibus demonstrare: nunc vero necesse est. cum igitur maximae leges ab improbis hominibus corrumpantur, cuiusnam magis quam legumlatoris officium est auxilium ferre? *Cli.* Nullius certe. *Athen.* Verum dic mihi, Clinia (participem enim te rationis huius esse oportet), nonne qui haec dicit, ignem, terram, aquam et aërem prima omnium putare videtur? atque haec eadem naturam ve-

ζειν ταῦτα αὐτά, ψυχὴν δὲ ἐκ τούτων ὕϛερον. ἔοικε δὲ οὐ κινδυνεύειν ἀλλὰ ὄντως σημαίνειν ταῦτα ἡμῖν τῷ λόγῳ.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν πρὸς Διὸς οἷον πηγήν τινα ἀνοήτου δόξης ἀνευρήκαμεν ἀνθρώπων ὁπόσοι πώποτε τῶν περὶ φύσεως ἐφήψαντο ζητημάτων; σκόπει πάντα λόγον ἐξετάζων· οὐ γὰρ δὴ σμικρόν γε τὸ διαφέρον, εἰ φανεῖεν οἱ λόγων ἁπτόμενοι ἀσεβῶν ἄλλοις τε ἐξάρχοντες μηδὲ εὖ τοῖς λόγοις ἀλλ' ἐξημαρτημένως χρώμενοι. δοκεῖ τοίνυν μοι ταῦτα οὕτως ἔχειν.

ΚΛ. Εὖ λέγεις· ἀλλ' ὅπῃ, πείρῳ φράζειν.

ΑΘ. Ἔοικε τοίνυν ἀηθεζέρων ἁπτέον εἶναι λόγων.

ΚΛ. Οὐκ ὀκνητέον, ὦ ξένε. μανθάνω γὰρ ὡς νομοθεσίας ἐκτὸς οἰήσει βαίνειν, ἐὰν τῶν τοιούτων ἁπτώμεθα λόγων. εἰ δὲ ἔϛι μηδαμῇ ἑτέρως συμφωνῆσαι τοῖς νῦν κατὰ νόμον λεγομένοις θεοῖς ὡς ὀρθῶς ἔχουσιν ἢ ταύτῃ, λεκτέον, ὦ θαυμάσιε, καὶ ταύτῃ.

ΑΘ. Λέγοιμ' ἄν, ὡς ἔοικεν, ἤδη σχεδὸν οὐκ εἰωθότα λόγον τινὰ τόνδε. ὃ πρῶτον γενέσεως καὶ φθορᾶς αἴτιον ἁπάντων, τοῦτο οὐ πρῶτον ἀλλὰ ὕϛερον ἀπεφήναντο εἶναι γεγονὸς οἱ τὴν τῶν ἀσεβῶν ψυχὴν

care, et ex his posteriorem animam arbitrari? immo non videtur solum, sed ista nobis oratione sua vere significat. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Num igitur, per Iovem, quasi fontem quendam invenimus stultae illorum opinionis, qui unquam quaestiones rerum naturalium attigerunt? considera, obsecro, et rationem omnem scrutare. non enim parum interest, si ostenderimus eos, qui impiis rationibus innituntur ceterosque ad impietatem trahunt, non recte sed perverse disserere. mihi igitur de his ita videtur. *Cli.* Probe dicis: sed conaris ista ostendere. *Athen.* At videbor rationibus uti non consuetis. *Cli.* Ne verearis, amice. intelligo enim, quod putabis longe te a proposito ferendarum legum abire, si disputationem hanc ingrediamur. verum si non aliter convincere possumus, recte se habere, quae de Diis secundum legem modo dicuntur, dicendum est omnino. *Athen.* Dicam iam novam hanc paene inauditamque rationem: quod generationis corruptionisque omnium prima causa est, non primum, sed posterius factum illi sermones affirmarunt, qui ani-

ἀπεργασάμενοι λόγοι, ὃ δὲ ὕστερον πρότερον, ὅθεν ἡμαρτήκασί περὶ θεῶν τῆς ὄντως οὐσίας. 892

Κλ. Οὔπω μανθάνω.

Αθ. Ψυχήν, ὦ ἑταῖρε, ἠγνοηκέναι κινδυνεύουσι μὲν ὀλίγου ξύμπαντες οἷόν τε ὂν τυγχάνει καὶ δύναμιν ἣν ἔχει, τῶν τε ἄλλων αὐτῆς πέρι καὶ δὴ καὶ γενέσεως, ὡς ἐν πρώτοις ἐξὶ σωμάτων ἔμπροσθεν πάντων γενομένη, καὶ μεταβολῆς τε αὐτῶν καὶ μετακοσμήσεως ἁπάσης ἄρχει παντὸς μᾶλλον. εἰ δὲ ἔξι ταῦτα οὕτως, ἆρα οὐκ ἐξ ἀνάγκης τὰ ψυχῆς συγγενῆ πρότερα ἂν εἴη γεγονότα τῶν σώματι προσηκόντων, οὔσης ταύτης πρεσβυτέρας ἢ σώματος;

Κλ. Ἀνάγκη.

Αθ. Δόξα δὴ καὶ ἐπιμέλεια καὶ νοῦς καὶ τέχνη καὶ νόμος σκληρῶν καὶ μαλακῶν καὶ βαρέων καὶ κούφων πρότερα ἂν εἴη· καὶ δὴ καὶ τὰ μεγάλα καὶ πρῶτα ἔργα καὶ πράξεις τέχνης ἂν γίγνοιτο, ὄντα ἐν πρώτοις, τὰ δὲ φύσει καὶ φύσις, ἣν οὐκ ὀρθῶς ἐπονομάζουσιν αὐτὸ τοῦτο, ὕστερα καὶ ἀρχόμενα ἂν ἐκ τέχνης εἴη καὶ νοῦ.

Κλ. Πῶς;

Αθ. Οὐκ ὀρθῶς φύσιν βούλονται λέγειν γένεσιν τὴν περὶ τὰ πρῶτα. εἰ δὲ φανήσεται ψυχὴ πρώτον,

mos impios effecerunt: quod vero posterius, id prius. quare veram Deorum substantiam ignorarunt. *Cli.* Nondum intelligo. *Athen.* Qualis anima sit et quam habeat vim, omnes ferme ignorasse videntur, tum quoad alia tum quoad eius generationem, quod ante omnia corpora nata sit, et transmutationis decorisque corporum ipsa sit maxime omnium princeps. si haec ita sint, nonne quae animae ipsius propria sunt, necessario priora his erunt, quae ad corpus pertinent, cum ipsa corpora sit antiquior? *Cli.* Necesse est. *Athen.* Ergo opinio, cura, intellectus et ars et lex duris et molibus, gravibus atque levibus priora sunt. quare ingentia et prima opera operationesque ipsae artis in primis erunt: quae vero natura sunt et natura ipsa, quam non recte sic appellant, posterius sunt et artem intellectumque sequuntur. *Cli.* Cur non recte? *Athen.* Quia naturam generationem circa prima dicere volunt, primaque ponunt corpora. si autem non

οὐ πῦρ οὐδὲ ἀήρ, ψυχὴ δ' ἐν πρώτοις γεγενημένη, σχεδὸν ὀρθότατα λέγοιτ' ἂν εἶναι διαφερόντως, ὅτι φύσει ταῦτ' ἔσθ' οὕτως ἔχοντα, ἂν ψυχήν τις ἐπιδείξῃ πρεσβυτέραν οὖσαν σώματος, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὰ μετὰ ταῦτα ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο βαλλώμεθα;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Φυλάττωμεν δὴ παντάπασιν ἀπατηλὸν λόγον, μή πῃ πρεσβύτας ἡμᾶς ὄντας νεοπρεπὴς ὢν παραπείσῃ καὶ διαφυγὼν καταγελάσους ποιήσῃ, καὶ δόξωμεν μείζονα ἐπιβαλλόμενοι καὶ τῶν σμικρῶν ἀποτυχεῖν. σκοπεῖτε οὖν, εἰ καθά περ ποταμὸν ἡμᾶς ἔδει τρεῖς ὄντας διαβαίνειν ῥέοντα σφόδρα, νεώτατος δ' ἐγὼ τυγχάνων ἡμῶν καὶ πολλῶν ἔμπειρος ῥευμάτων εἶπον ὅτι πρῶτον ἐμὲ χρῆναι πειραθῆναι κατ' ἐμαυτόν, καταλιπόντα ὑμᾶς ἐν ἀσφαλεῖ σκέψασθαι εἰ διαβατός ἐστι πρεσβυτέροις οὖσι καὶ ὑμῖν, ἢ πῶς ἔχει, καὶ φανέντος μὲν ταύτῃ παλεῖν ὑμᾶς τότε καὶ συνδιαβιβάζειν ἐμπειρίᾳ, εἰ δὲ [illegible]ατος ἦν ὡς ὑμῖν, ἐν ἐμοὶ τὸν κίνδυνον γεγονέναι· μετρίως ἂν ἐδόκουν λέγειν. καὶ δὴ καὶ νῦν ὁ μέλλων ἐξὶ λόγος σφοδρότερος καὶ σχεδὸν ἴσως ἄβατος ὡς τῇ σφῷν ῥώμῃ· μὴ δὴ σκοτοδινίαν

ignis nec aër, sed anima primo esse videbitur, anima ipsa corpore antiquior rectissime affirmabitur: et haec ipsa ita natura constare, si animam corporibus antiquiorem esse constiterit: aliter vero nequaquam. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Num deinceps ad haec ita nos comparabimus? *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Rationem cavillatoriam fallacemque fugiamus, ne, si forte iuvenilis ipsa nos senes fefellerit, ridiculos reddat, videamurque magna agressi, ne parva quidem consecuti fuisse. si amnem profundum rapidumque tres ipsi transire vellemus, et ego iunior vobis fluctusque magis expertus dicerem, periculum me primum, vobis in tuto relictis, facere oportere, utrum transiri fluvius a vobis senioribus possit, an non, et postea facto periculo aut hortari vos ad transitum, aut, si transiri non possit, me solum periculum subiisse, modeste loqui viderer. non aliter modo, cum ratio profundior adeunda sit, fermeque vestris viribus non ac-

ἴλιγγόν τε ὑμῖν ἐμποιήσῃ παραφερόμενός τε καὶ ἐρω- 893
τῶν ἀήθεις ὄντας ἀποκρίσεων, εἶτ' ἀσχημοσύνην ἀπρέ-
πειάν τε ἐντέκῃ ἀηδῆ, δοκεῖ δή μοι χρῆναι ποιεῖν οὕ-
τωσὶ τὰ νῦν ἐμέ, ἀνερωτᾶν πρῶτον ἐμαυτὸν ἀκουόν-
των ὑμῶν ἐν ἀσφαλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποκρίνασθαι
πάλιν ἐμέ, καὶ τὸν λόγον ἅπαντα οὕτω διεξελθεῖν, μέ-
χρι περ ἂν ψυχῆς πέρι διαπεράνηται καὶ δείξῃ πρότερον
ὂν ψυχὴν σώματος.

ΚΛ. Ἄριστ', ὦ ξένε, δοκεῖς ἡμῖν εἰρηκέναι, ποίει
τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Ἄγε δή, θεὸν εἴ ποτε παρακλητέον ἡμῖν, νῦν ἔχω τοῦτο οὕτω γενόμενον· ἐπί γε ἀπόδειξιν ὡς εἰσὶ τὴν αὐτῶν σπουδῇ πάσῃ παρακεκλήσθων. ἐχόμενοι δὲ ὥς τινος ἀσφαλοῦς πείσματος ἐπιβαίνωμεν εἰς τὸν νῦν λόγον. καί μοι ἐλεγχομένῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐρω-
τήσεσι τοιαῖσδε ἀσφαλέστατα ἀποκρίνεσθαι φαίνεται. κἄτα δέ, ὦ ξένε, ὁπόταν φῇ τις, ἆρα ἔστηκε μὲν πάντα, κινεῖται δὲ οὐδέν; ἢ τούτῳ πᾶν τοὐναντίον; ἢ τὰ μὲν αὐτῶν κινεῖται, τὰ δὲ μένει; Τὰ μὲν κινεῖταί που, φήσω, τὰ δὲ μένει. Μῶν οὖν οὐκ ἐν χώρᾳ τινὶ τά τε ἑαυτῶν ἔστηκε καὶ τὰ κινούμενα κινεῖται; Πῶς γὰρ οὔ; Καὶ τὰ μέν γε ἐν μιᾷ ἕδρᾳ τοῦτό που ἂν δρῴη, τὰ

cessibilis, ne vertiginem tenebrasque vobis faciat, ad eas vos quaestiones deducens, quibus consueti non estis, atque hoc pacto dedecore tristitiaque afficiat, periculum in me primo ita faciuncum censeo, ut et me ipsum interrogem et mihi ipsi respondeam, et hoc pacto vobis in tuto audientibus totam hanc de anima disputationem pertranseam, qua prior esse corpore ostendatur. *Cli.* Optime, hospes, loqui videris; facitoque, ut dicis. *Athen.* Age igitur, modo magis quam unquam Deum omni studio invocemus, cum Deos esse diligenter demonstrare conemur: rationemque ingrediamur rudentibus tutissime tensis. in hac autem disputatione interrogationibus huiusmodi sic securissime respondere videor. si quis roget, O amice, stantne omnia nihilque moveturn: an contra stat nihil, cuncta moventur? vel aliqua moventur, aliqua permanent? huic utique respondebo manere alia, alia vero moveri. Nonne in aliquo loco stant et moventur? Quidni? Nonnulla in una sede id faciunt, nonnulla in pluri-

δὲ ἐν πλείοσι. Τὰ τὴν τῶν ἑξώτων ἐν μέσῳ λαμβάνοντα δύναμιν λέγεις, φήσομεν, ἐν ἑνὶ κινεῖσθαι, καθάπερ ἡ τῶν ἑξάναι λεγομένων κύκλων φέρεται περιφορά; Ναί. Μανθάνομεν δέ γε ὡς ἐν ταύτῃ τῇ περιφορᾷ τὸν μέγιστον καὶ τὸν σμικρότατον κύκλον ἅμα περιάγουσα ἡ τοιαύτη κίνησις ἀνὰ λόγον ἑαυτὴν διανέμει σμικροῖς τε καὶ μείζοσιν, ἐλάττων τε οὖσα καὶ πλείων κατὰ λόγον. διὸ δὴ τῶν θαυμασῶν ἁπάντων πηγὴ γέγονεν, ἅμα μεγάλοις καὶ σμικροῖς κύκλοις βραδυτῆτάς τε καὶ τάχη ὁμολογούμενα πορεύουσα, ἀδύνατον ὡς ἄν τις ἐλπίσειε γίγνεσθαι πάθος. Ἀληθέστατα λέγεις. τὰ δέ γε κινούμενα ἐν πολλοῖς φαίνει μοι λέγειν, ὅσα φορᾷ κινεῖται μεταβαίνοντα εἰς ἕτερον ἀεὶ τόπον, καὶ τοτὲ μέν, ἔξιν ὅτε βάσιν ἑνὸς κεκτημένα τινὸς κέντρου, τοτὲ δὲ πλείονα τῷ περικυλινδεῖσθαι. προστυγχάνοντα δ' ἑκάστοτε ἑκάστοις, τοῖς ἔξωσι μὲν διασχίζεται, τοῖς δ' ἀλλήλοις ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶσι καὶ φερομένοις εἰς ἓν γιγνόμενα μέσα τε καὶ μεταξὺ τῶν τοιούτων συγκρίνεται. Λέγω γὰρ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχοντα ὡς σὺ λέγεις. Καὶ μὴν καὶ συγκρινόμενα μὲν αὐξάνεται, διακρινόμενα δὲ φθίνει τότε ὅταν ἡ καθεξηκυῖα

bus. Eane dicis, quae stantium in medio vires capiunt, in uno moveri: quemadmodum circuli stare dicuntur, licet circumferentia eorum vertatur? Ita prorsus. Intelligimus autem, quod in hac circulatione, cum huiusmodi motus maximum simul minimumque circulum circumducat, secundum proportionem se ipsum maioribus minoribusque dispertit: et ipse quoque, proportione servata, maior est et minor. Propterea cunctorum factus est fons mirabilium. una enim cum magnis parvisque circulis velocitates tarditatesque convenientes ita transigit, ut incredibile quiddam peragere videatur. Vera narras. in multis vero moveri, dicere mihi videris, quaecunque ex alio in alium semper transeunt locum: et nonnunquam alicuius centri unius obtinent basim, nonnunquam plura, eo quod circumvolvantur: et cum singula sibi invicem passim occurrant, si stantibus resistentibusque obvia fiunt, scinduntur; sin vero contra latis unum facta; tam haec quam ipsorum intermedia, coniunguntur atque condensantur. Fateor utique haec ita se habere, ut tu ais, atqui coniuncta densataque augentur: disiuncta vero rarefactaque minuuntur, quando

ἑκάσων ἕξις διαμένῃ· μὴ μενούσης δὲ αὐτῆς δι' ἀμφοτέρα ἀπόλλυται. γίγνεται δὴ πάντων γενέσις, ἡνίκ' ἂν τί πάθος ᾖ; δῆλον ὡς ὁπόταν ἀρχὴ λαβοῦσα αὔξην εἰς τὴν δευτέραν ἔλθῃ μετάβασιν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν πλησίον, καὶ μέχρι τριῶν ἐλθοῦσα αἴσθησιν σχῇ τοῖς αἰσθανομένοις. μεταβάλλον μὲν οὖν οὕτω καὶ μετακινούμενον γίγνεται πᾶν· ἕξι δὲ ὄντως ὄν, ὁπόταν μένῃ· μεταβαλὸν δὲ εἰς ἄλλην ἕξιν διέφθαρται παντελῶς. ἆρ' οὖν κινήσεις πάσας εἰρήκαμεν ὡς ἐν εἴδεσι λαβεῖν μετ' ἀριθμοῦ, πλήν γε, ὦ φίλοι, δυοῖν; 894

ΚΛ. Ποίαιν δή;

ΑΘ. Σχεδόν, ὦ ᾽γαθέ, ἐκείναιν, ὧν ἕνεκα πᾶσα ἡμῖν ἐστὶν ἡ σκέψις τὰ νῦν.

ΚΛ. Λέγε σαφέστερον.

ΑΘ. Ψυχῆς ἦν ἕνεκά που;

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἕξω τοίνυν ἡ μὲν ἕτερα δυναμένη κινεῖν κίνησις, ἑαυτὴν δὲ ἀδυνατοῦσα ἀεὶ μία τις, ἡ δ' ἑαυτήν τ' ἀεὶ καὶ ἕτερα δυναμένη κατά τε συγκρίσεις ἔν τε διακρίσεσιν αὔξαις τε καὶ τῷ ἐναντίῳ καὶ γενέσεσι καὶ φθοραῖς ἄλλη μία τις αὖ τῶν πασῶν κινήσεων.

ΚΛ. Ἕξω γὰρ οὖν.

prior singulorum habitus permanet: quando vero non permanet, propter utraque corruptio sequitur. fit igitur omnium generatio, quando passio quaedam fit: cum videlicet principium capto incremento ad secundam perveniat translationem, et ab hac in proximam: cumque ad tres usque pervenerit, in sentientibus sensum habuerit. hac ergo transmutatione atque translatione quodlibet gignitur. vere autem est, quando permanet. quod si in alium habitum permutatum sit, iam penitus est corruptum. species motuum omnes, praeter duas, o amici, iam diximus. *Cli.* Quas illas? *Athen.* Illos, o bone vir, motus nondum diximus, quorum paene gratia tota haec consideratio est. *Cli.* Dic plenius. *Athen.* Animae gratia disputationem hanc aggressi sumus. *Cli.* Maxime. *Athen.* Sit ergo alter motus, quo quid alia semper movere potest quidem, se ipsum vero non potest: alter, quo quid et se ipsum semper et alia potest movere, coniungendo, disiungendo, augendo et contra: generando praeterea et corrumpendo. qui motus a ceteris omnibus est distinctus. *Cli.* Sint,

ΑΘ. Οὐκοῦν τὴν μὲν ἕτερον ἀεὶ κινοῦσαν καὶ μεταβαλλομένην ὑφ' ἑτέρου ὑήσομεν ἐνάτην αὖ, τήν τε ἑαυτὴν κινοῦσαν καὶ ἕτερα, ἐναρμόττουσαν πᾶσι μὲν ποιήμασι, πᾶσι δὲ παθήμασι, καλουμένην δὲ ὄντως τῶν ὄντων πάντων μεταβολὴν καὶ κίνησιν, ταύτην δὲ δεκάτην σχεδὸν ἐροῦμεν.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Τῶν δὴ δέκα μάλιστα ἡμῖν κινήσεων τίνα προκρίναιμεν ὀρθότατα πασῶν ἐῤῥωμενεστάτην τε εἶναι καὶ πρακτικὴν διαφερόντως; 1

ΚΛ. Μυρίῳ ἀνάγκη που φάναι διαφέρειν τὴν αὐτὴν αὐτὴν δυναμένην κινεῖν, τὰς δὲ ἄλλας πάσας ὑστέρας.

ΑΘ. Εὖ λέγεις. ἆρ' οὖν ἡμῖν τῶν νῦν οὐκ ὀρθῶς ῥηθέντων μεταθετέον ἓν ἢ καὶ δύο;

ΚΛ. Ποῖα φῄς;

ΑΘ. Τὸ τῆς δεκάτης ῥηθὲν σχεδὸν οὐκ ὀρθῶς εἴρηται.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Πρῶτον γενέσει τ' ἐστὶ καὶ ῥώμῃ κατὰ λόγον· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο ἕξομεν τούτου δεύτερον, ἄρτι ῥηθὲν ἀτόπως ἔνατον. 2

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ut vis. *Athen.* Nonne motum illum nonum ponemus, quo aliquid ab alio movetur et alia movet? decimum vero collocabimus illum, quo et se movet et alia: qui certe omnibus actionibus et passionibus se accommodat, rerumque omnium, quaecunque sint, revera motus et transmutatio nuncupatur? *Cli.* Ita prorsus. *Ath.* Quem potissimum ex decem motibus ceteris omnibus, tanquam robustissimum et efficacissimum, praeponemus? Necesse est eum quo quid et se et alia movere potest, longissimo intervallo praecedere: ceteros autem omnes esse longe posteriores. *Cli.* Probe. *Athen.* Sed unum vel duo non recte locata aliter ponenda sunt? *Cli.* Quaenam? *Athen.* Quod de motu decimo diximus, non recte est dictum. *Cli.* Quare? *Athen.* Quia qui decimo enumeratus est, tam generatione quam robore, secundum rationem primus est: secundus vero, quem nono absurde loco enumeravimus. *Cli.* Quomodo haec dicis? *Athen.* Sic.

ΑΘ. Ὧδε. ὅταν ἕτερον ἄλλο ἡμῖν μεταβάλῃ καὶ τοῦτο ἄλλο ἕτερον ἀεί, τῶν τοιούτων ἆρα ἔξαι ποτέ τι πρῶτον μεταβάλλον; καὶ πῶς, ὅταν ὑπ' ἄλλου κινῆται, τοῦτ' ἔξαι ποτὲ τῶν ἀλλοιούντων πρῶτον; ἀδύνατον γάρ. ἀλλ' ὅταν ἄρα αὐτὸ αὑτὸ κινήσαν ἕτερον ἀλλοιώσῃ, τὸ δ' ἕτερον ἄλλο, καὶ οὕτω δὴ χίλια ἐπὶ μυρίοις γίγνηται τὰ κινηθέντα, μῶν ἀρχή τις αὐτῶν ἔξαι τῆς κινήσεως ἁπάσης ἄλλη πλὴν ἢ τῆς αὐτῆς αὑτὴν 895
κινησάσης μεταβολή;

ΚΛ. Κάλλιστα εἶπες, συγχωρητέα τε τούτοις.

ΑΘ. Ἔτι δὴ καὶ τῇδε εἴπωμεν, καὶ ἀποκρινώμεθα πάλιν ἡμῖν αὐτοῖσιν. εἰ ξαίη πως τὰ πάντα ὁμοῦ γενόμενα, καθά περ οἱ πλεῖστοι τῶν τοιούτων τολμῶσι λέγειν, τίν' ἂρα ἐν αὐτοῖς ἀνάγκη πρώτην κίνησιν γενέσθαι τῶν εἰρημένων;

ΚΛ. Τὴν αὐτὴν δή που κινοῦσαν. ὑπ' ἄλλου γὰρ οὐ μή ποτε ἔμπροσθεν μεταπέσῃ, μηδεμιᾶς γε ἐν αὐτοῖς οὔσης ἔμπροσθεν μεταπτώσεως.

ΑΘ. Ἀρχὴν ἄρα κινήσεων πασῶν καὶ πρώτην ἔν τε ἑξῶσι γενομένην καὶ ἐν κινουμένοις οὖσαν τὴν αὐτὴν κινοῦσαν φήσομεν ἀναγκαίως εἶναι πρεσβυτάτην

quando aliud ab alio movetur, idque rursus semper ab alio, eritne in talibus aliquid, quod primo moveatur? at quomodo id, cum ab aliquo moveatur, eorum, quae moventur, primum erit? certe impossibile id est. sed quando aliquid se ipsum movens aliud quoque movebit: illudque aliud, et sic deinceps plurima movebuntur: an aliud totius motus principium erit, quam mutatio eius, quod se ipsum movit? *Cli.* Egregie dictum id, et concedendum est. *Athen.* Praeterea sic nos ipsos interrogemus, et ipsi nobis respondeamus: si quovis modo universa simul steterint, ut plurimi talium audent dicere, quem motum potissimum ex omnibus primum in ipsis fieri asseremus? Eum profecto, quo quid se ipsum movet. motus enim dependens ab alio, non prius incidet, quam alia quaedam ipsis inciderit permutatio. Quapropter initium omnium motionum primumque motum, qui et in stantibus factus sit et in his quae moventur, modo insit, illum fateri necesse est, quo quid se ipsum movet, et hanc esse antiquissimam omnium potentissimamque mutationem, secundam

καὶ κρατίστην μεταβολὴν πασῶν, τὴν δὲ ἀλλοιουμένην ὑφ' ἑτέρου, κινοῦσαν δὲ ἕτερα δευτέραν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Ὁπότε δὴ τοίνυν ἐνταῦθά ἐσμεν τοῦ λόγου, τόδε ἀποκρινώμεθα.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἐὰν ἴδωμέν που ταύτην γενομένην ἐν τῷ γηΐνῳ ἢ ἐνύδρῳ ἢ πυροειδεῖ, κεχωρισμένῳ ἢ καὶ ξυμμιγεῖ, τί ποτε φήσομεν ἐν τῷ τοιούτῳ πάθος εἶναι;

ΚΛ. Μῶν ἆρά με ἐρωτᾷς εἰ ζῇν αὐτὸ προσεροῦμεν ὅταν αὐτὸ αὑτὸ κινῇ;

ΑΘ. Ναί.

ΚΛ. Ζῇν· πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Τί δέ; ὁπόταν ψυχὴν ἔν τισιν ὁρῶμεν, μῶν ἄλλο ἢ ταὐτὸν τοῦτῳ ζῇν ὁμολογητέον;

ΚΛ. Οὐκ ἄλλο.

ΑΘ. Ἔχε δὴ πρὸς Διός· ἆρ' οὐκ ἂν ἐθέλοις περὶ ἕκαστον τρία νοεῖν;

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἕν μὲν τὴν οὐσίαν, ἓν δὲ τῆς οὐσίας τὸν λόγον, ἓν δὲ ὄνομα. καὶ δὴ καὶ ἐρωτήσεις εἶναι περὶ τὸ ὂν ἅπαν δύο.

ΚΛ. Πῶς δύο;

ΑΘ. Τοτὲ μὲν ἡμῶν ἕκαστον τοὔνομα προτεινό-

vero illam, qua quid ab alio mutatur et alia movet. Verissime dicis: postquam hucusque disputando devenimus, hoc quoque respondeamus. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Si primum motum in terreno vel aquatico vel igneo corpore, sive simplici seu mixto, viderimus, quam inesse ipsi passionem dicemus? *Cli.* Nunquid rogas, si vivere ipsum dicendum sit, quod a se ipso movetur? *Athen.* Id ipsum, *Cli.* Vivere certe. *Athen.* Quid vero? cum animam esse in aliquo viderimus, num ob aliud vivere ipsum quam ob hoc, putabimus? *Cli.* Ob hoc ipsum. *Athen.* Attende per Iovem, obsecro, nunquid velis tria in re qualibet intelligere. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Unum substantiam ipsam, unum substantiae rationem, unum quoque nomen ipsum: interrogationes etiam de omni re duas esse. *Cli.* Quomodo duas? *Athen.* Quod videlicet nonnunquam nomine nobis proposito rationem ipsam

μενον αὐτὸ τὸν λόγον ἀπαιτεῖν, τοτὲ δὲ τὸν λόγον αὖτὸν προτεινόμενον ἐρωτᾷν αὖ τοὔνομα. ἆρά γε τὸ τοιόνδε αὖ βουλόμεθα νῦν λέγειν;

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἔξι που δίχα διαιρούμενον ἐν ἄλλοις τε καὶ ἐν ἀριθμῷ. τούτῳ δὴ τῷ κατ' ἀριθμὸν ὄνομα μὲν ἄρτιον, λόγος δὲ ἀριθμὸς διαιρούμενος εἰς ἴσα δύο μέρη.

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τὸ τοιοῦτον φράζω. Μῶν οὖν οὐ ταὐτὸν ἑκατέρως προσαγορεύομεν, ἄν τε τὸν λόγον ἐρωτώμενοι τοὔνομα ἀποδιδῶμεν, ἄν τε τοὔνομα τὸν λόγον, ἄρτιον ὀνόματι καὶ λόγῳ, δίχα διαιρούμενον ἀριθμὸν προσαγορεύοντες ταὐτὸν ὄν;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἴωι δὴ ψυχὴ τοὔνομα, τίς τούτου λόγος; ἔχομεν ἄλλον πλὴν τὸν νῦν δὴ ῥηθέντα, τὴν δυναμέ- 896
νην αὐτὴν αὑτὴν κινεῖν κίνησιν;

ΚΛ. Τὸ ἑαυτὸ κινεῖν φῂς λόγον ἔχειν τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἣν περ τοὔνομα ὃ δὴ πάντες ψυχὴν προσαγορεύομεν;

ΑΘ. Φημί γε. εἰ δ' ἔξι τοῦτο οὕτως ἔχον, ἆρα ἔτι ποθοῦμεν μὴ ἱκανῶς δεδεῖχθαι ψυχὴν ταὐτὸν ὂν καὶ τὴν πρώτην γένεσιν καὶ κίνησιν τῶν τε ὄντων καὶ

quaeramus, nonnunquam rationem assecuti nomen iam investigemus. sed volumusne hoc iterum dicere? *Cli.* Quidnam? *Ath.* Bipartita distinctio et in aliis et in numero reperitur. et in numero sic diviso nomen quidem par est, ratio autem, numerus in duo aequalia divisibilis. *Cli.* Certe. *Athen.* Tale aliquid dico. Nonne idem in utroque significamus, sive nomen interrogati, rationem; sive rationem interrogati, nomen reddamus? quandoquidem unam eandemque rem nomine quidem parem, ratione vero numerum in duo aequalia divisibilem appellamus. *Cli.* Idem omnino. *Athen.* Rei vero illius, cui nomen est anima, quaenam ratio est? num habemus aliam rationem praeter eam, quam modo diximus, quod ipsa possit se ipsam movere? *Cli.* A se ipso moveri asseris rationem esse illius substantiae, quam nomine omnes animam appellamus? *Athen.* Assero equidem. quod si ita est, an adhuc desideramus sufficientius demonstrari, idem esse animam et primam generationem ac motum rerum, quae

γεγονότων καὶ ἐσομένων καὶ πάντων αὖ τῶν ἐναντίων τούτοις, ἐπειδή γε ἀνεφάνη μεταβολῆς τε καὶ κινήσεως ἁπάσης αἰτία ἅπασιν;

Κλ. Οὔκ, ἀλλὰ ἱκανώτατα δέδεικται ψυχὴ τῶν πάντων πρεσβυτάτη γενομένη τε ἀρχὴ κινήσεως.

Αθ. Ἆρ' οὖν οὐχ ἡ δι' ἕτερον ἐν ἄλλῳ γιγνομένη κίνησις, αὐτὸ δὲ ἐν αὑτῷ μηδέποτε παρέχουσα κινεῖσθαι μηδὲν δευτέρα τε καὶ ὑπόσων ἀριθμῶν βούλοιτο ἄν τις ἀριθμεῖν αὐτὴν πολλοστήν, τοσούτων, σώματος οὖσα ὄντως ἀψύχου μεταβολή;

Κλ. Ὀρθῶς.

Αθ. Ὀρθῶς ἄρα καὶ κυρίως ἀληθέστατά τε καὶ τελεώτατα εἰρηκότες ἂν ἦμεν ψυχὴν μὲν προτέραν γεγονέναι σώματος ἡμῖν, σῶμα δὲ δεύτερόν τε καὶ ὕστερον ψυχῆς ἀρχούσης ἀρχόμενον κατὰ φύσιν.

Κλ. Ἀληθέστατα μὲν οὖν.

Αθ. Μεμνήμεθά γε μὴν ὁμολογήσαντες ἐν τοῖς πρόσθεν ὡς εἰ ψυχὴ φανείη πρεσβυτέρα σώματος οὖσα, καὶ τὰ ψυχῆς τῶν τοῦ σώματος ἔσοιτο πρεσβύτερα.

Κλ. Πάνυ μὲν οὖν.

Αθ. Τρόποι δὲ καὶ ἤθη καὶ βουλήσεις καὶ λογισμοὶ καὶ δόξαι ἀληθεῖς ἐπιμέλειαί τε καὶ μνήμαι

sunt, quae fuerunt quaeque futurae sunt, omniumque rursus istis contrariorum? quandoquidem transmutationis motusque omnis omnibus causa esse apparuit. *Cli.* Minime. nam sufficientissime monstratum est, animam omnibus antiquiorem esse, cum motus principium sit. *Athen.* Nonne igitur motus, qui ab alio in alio fit, quove nihil unquam se ipsum movet, secundus est, et quoto quis velit numerorum intervallo, superiori motui postponendus? siquidem corporis vere inanimati mutatio est. *Cli.* Probe. *Ath.* Recte igitur et proprie, vereque et absolute diximus prius corpore animam factam fuisse, corpus vero posterius atque secundo, animae secundum naturam dominanti subiectum. *Cli.* Verissima haec sunt. *Athen.* Recordamur nos in superioribus concessisse, si antiquior corpore anima declaretur, illa etiam, quae animae competunt, iis, quae corporis propria sunt, priora esse simul declarari? *Cli.* Maxime. *Athen.* Affectus ergo, mores, voluntates, cogitationes, verae opiniones, curae, memoriae, omnia haec

πρότερα μήκους σωμάτων καὶ πλάτους καὶ βάθους καὶ ῥώμης εἴη γεγονότα ἄν, εἴ περ καὶ ψυχὴ σώματος.

ΚΛ. Ἀνάγκη.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν τὸ μετὰ τοῦτο ὁμολογεῖν ἀναγκαῖον τῶν τε ἀγαθῶν αἰτίαν εἶναι ψυχὴν καὶ τῶν κακῶν καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων καὶ πάντων τῶν ἐναντίων, εἴ περ τῶν πάντων γε αὐτὴν θήσομεν αἰτίαν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ψυχὴν δὴ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν ἐν ἅπασι τοῖς πάντῃ κινουμένοις μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη διοικεῖν φάναι;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Μίαν ἢ πλείους; Πλείους· ἐγὼ ὑπὲρ σφῶν ἀποκρινοῦμαι. Δυοῖν μέν γέ που ἔλαττον μηδὲν τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργέτιδος καὶ τῆς ταναντία δυναμένης ἐξεργάζεσθαι.

ΚΛ. Σφόδρα ὀρθῶς εἴρηκας.

ΑΘ. Εἶεν. ἄγει μὲν δὴ ψυχὴ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλατταν ταῖς αὑτῆς κινήσεσιν, αἷς ὀνόματά ἐστι βούλεσθαι, σκοπεῖσθαι, ἐπιμελεῖσθαι, 897
βουλεύεσθαι, δοξάζειν ὀρθῶς, ἐψευσμένως, χαίρουσαν, λυπουμένην, θαῤῥοῦσαν, φοβουμένην, μισοῦσαν, ςέργουσαν καὶ πάσαις ὅσαι τούτων ξυγγενεῖς ἢ πρωτουρ-

longitudine corporum, latitudine, profunditate, robore, prius facta sunt: sicut et anima corpore. *Cli.* Necesse est. *Athen.* Num etiam concedere cogimur, bonorum et malorum, honestorum et turpium, iustorum et iniustorum, ceterorumque contrariorum causam esse? si quidem causam omnium ipsam asserimus. *Cli.* Cur non? *Athen.* Animam cuncta gubernantem et in omnibus, quae moventur, habitantem, nonne et coelum gubernare necessario confitebimur? *Cli.* Omnino. *Athen.* Unam igitur an plures? Plures certe, ut ego pro vobis respondeam. Nec pauciores quam duas ponere debemus: unam beneficam, contrariam alteram. *Cli.* Recte admodum. *Athen.* Universa ergo, quae in coelo sunt, quae in terra, quae in mari, suis motibus anima ducit: quibus nomina sunt, velle, considerare, curare, consultare, recte et non recte opinari, laetari, dolere, audere, metuere, odisse, deligere; et ceteris praeterea motibus omnibus, qui ho-

γοὶ κινήσεις τὰς δευτερουργοὺς αὖ παραλαμβάνουσαι κινήσεις σωμάτων ἄγουσι πάντα εἰς αὔξησιν καὶ φθίσιν καὶ διάκρισιν καὶ σύγκρισιν· καὶ τούτοις ἑπομένας θερμότητας, ψύξεις, βαρύτητας, κουφότητας σκληρὸν καὶ μαλακόν, λευκὸν καὶ μέλαν, αὐζηρὸν καὶ γλυκύ, καὶ πᾶσιν οἷς ψυχὴ χρωμένη, νοῦν μὲν προσλαβοῦσα ἀεὶ θεὸν θεὸς οὖσα, ὀρθὰ καὶ εὐδαίμονα παιδαγωγεῖ πάντα, ἀνοίᾳ δὲ ξυγγενομένη πάντα αὖ τἀναντία τοίτοις ἀπεργάζεται. τιθῶμεν ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἢ ἔτι διςάζομεν εἰ ἑτέρως πως ἔχει;

Κλ. Οὐδαμῶς.

Αθ. Πότερον οὖν δὴ ψυχῆς γένος ἐγκρατὲς οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης τῆς περιόδου γεγονέναι φαμὲν τὸ φρόνιμον καὶ ἀρετῆς πλῆρες, ἢ τὸ μηδέτερα κεκτημένον; βούλεσθε οὖν πρὸς ταῦτα ὧδε ἀποκρινώμεθα;

Κλ. Πῶς;

Αθ. Εἰ μέν, ὦ θαυμάσιε, φῶμεν, ἡ ξύμπασα οὐρανοῦ ὁδὸς ἅμα καὶ φορὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὄντων ἁπάντων νοῦ κινήσει καὶ περιφορᾷ καὶ λογισμοῖς ὁμοίαν φύσιν ἔχει καὶ ξυγγενῶς ἔρχεται, δῆλον ὡς τὴν

rum affines primique sunt, qui et secundos corporum motus suscipientes, omnia in augmentum decrementumque perducunt, concretionem vel condensationem, et discretionem vel rarefactionem, et in ea, quae ista sequuntur, caliditates, frigiditates, gravitates, levitates, durum, molle, album, nigrum, austerum, dulce, amarum: et denique omnibus, quibus anima usa, si intellectum quoque semper divinum acceperit, recte cuncta diis recta feliciaque perducit: sin vero amentia coniuncta fuerit, omnia his contraria facit. damusne ista sic se habere? an adhuc ambigui sumus? *Cli.* Nullo modo ambigimus. *Athen.* Utrum ergo animae genus, coelum, terram totumque orbem regere arbitramur, quod mente virtuteque refertum est? an quod caret utrisque? vultisne, ut ita respondeamus? *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Ita dicamus, o mirifice vir, si universus coeli circuitus et omnium, quae in eo sunt, progressio mentis motui et circulationi et rationi similem habet naturam, et simili quadam ratione peragitur; constat optimam animam

ἀρίστην ψυχὴν φατέον ἐπιμελεῖσθαι τοῦ κόσμου παντὸς καὶ ἄγειν αὐτὸν τὴν τοιαύτην ὁδὸν ἐκείνην.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Εἰ δὲ μανικῶς τε καὶ ἀτάκτως ἔρχεται, τὴν κακήν.

ΚΛ. Καὶ ταῦτα ὀρθῶς.

ΑΘ. Τίνα οὖν δὴ νοῦ κίνησις φύσιν ἔχει; τοῦτο ἤδη χαλεπόν, ὦ φίλοι, ἐρώτημα ἀποκρινόμενον εἰπεῖν ἀμφρόνως. διὸ δὴ καὶ ἐμὲ τῆς ἀποκρίσεως ὑμῖν δίκαιον τὰ νῦν προσλαμβάνειν.

ΚΛ. Εὖ λέγεις.

ΑΘ. Μὴ τοίνυν ἐξ ἐναντίας οἷον εἰς ἥλιον ἀποβλέποντες, νύκτα ἐν μεσημβρίᾳ ἐπαγόμενοι, ποιησώμεθα τὴν ἀπόκρισιν, ὡς νοῦν ποτὲ θνητοῖς ὄμμασιν ὀψόμενοί τε καὶ γνωσόμενοι ἱκανῶς· πρὸς δὲ εἰκόνα τοῦ ἐρωτωμένου βλέποντας ἀσφαλέστερον ὁρᾶν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἧι προσέοικε κινήσει νοῦς, τῶν δέκα ἐκείνων κινήσεων τὴν εἰκόνα λάβωμεν· ἣν συναναμνησθεὶς ὑμῖν ἐγὼ κοινῇ τὴν ἀπόκρισιν ποιήσομαι.

ΚΛ. Κάλλιστα ἂν λέγοις.

ΑΘ. Μεμνήμεθα τοίνυν τό γε τοσοῦτον τῶν τότε ἔτι, ὅτι τῶν ἁπάντων τὰ μὲν κινεῖσθαι, τὰ δὲ μένειν ἔθεμεν.

totius mundi curam habere concedendum esse, unde tali ratione circumvolvatur. *Cli.* Recte. *Athen.* Sin vero furiose et sine ordine movetur, malam. *Cli.* Haec quoque recte. *Athen.* Quam igitur mentis motus naturam habet? sed ad hanc quaestionem, o amici, prudenter respondere difficile est. quare par est, ut ego vobiscum respondeam. *Cli.* Probe loqueris. *Athen.* Cavere itaque debemus, ne quasi ex opposito ad solem conversi et in meridie noctem agentes perinde respondeamus, ac si mortalibus oculis mens sufficienter conspici cognoscique possit. tutius enim videbimus, si ad imaginem eius respicianus. *Cli.* Quo pacto dicis? *Athen.* Videamus, cui potissimum decem illarum agitationum similis sit intellectus, ut tanquam imagine hac utamur. eam ego in memoriam vobis reducam, et pro omnibus respondebo. *Cli.* Optime. *Athen.* Meminisse oportet et illud a nobis in superioribus esse dictum, omnium, quae sunt, alia stare, alia vero mo-

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τῶν δ' αὖ κινουμένων τὰ μὲν ἐν ἑνὶ τόπῳ κινεῖσθαι, τὰ δ' ἐν πλείοσι φερόμενα.

898 *ΚΛ.* Ἔχει ταῦτα.

ΑΘ. Τούτοιν δὴ τοῖν κινήσεοιν τὴν ἐν ἑνὶ φερομένην ἀεὶ περί γέ τι μέσον ἀνάγκη κινεῖσθαι τῶν ἐντόρνων οὐσῶν μίμημά τι κύκλων, εἶναί τε αὐτὴν τῇ τοῦ νοῦ περιόδῳ πάντως ὡς δυνατὸν οἰκειοτάτην τε καὶ ὁμοίαν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Τὸ κατὰ ταὐτὰ δή που καὶ ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ περὶ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καὶ ἕνα λόγον καὶ τάξιν μίαν ἅμφω κινεῖσθαι λέγοντες νοῦν τήν τε ἐν ἑνὶ φερομένην κίνησιν, σφαίρας ἐντόρνου ἀπεικασμένα φοραῖς, οὐκ ἄν ποτε φανείμεν φαῦλοι δημιουργοὶ λόγῳ καλῶν εἰκόνων.

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν αὖ ἥ γε μηδέποτε ὡσαύτως μηδὲ κατὰ τὰ αὐτὰ μηδὲ ἐν ταὐτῷ μηδὲ περὶ ταὐτὰ μηδὲ πρὸς ταὐτὰ μηδ' ἐν ἑνὶ φερομένη μηδ' ἐν κόσμῳ μηδ' ἐν τάξει μηδὲ ἔν τινι λόγῳ κίνησις ἀνοίας ἂν ἁπάσης εἴη ξυγγενής;

ΚΛ. Εἴη γὰρ ἄν ἀληθέστατα.

ΑΘ. Νῦν δὴ χαλεπὸν οὐδὲν ἔτι διαῤῥήδην εἰπεῖν

veri. *Cli.* Sic dictum fuit. *Athen.* Quin etiam eorum, quae moventur, nonnulla uno in loco, nonnulla in pluribus agitari. *Cli.* Hoc quoque. *Athen.* Motus autem, qui semper in uno fit, necessario circa medium aliquod agitur, et circuli torno confecti similis est: ideoque mentis circuitum pro viribus imitatur. *Cli.* Quomodo id dicis? *Athen.* Per eadem certe, eodem modo, in eodem, circa eadem, ad eadem, una ratione et ordine uno ferri utraque assero. nempe si dicamus mentem motumque, qui in uno fit, sphaerae torno confectae lationibus similes, nunquam rudes bonarum imaginum opifices erimus. *Cli.* Recte admodum. *Athen.* Contra ergo motus, qui nunquam similiter, nec per eadem, nec in eodem, neque circa eadem, neque ad eadem, neque in uno fertur nec ordine et ornatu rationeque aliqua, omni profecto amentiae cognatus est. *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Iam ergo aperte possumus clamare, cum ab anima cuncta circumdu-

ὡς, ἐπειδὴ ψυχὴ μέν ἐστιν ἡ περιάγουσα ἡμῖν πάντα, τὴν δὲ οὐρανοῦ περιφορὰν ἐξ ἀνάγκης περιάγειν φατέον ἐπιμελουμένην καὶ κοσμοῦσαν ἤτοι τὴν ἀρίστην ψυχὴν ἢ τὴν ἐναντίαν.

ΚΛ. Ὦ ξένε, ἀλλὰ ἔκ γε τῶν νῦν εἰρημένων οὐδ' ὅσιον ἄλλως λέγειν ἢ πᾶσαν ἀρετὴν ἔχουσαν ψυχὴν μίαν ἢ πλείους περιάγειν αὐτά.

ΑΘ. Κάλλιστα, ὦ Κλεινία, ὑπήκουσας τοῖς λόγοις. τόδε δὲ προσυπάκουσον ἔτι.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, εἴ περ ψυχὴ περιάγει πάντα, ἆρ' οὐ καὶ ἓν ἕκαστον;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Περὶ ἑνὸς δὴ ποιησώμεθα λόγους, οἳ καὶ ἐπὶ πάντα ἡμῖν ἄστρα ἁρμόττοντες φανοῦνται.

ΚΛ. Τίνος;

ΑΘ. Ἡλίου πᾶς ἄνθρωπος σῶμα μὲν ὁρᾷ, ψυχὴν δὲ οὐδείς· οὐδὲ γὰρ ἄλλου σώματος οὐδενὸς οὔτε ζῶντος οὔτε ἀποθνήσκοντος τῶν ζώων, ἀλλὰ ἐλπὶς πολλὴ τὸ παράπαν τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο ἀναίσθητον πάσαις ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι περιπεφυκέναι, νοητὸν δ' εἶναι. νῷ μόνῳ δὴ καὶ διανοήματι λάβωμεν αὐτοῦ πέρι τὸ τοιόνδε.

ΚΛ. Ποῖον;

cantur, necessarium esse, coeli circuitum a procurante exornanteque anima circumduci, sive optima illa quidem sive contraria. *Cli.* At, hospes, ex dictis iam apparuit nefas esse aliter dicere, quam ab anima omni virtute referta, sive una seu pluribus, haec omnia circumagi. *Athen.* Optime tu, Clinia, citoque haec intellexisti. sed illud adde. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Si solem, lunam ceteraque sidera anima ducit cuncta, nonne singula quoque? *Cli.* Quidni? *Athen.* De uno igitur verba faciamus, quae astris omnibus possunt accommodari. *Cli.* De quo? *Athen.* Solis quidem corpus omnes homines vident, animam nemo: nec etiam alterius animalium corporis, nec vivi nec mortui. idque genus cum nullo corporis sensu percipiatur, sola mente comprehenditur. quare et nos de ipso hoc sola intelligentia capiamus. *Cli.*

ΑΘ. Ἥλιον εἴ περ ἄγει ψυχή, τρισῶν αὐτὴν ἓν λέγοντες δρᾷν σχεδὸν οὐκ ἀποτευξόμεθα.

ΚΛ. Τίνων;

ΑΘ. Ὡς ἡ ἐνοῦσα ἐντὸς τῷ περιφερεῖ τούτῳ φαινομένῳ σώματι πάντῃ διακομίζει τὸ τοιοῦτον, καθά περ ἡμᾶς ἡ παρ' ἡμῖν ψυχὴ πάντῃ περιφέρει· ἢ ποθεν ἔξωθεν σῶμα αὖτη πορισαμένη πυρὸς ἢ τινος ἀέ-
899 ρος, ὡς λόγος ἐξί τινων, ὠθεῖ βίᾳ σώματι σῶμα· ἢ τρίτον αὐτὴ ψιλὴ σώματος οὖσα, ἔχουσα δὲ δυνάμεις ἄλλας τινὰς ὑπερβαλλούσας θαύματι ποθηγεῖ. 10

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τοῦτο μὲν ἀνάγκη, τούτων ἕν γέ τι δρῶσαν ψυχὴν πάντα διάγειν. αὐτοῦ δὴ ἄμεινον ταύτην τὴν ψυχήν, εἴτε ἐν ἅρμασιν ἔχουσα ἡμῖν ἥλιον ἄγει φῶς τοῖς ἅπασιν εἴτ' ἔξωθεν εἴθ' ὅπως εἴθ' ὅπῃ, θεὸν ἡγεῖσθαι χρεὼν πάντα ἄνδρα. ἢ πῶς;

ΚΛ. Ναί. τόν γέ που μὴ ἐπὶ τὸ ἔσχατον ἀφιγμένον ἀνοίας.

ΑΘ. Ἄρρων δὲ δὴ πέρι πάντων καὶ σελήνης ἐναυτῶν τε καὶ μηνῶν καὶ πασῶν ὡρῶν πέρι τίνα ἄλ- 20
λον λόγον ἐροῦμεν ἢ τὸν αὐτὸν τοῦτον, ὡς ἐπειδὴ ψυχὴ μὲν ἢ ψυχαὶ πάντων τούτων αἴτιαι ἐφάνησαν,

Quidnam? *Athen.* Cum solem anima moveat, si trium modorum aliquo ab ea fieri hoc asserimus, fortasse non aberrabimus. *Cli.* Quos dicis modos? *Athen.* Quod vel intus in hoc rotundo corpore inest, et, quo libet, ipsum transfert; quemadmodum nos anima nostra, quo libet, ducit: vel ipsa foris quidem est, et corpus aliquod ignis vel aeris nacta, ut quidam aiunt, per vim corpus corpore pellit: vel tertio, quamvis ipsa nuda corpore sit, quia tamen alias vires supra modum mirabiles habet, facile ducit. *Cli.* Certe uno istorum modorum ab anima agitari cuncta necesse est. *Athen.* Praestat autem, ut, sive curru quodam intrinsecus teneat corpus illud eius anima, lumenque ita cunctis effundat, sive foris sit, seu quomodocunque quis excogitet, Deum esse ipsam omnes arbitremur. an aliter? *Cli.* Ita certe, nisi quis extrema dementia teneatur. *Athen.* De universis praeterea stellis et luna, annis, mensibus cunctisque temporibus, quid aliud quam hoc ipsum dicemus? quoniam anima aut ani-

ἀγαθαὶ δὲ πᾶσαν ἀρετήν, θεοὺς αὐτὰς εἶναι φήσομεν, εἴτε ἐν σώμασιν ἐνοῦσαι, ζῶα ὄντα, κοσμοῦσι πάντα οὐρανὸν εἴτε ὅπῃ τε καὶ ὅπως; εἴθ' ὅς τις ταῦτα ὁμολογεῖ, ὑπομένει μὴ θεῶν εἶναι πλήρη πάντα;

ΚΛ. Οὐκ ἔστιν οὕτως, ὦ ξένε, παραφρονῶν οὐδείς.

ΑΘ. Τῷ μὲν τοίνυν μὴ νομίζοντι θεοὺς ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία, εἰπόντες ὅρους ἀπαλλαττώμεθα.

ΚΛ. Τίνας;

ΑΘ. Ἢ διδάσκειν ἡμᾶς ὡς οὐκ ὀρθῶς λέγομεν τιθέμενοι ψυχὴν γένεσιν ἁπάντων εἶναι πρώτην καὶ τἆλλα ὁπόσα τούτων ξυνεπόμενα εἴπομεν, ἢ μὴ δυνάμενον βέλτιον λέγειν ἡμῶν ἡμῖν πείθεσθαι καὶ ζῆν θεοὺς ἡγούμενον εἰς τὸν ἐπίλοιπον βίον. ὁρῶμεν οὖν εἴτε ἱκανῶς ἤδη τοῖς οὐχ ἡγουμένοις θεοὺς εἰρήκαμεν ὡς εἰσὶ θεοί, εἴτε ἐπιδεῶς.

ΚΛ. Ἥκιστά γε, ὦ ξένε, πάντων ἐπιδεῶς.

ΑΘ. Τούτοις μὲν τοίνυν ἡμῖν τὸ λόγων τέλος ἐχέτω· τὸν δὲ ἡγούμενον μὲν θεοὺς εἶναι, μὴ φροντίζειν δὲ αὐτοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραμυθητέον. Ὦ ἄριστε δὴ φῶμεν, ὅτι μὲν ἡγεῖ θεούς,

mae omnibus virtutibus praeditae horum omnium causae demonstratae sunt, Deos esse eas affirmabimus, sive in corporibus sint et tanquam animalia quaedam coelum totum exorment, sive quomodocunque aliter agere id dicantur. *Cli.* Omnino. *Athen.* Ita ergo istis concessis, poteritne aliquis negare, plena Deorum omnia esse? *Cli.* Nullus adeo mente captus est, hospes. *Athen.* Ei ergo, qui Deos esse negat, positis terminis, o Clinia et Megille, sermonem iam relinquamus. *Cli.* Quos terminos imponemus? *Athen.* Ut vel doceat nos non recte opinari, cum animam generationem primam omnium dicimus; ceteraque a nobis consequenter dicta vera non esse: vel si nihil melius quam nos dicere potest, nobis credat, et ita in posterum vivat, ut Deos esse non ambigat. verum consideremus nunc, utrum sufficienter, Deos esse, adversus negantes ostendimus, an non. *Cli.* Sufficienter dictum est, hospes. *Athen.* Disputatio igitur adversus istos finem habeat. sed ille iam, qui, quamvis Deos esse dicat, curam tamen humanarum rerum negat habere, sic a nobis est suadendus. O vir eximie, dicamus, natura quaedam divinitati cognata ad rem

συγγένειά τις ἴσως σε θεία πρὸς τὸ ξύμφυτον ἄγει τιμᾶν καὶ νομίζειν εἶναι· κακῶν δὲ ἀνθρώπων καὶ ἀδίκων τύχαι ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἀληθείᾳ μὲν οὐκ εὐδαίμονες, δόξαις δὲ εὐδαιμονιζόμεναι σφόδρα ἀλλ' οὐκ ἐμμελῶς ἄγουσί σε πρὸς ἀσέβειαν, ἔν τε Μούσαις οὐκ ὀρθῶς ὑμνούμεναι ἅμα καὶ παντοίοις λόγοις. ἢ καὶ πρὸς τέλος ἴσως ἀνοσίους ἀνθρώπους ὁρῶν ἐλθόντας γηραιούς, παῖδας παίδων καταλιπόντας ἐν τιμαῖς ταῖς μεγίσαις, ταράττει τὰ νῦν ἐν ἅπασι τούτοις, ἰδὼν ἢ δι' ἀκοῆς αἰσθόμενος ἢ καὶ παντάπασιν αὐτὸς αὐτόπτης προστυχὼν πολλῶν ἀσεβημάτων καὶ δεινῶν γενομένων τισὶ δι' αὐτὰ ταῦτα ἐκ σμικρῶν εἰς τυραννίδας τε καὶ τὰ μέγιστα ἀφικομένους· τότε διὰ πάντα τὰ τοιαῦτα δῆλος εἶ μέμφεσθαι μὲν θεοὺς ὡς αἰτίους ὄντας τῶν τοιούτων διὰ ξυγγένειαν οὐκ ἂν ἐθέλων· ἀγόμενος δὲ ὑπό τινος ἀλογίας ἅμα καὶ οὐ δυνάμενος δυσχεραίνειν θεοὺς εἰς τοῦτο νῦν τὸ πάθος ἐλήλυθας, ὥστ' εἶναι μὲν δοκεῖν αὐτούς, τῶν δὲ ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν καὶ ἀμελεῖν πραγμάτων. ἵνα οὖν μὴ ἐπὶ μεῖζον ἔλθῃ σοι πάθος πρὸς ἀσέβειαν τὸ νῦν παρὸν δόγμα, ἀλλ' ἐάν πως οἷον ἀποδιοπομπήσασθαι λόγοις

tibi coniunctam affirmandam colendamque ducit, quando Deos esse asseris. Sed improborum iniustorumque hominum publice privatimque successus, qui, licet revera felices non sint, vulgo tamen felices habentur, et carminibus frequenter ceterisque sermonibus extolluntur, temere ad impietatem te praecipitem agunt: aut etiam, cum scelestos homines videas ad senium usque ita devenire, ut filios atque nepotes in maximis relinquant honoribus, valde turbaris. audisti fortassis aut etiam ipse vidisti nonnullos, quamvis iniuste et impie multa gesserint, propter ipsa tamen scelera ex re parva in magnam et ex infimo gradu ad tyrannidem pervenisse. propterea cum Deos harum rerum auctores esse propter ipsam cum illis coniunctionem incusare et adversus eos peccare nolis, nonnulla ductus absurditate, ac Diis ipsis succensere non valens, huc tandem delapsus es, ut, licet Deos esse arbitreris, humanas tamen res ab illis negligi credas. ne igitur haec opinio ad graviorem te trudat impietatis morbum, remedium pro viribus, opinionem hanc refutantes, adhibeamus. quocirca

αὐτὸ προσιὸν γενώμεθα δυνατοί, πειρώμεθα, συνάψαντες τὸν ἑξῆς λόγον ᾧ πρὸς τὸν τὸ παράπαν οὐχ ἡγούμενον θεοὺς ἐξ ἀρχῆς διεπεραναμεθα, τούτῳ τὰ νῦν πρὸς χρήσασθαι. σὺ δ', ὦ Κλεινία τε καὶ Μέγιλλε, ὑπὲρ τοῦ νέου καθά περ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποκρινόμενοι διαδέχεσθε· ἂν δέ τι δύσκολον ἐμπίπτῃ τοῖς λόγοις, ἐγὼ σφῷν ὥς περ νῦν δὴ δεξάμενος διαβιβῶ τὸν ποταμόν.

Κλ. Ὀρθῶς λέγεις· καὶ σύ τε οὕτω ταῦτα δρᾶ ποιήσομέν τε ἡμεῖς εἰς τὸ δυνατὸν ἃ λέγεις.

Αθ. Ἀλλ' οὐδὲν τάχ' ἂν ἴσως εἴη χαλεπὸν ἐνδείξασθαι τοῦτό γε, ὡς ἐπιμελεῖς σμικρῶν εἰσὶ θεοὶ οὐχ ἧττον ἢ τῶν μεγέθει διαφερόντων. ἤκουε γάρ που καὶ παρῆν τοῖς νῦν δὴ λεγομένοις, ὡς ἀγαθοί γε ὄντες πᾶσαν ἀρετὴν τὴν τῶν πάντων ἐπιμέλειαν οἰκειοτάτην αὑτῶν οὖσαν κέκτηνται.

Κλ. Καὶ σφόδρα γε ἐπήκουον.

Αθ. Τὸ μετὰ τοῦτο τοίνυν κοινῇ συνεξεταζόντων, τίνα λέγοντες ἀρετὴν αὐτῶν ὁμολογοῦμεν αὐτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. φέρε, τὸ σωφρονεῖν νοῦν τε κεκτῆσθαι φαμὲν ἀρετῆς, τὰ δ' ἐναντία κακίας;

Κλ. Φαμέν.

Αθ. Τί δέ; ἀρετῆς μὲν ἀνδρίαν εἶναι, δειλίαν δὲ κακίας;

sequentem disputationem cum praecedente illa ratione iungemus, qua adversus eos etiam, qui Deos esse negabant, usi sumus. tu vero, Clinia et Megille, pro adolescente, ut fecistis hactenus, respondete. atque ego, si arduum quid inciderit, vos suscipiens, ut nunc feci, trans fluvium ducam. *Cli.* Recte dicis: et ita facito. nos quoque pro viribus faciemus. *Athen.* Non erit forsan difficile demonstrare Deos non minus minimarum rerum quam maximarum curam habere: praesertim cum paulo ante dictum fuerit eos omni virtute refertos providentiam omnium sibi propriam vendicare. *Cli.* Et maxime quidem. *Athen.* Quod sequitur, communiter investigemus, quae sit virtus eorum, qua boni esse conceduntur. age, nonne temperatum esse mentemque habere virtuti dantur, et contraria vitio? *Cli.* Certe. *Athen.* Quid porro? nonne fortitudo virtuti etiam datur, timiditas vitio?

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Καὶ τὰ μὲν αἰσχρὰ τούτων, τὰ δὲ καλὰ φήσομεν;

ΚΛ. Ἀνάγκη.

ΑΘ. Καὶ τῶν μὲν προσήκειν ἡμῖν, εἴ περ, ὁπόσα φλαῦρα, θεοῖς δὲ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν τῶν τοιούτων μετὸν ἐροῦμεν;

ΚΛ. Καὶ ταῦθ' οὕτως ὁμολογοῖ πᾶς ἄν.

ΑΘ. Τί δαί; ἀμέλειάν τε καὶ ἀργίαν καὶ τρυφὴν εἰς ἀρετὴν ψυχῆς θήσομεν; ἢ πῶς λέγεις;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Ἀλλ' εἰς τοὐναντίον;

901 ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τἀναντία ἄρα τούτοις εἰς τοὐναντίον.

ΚΛ. Τοὐναντίον.

ΑΘ. Τί οὖν δή; τρυφῶν καὶ ἀμελὴς ἀργός τε, ὃν ὁ ποιητὴς κηφῆσι κοθούροισι μάλιστα εἴκελον ἔφασκεν εἶναι, γίγνοιτ' ἂν ὁ τοιοῦτος πᾶσιν ἡμῖν;

ΚΛ. Ὀρθότατά γε εἰπών.

ΑΘ. Οὐκοῦν τόν γε θεὸν οὐ ῥητέον ἔχειν ἦθος τοιοῦτον ὅ γέ τοι αὐτὸς μισεῖ· τῷ τέ τι τοιοῦτον φθέγγεσθαι πειρωμένῳ οὐκ ἐπιτρεπτέον.

ΚΛ. Οὐ μὲν δή· πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Ὧι δὴ προσήκει μὲν πράττειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι διαφερόντως τινός, ὁ δὲ τούτου γε νοῦς τῶν

Cli. Valde. *Athen.* Et horum alia turpia, alia honesta dicuntur? *Cli.* Necesse est. *Athen.* Et quae in his vitia sunt, nobis quidem inesse posse: Deos vero eorum participes nullo modo dicemus? *Cli.* Haec etiam quivis concederet. *Athen.* Nunquid negligentiam, delicias, otium, animi virtutem putabimus? an aliter? *Cli.* At quomodo? *Athen.* Num contra? *Cli.* Ita sane. *Athen.* Horum ergo contraria in contrarium. *Cli.* Sic utique. *Athen.* Qui deliciis, negligentiae otioque deditus est, quem Hesiodus ignavis maxime fucis similem dicit, nonne odio nobis habetur? *Cli.* Rectissime profecto poëta ille cecinit. *Athen.* Non ergo dicendus Deus eos mores habere, quos odit: nec permittendus est ullus ita dicere. *Cli.* Nullo modo. *Athen.* An ille, ad quem operis alicuius effectio et cura maxime pertinet, magna

μὲν μεγάλων ἐπιμελεῖται, τῶν σμικρῶν δὲ ἀμελεῖ, κατὰ τίνα ἐπαινοῦντες τὸν τοιοῦτον λόγον οὐκ ἂν παντάπασι πλημμελοῖμεν; σκοπῶμεν δὲ ὧδε. ἆρ' οὐ κατὰ δύο εἴδη τὸ τοιοῦτον πράττει ὁ πράττων εἴτε θεὸς εἴτ' ἄνθρωπος;

ΚΛ. Ποίω δὴ λέγομεν;

ΑΘ. Ἢ διαφέρον οὐδὲν οἰόμενος εἶναι τῷ ὅλῳ ἀμελουμένων τῶν σμικρῶν, ἢ ῥᾳθυμίᾳ καὶ τρυφῇ, εἰ διαφέρει, ὁ δὲ ἀμελεῖ. ἢ ἔχειν ἄλλως πως γιγνομένη ἀμέλεια; οὐ γάρ που ὅταν γε ἀδύνατον ᾖ τῶν ἁπάντων ἐπιμελεῖσθαι, τότε ἀμέλεια ἔξαι τῶν σμικρῶν ἢ μεγάλων μὴ ἐπιμελουμένῳ, ὧν ἂν δυνάμει θεὸς ἢ φαῦλός τις ὢν ἐλλιπὴς καὶ μὴ δυνατὸς ἐπιμελεῖσθαι γίγνηται.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Νῦν δὴ δύ' ὄντες τρισὶν ἡμῖν οὖσιν ἀποκρινάσθωσαν οἱ θεοὺς μὲν ἀμφότεροι ὁμολογοῦντες εἶναι, παραιτητοὺς δὲ ἄτερος, ὁ δὲ ἀμελεῖς τῶν σμικρῶν. πρῶτον μὲν θεοὺς ἀμφότεροί φατε γιγνώσκειν καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν πάντα, λαθεῖν δὲ αὐτοὺς οὐδὲν δυνατὸν εἶναι τῶν ὑπόσων εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις τε καὶ ἐπιστῆμαι. ταύτῃ λέγετε ἔχειν ταῦτα, ἢ πῶς;

ΚΛ. Οὕτως.

in eo opere curabit, parva contemnet? quomodo, si hanc opinionem laudaverimus, non errabimus? sed ita istud consideremus: nonne, sive homo sive Deus, duabus de causis negligit? *Cli.* Quibus? *Athen.* Vel quia nihil interesse totius putat, si parva negliguntur: vel quia, licet interesse opinetur, pigritia tamen mollitieque detentus negligit. aliter enim negligentia non contingit. nam quando quis non potest omnium curam gerere magnorum parvorumque, atque ideo imbecillitate impeditus non curat, negligentia tunc in eo esse non dicitur: sive homo quidam sit impotens, sive Deus aliquis non posse fingatur. *Cli.* Non certe. *Athen.* Sed nunc illi duo tribus nobis respondeant, qui, licet Deos esse concedant, alter tamen facile placabiles, alter in rebus parvis negligentes putat; primumque sic interrogentur: ambo Deos asseritis scire, videre audireque omnia, nihilque ipsos effugere posse eorum, quae aut sensu aut intellectu percipiuntur? haecne ita se habere dicitis? an aliter? sic.

ΑΘ. Τί δαί; δύνασθαι πάντα ὁπόσων αὖ δύναμίς ἐστι θνητοῖς τε καὶ ἀθανάτοις;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὐ συγχωρήσονται καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν;

ΑΘ. Καὶ μὴν ἀγαθούς γε καὶ ἀρίστους ὡμολογήκαμεν αὐτοὺς εἶναι πάντες ὄντες.

ΚΛ. Σφόδρα γε.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν οὐ ῥᾳθυμίᾳ μὲν καὶ τρυφῇ ἀδύνατον αὐτοὺς ὁμολογεῖν πράττειν ὁτιοῦν τὸ παράπαν, ὄντας γε οἵους ὡμολογοῦμεν; δειλίας γὰρ ἔκγονος ἔν γε ἡμῖν ἀργία, ῥᾳθυμία δὲ ἀργίας καὶ τρυφῆς. 10

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΑΘ. Ἀργίᾳ μὲν δὴ καὶ ῥᾳθυμίᾳ οὐδεὶς ἀμελεῖ θεῶν· οὐ γὰρ μέτεσιν αὐτῷ που δειλίας.

ΚΛ. Ὀρθότατα λέγεις.

ΑΘ. Οὐκοῦν τὸ λοιπόν, εἴ περ ἀμελοῦσι τῶν 902 σμικρῶν καὶ ὀλίγων τῶν περὶ τὸ πᾶν, ἢ γιγνώσκοντες ὡς τὸ παράπαν οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, δρῷεν ἂν τοῦτο, ἢ τί τὸ λοιπὸν πλὴν τὸ γιγνώσκειν τοὐναντίον; 20

ΚΛ. Οὐδέν.

ΑΘ. Πότερον οὖν, ὃ ἄρισε καὶ βέλτισε, θῶμέν σε λέγοντα, ὡς ἀγνοοῦντάς τε καὶ δέον ἐπιμελεῖσθαι δι' ἄγνοιαν ἀμελοῦντας, ἢ γιγνώσκοντας ὅτι δεῖ,

deinde omnia eos posse, quaecunque mortales immortalesve possunt? *Cli.* Absque dubio ita esse concedent. *Athen.* Bonos etiam, immo optimos esse, quinque confessi sumus. *Cli.* Omnino. *Athen.* Nulla ergo pigritia, nulla mollitie capi eos possibile: quandoquidem tales sunt, quales esse consensimus. nam a timiditate in nobis otium nascitur: pigritia vero ab otio atque mollitie. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Nullus ergo Deorum otio pigritiaque corruptus quicquam negligit, nullius enim timiditatis Deus est particeps. *Cli.* Probe. *Athen.* Ergo relinquitur, si parvas paucasque in universo res negligunt, ut ita negligant, aut quia contemnenda illa esse sciunt: aut quidnam aliud reliquum est quam huius contrarium? *Cli.* Nihil penitus. *Athen.* Utrum ergo, ô vir eximie, te dicere affirmabimus? an quod propter ignorantiam, cum providere debeant, non provideant? an, sicut improbos

καθά περ οἱ φαυλότατοι τῶν ἀνθρώπων λέγονται ποιεῖν, εἰδότες ἄλλα εἶναι βελτίω πράττειν ὧν δὴ πράττουσι διά τινας ἥττας ἡδονῶν ἢ λυπῶν οὐ ποιεῖν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Οὐκοῦν δὴ τά γε ἀνθρώπινα πράγματα τῆς τε ἐμψύχου μετέχει φύσεως ἅμα, καὶ θεοσεβέστατον αὐτό ἐστι πάντων ζώων ἄνθρωπος.

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Θεῶν γε μὴν κτήματά φαμεν εἶναι πάντα ὁπόσα θνητὰ ζῶα, ὧν περ καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον.

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἤδη τοίνυν σμικρὰ ἢ μεγάλα τις φάτω ταῦτα εἶναι τοῖς θεοῖς· οὐδετέρως γὰρ τοῖς κεκτημένοις ἡμᾶς ἀμελεῖν ἂν εἴη προσῆκον, ἐπιμελεστάτοις γε οὖσι καὶ ἀρίστοις. σκοπῶμεν γὰρ δὴ καὶ τόδε ἔτι πρὸς τούτοις.

ΚΛ. Τὸ ποῖον;

ΑΘ. Τὸ περί τε αἰσθήσεως καὶ δυνάμεως, ἆρ' οὐκ ἐναντίως ἀλλήλοιν πρὸς ῥᾳστώνην καὶ χαλεπότητά ἐσον πεφυκότε.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ὁρᾶν μέν που καὶ ἀκούειν τὰ σμικρὰ χαλεπώτερον ἢ τὰ μεγάλα, φέρειν δὲ αὖ καὶ κρατεῖν καὶ

homines dicimus meliora quidem videre, sed voluptate aut dolore fractos deteriora sequi, sic Deos, quamvis sciant providendum esse, similiter non providere? *Cli.* Quomodo id fieri potest? *Athen.* Praeterea res humanae viventis naturae participes sunt: et homo ipse prae ceteris animalibus Dei cultor diligentissimus est. *Cli.* Apparet. *Athen.* Quin etiam mortalia cuncta viventia a Diis fieri possiderique, quemadmodum et coelum universum, dicimus. *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Iam ergo, seu parva haec sive magna quis dixerit Diis esse, nullo modo, cum providentissimi atque optimi sint, negligenda sibi sua possessio est. sed istud praeterea consideremus. *Cli.* Quidnam? *Athen.* Num sensus et res contrario inter se modo ad facilitatemque difficultatemque se naturaliter habeant. *Cli.* Quid ais? *Athen.* Parva quippe difficilius quam magna videntur et audiuntur. facilius autem tenentur ferunturque et providentia gubernantur

ἐπιμελεῖσθαι τῶν σμικρῶν καὶ ὀλίγων παντὶ ῥᾷον ἢ τῶν ἐναντίων.

ΚΛ. Καὶ πολύ γε.

ΑΘ. Ἰατρῷ δὲ προστεταγμένον ὅλον τι θεραπεύειν βουλομένῳ καὶ δυναμένῳ, τῶν μὲν μεγάλων ἐπιμελουμένῳ, τῶν μορίων δὲ καὶ σμικρῶν ἀμελοῦντι, ἕξει ποτὲ καλῶς αὐτῷ τὸ πᾶν;

ΚΛ. Οὐδαμῶς.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ κυβερνήταις οὐδὲ στρατηγοῖς οὐδ' οἰκονόμοις οὐδ' αὖ τισὶ πολιτικοῖς οὐδ' ἄλλῳ τῶν τοιούτων οὐδενὶ χωρὶς τῶν ὀλίγων καὶ σμικρῶν πολλὰ ἢ μεγάλα· οὐδὲ γὰρ ἄνευ σμικρῶν τοὺς μεγάλους φασὶν οἱ λιθολόγοι λίθους εὖ κεῖσθαι.

ΚΛ. Πῶς γὰρ ἄν;

ΑΘ. Μὴ τοίνυν τόν γε θεὸν ἀξιώσωμέν ποτε θνητῶν δημιουργῶν φαυλότερον, οἳ τὰ προσήκοντα αὑτοῖς ἔργα, ὅσῳ περ ἂν ἀμείνους ὦσι, τόσῳ ἀκριβέστερα καὶ τελεώτερα μιᾷ τέχνῃ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεὸν ὄντα τε σοφώτατον βουλόμενόν τ' ἐπιμελεῖσθαι καὶ δυνάμενον, ὧν μὲν ῥᾷον ἦν ἐπιμεληθῆναι σμικρῶν ὄντων, μηδαμῇ ἐπιμελεῖσθαι καθάπερ ἀργὸν ἢ δειλόν τινα διὰ πόνους ῥᾳθυμοῦντα, τῶν δὲ μεγάλων.

parva omnia et pauca, quam eorum contraria. *Cli.* Certe multo facilius. *Athen.* Quid vero? cum medicus totum corpus curare velit ac possit, si magnis providebit, parva contempserit, an bene huic unquam se rem habebit? *Cli.* Nunquam. *Athen.* Sed nec gubernatores neque imperatores nec patresfamilias neque civitatum moderatores, neque ulli omnino tales, paucis parvisque neglectis, recte multa et ingentia gubernabunt. nam lapides quoque magnos sine parvis bene strui negant architecti. *Cli.* Certe. *Athen.* Caveamus autem, ne Deum mortalibus opificibus viliorem putemus. isti sane, quanto peritiores sunt, tanto magis ea in propriis ipsorum operibus et parva simul et magna exquisitius absolutiusque perficiunt: Deus vero, qui sapientissimus est et curare potest ac vult, magnis quidem providebit solum, parva autem, quae facilius gubernari possunt, propter pi-

ΚΛ. Μηδαμῶς δόξαν τοιαύτην περὶ θεῶν, ὦ ξένε, ἀποδεχώμεθα· οὐδαμῇ γὰρ οὔτε ὅσιον οὔτ' ἀληθὲς τὸ διανόημα διανοοίμεθ' ἄν.

ΑΘ. Δοκοῦμεν δέ μοι νῦν ἤδη μάλιστα μετρίως διειλέχθαι τῷ φιλαιτίῳ τῆς ἀμελείας πέρι θεῶν.

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Τῷ γε βιάζεσθαι τοῖς λόγοις ὁμολογεῖν αὐτὸν μὴ λέγειν ὀρθῶς. Ἐπῳδῶν γε μὴν προσδεῖσθαί μοι δοκεῖ μύθων ἔτι τινῶν.

ΚΛ. Ποίων, ὦ 'γαθέ;

ΑΘ. Πείθωμεν τὸν νεανίαν τοῖς λόγοις ὡς τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ ὅλου πάντ' ἐξ ἀνάγκης συντεταγμένα, ὧν καὶ τὸ μέρος εἰς δύναμιν ἕκαστον τὸ προσῆκον πάσχει καὶ ποιεῖ. τούτοις δ' εἰσὶν ἄρχοντες προστεταγμένοι ἑκάστοις ἐπὶ τὸ σμικρότατον ἀεὶ πάθης καὶ πράξεως, εἰς μερισμὸν τὸν ἔσχατον τέλος ἀπειργασμένοι· ὧν ἓν καὶ τὸ σόν, ὦ σχέτλιε, μόριον εἰς τὸ πᾶν ξυντείνει βλέπον ἀεί, καί περ πάνσμικρον ὄν. σὲ δὲ λέληθε περὶ τοῦτο αὐτὸ ὡς γένεσις ἕνεκα ἐκείνου γίγνεται πᾶσα, ὅπως ᾖ ἡ τῷ τοῦ παντὸς βίῳ ὑπάρχουσα εὐδαίμων οὐσία, οὐχ ἕνεκα

gritiam et ignaviam negliget? *Cli.* Nullo modo hanc, hospes, de Diis opinionem admittendam putamus. nefaria enim haec et falsa penitus cogitatio. *Athen.* Satis iam adversus eum, qui negligentiae crimine Deos incusat, disputasse videmur. *Cli.* Certe. *Athen.* Verum hactenus quodammodo ratione coëgimus: ut falsa se opinari confiteretur. indigere quoque persuasione, qua veluti cantu quodam capiatur, existimo. *Cli.* Quaenam haec persuasio est? *Athen.* Huic adolescenti persuadeamus eum, qui toti providet, ad virtutem salutemque totius omnia ordinare, cuius pars quaeque pro viribus, quod sibi convenit, agit et patitur: atque his singulis praepositi principes sunt, qui minimarum etiam actionum passionumque, per singulas et extremas universi particulas distributione ad ultimum usque peracta, curam habent. quarum una tua, o miser, particula est, quae et ad totum semper respicit, quamvis minima sit. tu vero ignoras, omnem singulorum generationem illius gratia fieri, ut universi ipsius beata vita sit. eius substantia non tui gratia est, sed illius

σοῦ γιγνομένη, σὺ δὲ ἕνεκα ἐκείνου. πᾶς γὰρ ἰατρὸς καὶ πᾶς ἔντεχνος δημιουργὸς παντὸς μὲν ἕνεκα πάντα ἐργάζεται, πρὸς τὸ κοινῇ ξυντεῖνον βέλτιστον, μέρος μὴν ἕνεκα ὅλου καὶ οὐχ ὅλον μέρους ἕνεκα ἀπεργάζεται. σὺ δὲ ἀγανακτεῖς ἀγνοῶν ὅπῃ τὸ περὶ σὲ ἄριστον τῷ παντὶ ξυμβαίνει καὶ σοὶ κατὰ δύναμιν τὴν τῆς κοινῆς γενέσεως. ἐπεὶ δὲ ἀεὶ ψυχὴ συντεταγμένη σώματι τοτὲ μὲν ἄλλῳ, τοτὲ δὲ ἄλλῳ, μεταβάλλει παντοίας μεταβολὰς δι' ἑαυτὴν ἢ δι' ἑτέραν ψυχήν, οὐδὲν ἄλλο ἔργον τῷ πεπευτῇ λείπεται πλὴν μετατιθέναι τὸ μὲν ἄμεινον γιγνόμενον ἦθος εἰς βελτίω τόπον, χεῖρον δὲ εἰς τὸν χείρονα, κατὰ τὸ πρέπον αὐτῶν ἕκαστον, ἵνα τῆς προσηκούσης μοίρας λαγχάνῃ.

ΚΛ. Πῇ λέγεις;

ΑΘ. Ἥπερ ἂν ἔχοι λόγον ῥᾳστώνη ἐπιμελείας θεοῖς τῶν πάντων, ταύτῃ μοι δοκῶ φράζειν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὸ ὅλον ἀεὶ βλέπων πλάττοι τις μετασχηματίζων τὰ πάντα, οἷον ἐκ πυρὸς ὕδωρ ἔμψυχον, καὶ μὴ ξύμπολλα ἐξ ἑνὸς ἢ ἐκ πολλῶν ἕν, πρώτης ἢ δευτέρας ἢ καὶ τρίτης γενέσεως μετειληφότα, πλήθεσιν ἄπειρ' ἂν

tu gratia factus es. mediens enim omnis et artificiosus opifex omnis totius gratia singula facit, et ad communem perfectionem dirigit omnia: non totum ad partem, sed partes ad totum singulas referens. tu autem moleste fers, quia ignoras, quo pacto, quod tibi optimum est, universo simul et tibi pro communis generationis viribus convenit. quoniam vero anima cum corpore semper, modo cum alio, deinde cum alio coniuncta, variis mutationibus aut propter se ipsam aut propter aliam animam, commutatur, nihil aliud harum rerum ordinatori, tanquam talos iacienti, restat, quam ut quasi transponendo permutet, meliores quidem mores in meliorem locum, in deteriorem vero deteriores, prout singulis convenit, ut sortem sibi congruam singula consequantur. *Cli.* Quomodo id ais? *Athen.* Ea ratione mihi dicere videor, qua facillime Dii cunctis provideant. nam si quis ad totum semper respiciens fingit quaeque, et ad ipsum omnia transfigurat, ut ex igne aquam animatam, nec multa simul ex uno vel ex multis unum, primae aut secundae aut tertiae generationis participantia, multitudine infinita transpositi huius or-

εἴη τῆς μετατιθεμένης κοσμήσεως· νῦν δ' ἔχει θαυμαστὴ ῥᾳστώνη τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ.

ΚΛ. Πῶς αὖ λέγεις;

ΑΘ. Ὧδε. ἐπειδὴ κατεῖδεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς ἐμψύχους οὔσας τὰς πράξεις ἁπάσας καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐν αὐταῖς οὖσαν, πολλὴν δὲ κακίαν, ἀνώλεθρον δὲ ὂν γενόμενον, ἀλλ' οὐκ αἰώνιον, ψυχὴν καὶ σῶμα, καθά περ οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοί — γένεσις γὰρ οὐκ ἄν ποτε ἦν ζώων ἀπολομένου τούτοιν θατέρου — καὶ τὸ μὲν ὠφελεῖν ἀεὶ πεφυκός, ὅσον ἀγαθὸν ψυχῆς, διενοήθη, τὸ δὲ κακὸν βλάπτειν· ταῦτα πάντα ξυνιδὼν ἐμηχανήσατο ποῦ κείμενον ἕκαστον τῶν μερῶν νικῶσαν ἀρετήν, ἡττωμένην δὲ κακίαν ἐν τῷ παντὶ παρέχοι μάλιστ' ἂν καὶ ῥᾷστα καὶ ἄριστα. μεμηχάνηται δὴ πρὸς πᾶν τοῦτο τὸ ποιόν τι γιγνόμενον ἀεὶ ποίαν ἕδραν δεῖ μεταλαμβάνον οἰκίζεσθαι καὶ τίνας ποτὲ τόπους. τῆς δὲ γενέσεως τὸ ποίου τινὸς ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἑκάστων ἡμῶν τὰς αἰτίας. ὅπῃ γὰρ ἂν ἐπιθυμῇ καὶ ὁποῖός τις ὢν τὴν ψυχήν, ταύτῃ σχεδὸν ἑκάστοτε καὶ τοιοῦτος γίγνεται ἅπας ἡμῶν ὡς τὸ πολύ.

ΚΛ. Τὸ γοῦν εἰκός.

ΑΘ. Μεταβάλλει μὲν τοίνυν πάνθ' ὅσα μέτοχα

natus erunt. nunc autem mira facilitas in eius opere est, qui toti providet. *Cli.* Quo pacto id rursus ais? *Athen.* Ita. quoniam rex actiones hominum omnes animatas esse perspexit, multamque ipsas in se virtutem, multam etiam pravitatem habere; quodve factum est, animam et corpus, perditionem non pati, neque tamen aeternum esse, qua lege Dii sunt: nam si alterutrum horum perderetur, omnis cessaret animalium generatio: praeterea quod ipsius animae bonum est iuvare, quod malum, contra nocere: haec, inquam, omnia quoniam perspexit, iccirco excogitavit, ubi pars quaeque locata, maxime, optime facillimeque virtuti victoriam, vitio vero, ne vincat, impedimentum in universo praebere possit. adinvenit igitur ad universum hoc, quale factum quodlibet, qualem sedem habitationemque, et qualia loca sortiri debeat. causas vero talis cuiusdam aut talis gignendi voluntatibus nostris dimisit. ubicunque enim quis cupiat, qualisque animus sit, ibi ferme semper habitat et talis fit ut plurimum. *Cli.* Congrue. *Athen.* Quaecunque igitur animam habent, transmutan-

ἐξι ψυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν· μεταβάλλοντα δὲ φέρεται κατὰ τὴν τῆς εἱμαρμένης τάξιν καὶ νόμον. σμικρότερα μὲν τῶν ἠθῶν μεταβάλλοντα ἐλάττω κατὰ τὸ τῆς χώρας ἐπίπεδον μεταπορεύεται, πλείω δὲ καὶ ἀδικώτερα μεταπεσόντα εἰς βάθος τά τε κάτω λεγόμενα τῶν τόπων, ὅσα Ἅιδην τε καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα τῶν ὀνομάτων ἐπονομάζοντες σφόδρα φοβοῦνται καὶ ὀνειροπολοῦσι ζῶντες διαλυθέντες τε τῶν σωμάτων. μείζω δὲ δὴ ψυχὴ κακίας ἢ ἀρετῆς ὁπόταν μεταλάβῃ διὰ τὴν αὑτῆς βούλησίν τε καὶ ὁμιλίαν γενομένην ἰσχυράν, ὁπόταν μὲν ἀρετῇ θείᾳ προσμίξασα γίγνηται διαφερόντως τοιαύτη, διαφέροντα καὶ μετέβαλε τόπον ἅγιον ὅλον, μετακομισθεῖσα εἰς ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον· ὅταν δὲ τἀναντία, ἐπὶ τἀναντία μεθιδρύσασθαι τὸν αὑτῆς βίον.

αὕτη τοι δίκη ἐξὶ θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
ὦ παῖ καὶ νεανίσκε ἀμελεῖσθαι δοκῶν ὑπὸ θεῶν· κακίω μὲν γιγνόμενον πρὸς τὰς κακίους ψυχάς, ἀμείνω δὲ πρὸς τὰς ἀμείνους πορευόμενον ἔν τε ζωῇ καὶ ἐν πᾶσι θανάτοις πάσχειν τε καὶ ποιεῖν ἃ προσῆκον δρᾶν ἐξὶ τοῖς προσφερέσι τοὺς προσφερεῖς. ταύτης τῆς δίκης

tur: quippe cum transmutationis in se ipsis causam habeant, transmutata secundum ordinem legemque fatorum feruntur. et quae minus peccarunt, minus profundae, ac in regionis superficie vagantur: quae magis atque atrocius, decidunt in profundum et in regionem inferiorem delabuntur, quam Inferorum vocabulo similibusque nominibus appellantes, tam viventes quam a corporibus soluti, somniant atque formidant. anima vero, quae maioris virtutis vel vitii compos est, quando propria voluntate et assidua consuetudine vehementius permutata, divinae virtuti adhaesit, talisque praecipue facta est, in locum similiter longe meliorem sanctumque transfertur: quae vero contrario modo affecta est, in contrarium translata vitam peragit suam. hoc Deorum, qui coelum habitant, o puer et adolescens, qui a Diis negligi putas, iudicium est, ut qui peior sit, ad peiores, qui melior, ad meliores animas, tam in vita quam in omni morte proficiscatur, patiaturque et agat, quae a similibus ad similes fieri oportet. quare nec tu nec alius ullus optet confidatque se

οὔτε σὺ μή ποτε οὔτε εἰ ἄλλος ἀτυχὴς γενόμενος ἐπεύ- 905
ξηται περιγενέσθαι θεῶν· ἣν πασῶν δικῶν διαφερόντως
ἕκαξάν τε οἱ τάξαντες χρεών τε ἐξευλαβεῖσθαι τὸ πα-
ράπαν. οὐ γὰρ ἀμεληθήσει ποτὲ ὑπ' αὐτῆς· οὐχ οὕτω
σμικρὸς ὢν δύσει κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδ' ὑψη-
λὸς γενόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτήσει, τίσεις δὲ
αὐτῶν τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν εἴτ' ἐνθάδε μένων
εἴτε καὶ ἐν Ἅιδου διαπορευθεὶς εἴτε καὶ τούτων εἰς
ἀγριώτερον ἔτι διακομισθεὶς τόπον. ὁ αὐτὸς δὲ λόγος
10 σοι καὶ περὶ ἐκείνων ἂν εἴη, τῶν οὓς σὺ κατιδὼν ἐκ
σμικρῶν μεγάλους γεγονότας ἀνοσιουργήσαντας ἤ τι
τοιοῦτον πράξαντας ᾠήθης ἐξ ἀθλίων εὐδαίμονας γε-
γονέναι, κἄτα ὡς ἐν κατόπτροις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν
ἡγήσω καθεωρακέναι τὴν πάντων ἀμέλειαν θεῶν, οὐκ
εἰδὼς αὐτῶν τὴν συντέλειαν, ὅπῃ ποτὲ τῷ παντὶ ξυμ-
βάλλεται. γιγνώσκειν δὲ αὐτήν, ὦ πάντων ἀνδρειότατε,
πῶς οὐ δεῖν δοκεῖς; ἣν τις μὴ γιγνώσκων οὐδ' ἂν τύ-
πον ἴδοι ποτέ, οὐδὲ λόγον ξυμβάλλεσθαι περὶ βίου
ἂν γένοιτο εἰς εὐδαιμονίαν τε καὶ δυσδαι-
20 μονα τύχην. ταῦτα εἰ μέν σε πείθει Κλεινίας ὅδε καὶ
ξύμπασα ἡμῶν ἥδε ἡ γερουσία, περὶ θεῶν ὡς οὐκ
οἶσθα ὅ τι λέγεις, καλῶς ἄν σοι θεὸς αὐτὸς ξυλλαμβά-

adeo felicem fore, ut iudicium hoc Deorum effugiat atque exsuperet. nam qui hoc sanxerunt, firmius quam cetera omnia stabilierunt, ut cavendum omnino sit. nunquam enim ab illo negligeris, nec si ita parvus sis, ut in terrae profundum ingrediaris, nec si adeo sublimis fias, ut pennis elevatus in coelum volas: sed convenientia supplicia dabis, sive hic manens, sive ad inferos profectus, sive ad remotiorem aliquem inaccessibilemque locum translatus. eadem quoque de illis ratio sit, quos per nefaria scelera ex parvis in magnos viros evasisse intuitus, putasti ad felicitatem ex miseria pervenisse. quorum in operationibus, velut in speculo, Deorum ad omnia negligentiam inspexisse existimasti: qui videlicet ignorabas, ad quid eorum progressus universo conducant. non oportet autem hoc, o vir praestantissime, ignorare, quod qui nescit, nec vivendi formam unquam conspiciet, nec verba de vitae beatitudine vel miseria facere poterit. quare si Clinias hic et universus hic seniorum coetus tibi persuasit te, quid de Diis dicas, penitus ignorare, satis tibi Deus

νοι· εἰ δ' ἐπιδεὴς ἔτι λόγου τινὸς ἂν εἴης, λεγόντων ἡμῶν πρὸς τὸν τρίτον ἐπάκουε, εἰ νοῦν καὶ ὁπωσοῦν ἔχεις. ὅτι μὲν γὰρ θεοί τ' εἰσὶ καὶ ἀνθρώπων ἐπιμέλονται, ἔγωγε οὐ παντάπασι φαύλως ἂν φαίην ἡμῖν ἀποδεδεῖχθαι· τὸ δὲ παραιτητοὺς αὖ θεοὺς εἶναι τοῖσιν ἀδικοῦσι, δεχομένους δῶρα, οὔ τέ τινι συγχωρητέον παντί τ' αὖ κατὰ δύναμιν τρόπῳ ἐλεγκτέον.

ΚΛ. Κάλλιστ' εἶπες, ποιῶμέν τε ὡς λέγεις.

ΑΘ. Φέρε δὴ πρὸς θεῶν αὐτῶν, τίνα τρόπον παραιτητοὶ γίγνοιντ' ἂν ἡμῖν, εἰ γίγνοιντο αὖ; καὶ τίνες ἢ ποῖοί τινες ὄντες; ἄρχοντας μὲν ἀναγκαῖόν που γίγνεσθαι τούς γε διοικήσοντας τὸν ἅπαντα ἐντελεχῶς οὐρανόν.

ΚΛ. Οὕτως.

ΑΘ. Ἆλλ' ἆρα τίσι προσφερεῖς τῶν ἀρχόντων; ἢ τίνες τούτοις, ὧν δυνατὸν ἡμῖν ἀπεικάζουσι τυγχάνειν μεζοσιν ἐλάττονας; πότερον ἡνίοχοί τινες ἂν εἶεν τοιοῦτοι ζευγῶν ἁμιλλωμένων ἢ πλοίων κυβερνῆται; τάχα δὲ κἂν ἀπεικασθεῖεν στρατοπέδων ἄρχουσί τισιν. εἴη δ' ἂν καὶ νόσων πόλεμον εὐλαβουμένοις ἰατροῖς ἐοικέναι περὶ σώματα, ἢ γεωργοῖς περὶ φυτῶν γένεσιν εἰω-
906 θυίας ὥρας χαλεπὰς διὰ φόβων προσδεχομένοις, ἢ καὶ ποιμνίων ἐπισάταις. ἐπειδὴ γὰρ συγκεχωρήκαμεν

faverit: sin vero rationem adhuc aliquam desideras, audi, quae ad tertium illum dicemus, si quo pacto mentis es particeps. profecto Deos esse hominibusque providere satis arbitror demonstratum. sed iniquorum hominum eos muneribus corrumpi, nullo modo dici permittendum est: et, si dicatur, omnino pro viribus refutandum. *Cli.* Praeclare dictum: et sic agamus. *Athen.* Age igitur per Deos ipsos, quonam modo placabiles fiunt, si quo pacto fiant: et qui et quales sunt, si placantur? principes enim esse eos necesse est, qui totum coelum perpetuo gubernaturi sunt. *Cli.* Certe. *Athen.* Sed quibusnam principibus similes sunt? quive illis principes similes, ut possibile nobis sit minores maioribus comparare? utrum aurigae aliqui certantium bigarum tales sunt, aut navium gubernatores? fortasse autem exercituum ducibus conferri possunt, vel medicis, qui bella morborum ab humanis corporibus arcent atque propulsant: aut agricolis, inimicas orientibus stirpibus tempestates timentibus caventibusque: aut etiam gregum armentorumque pastoribus. nam

ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι μὲν τὸν οὐρανὸν πολλῶν μεξὸν ἀγαθῶν, εἶναι δὲ καὶ τῶν ἐναντίων, πλειόνων δὲ τῶν μή, μάχη δή, φαμέν, ἀθάνατός ἐξιν ἡ τοιαύτη καὶ φυλακῆς θαυμαξῆς δεομένη. ξύμμαχοι δὲ ἡμῖν θεοί τε ἅμα καὶ δαίμονες, ἡμεῖς δ' αὖ κτήματα θεῶν καὶ δαιμόνων· φθείρει δὲ ἡμᾶς ἀδικία καὶ ὕβρις μετὰ ἀφροσύνης, σώζει δὲ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη μετὰ φρονήσεως, ἐν ταῖς τῶν θεῶν ἐμψύχοις οἰκοῦσαι δυνάμεσι. βραχὺ δέ τι καὶ τῇδε ἄν τις τῶν τοιούτων ἐνοικοῦν ἡμῖν σαφὲς ἴδοι. ψυχαί δή τινες ἐπὶ γῆς οἰκοῦσαι καὶ ἄδικον λῆμμα κεκτημέναι, δῆλον ὅτι θηριώδεις πρὸς τὰς τῶν φυλάκων ψυχὰς ἄρα κυνῶν ἢ τὰς τῶν νομέων ἢ πρὸς τὰς τῶν παντάπασιν ἀκροτάτων δεσποτῶν προσπίπτουσαι πείθουσι θωπείαις λόγων, καὶ ἐν εὐκταίαις τισὶν ἐπῳδαῖς, ὡς αἱ φῆμαί φασιν αἱ τῶν κακῶν, ἐξεῖναι πλεονεκτοῦσι σφίσιν ἐν ἀνθρώποις πάσχειν μηδὲν χαλεπόν. φαμὲν δ' εἶναί που τὸ νῦν ὀνομαζόμενον ἁμάρτημα τὴν πλεονεξίαν ἐν μὲν σαρκίνοις σώμασι νόσημα καλούμενον, ἐν δὲ ὥραις ἐτῶν καὶ ἐνιαυτῶν λοιμόν, ἐν δὲ πόλεσι καὶ πολιτείαις, τοῦτο αὖ τὸ ῥῆμα μετεσχηματισμένον, ἀδικίαν.

cum inter nos convenerit, multorum bonorum multorumque malorum, et quidem plurium, plenum esse coelum, immortale aliquod bellum hoc est et mirabili custodia indiget: sed opitulantur nobis Dii simul et daemones. nos autem Deorum daemonumque possessio sumus. verum iniustitia et intemperantia una cum imprudentia nos corrumpunt: iustitia vero et temperantia cum prudentia, quae in viribus Deorum animatis inhabitant, salutem nobis afferunt. breve autem aliquid horum habitare in nobis, manifeste hinc licet conspicere. nam animae in terra quaedam habitantes, iniustae et ferarum instar atroces, adversus custodum animas, canum puta aut pastorum vel etiam praecipuorum omnino dominorum insurgunt, verborumque lenociniis deprecationeque quorundam cantuum persuadent, ut fama malorum est, licere male agendo inter homines sibi plurima usurpare, nec aliquam inde poenam persolvere. hoc nos delictum, quo ad usurpationem plurium inhiatur, in corporibus animalium morbum vocamus, in anni temporibus pestilentiam, in civitatibus rebusque publicis commutato nomine iniustitiam. *Cli.*

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἀναγκαῖον λέγειν τὸν λέγοντα ὡς εἰσὶ συγγνώμονες ἀεὶ θεοὶ τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀδίκοις καὶ ἀδικοῦσιν, ἂν αὐτοῖς τῶν ἀδικημάτων τις ἀπονέμῃ, καθά περ κυσὶ λύκοι τῶν ἁρπασμάτων σμικρὰ ἀπονέμοιεν, οἱ δὲ ἡμερούμενοι τοῖς δώροις συγχωροῖεν τὰ ποίμνια διαρπάζειν. ἆρ' οὐχ οὗτος ὁ λόγος ὁ τῶν φασκόντων παραιτητοὺς εἶναι θεούς;

ΚΛ. Οὗτος μὲν οὖν.

ΑΘ. Τίσιν οὖν δὴ τῶν προῤῥηθέντων ἀπειπάζων ὁμοίους φύλακας εἶναι θεοὺς οὐκ ἂν καταγέλαστος γίγνοιτο ἀνθρώπων ὁστισοῦν; πότερον κυβερνήταις, λοιβῇ γε οἴνου κνίσσῃ τε παρατρεπομένοις αὐτοῖς, ἀναστρέπουσι δὲ ναῦς τε καὶ ναύτας;

ΚΛ. Μηδαμῶς.

ΑΘ. Ἀλλ' οὔ τι μὴν ἡνιόχοισί γε ἐν ἁμίλλῃ συντεταγμένοις, πεισθεῖσιν ὑπὸ δωρεᾶς ἑτέροισι τὴν νίκην ζεύγεσι προδοῦναι.

ΚΛ. Δεινὴν γὰρ εἰκόνα λέγοις ἂν λέγων τὸν λόγον τοῦτον.

ΑΘ. Οὐ μὴν οὐδὲ στρατηγοῖς γε οὐδ' ἰατροῖς οὐδὲ γεωργοῖς, οὐδὲ νομεῦσι μὴν οὐδέ τισι κυσὶ κεκηλημένοις ὑπὸ λύκων.

907 *ΚΛ.* Εὐφήμει· πῶς γὰρ ἄν;

Omnino. *Athen.* Necesse est igitur eum, qui credit, Deos veniam hominibus iniustis praebere, si quis ipsis rapinae partem tribuerit, dicere eos esse veluti canes, quibus lupi particulam rapinae concedant, et illi, muneribus his placati, greges diripi patiantur. nonne hic eorum sermo est, qui placabiles esse Deos praedicant? *Cli.* Hic certe. *Athen.* Sed quibus praedictorum custodum Deos aliquis conferens, non erit omnium hominum ridiculosissimus? utrum gubernatoribus, qui libatione vini atque nidore carnium devoluti, navem simul nautasque evertunt? *Cli.* Minime. *Athen.* Sed neque aurigis, qui dum certant, corrupti muneribus adversariorum curribus victoriam ipsam concedant. *Cli.* Non certe. turpis enim haec in Deos comparatio. *Athen.* Atqui nec imperatoribus nec medicis nec agricolis nec pastoribus similiter persuasis, nec etiam canibus astutia luporum blande seductis. *Cli.* Bona verba, quaeso. haec enim audienda non

ΑΘ. Ἀλλ' οὐ πάντων φυλάκων εἰσὶ μέγιστοι καὶ περὶ τὰ μέγιστα ἡμῖν οἱ πάντες θεοί;

ΚΛ. Πολύ γε.

ΑΘ. Τοὺς δὴ κάλλιστά τε πράγματα φυλάττοντας διαφέροντάς τε αὐτοὺς φυλακῇ πρὸς ἀρετὴν κυνῶν χείρους καὶ ἀνθρώπων μέσων εἶναι φήσομεν, οἳ τὸ δίκαιον οὐκ ἄν ποτε προδοῖεν ἕνεκα δώρων παρὰ ἀδίκων ἀνδρῶν ἀνοσίως διδομένων;

ΚΛ. Οὐδαμῶς· οὔτε ἀνεκτὸς ὁ λόγος. τῶν τε περὶ πᾶσαν ἀσέβειαν ὄντων κινδυνεύει πως ὁ ταύτης τῆς δόξης ἀντεχόμενος πάντων ἂν τῶν ἀσεβῶν κεκρίσθαι δικαιότατα πάκιστός τε εἶναι καὶ ἀσεβέστατος.

ΑΘ. Τὰ μὲν δὴ προτεθέντα τρία, θεοί τε ὡς εἰσὶ καὶ ὡς ἐπιμελεῖς καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ὡς παντάπασιν ἀπαραίτητοι, φῶμεν ἱκανῶς ἀποδεδεῖχθαί που;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ; καὶ σύμψηφοί γε τούτοις τοῖς λόγοις ἐσμέν.

ΑΘ. Καὶ μὴν εἴρηνταί γέ πως σφοδρότερον διὰ φιλονεικίαν τῶν κακῶν ἀνθρώπων. τούτου γε μὴν ἕνεκα, ὦ φίλε Κλεινία, πεφιλονείκηνται, μή ποτε λόγοις ἡγῶνται κρατοῦντες ἐξουσίαν εἶναι σφίσιν ἃ βούλονται πράττειν οἱ κακοί, ἃ δὴ καὶ ὅσα καὶ οἷα περὶ θεοὺς διανοοῦνται. προθυμία μὲν δὴ διὰ ταῦτα νεωτέρως εἴ-

sunt. *Athen.* Nonne custodum omnium maximi et in maximis rebus Dii omnes? *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* An optimarum rerum custodes et in virtute custodiae nimium excellentes deteriores esse dicemus, quam canes hominesque mediocres, qui nunquam muneribus ab iniustis hominibus impie acceptis iustitiam proderent? *Cli.* Nequaquam hic sermo ferendus est: et qui hac opinione laborat, impiorum omnium iure pessimus et profanissimus iudicabitur. *Athen.* Tria igitur illa, quae proposuimus, Deos videlicet esse, omniumque curam habere, nec praeter iustum precibus ullis flecti posse, sufficienter ostendisse videmur. *Cli.* Certe: et his nos rationibus assentimus. *Athen.* Vehementius quodammodo propter improborum hominum controversias diximus. sed hac de causa, o amice Clinia, contentiosa usi sumus oratione, ne pravi, dicendo se vicisse putantes, licentiam sibi datam credant faciendi, quaecunque velint, et qualiacunque adversus Deos existiment facienda. hac, inquam, de causa nova quadam et vehementiori dicendi ratione uti volnimus. quod si

πεῖν ἡμῖν γέγονεν· εἰ δέ τι καὶ βραχὺ προὔργου πεποιήκαμεν εἰς τὸ πείθειν πῃ τοὺς ἄνδρας ἑαυτοὺς μὲν μισῆσαι, τὰ δ' ἐναντία πως ἤθη ἑρξαι, καλῶς ἡμῖν εἰρημένον ἂν εἴη τὸ προοίμιον ἀσεβείας πέρι νόμων.

KΛ. Ἀλλὰ ἔλπίς· εἰ δὲ μή, τό γε τοῦ λόγου γένος οὐκ αἰτιάσεται τὸν νομοθέτην.

ΑΘ. Μετὰ τὸ προοίμιον τοίνυν λόγος, ὅστις ἂν τῶν νόμων ἑρμηνεύς, ὀρθῶς γίγνοιτο ἡμῖν, προαγορεύων ἐξίεσθαι πᾶσι τοῖς ἀσεβέσι τρόπων τῶν αὐτῶν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς. τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἀσεβείας ὅδε ἔσω πέρι νόμος· Ἐάν τις ἀσεβῇ λόγοις εἴτ' ἔργοις, ὁ παρατυγχάνων ἀμυνέτω σημαίνων πρὸς ἄρχοντας, τῶν δὲ ἀρχόντων οἱ πρῶτοι πυθόμενοι πρὸς τὸ περὶ τούτων ἀποδεδειγμένον κρίνειν δικαστήριον εἰσαγαγόντων κατὰ τοὺς νόμους· ἐὰν δέ τις ἀκούσασα ἀρχὴ μὴ δρᾷ ταῦτα, αὐτὴ ἀσεβείας ὑπόδικος γιγνέσθω τῷ ἐθέλοντι τιμωρεῖν ὑπὲρ τῶν νόμων. ἐὰν δέ τις ὄφλῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον ἐν ἑκάστῳ τῶν καθ' ἓν ἀσεβούντων τίμημα. δεσμὸς μὲν οὖν ὑπαρχέτω πᾶσι. 908 δεσμωτηρίων δὲ ὄντων ἐν τῇ πόλει τριῶν, ἑνὸς μὲν κοινοῦ τοῖς πλείοσι περὶ ἀγοράν, σωτηρίας ἕνεκα τοῖς πολλοῖς τῶν σωμάτων, ἑνὸς δὲ περὶ τὸν τῶν νύκτωρ

quid ad persuasionem attulimus, ut iam velint mores suos odisse et contrarios complecti, probe nobis exordium legum de impietate dictum est. *Cli.* Speramus ita fore. sin minus, at genus orationis legumlatori dedecori non erit. *Athen.* Post exordium sermo, legum interpres, recte sequitur: qui impiis omnibus praedicet, ut a suis moribus ad pietatem sese convertant. adversus eos autem, qui non paruerint, lex ista de impietate ponatur. si quis impie quicquam agit vel loquitur, qui forte praesens fuerit, Deos defendat magistratibusque significet. quorum qui primi audierint, ad harum rerum iudicium secundum leges deferant. quod si quis magistratus audierit neque detulerit, ipse impietatis reus fiat, et, qui velit, pro ultione legum prosequatur. et si quis condemnatus fuerit, iudices hunc pro singulis impie commissis singulis quibusque afficiant suppliciis. carceribus quidem omnes coërceantur. tres vero sunt in civitate carceres: unus, plurimis communis, in foro rerum venalium, ubi multi, ne fugiant, custodiuntur, alter, ubi coetus eorum

ἀυλλεγομένων ξύλλογον, σωφρονιστήριον ἐπονομαζόμενον, ἑνὸς δὲ αὖ κατὰ μέσην τὴν χώραν, ὅπῃ περ ἂν ἔρημός τε καὶ ὡς ὅτι μάλιστα ἀγριώτατος ᾖ τόπος, τιμωρίας ἔχων ἐπωνυμίαν φήμην τινά. περὶ ἀσέβειαν δὲ ὄντων, αἰτίαις μὲν τρισίν, αἷς περ καὶ διήλθομεν· δύο δ' ἐξ ἑκάστης τῆς τοιαύτης αἰτίας γενομένων ἓξ ἂν γίγνοιντο, ἃ καὶ διακρίσεως ἄξια γένη τῶν περὶ τὰ θεῖα ἁμαρτανόντων, οὐκ ἴσης οὐδ' ὁμοίας δίκης δεόμενα. ᾗ γὰρ ἂν μὴ νομίζοντι θεοὺς εἶναι τὸ παράπαν ἦθος φύσει προσγένηται δίκαιον, μισοῦντές τε γίγνονται τοὺς κακούς, καὶ τῷ δυσχεραίνειν τὴν ἀδικίαν οὔτε τὰς τοιαύτας πράξεις προσίενται πράττειν τούς τε μὴ δικαίους τῶν ἀνθρώπων φεύγουσι καὶ τοὺς δικαίους σέργουσιν. οἷς δ' ἂν πρὸς τῇ δόξῃ τῇ θεῶν ἔρημα εἶναι πάντα ἀκράτειαί τε ἡδονῶν καὶ λυπῶν προσπέσωσι, μνῆμαί τε ἰσχυραὶ καὶ μαθήσεις ὀξεῖαι παρῶσι, τὸ μὲν μὴ νομίζειν θεοὺς ἀμφοῖν ἂν ἓν ὑπάρχοι κοινὸν πάθος, τῇ δὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων λώβῃ τὸ μὲν ἐλάττω, τὸ δὲ πλείω κακὰ ἐργάζοιτ' ἄν. ὁ μὲν γὰρ λόγῳ τε ἂν περὶ θεοὺς παῤῥησίας εἴη μεστὸς καὶ περὶ θυσίας τε καὶ ὅρκους, καὶ ὡς τῶν ἄλλων καταγελῶν τάχ' ἂν ἑτέρους τοιούτους ἀπεργάζοιτο, δίκης μὴ τυγχάνων· ὁ δὲ

ſit, qui nocte congregantur, correctionis nomine appellatus: tertius, in media regione, ubi quam maxime desertus silvestrisque locus est, supplicii nomine notatus. tres quoque impietatis, ut supra narravimus, causae sunt. cumque ex singulis huiusmodi causis duo quaedam proficiscantur, sex erunt adversus Deos genera peccatorum, quae, ut diiudicentur, digna sunt, nec aequali similique poena indigent. nam alii, quamvis Deos esse non credant, tamen propter iustum aliquem naturae affectum malos oderunt et odio quodam adversus iniustitiam moti ab iniuriis abstinent, iniquos fugiunt, iustos homines diligunt. alii vero ad hanc opinionem, quod Deorum praesentia destituta omnia sint, proniores quoque ad voluptates doloresque sunt: acumine etiam et memoria pollent. utrisque id est commune, ut esse Deos negent: in hoc autem defferunt, quod ceteris hominibus ille minus, hic plus nocet. ille quidem libere adversus Deos, sacrificia, iusiurandum obloquitur: atque ita alios deridendo, nisi puniatur, multos forsan sibi similes faciet, hic vero eandem habet opinionem, sed

δὴ δοξάζων μὲν καθά περ ἄτερος, εὐφυὴς δὲ ἐπικαλούμενος, δόλου δὲ καὶ ἐνέδρας πλήρης, ἐξ ὧν μάντεις τε κατασκευάζονται πολλοὶ καὶ περὶ πᾶσαν τὴν μαγγανείαν πεπυκνημένοι. γίγνονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἔξιν ὅτε καὶ τύραννοι καὶ δημηγόροι καὶ στρατηγοί, καὶ τελεταῖς δὲ ἰδίαις ἐπιβεβουλευκότες σοφιστῶν τε ἐπικαλουμένων μηχαναί. τούτων δὴ πολλὰ μὲν εἴδη γένοιτ' ἂν· τὰ δὲ νόμιων ἄξια θέσεως δύο, ὧν τὸ μὲν εἰρωνικὸν οὐχ ἑνὸς οὐδὲ δυοῖν ἄξια θανάτοιν ἁμαρτάνον, τὸ δὲ νουθετήσεως ἅμα καὶ δεσμῶν δεόμενον. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θεοὺς νομίζον ἀμελεῖν δύ' ἕτερα γεννᾷ καὶ τὸ παραιτητοὺς ἄλλα δύο. τούτων δὴ ταύτῃ διεσκοτων τοὺς μὲν ὑπ' ἀνοίας ἄνευ πάσης ὀργῆς τε καὶ ἤθους γεγενημένους εἰς τὸ σωφρονιστήριον ὁ δικαστὴς τιθέμενος νόμῳ τιθέσθω μηδὲν ἔλαττον ἐτῶν πέντε. ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μηδεὶς τῶν πολιτῶν αὐτοῖς ἄλλος συγγιγνέσθω πλὴν οἱ τοῦ νυκτερινοῦ ξυλλόγου κοινωνοῦντες, ἐπὶ νουθετήσει τε καὶ τῇ τῆς ψυχῆς σωτηρίᾳ ὁμιλοῦντες. ὅταν δ' ὁ χρόνος αὐτοῖς ἐξέλθῃ τῶν δεσμῶν, ἐὰν μὲν δοκῇ τις σωφρονεῖν αὐτῶν, οἰκείτω μετὰ τῶν σωφρόνων, ἐὰν δὲ μή, ὀφείλῃ δ' αὖθις τὴν τοιαύτην δίκην, θανάτῳ ζη-

acriori ingenio praeditus vulgo putatur, doloque et insidiis plenus est. ex istis multi sortilegi fiunt, et ad omne veneficii maleficiique genus prompti. fiunt praeterea ex istis nonnunquam tyranni, exercituum duces, concionatores, et qui solemnitatibus privatis insidiantur, et qui homines captiunculis sophistarum decipiunt. horum profecto multae quidem sunt species: sed legum positione dignae duae. quarum quae dissimulatione referta est, scelera parit, non una tantum morte vel duabus digna, sed pluribus: altera castigatione simul et vinculis indiget. similiter opinio, qua Dii negligentes existimantur, duo gignit: et, qua facile votis muneribusque placabiles, alia duo. cum ita impii distincti sint, eos quidem, qui non malis moribus, sed amentia quadam tales facti sunt, in correctionis carcerem, non minus quam quinquennium permansuros, iudex coniiciet. quo in tempore nullus cum ipsis civium colloquatur praeter eos, qui nocturni coetus participes sunt. hi vero admonentes ad salutem animae colloquantur. cum autem vinculorum tempus exactum fuerit, qui modestior factus est, una cum modestis habitet: quod si rursus impietatis crimine condemnabitur, morte plectatur. sed qui

μισύσθω. ὅσοι δ' ἂν θηριώδεις γένωνται πρὸς τῷ θεοὺς μὴ νομίζειν ἢ ἀμελεῖς ἢ παραιτητοὺς εἶναι, καταφρονοῦντες δὲ τῶν ἀνθρώπων ψυχαγωγῶσι μὲν πολλοὺς τῶν ζώντων, τοὺς δὲ τεθνεῶτας φάσκοντες ψυχαγωγεῖν καὶ θεοὺς ἀναισχυνόμενοι πείθειν, ὡς θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς καὶ ἐπῳδαῖς γοητεύοντες, ἰδιώτας τε καὶ ὅλας οἰκίας καὶ πόλεις χρημάτων χάριν ἐπιχειρῶσι κατ' ἄκρας ἐξαιρεῖν, τούτων δὲ ὃς ἂν ὅπλων εἶναι δόξῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον αὐτῷ κατὰ νόμον δεδέσθαι μὲν ἐν τῷ τῶν μεσόγεων δεσμωτηρίῳ, προσιέναι δὲ αὐτῷ μηδένα ἐλεύθερον μηδέποτε, τακτὴν δὲ ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων αὐτοὺς τροφὴν παρὰ τῶν οἰκετῶν λαμβάνειν. ἀποθανόντα δὲ ἔξω τῶν ὁρίων ἐκβάλλειν ἄταφον· ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος συνθάπτῃ, δίκας ἀσεβείας τῷ βουλομένῳ λαγχάνειν ὑπεχέτω. παῖδας δὲ ἂν μὲν καταλίπῃ τῇ πόλει ἱκανούς, οἱ τῶν ὀρφανῶν ἐπιμελούμενοι καὶ τούτων, ὡς ὄντων ὀρφανῶν, ἐπιμελείσθων μηδὲν χεῖρον τῶν ἄλλων ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἂν ὁ πατὴρ αὐτῶν ὄφλῃ τὴν δίκην. κοινὸν δ' ἐπὶ τούτοις πᾶσι νόμον πεισθαι χρεών, ὃς ἐλάττω τε εἰς θεοὺς αὐτῶν τοὺς πολλοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ πλημμελεῖν ἂν ποιοῖ, καὶ δὴ καὶ ἀνοήτους ἧττον γίγνεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔξεινα θεο-

nonnulli, qui ad eam opinionem, quod Dii sint, vel negligentes vel placabiles sint, immanes quoque fiunt hominesque despiciunt, et viventes ad se multos alliciunt attrahuntque: nec non defunctos se trahere consolarique dicunt, profitenturque se Deos ipsos cantibus, sacrificiis votisque mulcere. et hoc lenocinio conantur, domos et civitates universas pecuniarum gratia perdere. eorum qui damnatus fuerit, in mediterraneis carceribus vinciatur, nec ullus liber unquam ad eum accedat: sed statutum ipsi a legum custodibus cibum servi afferant; vita denique functum extra regionis fines insepultum eiiciant. quem si quis liber sepelierit, a volente impietatis crimine accusetur. quod si filios reliquerit civitati sufficientes, orphanorum tutores horum non minus quam reliquorum ab eo die, quo damnatus fuerit pater, curam habeant. sed communis de omnibus his lex ista ponatur, quae faciet ut multi minus verbo et re in Deos peccent, et ut ab amentia revocentur: ex eo quod non licebit Deos sibi Deorum-

πολεῖν παρὰ νόμον. ἔχω γὰρ νόμος ὅδε τοῖς ξύμπασι κείμενος ἁπλῶς· Ἱερὰ μηδὲ εἷς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἐκτήσθω. θύειν δ' ὅταν ἐπὶ νοῦν ἴῃ τινί, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύσων, καὶ τοῖς ἱερεῦσί τε καὶ ἱερείαις ἐγχειριζέτω τὰ θύματα, οἷς ἀγνεία τούτων ἐπιμελής· συνευξάσθω δὲ αὐτός τε καὶ ὃς ἂν ἐθέλῃ μετ' αὐτοῦ ξυνεύχεσθαι. ταῦτα δὲ γιγνόμενα τῶν τοιῶνδε χάριν ἔχω. ἱερὰ καὶ θεοὺς οὐ ῥᾴδιον ἱδρύσασθαι, μεγάλης δὲ διανοίας τινὸς ὀρθῶς ὁρᾶν τὸ τοιοῦτον, ἔθος τε γυναιξί τε δὴ διαφερόντως πάσαις καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι πάντῃ καὶ κινδυνεύουσι καὶ ἀποροῦσιν, ὅπῃ τις ἂν ἀπορῇ, καὶ τοὐναντίον ὅταν εὐπορίας τινὸς λάβωνται, καθιεροῦν τε τὸ παρὸν ἀεὶ καὶ θυσίας εὔχεσθαι καὶ ἱδρύσεις ὑπισχνεῖσθαι θεοῖς καὶ δαίμοσι καὶ παισὶ θεῶν, ἔν τε φάσμασιν ἐγρηγορότας διὰ φόβους καὶ ἐν ὀνείροις, ὡς δ' αὕτως ὄψεις πολλὰς ἀπομνημονεύοντας, ἐκάζαισί τε αὐτῶν ἄκη ποιουμένους βωμοὺς καὶ ἱερά, πάσας μὲν οἰκίας, πάσας δὲ κώμας ἔν τε καθαροῖς ἱδρυομένους ἐμπιπλάναι καὶ ὅπῃ τις ἔτυχε τῶν τοιούτων. ὧν ἕνεκα χρὴ πάντων ποιεῖν κατὰ τὸν νῦν λεγόμενον νόμον· πρὸς τούτοις δὲ ἕνεκα τῶν ἀσεβούντων, ἵνα μὴ καὶ ταῦτα πλέποντες πράξεσιν, ἱερά τε καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις

que sacra praeter leges effingere. sit autem lex huiusmodi simpliciter cunctis imposita: Sacella nemo in privata domo habeat. cum vero animum quis ad sacrificandum induxerit, ad publica sacrificaturus accedat, et sacerdotibus hostias praebeat, qui curam harum rerum castissime gerunt. quibuscum et ipse oret, et quicunque cum eo simul orare velit. haec ideo ita fiant, quia sacella et Deos instituere non facile est. quippe magni ingenii est, recte rem istam facere. solent autem mulieres praecipue, ac imbecilliores, et in periculo constituti, et indigentes, ubicunque quispiam indigeat, et contra quando facultas rei alicuius affluit, quod adesse videtur semper consecrare, hostiasque vovere, et statuas Diis atque daemonibus et Deorum filiis polliceri. phantasmatibus commoti vigilantes, et in somniis similiter multa se vidisse prae formidine recordati, ubi remedia singulis afferre conantur, aris sacellisque omnes domos vicosque replerunt. quorum omnium gratia lex ista ponenda est, ac praeterea impiorum causa, ne, ista sibi operationibus usurpantes, sacella et aras suis in domibus statuant, putentque Deos clam votis sacrificiisque placare:

ἱδρυόμενοι, λάθρᾳ τοὺς θεοὺς ἵλεως οἰόμενοι ποιεῖν θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς, εἰς ἄπειρον τὴν ἀδικίαν αὐξάνοντες αὑτοῖς τε ἐγκλήματα πρὸς θεῶν ποιῶνται καὶ τοῖς ἐπιτρέπουσιν, οὗσιν αὐτῶν βελτίοσι, καὶ πᾶσα οὕτως ἡ πόλις ἀπολαύῃ τῶν ἀσεβῶν τρόπον τινὰ δικαίως. τὸν μὲν δὴ νομοθέτην ὁ θεὸς οὐ μέμψεται· κείσθω γὰρ νόμος οὗτος, μὴ κεκτῆσθαι θεῶν ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱερά· τὸν δὲ φανέντα κεκτημένον ἕτερα καὶ ὀργιάζοντα πλὴν τὰ δημόσια, ἐὰν μὲν ἄδικον μηδὲν τῶν μεγάλων καὶ ἀνοσίων εἰργασμένος ἀνὴρ ἢ καὶ γυνὴ κέκτηταί τις, ὁ μὲν αἰσθόμενος καὶ εἰσαγγελλέτω τοῖς νομοφύλαξιν, οἱ δὲ προσταττόντων εἰς τὰ δημόσια ἀποφέρειν ἱερὰ τὰ ἴδια, μὴ πειθόντες δὲ ζημιούντων, ἕως ἂν ἀπενεχθῇ· ἐὰν δέ τις ἀσεβήσας μὴ παιδίων ἀλλ' ἀνδρῶν ἀσέβημα ἀνοσίων γένηται φανερός, εἴτε ἐν ἰδίοις ἱδρυσάμενος εἴτ' ἐν δημοσίοις θύσας ἱερὰ θεοῖς οἱστισινοῦν, ὡς οὐ καθαρὸς ὢν θύων, θανάτῳ ζημιούσθω· τὸ δὲ παιδῶν ἢ μὴ κρίναντες οἱ νομοφύλακες, εἰς τὸ δικαστήριον οὕτως εἰσαγαγόντες τὴν τῆς ἀσεβείας δίκην τούτοις ἐπιτελούντων.

atque ita in infinitum suam iniustitiam augeant, unde tam ad se quam ad eos, qui sibi ista permittunt, quamvis illi meliores sint, indignationem Deorum provocent: quo pacto tota civitas iure quodammodo impietatis crimine teneatur. legum quidem latori Deus minime irascetur. lex enim sit, sacella Deorum neminem in privatis domibus possidere. si vero quispiam habuisse, sacrificasseque alibi quam in publicis deprehendatur: qui sensit, ad legum custodes deferat. ipsi autem, si nihil magni sceleris a femina sive a viro factum sit, ad publica templa iubeant privata sacra deferri: et si non illico delata fuerint, mulctent, donec deferantur. si quis autem non puerilem sed nefariam impietatem commiserit, sive in suis privatim sive in publico Deorum cultu sacrificando deliquerit, morte, ut impure sacrificans, condemnetur. puerile vero esse vel non, custodes legum iudicent, tractosque ita impios in iudicium impietatis reos esse declarent.

IA.

915 Τὸ δὴ μετὰ ταῦτ' εἴη ξυμβόλαια ἂν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν δεόμενα προσηκούσης τάξεως. ἁπλοῦν δέ γ' ἐστί που τό γε τοιοῦτον· μήτε οὖν τις τῶν ἐμῶν χρημάτων ἅπτοιτο εἰς δύναμιν, μηδ' αὖ κινήσειε μηδὲ τὸ βραχύτατον ἐμὲ μηδαμῇ μηδαμῶς πείθων· κατὰ ταὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐγὼ δρῴην, νοῦν ἔχων ἔμφρονα. θησαυρὸν δὴ λέγωμεν πρῶτον τῶν τοιούτων, ὃν τις αὑτῷ καὶ τοῖς αὑτοῦ κειμήλιον ἔθετο, μὴ τῶν ἐμῶν ὧν πατέρων, μήθ' εὑρεῖν ποτὲ θεοῖς εὐξαίμην μήθ' εὑρὼν κινήσαιμι, μηδ' αὖ τοῖς λεγομέ- 10
νοις μάντεσιν ἀνακοινώσαιμι τοῖς ἁμῶς γέ πως μοι ξυμβουλεύουσιν ἀνελεῖν τὴν γῆ παρακαταθήκην. οὐ γάρ ποτε τοσοῦτον εἰς χρημάτων ὠφελεθείην ἂν κτῆ-

Sequitur, ut dicamus de pactis, convenientemque iis ordinem tribuamus. simplex autem illud sit: ut nec mea quisquam pro viribus tangat, nec moveat meorum quicquam etiam minimum, nisi mihi persuaserit. atque ego idem, dum mentis compos fuero, alienis in rebus efficiam. inprimis quidem thesaurum eum dicimus, quem sibi quisque et suis deposuit, qui meorum parentum non erat, nec reperire unquam optarim, nec, si repererim, moveam: nec hariolis, depositum accipere consulentibus, credam. nunquam enim mihi tantum pecunia proderit, si accepero,

σιν ἀνελών, ὅσον εἰς ὄγκον πρὸς ἀρετὴν ψυχῆς καὶ τὸ δίκαιον ἐπιδιδοίην ἂν μὴ ἀνελόμενος, κτῆμα ἀντὶ κτήματος ἄμεινον ἐν ἀμείνονι κτησάμενος, δίκην ἐν τῇ ψυχῇ πλούτου προτιμήσας ἐν οὐσίᾳ κεκτῆσθαι πρότερον· ἐπὶ πολλοῖς γὰρ δὴ λεγόμενον εὖ τὸ μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ περὶ τούτου λέγοιτ' ἂν ὡς ἑνὸς ἐκείνων ὄντος. πείθεσθαι δὲ χρὴ καὶ τοῖς περὶ ταῦτα λεγομένοις μύθοις, ὡς εἰς παίδων γενεὰν οὐ ξύμφορα τὰ τοιαῦτα. ὃς δ' ἂν παίδων τε ἀκηδὴς γένηται καὶ τοῦ θέντος τὸν νόμον ἀμελήσας, ἃ μήτε αὐτὸς κατέθετο μήτε αὖ πατέρων τις πατήρ, μὴ πείσας τὸν θέμενον ἀνέληται, κάλλιξον νόμιων διαφθείρων καὶ ἁπλούστατον, καὶ οὐδαμῇ ἀγεννοῦς ἀνδρὸς νομοθέτημα, ὃς εἶπεν, ἃ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλῃ, — τούτοιν δυοῖν νομοθέταιν καταφρονήσαντα καὶ ἀνελόμενον οὗ τι σμικρόν, ὃ μὴ κατέθετο αὐτός, πλῆθος δ' ἔχειν ὅτε θησαυροῦ παμμέγεθες τί χρὴ πάσχειν ὑπὸ μὲν δὴ θεῶν, ὃ θεὸς οἶδεν· ὁ δὲ κατιδὼν πρῶτος ἀγγελλέτω, ἐὰν μὲν ἐν ἄξει γίγνηται τὸ τοιοῦτον, τοῖς ἀξυνόμοις, ἐὰν δὲ τῆς πόλεως ἐν ἀγορᾷ που, τοῖσιν ἀγορανόμοις, ἐὰν δὲ τῆς ἄλλης χώρας, ἀγρονόμοις τε καὶ τοῖς τού- 914

quantum virtute animi iustitiaque excellam, si non accepero. pro possessione igitur pecuniae melior mihi possessio animi iustitia erit, si virtutem divitiis proposuero. quippe cum bene de multis dicatur, quae immobilia sunt, movenda non esse: perpulchre etiam de hoc uno dicetur. sed vulgatae quoque de his rebus famae credendum est, generationi haec liberorum non conferre. Si quis vero de liberis non curet, legisque latorem negligat, ac ideo, quae nec ipse nec suorum aliquis deposuit, eo invito, qui deposuit, auferat: is legem illam optimam et simpliciasimam aspernatur, quam generosus vir promulgavit, qui dixit, Quae non deposuisti, ne tollas. quid ergo hunc pati oportet, qui hos duos legislatores despexit, quodque ipse non deposuit, substulit: nec parvum quiddam, quod abstulit, sed magnus thesaurus fuerit? quae poena huic a Diis debeatur, Deus quidem ipse novit: quae vero ab hominibus, declarabimus. qui prius inspexit, iudicibus indicet. ac si in urbe delictum est, aedilibus: sin vero in agro, agrorum curatoribus eorumque principibus: si in foro re-

τῶν ἄρχουσι δηλωσάτω. δηλωθέντων δὲ ἡ πόλις εἰς Δελφοὺς πεμπέτω· ὅ τι δ' ἂν ὁ θεὸς ἀναιρῇ περί τε τῶν χρημάτων καὶ τοῦ κινήσαντος, τοῦτο ἡ πόλις ὑπηρετοῦσα ταῖς μαντείαις δράτω τοῦ θεοῦ. καὶ ἐὰν μὲν ἐλεύθερος ὁ μηνύσας ᾖ, δόξαν ἀρετῆς κεκτήσθω, μὴ μηνύσας δὲ κακίας· δοῦλος δὲ ἂν ᾖ, μηνύσας μὲν ἐλεύθερος ὑπὸ τῆς πόλεως ὀρθῶς γίγνοιτ' ἂν ἀποδιδούσης τῷ δεσπότῃ τὴν τιμήν, μὴ μηνύων δὲ θανάτῳ ζημιούσθω. τούτῳ δ' ἑπόμενον ἐξῆς ἂν γίγνοιτο τὸ περὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα ταὐτὸν τοῦτο νόμιμον ξυναπολουθεῖν. ἄν τις τῶν αὐτοῦ τι καταλίπῃ που ἐκὼν εἴτ' ἄκων, ὃ προστυγχάνων ἐάτω κεῖσθαι νομίζων φυλάττειν ἐνοδίαν δαίμονα τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ νόμου τῇ θεῷ καθιερωμένα. ἂν δὲ παρὰ ταῦτά τις ἀπειθῶν ἀναιρούμενος οἴκαδε φέρῃ, ἂν μὲν σμικρᾶς τιμῆς ἄξιον ὧν δοῦλος, ὑπὸ τοῦ προστυγχάνοντος μὴ ἔλαττον τριακονταέτους πολλὰς πληγὰς μαστιγούσθω· ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος, πρὸς τῷ ἀνελεύθερος εἶναι δοκεῖν καὶ ἀκοινώνητος νόμων δεκαπλάσιον τῆς τιμῆς τοῦ κινηθέντος ἀποτινέτω τῷ καταλαμπόνσι. ἐὰν δέ τις ἐπαιτιᾶται τῶν αὐτοῦ χρημάτων ἔχειν τινὰ πλέον ἢ καὶ σμικρότερον, ὃ δὲ ὁμολογῇ μὲν ἔχειν, μὴ τὸ ἐκείνου

rum venalium, earundem curatoribus id significet. reque ita patefacta Delphos civitas mittat; et quod oraculo Dei tam de pecunia quam de illo, qui pecuniam movit, dictum fuerit, id civitas Deum secuta confirmet. et qui fecit indicium, si liber fuerit, in virtutis veniat opinionem: et contra vitii, si sciens celaverit. sin autem servus fuerit, pretio a civitate domino eius collato, liberandus est. servus vero, qui celavit, morte plectendus. Hanc legem illa deinceps similis de parvis simul et magnis sequitur. si quis rem suam alicubi volens vel contra reliquerit: non tangat, qui forte repererit, sed putet Deam itineris a lege sibi haec consecrata servare. quicunque vero hac lege spreta domum haec suam asportaverit, si servus sit et parvi pretii, a quocunque obviam facto et ultra annos triginta nato verberibus multis pulsetur; sin autem liber, illiberalis primo praevaricatorque habeatur; deinde etiam decuplum pretii rei illius, quam movit, ei, qui reliquit, retribuat. quando quis magnum aliquid de suis vel parvum ab aliquo teneri conqueritur, quod ille habere

δέ, ἂν μὲν ἀπογεγραμμένον ᾖ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τὸ αὐτῆμα κατὰ νόμον, τὸν ἔχοντα καλείσθω πρὸς τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ καθιζάτω. γενομένου δὲ ἐμφανοῦς, ἐὰν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀπογεγραμμένον φαίνηται ποτέρου τῶν ἀμφισβητούντων, ἔχων οὗτος ἀπίτω· ἐὰν δέ τινος ἄλλου τῶν μὴ παρόντων, ὁπότερος ἂν παράσχῃ τὸν ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος, ὡς παραδώσων ἐκείνῳ, κατὰ [illegible] ἐκείνου ἀφαίρεσιν ἀφαιρείσθω. ἐὰν δὲ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τὸ ἀμφισβητούμενον μὴ ἀπογεγραμμένον ᾖ, κείσθω μὲν μέχρι δίκης παρὰ τρισὶ τῶν ἀρχόντων τοῖς πρεσβυτάτοις· ἐὰν δὲ τὸ μεσεγγυηθὲν θρέμμα ᾖ, τὸν νικηθέντα περὶ αὐτοῦ δίκῃ τὴν τροφὴν ἐπτίνειν τοῖς ἄρχουσι· τὴν δὲ κρίσιν διαδικάζειν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν τοὺς ἄρχοντας. Ἀγέτω τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ὁ βουλόμενος, ἐὰν ἔμφρων ᾖ, χρησόμενος ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τῶν ὁπόσα ὅσια· ἀγέτω δὲ καὶ ὑπὲρ ἄλλου τῶν οἰκείων ἢ φίλων τὸν ἀφεξῶτα ἐπὶ σωτηρίᾳ. ἐάν δέ τις ἀφαιρῆταί τινα εἰς ἐλευθερίαν ὡς δοῦλον ἀγόμενον, μεθιέτω μὲν ὁ ἄγων, ὁ δὲ ἀφαιρούμενος ἐγγυητὰς τρεῖς ἀξιόχρεως καταστήσας οὕτως ἀφαιρείσθω κατὰ ταῦτα, ἄλλως δὲ μή. ἐὰν δὲ παρὰ ταῦτά τις ἀφαιρῆται, τῶν βιαίων ἔνοχος ἔχω καὶ ἄλους τὴν δε- 916

quidem fatetur, sed eius, qui petit, esse negat: si res apud magistratus conscripta est secundum legem, vocetur ad magistratus, qui tenet. reque ipsa patefacta, si conscriptum est, alterius de adversariis rem esse, ille ipse habeat. quod si neutrius esse, sed absentis cuiusquam inveniatur, qui sufficientem fideiussionem non dederit, illi se absenti, cuius est, rem traditurum, is tantundem deponere cogatur. verum si apud magistratus res, qua de agitur, conscripta non sit, tunc apud tres inter magistratus seniores usque ad latam sententiam deponatur. ac si animal est, de quo ambigitur, lata sententia qui cecidit causa, magistratibus ipsis impendium alimentorum restituat. tribus vero diebus ad iudicium absolvatur. mentis quilibet compos servum suum ducat, quo velit, honeste ipso usurus. ducat etiam amicorum necessariorumve nomine, ut fugitivum restituat in gratiam. quod si quis aliquem ut servum ductum ad libertatem vendicet, dimittat quidem, qui substulit; qui vero ita ductus est, si tres fideiussores dignos praebuerit, sic iure sit ereptus. aliter si abduxerit, vim intulisse

πλασίαν τοῦ ἐπιγραφέντος βλάβους τῷ ἀφαιρεθέντι τινέτω. ἀγέτω δὲ καὶ τὸν ἀπελεύθερον, ἐάν τις μὴ θεραπεύῃ τοὺς ἀπελευθερώσαντας ἢ μὴ ἱκανῶς. θεραπείαι δὲ φοιτᾷν τρὶς τοῦ μηνὸς τὸν ἀπελευθερωθέντα πρὸς τὴν τοῦ ἀπελευθερώσαντος ἑστίαν, ἐπαγγελλόμενον ὅ τι χρὴ δρᾷν τῶν δικαίων καὶ ἅμα δυνατῶν, καὶ περὶ γάμου ποιεῖν ὅ τί περ ἂν ξυνδοκῇ τῷ γενομένῳ δεσπότῃ. πλουτεῖν δὲ τοῦ ἀπελευθ[illegible]αντος μὴ ἐξεῖναι μᾶλλον· τὸ δὲ πλέον γιγνέσθω τοῦ δεσπότου. μὴ πλείω δὲ εἴκοσιν ἐτῶν μένειν τὸν ἀφεθέντα, ἀλλὰ καθάπερ καὶ τοὺς ἄλλους ξένους ἀπιέναι λαβόντα τὴν αὐτοῦ πᾶσαν οὐσίαν, ἐὰν μὴ πείσῃ τούς τε ἄρχοντας καὶ τὸν ἀπελευθερώσαντα. ἐὰν δὲ τῷ ἀπελευθερωθέντι ἢ καὶ τῶν ἄλλων τῳ ξένων οὐσία πλείων γίγνηται τοῦ τρίτου μεγέθει τιμήματος, ᾗ ἂν τοῦτο ἡμέρᾳ γένηται, τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας λαβὼν ἀπίτω τὰ ἑαυτοῦ, καὶ μηδεμία τῆς μονῆς παραίτησις ἔστω τούτῳ παρ' ἀρχόντων γιγνέσθω. ἐὰν δέ τις ἀπειθῶν τούτοις εἰσαχθεὶς εἰς δικαστήριον ὕφλῃ, θανάτῳ τε ζημιούσθω καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ γιγνέσθω δημόσια. δίκαι δ' ἔξωσαν τούτων ἐν ταῖς φυλετικαῖσι δίκαις, ἐὰν

videatur: damnatusque duplum damni ei restituat, a quo abstulit. libertum quoque suum unusquisque ducere possit, si ab eo non colitur aut si non sufficienter colitur. cultus autem est, primum ut ter domini domum mensibus singulis veniat, paratumque se ostendat facere, quicquid bonestum possibileque sibi sit: deinde de matrimonio, quicquid domino videtur, faciat. nec ei liceat maiores sibi divitias comparare quam ille possideat, qui liberavit; sed quicquid plus habuerit, domino detur. libertus autem, sicut et peregrini, ultra viginti annos in civitate non maneat; sed post id temporis, bonis suis acceptis, abeat; nisi domino quondam suo et magistratibus persuaserit. si autem liberti et peregrini alicuius bona tertium censum excesserint, trigesimo die, posteaquam hoc factum deprehensumve sit, rebus suis acceptis recedat: nec ulla sibi ulterius manendi facultas a magistratibus concedatur. huic legi si quis non obtemperasse condemnatus fuerit, morte plectatur et bona sua in publicum rediganter. haec tribuum iudices cognoscant; nisi prius per vicinos et archi-

μὴ πρότερον ἐν γείτοσιν ἢ ἐν αἱρετοῖσι δικασταῖς ἀπαλλάττωνται πρὸς ἀλλήλους τῶν ἐγκλημάτων. ἐὰν δὲ ὡς αὑτοῦ ἐφάπτηται ζώου καὶ ὁτουοῦν ἢ τινος ἑτέρου τῶν αὐτοῦ χρημάτων, ἀναγέτω μὲν ὁ ἔχων εἰς πρατῆρα ἢ τὸν δόντα ἀξιόχρεών τε καὶ ἔνδικον ἢ τινι τρόπῳ παραδόντα ἄλλῳ κυρίως, εἰς μὲν πολίτην ἢ καὶ μέτοικον τῶν ἐν τῇ πόλει ἡμερῶν τριάκοντα, εἰς δὲ ξενικὴν παράδοσιν πέντε μηνῶν, ἧς μέσος ὁ μὴν ἐν ᾧ τρέπεται θερινὸς ἥλιος εἰς τὰ χειμερινά. ὅσα δὲ διά τινος ὠνῆς ἢ καὶ πράσεως ἀλλάττεταί τις ἕτερος ἄλλῳ, διδόντα ἐν χώρᾳ τῇ τεταγμένῃ ἑκάστοις κατ' ἀγορὰν καὶ δεχόμενον ἐν τῷ παραχρῆμα τιμὴν οὕτως ἀλλάττεσθαι, ἄλλοθι δὲ μηδαμοῦ μηδ' ἐπὶ ἀναβολῇ πρᾶσιν μηδὲ ὠνὴν ποιεῖσθαι μηδενός. ἐὰν δὲ ἄλλως ἢ ἐν ἄλλοις τόποις ὁτιοῦν ἀνθ' ὁτουοῦν διαμείβηται ἕτερος ἄλλῳ, πιστεύων πρὸς ὃν ἐν ἀλλάττηται, ποιείτω ταῦτα ὡς οὐκ οὐσῶν δικῶν κατὰ νόμον περὶ τῶν μὴ πραθέντων κατὰ τὰ νῦν λεγόμενα. ἐράνων δὲ πέρι, τὸν βουλόμενον ἐρανίζειν φίλων παρὰ φίλους· ἐὰν δέ τις διαφορὰ γίγνηται περὶ τῆς ἐρανίσεως, οὕτω πράττειν ὡς δικῶν μηδενὶ περὶ τούτων μηδαμῶς ἐσομένων. ὃς δ' ἂν ἀποδόμενος τιμήν του λάβῃ μὴ ἐλάττω δραχμῶν πεντήκοντα, παραμενέτω κατὰ πόλιν ἐξ ἀνάγκης δέκα ἡμέρας, ὁ δὲ 916

tros litigantes conciliati fuerint. si quis animal aut rem aliam suam esse dicit: qui habet, ad eum referat, qui vendidit vel legitime sufficienterque donavit vel quomodocunque aliter valide firmiterque tradidit: et veritas, si ad civem vel urbis incolam ille retulit, intra triginta dies inveniatur: sin autem ad externos, mensibus quinque: quorum medius ille sit mensis, in quo ab aestivo sol circulo ad hiemalem recurrit. quaecunque emendo vendendoque commutantur, in statuto fori loco permutentur, dando accipiendoque ultro citroque rem et rei pretium illico, nec alicubi alibi. nulla vero emptio venditioque ad terminum fiat. quod si aliter aut in aliis locis permutatio facta fuerit, nullum sit secundum legem de ipsa iudicium. sed nec de collatione, cum nonnulli ad aliquid inter se agendum pecuniam vel quodvis aliud conferant, iudicium reddatur. venditor, qui pretium rei venditae non minus quam quinquaginta drachmas, accepit, decem in civitate necessario dies expectet: nec diversorium eius em-

πριάμενος ἔξω τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ ἀποδομένου, τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐγκλημάτων εἰωθότων γίγνεσθαι χάριν καὶ τῶν ἀναγωγῶν τῶν κατὰ νόμους εἵνεκα. ἡ δὲ κατὰ νόμους ἀναγωγὴ καὶ μὴ τῇδε ἔξω. ἐάν τις ἀνδράποδον ἀποδῶται κάμνον φθόῃ ἢ λιθιῶν ἢ σραγγουριῶν ἢ τῇ καλουμένῃ ἱερῇ νόσῳ ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ ἀδήλῳ τοῖς πολλοῖς νοσήματι μακρῷ καὶ δυσιάτῳ κατὰ τὸ σῶμα ἢ κατὰ τὴν διάνοιαν, ἐὰν μὲν ἰατρῷ τις ἢ γυμναστῇ, μὴ ἀναγωγῆς ἔξω τούτῳ πρὸς τὸν τοιοῦτον τυγχάνειν, μηδ' ἐὰν τἀληθές τις προειπὼν ἀποδῶταί τῳ· ἐὰν δὲ τις ἰδιώτῃ τι τῶν τοιούτων ἀποδῶται δημιουργός, ὃ πριάμενος ἐντὸς ἑκμήνου ἀναγέτω, πλὴν τῆς ἱερᾶς· ταύτης δ' ἐντὸς ἐνιαυτοῦ τὴν ἀναγωγὴν ἐξέσω ποιεῖσθαι τῆς νόσου. διαδικαζέσθω δὲ ἐν τισι τῶν ἰατρῶν, οὓς ἂν κοινῇ προβαλόμενοι ἕλωνται· τὸν δὲ ὄφλοντα τὴν δίκην διπλάσιον ἀποτίνειν τῆς τιμῆς ἧς ἂν ἀποδῶται. ἐὰν δὲ ἰδιώτῃ τις ἰδιώτης, ἀναγωγὴν μὲν εἶναι, καθά περ καὶ τοῖς πρόσθεν ἐρρήθη, καὶ τὴν διαδικασίαν, ὁ δὲ ὄφλων τὴν τιμὴν ἁπλῆν ἀποτινέτω, ἐὰν δὲ ἀνδροφόνον ἀποδῶταί τίς τινι εἰδότι μὲν εἰδώς, μὴ τυγχανέτω ἀναγωγῆς τοῦ τοιούτου τῆς πράσεως, μὴ

ptor ignoret. id vero querelarum redditionumque legitimarum gratia, quae in his contingere solent, ita fieri volumus. redditio autem legitima a non legitima ita discernitur. quando quis servum vendidit, phrenesi vel calculo vel stranguria vel eo morbo, quem sacrum appellant, aut alia quavis plurimis occulta et longa et aegre sanabili corporis sive mentis aegritudine laborantem, si medicus aut gymnasticus emit, reddere non liceat: sed nec etiam, quando venditor emptori cuivis veritatem praedixerit. sin autem artifex aliquis huiusmodi rerum peritus ignaro et rudi cuipiam tale aliquid vendidit: qui emit, citra sex menses in aliis: in morbo vero sacro usque ad annum integrum reddere possit. iudicium vero harum rerum apud medicos agatur, quos communi consensu litigantes elegerint. et qui condemnatus fuerit, duplum pretii eius, quo vendidit, emptori persolvat. quod si imperitus imperito vendidit, quemadmodum de superioribus dictum est, redditio iudiciumque fiat: et qui convictus fuerit, simplex pretium deferat. quando quis homicidam vendidit, si sciens quidem scienti, non reddatur: si nesciens, tunc reddatur, quando

δὲ εἰδότι τὴν μὲν ἀναγωγὴν εἶναι τότε ὅταν τις αἰσθηται τῶν πριαμένων, ἐν πέντε δὲ τῶν νομοφυλάκων τοῖς νεωτάτοις εἶναι τὴν κρίσιν, εἰδὼς δὲ ἂν κριθῇ, τάς τε οἰκίας τοῦ πριαμένου καθηράτω κατὰ τὸν τῶν ἐξηγητῶν νόμον, τῆς τιμῆς τε ἀποδότω τῷ πριαμένῳ τριπλάσιον. ὁ δὲ ἀλλαττόμενος ἢ νόμισμα ἀντὶ νομίσματος ἢ καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁτιοῦν ἢ καὶ μὴ ζώων ἐπιβδηλον πᾶν διδότω καὶ δεχέσθω τῷ νόμῳ ξυνεπόμενος. προοίμιον δέ, καθά περ ἄλλων νόμων, δεξώμεθα καὶ περὶ ὅλης ταύτης τῆς κάπης. κιβδηλείαν δὲ χρὴ πάντα ἄνδρα διανοηθῆναι καὶ ψεῦδος καὶ ἀπάτην ὡς ἕν τι γένος ὄν, τοῦτο ᾧ τὴν φήμην ἐπιφέρειν εἰώθασιν οἱ πολλοί, κακῶς λέγοντες ὡς ἐν καιρῷ γιγνόμενον ἑκάστοτε τὸ τοιοῦτον πολλάκις ἂν ὀρθῶς ἔχοι. τὸν καιρὸν δὲ καὶ ὅπου καὶ ὁπότε ἀτάκτως καὶ ἀορίστως ἐῶντες τῇ λέξει ταύτῃ πολλὰ ζημιοῦνταί τε καὶ ζημιοῦσιν ἑτέρους. νομοθέτῃ δὲ οὐκ ἐγχωρεῖ τοῦτο ἀόριστον ἐᾶν, ἀλλ' ἢ μείζους ἢ ἐλάττους ὅρους ἀεὶ δεῖ διασαφεῖν. καὶ δὴ καὶ νῦν ὡρίσθω. ψεῦδος μηδεὶς μηδὲν μηδ' ἀπάτην μηδέ τι κίβδηλον, γένος ἐπικαλούμενος θεῶν, μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ πράξειεν, ὁ μὴ θεομισέστατος ἔσεσθαι μέλλων. οὗτος δ' ἐστὶν ὃς ἂν ὅρκους

senserit emptor. id vero iuniores de legum custodibus quinque cognoscant. ac si non ignorasse invenietur, emptoris domum primo secundum legem interpretum a piaculis purget: deinde pretii triplum illi deponat. qui minimum pro minimis, aut quaevis animalia, et cetera, quaecunque velit, commutat, nec afferat nec accipiat adulteratum quicquam, legemque istam diligenter observet. sed huic quoque legi, quemadmodum legibus aliis, exordium praeponatur. adulterationem quidem mendacium deceptionemque quasi genus unum putare oportet. in quo sane multorum damnandus est sermo, qui hoc ipso, quandocunque opportune fit, recte se uti affirmant: cumque occasionem ipsam, ubi et quando, non determinent, et sibi et aliis hoc verbo multum officiunt. legis autem lator ita indeterminatum istud non omittet: sed diligenter pluribus paucioribusve terminis declarabit. atqui et nunc ita determinetur: nemo Diis invocatis mendacium dicat, aut decipiat, aut adulterare verbo vel re quicquam audeat, nisi Deo velit odio esse. cui quidem primum odio est,

917 ὀμνὺς ψευδεῖς μηδὲν φροντίζῃ θεῶν, δεύτερος δὲ ὃς ἂν ἐναντίον τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ ψεύδηται. πρεσβυτέρους δὲ οἱ ἀμείνους τῶν χειρόνων πρεσβῦταί τε ὡς ἐπὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν τῶν νέων, διὸ καὶ γονεῖς πρεσβυτέρους ἐκγόνων καὶ ἄνδρες δὴ γυναικῶν καὶ παίδων ἄρχοντές τε ἀρχομένων. οὓς αἰδεῖσθαι πᾶσι πάντας πρέπον ἂν εἴη ἐν ἄλλῃ τε ἀρχῇ πάσῃ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς δὴ μάλιστα ἀρχαῖς, ὅθεν ὁ νῦν παρὼν ἡμῖν λόγος ἐλήλυθε. πᾶς γὰρ τῶν κατ' ἀγορὰν ὁ μιβδηλεύων τι ψεύδεται καὶ ἀπατᾷ καὶ τοὺς θεοὺς παρακαλῶν ἐπόμνυσιν ἐν τοῖς τῶν ἀγορανόμων νόμοισί τε καὶ φυλακτηρίοις, οὔτε ἀνθρώπους αἰδούμενος οὔτε θεοὺς σεβόμενος. πάντως μὲν δὴ καλὸν ἐπιτήδευμα θεῶν ὀνόματα μὴ χραίνειν ῥᾳδίως ἔχοντα ὡς ἔχουσιν ἡμῶν ἑκάστοτε τὰ πολλὰ οἱ πλεῖστοι καθαρότητός τε καὶ ἁγνείας τὰ περὶ τοὺς θεούς. εἰ δ' οὖν μὴ πείθοιτο, ὅδε νόμος, Ὁ πωλῶν ὁτιοῦν ἐν ἀγορᾷ μηδέποτε δύο εἴπῃ τιμὰς ὧν ἂν πωλῇ, ἁπλῆν δὲ εἰπών, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύτης, ἀποφέρων ὀρθῶς ἂν ἀποφέροι πάλιν καὶ ταύτης τῆς ἡμέρας μὴ τιμήσῃ πλέονος μηδὲ ἐλάττονος· ἔπαινος δὲ ὅρκος τε περὶ παντὸς τοῦ πωλουμένου ἀπέχω. ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ τούτοις, ὁ παρανυγχάνων τῶν ἀξῶν, μὴ

qui falso iurans Deos parvi pendit: deinde qui coram maioribus se mentitur. maiores vero aliis eos dicimus, qui aliis praestant, ut seniores communiter iunioribus, parentes natis, viri mulieribus atque pueris, principes subditis. quos revereri par est, cum in omni principatu, tum vel maxime in civili: cuius gratia in hunc sermonem incidimus. quicunque enim aliquid in foro adulterat, mentitur certe ac decipit: Diisque advocatis adversus rerum venalium curatores eorumque iura peierat. qua certe in re nec homines veretur nec Deos colit. Aequum profecto est nomina Deorum non facile inquinare, nec ea huc atque illuc devolvere: sed omnia, quae ad Deos pertinent, pure casteque servare. qui his rationibus non persuadetur, hac lege urgeatur: qui vendit in foro aliquid, nunquam suae rei venalis duo pretia dicat; sed cum simplex imposuerit pretium, si non vendiderit, referat iterum, et eadem die nec maius nec minus pretium petat. laus autem rei venalis et iuramentum longe absit. eum vero, qui hanc legem transgreditur, quilibet civis, non pauciores quam

ἔλαττον ἢ τριάκοντα γεγονὼς ἔτη, κολάζων μὲν τὸν ὀμνύντα ἀνατὶ τυπτέτω, ἀφροντιστῶν δὲ καὶ ἀπειθῶν ἄνσχος ἔστω φύγῳ προδοσίας τῶν νόμων. τὸν δὲ δὴ πιβδηλόν τι πωλοῦντα καὶ μὴ δυνάμενον τοῖς νῦν πείθεσθαι λόγοις ὁ προτυγχάνων τῶν γιγνωσκόντων, δυνατὸς ὢν ἐξελέγχειν, ἐναντίον ἐλέγξας τῶν ἀρχόντων, ὁ μὲν δοῦλος φερέσθω τὸ πιβδηλευθὲν καὶ ὁ μέτοικος, ὁ δὲ πολίτης μὴ ἐλέγχων μὲν ὡς ἀποστερῶν τοὺς θεοὺς κακὸς ἀγορευέσθω, ἐλέγξας δὲ ἀναθέτω τοῖς τὴν ἀγορὰν ἔχουσι θεοῖς. ὁ δὲ δὴ φανερὸς γενόμενός τι πωλῶν τοιοῦτον πρὸς τῷ ξερηθῆναι τοῦ πιβδηλευθέντος, ὁπόσης ἂν τιμῆς ἀξιώσῃ τὸ πωλούμενον, κατὰ δραχμὴν ἑκάστην τῇ μάστιγι τυπτέσθω πληγὰς ὑπὸ κήρυκος ἐν τῇ ἀγορᾷ, κηρύξαντος ὧν ἕνεκα μέλλει τύπτεσθαι. τὰ δὲ πιβδηλεύματά τε καὶ κακουργίας τῶν πωλούντων οἵ τε ἀγορανόμοι καὶ οἱ νομοφύλακες πυθόμενοι τῶν ἐμπείρων περὶ ἕκαστα, ἀναγραφάντων ἅ τε χρὴ ποιεῖν τὸν πωλοῦντα καὶ ἃ μή, καὶ πρόσθε τοῦ ἀγορανόμου θέντων ἐν σήλῃ γράψαντες εἰς νόμους εἶναι τοῖς περὶ τὴν τῆς ἀγορᾶς χρείαν μηνυτὰς σαφεῖς. τὰ δὲ περὶ τῶν ἀσυνόμων ἐν τοῖς πρόσθεν 918
ἕκανῶς εἴρηται· ἐὰν δέ τι προσδεῖν δοκῇ, νομοφύλαξιν ἐπανακοινώσαντες καὶ γράψαντες τὸ δοκοῦν ἐκλεπτεῖν

triginta natus annos, cum iurantem audierit, impune verberibus caedat. quod si non fecerit, legum proditor habeatur. eum vero, qui legi non obtemperaverit remque adulteratam vendiderit, quicunque advertit potestque, arguat: et qui coram magistratibus redarguerit, servus quidem aut inquilinus rem adulteratam secum asportet. civis vero, si accusare neglexerit, quasi Diis subtulerit, improbus habeatur: sin accusaverit conviceritque, Diis, qui foro praesunt, dedicet. huius autem rei qui deprehensus fuerit manifeste venditor, non solum re ipsa privetur, verum etiam tot verberibus publice caedatur, quot drachmis vendebat; praeconum voce causa, cur verberetur, declarata. sed vendentium omnem malitiam adulterationesque ipsi rerum venalium curatores custodesque legum ab hominibus harum rerum peritis diligenter inquirant: et in columna conscriptas in foro proponant, ut plane ex his pateat, quid oporteat et quid non vendentes facere. de aedilium vero legibus satis supra diximus. et si quid deesse aedi-

εἰς ἀσυνόμιον θέντων ἐν σχήλῃ τά τε πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα τεθέντα αὐτοῖσι τῆς ἀρχῆς νόμιμα.

Κιβδήλοις δ' ἐπιτηδεύμασιν ἕπεται κατὰ πόδα καπηλείας ἐπιτηδεύματα. ταύτης δὲ περὶ ξυμπάσης συμβουλὴν πρῶτον δόντες καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ νόμον ὕστερον ἐπιθώμεθα. καπηλεία γὰρ κατὰ πόλιν πᾶσα γέγονεν οὐ βλάβης ἕνεκα τό γε κατὰ φύσιν, πᾶν δὲ τοὐναντίον· πῶς γὰρ οὐκ εὐεργέτης πᾶς ὃς ἂν οὐσίαν χρημάτων ὠντινωνοῦν ἀσύμμετρον οὖσαν καὶ ἀνώμαλον ὁμαλήν τε καὶ σύμμετρον ἀπεργάζηται; τοῦτο ἡμῖν χρὴ φάναι καὶ τὴν τοῦ νομίσματος ἀπεργάζεσθαι δύναμιν, καὶ τὸν ἔμπορον ἐπὶ τούτῳ τετάχθαι δεῖ λέγειν. καὶ μισθωτὸς καὶ πανδοκεὺς καὶ ἄλλα, τὰ μὲν εὐσχημονέστερα, τὰ δὲ ἀσχημονέστερα γιγνόμενα, τοῦτό γε πάντα δύναται, πᾶσιν ἐπικουρίαν ταῖς χρείαις ἐξευπορεῖν καὶ ὁμαλότητα ταῖς οὐσίαις. τί ποτε δὴ τὸ μὴ καλὸν αὐτὸ μηδ' εὔσχημον δοκεῖν εἶναι, καὶ τί τὸ διαβεβληκὸς τυγχάνει, ἴδωμεν, ἵν' εἰ μὴ καὶ τὸ ὅλον, ἀλλ' οὖν μέρη γε ἐξιασώμεθα νόμῳ.

Κλ. Πρᾶγμ' ἔσθ', ὡς ἔοικεν, οὐ φαῦλον, οὐδὲ σμικρᾶς δεόμενον ἀρετῆς.

Αθ. Πῶς λέγεις, ὦ φίλε Κλεινία; σμικρὸν γένος ἀνθρώπων καὶ φύσει ὀλίγον καὶ ἄκρᾳ τροφῇ τεθραμ-

litiis legibus videatur, aediles ipsi, cum legum custodibus habito consilio, suppleant: deinde in columna primas secundasque institutiones inscribant. post adulterationem sequitur, ut de cauponatione dicamus: de qua consilium primo et rationem dabimus, legem deinde ponemus. cauponatio omnis in civitate non nocendi gratia, sed contra omnino naturaliter adinventa est. quomodo enim ille non prosit, qui rem pecuniariam immoderatam et inaequalem ad aequalitatem modumque redegit? quod nummularius, mercator, mercenarius et hospitalis diversorii magister faciunt. hi enim caeterique huiusmodi, sive honestiores sive turpiores, indigentiam supplere rebusque aequalitatem praebere conantur. sed consideremus, quaenam huic rei causa calumniae sit, et cur honesta non videatur: ut, etsi non totum, attamen partem legibus ordinemus. *Cli.* Res haec, ut videtur, nec exigua est nec parvam virtutem postulat. *Athen.* Quomodo dicis, Clinia? pauci admodum natura homines, et ii quidem optima educatione perducti,

μένον, ὅταν εἰς χρείας τε καὶ ἐπιθυμίας τινῶν ἐμπίπτῃ, καρτερεῖν πρὸς τὸ μέτριον δυνατόν ἐστι, καὶ ὅταν ἔξῃ χρήματα λαβεῖν πολλά, νήφει καὶ πρότερον αἱρεῖται τοῦ πολλοῦ τὸ τοῦ μέτρου ἐχόμενον· τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων πλήθη πᾶν τοὐναντίον ἔχει τούτοις, διόμενά τε ἀμέτρως δεῖται καὶ ἐξὸν κερδαίνειν τὰ μέτρια ἁπλήστως αἱρεῖται κερδαίνειν. διὸ πάντα τὰ περὶ τὴν καπηλείαν καὶ ἐμπορίαν καὶ πανδοκείαν γένη διαβέβληται τε καὶ ἐν αἰσχροῖς γέγονεν ὀνείδεσιν, ἐπεὶ εἴ τις, ὃ μή ποτε γένοιτο οὐδ' ἔσαι, προσαναγκάσειε — γελοῖον μὲν εἰπεῖν, ὅμως δὲ εἰρήσεται — πανδοκεῦσαι τοὺς πανταχῇ ἀρίστους ἄνδρας ἐπί τινα χρόνον ἢ καπηλεύειν ἤ τι τῶν τοιούτων πράττειν, ἢ καὶ γυναῖκας ἔκ τινος ἀνάγκης εἱμαρμένης τοῦ τοιούτου μετασχεῖν τρόπου, γνοίημεν ἂν οἷς φίλον καὶ ἀγαπητόν ἐστιν ἕκαστον τούτων, καὶ εἰ κατὰ λόγον ἀδιάφθορον γίγνοιτο, ἐν μητρὸς ἂν καὶ τροφοῦ σχήματι τιμῷτο τὰ τοιαῦτα πάντα. νῦν δὲ ὁπόταν εἰς ἐρήμους τις καπηλείας ἕνεκα τόπους καὶ πανταχόσε μήκη ἔχοντας ὁδῶν ἱδρυσάμενος οἰκήσεις, ἐν ἀπορίᾳ γιγνομένους καταλύσεσιν ἀγαπηταῖς δεχόμενος, ἢ ὑπὸ χειμώνων ἀγρίων βίᾳ ἐλαυνομένους εὐδιεινὴν γαλήνην παρασχὼν ἢ πνίγεσιν ἀνα- 919

quando egestate cupiditateque rerum aliquarum afficiuntur, ita continere se possunt, ut moderate se gerant, et, cum liceat magnam pecuniam capere, modica contenti sint mediocritatemque excessui anteponant. vulgus autem contra facit omnino. immoderata enim cupit, et, cum mediocriter lucrari liceat, inexplebili lucri cupiditate vexatur. quocirca omnia genera hominum, quae in cauponatione, mercatura diversorioque versantur, calumniae et opprobrio subiacent. nam si quis, quod absit neque fiat unquam! modo cogeret, (dicam enim, etsi dictu ridiculum est) si quis, inquam, cogeret optimos ubique viros ad aliquod tempus diversoriis praeesse aut cauponari aut huiusmodi aliquid facere, mulieres quoque sanctissimas aliqua fati necessitate ad haec similiter descendere: cognosceremus plane honesta et approbanda haec omnia esse. quippe, nisi corrupte fierent, matrum nutriciumque personam gerere non iniuria, qui haec faciunt, putarentur. nunc vero in desertis locis, ad quae multae longaeque ducunt viae, cauponandi gratia domos aedificant, optato diversorio tempestate pulsos suscipiunt, et caloribus pressos re-

ψυχήν, τὰ μετὰ ταῦτα οὐχ ὡς ἑταίρους δεξάμενος φιλικὰ παράσχῃ ξένια ἑπόμενα ταῖς ὑποδοχαῖς, ὡς δ' ἐχθροὺς αἰχμαλώτους κεχειρωμένους ἀπολυτρώσῃ τῶν μακροτάτων καὶ ἀδίκων καὶ ἀκαθάρτων λύτρων, ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν ξύμπασι τοῖς τοιούτοις ὀρθῶς ἁμαρτανόμενα τὰς διαβολὰς τῇ τῆς ἀπορίας ἐπικουρήσει παρεσκευακότα. τούτων οὖν χρὴ φάρμακον ἀεὶ τέμνειν τὸν νομοθέτην. ὀρθὸν μὲν δὴ πάλαι τε εἰρημένον ὡς πρὸς δύο μάχεσθαι καὶ ἐναντία χαλεπόν, καθά περ ἐν ταῖς νόσοις πολλοῖς τε ἄλλοισι· καὶ δὴ καὶ νῦν ἡ τούτων καὶ περὶ ταῦτα ἐστὶ πρὸς δύο μάχη, πενίαν καὶ πλοῦτον, τὸν μὲν ψυχὴν διεφθαρκότα τρυφῇ τῶν ἀνθρώπων, τὴν δὲ λύπαις προστεταραμένην εἰς ἀναισχυντίαν αὐτήν. τίς οὖν δὴ τῆς νόσου ταύτης ἀρωγὴ γίγνοιτ' ἂν ἐν νοῦν ἐχούσῃ πόλει; πρῶτον μὲν ὅτι σμικροτάτῳ χρῆσθαι κατὰ δύναμιν τῷ τῶν καπήλων γένει, ἔπειτα τούτοις τῶν ἀνθρώπων προστάττειν ὧν διαφθειρομένων οὐκ ἂν γίγνοιτο μεγάλη λύμη τῇ πόλει, τρίτον δὲ αὐτοῖς τοῖς μετασχοῦσι τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων εὑρεῖν μηχανὴν ὅπως ἤθη μὴ ἀνέδην ἀναισχυντίας τε καὶ ἀνελευθέρου ψυχῆς μέτοχα συμβήσεται γίγνεσθαι ῥᾳδίως. μετὰ δὴ τὰ νῦν εἰρημένα περὶ

creant: deinde, non tanquam amicos hospitalibus muneribus donatos remittunt, sed ut inimicos atque captivos crudeliter se redimere cogunt, rebusque omnibus spoliant. haec autem ceteraque huiusmodi in his omnibus turpiter acta faciunt, ut huiuscemodi studia, quae indigentibus opem ferunt, calumniae sint subiecta. quorum remedium a latore legum excogitandum est. recte igitur iam olim trito proverbio dicitur, Arduum esse adversus duo contrariaque pugnare: quemadmodum in multis aliis morbis, et in isto contingit. pugna enim nunc nobis ad duo imminet, divitias atque egestatem: quorum alterum hominum animum deliciis mollitieque corrumpit, alterum doloribus ad impudentiam trudit. quod igitur remedium in civitate prudenter instituta ad pellendum hunc morbum excogitabimus? danda est opera primum, ut quam minimo pro viribus cauponum genere in civitate utamur. deinde his hominibus cauponandi artes commendandae sunt, quibus corruptis non magnum civitas detrimentum incurrat. tertio invenienda via et ratio est, ne facile impudentia atque illiberalitate illorum hominum animi repleantur. his dictis,

ταῦτα νόμος ἀγαθῇ τύχῃ τοιόσδε ἡμῖν γιγνέσθω. Μαγνητῶν οὓς ὁ θεὸς ἀνορθῶν πάλιν κατοικίζει, γεωμόροι ὅσοι τῶν τετταράκοντα καὶ πεντακισχιλίων ἐξιῶν εἰσί, μήτε κάπηλος ἑκὼν μηδ' ἄκων μηδεὶς γιγνέσθω μήτ' ἔμπορος μήτε διακονίαν μηδ' ἣν τινα κεκτημένος ἰδιώταις τοῖς μὴ ἐξ ἴσου ἑαυτῷ, πλὴν πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ τοῖς ἔτι τούτων εἰς τὸ ἄνω γένεσι καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ πρεσβυτέροις, ὅσοι ἐλεύθεροι ἐλευθέρως. τὸ δ' ἐλευθερικὸν καὶ ἀνελεύθερον ἀκριβῶς μὲν οὐ ῥᾴδιον νομοθετεῖν, κρινέσθω γε μὴν ὑπὸ τῶν τὰ ἀριστεῖα εἰληφότων τῷ ἐκείνων μίσει τε καὶ ἀσπασμῷ. ὃς δ' ἂν καπηλείας τῆς ἀνελευθέρου τέχνῃ τινὶ μετάσχῃ, γραφέσθω μὲν αὐτὸν γένους αἰσχύνης ὁ βουλόμενος πρὸς τοὺς ἀρετῇ πρώτους κεκριμένους, ἐὰν δὲ δόξῃ ἀναξίῳ ἐπιτηδεύματι καταῤῥυπαίνειν τὴν αὐτοῦ πατρῴων ἑξίαν, δεθεὶς ἐνιαυτὸν ἀποσχέσθω τοῦ τοιούτου, καὶ ἐὰν αὖθις, ἔτη δύο, καὶ ἐφ' ἑκάστης ἁλώσεως τοὺς δεσμοὺς μὴ παυέσθω διπλασιάζων τὸν ἔμπροσθεν χρόνον. δεύτερος μὴν νόμος, μέτοικον εἶναι χρεὼν ἢ ξένον ὃς ἂν μέλλῃ καπηλεύσειν. τὸ δὲ τρίτον καὶ τρίτος, ὅπως ὡς ἄριστος ἢ καὶ κακὸς ὡς ἥκιστα ὁ τοιοῦτος ἡμῖν ᾖ ξύνοι-

haec Magnesiensibus lex de huiusmodi rebus bona fortuna feratur, quorum urbem Deus erigens coli iterum facit: Nullus eorum, qui de quadraginta et quinque millibus domorum sunt, caupo mercatorque nec sponte nec invitus fiat: nec privati cuiusquam fiat minister, qui non ex aequo in eadem sorte sibi respondeat, nisi patris ac matris aliorumque genere maiorum, ceterorumque seniorum, qui liberi sunt et libere vivunt. Liberum vero et non liberum non facile potest legibus exquisite distingui, discernatur tamen ab optimatibus, ac odio et amore ipsorum diiudicetur. cum vero, qui illiberali cauponationi in aliqua arte operam dederit, volens quilibet ad optimates virtuteque primos, quasi generi suo dedecori sit, accuset. et si paternam domum indigno studio maculasse deprehendatur, ab hoc opere vinculis annuis arceatur. qui si iterum lapsus fuerit, biennium vinciatur: ac deinceps, quotiens peccasse deprehenditur, duplo tempore semper detineatur. altera lex iubet, ut peregrini dumtaxat et advenae cauponarias artes sequantur. tertia lex cavendum monet, ut peregrinus ille vel incola aut quam optimus aut quam minime

κος ἐν τῇ πόλει τοὺς νομοφύλακας χρὴ νοῆσαι φύλακας εἶναι μὴ μόνον ἐκείνων οὓς φυλάττειν ῥᾴδιον μὴ παρανόμους καὶ κακοὺς γίγνεσθαι, ὅσοι γενέσει καὶ τροφαῖς εὖ πεπαίδευνται, τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἐπιτηδεύματά τε ἐπιτηδεύοντας ἃ προτροπὴν ἔχει τινὰ ἰσχυρὰν πρὸς τὸ προτρέπειν κακοὺς γίγνεσθαι, φυλακτέον μᾶλλον. ταύτῃ δὴ τὰ περὶ τὴν καπηλείαν πολλὴν οὖσαν καὶ πολλὰ ἐπιτηδεύματα τοιαῦτα κεκτημένην, ὅσα περ ἂν αὐτῶν λειφθῇ δόξαντα ἐκ πολλῆς ἀνάγκης ἐν τῇ πόλει δεῖν εἶναι, συνελθεῖν αὖ χρεὼν περὶ ταῦτα τοὺς νομοφύλακας μετὰ τῶν ἐμπείρων ἑκάστης καπηλείας, καθά περ ἔμπροσθεν ἐπετάξαμεν τῆς κιβδηλείας πέρι, ξυγγενοῦς τούτῳ πράγματος, συνελθόντας δὲ ἰδεῖν λῆμμά τε καὶ ἀνάλωμα τί ποτε τῷ καπήλῳ κέρδος ποιεῖ τὸ μέτριον, γράψαντας δὲ θεῖναι τὸ γιγνόμενον ἀνάλωμα καὶ λῆμμα καὶ φυλάττειν, τὰ μὲν ἀγορανόμους, τὰ δὲ ἀξυνόμους, τὰ δὲ ἀγρονόμους. καὶ σχεδὸν οὕτως ἂν καπηλεία τὰ μὲν ὠφελοῖ ἑκάστους, σμικρότατα δὲ ἂν βλάπτοι τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι χρωμένους.

Ὅσα τις ἂν ὁμολογῶν ξυνθέσθαι μὴ ποιῇ κατὰ τὰς ὁμολογίας, πλὴν ὧν ἂν νόμοι ἀπείργωσιν ἢ ψήφισμα, ἢ τινος ὑπὸ ἀδίκου βιασθεὶς ἀνάγκης ὁμολογήσῃ, καὶ ἐὰν ἀπὸ τύχης ἀπροσδοκήτου τις ἄκων κω-

malus sit. nec ignorare legum custodes debent, non solum observatores illorum se esse, quos ab iniquitate pravitateque amovere difficile non est, qui bene nati educatique sunt, verum etiam illorum multo magis, qui tales non sunt, et in artibus his versantur, quibus ad improbitatem facilius impelluntur. cum vero cauponatio multiplex atque varia sit, cum peritis singulorum eius generum custodes legum conveniant, et, ut paulo ante de adulteratione huic affini dicebamus, quae necessaria civitati videbuntur, ea fieri primo constituant. deinde, impendio et emolumento diligenter examinato, quid mediocre cauponi lucrum sit, videant: et tam impendium quam emolumentum conscribant. observentur autem alia ab aedilibus, alia a rerum venalium curatoribus, alia ab agri magistratibus. sic ferme cauponandi artes singulis proderunt et minime oberunt. si quis non videatur pacta servasse, nisi lex aut decretum prohibeat, aut necessitas et vis illata coëgerit, aut inopinatus casus invitum detinuerit, in aliis non sen-

λυθῇ, δίκας εἶναι τῶν ἄλλων ἀτελοῦς ὁμολογίας ἐν ταῖς φυλετικαῖσι δίκαις, ἐὰν ἐν διαιτηταῖς ἢ γείτοσιν ἔμπροσθε μὴ δύνωνται διαλλάττεσθαι. Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν τὸ τῶν δημιουργῶν γένος, οἳ τὸν βίον ἡμῖν ξυγκατεσκευάκασι τέχναις, Ἄρεως δ' αὖ καὶ Ἀθηνᾶς οἱ τὰ τῶν δημιουργῶν σώζοντες τέχναισιν ἑτέραις ἀμυντηρίοις ἔργα· δικαίως δὲ καὶ τὸ τούτων γένος ἱερόν ἐστι τούτων τῶν θεῶν. οὗτοι δὴ πάντες χώραν καὶ δῆμον θεραπεύοντες διατελοῦσιν, οἱ μὲν ἄρχοντες τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων, οἱ δὲ ὀργάνων τε καὶ ἔργων ἀποτελοῦντες γένεσιν ἔμμισθον· οἷς δὴ περὶ τὰ τοιαῦτα οὐ πρέπον ἂν εἴη ψεύδεσθαι, θεοὺς προγόνους αὐτῶν αἰδουμένους. ἂν δή τις δημιουργῶν εἰς χρόνον 921
εἰρημένον ἔργον μὴ ἀποτελέσῃ διὰ κάκην, μηδὲν τὸν βιοδότην θεὸν ἐπαιδεσθείς, ἡγούμενος ὡς οἰκεῖον συγγνώμονα εἶναι θεόν, οὐδὲν τῷ νῷ βλέπων, πρῶτον μὲν δίκην τῷ θεῷ ὑφέξει, δεύτερον δὲ ἑπόμενος αὐτῷ νόμος κείσθω, τὴν τιμὴν τῶν ἔργων ὀφειλέτω ὧν ἂν τὸν ἐκδόντα ψεύσηται καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ ῥηθέντι χρόνῳ προῖκα ἐξεργαζέσθω. καὶ ἀναιρουμένῳ δ' ἔργον ξυμβουλευτὴς νόμος, ἅ περ τῷ πωλοῦντι ξυνεβούλευε μὴ πλέονος τιμᾶν διαπειρόμενον ἀλλ' ὡς

vati causam pacti tribuum iudices cognoscant: nisi vicini aut arbitri prius reconciliaverint. Vulcano et Palladi opificum genus, qui vitam nobis suis artibus instruxerunt, consecratum est: Marti vero et Palladi genus eorum, qui artificum opera ceteris quibusdam ad tutandum auxiliandumque paratis conservant artibus. nec ab re horum genus his Diis est consecratum. hi enim omnes regionem populumque curant. alii quippe bellicis certaminibus praesunt: alii stipendiaria opera instrumentaque efficiunt. hi profecto, Deos auctores veriti, neminem mendacio decipere debent. si autem artificum aliquis in tempore statuto opus per malitiam non absolverit, ac Deum vitae datorem caecitate quadam animi ignoscere sibi, tanquam domesticum suum aliquem, arbitratus, ipsum minime vereatur: primum Deo ipsi poenas dabit: deinde hac lege reus factus operis, quod in tempore non fecit, mercedem persolvat, ac ab initio rursus in eodem spatio temporis opus gratis efficiat. sed quod venditori de rerum venalium pretio lex consuluit, id ipsum opifici quoque consulit. caveat ergo, ne

ἁπλούσατα τῆς ἀξίας, ταὐτὸν δὴ προστάττει καὶ τῷ ἀναιρουμένῳ· γιγνώσκει γὰρ ὅ γε δημιουργὸς τὴν ἀξίαν. ἐν ἐλευθέρων οὖν πόλεσιν οὐ δή ποτε χρὴ τέχνῃ, σαφεῖ τε καὶ ἀψευδεῖ φύσει πράγματι, διαπειρᾶσθαι τῶν ἰδιωτῶν τεχνάζοντα αὐτὸν τὸν δημιουργόν· δίκας δὲ εἶναι τούτων τῷ ἀδικουμένῳ πρὸς τὸν ἀδικοῦντα. ἐὰν δέ τις ἐκδοὺς αὖ δημιουργῷ μὴ ἀποδῷ τοὺς μισθοὺς ὀρθῶς κατὰ τὴν ἔννομον ὁμολογίαν γενομένην, Δία δὲ πολιοῦχον καὶ Ἀθηνᾶν κοινωνοὺς πολιτείας ἀτιμάζων, βραχὺ κέρδος ἀγαπῶν, λύῃ μεγάλας κοινωνίας, νόμος ὁ βοηθῶν ἕξω τῷ τῆς πόλεως ξυνδέσμῳ μετὰ θεῶν. ὃς γὰρ ἂν προαμεινάμενος ἔργον μισθοὺς μὴ ἀποδιδῷ ἐν χρόνοις τοῖς ὁμολογηθεῖσι, διπλοῦν πραττέσθω· ἐὰν δὲ ἐνιαυτὸς ἐξέλθῃ, τῶν ἄλλων ἀτόκων ὄντων χρημάτων, ὁπόσα δανεισμῷ ξυμβάλλει τις, οὗτος τῇ δραχμῇ ἑκάστου μηνὸς ἐπωβελίαν κατατιθέτω. δίκας δὲ εἶναι τούτων ἐν τοῖς κατὰ φυλὰς δικαστηρίοις. ὡς δὲ ἐν παρέργῳ περὶ τῶν κατὰ πόλεμον δημιουργῶν ὄντων σωτηρίας, στρατηγῶν τε καὶ ὅσοι περὶ ταῦτα τεχνικοί, δίκαιον εἰπεῖν, ὅτι τὸ παράπαν ἐμνήσθημεν δημιουργῶν, ὡς τούτοις αὖ, καθά περ ἐκείνοις, οἷον ἑτέροις οὖσι δημιουργοῖς. ἐάν τις ἄρα

pluris quam aequum est, ipse suum liceatur opus; sed quam simplicissime, et ut dignum est, licitatio fiat. non enim ignorat opifex, quo pretio dignum opus suum sit. nec debet in libera civitate artifex arte ipsa, quae aperta res est, et a mendacio longe remota, rudes decipere. in his igitur iniuriam patienti adversus facientem iudicium reddatur. si quis opifici mercedem secundum pacta non dederit, sed fovem civitatis tutorem Minervamque huius rei participem neglexerit, et parvo lucro motus magnam hominum societatem pro virili parte dissolverit: lex, una cum Deorum auxilio, civitatis unioni patrocinetur. qui operis accepti mercedem tempore, quo pactus est, non obtulerit, duplum reddat; ac si annus praeterierit, quamvis pecuniae acceptae mutuo sine usura reddi debeant, hic tamen pro singulis drachmis singulas sextas drachmae partes mensibus singulis dato. harum rerum causas tribuum iudices cognoscant. verum quoniam de opificibus mentionem fecimus, et imperatores ceterique bellorum artifices modo quodam opifices sunt, non alienum est, ut de his

καὶ τούτων ἀνελόμενος δημόσιον ἔργον εἴθ' ἑκὼν εἴτε προσταχθὲν καλῶς ἐξεργάσηται, τὰς τιμάς, οἳ δὴ μισθοὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν εἰσίν, ἀποδιδῷ δικαίως, ὁ νόμος αὐτὸν ἐπαινῶν οὔποτε καμεῖται· ἐὰν δὲ προαμεψάμενος ἔργον τι τῶν κατὰ πόλεμον καλῶν ἔργων μὴ ἀποδιδῷ, μέμψεται. νόμος οὖν οὗτος ἐπαίνῳ περὶ τούτων ἡμῖν μεμιγμένος κείσθω, ξυμβουλευτικός, οὐ βιαστικός, τῷ πλήθει τῶν πολιτῶν, τιμᾷν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ὅσοι σωτῆρες τῆς πόλεως εἰσι ξυμπάσης 922
εἴτε ἀνδρίαις εἴτε πολεμικαῖς μηχαναῖς, δευτέρους· πρώτοις γὰρ τὸ μέγιστον γέρας δεδόσθω τοῖς τὰ τῶν ἀγαθῶν νομοθετῶν γράμματα τιμᾷν διαφερόντως συνηθεῖσι.

Τὰ μὲν δὴ μέγιστα τῶν ξυμβολαίων, ὅσα πρὸς ἀλλήλους ἄνθρωποι ξυμβάλλουσι, πλήν γε ὀρφανικῶν καὶ τῆς τῶν ἐπιτρόπων ἐπιμελείας τῶν ὀρφανῶν, σχεδὸν ἡμῖν διατέτακται· ταῦτα δὲ δὴ μετὰ τὰ νῦν εἰρημένα ἀναγκαῖον ἁμῶς γέ πως τάξασθαι. τούτων δὲ ἀρχαὶ πάντων αἵ τε τῶν τελευτᾷν μελλόντων ἐπιθυμίαι τῆς διαθέσεως αἵτε τῶν μηδὲν τὸ παράπαν διαθεμένων τύχαι. ἀναγκαῖον δὲ εἶπον, ὦ Κλεινία, βλέψας αὐτῶν πέρι πρός τε τὸ δύσκολον καὶ χαλεπόν. οὐδὲ γὰρ ἄτα-

quoque dicamus. si ergo quispiam horum opus aliquod publicum sive sponte seu iussus susceperit, recteque, quod coepit, absolverit, iuste sibi lex honores, qui bellicosis viris praemia sunt, ita reddet, ut laudare nunquam desinat. sin autem ei, qui rem bellicam bene gesserit, nihil redditur, iuste conqueretur. itaque lex quaedam de his cum laude mixta, quae non cogat quidem, sed consulat multitudini civium, ponatur. honorentur boni viri, qui aut fortitudine aut bellica quadam peritia civitatem totam servaverint: et maximi honores illis primo attribuantur, qui bonorum legum conditorum leges praecipue coluerunt. iam igitur de pactis, quae maxima homines inter se tractant, praeterquam de orbis atque tutoribus, fere iam dictum est: de quibus nunc necessario est dicendum. horum omnium initium est, tum eorum, qui mortui sunt, ut libuit, testandi cupiditas, tum eorum, qui nihil testati sunt, fortuna. ob id autem necessario dicendum, o Clinia, dixi, quoniam huius rei difficultatem considerabam: nec enim possibile est absque ordine id relinquere. nam multa

κτον δυνατόν ἐς αὐτὸ ἐᾶν· πολλὰ γὰρ ἕκαστοι καὶ διάφορα ἀλλήλων καὶ ἐναντία τιθεῖντ' ἂν τοῖς τε νόμοις καὶ τοῖς τῶν ζώντων ἤθεσι καὶ τοῖς αὑτῶν τοῖς ἔμπροσθεν, πρὶν διατίθεσθαι μέλλειν, εἴ τις ἐξουσίαν δώσει ἁπλῶς οὕτω κυρίαν εἶναι διαθήκην ἣν ἄν τις διάθηται ὁπωσοῦν ἔχων πρὸς τῷ τοῦ βίου τέλει. ἀνοήτως γὰρ δὴ καὶ διατεθρυμμένως τινὰ τρόπον ἔχομεν οἱ πλείστοι, ὅταν ἤδη μέλλειν ἡγώμεθα τελευτᾶν.

ΚΛ. Πῶς τοῦτο, ὦ ξένε, λέγεις;

ΑΘ. Χαλεπόν ἐς', ὦ Κλεινία, μέλλων ἄνθρωπος τελευτήσειν, καὶ μεσὸν λόγου τοῖς νομοθέταις εὖ μάλα φοβεροῦ καὶ δυσχεροῦς.

ΚΛ. Πῇ;

ΑΘ. Ζητῶν εἶναι κύριος ἁπάντων εἰῶθε μετ' ὀργῆς λέγειν.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Δεινόν γε, ὦ θεοί, φησίν, εἰ τὰ ἐμὰ ἐμοὶ μηδαμῶς ἐξέσαι δοῦναί τε ὅτῳ ἂν ἐθέλω καὶ μή, καὶ τῷ μὲν πλείω, τῷ δ' ἐλάττονα τῶν ὁπόσοι περὶ ἐμὲ φαῦλοι καὶ ὅσοι ἀγαθοὶ γεγόνασι φανερῶς, βασανισθέντες ἱκανῶς ἐν νόσοις, οἱ δ' ἐν γήρᾳ καὶ ἄλλαις παντοίαισι τύχαις.

ΚΛ. Οὐκοῦν, ὦ ξένε, καλῶς δοκοῦσί σοι λέγειν;

singuli diversaque, et inter se, ac legibus et viventium moribus maioribusque suis contraria propere testabuntur, si quis statuet, quodcunque testamentum in fine vitae conditum fuerit, id omnino fore inviolatum. stulta enim et abiecta quadam morositate ferme omnes premuntur, quando morituros se iam arbitrantur. *Cli.* Quomode id ais, hospes? *Athen.* Difficilis quaedam res est, o Clinia, homo iam moriturus. hisque verbis frequentissime utitur, quae legumlatores terrent atque fatigant. *Cli.* Quomodo istud? *Athen.* Nempe cum velit suorum omnium esse dominus, haec solet, et quidem cum ira, dicere. *Cli.* Quaenam? *Athen.* Grave, inquit, est nimium, o Dii, si mea mihi non licebit, cuicunque volo, relinquere, et aliis plura, aliis pauciora, prout erga me boni malive liquido inventi sunt, tum in morbo tum in senio tum in aliis fortunis meis sufficienter comprobati. *Cli.* An non recte, hospes, tibi loqui videntur? *Athen.* Prisci legumla-

ΑΘ. Μαλθακοὶ ἔμοιγ', ὦ Κλεινία, δοκοῦσιν οἱ πάλαι νομοθετοῦντες γεγονέναι καὶ ἐπὶ σμικρὸν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων βλέποντές τε καὶ διανοούμενοι νομοθετεῖν.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Τὸν λόγον τοῦτον, ὦ 'γαθέ, φοβούμενοι, τὸν νόμον ἐτίθεσαν τὸν ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι ἁπλῶς ὅπως ἄν τις ἐθέλῃ τὸ παράπαν. ἐγὼ δὲ καὶ σὺ τοῖς ἐν τῇ σῇ πόλει μέλλουσι τελευτᾶν ἀποκρινούμεθα ἐμμελέστερον.

ΚΛ. Πῶς; 925

ΑΘ. Ὦ φίλοι, 'φήσομεν, καὶ ἀτεχνῶς ἐφήμεροι, χαλεπὸν ὑμῖν ἐστὶ γιγνώσκειν τὰ ὑμέτερ' αὐτῶν χρήματα καὶ πρός γε ὑμᾶς αὐτούς, ὡς περ καὶ τὸ τῆς Πυθίας γράμμα φράζει τὰ νῦν. ἔγωγ' οὖν νομοθέτης ὢν οὔθ' ὑμᾶς ὑμῶν αὐτῶν εἶναι τίθημι οὔτε τὴν οὐσίαν ταύτην, ξύμπαντος δὲ τοῦ γένους ὑμῶν τοῦ τε ἔμπροσθεν καὶ τοῦ ἔπειτα ἐσομένου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς πόλεως εἶναι τό τε γένος πᾶν καὶ τὴν οὐσίαν. καὶ οὕτω τούτων ἐχόντων οὐκ, ἐάν τις ὑμᾶς θωπείαις ὑποδραμὼν ἐν νόσοις ἢ γήρᾳ σαλεύοντας παρὰ τὸ βέλτιστον διατίθεσθαι πείθῃ, ξυγχωρήσομαι ἑκών, ὅ τι δὲ τῇ πόλει τε ἄριστον πάσῃ καὶ γένει, πρὸς πᾶν τοῦτο

tores, o Clinia, molles fuisse mihi videntur et ad minimum quid humanarum rerum in ferendis legibus respexisse. *Cli.* Quonam pacto? *Athen.* Illis morituri hominis verbis, o optime vir, commoti legem illam scripserunt, per quam licet cuique, utcunque velit, simpliciter sua disponere. ego autem et tu in civitate tua morituris commodius respondebimus. *Cli.* Quomodo? *Athen.* O amici, dicemus, ac brevi procul dubio morituri, difficile vobis est res vestras atque etiam vos ipsos secundum Delphicum epigramma cognoscere. ego, qui leges condo, nec vos vestros esse arbitror, nec rem familiarem hanc omnem esse vestram, sed totius vestri generis praeteriti atque futuri: multoque magis universae civitatis et genus omne et divitias esse. haec cum ita sint, si quis assentatiunculis in morbo et senio vos aggressus praeter honestum testamentum condere persuaserit, nunquam id fieri sponte concedam: sed, quod civitati universae generique con-

βλέπων νομοθετήσω, τὸ ἑνὸς ἑκάστου καταριθεὶς ἐν μοίραις ἐλάττοσι δικαίως. ὑμεῖς δὲ ἡμῖν ἵλεώ τε καὶ εὐμενεῖς ὄντες πορεύοισθε ἧ περ κατὰ φύσιν νῦν πορεύεσθε τὴν ἀνθρωπίνην· ἡμῖν δὲ περὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑμετέρων μελήσει, κηδομένοις ὅτι μάλιστα εἰς δύναμιν οὐ τῶν μέν, τῶν δὲ οὔ. ταῦτα μὲν οὖν παραμύθιά τε καὶ προοίμια τῶν τε ζώντων, ὦ Κλεινία, καὶ τῶν τελευτώντων ἔχω, νόμος δὲ ὅδε· Ὃς ἂν διαθήκην γράφῃ τὰ αὑτοῦ διατιθέμενος, παίδων ὢν πατήρ, πρῶτον μὲν τῶν υἱέων κληρονόμον ὃν ἂν ἀξιώσῃ γίγνεσθαι γραφέτω, τῶν δὲ ἄλλων παίδων ὃν ἂν μὲν ἑτέρῳ ποιεῖσθαι διδῷ δεχομένῳ, γραφέσθω τοῦτο αὐτό. ἐὰν δὲ περιγίγνηταί τις τῶν υἱέων αὐτῷ μὴ ἐπί τινι κλήρῳ πεποιημένος, ὃν κατὰ νόμον ἐλπὶς εἰς ἀποικίαν ἐκπεμφθήσεσθαι, τούτῳ τῶν ἄλλων χρημάτων ἐξέστω τῷ πατρὶ διδόναι ὅσα ἂν θέλῃ, πλὴν τοῦ πατρῴου κλήρου καὶ τῆς περὶ τὸν κλῆρον κατασκευῆς πάσης· καὶ ἐὰν πλείους ὦσι, πρὸς μέρος ὁ πατὴρ ὅπῃ ἂν ἐθέλῃ νεμέτω τὰ περιόντα τοῦ κλήρου. ὅτῳ δ' ἂν τῶν υἱέων ὑπάρχων οἶκος ᾖ, μὴ νέμειν τούτῳ τῶν χρημάτων. θυγατρί τε ὡσαύτως ᾗ μὲν ἂν ἐγγεγυημένος ὡς ἀνὴρ ἐσόμενος ᾖ, μὴ νέμειν· ᾗ δ' ἂν μή, νέμειν. ἐὰν δέ τῳ

ferat considerans, ita leges conscribam, ut singulorum commoda minoris quam cunctorum, ut par est, aestimem. vos igitur mites atque benevoli nobis ite modo, quo naturae humanae vos necessitas vocat. nobis autem reliqua vestra curae erunt, qui non aliis magis quam aliis rebus studemus, sed omnium aeque pro viribus curam gerimus. haec in prooemio solamina et viventium et morientium, o Clinia, sint. lex autem sit ista: Qui liberos habet et testamentum conscribit, primo heredem de filiis unum, quem dignum putaverit, constituat: deinde quemcunque aliorum adoptandum aliis dederit, conscribat. et si filiorum aliquis superest, nulla hereditate munitus, quem secundum legem in coloniam sperat profecturum, huic liceat patri de alia pecunia, quantum velit, legare, paterna sorte semper excepta et omnibus, quae ad illam pertinent. quod si plures sint, eis pater, quaecunque ultra sortem sunt, ut velit, distribuat. ac si alicui eorum iam domus est, ei pecunias non tribuat: neque filiae similiter, quae viro sit desponsata: si desponsata non fuerit, tribuat. et si

τῶν υἱέων ἢ καὶ τῶν θυγατέρων φανῇ κλῆρος ἐπιχώριος τῆς διαθήκης γενόμενος ὕστερον, τῷ κληρονόμῳ τοῦ τὴν διαθήκην διαθεμένου καταλειπέτω. ἐὰν δὲ ἄῤῥενας μὲν μὴ λείπῃ, θηλείας δὲ ὁ διατιθέμενος, ἄνδρα μὲν τῶν θυγατέρων ᾧ τινι ἂν ἐθέλῃ, υἱὸν δὲ αὐτῷ καταλειπέτω γράψας κληρονομεῖν. ἐὰν δὲ υἱός τῳ τελευτήσῃ παῖς ὤν, πρὶν εἰς ἄνδρας δυνατὸς εἶναι τελεῖν, εἴτε γεννητὸς ὢν εἴτε ποιητός, γραφέτω καὶ περὶ τῆς τοιαύτης τύχης ὁ τὴν διαθήκην γράφων, τίνα χρὴ παῖδα αὐτῷ δεύτερον ἐπὶ τύχαις ἀμείνοσι γίγνεσθαι. 924
ἐὰν δέ τις ἄπαις ὢν τὸ παράπαν διαθήκην γράφῃ, τὸ τῆς ἐπικτήτου δεκατημόριον ἐξελόμενος, ἐὰν ἐθέλῃ τῳ δωρεῖσθαι, δωρείσθω· τὰ δὲ ἄλλα παραδιδοὺς πάντα τῷ ποιηθέντι ἄμεμπτος ἔλεων υἱὸν αὐτὸν ποιείσθω ξὺν νόμῳ. ᾧ δ' ἂν ἐπιτρόπων οἱ παῖδες δέωνται, ἐὰν μὲν διαθέμενος τελευτᾷ καὶ γράψας ἐπιτρόπους τοῖς παισὶν ἐκόντας τε καὶ ὁμολογοῦντας ἐπιτροπεύσειν οὐστιναοῦν καὶ ὁπόσους ἂν ἐθέλῃ, κατὰ ταῦτα τὰ γραφέντα ἡ τῶν ἐπιτρόπων αἵρεσις γιγνέσθω κυρία· ἐὰν δὲ ἢ τὸ παράπαν μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ τις ἢ τῆς τῶν ἐπιτρόπων αἱρέσεως ἐλλιπής, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς κυρίους, δύο μὲν πρὸς πατρός, δύο δὲ πρὸς μητρός, ἕνα δὲ

aliorum filiarumve alicui sors aliqua in regione post conditum testamentum advenerit, testatoris ipsius heredi relinquatur. si autem non filios sed filias habet, qui testatur, cuius filiae velit virum heredem sibi ac filium fore conscribat. et si alicuius filius sive naturalis sive adoptivus, antequam togam virilem assumat, decesserit, has etiam fortunas suas testator significet, et, quem velit loco illius melioribus auspiciis filium sibi fore, declaret. si quis absque liberis omnino testamentum condit, decimam partem fundi ultra sortem acquisiti leget cuicunque civi voluerit: cetera omnia futuro per adoptionem filio benigne sine querela et secundum legem tribuat. si cui liberi tutoribus indigent, et idem moriens testamento tutores, quoscunque et quotcunque velit, constituerit, qui tutandi officium suscipere velint: ita fiat, sicut descripserat. sin vero vel intestatus naturae concesserit, vel tutores non conscripserit: qui genere proximi sunt, duo ex parte patris, duoque ex parte matris, atque unus

ἐκ τῶν τοῦ τελευτήσαντος φίλων. τούτους δ' οἱ νομοφύλακες καθιζάντων τῷ δεομένῳ τῶν ὀρφανῶν. καὶ πάσης τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ὀρφανῶν πεντεκαίδεκα τῶν νομοφυλάκων οἱ πρεσβύτατοι πάντων ἐπιμελείσθων ἀεὶ κατὰ πρέσβιν καὶ κατὰ τρεῖς διελόμενοι σφᾶς αὐτούς, κατ' ἐνιαυτὸν τρεῖς καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλον ἕτεροι τρεῖς, ἕως ἂν αἱ πέντε περίοδοι γίγνωνται κύκλῳ· καὶ τοῦτο ἐκλιπέτω μηδέποτε κατὰ δύναμιν. Ὃς δ' ἂν μηδὲν τὸ παράπαν διαθέμενος ἀποθάνῃ, παῖδας μὲν καταλιπὼν δεομένους ἐπιτροπῆς, τῶν αὐτῶν νόμων τούτων ἡ χρεία τῶν παίδων αὐτοῦ μετεχέτω· θηλείας δὲ ἂν καταλίπῃ τις ἀπροσδοκήτῳ τύχῃ χρησάμενος, συγγνώμην τῷ τιθέντι τὸν νόμον ἐχέτω, ἐὰν τῶν τριῶν αὐτοῦ πρὸς τῷ δύο ἐπισκοπῶν τὴν ἔκδοσιν τῶν θυγατέρων ποιῆται, πρός τε τὴν τοῦ γένους ἀγχιστείαν καὶ τὴν τοῦ κλήρου σωτηρίαν, τὸ δὲ τρίτον, ὅ περ ἂν πατὴρ διασκέψαιτο, ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν βλέπων εἰς ἦθη τε καὶ τρόπους τὸν ἐπιτήδειον αὐτῷ μὲν υἱόν, νυμφίον δ' εἶναι τῇ θυγατρί, τοῦτο δὲ παραλείπῃ διὰ τὴν ἀδύνατον σκέψιν. νόμος τοίνυν εἰς δύναμιν ὅδε περὶ τῶν τοιούτων κείσθω· Ἐὰν ὁ μὴ διαθέμενος θυγατέρας λίπῃ, τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ ἢ ἄκληρος ὁμομήτριος ἐχέτω τὴν θυγατέρα καὶ τὸν κλῆ-

ex mortui amicis, tutelam suscipiant. quos legum custodes indigentibus pupillis statuere debent. nam quindecim ipsorum ceteris seniores orphanorum omnium quinquennio curam sic habere volumus, ut terni pro dignitate singulis annis curent: et exacto quinquennio similiter quindecim alios: atque id pro viribus nunquam deficiat. si quis autem nihil testatus decesserit filiosque tutela egentes reliquerit, iisdem legibus filiis eius provideatur. qui vero inopinata fortuna decesserit filiasque reliquerit, latori legum veniam concedat, si ad duo de tribus respiciens, eius filias collocet, ad propinquitatem videlicet generis, sortemque servandam. tertium autem, quod paterni officii est, ut moribus civium diligenter consideratis idoneum et sibi filium et filiae sponsum deligat, id, quoniam impossibile consideratu est, praetermittat. lex igitur pro viribus hac de re huiusmodi sit: Si quis ex intestato mortuus filias reliquerit, frater eius ex patre aut ex matre, si absque sorte sit, mortui filiam et sortem suscipiat.

ρον τοῦ τελευτήσαντος. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀδελφός, ἀδελφοῦ δὲ παῖς, ὡσαύτως, ἐὰν ἐν ἡλικίᾳ πρὸς ἀλλήλους ὦσιν· ἐὰν δὲ μηδὲ εἷς τούτων, ἀδελφῆς δὲ παῖς ᾖ, κατὰ ταὐτά· τέταρτος δὲ πατρὸς ἀδελφός, πέμπτος δὲ τούτου παῖς, ἕκτος δὲ ἀδελφῆς πατρὸς ἔκγονος. ὡσαύτως δὲ τὸ γένος ἀεὶ πορευέσθω κατ' ἀγχιστείαν, ἐάν τις παῖδας θηλείας καταλίπῃ, δι' ἀδελφῶν τε καὶ *ἀδελφιδῶν ἐπανιόν, ἔμπροσθε μὲν τῶν ἀρρέ- 925
νων, ὕστερον δὲ θηλειῶν ἑνὶ γένει. τὴν δὲ τοῦ τῶν
γάμων χρόνου συμμετρίαν τε καὶ ἀμετρίαν ὁ δικαστὴς σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄρρενας, γυμνὰς δὲ ὀμφαλοῦ μέχρι θεώμενος τὰς θηλείας. ἐὰν δὲ τοῖς οἰκείοις ἀπορία ξυγγενῶν ᾖ, μέχρι μὲν ἀδελφοῦ υἱιδῶν, μέχρι δὲ πάππου παίδων ὡσαύτως, τῶν ἄλλων ὅν τιν' ἂν ᾖ παῖς μετ' ἐπιτρόπων αἱρῆται τῶν πολιτῶν ἑκούσιον ἑκουσίᾳ, κληρονόμος γιγνέσθω τοῦ τελευτήσαντος καὶ τῆς θυγατρὸς νυμφίος. ἔτι δὲ πολλὰ πολλῶν καὶ ἀπορία τῶν τοιούτων πλείων γίγνοιτ' ἂν ἔξιν ὅτε ἐν αὐτῇ τῇ πόλει· ἂν οὖν δή τις ἀπορουμένῃ τῶν
αὐτόθεν ὁρᾷ τινὰ εἰς ἀποικίαν ἀπεσταλμένον, ᾗ δὲ κατὰ νοῦν αὐτῇ κληρονόμον ἐκεῖνον γίγνεσθαι τῶν τοῦ πατρός, ἐὰν μὲν ξυγγενὴς ᾖ, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ νόμου ἐπὶ τὸν κλῆρον πορευέσθω, ἐὰν δὲ ἐκτὸς γένους,

quod si frater non exstat, eius filius, nisi aetas obstet, accipiat: tertius sororis filius, si nullus illorum exstat: quartus patris frater: quintus filius eius: sextus sororis paternae filius: et similiter per fratres consobrinosque, generis semper propinquitate servata, si filias reliquit, ita procedatur, ut in eodem genere mares feminis anteponantur. convenientiam vero aetatis ad nuptias et contra, iudex, nudos omnino mares, nudas quoque ad pubem usque feminas conspiciens, iudicet. at si ad fratrum usque avorumque filios cognatorum penuria sit, quemcunque civium sponte puella cum tutorum consilio deliget, is, si voluerit, eam in uxorem atque insuper hereditatem accipiat. quod si magna in penuria illorum, qui urbem habitant, aliquem in coloniam missum puella heredem facere sui patris optaverit: is, si ex eodem genere fuerit, hereditatem secundum legem adeat: sin vero civis quidem, sed non ex genere sit, ducat eam, si voluerit,

τῶν ἐν τῇ πόλει ὄντων ἔξω τῆς συγγενείας, κύριος ἔστω κατὰ τὴν τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῆς παιδὸς τοῦ τελευτήσαντος αἵρεσιν γῆμαι καὶ τὸν κλῆρον ἐπανελθὼν οἴκαδε λαβεῖν τοῦ μὴ διαθεμένου. ἄπαις δὲ ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν τὸ παράπαν ὃς ἂν μὴ διαθέμενος τελευτᾷ, τὰ μὲν ἄλλα περὶ τοῦ τοιούτου κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἐχέτω νόμον, θήλεια δὲ καὶ ἄῤῥην, οἷον ξύννομοι, ἴτωσαν ἐκ τοῦ γένους εἰς τὸν ἐξηρημωμένων ἑκάστοτε οἶκον, ὧν ὁ κλῆρος γιγνέσθω κυρίως, ἀδελφὴ μὲν πρῶτον, ἀδελφοῦ δὲ θυγάτηρ δευτέρα, τρίτη δὲ ἔκγονος ἀδελφῆς, τετάρτη δὲ πατρὸς ἀδελφή, καὶ πέμπτη πατρὸς ἀδελφοῦ παῖς, ἕκτη δὲ ἀδελφῆς πατρὸς ἂν εἴη παῖς· συνοικίζειν δὲ ταύτας ἐκείνοις κατ' ἀγχιστείαν καὶ θέμιν, ὡς ἔμπροσθεν ἐνομοθετήσαμεν. μὴ δὴ λανθανέτω τὸ τῶν τοιούτων νόμων ἡμᾶς βάρος, ὡς χαλεπῶς ἔχειν ὅτε προστάττει τῷ τοῦ τελευτήσαντος κατὰ γένος οἰκείῳ γαμεῖν τὴν ξυγγενῆ, μὴ δοκεῖ δὲ σκοπεῖν ἃ μυρία ἐν ἀνθρώποις ἐμπόδια γίγνεται τοῖς τοιούτοις ἐπιτάγμασιν τοῦ μή τινα ἐθέλειν πείθεσθαι, πρότερον δὲ οὕς τινας ὁτιοῦν ἂν βουληθῆναι παθεῖν, ὁπόταν ᾖ σωμάτων νοσήματα καὶ πηρώσεις ἢ διανοίας ἔν τισι τῶν ἐπιτεταρτομένων γαμεῖν ἢ γαμεῖσθαι γίγνηται. τούτων δὴ μη-

secundum tutorum puellaeque electionem, et hereditatem domum reversus adeat. si quis absque liberis omnino masculis femineisque ex intestato decesserit, cetera quidem secundum superiorem legem agantur, mas vero et femina ex eodem genere, tanquam consortes, desertam domum ingrediantur, quibus sors propria competat. prima, soror; deinde fratris filia: sororis filia, tertia: quarta, paterna soror; paterni fratris filia, quinta: sexta, paternae sororis filia. hae cum illis, ut fas est, qui genere proximi sunt, vitam agent, quemadmodum in superioribus sanximus. sed ne fugiat nos, quam grave sit earum legum imperium, quibus genere propinquam ducere uxorem iubemus. quippe qui huiusmodi legem fert, minime considerare videtur, quam multa impedimenta reperiri posse, quae faciant ne quis his praeceptis velit obtemperare. multi etiam quodvis potius perpeti volent, quam ducant nubantve illi, cuius vel corpus aegrotum mancumve sit, vel insanus animus. in his ergo legumlator forte-

δὴν φροντίζειν· τάχ' ἂν ὁ νομοθέτης δόξειέ τισιν, οὐκ ὀρθῶς δοκοῦν. ἔστω τοίνυν εἰρημένον ὑπέρ τε νομοθέτου καὶ ὑπὲρ νομοθετουμένου σχεδὸν οἷον κοινὸν προοίμιον, συγγνώμην μὲν τῷ νομοθέτῃ τοὺς ἐπιτασσομένους δεόμενον ἔχειν, ὅτι τῶν κοινῶν ἐπιμελούμενος οὐκ ἂν ποτε δύναιτο διοικεῖν ἅμα καὶ τὰς ἰδίας ἑκάστῳ γιγνομένας ξυμφοράς, ξυγγνώμην δ' αὖ καὶ 926
τοῖς νομοθετουμένοις, ὡς τὰ τοῦ νομοθετοῦντος εἰκότως ἐνίοτε οὐ δύνανται προστάγματα τελεῖν, ἃ μὴ γιγνώσκων προστάττει.

ΚΛ. Τί δή τις οὖν, ὦ ξένε, ὁρῶν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐμμετρώτατος ἂν εἴη;

ΑΘ. Διαιτητάς, ὦ Κλεινία, τοῖς τοιούτοις νόμοις καὶ νομοθετουμένοις ἀναγκαῖον αἱρεῖσθαι.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἔξιν ὅτε πλουσίου πατρὸς ἀδελφιδοῦς τὴν τοῦ θείου θυγατέρα ἑκὼν οὐκ ἂν ἐθέλοι λαμβάνειν, τρυφῶν καὶ ἐπὶ μείζοσι γάμοις τὴν διάνοιαν ἐπέχων· ἔστι δ' ὅτε καὶ ξυμφορὰν τὴν μεγίστην τοῦ νομοθέτου προστάττοντος ἀπειθεῖν ἀναγκάζοιτ' ἂν τῷ νόμῳ, μαινόμενα κηδεύματα ἀναγκάζοντος λαμβάνειν ἢ δεινὰς ἄλλας σωμάτων ἢ ψυχῶν ξυμφοράς, ἃς ἀβίωτον ζῆν κεκτημένῳ. ὁ δὴ νῦν λόγος ἡμῖν περὶ τούτων ὅδε νό-

nihil pensi habuisse videbitur, et profecto id plerisque non recte ita videbitur. quare tam pro conditore legum quam pro subiectis commune huiusmodi sit exordium: Veniam dare legumlatori hi, quibus leges ponuntur, debent: quoniam publicis gubernandis incumbens, nunquam poterit privatis quoque calamitatibus simul consulere. subiectis praeterea ignoscendum, si legislatoris ea nonnunquam praecepta complecti nequeant, quae singularum calamitatum ignarus conscripsit. *Cli.* Quid igitur, hospes, hac in re agere decet? *Athen.* Arbitri, o Clinia, qui legibus his ciues concilient, eligendi sunt. *Cli.* Quomodo id dicis? *Athen.* Nonnunquam dives aliquis iuvenis, deliciis deditus et ad maiores nuptias inhians, patrui avunculive filiam aspernatur: nonnunquam calamitate maxima puellae seu corporis sive animi coactus, legi illi non obtemperat, qua ad insana connubia invitus trahitur, quibus implicitus vivere nollet. quare nobis haec lex de istis

μος κείσθω· Ἐάν τινες ἄρα περὶ διαθήκης ἐγκαλῶσι τοῖς κειμένοις νόμοις, περί τε ἄλλων ὧντινωνοῦν καὶ δὴ καὶ περὶ γάμων, ἢ μήτ' παρόντα καὶ ζῶντα αὐτὸν τὸν νομοθέτην μή ποτ' ἂν ἀναγκάσαι πράττειν οὕτω, μηδὲ γῆμαι μηδὲ γήμασθαι τοὺς νῦν ἀναγκαζομένους ἑκάτερα δρᾶν, ὁ δέ τις τῶν οἰκείων ἢ τις ἐπίτροπος φῇ διαιτητὰς φάναι καὶ πατέρας τοὺς πεντεκαίδεκα τῶν νομοφυλάκων καταλιπεῖν τοῖς ὀρφανοῖς καὶ ὀρφαναῖς τὸν νομοθέτην· πρὸς οὓς ἐπανιόντες διαδικαζέσθων οἱ περί τινος τῶν τοιούτων ἀμφισβητοῦντες, κυρια τελοῦντες τὰ τούτων δόγματα. ἂν δέ τῳ μείζων δύναμις ἐπανατίθεσθαι δοκῇ τοῖς νομοφύλαξιν, εἰς τὸ τῶν ἐκκρίτων δικαστῶν δικαστήριον εἰσάγων αὐτοὺς διαδικαζέσθω περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων· τῷ δὲ ἡττηθέντι παρὰ τοῦ νομοθέτου ψόγος καὶ ὄνειδος κείσθω, πολλῶν χρημάτων νοῦν κεκτημένῳ ζημία βαρυτέρα. Νῦν δὴ τοῖς ὀρφανοῖς παισὶ γένεσις οἷον δευτέρα τις γίγνοιτ' ἄν. μετὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑκάστοις εἴρηνται τροφαὶ καὶ παιδεύσεις· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἔρημον πατέρων γενομένην, μηχανᾶσθαι δεῖ τίνα τρόπον ἡ τῆς ὀρφανίας τύχη τοῖς γενομένοις ὀρφανοῖς ὡς ἥκιστα ἕλεον ἕξει τῆς συμφορᾶς. πρῶτον μὲν δὴ φαμὲν νομοθετεῖν αὐτοῖς τοὺς νομοφύλακας ἀντὶ γεννητόρων πατέρας οὐ χεί-

sanciatur: si qui testamenti aut nuptiarum aliorumque gratia de legibus querantur, asserantque legislatorem, si viveret, minime impulsurum hanc ducere vel huic nubere: et propinquus aliquis seu tutor legislatorem affirmet orphanis tutandis conciliandisque, tanquam arbitros et parentes, quindecim de legum custodibus reliquisse: ad hos ipsos litigantes confugiant eorumque iudiciis pareant. quod si alicui maiora legum custodes urgere videantur, rem ad electissimum iudicium deferat expetatque sententiam: et qui damnatus est, infamia notetur, quod pecuniarum multarum multa apud eum, qui sapit, longe maius supplicium est. sequitur post haec quasi secunda quaedam orphanorum procreatio. est autem post primam educatio disciplinaque, de qua dictum est: post secundam vero operam dare debemus, ut privati parentibus quam minime miserabili calamitate premantur. legum ergo custodes, quasi alteros istorum parentes, primis non peie-

ρους, καὶ δὴ καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς οἰκείων ἐπιμελεῖσθαι προστάττομεν ἐν μελέτῃ, τούτοις τε αὐτοῖς περὶ τροφῆς ὀρφανῶν προοιμιασάμενοι καὶ τοῖς ἐπιτρόποις. εἴς τινα γὰρ οὖν μοι καιρὸν φαινόμεθα τοὺς ἔμπροσθεν λόγους διεξελθεῖν, ὡς ἄρα αἱ τῶν τελευτη- 927
σάντων ψυχαὶ δύναμιν ἔχουσί τινα τελευτήσασαι, ἥ τῶν κατ' ἀνθρώπους πραγμάτων ἐπιμελοῦνται. ταῦτα δὲ ἀληθεῖς μέν, μακροὶ δ' εἰσὶ περιέχοντες λόγοι. πιστεύειν τε ταῖς ἄλλαις φήμαις χρεὼν περὶ τὰ τοιαῦτα, οὕτω
o πολλαῖσι καὶ σφόδρα παλαιαῖς οὔσαις· πιστεύειν δ' αὖ καὶ τοῖς νομοθετοῦσι ταῦθ' οὕτως ἔχειν, ἂν περ μὴ παντάπασιν ἄφρονες φαίνωνται. ταύτῃ δὲ εἰ ταῦτ' ἐστὶ κατὰ φύσιν, πρῶτον μὲν τοὺς ἄνω θεοὺς φοβεῖσθαι, οἳ τῶν ὀρφανῶν τῆς ἐρημίας αἰσθήσεις ἔχουσιν, εἶτα τὰς τῶν κεκμηκότων ψυχάς, αἷς ἐξὶν ἐν τῇ φύσει τῶν αὐτῶν ἐκγόνων κήδεσθαι διαφερόντως καὶ τιμῶσί τε αὐτοὺς εὐμενεῖς εἶναι καὶ ἀτιμάζουσι δυσμενεῖς, ἔτι δὲ τὰς τῶν ζώντων μέν, ἐν γήρᾳ δὲ ὄντων καὶ ἐν μεγίσαις τιμαῖς, ὅπου περ πόλις εὐνομοῦσα εὐδαιμονεῖ,
o τούτους οἱ παῖδες παίδων φιλοεργοῦντες ζῶσι μεθ' ἡδονῆς· καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀξὺ μὲν ἀκούουσι, βλέπουσί τε ὀξύ, τοῖς τε περὶ αὐτὰ δικαίοις εὐμενεῖς εἰσί, νε-

res, constituimus, et per singulos annos quasi suis providere iubemus. sed in primis de orphanorum educatione tam pro legum custodibus quam pro tutoribus ita exordiamur. opportune videmur in superioribus narrasse, defunctorum animas vim quandam habere, qua de rebus humanis curam habent. id vera quidem, sed longa oratione approbatur. quamobrem et aliis tritis antiquisque de hac re sermonibus, et legumlatoribus, sic se habere ista sancientibus, credere debent, nisi omnino dementes sint. cum vero haec ita natura sint, primum Deos maxime superos timeant, qui de puerorum desolatione procurant: deinde etiam mortuorum manes, quibus natura inest, ut praecipua illorum cura teneantur. qui ab eis geniti sunt, adeo ut honorantibus eos propitii, contemnentibus infensi sint. praeterea seniorum viventium animos, qui maximis in civitate felici funguntur honoribus: quos filii nepotesque dum colunt, iucundissime vivunt. hi acute haec audiunt et acute perspiciunt: eisque, qui iuste orphanos tractant, benevoli sunt. illis autem maxime indignantur, qui contumeliis

ἡγῆται κακῶς ἐπιτροπευθῆναι, μέχρι πέντε ἐτῶν ἐξηκούσης τῆς ἐπιτροπῆς ἔξω δίκην λαχεῖν ἐπιτροπίας· ἐὰν δέ τις ὄφλῃ τῶν ἐπιτρόπων, τιμᾶν τὸ δικαστήριον ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίνειν, ἐὰν δὲ δὴ τῶν ἀρχόντων, ἀμελείᾳ μὲν δόξας κακῶσαι τὸν ὀρφανόν, ὅ τι χρὴ τίνειν αὐτὸν τῷ παιδί, τιμάτω τὸ δικαστήριον, ἐὰν δὲ ἀδικίᾳ, πρὸς τῷ τιμήματι τῆς ἀρχῆς τῶν νομοφυλάκων ἀφιςάσθω, τὸ δὲ κοινὸν τῆς πόλεως ἕτερον νομοφύλακα ἀντὶ τούτου καθιςάτω τῇ χώρᾳ καὶ τῇ πόλει. Διαφοραὶ πατέρων τε πρὸς αὐτῶν παῖδας γίγνονται καὶ παίδων πρὸς γεννήτας μείζους ἢ χρεών, ἐν αἷς οἵ τε πατέρες ἡγοῖντ' ἂν δεῖν τὸν νομοθέτην νομοθετεῖν ἐξεῖναί σφισιν ἐὰν βούλωνται τὸν υἱὸν ὑπὸ κήρυκος ἐναντίον ἁπάντων ἀπειπεῖν υἱὸν κατὰ νόμον μηκέτ' εἶναι, υἱεῖς τ' αὖ σφίσι πατέρας ὑπὸ νόσων ἢ γήρως διατιθεμένους αἰσχρῶς ἐξεῖναι παρανοίας γράφεσθαι. ταῦτα δὲ ὄντως ἐν παγκάκων ἤθεσιν ἀνθρώπων γίγνεσθαι φιλεῖ, ἐπεὶ ἡμίσεών γε ὄντων τῶν κακῶν, οἷον μὴ κακοῦ μὲν πατρός, υἱέος δέ, ἢ τοὐναντίον, οὐ γίγνονται ξυμφοραὶ τηλικαύτης ἔχθρας ἔκγονοι. ἐν μὲν οὖν ἄλλῃ πολιτείᾳ παῖς ἀποκεκηρυγμένος οὐκ ἂν ἐξ ἀνάγκης ἄπολις εἴη,

egisse tutorem duxerit, ad quinquennium usque ab exacta tutela in tutorem sibi agere liceat. et si tutor quispiam condemnabitur, quid pati dareve debeat, a iudicibus decernatur. si magistratuum aliquis per negligentiam obfuisse orphano videatur: quid ipsi restituendum sit, iudices statuant. sin vero etiam per iniuriam, non solum damnum restituat, verum etiam magistratu legis custodum privetur, et alius pro eo civitati regionique a populo confestim creetur. solent patrum adversus filios querelae fieri, filiorum quoque in parentes, maiores quam deceat: quarum causa patres scribi oportere a legislatore forte putent, liceat sibi, si velint, publico praeconio filium abdicare, ne amplius secundum legem filius sit: et filiis parentes morbis vel senio turpiter affectos liceat amentiae accusare. haec omnia, ubi pessimi omnino mores hominum sunt, accidere solent. nam si dimidium solum esset malum, ut si parentes mali vel filii solum essent, tam gravium inimicitiarum calamitates non evenirent. profecto in alia quavis republica abdicatus filius non necessario civitate privatur: in ea vero, quae his legibus guberna-

ταύτης δέ, ἧς οἵδε οἱ νόμοι ἔσονται, ἀναγκαίως ἔχει εἰς ἄλλην χώραν ἐξοικίζεσθαι τὸν ἀπάτορα· πρὸς γὰρ τοῖς 929
τετταράκοντα καὶ πεντακισχιλίοις οἴκοις οὐκ ἔξεν ἕνα προσγενέσθαι. διὸ δὴ δεῖ τὸν ταῦτα πεισόμενον ἐν δίκῃ μὴ ὑπὸ ἑνὸς πατρός, ὑπὸ δὲ τοῦ γένους ἀποῤῥηθῆναι πάντός. ποιεῖν δὲ χρὴ τῶν τοιούτων πέρι κατὰ νόμον τοιόνδε τινά· Ὃν ἂν θυμὸς ἐπίῃ μηδαμῶς εὐτυχής, εἴτ' οὖν ἐν δίκῃ εἴτε καὶ μή, ὃν ἔτεκέ τε καὶ ἐξεθρέψατο, τοῦτον ἐπιθυμεῖν ἀπαλλάξαι τῆς αὑτοῦ ξυγγενείας, μὴ φαύλως οὕτως ἐξέτω μηδ' εὐθὺς τοῦτο δρᾶν, πρῶτον δὲ συλλεξάτω τοὺς αὑτοῦ ξυγγενεῖς μέχρι ἀνεψιῶν καὶ τοὺς τοῦ υἱέος ὡσαύτως τοὺς πρὸς μητρός, κατηγορείτω δὲ ἐν τούτοις, διδάσκων ὡς ἄξιος ἅπασιν ἐκ τοῦ γένους ἐκκεκηρῦχθαι, δότω τε καὶ τῷ υἱεῖ λόγους τοὺς ἴσους, ὡς οὐκ ἄξιός ἐστι τούτων οὐδὲν πάσχειν. καὶ ἐὰν μὲν πείθῃ ὁ πατὴρ καὶ συμψήφους λάβῃ πάντων τῶν ξυγγενῶν ὑπὲρ ἥμισυ, πλὴν πατρὸς διαψηφιζομένου καὶ μητρὸς καὶ τοῦ φεύγοντος, τῶν τε ἄλλων ὁπόσοι περ ἂν ὦσι γυναικῶν εἴτε ἀνδρῶν τέλειοι, ταύτῃ μὲν καὶ κατὰ ταῦτα ἐξέτω τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἀποκηρύττειν, ἄλλως δὲ μηδαμῶς. τὸν δ' ἀποκηρυχθέντα ἐάν τις τῶν πολιτῶν υἱὸν βούληται θέσθαι, μη-

hitur, alio abire patre privatum necesse est: quippe cum ad quadraginta et quinquies mille domos nulla possit accedere, quapropter oportet filium iure abdicandum, non a patre solo, sed a genere universo depelli. itaque in rebus huiusmodi tali quadam lege agendum: Quando aliquis infelici indignatione commotus, sive iure seu iniuria irascatur, quem genuit educavitque a cognatione sua cupit reiicere, non liceat leviter subitoque id facere: sed primum genere sibi propinquos, usque ad patrueles, propinquos item filio ex parte matris convocet: apud quos accuset filium, ostendatque dignum esse, qui a propinquis suis omnibus depellatur. deinde filio quoque causam suam dicendi potestatem concedat, quod videlicet talis non sit, ut reiici debeat. postremo suffragia praeter parentes et filium ipsum propinqui omnes, tam viri quam mulieres, conferant, nisi aetas impedimento sit. et si plura, quam dimidiae partis, suffragia patri suffragantur, licea ei filium abdicare: aliter minime. si quis autem civium abdicatum adoptare voluerit, nulla id lege vetetur. iuvenum enim no-

δεὶς νόμος ἀπειργέτω ποιεῖσθαι· τὰ γὰρ τῶν νέων ἤθη πολλὰς μεταβολὰς ἐν τῷ βίῳ μεταβάλλειν ἑκάστοτε πέφυκεν. ἀποκηρυχθέντα δὲ ἄν τις δέκα ἐτῶν μὴ ἐπιθυμήσῃ θετὸν υἱὸν ποιήσασθαι, τοὺς τῶν ἐπιγόνων ἐπιμελητὰς τῶν εἰς τὴν ἀποικίαν ἐπιμελεῖσθαι καὶ τούτων, ὅπως ἄν μετάσχωσι τῆς αὐτῆς ἀποικίας ἐμμελῶς. ἐὰν δέ τίς τινα νόσος ἢ γῆρας ἢ καὶ τρόπων χαλεπότης ἢ καὶ ξύμπαντα ταῦτα ἔκφρονα ἀπεργάζηται διαφερόντως τῶν πολλῶν, καὶ λανθάνῃ τοὺς ἄλλους πλὴν τῶν συνδιαιτωμένων, οἰκοφθορῇ δὲ ὡς ὢν τῶν αὐτοῦ κύριος, ὁ δὲ υἱὸς ἀπορῇ καὶ ὀκνῇ τὴν τῆς παρανοίας γράφεσθαι δίκην, νόμος αὐτῷ κείσθω πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς πρεσβυτάτους τῶν νομοφυλάκων ἐλθόντα διηγήσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ξυμφοράν, οἱ δὲ κατιδόντες ἱκανῶς ξυμβουλευόντων ἐάν τε δέῃ γράφεσθαι καὶ ἐὰν μὴ τὴν γραφήν, ἐὰν δὲ ξυμβουλεύσωσι, γιγνέσθωσαν τῷ γραφομένῳ μάρτυρες ἅμα καὶ ξύνδικοι· ὁ δὲ ὅπλων τοῦ λοιποῦ χρόνου ἄκυρος ἔξω τῶν αὑτοῦ καὶ τὸ σμικρότατον διατίθεσθαι, καθά περ παῖς δὲ οἰκείτω τὸν ἐπίλοιπον βίον. ἐὰν δὲ ἀνὴρ καὶ γυνὴ μηδαμῇ ξυμφέρωνται τρόπων δυστυχίᾳ χρώμενοι, δέκα μὲν ἄνδρας τῶν νομοφυλάκων ἐπιμελεῖσθαι τῶν τοιούτων ἀεὶ

res saepe in dies varieque mutantur. ac si nemo citra decennium reiectum filium coniungere sibi adoptione voluerit, curatores prolis supra modum adauctae, quam constituimus transmissis coloniis amputari, de his quoque provideant, ut eiusdem coloniae participes congrue fiant. si quis morbo aut senio aut morum acerbitate aut his omnibus magis quam alii exagitatus in dementiam incidat, lateatque id omnes praeter domesticos; ille vero tanquam dominus rem familiarem dissipet, et filius dementiae patrem accusare formidet: lex ita fieri iubeat. primo quidem filius, ad seniores legum custodes profectus, calamitatem patris enarret: qui re satis inspecta, accusandus necne pater sit, consulant. deinde si accusandum decreverint, testes simul et adiutores eum accusanti. et si pater damnabitur, nec minimum quidem de rebus suis in posterum disponere queat, nec tanquam paterfamilias amplius, sed quasi filius ac puer, domum habitet. si vir et uxor propter morum acerbitatem invicem non conveniant, decem viri de legum custodibus, qui medii sint, et de-

χρεὼν τοὺς μέσους, δέκα δὲ τῶν περὶ γάμους γυναι- 930
κῶν ὡςαύτως· καὶ ἐὰν μὲν δὴ ξυναλλάττειν δύνωνται,
ταῦτ' ἔξω κύρια, ἐὰν δ' αἱ ψυχαὶ κυμαίνωσι μειζόνως
αὐτῶν, ζητεῖν κατὰ δύναμιν οἵ τινες ἑκατέρῳ ξυνοι-
κήσουσιν. εἰκὸς δὲ εἶναι τοὺς τοιούτους μὴ πραέσιν
ἤθεσι κεκραμένους· βαθύτερα δὴ τούτοις καὶ πραότερα
τρόπων ἤθη ξύννομα πειρᾶσθαι προσαρμόττειν. καὶ
ὅσοι μὲν ἂν ἄπαιδες αὐτῶν ἢ ὀλιγόπαιδες ὄντες διαφέρωνται, καὶ παίδων ἕνεκα τὴν συνοίκησιν ποιεῖσθαι·
ὅσοι δ' ἂν ἱκανῶν ὄντων παίδων, τῆς συγκαταγηράσεως ἕνεκα καὶ ἐπιμελείας ἀλλήλων τὴν διάζευξίν τε
καὶ σύζευξιν ποιεῖσθαι χρεών. ἐὰν δὲ τελευτήσασα γυνὴ
καταλιποῦσα παῖδας θηλείας τε καὶ ἄῤῥενας, συμβουλευτικὸς ἂν εἴη νόμος ὁ τιθέμενος, οὐκ ἀναγκαστικός,
τρέφειν τοὺς ὄντας παῖδας μὴ μητρυιὰν ἐπαγόμενον·
μὴ δὲ ὄντων ἐξ ἀνάγκης γαμεῖν, μέχρι περ ἂν ἱκανοὺς γεννήσῃ παῖδας τῷ τε οἴκῳ καὶ τῇ πόλει. ἢν
δὲ ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ παῖδας ἱκανοὺς λιπών, ἡ μήτηρ
τῶν παίδων αὐτοῦ μένουσα τρεφέτω· νεωτέρα δ' ἂν
δοκῇ τοῦ δέοντος εἶναι πρὸς τὸ ζῆν αὖ ὑγιαίνουσα ἄνανδρος, οἱ προσήκοντες πρὸς τὰς τῶν γά-

cem mulieres de curatricibus connubiorum provideant. quorum sententia si ita conciliati fuerint, valida et stabilis habeatur. sin autem illorum animi vehementius etiam iracundia fluctuent, facto divortio illos pro viribus quaerant, qui utrisque conveniant. videntur autem in eiusmodi hominibus acerbiores natura mores inesse. quare maturiora mitioraque ingenia istis accommodanda sunt, et, quicunque sine filiis sunt aut paucos procrearunt, dissentiuntque, procreandorum liberorum causa coniugium rursus quaerere compellendi. quod si filios non paucos habent atque dissentiunt, senectutis mutuo curandae gratia, divortio facto, aliud coniugium ineant. si mulier liberis maribus feminisque relictis mortua est, lex virum non cogat quidem, sed persuadeat, filios suos educare adducta noverca. at si defuncta uxor filios non reliquerit, duci alteram cogat, ex qua tum familiae suae tum civitati, quantum satis sit, prolem procreet. si vir sufficientes reliquit filios, mater ipsos vidua educato. quod si iunior esse videatur, quam ut sana sine viro vivere possit, propinqui eius,

μων ἐπιμελουμένας γυναῖκας κοινοίμενοι τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τε καὶ ἐκείναις περὶ τῶν τοιούτων ποιούντων· ἐὰν δὲ ἐνδεεῖς τέκνων ὦσι, καὶ παίδων ἕνεκα· παίδων δὲ ἱκανότης ἀκριβὴς ἄῤῥην καὶ θήλεια ἔξω τῷ νόμῳ. Ὅταν δὲ ὁμολογῆται μὲν τὸ γεννώμενον εἶναι τῶν ποιουμένων ἔκγονον, δέηται δὲ κρίσεως τίνι τὸ γεννηθὲν ἕπεσθαι χρεών, δούλῃ μὲν ἐὰν συμμίξῃ δούλῳ ἢ ἐλευθέρῳ ἢ ἀπελευθέρῳ, πάντως τοῦ δεσπότου ἔξω τῆς δούλης τὸ γεννώμενον· ἐὰν δέ τις ἐλευθέρα δούλῳ συγγίγνηται, τοῦ δεσπότου ἔξω τὸ γιγνόμενον τοῦ δούλου· ἐὰν δ' ἐξ αὐτοῦ δούλης ἢ ἐκ δούλου ἑαυτῆς, καὶ περιφανὲς τοῦτ' ᾖ, τὸ μὲν τῆς γυναικὸς αἱ γυναῖκες εἰς ἄλλην χώραν ἐκπεμπόντων σὺν τῷ πατρί, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς οἱ νομοφύλακες σὺν τῇ γεννησάσῃ. γονέων δὲ ἀμελεῖν οὔτε θεὸς οὔτε ἄνθρωπος νοῦν ἔχων ξύμβουλός ποτε γένοιτ' ἂν οὐδεὶς οὐδενί. φρονῆσαι δὲ χρὴ περὶ θεῶν θεραπείας τοιόνδε προοίμιον ἂν γενόμενον, εἰς τὰς τῶν γεννησάντων τιμάς τε καὶ ἀτιμίας ὀρθῶς συντεταγμένον· Νόμοι περὶ θεοὺς ἀρχαῖοι κεῖνται παρὰ πᾶσι διχῇ. τοὺς μὲν γὰρ τῶν θεῶν ὁρῶντες σα-
931 φῶς τιμῶμεν, τῶν δ' εἰκόνας ἀγάλματα ἱδρυσάμενοι,

cum mulieribus connubiorum curatricibus consilio habito, quod sibi illisque videbitur, id exsequantur. si vero liberis egeant, liberorum quoque gratia ducant nubantve. liberorum autem sufficiens numerus mas et femina secundum legem. quotiens utrinque conceditur, natos pueros eorum filios esse, qui sibi eos vendicant, sed res iudicio eget, utrum parentum potius sequi natus debeat, sic agatur. serva si servo aut libero aut liberto coniuncta peperit, servae domino natus detur: sin ex servo libera peperit, servi dominus nati similiter dominus esto. quod si quispiam ex serva sua natum susceperit, aut quaepiam ex servo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex serva et libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant: natum vero ex libera et servo legum custodes una cum matre extra fines expellant. parentes negligere nec Deus nec homo mentis compos alicui unquam consulet. sed quod de cultu Deorum ignorare non oportet, id recte dictum ad honorandos parentes prooemium erit. leges de Diis antiquae apud omnes dupliciter positae sunt. nempe alios Deorum cernentes, eos ipsos, quos cernimus, colimus: alios vero non videmus quidem, sed eorum imagines fabrica-

οὓς ἡμῖν ἀγάλλουσι καί περ ἀψύχους ὄντας ἐκείνους ἡγούμεθα τοὺς ἐμψύχους θεοὺς πολλὴν διὰ ταῦτ' εὔνοιαν καὶ χάριν ἔχειν. πατὴρ οὖν ὅτῳ καὶ μήτηρ ἢ τούτων πατέρες ἢ μητέρες ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι ἀπειρηκότες γήρᾳ, μηδεὶς διανοηθήτω ποτὲ ἄγαλμα αὐτῷ, τοιοῦτον ἐφέσιον ἵδρυμα ἐν οἰκίᾳ ἔχων, μᾶλλον κύριον ἔσεσθαι, ἐὰν δὴ κατὰ τρόπον γε ὀρθῶς αὐτὸ θεραπεύῃ ὁ κεκτημένος.

ΚΛ. Τίνα δὴ τὴν ὀρθότητα εἶναι φράζεις;

ΑΘ. Ἐγὼ ἐρῶ· καὶ γὰρ οὖν ἄξιον, ὦ φίλοι, ἀκούειν τά γε δὴ τοιαῦτα.

ΚΛ. Λέγε μόνον.

ΑΘ. Οἰδίπους, φαμέν, ἀτιμασθεὶς ἐπεύξατο τοῖς αὑτοῦ τέκνοις ἃ δὴ καὶ πᾶς ὑμνεῖ τέλεα καὶ ἐπήκοα γενέσθαι παρὰ θεῶν, Ἀμύντορά τε Φοίνικι τῷ ἑαυτοῦ ἐπαρᾶσθαι παιδὶ θυμωθέντα καὶ Ἱππολύτῳ Θησέα καὶ ἑτέρους ἄλλοις μυρίους μυρίοις, ὧν γέγονε σαφὲς ἐπηκόους εἶναι γονεῦσι πρὸς τέκνα θεούς· ἀραῖος γὰρ γονεὺς ἐκγόνοις ὡς οὐδεὶς ἕτερος ἄλλοις, δικαιότατα. μὴ δή τις ἀτιμαζομένῳ μὲν διαφερόντως πατρὶ πρὸς παίδων καὶ μητρὶ θεὸν ἐπήκοον ἐν εὐχαῖς ἡγείσθω γίγνεσθαι κατὰ φύσιν· τιμωμένῳ δὲ ἄρα καὶ περιχαρεῖ σφόδρα γενομένῳ, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἐν εὐ-

mus; easque, licet inanimes, dum honoramus, Deos ipsos viventes existimamus ob id maxime nobis gratos et propitios fore. cuius ergo pater aut mater vel horum parentes senio confecti quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulacrum magisque efficax domui suae affuturum, si recte, ut decet, ab eo colitur. *Cli.* Quisnam rectus colendi modus? *Athen.* Dicam. digna enim, o amici, haec auditu sunt. *Cli.* Age igitur, dic. *Athen.* Oedipus contemptus a filiis ea illis imprecatus est, quae exaudita effectaque a Diis apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phoenicio filio iratum illi maledixisse ferunt: et Hippolyto Thesea, plurimosque alios aliis, quibus apertissimum factum est, a Diis preces parentum adversus filios exaudiri. nihil enim imprecatione parentis non iniuria perniciosius filio. nemo vero, cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc solum a Deo putet orationes eorum secundum naturam exaudiri: sed cum etiam honoratur, ac ideo cum laetiores bona

χαῖς λιπαρῶς εἰς ἀγαθὰ τοῖς παισὶ παρακαλοῦντος θεούς, οὐκ ἄρα τὰ τοιαῦτα ἀκούειν ἐξ ἴσου καὶ νέμειν ἡμῖν αὐτοὺς ἡγησόμεθα; ἀλλ' οὐκ ἄν ποτε δίκαιοι νομῆς εἶεν ἀγαθῶν, ὧ δή φαμεν ἥκιστα θεοῖς εἶναι πρέπον.

Κλ. Πολύ γε.

Αθ. Οὐκοῦν διανοηθῶμεν ὃ σμικρῷ πρότερον εἴπομεν, ὡς οὐδὲν πρὸς θεῶν τιμιώτερον ἄγαλμ' ἂν κτησαίμεθα πατρὸς καὶ προπάτορος παρειμένων γήρᾳ καὶ μητέρων τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐχουσῶν, οὓς ὅταν ἀγάλλῃ τις τιμαῖς, γίγηθεν ὁ θεός· οὐ γὰρ ἂν ἐπήκοος ἦν αὐτῶν. θαυμαστὸν γὰρ δή που τὸ προγόνων ἵδρυμα ἡμῖν ἐξί, διαφερόντως τῶν ἀψύχων· τὰ μὲν γὰρ θεραπευόμενα ὑφ' ἡμῶν, ὅσα ἔμψυχα, ξυνεύχεται ἑκάστοτε, καὶ ἀτιμαζόμενα τἀναντία, τὰ δ' οὐδέτερα, ὥστε ἂν ὀρθῶς τις χρῆται πατρὶ καὶ προπάτορι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, πάντων πρὸς θεοφιλῆ μοῖραν κυριώτατα ἀγαλμάτων ἂν κέκτητο.

Κλ. Κάλλιστ' εἶπες.

Αθ. Πῶς δὴ νοῦν ἔχων φοβεῖται καὶ τιμᾷ γονέων εὐχάς, εἰδὼς πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐπιτελεῖς γενομένας. τούτων οὖν οὕτω φύσει διατεταγμένων τοῖς

liberis a Diis petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus, atque ideo nobis aequa inde distribui. nam aliter in bonis distribuendis iusti non essent: quod longe a Diis abesse necesse est. *Cli.* Certe. *Athen.* Quapropter existimandum est, ut paulo ante diximus, nullum apud Deos magis honorandum simulacrum habere nos posse, quam patres et avos senio confectos, matresque similiter. quibus honoratis Deus gaudet: alioquin eos minime exaudiret. mirabilius enim parentum simulacrum nobis, quam inanimes quaeque imagines, videri debet. nam quae animam habent, quando coluntur a nobis, pro nobis orant faventque quotidie: quando despiciuntur, contra. quae vero anima carent, neutrum horum faciunt. quocirca, qui erga parentes et avos ceterosque huiusmodi recte se gerit, is ad Deos sibi conciliandos simulacrorum omnium optima possidet. *Cli.* Praeclare dixisti. *Athen.* Omnes igitur non insani verentur coluntque parentum orationes, non ignorantes multis saepe profuisse obfuisseque. cum haec ita natura constituta sint, probis quidem viris seniores

μὲν ἀγαθοῖς ὅμοιον πρόγονοι γηραιοί, ζῶντες μέχρι τῶν ἐσχάτων τοῦ βίου, καὶ ἀπιόντες νέοι σφόδρα πο- 932
θεινοί, τοῖς δὲ κακοῖς εὖ μάλα φοβεροί. πᾶς δὴ τιμάτω πάσαις τιμαῖς ταῖς ἐννόμοις τοὺς αὑτοῦ γεννήτορας τοῖς νῦν πειοθεὶς λόγοις· εἰ δ' οὖν τινὰ κατέχοι φήμη κωφὴ τῶν τοιούτων προοιμίων, νόμος ὅδε ἐπὶ τούτοις ὀρθῶς κείμενος ἂν εἴη· Ἐάν τις ἐν τῇδε τῇ πόλει γονέων ἀμελέστερον ἔχῃ τοῦ δέοντος, καὶ μὴ τῶν υἱέων καὶ πάντων τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ καὶ ἑαυτοῦ μει-
10 ζόνως εἰς ἅπαντα ἐπιτρέπων καὶ ἀποπληρῶν ἢ τὰς βουλήσεις, ἐξαγγελλέτω μὲν ὁ πάσχων τι τοιοῦτον, εἴτε αὐτὸς εἴ τέ τινα πέμπων, πρὸς τρεῖς μὲν τῶν νομοφυλάκων τοὺς πρεσβυτάτους, τρεῖς δ' αὖ τῶν περὶ γάμους γυναικῶν ἐπιμελουμένων· οἱ δ' ἐπιμελείσθωσαν, κολάζοντες τοὺς ἀδικοῦντας νέους μὲν ὄντας ἔτι πληγαῖς καὶ δεσμοῖς, μέχρι περ ἂν ἐτῶν ἄνδρες μὲν τυγχάνωσιν ὄντες τριάκοντα, γυναῖκες δὲ δέκα πλείοσιν ἔτεσιν κολαζέσθωσαν ταῖς αὐταῖς κολάσεσιν. ἐὰν δὲ πρεσβύτερω τούτων τῶν ἐτῶν ὄντες τῶν αὐτῶν ἀμελειῶν
20 περὶ γονέας μὴ ἀφιζῶνται, κακῶσι δέ τινάς τινες, εἰς δικαστήριον εἰσαγόντων αὐτοὺς εἰς ἕνα καὶ ἕκαστον τῶν πολιτῶν, οἵ τινες ἂν ὦσι πρεσβύτατοι ἁπάντων· ἂν

parentes pro magno quaestu habentur, si ad senium usque pervenerint: sin vero iuniores decesserint, valde desiderantur. improbis autem contra valde terribiles sunt. quapropter quilibet, rationibus his inductus, parentes suos secundum legem honoret. si quis vero surdus ad haec exordia sit, hanc legem recte statutam audiat: Si quis in hac civitate minus, quam decet, parentes colat, nec magis eos quam filios nepotesque et se ipsum diligat, prae ceteris eorum voluntati in omnibus obsequens: qui ita negligitur, per se vel per alium, ad tres de legum custodibus seniores rem deferat, et ad tres similiter de connubiorum procuratoribus: qui re investigata in eos, qui iniuriam intulerunt, animadvertant. in viros quidem, si trigesimum annum non excesserint, et in mulieres, si quadragesimum, vinculis atque verberibus. si autem provectiores aetate, quam diximus, sint, neque desinant parentes negligere, immo eos etiam affligant, ad iudicium ire compellantur. iudicent autem cives, qui aetate ceteros omnes maxime antecedunt: et condemnatus solvat patiaturve, quod a

δέ τις ὄφλῃ, τιμάτω τὸ δικαστήριον ὃ χρὴ τίνειν ἢ πάσχειν, ἀπόῤῥητον μηδὲν ποιούμενοι ὅσων δυνατὸς ἄνθρωπος πάσχειν ἢ τίνειν. ἐὰν δέ τις ἀδυνατῇ κακούμενος φράζειν, ὁ πυθόμενος τῶν ἐλευθέρων ἐξαγγελλέτω τοῖς ἄρχουσιν ἢ κακὸς ἔξω καὶ ὑπόδικος τῷ ἐθέλοντι βλάβῃς. ἐὰν δὲ δοῦλος μηνύσῃ, ἐλεύθερος ἔξω, καὶ ἐὰν μὲν τῶν κακούντων ἢ κακουμένων δοῦλος, ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἀφείσθω, ἐὰν δέ τινος ἄλλου τῶν πολιτῶν, τὸ δημόσιον ὑπὲρ αὐτοῦ τιμὴν τῷ κεκτημένῳ καταβαλλέτω· τοῖς ἄρχουσι δὲ ἐπιμελὲς ἔξω μή τις ἀδικῇ 10
τὸν τοιοῦτον τιμωρούμενος τῆς μηνύσεως ἕνεκα. Ὅσα τις ἄλλος ἄλλον πημαίνει φαρμάκοις, τὰ μὲν θανάσιμα αὐτῶν διείρηται, τῶν δ' ἄλλων πέρι βλάψεων, εἴ τέ τις ἄρα πώμασιν ἢ καὶ βρώμασιν ἢ ἀλείμμασιν ἑκὼν ἐκ προνοίας πημαίνει, τούτων οὐδέν πω διεῤῥήθη. δίτταὶ γὰρ δὴ φαρμακεῖαι κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων οὖσαι γένος ἐπίσχουσι τὴν διάῤῥησιν. ἦν μὲν γὰρ
933 τὰ νῦν διαῤῥήδην εἴπομεν, σώμασι σώματα κακουργοῦσά ἐσι κατὰ φύσιν· ἄλλη δὲ ἣ μαγγανείαις τέ τισι καὶ ἐπῳδαῖς καὶ καταδέσεσι λεγομέναις πείθει τοὺς μὲν 20
τολμῶντας βλάπτειν αὐτούς, ὡς δύνανται τὸ τοιοῦτον, τοὺς δ' ὡς παντὸς μᾶλλον ὑπὸ τούτων δυναμένων γοητεύειν βλάπτονται. ταῦτ' οὖν καὶ περὶ τὰ τοι-

iudicio statuetur, ita ut nihil praetermittatur, quod dare hominum aliquis pative possit. si quis vero, cum afflictus sit, deferre non potest, quicunque liber audierit, magistratibus nuntiet: aut improbus habeatur et a volente quolibet damni illati accusetur. si autem servus detulerit, liber esto. quod si affligentis vel afflicti servus sit, in libertatem a magistratibus vendicetur: sin autem alicuius alterius civis servus fuerit, pretium domino publice persolvatur. curae vero magistratibus sit, ne quis ei, qui detulerit, noceat. quae veneno aliis ab alio fiunt, letalia quidem divisa sunt: cetera vero, sive potu sive cibo sive iniunctione sponte et consilio peragantur, nondum distinximus. bipartito enim generi humano venena officiunt. primo enim, ut modo diximus, corporibus corpora secundum naturam laeduntur: deinde magicis veneficiis et cantibus nodisque quibusdam persuadetur iis quidem, qui officere student, posse id assequi; iis vero, facile admodum ab illis veneficio laedi posse. haec vero ceteraque huius-

αὖτα ξύμπαντα οὔτε ῥᾴδιον ὅπως ποτὲ πέφυκε γιγνώσκειν, οὔτ' εἴ τις γνοίη, πείθειν εὐπετὲς ἑτέρους. ταῖς δὲ ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων δυσκατευμένους πρὸς ἀλλήλους περὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἄξιον ἐπιχειρεῖν πείθειν, ἂν ποτε ἄρα ἴδωσί που κήρινα μιμήματα πεπλασμένα, εἴτ' ἐπὶ θύραις εἴτ' ἐπὶ τριόδοις εἴτ' ἐπὶ μνήμασι γονέων αὐτῶν τινές, ὀλιγωρεῖν πάντων τῶν τοιούτων διακελεύεσθαι μὴ σαφὲς ἔχουσι δόγμα περὶ αὐτῶν. διαλαβόντας δὲ δίχῃ τὸν τῆς φαρμακείας πέρι νόμον, ὁποτέρως ἄν τις ἐπιχειρῇ φαρμάττειν, πρῶτον μὲν δεῖσθαι καὶ παραινεῖν καὶ συμβουλεύειν μὴ δεῖν ἐπιχειρεῖν ποιοῦτο δρᾶν μηδὲ καθάπερ παῖδας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων δειμαίνοντας φοβεῖν, μηδ' αὖ τὸν νομοθέτην τε καὶ τὸν δικαστὴν ἀναγκάζειν ἐξιᾶσθαι τῶν ἀνθρώπων τοὺς τοιούτους φόβους, ὡς πρῶτον μὲν τὸν ἐπιχειροῦντα φαρμάττειν οὐκ εἰδότα τί δρᾷν, τά τε κατὰ σώματα, ἐὰν μὴ τυγχάνῃ ἐπιστήμων ὢν ἰατρικῆς, τά τε αὖ περὶ τὰ μαγγανεύματα, ἐὰν μὴ μάντις ἢ τερατοσκόπος ὢν τυγχάνῃ. λεγέσθω δὴ λόγος ὅδε νόμος περὶ φαρμακείας· Ὅς ἂν φαρμακεύῃ τινὰ ἐπὶ βλάβῃ μὴ θανασίμῳ μήτε αὐτοῦ μήτε ἀνθρώπων τῶν ἐκείνου, βοσκημάτων δὲ ἢ σημνῶν, εἴτ' ἄλλῃ βλάβῃ εἴτ' οὖν θανασίμῳ, ἐὰν μὲν ἰατρὸς ὢν τυγχάνῃ καὶ

modi quo pacto natura se habeant, nec facile sciri possunt, nec, si quis sciat, aliis persuaderi. sed animis hominum, circa haec aegre suspicioseque inter se affectis, haud admodum dignum est conari persuadere: ut si cerea simulacra sive in ianuis sive in trivio sive in monumentis parentum viderint, haec omnino despiciant, cum certam de his opinionem nullam habeant. quare bipartito legem de veneficio partientes, primum hortamur, monemus atque consulimus, ne talia faciant, ne multos quasi pueros terreant: nec legumlatorem et iudicem cogant huiusmodi hominum timori mederi. quippe qui veneno nocere nititur, si corporibus id illaturus est, nisi medicinae peritus sit, quid agat, ignorat: similiter qui magicis cantibus id tentat, nisi haruspex monstrorumque interpres sit. sed iam lex ista de venenis huiusmodi sanciatur: Qui non ad mortem hominis, sed pecorum aut examinum, veneno utitur, sive etiam ut aliter quam morte bestiis noceat: si medicus sit et veneficii reus fuerit iudicatus,

ὄφλῃ δίκην φαρμάκων, θανάτῳ ζημιούσθω, ἐὰν δὲ ἰδιώτης, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι, τιμάτω περὶ αὐτοῦ τὸ δικαστήριον. ἐὰν δὲ καταδέσεσιν ἢ ἐπαγωγαῖς ἢ τισιν ἐπῳδαῖς ἢ τῶν τοιούτων φαρμακειῶν ὦντινων- οὖν δόξῃ ὅμοιος εἶναι βλάπτοντι, ἐὰν μὲν μάντις ὢν ἢ τερατοσκόπος, τεθνάτω, ἐὰν δ' ἄνευ μαντικῆς ὤν τις φαρμακείας ὄφλῃ, ταὐτὸν καὶ τούτῳ γιγνέσθω· περὶ γὰρ αὖ καὶ τούτου τιμάτω τὸ δικαστήριον ὅ τι ἂν αὐτοῖς δεῖν αὐτὸν δόξῃ πάσχειν ἢ ἀποτίνειν. Ὅσα τις ἂν ἕτερος ἄλλον πημήνῃ κλέπτων ἢ βιαζόμενος, ἂν μὲν μείζω, μείζονα τὴν ἔκτισιν τῷ πημανθέντι τινέτω, ἐλάττω δὲ ζημιώσας σμικροτέραν, παρὰ πάντα δὲ τοσαύτην ἡλίκα ἂν ἑκάστοτε ζημιώσῃ τίς τινα, μέχρι περ ἂν ἰάσηται τὸ βλαβέν. δίκην δὲ ἕκαστος πρὸς ἑκάστῳ τῷ κακουργήματι σωφρονιζύος ἕνεκα ξυνεπομένην προσεκτισάτω, ὁ μὲν ἀνοίᾳ κακουργήσας, ἀλλο-
934 τρίᾳ πειθοῖ διὰ νεότητα ἤ τι τοιοῦτον χρησάμενος, ἐλαφρωτέραν, ὁ δὲ διὰ οἰκείαν ἄνοιαν ἢ δι' ἀκράτειαν ἡδονῶν ἢ λυπῶν, ἐν φόβοις δειλίας, ἤ τισιν ἐπιθυμίαις ἢ φθόνοις ἢ θυμοῖς δυσιάτοις γιγνομένοις, βαρυτέραν, οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην, οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσαι ποτέ, τοῦ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδι-

morte supplicium luat; sin vero medicinae ignarus, iudicium, quid pati dareve ipsum oportet, constituat. quando vero quis nodis, inductionibus, cantibus similibusque veneficiis ad necendum paratus deprehensus est; si haruspex aut prodigiorum interpres sit, occidatur: sin vero non fuerit, iudicium de ipso similiter, quid dare pative debeat, statuat. qui clam aut vi nocuit, magna reddat, si in magnis nocuit; minora, si in minoribus, et in omnibus tantum reddat, ut damnum exaequetur. praeterea in singulis iniuriis, ut punitus moderatior fiat, mulcta afficiatur: leviore quidem, si propter iuventutis imprudentiam aliena malitia fuit impulsus; graviore autem, si dementia sua aut immoderatis voluptatibus et doloribus aut timore aut invidia aut iracundia insanabili. poenis vero maligni vexantur, non quia peccaverint: nam quod factum est, infectum esse non potest: sed ut posthac et peccatores ipsi, et qui puniri iniquitates viderunt,

κίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης ξυμφορᾶς. ὧν δὴ πάντων ἕνεκα χρὴ καὶ πρὸς πάντα τὰ τοιαῦτα βλέποντας τοὺς νόμους τοξότου μὴ κακοῦ σοφάζεσθαι δίκην τοῦ τε μεγέθους τῆς κολάσεως ἑκάζων ἕνεκα καὶ παντελῶς τῆς ἀξίας. ταὐτὸν δ' ἔργον δρῶντα ξυνυπηρετεῖν δεῖ τῷ νομοθέτῃ τὸν δικαστήν, ὅταν αὐτῷ τις νόμος ἐπιτρέπῃ τιμᾶν ὅ τι χρὴ πάσχειν τὸν κρινόμενον ἢ ἀποτίνειν· τὸν δέ, καθά περ ζωγράφον, ὑπογράφειν ἔργα ἐπόμενα τῇ γραφῇ. ὃ δὴ καὶ νῦν, ὦ Μέγιλλε καὶ Κλεινία, ποιητέον ἡμῖν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα· τῶν κλοπαίων τε καὶ βιαίων πάντων τὰς ζημίας λεγομένας οἵας δεῖ γίγνεσθαι, λεκτέον, ὅπως ἂν ἡμῖν παρείκωσι θεοὶ καὶ θεῶν παῖδες νομοθετεῖν. Μανόμενος δὲ ἄν τις ᾖ, μὴ φανερὸς ἔξω κατὰ πόλιν· οἱ προσήκοντες δ' ἑκάζων κατὰ τὰς οἰκίας φυλαττόντων αὐτούς, ὅτῳ ἂν ἐπιζῶνται τρόπῳ, ἢ ζημίαν ἐκτινόντων, ὁ μὲν τοῦ μεγίζου τιμήματος ἑκατὸν δραχμάς, ἐάν τ' οὖν δοῦλον ἐάν τ' οὖν καὶ ἐλεύθερον περιορᾷ, δευτέρου δὲ τιμήματος τέτταρα μέρη τῆς μνᾶς τῶν πέντε, τρία δ' ὁ τρίτος, καὶ δύο ὁ τέταρτος. μαίνονται μὲν οὖν πολλοὶ πολλοὺς τρόπους, οὓς μὲν νῦν

iniustitiam oderint, aut saltem minus in simili vitio peccent. quorum omnium gratia oportet, ut ad haec leges respiciant, et boni sagittarii similes ad hoc signum tendant, punitionis magnitudinem in singulis, et quod dignum est, considerantes. id ipsum iudicem legumlatoris ministrum facere decet, cum a lege sibi committitur, ut ipse statuat, quid dare pative damnatum oporteat. qui sane non aliter quod reliquum est, superiora imitatus, exsequi debet, quam pictor ita pingere, ut exemplaria diligenter sequatur. quod nobis, o Clinia Megilleque, faciendum quam pulcherrime atque optime censeo: et poenas tam eorum, quae furto et clam, quam eorum, quae vi aguntur, quales esse oporteat, dicendum, prout Dii nobis Deorumque filii leges ponere concedunt. nemo furiosus palam in urbe cernatur: sed furiosum propinqui domi, quomodocunque possunt, custodiant. quod nisi fecerint, mulctentur: qui maximi census sunt, drachmis centum, sive servum seu liberum minus diligenter custodiant: qui secundi, quatuor de quinque minae partibus: qui tertii, tribus: et duabus, qui quarti. multis autem modis homines

εἴπομεν, ὑπὸ νόσων, εἰσὶ δὲ οἳ διὰ θυμοῦ κακὴν φύσιν ἅμα καὶ τροφὴν γενομένην· οἳ δὴ σμικρᾶς ἔχθρας γενομένης πολλὴν φωνὴν ἱέντες κακῶς ἀλλήλους βλασφημοῦντες λέγουσιν, οὐ πρέπον ἐν εὐνόμων πόλει γίγνεσθαι τοιοῦτον οὐδὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς. εἷς δὴ περὶ κακηγορίας ἔξω νόμος περὶ πάντας ὅδε, Μηδένα κακηγορείτω μηδείς. ὁ δὲ ἀμφισβητῶν ἔν τισι λόγοις ἄλλος ἄλλῳ, διδασκέτω καὶ μανθανέτω τόν τε ἀμφισβητοῦντα καὶ τοὺς παρόντας ἀπεχόμενος πάντως τοῦ κακηγορεῖν. ἐκ γὰρ τοῦ κατεύχεσθαί τε ἀλλήλοις ἐπαρωμένους καὶ δι' αἰσχρῶν ὀνομάτων ἐπιφέρειν γυ- 935 ναικείους ἑαυτοῖς φήμας, πρῶτον μὲν ἐκ λόγων, κούφου πράγματος, ἔργῳ μίση τε καὶ ἔχθραι βαρύταται γίγνονται· πράγματι γὰρ ἀχαρίστῳ, θυμῷ, χαριζόμενος ὁ λέγων, ἐμπιπλὰς ὀργὴν κακῶν ἐσιαμάτων, ὅσον [illegible]πὸ παιδείας ἡμερώθη ποτέ, πάλιν ἐξαγριῶν τῆς ψυχῆς τὸ τοιοῦτον, θηριούμενος ἐν δυσκολίᾳ ζῶν γίγνεται, πικρὰν τοῦ θυμοῦ χάριν ἀποδεχόμενος. μετεκβαίνειν δὲ αὖ πως εἰώθασι πάντες θαμὰ ἐν τοῖς τοιούτοις εἴς τό τι γελοῖον περὶ τοῦ ἐναντίου φθέγγεσθαι· ὃ τις ἐθιζό- 20 μενος οὐδεὶς πώποτε ὅς οὐ τοῦ σπουδαίου τρόπου ἥτοι

furore aguntur. alii morbo, ut hi, de quibus modo diximus: alia per iracundiam pravae naturae vitiosamque educationem, qui parvis inimicitiis moti altius inclamant et turpiter inter se conviciantur. nihil vero tale in civitate bonis legibus instituta fieri decet. de convicio igitur haec una omnibus lex ponatur: Nemo in aliquem convicietur: sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatque tam ambigentem quam praesentes, ita ut omni convicio prorsus abstineat. cum enim sibi invicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: et inprimis ex verbis, quae certe levissima res est, odia gravissima et inimicitiae saepe nascuntur. profecto qui irae, rei penitus ingratae morem gerit, ipsamque quasi alimentis quibusdam noxiis explet, is, quantum per disciplinam antea excultus fuerat, tantum exacerbatus postea iracundam animi partem, efferatusque, difficilem sibi vivendi reddit rationem, et hanc amaram ab ira gratiam suscipit. ex his paene omnes ad id devenire solent, ut ridiculum aliquid in adversarium dicant: qua in re quicunque se assuefacit, aut bonos

τὸ παράπαν διήμαρτεν ἢ μεγαλονοίας ἀπώλεσε μέρη πολλά. ὧν δὴ χάριν ἐν μὲν ἱερῷ τὸ παράπαν μηδεὶς τοιοῦτον φθέγξηται μηδέποτε μηδὲν μηδ' ἔν τισι δημοτελέσι θυσίαις, μηδ' αὖ ἐν ἄθλοις μηδ' ἐν ἀγορᾷ μηδ' ἐν δικαστηρίῳ μηδ' ἐν ξυλλόγῳ κοινῷ μηδενί· κολαζέτω δὲ ὁ τούτων ἄρχων ἕκαστον ἀνατί, ἢ μηδέποτ' ἀρίστειον πέρι φιλονεικήσῃ, νόμων ὡς οὐ κηδόμενος οὐδὲ ποιῶν τὰ προσταχθέντα ὑπὸ τοῦ νομοθέτου. ἐὰν δέ τις ἐν ἄλλοις τόποις λοιδορίας ἄρχων ἢ ἀμυνόμενος ὁστισοῦν μὴ ἀπέχηται τῶν τοιούτων λόγων, ὁ προστυγχάνων πρεσβύτερος ὢν τῷ νόμῳ ἀμυνέτω, πληγαῖς ἐξείργων τοὺς θυμῷ ἑτέρῳ κακῷ φιλοφρονουμένους, ἢ ἐνεχέσθω τῇ τεταγμένῃ ζημίᾳ. λέγομεν δὴ τὰ νῦν ὡς ὁ λοιδορίαις συμπλεκόμενος ἄνευ τοῦ γελοῖα ζητεῖν λέγειν οὐ δυνατός ἐσι χρῆσθαι, καὶ τοῦτο λοιδορούμεν, ὁπόταν θυμῷ γιγνόμενον ᾖ. τί δὲ δή; τὴν τῶν κωμῳδῶν προθυμίαν τοῦ γελοῖα εἰς τοὺς ἀνθρώπους λέγειν ἢ παραδεχώμεθα, ἐὰν ἄνευ θυμιοῦ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν τοὺς πολίτας ἐπιχειρῶσι κωμῳδοῦντες λέγειν; ἢ διαλάβωμεν δίχα τῷ παίζειν καὶ μή, καὶ παίζοντι μὲν ἐξέστω τινὶ περί του λέγειν γελοῖον ἄνευ

mores penitus aut magnanimitatem maxima ex parte amittit. quamobrem nemo in templo obiurgationibus his unquam utatur, nec ubi publica sacrificia vel certamina peraguntur, nec in rerum venalium foro, nec in iudicio, aut alio quovis coetu communi. eum vero, qui in hoc deliquerit, magistratus harum rerum praeses libere puniat. quod si non fecerit, quasi legum proditor praeceptorumque legislatoris spretor nunquam ad publici cuiusquam muneris certamen, quasi de virtute certaturus, ascendat. si quis autem aliis in locis maledicto vel provocando vel respondendo utatur: quicunque senior praesens fuerit, pro legum defensione hunc verberet, et eos, qui ira alieno malo concitati sunt, comprimat: alioquin, ut praediximus, puniatur. neminem praeterea in his conviciis dicacitatibusque versari arbitramur, qui non saepe ridiculose aliquid obloquatur. atque hoc ipsum est, quod damnamus, quando cum ira fit. quid porro? Comicorumne Satyrorumque sales et ridiculosa convicia, quibus adversus cives utuntur, si absque ira sic mordeant, admittemus? an id bifariam distinguemus, in iocosam et seriam orationem? et ioco quidem uti liceat, sic, ut ridiculum absque ira dicatur?

θυμοῦ, συντεταγμένῳ δὲ καὶ μετὰ θυμοῦ, καθά περ εἴπομεν, μὴ ἐξέσῳ μηδενί· τοῦτο μὲν οὖν οὐδαμῶς ἀναθετέον, ᾧ δ' ἐξέσῳ καὶ μή, τοῦτο νομοθετησώμεθα. ποιητῇ δὴ κωμῳδίας ἤ τινος ἰάμβων ἢ Μουσῶν μελῳδίας μὴ ἐξέσῳ μήτε λόγῳ μήτε εἰκόνι μήτε θυμῷ μήτε ἄνευ θυμοῦ μηδαμῶς μηδένα τῶν πολιτῶν κωμῳδεῖν· ἐὰν δέ τις ἀπειθῇ, τοὺς ἀθλοθέτας ἐξείργειν ἐκ τῆς χώρας τὸ παράπαν αὐθημερόν, ἢ ζημιοῦσθαι
936 μναῖς τρισὶν ἱεραῖς τοῦ θεοῦ οὗ ἂν ὁ ἀγὼν ᾖ. οἷς δ' εἴρηται πρότερον ἐξουσίαν εἶναι περὶ τοῦ ποιεῖν εἰς ἀλλήλους, τούτοις ἄνευ θυμοῦ μὲν μετὰ παιδιᾶς ἐξέσῳ, σπουδῇ δὲ ἅμα καὶ θυμουμένοισι μὴ ἐξέσῳ. τούτου δὴ διάγνωσις ἐπιτετράφθω τῷ τῆς παιδεύσεως ὅλης ἐπιμελητῇ τῶν νέων, καὶ ὃ μὲν ἂν οὗτος ἐγκρίνῃ, προφέρειν εἰς τὸ μέσον ἐξέσῳ τῷ ποιήσαντι, ὃ δ' ἂν ἀποκρίνῃ, μήτε αὐτὸς ἐπιδεικνύσθω μηδενὶ μήτε ἄλλον δοῦλον μήτε ἐλεύθερόν ποτε φανῇ διδάξας, ἢ κακὸς εἶναι δοξαζέσθω καὶ ἀπειθὴς τοῖς νόμοις. Οἰκτρὸς δ' οὐχ ὁ πεινῶν ἤ τι τοιοῦτον πάσχων, ἀλλ' ὁ σωφρονῶν ἤ τινα ἀρετὴν ἢ μέρος ἔχων ταύτης, ἂν τινα ξυμφορὰν πρὸς τούτοις κέκτηται. διὸ θαυμαστὸν

concitato vero per iram animo, nemini, ut ante diximus, tale quid dicere liceat? hoc igitur nullo modo admittendum. cui vero liceat et cui non, lege iam declarandum. poëtae comico vel iambicae musicaeve melodiae auctori, nec verbo nec imagine vel persona cuiquam civium detrahere liceat, sive in ira sive absque ira faciat. et eum, qui contra fecerit, qui daudis praemiis praesunt, eodem die exterminent: aliter tribus minis mulctentur, Deo, in cuius honorem certatum fuerat, consecrandis. ceteris vero, de quibus supra diximus, sine ira et cum ioco ridiculum aliquid dicere liceat: serio autem et cum ira nequaquam. cuius rei cognitio communis iuvenum disciplinae curatori committatur. et quod probaverit, proferre in medium liceat: quod autem reprobaverit, hoc neque ipse ulli unquam ostendat, neque alium sive servum sive liberum doceat. si contra fecerit, pravus legumque contemptor habeatur. miserabilis autem, id est misericordia dignus existimandus est, non qui fame vel re alia huiusmodi premitur, sed qui, cum temperans sit et virtute alia vel parte virtutis sit praeditus, calamitate tamen ad haec aliqua forte vexatur. quare

ἂν γένοιτο εἴ τις ὧν τοιοῦτος ἀμεληθείη τὸ παράπαν, ὥςτ' εἰς πτωχείαν τὴν ἐσχάτην ἐλθεῖν, δοῦλος ἢ καὶ ἐλεύθερος, ἐν οἰκουμένῃ καὶ μετρίως πολιτείᾳ τε καὶ πόλει. διὸ τῷ νομοθέτῃ θεῖναι νόμον ἀσφαλῆς τοιούτοις τοιόνδε τινά· Πτωχὸς μηδεὶς ἡμῖν ἐν τῇ πόλει γιγνέσθω. τοιοῦτον δ' ἄν τις ἐπιχειρῇ δρᾶν, εὐχαῖς βίον ἀνηνύτοις ξυλλεγόμενος, ἐκ μὲν ἀγορᾶς ἀγορανόμοι ἐξειργόντων αὐτόν, ἐκ δὲ τοῦ ἄστεος ἡ τῶν ἀστυνόμων ἀρχή, ἀγρονόμοι δὲ ἐκ τῆς ἄλλης χώρας εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκπεμπόντων, ὅπως ἡ χώρα τοῦ τοιούτου ζώου καθαρὰ γίγνηται τὸ παράπαν.

Δοῦλος δ' ἂν ἢ δούλη βλάψῃ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ὁτιοῦν μὴ ξυναιτίου τοῦ βλαβέντος αὐτοῦ γενομένου κατ' ἀπειρίαν ἤ τιν' ἑτέραν χρείαν μὴ σώφρονα, ὁ τοῦ βλάψαντος δεσπότης ἢ τὴν βλάβην ἐξιάσθω μὴ ἐνδεῶς ἢ τὸν βλάψαντ' αὐτὸν παραδότω· ἐὰν δ' ἐπαιτιώμενος ὁ δεσπότης κοινῇ τοῦ βλάψαντος τέχνῃ καὶ τοῦ βλαβέντος ἐπ' ἀποξενήσει φῇ τοῦ δούλου γεγονέναι τὴν αἰτίαν, διαδεκαζέσθω μὲν κακοτεχνιῶν τῷ φάσκοντι βλαβῆναι, καὶ ἐὰν ἕλῃ, διπλασίαν τῆς ἀξίας τοῦ δούλου κομιζέσθω ἧς ἂν τιμήσῃ τὸ δικαστήριον, ἐὰν δὲ ἡττηθῇ, τήν τε βλάβην ἐξιάσθω καὶ τὸν δοῦ-

mirum profecto erit, si vir talis usque adeo neglectus fuerit, ut, sive liber seu servus, in civitate moderate gubernata in extremam paupertatem deveniat. iccirco non iniuria legislator talem de hac re legem tuto ponere potest: Nullus in civitate nostra mendicus sit. quicunque vero id tentaverit victumque inexplebilibus precibus colligere coeperit, a rerum venalium curatoribus e foro pellatur, ab aedili magistratu ex urbe eiiciatur, ex tota denique regione ab agri magistratu exterminetur, ut ab eiusmodi animali omnino universa regio munda sit. si servus vel serva alienae rei offecerit, sive imperitia seu immoderato aliquo usu id fecerit, nec qui damnum passus est, causam praebuerit; dominus eius aut satisfaciat aut servum servamve illi, qui damnum passus est, tradat. quod si communi quadam nocentis patientisque astutia, ut servus sibi auferatur, servi dominus factum contendat, de malitiae crimine agat adversus eum, qui de servo conqueritur. et si conviceri, pretium servi a iudicio constitutum a damnato duplicatum accipiat: sin autem convictus fuerit, et de-

λον παραδότω. καὶ ἐὰν ὑποζύγιον ἢ ἵππος ἢ κύων ἤ τι τῶν ἄλλων θρεμμάτων σίνηταί τι τῶν πέλας, κατὰ ταὐτὰ ἐκτίνειν τὴν βλάβην.

Ἐάν τις ἑκὼν μὴ θέλῃ μαρτυρεῖν, προσκαλεῖσθαι τὸν δεόμενον, ὁ δὲ προσκληθεὶς ἀπαντάτω πρὸς τὴν δίκην, καὶ ἐὰν μὲν εἰδῇ καὶ θέλῃ μαρτυρεῖν, μαρτυρείτω, ἐὰν δὲ εἰδέναι μὴ φῇ, τοὺς τρεῖς θεοὺς Δία καὶ Ἀπόλλωνα καὶ Θέμιν ἀπομόσας ἢ μὴν μὴ εἰδέναι
937 ἀπαλλαττέσθω τῆς δίκης. ὁ δ' εἰς μαρτυρίαν κληθείς, μὴ ἀπαντῶν δὲ τῷ καλεσαμένῳ, τῆς βλάβης ὑπόδικος ἔξω κατὰ νόμον. ἐὰν δέ τίς τινα δικάζοντα ἀναζήσηται μάρτυρα, μαρτυρήσας μὴ διαψηφιζέσθω περὶ ταύτης τῆς δίκης. γυναικὶ δ' ἐξέξω ἐλευθέρᾳ μαρτυρεῖν καὶ συνηγορεῖν, ἐὰν ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη ᾖ γεγονυῖα, καὶ δίκην λαγχάνειν, ἐὰν ἄνανδρος ᾖ· ζῶντος δὲ ἀνδρὸς ἐξέξω μαρτυρῆσαι μόνον. δούλῃ δὲ καὶ δούλῳ καὶ παιδὶ φόνου μόνον ἐξέξω μαρτυρεῖν καὶ συνηγορεῖν, ἐὰν ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων ᾖ μὴν μενεῖν καταζήσῃ μέχρι δίκης, ἐὰν ἐπισκηφθῇ τὰ ψευδῆ μαρτυρῆσαι. ἐπισκήπτεσθαι δὲ τῶν ἀντιδίκων ἑκάτερον ὅλῃ τῇ μαρτυρίᾳ καὶ μέρει, ἐὰν τὰ ψευδῆ φῇ τινὰ μεμαρτυρη-

mnum restituat et servum insuper tradat. si iumentum aut equus aut canis aut domesticum aliud animal proximi rem attriverit, animalis dominus similiter damnum restituat. si quis sponte testimonium ferre noluerit, citetur ab indigente: citatusque tempore idoneo adsit, et testimonium, prout sciverit, afferat. si nescire dixerit, iureiurando, tribus Diis, Iove, Apolline, Themide nominatis, nescire se affirmet, ac abeat. qui ad ferendum testimonium citatus non venerit, damnum ei, qui citavit, secundum legem deponat. si iudex aliquis in testimonium citatus fuerit, testimonio allato nullam in eadem causa sententiam ferat. mulieri liberae, si quadraginta annos excesserit, tam ad testandum quam ad dicendum interesse iudicio liceat, immo vero et ad agendum, si sub viro non sit. vivente vero marito testimonium perhibere solummodo liceat. servo autem et servae et pueris de homicidio solum dicere testarique liceat: si idoneum fideiussorem dederint se usque ad latam sententiam permansuros, si forte falsi testimonii fuerint accusati. si quis falsi testimonii agere voluerit, quod et in toto et in parte testimonii et utrisque adversariis licet, antequam sententiam iudices ferant, falsos

κέναι, πρὶν τὴν δίκην διακεκρίσθαι. τὰς δ' ἐπισκήψεις τὰς ἀρχὰς φυλάττειν κατασεσημασμένας ὑπ' ἀμφοῖν, καὶ παρέχειν εἰς τὴν τῶν ψευδομαρτυριῶν διάκρισιν. ἐὰν δέ τις ἁλῷ δὶς ψευδομαρτυρῶν, τοῦτον μηκέτι νόμος ἀναγκαζέτω μηδεὶς μαρτυρεῖν, ἐὰν δὲ τρίς, μηκέτ' ἐξέστω τούτῳ μαρτυρεῖν· ἐὰν δὲ τολμήσῃ μαρτυρῆσαι τρὶς ἑαλωκώς, ἐνδεικνύτω μὲν πρὸς τὴν ἀρχὴν ὁ βουλόμενος αὐτόν, ἡ δ' ἀρχὴ δικαστηρίῳ παραδότω, ἐὰν δὲ ὄφλῃ, θανάτῳ ζημιούσθω. ὁπόσων δ' ἂν μαρτυρίαι ἁλῶσι δίκῃ ψευδῆ δοξάντων μαρτυρεῖν καὶ τὴν νίκην τῷ ἑλόντι πεποιηκέναι, ἐὰν τῶν τοιούτων ὑπὲρ ἥμισυ μαρτυρῶν καταδικασθῶσί τινες, τὴν κατὰ ταύτας ἁλοῦσαν δίκην ἀνάδικον γίγνεσθαι, ἀμφισβήτησιν δ' εἶναι καὶ διαδικασίαν εἴτε κατὰ ταύτας εἴτε μὴ ἡ δίκη ἐκρίθη, ὁποτέρως δ' ἂν κριθῇ, ταύτῃ γιγνέσθω τὸ τέλος τῶν ἔμπροσθεν δικῶν.

Πολλῶν δὲ ὄντων καὶ παλῶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ τοῖς πλείοσις αὐτῶν οἷον κῆρες ἐπιπεφύκασιν, αἳ καταμιαίνουσί τε καὶ καταῤῥυπαίνουσιν αὐτά. καὶ δὴ καὶ δίκη ἐν ἀνθρώποις πῶς οὐ καλόν, ὃ πάντα ἡμέρωκε τὰ ἀνθρώπινα; καλοῦ δὲ ὄντος τούτου πῶς

fuisse testes obiiciat. falsi vero testimonii criminationes ab utrisque illatas magistratus ipsi conscriptas servent, et ad iudicium postea de falso testimonio referant. si quis falso testimonium bis dixisse inveniatur, a nulla lege tertio testari cogatur: si vero ter, nullo modo postea testimonium sibi dicere liceat. quod si ter in falsitate deprehensus testari ulterius ausus fuerit, a volente quolibet ad magistratum deferatur, et a magistratu tradatur iudicio: et si convjctus fuerit, moriatur. quando in lite falsa testimonia intercesserint, per quae adversarium superasse videri quis potuit: si plures, quam medietas testium, condemnati fuerint, iudicium secundum illa nullum procedat. disceptare vero convenit, utrum secundum illa testimonia quicquam iudicatum sit necne, et, quomodocunque iudicatum fuerit, hoc pacto iustum lis finem consequatur. Verum cum multa in vita hominum bona sint, pluribus eorum quasi quaedam dirae calamitates insident, quae maculant illa atque coinquinant. iudicialis autem disceptatio iudiciumque cur homini bonum non est, quod humana omnia mansuefecit? atqui cum disceptatio talis bonum sit, cur et adesse in

οὐ καὶ τὸ ξυνδικεῖν ἡμῖν γίγνοιτ' ἂν καλόν; ταῦτα
οὖν τοιαῦτα ὄντα διαβολή τις κακή, καλὸν ὄνομα
προσησαμένη τέχνην, ἣ πρῶτον μὲν δή φησιν εἶναί
τινα δικῶν μηχανήν, εἶναι δ' αὐτὴν τῷ τε δικάσασθαι
καὶ ξυνδικεῖν ἄλλῳ νικᾶν δυναμένην, ἄν τ' οὖν δί-
καια ἄν τε μὴ τὰ περὶ τὴν δίκην ἑκάστην ἢ πεπρα-
938 γμένα· δωρεὰν δ' αὐτῆς εἶναι τῆς τέχνης καὶ τῶν λό-
γων τῶν ἐκ τῆς τέχνης, ἂν ἀντιδωρῆταί τις χρήματα.
ταύτην οὖν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν πόλει, εἴτ' οὖν τέχνη
εἴτε ἄτεχνός ἐστί τις ἐμπειρία καὶ τριβή, μάλιστα μὲν 10
δὴ χρεών ἐστι μὴ φῦναι, δεομένου δὲ τοῦ νομοθέτου
πείθεσθαι καὶ μὴ ἐναντία δίκῃ φθέγγεσθαι, πρὸς ἄλ-
λην δὲ ἀπαλλάττεσθαι χώραν. πειθομένοις μὲν σιγή,
ἀπειθοῦσι δὲ φωνὴ νόμου ἥδε· Ἂν τις δοκῇ πειρᾶ-
σθαι τὴν τῶν δικαίων δύναμιν ἐν ταῖς τῶν δικαστῶν
ψυχαῖς ἐπὶ τἀναντία τρέπειν καὶ παρὰ καιρὸν πολυδι-
κεῖν τῶν τοιούτων ἢ καὶ ξυνδικεῖν, γραφέσθω μὲν ὁ
βουλόμενος αὐτὸν κακοδικίας ἢ καὶ ξυνδικίας κακῆς,
κρινέσθω δὲ ἐν τῷ τῶν ἐκλεκτῶν δικαστηρίῳ, ὄφλοντος
δὲ τιμάτω τὸ δικαστήριον εἴτε φιλοχρηματίᾳ δοκεῖ δρᾶν 20
τὸ τοιοῦτον εἴτε φιλονεικίᾳ, καὶ ἐὰν μὲν φιλονεικίᾳ,
τιμᾶν αὐτῷ τὸ δικαστήριον ὅσου χρὴ χρόνου τὸν τοιοῦ-
τον μηδενὶ λαχεῖν δίκην μηδὲ ξυνδικῆσαι, ἐὰν δὲ φι-

lite alicui et causae iustae favere bonum non sit? haec cum ita sint, perversa calumnia bonum artis subit nomen, quae artificium invenisse in litibus asserit, quo agenda et dicenda, sive honesta sive turpis sit causa, superare facile quis possit, victoresque facere, quibus ipsa rationibus suis favet, si pro artis ipsius beneficio pecunia dabitur. haec sive artis expers exercitatio quaedam sit, danda opera est, ne in nostra civitate aditum habeat; sed legum verita conditorem, nihil adversus leges proferat, et alio profecta vires suas ostendat. si quis vero non pareat, hac lege deterreatur: Si quis iustitiae vires in animis iudicum in contrarium vertere conetur, ac praeter opportunitatem multa litigia movet, aut moventibus adest: agat in eum, quicunque voluerit, male agendi aut denique defendendi crimine, iudiciumque huiusmodi apud electos iudices agitetur. et si damnatus fuerit, discutiatur, utrum avaritia an ambitiosa quadam contentione id fecerit. ac si contentione, certum sibi iudices tempus praescribant, in quo neque pro se neque pro alio ullam agat dicatve causam: siu autem

λοχρηματίᾳ, τὸν μὲν ξένον ἀπιόντα ἐκ τῆς χώρας μήποτε πάλιν ἐλθεῖν, ἢ θανάτῳ ζημιοῦσθαι, τὸν ἀστὸν δὲ τεθνάναι φιλοχρημοσύνης ἕνεκα τῆς ἐκ παντὸς τρόπου παρ' αὐτῷ τιμωμένης· καὶ ἐάν τις φιλονεικίᾳ κριθῇ δὶς τὸ τοιοῦτον δρᾶν, τεθνάτω.

avaritia, peregrinus quidem a regione, nunquam rediturus, abito, et si redierit moriturus. civis autem, si avaritia fecisse id deprehendatur, quoniam pecuniam tanti fecerit, omnino moriatur. quod si ambitiosa contentione bis tale quid fecisse iudicatus fuerit, id ipsum supplicium subeat.

γων πλημμελῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐξαπατώμενος ἀναπειθέσθω. καὶ κλέπτων ἢ βιαζόμενος οἰέσθω μηδὲν αἰσχρὸν ποιεῖν ἀλλ' ἃ περ αὐτοὶ θεοὶ δρῶσιν· οὔτε γὰρ ἀληθὲς οὔτ' εἰκός, ἀλλ' ὥς τις δρᾷ τοιοῦτον παρανόμως, οὔτε θεὸς οὔτε παῖς ἐξ ἐστί ποτε θεῶν. ταῦτα δὲ νομοθέτη μᾶλλον προσήκει γιγνώσκειν ἢ ποιηταῖς ξύμπασιν. ὁ μὲν οὖν πεισθεὶς ἡμῶν τῷ λόγῳ εὐτυχεῖ τε καὶ εἰς χρόνον ἅπαντα εὐτυχοῖ, ὁ δὲ ἀπειθήσας τὸ μετὰ ταῦτα τοιῷδέ τινι μαχέσθω νόμῳ· Ἐάν τίς τι κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρόν, τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ. σμικρόν τι γὰρ ὁ κλέπτων ἔρωτι μὲν ταὐτῷ, δυνάμει δὲ ἐλάττονι κέκλοφεν· ὅ τε τὸ μεῖζον κινῶν οὐ καταθέμενος ὅλον ἀδικεῖ. δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρου ἐλάττονος ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν, ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ἂν ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δ' ἀνίατον. ξένον μὲν δὴ τῶν δημοσίων ἢ δοῦλον ἄν τίς τι κλέπτοντα ἐν δικαστηρίῳ ἕλῃ, ὡς ἰασίμῳ ἐκ τῶν εἰκότων ὄντι, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ τίνα ζημίαν ἀποτίνειν αὐτὸν, ἡ κρίσις γιγνέσθω· τὸν δὲ ἀστὸν καὶ 94a
τεθραμμένον ὡς ἔξαι τεθραμμένος, ἂν πατρίδα συλῶν

fabulosis aliis hominibus ita decipiatur, ut credat, si furto aut vi usus sit, nihil se turpe, sed quod Dii quoque fecerint, commisisse. nam nec verum id nec verisimile est. et qui praeter legem horum alterum facit, is nec Deus nec Deorum est filius. haec legumlatori magis quam cunctis poëtis cognoscenda sunt. igitur quicunque huic nostro sermoni paruerit, felix est et in posterum semper erit: qui contra fecerit, hac lege arcebitur: Si quis aliquid publicum furatus fuerit, sive parvum seu magnum id sit, pari supplicio puniatur. nam qui rem parvam substulit, etsi minori vi quam qui magnam rapuit, aequa tamen cupiditate furatus est: et qui magnum aliquid inde removit, ubi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. lex igitur non furti parvitate alterum minus quam alterum puniendum censet: sed eo forsitan interesse putat, quod alter sanabilis sit, insanabilis alter. si servus aut peregrinus furti publici accusatus et condemnatus sit, tanquam sanari quodammodo posse videatur, quid pati dareve debeat, iudicio statuatur. civem autem ita educatum, ut ipsi instituimus, si quis publicum aliquid furatum esse vel violasse convicerit, sive in ipso furto et scelere sive aliter quomodocum-

ἢ βιαζόμενος ἁλίσκηται, ἐάν τ' ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐάν τε μή, σχεδὸν ὡς ἀνίατον ὄντα θανάτῳ ζημιοῦν.

Στρατειῶν δὲ ἕνεκα πολλὴ μὲν ξυμβουλή, πολλοὶ δὲ νόμοι γίγνονται κατὰ τρόπον, μέγιστον δὲ τὸ μηδέποτε ἄναρχον μηδένα εἶναι, μήτ' ἄῤῥενα μήτε θήλειαν, μηδέ τινος ἔθει ψυχὴν εἰθίσθαι μήτε σπουδάζοντος μήτ' ἐν παιδιαῖς αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ τι κατὰ μόνας δρᾷν, ἀλλ' ἔν τε πολέμῳ παντὶ καὶ ἐν εἰρήνῃ πάσῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἀεὶ βλέποντα καὶ ξυνεπόμενον ζῆν, καὶ τὰ βραχύταθ' ὑπ' ἐκείνου κυβερνώμενον, οἷον ἑξάναι θ' ὅταν ἐπιτάττῃ τις καὶ πορεύεσθαι καὶ γυμνάζεσθαι καὶ λοῦσθαι καὶ σιτεῖσθαι καὶ ἐγείρεσθαι νύκτωρ εἴς τε φυλακὰς καὶ παραγγέλσεις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις μή τέ τινα διώκειν μήθ' ὑποχωρεῖν ἄλλῳ ἄνευ τῆς τῶν ἀρχόντων δηλώσεως, ἑνί τε λόγῳ τὸ χωρίς τι τῶν ἄλλων πράττειν διδάξαι τὴν ψυχὴν ἐθεσι μήτε γιγνώσκειν μήτ' ἐπίστασθαι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἀθρόον ἀεὶ καὶ ἅμα καὶ κοινὸν τὸν βίον ὅτι μάλιστα πᾶσι πάντων γίγνεσθαι· τούτου γὰρ οὔτ' ἔστιν οὔτέ ποτε μὴ γένηται κρεῖττον οὔτε ἄμεινον οὔτε τεχνικώτερον εἰς σωτηρίαν τὴν κατὰ πόλεμον καὶ νίκην. τοῦτο

. . . . . .

que deprehenderit, tanquam insanabilem mortis supplicio condemnamus. militiae gratia merito magnae habentur deliberationes, et leges multae conduntur. sed illud omnium maximum est, ne quis mas feminave sine magistro ac principe quicquam agat: nec civis cuiusquam animus sive ioco sive serio aliquid facere solus et suo dumtaxat arbitratu consuescat; sed tam in bello quam in pace ad principem magistrumque semper respiciat, et eum quocunque sequatur, atque ita ad eius nutum suam vitam instituat, ut vel minima quaeque ab eo gubernatus faciat, stet cum iubetur, et rursus iussus proficiscatur, exerceatur, lavetur, comedat, surgat nocte, custodiam agat, det signa et vicissim accipiat, et in ipso proelio nec insequatur unquam nec cedat, nisi princeps et magister significaverit: et, ut summatim dicam, nemo penitus cognoscat, quid sit seorsum ab aliis agere; sed simul semper communisque quam maxime omnibus vita sit. nihil enim hac re melius, nihil praestantius, nihil artificiosius unquam erit ad salutem et victoriam bello acquirendam, hoc ipsum

καὶ ἐν εἰρήνῃ μελετητέον εὐθὺς ἐκ τῶν παίδων, ἄρχειν τε ἄλλων ἄρχεσθαί θ' ὑφ' ἑτέρων· τὴν δ' ἀναρχίαν ἐξαιρετέον ἐκ παντὸς τοῦ βίου ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων τε καὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπους θηρίων. καὶ δὴ καὶ χορείας πάσας εἰς τὰς ἀρισείας τὰς κατὰ πόλεμον βλεπούσας χορεύειν, καὶ ὅλην εὐκολίαν τε καὶ εὐχέρειαν ἐπιτηδεύειν τῶν αὐτῶν ἕνεκα, καρτερήσεις τε αὖ σιτῶν καὶ ποτῶν καὶ χειμώνων καὶ τῶν ἐναντίων καὶ κοίτης σκληρᾶς, καὶ τό γε μέγιστον, τὴν τῆς κεφαλῆς καὶ
(1) ποδῶν δύναμιν μὴ διαφθείρειν τῇ τῶν ἀλλοτρίων σκεπασμάτων περικαλυφῇ, τὴν τῶν οἰκείων ἀπολλύντας πίλων τε καὶ ὑποδημάτων γένεσιν καὶ φύσιν· ταῦτα γὰρ ἀκρωτήρια ὄντα σωζόμενά τε ἔχει μεγίστην δύναμιν παντὸς τοῦ σώματος καὶ τοὐναντίον ἐναντίως, καὶ τὸ μὲν ὑπηρετικώτατον ἅπαντι τῷ σώματι, τὸ δὲ ἀρχικώτατον, ἔχον τὰς κυρίας ἁπάσας αἰσθήσεις αὐτοῦ φύσει. ἔπαινον μὲν δὴ τοῦτον ἀκούειν τὸν νέον χρὴ δοκεῖν πολεμικοῦ βίου, νόμους δ' αὖ τούσδε· Στρατεύεσθαι τὸν καταλεγέντα ἢ τὸν ἐν μέρει τινὶ τετα- 943
(1) γμένον. ἐὰν δέ τις ἐκλείπῃ τινὶ κάκῃ μὴ στρατηγῶν ἀφέντων, γραφὰς ἀστρατείας εἶναι πρὸς τοὺς πολεμι-

etiam in pace ab ipsa pueritia servent, assuescantque alios ducere et ab aliis duci. soluta vero licentia e vita penitus expellatur, non hominum solum, sed etiam bestiarum, quae sub hominibus sunt. omnes quoque choreae ita, ut bene geratur bellum, celebrandae sunt: atque omnis dexteritas, facilitas, promptitudo eiusdem rei causa comparanda. ob eandem causam consuescere debemus a cibo et potu abstinere, frigus aestumque et cubilis duritiem pati, et inprimis capitis pedumque virtutem alienis tegmentis non corrumpere, nec pileorum calceorumque a generatione datorum naturam perdere. nam extremitates istae cum naturam conservant suam, maximas toti corpori vires praebent: contra vero contrarium. et altera quidem universo corpori maxime ministrat: altera totum ducit, cum principales eius sensus omnes natura possideat. sed huiusmodi quidem laudes bellicosae vitae iuvenes audiant: leges vero istas: Militet, quicunque conscriptus est aut parti alicui deputatus. si quis vero propter ignaviam, absque commeatu imperatoris desit, ad principes belli,

νοὺς ἄρχοντας, ὅταν ἔλθωσιν ἀπὸ στρατοπέδου, δικάζειν δὲ τοὺς στρατεύσαντας ἑκάστους, χωρὶς ὁπλίτας τε καὶ ἱππέας καὶ τἆλλα ἐν πολεμίᾳ ἕκαστα ὡσαύτως, καὶ εἰσάγειν ὁπλίτας μὲν εἰς τοὺς ὁπλίτας, ἱππέας δὲ εἰς τοὺς ἱππέας καὶ τοὺς ἄλλους δὲ κατὰ ταὐτὰ εἰς τοὺς αὐτῶν ξυννόμους· ἐὰν δέ τις ὄφλῃ, ὑπάρχειν μὲν αὐτῷ μήποτε τῆς ὅλης ἀριστείας ἀγωνιστῇ γενέσθαι μηδὲ ἀστρατείας ἄλλον γράψασθαί ποτε μηδὲ κατηγόρῳ τούτων πέρι γενέσθαι, πρὸς τούτοις δ' ἔτι προτιμᾶν αὐτῷ τὸ δικαστήριον ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίνειν. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκδικασθεισῶν τῶν τῆς ἀστρατείας δικῶν πάλιν ἑκάστων τούτων ἄρχοντας ποιῆσαι ξύλλογον, ἀριστείων δὲ πέρι κρίνεσθαι τὸν βουλόμενον ἐν τοῖς αὐτῶν ἔθνεσι, μὴ περὶ προτέρου πολέμου μηδὲν παρεχόμενον μήτε τεκμήριον μήτε μαρτύρων πίστεις λόγων, αὐτῆς δὲ περὶ τῆς στρατείας τῆς τότε γενομένης αὐτοῖς. στέφανον δὲ τὸ νικητήριον ἑκάστοις εἶναι θαλλοῦ· τοῦτον δὲ εἰς τὰ τῶν πολεμικῶν θεῶν ἱερά, ὧν ἄν τις βούληται, γράψαντα ἀναθεῖναι μαρτύριον εἰς τὴν τῶν ἀριστείων κρίσιν παντὸς τοῦ βίου καὶ τὴν τῶν δευτέρων καὶ τρίτων. ἐὰν δὲ στρατεύσῃ μέν τις, μὴ ἀπαγα-

cum redierint, accusetur. iudicent autem, qui militarunt, omnes, seorsum quidem pedites, et equites seorsum, ceterique similiter. pedites quippe ad pedites, et equites similiter ad equites, ceterique singuli ad eiusdem sortis principes deferendi sunt. ubi quicunque damnatus fuerit, et in certamen postea quodcunque descendere et alium neglectae militiae accusare prohibeatur. praeterea, quid dare pative ipsum oporteat, iudices statuant. sed desertae militiae iudicio peracto, peditum rursus equitumque et aliorum coetus a principibus habeantur, ut militaria his, qui strenue se gesserunt, dona dentur. iudicet autem de victoria, quisquis velit, inter ordinis sui participes, ita ut praeteritorum certaminum nec coniecturas neque testes adhibeat: sed eam quae nuper gesta est, pugnam dumtaxat consideret. donentur deinde, qui praeclare certasse videbuntur, corona ex frondibus arboris perpetuo virentis conserta, quam postea, qui consecuti sunt, in bellicosorum templis Deorum, utcunque placuerit, cum inscriptione tituloque suspendant, ut testimonium virtutis sit diuturnum. secundo quoque ac tertio loco declarati sic faciant. si quis

γόντων δὲ τῶν ἀρχόντων οἵκαδε προαπέλθῃ τοῦ χρόνου, λειποταξίου τούτων εἶναι γραφὰς ἐν τοῖς αὐτοῖς οἷς περ τῆς ἀσρατείας, ὄφλουσί τε τιμωρίαι ἐπέσωσαν αἵ περ καὶ πρόσθεν ἐτέθησαν. χρὴ μὲν δὴ πᾶσαν ἐπιφέροντα δίκην ἀνδρὶ πάντ' ἄνδρα φοβεῖσθαι τὸ μήτε ἐπενεγκεῖν ψευδῆ τιμωρίαν, μήτ' οὖν ἑκόντα μήτ' ἄκοντα κατὰ δύναμιν· παρθένος γὰρ αἰδοῦς δίκη λέγεταί τε καὶ ὄντως εἴρηται, ψεῦδος δὲ αἰδοῖ καὶ δίκῃ νεμεσητὸν κατὰ φύσιν. τῶν τε οὖν ἄλλων εὐλαβεῖσθαι δεῖ
10 πέρι πλημμελεῖν εἰς δίκην, διαφερόντως δὲ καὶ τῆς τῶν κατὰ πόλεμον ὅπλων ἀποβολῆς, μὴ διαμαρτών τις ἄρα τῶν ἀναγκαίων ἀποβολῶν, ὡς αἰσχρὰς αὐτὰς εἰς ὄνειδος τιθείς, ἀναξίῳ ἀναξίας ἐπάγῃ δίκας. ῥᾴδιον μὲν οὖν οὐδαμῶς διορίσαι τούτων θάτερον, ὅμως δὲ χρὴ τὸν νόμον ἁμῶς γέ πως ὁρίζειν πειρᾶσθαι κατὰ 944
μέρη. μύθῳ δὴ προσχρώμενοι ἅμ' εἴπωμεν, εἰ κομιόθεὶς ἐπὶ σκηνὴν ἄνευ τῶν ὅπλων Πάτροκλος ἔμπνους ἐγένετ', οἷον δὴ μυρίοις συνέπεσε, τὰ δὲ πρότερα ἐκεῖνα ὅπλα, ἃ Πηλεῖ φησὶν ὁ ποιητὴς παρὰ θεῶν
20 προῖκα ἐν τοῖς γάμοις ἐπιδοθῆναι Θέτιδι, ταῦτα δὲ Ἕκτωρ εἶχεν, ἐξῆν ἂν τῶν τότε ὅσοι κακοὶ ὀνειδίζειν ὅπλων ἀποβολὴν τῷ τοῦ Μενοιτίου. ἔτι δὲ ὁπόσοι

autem militiam profectus, antequam principes dimiserint, ab exercitu abierit, apud eosdem iudices iste derelicti ordinis accusetur, apud quos et ille superior neglectae militiae accusatus est: et damnatus similiter puniatur. cavere autem pro viribus debet, quisquis aliquem iudicaturus est, ne sponte aut invitus supplicium mulctamve falso et non merito inferat. iudicium enim virgo quaedam pudica esse vere dicitur. pudori autem atque iudicio secundum naturam odio mendacium est. quamobrem cum in aliis omnibus, tum maxime in bellicorum armorum proiectione, cavendum est, ne Deam iudicii praesidem offendamus: ne quis necessarias armorum abiectiones quasi turpes per ignorantiam arbitratus, aliquem poena indignum immerito puniat. arduum quidem est ista distinguere: oportet tamen, ut lex distinguere per singulas partes conetur. fabula igitur ad haec utamur. si absque armis semimortuus ad tentoria Patroclus fuisset delatus, quod pluribus accidit; et arma, quae a Diis, ut poëta dicit, in dotem Thetidi data fuerant, ab Hectore rapta fuissent: utrum Menoetiades, quasi arma abiecerit, a detractoribus vitu-

κατὰ κρημνῶν ῥιφέντες ἀπώλεσαν ὅπλα, ἢ κατὰ θάλατταν, ἢ χειμώνων ἐν τόποις ὑποδεξαμένης αὐτοὺς ἐξαίφνης πολλῆς ῥύσεως ὕδατος· ἢ μυρί' ἄν ἔχοι τις τοιαῦτα παραμυθούμενος ἐπᾴδειν, εὐδιάβολον κακὸν καλλύνων. τεμεῖν δὴ χρεὼν κατὰ δύναμιν τὸ μεῖζον καὶ τὸ δυσχερέξερον κακὸν ἀπὸ τοῦ ἐναντίου. σχεδὸν οὖν ἐν τοῖς ὀνείδεσιν ἔχει τινὰ τομὴν ἡ τούτων τῶν ὀνομάτων ἐπιφορά· ῥίψασπις μὲν γὰρ οὐκ ἐν πᾶσιν ὀνομάζοιτ' ἄν δικαίως, ἀποβολεὺς δὲ ὅπλων. οὐχ ὁμοίως γὰρ ὅ τε ἀφαιρεθεὶς μετ' εἰκυίας βίας γίγνοιτ' ἄν ῥίψασπις ὅ τε ἀφεὶς ἑκών, διαφέρει δὲ ὅλον που καὶ τὸ πᾶν. ὧδ' οὖν δὴ λεγέσθω νόμῳ· Ἐὰν καταλαμβανόμενός τις ὑπὸ πολεμίων καὶ ἔχων ὅπλα μὴ ἀναῤῥέφῃ καὶ ἀμύνηται, ἀφῇ δὲ ἑκὼν ἢ ῥίψῃ, ζωὴν αἰσχρὰν ἀρνύμενος μετὰ τάχους μᾶλλον ἢ μετ' ἀνδρίας καλὸν καὶ εὐδαίμονα θάνατον, τοιούτης μὲν ὅπλων ἀποβολῆς ἔξω δίκη ῥιφθέντων, τῆς δὲ εἰρημένης ἔμπροσθεν ὁ δικάζων ἀμελείτω σκοπεῖν· τὸν γὰρ κακὸν ἀεὶ δεῖ κολάζειν, ἵν' ἀμείνων ᾖ, οὐ τὸν δυστυχῆ· οὐδὲν γὰρ πλέον. ζημία δὴ τῷ τὴν τοιαύτην ἀμυντηρίων ὅπλων εἰς τοὐναντίον ἀφέντι δύναμιν τίς ἆρα γίγνοιτ' ἂν πρόσφο-

perandus fuerit? praeterea, si qui ab alto praecipitarunt, aut in mari aut in tempestatis aquarumque colluvione aut in aliis huiuscemodi permultis, quae ad purgandam ignaviae suspicionem afferri possunt, coacti arma amiserint, eruntne vituperandi? danda vero opera est, ut maius graviusque malum pro viribus a contrario secernamus. in ipsa igitur vituperatione vocabulorum ipsorum prolatio differentiam quandam ostendit. nam scuti abiector non de omnibus merito dicitur; armorum vero amissor de omnibus: nec similiter, qui vi amisit et qui sponte abiecit, scuti abiector est iudicandus. omnino enim undique differunt. sic igitur sanciamus: Si quis ab hostibus circumventus, cum armatus esset, non defendit se versus ad eos, sed arma sponte dimisit aut abiecit, turpemque vitam velocitate comparare sibi maluit quam fortitudine honestam felicemque mortem: de huiusmodi armorum proiectione iudicium habeatur, de superiori vero nullum. mali enim ignavique semper puniendi sunt, ut meliores fortioresque evadant: infortunati vero minime. nihil enim proficitur. sed quaenam abiectionis armorum damnato, et a virili for-

ρος; οὐ γὰρ δυνατὸν ἀνθρώπῳ δρᾶν τοὐναντίον, ὥς ποτε θεόν φασι δρᾶσαι, Καινέα τὸν Θετταλὸν ἐκ γυναικὸς μεταβαλόντα εἰς ἀνδρὸς φύσιν· ἦν γὰρ ἀνδρὶ διψάσπιδι τρόπον τινὰ πρέπουσα πασῶν μάλιστα ἡ κείνῃ τῇ γενέσει ἐναντία γένεσις, εἰς γυναῖκα ἐξ ἀνδρὸς μεταβαλοῦσα, τιμωρία τούτῳ γενομένη. νῦν δ' ὅτι τούτων ἐγγύτατα φιλοψυχίας ἕνεκα, ἵνα τὸν ἐπίλοιπον βίον μὴ κινδυνεύῃ, ζῇ δὲ ὡς πλεῖστον χρόνον ὢν κακὸς ὀνείδει ξυνεχόμενος, ἔστω νόμος ὅδε ἐπὶ τούτοις·

Ὁ Ἀνὴρ ὃς ἂν ὅπλῃ δίκην ὡς αἰσχρῶς ἀποβαλὼν ὅπλα πολεμικά, τούτῳ μήτ' οὖν τις στρατηγὸς μήτ' ἄλλος ποτὲ τῶν κατὰ πόλεμον ἀρχόντων ὡς ἀνδρὶ στρατιώτῃ χρήσηται μηδ' εἰς τάξιν κατατάξῃ μηδ' ἡντινοῦν· εἰ δὲ μή, κατευθύνειν αὐτοῦ τὸν εὔθυνον, ἂν μὲν ᾖ τοῦ μεγίστου τιμήματος ὁ τάξας τὸν κακόν, χιλίας, ἂν δὲ τοῦ δευτέρου, πέντε μνᾶς, ἂν δὲ τοῦ τρίτου, τρεῖς μνᾶς· ἂν δὲ τοῦ τετάρτου, μνᾶν. ὁ δὲ ὅπλων τὴν δίκην πρὸς τῷ ἀφεῖσθαι τῶν ἀνδρείων κινδύνων κατὰ φύσιν τὴν αὐτοῦ προσαποτισάτω μισθόν, χιλίας μέν, Ο ἂν τοῦ μεγίστου τιμήματος ᾖ, πέντε δέ, τοῦ δευτέρου, τρεῖς δέ, ἂν τοῦ τρίτου, μνᾶν δὲ ὡσαύτως καθά περ οἱ πρόσθεν, τοῦ τετάρτου μέρους.

945

titudine degeneranti poena congrua erit? praesertim cum impossibile sit homini in contrarium commutari, ut Caeneum Thessalum ferunt divina quadam vi in naturam viri ex femina commutatum. abiectori enim armorum contrarium maxime conveniret, ut in mulierem ex viro translatus sic puniatur. nunc vero quoniam id fieri non potest, proximum aliquid excogitemus, ut postquam ille usque adeo vivendi cupidus est, deinceps nullum periculum subeat, sed reliquam vitam, et quidem quam longissimam, improbus et cum dedecore vivat. haec igitur lex sit: Eo, qui arma turpiter proiecisse damnatus est, nec imperator neque praefectus aliquis pro milite unquam utatur, nec in aciem recipiat. si contra fecerit, rationum referendarum iudex id cognoscat: et si maximi census sit, decem minis; si secundi, quinque; si tertii, tribus; si quarti, una ipsum condemnet. proiectionis autem damnatus non solum ob naturae eius ignaviam a virilibus periculis arceatur, sed etiam, si maximi census est, decem similiter mulctetur minis; si secundi, quinque; tribus, si tertii;

Εὐθύνων δὴ περὶ τίς ἡμῖν λόγος ἂν εἴη πρέπων ἀρχόντων γενομένων τῶν μὲν κατὰ τύχην κλήρου καὶ ἐπ' ἐνιαυτόν, τῶν δ' εἰς πλείονα ἔτη καὶ ἐκ προκρίτων; τῶν δὴ τοιούτων εὐθυντὴς τίς ἱκανός; ἂν γάρ τίς τι εἴπῃ σκολιὸν αὐτῶν ἢ πράξῃ, καμφθεὶς ὑπὸ βάρους μὲν τῆς ἀρχῆς, τῆς δ' αὐτοῦ δυνάμεως ἐνδείᾳ πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς ἀξίαν, ῥᾴδιον μὲν οὐδαμῶς εὑρεῖν τῶν ἀρχόντων ἄρχοντα ὑπερβάλλοντα πρὸς ἀρετήν, ὅμως δὲ πειρατέον εὐθυντάς τινας ἀνευρίσκειν θείους. ἔχει γὰρ οὖν οὕτω. πολλοὶ καιροὶ πολιτείας λύσεώς εἰσι, καθά περ νεὼς ἢ ζώου τινός, οὗς ἐν τόνους τε καὶ ὑποζώματα καὶ νεύρων ἐπιτόνους, μίαν οὖσαν φύσιν διεσπαρμένην, πολλαχοῦ πολλοῖς ὀνόμασι προσαγορεύομεν· εἰς δὲ οὗτος οὐ σμικρότατος καιρὸς τοῦ σώζεσθαί τε καὶ διαλυθεῖσαν οἴχεσθαι πολιτείαν. ἂν μὲν γὰρ οἱ τοὺς ἄρχοντας ἐξευθύνοντες βελτίους ὦσιν ἐκείνων, καὶ τοῦτ' ἐν δίκῃ ἀμέμπτῳ τε καὶ ἀμέμπτως, ἡ πᾶσα οὕτω θάλλει τε καὶ εὐδαιμονεῖ χώρα καὶ πόλις· ἐὰν δ' ἄλλως τὰ περὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων γίγνηται, τότε λυθείσης τῆς τὰ πάντα πολιτεύματα ξυνεχούσης εἰς ἓν δίκης ταύτῃ πᾶσα ἀρχὴ διεσπάσθη

una vero, si quarti. de repetendis autem rationibus, quas magistratus annui sorte creati, vel plurium etiam annorum consilio quodam delecti, referre debent, quid dicemus? quis enim sufficiens repetundarum iudex erit, si quis magistratus, rerum pondere pressus, dixerit feceritve suo aliquid indignum principatu? difficile inventu hoc est. nam cum delecti magistratus virtute alios antecellant, quo pacto praestantiorem eis inveniemus? et tamen divini aliqui viri, rationum referendarum exactores et iudices, nobis quaerendi sunt. sic enim se res habet: multae occasiones solvendae reipublicae, quemadmodum navis aut animalis cuiusdam, esse videntur: quarum licet una natura sit ubique diffusa, eas tamen intensiones fulcimentaque et nervorum extensiones, multisque aliis nominibus appellamus. sed haec tam salutis quam eversionis reipublicae occasio non minima est. nam si iudices, qui gesti magistratus rationem exigunt, virtute magistratibus praestent, atque ita id fiat, ut nemo iure conqueri possit, universa sic regio feliciter civitasque florebit. sin aliter iudicium repetundarum processerit, tunc eo iudicio soluto, quo in unum civilia omnia vinciuntur, omnes magistratus alius ab alio

χωρὶς ἑτέρα ἀπ᾽ ἄλλης, καὶ οὐκ εἰς ταὐτὸν ἔτι νεύουσαι, πολλὰς ἐκ μιᾶς τὴν πόλιν ποιοῦσαι, στάσεων ἐμπλήσασαι ταχὺ διώλεσαν. διὸ δὴ δεῖ πάντως τοὺς εὐθύνους θαυμαστοὺς πᾶσαν ἀρετὴν εἶναι. τεκταινώμεθα δή τινα τρόπον αὐτῶν τοιάνδε γένεσιν. κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἕκαστον μετὰ τροπὰς ἡλίου τὰς ἐκ θέρους εἰς χειμῶνα ξυνιέναι χρεὼν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς Ἡλίου κοινὸν καὶ Ἀπόλλωνος τέμενος, τῷ θεῷ ἀποφανουμένους ἄνδρας αὐτῶν τρεῖς, ὃν ἂν ἕκαστος αὐτῶν ἡγῆται πάντῃ ἄρι- 946
ζυγον εἶναι πλὴν αὐτοῦ, μὴ ἔλαττον πεντήκοντα γεγονότα ἐτῶν. τῶν δὲ προκριθέντων οὓς ἂν πλεῖστοι ἐνέγκωσι, τούτους ἐκλέξαι μέχρι τῶν ἡμίσεων, ἐὰν ἄρτιοι γίγνωνται· περιττοὶ δὲ ἐὰν ὦσιν, ἕνα ἀφελεῖν, οὗ ἂν ἐλάχιστοι γένωνται, καταλιπεῖν δὲ τοὺς ἡμίσεις αὐτῶν πλήθει τῶν ψήφων ἀποκρίναντας· ἐὰν δέ τισιν ἴσαι γίγνωνται καὶ τὸν ἥμισυν ἀριθμὸν πλείω ποιῶσιν, ἀφελεῖν τὸ πλέον ἀποκρίναντας νεότητι, τοὺς δ᾽ ἄλλους ἐγκρίναντας φέρειν αὖθις, μέχρι περ ἂν τρεῖς λειφθῶσιν ἄνισοι· ἐὰν δὲ ἢ πᾶσιν ἢ τοῖν δυοῖν σαι γί-
γνωνται, τῇ ἀγαθῇ μοίρᾳ καὶ τύχῃ ἐπιτρέψαντας, κλήρῳ διελόντας τὸν νικῶντα καὶ δεύτερον καὶ τρίτον σε-

distrahuntur: ipsique ex uno multi iam facti ex una multiplicem civitatem efficiunt. hinc plena seditione cito omnia evertuntur. quare exactores rationum oportet in omni virtutum genere cunctis excellere. hoc igitur modo ipsorum generationem machinemur. singulis annis, post aestivale solstitium, ad locum Soli atque Apollini communiter dedicatum civitas universa conveniat, tres viros electuri, quem unusquisque meliorem, se solo excepto, iudicet: qui non pauciores quam quinquaginta natus sit annos. electorum deinde dimidiam partem, qui a pluribus praelati fuerint, si pares sunt, anteponant: sin vero impares sint, uno excepto, cui pauciora suffragia contigerunt, dimidiam similiter reliquorum partem accipiant, suffragiorum numero praeiudicantes. quod si aequalia numero suffragia multis fuerint, dimidiumque numerum auxerint, iunior postponatur: acceptisque aliis rursum ferantur suffragia, quousque tres inaequales obtineant. at si omnibus his vel duobus aequalia suffragia sint, bonae iam fortunae res committatur, sorte hi discernantur. eum, qui suffragiis superat, rursumque secundo loco et tertio declaratum, corona ex semper virentis arboris fronde contexta coronet.

φανῶσαι θαλλῷ καὶ τὰ ἀριστεῖα ἀποδόντας πᾶσιν ἀνειπεῖν ὅτι Μαγνήτων ἡ κατὰ θεὸν πάλιν τυχοῦσα σωτηρίας πόλις, ἀποφήνασα αὐτῆς Ἡλίῳ ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τρεῖς, ἀκροθίνιον Ἀπόλλωνι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἀνατίθησι κοινὸν καὶ Ἡλίῳ, ὅσον περ ἂν ἕπωνται χρόνον τῇ κρίσει. τούτους δὲ πρώτῳ μὲν ἐνιαυτῷ δώδεκα εὐθύνους ἀποδεῖξαι, μέχρι περ ἂν ἑκάστῳ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη ξυμβῇ γενόμενα· τὸ λοιπὸν δὲ τρεῖς ἀεὶ προσγιγνέσθων κατ' ἐνιαυτόν. οὗτοι δὲ τὰς ἀρχὰς πάσας δώδεκα μέρη διελόμενοι πάσαις βασάνοις χρώμενοι ἐλευθέραις ἐλεγχόντων· οἰκούντων δέ, ὅσον ἂν εὐθύνωσι χρόνον, ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἡλίου τεμένει, ἐν ᾧ περ ἐκρίθησαν· καὶ τὰ μὲν ἰδίᾳ ἕκαστος, τὰ δὲ καὶ κοινῇ μετ' ἀλλήλων κρίναντες τοὺς ἄρξαντας τῇ πόλει ἀποφηνάντων, εἰς τὴν ἀγορὰν γράμματα καταθέντες περὶ ἑκάστης ἀρχῆς, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίνειν κατὰ τὴν τῶν εὐθύνων γνώμην. ἤ τις δ' ἂν τῶν ἀρχῶν μὴ ὁμολογῇ κεκρίσθαι δικαίως, εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς δικαστὰς εἰσαγέτω τοὺς εὐθύνους, καὶ ἐὰν μὲν ἀποφύγῃ τις τὰς εὐθύνας, αὐτῶν τῶν εὐθύνων κατηγορείτω, ἐὰν ἐθέλῃ· ἐὰν δὲ ἁλῷ, ἐὰν μὲν ᾗ τῳ

datis praemiis praeconio declarent, quemadmodum Magnesiorum civitas, rursus Deo duce nacta salutem, cives eius tres omnium optimos, Soli et Apollini communes primitias prisca lege, quatenus iudicium secuturi sunt, consecrat. qui primo anno duodecim repetundarum rationum examinatores constituant: idque faciant, donec singulis septuagesimus quintus annus exactus sit: deinde singulis annis tres semper addantur. hi magistratus omnes, in partes duodecim distributos, omni libera examinatione iudicaturi, diligenter observent. habitent autem tempore, quo rationes sibi redduntur, in loco, ubi electi fuerunt, Soli atque Apollini dedicato. et tum per se solum quilibet, tum communiter omnibus diligenter perquisitis, de singulis magistratibus publice perscribant, quid pati eos dareve ex repetundarum iudicum sententia deceat. ac siquis magistratus horum iudicio non recte damnatum esse se queritur, ad electum iudicium repetundarum iudices deferat: et si evaserit, accuset eos, si velit. sin autem ibi quoque damnetur, atque antea ab ipsis repetundarum iudicibus

θανάτου τετιμημένον ὑπὸ τῶν εὐθύνων, ὡς περ ἀνάγκη, ἁπλῶς θνησκέτω, τῶν δ' ἄλλων τιμημάτων ὧν ἂν δυνατὸν ᾖ διπλῆν τῖσαι, διπλασίαν τινέτω. τὰς δ' εὐθύνας αὐτῶν τούτων ἀκούειν χρὴ τίνες ἔσονται καὶ τίνα τρόπον. ζῶσι μὲν οὖν τούτοις τοῖς παρὰ πάσης τῆς πόλεως ἀριστείων ἠξιωμένοις προεδρίαι τ' ἐν 947
ταῖς πανηγύρεσι πάσαις ἔξωσαν, ἔτι δὲ τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας κοινῇ θυσιῶν καὶ θεωριῶν καὶ ὅσων ἂν ἑτέρῳ κοινωνῶσιν ἱερῶν, ἐκ τούτων τοὺς ἄρχοντας τῆς θεωρίας ἑκάστης ἐκπέμπειν, καὶ τούτους μόνους· δάφνης στεφάνῳ τῶν ἐν τῇ πόλει κεκοσμημένους εἶναι, καὶ ἱερέας μὲν πάντας τοῦ Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἡλίου, ἀρχιερέα δὲ ἕνα κατ' ἐνιαυτὸν τὸν πρῶτον κριθέντα τῶν γενομένων ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ τῶν ἱερέων, καὶ τοὔνομα ἀναγράφειν τούτου κατ' ἐνιαυτόν, ὅπως ἂν γίγνηται μέτρον ἀριθμοῦ τοῦ χρόνου, ἕως ἂν ἡ πόλις οἰκῆται. τελευτήσασι δὲ προθέσεις τε καὶ ἐκφορὰς καὶ θήκας διαφόρους εἶναι τῶν ἄλλων πολιτῶν, λευκὴν μὲν τὴν στολὴν ἔχειν πᾶσαν, θρήνων τε καὶ ὀδυρμῶν χωρὶς γίγνεσθαι, κορῶν δὲ χορὸν πεντεκαίδεκα καὶ ἀρρένων ἕτερον περιστάμενους τῇ κλίνῃ ἑκατέρους οἷον ὕμνον πε-

morte fuerit condemnatus; quemadmodum necessitas exigit, moriatur. quod si ea mulcta ab illis damnatus fuerit, quae dupla ab ipso persolvi potest, duplam persolvat. sed iam audiendum est, quae horum de repetundis sententiae, et quomodo ferendae sint. his igitur, qui totius civitatis consensu omnibus proposuti sunt, donec vixerint, primi consessus semper in omnibus solemnitatibus praebeantur. et quandocunque ad communia Graecorum spectacula sacrificiaque mitti iudices ac praesides aliquos a civitate necesse est, ex istis mittantur: hi soli in civitate corona laurea coronentur. hi Solis et Apollinis sacerdotes sint: pontifex etiam summus singulis annis ex istis ille sit, qui superiori anno ceteris excelluisse sacerdotibus iudicabitur. horum nominibus, quousque civitas habitabitur, tempore distinguantur. defunctis autem funera et sepulcra excellentius, quam ceteris civibus, fiant. indumenta quaelibet alba sint: luctus ploratusque absit. chori quoque duo, unus puellarum quindecim, alter totidem puerorum, feretro undique circumdato, vicissim sacerdotes carminibus laudent, feli-

πεπιημένον ἔπαινον εἰς τοὺς ἱερέας ἐν μέρει ἑκατέρους ᾄδειν, εὐδαιμονίζοντας ᾠδῇ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας· ἔωθεν δ' εἰς τὴν θήκην φέρειν αὐτὴν μὲν τὴν κλίνην ἑκατὸν τῶν νέων τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις, οὓς ἂν οἱ προσήκοντες τοῦ τελευτήσαντος ἐπόψονται, πρώτους δὲ προϊέναι τοὺς ἠϊθέους τὴν πολεμικὴν σκευὴν ἐνδεδυκότας ἑκάστους, σὺν τοῖς ἵπποισι μὲν ἱππέας, σὺν δὲ ὅπλοις ὁπλίτας, καὶ τοὺς ἄλλους ὡσαύτως, παῖδας δὲ περὶ αὐτὴν τὴν κλίνην ἔμπροσθεν τὸ πάτριον μέλος ἐφυμνεῖν, καὶ κόρας ἑπομένας ἐξόπισθεν ὅσαι τ' ἂν γυναῖκες τῆς παιδοποιήσεως ἀπηλλαγμέναι τυγχάνωσι, μετὰ δὲ ταῦτα ἱερέας τε καὶ ἱερείας ὡς καθαρεύοντι τῷ τάφῳ ἕπεσθαι, ἐὰν ἄρα καὶ τῶν ἄλλων εἴργωνται τάφων, ἐὰν καὶ τὸ τῆς Πυθίας οὕτω τε καὶ ταύτῃ σύμψηφον ᾖ· θήκην δὲ ὑπὸ γῆς αὐτοῖς εἰργασμένην εἶναι ψαλίδα προμήκη λίθων προτίμων καὶ ἀγήρων εἰς δύναμιν, ἔχουσαν κλίνας παρ' ἀλλήλας λιθίνας κειμένας, οὗ δὴ τὸν μακάριον γεγονότα θέντες, κύκλῳ χώσαντες, πέριξ δένδρων ἄλσος περιφυτεύσουσι πλὴν κώλου ἑνός, ὅπως ἂν αὔξην ὁ τάφος ἔχῃ ταύτην τὴν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνεπιδεᾗ χώματος τοῖς τιθεμένοις· κατ' ἐνιαυτὸν δὲ ἀγῶνα μουσικῆς αὐτοῖς καὶ γυμνικὸν ἱππικόν τε θήσουσι. τὰ μὲν δὴ γέρα τοιαῦτα

citatemque eius per totum diem decantent. mane vero ad monumentum feretrum iuniores ferant, qui gymnasiis operam impendunt, quos defuncti hominis propinquiores delegerint: primique coelibes, quasi ad pugnam armati, praecedant, cum equis equites, et cum levibus armis pedites, ceterique similiter. pueri vero ante feretrum, patrium cantum concinant, et puellae post eos, ac mulieres iam effoetae sequantur. postremo utriusque generis antistites, quamvis ab aliis monumentis arceantur, tamen si Pythius quoque confirmaverit, ad hoc sepulcrum, quasi purum quiddam sit, nil prohibet devenire. monumentum huic sub terra sit fornix quaedam longior ex durissimis pulchrisque lapidibus, ubi lapidei lectuli utrinque sint. hic beatum illum sepeliant, arboresque in circuitu plantent, una excepta solummodo parte, ut hoc sepulcrum augeri possit. deinde singulis annis musico, gymnico equestrique certamine hos viros honorent. haec praemia illis reddantur, quorum de relatis rationibus iudicia damnata

τοῖς τὰς εὐθύνας διαφυγοῦσιν· ἂν δέ τις τούτων πιεζεύων τῷ πεκρίσθαι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπιδείξῃ κακὸς γενόμενος ὕστερον τῆς κρίσεως, γράφεσθαι μὲν τὸν βουλόμενον αὐτὸν ὁ νόμος προστατττέτω, ὁ δ' ἀγὼν ἐν δικαστηρίῳ γιγνέσθω τοιῷδέ τινι τρόπω. πρῶτον μὲν νο- 948
μοφύλακες ἕσωσαν τούτου τοῦ δικαστηρίου, ἔπειτα αὐτῶν τούτων οἱ ζῶντες, πρὸς δὲ τούτοις τὸ τῶν ἐκλεκτῶν δικαστήριον· γραφέσθω δὲ ὁ γραφόμενος, ὃν ἂν γράφηται, λέγουσαν τὴν γραφὴν ἀνάξιον εἶναι τὸν καὶ τὸν τῶν ἀριστείων καὶ τῆς ἀρχῆς· καὶ ἐὰν μὲν ὁ φεύγων ἁλῷ, στερέσθω τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τάφου καὶ τῶν ἄλλων τῶν δοθεισῶν αὐτῷ τιμῶν, ἐὰν δὲ ὁ διώκων μὴ μεταλάβῃ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, τινέτω ὁ μὲν τοῦ μεγίστου τιμήματος δώδεκα μνᾶς, ὀκτὼ δὲ ὁ τοῦ δευτέρου, τρίτου δὲ ἕξ, τετάρτου δὲ δύο.

Ῥαδαμάνθυος δὲ περὶ τὴν λεγομένην κρίσιν τῶν δικῶν ἄξιον ἄγασθαι, διότι κατεῖδε τοὺς τότε ἀνθρώπους ἡγουμένους ἐναργῶς εἶναι θεούς, εἰκότως, ἅτε κατὰ τὸν τότε χρόνον τῶν πολλῶν ἐκ θεῶν ὄντων, ὧν εἷς ἦν αὐτός, ὥς γε λόγος. ἔοικε δὴ δικαστῇ μὲν ἀνθρώπων οὐδενὶ διανοούμενος δεῖν ἐπιτρέπειν, θεοῖς δέ, ὅθεν ἁπλαῖ καὶ ταχεῖαι δίκαι ἐκρίνοντ' αὐτῷ· διδοὺς

non sunt. si quis autem horum iudicio confidens, quo praelatus fuit, naturae humanae fragilem conditionem detexerit, lapsus videlicet in errorem, postquam egregius habitus est: sanciatur lege, ut a volente quolibet accusetur. iudiciumque de ipso sic agatur. primo legum custodes adsint, deinde accusati ipsius collegae, electi praeterea iudicii iudices. adducat autem accusator indignum esse illum, qui accusatur, et magistratu et magistratus praemiis. si ergo damnabitur, magistratu, sepulcro ceterisque illi magistratui competentibus praemiis privetur. sin vero accusator quintam suffragiorum partem non habuerit, qui primi census est, duodecim; qui secundi, octo; qui tertii, sex; qui quarti, duas minas persolvat. Magna autem in iudicando admiratione dignum fuisse Rhadamanthum video. ille siquidem perspiciebat in illis temporibus, Deos esse omnes uno ore homines confiteri. neque id iniuria, cum multi in illis temporibus ex Diis progeniti essent, quorum in numero ipse etiam habebatur. itaque videtur putasse, Diis, non hominibus esse iudicia committenda. quocirca simpliciter velociterque iudicia peragebat. nam

γὰρ περὶ ἑκάστων τῶν ἀμφισβητουμένων ὅρκον τοῖς ἀμφισβητοῦσιν ἀπηλλάττετο ταχὺ καὶ ἀσφαλῶς. νῦν δὲ δὴ ὅτε μέρος μέν τι, φαμέν, ἀνθρώπων τὸ παράπαν οὐχ ἡγοῦνται θεούς, οἱ δὲ οὐ φροντίζειν ἡμῶν αὐτοὺς διανοοῦνται, τῶν δὲ πλείστων ἐξὶ καὶ κακίστων ἡ δόξα ὡς σμικρὰ δεχόμενοι θύματα καὶ θωπείας πολλὰ συναποξεροῦσι χρήματα καὶ μεγάλων σφᾶς ἐκλύονται κατὰ πολλὰ ζημιῶν, οὐκέτι δὴ τοῖς νῦν ἀνθρώποις ἡ Ῥαδαμάνθυος ἂν εἴη τέχνη πρέπουσα ἐν δίκαις. μεταβεβληκυιῶν οὖν τῶν περὶ θεοὺς δοξῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις μεταβάλλειν χρὴ καὶ τοὺς νόμους· ἐν γὰρ λήξεσι δικῶν τοὺς μετὰ νοῦ τιθεμένους νόμους ἐξαιρεῖν δεῖ τοὺς ὅρκους τῶν ἀντιδικούντων ἑκατέρων, καὶ τὸν λαγχάνοντά τῳ τινα δίκην τὰ μὲν ἐγκλήματα γράφειν, ὅρκον δὲ μὴ ἐπομνύναι, καὶ τὸν φεύγοντα κατὰ ταὐτὰ τὴν ἄρνησιν γράψαντα παραδοῦναι τοῖς ἄρχουσιν ἀνώμοτον. δεινὸν γάρ που δικῶν γ' ἐν πόλει πολλῶν γενομένων εὖ εἰδέναι σμικροῦ δεῖν τοὺς ἡμίσεις αὐτῶν ἐπιωρκηκότας, ἐν ξυσσιτίοις τε ἀλλήλοις εὐχερῶς συγγιγνομένους καὶ ἐν ἄλλαις συνουσίαις τε καὶ ἰδιωτικαῖς συγγενήσεσιν ἑκάστων. νόμος δὴ κείσθω δικαζὴν μὲν ὀμνύναι δικάζειν μέλλοντα, καὶ τὸν τὰς ἀρχὰς τῷ κοινῷ καθιζάντα δι' ὅρκων ἢ διὰ φορᾶς ψήφων, ἀφ' ἑ-

iureiurando in singulis causis a litigantibus requisito, cito simul ac tuto iudicare solebat. nunc vero alii Deos esse negant, alii res humanas curare non putant; plurimi vero et pessimi vilibus hostiis multisque blanditiis ita conciliari sibi eos existimant, ut impune liceat grandem pecuniam extorquere. quocirca Rhadamanthi iudicandi modus ille his hominibus minime congruit. nam enim opiniones hominum de Diis mutatae sint, leges quoque commutandae sunt. itaque prudens legislator in iudiciorum exsecutione iusiurandum litigantium prohibebit, ut tam accusatoris intentio quam defensoris deprecatio sine iureiurando in iudiciis conscribatur. nam si iurandi licentia in civitate cuique dabitur, ubi plura quotidie ad iudices deferuntur, omnes paene periuri erunt, praesertim quia frequentibus conviviis aliaque consuetudine ac privata necessitudine coniuncti sunt. lege igitur statuatur, iudicaturum iudicem iurare, atque eos etiam, qui reipublicae magistratus suffragiis constituent: choreae quoque iudicem et

ρῶν φέροντα, δρᾶν δεῖ τὸ τοιοῦτον, καὶ κριτὴν αὖ 949
χορῶν καὶ πάσης μουσικῆς καὶ γυμνικῶν τε καὶ ἱππικῶν ἄθλων ἐπιξάτας καὶ βραβέας καὶ ἁπάντων ὁπόσα μὴ φέρῃ κέρδος κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν τῷ ἐπιορκοῦντι· τῶν δὲ ὁπόσα ἐξαρνηθέντι καὶ ἐξομοσαμένῳ κέρδος μέγα φανερὸν εἶναι δοκεῖ, ταῦτα δὲ διὰ δικῶν ὅρκων χωρὶς κρίνεσθαι ξύμπαντας τοὺς ἐπικαλοῦντας ἀλλήλοις. καὶ τὸ παράπαν ἐν δίκῃ τοὺς προέδρους μὴ ἐπιτρέπειν μήτε ὀμνύντι λέγειν πιθανότητος χάριν μήτε ἐπαρώμενον ἑαυτῷ καὶ γένει μήτε ἱκετείαις χρώμενον ἀσχήμοσι μήτε οἰκτοις γυναικείοις, ἀλλὰ τὸ δίκαιον μετ' εὐφημίας διδάσκοντα καὶ μανθάνοντα ἀεὶ διατελεῖν, εἰ δὲ μή, καθά περ ἔξω τοῦ λόγου λέγοντος, τοὺς ἄρχοντας πάλιν ἐπανάγειν εἰς τὸν περὶ τοῦ πράγματος ἀεὶ λόγον. ξένῳ δ' εἶναι πρὸς ξένους, καθά περ τὰ νῦν, δέχεσθαί τε ὅρκους παρ' ἀλλήλων, ἂν ἐθέλωσι, καὶ διδόναι κυρίως· οὐ γὰρ καταγηράσουσιν οὐδ' ἐννοστεύοντες ἐν τῇ πόλει ὡς τὸ πολὺ τοιούτους ἄλλους κυρίους τῆς χώρας παρέξονται ξυντρόφους.

Δικῶν τε πέρι λήξεως τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι πρὸς ἀλλήλους πᾶσι τὴν κρίσιν, ὅσα τις ἐλεύθερος ἀπειθεῖ τῇ πόλει, μήτ' οὖν πληγῶν ἄξια μηδ' αὖ δεσμῶν μηδὲ θανάτου. περὶ δὲ χορείας τινῶν φοιτήσεων

omnis musicae, gymnicorum etiam equestriumque munerum in certamine praesides atque datores: et summatim, in quibuscunque secundum hominum opinionem nulli emolumento periurium sit. in quibus autem utilitatem ex periurio aliquis assequitur, ea sine iureiurando iudicentur. et qui iudicaturi sunt, nullo modo litigantes permittant aut iurare persuadendi causa, aut sibi generique suo imprecari, aut turpiter supplicare, aut commiseratione muliebriter uti: sed quod iustum putant, mansuete doceant et docentem audiant. quod si ab his aberrat, ad rem a magistratu reducatur. peregrinis autem inter se litigantibus, quemadmodum nunc, si velint, iurare liceat. nam cum in civitate consenescere non debeant, non est formidandum ne alios corrumpant. eodem autem modo inter liberos homines exsecutio iudicii fiat, si quis liber civitati non obtemperat in his, quae nec verberibus nec vinculis nec morte plectuntur. at si quis ad choream vel ad

ἢ πομπεύσεων ἢ τοιούτων τινῶν ἄλλων κοινῶν κοσμήσεων ἢ λειτουργιῶν, ὁπόσα περὶ θυσίας εἰρηνικῆς ἢ πολεμικῶν εἰσφορῶν εἵνεκα, πάντων τῶν τοιούτων τὴν πρώτην ἀνάγκην ἰατὴν εἶναι τῆς ζημίας, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἐνεχυρασίαν τούτοις οἷς ἂν πόλις ἅμα καὶ νόμος εἰσπράττειν προστάττῃ, τῶν δὲ ἀπειθούντων ταῖς ἐνεχυρασίαις πράσιν τῶν ἐνεχύρων εἶναι, τὸ δὲ νόμισμα γίγνεσθαι τῇ πόλει· ἐὰν δὲ ζημίας δέωνται πλείονος, τὰς ἀρχὰς ἑκάσας τοῖς ἀπειθοῦσι τὰς πρεπούσας ζημίας ἐπιβαλλούσας εἰσάγειν εἰς τὸ δικαστήριον, ἕως ἂν ἐθελήσωσι δρᾶν τὸ προσταχθέν.

Πόλει δὲ ἥτις ἂν μήτε χρηματίζηται πλὴν τὸν ἐκ γῆς χρηματισμὸν μήτ' ἐμπορεύηται, περὶ ἀποδημίας ἑαυτῶν ἔξω τῆς χώρας καὶ ξένων ὑποδοχῆς ἄλλοθεν ἀνάγκη βεβουλεῦσθαι τί χρὴ δρᾶν. συμβουλεύειν οὖν τὸν νομοθέτην δεῖ τούτων πέρι πρῶτον πείθοντα εἰς δύναμιν. πέφυκε δὲ ἡ πόλεων ἐπιμιξία πόλεσιν ἦθη κεραννύναι παντοδαπά, καινοτομίας ἀλλήλοις ἐμποιούντων ξένων ξένοις· ὃ δὴ τοις μὲν εὖ πολιτευομένοις διὰ νόμων ὀρθῶν βλάβην ἂν φέροι μεγίστην πασῶν, ταῖς δὲ πλείσταις πόλεσιν, ἅτε οὐδαμῶς εὐνομουμέναις, οὐδὲν διαφέρει φύρεσθαι δεχομένους τε αὐτοῖς ξένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὰς ἄλλας ἐπικωμάζοντας πό-

pompam celebrandam non venit, vel aliam huiuscemodi rem communem, ut ad ministerium sacrificii pacisque sacra vel belli tributum non contulit: in his omnibus quamprimum damnum restituatur; aut pignus, cui civitas lexque commiserit, deferatur, exactoque tempore, pignore vendito, pecunia in aerarium conferatur. quod si maiore mulcta opus est, magistratus singuli pertinaces homines in iudicium vocent, et debita mulcta imposita legibus parere compellant. sed civitati, quae colligendae pecuniae operam non dat, et sola ex agricultura pecunias habet, cum neque mercaturae neque peregrinationibus vacet, neque peregrinos alios de suscipiat, deliberare necesse est, quid faciendum sit. quare legislator suadendo primum, ita pro viribus consulat. solet gentium diversarum commixtio varios mores confundere, et peregrinorum cum peregrinis consuetudo plurima innovare. quod civitati bene rectisque legibus institutae maxime omnium nocet:

λεις, ὅταν ἐπιθυμήσῃ τις ἀποδημίας ὁπῃοῦν καὶ ὁπότε, εἴτε νέος εἴτε καὶ πρεσβύτερος ὤν. τὸ δ' αὖ μήτε ἄλλους δέχεσθαι μήτε αὐτοὺς ἄλλοσε ἀποδημεῖν ἅμα μὲν οὐκ ἐγχωρεῖ τό γε παράπαν, ἔτι δὲ ἄγριον καὶ ἀπηνὲς φαίνοιτ' ἂν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ὀνόμασί τε χαλεποῖς τυΐσι λεγομέναις ξενηλασίαις χρωμένους καὶ τρόποις αὐθάδεσι καὶ χαλεποῖς, ὡς δοκοῖεν ἄν. χρὴ δὲ οὔποτε περὶ σμικροῦ ποιεῖσθαι τὸ δοκεῖν ἀγαθοὺς εἶναι τοῖς ἄλλοις ἢ μὴ δοκεῖν· οὐ γὰρ ὅσον οὐσίας ἀρετῆς ἀπεσφαλμένοι τυγχάνουσιν οἱ πολλοί, τοσοῦτον καὶ τοῦ κρίνειν τοὺς ἄλλους οἱ πονηροὶ καὶ ἄχρηστοι, θεῖον δέ τι καὶ εὔξοχόν ἐστι καὶ τοῖσι κακοῖς, ὥστε πάμπολλοι καὶ τῶν σφόδρα κακῶν εὖ τοῖς λόγοις καὶ ταῖς δόξαις διαιροῦνται τοὺς ἀμείνους τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς χείρους. διὸ καλὸν ταῖς πολλαῖς πόλεσι τὸ παρακέλευμά ἐστι, προτιμᾶν τὴν εὐδοξίαν πρὸς τῶν πολλῶν· τὸ μὲν γὰρ ὀρθότατον καὶ μέγιστον ὄντα ἀγαθὸν ἀληθῶς οὕτω τὸν εὔδοξον βίον θηρεύειν, χωρὶς δὲ μηδαμῶς, τόν γε τέλεον ἄνδρα ἐσόμενον. καὶ δὴ καὶ τῇ κατὰ Κρήτην οἰκιζομένῃ πόλει πρέπον ἂν εἴη δόξαν πρὸς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅτι καλλίστην τε καὶ ἀρίστην παρασκευάζεσθαι

in civitatibus autem male institutis nihil refert, si tam senes quam iuvenes pro arbitrio et alio peregrinentur et aliunde peregrinos suscipiant. contra vero nullos unquam recipere advenas nec alio ipsos proficisci, tum impossibile est tum crudele atque superbum ceteris hominibus videatur necesse est, qui civitatem turpi vocabulo notent, peregrinorum hostem et difficilem atque inhumanam appellantes. non oportet autem unquam parvi facere, utrum probus an improbus aliis videaris. multi enim, quamvis virtutis expertes sint, qui tamen probi sint, qui improbi, iudicant: nam pravis quoque hominibus divina quaedam coniiciendi vis inest, per quam multi vel pessimi recte, tum opinione tum verbis, a melioribus deteriores distinguant. quocirca utiliter civitatibus praecipitur, ut bonam apud multos existimationem non parvi pendant. maximum sane atque rectissimum est, ut, cum sis probus, ita gloriam quaeras: aliter minime, si modo perfectus vir futurus es. quapropter Cretensis quoque civitas ista conari debet, ut quam optimam virtutis existimationem apud ceteros homines consequatur. maxima vero spes est, eam, ratione

πρὸς ἀρετήν· πᾶσα δ' ἐλπὶς αὐτὴν ἐκ τῶν εἰκότων, ἂν περ κατὰ λόγον γίγνηται, μετ' ὀλίγων ἤλιον ὄψεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς ἐν ταῖς εὐνόμοις πόλεσι καὶ χώραις. ὧδε οὖν χρὴ ποιεῖν περὶ ἀποδημίας εἰς ἄλλας χώρας καὶ τόπους καὶ περὶ ὑποδοχῆς ξένων. Πρῶτον μὲν νεωτέρῳ ἐτῶν τετταράκοντα μὴ ἐξέσω ἀποδημῆσαι μηδαμῇ μηδαμῶς, ἔτι τε ἰδίᾳ μηδενί, δημοσίᾳ δ' ἔξω κήρυξιν ἢ πρεσβείαις ἢ καί τισι θεωροῖς· τὰς δὲ κατὰ πόλεμον καὶ στρατείας ἀποδημίας οὐκ ἐν ἐκδημίαις πολιτικαῖς ἄξιον ἀγορεύειν ὡς τούτων οὔσας· Πυθώδε τῷ Ἀπόλλωνι καὶ εἰς Ὀλυμπίαν τῷ Διὶ καὶ εἰς Νεμέαν καὶ εἰς Ἰσθμὸν χρὴ πέμπειν, κοινωνοῦντας θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων τούτοις τοῖς θεοῖς, πέμπειν δὲ εἰς δύναμιν ὅτι πλείσους ἅμα καὶ καλλίστους τε καὶ ἀρίστους, οἵ τινες εὐδόκιμον τὴν πόλιν ἐν ἱεραῖς τε καὶ εἰρηνικαῖς συνουσίαις ποιήσουσι δοκεῖν, τοῖς περὶ τὸν πόλε- 951 μον ἀντίστροφον ἀποδιδόντες δόξης παρασκευήν, ἐλθόντες δὲ οἴκαδε διδάξουσι τοὺς νέους ὅτι δεύτερα τὰ τῶν ἄλλων ἐξὶ νόμιμα τὰ περὶ τὰς πολιτείας. θεωροὺς δὲ ἄλλους ἐκπέμπειν χρεὼν τοιούσδε τινὰς τοὺς νομοφύλακας παρεμένους. ἄν τινες ἐπιθυμῶσι τῶν πολιτῶν τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πράγματα θεωρῆσαι κατά

viventem, merito Solem ceterosque Deos cum paucis aliis civitatibus regionibusque bene gubernatis visuram esse. sic igitur de peregrinatione alio et de peregrinorum receptione sanciendum est. Ei primum, qui pauciores annos quam quadraginta natus est, nullo modo peregrinari liceat: privato quoque nemini liceat. publice autem praeconibus, legatis atque exploratoribus liceat. profectio vero extra regionem ad gerendum bellum civilis peregrinatio putanda non est. ad Pythium vero Apollinem, ad Iovem Olympicum, Nemeam etiam et Isthmum mittendi sunt aliqui, per quos sacrificia ludosque his Diis civitas nostra communiter conferat. mittantur autem pro viribus plurimi, pulcherrimi, optimi, qui in sacris pertinentibusque ad pacem communionibus civitati suae honorem et gloriam bellicae gloriae respondentem comparent. cumque redierint, iuniores doceant civiles aliorum institutiones suis multo posteriores esse. spectatores quoque alios, qui, otio abundantes, aliorum res hominum con-

τινα πλείω σχολήν, ἀπειργέτω μηδεὶς τούτους νόμος. οὔτε γὰρ ἄπειρος οὖσα πόλις ἀνθρώπων κακῶν καὶ ἀγαθῶν δύναιτ' ἄν ποτε, ἀνομίλητος οὖσα, ἥμερος ἱκανῶς εἶναι καὶ τέλεος, οὐδ' αὖ τοὺς νόμους διαφυλάττειν ἄνευ τοῦ γνώμη λαβεῖν αὐτούς ἀλλὰ μὴ μόνον ἤθεσιν. εἰσὶ γὰρ ἐν τοῖς πολλοῖς ἄνθρωποι ἀεὶ θεῖοί τινες, οὐ πολλοί, παντὸς δ' ἄξιοι ξυγγίγνεσθαι, φυόμενοι οὐδὲν μᾶλλον ἐν εὐνομουμέναις πόλεσιν ἢ καὶ μή, ὧν κατ' ἴχνος ἀεὶ χρὴ τὸν ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν οἰκοῦντα, ἐξιόντα κατὰ θάλατταν καὶ γῆν, ζητεῖν ὅς ἂν ἀδιάφθαρτος ᾖ, τὰ μὲν βεβαιούμενον τῶν νομίμων, ὅσα καλῶς αὐτοῖς κεῖται, τὰ δ' ἐπανορθούμενον, εἴ τι παραλείπεται. ἄνευ γὰρ ταύτης τῆς θεωρίας καὶ ζητήσεως οὐ μένει ποτὲ τελέως πόλις, οὐδ' ἂν κακῶς αὐτὴν θεωρῶσιν.

ΚΛ. Πῶς οὖν ἂν γίγνοιτ' ἀμφότερα;

ΑΘ. Τῇδε. πρῶτον μὲν ὁ θεωρὸς ὁ τοιοῦτος ἡμῖν γεγονὼς ἔξω πλειόνων ἐτῶν ἢ πεντήκοντα, ἔτι δὲ τῶν εὐδοκίμων τά τε ἄλλα καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔξω γεγενημένος, εἰ μέλλει τὸ τῶν νομοφυλάκων δεῖγμα εἰς τὰς ἄλλας μεθήσειν πόλεις· πλέον δὲ ἑξήκοντα γεγονὼς ἐτῶν μηκέτι θεωρείτω. θεωρήσας δὲ ὁπόσ' ἂν

siderare cupiunt, ex legum custodum instituto lex nulla prohibeat. nam civitas, bonorum malorumve hominum ignara, et externae consuetudinis expers, nunquam satis humana atque perfecta esse potest; nec leges servare moribus et consuetudine solum, nisi etiam notitia legum prudentior fiat. exsistunt vel in vulgo et multitudine homines quidam divini, quamvis pauci, attamen digni quibuscum consuetudinem habeas. hi non magis in bene gubernatis civitatibus quam in aliis oriuntur. quicunque igitur in civitate recte gubernata incorruptus erit, horum vestigia, a patria profectus, terra marique sequetur, ut tandem reversus legum patriae alias probet, alias, si qua in re deficiunt, corrigat. quippe sine hac inspectione investigationeque nunquam optime civitas permanebit: neque etiam, si male investigetur. *Cli.* Quomodo haec utraque fient? *Athen.* Hoc certe pacto. primo spectator huiusmodi annos plures quam quinquaginta natus sit: deinde cum in ceteris, tum maxime in bello, probatus, si modo legum custodum exemplum in aliis civitatibus sit relicturus. is ultra sexagesimum annum non amplius vagetur: sed

ἔτη βουληθῇ τῶν δέκα καὶ ἀφικόμενος οἴκαδε εἰς τὸν σύλλογον ἴτω τὸν τῶν περὶ νόμους ἐποπτευόντων. οὗτος δ' ἔξω νέων καὶ πρεσβυτέρων μεμιγμένος, ἑκάσης μὲν ἡμέρας συλλεγόμενος ἐξ ἀνάγκης ἀπ' ὄρθρου μέχρι περ ἂν ἥλιος ἀνίσχῃ, πρῶτον μὲν τῶν ἱερέων τῶν τὰ ἀριστεῖα εἰληφότων, ἔπειτα τῶν νομοφυλάκων τοὺς ἀεὶ πρεσβεύοντας δέκα, ἔτι δὲ ὁ περὶ τῆς παιδείας πάσης ἐπιμελητὴς ὅ τε νέος οἵ τε ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπηλλαγμένοι. ἕκαστος δὲ τούτων μὴ μόνος, ἀλλ' ἴτω μετὰ νέου ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τετταράκοντα, τὸν ἀρέσκοντα αὑτῷ προσλαμβάνων. τὴν δὲ συνουσίαν εἶναι τούτοις καὶ τοὺς λόγους περὶ νόμων ἀεὶ τῆς τε οἰκείας πόλεως πέρι, καὶ ἐὰν ἄλλοθι πυνθάνωνταί τι περὶ τῶν τοιούτων διαφέρον, καὶ δὴ καὶ περὶ μαθημάτων, ὁπόσ' ἂν ἐν ταύτῃ τῇ σκέψει δοκῇ συμφέρειν, ἃ μαθοῦσι μὲν εὐαγέστερον γίγνεσθαι, μὴ μαθοῦσι δὲ σκοτωδέστερα τὰ περὶ νόμους αὐτοῖς φαίνεσθαι καὶ ἀσαφῆ. ἃ δ' ἂν τούτων ἐγκρίνωσιν οἱ γεραίτεροι, τοὺς νεωτέρους πάσῃ σπουδῇ μανθάνειν, ἐὰν δέ τις ἀνάξιος δοκῇ τῶν παρακεκλημένων εἶναι, τῷ παρακαλοῦντι μέμφεσθαι τὸν σύλλογον ὅλον· τοὺς δ' εὐδοκιμοῦντας τούτων τῶν νέων φυλάττειν τὴν ἄλλην πόλιν, ἀπο-

citra decimum annum, quando voluerit, domum reversus, eorum ineat coetum, qui leges examinant. hic coetus e iunioribus atque senioribus constet, quotidieque mane, donec sol oriatur, conveniat: primum de sacerdotibus, qui tanquam ceteris excellentiores muneribus affecti sunt; deinde decem de legum custodibus seniores; postremo disciplinae universae censor, qui magistratum hunc gerit, et qui iam exegerunt. nec ullus istorum solus, sed cum iuniore aliquo, quem delegerit, a trigesimo ad quadragesimum annum nato. hi de legibus semper et de republica disserant, conferantque invicem, si quid de his excellens audierint. de disciplinis etiam ad id conducentibus colloquantur, quas qui sciunt, facilius, qui nesciunt, difficilius legum intentionem intellecturi sunt. quae vero ex his seniores probaverint, magno studio iuniores perdiscant. quod si quis iunior adductus indignus videbitur, totus coetus ei exprobret, qui adduxit. iuvenes autem, qui se in his recte gesserunt, tota civitas honoret atque

βλέποντας εἰς αὐτοὺς διαφερόντως τε τηροῦντας, καὶ τιμᾷν μὲν κατορθοῦντας, ἀτιμάζειν δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἐὰν ἀποβαίνωσι χείρους τῶν πολλῶν. εἰς δὴ τοῦτον τὸν σύλλογον ὁ θεωρήσας τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις νόμιμα ἀφικόμενος εὐθὺς πορευέσθω, καὶ εἴ τινα φήμην τινῶν περὶ θέσεως νόμων ἢ παιδείας ἢ τροφῆς εὑρέ τινας ἔχοντας, φράζειν, εἴτε καὶ αὐτὸς νενοηκὼς ἄττα ἥκοι, κοινούτω τῷ συλλόγῳ ἅπαντι. καὶ ἐάν τε μηδὲν χείρων μηδέ τι βελτίων ἥκειν δόξῃ, χάριν γοῦν τῆς σφόδρα προθυμίας αἰνείσθω· ἐὰν δὲ πολὺ βελτίων, πολύ τ' ἐπαινείσθω μᾶλλον ζῶν τελευτήσαντά τε τιμαῖς αὐτὸν προσηκούσαις ἡ τῶν συλλεγομένων τιμάτω δύναμις. ἐὰν δὲ διεφθαρμένος ἀφικέσθαι δόξῃ, μηδενὶ ξυγγιγνέσθω μήτε νέῳ μήτε πρεσβυτέρῳ προσποιούμενος εἶναι σοφός. καὶ ἐὰν μὲν πείθηται τοῖς ἄρχουσιν, ἰδιώτης ζήτω. ἐὰν δὲ μή, τεθνάτω, ἐάν γ' ἐν δικαστηρίῳ κἂν πολυπραγμονῶν τι περὶ τὴν παιδείαν καὶ τοὺς νόμους. ἐὰν δὲ ἄξιον ὄντα εἰς δικαστήριον εἰσάγειν ἀρχόντων μηδεὶς εἰσάγῃ, ὄνειδος ἀποκείσθω τοῖς ἄρχουσιν εἰς τὴν τῶν ἀριστείων διαδικασίαν. Ὁ μὲν οὖν ἐκθημῶν οὕτω καὶ τοιοῦτος ὢν ἐκθημείτω, τὸν δ' εἰσεπιθημήσαντα μετὰ τοῦτον χρὴ

observet. sed si peiores aliis se reddunt, maiori quam alii dedecore afficiantur. ad hunc coetum, qui aliorum leges et mores inspexit, illico profectus, si quid de ferendis legibus aut disciplina aut educatione apud alios reperit, exponat: si quid etiam ipse invenit, coetui universo declaret. qui si nec peior nec melior revertisse videbitur, laudetur, quia, quod potuit, libenter effecit. sin multo melior, et vivus magnis afficiatur honoribus et defuncti coetus omnis decoret. at si corruptus redisse videbitur, cum sapiens esse simulet, cum nemine iuniore vel seniore audeat se miscere. hic, si magistratibus paret, privatus vivat: sin autem contra magistratuum voluntatem de disciplina legibusque civilibus disputare condemnatus in iudicio fuerit, moriatur. et si, cum in iudicium deduci iure debuerit, a nullo magistratuum sit adductus, quando de muneribus postea decernitur, opprobrio haec res magistratibus sit. atque alio quidem profecturus huiusmodi esse et ita peregrinari debet. sed et advenae benigne susci-

φιλοφρονεῖσθαι. τέτταρες δ' εἰσὶ ξένοι ὧν δεῖ πέρι λόγον τινὰ ποιεῖσθαι. ὁ μὲν δὴ πρῶτός τε καὶ διὰ τέλους ἀεὶ θερινὸς ὡς τὰ πολλὰ διατελῶν ταῖς φοιτήσεσι, καθά περ οἱ τῶν ὀρνίθων διαπορευόμενοι, καὶ τούτων οἱ πολλοὶ κατὰ θάλατταν ἀτεχνῶς οἷον πετόμενοι χρηματισμοῦ χάριν ἐμπορευόμενοι ἔτους ὥρᾳ πέτονται πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις· ὃν ἀγοραῖς καὶ λιμέσι καὶ δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἔξω τῆς πόλεως πρὸς τῇ πόλει ὑποδέχεσθαι χρὴ τοὺς ἐπὶ τούτοις ἄρχοντας τεταγμένους, φυλάττοντας μὴ νεωτερίζῃ τίς τι τῶν τοιούτων ξένων, καὶ δίκας αὐτοῖς ὀρθῶς διανέμοντας, ἀναγκαῖα μέν, ὡς ὀλίγιστα δ' ἐπιχωρωμένους. ὁ δὲ δεύτερος, ὅμμασιν ὄντως θεωρὸς ὅσα τε Μουσῶν ὠσὶν δέχεται θεωρήματα· τῷ δὴ τοιούτῳ παντὶ χρὴ καταλύσεις πρὸς ἱεροῖς εἶναι φιλοξενίας ἀνθρώπων παρεσκευασμένας, χρὴ δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἱερέας τε καὶ νεωκόρους ἐπιμελεῖσθαι καὶ τημελεῖν, ὅπως ἂν τὸν μέτριον ἐπιμείναντες χρόνον, ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες ὧν χάριν ἀφίκοντο, ἀβλαβεῖς τοῦ δρᾶσαί τε καὶ παθεῖν ἀπαλλάττωνται, δικαστὰς δ' αὐτοῖς εἶναι τοὺς ἱερέας, ἐὰν ἀδικῇ τις αὐτῶν τινὰ ἢ τιν' ἄλλον ἀδικῇ τις τούτων ὅσα ἐντὸς δραχμῶν πεντήκοντα· ἐὰν δέ τι

piendi sunt. quatuor autem peregrinorum genera sunt, de quibus facienda mentio est. primum eorum, qui semper aestivales sunt, et quasi aves per mare ut plurimum, acquirendae pecuniae gratia, aestatis tempore ad alias devolant civitates. hos foro, portubus publicisque domibus extra urbem in ipsis suburbiis, magistratus locis illis praefecti suscipiant, observantes, ne quis eorum novi aliquid faciat. iudicia etiam illic eis iuste reddantur, ita ut nihilo plus, quam necessitas cogat, cum iis familiaritatis habeatur. alterum est eorum, qui spectaturi veniunt, et civitatis Musas illic audituri. hi omnes diversoria iuxta templa habeant, quae suscipiendis hospitibus commodissima sint. sacerdotes vero et aeditui curam ipsorum habeant, ut incunde possint sufficienti tempore permanere, et videre audireque illa, quorum gratia venerunt, et tandem sine detrimento et suo et aliorum recedere. quod si quis eorum iniuriam cuiquam intulerit aut affectus iniuria sit, usque ad drachmas quinquaginta sacer-

μεῖζον ἔγκλημα αὐτοῖς γίγνηται, πρὸς τοῖς ἀγορανόμοις εἶναι δεῖ δίκας τοῖς τοιούτοις. τρίτον δὲ ξένον ὑποδέχεσθαι χρὴ δημοσίᾳ τὸν κατά τι δημόσιον ἐξ ἄλλης χώρας ἀφιγμένον· ὃν στρατηγοῖς τε καὶ ἱππάρχοις καὶ ταξιάρχοις ὑποδεκτέον ἐξὶ μόνοις, τὴν τ' ἐπιμέλειαν τῶν τοιούτων μετὰ τῶν πρυτάνεων ποιητέον ἐκείνῳ παρ' ὅτῳ τις ἂν αὐτῶν τὴν καταλυσιν ξενωθεὶς ποιήσηται μόνῳ. τέταρτος δὲ ἄν ποτέ τις ἀφίκηται, σπάνιος μέν, ἂν δ' οὖν ποτέ τις ἔλθῃ τῶν παρ' ἡμῖν θεωρῶν ἀντίστροφος ἐξ ἄλλης χώρας, πρῶτον μὲν ἔλαττον ἐτῶν μηδὲν πεντήκοντα γεγονὼς ἔστω, πρὸς τούτῳ δὲ ἀξιῶν τι καλὸν ἰδεῖν τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι διαφέρον ἐν καλλοναῖς ἢ καὶ δεῖξαί τι κατὰ ταὐτὰ ἄλλῃ πόλει. ἔτω μὲν νῦν πᾶς ἀκέλευστος ὁ τοιοῦτος ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων καὶ σοφῶν θύρας, τοιοῦτος ἕτερος αὐτὸς ὢν· ἐπὶ γὰρ τὴν τοῦ τῆς παιδείας ἐπιμελουμένου πάσης οἴκησιν ἔτω πιστεύων ἱκανῶς εἶναι ξένος τῷ τοιούτῳ ξενῶνι, τὴν τῶν νικηφόρων τινὸς ἐπ' ἀρετῇ. ξυνὼν δὲ τοίτων τισὶ τὸ μὲν διδάξας, τὸ δὲ μαθὼν ἀπαλλαττέσθω, φίλος παρὰ φίλων δώροις καὶ τιμαῖς πρεπούσαις τιμηθείς. Τούτοις δὴ τοῖς νόμοις ὑποδέχεσθαί τε χρὴ πάντας ξένους τε καὶ ξένας ἐξ ἄλλης χώρας καὶ τοὺς αὐτῶν ἐκπέμπειν, τιμῶντας ξένιον Δία, μὴ βρώμασι καὶ

dotes cognoscant: crimina vero maiora ad curatores rerum venalium deferantur. tertium peregrinorum genus publice suscipiendum est, cum aliunde quispiam publica causa missus advenerit. hunc imperatores, magistri equitum, tribuni militum soli suscipiant. et is, apud quem divertit, cum principibus consilii curam huius habeat. quartum genus rarissimum est: accedere tamen aliunde aliquis poterit, spectatoribus nostris reciprocus. hic, ita recipietur: primo, si quinquaginta annos impleverit; deinde, si ea mente venerit, ut vel consideret, quae apud alios praeclara habentur, vel sua doceat. hic sane divitum sapientumque ianuas iniussus adeat, cum ipse huiusmodi sit: et quasi hospes disciplinae praefecti domum recte petat, non dubitans hospitalem eam propter virtutis coniunctionem sibi futuram. cumque ab aliis didicerit atque docuerit, quae discenda docendaque putavit, honore sibi congruo muneribusque affectus, ut ab amicis amicus, abeat. his legibus peregrinos peregrinasque suscipiamus, nostros-

θύμασι τὰς ξενηλασίας ποιουμένους, καθά περ ποιοῦσι νῦν θρέμματα Νείλου, μηδὲ κηρύγμασιν ἀγρίοις.

Ἐγγύην ἣν ἄν ἐγγυᾶταί τις, διαρρήδην ἐγγυάσθω, τὴν πρᾶξιν πᾶσαν διομολογούμενος ἐν συγγραφῇ καὶ ἐναντίον μαρτύρων μὴ ἔλαττον ἢ τριῶν, ὅσα ἐντὸς
954 χιλίων, τὰ δ' ὑπὲρ χιλίας μὴ ἔλαττον ἢ πέντε. ἐγγυητὴς μὲν δὴ καὶ ὁ προπωλῶν ὁτιοῦν τοῦ μὴ ἐνδίκως πωλοῦντος ἢ καὶ μηδάμῶς ἀξιόχρεω· ὑπόδικος δ' ἔσω καὶ ὁ προπωλῶν, καθά περ ὁ ἀποδόμενος. Φωρᾶν δὲ ἄν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὁτῳοῦν, γυμνὸς ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος, προομόσας τοὺς νομίμους θεοὺς ἢ μὴν ἐλπίζειν εὑρήσειν, οὕτω φωρᾶν· ὁ δὲ παρεχέτω τὴν οἰκίαν, τά τε σεσημασμένα καὶ τὰ ἀσήμαντα, φωρᾶν. ἐὰν δέ τις ἐρευνᾶν βουλομένῳ φωρᾶν μὴ διδῷ, δικάζεσθαι μὲν τὸν ἀπειργόμενον τιμησάμενον τὸν ἐρευνώμενον, ἄν δέ τις ὄφλῃ, τὴν διπλασίαν τοῦ τιμηθέντος βλάβην ἐκτίνειν. ἐὰν ἀποδημῶν οἰκίας δεσπότης τυγχάνῃ, τὰ μὲν ἀσήμαντα παρεχόντων οἱ ἐνοικοῦντες ἐρευνᾶν, τὰ δὲ σεσημασμένα παρασημηνάσθω καὶ ὃν ἂν ἐθέλῃ φύλακα καταστησάτω πέντε ἡμέρας ὁ φωρῶν· ἐὰν δὲ πλεί-

que simmiliter emittamus, hospitalem veriti Iovem. non enim esu et hostiis, quemadmodum apud Nilum fit, peregrini pellendi sunt: nec atroci edicto a finibus nostris arcendi. fideiussor quilibet palam fideiubeat, totumque negotium conscriptum coram tribus, nec paucioribus, testibus fateatur, si citra mille drachmas fideiussio fiat: sin ultra mille, quinque ad minus testes adhibeantur. fideiussor autem sit, qui prius vendidit, eius de quo, an iure possit vendere, dubitatur, atque eius, qui videtur minus ad promissa sufficere: similiterque tam qui praevendit, quam qui vendit, tanquam obnoxius iudicio subiiciatur. si quis in domo alterius quaerere quippiam, tanquam suum, velit, is primo iureiurando affirmet, sperare, quod quaerit, ibi se inventurum: deinde nudus aut interula indutus ingrediatur praecinctus: praebeaturque sibi domus et supellectilia, signata simul et non signata. quod si quis scrutari volentem non permiserit, qui prohibitus est, pretio amissae rei statuto, accuset eum, qui ipsum depulit; et ille, si damnatus fuerit, duplum restituat. si dominus ipsius domus abfuerit; non signata solummodo a praesentibus praebeantur: signata vero ipse quoque obsignet. et custodem ad quinque dies relinquat. quo in tempore si patronus non venerit,

ρνα χρόνον ἀπῇ, τοὺς ἀξυνόμους παραλαβὼν οὕτω φωράτω, λύων καὶ τὰ σεσημασμένα, πάλιν δὲ μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ἀξυνόμων κατὰ ταὐτὰ σημηνάσθω. Τῶν ἀμφισβητησίμων χρόνου ὅρος, ὃν ἐάν τις ᾖ κεκτημένος, μηκέτ' ἀμφισβητεῖν ἐξεῖναι. χωρίων μὲν οἰκήσεών τε τῇδε οὐκ ἐξ' ἀμφισβήτησις· τῶν δὲ ἄλλων ὅ τι ἄν τις ἐκτημένος ᾖ, ἐὰν μὲν κατὰ ἄξυ καὶ κατ' ἀγορὰν καὶ ἱερὰ χρώμενος φαίνηται καὶ μηδεὶς ἐπιλάβηται, φῇ δὲ ζητεῖν τοῦτον τὸν χρόνον, ὁ δὲ μὴ ἀποκρυπτόμενος φανερὸς ᾖ, ἐὰν οὕτω τις ἐνιαυτὸν ὁτιοῦν ἐκτημένος, ὁ δὲ ζητῶν διαγένωνται, μὴ ἐξέσω τοιούτου κτήματος ἐπιλαβέσθαι μηδὲν ἀπελθόντος ἐνιαυτοῦ. ἐὰν δὲ κατ' ἄξυ μὲν μὴ μηδὲ κατ' ἀγορὰν χρῆται, κατ' ἀγροὺς δὲ φανερῶς, μὴ προστυχὴς δὲ ἐν πέντε ἔτεσι γένηταί τις, τῶν πέντε ἐξελθόντων ἐτῶν μηκέτι τοῦ λοιποῦ χρόνου ἐξέσω τούτῳ τοῦ τοιούτου ἐπιλαβέσθαι. ἐὰν δὲ κατ' οἰκίας ἐν ἄξει τέ τις χρῆται, τριετῆ τὴν προθεσμίαν εἶναι, ἐὰν δὲ κατ' ἀγροὺς ἐν ἀφανεῖ κέκτηται, δέκα ἐτῶν, ἐὰν δ' ἐν ἀλλοδημίᾳ, τοῦ παντὸς χρόνου ὅταν ἀνεύρῃ που, μηδεμίαν εἶναι προθεσμίαν τῆς ἐπιλήψεως. Ἐάν τίς τινα δίκῃ παραγενέσθαι κωλύσῃ βίᾳ, εἴτε αὐτὸν εἴτε μάρτυρας, ἐὰν μὲν δοῦλον εἴτε αὐτοῦ εἴτε ἀλλότριον, ἀτελῆ καὶ ἄκυρον γίγνεσθαι τὴν δίκην,

aedilibus secum acceptis obsignata resignet, et cum ante oculos domesticorum et aedilium quaesierit, rursus obsignet. in rebus ambiguis spatium temporis ad praescriptionem determinandum est. de domibus quidem et agris nulla hac ratione disceptatio erit. aliarum vero rerum si qua a quoquam habetur, isque in urbe, foro, sacris, aperte anno integro re illa usus fuerit, atque hunc non occuluisse constet; nec quisquam interea, quamvis quaerens, eam exegerit: nemini liceat deinde rem illam, quasi suam, reposcere. verum si non in urbe, sed in agris manifeste utatur, nec in annis quinque rei dominus compertus sit, quinquennio exacto repeti nequeat. sin vero in urbe domi utatur, ad triennium usque apprehendere possit, qui amisit. in agris autem, si occulte habet, usque ad decennium. sin extra regionem, semper, quandocunque invenerit, apprehendat. quando aliquis vi eum, qui litigat, seu testes venire in iudicium prohibet, si servus ille sit, sive suus sive alterius, nullius momenti lata

ἐὰν δ' ἕλεύθερον, πρὸς τῷ ἀτιμῆ δεθῆναι μὲν ἐνιαυ-
955 τὸν, ὑπόδικον δὲ ἀνδραποδισμοῦ τῷ ἐθέλοντι γίγνε-
σθαι. ἐὰν δὲ ἀπαγωνιστὴν γυμναστικῆς ἢ μουσικῆς ἤ
τινος ἀγῶνος ἑτέρου διακωλύῃ τις βίᾳ μὴ παραγίγνε-
σθαι, φραζέτω μὲν ὁ ἐθέλων τοῖς ἀθλοθέταις, οἱ δ' εἰς
τὸν ἀγῶνα ἐλεύθερον ἀφιέντων τὸν ἐθέλοντα ἀγωνίζε-
σθαι· ἐὰν δὲ ἀδυνατήσωσιν, ἐὰν μὲν ὁ κωλύων ἀγω-
νίζεσθαι νικήσῃ, τά τε νικητήρια τῷ διακωλυθέντι δι-
δόναι καὶ νικήσαντα γράφειν ἐν ἱεροῖς οἷς ἂν ἐθέλῃ,
τῷ δὲ διακωλύσαντι μὴ ἐξέστω μηδὲν ἀνάθημα μηδ' ἐπι- 10
γραφὴν τοῦ τοιούτου ἀγῶνός ποτε γενέσθαι, βλάβης
δὲ ὑπόδικος γιγνέσθω, ἐάν τε ἡττᾶται ἀγωνιζόμενος
ἐάν τε καὶ νικᾷ. Ἐάν τις κλεμμάδιον ὁτιοῦν ὑποδέ-
χηται γιγνώσκων, τὴν αὐτὴν ὑπεχέτω δίκην τῷ κλέ-
ψαντι· φυγάδος δὲ ὑποδοχῆς θάνατος ἔχω ζημία. Τὸν
αὐτὸν. φίλον τε καὶ ἐχθρὸν νομιζέτω πᾶς τῇ πόλει·
ἐὰν δέ τις ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινὰς εἰρήνην ἢ πόλεμον
ἄνευ τοῦ κοινοῦ, θάνατος ἔχω καὶ τούτῳ ζημία. ἐὰν
δέ τι μέρος τῆς πόλεως εἰρήνην ἢ πόλεμον πρός τινας
ἑαυτῷ ποιῆται, τοὺς αἰτίους οἱ στρατηγοὶ ταύτης τῆς 20
πράξεως εἰσαγόντων εἰς δικαστήριον, ὄφλοντι δὲ θάνα-

sit: sin vero liber, et sententia irrita sit et anno vinciatur, qui depulit, et si quis latrocinii eum accusare voluerit, fas esto. si quis aliquem secum musica vel gymnica vel alia quavis facultate certaturum in certamen descendere vi prohibuerit: quisquis velit, munerum declaratoribus id significet; qui procurent, ut quilibet liber certare possit. id si facere non potuerint, victoriae munera prohibito dentur, si prohibitor vincet: et ipsius, tanquam victoris, nomen in quibuscunque velit templis inscribatur. prohibenti vero nec nomen inscribere nec victoriae offerre insignia liceat: ac seu vincat certando seu vincatur, illati damni crimine reus sit. si quis rem furto sublatam sciens receperit, in eadem culpa sit qua ille, qui furatus est. qui exsulem, seu quemvis huiuscemodi fugientem susceperit, moriatur. quippe quem civitas amicum sibi vel hostem decreverit, eundem sibi quisque similiter existimare debet. si quis consilio suo, absque auctoritate communi, pacem inivit aut bellum movit, ultimo supplicio condemnetur. quod si pars aliqua civitatis id tentavit, huius rei auctores, a militiae imperatoribus tracti in iudicium

τος ἔξω δίκη. Τοὺς τῇ πατρίδι διακονοῦντάς τι δώρων χωρὶς χρὴ διακονεῖν, πρόφασιν δ' εἶναι μηδεμίαν μηδὲ λόγον ἐπαινούμενον ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς μὲν δεῖ δέχεσθαι δῶρα, ἐπὶ δὲ φλαύροις οὔ· τὸ γὰρ γνῶναι καὶ γόντα καρτερεῖν οὐκ εὐπετές, ἀκούοντα δὲ ἀσφαλέστατον πείθεσθαι τῷ νόμῳ, μηδὲν ἐπὶ δώροισι διακονεῖν. ὃ δὲ μὴ πειθόμενος ἁπλῶς τεθνάτω ἄλους τῇ δίκῃ. Χρημάτων εἰσφορᾶς περὶ τῷ κοινῷ, τετιμῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν οὐσίαν ἕνεκα πολλῶν χρεὼν καὶ τὴν ἐπέτειον ἐπικαρπίαν ἐν γράμμασιν ἀποφέρειν ἀγρονόμοις φυλέτας, ὅπως ἂν θυοῖν οὔσαιν ταῖν εἰσφοραῖν, ὁποτέρᾳ τὸ δημόσιον ἂν χρῆσθαι βούληται, χρῆται κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον βουλευομένων, ἐάν τε τοῦ τιμήματος ὅλου μέρει ἐάν τε τῆς γενομένης ἐπ' ἐνιαυτὸν ἑκάστοτε προσόδου, χωρὶς τῶν εἰς τὰ ξυσσίτια τελουμένων. Θεοῖσι δὲ ἀναθήματα χρεὼν ἔμμετρα τὸν μέτριον ἄνδρα ἀνατιθέντα δωρεῖσθαι. γῇ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν· μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδία τε καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστὶν ἐπίφθονον κτῆμα, ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα, 956

et damnati, morte plectantur. qui patriae in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiant: nec ulla occasione aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in aliis minime. nam nec cognoscere facile est, neque, cum cognoveris, continere. iccirco tutius est legibus obtemperare, dicentibus nulla pro patriae ministerio munera esse suscipienda. si quis vero minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur. tributa vero sic publica disponantur. primo quidem, multorum gratia, rerum omnium cuiuscunque civis census habeantur. deinde annuos fructus tributes ad agri magistratus conscriptos deferant, ut, cum duo tributa sint, respublica possit alterutro, ut videbitur, annis singulis uti; scilicet vel universi census vel annui fructus parte: unde, quae ad alimenta tribuuntur, semper excipiantur. Donaria Diis moderata a moderatis hominibus offerantur. terra quidem et Vesta sacra Deorum omnium habitatio est. nemo igitur ex hac materia iterum simulacra diis constituat. aurum autem atque argentum et privatim, et in templis, in aliis civitatibus invidiosa possessio est. ebur vero cum olim ab anima destitutum fuerit, ad deorum simulacra ineptum est. aes atque

σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄργανα· ξύλου δὲ μονόξυλον ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέτω, καὶ λίθου ὡσαύτως, πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά. ὑφὴν δὲ μὴ πλέον ἔργον γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον· χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντ' ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ· βάμματα δὲ μὴ προσφέρειν ἀλλ' ἢ πρὸς τὰ πολέμου κοσμήματα. θειότατα δὲ δῶρα ὄρνιθές τε καὶ ἀγάλματα, ὅσα περ ἂν ἐν μιᾷ ζωγράφος ἡμέρᾳ εἰς ἀποτελῇ· καὶ τἆλλα ἔξω κατὰ τὰ τοιαῦτα ἀναθήματα μεμιμημένα.

Ὅτε δὲ μέρη διείρηται τῆς πόλεως ξυμπάσης, ὅσα τε καὶ ἃ δεῖ γίγνεσθαι, καὶ νόμοι περὶ τῶν ξυμβολαίων εἰς δύναμιν τῶν μεγίστων πέρι πάντων εἴρηνται, τὸ λοιπὸν δὴ δίκας ἂν εἴη χρεὼν γίγνεσθαι. Δικαστηρίων δὲ τὸ μὲν πρῶτον αἱρετοὶ δικασαὶ γίγνοιντ' ἄν, οὓς ἂν ὁ φεύγων τε καὶ ὁ διώκων ἕλωνται κοινῇ, διαιτηταὶ δικαζῶν τοὔνομα μᾶλλον πρέπον ἔχοντες· δεύτεροι δὲ κωμῆταί τε καὶ φυλέται, κατὰ τὸ δωδέκατον μέρος διῃρημένοι, ἐν οἷς, ἂν μὴ διακριθῶσιν ἐν τοῖς πρώτοις, περὶ ζημίας μείζονος ἰόντων ἀγωνιούμενοι, ὁ δὲ φεύγων, ἂν ἡττηθῇ τὸ δεύτερον, τὸ πεμπτημόριον ἀποτινέτω τοῦ τιμήματος τῆς γραφείσης δίκης. ἐὰν δ' ἐγκαλῶν τις τοῖς δικασταῖς τὸ τρίτον ἀγωνίζεσθαι

ferrum bellica sunt instrumenta. ex ligno igitur uno, vel unoquovis lapide integrae deorum imagines in templis communibus statuantur. texturae quoque opus offeratur non maius quam quod ab una muliere mense uno fieri potuit. colores albi tam in aliis quam in textili artificio diis congrui sunt. tincta vero coloribus aliis ad bellica insignia solum adhibeantur. divinissimae vero oblationes sunt aves atque picturae, quas singulas uno die pictor unus depinxit: cetera quoque omnia his similia sint. postquam vero urbis partes, quae et quot esse debent, distinctae sunt, et leges de pactis commerciisque maximis pro viribus positae: superest, ut de iudiciis iam dicamus. primum igitur arbitri iudices, quos litigantes elegerint, locum habeant. hi conciliatores commodius quam iudices appellari possunt. deinde vicini et tribules, secundum partem duodecimam distributi: apud quos, si reconciliati a primis non fuerint, maiori cum damno litigent. ubi si debitor iterum condemnabitur, quintam debit partem persolvet. quicunque vero ab hoc quoque iudicio appellat, ac ter-

βούληται, ἀγέτω μὲν ἐπὶ τοὺς δικαστὰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τὴν δίκην, ἐὰν δὲ πάλιν ἡττηθῇ, τὴν ἡμιολίαν τοῦ τιμήματος ἀποτινέτω. ἐὰν δὲ ὁ διώκων ἡττηθεὶς ἐν τοῖς πρώτοις μὴ ἡρεμῇ, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἴῃ, νικήσας μὲν δὴ τὸ πέμπτον μέρος ἀπολαμβανέτω, νικηθεὶς δὲ ἀποτινέτω ταὐτὸν μέρος τῆς δίκης. ἐὰν δ' εἰς τὸ τρίτον ἔλθωσι δικαστήριον ἀπειθήσαντες ταῖς ἔμπροσθεν δίκαις, ὁ μὲν φεύγων ἡττηθείς, ὥς περ εἴρηται, τὴν ἡμιολίαν, ὁ δὲ διώκων τὴν ἡμίσειαν τοῦ τιμήματος ἀποτινέτω. κληρώσεις δὲ δικαστηρίων καὶ πληρώσεις καὶ ὑπηρεσιῶν ἑκάσαις τῶν ἀρχῶν καταξάσεις καὶ χρόνους ἐν οἷς ἕκαστα γίγνεσθαι χρεών, καὶ διαψηφίσεων πέρι καὶ ἀναβολῶν, καὶ πάνθ' ὁπόσα τοιαῦτα ἀναγκαῖα περὶ δίκας γίγνεσθαι, προτέρων τε καὶ ὑστέρων λήξεις ἀποκρίσεών τε ἀνάγκας καὶ παρακαταβάσεων καὶ ὅσα τούτων ἀδελφὰ ξύμπαντα, εἴπομεν μὲν καὶ πρόσθεν, καλὸν δὲ τό γε ὀρθὸν καὶ δὶς καὶ τρίς. πάντα δ' οὖν ὁπόσα σμικρὰ 957
καὶ ῥᾴδια νόμιμα εὑρίσκειν, πρεσβύτου νομοθέτου παραλιπόντος τὸν νέον ἀναπληροῦν χρὴ νομοθέτην. τὰ μὲν ἴδια δικαστήρια ταύτῃ πῃ γιγνόμενα μέτρον ἂν ἔχοι· τὰ δὲ δημόσια καὶ κοινὰ καὶ ὅσοις ἀρχὰς δεῖ χρω-

tio certare volet, electos iudices petat. et si ab iis etiam condemnabitur, et quantum debitum ipsum est, et dimidiam supra debitum partem afferat. ac si accusator, a primo iudicio repulsus, non quieverit, sed in secundo iudicio iterum certare voluerit, quintam, si vicerit, partem accipiat: victus autem tantundem amittat. quando vero per primos et secundos iudices nondum reconciliati tertios petunt, debitor quidem victus tantundem et dimidiam insuper debiti partem, ut diximus, victori deponat: accusator autem superatus dimidiam. sed de creandis declarandisque iudicibus, de istorum omnium ministratione, de temporibus, in quibus singula facienda sunt, de ferendis suffragiis, de mora et dilatione iudicii, termino, citatione, repulsa, ac de ceteris omnibus, quae iudiciis necessaria sunt, quamvis in superioribus tetigimus: tamen, quae pulchra sunt, ut habet proverbium, et bis et ter recte dici possunt. parva vero quaeque et inventu facilia, si legumlator antiquior praetermiserit, iunior repleat. sed de privatis quidem iudiciis satis iam dictum est. pu-

μένας τὰ προσήκοντα ἑκάστῃ τῶν ἀρχῶν διοικεῖν, ἐξ' ἐν πολλαῖς πόλεσιν οὐκ ἀσχήμονα ἐπιεικῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγα νομοθετήματα, ὅθεν νομοφύλακας χρὴ τὰ πρέποντα τῇ νῦν γεννωμένῃ πολιτείᾳ κατασκευάζειν συλλογισαμένους καὶ ἐπανορθουμένους, ταῖς ἐμπειρίαις διαβασανίζοντας, ἕως ἂν ἱκανῶς αὐτῶν ἕκαστα δόξῃ κεῖσθαι, τότε δὲ τέλος ἐπιθέντας, ἀκίνητα οὕτως ἐπισφραγισαμένους, χρῆσθαι τὸν ἅπαντα βίον. ὅσα δὲ περί τε σιγὴν δικαζῶν καὶ εὐφημίας καὶ τοὐναντίον, καὶ ὅσα παραλλάττει τῶν πολλῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι δικαίων καὶ ἀγαθῶν καὶ καλῶν, τὰ μὲν εἴρηται, τὰ δ' ἔτι πρὸς τῷ τέλει ῥηθήσεται. πρὸς ἃ πάντα χρὴ τὸν μέλλοντα δικαιὴν ἴσον ἔσεσθαι κατὰ δίκην βλέπειν τε καὶ κεκτημένον γράμματα αὐτῶν πέρι μανθάνειν· πάντων γὰρ μαθημάτων κυριώτατα τοῦ τὸν μανθάνοντα βελτίω γίγνεσθαι τὰ περὶ τοὺς νόμους κείμενα, ἃ εἴ περ ὀρθῶς εἴη τεθέντα, γίγνοιτ' ἄν, ἢ μάτην τοὔνομα νῷ προσῆκον κέκτητ' ἂν ὁ θεῖος ἡμῖν καὶ θαυμαστὸς νόμος. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων λόγων ὅσοι τε ἐν ποιήμασιν ἔπαινοι καὶ ψόγοι περί τινων λέγονται καὶ ὅσοι καταλογάδην, εἴτ' ἐν γράμμασιν εἴτε καθ' ἡμέραν ἐν ταῖς ἄλλαις πάσαις συνουσίαις, διὰ

blica vero atque communia, quibus usi magistratus, quae ad eos pertinent, peragunt, in multis civitatibus a prudentibus viris recte constituta reperiuntur. unde custodes legum oportet, quae huic novae reipublicae congruant, accipere: ita, ut singula periculo examinata et corrigant diligenter et probent, donec sufficienter se habere putentur; et denique discussioni fine imposito his, tanquam immobilibus, per totam vitam utantur. de silentio vero, laude vituperationeque, et de iustis, bonis, honestis, quae in aliis civitatibus differunt, et dictum est et in fine dicetur. ad quae omnia aequus futurus iudex respicere debet, atque operam dare, ut has legum constitutiones ante omnia discat et mente firmiter teneat. nam ad faciendum eum virum, qui didicit bonum, scripta legum prae ceteris doctrinis, si recte se habent, maxime conferunt, alioquin temere miranda divinaque lex nomen menti proximum possideret. nus enim mentem, nomos vero legem significat. nam cum multi sermones de laude vituperationeque nonnullorum, partim carminibus partim soluta oratione, tum scripti circumferantur, tum quotidie in coronis, seu con-

φιλονεικίας τε ἀμφισβητοῦνται καὶ διὰ ξυγχωρήσεων ἔξιν ὅτε καὶ μάλα ματαίων, τούτων πάντων ἂν βάσανος εἴη σαφὴς τὰ τοῦ νομοθέτου γράμματα, ἃ δεῖ κεκτημένον ἐν αὑτῷ, καθάπερ ἀλεξιφάρμακα τῶν ἄλλων λόγων, τὸν ἀγαθὸν δικαστὴν αὐτόν τε ὀρθοῦν καὶ τὴν πόλιν, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς μονὰς τῶν δικαίων καὶ ἐπανάληψιν παρασκευάζοντα, τοῖς δὲ κακοῖς ἐξ ἀμαθίας καὶ ἀκολασίας καὶ δειλίας καὶ ξυλλήβδην πάσης ἀδικίας εἰς τὸ δυνατὸν μεταβολήν, ὅσοις ἰάσιμοι δόξαι τῶν κακῶν· οἷσι δὲ ὄντως ἐπικεκλωσμέναι, θάνατον ἴαμα ταῖς οὕτω διατεθείσαις ψυχαῖς διανέμοντες, ὃ δι- 958
καίως εἴη πολλάκις ἂν εἰρημένον, ἄξιοι ἐπαίνου γίγνοιντ' ἂν τῇ πάσῃ πόλει τοιοῦτοι δικασταὶ καὶ δικαστῶν ἡγεμόνες. Ἐπειδὰν δὲ αἱ κατ' ἐνιαυτὸν δίκαι τέλος ἐκδικασθεῖσαι σχῶσι ταῖς πράξεσι, νόμους αὐτῶν χρεὼν γίγνεσθαι τούσδε· πρῶτον μὲν ἡ δικάζουσα ἀρχὴ τὰ τοῦ ὄφλοντος χρήματα τῷ νικήσαντι πάντα ἀποδιδότω χωρὶς τῶν ἀναγκαίων κεκτῆσθαι, μετὰ τὴν διαψήφισιν ἑκάστην εὐθὺς ὑπὸ κήρυκος, ἀκουόντων τῶν δικαστῶν· ἐπειδὰν δὲ ὁ τῶν δικασίμων μηνῶν ἐχόμενος γένηται μήν, ἐάν τις μὴ ἀπαλλάττῃ τὸν νικήσαντα ἑκόντα ἑκών, ἡ δικάσασα ἀρχὴ ξυνεπομένη τῷ νικῶντι τὰ τοῦ

tendendo sive falso assentiendo, habeantur: horum omnium perspicuum examen legislatoris scripta nobis sunt. haec, quasi remedium medelamque adversus aliarum orationum venena, probus iudex secum semper tenebit: quibus se ipsum civitatemque emendabit, bonos confirmabit atque extollet: pravos ex ignorantia, incontinentia, timiditate et, ut summatim dicam, ex iniustitia universa, pro viribus, si sanabiles sunt, revocabit. nam si sanari non possunt, qui eos morte afficiunt, apud omnes laude digni iudices iudicumque principes non iniuria saepius dici posse videntur. sed postquam annua iudicia exacta sunt, legibus istis utantur: primum magistratus, qui iam iudicium exercet, debitoris damnati pecuniam petitori omnem tradat, necessariis tantum ad usum relictis: idque statim post lata suffragia fiat, nuntiante praecone et iudicibus audientibus. deinde, si secundus a lata sententia aderit mensis, neque victori victus sponte iusta persolverit: iudices, qui sententiam tulerunt, eunctam debitoris pecuniam vi-

ὄφλοντος παραδιδότω χρήματα. ἐὰν δὲ μὴ ἔχωσιν ὁπόθεν, ἐλλείπῃ δὲ μὴ ἔλαττον δραχμῆς, μὴ πρότερον εἶναι τούτῳ δίκας πρὸς ἄλλον μηδένα, πρὶν ἂν ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος ἅπαν τῷ νικήσαντι· ἄλλοις δὲ πρὸς τοῦτον ἔξωσαν δίκαι κυρίως. ἐὰν δέ τις ἀφῃρῆται τὴν ἀρχὴν τὴν καταδικάσασαν καταδικασθείς, εἰσαγόντων μὲν αὐτὸν εἰς τὸ τῶν νομοφυλάκων δικαστήριον οἱ ἀφαιρεθέντες ἀδίκως, ἐὰν δέ τις ὄφλῃ τὴν τοιαύτην δίκην, ὡς ὅλην τὴν πόλιν καὶ νόμους φθείρων θανάτῳ ζημιούσθω.

Ἀνδρὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο γεννηθέντι καὶ ἐκτραφέντι καὶ γεννήσαντι καὶ ἐκθρέψαντι τέκνα καὶ ξυμμίξαντι ξυμβόλαια μετρίως, διδόντι τε δίκας εἴ τινα ἠδικήκει καὶ παρ' ἑτέρου ἐκλαβόντι, σὺν τοῖς νόμοις ἐν μοίρᾳ γηράσαντι τελευτὴ γίγνοιτ' ἂν κατὰ φύσιν. περὶ τελευτήσαντας δή, εἴ τέ τις ἄρρην εἴ τέ τις θῆλυς ᾖ, τὰ μὲν περὶ τὰ θεῖα νόμιμα τῶν τε ὑπὸ γῆς θεῶν καὶ τῶν τῇδε, ὅσα προσήκει τελεῖσθαι, τοὺς ἐξηγητὰς γίγνεσθαι κυρίους φράζοντας· θήκας δ' εἶναι τῶν χωρίων ὁπόσα μὲν ἐργάσιμα μηδαμοῦ, μή τέ τι μέγα μή τέ τι σμικρὸν μνῆμα, ἃ δὲ ἡ χώρα πρὸς τοῦτ' αὐτὸ μόνον φύσιν ἔχει, τὰ τῶν τετελευτηκότων σώματα μάλιζα ἀλυ-

ctori tradant. quod si praesentia minus sufficiunt, nec minus quam drachma deficit una, non liceat deinde debitori prius alium quemquam in iudicium trahere, quam debitum creditori totum restituat: trahi vero ab aliis possit. si quis in iudicio damnatus iudices ipsos laeserit, aut quicquam eorum iniuste abstulerit, iidem ipsi iudices ad custodes legum deferant. a quibus si criminis huius damnabitur, quasi civitatem omnem legesque everterit, moriatur. qui sub his legibus geniti educatique liberos similiter genuerunt atque educaverunt, ita cum aliis versati, ut moderatum fuerit eorum commercium, illatae iniuriae poenas dederint, acceptae exegerint, sicuti iuste legibus istis usque ad senectutem vivunt, ita secundum naturam e vita decedunt. mortuis vero tam viris quam mulieribus, parentationes quidem, et quae ad Deos, sive inferos sive superos, pertinent, secundum responsa interpretum fiant. nullum in loco foecundo et agro ad culturam apto sepulcrum fiat: sed is locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cetera inutilis et ad id tantum commodus vi-

πήτως τοῖς ζῶσι δεχομένη κρύπτειν, ταῦτα ἐκπληροῦν· τοῖς δὲ ἀνθρώποις ὅσα τροφὴν μήτηρ οὖσα ἡ γῆ πρὸς ταῦτα πέφυκε βούλεσθαι φέρειν, μήτε ζῶν μή τέ τις ἀποθανὼν φερείτω τὸν ζῶνθ' ἡμῶν. χῶμα δὲ μὴ χοῦν ὑψηλότερον πέντε ἀνδρῶν ἔργον, ἐν πέντ' ἡμέραις ἀποτελούμενον· λίθινα δὲ ἐπιξήματα μὴ μείζω ποιεῖν ἢ ὅσα δέχεσθαι τὰ τοῦ τετελευτηκότος ἐγκώμια βίου, μὴ πλείω τεττάρων ἡρωϊκῶν ςίχων. τὰς δὲ προθέσεις πρῶ- 959
τον μὲν μὴ μακρότερον χρόνον ἔνδον γίγνεσθαι τοῦ
10 δηλοῦντος τόν τε ἐκτεθνεῶτα καὶ τὸν ὄντως τεθνηκότα, εἴη δ' ἂν σχεδὸν ὡς τἀνθρώπινα μέτρον ἔχουσα τριταία πρὸς τὸ μνῆμα ἐκφορά· πείθεσθαι δ' ἐχὶ τῷ νομοθέτῃ χρεὼν τά τε ἄλλα καὶ λέγοντι ψυχὴν σώματος εἶναι τὸ πᾶν διαφέρουσαν, ἐν αὐτῷ τε τῷ βίῳ τὸ παρεχόμενον ἡμῶν ἕκαςον τοῦτ' εἶναι μηδὲν ἀλλ' ἢ τὴν ψυχήν, τὸ δὲ σῶμα ἐνδαλλόμενον ἡμῶν ἑκάςοις ἕπεσθαι, καὶ τελευτησάντων λέγεσθαι καλῶς εἴδωλα εἶναι τὰ τῶν νεκρῶν σώματα, τὸν δὲ ὄντα ἡμῶν ἕκαςον ὄντως ἀθάνατον εἶναι, ψυχὴν ἐπονομαζόμενον, παρὰ
20 θεοὺς ἄλλους ἀπιέναι δώσοντα λόγον, καθά περ ὁ νόμος ὁ πάτριος λέγει, τῷ μὲν ἀγαθῷ θαῤῥαλέον, τῷ

ventes minime laedit. nec enim a vivis neque a mortuis terrae matris foecunditas impedienda est. nemo ergo aut vivens aut mortuus vivum aliquem alimento privet. agger non altior sit eo tumulo, quem viri quinque diebus quinque construere possint. lapides quoque superstruantur non maiores, quam ut possint defuncti laudes, quatuor solum heroicis versibus editas, comprehendere. elationes autem non breviori vel longiori tempore intus fiant, quam vere mortuus significari cognoscique possit. ac ut humana se habent, triduana elatio ad sepulcrum mediocris videtur. credendum est autem et de aliis legumlatori, et de anima, cum eam dicat omnino a corpore differre; nec aliud praeter ipsam esse, quod in hac vita facit, ut quilibet nostrum hoc ipsum sit, quod sumus: corpus vero, tanquam imaginarium quiddam, hominem sequi; commode etiam mortuorum simulacra corpora vocari: ac revera unumquemque nostrum animam ipsam immortalem esse, eamque ad Deos alios proficisci, rationem suorum operum reddituram, ut lex patria continet. in quo certo

δὲ κακῷ μάλα φοβερόν, βοήθειάν τε αὐτῷ μή τινα μεγάλην εἶναι τετελευτηκότι. ζῶντι γὰρ ἔδει βοηθεῖν πάντας τοὺς προσήκοντας, ὅπως ὅτι δικαιότατος ὢν καὶ ὁσιώτατος ἔζη τε ζῶν καὶ τελευτήσας ἀτιμώρητος ἂν κακῶν ἁμαρτημάτων ἐγίγνετο τὸν μετὰ τὸν ἐνθάδε βίον. ἐκ δὲ τούτων οὕτως ἐχόντων οὐδέποτε οἰκοφθορεῖν χρή, διαφερόντως νομίζοντα τὸν αὑτοῦ τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σαρκῶν ὄγκον θαπτόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν υἱὸν ἢ ἀδελφόν, ἢ ὅν τινά τις μάλισθ' ἡγεῖται ποθῶν θάπτειν, οἴχεσθαι περαίνοντα καὶ ἐμπιπλάντα τὴν αὑ- 10
τοῦ μοῖραν, τὸ δὲ παρὸν δεῖν εὖ ποιεῖν, τὰ μέτρια ἀναλίσκοντα ὡς εἰς ἄψυχον χθονίων βωμόν· τὸ δὲ μέτριον νομοθέτης ἂν μαντεύσαιτο οὐκ ἀσχημονέστατα. ἔστω δὴ νόμος οὗτος· τῷ μὲν δὴ τοῦ μεγίστου τιμήματος εἰς τὴν πᾶσαν ταφὴν ἀναλισκόμενα μὴ πλέον πέντε μνῶν, τῷ δὲ τοῦ δευτέρου τρεῖς μναῖ, καὶ δύο τῷ τοῦ τρίτου, μνᾶ δὲ τῷ τοῦ τετάρτου μέτρον ἂν ἔχοι τῶν ἀναλωμάτων. νομοφύλαξι δὲ πολλά τε ἄλλα ἀνάγκη πράττειν καὶ πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, τούτων δ' οὐχ ἥκιστα, ὅπως ἂν παίδων τε καὶ ἀνδρῶν καὶ πά- 20
σης ἡλικίας ἐπιμελούμενοι ζῶσι· καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸ

bonis viris confidendum esse; malis autem formidandum, quippe cum post mortem omni auxilio careant: viventibus autem necessarios omnes consulere debuisse, ut quam iustissime atque sanctissime vivant, ne maxima eos scelerum post mortem supplicia maneant. haec cum ita se habeant, rem familiarem attenere minime debemus, quasi arbitremur hanc carnis molem, quae sepelitur, nostrum illum esse: cum ille filius aut frater aut quivis alius a nobis desideratus, quem sepeliri putamus, hinc alio, fatis suis exactis, profectus fuerit. probe igitur factum erit, si, tanquam ad manium aram anima carentem, moderato utamur impendio. moderatum vero quantum sit, a legumlatore merito statuetur. lex igitur ista sit, ut, qui maximi census est, ad funus et sepulturam non plus quam minas quinque impendat: qui secundi, tres: tertii, duas: quarti, unam: atque ita singulorum moderata erit impensa. ceterum custodes legum cum alia multa, tum hoc maxime curare debent, ut pueri et viri, et, ut summatim dicam, cuiuscunque sexus vel aetatis homines ab illis iu-

τέλος ἁπάντων νομοφύλαξ εἷς γέ τις ἐπιγατεῖ, ὃν ἂν οἱ τοῦ τετελευτηκότος ἐπίσκοπον οἰκεῖοι παραλάβωσιν, ᾧ καλόν τ' ἔγω καλῶς καὶ μετρίως τὰ περὶ τὸν τετελευτηκότα γιγνόμενα καὶ μὴ καλῶς αἰσχρόν. πρόθεσις δὲ καὶ τἆλλα ἔγω μὲν κατὰ τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα νόμον γιγνόμενα, τῷ δὲ πολιτικῷ νόμῳ νομοθετοῦντι παραχωρεῖν χρὴ τὰ τοιάδε· δακρύειν μὲν τὸν τετελευτηκότα ἐπιτάττειν ἢ μὴ ἄμορφον, θρηνεῖν δὲ καὶ ἔξω 960
τῆς οἰκίας φωνὴν ἐξαγγέλλειν ἀπαγορεύειν, καὶ τὸν νε-
10 κρὸν εἰς τὸ φανερὸν προάγειν τῶν ὁδῶν κωλύειν, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς πορευόμενον φθέγγεσθαι, καὶ πρὸ ἡμέρας ἔξω τῆς πόλεως εἶναι. ταῦτα δὴ πείσθω τε οὕτω περὶ τὰ τοιαῦτα νόμιμα, καὶ ὁ μὲν πειθόμενος ἔγω ζημίας ἐκτός, ὁ δὲ ἀπειθῶν ἑνὶ τῶν νομοφυλάκων ὑπὸ πάντων ζημιούσθω τῇ δοξάσῃ πᾶσι κοινῇ ζημίᾳ. ὅσαι δ' ἄλλαι γίγνονται περὶ τελευτήσαντας ταφαὶ εἴτε καὶ ἄταφοι πράξεις, περὶ πατροφόνων καὶ ἱεροσύλων καὶ τῶν τοιούτων πάντων, εἰρημέναι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κεῖνται διὰ νόμων, ὥστε σχεδὸν ἡ νομοθεσία τέ-
20 λος ἂν ἡμῖν ἔχοι. τῶν πάντων δ' ἑκάστοτε τέλος οὐ τὸ δρᾶσαί τι σχεδὸν οὐδὲ τὸ κτήσασθαι κατοικίσαι τ' ἐστίν, ἀλλὰ τῷ γεννηθέντι σωτηρίαν ἐξευρόντα τελέως ἀεὶ

giter observati bene vivant: et in civis cuiùsque decessu unus ipsorum, quem mortui hominis coniuncti elegerint, funus totum observet, provideatque, ut bene moderateque omnia, non contra gerantur: et illud sibi honori, hoc dedecori sit. expositiones utique et elationes et cetera omnia secundum leges de his conscriptas fiant. civilis autem legislatori concedatur ista: lacrimis mortuos decorare aut non, turpe legumlatori cogere est: plangere vero et extra domum vociferari prohibendum est. cadaver etiam manifeste per vias urbis frequentiores efferre, et palam eiulare, aut ante diem extra urbem se afflictare, non liceat. haec ita de his statuta permaneant. quibus qui paret, indemnis esto: qui vero uni legum custodi non paret, ab omnibus, ut communiter videbitur, puniatur. cetera, quae vel ad mortuorum monumenta vel ad eos, qui propter parricidium sacrilegiumque sepultura indigni sunt, pertinent, superioribus legibus comprehendimus. quare legum positio ferme finem habet. omnium vero finis est non in eo, quod facta sint vel possessa vel habitata: sed in eo potius, quod sicut recte sunt facta, ita et firmiter sta-

τότ' ἤδη νομίζειν πᾶν ὅσον ἔδει πραχθῆναι πεπρᾶχθαι, πρότερον δ' ἀτελὲς εἶναι τὸ ὅλον.

ΚΛ. Καλῶς, ὦ ξένε, λέγεις· πρὸς ὅ τι δὲ τὸ νῦν αὖ ῥηθὲν εἴρηται, φράζ' ἔτι σαφέστερον.

ΑΘ. Ὦ Κλεινία, πολλὰ τῶν ἔμπροσθεν καλῶς ὕμνηται, σχεδὸν δὲ οὐχ ἥκιστα τὰ τῶν μοιρῶν προρρήματα.

ΚΛ. Ποῖα δή;

ΑΘ. Τὸ Λάχεσιν μὲν τὴν πρώτην εἶναι, Κλωθὼ δὲ τὴν δευτέραν, τὴν Ἄτροπον δὲ τρίτην, σώτειραν τῶν λεχθέντων, ἀπεικασμένα τῇ τῶν κλωσθέντων τῷ πυρί, τὴν ἀμετάστροφον ἀπεργαζομένων δύναμιν· ἃ δὴ καὶ πόλει καὶ πολιτείᾳ δεῖ μὴ μόνον ὑγίειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς σώμασι παρασκευάζειν, ἀλλὰ καὶ εὐνομίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς, μᾶλλον δὲ σωτηρίαν τῶν νόμων. ἡμῖν δ' ἔτι μοι φαίνεσθαι δοκεῖ τοῦτ' ἐλλεῖπον τοῖς νόμοις εἶναι, πῶς χρὴ τὴν ἀμετάστροφον αὐτοῖς ἐγγίγνεσθαι κατὰ φύσιν δύναμιν.

ΚΛ. Οὐ σμικρὸν λέγεις, εἴ πέρ ἐστι καὶ δυνατὸν εὑρεῖν ὅπῃ γίγνοιτ' ἂν παντὶ κτήματι τὸ τοιοῦτον.

ΑΘ. Ἀλλ' ἔστι μὴν δυνατόν, ὡς γέ μοι τὰ νῦν παντάπασι καταφαίνεται.

ΚΛ. Μὴ τοίνυν ἀφιῶμέθα μηδενὶ τρόπῳ, πρὶν ἂν τοῦτ' αὐτὸ ἐκπορισώμεθα τοῖς εἰρημένοις νόμοις·

bilita sint. in huiusmodi enim conservatione putandum est, quantum oportuit, factum esse: aliter minime. *Cli.* Probe loqueris, hospes. sed quorsum ista, explanatius dicito. *Athen.* Multa, o Clinia, priscorum praeclare dicta laudantur: nec minus Parcarum nomina. *Cli.* Quaenam? *Athen.* Quod Lachesis prima sit, Clotho altera, Atropos tertia, quae salutem praedictis affert. haec ad ignem contortis, quia vim inconvertibilem continent, comparata sunt. quae quidem in civitate et republica oportet non solum sanitatem corporibus stabilem, sed animis quoque legum cultum, immo vero legum salutem, afferre. sed mihi videtur negotio legum adhuc illud deficere, ut disseratur, quo pacto illis secundum naturam vis inconvertibilis possit inesse. *Cli.* Non parvum est, quod dicis: si inventu possibile est, quo pacto in unaquaque re id fiat. *Athen.* Possibile est profecto, ut mihi ad praesens videtur. *Cli.* Ne igitur abeamus hinc, obsecro, antequam nostris legibus id tribuamus. ridiculum est enim, frustra

γελοῖον γὰρ τό γε μάτην πονήσαντα ὁτιοῦν εἰς μηδὲν βέβαιον καταβαλεῖν.

ΜΕ. Ὀρθῶς παρακελεύει, καὶ ἐμὲ τοιοῦτον εὑρήσεις ἄλλον.

ΚΛ. Καλῶς δὴ λέγεις. τίς οὖν δή, φῄς, σωτηρία γίγνοιτ' ἂν καὶ τίνα τρόπον πολιτείᾳ τε καὶ τοῖς νόμοις ἡμῖν;

ΑΘ. Ἆρ' οὐκ εἴπομεν ὅτι δεῖ σύλλογον ἡμῖν ἐν τῇ πόλει γίγνεσθαι τοιόνδε τινά; δέκα μὲν τῶν νομο- 961
φυλάκων τοὺς πρεσβυτάτους ἀεί, τοὺς δὲ τἀριστεῖα εἰληφότας ἅπαντας δεῖν εἰς ταὐτὸ συλλέγεσθαι τούτοις· ἔτι δὲ τοὺς ἐκδημιήσαντας ἐπὶ ζήτησιν εἴ τί που πρὸς τὴν νομοφυλακίαν γίγνοιτο ἓν καίριον ἀκοῦσαι, καὶ σωθέντας οἴκαδε δόξαι τούτοις αὐτοῖς διαβασανισθέντας, τοῦ ξυλλόγου ἀξιοκοινωνήτους εἶναι· πρὸς τούτοις δὲ ἕνα ἕκαστον δεῖν προσλαμβάνειν τῶν νέων, μὴ ἔλαττον ἢ τριακονταέτη γεγονότα, πρῶτον δὲ αὐτὸν κρίναντα ἐπάξιον εἶναι φύσει καὶ τροφῇ τὸν νέον οὕτως εἰς τοὺς ἄλλους εἰσφέρειν, καὶ ἐὰν μὲν δόξῃ καὶ τοῖς ἄλλοις, προσλαμβάνειν, εἰ δὲ μή, ἀπόῤῥητον εἶναι τὴν γεγονυῖαν κρίσιν τοῖς τε ἄλλοις δὴ καὶ μάλιστ' αὐτῷ τῷ ἀποκριθέντι· δεῖν δὲ ὄρθριον εἶναι τὸν σύλλογον, ἡνίκ' ἂν τῶν ἄλλων πράξεων ἰδίων τε καὶ κοινῶν

in aliqua re sumpsisse laborem, nec stabile aliquid fundavisse. *Meg.* Recte tu admones: me quoque tecum habebis. *Cli.* Probe dicis. quae igitur salus ista est? et qua ratione reipublicae nostrae et legibus aderit? *Athen.* Nonne diximus coetum in civitate huiusmodi esse constituendum, ubi decem de legum custodibus semper seniores conveniant? his accedant omnes, qui muneribus praemiisque honorati sunt; praeterea et illi, qui multas urbes peragraverunt, ut aliquid ad patriarum legum conservationem conferens reperirent. sed hi ad coetum huiusmodi non recipiantur, nisi ex ea peregrinatione incorrupti et integri rediisse et coetu digni esse probentur. atque horum singuli singulos sibi iuniores asciscant, non pauciores annos quam triginta natos, qui natura educationeque digni esse asciscenti primum, deinde et universo coetui, videantur. quod si quis indignus adhibeatur, nullius momenti sententia sit. hunc coetum ante lucem convenire diximus oportere, quando a ceteris tam privatis quam

καὶ μάλ' ἦ τις σχολὴ παντί. τοιοῦτόν τί που λεχθὲν ἡμῖν ἦν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις;

ΚΛ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΑΘ. Τούτου δὴ πέρι τοῦ συλλόγου πάλιν ἀναλαβὼν λέγοιμ' ἂν τὸ τοιόνδε. φημί, εἴ τις τοῦτον βάλοιτο οἷον ἄγκυραν πάσης τῆς πόλεως, πάντα ἔχουσαν τὰ πρόσφορα ἑαυτῇ σώζειν ἂν ξύμπαντα ἃ βουλόμεθα.

ΚΛ. Πῶς δή;

ΑΘ. Τὸ μετὰ τοῦτο ἡμέτερος ἂν καιρὸς γίγνοιτο ὀρθῶς φράζοντας μηδὲν ἀπολείπειν προθυμίας.

ΚΛ. Καὶ μάλα καλῶς εἶπες, ποίει θ' ὃς περ καὶ διανοεῖ.

ΑΘ. Χρὴ τοίνυν, ὦ Κλεινία, παντὸς πέρι νοῆσαι σωτῆρα τὸν εἰσόντα ἐν ἑκάστοις τῶν ἔργων, ὡς ἐν ζώῳ ψυχὴ καὶ κεφαλὴ τό γε μέγιστον πεφύκατον.

ΚΛ. Πῶς αὖ φῄς;

ΑΘ. Ἡ τοίνυν ἀρετὴ δή που παντὶ παρέχει ζώῳ σωτηρίαν.

ΚΛ. Πῶς;

ΑΘ. Ψυχῇ μὲν πρὸς τοῖς ἄλλοις νοῦς ἐγγιγνόμενος, κεφαλῇ δ' αὖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὄψις καὶ ἀκοή· ξυλλήβδην δὲ νοῦς μετὰ τῶν καλλίστων αἰσθήσεων προσθεὶς γενόμενός τε εἰς ἓν σωτηρία ἑκάστου δικαιότατ' ἂν εἴη καλουμένη.

publicis negotiis vacatur. an non tale aliquid in superioribus diximus? *Cli.* Certe. *Athen.* De hoc coetu iterum illud dicam. aio enim, si quis hunc, quasi ancoram universae civitatis, quaecunque ad hoc exiguntur in se continentem, iaciat, omnia, quae volumus, servaturum. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Opportune modo dicemus, totisque viribus incumbemus. *Cli.* Probe dixisti: et, ut cogitas, facito. *Athen.* Oportet sane, o Clinia, in unaquaque re congruum singulorum operum servatorem excogitare: qualem maxime locum in animalibus anima et caput habere videntur. *Cli.* Quia ratione rursus id ais? *Athen.* Horum nempe virtus omni animali salutem praebet. *Cli.* Quo pacto, inquam? *Athen.* Nam animae quidem ad alia mens infusa est: capiti quoque ad alia visus auditusque insertus. atque ita summatim pul-

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Ἔοικε γάρ. ἀλλ' ὁ περὶ τί νοῦς μετ' αἰσθήσεων κραθεὶς σωτηρία πλοίων ἔν γε χειμῶσι καὶ ἐν εὐδίαις γίγνοιτ' ἄν; ἆρ' οὐκ ἐν νηῒ κυβερνήτης ἅμα καὶ ναῦται τὰς αἰσθήσεις τῷ κυβερνητικῷ νῷ συγκερασάμενοι σώζουσιν αὐτούς τε καὶ τὰ περὶ τὴν ναῦν;

ΚΛ. Τί μήν;

ΑΘ. Οὐδὲν δὴ πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμάτων, ἀλλ' οἷον περὶ στρατοπέδων καὶ ἰατρικῆς νοήσωμεν, τίνα θέμενοι στρατηγοὶ σκοπὸν καὶ ἰατρικὴ ὑπηρεσία πᾶσα σχάζοιτ' ἂν τῆς σωτηρίας.

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὐχ ἡ μὲν νίκην καὶ κράτος πολεμίων, 962
ἡ δὲ ἰατρῶν τε καὶ ὑπηρετῶν ὑγιείας σώματι παρασκευήν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Ἰατρὸς δὴ τὸ περὶ σῶμα ἀγνοῶν, ὃ προείπομεν ὑγίειαν νῦν, ἢ νίκην στρατηγὸς ἢ τῶν ἄλλων ὅσα δὴ διήλθομεν, ἔσθ' ὅπως ἂν νοῦν περί τι τούτων ἂν ἔχων φαίνοιτο;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Τί δὲ δὴ περὶ πόλιν; εἴ τις τὸν σκοπὸν οἷ βλέπειν δεῖ τὸν πολιτικὸν φαίνοιτο ἀγνοῶν, ἆρα ἄρχων μὲν πρῶτον δικαίως ἂν προαγορεύοιτο, εἶτα σώ-

singulorum efficitur. *Cli.* Ita videtur. *Athen.* Certe. nam et mens sensibus coniuncta, navibus in tempestate et tranquillitate salutem afferre solet. an non vides, quod gubernator et nautae simul, cum mente gubernatrice sensum coniungentes, se ipsos navemque tutantur? *Cli.* Quidni? *Athen.* Non multis exemplis opus est. sed in exercitu et medicina consideremus, ad quod signum respicientes imperatores et medici salutem rectissime consequuntur. Nonne illi ad hostium fugam et victoriam suam? isti ad corporis sanitatem? *Cli.* Procul dubio. *Athen.* Si medicus corporis sanitatem ignoret aut victoriam imperator, et cetera, quae dicebamus, mentemne habere scireque aliquid in his videbuntur? *Cli.* Nequaquam. *Athen.* Quid porro in civitate? si quis finem, ad quem vir civilis respicere debet, ignorare videatur, an primum iure princeps poterit appellari? deinde ser-

ζειν ἂν δυνατὸς εἴη τοῦτο οὗ τὸν σκοπὸν τὸ παράπαν μηδ' εἰδείη;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Δεῖ δὴ καὶ τὰ νῦν, ὡς ἔοικεν, εἴ περ μέλλει τέλος ὁ κατοικισμὸς τῆς χώρας ἡμῖν ἕξειν, εἶναί τι τὸ γιγνῶσκον ἐν αὐτῷ πρῶτον μὲν τοῦτο ὃ λέγομεν, τὸν σκοπόν, ὅς τίς ποτε ὁ πολιτικὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει, ἔπειτα ὃν τινα τρόπον δεῖ μετασχεῖν τούτου καὶ τίς αὐτῷ καλῶς ἢ μὴ συμβουλεύει τῶν νόμων αὐτῶν πρῶτον, ἔπειτα ἀνθρώπων. εἰ δ' ἔξαι τοῦ τοιούτου κενή τις πόλις, οὐδὲν θαυμαστὸν ἄνους οὖσα καὶ ἀναίσθητος εἰ πράξει τὸ προστυχὸν ἑκάστοτε ἐν ἑκάσαις τῶν πράξεων.

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΑΘ. Νῦν οὖν ἡμῖν ἐν τίνι ποτὲ τῶν τῆς πόλεως μερῶν ἢ ἐπιτηδευμάτων ἔχειν ἱκανὸν κατεσκευασμένον ὁτιοῦν τοιοῦτον φυλακτήριον; ἔχομεν φράζειν;

ΚΛ. Οὐ δῆτα, ὦ ξένε, σαφῶς γε· εἰ δ' οὖν τοπάζειν δεῖ, δοκεῖ μοι τείνειν ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸν σύλλογον ὃν εἶπες νῦν δὴ νύκτωρ δεῖν ξυνιέναι.

ΑΘ. Κάλλισθ' ὑπέλαβες, ὦ Κλεινία, καὶ δεῖ δὴ τοῦτον, ὡς ὁ νῦν παρεσηκὼς ἡμῖν λόγος μηνύει, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχειν· ἧς ἄρχει τὸ μὴ πλανᾶσθαι πρὸς

vare id poterit, cuius finem prorsus ignorat? *Cli.* Minime. *Athen.* Oportet igitur et nunc, ut videtur, si novae huius urbis constructio bonum exitum habitura sit, aliquid in ea esse, quod cognoscat, primum quisnam civilis sit finis: deinde quomodo illum assequamur: et demum quae lex primum, deinde quisnam hominum recte ad illum consulit aut non recte. quippe quae civitas his carebit, non erit mirum, cum mente sensuque capta sit, si forte casuque singula faciat. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Nunquid dicere possumus, in qua maxime civitatis nostrae parte vel quo studio huiusmodi aliquod ad salutem praesidium sufficienter constitutum sit? *Cli.* Quamvis non liquido id asserere audeam, hospes, coniicio tamen, hanc orationem tuam ad nocturnum illum coetum, quem modo dixisti, contendere. *Athen.* Recte, o Clinia, coniecisti: oportetque illum, ut ratio praesens significat, omni virtute praeditum esse. virtus autem eius prima

πολλὰ σοχαζόμενον, ἀλλ' εἰς ἓν βλέποντα πρὸς τοῦτο ἀεὶ τὰ πάντα οἷον βέλη ἀφιέναι.

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Νῦν δὴ μαθησόμεθα ὅτι θαυμαστὸν οὐδὲν πλανᾶσθαι τὰ τῶν πόλεων νόμιμα, ὅτι πρὸς ἄλλο ἄλλη βλέπει τῶν νομοθεσιῶν ἐν τῇ πόλει ἑκάστῃ. καὶ τὰ μὲν πολλὰ οὐδὲν θαυμαστὸν τὸ τοῖς μὲν τὸν ὅρον εἶναι τῶν δικαίων, ὅπως ἄρξουσί τινες ἐν τῇ πόλει, εἴτ' οὖν βελτίους εἴτε χείρους τυγχάνουσιν ὄντες· τοῖς δ', ὅπως πλουτήσουσιν, εἴτ' οὖν δοῦλοί τινων ὄντες εἴτε καὶ μή· τῶν δ' ἡ προθυμία πρὸς τὸν ἐλεύθερον δὴ βίον ὥρμημένη· οἱ δὲ καὶ ξύνδυο νομοθετοῦνται, πρὸς ἄμφω βλέποντες, ἐλεύθεροί τε ὅπως ἄλλων τε πόλεων ἔσονται δεσπόται· οἱ δὲ σοφώτατοι, ὡς οἴονται πρὸς ταῦτά τε καὶ τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα, εἰς ἓν δὲ οὐδὲν διαφερόντως τετιμημένον ἔχοντες φράζειν, εἰς ὃ τἄλλ' αὐτοῖς δεῖ βλέπειν.

ΚΛ. Οὐκοῦν τό γ' ἡμέτερον, ὦ ξένε, ὀρθῶς ἂν εἴη πάλαι τιθέμενον; πρὸς γὰρ ἓν ἔφαμεν δεῖν ἀεί 963
πάνθ' ἡμῖν τὰ τῶν νόμων βλέποντ' εἶναι, τοῦτο δ' ἀρετήν που ξυνεχωροῦμεν πάνυ ὀρθῶς λέγεσθαι.

ΑΘ. Ναί.

ΚΛ. Τὴν δέ γε ἀρετὴν τέτταρα ἔθεμέν που.

ΑΘ. Πάνυ μὲν οὖν.

atque praecipua est, ne per multa variaque vagetur; sed ad unum respiciat semper, quo omnia, quasi tela, sibi semper dirigenda sunt. *Cli.* Ita prorsus. *Athen.* Nunc ergo intelligimus non esse mirum, si civitatum leges longe aberrent. nam in qualibet civitate alia legum positio ad aliud et alia ad aliud respicit: et aliis iustorum finis est, ut aliqui, sive meliores illi quidem sive peiores, in republica dominentur: aliis, ut ditentur, sive serviant sive non: aliorum studium vertitur ad libertatem. alii leges ad duo condunt, ut et ipsi liberi sint et alias urbes subigant. qui vero sapientissimos se putant, ad huiusmodi omnia simul: unum vero praecipuum, ad quod cetera dirigant, non habent. *Cli.* Nos igitur, hospes, recte iamdiu legibus nostris ad unum respiciendum putavimus: idque virtutem appellari concessimus. *Athen.* Ita est. *Cli.* Et virtutem quatuor quasdam

ΚΛ. Νοῦν δέ γε πάντων τούτων ἡγεμόνα, πρὸς ὃν δὴ τά τε ἄλλα πάντα καὶ τούτων τὰ τρία δεῖ βλέπειν.

ΑΘ. Κάλλιζ' ἐπακολουθεῖς, ὦ Κλεινία. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ ξυνακολούθει. νοῦν γὰρ δὴ κυβερνητικὸν μὲν καὶ ἰατρικὸν καὶ στρατηγικὸν εἴπομεν εἰς τὸ ἓν ἐκεῖνο οἷ δεῖ βλέπειν, τὸν δὲ πολιτικὸν ἐλέγχοντες ἐνταῦθ' ἐσμὲν νῦν, καὶ καθά περ ἄνθρωπον ἐπανερωτῶντες εἴποιμεν ἂν Ὦ θαυμάσιε, σὺ δὲ δὴ ποῖ σκοπεῖς; τί ποτ' ἐκεῖνό ἐστι τὸ ἕν, ὃ δὴ σαφῶς ὁ μὲν ἰατρικὸς νοῦς ἔχει φράζειν· σὺ δ' ὢν δὴ διαφέρων, ὡς φαίης ἄν, πάντων τῶν ἐμφρόνων, οὐχ ἕξεις εἰπεῖν; Ἢ σύ γε, Μέγιλλε καὶ Κλεινία, ἔχετον διαρθροῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ φράζειν πρὸς ἐμὲ τί ποτέ φατε εἶναι τοῦτο, καθά περ ὑπὲρ ἄλλων ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς συχνῶν διωριζόμην;

ΚΛ. Οὐδαμῶς, ὦ ξένε.

ΑΘ. Τί δ' ὅτι δεῖ προθυμεῖσθαί τε ξυνιδεῖν αὐτὸ καὶ ἐν οἷς;

ΚΛ. Οἷον ἐν τίσι λέγεις;

ΑΘ. Οἷον ὅτε τέτταρα ἔφαμεν ἀρετῆς εἴδη γεγονέναι, δῆλον ὡς ἓν ἕκαστον ἀνάγκη φάναι, τεττάρων γε ὄντων.

ΚΛ. Τί μήν;

ponebamus. *Athen.* Certe. *Cli.* Mentem vero horum omnium ducem, ad quam et cetera omnia, et tria illorum respicere oporteret. *Athen.* Pulcherrime sequeris, o Clinia: et in ceteris similiter sequere. mentem quidem gubernatoris, medici, imperatoris ad certum quiddam respicere dicebamus. civilem vero redarguentes huc processimus; et nunc, veluti hominem, ita civilem hanc mentem percontemur: O mirifice vir, quo tendis? quid illud unum est, quod in arte sua medicus plane assignare potest, et tu, qui ceteris prudentibus praestare te dicis, in tua facultate non poteris? An vos, o Clinia et Megille, pro ipso respondere potestis, quid hoc ipsum sit, ut ego saepe ad vos pro aliis feci? *Cli.* Nequaquam, hospes. *Athen.* An non quaerendum putatis, quid illud sit et in quibus? *Cli.* Dic plane. *Athen.* Cum quatuor virtutis species posuerimus, patet earum quamlibet unam esse, si quatuor simul conficiunt. *Cli.* Quidni? *Athen.* Unum

ΑΘ. Καὶ μὴν ἔν γε ἅπαντα ταῦτα προσαγορεύομεν. ἀνδρίαν γάρ φαμεν ἀρετὴν εἶναι, καὶ τὴν φρόνησιν ἀρετήν, καὶ τὰ δύο τἆλλα, ὡς ὄντως ὄντα οὐ πολλὰ ἀλλ' ἓν τοῦτο μόνον ἀρετήν.

ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Ἧι μὲν τοίνυν διαφέρετον αὐτοῖν τοῦτω τὼ δύο καὶ δύ' ὀνόματα ἐλαβέτην καὶ τἆλλα, οὐδὲν χαλεπὸν εἰπεῖν· ᾗ δὲ ἓν ἀμφοῖν ἐπωνομάσαμεν ἀρετὴν καὶ τοῖς ἄλλοις, οὐκ εὐπετὲς ἔτι.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Οὐδὲν χαλεπὸν ὃ γε λέγω δηλῶσαι. διανενεμώμεθα γὰρ ἀλλήλοις τὴν ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν.

ΚΛ. Πῶς αὖ φράζεις;

ΑΘ. Ἐρώτησόν με τί ποτε ἓν προσαγορεύοντες ἀρετὴν ἀμφότερα δύο πάλιν αὐτὰ προσείπομεν, τὸ μὲν ἀνδρίαν, τὸ δὲ φρόνησιν. ἐρῶ γάρ σοι τὴν αἰτίαν, ὅτι τὸ μέν ἐστι περὶ φόβον, οὗ καὶ τὰ θηρία μετέχει τῆς ἀνδρίας καὶ τά γε τῶν παίδων ἤθη τῶν πάνυ νέων· ἄνευ γὰρ λόγου καὶ φύσει γίγνεται ἀνδρεία ψυχή· ἄνευ δὲ αὖ λόγου ψυχὴ φρόνιμός τε καὶ νοῦν ἔχουσα οὔτ' ἐγένετο πώποτε οὔτ' ἔστιν οὐδ' αὖθίς ποτε γενήσεται, ὡς ὄντος ἑτέρου.

etiam cuncta haec nominamus. fortitudinem enim virtutem esse dicimus: prudentiam, virtutem: et reliqua duo similiter, quasi revera non multa sint, sed unum id solum, quod virtus est. *Cli.* Omnino quidem. *Athen.* In quantum igitur duo haec inter se differunt, et duo nomina acceperunt, atque alia duo similiter, difficile dictu non est: in quantum vero in utrisque unum posuimus, idque virtutem vocavimus, et in duobus reliquis similiter, non ita facile. *Cli.* Quomodo istud ais? *Athen.* Non est arduum, quod dico, explanare. agite ergo, interrogandi respondendique munus inter nos partiamur. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Interroga tu me, quidnam unum appellantes virtutem, duo utraque rursum diximus, alterum fortitudinem, alterum vero prudentiam. causam equidem tibi affero, quod alterum circa timores versatur. unde belluae quoque fortitudinis participes sunt et infantium animi. natura enim quodammodo et sine ratione animus fortis efficitur: sed absque ratione prudens anima et mentis compos nec fuit unquam nec est nec erit. aliud ergo haec

ΚΛ. Ἀληθῆ λέγεις.

64 *ΑΘ.* Ἦ μὲν τοίνυν ἑξὸν διαφόρω καὶ δύο, σὺ παρ' ἐμοῦ ἀπείληφας τῷ λόγῳ· ἢ δὲ ἓν καὶ ταὐτόν, σὺ πάλιν ἀπόδος ἐμοί. διανοοῦ δὲ ὡς ἐρῶν καὶ ὅπῃ τέτταρα ὄντα ἕν ἐστι, καὶ ἐμὲ δὲ ἀξίου, σοῦ δείξαντος ὡς ἕν, πάλιν ὅπῃ τέτταρα. καὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο σκοπῶμεν τὸν εἰδότα ἱκανῶς περὶ ὧντινωνοῦν, οἷς ἔστι μὲν ὄνομα, ἔστι δὲ αὖ καὶ λόγος, πότερον μόνον ἐπίσασθαι τοὔνομα χρεών, τὸν δὲ λόγον ἀγνοεῖν, ἢ τόν γε ὄντα τι καὶ περὶ τῶν διαφερόντων μεγέθει τε καὶ 10 πάλλει πάντα τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖν αἰσχρόν.

ΚΛ. Ἔοικε γοῦν.

ΑΘ. Μεῖζον δή τι νομοθέτῃ τε καὶ νομοφύλακι καὶ ὃς ἀρετῇ πάντων διαφέρειν οἴεται καὶ νικητήρια τούτων αὐτῶν εἴληφεν, ἢ ταῦτα αὐτὰ περὶ ὧν νῦν λέγομεν, ἀνδρία, σωφροσύνη, φρόνησις, δικαιοσύνη;

ΚΛ. Καὶ πῶς;

ΑΘ. Τούτων δὴ πέρι τοὺς ἐξηγητάς, τοὺς διδασκάλους, τοὺς νομοθέτας, τῶν ἄλλων τοὺς φύλακας, τῷ δεομένῳ γνῶναί τε καὶ εἰδέναι ἢ τῷ δεομένῳ κο- 20 λάζεσθαί τε καὶ ἐπιπλῆξαι ἁμαρτάνοντι, πότερον οὐ δεῖ διδάσκοντα ἣν δύναμιν ἔχει κακία τε καὶ ἀρετὴ

est, quam illa. *Cli.* Vera loqueris. *Athen.* Quomodo ergo duo haec et differentia sunt ratione, a me accepisti: quomodo vero unum et idem, tu rursum me doceas, ita ut dicturum te putes, quo pacto, cum sint quatuor, rursus unum sint, et me postea tibi rursus, quomodo quatuor sint, declaraturum. deinceps autem consideremus, utrum, qui res aliquas sufficienter intellecturus est, quae et nomen habent et rationem, nomen solummodo scire debeat, rationem minime. an potius, si pretii alicuius est, turpe sibi est, rerum magnitudine et pulchritudine excellentium tam nomina quam rationes ignorare? *Cli.* Ita videtur. *Athen.* Legum vero conditori atque custodi, et ei qui virtute praestare ceteris opinatur et munera pro his rebus accepit, estne maius aliud quam fortitudo, temperantia, iustitia atque prudentia? *Cli.* Quomodo aliud? *Athen.* De iis igitur interpretes, doctores, legum conditores, aliorum custodes, nonne ceteros, qui scire cupiunt vel punitione et increpatione indigent, docere debent, quas vires virtus, quas vitium habeat, atque haec significando excel-

καὶ πάντως δηλοῦντα διαφέρειν τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἢ ποιητήν τινα ἐλθόντα εἰς τὴν πόλιν ἢ παιδευτὴν νέων φάσκοντ' εἶναι βελτίω φαίνεσθαι τοῦ πᾶσαν ἀρετὴν νενικηκότος; εἶτα ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὅπου μὴ λόγῳ ἔργῳ τε ἱκανοὶ φύλακες εἶεν, ἀρετῆς πέρι γιγνώσκοντες ἱκανῶς, θαυμαστόν τι ταύτην τὴν πόλιν ἀφύλακτον οὖσαν πάσχειν ἃ πολλαὶ πάσχουσι τῶν νῦν πόλεων;

ΚΛ. Οὐδέν γε, ὡς εἰκός.

ΑΘ. Τί οὖν; ὃ λέγομεν νῦν, ποιητέον ἡμῖν; ἢ πῶς τοὺς φύλακας ἀκριβεστέρους τῶν πολλῶν περὶ ἀρετῆς ἔργῳ καὶ λόγῳ κατασκευαστέον; ἢ τίνα τρόπον τῇ τῶν ἐμφρόνων κεφαλῇ τε καὶ αἰσθήσεσιν ὁμοιωθήσεται ἡμῖν ἡ πόλις, ὡς τοιαύτην τινὰ φυλακὴν κεκτημένη ἐν αὑτῇ;

ΚΛ. Πῶς οὖν δὴ καὶ τίνα τρόπον, ὦ ξένε, ἀπεικάζοντες αὐτὸ τοιούτῳ τινὶ λέγομεν;

ΑΘ. Δῆλον ὡς αὐτῆς μὲν τῆς πόλεως οὔσης τοῦ κύτους, τῶν δὲ φυλάκων τοὺς μὲν νέους οἷον ἐν ἄκρᾳ κορυφῇ ἀπειλημμένους, τοὺς εὐφυεστάτους, ὀξύτητας ἐν πάσῃ τῇ ψυχῇ ἔχοντας περὶ ὅλην κύκλῳ τὴν πόλιν ὁρᾶν, φρουροῦντας δὲ παραδιδόναι μὲν τὰς αἰσθήσεις ταῖς μνήμαις, τοῖς πρεσβυτέροις δὲ

lere ceteris? an vero poëta quispiam aut iuventutis magister, urbem nuper ingressus, eo praestantior iudicabitur, qui omni se virtute excellere profitetur? et deinde mirum videbitur, si ea civitas, ubi custodes virtutis nomen rationemque non tenent, tanquam deserta custode, eadem patiatur, quae et aliae multae hodie patiuntur? *Cli.* Nihil certe mirum. *Athen.* Ad hoc itaque incumbamus. quomodo igitur custodes in virtute ceteris tam re quam verbo exquisitiores reddemus? vel quo pacto prudentum capiti atque sensibus similis civitas nostra propter huiusmodi custodiam fiet? *Cli.* Quonam pacto hanc, o hospes, similitudinem faciemus? *Athen.* Patet, quia civitas capitis quaedam capacitas erit: custodes autem iuniores sagaces sollertesque supremo in vertice collocabuntur, unde urbem totam circumspicient, et custodiendo, quae sentiunt, memoriae commendabunt, omniaque senioribus nuntiabunt: qui mentis ob rerum multa-

965 ἐξαγγέλους γίγνεσθαι πάντων τῶν κατὰ πόλιν, τοὺς δὲ νῷ ἀπεικασμένους τῷ πολλὰ καὶ ἄξια λόγου διαφερόντως φρονεῖν, τοὺς γέροντας, βουλεύεσθαι, καὶ ὑπηρέταις χρωμένους μετὰ συμβουλίας τοῖς νέοις, οὕτω δὴ κοινῇ σώζειν ἀμφοτέρους ὄντως τὴν πόλιν ὅλην. πότερον οὕτω λέγωμεν, ἢ πῶς ἄλλως δεῖν κατασκευάζεσθαι; μῶν ὁμοίους πάντας κεκτημένους καὶ μὴ διηκριβωμένους ἔξιν οὓς τραφέντας τε καὶ πεπαιδευμένους;

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ θαυμάσιε, ἀδύνατον.

ΑΘ. Ἰτέον ἄρα ἐπί τινα ἀκριβεστέραν παιδείαν τῆς ἔμπροσθεν.

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν ἧς δὴ νῦν σχεδὸν ἐφηψάμεθα, τυγχάνοι ἂν οὖσα ἧς χρείαν ἔχομεν αὖτη;

ΚΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΑΘ. Οὐκοῦν ἐλέγομεν τόν γε πρὸς ἕκαστα ἄκρον δημιουργόν τε καὶ φύλακα μὴ μόνον δεῖν πρὸς τὰ πολλὰ βλέπειν δυνατὸν εἶναι, πρὸς δὲ τὸ ἓν ἐπείγεσθαι, γνῶναί τε καὶ γνόντα πρὸς ἐκεῖνο συντάξασθαι πάντα ξυνορῶντα;

ΚΛ. Ὀρθῶς.

ΑΘ. Ἆρ' οὖν ἀκριβεστέρα σκέψις θέα τ' ἂν περὶ

rum cognitionem persimiles civitati consulent, iuvenum ministerio usi. atque ita utrique communiter civitatem omnem conservabunt. sicne, an aliter, ipsos praeparandos putamus? an aequales omnes habendos esse censemus, nec exquisitiori ratione educari erudirique nonnullos volumus, eosque ceteris anteponi? *Cli.* At id quidem, o mirifice vir, impossibile est. *Athen.* Ad exquisitiorem ergo disciplinam, quam superior illa sit, veniamus. *Cli.* Sic ferme. *Athen.* Atqui ea forte, quam modo tetigimus, haec ipsa est, quam quaerimus. *Cli.* Omnino. *Athen.* Dicebamus autem praecipuum in singulis opificem atque custodem non solum oportere, ut multa cernere possit, sed ut ad unum etiam tendat, illudque cognoscat, et, cum cognoverit, cuncta illo, quae perspicit, dirigat. *Cli.* Recte. *Athen.* Estne igitur exquisitior

ὁτουοῦν ὁτῳοῦν γίγνοιτο ἢ τὸ πρὸς μίαν ἰδέαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀνομοίων δύνατον εἶναι βλέπειν;

ΚΛ. Ἴσως.

ΑΘ. Οὐκ ἴσως, ἀλλ' ὄντως, ὦ δαιμόνιε, ταύτης οὐκ ἔξι σαφεξέρα μέθοδος ἀνθρώπων οὐδενί.

ΚΛ. Σοὶ πιξεύων, ὦ ξένε, συγχωρῶ δή, καὶ ταύτῃ πορευώμεθα λέγοντες.

ΑΘ. Ἀναγκαξέον ἄρ', ὡς ἔοικε, καὶ τοὺς τῆς θείας πολιτείας ἡμῖν φύλακας ἀκριβῶς ἰδεῖν πρῶτον τί ποτε διὰ πάντων τῶν τεττάρων ταὐτὸν τυγχάνει, ὃ δή φαμεν ἔν τε ἀνδρίᾳ καὶ σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν φρονήσει ἓν ὂν ἀρετὴν ἐνὶ δικαίως ἂν ὀνόματι προαγορεύεσθαι. τοῦτο, ὦ φίλοι, εἰ μὲν βουλόμεθα, τὰ νῦν οἷόν περ σφόδρα πιέσαντες μὴ ἀνῶμεν, πρὶν ἂν ἱκανῶς εἴπωμεν τί ποτ' ἔξιν, εἰς ὃ βλεπτέον, εἴτε ὡς ἓν εἴτε ὡς ὅλον εἴτε ὡς ἀμφότερα εἴτε ὅπως ποτὲ πέφυκεν. ἢ τούτου διαφυγόντος ἡμᾶς οἰόμεθά ποτε ἡμῖν ἱκανῶς ἕξειν τὰ πρὸς ἀρετήν, περὶ ἧς οὔτε εἰ πολλὰ ἐξ οὔτ' εἰ τέτταρα οὔθ' ὡς ἓν δυνατοὶ φράζειν ἐσόμεθα; οὐκοῦν ἐάν γε ἡμῖν ξυμβούλοις πειθώμεθα, ἁμῶς γέ πως μηχανησόμεθα ἐν τῇ πόλει ἐγγεγονέναι τοῦθ' ἡμῖν· εἰ δ' ἄρα τὸ παράπαν δοκεῖ, ἐᾶν χρεών.

consideratio alia rerum, quam ut possis ad unam ex multis dissimilibusque ideam aspicere? *Cli.* Fortasse. *Athen.* Ne, fortasse, dicas: sed revera, o beate vir, nemo certiorem hac via rationemque unquam habebit. *Cli.* Tuis rationibus, hospes, persuasus concedo: quare ita prosequamur. *Athen.* Compellendi ergo divinae reipublicae custodes nobis sunt, ut exacte inspiciant, primum quid in omnibus quatuor idem sit, quod cum in fortitudine, temperantia, iustitia et prudentia insit, uno virtutis nomine iure volumus appellari. id, o amici, si vultis, modo apprime teneamus, ne dimittamus, antequam satis pateat, quidnam illud sit, ad quod, sive quasi ad unum sive quasi ad totum sive ad utraque, sive quomodocunque se habeat, respiciendum sit. an putamus, si hoc nos effugerit, satis nobis patere, quae ad virtutem pertinent? de qua nec si multa nec si quatuor nec si unum sit, explanare possimus. aut igitur, si nostro consilio creditis, modum adinvenire conabimur, quo id in civitate nobis ade-

ΚΛ. Ἥκιστα, νὴ τὸν ξένιον, ὦ ξένε, θεόν, ἐατέον που τὸ τοιοῦτον, ἐπεὶ δοκεῖς ἡμῖν ὀρθότατα λέγειν. ἀλλὰ δὴ πῶς τις τοῦτ' ἂν μηχανῷτο;

966 *ΑΘ.* Μήπω τὸ πῶς ἂν μηχανησαίμεθα λέγωμεν· εἰ δεῖ δὲ ἢ μή, πρῶτον βεβαιωσώμεθα τῇ ξυνομολογίᾳ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς.

ΚΛ. Ἀλλὰ μὴν δεῖ γε, εἴ περ δυνατόν.

ΑΘ. Τί δὲ δή; περὶ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ταὐτὸν τοῦτο διανοούμεθα; ὡς πόλλ' ἔχει μόνον ἕκαστον τούτων, τοὺς φύλακας ἡμῖν γνωστέον, ἢ καὶ ὅπως ἔν τε καὶ ὅπῃ;

ΚΛ. Σχεδὸν ἔοικ' ἐξ ἀνάγκης δεῖν καὶ ὅπως ἓν διανοεῖσθαι.

ΑΘ. Τί δ', ἐννοεῖν μέν, τὴν δὲ ἔνδειξιν τῷ λόγῳ ἀδυνατεῖν ἐνδείκνυσθαι;

ΚΛ. Καὶ πῶς; ἀνδραπόδου γάρ τινα σὺ λέγεις ἕξιν.

ΑΘ. Τί δαί; περὶ πάντων τῶν σπουδαίων ἆρ' ἡμῖν ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι δεῖ τοὺς ὄντως φύλακας ἐσομένους τῶν νόμων ὄντως εἰδέναι τὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, καὶ λόγῳ τε ἱκανοὺς ἑρμηνεύειν εἶναι καὶ ποῖς ἔργοις ξυνακολουθεῖν, κρίνοντας τά τε καλῶς γιγνόμενα καὶ τὰ μὴ κατὰ φύσιν;

rit: aut, si videbitur, mittemus. *Cli.* Minime, per hospitalem Deum, o hospes, dimittendum hoc est. rectissime namque id dicere videris. sed quo pacto quis hoc inveniet? *Athen.* Nondum, quomodo agendum, dicamus: sed primum inter nos, oporteat necne, conveniamus. *Cli.* Oportet certe, si possibile est. *Athen.* Quid porro de honesto ac bono? utrum, quod solummodo multa sint, custodes nobis cognoscent? an etiam, quomodo unum, cognoscent? *Cli.* Necessarium videtur, ut etiam, quomodo unum sunt, intelligant. *Athen.* Quid deinde? intelligerene solum debent, oratione autem declarare non posse, quod intelligunt? *Cli.* Quo id pacto? servilis enim habitus esset. *Athen.* Num etiam de omnibus studio dignis eadem ratio est, ut eos, qui veri custodes futuri sunt, oporteat veritatem legum optime intelligere, orationeque sufficienter exponere, et operibus assequi; quae recte fiunt, quae non, secundum naturam diiudicantes?

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΑΘ. Μῶν οὖν οὐχ ἓν τῶν καλλίστων ἐστὶ τὸ περὶ τοὺς θεούς, ὃ δὴ σπουδῇ διεπεραινάμεθα, ὡς εἰσί τε καὶ ὅσης φαίνονται κύριοι δυνάμεως, εἰδέναι τε εἰς ὅσον δυνατόν ἐστι ταῦτ' ἄνθρωπον γιγνώσκειν, καὶ τοῖς μὲν πλείστοις τῶν κατὰ πόλιν ξυγγιγνώσκειν τῇ φήμῃ μόνον τῶν νόμων συνακολουθοῦσι, τοῖς δὲ φυλακῆς μεθέξουσι μηδὲ ἐπιτρέπειν, ὃς ἂν μὴ διαπονήσηται τὸ πᾶσαν πίστιν λαβεῖν τῶν οὐσῶν περὶ θεῶν; τὴν δὲ μὴ ἐπιτροπὴν εἶναι τὸ μηδέποτε τῶν νομοφυλάκων αἱρεῖσθαι τὸν μὴ θεῖον καὶ διαπεπονηκότα πρὸς αὐτά, μηδ' αὖ τῶν πρὸς ἀρετὴν ἔγκριτον γίγνεσθαι;

ΚΛ. Δίκαιον γοῦν, ὡς λέγεις, τὸν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀργὸν ἢ ἀδύνατον ἀποκρίνασθαι πόῤῥω τῶν καλῶν.

ΑΘ. Ἆρα οὖν ἴσμεν ὅτι δύ' ἐστὸν τὼ περὶ θεῶν ἄγοντε εἰς πίστιν ὅσα διήλθομεν ἐν τοῖς πρόσθεν;

ΚΛ. Ποῖα;

ΑΘ. Ἓν μὲν ὃ περὶ τὴν ψυχὴν ἐλέγομεν, ὡς πρεσβύτατόν τε καὶ θειότατόν ἐστι πάντων ὧν κίνησις γένεσιν παραλαβοῦσα αἰέναον οὐσίαν ἐπόρισεν· ἓν δὲ τὸ περὶ τὴν φοράν, ὡς ἔχει τάξεως, ἄρρων τε καὶ

Cli. Cur non? *Athen.* Nonne una de rebus optimis est ea, de qua supra serio disputavimus? ubi, quod sint Dii et quod vires maximas habeant, demonstravimus; idque pro viribus homini esse sciendum: ita ut multis ignoscamus, si legum tantummodo sententiam sequantur; custodiam vero non nulli committamus, quod non multo labore firmaque fide, quaecunque ad Deos pertinent, fuerit assecutus: neminem unquam custodem legum eligamus aut ceteris virtute anteponamus, nisi divinus sit divinisque studiis operam dederit. *Cli.* Par est igitur, ut ais, si quis in re divina tardus et ineptus sit, ut is longe a rebus pulcherrimis arceatur. *Athen.* Scimusne igitur duo esse, quae faciunt, ut, quae supra de Diis exposita sunt, credantur? *Cli.* Quaenam? *Athen.* Unum quidem illud de anima supra dictum, quod antiquissima divinissimaque omnium sit, quorum motus, generationem sortitus, substantiam semper fluentem produxit. alterum de ordine, quo astra ceteraque feruntur: quae intellectus

ὅσων ἄλλων ἐγκρατὴς νοῦς ἐξὶ τὰ πᾶν διακεκοσμηκώς. ὁ γὰρ ἰδὼν ταῦτα μὴ φαύλως μηδ' ἰδιωτικῶς, οὐδεὶς οὕτως ἄθεος ἀνθρώπων ποτὲ πέφυκεν, ὃς οὐ τοὐναντίον ἔπαθεν ἢ τὸ προσδοκώμενον ὑπὸ τῶν
967 πολλῶν. οἱ μὲν γὰρ διανοοῦνται τοὺς τὰ τοιαῦτα μεταχειρισαμένους ἀχρονομία τε καὶ ταῖς μετὰ ταύτης ἀναγκαίαις ἄλλαις τέχναις ἀθέους γίγνεσθαι, καθεωρακότας ὡς οἷόν τε γιγνόμενα ἀνάγκαις πράγματ' ἀλλ' οὐ διανοίαις βουλήσεως ἀγαθῶν περὶ τε-
λουμένων.

ΚΛ. Τὸ δὲ δὴ πῶς ἔχον ἂν εἴη;

ΑΘ. Πᾶν, ὅ περ εἶπον, τοὐναντίον ἔχει νῦν τε καὶ ὅτε ἄψυχα αὐτὰ οἱ διανοούμενοι διενοοῦντο. θαύματα μὲν οὖν καὶ τότε ὑπεδύετο περὶ αὐτά, καὶ ὑπωπτεύετο τὸ νῦν ὄντως δεδογμένον, ὅσοι τῆς ἀκριβείας αὐτῶν ἥπτοντο, ὅπως μήποτ' ἂν ἄψυχα ὄντα οὕτως εἰς ἀκρίβειαν θαυμασοῖς λογισμοῖς ἂν ἐχρῆτο, νοῦν μὴ κεκτημένα· καί τινες ἐτόλμων τοῦτό γε αὐτὸ παρακινδυνεύειν καὶ τότε, λέγοντες ὡς νοῦς εἴη ὁ διακεκοσμηκὼς πάνθ' ὅσα κατ' οὐρανόν. οἱ δὲ αὐτοὶ πάλιν ἁμαρτάνοντες ψυχῆς φύσεως, ὅτι πρεσβύτερον εἴη σωμάτων, διανοηθέντες δὲ ὡς νεώτερον, ἅπανθ' ὡς εἰπεῖν ἔπος ἀνέτρεψαν πάλιν, ἑαυ-

ducens omnia exornavit. nemo enim, qui haec diligenter consideravit atque percepit, adeo impius unquam fuit, ut contra non sit affectus, quam multi suspicentur. plerique enim putant eos, qui haec tractant, astronomiae et aliis huiusmodi ad haec necessariis artibus dediti, a religione alienos esse. quippe cum necessitatem pro viribus, qua res fiunt, inspexerint, non voluntate divina boni gratia omnia gigni credere illos arbitrantur. *Cli.* Quomodo igitur id se habet? *Athen.* Contra se habet penitus nunc, et quando sine anima esse haec putabantur: quamvis etiam tunc, quicunque diligentius aliis illa perscrutabantur, mire veritatem tangebant. quod videlicet nunquam, si anima carerent, tam exquisita ratione uterentur, mentis expertia; audebant affirmare nonnulli. mentem coelestia omnia ornavisse. sed iidem ipsi, nescientes, animae naturam antiquiorem esse corporibus, omnia rursus, ut ita dixerim, immo vero se ipsos, everterunt, cum

τοὺς δὲ πολὺ μᾶλλον· τὰ γὰρ δὴ πρὸ τῶν ὀμμάτων πάντα αὐτοῖς ἐφάνη, τὰ κατ' οὐρανὸν φερόμενα, μεσὰ εἶναι λίθων καὶ γῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἀψύχων σωμάτων διανεμόντων τὰς αἰτίας παντὸς τοῦ κόσμου. ταῦτ' ἦν τὰ τότε ἐξειργασμένα πολλὰς ἀθεότητας καὶ δυσχερείας τῶν τοιούτων ἅπτεσθαι. καὶ δὴ καὶ λοιδορήσεις γε ἐπῆλθον ποιηταῖς, τοὺς φιλοσοφοῦντας κυσὶ ματαίαις ἀπεικάζοντας χρωμέναισιν ὑλακαῖς, ἄλλα τ' αὖ ἀνόητ' εἰπεῖν. νῦν δέ, ὅ περ εἴρηται, πᾶν τοὐναντίον ἔχει.

Κλ. Πῶς;

Αθ. Οὐκ ἔξι ποτὲ γενέσθαι βεβαίως θεοσεβῆ θνητῶν ἀνθρώπων οὐδένα, ὃς ἂν μὴ τὰ λεγόμενα ταῦτα νῦν δύο λάβῃ, ψυχήν τε, ὡς ἔξι πρεσβύτατον ἁπάντων ὅσα γονῆς μετείληφεν ἀθάνατόν τε ἄρχει τε δὴ σωμάτων πάντων, ἐπὶ δὲ τούτοισι δή, τὸ νῦν εἰρημένον πολλάκις, τόν τε εἰρημένον ἐν τοῖς ἄστροις νοῦν τῶν ὄντων τά τε πρὸ τούτων ἀναγκαῖα μαθήματα λάβῃ, τά τε κατὰ τὴν Μοῦσαν τούτοις τῆς κοινωνίας συνθεασάμενος χρήσηται πρὸς τὰ τῶν ἠθῶν ἐπιτηδεύματα καὶ νόμιμα συναρμοττόντως, ὅσα τε λόγον ἔχει, τούτων δυνατὸς ᾖ δοῦναι τὸν λόγον [ὅσα τε μή]. ὁ δὲ μὴ ταῦθ' οἷός 968

iuniorem putaverint. nam et quae ante oculos sunt, haec et in coele esse crediderunt. itaque terra, lapidibus aliisque inanimatis corporibus referta esse coelestia credentes, his causas totius mundi dederunt. his igitur factum est, ut, qui haec tractant, philosophi tanquam impii vulgo existimarentur, et a poëtis compararentur canibus frustra latrantibus, aliaque in eos plena stultitiae dicerentur. nunc autem, ut diximus, contra omnino se res habet. *Cli.* Quo pacto? *Athen.* Nunquam mortalis quispiam poterit Deum firmiter colere, qui haec duo antea non acceperit; primum, quod rerum omnium, quae generationis participes sunt, antiquissima anima est, atque etiam immortalis: cumque talis sit, omnibus dominatur. deinde, quod saepius diximus, veram esse mentem in astris non ignoraret: et, quae antecedunt, ad haec disciplinae ipsum non lateant. Musae etiam his convenientis non ignarus, ad mores componendos legesque servandas ipsa utatur: possitque earum rerum rationem reddere, quae rationem habent. qui vero ad virtutes publicas haec insuper non

τ' ὧν πρὸς ταῖς δημοσίαις ἀρεταῖς κεκτῆσθαι σχεδὸν ἄρχων μὲν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο ἱκανὸς ὅλης πόλεως, ὑπηρέτης δ' ἂν ἄλλοις ἄρχουσιν. ὁρᾷν δὴ χρεὼν νῦν, ὦ Κλεινία καὶ Μέγιλλε, ἤδη πρὸς τοῖς εἰρημένοις νόμοις ἅπασιν ὅσους διεληλύθαμεν, εἰ καὶ τοῦτον προσοίσομεν, ὡς φυλακὴν ἐσόμενον κατὰ νόμον χάριν σωτηρίας, τὸν τῶν ἀρχόντων νυκτερινὸν σύλλογον, παιδείας ὁπόσης διεληλύθαμεν κοινωνὸν γενόμενον· ἢ πῶς ποιῶμεν;

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ λῷστε, πῶς οὐ προσοίσομεν, ἄν πη καὶ κατὰ βραχὺ δυνηθῶμεν;

ΑΘ. Καὶ μὴν πρός γε τὸ τοιοῦτον ἁμιλληθῶμεν πάντες. ξυλλήπτωρ γὰρ τούτου γε ὑμῖν καὶ ἐγὼ γενοίμην ἂν προθύμως, πρὸς δ' ἐμοὶ καὶ ἑτέρους ἴσως εὑρήσω διὰ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτ' ἐμπειρίαν τε καὶ σκέψιν γεγονυῖάν μοι καὶ μάλα συχνήν.

ΚΛ. Ἀλλ', ὦ ξένε, παντὸς μὲν μᾶλλον ταύτῃ πορευτέον ᾗ περ καὶ ὁ θεὸς ἡμᾶς σχεδὸν ἄγει· τίς δὲ ὁ τρόπος ἡμῖν γιγνόμενος ὀρθῶς γίγνοιτ' ἄν, τοῦτ' ἤδη τὰ νῦν λέγωμέν τε καὶ ἐρευνῶμεν.

ΑΘ. Οὐκέτι νόμους, ὦ Μέγιλλε καὶ Κλεινία, περὶ τῶν τοιούτων δυνατὸν ἐξ νομοθετεῖν, πρὶν ἂν κοσμηθῇ· τότε δὲ κυρίους ὧν αὐτοὺς δεῖ γίγνεσθαι,

possederit, is nunquam ferme totius civitatis sufficiens princeps erit, sed aliorum minister. considerandum vero nunc, o Clinia et Megille, utrum praedictis legibus hunc ut apicem custodemque illarum apponere debeamus, ut salutis gratia nocturnus principum coetus adsit, disciplina, quam praediximus, praeditus. quid ergo agemus? *Cli.* Quid prohibet, optime vir, quo minus, quantulumcunque possumus, apponamus? *Athen.* Certe ad id contendere] omnes debemus. ego quidem libenter vobis opitulabor. forte etiam ob harum rerum peritiam alios quoque multos adiutores inveniam. *Cli.* Hac via, o hospes, maxime proficiscamur, qua Deus ipse ducere videtur. sed modum nunc, quo recte hoc fiat, excogitemus. *Athen.* Leges de istis, o Clinia et Megille, non ante scribi possunt, quam civitas universa fuerit exornata. tunc enim debita cum auctoritate constituendae viden-

νομοθετεῖν. ἀλλὰ ἤδη τὸ τὰ τοιαῦτα κατασκευάζον διδαχὴ μετὰ ξυνουσίας πολλῆς γίγνοιτ' ἄν, εἰ γίγνοιτο ὀρθῶς.

ΚΛ. Πῶς; τί τοῦτο εἰρῆσθαι φῶμεν αὖ;

ΑΘ. Πρῶτον μὲν δή που καταλεκτέος ἂν εἴη κατάλογος τῶν ὅσοι ἐπιτήδειοι πρὸς τὴν τῆς φυλακῆς φύσιν ἂν εἶεν ἡλικίαις τε καὶ μαθημάτων δυνάμεσι καὶ τρόπων ἤθεσι καὶ ἔθεσι. μετὰ δὲ τοῦτο, ἃ δεῖ μανθάνειν, οὔτε εὑρεῖν ῥᾴδιον οὔτε εὑρηκότος ἄλλου μαθητὴν γενέσθαι. πρὸς τούτοις δὲ χρόνους οὕς τε καὶ ἐν οἷς δεῖ παραλαμβάνειν ἕκαστα, μάταιον ταῦτ' ἐν γράμμασι λέγειν· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς τοῖς μανθάνουσι δῆλα γίγνοιτ' ἂν ὅτι πρὸς καιρὸν μανθάνεται, πρὶν ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἑκάστῳ που μαθήματος ἐπιξήμην γεγονέναι. οὕτω δὴ πάντα τὰ περὶ ταῦτα ἀπόῤῥητα μὲν λεχθέντα οὐκ ἂν ὀρθῶς λέγοιτο, ἀπῤόῤῥητα δὲ διὰ τὸ μηδὲν προῤῥηθέντα δηλοῦν τῶν λεγομένων.

ΚΛ. Τί οὖν δὴ ποιητέον ἐχόντων τούτων οὕτως, ὦ ξένε;

ΑΘ. Τὸ λεγόμενον, ὦ φίλοι, ἐν κοινῷ καὶ μέσῳ ἔοικεν ἡμῖν κεῖσθαι, καὶ εἴ περ κινδυνεύειν περὶ τῆς πολιτείας ἐθέλομεν ξυμπάσης, ἢ τρὶς ἕξ, φασίν, ἢ

tur. sed eo non aliter recte, quam doctrina multa et longo disputationis examine probabuntur. *Cli.* Quid hoc iterum sibi vult? *Athen.* Primum igitur coetus eorum hominum, qui aetate, doctrina, moribus, consuetudine, ad custodiam idonei sunt, constituatur: deinde, quae discenda sunt, ea nec invenire facile; et inventoris discipulum fieri arduum, tempora praeterea, in quibus percipere oportet singula, frustra scribentur. nec enim possunt ipsi, qui discunt, cognoscere, quando quid opportune discatur, antequam in eorum animo rei ipsius scientia sit. quae igitur in his palam dici non possunt, non recte tentantur. dici autem non posse inquam, quoniam si dicantur, nihil planius explicant. *Cli.* Cum haec ita se habeant, hospes, quid nobis agendum censes? *Athen.* Quod trito proverbio fertur, id nobis, o amici, nunc communiter competit, ac si de universa republica periculum subire velimus, faciunda omnia sunt ita ut ter sex vel tres talos

τρεῖς κύβους βάλλοντας, πάντα ποιητέον. ἐγὼ δ' ὑμῖν
969 συγκινδυνεύσω τῷ φράζειν τε καὶ ἐξηγεῖσθαι τά γε
δεδογμένα ἐμοὶ περὶ τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς τῆς
νῦν αὖ κεκινημένης τοῖς λόγοις. τὸ μέντοι κινδύ-
νευμα οὐ σμικρὸν οὐδ' ἑτέροις πισὶ προσφερὲς ἂν εἴη.
σοὶ δὴ τοῦτό γε, ὦ Κλεινία, μέλειν παρακελεύομαι·
σὺ γὰρ τὴν Μαγνήτων πόλιν, ἢ ᾧ ἂν θεὸς ἐπώ-
νυμον αὐτὴν ποιήσῃ, Ἡλέος ἀρεῖ μέγιστον κατασκευ-
άσας αὐτὴν ὀρθῶς, ἢ τό γε ἀνδρειότατος εἶναι δοκεῖν
τῶν ὕστερον ἐπιγιγνομένων οὐκ ἐκφεύξει ποτέ. ἐάν γε 10
μὴν οὗτος ἡμῖν ὁ θεῖος γένηται ξύλλογος, ὦ φίλοι
ἑταῖροι, παραδοτέον τούτῳ τὴν πόλιν, ἀμφισβήτη-
σίς τ' οὐκ ἐς οὐδεμία οὐδενὶ τῶν νῦν παρὰ ταῦ-
θ' ὡς ἔπος εἰπεῖν νομοθετῶν, ὄντως δὲ ἔξαι σχεδὸν
ὕπαρ ἀποτετελεσμένον οὗ σμικρῷ πρόσθεν ὀνείρα-
τος ὡς τῷ λόγῳ ἐφηψάμεθα, κεφαλῆς νοῦ τε κοι-
νωνίας εἰκόνα τινά πως ξυμμίξαντες, ἐὰν ἄρα ἡμῖν
οἵ τε ἄνδρες ἀκριβῶς ξυμμιχθῶσι, παιδευθῶσί τε
προσηκόντως, παιδευθέντες τε ἐν ἀκροπόλει τῆς χώ-
ρας κατοικήσαντες φύλακες ἀποτελεσθῶσιν οἵους ἡμεῖς 20
οὐκ εἴδομεν ἐν τῷ πρόσθεν βίῳ πρὸς ἀρετὴν σωτη-
ρίας γενομένους.

ΜΕ. Ὦ φίλε Κλεινία, ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν εἰ-

iaciamus. equidem periculum id vobiscum subibo, dicendo atque exponendo, quae mihi de hac disciplina et educatione, quam modo tetigimus, videbuntur. periculum autem parvum non est nec aliis simile. quod tibi, o Clinia, curae modo esse iubeo. tu enim in Magnesiensium urbe, vel illa cui Deus ipsam cognominem faciet, summa florebis gloria, si recte ipsam constitues: certe nunquam effugies, quin posteriorum omnium fortissimus videaris. si ergo divinus hic coetus nobis, o amici, constituetur, huic civitas erit tradenda. neque his reliqui legumlatores tanquam minus sufficientibus adversabuntur. profecto, quod paulo ante quasi somniantes verbis tetigimus, quando capitis mentisque communionem per imaginem quandam attulimus, id paene vigilantes perficiemus, si nobis hi viri exquisite docti convenerint et in arce regionis habitaverint, custodes civitatis constituti, quales nunquam nos in praeterita vita ad custodiam agendam fuisse cognovimus. *Meg.* Ex omnibus, quae diximus, o amice Clinia,

ρημένων ἁπάντων ἢ τὴν πόλιν ἐατέον τῆς κατοικίσεως ἢ τὸν ξένον τόνδε οὐκ ἀφετέον, ἀλλὰ δεήσεσι καὶ μηχαναῖς πάσαις κοινωνὸν ποιητέον ἐπὶ τὴν τῆς πόλεως κατοίκισιν.

ΚΛ. Ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Μέγιλλε, καὶ ἐγώ τε ποιήσω ταῦθ' οὕτω καὶ ξυλλάμβανε.

ΜΕ. Ξυλλήψομαι.

patet aut huiusmodi civitatis constitutionem praetermittendam esse, aut hunc hospitem non dimittendum, sed precibus modisque omnibus socium ad disponendam civitatem accipiendum. *Cli.* Probe loqueris, o Megille. ego quidem sic prorsus efficiam: sed tu quoque opem feras. *Meg.* Feram equidem.

ΕΠΙΝΟΜΙΣ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΞΕΝΟΣ, ΚΛΕΙΝΙΑΣ ΚΡΗΣ,
ΜΕΓΙΛΛΟΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣ.

ATHENIENSIS HOSPES, CLINIAS CRETENSIS,
MEGILLUS LACEDAEMONIUS.

Πρὸς μὲν τὸ τῆς ὁμολογίας ἥκομεν ἅπαντες ὀρθῶς, 973
ὦ ξένε, τρεῖς ὄντες, ἐγὼ καὶ σὺ καὶ Μέγιλλος ὅδε, τὸ
τῆς φρονήσεως ἐπισκεψόμενοι τίνι ποτὲ χρὴ λόγῳ διεξ-
ελθεῖν, ὃ τὴν ἀνθρωπίνην ἕξιν φαμέν, ὅταν διανο-
ηθῇ, κάλλιστ' ἔχειν ποιεῖν πρὸς φρόνησιν, ὅσην δυνατὸν
ἀνθρώπῳ σχεῖν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὡς φαμεν, ἅπαντα
διεξήλθομεν ὅσα ἦν περὶ νόμων θέσιν· ὃ δὲ μέγιστον
εὑρεῖν τε καὶ εἰπεῖν, τί ποτε μαθὼν θνητὸς ἄνθρω-
πος σοφὸς ἂν εἴη, τοῦτο οὔτε εἴπομεν οὔτε εὕρομεν.
νῦν δὲ πειρώμεθα τοῦτο μὴ καταλιπεῖν· σχεδὸν γὰρ
ἀτελὲς ἂν πράξαιμεν οὗ χάριν ἅπαντες ὡρμήσαμεν, ὡς
φανερὰ ποιήσοντες ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους.

ΑΘ. Ὦ φίλε Κλεινία, καλῶς μὲν λέγεις, ἄτοπον
μὴν ἀκούσεσθαί σε λόγον οἶμαι, καί τινα τρόπον οὐκ
ἄτοπον αὖ. πολλοὶ γὰρ δὴ προστυχεῖς τῷ βίῳ γιγνό-

Iam, ut communiter statueramus, huc tandem omnes tres, o hospes, recte pervenimus, ego et tu et hic Megillus, de prudentia quaesituri, qua ratione illud attingere valeamus, quo intellecto humanus habitus optime se, quantum natura fert, ad prudentiam habet. cetera enim, quae ad ferendas leges pertinebant, iam tractavimus. quod vero et inventu et dictu maximum est, quonam videlicet, si cognitum sit, sapiens homo fiat, neque invenimus neque diximus. verum nullo pacto praetermittendum censeo, ne fere imperfectum illud relinquamus, cuius aperiendi gratia hucusque profecti sumus. *Athen.* Scite loqueris, o amice Clinia: sermonem vero quendam nunc mirum, et rursus quodammodo non mirum, auditurum te puto. multi enim fluctibus hu-

μενοι τὸν αὐτὸν λόγον φέρουσιν, ὡς οὐκ ἔξαι μακάριον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος οὐδ' εὐδαιμον. ἔπου δὴ καὶ ξύνιδε ἄν σοι δοκῶ κἀγὼ μετ' αὐτῶν καλῶς τοῦ τοιούτου πέρι λέγειν. οὔ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων. μέχρι περ ἂν ζῶμεν τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων, ὧν ἕνεκά τις προθυμοῖτ' ἂν ζῶν τε ὡς κάλλις' ἂν ζῷη κατὰ δύναμιν καὶ τελευτήσας τελευτῆς τοιαύτης τυχεῖν. λέγω δ' οὐδὲν σοφόν, ἀλλ' ὅ περ ἅπαντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι γιγνώσκομέν τινα τρόπον, ὡς ἐξ ἀρχῆς τὸ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπαντι ζώῳ. πρῶτον μὲν τὸ μετασχεῖν τῆς τῶν κυουμένων ἕξεως, ἔπειτ' αὖ τὸ γίγνεσθαι, καὶ ἔτι τὸ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι, διὰ πόνων μυρίων
974 ταῦτα γίγνεσθαι ξύμπαντα, ὥς φαμεν ἅπαντες. καὶ χρόνος βραχὺς ἄν τις εἴη πρὸς λογισμὸν μή τοι τῶν μοχθηρῶν, ἀλλ' ὃν πᾶς ἂν ὑπολάβοι μέτριον. οὗτος δὲ σχεδὸν ἀναπνοὴν δοκεῖ ποιεῖν τινὰ κατὰ μέσον πη βίον τὸν ἀνθρώπινον. ταχύ γε μὴν ἐπιλαβὸν γῆρας ὀντινοῦν ποιήσαι ἂν μήποτ' ἐθελῆσαι πάλιν ἀναβιῶναι, λογισάμενον τὸν βεβιωμένον ἑαυτῷ βίον, ὅς τις μὴ τυγχάνει παιδικῆς δόξης μεξὸς ὤν. τούτων δὴ τί

ius vitae iactati illud praedicant humanum genus felix atque beatum esse non posse. attende igitur et considera, utrum et ipse recte hac de re dicere videar. impossibile arbitror homines in hac vita, praeter admodum paucos, felicitatem et beatitudinem assequi. bona tamen spes est, ut post mortem quis ea omnia consequatur, quorum desiderio accensus optime pro viribus egit vitam atque exegit. nec inauditum aliquid novumque adduco, sed quod barbari omnes et Graeci modo quodam cognoscimus. nemo enim ignorat, quanta sit in prima generatione animalium difficultas, in conceptione et utero primum, deinde in nativitate et partu, postea in nutritione atque educatione. nam per mille labores fieri haec non ignoramus. breve autem tempus est, non solum respectu diuturnitatis malorum, verum etiam quocunque modo quis cogitet, quod quasi circa humanae vitae medium respirare parumper nos facit. sed cito tristis senectus superveniens efficit, ne quis optet rursus in vitam redire, cum praeteritas molestias cogitet, nisi puerili opinione feratur. quae omnia ita

ποτέ μοι τεκμήριον; ὅτι πέφυκε ταύτῃ τὸ νῦν ζητούμενον τῷ λόγῳ. ζητοῦμεν δὲ δὴ τίνα τρόπον σοφοὶ γενησόμεθα, ὡς οὔσης τινὸς ἑκάστοις ταύτης τῆς δυνάμεως. ἡ δὲ φυγῇ φεύγει τότε ὅταν τις πρός τινα φρόνησιν ἴῃ τῶν λεγομένων τεχνῶν ἢ φρονήσεων ἤ τινων ἄλλων τοιούτων ὡς οἰόμεθα ἐπιστημῶν, ὡς ἀξίας τούτων οὐδεμιᾶς οὔσης ἐπίκλησιν ῥηθῆναι τῆς περὶ ταῦτα σοφίας τἀνθρώπινα, τῆς δὲ αὖ ψυχῆς σφόδρα πεποιθυίας καὶ μαντευομένης, ὡς οὔσης αὐτῇ κατά τινα φύσιν ταύτης, τίς δ' ἔστι καὶ πότε καὶ πῶς, οὐ πάνυ δυναμένης ἐξευρίσκειν. ἆρ' οὐ τούτῳ σφόδρα προσέοικ' ἡμῶν ἡ περὶ σοφίαν ἀπορία καὶ ζήτησις, πλείων τῆς ἐλπίδος ἑκάστῳ γιγνομένη τῶν ὅσοι ἐν ἡμῖν δυνατοὶ γίγνονται φρονίμως αὐτοὺς ἄλλους τε ἐξετάσαι συμφώνως διὰ λόγων πάντων καὶ πάντῃ λεγομένων; ταῦτ' οὐχ οὕτως ἢ ταύτῃ ξυμφήσομεν ἔχειν;

ΚΛ. Ξυμφήσομεν ἐπ' ἐλπίδ' ἴσως ταῦτ', ὦ ξένε, τῇ μετὰ σοῦ κατὰ χρόνον ἂν γενομένῃ, δοξάσαι περὶ αὐτῶν εἰσαῦθις τὸ ἀληθέστατον.

ΑΘ. Τὰς ἄλλας τοίνυν ὅσαι ἐπιστῆμαι μέν εἰσι λεγόμεναι, σοφὸν δὲ οὐκ ἀποτελοῦσι τὸν λαμβάνοντά τε αὐτὰς καὶ ἔχοντα, πρῶτον διεξιτέον, ὅπως ταύτας

se habere, illud mihi argumento est, quod modo rimamur. quaerimus enim, quonam pacto fieri sapientes possimus, quasi aliqua huiusmodi vis singulis insit. quae quidem tunc nos fugit, quando ad aliquam earum facultatem, quae artis vel prudentiae vel scientiae nomine communiter appellantur, quis perrexerit: tanquam nulla istarum in huiuscemodi humanis rebus digna sit sapientiae vocabulo nuncupari; animus tamen valde confidat, vaticinetur-que aliquam huiusmodi vim sibi secundum naturam inesse; quae vero sit et quando et quomodo adsit, facile invenire non possit. nonne dubitatio et inquisitio haec nostra de sapientia huc spectat maxime? plena nimirum spe in singulis, quicunque et se ipsos et alios prudenter concorditerque possunt in omni genere sermonis disputationisque examinare. itane, an aliter, haec se habere dicemus? *Cli.* Nos quidem, hospes, ista concedimus, sperantes videlicet, una tecum deinceps ad verissimam de his sententiam perventuros. *Athen.* Alias igitur artes, quae cum scientiae appellentur, hominem sapientem non faciunt, primum

ἐκποδὼν θέμενοι πειρώμεθα ἐκείνας ὧν δεόμεθα παραθέσθαι τε καὶ παραθέμενοι μανθάνειν. Πρῶτον μὲν τοίνυν ὧν πρῶτον δεῖ θνητῷ γένει, ἴδωμεν ὡς εἰσὶ μὲν ἀναγκαιότατα σχεδὸν ἀληθῶς τε πρῶται, ὁ δὲ ἐπιστήμων αὐτῶν γιγνόμενος, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔδοξέ τις εἶναί ποτε σοφός, οὔκουν νῦν γε οὔτε σοφὸς εἶναι δοξάζεται ὀνείδη τε ἴσχει μᾶλλον ἀπὸ τῆς τοιαύ-
975 της ἐπιστήμης. ἐροῦμεν δὴ αἵ τ' εἰσὶ καὶ ὅτι πᾶς ἀνὴρ αὐτάς, σχεδὸν ὅσοις ἀγὼν πρόκειται τοῦ δοκεῖν ὡς ἄριστον ἄνδρα ξυμβῆναι γενόμενον ἄν, φεύγει διὰ τὰς 10 πτήσεις τῆς φρονήσεώς τε καὶ ἐπιτηδεύσεως. ἔξω δὴ πρῶτον μὲν ἡ τῆς ἀλληλοφαγίας τῶν ζώων ἡμᾶς τῶν μέν, ὡς ὁ μῦθός ἐστι, τὸ παράπαν ἀποστήσασα, τῶν δὲ εἰς τὴν νόμιμον ἐδωδὴν καταστήσασα. ἴλεῳ δ' ἡμῖν οἱ πρόσθεν εἴησάν τε καὶ εἰσὶν· οἵ τινες μὲν γὰρ οὖν ἐλέγομεν, πρῶτοι χαιρέτωσαν. ἡ δ' οὖν ἀλφίτων τε καὶ ἀλεύρων ποίησις ἅμα καὶ τροφὴ καλὴ μὲν καὶ ἀγαθή, σοφὸν δὲ ἄνδρα τελέως οὐκ ἐθελήσει ποτὲ ἀπεργάσασθαι· τοῦτο γὰρ αὐτό, ἡ τῆς ποιήσεως ἐπίκλησις, τῶν ποιουμένων αὐτῶν δυσχέρειαν ἀπεργάζοιτ' ἄν. σχεδὸν 20 δ' οὐδὲ ἡ χώρας ξυμπάσης γεωργία· οὐ γὰρ τέχνῃ ἀλλὰ φύσει κατὰ θεὸν πάντες φαινόμεθα γῆν μετα-

percurramus, ut illis remotis eas, quibus egemus, admoveamus comparemusque et facta comparatione discamus. atque eas inprimis videamus, quibus humanum genus maxime indiget. vere enim hae primae sunt et maxime omnium necessariae, quarum artifices, quamvis ab initio sapientes visi sint, nunc tamen et sapientes non habentur et propter eas artes vituperantur. dicendum igitur, quaenam hae sint, et quod, quicunque optimi viri cupiunt videri, artium huiusmodi studia fugiant. prima vero sit, quae ab humanarum carnium esu, qui ferarum ritu quondam inter homines inoleverat, ut fabulae ferunt, abstinere iussit et ad victum modestiorem nos revocavit. in quo sane prisci homines quamvis mansuete et humaniter nobis consuluerint, valeant tamen. nec sapientiae nomen usurpent. deinde cibi cerealis artificium utile quidem et pulchrum, sed sapientem absolute virum nunquam efficiet. difficultatem enim et molestiam potius quam sapientiam afferet. neque etiam agricultura id faciet. non enim arte, sed natura et Dei quodam favore terras culturam aggressi

κεχειρίσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἡ τῶν οἰκήσεών γε ξυνυφὴ καὶ ξύμπασα οἰκοδομία καὶ σκευῶν πάντων ἀπεργασική, χαλκεία τε καὶ ἡ τῶν τεκτονικῶν καὶ πλαξικῶν καὶ πλεκτικῶν καὶ ἔτι ξυμπάντων ὀργάνων παρασκευή, δήμῳ τὸ πρόσφορον ἔχουσα, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρετῇ λεγομένη. καὶ μὴν οὐδ' ἡ ξύμπασα θηρευτική, πολλή περ καὶ τεχνικὴ γεγονυῖα, τό γε μεγαλοπρεπὲς σὺν τῷ σοφῷ οὐκ ἀποδίδωσιν. οὐ μὴν οὐδὲ μαντική γε οὐδ' ἑρμηνευτικὴ τὸ παράπαν· τὸ λεγόμενον γὰρ οἶδε μόνον, εἰ δ' ἀληθές, οὐκ ἔμαθεν. Ὅτε δὴ τὴν τῶν ἀναγκαίων ὁρῶμεν κτῆσιν διὰ τέχνης μὲν ἀπεργαζομένην, τούτων δὲ οὐδεμίαν οὐδένα σοφὸν ποιοῦσαν, τό γε μετὰ τοῦτο παιδιά τις ἂν λείποιτο, μιμητικὴ μὲν τὸ πλεῖσον, ἀλλ' οὐδαμῇ σπουδαία. πολλοῖς μὲν γὰρ ὀργάνοις μιμοῦνται, πολλοῖς δ' αὐτῶν τῶν σωμάτων οὐ πάντως εὐσχήμοσι μιμήσασι, τά τε κατὰ λόγους καὶ Μοῦσαν πᾶσαν, καὶ ὅσων γραφικὴ μήτηρ, πολλῶν καὶ παντοίων ποικιλμάτων ἀποτελουμένων ἐν πολλοῖς ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γένεσιν. ὧν σοφὸν οὐδένα εἰς οὐδὲν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ δημιουργοῦντα ἡ μιμητικὴ παρέχεται. Πάντων δ' ἐξειργασμένων τὸ λοιπὸν βοήθεια γίγνοιτ' ἂν μυρία μυρίοις, ἡ μὲν μεγίστη τε καὶ εἰς πλεῖστα πολεμικὴ κλη-

videmur. sed nec domorum constructio, et reliqua omnis aedificatio, supellectiliumve effectio, nec aeraria vel lignaria fabrica, aut figulina, aut textura, nec instrumentorum omnium artificia, quae plebi accommodata, nihil ad virtutem afferunt. venatrix etiam ars omnis, quamvis varia et ingeniosa sit, magnificentiam tamen sapientiamque non tribuit. sed nec divinatio aut interpretatio ulla. nam etsi, quae dicuntur, cognoscit, utrum tamen vera sint necne, non intelligit. postquam vero nullam earum artium, quibus necessaria parantur, sapientem hominem facere nobis constitit, reliqua est imitatrix quaedam facultas minime seria. saepe enim instrumentis imitatio fit, plerumque deformibus corporum gestibus et figuris. in eloquio etiam et Musis imitatio est, et in fingendo pingendoque, ubi multa et varia in corporibus, tam duris quam mollibus, exprimuntur. horum nihil hominem imitationi deditum sapientem reddit. imitationes vero sublata artes illae restant, quae in ferendo auxilio versari videntur. hae quidem multae et variae sunt, sed omnibus bella-

θεῖα στρατηγικὴ τέχνη, εὐδοκιμωτάτη πρὸς χρείαν. πο-λυτιμίας πλείστης δεομένη, μᾶλλον δὲ ἀνδρείᾳ καὶ φύσει
976 ἢ σοφίᾳ δεδομένη. ἣν δὲ καλοῦσι μὲν ἰατρικήν, ἀμύ-θουσα δέ που καὶ αὕτη τοῖς ζῴοις ὥραις ψύχους καὶ καύμασιν ἀκαίροις καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀμύνει τὴν τῶν ζῴων φύσιν. εὐδοκιμεῖ δὲ οὐδὲν τούτων εἰς σοφίαν τὴν ἀληθεστάτην· ἀμέτρῳ γὰρ δόξῃ φέρεται το-παζόμενα. βοηθοὺς δέ που καὶ τοὺς κυβερνήτας ἔτι καὶ τοὺς ναύτας φαμέν, καὶ τούτων ἀτὰρ σοφὸν μηδένα τις ἡμᾶς παραμυθούμενος ἐξ ἁπάντων ἀναγ-γελλέτω· οὐδὲ γὰρ ἂν εἰδείη τις πνεύματος ὀργὴν οὐδὲ φιλίαν, ὃ προσφιλὲς ἅπασῃ κυβερνητικῇ. καὶ μὴν οὐ-δ' ὁπόσοι βοηθοὶ δίκαις ἐν τῇ τοῦ λέγειν ῥώμῃ φασὶ γίγνεσθαι, μνήμῃ καὶ τριβῇ, δόξης ἤθεσι προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀληθείας δὲ τῶν ὄντως δικαίων ἐκτὸς πα-ρεσφαλμένοι. λοιπὴ δ' ἔτι πρὸς δόξαν σοφίας ἄτοπός τις δύναμις, ἣν φύσιν ἂν οἱ πολλοὶ μᾶλλον ἢ σο-φίαν ὀνομάσειαν, τότε ὅταν τινά τις ξυννοῇ ῥᾳδίως μὲν ὅ τί περ ἂν μανθάνῃ μανθάνοντα, μάλα δὲ πολλὰ καὶ ἀσφαλῶς μνημονεύοντα, ὅταν τε τὸ πρόσφορον ἑκάστῳ διαμνημονεύῃ τις, ὅτι γιγνόμενον ἂν πρέποι, τοῦτο

trix, quam imperatoriam vocant, excellit. haec summopere propter usum probatur, sed felicitate maxime indiget, et fortitudine magis naturali quam sapientia perficitur. medicina quoque nobis opitulatur contra immoderati frigoris et caloris impetum ceterorumque huiusmodi, quibus natura animalium laeditur: sed horum nihil ad sapientiam veram conducit: incertis enim coniecturis opinionibusque procedunt. nautas quin etiam gubernatoresque ferre auxilium non negabimus: nec tamen eorum quemquam sapientem vocari ab aliquo permittemus. nullus enim eorum iram ventorum amicitiamve cognoscit: quod et optimum est et maxime in gubernandi arte requiritur. neque etiam sapientes dici eos volumus, qui litigantibus dicendi viribus adsunt; quippe cum memoria et usu opinionis moribus se accommodent, et a verae iustitiae intelligentia procul aberrent. reliqua est mira quaedam vis, quae sibi opinionem sapientiae similiter vendicat, quam naturam magis quam sapientiam multi dicerent. haec in eo consistit, quando facile quispiam discit, quae velit, et multa diu ac firmiter meminit, et quod unicuique idoneum est, cum

δὲ ταχὺ δρᾷ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα οἱ μὲν φύσιν, οἱ δὲ σοφίαν, οἱ δὲ ἀγχίνοιαν θήσουσι φύσεως· σοφὸν δὲ ὄντως οὐδένα τούτων οὐδεὶς τῶν ἐμφρόνων ἐθελήσει ποτὲ καλεῖν.

Ἀλλὰ μὴν δεῖ φανῆναί γέ τινα ἐπιζήμιην, ἣν ἔχων σοφὸς γίγνοιτ' ἂν ὁ σοφὸς ὄντως ὢν καὶ μὴ μόνον δοξαζόμενος. ἴδωμεν δή. χαλεπῷ μὲν γὰρ λόγῳ παντάπασιν ἐπιχειροῦμεν, ἑτέραν πάρεξ τῶν εἰρημένων εὑρεῖν, ἣ σοφία μὲν λέγοιτ' ἂν ὄντως τε καὶ εἰκότως, ὁ δὲ λαβὼν οὔτε βάναυσος οὔτ' ἠλίθιος ἔξαι, σοφὸς δὲ καὶ ἀγαθὸς δι' αὐτὴν πολίτης τε καὶ ἄρχων καὶ ἀρχόμενος ἐνδίκως ἔξαι πόλεως ἅμα καὶ ἐμμελής. κατίδωμεν δὴ ταύτην πρώτην, τίς ποτ' ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιζήμη μία διεξελθοῦσα ἢ μὴ παραγενομένη τῶν νῦν παρουσῶν ἀνοητότατον ἂν καὶ ἀφρονέστατον παράσχοι τὸ ζῶον τὸ τῶν ἀνθρώπων. οὐ δὴ τοῦτό γε πάνυ χαλεπόν τῳ κατιδεῖν. μία γὰρ ὡς εἰπεῖν πρὸς μίαν ἡ τὸν ἀριθμὸν δοῦσα παντὶ τῷ θνητῷ γένει, τοῦτ' ἂν δράσειε. θεὸν δ' αὐτὸν μᾶλλον ἢ τινα τύχην ἡγοῦμαι δόντα ἡμῖν σώζειν ἡμᾶς. ὃν δὲ θεὸν ἡγοῦμαι, φράζειν χρή, καί περ ἄτοπον ὄντα καί πως οὐκ ἄτοπον αὖ· πῶς γὰρ

oporteat, cito et commode reddit. haec enim omnia alii naturam, alii sapientiam, alii naturae sollertiam nuncupabunt. sed nullus mentis compos vere sapientem propter haec esse quemquam concedet. verum tamen necesse est scientiam aliquam inveniri, quam quisquis habuerit, non solum videatur, sed revera sit sapiens. attentione opus est. nam arduam omnino rem aggressi sumus, qui aliam praeter dictas artes scrutemur, quae iure sapientia vera dicatur: quam qui adeptus est, nec abiectus nec stultus erit, sed sapiens bonusque propter ipsam civis, modestusque civitatis princeps et subditus. hanc igitur primam inspiciamus, quae ex omnibus humanis artibus ita se habet, ut, si haec una semoveatur, amentissima et insipientissima hominis natura reddatur. non est autem hoc inventu difficile. nam si unam unam conferes, illa, quae numerum mortalium generi dedit, id profecto efficiet. Deum autem aliquem magis quam fortunam ad salutem nostram hoc munus nobis arbitror contulisse. quem vero Deum putem, vobis dicam, etiamsi absurdus videbor et rursus modo alio non absurdus. nam ipsum bonorum omnium

τὸν ἀγαθῶν αἴτιον ἡμῖν ξυμπάντων οὐ καὶ τοῦ πολὺ
977 μεγίστου, τῆς φρονήσεως, αἴτιον ἡγεῖσθαι δεῖ γεγονέναι; τίνα δὴ καὶ σεμνύνων ποτὲ λέγω θεόν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία; σχεδὸν οὐρανόν, ὃν καὶ δικαιότατον, ὡς ξύμπαντες ἄλλοι δαίμονες ἅμα καὶ θεοί, τιμᾶν τε καὶ εὔχεσθαι διαφερόντως αὐτῷ. τὸ δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἴτιον ἀγαθῶν πάντων ἡμῖν αὐτὸν γεγονέναι πάντες ἂν ὁμολογοῖμεν. δοῦναι δὲ ἅμα καὶ ἀριθμὸν ἡμεῖς γε ὄντως αὐτὸν φαμέν, ἔτι δὲ καὶ δώσειν, ἐάν τις θέλῃ ξυνακολουθεῖν. ἐὰν γὰρ ἴῃ τις ἐπὶ θεωρίαν ὀρ- 10
θὴν τὴν τοῦδε, εἴτε κόσμον εἴτε Ὄλυμπον εἴτε οὐρανὸν ἐν ἡδονῇ τῷ λέγειν, λεγέτω μέν, ἀκολουθείτω δὲ ὅπῃ ποικίλλων αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σρέφων ἄξρα πάσας διεξόδους ὥρας τε καὶ τροφὴν πᾶσι παρέχεται. καὶ τὴν ἄλλην δὲ οὖν φρόνησιν, ὡς φαῖμεν ἄν, σὺν ἀριθμῷ παντί, καὶ τἆλλ' ἀγαθά· τοῦτο δὲ μέγιστον, ἐάν τις τὴν ἀριθμῶν αὐτοῦ δόσιν δεξάμενος ἐπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν περίοδον.

Ἔτι δὲ σμικρὸν ἐπανελθόντες πως τοῖς λόγοις ἀναμνησθῶμεν ὅτι καὶ μάλ' ὀρθῶς ἐνοήσαμεν ὡς, εἴ 20
περ ἀριθμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν, οὐκ ἄν ποτέ τι φρόνιμοι γενοίμεθα. οὐ γὰρ ἂν ἔτι

auctorem, cur non etiam maximi boni, prudentiae dico, causam arbitrabimur? quem vero Deum laudibus, o Megille et Clinia, effero? coelum ferme: quod par est, sicut daemones alii simul omnes ceterique Dei faciunt, nos quoque honoribus colere ac praecipue adorare. atqui ceterorum omnium bonorum causam nobis coelum fuisse omnes confiterentur. dedisse praeterea numerum, atque etiam, si quis observare velit, daturum, nos affirmamus. quod quidem is assequetur, qui in rectam eius speculationem ascenderit, sive mundum sive Olympum sive coelum id libeat appellare, dummodo varietates ipsius consideret, et quomodo anfractu circuituque astrorum diversa efficiat tempora, alimentaque animalibus largiatur, ac sapientiam una cum numero ceterisque bonis, hominibus tribuat. id vero maximum est, si quis, numerorum munus ab eo suscipiens, omnem percurrat circuitum. sed memoria repetamus dictum, et rectissime quidem, in superioribus a nobis fuisse, si quis ab hominum natura numerum auferat, nunquam prudentes nos fore. nunquam enim

ποτὲ ψυχὴ τούτου τοῦ ζώου πᾶσαν ἀρετὴν λάβοι σχεδόν, ὅτου λόγος ἀπείη. ζῶον δὲ ὅ τι μὴ γιγνώσκοι δύο καὶ τρία μηδὲ περιττὸν μηδὲ ἄρτιον, ἀγνοοῖ δὲ τὸ παράπαν ἀριθμόν, οὐκ ἄν ποτε διδόναι λόγον ἔχοι περὶ ὧν αἰσθήσεις καὶ μνήμας μόνον εἴη κεκτημένον· τὴν δὲ ἄλλην ἀρετήν, ἀνδρίαν καὶ σωφροσύνην, οὐδὲν ἀποκωλύει. ϛερόμενος δὲ ἀληθοῦς λόγου σοφὸς οὐκ ἄν ποτε γένοιτο. ὅτῳ δὲ σοφία μὴ προσείη, πάσης ἀρετῆς τὸ μέγιϛον μέρος, οὐκ ἄν ἔτι τελέως ἀγαθὸς γενόμενος εὐδαίμων ποτὲ γένοιτο. οὕτως ἀριθμὸν μὲν ἀνάγκη πᾶσα ὑποτίθεσθαι· διότι δὲ τοῦτο ἀνάγκη, λόγος ἔτι πλείων πάντων γίγνοιτ' ἄν τῶν εἰρημένων. ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν ὀρθῶς ῥηθήσεται, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν λεγόμενα, ἃ νῦν δὴ διήλθομεν ἐῶντες εἶναι πάσας τὰς τέχνας, οὐδὲ τούτων ἓν οὐδὲν μενεῖ, πάντα δ' ἀπολεῖται τὸ παράπαν, ὅταν ἀριθμητικήν τις ἀνέλῃ. Δόξειε δ' ἄν ἱκανῶς τισὶ βραχέων ἕνεκα ἀριθμοῦ δεῖσθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰς τὰς τέχνας ἀποβλέψασι. καί τοι μέγα μὲν καὶ τοῦτο· εἰ δέ τις ἴδοι τὸ θεῖον τῆς γενέσεως καὶ τὸ θνητόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεοσεβὲς γνωρισθήσεται καὶ ἀριθμὸς ὄντως, οὐκ ἄν 978

ferme animalis huius anima virtutem omnem percipiet, a quo rationem abstuleris: nec animal, quod duo et tria, et par et impar, ac numerum prorsus ignorat, rationem de rebus reddere unquam poterit, quas sensu solum atque memoria percipit. reliquam vero virtutem, fortitudinem dico et temperantiam, habere nihil prohibet. qui autem verae rationis est expers, is quomodo sapiens unquam evadet? cui vero deerit sapientia, universae virtutis pars maxima, is, cum bonus absolute esse non possit, nunquam beatitudinem assequetur. ita necesse est omnino numerum praesupponere: idque necessarium esse, pluribus etiam rationibus monstrari licet. sed recte nunc ratione hac ostenditur, quod ceterae artes, quas omnes paulo ante enumeravimus, sublato numero penitus evanescent. forte vero, qui de artibus cogitabit, pauca esse arbitrabitur, in quibus humanum genus numero indiget; quamvis et hoc magnum sit. verum si quis, quod divinum in generatione et quod mortale est, inspexerit, qua in re pietas erga Deos et verus numerus cognoscetur; is profecto

inveniet nullum vatem, quantae virtutis causa nobis numerus sit, si modo universus affuerit, comprehendere posse. nam et tota musica motus et vocum numero indiget. et quod maximum est, bonorum quidem omnium, mali vero nullius causam esse numerum hinc facile cognoscere possumus, quod irrationalis et inordinata, deformis, inepta inconcinnaque agitatio, omnia denique, in quibus mali quippiam inest, omni numero carent. quod sane, qui beatus tandem futurus est, ignorare non debet. et qui iustum, bonum, honestum ceteraque huiusmodi ignoraverit, nec veram opinionem de his acceperit, ad se ipsum et alios persuadendos numeri rationisque vi uti non poterit. sed consideremus iam, quomodo numero uti didicimus. age, unde unum et duo percepimus? ut illud animadverteremus, ad quod cognoscendum ab universo naturam vimque accepimus. profecto cum multis animalium natura negaverit, ne a patre queant usum numeri discere, nobis id primum indidit Deus, ut possi-

in eo, quod ostenditur, numerum intelligere. deinde osten-

φοεῖν, ἔπειτ' ἔδειξε καὶ δείκνυσιν. ὧν τί κάλλιον ἢν ἑνὸς ἄν τις θεάσαιτο πλὴν τὸ τῆς ἡμέρας γένος; εἶτα εἰς τὸ τῆς νυκτὸς ἔλθοι μέρος ἔχων ὄψιν, ὅθεν ἕτερον πᾶν αὐτῷ φαίνοιτ' ἄν· καὶ ἑλίττων δὴ ταῦτα αὐτὰ ὄντα μὴ παύηται πολλὰς μὲν νύκτας, πολλὰς δὲ ἡμέρας, ἃς οὐρανὸς οὐδέποτε παύεται διδάσκων ἀνθρώπους ἕν τε καὶ δύο, πρὶν ἄν καὶ ὁ δυσμαθέστατος ἱκανῶς μάθῃ ἀριθμεῖν. ὡς γὰρ καὶ τρία καὶ τέτταρα καὶ πολλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἐπινοήσειεν ἂν ὁρῶν ταῦτα. καὶ ἐκ τούτων ἓν ἐποίησε τὴν σελήνην ὁ θεὸς ἀπεργασάμενος, ἣ τοτὲ μὲν μείζων φαινομένη, τοτὲ δ' ἐλάττων διεξῆλθεν ἄλλην ἀεὶ φαίνουσα ἡμέραν, μέχρι πεντεκαίδεκα ἡμερῶν καὶ νυκτῶν· αὕτη δ' ἔστι περίοδος, εἰ βούλεταί τις τὸν κύκλον ἕνα ὅλον εἰς ἓν τιθέναι, ὥστε ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ τὸ δυσμαθέστατον ἂν μαθεῖν ζῷον, οἷς παρέδωκε φύσιν ὁ θεὸς τοῦ δυνατοῖς εἶναι μανθάνειν. καὶ μέχρι μὲν τούτων τε καὶ ἐν τούτοις ξύμπαν τὸ δυνατὸν τῶν ζώων μάλα ἀριθμητικὸν γέγονε, τὸ καθ' ἓν αὐτὸ καθ' αὑτὸ σκοποῦν. τὸ δὲ πρὸς ἄλληλα πάντα ἀριθμὸν ἀεὶ λογίζεσθαι δοκῶ μὲν μείζονος. ἕνεκα καὶ τούτου, σελήνην, καθά περ εἴπομεν, αὐξανομένην καὶ φθίνουσαν ἐμποιήσας, μῆνας πρὸς 979

dit apertius, idemque assidue facit. in qua explicatione rerum nihil aliud, si unum uni conferatur, pulchrius aspicere possis quam diei lucem. unde et noctem oculorum officio vicissim consideres, ubi maxima apparet diversitas. nam si revolvere ista non desinas, multas noctes et multos dies videbis, quibus coelum nunquam cessat docere homines unum atque duo; ut etiam qui tardissimus est, hinc uti numero discat. sic enim et tria et quatuor et multa quilibet cernendo, haec intelliget. sed de his unam Deus lunam formavit, quae modo minor modo maior apparens, ita quotidie varia ad quindecim usque dies ac noctes cernitur. hic autem circuitus est, si quis totum circulum in unum conferre voluerit. quare, ut ita dicam, tardissima etiam animalia, quibus naturam aliquam Deus dedit, ut possint discere, numerum perciperent. in his igitur et ad haec usque, quodcunque animal discendi potestatem habet, unumquodque per se ipsum considerando ad numerandum idoneum maxime factum est. sed numerum omnem ad numerum conferre maius opus est: atque iccireo lunam, ut diximus, modo crescentem modo decrescen-

μενοι τὸν αὐτὸν λόγον φέρουσιν, ὡς οὐκ ἔξαι μακάριον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος οὐδ' εὐδαιμον. ἔπου δὴ καὶ ξύνιδε ἄν σοι δοκῶ κἀγὼ μετ' αὐτῶν καλῶς τοῦ τοιούτου πέρι λέγειν. οὔ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων. μέχρι περ ἂν ζῶμεν τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων, ὧν ἕνεκά τις προθυμοῖτ' ἂν ζῶν τε ὡς κάλλιστ' ἂν ζῇν κατὰ δύναμιν καὶ τελευτήσας τελευτῆς τοιαύτης τυχεῖν. λέγω δ' οὐδὲν σοφόν, ἀλλ' ὅ περ ἅπαντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι γιγνώσκομέν τινα τρόπον, ὡς ἐξ ἀρχῆς τὸ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπαντι ζώῳ. πρῶτον μὲν τὸ μετασχεῖν τῆς τῶν κυουμένων ἕξεως, ἔπειτ' αὖ τὸ γίγνεσθαι, καὶ ἔτι τὸ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι, διὰ πόνων μυρίων
974 ταῦτα γίγνεσθαι ξύμπαντα, ὥς φαμεν ἅπαντες. καὶ χρόνος βραχὺς ἄν τις εἴη πρὸς λογισμὸν μή τοι τῶν μοχθηρῶν, ἀλλ' ὃν πᾶς ἂν ὑπολάβοι μέτριον. οὗτος δὲ σχεδὸν ἀναπνοὴν δοκεῖ ποιεῖν τινὰ κατὰ μέσον πῃ βίον τὸν ἀνθρώπινον. ταχύ γε μὴν ἐπιλαβὸν γῆρας ὀντινοῦν ποιήσαι ἂν μήποτ' ἐθελῆσαι πάλιν ἀναβιῶναι, λογισάμενον τὸν βεβιωμένον ἑαυτῷ βίον, ὅς τις μὴ τυγχάνει παιδικῆς δόξης μεσὸς ὤν. τούτων δὴ τί

ius vitae iactati illud praedicant humanum genus felix atque beatum esse non posse. attende igitur et considera, utrum et ipse recte hac de re dicere videar. impossibile arbitror homines in hac vita, praeter admodum paucos, felicitatem et beatitudinem assequi. bona tamen spes est, ut post mortem quis ea omnia consequatur, quorum desiderio accensus optime pro viribus egit vitam atque exegit. nec inauditum aliquid novumque adduco, sed quod barbari omnes et Graeci modo quodam cognoscimus. nemo enim ignorat, quanta sit in prima generatione animalium difficultas, in conceptione et utero primum, deinde in nativitate et partu, postea in nutritione atque educatione. nam per mille labores fieri haec non ignoramus. breve autem tempus est, non solum respectu diuturnitatis malorum, verum etiam quocunque modo quis cogitet, quod quasi circa humanae vitae medium respirare parumper nos facit. sed cito tristis senectus superveniens efficit, ne quis optet rursus in vitam redire, cum praeteritas molestias cogitet, nisi puerili opinione feratur. quae omnia ita

ποτέ μοι τεκμήριον; ὅτι πέφυκε ταύτῃ τὸ νῦν ζητούμενον τῷ λόγῳ. ζητοῦμεν δὲ δὴ τίνα τρόπον σοφοὶ γενησόμεθα, ὡς οὔσης τινὸς ἑκάστοις ταύτης τῆς δυνάμεως. ἡ δὲ φυγῇ φεύγει τότε ὅταν τις πρός τινα φρόνησιν ἴῃ τῶν λεγομένων τεχνῶν ἢ φρονήσεων ἤ τινων ἄλλων τοιούτων ὡς οἰόμεθα ἐπιστημῶν, ὡς ἀξίας τούτων οὐδεμιᾶς οὔσης ἐπίκλησιν ῥηθῆναι τῆς περὶ ταῦτα σοφίας τἀνθρώπινα, τῆς δὲ αὖ ψυχῆς σφόδρα πεποιθυίας καὶ μαντευομένης, ὡς οὔσης αὐτῇ κατά τινα φύσιν ταύτης, τίς δ' ἔστι καὶ πότε καὶ πῶς, οὐ πάνυ δυναμένης ἐξευρίσκειν. ἆρ' οὐ τούτῳ σφόδρα προσέοικ' ἡμῶν ἡ περὶ σοφίαν ἀπορία καὶ ζήτησις, πλείων τῆς ἐλπίδος ἑκάστῳ γιγνομένη τῶν ὅσοι ἐν ἡμῖν δυνατοὶ γίγνονται φρονίμως αὐτοὺς ἄλλους τε ἐξετάσαι συμφώνως διὰ λόγων πάντων καὶ πάντῃ λεγομένων; ταῦτ' οὐχ οὕτως ἡ ταύτῃ ξυμφήσομεν ἔχειν;

ΚΛ. Ξυμφήσομεν ἐπ' ἐλπίδ' ἴσως ταῦτ', ὦ ξένε, τῇ μετὰ σοῦ κατὰ χρόνον ἂν γενομένῃ, δοξάσαι περὶ αὐτῶν εἰς αὖθις τὸ ἀληθέστατον.

ΑΘ. Τὰς ἄλλας τοίνυν ὅσαι ἐπιστῆμαι μέν εἰσι λεγόμεναι, σοφὸν δὲ οὐκ ἀποτελοῦσι τὸν λαμβάνοντά τε αὐτὰς καὶ ἔχοντα, πρῶτον διεξιτέον, ὅπως ταύτας

se habere, illud mihi argumento est, quod modo rimamur. quaerimus enim, quonam pacto fieri sapientes possimus, quasi aliqua huiusmodi vis singulis insit. quae quidem tunc nos fugit, quando ad aliquam earum facultatem, quae artis vel prudentiae vel scientiae nomine communiter appellantur, quis perrexerit: tanquam nulla istarum in huiuscemodi humanis rebus digna sit sapientiae vocabulo nuncupari; animus tamen valde confidat, vaticinetur-que aliquam huiusmodi vim sibi secundum naturam inesse; quae vero sit et quando et quomodo adsit, facile invenire non possit. nonne dubitatio et inquisitio haec nostra de sapientia huc spectat maxime? plena nimirum spe in singulis, quicunque et se ipsos et alios prudenter concorditerque possunt in omni genere sermonis disputationisque examinare. itane, an aliter, haec se habere dicemus? *Cli.* Nos quidem, hospes, ista concedimus, sperantes videlicet, una tecum deinceps ad verissimam de his sententiam perventuros. *Athen.* Alias igitur artes, quae cum scientiae appellentur, hominem sapientem non faciunt, primum

ἐκποδὼν θέμενοι πειρώμεθα ἐκείνας ὧν δεόμεθα παραθέσθαι τε καὶ παραθέμενοι μανθάνειν. Πρῶτον μὲν τοίνυν ὧν πρῶτον δεῖ θνητῷ γένει, ἴδωμεν ὡς εἰσὶ μὲν ἀναγκαιότατα σχεδὸν ἀληθῶς τε πρῶται, ὁ δὲ ἐπιζήμων αὐτῶν γιγνόμενος, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔδοξέ τις εἶναί ποτε σοφός, οὔκουν νῦν γε οὔτε σοφὸς εἶναι δοξάζεται ὀνείδη τε ἴσχει μᾶλλον ἀπὸ τῆς τοιαύ-
975 της ἐπιζήμης. ἐροῦμεν δὴ αἵ τ' εἰσὶ καὶ ὅτι πᾶς ἀνὴρ αὐτάς, σχεδὸν ὅσοις ἀγὼν πρόκειται τοῦ δοκεῖν ὡς ἄριστον ἄνδρα ξυμβῆναι γενόμενον ἄν, φεύγει διὰ τὰς πτήσεις τῆς φρονήσεώς τε καὶ ἐπιτηδεύσεως. ἔξω δὴ πρῶτον μὲν ἡ τῆς ἀλληλοφαγίας τῶν ζώων ἡμᾶς τῶν μέν, ὡς ὁ μῦθός ἐστι, τὸ παράπαν ἀποσήσασα, τῶν δὲ εἰς τὴν νόμιμον ἐδωδὴν καταςήσασα. ἴλεῳ δ' ἡμῖν οἱ πρόσθεν εἴησάν τε καὶ εἰσίν· οἵ τινες μὲν γὰρ οὖν ἐλέγομεν, πρῶτοι χαιρέτωσαν. ἡ δ' οὖν ἀλφίτων τε καὶ ἀλεύρων ποίησις ἅμα καὶ τροφὴ καλὴ μὲν καὶ ἀγαθή, σοφὸν δὲ ἄνδρα τελέως οὐκ ἐθελήσει ποτὲ ἀπεργάσασθαι· τοῦτο γὰρ αὐτό, ἡ τῆς ποιήσεως ἐπίκλησις, τῶν ποιουμένων αὐτῶν δυσχέρειαν ἀπεργάζοιτ' ἄν. σχεδὸν 20
δ' οὐδὲ ἡ χώρας ξυμπάσης γεωργία· οὐ γὰρ τέχνῃ ἀλλὰ φύσει κατὰ θεὸν πάντες φαινόμεθα γῆν μετα-

percurramus, ut illis remotis eas, quibus egemus, admoveamus comparemusque et facta comparatione discamus. atque eas inprimis videamus, quibus humanum genus maxime indiget. vere enim hae primae sunt et maxime omnium necessariae, quarum artifices, quamvis ab initio sapientes visi sint, nunc tamen et sapientes non habentur et propter eas artes vituperantur. dicendum igitur, quaenam hae sint, et quod, quicunque optimi viri cupiunt videri, artium huiusmodi studia fugiant. prima vero sit, quae ab humanarum carnium esu, qui ferarum ritu quondam inter homines inoleverat, ut fabulae ferunt, abstinere iussit et ad victum modestiorem nos revocavit. in quo sane prisci homines quamvis mansuete et humaniter nobis consuluerint, valeant tamen, nec sapientiae nomen usurpent. deinde cibi cerealis artificium utile quidem et pulchrum, sed sapientem absolute virum nunquam efficiet. difficultatem enim et molestiam potius quam sapientiam afferet. neque etiam agricultura id faciet. non enim arte, sed natura et Dei quodam favore terrae culturam aggressi

κεχειρίσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἡ τῶν οἰκήσεών γε ξυνυφὴ καὶ ξύμπασα οἰκοδομία καὶ σκευῶν πάντων ἀπεργασική, χαλκεία τε καὶ ἡ τῶν τεκτονικῶν καὶ πλαστικῶν καὶ πλεκτικῶν καὶ ἔτι ξυμπάντων ὀργάνων παρασκευή, δήμῳ τὸ πρόσφορον ἔχουσα, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρετῇ λεγομένη. καὶ μὴν οὐδ' ἡ ξύμπασα θηρευτική, πολλή περ καὶ τεχνικὴ γεγονυῖα, τό γε μεγαλοπρεπὲς σὺν τῷ σοφῷ οὐκ ἀποδίδωσιν. οὐ μὴν οὐδὲ μαντική γε οὐδ' ἑρμηνευτικὴ τὸ παράπαν· τὸ λεγόμενον γὰρ οἶδε μόνον, εἰ δ' ἀληθές, οὐκ ἔμαθεν. Ὅτε δὴ τὴν τῶν ἀναγκαίων ὁρῶμεν κτῆσιν διὰ τέχνης μὲν ἀπεργαζομένην, τούτων δὲ οὐδεμίαν οὐδένα σοφὸν ποιοῦσαν, τό γε μετὰ τοῦτο παιδιά τις ἂν λείποιτο, μιμητικὴ μὲν τὸ πλεῖστον, ἀλλ' οὐδαμῇ σπουδαία. πολλοῖς μὲν γὰρ ὀργάνοις μιμοῦνται, πολλοῖς δ' αὐτῶν τῶν σωμάτων οὐ πάντως εὐσχήμοσι μιμήσασι, τά τε κατὰ λόγους καὶ Μοῦσαν πᾶσαν, καὶ ὅσων γραφικὴ μήτηρ, πολλῶν καὶ παντοίων ποικιλιάτων ἀποτελουμένων ἐν πολλοῖς ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γένεσιν. ὧν σοφὸν οὐδένα εἰς οὐδὲν σπουδῇ τῇ μεγίστῃ δημιουργοῦντα ἡ μιμητικὴ παρέχεται. Πάντων δ' ἐξειργασμένων τὸ λοιπὸν βοήθεια γίγνοιτ' ἂν μυρία μυρίοις, ἡ μὲν μεγίστη τε καὶ εἰς πλεῖστα πολεμικὴ κλη-

videmur. sed nec domorum constructio, et reliqua omnis aedificatio, supellectiliumve effectio, nec aeraria vel lignaria fabrica, aut figulina, aut textura, nec instrumentorum omnium artificia, quae plebi accommodata, nihil ad virtutem afferunt. venatrix etiam ars omnis, quamvis varia et ingeniosa sit, magnificentiam tamen sapientiamque non tribuit. sed nec divinatio aut interpretatio ulla. nam etsi, quae dicuntur, cognoscit, utrum tamen vera sint necne, non intelligit. postquam vero nullam earum artium, quibus necessaria parantur, sapientem hominem facere nobis constitit, reliqua est imitatrix quaedam facultas minime seria. saepe enim instrumentis imitatio fit, plerumque deformibus corporum gestibus et figuris. in eloquio etiam et Musis imitatio est, et in fingendo pingendoque, ubi multa et varia in corporibus, tam duris quam mollibus, exprimuntur. horum nihil hominem imitationi deditum sapientem reddit. imitatione vero sublata artes illae restant, quae in ferendo auxilio versari videntur. hae quidem multae et variae sunt, sed omnibus bella-

θεῖσα στρατηγικὴ τέχνη, εὐδοκιμωτάτη πρὸς χρείαν, εὐτυχίας πλείστης δεομένη, μᾶλλον δὲ ἀνδρίᾳ κατὰ φύσιν ἢ σοφίᾳ δεδομένη. ἣν δὲ καλοῦσι μὲν ἰατρικήν, βοήθεια δέ που καὶ αὕτη σχεδὸν ὅσων ὦραι ψύχει καὶ πυρέττει ἀκαίρως καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις λυμαίνονται τὴν τῶν ζώων φύσιν. εὐδόκιμον δὲ οὐδὲν τούτων εἰς σοφίαν τὴν ἀληθεστάτην· ἄμετρα γὰρ δόξαις φορεῖται τοπαζόμενα. βοηθοὺς δέ που καὶ τοὺς πυβερνήτας ἅμα καὶ τοὺς ναύτας ἐροῦμεν, καὶ τούτων ἄνδρα σοφὸν μηδένα τις ἡμᾶς παραμυθούμενος ἐξ ἁπάντων διαγελάτω· οὐδὲ γὰρ ἂν εἰδείη τις πνεύματος ὀργὴν οὐδὲ φιλίαν, ᾗ προσφιλὲς ἁπάσῃ πυβερνητικῇ. καὶ μὴν οὐδ' ὁπόσοι βοηθοὶ δίκαις ἐν τῇ τοῦ λέγειν ῥώμῃ φασὶ συγγενέσθαι μνήμῃ καὶ τριβῇ, δόξης ἤθεσι προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀληθείας δὲ τῶν ὄντως δικαίων ἐκτὸς παραπαλαίοντι. λοιπὴ δ' ἔτι πρὸς δόξαν σοφίας εἴ τις ἄλλας δύναμις, ἣν φύσιν ἂν οἱ πολλοὶ μᾶλλον ἢ σοφίαν ὀνομάσειαν, τόνε ὅταν τινά τις ξυννοῇ ῥᾳδίως μὲν ἅττα ἂν μανθάνῃ μανθάνοντα, μάλα δὲ πολλὰ καὶ ἀσφαλῶς μνημονεύοντα, ὅταν τε τὸ πρόσφορον ἐπάῃ μνημονεύῃ τις, ὅτι γιγνόμενον ἂν πρέποι, τοῦτο

trix, quam imperatoriam vocant, excellit. haec summopere propter usum probatur, sed felicitate maxime indiget, et fortitudine magis naturali quam sapientia perficitur. medicina quoque nobis opitulatur contra immoderati frigoris et caloris impetum ceterorumque huiusmodi, quibus natura animalium laeditur: sed horum nihil ad sapientiam veram conducit; incertis enim coniecturis opinionibusque procedunt. nautas quin etiam gubernatoresque ferre auxilium non negabimus: nec tamen eorum quemquam sapientem vocari ab aliquo permittemus. nullus enim eorum iram ventorum amicitiamve cognoscit: quod et optimum est et maxime in gubernandi arte requiritur. neque etiam sapientes dici eos volumus, qui litigantibus dicendi viribus adsunt; quippe cum memoria et usu opinionis moribus se accommodent, et a verae iustitiae intelligentia procul aberrent. reliqua est mira quaedam vis, quae sibi opinionem sapientiae similiter vendicat, quam naturam magis quam sapientiam multi dicerent. haec in eo consistit, quando facile quispiam discit, quae velit, et multa diu ac firmiter meminit, et quod unicuique idoneum est, cum

δὲ ταχὺ δρᾷ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα οἱ μὲν φύσιν, οἱ δὲ σοφίαν, οἱ δὲ ἀγχίνοιαν θήσουσι φύσεως· σοφὸν δὲ ὄντως οὐδένα τούτων οὐδεὶς τῶν ἐμφρόνων ἐθελήσει ποτὲ καλεῖν.

Ἀλλὰ μὴν δεῖ φανῆναί γέ τινα ἐπιζήμην, ἣν ἔχων σοφὸς γίγνοιτ' ἂν ὁ σοφὸς ὄντως ὢν καὶ μὴ μόνον δοξαζόμενος. ἴδωμεν δή. χαλεπῷ μὲν γὰρ λόγῳ παντάπασιν ἐπιχειροῦμεν, ἑτέραν πάρεξ τῶν εἰρημένων εὑρεῖν, ἣ σοφία μὲν λέγοιτ' ἂν ὄντως τε καὶ εἰκότως, ὁ δὲ λαβὼν οὔτε βάναυσος οὔτ' ἠλίθιος ἔξαι, σοφὸς δὲ καὶ ἀγαθὸς δι' αὐτὴν πολίτης τε καὶ ἄρχων καὶ ἀρχόμενος ἐνδίκως ἔξαι πόλεως ἅμα καὶ ἐμμελής. κατίδωμεν δὴ ταύτην πρώτην, τίς ποτ' ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιζήμη μία διεξελθοῦσα ἢ μὴ παραγενομένη τῶν νῦν παρουσῶν ἀνοητότατον ἂν καὶ ἀφρονέστατον παράσχοι τὸ ζῶον τὸ τῶν ἀνθρώπων. οὐ δὴ τοῦτό γε πάνυ χαλεπόν τῳ κατιδεῖν. μία γὰρ ὡς εἰπεῖν πρὸς μίαν ἡ τὸν ἀριθμὸν δοῦσα παντὶ τῷ θνητῷ γένει, τοῦτ' ἂν δράσειε. θεὸν δ' αὐτὸν μᾶλλον ἢ τινα τύχην ἡγοῦμαι δόντα ἡμῖν σώζειν ἡμᾶς. ὃν δὲ θεὸν ἡγοῦμαι, φράζειν χρή, καὶ περ ἄτοπον ὄντα καί πως οὐκ ἄτοπον αὖ· πῶς γὰρ

oporteat, cito et commode reddit. haec enim omnia alii naturam, alii sapientiam, alii naturae sollertiam nuncupabunt. sed nullus mentis compos vere sapientem propter haec esse quemquam concedet. verum tamen necesse est scientiam aliquam inveniri, quam quisquis habuerit, non solum videatur, sed revera sit sapiens. attentione opus est. nam arduam omnino rem aggressi sumus, qui aliam praeter dictas artes scrutemur, quae iure sapientia vera dicatur: quam qui adeptus est, nec abiectus nec stultus erit, sed sapiens bonusque propter ipsam civis, modestusque civitatis princeps et subditus. hanc igitur primam inspiciamus, quae ex omnibus humanis artibus ita se habet, ut, si haec una semoveatur, amentissima et insipientissima hominis natura reddatur. non est autem hoc inventu difficile. nam si uni unam conferes, illa, quae numerum mortalium generi dedit, id profecto efficiet. Deum autem aliquem magis quam fortunam ad salutem nostram hoc munus nobis arbitror contulisse. quem vero Deum putem, vobis dicam, etiamsi absurdus videbor et rursus modo alio non absurdus. nam ipsum bonorum omnium

τὸν ἀγαθῶν αἴτιον ἡμῖν ξυμπάντων οὐ καὶ τοῦ πολὺ
977 μείζου, τῆς φρονήσεως, αἴτιον ἡγεῖσθαι δεῖ γεγονέναι; τίνα δὴ καὶ σεμνύνων ποτὲ λέγω θεόν, ὦ Μέγιλλέ τε καὶ Κλεινία; σχεδὸν οὐρανόν, ὃν καὶ δικαιότατον, ὡς ξύμπαντες ἄλλοι δαίμονες ἅμα καὶ θεοί, τιμᾶν τε καὶ εὔχεσθαι διαφερόντως αὐτῷ. τὸ δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἴτιον ἀγαθῶν πάντων ἡμῖν αὐτὸν γεγονέναι πάντες ἂν ὁμολογοῖμεν. δοῦναι δὲ ἅμα καὶ ἀριθμὸν ἡμεῖς γε ὄντως αὐτὸν φαμέν, ἔτι δὲ καὶ δώσειν, ἐάν τις θέλῃ ξυνακολουθεῖν. ἐὰν γὰρ ἴῃ τις ἐπὶ θεωρίαν ὀρ- 10
θὴν τὴν τοῦδε, εἴτε κόσμον εἴτε Ὄλυμπον εἴτε οὐρανὸν ἐν ἡδονῇ τῳ λέγειν, λεγέτω μέν, ἀκολουθείτω δὲ ὅπῃ ποικίλλων αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σχήματα ἄρα πάσας διεξόδους ὥρας τε καὶ τροφὴν πᾶσι παρέχεται. καὶ τὴν ἄλλην δὲ οὖν φρόνησιν, ὡς φαῖμεν ἄν, σὺν ἀριθμῷ παντί, καὶ ταλλ' ἀγαθά· τοῦτο δὲ μέγιστον, ἐάν τις τὴν ἀριθμῶν αὐτοῦ δόσιν δεξάμενος ἐπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν περίοδον.

Ἔτι δὲ σμικρὸν ἐπανελθόντες πως τοῖς λόγοις ἀναμνησθῶμεν ὅτι καὶ μάλ' ὀρθῶς ἐνοήσαμεν ὡς, εἴ 20
περ ἀριθμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν, οὐκ ἄν ποτέ τι φρόνιμοι γενοίμεθα. οὐ γὰρ ἂν ἔτι

auctorem, cur non etiam maximi boni, prudentiae dico, causam arbitrabimur? quem vero Deum laudibus, o Megille et Clinia, effero? coelum ferme: quod par est, sicut daemones alii simul omnes ceterique Dei faciunt, nos quoque honoribus colere ac praecipue adorare. atqui ceterorum omnium bonorum causam nobis coelum fuisse omnes confiterentur. dedisse praeterea numerum, atque etiam, si quis observare velit, daturum, nos affirmamus. quod quidem is assequetur, qui in rectam eius speculationem ascenderit, sive mundum sive Olympum sive coelum id libeat appellare, dummodo varietates ipsius consideret, et quomodo anfractu circuituque astrorum diversa efficiat tempora, alimentaque animalibus largiatur, ac sapientiam una cum numero ceterisque bonis, hominibus tribuat. id vero maximum est, si quis, numerorum munus ab eo suscipiens, omnem percurrat circuitum. sed memoria repetamus dictum, et rectissime quidem, in superioribus a nobis fuisse, si quis ab hominum natura numerum auferat, nunquam prudentes nos fore. nunquam enim

ποτὲ ψυχὴ τούτου τοῦ ζώου πᾶσαν ἀρετὴν λάβοι σχεδόν, ὅτου λόγος ἀπείη. ζῶον δὲ ὅ τι μὴ γιγνώσκοι δύο καὶ τρία μηδὲ περιττὸν μηδὲ ἄρτιον, ἀγνοοῖ δὲ τὸ παράπαν ἀριθμόν, οὐκ ἄν ποτε διδόναι λόγον ἔχοι περὶ ὧν αἰσθήσεις καὶ μνήμας μόνον εἴη κεκτημένον· τὴν δὲ ἄλλην ἀρετήν, ἀνδρίαν καὶ σωφροσύνην, οὐδὲν ἀποκωλύει. ζερόμενος δὲ ἀληθοῦς λόγου σοφὸς οὐκ ἄν ποτε γένοιτο. ὅτῳ δὲ σοφία μὴ προσείη, πάσης ἀρετῆς τὸ μέγιστον μέρος, οὐκ ἄν ἔτι τελέως ἀγαθὸς γενόμενος εὐδαίμων ποτὲ γένοιτο. οὕτως ἀριθμὸν μὲν ἀνάγκη πᾶσα ὑποτίθεσθαι· διότι δὲ τοῦτο ἀνάγκη, λόγος ἔτι πλείων πάντων γίγνοιτ' ἄν τῶν εἰρημένων. ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν ὀρθῶς ῥηθήσεται, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν λεγόμενα, ἃ νῦν δὴ διήλθομεν ἐῶντες εἶναι πάσας τὰς τέχνας, οὐδὲ τούτων ἓν οὐδὲν μενεῖ, πάντα δ' ἀπολεῖται τὸ παράπαν, ὅταν ἀριθμητικήν τις ἀνέλῃ. Δόξειε δ' ἄν ἱκανῶς τισὶ βραχέων ἕνεκα ἀριθμοῦ δεῖσθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰς τὰς τέχνας ἀποβλέψασι. καί τοι μέγα μὲν καὶ τοῦτο· εἰ δέ τις ἴδοι τὸ θεῖον τῆς γενέσεως καὶ τὸ θνητόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεοσεβὲς γνωρισθήσεται καὶ ἀριθμὸς ὄντως, οὐκ ἄν 978

ferme animalis huius anima virtutem omnem percipiet, a quo rationem abstuleris: nec animal, quod duo et tria, et par et impar, ac numerum prorsus ignorat, rationem de rebus reddere unquam poterit, quas sensu solum atque memoria percipit. reliquam vero virtutem, fortitudinem dico et temperantiam, habere nihil prohibet. qui autem verae rationis est expers, is quomodo sapiens unquam evadet? cui vero deerit sapientia, universae virtutis pars maxima, is, cum bonus absolute esse non possit, nunquam beatitudinem assequetur. ita necesse est omnino numerum praesupponere: idque necessarium esse, pluribus etiam rationibus monstrari licet. sed recte nunc ratione hac ostenditur, quod ceterae artes, quas omnes paulo ante enumeravimus, sublato numero penitus evanescent. forte vero, qui de artibus cogitabit, pauca esse arbitrabitur, in quibus humanum genus numero indiget; quamvis et hoc magnum sit. verum si quis, quod divinum in generatione et quod mortale est, inspexerit, qua in re pietas erga Deos et verus numerus cognoscetur; is profecto

ἔτι πᾶς μάντις γνοίη ξύμπαντα ἀριθμόν, ὅσης ἡμῖν δυνάμεως αἴτιος ἂν εἴη ξυγγιγνόμενος, ἐπεὶ καὶ τὰ κατὰ μουσικὴν πᾶσαν διαριθμουμένων κινήσεώς τε καὶ φθόγγων δῆλον ὅτι δεῖ. καὶ τὸ μέγιστον, ἀγαθῶν ὡς πάντων αἴτιον· ὅτι δὲ κακῶν οὐδενός, εὖ τοῦτο γνωστέον, ὃ καὶ τάχα γένοιτ' ἄν. ἀλλ' ἡ σχεδὸν ἀλόγιστός τε καὶ ἄτακτος ἀσχήμων τε καὶ ἄῤῥυθμος ἀνάρμοστός τε φορά, καὶ πάνθ' ὁπόσα κακοῦ κεκοινώνηκέ τινος, ἐπιλέλειπται παντὸς ἀριθμοῦ, καὶ δεῖ τοῦθ' οὕτω διανοεῖσθαι τὸν μέλλοντα εὐδαίμονα τελευτήσειν. καὶ τό γε δὴ δίκαιόν τε καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα οὐδείς ποτε μὴ γιγνώσκων, ἀληθοῦς δόξης ἐπιλαβόμενος, διαριθμήσεται πρὸς τὸ ἑαυτόν τε καὶ ἕτερον πεῖσαι τὸ παράπαν.

Ἴωμεν δὴ σκεψόμενοι πρὸς τοῦτ' αὐτό, πῶς ἐμάθομεν ἀριθμεῖν. φέρε· τὸ γὰρ ἓν δὴ καὶ δύο γέγονε πόθεν ἡμῖν, ὥστ' ἐννοῆσαι, φύσιν ταύτην ἴσχουσιν ἐκ τοῦ παντὸς πρὸς τὸ δυνατοὺς ἐννοεῖν εἶναι; πολλοῖς δὲ ἄλλοις αὖ τῶν ζώων οὐδ' εἰς αὐτὸ τοῦθ' ἡ φύσις παραγέγονεν, ὥστε μαθεῖν δυνατοῖς εἶναι παρὰ τοῦ πατρὸς ἀριθμεῖν. παρὰ δ' ἡμῖν τοῦτ' αὐτὸ πρῶτον ἐνῴκισεν ὁ θεός, ὥστε ἱκανοῖς εἶναι δεικνύμενον ξυν-

inveniet nullum vatem, quantae virtutis causa nobis numerus sit, si modo universus affuerit, comprehendere posse. nam et tota musica motus et vocum numero indiget. et quod maximum est, bonorum quidem omnium, mali vero nullius causam esse numerum hinc facile cognoscere possumus, quod irrationalis et inordinata, deformis, inepta inconcinnaque agitatio, omnia denique, in quibus mali quippiam inest, omni numero carent. quod sane, qui beatus tandem futurus est, ignorare non debet. et qui iustum, bonum, honestum ceteraque huiusmodi ignoraverit, nec veram opinionem de his acceperit, ad se ipsum et alios persuadendos numeri rationisque vi uti non poterit. sed consideremus iam, quomodo numero uti didicimus. age, unde unum et duo percepimus? ut illud animadverteremus, ad quod cognoscendum ab universo naturam vimque accepimus. profecto cum multis animalium natura negaverit, ne a patre queant usum numeri discere, nobis id primum indidit Deus, ut possimus in eo, quod ostenditur, numerum intelligere. deinde osten-

φοεῖν, ἔπειτ' ἔδειξε καὶ δείκνυσιν. ὧν τί κάλλιον ἓν ἑνὸς ἄν τις θεάσαιτο πλὴν τὸ τῆς ἡμέρας γένος; εἶτα εἰς τὸ τῆς νυκτὸς ἔλθοι μέρος ἔχων ὄψιν, ὅθεν ἕτερον πᾶν αὐτῷ φαίνοιτ' ἄν· καὶ ἑλίττων δὴ ταῦτα αὐτὰ ὄντα μὴ παύηται πολλὰς μὲν νύκτας, πολλὰς δὲ ἡμέρας, ἃς οὐρανὸς οὐδέποτε παύεται διδάσκων ἀνθρώπους ἕν τε καὶ δύο, πρὶν ἄν καὶ ὁ δυσμαθέστατος ἱκανῶς μάθῃ ἀριθμεῖν. ὡς γὰρ καὶ τρία καὶ τέτταρα καὶ πολλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἐπινοήσειεν ἂν ὁρῶν ταῦτα. καὶ ἐκ τούτων ἓν ἐποίησε τὴν σελήνην ὁ θεὸς ἀπεργασάμενος, ἣ τοτὲ μὲν μείζων φαινομένη, τοτὲ δ' ἐλάττων διεξῆλθεν ἄλλην ἀεὶ φαίνουσα ἡμέραν, μέχρι πεντεκαίδεκα ἡμερῶν καὶ νυκτῶν· αὕτη δ' ἔξι περίοδος, εἰ βούλεταί τις τὸν κύκλον ἕνα ὅλον εἰς ἓν τιθέναι, ὥστε ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ τὸ δυσμαθέστατον ἂν μαθεῖν ζῷον, οἷς παρέδωκε φύσιν ὁ θεὸς τοῦ δυνατοῖς εἶναι μανθάνειν. καὶ μέχρι μὲν τούτων τέ καὶ ἐν τούτοις ξύμπαν τὸ δυνατὸν τῶν ζώων μάλα ἀριθμητικὸν γέγονε, τὸ καθ' ἓν αὐτὸ καθ' αὑτὸ σκοποῦν. τὸ δὲ πρὸς ἄλληλα πάντα ἀριθμὸν ἀεὶ λογίζεσθαι δοκῶ μὲν μείζονος. ἕνεκα καὶ τούτου, σελήνην, καθά περ εἴπομεν, αὐξανομένην καὶ φθίνουσαν ἐμποιήσας, μῆνας πρὸς 979

dit apertius, idemque assidue facit. in qua explicatione rerum nihil aliud, si unum uni conferatur, pulchrius aspicere possis quam diei lucem. unde et noctem oculorum officio vicissim consideres, ubi maxima apparet diversitas. nam si revolvere ista non desinas, multas noctes et multos dies videbis, quibus coelum nunquam cessat docere homines unum atque duo; ut etiam qui tardissimus est, hinc uti numero discat. sic enim et tria et quatuor et multa quilibet cernendo, haec intelliget. sed de his unam Deus lunam formavit, quae modo minor modo maior apparens, ita quotidie varia ad quindecim usque dies ac noctes cernitur. hic autem circuitus est, si quis totum circulum in unum conferre voluerit. quare, ut ita dicam, tardissima etiam animalia, quibus naturam aliquam Deus dedit, ut possint discere, numerum perciperent. in his igitur et ad haec usque, quodcunque animal discendi potestatem habet, unumquodque per se ipsum considerando ad numerandum idoneum maxime factum est. sed numerum omnem ad numerum conferre maius opus est: atque iccireo lunam, ut diximus, modo crescentem modo decrescen-

τὸν ἑνιαυτὸν ξυνεχήσατο, καὶ πάντα ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ἤρξατο συνορᾶν εὐδαίμονι τύχῃ. διὰ δὲ ταῦθ' ἡμῖν καρποί τε καὶ ἐγκύμων ἡ γῆ γέγονεν, ὥστ' εἶναι τροφὴν πᾶσι τοῖς ζῴοις ἀνέμων τε καὶ ὑετῶν γιγνομένων οὐκ ἐξαισίων οὐδὲ ἀμέτρων. ἀλλ' εἴ τι παρὰ ταῦτα γίγνεται πρὸς τὸ φλαῦρον, οὐ τὴν θείαν ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην αἰτιᾶσθαι χρὴ φύσιν, οὐκ ἐν δίκῃ διανέμουσαν τὸν αὑτῶν βίον. ἡμῖν δ' οὖν ζητοῦσι περὶ νόμων σχεδὸν ἔδοξε τὰ μὲν ἄλλα ῥᾴδιά τ' εἶναι γνῶναι τὰ βέλτιστα ἀνθρώποις, καὶ πᾶς ἂν ἱκανὸς γίγνεσθαι καὶ ξυνεῖναι τὰ λεγόμενα καὶ ποιεῖν, εἰ γνοίη τί ποτ' ἔστιν ὃ συμφέρειν εἰκὸς καὶ τί τὸ μὴ ξυμφέρον. ἔδοξε δὴ καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ τὰ μὲν ἄλλα ἐπιτηδεύματα πάντα οὐ σφόδρα χαλεπὰ εἶναι, τὸ δὲ τίνα τρόπον χρὴ γίγνεσθαι χρηστοὺς ἀνθρώπους παγχάλεπον. καὶ τὰ μὲν ἄλλα αὖ πάντα κτᾶσθαι χρηστά, τὸ λεγόμενον, καὶ δυνατὸν καὶ οὐ χαλεπόν, οὐσίαν τε ὅσην δεῖ καὶ μὴ δεῖ, καὶ σῶμα οἷόν τε δεῖ καὶ μὴ δεῖ, καὶ ψυχὴν ὅτι μὲν ἀγαθὴν δεῖ, ξυγχωρεῖ πᾶς παντί, τὸ δ' ὅν τινα τρόπον ἀγαθήν, ὅτι μὲν αὖ δικαίαν καὶ σώφρονα καὶ ἀνδρείαν, καὶ ταῦτα, ὅτι δὲ σοφήν, φησὶ μὲν πᾶς δεῖν, ἣν τινα δὲ σοφίαν, ὡς

tem fecit. hinc menses ad annum constituit, numerumque omnem felici quadam fortuna conferri ad numerum docuit. hinc terra foecundior facta concipit, fructusque ad alimentum animalium omnium parit, cum et suaviter venti flant et imbres in terrae gremium salubriter defluunt. ac si quid mali in his accidit, non divina culpanda natura est, sed humana, quae iniuste vitam suam distribuit. nobis autem de legibus modo scribentibus cetera, quae hominibus optima sint, facilia cognitu esse videntur, et quemlibet posse sufficienter, quae de iis dicuntur, intelligere, ac praeterea facere, postquam quid confert et quid non confert, perspexerit: cetera, inquam, nobis visa sunt, et modo videntur non nimium ardua: quo autem pacto homines boni efficiantur, penitus difficillimum. reliqua rursus bona possibile est, ut dicitur, et non arduum possidere, opes quatenus oportet et quatenus non; et corpus quale decet et quale non decet. animum quoque bonum habere oportere quisque fatetur. quomodo etiam bonus futurus sit, interrogatus quisque ita responderet, Si iustus, moderatus fortisque sit, ceteraque huiusmodi. sapientem quoque animum esse debere quis neget? quae vero sapientia

ἄρτι διειληλύθαμεν, οὐδεὶς οὐδενὶ τὰ παράπαν ἔτι ξυνομολογεῖ τῶν πολλῶν. νῦν οὖν δὴ παρὰ πάσας τὰς πρόσθεν σοφίας οὐ φαύλην τινὰ ἀνευρίσκομεν εἰς αὐτά γε ταῦτα, τὸ δοκεῖν σοφὸν εἶναι τόν γε μεμαθηκότα ἃ περ καὶ διειληλύθαμεν. εἰ δ' ἔστι σοφὸς ὁ ταῦτ' ἐπιστήμων καὶ ἀγαθός, τούτου δὴ πέρι λόγον δεῖ λαβεῖν.

ΚΛ. Ὦ ξένε, ὡς εἰκότως εἶπες ὅτι περὶ μεγάλων μεγάλα ἐπιχειρεῖς φράζειν.

ΑΘ. Οὐ γὰρ σμικρά, ὦ Κλεινία· τὸ δὲ χαλεπώτερον, ὅτι παντάπασι καὶ πάντως ἀληθῆ.

ΚΛ. Σφόδρα γε, ὦ ξένε· ἀλλ' ὅμως μὴ ἀποκάμῃς λέγων ὃ φῂς.

ΑΘ. Ναί, μηδὲ σφῶ τοίνυν ἀκούοντε.

ΚΛ. Ταῦτ' ἔσται καὶ ὑπὲρ ἀμφοῖν ἐγώ σοι φράζω.

ΑΘ. Καλῶς. ἐξ ἀρχῆς δὴ ῥητέον ἀνάγκη πρῶτον, ὡς φαίνεται, μάλιστα μὲν ἄν, εἰ δυνάμεθα ἑνὶ λαβεῖν ὀνόματι, τίς ἐστιν ἣν οἰόμεθα σοφίαν εἶναι, τοῦτο δ' εἰ σφόδρα ἀδυνατοῦμεν, τὸ δεύτερον, τίνες εἰσί ποτε καὶ ὁπόσαι τινὲς ἂς τις λαβὼν σοφὸς ἂν εἴη κατὰ τὸν ἡμέτερον μῦθον.

ΚΛ. Λέγοις ἄν.

ΑΘ. Τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἀνεμέσητον τῷ νομο-

comparanda sit, ut nuper disseruimus, nullos de multis inter se convenire cognovimus. nunc ergo praeter omnes, quas supra narravimus, sapientias non vilem quandam ad hoc ipsum invenimus, ut, qui iam dicta didicerit, sapiens videatur. utrum vero sapiens bonusque sit, qui haec didicit, ratione quaerendum. *Cli.* Scite nimium locutus es, hospes, cum affirmares magna te de magnis dicturum. *Athen.* Certe non parva sunt haec, o Clinia, et, quod maius est, penitus vera. *Cli.* Ita sane, o hospes. labori ne cedas; quin, ut coepisti, progrediare. *Athen.* Dabo operam: sed vos etiam labori audiendi ne cedatis. *Cli.* Sic utique faciemus: ut ego pro utrisque respondeam. *Athen.* Probe. quare altius repetendum, et primo quidem, si quo modo possumus, uno nomine comprehendendum videtur, quaenam ea facultas sit, quam sapientiam esse arbitramur. sin minus id fieri potest, saltem alterum declarandum, quaenam et quot sunt artes, quibus habitis sapientem more nostro hominem appellamus. *Cli.* Dic iam. *Athen.* Omni crimine legumlator carebit, si melius de

θέτῃ τὸ κάλλιον τῶν πρότερον εἰρημένων περὶ θεῶν καὶ ἄμεινον ἀπεικάζοντι λέγειν, οἷον παιδείᾳ καλῇ χρωμένῳ καὶ τιμῶντι θεούς, ὕμνοις τε καὶ εὐδαιμονίᾳ γεραίροντι διάγειν τὸν αὐτοῦ βίον.

ΚΛ. Ἦ καλῶς, ὦ ξένε, λέγεις· εἰ γάρ σοι τοῦτο τέλος εἴη τῶν νόμων, θεοὺς προσπαίσαντι καθαρώτερόν τε διαγαγόντι τὸν βίον τῆς ἅμα τελευτῆς ἀρίστης τε καὶ καλλίστης τυχεῖν!

ΑΘ. Πῶς οὖν, ὦ Κλεινία, λέγομεν; ἢ δοκεῖ, τοὺς θεοὺς ὑμνοῦντες σφόδρα τιμῶμεν, εὐχόμενοι τὰ κάλλιστα καὶ ἄριστα περὶ αὐτῶν ἐπιέναι λέγειν ἡμῖν; οὕτως ἢ πῶς λέγεις;

ΚΛ. Θαυμαστῶς μὲν οὖν οὕτως. ἀλλ', ὦ δαιμόνιε, πιστεύσας τοῖς θεοῖς εἶχον τε καὶ λέγε τὸν ἐπιόντα σοι λόγον τῶν καλῶν περὶ τοὺς θεούς τε καὶ τὰς θεάς.

ΑΘ. Ἕξει ταῦτα, ἂν αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῖν ὑφηγῆται. ξυνεύχου μόνον.

ΚΛ. Λέγοις ἂν τὸ μετὰ τοῦτο.

ΑΘ. Θεογονίαν τοίνυν καὶ ζωογονίαν ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικε, πρῶτόν μοι κακῶς ἀπεικασάντων τῶν ἔμπροσθεν βέλτιον ἀπεικάσαι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον, ἀναλαβόντα ὃν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἐπικεχείρηκα λόγους,

Diis quam prisci sentiat, et optima usus disciplina Deos hymnis colat beatitudineque extollat, atque ita feliciter vivat. *Cli.* Recte tu, hospes, quandoquidem finis hic legum tibi propositus est, ut Dei cultu et vitae puritate optimum atque pulcherrimum exitum consequaris. *Athen.* Quomodo ergo dicemus, Clinia? an Deos hymnis magnopere honorabimus, supplicabimusque, ut sequentem de illis disputationem optime et pulcherrime transigamus? itane an aliter agendum censes? *Cli.* Ita prorsus. sed, o vir felix, Diis fide habita precibusque praemissis bene de Diis atque Deabus loquaris. *Athen.* Sic erit, si Deus ipse nos duxerit. et dummodo mecum ores, dubitandum non est. *Cli.* Prosequaris ergo. *Athen.* Principio Deorum animaliumque progeniem, quoniam male maiores nostri de iis tradiderunt, nunc melius tractandam ita suscipere operae pretium est, ut superiorem adversus impios disputationem a nobis habitam resumamus, qua

φράζων ὡς εἰσὶ θεοὶ ἐπιμελούμενοι πάντων, σμικρῶν καὶ μειζόνων, καὶ σχεδὸν ἀπαραμύθητοι τῶν περὶ τὰ δίκαιά εἰσι πράγματα, εἰ δὴ μέμνησθέ γε, ὦ Κλεινία· ἐλάβετε μὲν γὰρ δὴ καὶ ὑπομνήματα. καὶ γὰρ ἦν τὰ ῥηθέντα τότε καὶ μάλα ἀληθῆ. τόδε δὲ αὐτῶν ἦν τὸ μέγιστον, ὅτι πρεσβύτερον εἴη ψυχὴ σώματος ἅπασα παντός. ἆρα μέμνησθε; ἢ πάντως που τοῦτό γε; ὃ γὰρ ἄμεινον καὶ παλαιότερον καὶ θεοειδέστερον, πιθανὸν ὅτι τοῦ χείρονος καὶ νεωτέρου καὶ ἀτιμοτέρου, πανταχῇ τε ἄρχον ἀρχομένου πρεσβύτερον καὶ ἄγον ἀγομένου πάντῃ. λάβωμεν δὴ τοῦτό γε, ὡς ψυχὴ πρεσβύτερόν ἐστι σώματος. εἰ δ' ἔχει τοῦτο οὕτω, τό γε πρῶτον ἡμῖν τοῦ πρώτου τῆς γενέσεως πιθανώτερον ἂν εἴη σχεδὸν ὑπηργμένον. καὶ θῶμεν δὴ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς εὐσχημονέστερον ἔχειν, καὶ τῶν μεγίστων σοφίας περὶ θεῶν γενέσεως ὀρθότατα ἐπιβαίνειν ἡμᾶς. 983

ΚΛ. Ἔχω ταῦτα εἰς δύναμιν λεγόμενα.

ΑΘ. Φέρε δή, ζῷόν γε ἀληθέστατα λέγεσθαι κατὰ φύσιν φῶμεν τοῦτό γε, ὅταν μία ξυνελθοῦσα σύστασις ψυχῆς καὶ σώματος ἀποτέκῃ μίαν μορφήν;

ΚΛ. Ὀρθῶς.

asseritur esse Deos, rerumque omnium, maximarum simul et minimarum, curam habere, nec precibus ullis muneribusque praeter iustum placari. recordaminine haec dicta esse, o Clinia? profecto ita tunc accepistis, ut meminisse debeatis, praesertim quia maxime vera esse constitit. omnium vero maximum illud habitum est, antiquiorem omni corpore omnem animam esse. num recordamini? vel maxime id quidem. nam quod melius, id et antiquius, atque quod divinius est, id inferiore ac viliore prius est: et similiter dux ducto et princeps subiecto natura prius. id igitur admittamus, animam corpore antiquiorem esse. quod si ita se habet, primum primi in generatione verisimilius profecto principatum exordiumque esse credetur. quare ponamus principatum principiumque principii decentius se habere, et sic rectissime in sapientiam de Deorum generatione nos ingredi. *Cli.* Maneant ista pro humanis viribus affirmata. *Athen.* Age igitur, nonne verissime animal secundum naturam tunc affirmamus, cum una animae corporisque constitutio unam suo concursu formam parit? *Cli.* Recte. *Athen.* Animal ergo be-

ΑΘ. Ζῶον μὲν δὴ τὸ τοιοῦτον καλεῖται δικαιότατα;

ΚΛ. Ναί.

ΑΘ. Στερεὰ δὲ σώματα λέγεσθαι χρὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον πέντε, ἐξ ὧν κάλλιστα καὶ ἄριστά τις ἂν πλάττοι, τὸ δὲ ἄλλο γένος ἅπαν ἔχει μορφὴν μίαν· οὐ γάρ ἐστιν ἀσώματον ὅ τι ποτ' ἄλλο γίγνοιτ' ἂν καὶ χρῶμα οὐδαμῶς οὐδέποτ' ἔχον, πλὴν τὸ θειότατον ὄντως ψυχῆς γένος. τοῦτο δ' ἐστὶ σχεδὸν ᾧ μόνῳ πλάττειν καὶ δημιουργεῖν προσήκει, σώματι δέ, ὃ λέγομεν, πλάττεσθαι καὶ γίγνεσθαι καὶ ὁρᾶσθαι· τῷ δὲ — λέγωμεν πάλιν· οὐ γὰρ ἅπαξ ῥητέον — ἀοράτῳ τε εἶναι καὶ γιγνώσκοντι νοητῷ τε, μνήμης μεταλαβόντι λογισμοῦ τε ἐν περιτταῖς τε καὶ ἀρτίαις ἅμα μεταβολαῖς. πέντε οὖν ὄντων τῶν σωμάτων πῦρ χρὴ φάναι καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ τρίτον ἀέρα, τέταρτον δὲ γῆν, πέμπτον δὲ αἰθέρα· τούτων δ' ἐν ἡγεμονίαις ἑκάστων ζῶον πολὺ καὶ παντοδαπὸν ἀποτελεῖσθαι. μαθεῖν δὲ καθ' ἓν ὧδ' ἔστι χρεών. γήϊνον μὲν τιθῶμεν τὸ πρῶτον ἡμῖν ἕν, πάντας μὲν ἀνθρώπους, πάντα δὲ ὅσα πολύποδα καὶ ἄποδα, καὶ ὅσα πορεύσιμα καὶ ὅσα μόνιμα, διειλημμένα ῥίζαις· τὸ δὲ ἓν αὐτοῦ τόδε νομίζειν δεῖ, ὡς

iusmodi aliquid merito nuncupatur. *Cli.* Certe. *Athen.* Solida vero corpora quinque convenienter dicere possumus, ex quibus pulcherrima optimaque finguntur. alterum autem genus universum unam possidet formam. non enim est aliud quicquam, quod incorporeum esse queat, et omnino coloris expers, extra divinissimum illud genus, in quo est anima. cuius generi soli fingere fabricareque convenit: corpori vero fingi, gigni atque oculis cerni. sed animae generi, ut iterum repetamus, convenit, ut invisibile sit, cognitionis compos, intelligibile, memoriae rationisque in ipsis imparibus paribusve transmutationibus particeps. sed cum quinque sint corpora, ignis, aqua, tertium aër, quartum terra, quintum aether: horum principatibus multa variaque singula animalia producuntur. quod in uno sic discere possumus. ponamus enim primo terrenum animalium genus esse homines, animalia multipeda pedibusque carentia, progressiva simul et stabilia radicibusque connexa. unum autem id ubique

πάντα μὲν ἐξ ἁπάντων ταῦτά ἐστι τῶν γενῶν, τὸ δὲ πολὺ τούτου γῆς ἐστὶ καὶ τῆς στερεμνίας φύσεως. ἄλλο δὲ χρὴ ζώου γένος θεῖναι δεύτερον γιγνόμενον ἅμα καὶ δυνατὸν ὁρᾶσθαι· τὸ γὰρ πλεῖστον πυρὸς ἔχει, ἔχει μὴν γῆς τε καὶ ἀέρος, ἔχει δὲ καὶ ἁπάντων τῶν ἄλλων βραχέα μέρη, διὸ δὴ ζῷά τε ἐξ αὐτῶν παντοδαπὰ γίγνεσθαι χρὴ φάναι καὶ ὁρώμενα. νομίσαι δὲ δὴ δεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν ταῦτα εἶναι ζώων γένη, ὃ δὴ πᾶν χρὴ φάναι θεῖον γένος ἄστρων γεγονέναι, σώματος μὲν τυχὸν καλλίστου, ψυχῆς δ' εὐδαιμονεστάτης τε καὶ ἀρίστης. δυοῖν δὲ αὐτοῖς μοιρῶν τὴν ἑτέραν χρὴ δόξῃ μεταδιδόναι σχεδόν· ἡ γὰρ ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀθάνατον ἕκαστον αὐτῶν εἶναι καὶ θεῖον τὸ παράπαν ἐξ ἁπάσης 983a
ἀνάγκης, ἢ τινα μακραίωνα βίον ἔχειν ἱκανὸν ἑκάστῳ ζωῆς, ἧς οὐδέν τι πλείονος ἂν προσθεῖσθαί ποτε. νοήσωμεν οὖν πρῶτον, ὃ λέγομεν, δύο τὰ τοιαῦτα εἶναι ζῷα. πάλιν γὰρ λέγωμεν ὁρατὰ μὲν ἀμφότερα, τὸ μὲν ἐκ πυρός, ὡς δόξειεν ἄν, ὅλον, τὸ δ' ἐκ γῆς, καὶ τὸ μὲν γήϊνον ἐν ἀταξίᾳ, τὸ δ' ἐκ πυρὸς ἐν τάξει πάσῃ κινούμενον. τὸ μὲν οὖν ἐν ἀταξίᾳ κινούμενον ἄφρον χρὴ νομίζειν, ὃ περ ὡς τὸ πολὺ ὁρᾷ τὸ περὶ ἡμᾶς

existimandum, ut, quamvis omnia ex omnibus corporum generibus sint, plurimum tamen in hoc terrae solidaeque naturae insit. alterum animalium genus ponendum, quod etiam gignitur cernique potest, et ignis plurimum possidet, terrae quoque et aëris ceterorumque omnium parvas particulas habet: variaque iccirco hinc omnino animalia et visibilia gigni dicendum. haec coelestia putamus animalia esse, divinum astrorum genus, corpore pulcherrimo animaque beatissima et optima constitutum. his utique animalibus e duabus sortibus alteram tribuendam putamus. nam aut absque pernicie immortalia prorsus atque divina necessario singula sunt; aut vitam longaevam agunt, singulis adeo sufficientem, ut longiore non egeant. haec, inquam, duo esse animalium genera cogitemus. rursusque dicamus, utraque visibilia esse: quorum alterum ex igne totum, ex terra alterum videatur. sed terrenum quidem absque ordine, igneum vero omni ordinis ratione movetur. quod absque ordine fertur, amens esse putandum est: quod plerumque faciunt, quaecunque apud nos

ζῷον, τὸ δὲ ἐν τάξει τε καὶ οὐρανῷ πόρον ἔχον μέγα τεκμήριον χρὴ ποιεῖσθαι τοῦ φρόνιμον εἶναι· κατὰ ταὐτὰ γὰρ ἂν καὶ ὡσαύτως πορευόμενον ἀεὶ καὶ ποιοῦν καὶ πάσχον τεκμήριον ἱκανὸν τοῦ φρονίμως ζῆν εἰη παρεχόμενον. ἡ ψυχῆς δὲ ἀνάγκη νοῦν κεκτημένης ἁπασῶν ἀναγκῶν πολὺ μείζη γίγνοιτ' ἄν· ἄρχουσα γὰρ ἀλλ' οὐκ ἀρχομένη νομοθετεῖ. τὸ δὲ ἀμεταστρόφον, ὅταν ψυχὴ τὸ ἄριστον κατὰ τὸν ἄριστον βουλεύσηται νοῦν, τὸ βέλτιστον ἐκβαίνει τῷ ὄντι κατὰ νοῦν, καὶ οὐδὲ ἀδάμας ἂν αὐτοῦ πρείττων οὐδὲ ἀμεταστροφώτερον ἄν ποτε γέ- 10
νοιτο, ἀλλ' ὄντως τρεῖς μοῖραι κατέχουσαι φυλάττουσαι τέλεον εἶναι τὸ βελτίζη βουλῇ βεβουλευμένον ἑπάσοις θεῶν. τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐχρῆν τεκμήριον εἶναι τοῦ νοῦν ἔχειν ἄστρα τε καὶ ξύμπασαν ταύτην τὴν διαποτρείαν, ὅτι τὰ αὐτὰ ἀεὶ πράττει διὰ τὸ βεβουλευμένα πάλαι πράττειν θαυμαστόν τινα χρόνον ὅσον, ἀλλ' οὐ μεταβουλευόμενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα, ἄλλοτε δὲ ἄλλα πρᾶττον, πλανᾶσθαί τε καὶ μετανυκλεῖσθαι. τοῦθ' ἡμῶν τοῖς πολλοῖς αὐτὸ τοὐναντίον ἔδοξεν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως πράττει, ψυχὴν οὐκ 20
ἔχειν· οὕτω τοῖς ἄφροσι ξυνεφέσπετο τὸ πλῆθος, ὡς

animalia sunt. quod autem ordine in coelo progreditur, id mentem habere sufficienter eo vestigio demonstratur, quod per eadem semper et similiter proficiscitur, agitque et patitur eadem. animae vero intellectum habentis necessitas omnium necessitatum maxima est. ducens enim, sed non ducta gubernat. quando autem anima, quae res optima est, consilio secundum optimum intellectum se gerit, tunc sine perversione id, quod vere secundum intellectum perficitur, necessario eveniet; nec adamas solidius immobiliusque esse poterit. sed tres profecto Parcae, quod singuli Deorum optimo deliberarunt consilio, perfectum conservant. oportebat igitur hominibus argumento esse, quod astra universusque ille circuitus mentem habeant, quia eadem semper agunt. maximo enim atque mirabili temporis spatio iam ante, quid sibi agendum sit, deliberarunt. nec sursum deorsumque modo hoc modo illud consilio probant. quare nec errant nec praeter antiquum ordinem revolvuntur. multis autem nostrum contra visum est, haec, quia eadem et similiter semper agunt, animam non habere. hanc tantam opinionem secutum vulgus, genus

τὸ μὲν ἀνθρώπινον ἔμφρον καὶ ζῶν ὡς κινούμενον ὑπολαβεῖν, τὸ δὲ θεῖον ἄφρον ὡς μένον ἐν ταῖς αὐταῖς φοραῖς. ἐξῆν δὲ ἀνθρώπῳ γε, ἐπὶ τὰ καλλίω καὶ βελτίω καὶ φίλα τιθεμένῳ, λαμβάνειν ὡς διὰ τοῦτο αὐτὸ ἔμφρον δεῖ νομίζειν τὸ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως καὶ διὰ ταὐτὰ πράττον ἀεί· τοῦτο δ' εἶναι τὴν τῶν ἄστρων φύσιν, ἰδεῖν μὲν καλλίστην, πορείαν δὲ καὶ χορείαν πάντων χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην χορεύοντα πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. καὶ μὴν ὅτι γε δικαίως ἔμψυχα αὐτὰ λέγομεν, πρῶτον τὸ μέγεθος αὐτῶν διανοηθῶμεν. οὐ γάρ, ὡς σμικρὰ φαν- 983
τάζεται, τηλικαῦτα ὄντως ἐστίν, ἀλλ' ἀμήχανον ἕκαστον αὐτῶν τὸν ὄγκον, πιστεῦσαι δ' ἄξιον· ἀποδείξεσι γὰρ ἱκαναῖς λαμβάνεται. τὸν γὰρ ἥλιον ὅλον τῆς γῆς ὅλης μείζω διανοηθῆναι δυνατὸν ὀρθῶς, καὶ πάντα δὴ τὰ φερόμενα ἄστρα θαυμαστόν τι μέγεθος ἔχει. λάβωμεν δή, τίς τρόπος ἂν εἴη τοσοῦτον περιφέρειν ὄγκον τινὰ φύσιν, τὸν αὐτὸν ἀεὶ χρόνον ὅσον καὶ νῦν περιφέρεται. θεὸν δή φημι τὸν αἴτιον εἶσεσθαι, καὶ οὔποθ' ἑτέρως εἶναι δυνατόν· ἔμψυχον μὲν γὰρ οὔποτε γένοιτ' ἂν ἑτέρως πλὴν διὰ θεόν, ὡς ἡμεῖς ἀποφηνάμεθα. ὅτε δὲ

humanum, quia moveatur, vitam mentemque habere putavit: divinum vero, quia in eisdem permanet lationibus, mente carere. decebat autem pulchriora melioraque et Diis gratiora sentire, quod propterea mentem habeant, quia per eadem similiter profecta eadem semper agunt. hanc astrorum naturam esse, visu pulcherrimam, quae progressu et chorea optima utens omniumque chorearum magnificentissima, cunctis animalibus commoda praebet. quod autem non immerito animata haec esse dicamus, magnitudo quoque ipsorum testatur. non enim tanta sunt dum:axat, quanta cernuntur: sed incredibili magnitudine singula sunt. quod ideo credendum est, quia sufficientibus demonstrationibus id ostenditur: quibus solem totum tota terra maiorem esse, et quaecumque feruntur astra, mirabilem habere magnitudinem intelligemus. cogitemus igitur, quomodo fieri possit, ut tanta magnitudo ab aliqua natura possit tanto tempore circumferri. ego igitur assero, Deum causam esse, nec aliter fieri posse. animatum enim non aliter, quam propter Deum, fieri posset, ut nos declaravimus. quo-

τοῦτο οἷός τέ ἐστι θεός, ἅπασα αὐτῷ ῥᾳδίως γέγονε τοῦ πρώτου μὲν ζῷον γεγονέναι πᾶν σῶμα καὶ ὄγκον ξύμπαντα, ἔπειτα, ᾗ περ ἂν διανοηθῇ βέλτιστα, ταύτῃ φέρειν. νῦν δὴ περὶ ἁπάντων τούτων ἕνα λόγον λέγωμεν ἀληθῆ. οὐκ ἔστι γῆν τε καὶ οὐρανὸν ἅπαντάς τε ἀστέρας ὄγκους τε ἐκ τούτων ξύμπαντας μὴ ψυχῆς πρὸς ἑκάστῳ γενομένης ἢ καὶ ἐν ἑκάστοις εἶτα εἰς ἀκρίβειαν κατ' ἐνιαυτὸν οὕτω πορεύεσθαι κατὰ μῆνάς τε καὶ ἡμέρας, καὶ ξύμπαντα τὰ γιγνόμενα ξύμπασιν ἡμῖν ἀγαθὰ γίγνεσθαι. δεῖ δέ, ὅσῳ φλαυρότερόν ἐς' ἄνθρωπος, μή τι ληροῦντά γε, σαφῶς δέ τι λέγοντα φαίνεσθαι. ῥύμας μὲν οὖν εἴ τις αἰτίας τινὰς ἐρεῖ σωμάτων ἢ φύσεις ἤ τι τοιοῦτον, οὐδὲν σαφὲς ἐρεῖ· τὸ δὲ παρ' ἡμῶν εἰρημένον σφόδρ' ἀναλαβεῖν χρή, πότερον ἔχει λόγον ὁ λόγος ἢ πάντως ὑσερεῖ, τὸ πρῶτον μὲν τὰ ὄντα εἶναι δύο, τὸ μὲν ψυχήν, τὸ δὲ σῶμα, καὶ πολλὰ ἑκατέρου, πάντα δὲ ἀλλήλων ἄλλα καὶ ἑκάτερα ἑκατέρων, καὶ τρίτον ἄλλο οὐδὲν κοινὸν οὐδενί· διαφέρειν δὲ ψυχὴν σώματος. ἔμφρον μέν που, τὸ δὲ ἄφρον θήσομεν, ἄρχον δέ, τὸ δὲ ἀρχόμενον, καὶ τὸ μὲν αἴτιον ἁπάντων, τὸ δὲ ἀναίτιον πάσης πάθης.

niam ergo id facere Deus potest, facile sibi fuit, primum omni corpori magnitudinique vitam tribuere: deinde, qua ratione optime fieri cogitarit, hac ducere. demum de his omnibus veram hanc sententiam fieri volumus, impossibile esse, terram, coelum stellasque omnes, et quae ex his constant moles, nisi anima singulis aut adsit aut insit, adeo exquisita ratione annis, mensibus diebusque circumvolvi, nobisque omnibus bona omnia facere. hominem vero decet, quo vilior est, eo minus de ipsis nugari, sed conari potius certi aliquid dicere. si quis autem impetus corporum aut naturas aut huiusmodi quioquam ordinis huius agitationisque causam esse dicet, perspicuum nihil adducet. verum, quod diximus, iterum consideremus, ut pateat, utrum oratio illa probabilis sit an omnino futilis incesat; qua primo dicitur duo quaedam esse, animam atque corpus; et quae ad utriusque genus pertinent, esse multa: eaque ab aliis in genere suo differre, et utraque genera a se invicem esse diversa: adeo ut tertium nihil sit utrisque commune. animam vero ita differre a corpore quod illa mentem habeat, hoc non habeat: illa dominetur, hoc subiiciatur; illa omnium passionum corporibus, hoc nullius causa

ὥστε τά γε δὴ κατ' οὐρανὸν ὑπ' ἄλλου του φάναι γεγονέναι, καὶ μὴ ψυχῆς τε καὶ σώματος οὕτως εἶναι γεννήματα, πολλὴ μωρία τε καὶ ἀλογία. εἰ δ' οὖν δεῖ νικᾶν τοὺς περὶ ἁπάντων τῶν τοιούτων λόγους καὶ πῃ ὡς θεῖα φαίνεσθαι γεγονέναι τὰ τοιαῦτα ξύμπαντα, δυοῖν τοι θάτερα θετέον αὐτά· ἢ γὰρ θεοὺς αὐτοὺς ταῦτα ὑμνητέον ὀρθώτατα, ἢ θεῶν εἰκόνας ὡς ἀγάλματα ὑποϊαβεῖν γεγονέναι, θεῶν αὐτῶν ἐργασαμένων· 984
οὐ γὰρ ἀνοήτων γε οὐδὲ βραχέος ἀξίων. ἀλλ' ὅ περ εἰρήκαμεν, τούτων ἡμῖν θάτερα θετέα, τὰ δὲ τεθέντα τιμητέον πάντων ἀγαλμάτων διαφερόντως· οὐ γὰρ μή ποτε φανῇ καλλίω καὶ κοινότερα ξυμπάντων ἀνθρώπων ἀγάλματα, οὐδ' ἐν διαφέρουσι τόποις ἱδρυμένα, καθαριότητι καὶ σεμνότητι καὶ ξυμπάσῃ ζωῇ διαφέροντα, ἢ ταῦτα, ὡς πάντῃ ταύτῃ γεγένηται. νῦν οὖν δὴ περὶ θεῶν ἐγχειρῶμεν τό γε τοσοῦτον, τὰ δύο κατιδόντες ζῶα ὁρατὰ ἡμῖν, ἃ φαμεν ἀθάνατον, τὸ δὲ γῇϊνον ἅπαν θνητὸν γεγονέναι, τὰ τρία τὰ μέσα τῶν πέντε, τὰ μεταξὺ τούτων, σαφέστατα κατὰ δόξαν τὴν ἐμὴν γεγονότα πειραθῆναι λέγειν. αἰθέρα μὲν γὰρ μετὰ τὸ πῦρ θῶμεν, ψυχὴν δ' ἐξ αὐτοῦ τιθῶμεν πλάττειν ζῶα

sit. quocirca si quis coelestia ab alio quoquam facta fuisse, nec ex anima et corpore, ut diximus, constare contendat, stultus omnino imperitusque habendus est. igitur si rationes in his omnibus adductae quicquam valent, atque haec omnia divina prorsus iudicanda sunt, duorum alterum arbitrari oportet. nam aut Deos esse haec, et rectissime quidem, putabimus; aut Deorum imagines et quasi statuas esse, ab ipsis Diis prudentibus dignissimisque artificibus fabricatas, credemus. alterum, inquam, horum decernamus, et quod decreverimus, firmiter teneamus: multoque magis haec quam alia quaelibet simulacra veneremur. numquam enim pulchriora cunctisque hominibus communiora simulacra reperientur; nec in excellentioribus locis locata puritate maiestateque et perpetua vita pollentia, quam haec, quae undique similiter constructa sunt. sed nunc id quoque de Diis asseveremus. nempe cum duo animalia nobis visibilia cognoverimus, quorum alterum immortale; alterum vero, quod terrenum est, omne mortale sit: iam tria de quinque, medium sortita locum, probabili ratione declarare conemur. aethera post ignem ponamus, ex quo animam animalia gignere arbitremur;

δύναμιν ἔχοντα, ὡς περ τῶν ἄλλων γενῶν, τὸ πολὺ μὲν τῆς αὐτοῦ φύσεως, τὰ δὲ σμικρότερα ξυνδέσμου χάριν ἐκ τῶν ἄλλων γενῶν· μετὰ δὲ τὸν αἰθέρα ἐξ ἀέρος πλάττειν τὴν ψυχὴν γένος ἕτερον ζώων, καὶ τὸ τρίτον ἐξ ὕδατος. πάντα δὲ δημιουργήσασαν ταῦτα ψυχὴν ζώων εἰκὸς ὅλον οὐρανὸν ἐμπλῆσαι, χρησαμένην πᾶσι τοῖς γένεσι κατὰ δύναμιν, πάντων μὲν μετόχων τοῦ ζῆν γεγονότων· δεύτερα δὲ καὶ τρίτα καὶ τέταρτα καὶ πέμπτα, ἀπὸ θεῶν τῶν φανερῶν ἀρξάμενα γενέσεως, εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀποτελευτᾷν. θεοὺς μὲν δή, Δία τε καὶ Ἥραν καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, ὅπῃ τις ἐθέλει, ταύτῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τιθέσθω νόμον καὶ πάγιον ἐχέτω τοῦτον τὸν λόγον. θεοὺς δὲ δὴ τοὺς ὁρατούς, μεγίστους καὶ τιμιωτάτους καὶ ὀξύτατον ὁρῶντας πάντῃ, τοὺς πρώτους τὴν τῶν ἄστρων φύσιν λεκτέον καὶ ὅσα μετὰ τούτων αἰσθανόμεθα γεγονότα, μετὰ δὲ τούτους καὶ ὑπὸ τούτοις ἑξῆς δαίμονας, ἀέριον δὲ γένος, ἔχον ὄδραν τρίτην καὶ μέσην, τῆς ἑρμηνείας αἴτιον, εὐχαῖς τιμᾷν μάλα χρεὼν χάριν τῆς εὐφήμου διαπορείας. τῶν δὲ δύο τούτων ζώων, τοῦ τ' ἐξ αἰθέρος ἐφεξῆς τε ἀέρος, ὃν διορώμε-

quae similiter, ut in ceteris generibus fit, plurimum de suo habeant, minimum autem copulae gratia de generibus alienis: post aethera ex aëre alterum animalium genus; tertium ex aqua similiter ab anima fingi. quae omnia cum anima finxerit; totum animalibus coelum implevit, omnibus, quoad fieri poterat, generibus usa, quae omnia vitae participia sunt. secunda vero et tertia, quarta et quinta, a manifestorum generatione Deorum incipientia, ad nos tandem homines deducuntur. Deos igitur Iovem et Iunonem ceterosque omnes, quomodocunque aliquis velit, locato: modo legem eandem servet atque hanc rationem stabilem teneat. visibiles itaque Deos, maximos summopereque honorandos acutissimeque undique cuncta videntes ac primos, naturam astrorum, et quae cum astris facta sentimus, fatendum. deinceps vero sub istis daemones, genus aëreum, in tertia mediaque regione, qui interpretationis causa sunt, collocatos, orationibus colere, gratia laudabilis intercessionis interpretationisque, debemus, horum quidem duorum animalium alterum ex aethere,

νον ὅλον αὐτῶν ἑκάτερον εἶναι· παρὸν δὴ πλησίον οὐ
κατάδηλον ἡμῖν γίγνεσθαι. μετέχοντα δὲ φρονήσεως 985
θαυμαστῆς, ἅτε γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμο-
νος, γιγνώσκειν μὲν ξύμπασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ
διάνοιαν λέγωμεν, καὶ τόν τε καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγα-
θὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι καὶ τὸν σφόδρα κακὸν
μισεῖν, ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη· θεὸν μὲν γὰρ δὴ
τὸν τέλος ἔχοντα τῆς θείας μοίρας ἔξω τούτων εἶναι,
λύπης τε καὶ ἡδονῆς, τοῦ δὲ φρονεῖν καὶ τοῦ γιγνώ-
σκειν κατὰ πάντα μετειληφέναι. καὶ ξυμπλήρους δὴ
ζώων οὐρανοῦ γεγονότος ἑρμηνεύεσθαι πρὸς ἀλλήλους
τε καὶ τοὺς ἀκροτάτους θεοὺς πάντας τε καὶ πάντα,
διὰ τὸ φέρεσθαι τὰ μέσα τῶν ζώων ἐπί τε γῆν καὶ
ἐπὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἐλαφρᾷ φερόμενα ῥύμῃ. τὸ δὲ
ὕδατος πέμπτον ὂν ἡμίθεον μὲν ἀπεικάσειεν ἄν τις
ὀρθῶς ἀπεικάζων ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι, καὶ τοῦτ' εἶναι
τοτὲ μὲν ὁρώμενον, ἄλλοτε δὲ ἀποκρυφθὲν ἄδηλον
γιγνόμενον, θαῦμα κατ' ἀμυδρὰν ὄψιν παρεχόμενον.
τούτων δὴ τῶν πέντε ὄντως ὄντων ζώων, ὅπῃ τινὲς
ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὀνειροπολίᾳ προστυ-
χόντες, ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας λεχθέν τισιν ἐν
ἀκοαῖς ὑγιαίνουσιν ἢ καὶ κάμνουσιν, ἢ καὶ τελευτῇ

alterum deinceps ex aëre est. ac neutrum conspici totum potest: sed quamvis hi daemones prope nos sint, nunquam tamen manifeste nobis apparent. prudentiae mirabilis participes sunt: acuto quippe ingenio tenacique memoria cogitationes nostras omnes cognoscunt. honestos bonosque homines mirifice diligunt, improbos vehementer oderunt; utpote qui doloris participes sunt. sed Deus, qui divinam sortem perfecte possidet, a doloribus voluptatibusque liber, sapientia cognitioneque penitus fruitur. cum autem refertum animalibus coelum sit: et Dii summi et daemones se invicem interpretantur. media enim animalia tum ad terram tum ad coelum levi motu feruntur. quintum vero, quod ex aqua est, recte semideum vocabimus. id nonnunquam cernitur, nonnunquam aspectui nostro se subtrahit: et cum videtur, tenui visu perceptum admirationem affert. cum igitur quinque haec animalia sint, quae aut somniis aut vaticinio audituque per vocem sanorum aut aegrotantium auribus percepta, aut etiam in

ὀνείρασι προστυχέσι γενομένοις, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ δόξας παραγενομένας, ὅθεν ἱερὰ πολλὰ πολλῶν γέγονε, τὰ δὲ γενήσεται, τούτων πάντων νομοθέτης, ὅς τις νοῦν κέκτηται καὶ τὸν βραχύτατον, οὔποτε μὴ τολμήσῃ καινοτομῶν ἐπὶ θεοσέβειαν, ἥ τις μὴ σαφὲς ἔχει τε, τρέψαι πόλιν ἑαυτοῦ. καὶ μὴν οὐδ' ἂν ὁ πάτριος νόμος εἴρηκε περὶ θυσιῶν ἀποκωλύσει, μηδὲν τὸ παράπαν εἰδώς, ὡς παρ' οὐδ' ἂν δυνατὸν εἰδέναι τῇ θνητῇ φύσει τῶν τοιούτων πέρι. τοὺς δὲ ὄντως ἡμῖν φανεροὺς ὄντας θεοὺς ἆρ' οὐχ αὑτὸς λόγος ἔχει κακίστους εἶναι τοὺς μὴ τολμῶντας λέγειν ἡμῖν καὶ φανεροὺς ποιεῖν, ἀνοργιάστους τε ὄντας ἑτέρους θεοὺς καὶ τιμὰς μὴ δεχομένους τὰς προσηκούσας αὐτοῖς; νῦν δὲ δὴ συμβαίνει γιγνόμενον ἅμα τὸ τοιοῦτον, οἷον ἂν εἰ γένοιτό τις ἡμῶν ἥλιον ἢ σελήνην οὐρανοὺς ἢν γιγνομένους ἐφορῶντάς τε ἡμᾶς πάντας, καὶ μὴ ἔφραζεν ἀδύνατος ὤν πῃ φράζειν, τιμῆς τε ἀμοίρους ὄντας ὁρῷη, καὶ μὴ προθυμοῖτο τό γε αὑτοῦ μέρος εἰς ἔντιμον χώραν καταφανεῖς ἄγων αὐτοὺς ἑορτάς τε αὐτοῖς γίγνεσθαι ποιεῖν καὶ θυσίας, ἀπολαμβανόμενόν τε χρόνον ἑκάστοις μειζόνων τε καὶ ἐλαττόνων πολλάκις
986 ἐνιαυτῶν ὥρας διανέμειν, ἆρ' οὐκ ἂν κακὸς ἑαυτῷ τε

ipsave vita excessu nobis sese afferentia, nostros animos movent; unde multa multis sacra et privatim et publice his opinionibus instituta sunt instituenturque in posterum: horum omnium legislator, qui vel minimum mentis habeat, nunquam aliquid innovabit. cavebit enim, ne ad novum minus certae religionis cultum civitatem suam vertat. nec quae patria lege vel consuetudine de sacrificando firmata sunt, movere audebit. scire namque debet, mortali naturae non esse possibile, certi quicquam de his cognoscere. eadem ratione pessimi habendi sunt hi, qui Deos vere oculis manifestos non praedicant, et sine sacrificiis debitisque honoribus relinqui eos ab hominibus patiuntur. perinde enim faciunt, ac si quis solem lunamque omnia lustrare nulloque in honore haberi videat: nolit tamen pro virili sua parte clara haec hominibus reddere, ut solemnes dies eis sacrificiaque agantur, ac tempora maiorum minorumque saepe annorum certa distri[illegible]

καὶ ἄλλῳ τῷ γιγνώσκοντι λεγόμενος ἐν δίκῃ ξυνεδόκει λέγεσθαί ποτ' ἄν;

ΚΛ. Πῶς γὰρ οὔκ, ὦ ξένε; πάνυ μὲν οὖν.

ΑΘ. Τοῦτο τοίνυν, ὦ Κλεινία φίλε, περὶ ἐμὲ νῦν γιγνόμενον ἴσθι φανερῶς.

ΚΛ. Πῶς λέγεις;

ΑΘ. Ἴσε ὀκτὼ δυνάμεις τῶν περὶ ὅλον οὐρανὸν γεγονυίας ἀδελφὰς ἀλλήλων, ὧν καθεώρακα ἐγώ. καὶ οὐδὲν μέγα διαπέπραγμαι· ῥᾴδιον γὰρ καὶ ἑτέρῳ. τούτων δ' εἰσὶ τρεῖς αὗται, μία μὲν ἡλίου, μία δὲ σελήνης, μία δὲ τῶν πλανητῶν ἄστρων ὧν ἐμνήσθημεν ὀλίγον ἔμπροσθεν· πέντε δὲ ἕτεραι. ταύτας δὴ πάσας καὶ τούτους τοὺς ἐν ταύταισιν εἴτε αὐτοὺς ἰόντας εἴτε φερομένους ἐν ὀχήμασι πορεύεσθαι ταύτῃ, μηδεὶς ἄλλως ποτὲ νομίσῃ πάντων ἡμῶν ὡς οἱ μὲν θεοί εἰσιν αὐτῶν, οἱ δ' οὔ, μηδ' ὡς οἱ μὲν γνήσιοι, οἱ δὲ τοιοῦτοί τινες οἵους οὐδὲ θέμις εἰπεῖν ἡμῶν οὐδενί, πάντες δὲ δὴ πάντας λέγωμέν τε καὶ φῶμεν ἀδελφούς τ' εἶναι καὶ ἐν ἀδελφαῖς μοίραις, καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τοῖς δὲ μή τέ τινα μοῖραν τάττωμεν μή τέ τινα χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὑτοῦ πόλον, ξυναποτελῶν κόσμου ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν· ὃν ὁ μὲν εὐδαίμων πρῶτον μὲν ἐθαύμασεν, ἔπειτα δὲ ἔρωτος

tur, merito dici videbitur? *Cli.* Immo vero pessimus. *Athen.* Id ipsum, o Clinia, scias mihi nunc accidisse. *Cli.* Quonam pacto? *Athen.* Scitote octo in coelo esse virtutes, sibi invicem sorores, quas ego inspexi nec magni aliquid feci. cuivis enim hoc facile est. harum tres hae sunt: solis una, lunae una: stellarum omnium, de quibus ante diximus, una: atque aliae quinque. has omnes et eos, qui in his sunt, sive ipsi progrediantur sive in vehiculis ferantur, nullus ita habere se putet, ut alii eorum Dii sint, alii minime; alii legitimi, alii tales, quales nefas est dicere: sed omnes fratres et in fraternis sortibus viventes dicamus, iisque honores reddamus: non alii annum, alii mensem, alii nullam sortem nullumve tempus, in quo circulum suum percurrit, mundum ornatumque una perficiens, quem ratio omnium divinissima visibilem statuit. hunc vir felix primum summopere admiratur: deinde cupiditate ardet ea discendi, quae-

ἔσχεν τοῦ καταμαθεῖν ὁπόσα θνητῇ φύσει δυνατά, ἡγούμενος ἄριστ' οὕτως εὐτυχέσατά τε διάξειν τὸν βίον τελευτήσας τε εἰς τόπους ἥξειν προσήκοντας ἀρετῇ, καὶ μεμυημένος ἀληθῶς τε καὶ ὄντως, μεταλαβὼν φρονήσεως εἰς ὢν μιᾶς, τὸν ἐπίλοιπον χρόνον θεωρὸς τῶν καλλίστων γενόμενος, ὅσα κατ' ὄψιν, διατελεῖ. νῦν δὴ τὸ μετὰ τοῦθ' ἡμῖν λοιπὸν λέγειν ὅσοι τ' εἰσί, καὶ τίνες· οὐ γὰρ μή ποτε φανῶμεν ψευδεῖς. βεβαίως δὴ διισχυρίζομαι τό γε τοσοῦτον. λέγω γὰρ πάλιν ὀκτὼ μὲν εἶναι, τῶν δὲ ὀκτὼ τρεῖς μὲν εἰρῆσθαι, πέντε δ' ἔτι λοιπάς. ἡ τετάρτη δὲ φορὰ καὶ διέξοδος ἅμα καὶ πέμπτη τάχει μὲν ἡλίῳ σχεδὸν ἴση, καὶ οὔτε βραδυτέρα οὔτε θάττων. τό γ' ἐπίπαν ἀεὶ τούτων τριῶν ὄντων, τὸν φοῦν ἱκανὸν ἔχοντα ἡγεῖσθαι. λέγωμεν δὴ ταύτας ἡλίου τ' εἶναι καὶ ἑωσφόρου· καὶ τρίτον ὡς μὲν ὀνόματι φράζειν οὐκ ἔξι διὰ τὸ μὴ γιγνώσκεσθαι. τούτου δ' αἴτιος ὁ πρῶτος ταῦτα κατιδὼν βάρβαρος ὤν· παλαιὸς γὰρ δὴ τόπος ἔθρεψε τοὺς πρώτους ταῦτα ἐννοήσαντας, διὰ
987 τὸ κάλλος τῆς θερινῆς ὥρας, ἣν Αἴγυπτός τε καὶ Συρία ἱκανῶς κέκτηται, φανεροὺς μὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀεί ρας ἀεὶ ξύμπαντας καθορῶντας, ἄτε νεφῶν καὶ ὑδάτων ἀπόπροσθεν ἀεὶ τοῦ κόσμου κατῳκισμένους. ὅθεν

cunque a natura mortali percipi possunt: sic arbitratus optime atque felicissime se victurum, et cum decesserit, ad congrua virtuti loca venturum. atque ita vere initiatus, et ipse unus unam revera sapientiam nactus, reliquum tempus in rerum omnium pulcherrimarum contemplatione versatur. post haec, quae et quot sunt, dicendum est. equidem affirmare audeo nunquam nos in hoc mendaces fore. iterum octo esse dicimus: quarum tres dictae sunt, quinque restant. quarta vero et quinta latio et anfractus aequali ferme velocitate cum sole feruntur. itaque neque tardiores sunt neque velociores. atque harum trium semper sufficiens ductor est intellectus: solis, dico, et luciferi, et tertii illius, quod, cum ignoretur, nominari non potest. quod propterea factum est, quoniam primus harum rerum spectator barbarus fuit. antiqua enim regio illos aluit, qui propter aestivi temporis serenitatem primi haec inspexerunt. talis Aegyptus et Syria fuit, ubi stellae semper omnes, ut ita dixerim, clare cernuntur: quia coeli aspectum nubes et pluviae non impediunt.

καὶ πανταχόσε καὶ δεῦρ' ἐξήκει, βεβασανισμένα χρόνῳ μυριετεῖ τε καὶ ἀπείρῳ. διὸ θαῤῥοῦντα χρὴ ταῦτα εἰς νόμους θέσθαι· τὸ γὰρ μὴ τίμια τὰ θεῖα εἶναι ἢ τάδε μὴ θεῖα σαφῶς οὐκ ἐμφρόνων. ὅτι δὲ οὐκ ὀνόματα ἔσχηκε, τήν γε αἰτίαν χρὴ λέγεσθαι ταύτην. ἀλλὰ γὰρ ἐπωνυμίαν εἰλήφασι θεῶν. ὁ μὲν γὰρ ἑωσφόρος ἔσπερός τε ὢν αὐτὸς Ἀφροδίτης εἶναι σχεδὸν ἔχει λόγον καὶ μάλα Συρίῳ νομοθέτῃ πρέπον, ὁ δ' ὁμόδρομος ἡλίῳ τε ἅμα καὶ τούτῳ σχεδὸν Ἑρμοῦ· τρεῖς δ' ἔτι φορὰς λέγωμεν ἐπὶ δεξιὰ πορευομένων μετὰ σελήνης τε καὶ ἡλίου. ἕνα δὲ τὸν ὄγδοον χρὴ λέγειν, ὃν μάλιστ' ἄν τις ἄνω κόσμου προσαγορεύοι, ὃς ἐναντίος ἐκείνοις ξύμπασι πορεύεται, ἄγων τοὺς ἄλλους, ὡς γε ἀνθρώποις φαίνοιτ' ἂν ὀλίγα τούτων εἰδόσιν. ὅσα δὲ ἱκανῶς ἴσμεν ἀνάγκη λέγειν καὶ λέγομεν· ἡ γὰρ ὄντως οὖσα σοφία ταύτῃ πῃ φαίνεται τῷ καὶ σμικρὰ ξυνγνοίας ὀρθῆς θείας τε μετειληφότι. λοιπὸν δὴ τρεῖς ἀστέρες, ὧν εἷς μὲν βραδυτῆτι διαφέρων αὐτῶν ἐστί, Κρόνου δ' αὐτόν τινες ἐπωνυμίαν φέρεσθαι· τὸν δὲ μετὰ τοῦτον βραδυτῆτι λέγειν χρὴ Διός· Ἄρεος δὲ ὁ μετὰ τοῦτον· πάντων δὲ οὗτος ἐρυθρώτατον ἔχει

inde huc et alio quocunque, infinito tempore probata, ista manarunt. quapropter magna cum fiducia haec legibus sanciantur. res enim divinas non esse venerandas arbitrari, aut haec nequaquam esse divina, extremae dementiae foret. quod autem nominibus caruerunt, causa dicta est: agnomina tamen Deorum tenent. lucifer enim, qui et vesper est, stella Aphroditis, id est Veneris, esse dicitur: quod dictum Syrio nominum auctori valde congruum est. stella vero, quae aequaliter ferme cum sole et hoc currit, Mercurii. restant tres adhuc lationes eorum, qui ad dextram cum sole lunaque moventur. octavum praeterea circum unum oportet dicere, quem iure mundum supernum quis nuncupabit: qui contra quam ceteri movetur ceterosque secum trahit, ut hominibus pauca de iis scientibus videtur. sed necesse est ea dicere, quae sufficienter cognoscimus. vera enim sapientia hac ratione quodammodo illi apparet, qui vel modicum quid rectae divinaeque intelligentiae nactus est. reliquae sunt stellae tres: quarum una ceteris tardior est, quae Saturni nomine a quibusdam cognominatur. quae post hanc situ et tarditate ponitur, Iovis esse dicatur: deinde Martis, qui ceterorum maxime

χρῶμα. χαλεπὸν δὲ οὐδὲν τούτων κατανοῆσαί τινα φράζοντός τινος, ἀλλὰ μαθόντα, ὡς λέγομεν, ἡγεῖσθαι δεῖ. τόδε γε μὴν διανοηθῆναι χρὴ πάντ' ἄνδρα Ἕλληνα, ὡς τόπον ἔχομεν τὸν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀρετὴν ἐν τοῖς σχεδὸν ἄριστον. τὸ δ' ἐπαινετὸν αὐτοῦ χρὴ λέγειν ὅτι μέσος ἂν εἴη χειμώνων τε καὶ τῆς θερινῆς φύσεως. ἡ δ' ὑστεροῦσα ἡμῖν εἰς τὸ θερινὸν φύσις τοῦ περὶ τὸν ἐκεῖ τόπον, ὃ περ εἴπομεν, ὕστερον αὐτοῖς παραδέδωκε τὸ τούτων τῶν θεῶν τοῦ κόσμου κατανόημα. λάβωμεν δὲ ὡς ὅ τί περ ἂν Ἕλληνες βαρβάρων παραλάβωμεν, κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται. καὶ δὴ καὶ περὶ τὰ νῦν λεγόμενα ταὐτὸν δεῖ διανοηθῆναι τοῦτο, ὡς χαλεπὸν μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀναμφισβητήτως ἐξευρίσκειν, πολλὴ δ' ἐλπὶς ἅμα καὶ
988 καλὴ κάλλιον καὶ δικαιότερον ὄντως ἧς ἐκ τῶν βαρβάρων ἐλθούσης φήμης τε ἅμα καὶ θεραπείας πάντων τούτων τῶν θεῶν ἐπιμελήσεσθαι τοὺς Ἕλληνας, παιδείαις τε καὶ ἐκ Δελφῶν μαντείαις χρωμένους καὶ πάσῃ τῇ κατὰ νόμους θεραπείᾳ. τόδε δὲ μηδεὶς ποτε φοβηθῇ τῶν Ἑλλήνων, ὡς οὐ χρὴ περὶ τὰ θεῖά ποτε πραγματεύεσθαι θνητοὺς ὄντας, πᾶν δὲ τούτου διανοηθῆναι τοὐναντίον, ὡς οὔτε ἄφρον ἐξί ποτε τὸ θεῖον

rubens est. haec intellectu, si quis exponat, difficilia non sunt: sed postquam intellexeris, ita de his, ut diximus, existimandum est. illud etiam cuilibet Graeco sciendum est, nos regionem ad virtutem omnium paene optimam habitare. in hoc maxime laus regionis huius consistit, quod inter hiemalem aestivamque naturam media est. quoniam vero magis quam barbari, ut diximus, ab aestiva serenitate distamus: horum Deorum ordinem tardius intelleximus. verum quicquid Graeci a barbaris accepere, melius reddiderunt. quod et in his, quae modo tractamus, cogitare debemus: quod, quamvis inventu haec difficilia sint, magna tamen spes nobis est, Graecos praestantiori cultu, quam a barbaris acceperint, hos Deos omnes honoraturos, ac tum disciplina tum Delphicis oraculis monitos, omni legitima observatione diligenter prosecuturos. nec Graecorum quispiam existimet non oportere mortales de divinis rebus tractare: sed contra omnino putet nec mente carere Deum neque naturam humani generis igno-

οὔτε ἀγνοεῖ που τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' οἶδεν ὅτι διδάσκοντος αὐτοῦ ξυνακολουθήσει καὶ μαθήσεται τὰ διδασκόμενα, ὅτι δὲ διδάσκει τοῦτο αὐτὸ ἡμᾶς, μανθάνομεν δὲ ἡμεῖς, ἀριθμόν τε καὶ ἀριθμεῖν, οἶδε δή που· πάντων γὰρ ἀφρονέστατον ἂν εἴη τοῦτο ἀγνοοῦν· τὸ λεγόμενον γὰρ ἂν ὄντως αὐτὸ αὐτὸ ἀγνοεῖ, χαλεπαῖνον τῷ δυναμένῳ μανθάνειν, ἀλλ' οὐ συγχαῖρον ἄνευ φθόνου διὰ θεὸν ἀγαθῷ γενομένῳ. λόγον δὴ καὶ πολὺν καὶ καλὸν ἔχει, τότε μὲν ὅτε περὶ θεῶν ἦν ἀνθρώποις διανοήματα πρῶτα, ὡς τ' ἐγένοντο οἷοί τ' ἐγίγνοντο καὶ οἵας μετεχειρίζοντο πράξεις, μὴ κατὰ νοῦν τοῖς σώφροσι λέγεσθαι μηδὲ φίλως, μηδ' ὡς οἱ δεύτεροι, ἐν οἷς πρεσβύτατα μὲν τὰ πυρὸς ἐλέγετο καὶ ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων, ὕστερα δὲ τὰ τῆς θαυμαστῆς ψυχῆς, καὶ φορὰ κρείττων καὶ τιμιωτέρα ἦν σώματι εἴληχε φέρειν αὐτό τε ἑαυτὸ θερμότητι καὶ ψύξεσι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, ἀλλ' οὐ ψυχὴ σῶμά τε καὶ ἑαυτήν. νῦν δ' ὅτε λέγομεν ψυχὴν μέν, ἂν περ ἐν σώματι γένηται, θαῦμα οὐδὲν κινεῖν τε καὶ περιφέρειν τοῦτο καὶ ἑαυτήν. οὐδ' ἡμῖν ἀπιστεῖ ψυχὴ κατὰ λόγον οὐδένα, ὡς βάρος οὐδὲν περιφέρειν δυναμένη. διὸ καὶ νῦν ἡμῶν ἀξιούντων, ψυχῆς οὔσης αἰτίας τοῦ

rare. scit enim se docentem ita secuturos homines, ut, quae docentur, perdiscant. quod autem numerum numerareque docet, quodque nos id ipsum discimus, non ignorat. si enim id ignoraret, esset omnium amentissimus. certe et, quod fertur, accideret: ipse enim se ipsum ignoraret, si potentibus discere invideret magis quam gratularetur, quod propter Deum boni efficiantur. profecto verisimile est, quando primum homines de Diis cogitare coeperunt, quod essent et quales quidve agerent; non ut prudentes quidem, nec ut secundi iudicavisse, qui antiquissima esse putaverunt ignem et aquam et cetera corpora, mirabilem autem animam posteriorem. unde et corporis motum potentiorem honorabilioremque ducebant. nempe se ipsum calore et frigore ceterisque huiusmodi agitare: animam vero neque corpus neque se ipsam movere. nunc vero cum dicamus, si anima corpori adsit, nihil mirum esse, ut et se ipsam moveat et corpus circumferat: dubium nobis nullum est, quin pondus ab ea circumferri possit. cum autem universi causa anima sit, et re-

ὅλου, καὶ πάντων μὲν τῶν ἀγαθῶν ὄντων τοιούτων, τῶν δὲ αὖ φλαύρων τοιούτων ἄλλων, τῆς μὲν φορᾶς πάσης καὶ κινήσεως ψυχὴν αἰτίαν εἶναι θαῦμα οὐδέν, τὴν δ' ἐπὶ τἀγαθὸν φορὰν καὶ κίνησιν τῆς ἀρίστης ψυχῆς εἶναι, τὴν δ' ἐπὶ τοὐναντίον ἐναντίαν. νενικηκέναι δεῖ καὶ νικᾶν τὰ ἀγαθὰ τὰ μὴ τοιαῦτα. ταῦτα ἡμῖν εἴρηται πάντα κατὰ τὴν τῶν ἀνοσίων τιμωρὸν δίκην. περὶ δὲ δὴ τὸ δοκιμαζόμενον οὐχ οἷόν τε ἡμῖν ἀπιστεῖν, ὡς οὐ δεῖ τόν γε ἀγαθὸν σοφὸν ἡμᾶς ἡγεῖσθαι. 989 τὴν δὲ σοφίαν ταύτην ἣν ζητοῦμεν πάλαι, ἴδωμεν ἄν ποτ' ἄρα ἐπινοήσωμεν ἢ κατὰ παιδείαν ἢ κατὰ τέχνην, ἣν τινα τοῦ γιγνώσκειν ἐνδεεῖς ὄντες τῶν δικαίων ἀγνώμονες ἂν εἶμεν, ὄντες τοιοῦτοι. δοκοῦμεν δή μοι, καὶ λεκτέον· ἄνω γὰρ καὶ κάτω ζητῶν, ᾗ μοι καταφανὴς γέγονε, πειράσομαι δήλην ὑμῖν αὐτὴν ἀποτελεῖν. τὸ δὴ μέγιστον ἀρετῆς οὐ καλῶς πραττόμενον ἡμῖν γέγονεν αἴτιον, ὡς ἄρτι σημαίνειν ἐκ τῶν εἰρημένων μοι σφόδρα δοκεῖ. μεῖζον μὲν γὰρ ἀρετῆς μηδεὶς ἡμᾶς ποτὲ πείθῃ τῆς εὐσεβείας εἶναι τῷ θνητῷ γένει· τοῦτο δ' ὅτι δι' ἀμαθίαν τὴν μεγίστην ἐν ταῖς ἀρίσταις φύσεσιν οὐ γέγονε, λεκτέον. ἄριστα δ' εἰσὶν αἱ χαλεπώτατα μὲν ἂν γενόμεναι, μέγιστον δὲ ὄφελος, ἂν

rum aliae bonae sint, aliae malae, lationis quidem omnis motusque causam animam esse dicendum: sed lationem motumque ad bonum ab optima anima proficisci; motum vero ad contraria contrarium. mala autem a bonis victa esse vincique oportet. haec nobis secundum iudicium, impios puniens, dicta sunt omnia. quantum vero attinet ad id, quod modo probatur, dubitandum non est, quin bonus vir sapiens sit dicendus. sed videamus, nunquid hanc sapientiam, quam iamdiu quaerimus, per disciplinam vel artem aliquam assequamur: quod si ignoraverimus, expertes ignarique iustitiae futuri simus. ita profecto mihi videtur: quare dicendum est. quod igitur sursum deorsumque investigando cognovi: oratione vobis aperire conabor. nam maxima virtus neglecta ignorantiae causa fuit, ut praedicta nobis significare videntur. maiorem vero virtutem religione pietateque in Deum nullam in humano genere inveniri quisquam sibi persuadeat. id ex maxima ignorantia in optimis naturis factum non est. optimae autem naturae sunt, quae rarissime reperiuntur, et

γίγνωνται· τά τε γὰρ τῆς βραδείας τε καὶ τῆς ἐναντίας φύσεως μετρίως ἀποδεχομένη ψυχὴ καὶ πράως εὔκολος ἂν εἴη, τήν τε ἀνδρίαν ἀγαμένη, καὶ πρὸς τὸ σωφρονεῖν εὐπειθής, καὶ τό γε μέγιστον, ἐν ταύταις ταῖς φύσεσι δυναμένη μανθάνειν καὶ μνήμων οὖσα εὖ μάλα χαίρειν τούτοις αὐτοῖς δύναιτ' ἂν φιλομαθὴς ὥστ' εἶναι. ταῦτα γὰρ οὔτε ῥᾴδια φύεσθαι, γενόμενά τε καὶ τροφῆς καὶ παιδείας τυχόντα ἧς δεῖ, τοὺς πλείους αὐτῶν καὶ χείρους κατέχειν ὀρθότατα δύναιτ' ἂν τῷ φρονεῖν καὶ πράττειν καὶ λέγειν περὶ θεοὺς ἕκαστα, ὡς δεῖ τε καὶ ὅτε δεῖ, περὶ θυσίας τε καὶ καθαρμοὺς τῶν περὶ θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, οὐ σχήμασι τεχνάζοντας, ἀλλὰ ἀληθείᾳ τιμῶντας ἀρετήν, ὃ δὴ καὶ μέγιστόν ἐστι ξυμπάντων πάσῃ τῇ πόλει. τοῦτο δὴ οὖν τὸ μέρος εἶναί φαμεν φύσει κυριώτατον καὶ δυνατὸν ὡς οἷόν τε κάλλιστα καὶ ἄριστα μαθεῖν, εἰ διδάσκοι τις. ἀλλ' οὐδ' ἂν διδάξειεν, εἰ μὴ θεὸς ὑφηγοῖτο· εἴ τ' οὖν διδάσκοι, κατὰ τρόπον δὲ μὴ δρῷ τὸ τοιοῦτον, κρεῖττον μὴ μανθάνειν. ὅμως δ' ἐκ τῶν νῦν λεγομένων ἀνάγκη μαθεῖν ταῦτα καὶ ἐμὲ λέγειν τὴν τοιαύτην τε καὶ ἀρίστην φύσιν. πειρώμεθα δὴ τῷ τε λόγῳ διεξελθεῖν

si quando reperiantur, maxime prosunt. animus certe facilis ille est, qui tardam contrariamve naturam mansuete et mediocriter possidet, fortitudinem admiratur, et temperantiam diligit, et, quod maximum est in his naturis, ad discendum promptus est ac memor, et huiusmodi rebus maxime delectatur, discendi studio deditus. haec utique nec facile innascuntur, et cum innata fuerint, si educationem disciplinamque idoneam consequantur, plurimos inferiores ita moderari et continere possunt, ut cogitando, loquendo atque agendo singula erga Deos, ut oportet et quando oportet, in sacrificiis purificationibusque eorum, quae in Deos et homines facta sunt, non simulatione sed veritate, virtutem maxime colant: quod civitati omnium utilissimum est. hanc igitur partem natura principalissimam esse asserimus, poseque quam maxime atque optime, si quis doceat, discere. nemo autem docebit, nisi Deus adiuverit. ab eo vero, qui modum in docendo non servat, praestat non discere. necessarium tamen ex his, quae modo dicta sunt, videtur haec discere, et a nobis naturam hanc optimam dici. quare conemur exponere, quae et

οἷα καὶ ὡς δεῖ μανθάνειν, κατὰ δύναμιν τὴν τοῦ λέγοντος καὶ τὴν τῶν δυναμένων εἰς θεοσεβείας, ᾧ τινὶ τρόπῳ τίς τινα μαθήσεται. ἄτοπον μὲν οὖν ἴσὶν ἄτοπον ἀκούσαντι· τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ λέγομεν ἡμεῖς γε, ὃ τις οὐκ ἄν ποτε δόξειε δι' ἀπειρίαν τοῦ πράγματος, ἀστρονομίαν. ἀγνοεῖτε ὅτι σοφώτατον ἀνάγκη τὸν ἀληθῶς ἀστρονόμον εἶναι, μὴ τὸν καθ' Ἡσίοδον ἀστρονομοῦντα καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, οἷον δυσμάς τε καὶ ἀνατολὰς ἐπεσκεμμένον, ἀλλὰ τὸν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰς ἑπτὰ περιόδους, δι- 10
εξιούσης τὸν αὐτὸν κύκλον ἑκάστης, οὕτως ὡς οὐκ ἄν ῥᾳδίως ποτὲ πᾶσα φύσις ἱκανὴ γένοιτο θεωρῆσαι, μὴ θαυμαστῆς μετέχουσα φύσεως. ὃ νῦν εἰρήκαμεν ἐροῦμέν τε, ὥς φαμεν, ὅπῃ δεῖ τε καὶ ὅπως χρεὼν μανθάνειν. πρῶτον δ' ἡμῖν τόδε λεγέσθω. σελήνη μὲν περίοδον τὴν αὑτῆς τάχιστα διέξεισιν, ἄγουσα μῆνα καὶ πανσέληνον πρώτην· δεύτερον δὲ κατανοεῖν δεῖ τὸν ἥλιον, τροπάς ἄγοντα διὰ πάσης τῆς αὐτοῦ περιόδου, καὶ τούτῳ τοὺς ξυνδρόμους. ἵνα δὲ μὴ πολλάκις ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγώμεθα, τὰς ἄλλας ὅσας ἐν τῷ 20
πρόσθεν διεξήλθομεν ὁδοὺς τούτων οὐ ῥᾴδιον ξυνοεῖν.

qualia sint et quomodo perdiscenda: idque pro viribus et mei disserentis agatur, et eorum, qui exaudire poterunt, quo pacto cultus divini nonnulla discantur. inusitatum quid forsan audietis: nomen tamen rei dicamus, quod nullus propter huius rei imperitiam arbitraretur. nolite ignorare astronomiam sapientissimum quiddam esse. nempe necesse est verum astronomum esse non eum, qui secundum Hesiodum omnesque huiusmodi occasum ortumque consideret; sed eum potius, qui circuitus octo, et quomodo septem sub primo versantur, quove ordine circulos suos singuli peragant. quod nulla natura, nisi mirabilis sit, facile unquam inspiciet. ut modo diximus et dicemus, declarantes, quid oporteat et quomodo oporteat discere. primo igitur id dicatur, quod luna celerrime circulum suum evolvit, atque ita plenilunium primum et mensem peragit. sol deinde inspiciendus est, qui solstitia versionesque temporum circuitu efficit suo; praeterea et, qui una cum sole currunt, considerandi. denique, ne eadem de eisdem saepius disseramus, cursus omnes, quos paulo ante tetigimus, quive non facile intelliguntur, contemplari debemus:

ἐπὶ δὲ ταῦτα παρασκευάζοντας φύσεις, δι' ἃς δυνατὸν εἶναι χρεὼν πολλὰ προδιδάσκοντα καὶ ἐθίζοντα δεῖ διαπονήσασθαι παῖδα ὄντα καὶ νεανίσκον. διὸ μαθημάτων δέον ἂν εἴη· τὸ δὲ μέγιστόν τε καὶ πρῶτον ἀριθμῶν αὐτῶν, ἀλλ' οὐ σώματα ἐχόντων, ἀλλὰ ὅλης τῆς τοῦ περιττοῦ τε καὶ ἀρτίου γενέσεώς τε καὶ δυνάμεως, ὅσην παρέχεται πρὸς τὴν τῶν ὄντων φύσιν. ταῦτα δὲ μαθόντι τούτοις ἐφεξῆς ἐστὶν ὃ καλοῦσι μὲν σφόδρα γελοῖον ὄνομα γεωμετρίαν, τῶν οὐκ ὄντων δὲ ὁμοίων ἀλλήλοις φύσει ἀριθμῶν ὁμοίωσις πρὸς τὴν τῶν ἐπιπέδων μοῖραν γεγονυῖά ἐστι διαφανής· ὃ δὴ θαῦμα οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ γεγονὸς θεῖον φανερὸν ἂν γίγνοιτο τῷ δυναμένῳ ξυννοεῖν. μετὰ δὲ ταύτην τοὺς τρὶς ηὐξημένους καὶ τῇ στερεᾷ φύσει ὁμοίους, τοὺς δὲ ἀνομοίους αὖ γεγονότας ἑτέρᾳ τέχνῃ ὁμοίᾳ ταύτῃ, ἣν δὴ γεωμετρίαν ἐκάλεσαν οἱ προστυχεῖς αὐτῇ γεγονότες. ὃ δὲ θεῖόν τ' ἐστὶ καὶ θαυμαστὸν τοῖς ἐγκαθορῶσί τε καὶ διανοουμένοις, ὡς περὶ τὸ διπλάσιον ἀεὶ στρεφομένης τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξ ἐναντίας ταύτῃ καθ' ἑκάστην ἀναλογίαν εἶδος καὶ γένος ἀποτυποῦται πᾶσα ἡ φύσις. ᾗ μὲν δὴ πρώτη τοῦ διπλασίου κατ' ἀριθμὸν ἓν πρὸς 991

ita ut naturae prius doctrinis ad haec perficiendis longo usu laboreque a iuventa, immo vero et a pueritia, praeparentur. quocirca doctrinis, quae mathematicae appellantur, opus est: primo vero ac maxime numeris: non iis dico numeris, qui corpus habent, sed qui omnem paris imparisve generationem atque virtutem, quam ad perficiendam cognoscendamque rerum naturam conferunt. quibus perceptis illa deinceps, quam ridicule geometriam appellant, discenda est. numerorum vero, inter se natura dissimilium, similitudo ad planorum partem relata clarescit. quod quidem non humanum sed divinum miraculum, si quis plane intelligat, videatur oportet. post hanc numeri, qui in tres usque dimensiones adaucti sunt, naturae solidae similes ac rursus dissimiles, alia quadam arte, stereometria videlicet, huic simili, considerandi sunt: sed hanc quoque, qui in ea versati sunt, geometriam nominaverunt. illud autem mirum divinumque intelligentibus est, quod, cum rerum virtus in duplo semper et in suo opposito revolvatur, in singulis proportionibus per genera speciesque universa natura formatur. prima igitur

διὸ κατὰ λόγον φερομένη, διπλάσιον δὲ ἡ κατὰ δύναμιν οὖσα· ἡ δ' εἰς τὸ στερεόν τε καὶ ἁπτὸν πάλιν αὖ διπλάσιαν, ἀφ' ἑνὸς εἰς ὀκτὼ διαπορευθεῖσα· ἡ δὲ διπλασίου μὲν εἰς μέσον, ἴσως δὲ τοῦ ἐλάττονος πλέον ἐλαττὸν τε τοῦ μείζονος, τὸ δ' ἕτερον τῷ αὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχον τε καὶ ὑπερεχόμενον. ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἓξ πρὸς τὰ δώδεκα ξυνέβη τό τε ἡμιόλιον καὶ ἐπίτριτον. τούτων αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφότερα συμφωνη τοῖς ἀνθρώποις σύμφωνον χορείαν καὶ σύμμετρον ἀπανείματο παιδιᾶς ῥυθμοῦ τε καὶ ἁρμονίας 1
χάριν, εὐδαίμονι χορείᾳ Μουσῶν δεδομένῃ. ταῦτα μὲν οὖν δὴ ταύτῃ γιγνέσθω τε καὶ ἐχέτω ξύμπαντα· τὸ δ' ἐπὶ τούτοις τέλος, εἰς θείαν γένεσιν ἅμα καὶ τὴν τῶν ὁρατῶν καλλίστην τε καὶ θειοτάτην φύσιν ἰτέον, ὅσην ἀνθρώποις θεὸς ἔδωκε κατιδεῖν, ἣν οὔποτε ἄνευ τῶν νῦν διειρημένων μὴ κατιδὼν ἐπεύξεταί τις ῥᾳστώνῃ παραλαβεῖν. πρὸς τούτοις δὲ τὸ καθ' ἓν τῷ κατ' εἶδη προσαπτέον ἐν ἑκάσαις ταῖς συνουσίαις, ἐρωτῶντά τε καὶ ἐλέγχοντα τὰ μὴ καλῶς ῥηθέντα· πάντως γὰρ καλλίστη καὶ πρώτη βάσανος ἀνθρώποις ὀρθῶς 2
γίγνεται, ὅσαι δὲ οὐκ οὖσαι προσποιοῦνται, ματαιότα-

dupli virtus secundum numerum, per unum ad duo proportione procedit, duplum potentia possidens. sed in solidum et tangibile rursus ab uno in octo dupli ratio proficiscitur: alia vero dupli in medium: sed forte minore maius et minus maiore aequaliter. verum aliud eadem parte extremitates excedit ab eisque exceditur. in medio vero senarii ad duodenarium numerum sesquialtera et sesquitertia emersit proportio. horum in medio vis huiusmodi ad utraque versa concinnum hominibus usum commodumque attribuit, ludi et temperalis numeri concentusque gratia, choreae Musarum felici tributa. haec igitur ita fiant, et ita se habeant. horum finis est, ut ad divinam generationem et eorum, quae cernuntur oculis, pulcherrimam divinamque naturam considerandam nos conferamus, quatenus hanc hominibus inspiciendam Deus largitus est: quam nunquam sine dictis artibus assequemur. ad haec singula quaeque ad species suas, omnia denique ad unum in disputationibus referenda, interrogando et arguendo, si qua minus recte dicantur. recte enim omnium pulcherrima et prima hominiusmodi examinatio est, ubi vero non talis revera, sed

τος πόνος ἁπάντων. ἔτι δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ χρόνου ἡμῖν ληπτέον, ὡς ἀκριβῶς ἀποτελεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν γιγνόμενα, ἵν' ὁ πιστεύσας ὡς ὁ λόγος ἀληθὴς γέγονεν, ὅτι πρεσβύτερόν τ' ἐστὶν ἅμα καὶ θειότερον ψυχὴ σώματος, ἡγήσαιτ' ἂν παγκάλως τε καὶ ἱκανῶς εἰρῆσθαι τὸ θεῶν εἶναι πάντα πλέα καὶ μηδέποτε λήθῃ μηδὲ ἀμελείᾳ τῶν κρειττόνων ἡμᾶς παρωλιγωρῆσθαι. φρονητέον δ' ἐστὶ περὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τόδε, ὡς ἐὰν μέν τις ἕκαστα τούτων ὀρθῶς λαμβάνῃ, μέγ' ὄφελος γίγνεται τῷ παραλαμβάνοντι κατὰ τρόπον, εἰ δὲ μή, θεὸν ἄμεινον ἀεὶ καλεῖν. ὁ δὲ τρόπος ὅδε· ἀνάγκη γὰρ τόγε τοσοῦτον φράζειν. πᾶν διάγραμμα ἀριθμοῦ τε σύστημα καὶ ἁρμονίας σύσασιν ἅπασαν τῆς τε τῶν ἄστρων περιφορᾶς τὴν ὁμολογίαν οὖσαν μίαν ἁπάντων ἀναφανῆναι δεῖ τῷ κατὰ τρόπον μανθάνοντι, ἀναφανήσεται δὲ ἄν, ὃ λέγομεν, ὀρθῶς τις εἰς ἓν βλέπων μανθάνῃ· δεσμὸς γὰρ πεφυκὼς πάντων τούτων εἷς ἀναφανήσεται διανοουμένοις. εἰ δ' ἄλλως πως ταῦτα μεταχειρίζεταί τις, τύχην δεῖ καλεῖν, ὡς περ καὶ λέγομεν· οὐ γὰρ ἄνευ γε τούτων μή ποτέ τις ἐν πόλεσιν εὐδαίμων γένηται φύσις, ἀλλ' οὗτος ὁ τρόπος, αὕτη ἡ τροφή, 992

simulata inquisitio est, frustra contenditur. praeterea temporum considerandus est ordo, quam exacte coelestia omnia perficit; ut, quicunque vere dictum fuisse crediderit, antiquiorem diviniorem-que corpore animam esse, putet praeclare sufficienterque illud quoque esse dictum, Deorum plena esse omnia: adeo ut superi neque obliviscantur nostrarum rerum, neque nos deserant. sed hoc in his omnibus animadvertendum est, maxime illi, qui recte perceperit, profutura: ei vero, qui non recte, Deum invocandum esse. modus vero hic est: necesse enim est id quoque dicere. omnem linearum descriptionem constitutionemque numeri et concentus rationem circuitusque astrorum convenientiam, et quae una cunctorum conspiratio est, perspici oportet ab eo qui modo congruo discit. perspicietur autem, si quis, quod dicimus, ad unum recte respiciens discat. unum enim horum omnium intelligenti vinculum apparebit. qui vero aliter haec adipisci studet, fortunam, ut dicimus, invocet. nunquam enim absque his natura in civitatibus ulla felix efficietur. etenim hic modus est, haec educatio, hae disciplinae. per haec itaque, sive

ταῦτα τὰ μαθήματα εἴτε χαλεπὰ εἴτε ῥᾴδια, ταύτῃ πορευτέον. ἀμελῆσαι δὲ οὐ θεμιτόν ἐστι θεῶν καταφανοῦς γενομένης τῆς πάντων αὐτῶν κατὰ τρόπον λεγομένης φήμης εὐτυχοῦς. τὸν δὲ ξύμπαντα ταῦτα οὕτως εἰληφότα, τοῦτον λέγω τὸν ἀληθέστατα σοφώτατον· ὃν καὶ διισχυρίζομαι παίζων καὶ σπουδάζων ἅμα, ὅτε θανάτῳ τις τῶν τοιούτων τὴν αὑτοῦ μοῖραν ἀναπλήσει, σχεδὸν ἐάν περ ἔτ' ἀποθανὼν ᾖ, μήτε μεθέξειν ἔτι πολλῶν τότε παθά περ νῦν αἰσθήσεων, μιᾶς τε μοίρας μετειληφότα μόνον καὶ ἐκ πολλῶν ἕνα γεγονότα εὐδαίμονά τε ἔσεσθαι καὶ σοφώτατον ἅμα καὶ μακάριον, εἴ τέ τις ἐν ἠπείροις εἴη ἐν νήσοις μακάριος ὢν ζῇ, κἀκεῖνον μεθέξειν τῆς τοιαύτης ἀεὶ τύχης, εἴτε δημοσίᾳ τις ἐπιτηδεύσας ταῦτα εἴτε ἰδίᾳ διαβιῷ, τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως αὐτὸν πράξειν παρὰ θεῶν. ὃ δὲ καθ' ἀρχάς τε ἐλέγομεν, καὶ νῦν αὐτὸς πάρεσι λόγος ἀληθὴς ὄντως, ὡς οὐ δυνατὸν ἀνθρώποις τελέως μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων, ἔστι ταῦτα ὀρθῶς εἰρημένα· ὁπόσοι γὰρ θεῖοι καὶ σώφρονες ἅμα τῆς ἄλλης τε μετέχοντες ἀρετῆς φύσει, πρὸς δὲ τούτοις ὅσα μαθήματος ἔχεται μακαρίου πάντα εἰληφότες, ἃ δ' ἔστιν εἰρήκαμεν, τούτοισι μόνοις τὰ τοῦ δαιμονίου ξύμπαντα ἱκανῶς εἴληχέ τε καὶ ἔχει. τοῖς μὲν οὖν ταῦτα οὕτω διαπονήσασιν ἰδίᾳ

facilia sive difficilia sint, eundum. nefas autem est Deos negligere, cum felix omnium illorum doctrina omnibus recta ratione patuerit. eum sane, qui cuncta haec ita percepit, vere sapientissimum appellamus. quem ego etiam ioco et serio affirmo, cum diem suum obierit, non amplius multorum sensuum, ut nunc, sed unius sortis participem fore, unumque de multis factum, felicem, sapientissimum atque beatum: et sive quis in continenti sive in insulis, seu publice seu privatim vixerit, modo ita se gesserit, eandem a Deo sortem reportaturum. sed quod in principio diximus, nunc quoque verum nobis apparet, non posse homines praeter paucissimos perfecte beatitudinem consequi, quod quidem recte nobis assertum est. nam qui divini modestique simul aliisque virtutibus natura praediti sunt, disciplinas praeterea felices consecuti, quas diximus, iis solummodo satis ad felicitatem omnia se habere videntur. his igitur, qui

λέγομεν καὶ δημοσίᾳ κατὰ νόμον τίθεμεν, εἰς πρεσβύτου τέλος ἀφικομένοις τὰς μεγίστας ἀρχὰς παραδίδοσθαι δεῖν, τοὺς δ' ἄλλους τούτοις ξυνεπομένους εὐφημεῖν πάντας θεοὺς ἅμα καὶ πάσας, καὶ τὸν νυκτερινὸν ξύλλογον ἐπὶ ταύτην τὴν σοφίαν ἱκανῶς γνόντας τε καὶ δοκιμάσαντας ἡμᾶς ὀρθότατα πάντας παρακαλεῖν.

ita et privatim et publice in his elaborarunt, cum ad senectam pervenerint, maximos tradi magistratus iubemus: ceteros vero sequi, et Deos simul Deasque laudare: ac coetum nocturnum ad hanc sapientiam omnes, diligenti examinatione peracta, quam rectissime adhortari.

ΤΙΜΑΙΩ ΤΩ ΛΟΚΡΩ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΑΣ ΚΟΣΜΩ

ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΣ

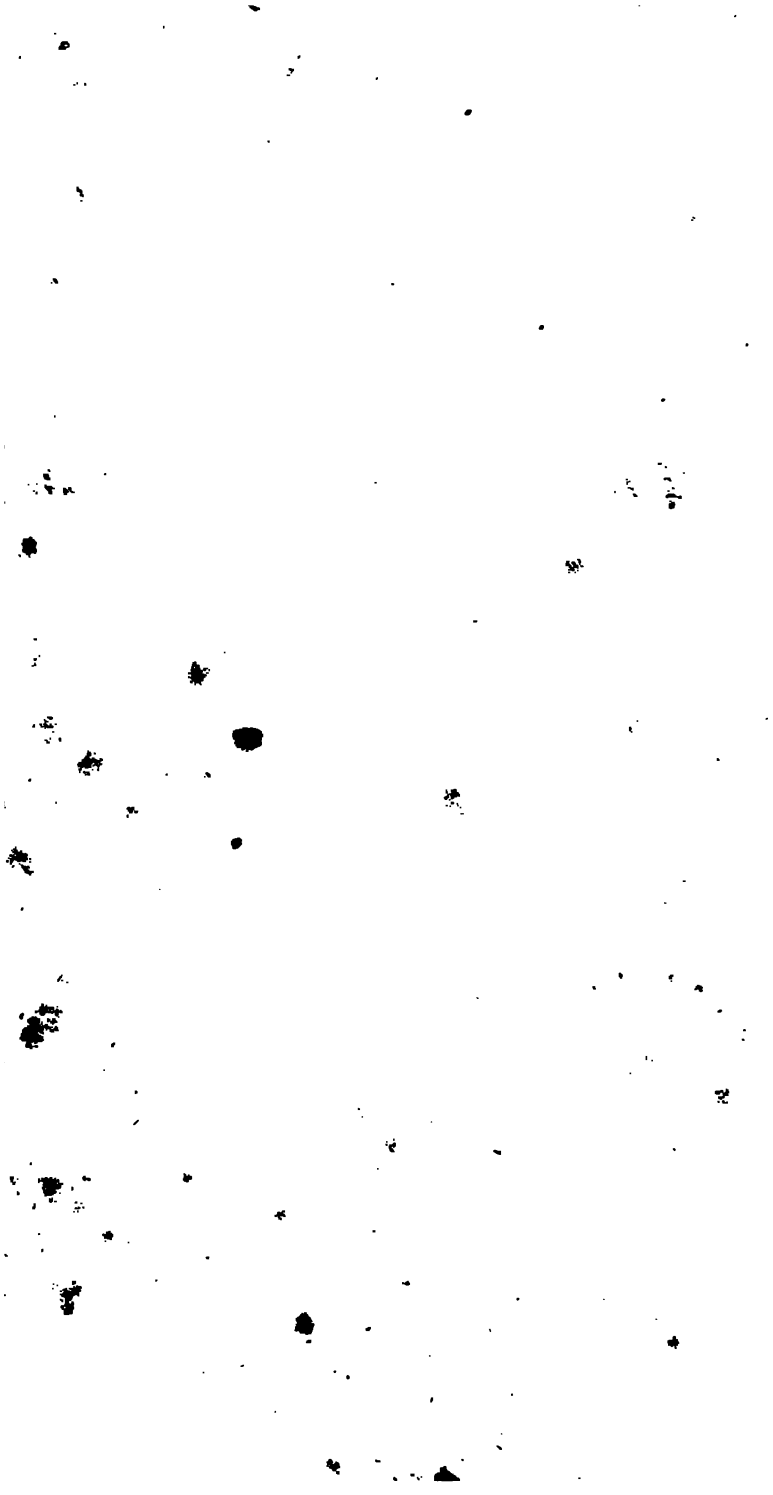

Τίμαιος ὁ Λοκρὸς τάδε ἔφα, δύο αἰτίας εἶμεν τῶν 93
συμπάντων, νόον μὲν τῶν κατὰ λόγον γιγνομένων·
ἀνάγκαν δὲ τῶν βίᾳ καττὰς δυνάμεις τῶν σωμάτων.
τουτέων δὲ τὸν μὲν τᾶς ταὐαθῶ φύσιος εἶμεν θεόν
τε ὀνυμαίνεσθαι ἀρχάν τε τῶν ἀρίζων, τὰ δ' ἐπόμενά
τε καὶ συναίτια ὄντα εἰς ἀνάγκαν ἀνάγεσθαι. τὰ δὲ
ξύμπαντα ἰδέαν, ὕλαν αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον του-
τέων. καὶ τὸ μὲν εἶμεν ἀγέννατόν τε καὶ ἀκίνατον καὶ
μένον τε καὶ τᾶς ταὐτῶ φύσιος, νοατόν τε καὶ παρά-
10 δειγμα τῶν γεννωμένων, ὁπόσα ἐν μεταβολᾷ ἐντί· 94
τοιοῦτον γάρ τι τὰν ἰδέαν λέγεσθαί τε καὶ νοῆσθαι.
τὰν δ' ὕλαν ἐκμαγεῖον καὶ ματέρα τιθάναν τε καὶ γεν-
νατικὰν εἶμεν τᾶς τρίτας οὐσίας· δεξαμέναν γὰρ τὰ
ὁμοιώματα ἐς ἑαυτὰν καὶ οἷον ἀναμαξαμέναν ἀποτε-
λῆν τάδε τὰ γεννάματα. ταύταν δὲ τὰν ὕλαν ἀΐδιον
μὲν ἔφα, οὐ μὰν ἀκίνατον, ἀμόρφωτον δὲ καθ' αὑ-
τὰν καὶ ἀσχημάτιζον, δεχομέναν δὲ πᾶσαν μορφάν.
τὰν δὲ περὶ τὰ σώματα μεριζὰν εἶμεν καὶ τᾶς θατέρω
φύσιος. ποταγορεύοντι δὲ τὰν ὕλαν τόπον καὶ χώραν.
20 δύο ὧν αἴδε ἀρχαὶ ἐναντίαι, ἃν τὸ μὲν εἶδος λόγον
ἔχει ἄῤῥενός τε καὶ πατρός, ἁ δ' ὕλα θήλεός τε καὶ
ματέρος· τρίτα δὲ εἶμεν τὰ ἐκ τούτων ἔκγονα. τρία
δὲ ὄντα τρισὶ γνωρίζεσθαι, τὰν μὲν ἰδέαν νόῳ κατ' ἐ-
πιζάμαν, τὰν δ' ὕλαν λογισμῷ νόθῳ τῷ μήπω κατ' αἴ-

θυωρίαν νοῆσθαι ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν, τὰ δ' ἀπογεννάματα αἰσθήσι καὶ δόξᾳ. πρὶν ὧν ὠρανὸν γενέσθαι λόγῳ ἦεν ἰδέα τε καὶ ὕλα καὶ ὁ θεὸς δαμιουργὸς τῶ βελτίονος. ἐπεὶ δὲ τὸ πρεσβύτερον κάρρον ἐξὶ τῶ νεωτέρω καὶ τὸ τεταγμένον πρὸ τῶ ἀτάκτω, ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς ὁρῶν τε τὰν ὕλαν δεχομέναν τὰν ἰδέαν καὶ ἀλλοιουμέναν παντοίως μέν, ἀτάκτως δέ, ἐθῆτ' εἰς τάξιν αὐτὰν ἄγεν καὶ ἐξ ἀορίστων μεταβολᾶν ἐς ὡρισμέναν καταξᾶσαι, ἵν' ὁμόλογοι ταὶ διακρίσιες τῶν σωμάτων γίγνοιντο καὶ μὴ κατ' αὐτόματον τροπὰς δέχοιντο. ἐποίησεν ὧν τόνδε τὸν κόσμον ἐξ ἁπάσας τᾶς ὕλας, ὅρον αὐτὸν κατασκευάξας τᾶς τῶ ὄντος φύσιος διὰ τὸ τἆλλα πάντα ἐν αὐτῷ περιέχεν, ἕνα, μονογενῆ, τέλειον ἔμψυχόν τε καὶ λογικόν· κρέσσονα γὰρ τάδε ἀψύχω καὶ ἀλόγω ἐξόν· σφαιροειδὲς σῶμα· τελειότερον γὰρ τῶν ἄλλων σχημάτων ἦν τοῦτο. δηλόμενος ὧν ἄριστον γέννημα ποιῆν, τοῦτον ἐποίη θεὸν γεννατόν, οὔ ποκα φθαρησούμενον ὑπ' ἄλλω αἰτίω ἔξω τῶ αὐτὸν συντεταγμένω θεῶ, εἴ ποκα δήλετο αὐτὸν διαλύεν. ἀλλ' οὐ γὰρ τἀγαθῶ ἐξὶν ὁρμὰ ἐπὶ φθορὰν γεννάματος καλλίω· διαμένει ἄρα τοιόσδε ὢν ἄφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος καὶ μακάριος. κράτιστος δ' ἐξὶ γεννατῶν, ἐπεὶ ὑπὸ τῶ κρατίστω αἰτίω ἐγένετο, ἀφορῶντος οὐκ ἐς χειρόκμητα παραδείγματα ἀλλ' ἐς τὰν ἰδέαν καὶ ἐς τὰν νοητὰν οὐσίαν, ποθ' ἅν περ τὸ γεννώμενον ἀπακριβωθὲν κάλλιστόν τε καὶ ἀπαραγγέλτοτον γίγνεται. τέλειος δ' ἀεὶ κατὰ τὰ αἰσθητά ἐξιν, ὅτι καὶ τὸ παράδειγμα τῆνο αὐτῶ περιέχον πάντα τὰ νοητὰ ζῶα ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἐκτὸς ἀπέλιπεν ἄλλο, ὅρος ὢν νοητῶν παντελής, ὡς ὅδε ὁ κόσμος αἰσθητῶν. σερεὸς δὲ ὢν ἁπτός τε καὶ ὁρατὸς γᾶς μεμόρακται πυρός τε καὶ τῶν μεταξὺ ἀέρος καὶ ὕδατος. ἐκ παντελέων δὲ συνέσακε σωμάτων, τά περ ὅλα ἐν αὐτῷ ἐντί, ὡς μή ποκα μέρος ἀπολειφθῆμεν ἐκτὸς αὐτῶ, ἵνα ᾖ αὐταρκέσατον

τὸ τῶ παντὸς σῶμα, ἀκήρατον τῶν ἐκτὸς κηρῶν, οὐ γάρ τι ἦν δίχα τουτέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐντός. τὰ γὰρ καττὰν ἀρίσαν ἀναλογίαν συντεθέντα ἐν ἰσοδυναμίᾳ οὔτε κρατεῖ ἀλλάλων ἐκ μέρεος οὔτε κρατέεται, ὥς τὰ μὲν αὔξαν, τὰ δὲ φθίσιν λαμβάνεν, μένει δ' ἐν ξυναρμογᾷ ἀδιαλύτῳ κατὰ λόγον ἄρισον. τριῶν γὰρ ὠντινωνῶν ὅρων ὅταν καὶ τὰ διαζάματα καττὸν αὐτὸν ἐξάθη λόγον ποτ' ἄλλαλα, τότε δὴ τὸ μέσον ῥυσμῶ δίκαν ὁρήμεθα ποττὸ πρᾶτον ὅ τί περ τὸ τρίτον ποτ' αὐτό, κἂν πάλιν καὶ παραλλὰξ κατ' ἐφάρμοσιν τόπων καὶ τάξιος. ταῦτα δ' ἀριθμήμεναι μὴ μετ' ἰσοκρατίας ἀμάχανον παντί· εὖ δ' ἔχει καὶ καττὸ σχῆμα καὶ καττὰν κίνασιν, καθ' ὃ μὲν σφαῖρα ὄν, ὡς ὅμοιον αὐτὸ αὐτῷ παντᾷ εἶμεν καὶ πάντα τἄλλα ὁμογενέα σχήματα χωρῆν δύνασθαι, καθ' ἂν δὲ ἐγκύκλιον μεταβολὰν ἀποδιδὸν δι' αἰῶνος. μώνα δὲ ἁ σφαῖρα ἐδύνατο καὶ ἀρεμέωσα καὶ κινωμένα ἐν τᾷ αὐτᾷ συναρμόσεν χώρᾳ, ὡς μή ποκα ἀπολείπειν μήτε λαμβάνεν ἄλλον τόπον, τῶ ἐκ μέσου ἴσον εἶμεν παντᾷ. λειότατον δ' ὂν ποτ' ἀκρίβειαν καττὰν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οὐ ποτιδέεται θνατῶν ὀργάνων, ἃ διὰ τὰς χρείας τοῖς ἄλλοις ζώοις ποτάρτηταί τε καὶ διᾶκται. τὰν δὲ τῶ κόσμω ψυχὰν μεσόθεν ἐξάψας ἐπάγαγεν ἔξω, περικαλύψας αὐτὸν ὅλον αὐτᾷ, κρᾶμα αὐτὰν κερασάμενος ἔκ τε τᾶς ἀμερίσω μορφᾶς καὶ τὰς μερισᾶς οὐσίας, ὡς ἦν κρᾶμα ἐκ δύο τουτέων εἶμεν· ᾧ ποτέμιξε δύο δυνάμεις 96
ἀρχὰς κινασίων, τᾶς τε ταὐτῶ καὶ τᾶς τῶ ἑτέρω, ἃ καὶ δύσμικτος ἐᾶσα οὐκ ἐκ τῶ ῥᾴω συνεκίρνατο. λόγοι δ' οἵδε πάντες ἐντὶ κατ' ἀριθμὼς ἁρμονικὼς συγκεκραμένοι· ὡς λόγως κατὰ μοῖραν διαιρήκει ποτ' ἐπισάμαν, ὡς μὴ ἀγνοῆν ἐξ ὧν ἁ ψυχὰ καὶ δι' ὧν συνεσάκει. ἂν οὐχ ὑσέραν τᾶς σωματικᾶς οὐσίας συνετάξατο ὁ θεός, ὥς περ λέγομες ἁμές, πρότερον γὰρ τὸ τιμιώτερον καὶ δυνάμει καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ πρεσβυτέραν

δύο κατὰ λόγον φερομένη, διπλάσιον δὲ ἡ κατὰ δύναμιν οὖσα· ἡ δ' εἰς τὸ ϛερεόν τε καὶ ἅπτὸν πάλιν αὖ διπλάσιον, ἀφ' ἑνὸς εἰς ὀκτὼ διαπορευθεῖσα· ἡ δὲ ἡμιολίου μὲν εἰς μέσον, ἴσως δὲ τοῦ ἐλάττονος πλέον ἔλαττόν τε τοῦ μείζονος, τὸ δ' ἕτερον τῷ αὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχον τε καὶ ὑπερεχόμενον. ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἓξ πρὸς τὰ δώδεκα ξυνέβη τό τε ἡμιόλιον καὶ ἐπίτριτον. τούτων αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφότερα ϛρεφομένη τοῖς ἀνθρώποις σύμφωνον χρείαν καὶ σύμμετρον ἀπενείματο παιδιᾶς ῥυθμοῦ τε καὶ ἁρμονίας χάριν, εὐδαίμονι χορείᾳ Μουσῶν δεδομένη. ταῦτα μὲν οὖν δὴ ταύτῃ γιγνέσθω τε καὶ ἐχέτω ξύμπαντα· τὸ δ' ἐπὶ τούτοις τέλος, εἰς θείαν γένεσιν ἅμα καὶ τὴν τῶν ὁρατῶν καλλίϛην τε καὶ θειοτάτην φύσιν ἰτέον, ὅσην ἀνθρώποις θεὸς ἔδωκε κατιδεῖν, ἣν οὔποτε ἄνευ τῶν νῦν διειρημένων μὴ κατιδὼν ἐπεύξεταί τις ῥᾳϛώνῃ παραλαβεῖν. πρὸς τούτοις δὲ τὸ καθ' ἓν τῷ κατ' εἴδη προσακτέον ἐν ἑκάϛαις ταῖς συνουσίαις, ἐρωτῶντά τε καὶ ἐλέγχοντα τὰ μὴ καλῶς ῥηθέντα· πάντως γὰρ καλλίϛη καὶ πρώτη βάσανος ἀνθρώποις ὀρθῶς γίγνεται, ὅσαι δὲ οὐκ οὖσαι προσποιοῦνται, ματαιότα-

dupli virtus secundum numerum, per unum ad duo proportione procedit, duplum potentia possidens. sed in solidum et tangibile rursus ab uno in octo dupli ratio proficiscitur: alia vero dupli in medium: sed forte minore maius et minus maiore aequaliter. verum aliud eadem parte extremitates excedit ab eisque exceditur. in medio vero senarii ad duodenarium numerum sesquialtera et sesquitertia emersit proportio. horum in medio vis huiusmodi ad utraque versa concinnum hominibus usum commodumque attribuit, ludi et temperalis numeri concentusque gratia, choreae Musarum felici tributa. haec igitur ita fiant, et ita se habeant. horum finis est, ut ad divinam generationem et eorum, quae cernuntur oculis, pulcherrimam divinamque naturam considerandam nos conferamus, quatenus hanc hominibus inspiciendam Deus largitus est: quam nunquam sine dictis artibus assequemur. ad haec singula quaeque ad species suas, omnia denique ad unum in disputationibus referenda, interrogando et arguendo, si qua minus recte dicantur. recte enim omnium pulcherrima et prima hominibus huiusmodi examinatio est, ubi vero non talis revera, sed

τος πόνος ἁπάντων. ἔτι δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ χρόνου ἡμῖν ληπτέον, ὡς ἀκριβῶς ἀποτελεῖ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν γιγνόμενα, ἵν' ὁ πιστεύσας ὡς ὁ λόγος ἀληθὴς γέγονεν, ὅτι πρεσβύτερόν τ' ἐστὶν ἅμα καὶ θειότερον ψυχὴ σώματος, ἡγήσαιτ' ἂν παγκάλως τε καὶ ἱκανῶς εἰρῆσθαι τὸ θεῶν εἶναι πάντα πλέα καὶ μηδέποτε λήθῃ μηδὲ ἀμελείᾳ τῶν κρειττόνων ἡμᾶς παρωλιγωρῆσθαι. νοητέον δ' ἐστὶ περὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τόδε, ὡς ἐὰν μέν τις ἕκαστα τούτων ὀρθῶς λαμβάνῃ, μέγ' ὄφελος γίγνεται τῷ παραλαμβάνοντι κατὰ τρόπον, εἰ δὲ μή, θεὸν ἄμεινον ἀεὶ καλεῖν. ὁ δὲ τρόπος ὅδε· ἀνάγκη γὰρ τόγε τοσοῦτον φράζειν. πᾶν διάγραμμα ἀριθμοῦ τε σύσημα καὶ ἁρμονίας σύσασιν ἅπασαν τῆς τε τῶν ἄστρων περιφορᾶς τὴν ὁμολογίαν οὖσαν μίαν ἁπάντων ἀναφανῆναι δεῖ τῷ κατὰ τρόπον μανθάνοντι, ἀναφανήσεται δὲ ἄν, ὃ λέγομεν, ὀρθῶς τις εἰς ἓν βλέπων μανθάνῃ· δεσμὸς γὰρ πεφυκὼς πάντων τούτων εἷς ἀναφανήσεται διανοουμένοις. εἰ δ' ἄλλως πως ταῦτα μεταχειριεῖταί τις, τύχην δεῖ καλεῖν, ὥς περ καὶ λέγομεν· οὐ γὰρ ἄνευ γε τούτων μή ποτέ τις ἐν πόλεσιν εὐδαίμων γένηται φύσις, ἀλλ' οὗτος ὁ τρόπος, αὕτη ἡ τροφή, 992

simulata inquisitio est, frustra contenditur. praeterea temporum considerandus est ordo, quam exacte coelestia omnia perficit; ut, quicunque vere dictum fuisse crediderit, antiquiorem diviniorem-que corpore animam esse, putet praeclare sufficienterque illud quoque esse dictum, Deorum plena esse omnia: adeo ut superi neque obliviscantur nostrarum rerum, neque nos deserant. sed hoc in his omnibus animadvertendum est, maxime illi, qui recte perceperit, profutura: ei vero, qui non recte, Deum invocandum esse. modus vero hic est: necesse enim est id quoque dicere. omnem linearum descriptionem constitutionemque numeri et concentus rationem circuitusque astrorum convenientiam, et quae una cunctorum conspiratio est, perspici oportet ab eo qui modo congruo discit. perspicietur autem, si quis, quod dicimus, ad unum recte respiciens discat. unum enim horum omnium intelligenti vinculum apparebit. qui vero aliter haec adipisci studet, fortunam, ut dicimus, invocet. nunquam enim absque his natura in civitatibus ulla felix efficietur. etenim hic modus est, haec educatio, hae disciplinae. per haec itaque, sive

ταῦτα τὰ μαθήματα εἴτε χαλεπὰ εἴτε ῥᾴδια, ταύτῃ πορευτέον. ἀμελῆσαι δὲ οὐ θεμιτόν ἐστι θεῶν καταφανοῦς γενομένης τῆς πάντων αὐτῶν κατὰ τρόπον λεγομένης φήμης εὐτυχοῦς. τὸν δὲ ξύμπαντα ταῦτα οὕτως εἰληφότα, τοῦτον λέγω τὸν ἀληθέστατα σοφώτατον· ὃν καὶ διισχυρίζομαι παίζων καὶ σπουδάζων ἅμα, ὅτε θανάτῳ τις τῶν τοιούτων τὴν αὑτοῦ μοῖραν ἀναπλήσει, σχεδὸν ἐάν περ ἔτ' ἀποθανὼν ᾖ, μήτε μεθέξειν ἔτι πολλῶν τότε καθά περ νῦν αἰσθήσεων, μιᾶς τε μοίρας μετειληφότα μόνον καὶ ἐκ πολλῶν ἕνα γεγονότα εὐδαίμονά τε ἔσεσθαι καὶ σοφώτατον ἅμα καὶ μακάριον, εἴ τέ τις ἐν ἠπείροις εἴτ' ἐν νήσοις μακάριος ὢν ζῇ, κἀκεῖνον μεθέξειν τῆς τοιαύτης ἀεὶ τύχης, κεἴτε δημοσίᾳ τις ἐπιτηδεύσας ταῦτα εἴτε ἰδίᾳ διαβιῷ, τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως αὐτὸν πράξειν παρὰ θεῶν. ὃ δὲ πᾶν ἀρχάς τε ἐλέγομεν, καὶ νῦν αὐτὸς πάρεσι λόγος ἀληθὴς ὄντως, ὡς οὐ δυνατὸν ἀνθρώποις τελέως μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων, ἔστι ταῦτα ὀρθῶς εἰρημένα· ὁπόσοι γὰρ θεῖοι καὶ σώφρονες ἅμα τῆς ἄλλης τε μετέχοντες ἀρετῆς φύσει, πρὸς δὲ τούτοις ὅσα μαθήματος ἔχεται μακαρίου πάντα εἰληφότες, ἃ δ' ἔγωγε εἰρήκαμεν, τούτοισι μόνοις τὰ τοῦ δαιμονίου ξύμπαντα ἱκανῶς εἴληχέ τε καὶ ἔχει. τοῖς μὲν οὖν ταῦτα οὕτω διαπονήσασιν ἰδίᾳ

facilia sive difficilia sint, eundum. nefas autem est Deos negligere, cum felix omnium illorum doctrina omnibus recta ratione patuerit. eum sane, qui cuncta haec ita percepit, vere sapientissimum appellamus. quem ego etiam ioco et serio affirmo, cum diem suum obierit, non amplius multorum sensuum, ut nunc, sed unius sortis participem fore, unumque de multis factum, felicem, sapientissimum atque beatum: et sive quis in continenti sive in insulis, seu publice seu privatim vixerit, modo ita se gesserit, eandem a Deo sortem reportaturum. sed quod in principio diximus, nunc quoque verum nobis apparet, non posse homines praeter paucissimos perfecte beatitudinem consequi, quod quidem recte nobis assertum est. nam qui divini modestique simul aliisque virtutibus natura praediti sunt, disciplinas praeterea felices consecuti, quas diximus, iis solummodo satis ad felicitatem omnia se habere videntur. his igitur, qui

λέγομεν καὶ δημοσίᾳ κατὰ νόμον τίθεμεν, εἰς πρεσβύτου τέλος ἀφικομένοις τὰς μεγίστας ἀρχὰς παραδίδοσθαι δεῖν, τοὺς δ' ἄλλους τούτοις ξυνεπομένους εὐφημεῖν πάντας θεοὺς ἅμα καὶ πάσας, καὶ τὸν νυκτερινὸν ξύλλογον ἐπὶ ταύτην τὴν σοφίαν ἱκανῶς γνόντας τε καὶ δοκιμάσαντας ἡμᾶς ὀρθότατα πάντας παρακαλεῖν.

ita et privatim et publice in his elaborarunt, cum ad senectam pervenerint, maximos tradi magistratus iubemus: ceteros vero sequi, et Deos simul Deasque laudare: ac coetum nocturnum ad hanc sapientiam omnes, diligenti examinatione peracta, quam rectissime adhortari.

ΤΙΜΑΙΩ ΤΩ ΛΟΚΡΩ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΑΣ ΚΟΣΜΩ

ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΣ

Τίμαιος ὁ Λοκρὸς τάδε ἔφα, δύο αἰτίας εἶμεν τῶν 93
συμπάντων, νόον μὲν τῶν κατὰ λόγον γιγνομένων·
ἀνάγκαν δὲ τῶν βίᾳ καττὰς δυνάμεις τῶν σωμάτων.
τουτέων δὲ τὸν μὲν τᾶς ταὐταθῶ φύσιος εἶμεν θεόν
τε ὀνυμαίνεσθαι ἀρχάν τε τῶν ἀρίζων, τὰ δ' ἐπόμενά
τε καὶ συναίτια ὄντα εἰς ἀνάγκαν ἀνάγεσθαι. τὰ δὲ
ξύμπαντα ἰδέαν, ὕλαν αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον του-
τέων. καὶ τὸ μὲν εἶμεν ἀγέννατόν τε καὶ ἀκίνατον καὶ
μένον τε καὶ τᾶς ταὐτῶ φύσιος, νοατόν τε καὶ παρά-
10 δειγμα τῶν γεννωμένων, ὁπόσα ἐν μεταβολᾷ ἐντί· 94
τοιοῦτον γάρ τι τὰν ἰδέαν λέγεσθαί τε καὶ νοῆσθαι.
τὰν δ' ὕλαν ἐκμαγεῖον καὶ ματέρα τιθάναν τε καὶ γεν-
νατικὰν εἶμεν τᾶς τρίτας οὐσίας· δεξαμέναν γὰρ τὰ
ὁμοιώματα ἐς ἑαυτὰν καὶ οἷον ἀναμαξαμέναν ἀποτε-
λῆν τάδε τὰ γεννάματα. ταύταν δὲ τὰν ὕλαν ἀΐδιον
μὲν ἔφα, οὐ μὰν ἀκίνατον, ἀμόρφωτον δὲ καθ' αὐ-
τὰν καὶ ἀσχημάτιζον, δεχομέναν δὲ πᾶσαν μορφάν.
τὰν δὲ περὶ τὰ σώματα μεριζὰν εἶμεν καὶ τᾶς θατέρω
φύσιος. ποταγορεύοντι δὲ τὰν ὕλαν τόπον καὶ χώραν.
20 δύο ὧν αἴδε ἀρχαὶ ἐναντίαι, ἃν τὸ μὲν εἶδος λόγον
ἔχει ἄῤῥενός τε καὶ πατρός, ἃ δ' ὕλα θήλεός τε καὶ
ματέρος· τρίτα δὲ εἶμεν τὰ ἐκ τούτων ἔκγονα. τρία
δὲ ὄντα τρισὶ γνωρίζεσθαι, τὰν μὲν ἰδέαν νόῳ κατ' ἐ-
πιξάμαν, τὰν δ' ὕλαν λογισμῷ νόθῳ τῷ μήπω κατ' αἴ-

θυωρίαν νοῆσθαι ἀλλὰ κατ᾽ ἀναλογίαν, τὰ δ᾽ ἀπογεννάματα αἰσθήσι καὶ δόξᾳ. πρὶν ὧν ὠρανὸν γενέσθαι λόγῳ ἦσην ἰδέα τε καὶ ὕλα καὶ ὁ θεὸς δαμιουργὸς τῶ βελτίονος. ἐπεὶ δὲ τὸ πρεσβύτερον κάρρον ἐξὶ τῶ νεωτέρω καὶ τὸ τεταγμένον πρὸ τῶ ἀτάκτω, ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς ὁρῶν τε τὰν ὕλαν δεχομέναν τὰν ἰδέαν καὶ ἀλλοιουμέναν παντοίως μέν, ἀτάκτως δέ, ἐδήτ᾽ εἰς τάξιν αὐτὰν ἄγεν καὶ ἐξ ἀορίστων μεταβολᾶν ἐς ὡρισμέναν καταξᾶσαι, ἵν᾽ ὁμόλογοι ταὶ διακρίσιες τῶν σωμάτων γίγνοιντο καὶ μὴ κατ᾽ αὐτόματον τροπὰς δέχοιντο. ἐποίησεν ὧν τόνδε τὸν κόσμον ἐξ ἁπάσας τᾶς ὕλας, ὅρον αὐτὸν κατασκευάξας τᾶς τῶ ὄντος φύσιος διὰ τὸ τἄλλα πάντα ἐν αὐτῷ περιέχεν, ἕνα, μονογενῆ, τέλειον ἔμψυχόν τε καὶ λογικόν· κρέσσονα γὰρ τάδε ἀψύχω καὶ ἀλόγω ἐζόν· σφαιροειδὲς σῶμα· τελειότερον γὰρ τῶν ἄλλων σχημάτων ἦν τοῦτο. δηλόμενος ὧν ἄριζον γένναμα ποιῆν, τοῦτον ἐποίη θεὸν γεννατόν, οὔ ποκα φθαρησούμενον ὑπ᾽ ἄλλω αἰτίω ἔξω τῶ αὐτὸν συντεταγμένω θεῶ, εἴ ποκα δήλετο αὐτὸν διαλύεν. ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ταγαθῶ ἐξὶν ὁρμὰ ἐπὶ φθορὰν γενάματος καλλίζω· διαμένει ἄρα τοιόσδε ὢν ἄφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος καὶ μακάριος. κράτιζος δ᾽ ἐξὶ γεννατῶν, ἐπεὶ ὑπὸ τῶ κρατίζω αἰτίω ἐγένετο, ἀφορῶντος οὐκ ἐς χειρόκμιατα παραδείγματα ἀλλ᾽ ἐς τὰν ἰδέαν καὶ ἐς τὰν νοατὰν οὐσίαν, ποθ᾽ ἅν περ τὸ γεννώμενον ἀπακριβωθὲν κάλλιζόν τε καὶ ἀπαρεγχείρητον γίγνεται. τέλειος δ᾽ ἀεὶ κατὰ τὰ αἰσθητά ἐξιν, ὅτι καὶ τὸ παράδειγμα τῆνο αὐτῶ περιέχον πάντα τὰ νοατὰ ζῶα ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἐκτὸς ἀπέλιπεν ἄλλο, ὅρος ὢν νοατῶν παντελής, ὡς ὅδε ὁ κόσμος αἰσθητῶν. σερεὸς δὲ ὢν ἁπτός τε καὶ ὁρατὸς γᾶς μεμόρακται πυρός τε καὶ τῶν μετᾳξὺ ἀέρος καὶ ὕδατος. ἐκ παντελέων δὲ συνέσακε σωμάτων, τά περ ὅλα ἐν αὐτῷ ἐντί, ὡς μή ποκα μέρος ἀπολειφθῆμεν ἐκτὸς αὐτῶ, ἵνα ᾖ αὐταρκέσατον

τὸ τῶ παντὸς σῶμα, ἀκήρατον τῶν ἐκτὸς κηρῶν, οὐ γάρ τι ἦν δίχα τουτέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐντός. τὰ γὰρ καττὰν ἀρίσαν ἀναλογίαν συντεθέντα ἐν ἰσοδυναμίᾳ οὔτε κρατεῖ ἀλλάλων ἐκ μέρεος οὔτε κρατέεται, ὡς τὰ μὲν αὔξαν, τὰ δὲ φθίσιν λαμβάνεν, μένει δ' ἐν ξυναρμογᾷ ἀδιαλύτῳ κατὰ λόγον ἄρισον. τριῶν γὰρ ὡντινωνῶν ὅρων ὅταν καὶ τὰ διαζάματα καττὸν αὐτὸν ἐξάθη λόγον ποτ' ἄλλαλα, τότε δὴ τὸ μέσον ῥυσμῶ δίκαν ὁρήμεθα ποττὸ πρᾶτον ὅ τί περ τὸ τρίτον ποτ' αὐτό, κἂν πάλιν καὶ παραλλὰξ κατ' ἐφάρμοσιν τόπων καὶ τάξιος. ταῦτα δ' ἀριθμήμεναι μὴ μετ' ἰσοκρατίας ἀμάχανον παντί· εὖ δ' ἔχει καὶ καττὸ σχῆμα καὶ καττὰν κίνασιν, καθ' ὃ μὲν σφαῖρα ὄν, ὡς ὅμοιον αὐτὸ αὐτῷ παντᾷ εἶμεν καὶ πάντα τἄλλα ὁμογενέα σχήματα χωρῆν δύνασθαι, καθ' ἂν δὲ ἐγκύκλιον μεταβολὰν ἀποδιδὸν δι' αἰῶνος. μώνα δὲ ἃ σφαῖρα ἐδύνατο καὶ ἀρεμέωσα καὶ κινωμένα ἐν τᾷ αὐτᾷ συναρμόσεν χώρᾳ, ὡς μή ποκα ἀπολείπειν μήτε λαμβάνειν ἄλλον τόπον, τῷ ἐκ μέσου ἴσον εἶμεν παντᾷ. λειότατον δ' ὂν ποτ' ἀκρίβειαν καττὰν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οὐ ποτιδέεται θνατῶν ὀργάνων, ἃ διὰ τὰς χρείας τοῖς ἄλλοις ζώοις ποτάρτηταί τε καὶ διᾶκται. τὰν δὲ τῶ κόσμω ψυχὰν μεσόθεν ἐξάψας ἐπάγαγεν ἔξω, περικαλύψας αὐτὸν ὅλον αὐτᾷ, κρᾶμα αὐτὰν κερασάμενος ἔκ τε τᾶς ἀμερίσω μορφᾶς καὶ τὰς μερισᾶς οὐσίας, ὡς ἓν κρᾶμα ἐκ δύο τουτέων εἶμεν· ᾧ ποτέμιξε δύο δυνάμεις 96
ἀρχὰς κινασίων, τᾶς τε ταὐτῶ καὶ τᾶς τῶ ἑτέρω, ἃ καὶ δύσμικτος ἐᾶσα οὐκ ἐκ τῶ ῥᾴω συνεκίρνατο. λόγοι δ' οἵδε πάντες ἐντὶ κατ' ἀριθμὼς ἁρμονικὼς συγκεκραμένοι· ὡς λόγως κατὰ μοῖραν διαιρήκει ποτ' ἐπισάμαν, ὡς μὴ ἀγνοῆν ἐξ ὧν ἃ ψυχὰ καὶ δι' ὧν συνεσάκει. ἂν οὐχ ὑσέραν τᾶς σωματικᾶς οὐσίας συνετάξατο ὁ θεός, ὡς περ λέγομες ἁμές, πρότερον γὰρ τὸ τιμιώτερον καὶ δυνάμει καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ πρεσβυτέραν

ἐποίη, μίαν ἀφαιρέων τὰν πράταν μονάδων οὐσᾶν τεττόρων ποτὶ ὀκτὼ δεκάσι καὶ τρισὶν ἑκατοντάσι. ταύτας δὲ τάν τε διπλασίαν καὶ τριπλασίαν ῥᾷον ξυλλογίξασθαι ἐξαμένω τῶ πράτω. δεῖ δ' εἰμέν πως πάντας σὺν τοῖς συμπληρώμασι καὶ τοῖς ἐπογδόοις ὅρους ἓξ καὶ τριάκοντα, τὸν δὲ σύμπαντα ἀριθμὸν γενέσθαι μυριάδας ἕνδεκα καὶ τεττόρων χιλιάδων ἑξακοσίων ϛ̄. ταὶ δὲ διαιρέσιες αὗται ἐντὶ μυριάδες ῑα δ χ ϛ̄. τὰν μὲν ὦν τῶ ὅλω ψυχὰν ταὐτά πως διεῖλε. Θεὸν δὲ τὸν μὲν αἰώνιον νόος ὁρῇ μόνος, τὸν πάντων ἀρχαγὸν καὶ γενέτορα τουτέων· τὸν δὲ γεννατὸν ὄψι ὁρέομες, κόσμον τε τόνδε καὶ τὰ μέρεα αὐτῶ ὁκόσα ὠράνια ἐντί, τά περ αἰθέρια ὄντα διαιρετὰ δίχα, ὡς τὰ μὲν τᾶς ταὐτῶ φόσιος εἶμεν, τὰ δὲ τᾶς τῶ ἑτέρω. ὧν τὰ μὲν ἔξωθεν ἄγει πάντα ἐν αὐτοῖς τὰ ἐντὸς ἀπ' ἀνατολᾶς ἐπὶ δύσιν τὰν καθ' ἅπαν πίνασιν, τὰ δὲ τᾶς τῶ ἑτέρω ἐντὸς ἀπὸ ἑσπέρας τὰ ποθ' ἕω μὲν ἐπαναφερόμενά τε καὶ καθ' αὑτὰ κινεόμενα, συμπεριδινέεται δὲ κατὰ συμβεβηκὸς τᾷ ταὐτῶ φορᾷ, κράτος ἐχοίσα ἐν κόσμῳ πάρφορον. ἃ δὲ τῶ ἑτέρω φορᾶ μεμερισμένα καθ' ἁρμονικὼς λόγως ἐς ἑπτὰ κύκλως συντέτακται. ἃ μὲν ὦν σελάνα ποτιγειοτάτα ἐοῦσα ἔμμηνον τὰν περίοδον ἀποδίδωτι, ὁ δ' ἄλιος μετὰ ταύταν ἐνιαυσίῳ χρόνῳ τὸν αὐτῶ κύκλον ἐκτελεῖ. δύο δ' ἰσόδρομοι ἀελίῳ ἐντί, Ἑρμᾶ τε καὶ Ἥρας, τὸν Ἀφροδίτας καὶ φωσφόρον τοὶ πολλοὶ καλέοντι. νομῆς γὰρ καὶ πᾶς ὅμιλος οὐ σοφὸς τὰ περὶ τὰν ἱερὰν ἀστρονομίαν ἐντὶ οὐδ' ἐπισάμων ἀνατολᾶν τᾶν ἑσπερίαν καὶ ἑῴαν· ὁ γὰρ αὐτὸς πόκα μὲν ἕσπερος γίγνεται, ἑπόμενος τῷ ἁλίῳ τοσοῦτον ὁκόσον μὴ ὑπὸ τᾶς αὐγᾶς αὐτῶ ἀφανισθῆμεν, πόκα δὲ ἑῶος, αἴ κα προαγέηται τῶ ἁλίω καὶ προανατέλλῃ ποτ' ὄρθρον. φωσφόρος ὦν πολλάκις μὲν γίγνεται ὁ τᾶς Ἀφροδίτας διὰ τὸ ὁμοδρομῆν ἁλίῳ, οὐκ αἰεὶ δέ, ἀλλὰ πολλοὶ μὲν τῶν ἀπλανέων, πολλοὶ δὲ τῶν πλαζομένων· πᾶς δὲ ἐν

μεγέθει ἀεὶ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα πρὸ ἡλίου προγενόμενος ἡμέραν ἀγγέλλει. τοὶ δ' ἄλλοι τρεῖς, Ἄρεός τε καὶ Διὸς καὶ Κρόνου, ἔχοντι ἴδια τάχεα καὶ ἑνιαυτὼς ἀνίσως, ἐκτελέοντι δὲ τὸν δρόμον περικαταλάμψιας ποιεύμενοι φάσιάς τε καὶ κρύψιας καὶ ἐκλείψιας, γεννῶντες ἀτρεκέας τε ἀνατολὰς καὶ δύσιας· ἔτι δὲ φάσιας φανερὰς ἑῴας ἢ ἑσπερίας ἐκτελέοντι ποτὶ τὸν ἥλιον, ὃς ἡμέραν ἀποδίδωτι τὸν ἀπ' ἀνατολᾶς ἐπὶ δύσιν αὐτῷ δρόμον, νύκτα δὲ τὰν ἀπὸ δύσιος ἐπ' ἀνατολὰν κίνασιν κατ' ἄλλο ποιέεται, ἀγόμενος ὑπὸ τᾶς ταὐτῷ φορᾶς, ἑνιαυτὸν δὲ κατὰν αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν κίνασιν. ἐκ δὲ τουτέων τῶν κινασίων, δύο ἐασᾶν, τὰν ἕλικα ἐκτυλίσσει, ποθέρπων μὲν κατὰ μίαν μοῖραν ἐν ἀμερησίῳ χρόνῳ, περιδινεύμενος δὲ ὑπὸ τᾶς τῶν ἀπλανέων σφαίρας καθ' ἑκάσαν περίοδον ὄρφνας καὶ ἀμέρας. χρόνω δὲ τὰ μέρεα τάσδε τὰς περιόδως λέγοντι, ὃν ἐκόσμησεν ὁ θεὸς σὺν κόσμῳ· οὐ γὰρ ἦν πρὸ κόσμω ἄστρα, διό περ οὐδ' ἑνιαυτὸς οὐδ' ὥρᾶν περίοδοι, αἷς μετρέεται ὁ γεννατὸς χρόνος οὗτος. εἰκὼν δέ ἐσι τῷ ἀγεννάτῳ χρόνω, ὃν αἰῶνα ποταγορεύομες· ὡς γὰρ ποτ' ἀΐδιον παράδειγμα τὸν ἰδανικὸν κόσμον ὅδε ὁ ὠρανὸς ἐγεννάθη, ὡς πρὸς παράδειγμα τὸν αἰῶνα ὅδε ὁ χρόνος σὺν κόσμῳ ἐδαμιουργήθη. Γᾶ δ' ἐν μέσῳ ἱδρυμένα ἑσία θεῶν ὄρος τε ὄρφνας καὶ ἀμέρας γίνεται, δύσιάς τε καὶ ἀνατολὰς γεννῶσα κατ' ἀποτομὰς τῶν ὁριζόντων, ὡς τᾷ ὄψει καὶ τᾷ ἀποτομᾷ τᾶς γᾶς περιγραφόμενα. πρεσβίζει δ' ἐντὶ τῶν ἐντὸς ὠρανῷ σωμάτων. οὐδέ ποκα ὕδωρ ἐγεννάθη δίχα γᾶς, οὐδὲ μὰν ἀὴρ χωρὶς ὑγρῷ, πῦρ τε ἔρημον ὑγρῷ καὶ ὕλας ἃς ἐξάπτοι οὔ κα διαμένοι. ὥστε ῥίζα πάντων καὶ βάσις τῶν ἀλλῶν ἃ γᾶ ἐρήρεισαι ἐπὶ τᾶς αὐτᾶς ῥοπᾶς. ἀρχαὶ μὲν ὧν τῶν γεννωμένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἃ ὕλα, ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος· ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐσὶ τὰ σώματα, γᾶ τε καὶ ὕδωρ ἀήρ τε καὶ πῦρ, ὧν ἃ γέννασις τοιαύτα. ὅπαν 98

σῶμα ἐξ ἐπιπέδων ἐσί, τοῦτο δὲ ἐκ τριγώνων, ὧν τὸ μὲν ὀρθογώνιον ἰσοσκελὲς ἡμιτετράγωνον, τὸ δὲ ἀνισόπλευρον, ἔχον τὰν μέζονα δυνάμει τριπλασίαν τᾶς ἐλάσσονος. ἃ δ' ἐλαχίστα ἐν αὐτῷ γωνία τρίτον ὀρθᾶς ἐσί, διπλασία δὲ ταύτας ἃ μέσα· δύο γὰρ τρίτων ἄδ' ἐσίν· ἃ δὲ μεγίστα ὀρθά, ἀμιόλιος μὲν τᾶς μέσας ἐᾶσα, τριπλασία δὲ τᾶς ἐλαχίστας. τοῦτο δ' ὧν τὸ τρίγωνον ἀμιτρίγωνόν ἐσιν ἰσοπλεύρω τριγώνω, δίχα τετμαμένω καθέτῳ ἀπὸ τὰς κορυφᾶς ἐς τὰν βάσιν ἐς ἴσα μέρεα δύο. ὀρθογώνια μὲν ὧν ἐντὶ ἑκατέρω, ἀλλὰ ἐν ᾧ μὲν ταὶ δύο πλευραὶ ταὶ περὶ τὰν ὀρθὰν μόναι ἴσαι, ἐν ᾧ δὲ ταὶ τρεῖς πᾶσαι ἄνισοι. σκαληνὸν δὲ τοῦτο μὲν καλεέσθω, κεῖνο δὲ ἀμιτετράγωνον, ἀρχὰ σύσασις γᾶς. τὸ γὰρ τετράγωνον ἐκ τουτέω, ἐκ τεττόρων ἡμιτετραγώνων συντιθέμενον, ἐκ δὲ τῶ τετραγώνω γεννᾶσθαι τὸν κύβον, ἑδραιότατον καὶ σαδαῖον παντᾷ σῶμα, ἔξ μὲν πλευράς, ὀκτὼ δὲ γωνίας ἔχον. καιτοῦτο δὲ βαρύτατόν τε καὶ δυσκίνατον ἃ γᾶ, ἀμετάβλητόν τε σῶμα ἐς ἄλλα διὰ τὸ ἀκοινώνατον εἶμεν τῶ ἄλλω γένεος τῶ τριγώνω. μόνα γὰρ ἃ γᾶ ἴδιον σοιχεῖον ἔχει τὸ ἀμιτετράγωνον, τοῦτο δὲ σοιχεῖον τῶν ἄλλων σωμάτων ἐσί, πυρός, ἀέρος, ὕδατος. ἑξάκις γὰρ συντεθέντος τῶ ἀμιτριγώνω τρίγωνον ἐξ αὐτῶ ἰσόπλευρον γίνεται, ἐξ ὧ ἃ πυραμὶς τέττορας βάσιας καὶ τὰς ἴσας γωνίας ἔχοισα συντίθεται, εἶδος πυρὸς εὐκινατότατον καὶ λεπτομερέσατον, μετὰ δὲ τοῦτο ὀκτάεδρον, ὀκτὼ μὲν βάσιας, ἐξ δὲ γωνίας ἔχον, ἀέρος σοιχεῖον, τρίτον δὲ τὸ εἰκοσίεδρον βασίων μὲν εἴκοσι, γωνιῶν δὲ δώδεκα, ὕδατος σοιχεῖον πολυμερέσατον καὶ βαρύτατον. ταῦτα δ' ὧν ἀπὸ ταὐτῶ σοιχεῖα συγκείμενα εἰς ἄλλαλα τρέπεται· τὸ δὲ δωδεκάεδρον εἰκόνα τοῦ παντὸς ἐσάσατο, ἔγγιζα σφαίρας ἐόν. πῦρ μὲν ὧν διὰ τὰν λεπτομερίαν διὰ πάντων ἦκεν, ἀήρ τε διὰ τῶν ἄλλων ἔξω πυρός, ὕδωρ δὲ διὰ τᾶς γᾶς. ἅπαντα δ' ὧν

πλήρη ἐντί, οὐδὲν κενεὸν ἀπολείποντα. συνάγεται δὲ τῇ περιφορᾷ τῶ παντός, καὶ ἠρεισμένα τρίβεται μὲν ἀμοιβαδόν, ἀδιάλειπτον δὲ ἀλλοίωσιν ποτὶ γενέσιας καὶ φθορὰς ἀποδίδωτι. τούτοις δὲ ποτιχρεόμενος ὁ θεὸς τόνδε τὸν κόσμον κατεσκεύαξεν, ἁπτὸν μὲν διὰ τὰν 99
γᾶν, ὁρατὸν δὲ διὰ τὸ πῦρ, ἃ περ δύο ἄκρα. δι' ἀέρος δὲ καὶ ὕδατος συνεδήσατο δεσμῷ κρατίστῳ, ἀναλογίᾳ, ἃ καὶ αὐτὰν καὶ τὰ δι' αὐτᾶς κρατεόμενα συνέχεν δύναται. εἰ μὲν ὧν ἐπίπεδον εἴη τὸ συνδεόμενον, μία μεσότας ἱκανά ἐξιν· αἰ δέ κα ϛερεόν, δύο χρήσει. διὸ δὴ μέσοις δύο ἄκρα ξυναρμόξατο, ὅκως εἴη ὡς πῦρ ποτ' ἀέρα, ἀὴρ ποτὶ ὕδωρ καὶ ὕδωρ ποτὶ γᾶν, καὶ κατ' ἐναλλαγάν, ὡς πῦρ ποτὶ ὕδωρ, ἀὴρ ποτὶ γᾶν, καὶ ἀνάπαλιν, ὡς γᾶ ποτὶ ὕδωρ, ὕδωρ ποτ' ἀέρα καὶ ἀὴρ ποτὶ πῦρ, καὶ κατ' ἐναλλαγάν, ὡς γᾶ ποτ' ἀέρα, ὕδωρ ποτὶ πῦρ. καὶ ἐπεὶ δυνάμει ἴσα ἐντὶ πάντα, τοὶ λόγοι αὐτῶν ἐν ἰσονομίᾳ ἐντί. εἷς μὲν ὧν ὅδε ὁ κόσμος δαιμονίῳ δεσμῷ τῷ ἀνὰ λόγον ἐξίν· ἔκαϛον δὲ τῶν τετρώων σωμάτων πολλὰ εἴδεα ἴσχει, πῦρ μὲν φλόγα καὶ φῶς καὶ αὐγάν, διὰ τὰν ἀνισότητα τῶν ἐν ἑκάϛῳ αὐτῶν τριγώνων· κατταυτά τε καὶ ἀὴρ τὸ μὲν καθαρὸν καὶ αὖον, τὸ δὲ νοτερὸν καὶ ὁμιχλῶδες· ὕδωρ τε τὸ μὲν ῥευτόν, τὸ δὲ παχτόν, ὁκόσον χιών τε καὶ πάχνα χάλαζά τε καὶ κρύϛαλλος. ὑγρόν τε τὸ μὲν ῥυτόν, ὡς μέλι, ἔλαιον, τὸ δὲ παχτόν, ὡς πίσσα, κηρός. παχτῶ δὲ εἴδεα τὸ μὲν χυτὸν χρυσός, ἄργυρος, χαλκός, κασσίτερος, μόλυβδος, ϛαγών, τὸ δὲ θραυϛὸν θεῖον, ἄσφαλτον, νίτρον, ἅλες, ϛυπτηρία, λίθοι τοὶ ὁμογενέες.

Μετὰ δὲ τὰν τῶ κόσμω σύϛασιν ζώων θνατῶν γέννασιν ἐμαχανάσατο, ἵν' ᾖ τέλεος ποτὶ τὰν εἰκόνα παντελῶς ἀπειργασμένος. τὰν μὲν ὧν ἀνθρωπίναν ψυχὰν ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων καὶ δυναμίων συγκερασάμενος καὶ μερίξας διένειμε τᾷ φύσει τᾷ ἀλλοιωτικᾷ

παραδούς· διαδεξαμένα δ' αὐτὸν ἐν τῷ ἀπεργάζεσθαι θνατά τε καὶ ἐφαμέρια ζῶα, ὧν τὰς ψυχὰς ἐπιῤῥύτως ἐνάγαγε τὰς μὲν ἀπὸ σελάνας, τὰς δ' ἀπ' ἀλίου, τὰς δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν πλαζομένων ἐν τᾷ τῶ ἑτέρω μοίρᾳ, ἔξω μιᾶς τᾶς ταὐτῶ δυνάμιος, ἂν ἐν τῷ λογικῷ μέρει ἔμιξεν, εἰκόνα σοφίας τοῖς εὐμοιρατοῦσι. τᾶς μὲν γὰρ ἀνθρωπίνας ψυχᾶς τὸ μὲν λογικὸν ἐξ καὶ νοερόν, τὸ δ' ἄλογον καὶ ἄφρον. τῶ δὲ λογικῶ τὸ μὲν κρέσσον ἐκ τᾶς ταὐτῶ φύσιος, τὸ δὲ χέρειον ἐκ τᾶς τῶ ἑτέρω. ἑκάτερον δὲ περὶ τὰν κεφαλὰν ἵδρυται, ὡς τἆλλα μέρεα τᾶς ψυχᾶς καὶ τῶ σώματος ὑπηρεχρῆν τούτῳ, καθά περ ὑπάτῳ τῶ σκάνεος ἅπαντος. τῶ δ' ἀλόγω μέρεος τὸ μὲν θυμοειδὲς περὶ τὰν καρδίαν, τὸ δ' ἐπιθυματικὸν περὶ τὸ ἦπαρ. τοῦ δὲ σώματος ἀρχὰν μὲν καὶ ῥίζαν μυελῶ εἶμεν ἐγκέφαλον, ἐν ᾧ ἁ ἁρμονία· ἀπὸ δὲ τούτω οἷον ἀπόχυμα ῥεῖν διὰ τῶν νωτίων σπονδύλων τὸ λοιπόν, ἐξ ὧ εἰς σπέρμα καὶ γόνον μερίζεσθαι. ὀξέα δὲ μυελῶν περιφράγματα. τουτέων δὲ σκέπαν μὲν τὰν σάρκα καὶ προκάλυμμα, συνδέσμοις δὲ ποττὰν κίνασιν τοῖς νεύροις συνᾶψε τὰ ἄρθρα. τῶν δ' ἐντοσθίων τὰ μὲν τροφᾶς χάριν, τὰ δὲ σωτηρίας. Κινασίων δὲ τῶν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς τὰς μὲν ἀναδιδομένας εἰς τὸν φρονέοντα τόπον αἰσθήσιας εἶμεν, τὰς δ' ὑπ' ἀντίλαψιν μὴ πιπτοίσας ἀνεπαισθήτως, ἢ τῷ τὰ πάσχοντα σώματα γαιοειδέστερα εἶμεν, ἢ τῷ τὰς κινάσιας ἀμενηνοτέρας γίγνεσθαι. ὁκόσαι μὲν ὦν ἐξίσαντι τὰν φύσιν, ἀλγειναὶ ἐντί· ὁκόσαι δὲ ἀποκαθίσαντι ἐς αὐτάν, ἄδοναὶ ὀνυμαίνονται. τᾶν δ' αἰσθησίων τὰν μὲν ὄψιν ἀμὶν τὸν θεὸν ἀνάψαι εἰς φέαν τῶν ὠρανίων καὶ ἐπισάμας ἀνάλαψιν, τὰν δ' ἀκουὰν λόγων καὶ μελῶν ἀντιλαπτικὰν ἔφυσεν, ἅς χερισκόμενος ἐκ γενέσιος ὁ ἄνθρωπος οὐδὲ λόγον ἔτι προέσθαι δυνάσεται· διὸ καὶ συγγενεστάταν τῷ λόγῳ ταύταν αἴσθασίν φαντι εἶμεν. ὁκόσα δὲ πάθεα τῶν

σωμάτων ὀνυμαίνεται, ποτὶ τὰν ἀφὰν κλῄζεται, τὰ δὲ ῥοπᾷ ποτὶ τὰν χώραν. ἁ μὲν γὰρ ἀφὰ κρίνει τὰς ζωτικὰς δυνάμιας, θερμότατα, ψυχρότατα, ξηρότατα, ὑγρότατα, λειότατα, τραχύτατα, εἴκοντα, ἀντίτυπα, μαλακά, σκληρά· βαρὺ δὲ καὶ κοῦφον ἁφὰ μὲν προκρίνει, λόγος δ' ὁρίζει τᾷ εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπὸ τῶ μεσω νεύσει. κάτω δὲ καὶ μέσον ταὐτὸν φαντί· τὸ γὰρ κέντρον τᾶς σφαίρας, τοῦτό ἐσι τὸ κάτω, τὸ δ' ὑπὲρ τούτω ἄχρι τᾶς περιφερείας ἄνω. τὸ μὲν ὦν θερμὸν λεπτομερές τε καὶ διαχατικὸν τῶν σωμάτων δοκεῖ εἶμεν, τὸ δὲ ψυχρὸν παχυμερέσερον καὶ συμπιλατικὸν πόρων ἐσί. Τὰ δὲ περὶ τὰν γεῦσιν ἔοικε τᾷ ἁφᾷ· συγκρίσει γὰρ καὶ διακρίσει, ἔτι δὲ τᾷ ἐς τὼς πόρως διαδύσει καὶ τοῖς σχημάτεσσιν ἢ τρυφνὰ ἢ λεῖα, ἀποτάκοντα μὲν καὶ ῥύπτοντα τὰν γλῶτταν τρυφνὰ φαίνεται, μετριάζοντα δὲ τᾷ ῥύψει ἅλμυρά, ἐκπυροῦντα δὲ καὶ διαιρέοντα τὰν σάρκα δριμέα. τὰ δ' ἐναντία λεῖά τε καὶ γλυκέα κεχύλωται. Ὀσμᾶς δὲ εἴδεα μὲν οὐ διώρεσαι· διὰ γὰρ τενῶν πόρων διαθεῖσθαι, τερῥοτέρων ὄντων ἢ ὡς συνάγεσθαι καὶ διίσασθαι, σάψεσι δὲ καὶ πέψεσι γᾶς τε καὶ γεοειδέων εὐώδεά τε καὶ δυσώδεα εἶμεν. Φωνὰ δ' ἐσὶ μὲν πλᾶξις ἐν ἀέρι διικνουμένα ποτὶ τὰν ψυχὰν δι' ὤτων, ὧν τοὶ πόροι διήκοντι ἄχρις ἥπατος χωρέοντες. ἐν αὖ τούτοις πνεῦμα, οὗ ἁ κίνασις ἀκουά ἐσι. φωνᾶς δὲ καὶ ἀκουᾶς ἁ μὲν ταχεῖα ὀξεῖα, ἁ δὲ βραδεῖα βαρεῖα, μέσα δ' ἁ συμμετροτάτα· καὶ ἁ μὲν πολλὰ καὶ κεχυμένα μεγάλα, ἁ δὲ ὀλίγα καὶ συναγμένα μικρά· ἁ δὲ τεταγμένα ποτὶ λόγως μωσικὼς ἐμμελής, ἁ δὲ ἄτακτός τε καὶ ἄλογος ἐκμελής τε καὶ ἀνάρμοσος. Τέταρτόν τε γένος αἰσθητῶν πολυειδέσατον καὶ ποικιλώτατον, ὁρατὰ δὲ λέγεται, ἐν ᾧ χρώματά τε παντοῖα καὶ κεχρωσμένα μυρία, πρᾶτα δὲ τέττορα, λευκόν, μέλαν, λαμπρόν, φοινικοῦν· τἄλλα γὰρ ἐκ κερναμένων τούτων γεννᾶται. τὸ μὲν ὦν λευ-

κὸν διακρίνει τὰν ὄψιν, τὸ δὲ μέλαν συγκρίνει, ὅκως περ τὸ θερμὸν διαχεῖ τὰν ἀφάν, τὸ δὲ ψυχρὸν συνάγεν δύναται, καὶ τὸ μὲν ςρυφνὸν συνάγεν τὰν γεῦσιν, τὸ δὲ δριμὺ διαιρῆν πέφυκε. Τρέφεσθαι δὲ τὸ σκᾶνος τῶν ἐναερίων ζώων καὶ συνέχεσθαι τᾶς μὲν τροφᾶς διαδιδομένας διὰ τῶν φλεβῶν εἰς ὅλον τὸν ὄγκον κατ' ἐπιῤῥοάν, οἷον δι' ὀχετῶν ἀγομένας, καὶ ἀρδομένας ὑπὸ τῶ πνεύματος, ὃ διαχεῖ αὐτὰν ἐπὶ τὰ πέρατα φέρον. Ἃ δ' ἀνάπνοια γίνεται μηδενὸς μὲν κενεῶ ἐν τᾷ φύσει ἐόντος, ἐπιῤῥέοντος δὲ καὶ ἑλκομένω τῶ ἀέρος ἀντὶ τῶ ἀποῤῥέοντος διὰ τῶν ἀοράτων ςομίων, δι' ὧν καὶ ἃ νοτὶς ἐπιφαίνεται, τινὸς δὲ καὶ ὑπὸ τᾶς φυσικᾶς θερμότατος ἀπαναλουμένω. ἀνάγκα ὦν ἀντικαταχθῆμεν τὸ ἴσον τῶ ἀναλωθέντι, εἰ δὲ μή, κενώσιας εἴμεν. ὃ περ ἀμάχανον· οὐδὲ γὰρ ἔτι εἴη κα σύῤῥοον καὶ ἓν τὸ ζῶον, διαιρωμένω· τῶ σκάνεος ὑπὸ τῶ κενῶ. ἃ δ' ὁμοία ὀργανοποιία γίνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων καττὰν τᾶς ἀναπνοίας ἀναλογίαν· ἃ γὰρ σκύα καὶ τὸ ἤλεκτρον εἰκόνες ἀναπνοίας ἐντί. ῥεῖ γὰρ διὰ τῶ
102 σώματος ἔξω θύραζε τὰ πνεύματα, ἀντεπεισάγεται δὲ διὰ τᾶς ἀναπνοίας τῶ τε ςόματι καὶ ταῖς ῥισίν, εἶτα πάλιν οἷον εὔριπος ἀντεπιφέρεται εἰς τὸ σῶμα, τὸ δὲ ἀνατείνεται καττὰς ἐκροάς. ἃ δὲ σικύα ἀπαναλωθέντος ὑπὸ τῶ πυρὸς τῶ ἀέρος ἐφέλκεται τὸ ὑγρόν· τὸ δ' ἤλεκτρον ἐκκριθέντος τῶ πνεύματος ἀναλαμβάνει τὸ ὅμοιον σῶμα. Τροφὰ δὲ πᾶσα ἀπὸ ῥίζας μὲν τᾶς καρδίας, παγᾶς δὲ τᾶς κοιλίας ἐπάγεται τῷ σώματι, ὃ καὶ εἴ κα πλείω τᾶς ἀποῤῥεούσας ἐπάρδοιτο, αὔξα λέγεται, εἴ κα δὲ μείω, φθίσις· ἃ δ' ἀκμὰ μεθόριον τουτέων ἐςὶ καὶ ἐν ἰσότατι ἀποῤῥοᾶς καὶ ἐπιῤῥοᾶς νοέεται. λυομέ-
30 νων δὲ τῶν ἁρμῶν τᾶς συςάσιος, αἴ κα μηκέτι δίοδος ᾖ πνεύματι ἢ τροφὰ μὴ διαδίδοται, θνάσκει τὸ ζῶον. πολλαὶ δὲ κᾶρες ζωᾶς καὶ θανάτου αἰτίαι, ἓν δ' ὧν γένος νόσος ὀνυμαίνεται. νόσων δ' ἀρχαὶ μὲν αἱ τᾶν πρά-

των δυναμίων ἀσυμμετρίαι, αἵ κα πλεονάζωιεν ἢ ἐλλείποιεν ταὶ ἁπλαὶ δυνάμιες, θερμότας ἢ ψυχρότας ἢ ὑγρότας ἢ ξηρότας. μετὰ δὲ ταύτας αἱ τῶ αἵματος τροπαὶ καὶ ἀλλοιώσιες ἐκ διαφθορᾶς καὶ αἱ τᾶς σαρκὸς τακομένας κακώσιες, αἱ καττὰς μεταβολὰς ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἢ ἁλμυρὸν ἢ δριμὺ τροπαὶ αἵματος ἢ σαρκὸς τακεδόνες γένοιντο. χολᾶς γὰρ ταὶ γενέσιες καὶ φλέγματος ἐνθένδε, χυμοὶ νοσώδεες καὶ ὑγρῶν σάψιες, ἀφαυραὶ μὲν αἱ μὴ ἐν βάθει, χαλεπαὶ δ' ὧν ἀρχαὶ γεννῶνται ἐξ ὀξέων, ἀνιαραὶ δὲ ἐκ μυελοῦ ἐξαπτόμεναι. τελευταία δὲ νόσων ἐντὶ πνεῦμα, χολά, φλέγμα αὐξόμενα καὶ ῥέοντα ἐς χώρας ἀλλοτρίας ἢ τόπως ἐπικαιρίως. τόκα γὰρ ἀντικαταλαμβάνοντα τὰν τῶν καρρόνων χώραν καὶ ἀπελάσαντα τὰ συγγενέα, ἱδρύεται κακοῦντα τὰ σώματα καὶ ἐς αὐτὰ ταῦτα ἀναλύοντα. καὶ σώματος μὲν πάθεα τάδε, καὶ ἐκ τῶνδε ψυχᾶς νόσοι ἐντὶ πολλαί, ἄλλαι δ' ἄλλων δυναμίων ἐντί, αἰσθητικᾶς μὲν δυσαισθησία, μναμονικᾶς δὲ λάθα, ὁρμητικᾶς δὲ ἀνορεξία καὶ ἀπροπετία, παθητικᾶς δὲ ἄγρια πάθεά τε καὶ λύσσαι οἰζρώδεες, λογικᾶς δὲ ἀμαθία καὶ ἐκφροσύνα. ἀρχαὶ δὲ κακίας ἀδοναὶ καὶ λῦπαι ἐπιθυμίαι τε καὶ φόβοι, ἐξαμμέναι μὲν ἐκ σώματος, ἀνακεκραμέναι δὲ τᾷ ψυχᾷ, καὶ ἐξαγγελλόμεναι ὀνόμασι ποικίλοις· ἔρωτες γὰρ καὶ πόθοι ἵμεροί τε ἔκλυτοι ὀργαί τε σύντονοι καὶ θυμοὶ βαρεῖς ἐπιθυμίαι τε ποικίλαι καὶ ἀδοναὶ ἄμετροι ἐντί. ἁπλῶς δὲ ἀτόπως ἔχεν ποτὶ τὰ πάθεα καὶ ἄρχεσθαι πέρας ἀρετᾶς καὶ κακίας ἐσί· τὸ γὰρ πλεονάζειν ἐν ταύταις ἢ κάρρονα αὐτᾶν εἶμεν εὖ ἢ κακῶς ἁμὲ διατίθητι. ποτὶ δὲ ταύτας τὰς ὁρμὰς μεγάλα μὲν συνεργῆν δύνανται αἱ τῶν σωμάτων κράσιες, ὀξεῖαι ἢ θερμαὶ ἢ ἄλλοτ' ἀλλοῖαι γιγνόμεναι, ἔς τε μελαγχολίας καὶ λαγνείας λαβροτάτας ἄγοισαι ἁμέ, καὶ ῥευματιζόμενά τινα μέρεα δαξασμὸς ποιοῦντι καὶ μορφὰς φλεγμαινόντων σωμάτων μᾶλλον ἢ ὑγιαι-

νόντων, δι' ὧν δυσθυμίαι καὶ λῆθαι παραφροσύναι τε καὶ πτοῖαι ἀπεργάζονται· ἱκανὰ δὲ τὰ ἔθεα, ἐν οἷς ἂν ἐντραφῶσι κατὰ πόλιν ἢ οἶκον, καὶ ἃ καθ' ἡμέραν δίαιτα, θρύπτοισα τὰν ψυχὰν ἢ ῥωννῦσα ποτ' ἀλκάν. ταὶ γὰρ θυραυλίαι καὶ ἁπλαῖ τροφαὶ τά τε γυμνάσια καὶ τὰ ἤθεα τῶν συνόντων τὰ μέγιστα δύνανται ποτὶ ἀρετὰν καὶ ποτὶ κακίαν. καὶ ταῦτα μὲν αἴτια ἐκ τῶν γενετόρων καὶ στοιχείων ἐπάγεται μᾶλλον ἢ ἐξ ἁμέων, ὅ τι μὴ ἀργία ἐξίν, ἀφιξαμένων ἁμῶν τῶν ποθακόντων ἔργων. ποτὶ δὲ τὸ εὖ ἔχεν τὸ ζῶον δεῖ τὸ σῶμα ἔχεν τὰς ὑπ' αὐτῷ ἀρετάς, ὑγείαν τε καὶ εὐαισθησίαν ἰσχύν τε καὶ κάλλος. ἀρχαὶ δὲ κάλλους συμμετρία ποτί τ' αὐτῶ τὰ μέρεα καὶ ποτὶ τὰν ψυχάν· ἃ γὰρ φύσις οἷον ὄργανον ἁρμόξατο τὸ σκᾶνος, ὑπάκουόν τε εἶμεν καὶ ἐναρμόνιον ταῖς τῶν βίων ὑποθέσεσι. δεῖ δὲ καὶ τὰν ψυχὰν ῥυθμίζεσθαι ποτὶ τὰς ἀναλόγως ἀρετάς, ποτὶ μὲν σωφροσύναν οἷον ποτὶ ὑγίειαν τὸ σῶμα, ποτὶ δὲ φρόνασιν οἷον ποτὶ εὐαισθησίαν, ποτὶ δὲ ἀνδρειότατα οἷον ποτὶ ῥώμαν καὶ ἰσχύν, ποτὶ δὲ δικαιοσύναν οἷον ποτὶ κάλλος τὸ σῶμα. τουτέων δὲ ἀρχαὶ μὲν ἐκ φύσιος, μέσα δὲ καὶ πέρατα ἐξ ἐπιμελείας, σώματος μὲν διὰ γυμναστικᾶς καὶ ἰατρικᾶς, ψυχᾶς δὲ διὰ παιδείας καὶ φιλοσοφίας· αὗται γὰρ δυνάμιες τρέφοισαι καὶ τονοῖσαι καὶ τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς διὰ πόνων καὶ γυμνασίων καὶ διαίτας καθαρότατος, ταὶ μὲν διὰ φαρμακειᾶν, ταὶ δὲ παιδευτικαὶ τᾶν ψυχᾶν διὰ κολασίων καὶ ἐπιπλαξίων. ῥωννύουσι γὰρ διὰ προτροπᾶν ἐγείροισαι τὰν ὁρμὰν καὶ
104 ἐγκελευόμεναι τὰ ποτίφορα ποττὰ ἔργα. ἀλειπτικὰ μὲν ὧν καὶ ἃ ταύτᾳ συγγενεζάτα ἰατρικά, σώματα ταχθεῖσα θεραπεῦεν, ἐς τὰν κρατίσαν ἁρμονίαν ἄγοισα τὰς δυνάμιας τό τε αἷμα καθαρὸν καὶ τὸ πνεῦμα σύῤῥοον ἀπεργάζεται, ἴν' εἰ καί τι νοσῶδες ὑπογένοιτο κράτος αὐτῷ ἔχοιεν ἐῤῥωμέναι ταὶ δυνάμιες αἴ-

ματος καὶ πνεύματος· μωσικὰ δὲ καὶ ἃ ταύτας ἄγεμὼν φιλοσοφία, ἐπὶ τῷ τᾶς ψυχᾶς ἐπανορθώσει ταχθεῖσαι ὑπὸ θεῶν τε καὶ νόμων, ἐθίζοντι καὶ πείθοντι, τὰ δὲ καὶ ποταναγκάζοντι, τὸ μὲν ἄλογον τῷ λογισμῷ πείθεσθαι, τῷ δ' ἀλόγῳ θυμὸν μὲν πρᾶον εἶμεν, ἐπιθυμίαν δὲ ἐν ἀρεμήσει, ὡς μὴ δίχα λόγω κινέεσθαι, μηδὲ μὰν ἀτρεμίζειν τῶ νῶ ἐκκαλεομένω ἢ ποτὶ ἔργα ἢ ποτὶ ἀπολαύσιας. οὗτος γάρ ἐξιν ὅρος σωφροσύνας, εὐπείθειά τε καὶ καρτερία. καὶ σύνεσις, καὶ ἃ πρεσβίττα φιλοσοφία, ἀποκαθαράμεναι ψευδέας δόξας ἐνέθηκαν τὰν ἐπιζάμαν, ἀνακαλεσάμεναι τὸν νόον ἐκ μεγάλας τᾶς ἀγνοίας, χαλάσασαι ἐς ὄψιν τῶν θείων, τοῖς ἐνδιατρῖβεν σὺν αὐταρκίᾳ τε ποττἀνθρώπεια καὶ σὺν εὐροίᾳ ἐπὶ τὸν σύμμετρον βίω χρόνον εὐδαιμόν ἐξιν. ὅτῳ μὲν δὴ ὁ δαίμων μοίρας τᾶς δ' ἔλαχε, δι' ἀλαθεζάταν δόξαν ἄγεται ἐπὶ τὸν εὐδαιμονέζατον βίον· εἰ δέ κά τις σκλαρὸς καὶ ἀπειθής, τῷ δ' ἐπέσθω κόλασις ἃ τ' ἐκ τῶν νόμων καὶ ἃ ἐκ τῶν λόγων, σύντονα ἐπάγοισα δείματά τε ὑπουράνια καὶ τὰ καθ' Ἄιδεω, ὅτι κολάσιες ἀπαραίτητοι ἀπόκεινται δυσδαίμοσι νερτέροις, καὶ τἄλλα ὅσα ἐπαινέω τὸν Ἰωνικὸν ποιητὰν ἐκ παλαιᾶς ποιεῦντα τὼς ἐναγέας· ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσώδεσί ποκα ὑγιάζομες, αἴ κα μὴ ἔϊκῃ τοῖς ὑγιεινοτάτοις, οὕτω τὰς ψυχὰς ἀπείργομες ψευδέσι λόγοις, εἴ κα μὴ ἄγηται ἀλαθέσι. λέγοιντο δ' ἂν ἀναγκαίως καὶ τιμωρίαι ξέναι, ὡς μετενδυομέναν τᾶν ψυχᾶν τῶν μὲν δειλῶν ἐς γυναικέα σκάνεα ποθ' ὕβριν ἐκδιδόμενα, τῶν δὲ μιαιφόνων ἐς θηρίων σώματα ποτὶ κόλασιν, λάγνων δ' ἐς συῶν ἢ κάπρων μορφάς, κούφων δὲ καὶ μετεώρων ἐς πτηνῶν ἀεροπόρων, ἀργῶν δὲ καὶ ἀπράκτων ἀμαθῶν τε καὶ ἀνοήτων ἐς τὰν τῶν ἐνύδρων ἰδέαν. ἅπαντα δὲ ταῦτα ἐν δευτέρᾳ περιόδῳ ἃ Νέμεσις συνδέκρινε σὺν δαί-

μοσι παλαμναίοις χθονίοις τε, τοῖς ἐποπτεύσασι τῶν ἀνθρωπίνων, οἷς ὁ πάντων ἀγεμὼν θεὸς ἐπέτρεψε διοίκησιν κόσμου συμπεπληρωμένου ἐκ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων τῶν τε ἄλλων ζώων, ὅσα δεδαμιούργηται ποτ' εἰκόνα τὰν ἀρίστων εἴδεος ἀγενήτου καὶ αἰωνίου καὶ νοητοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Α.

Δίων Διονυσίῳ εὖ πράττειν.

Διατρίψας ἐγὼ παρ' ὑμῖν χρόνον τοσοῦτον καὶ διοι- 309
κῶν τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν πεπιστευμένος πάντων μᾶλιστα, τὰς ὠφελείας ὑμῶν λαμβανόντων, τὰς διαβολὰς δυσχερεῖς οὔσας ὑπέμενον· ἤδη γὰρ ὅτι τῶν ὠμοτέρων οὐδὲν ἐμοῦ συνεθέλοντος ὑμῖν δόξει πεπρᾶχθαι· πάντες γὰρ οἱ συμπολιτευόμενοι μεθ' ὑμῶν ὑπάρχουσί μοι μάρτυρες, ὧν ἐγὼ πολλοῖς συνηγωνισάμην, ἀπολύσας αὐτοὺς οὐ σμικρᾶς ζημίας. αὐτοκράτωρ δὲ πολλάκις τὴν ὑμετέραν πόλιν διαφυλάξας ἀπεπέμφθην ἀτιμότε-
10 ρον ἢ πτωχὸν ὑμῶν ἀποστελλόντων προσήκει καὶ κελευόντων ἐκπλεῦσαι, τοσοῦτον παρ' ὑμῖν διατρίψαντα

I.

Dion Dionysio bene agere.

Ego dum apud vos diuturna opera ita imperium vestrum administrarem, ut ceteris utilitates vestras captantibus fidei dignitate praestarem, gravibus calumniis me subposui. sciebam enim, quod, me vobiscum una res vestras amministrante, crudele nihil commisisse unquam videremini. omnes autem, qui eadem in gubernatione versati sunt, testes mihi esse possunt; quorum ego permultos summo conatu a damnis non mediocribus liberavi. imperio quin etiam apud vos fungens, civitatem vestram saepius custodivi. tandem vero ignominiosius a vobis expulsus sum, quam vilissimum aliquem expelli conveniat, ipse ego iussus a vobis abire, qui tam diuturnam operam vestris sum commodis impar-

χρόνον. ἐγὼ μὲν οὖν περὶ ἐμαυτοῦ βουλεύσομαι τὸν λοιπὸν τρόπον ἀπανθρωπότερον, σὺ δὲ τοιοῦτος ὢν τύραννος μοναρχήσεις μόνος. τὸ δὲ χρυσίον τὸ λαμπρόν, ὃ περ ἔδωκας εἰς ἀποζολήν, ἄγει σοι Βακχεῖος ὁ τὴν ἐπιζολὴν φέρων· οὔτε γὰρ ἐφόδιον ἐκεῖνό γ' ἦν ἱκανὸν οὔτε πρὸς τὸν ἄλλον βίον ξυμφέρον, ἀδοξίαν δὲ πλείσην μὲν τῷ διδόντι σοὶ παρασκευάζον, οὐ πολλῷ δὲ ἐλάττω κἀμοὶ λαμβάνοντι, διό περ οὐ λαμβάνω· σοὶ δ' οὐδὲν διαφέρει δῆλον ὅτι καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι τοσοῦτον, ὥστε κομισάμενος ἄλλον τινὰ τῶν ἑταίρων θεράπευσον ὡς περ ἐμέ· κἀγὼ γὰρ ἱκανῶς ὑπὸ σοῦ τεθεράπευμαι. καί μοι τὸ τοῦ Εὐριπίδου κατὰ καιρὸν ἔζιν εἰπεῖν, ὅτι σοὶ πραγμάτων ἄλλων ποτὲ ξυμπεσόντων

εὔξει τοιοῦτον ἄνδρα σοι παρεζάναι.

ὑπομνῆσαι δέ σε βούλομαι διότι καὶ τῶν ἄλλων τραγῳδοποιῶν οἱ πλεῖζοι, ὅταν ὑπό τινος ἀποθνήσκοντα τύραννον εἰζάγωσιν, ἀναβοῶντα ποιοῦσι

φίλων ἔρημος, ὦ τάλας, ἀπόλλυμαι·

χρυσίου δὲ σπάνει ἀπολλύμενον οὐδεὶς πεποίηκε. κἀκεῖνο δὲ τὸ ποίημα τοῖς νοῦν ἔχουσιν οὐ κακῶς ἔχειν δοκεῖ

titus. igitur posthac modo quodam inhumaniori mihi ipsi consulam. tu autem talis tyrannus gubernabis solus. pecuniam vero illam egregiam, abs te in viaticum missam, per Bacchium hunc una cum his literis ad te remitto. neque enim ad viaticum sufficit: neque ad ceteram vitam satis est utilis: tibique danti dedecus allatura maximum, et mihi non multo minus accipienti. itaque illam accipere nolui. tua vero nihil interest et dare et accipere tantundem: sed illa recepta tuorum quemvis alterum honorabis, quemadmodum me honorasti. ego enim abs te satis iam sum honoratus. et mihi opportune nunc Euripidis illud venit in mentem, Te rebus quandoque poscentibus talem tibi virum assistere optaturum. meminisse autem te volo, et alios tragicos plurimos, cum tyrannum aliquem pereuntem inducunt, huiusmodi illi voces attribuere, Heu miser, pereo, nullis fultus amicis. auri vero defectu pereuntem aliquem nullus adhuc rettulit poëtarum. illud quoque poëticum mentem habentibus valde

οὐ χρυσὸς ἀγλαὸς σπανιώτατος ἐν θνατῶν δυσελπίστῳ βίῳ,
οὐδ' ἀδάμας οὐδ' ἀργύρου κλῖναι πρὸς ἄνθρωπον δοκιμαζόμενον ἀχράπτει πρὸς ὄψεις·
οὐδὲ γαίας εὐρυπέδου γόνιμοι βρίθοντες αὐτάρκεις γύαι,
ὡς ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁμοφράδμων νόησις.
ῥῴρωσο, καὶ γίγνωσκε τοσοῦτον ἡμῶν διημαρτηκώς, ἵνα πρὸς τοὺς ἄλλους βέλτιον προσφέρῃ.

probatur: Non auri fulgor, in misera mortalium vita rarissimi, non adamas, non argenteae mensae, quae apud homines habentur in pretio, ita oculis coruscant, neque lati fundi aut pinguia culta tantum valent ad vitam, quantum mens bonorum virorum consentiens. vale: atque considera tantum erga nos erratum, quo erga ceteros probabilius te geras.

B.

Πλάτων Διονυσίῳ εὖ πράττειν.

Ἤκουσα Ἀρχεδήμου ὅτι σὺ ἡγεῖ χρῆναι περὶ σοῦ μὴ μόνον ἐμὲ ἡσυχίαν ἄγειν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμοὺς ἐπιτηδείους τοῦ φλαύρόν τι ποιεῖν ἢ λέγειν περὶ σοῦ· Δίωνα δὲ μόνον ἐξαίρετον ποιεῖ. οὗτος δὲ ὁ λόγος σημαίνει, τὸ Δίωνα ἐξαίρετον εἶναι, ὅτι οὐκ ἄρχω ἐγὼ τῶν ἐμῶν ἐπιτηδείων· εἰ γὰρ ἦρχον ἐγὼ οὕτω τῶν τε ἄλλων καὶ σοῦ καὶ Δίωνος, πλείω ἂν ἦν ὑμῖν τε πᾶσιν ἀγαθὰ τοῖς τε ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἐγώ φημι. νῦν δὲ μέγας ἐγώ εἰμι ἐμαυτὸν παρέχων τῷ ἐμῷ λόγῳ ἑπόμενον. καὶ ταῦτα λέγω ὡς οὐχ ὑγιές τι Κρατισθόλου καὶ Πολυξένου πρὸς σὲ εἰρηκότων, ὧν φασὶ λέγειν τὸν ἕτερον ὅτι ἀκούσαι Ὀλυμπιάσι πολλῶν τινῶν τῶν μετ' ἐ-

II.

Plato Dionysio bene agere.

Audivi ex Archedemo te censere, non solum me sed familiares etiam meos, praeter unicum Dionem, nihil mali adversus te loqui debere vel agere. hoc autem, quod de Dione excipis, ostendit me in familiares meos imperium non habere. si enim haberem cum in alios tum in Dionem ac te imperium, tam vobis quam ceteris Graecis bona, ut arbitror, plurima provenirent. nunc autem in hoc dumtaxat magnus sum, quod me ipsum praesto rationi meae obedientem. atque haec dico, quia nihil sinceri Cratistolus et Polyxenus ad te detulerunt. quorum alterum dicere ferunt audisse Olympiis multos eorum, qui mecum erant,

μοῦ σε κακηγορούντων. ἴσως γὰρ ὀξύτερον ἐμοῦ ἀκούεις· ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ ἤκουσα. χρὴ δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὕτωσί σε ποιεῖν τοῦ λοιποῦ, ὅταν τι τοιοῦτον λέγῃ τις περὶ ἡμῶν τινός, γράμματα πέμψαντα ἐμὲ ἐρέσθαι· ἐγὼ γὰρ τἀληθῆ λέγειν οὔτε ὀκνήσω οὔτε αἰσχυνοῦμαι. ἐμοὶ δὲ δὴ καὶ σοὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους οὕτωσὶ τυγχάνει ἔχοντα· οὔτε αὐτοὶ ἀγνῶτές ἐσμεν οὐδενὶ Ἑλλήνων ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὔτε ἡ συνουσία ἡμῶν σιγᾶται. μὴ λανθανέτω δέ σε ὅτι οὐδ' εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον σιγηθήσεται· τοιοῦτοι οἱ παραδεδεγμένοι εἰσὶν αὐτήν, ἄνδρα οὐκ ὀλίγην γεγεννημένην οὐδ' ἠρέμα. τί οὖν δὴ λέγω; νυνὶ ἐρῶ ἄνωθεν ἀρξάμενος. πέφυκε ξυνιέναι εἰς ταὐτὸ φρόνησίς τε καὶ δύναμις μεγάλη, καὶ ταῦτ' ἄλληλ' ἀεὶ θιώκει καὶ ζητεῖ καὶ ξυγγίνεται· ἔπειτα καὶ οἱ ἄνθρωποι χαίρουσι περὶ τούτων αὐτοί τε διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες ἔν τε ἰδίαις ξυνουσίαις καὶ ἐν ταῖς ποιήσεσιν, οἷον καὶ περὶ Ἱέρωνος ὅταν διαλέγωνται 311
ἄνθρωποι καὶ Παυσανίου τοῦ Λακεδαιμονίου, χαίρουσι τὴν Σιμωνίδου ξυνουσίαν παραφέροντες, ἅ τε ἔπραξε καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ Περίανδρον τὸν Κορίνθιον καὶ Θαλῆν τὸν Μιλήσιον ὑμνεῖν εἰώθασιν ἅμα, καὶ

de te obloquentes. forsitan acutius, quam ego, ille audit. ego enim tale nihil audivi. videtur autem mihi posthac, quotiens huiuscemodi aliquid ad te defertur, te ita facere oportere, ut scribas ad me et rem ipsam perquiras. ego enim verum fateri nec formidabo nec erubescam. mihi autem et tibi ita se res invicem habet. neque nos alicui, ut ita dicam, Graecorum incogniti sumus, neque familiaritatem nostram huius secali homines contiescunt. certum quoque illud habeto, neque posteros tacituros. tales sunt, qui eam exceperunt, utpote neque parvam neque obscuram. quorsum haec? statim aperiam, superius aliquanto exorsus. naturae quidem lege sapientia potentiaque excellens in idem tendunt: semperque ista duo se invicem affectant, persequuntur, congrediuntur. deinde etiam istis homines admodum delectantur, quotiens sive in carminibus poëtarum sive privatis colloquiis huiusmodi quaedam referunt aut audiunt: ceu cum de Hierone et Pausania Lacedaemonio loquuntur homines, gaudent Simonidis familiaritatem. quae cum illis fuit, commemorare, et, quae ad eos dixit fecitque, referre. similiter Periandrum Corinthium et Thaletem Milesium una celebrare consueve-

Περικλέα καὶ Ἀναξαγόραν, καὶ Κροῖσον αὖ καὶ Σόλωνα ὡς σοφοὺς καὶ Κῦρον ὡς δυνάσην. καὶ δὴ ταῦτα μιμούμενοι οἱ ποιηταὶ Κρέοντα μὲν καὶ Τειρεσίαν συνάγουσι, Πολύιδον δὲ καὶ Μίνω, Ἀγαμέμνονα δὲ καὶ Νέϛορα καὶ Ὀδυσσέα καὶ Παλαμήδη. ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ Προμηθέα λιὶ ταύτῃ πῃ συνῆγον οἱ πρῶτον ἄνθρωποι. τούτων δὲ τοὺς μὲν εἰς διαφοράν, τοὺς δ' εἰς φιλίαν ἀλλήλοις ἰόντας, τοὺς δὲ τοτὲ μὲν εἰς φιλίαν, τοτὲ δ' εἰς διαφοράν, καὶ τὰ μὲν ὁμονοοῦντας, τὰ δὲ διαφερομένους ᾄδουσι. πάντα δὴ ταῦτα λέγω τόδε βουλόμενος ἐνδείξασθαι, ὅτι οὐκ ἐπειδὰν ἡμεῖς τελευτήσωμεν καὶ οἱ λόγοι οἱ περὶ ἡμῶν αὐτῶν σεσιγήσονται, ὥϛτ' ἐπιμελητέον αὐτῶν ἐϛίν. ἀνάγκη γάρ, ὡς ἔοικε, μέλειν ἡμῖν καὶ τοῦ ἔπειτα χρόνου, ἐπειδὴ καὶ τυγχάνουσι κατά τινα φύσιν οἱ μὲν ἀνδραποδωδέϛατοι οὐδὲν φροντίζοντες αὐτοῦ, οἱ δ' ἐπιεικέϛατοι πᾶν ποιοῦντες ὅπως ἂν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὖ ἀκούσωσιν. ὃ δὴ καὶ ἐγὼ τεκμήριον ποιοῦμαι ὅτι ἔϛι τις αἴσθησις τοῖς τεθνεῶσι τῶν ἐνθάδε· αἱ γὰρ βέλτιϛαι ψυχαὶ μαντεύονται ταῦτα οὕτως ἔχειν, αἱ δὲ μοχθηρόταται οὔ φασι, κυριώτερα δὲ τὰ τῶν θείων ἀν-

runt, Periclem et Anaxagoram, Croesum atque Solonem, ut sapientes: et Cyrum, ut potentem. atqui haec imitati poetae Creontem et Tiresiam simul inducunt, Polyidumque et Minoa, Agamemnonem et Nestorem, Ulyxem et Palamedem: atque, ut mihi videtur, eadem ratione prisci homines Iovi Prometheum coniunxerunt. horum vero alios consentientes alios dissentientes inducunt: alios autem quandoque concordes, quandoque vero discordes: eorumque tam dissensiones quam consensiones canunt. cuncta vero haec ideo dixi, ut illud ostenderem, quod etiam cum mortui fuerimus, de nobis homines non silebunt. quocirca non est negligendum a nobis: sed curam habendum temporis subsequentis. fit enim natura quadam, ut ignavissimi homines nihil curent, quae sit de ipsis futura opinio: probatissimi autem viri cuncta faciant, quo in futuris seculis bene de se loquentes homines audiant. quam ego coniecturam facio, esse aliquem sensum iis, qui mortui sunt, rerum nostrarum: quoniam optimi animi sic fore divinant; deterrimi autem nequaquam. validiora vero sunt divinorum virorum

δρῶν μαντεύματα ἢ τὰ τῶν μή. οἶμαι δ' ἔγωγε τοῖς ἔμπροσθεν, περὶ ὧν λέγω, εἰ ἐξείη αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τὰς αὑτῶν συνουσίας, πάνυ ἂν σπουδάσαι ὥστε βελτίω λέγεσθαι περὶ αὑτῶν ἢ νῦν. τοῦτο οὖν ἡμῖν ἔτι σὺν θεῷ εἰπεῖν ἔξεσιν, εἴ τι ἄρα μὴ καλῶς πέπρακται κατὰ τὴν ἔμπροσθεν συνουσίαν, ἐπανορθώσασθαι καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ· περὶ γὰρ φιλοσοφίαν φημὶ ἐγὼ τὴν ἀληθινὴν δόξαν ἔσεσθαι ἡμῶν μὲν ὄντων ἐπιεικῶν βελτίω, φαύλων δὲ τοὐναντίον. καί τοι περὶ τούτου ἡμεῖς ἐπιμελούμενοι οὐδὲν ἂν εὐσεβέστερον πράττοιμεν, οὐδ' ἀμελοῦντες ἀσεβέστερον. ὡς δὴ δεῖ γίγνεσθαι, καὶ τὸ δίκαιον ἥ ἔχει, ἐγὼ φράσω. ἦλθον ἐγὼ εἰς Σικελίαν δόξαν ἔχων πολὺ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ διαφέρειν, βουλόμενος δὲ ἐλθὼν εἰς Συρακούσας συμμάρτυρα λαβεῖν σέ, ἵνα δή μοι τιμῷτο φιλοσοφία καὶ παρὰ τῷ πλήθει. τοῦτο δ' οὐκ εὐαγές μοι ἀπέβη. τὸ δ' αἴτιον οὐ λέγω ὃ περ ἂν πολλοὶ εἴποιεν, ἀλλ' ὅτι ἐφαίνου οὐ πάνυ ἐμοὶ πιστεύειν σύ, ἀλλ' ἐμὲ μέν πως ἀποπέμψασθαι ἐθέλειν, ἑτέρους δὲ μεταπέμ-

praesagia, quam aliorum. puto autem, si liceret superioribus illis defunctis, de quibus loquor, suam consuetudinem emendare, plurimam operam adhibituros, ut meliores de se quam nunc opiniones circumferrentur. hoc nobis quidem etiam nunc, favente Deo, facere licet, et, si quid in superiori familiaritate nostra non recte factum est, tam factis quam dictis emendare illud atque corrigere, ut vera et optima, praesertim quantum ad philosophiam attinet, de nobis supersit opinio, ac fama nostrarum rerum, siquidem bona est, melior, sin mala, bona efficiatur. atqui nos ista curantes nihil religiosius agere possemus: et negligentes nihil profanius. quemadmodum autem hoc fieri conveniat, ac iuste fieri possit, ego iam dicam. quando in Siciliam veni, fama erat me permultum inter eos, qui tunc philosophabantur, excellere. cupiebam etiam, cum Syracusas venissem, opinionis illius testem habere te, ut etiam apud multitudinem philosophia mihi honoraretur. verum non satis prospere mihi res illa successit. causam vero huius rei non illam fuisse dico, quam plerique existimarent: sed illam fuisse causam assero, quod tu non satis mihi credere visus es, sed me quodammodo dimittere velle, alios vero vocare, et quaerere quid mihi esset negotii, cum

ψασθαι, καὶ ζητεῖν τὸ πρᾶγμα τί τὸ ἐμόν ἐστιν, ἀπιστῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. καὶ οἱ ἐπὶ τούτοις βοῶντες πολλοὶ ἦσαν, λέγοντες ὡς σὺ ἐμοῦ μὲν καταπεφρόνηκας, ἄλλῳ δὲ ἐσπούδακας. ταῦτα δὴ διαβεβόηται. ὃ δὲ μετὰ ταῦτα δίκαιόν ἐστι ποιεῖν, ἄκουε, ἵνα σοι καὶ ἀποκρίνωμαι ἃ σὺ ἐρωτᾷς, πῶς χρὴ ἔχειν ἐμὲ καὶ σὲ πρὸς ἀλλήλους. εἰ μὲν ὅλως φιλοσοφίας καταπεφρόνηκας, ἐᾶν χαίρειν· εἰ δὲ παρ' ἑτέρου ἀκήκοας ἢ αὐτὸς βελτίονα εὕρηκας τῶν παρ' ἐμοί, ἐκεῖνα τίμα. εἰ δ' ἄρα τὰ παρ' ἡμῶν σοι ἀρέσκει, τιμητέον καὶ ἐμὲ μάλιστα. νῦν οὖν, ὥς περ καὶ ἐξ ἀρχῆς, σὺ καθηγοῦ, ἕψομαι δὲ ἐγώ· τιμώμενος μὲν γὰρ ὑπὸ σοῦ τιμήσω σέ, μὴ τιμώμενος δὲ ἡσυχίαν ἄξω. ἔτι δὲ σὺ μὲν ἐμὲ τιμῶν καὶ τούτου καθηγούμενος φιλοσοφίαν δόξεις τιμᾶν, καὶ αὐτὸ τοῦτο ὅ τι διεσκόπεις καὶ ἄλλως, πρὸς πολλῶν εὐδοξίαν σοι οἴσει ὡς φιλοσόφῳ ὄντι· ἐγὼ δὲ σὲ τιμῶν μὴ τιμῶντα πλοῦτον δόξω θαυμάζειν τε καὶ θηρᾶσθαι, τοῦτο δ' ἴσμεν ὅτι παρὰ πᾶσιν ὄνομα οὐ καλὸν ἔχει. ὡς δ' ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, σοῦ μὲν τιμῶντος ἀμφοτέροις κόσμος, ἐμοῦ δὲ ὄνειδος ἀμφοῖν. περὶ μὲν οὖν τούτων ταῦτα.

Τὸ δὲ σφαιρίον οὐκ ὀρθῶς ἔχει· δηλώσει δέ σοι

diffidentia quadam, ut mihi videbatur. et qui de iis loquebantur, permulti erant; affirmantes, quod me quidem contemneres atque ad alia animum intendisses. haec igitur tunc fama increbuit. quid autem post haec fieri oporteat, iam audi: ut ad illud, quod interrogasti, respondeam, quo pacto nos invicem gerere debeamus. si tu quidem omnino philosophiam spernis, valere sinamus: sin autem vel ab alio audisti vel ipse per te invenisti meliora quam ea, quae a me traduntur, illa complectere. quod si nostra tibi placent, nos quoque maxime honorare debes. nunc autem, tanquam ab initio, tu ducas, ego sequar. honoratus enim a te te honorabo: non honoratus autem conquiescam. praeterea si tu honorare prius me coeperis, philosophiam videberis honorare: idque apud multitudinem, quod tu inprimis cupiebas, tibi gloriam pariet, tanquam sapientiae amatori. sin autem ego te honoravero me minime honorantem, divitias admirari videbor et sequi. hoc vero quam turpe ab omnibus censeatur, non ignoramus. ut autem summatim dicam, te honorante, ambobus honor erit: me autem honorante, ambobus infamia. et de his quidem satis. summa vero ipsa non recte se habet. narrabit vero ipse

Ἀρχέδημος, ἐπειδὰν ἔλθῃ. καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦδε, ὃ τούτου τιμιώτερόν τ' ἐστὶ καὶ θειότερον, καὶ μάλα σφόδρ' αὐτῷ δηλωτέον, ὑπὲρ οὗ σὺ πέπομφας ἀπορούμενος. φῂς γὰρ δὴ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον οὐχ ἱκανῶς ἀποδεδεῖχθαί σοι περὶ τῆς τοῦ πρώτου φύσεως. φραστέον δή σοι δι' αἰνιγμῶν, ἵν' ἄν τι ἡ δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὃ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ. ὧδε γὰρ ἔχει. περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντ' ἐστὶ καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἴτιον ἁπάντων τῶν καλῶν. δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα. ἡ οὖν ἀνθρωπίνη ψυχὴ περὶ αὐτὰ ὀρέγεται μαθεῖν ποῖ' ἄττα ἐστί, βλέπουσα εἰς τὰ αὐτῆς συγγενῆ, ὧν οὐδὲν ἱκανῶς ἔχει. τοῦ δὴ βασιλέως πέρι καὶ 312
ὧν εἶπον, οὐδέν ἐστι τοιοῦτον. τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἡ ψυχή φησιν. ἀλλὰ ποῖόν τι μὴν τοῦτ' ἐστίν, ὦ παῖ Διονυσίου καὶ Δωρίδος, τὸ ἐρώτημα, ὃ πάντων αἰτιόν ἐστι κακῶν; μᾶλλον δὲ ἡ περὶ τούτου ὠδὶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐγγιγνομένη, ἣν εἰ μή τις ἐξαιρεθήσεται, τῆς ἀληθείας ὄντως οὐ μή ποτε τύχῃ. σὺ δὲ τοῦτο πρὸς ἐμὲ ἐν τῷ κήπῳ ὑπὸ ταῖς δάφναις αὐτὸς ἔφησθα ἐννενοηκέναι καὶ εἶναι σὸν εὕρημα. καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι τοῦτο εἰ φαι-

tibi Archedemus, cum ad te redierit. illud autem pretiosius et divinius, de quo per illum me interrogas, omnino ipsi est ostendendum. ais enim, ut ille refert, non sufficienter tibi a me de prima natura demonstratum fuisse. dicendum est igitur tibi nunc per aenigmata quaedam, ut si quid huic tabellae vel mari vel terra contingat, qui eam legerit, intelligere non valeat. est autem ita. circa omnium regem cuncta sunt: ipsius gratia omnia, ipse pulchrorum omnium causa: circa secundum secunda: tertia circa tertium. humanus animus affectat, qualia illa sint, intelligere, aspiciens in ea, quae sibi cognata sunt: quorum nihil sufficienter se habet. sed in rege ipso et in his, quae dixi, nihil est tale. quod autem post hoc est, animus dicit. at enim qualis haec tua interrogatio est, Dionysii et Doridis fili, quae malorum omnium causa est? immo vero magis huius stimulus quidam animo nostro ingenitus: quem nisi quis eruat, veritatem certe nunquam assequetur. tu hoc ad me in hortis, cum essemus sub lauris, excogitavisse dixisti: ac tuam fuisse inventionem. et ego inquam, si hoc ita se habere tibi videretur, multis me disputationibus

Α.

Δίων Διονυσίῳ εὖ πράττειν.

Διατρίψας ἐγὼ παρ' ὑμῖν χρόνον τοσοῦτον καὶ διοι- 309
κῶν τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν πεπιστευμένος πάντων μά-
λιστα, τὰς ὠφελείας ὑμῶν λαμβανόντων, τὰς διαβολὰς
δυσχερεῖς οὔσας ὑπέμενον· ἤδη γὰρ ὅτι τῶν ὠμοτέρων
οὐδὲν ἐμοῦ συνεθέλοντος ὑμῖν δόξει πεπρᾶχθαι· πάν-
τες γὰρ οἱ συμπολιτευόμενοι μεθ' ὑμῶν ὑπάρχουσί μοι
μάρτυρες, ὧν ἐγὼ πολλοῖς συνηγωνισάμην, ἀπολύσας
αὐτοὺς οὐ σμικρᾶς ζημίας. αὐτοκράτωρ δὲ πολλάκις
τὴν ὑμετέραν πόλιν διαφυλάξας ἀπεπέμφθην ἀτιμότε-
ρον ἢ πτωχὸν ὑμῶν ἀποξελλόντων προσήκει καὶ κε-
λευόντων ἐκπλεῦσαι, τοσοῦτον παρ' ὑμῖν διατρίψαντα

I.

Dion Dionysio bene agere.

Ego dum apud vos diuturna opera ita imperium vestrum administrarem, ut ceteris utilitates vestras captantibus fidei dignitate praestarem, gravibus calumniis me subposui. sciebam enim, quod, me vobiscum una res vestras amministrante, crudele nihil commisisse unquam videremini. omnes autem, qui eadem in gubernatione versati sunt, testes mihi esse possunt; quorum ego permultos summo conatu a damnis non mediocribus liberavi. imperio quin etiam apud vos fungens, civitatem vestram saepius custodivi. tandem vero ignominiosius a vobis expulsus sum, quam vilissimum aliquem expelli conveniat, ipse ego iussus a vobis abire, qui tam diuturnam operam vestris sum commodis impar-

χρόνον. ἐγὼ μὲν οὖν περὶ ἐμαυτοῦ βουλεύομαι τὸν λοιπὸν τρόπον ἀπανθρωποτερον, σὺ δὲ τοιοῦτος ὢν τύραννος οἰκήσεις μόνος. τὸ δὲ χρυσίον τὸ λαμπρόν, ὃ περ ἔδωκας εἰς ἀποζολήν, ἄγει σοι Βακχεῖος ὁ τὴν ἐπιζολὴν φέρων· οὔτε γὰρ ἐφόδιον ἐκεῖνό γ' ἦν ἱκανὸν οὔτε πρὸς τὸν ἄλλον βίον ξυμφέρον, ἀδοξίαν δὲ πλείσην μὲν τῷ διδόντι σοὶ παρασκευάζον, οὐ πολλῷ δὲ ἐλάττω καμοὶ λαμβάνοντι, διό περ οὐ λαμβάνω· σοὶ δ' οὐδὲν διαφέρει δῆλον ὅτι καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι τοσοῦτον, ὥστε κομισάμενος ἄλλον τινὰ τῶν ἑταίρων θεράπευσον ὡς περ ἐμέ· κἀγὼ γὰρ ἱκανῶς ὑπὸ σοῦ τεθεράπευμαι. καί μοι τὸ τοῦ Εὐριπίδου κατὰ καιρὸν ἂν εἰπεῖν, ὅτι σοὶ πραγμάτων ἄλλων ποτὲ ξυμπεσόντων

εὖξει τοιοῦτον ἄνδρα σοι παρεξάναι.

ὑπομνῆσαί σε βούλομαι διότι καὶ τῶν ἄλλων τραγῳδοποιῶν οἱ πλεῖστοι, ὅταν ὑπό τινος ἀποθνήσκοντα τύραννον εἰσάγωσιν, ἀναβοῶντα ποιοῦσι

φίλων ἔρημος, ὦ τάλας, ἀπόλλυμαι·

χρυσίου δὲ σπάνει ἀπολλύμενον οὐδεὶς πεποίηκε. κἀκεῖνο δὲ τὸ ποίημα τοῖς νοῦν ἔχουσιν οὐ κακῶς ἔχειν δοκεῖ

titus. igitur posthac modo quodam inhumaniori mihi ipsi consulam. tu autem talis tyrannus gubernabis solus. pecuniam vero illam egregiam, abs te in viaticum missam, per Bacchium hunc una cum his literis ad te remitto. neque enim ad viaticum sufficit: neque ad ceteram vitam satis est utilis: tibique danti dedecus allatura maximum, et mihi non multo minus accipienti. itaque illam accipere nolui. tua vero nihil interest et dare et accipere tantundem: sed illa recepta tuorum quemvis alterum honorabis, quemadmodum me honorasti. ego enim abs te satis iam sum honoratus. et mihi opportune nunc Euripidis illud venit in mentem, Te rebus quandoque poscentibus talem tibi virum assistere optaturum. meminisse autem te volo, et alios tragicos plurimos, cum tyrannum aliquem pereuntem inducunt, huiusmodi illi voces attribuere, Heu miser, pereo, nullis fultus amicis. auri vero defectu pereuntem aliquem nullus adhuc rettulit poëtarum. illud quoque poëticum mentem habentibus valde

οὐ χρυσὸς ἀγλαὸς σπανιώτατος ἐν θνατῶν δυσελπίστῳ βίῳ,
οὐδ' ἀδάμας οὐδ' ἀργύρου κλῖναι πρὸς ἄνθρωπον δοκιμαζόμεν' ἀξράπτει πρὸς ὄψεις·
οὐδὲ γαίας εὐρυπέδου γόνιμοι βρίθοντες αὐτάρκεις γύαι,
ὡς ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁμοφράδμων νόησις.
Ἔρρωσο, καὶ γίγνωσκε τοσοῦτον ἡμῶν διημαρτηκώς, ἵνα πρὸς τοὺς ἄλλους βέλτιον προσφέρῃ.

probatur: Non auri fulgor, in misera mortalium vita rarissimi, non adamas, non argenteae mensae, quae apud homines habentur in pretio, ita oculis coruscant, neque lati fundi aut pinguia culta tantum valent ad vitam, quantum mens bonorum virorum consentiens. vale: atque considera tantum erga nos erratum, quo erga ceteros probabilius te geras.

B.

Πλάτων Διονυσίῳ εὖ πράττειν.

Ἤκουσα Ἀρχεδήμου ὅτι σὺ ἡγεῖ χρῆναι περὶ σοῦ μὴ μόνον ἐμὲ ἡσυχίαν ἄγειν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμοὺς ἐπιτηδείους τοῦ φλαύρόν τι ποιεῖν ἢ λέγειν περὶ σοῦ· Δίωνα δὲ μόνον ἐξαίρετον ποιεῖ. οὗτος δὲ ὁ λόγος σημαίνει, τὸ Δίωνα ἐξαίρετον εἶναι, ὅτι οὐκ ἄρχω ἐγὼ τῶν ἐμῶν ἐπιτηδείων· εἰ γὰρ ἦρχον ἐγὼ οὕτω τῶν τε ἄλλων καὶ σοῦ καὶ Δίωνος, πλείω ἂν ἦν ὑμῖν τε πᾶσιν ἀγαθὰ τοῖς τε ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἐγώ φημι. νῦν δὲ μέγας ἐγώ εἰμι ἐμαυτὸν παρέχων τῷ ἐμῷ λόγῳ ἑπόμενον. καὶ ταῦτα λέγω ὡς οὐχ ὑγιές τι Κρατιστόλου καὶ Πολυξένου πρὸς σὲ εἰρηκότων, ὧν φασὶ λέγειν τὸν ἕτερον ὅτι ἀκοίσαι Ὀλυμπιάσι πολλῶν τινῶν τῶν μετ' ἐ-

II.

Plato Dionysio bene agere.

Audivi ex Archedemo te censere, non solum me sed familiares etiam meos, praeter unicum Dionem, nihil mali adversus te loqui debere vel agere. hoc autem, quod de Dione excipis, ostendit me in familiares meos imperium non habere. si enim haberem cum in alios tum in Dionem ac te imperium, tam vobis quam ceteris Graecis bona, ut arbitror, plurima provenirent. nunc autem in hoc dumtaxat magnus sum, quod me ipsum praesto rationi meae obedientem. atque haec dico, quia nihil sinceri Cratistolus et Polyxenus ad te detulerunt. quorum alterum dicere ferunt audisse Olympiis multos eorum, qui mecum erant,

μοῦ σε κακηγορούντων. ἴσως γὰρ ὀξύτερον ἐμοῦ ἀκούεις· ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ ἤκουσα. χρὴ δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὕτωσί σε ποιεῖν τοῦ λοιποῦ, ὅταν τι τοιοῦτον λέγῃ τις περὶ ἡμῶν τινός, γράμματα πέμψαντα ἐμὲ ἐρέσθαι· ἐγὼ γὰρ τἀληθῆ λέγειν οὔτε ὀκνήσω οὔτε αἰσχυνοῦμαι. ἐμοὶ δὲ δὴ καὶ σοὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους οὕτωσὶ τυγχάνει ἔχοντα· οὔτε αὐτοὶ ἀγνῶτές ἐσμεν οὐδενὶ Ἑλλήνων ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὔτε ἡ συνουσία ἡμῶν σιγᾶται. μὴ λανθανέτω δέ σε ὅτι οὐδ' εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον σιγηθήσεται· τοιοῦτοι οἱ παραδεδεγμένοι εἰσὶν αὐτήν, ἅτε οὐκ ὀλίγην γεγενημένην οὐδ' ἠρέμα. τί οὖν δὴ λέγω; νυνὶ ἐρῶ ἄνωθεν ἀρξάμενος. πέφυκε ξυνιέναι εἰς ταὐτὸ φρόνησίς τε καὶ δύναμις μεγάλη, καὶ ταῦτ' ἄλλη' ἀεὶ διώκει καὶ ζητεῖ καὶ ξυγγίνεται· ἔπειτα καὶ οἱ ἄνθρωποι χαίρουσι περὶ τούτων αὐτοί τε διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες ἔν τε ἰδίαις ξυνουσίαις καὶ ἐν ταῖς ποιήσεσιν, οἷον καὶ περὶ Ἱέρωνος ὅταν διαλέγωνται 311
ἄνθρωποι καὶ Παυσανίου τοῦ Λακεδαιμονίου, χαίρουσι τὴν Σιμωνίδου ξυνουσίαν παραφέροντες, ἃ τε ἔπραξε καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ Περίανδρον τὸν Κορίνθιον καὶ Θαλῆν τὸν Μιλήσιον ὑμνεῖν εἰώθασιν ἅμα, καὶ

de te obloquentes. forsitan acutius, quam ego, ille audit. ego enim tale nihil audivi. videtur autem mihi posthac, quotiens huiuscemodi aliquid ad te defertur, te ita facere oportere, ut scribas ad me et rem ipsam perquiras. ego enim verum fateri nec formidabo nec erubescam. mihi autem et tibi ita se res invicem habet. neque nos alicui, ut ita dicam, Graecorum incogniti sumus, neque familiaritatem nostram huius seculi homines contiescunt. certum quoque illud habeto, neque posteros tacituros. tales sunt, qui eam exceperunt, utpote neque parvam neque obscuram. quorsum haec? statim aperiam, superius aliquanto exorsus. naturae quidem lege sapientia potentiaque excellens in idem tendunt: semperque ista duo se invicem affectant, persequuntur, congrediuntur, deinde etiam istis homines admodum delectantur, quotiens sive in carminibus poëtarum sive privatis colloquiis huiusmodi quaedam referunt aut audiunt: ceu cum de Hierone et Pausania Lacedaemonio loquuntur homines, gaudent Simonidis familiaritatem. quae cum illis fuit, commemorare, et, quae ad eos dixit fecitque, referre. similiter Periandrum Corinthium et Thaletem Milesium una celebrare consuerunt

Περικλέα καὶ Ἀναξαγόραν, καὶ Κροῖσον αὖ καὶ Σόλωνα ὡς σοφοὺς καὶ Κῦρον ὡς δυνάσην. καὶ δὴ ταῦτα μιμούμενοι οἱ ποιηταὶ Κρέοντα μὲν καὶ Τειρεσίαν συνάγουσι, Πολύιδον δὲ καὶ Μίνω, Ἀγαμέμνονα δὲ καὶ Νέϛορα καὶ Ὀδυσσέα καὶ Παλαμήδη. ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ Προμηθέα Διὶ ταύτῃ πῃ συνῆγον οἱ πρῶτον ἄνθρωποι. τούτων δὲ τοὺς μὲν εἰς διαφοράν, τοὺς δ' εἰς φιλίαν ἀλλήλοις ἰόντας, τοὺς δὲ τοτὲ μὲν εἰς φιλίαν, τοτὲ δ' εἰς διαφοράν, καὶ τὰ μὲν ὁμονοοῦντας, τὰ δὲ διαφερομένους ᾄδουσι. πάντα δὴ ταῦτα λέγω τόδε βουλόμενος ἐνδείξασθαι, ὅτι οὐκ ἐπειδὰν ἡμεῖς τελευτήσωμεν καὶ οἱ λόγοι οἱ περὶ ἡμῶν αὐτῶν σεσιγήσονται, ὥϛτ' ἐπιμελητέον αὐτῶν ἐϛίν. ἀνάγκη γάρ, ὡς ἔοικε, μέλειν ἡμῖν καὶ τοῦ ἔπειτα χρόνου, ἐπειδὴ καὶ τυγχάνουσι κατά τινα φύσιν οἱ μὲν ἀνδραποδωδέϛατοι οὐδὲν φροντίζοντες αὐτοῦ, οἱ δ' ἐπιεικέϛατοι πᾶν ποιοῦντες ὅπως ἂν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὖ ἀκούσωσιν. ὃ δὴ καὶ ἐγὼ τεκμήριον ποιοῦμαι ὅτι ἔϛι τις αἴσθησις τοῖς τεθνεῶσι τῶν ἐνθάδε· αἱ γὰρ βέλτιϛαι ψυχαὶ μαντεύονται ταῦτα οὕτως ἔχειν, αἱ δὲ μοχθηρόταται οὔ φασι, κυριώτερα δὲ τὰ τῶν θείων ἀν-

runt, Periclem et Anaxagoram, Croesum atque Solonem, ut sapientes: et Cyrum, ut potentem. atqui haec imitati poetae Creontem et Tiresiam simul inducunt, Polyidumque et Minoa, Agamemnonem et Nestorem, Ulyxem et Palamedem: atque, ut mihi videtur, eadem ratione prisci homines Iovi Prometheum coniunxerunt. horum vero alios consentientes alios dissentientes inducunt: alios autem quandoque concordes, quandoque vero discordes: eorumque tam dissensiones quam consensiones canunt. cuncta vero haec ideo dixi, ut illud ostenderem, quod etiam cum mortui fuerimus, de nobis homines non silebunt. quocirca non est negligendum a nobis: sed curam habendum temporis subsequentis. fit enim natura quadam, ut ignavissimi homines nihil curent, quae sit de ipsis futura opinio: probatissimi autem viri cuncta faciant, quo in futuris seculis bene de se loquentes homines audiant. quam ego coniecturam facio, esse aliquem sensum iis, qui mortui sunt, rerum nostrarum: quoniam optimi animi sic fore divinant; deterrimi autem nequaquam. validiora vero sunt divinorum virorum

δρῶν μαντεύματα ἢ τὰ τῶν μή. οἶμαι δ' ἔγωγε τοῖς ἔμπροσθεν, περὶ ὧν λέγω, εἰ ἐξείη αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τὰς αὑτῶν συνουσίας, πάνυ ἂν σπουδάσαι ὥστε βελτίω λέγεσθαι περὶ αὑτῶν ἢ νῦν. τοῦτο οὖν ἡμῖν ἔτι σὺν θεῷ εἰπεῖν ἔξεστιν, εἴ τι ἄρα μὴ καλῶς πέπρακται κατὰ τὴν ἔμπροσθεν συνουσίαν, ἐπανορθώσασθαι καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ· περὶ γὰρ φιλοσοφίαν φημὶ ἐγὼ τὴν ἀληθινὴν δόξαν ἔσεσθαι ἡμῶν μὲν ὄντων ἐπιεικῶν βελτίω, φαύλων δὲ τοὐναντίον. καί τοι περὶ τούτου ἡμεῖς ἐπιμελούμενοι οὐδὲν ἂν εὐσεβέστερον πράττοιμεν, οὐδ' ἀμελοῦντες ἀσεβέστερον. ὡς δὴ δεῖ γίγνεσθαι, καὶ τὸ δίκαιον ἥ ἔχει, ἐγὼ φράσω. ἦλθον ἐγὼ εἰς Σικελίαν δόξαν ἔχων πολὺ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ διαφέρειν, βουλόμενος δὲ ἐλθὼν εἰς Συρακούσας συμμάρτυρα λαβεῖν σέ, ἵνα δή μοι τιμῷτο φιλοσοφία καὶ παρὰ τῷ πλήθει. τοῦτο δ' οὐκ εὐαγές μοι ἀπέβη. τὸ δ' αἴτιον οὐ λέγω ὃ περ ἂν πολλοὶ εἴποιεν, ἀλλ' ὅτι ἐφαίνου οὐ πάνυ ἐμοὶ πιστεύειν σύ, ἀλλ' ἐμὲ μέν πως ἀποπέμψασθαι ἐθέλειν, ἑτέρους δὲ μεταπέμ- 312

praesagia, quam aliorum. puto autem, si liceret superioribus illis defunctis, de quibus loquor, suam consuetudinem emendare, plurimam operam adhibituros, ut meliores de se quam nunc opiniones circumferrentur. hoc nobis quidem etiam nunc, favente Deo, facere licet, et, si quid in superiori familiaritate nostra non recte factum est, tam factis quam dictis emendare illud atque corrigere, ut vera et optima, praesertim quantum ad philosophiam attinet, de nobis supersit opinio, ac fama nostrarum rerum, siquidem bona est, melior, sin mala, bona efficiatur. atqui nos ista curantes nihil religiosius agere possemus: et negligentes nihil profanius. quemadmodum autem hoc fieri conveniat, ac iuste fieri possit, ego iam dicam. quando in Siciliam veni, fama erat me permultum inter eos, qui tunc philosophabantur, excellere. cupiebam etiam, cum Syracusas venissem, opinionis illius testem habere te, ut etiam apud multitudinem philosophia mihi honoraretur. verum non satis prospere mihi res illa successit. causam vero huius rei non illam fuisse dico, quam plerique existimarent: sed illam fuisse causam assero, quod tu non satis mihi credere visus es, sed me quodammodo dimittere velle, alios vero vocare, et quaerere quid mihi esset negotii, cum

ψασθαι, καὶ ζητεῖν τὸ πρᾶγμα τί τὸ ἐμόν ἐστιν, ἀπιστῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. καὶ οἱ ἐπὶ τούτοις βοῶντες πολλοὶ ἦσαν, λέγοντες ὡς σὺ ἐμοῦ μὲν καταπεφρόνηκας, ἄλλα δὲ ἐσπούδακας. ταῦτα δὴ διαβεβόηται. ὃ δὲ μετὰ ταῦτα δίκαιόν ἐστι ποιεῖν, ἄκουε, ἵνα σοι καὶ ἀποκρίνωμαι ἃ σὺ ἐρωτᾷς, πῶς χρὴ ἔχειν ἐμὲ καὶ σὲ πρὸς ἀλλήλους. εἰ μὲν ὅλως φιλοσοφίας καταπεφρόνηκας, ἐᾶν χαίρειν· εἰ δὲ παρ' ἑτέρου ἀκήκοας ἢ αὐτὸς βελτίονα εὕρηκας τῶν παρ' ἐμοί, ἐκεῖνα τίμα. εἰ δ' ἄρα τὰ παρ' ἡμῶν σοι ἀρέσκει, τιμητέον καὶ ἐμὲ μάλιστα. νῦν οὖν, ὥς περ καὶ ἐξ ἀρχῆς, σὺ καθηγοῦ, ἕψομαι δὲ ἐγώ· τιμώμενος μὲν γὰρ ὑπὸ σοῦ τιμήσω σέ, μὴ τιμώμενος δὲ ἡσυχίαν ἄξω. ἔτι δὲ σὺ μὲν ἐμὲ τιμῶν καὶ τούτου καθηγούμενος φιλοσοφίαν δόξεις τιμᾶν, καὶ αὐτὸ τοῦτο ὅ τι διεσκόπεις καὶ ἄλλως, πρὸς πολλῶν εὐδοξίαν σοι οἴσει ὡς φιλοσόφῳ ὄντι· ἐγὼ δὲ σὲ τιμῶν μὴ τιμῶντα πλοῦτον δόξω θαυμάζειν τε καὶ διώκειν, τοῦτο δ' ἴσμεν ὅτι παρὰ πᾶσιν ὄνομα οὐ καλὸν ἔχει. ὡς δ' ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, σοῦ μὲν τιμῶντος ἀμφοτέροις κόσμος, ἐμοῦ δὲ ὄνειδος ἀμφοῖν. περὶ μὲν οὖν τούτων ταῦτα.

Τὸ δὲ σφαιρίον οὐκ ὀρθῶς ἔχει· δηλώσει δέ σοι

diffidentia quadam, ut mihi videbatur. et qui de iis loquebantur, permulti erant; affirmantes, quod me quidem contemneres atque ad alia animum intendisses. haec igitur tunc fama increbuit. quid autem post haec fieri oporteat, iam audi: ut ad illud, quod interrogasti, respondeam, quo pacto nos invicem gerere debeamus. si tu quidem omnino philosophiam spernis, valere sinamus: sin autem vel ab alio audisti vel ipse per te invenisti meliora quam ea, quae a me traduntur, illa complectere. quod si nostra tibi placent, nos quoque maxime honorare debes. nunc autem, tanquam ab initio, tu ducas, ego sequar. honoratus enim a te te honorabo: non honoratus autem conquiescam. praeterea si tu honorare prius me coeperis, philosophiam videberis honorare: idque apud multitudinem, quod tu inprimis cupiebas, tibi gloriam pariet, tanquam sapientiae amatori. sin autem ego te honoravero me minime honorantem, divitias admirari videbor et sequi. hoc vero quam turpe ab omnibus censeatur, non ignoramus. ut autem summatim dicam, te honorante, ambobus honor erit: me autem honorante, ambobus infamia. et de his quidem satis. summa vero ipsa non recte se habet. narrabit vero ipse

Ἀρχέδημος, ἐπειδὰν ἔλθῃ. καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦδε, ὃ τούτου τιμιώτερόν τ' ἐστὶ καὶ θειότερον, καὶ μάλα σφόδρ' αὐτῷ δηλωτέον, ὑπὲρ οὗ σὺ πέπομφας ἀπορούμενος. φῂς γὰρ δὴ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον οὐχ ἱκανῶς ἀποδεδεῖχθαί σοι περὶ τῆς τοῦ πρώτου φύσεως. φραστέον δή σοι δι' αἰνιγμῶν, ἵν' ἄν τι ἡ δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὃ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ. ὧδε γὰρ ἔχει. περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντ' ἐστὶ καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἴτιον ἁπάντων τῶν καλῶν. δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα. ἡ οὖν ἀνθρωπίνη ψυχὴ περὶ αὐτὰ ὀρέγεται μαθεῖν ποῖ' ἄττα ἐστί, βλέπουσα εἰς τὰ αὐτῆς συγγενῆ, ὧν οὐδὲν ἱκανῶς ἔχει. τοῦ δὴ βασιλέως πέρι καὶ 313
ὧν εἶπον, οὐδέν ἐστι τοιοῦτον. τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἡ ψυχή φησιν. ἀλλὰ ποῖόν τι μὴν τοῦτ' ἐστίν, ὦ παῖ Διονυσίου καὶ Δωρίδος, τὸ ἐρώτημα, ὃ πάντων αἴτιόν ἐστι κακῶν; μᾶλλον δὲ ἡ περὶ τούτου ὠδὶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐγγιγνομένη, ἣν εἰ μή τις ἐξαιρεθήσεται, τῆς ἀληθείας ὄντως οὐ μή ποτε τύχῃ. σὺ δὲ τοῦτο πρὸς ἐμὲ ἐν τῷ πήπῳ ὑπὸ ταῖς δάφναις αὐτὸς ἔφησθα ἐννενοηκέναι καὶ εἶναι σὸν εὕρημα. καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι τοῦτο εἰ φαί-

tibi Archedemus, cum ad te redierit. illud autem pretiosius et divinius, de quo per illum me interrogas, omnino ipsi est ostendendum. ais enim, ut ille refert, non sufficienter tibi a me de prima natura demonstratum fuisse. dicendum est igitur tibi nunc per aenigmata quaedam, ut si quid huic tabellae vel mari vel terra contingat, qui eam legerit, intelligere non valeat. est autem ita. circa omnium regem cuncta sunt: ipsius gratia omnia, ipse pulchrorum omnium causa: circa secundum secunda: tertia circa tertium. humanus animus affectat, qualia illa sint, intelligere, aspiciens in ea, quae sibi cognata sunt: quorum nihil sufficienter se habet. sed in rege ipso et in his, quae dixi, nihil est tale. quod autem post hoc est, animus dicit. at enim qualis haec tua interrogatio est, Dionysii et Doridis fili, quae malorum omnium causa est? immo vero magis huius stimulus quidam animo nostro ingenitus: quem nisi quis eruat, veritatem certe nunquam assequetur. tu hoc ad me in hortis, cum essemus sub lauris, excogitavisse dixisti: ac tuam fuisse inventionem. et ego inquam, si hoc ita se habere tibi videretur, multis me disputationibus

γοιτό σοι οὕτως ἔχειν, πολλῶν ἂν εἴης λόγων ἐμὲ ἀπολελυκώς. οὐ μὴν ἄλλῳ γέ ποτ' ἔφην ἐντετυχηκέναι τοῦθ' εὑρηκότι, ἀλλὰ ἡ πολλή μοι πραγματεία περὶ τοῦτ' εἴη. σὺ δὲ ἴσως μὲν ἀκούσας του, τάχα δ' ἂν θεία μοίρα κατὰ τοῦθ' ὁρμήσας, ἔπειτα αὐτοῦ τὰς ἀποδείξεις ὡς ἔχων βεβαίως οὐ κατέθησας, ἀλλ' ἄττεις ποτὲ μὲν οὕτω, ποτὲ δὲ ἄλλως περὶ τὸ φανταζόμενον, τὸ δὲ οὐδέν ἐστι τοιοῦτον. καὶ τοῦτο οὐ σοὶ μόνῳ γέγονεν, ἀλλ' εὖ ἴσθι μηδένα πώποτέ μου τὸ πρῶτον ἀκούσαντα ἔχειν ἄλλως πως ἢ οὕτως κατ' ἀρχάς, καὶ ὁ μὲν πλείω ἔχων πράγματα, ὁ δὲ ἐλάττω μόγις ἀπαλλάττονται, σχεδὸν δὲ οὐδεὶς ὀλίγα. τούτων δὴ γεγονότων καὶ ἐχόντων οὕτω σχεδὸν κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν εὑρήκαμεν ὃ σὺ ἐπέστειλας, ὅπως δεῖ πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἔχειν. ἐπεὶ γὰρ βασανίζεις αὐτὰ ξυγγιγνόμενός τε ἄλλοις καὶ παραθεώμενος παρὰ τὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὰ καθ' αὑτά, νῦν σοι ταῦτά τε, εἰ ἀληθὴς ἡ βάσανος, προσφύσεται, καὶ οἰκεῖος τούτοις τε καὶ ἡμῖν ἔσει. πῶς οὖν οὐ ταῦτ' ἔσαι καὶ πάντα ἃ εἰρήκαμεν; τὸν Ἀρχέδημον νῦν τε ὀρθῶς ἐποίησας πέμψας, καὶ τὸ λοιπόν, ἐπειδὰν ἔλθῃ πρός σε καὶ ἀπαγγείλῃ τὰ παρ' ἐμοῦ, μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλαι σε ἀπορίαι λήψον-

liberasses: nec alium unquam huius inventorem reperisse: plurimamque investigationem meam circa id versari. tu forsan, aliquo audito, divina quadam sorte inde progressus es. demonstrationes autem eius rei nunquam firmas, sed alias aliter protulisti, quatenus phantasia coniectabas. hoc autem nihil est tale, et hoc non tibi soli contigit. sed certe scito neminem, quando primum me audit, aliter affici. et alius quidem magis, alius vero minus defatigatus vix tandem a labore cessant. omnes autem ferme laborant non parum. haec autem cum ita sint et fuerint, fere invenimus, ut opinor, quod tu per epistolam petiisti, quemadmodum oportet invicem nos habere. postquam vero haec et per se discusseris, et cum aliorum opinionibus comparaveris: modo rectum examen peregeris, consentientem nobis te et nostris praebebis. quonam igitur pacto haec et alia, quae diximus, fient? recte tu quidem ea de causa Archedemum ad nos misisti. ac postquam ad te reversus sententiam tibi meam retulerit, dubi-

ται. πέμψεις οὖν αὖθις, ἂν ὀρθῶς βουλεύῃ, παρ' ἐμὲ τὸν Ἀρχέδημον, ὁ δ' ἐμπορευσάμενος ἥξει πάλιν· καὶ τοῦτο ἐὰν δὶς ἢ τρὶς ποιήσῃς καὶ βασανίσῃς τὰ παρ' ἐμοῦ πεμφθέντα ἱκανῶς, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ μὴ τὰ πρὶν ἀπορούμενα πολύ σοι διοίσει ἢ τὰ νῦν. θαρροῦντες οὖν ποιεῖτε οὕτως· οὐ μὴ γάρ ποτε τῆς ἐμπορίας ταύτης οὔτε σὺ ζείλης οὔτε Ἀρχέδημος ἐμπορεύσεται καλλίω καὶ θεοφιλεστέραν. εὐλαβοῦ μέντοι μή ποτε ἐκπέσῃ ταῦτα εἰς ἀνθρώπους ἀπαιδεύτους· σχεδὸν γάρ, ὡς 324
ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι τούτων πρὸς τοὺς πολλοὺς καταγελαστότερα ἀκούσματα, οὐδ' αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς θαυμαστότερά τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. πολλάκις δὲ λεγόμενα καὶ ἀεὶ ἀκουόμενα καὶ πολλὰ ἔτη μόγις, ὥς περ χρυσός, ἐκκαθαίρεται μετὰ πολλῆς πραγματείας. ὃ δὲ θαυμαστὸν αὐτοῦ γέγονεν, ἄκουσον. εἰσὶ γὰρ ἄνθρωποι ταῦτα ἀκηκοότες καὶ πλείους, δυνατοὶ μὲν μαθεῖν, δυνατοὶ δὲ μνημονεῦσαι καὶ βασανίσαντες πάντῃ πάντως κρῖναι, γέροντες ἤδη καὶ οὐκ ἐλάττω τριάκοντα ἐτῶν ἀκηκοότες, οἳ νῦν ἄρτι σφίσι φασὶ τὰ μὲν τότε ἀπιστότατα δόξαντα εἶναι νῦν πιστότατα καὶ ἐναρ-

tationes aliae te forsitan capient: tu vero, si recte tibi consules, mittes iterum ad me Archedemum: ille rursus, quasi mercator, non sine lucro redibit. quod si bis aut ter feceris, atque illa, quae mittimus, diligenter examinaveris, mirabor equidem, si non multo melius quam nunc ad ea, quae dubitas, te habeas. audacter igitur id agatis. neque enim vel tu vel Archedemus negotiationem ullam suscipere potest, quae aut honestior sit aut Deo acceptior. cave tamen, ne excidant haec unquam in aures hominum disciplinae eruditionisque expertium. nulla sunt enim, ut mea fert opinio, quae dicta ad populum magis ridicula videantur: neque quae apud ingenuos prolata magis mirabilia et divina. saepe vero dicta semperque audita et multis annis vix tandem, velut aurum, cum magno labore purificantur. nam quod in hac re mirabile contingere consuevit, id audi. sunt complures homines, qui ista iam audiverunt, pollentes acumine, pollentes memoria, in examinando et iudicando sollertes, provecti iam aetate, neque minus triginta annis haec audiverunt; hi tamen affirmant, quae auditu quondam incredibilia maxime videbantur, ea sibi nunc primum valde credibilia videri atque perspicua: et

γέγατα φαίνεσθαι, ἃ δὲ τότε πιζόταται, νῦν τοὐναντίον. πρὸς ταῦτ' οὖν σκοπῶν εὐλαβοῦ μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ τῶν νῦν ἀναξίως ἐκπεσόντων. μεγίζη δὲ φυλακὴ τὸ μὴ γράφειν ἀλλ' ἐκμανθάνειν· οὐ γὰρ ἔζι τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν. διὰ ταῦτα οὐδὲν πώποτ' ἐγὼ περὶ τούτων γέγραφα, οὐδ' ἔζι σύγγραμμα Πλάτωνος οὐδὲν οὐδ' ἔζαι, τὰ δὲ νῦν λεγόμενα Σωκράτους ἐζὶ καλοῦ καὶ νέου γεγονότος. ἔρρωσο καὶ πείθου, καὶ τὴν ἐπιζολὴν ταύτην νῦν πρῶτον πολλάκις ἀναγνοὺς κατάκαυσον.

Ταῦτα μὲν ταύτῃ. περὶ δὲ Πολυξένου ἐθαύμασας ὅτι οὐ πέμψαιμί σοι. ἐγὼ δὲ καὶ περὶ Λυκόφρονος καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ σοὶ ὄντων λέγω καὶ πάλαι καὶ νῦν τὸν αὐτὸν λόγον, ὅτι πρὸς τὸ διαλεχθῆναι καὶ φύσει καὶ τῇ μεθόδῳ τῶν λόγων πάμπολυ διαφέρεις αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκὼν ἐξελέγχεται, ὥς τινες ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ἄκοντες. καὶ δοκεῖς μέντοι πάνυ μετρίως κεχρῆσθαί τε αὐτοῖς καὶ δεδωρῆσθαι. ταῦτα μὲν περὶ τούτων, πολλὰ ὡς περὶ τοιούτων· Φιλιζίωνι δέ, εἰ μὲν αὐτὸς χρῇ, σφόδρα χρῶ, εἰ δὲ οἷόν τε, Σπευσίππῳ χρῆσον καὶ ἀπόπεμψον. δεῖται δὲ σοῦ καὶ Σπεύσιππος· ὑπέ-

quae tunc probabilissima, ea nunc sibi contra videri. haec igitur intuens cave, ne quando te poeniteat eorum, quae tibi indigne nunc exciderunt. maxima vero huius rei custodia est, nihil scribere, sed addiscere. nam quae scribuntur, contineri non possunt. ista de causa nihil ego de iis scripsi unquam: neque est Platonis opus perscriptum aliquod, neque erit. quae autem modo dicuntur, Socratis sunt: qui vir etiam dum iuvenis esset, virtute claruit. vale, et nobis crede. atque hanc epistolam, cum saepius eam legeris, statim combure. et de his quidem satis. miraris autem, quod ad te Polyxenum non mittam. ego autem de Lycophrone etiam et reliquis, qui apud te sunt, idem iamdudum et nunc prorsus affirmo, te scilicet istis tum ingenio tum disserendi arte praestare quam plurimum: nec illorum quemquam sponte tibi in disputando, ut aliqui suspicantur, cedere, sed invitos. atqui videris admodum modeste illis fuisse usus, et honestis eos muneribus prosecutus. sed de iis quidem, perinde atque de talibus, talia multa licet dicere. Philistione si uti contigerit, utere quam maxime. et, si fieri potest, Speusippi utere opera, atque remittas. eget quidem tui et Speusippus. polliçitus

σχετο δέ μοι καὶ Φιλιστίων, εἰ σὺ ἀφίης αὐτόν, ἥξειν προθύμως Ἀθήναζε. Τὸν ἐκ τῶν λιθοτομιῶν εὖ ἐποίησας ἀφείς, ἐλαφρὰ δὲ ἡ δέησις καὶ περὶ τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ καὶ περὶ Ἡγησίππου τοῦ Ἀρίστωνος· ἐπέστειλας γάρ μοι, ἄν τις ἀδικῇ ἢ τοῦτον ἢ ἐκείνους καὶ σὺ αἰσθῇ, μὴ ἐπιτρέψειν. Καὶ περὶ Λυσικλείδου τἀληθὲς εἰπεῖν ἄξιον· μόνος γὰρ τῶν ἐκ Σικελίας Ἀθήναζε ἀφικομένων οὐδὲν μετεβάλετο περὶ τῆς σῆς καὶ ἐμῆς συνουσίας, ἀλλ' ἀεί τι ἀγαθὸν καὶ ἐπὶ τὰ βελτίω λέγων περὶ τῶν γεγονότων διατελεῖ.

autem mihi est Philistion, si abs te dimittatur, se Athenas e vestigio petiturum. Lithotoniensem vero illum dimisisse laudabile fuit. levis autem petitio tam de illius necessariis quam de Hegesippo Aristonis filio. nam et ad me scripsisti, si quis huic vel illis iniuriam velit inferre, ac tu id persenseris, te minime permissurum. de Lysiclide praeterea vera fateri decet. nempe solus iste ex iis, qui Sicilia Athenas profecti sunt, nihil in tua meaque consuetudine immutavit: sed quae facta sunt, quotidie verbis pro viribus magis honestat.

I.

Πλάτων Διονυσίῳ χαίρειν ἐπιξείλας ἄρ' ὀρθῶς ἂν τυγχάνοιμι τῆς βελτίστης προρρήσεως; ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐμὴν συνήθειαν γράφων εὖ πράττειν, ὥς περ εἴωθα ἐν ταῖς ἐπιξολαῖς τοὺς φίλους προσαγορεύειν; σὺ μὲν γὰρ δὴ καὶ τὸν θεόν, ὡς ἤγγειλαν οἱ τότε θεωροῦντες, προσεῖπες ἐν Δελφοῖς αὐτῷ τούτῳ θωπεύσας τῷ ῥήματι, καὶ γέγραφας, ὥς φασί,

χαῖρε καὶ ἡδόμενον βίοτον διάσωζε τυράννου·

ἐγὼ δὲ οὐδὲ ἀνθρώπῳ κλήσει, μὴ ὅτι δὴ θεῷ, παρακελευσαίμην ἂν δρᾶν τοῦτο, θεῷ μὲν ὅτι παρὰ φύσιν προστάττοιμ' ἄν, πόρρω γὰρ ἡδονῆς ἵδρυται καὶ λύπης τὸ θεῖον, ἀνθρώπῳ δὲ ὅτι τὰ πολλὰ βλάβην ἡδονὴ καὶ λύπη γεννᾷ, δυσμαθίαν καὶ λήθην καὶ ἀφροσύνην καὶ

III.

Plato Dionysio.

Petis, an rectius ponatur in salutationibus, gaudere: an, quemadmodum ego solitus sum scribere ad amicos, bene agere. tu quidem, ut aiunt hi, qui tecum in Delphis affuerunt, ita Deum ipsum blande alloqui, ac similiter scribere consuevisti, Gaude, vitamque tyranni iucundam serva. ego autem neque Deum hoc modo neque hominem salutarim. non Deum, quia contra illius naturam loquerer: (nam procul a molestia et voluptate divinitas) non hominem, quia saepius detrimentum et dolorem sibi affert voluptas, hebetudinem in animo et oblivionem, insipientiam et

ὕβριν τίκτουσα ἐν τῇ ψυχῇ. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως εἰρήσθω παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς προρρήσεως· σὺ δ' ἀναγνοὺς αὐτά, ὅπῃ βούλει δέξασθαι, ταύτῃ δέχου.

Φασὶ δ' οὐκ ὀλίγοι λέγειν σε πρός τινας τῶν παρὰ σὲ πρεσβευόντων, ὡς ἄρα σοῦ ποτὲ λέγοντος ἀκούσας ἐγὼ μέλλοντος τάς τε Ἑλληνίδας πόλεις ἐν Σικελίᾳ οἰκίζειν καὶ Συρακουσίους ἐπικουφίσαι, τὴν ἀρχὴν ἀντὶ τυραννίδος εἰς βασιλείαν μεταξήσαντα; ταῦτ' ἄρα σὲ μὲν τότε διεκώλυσα, ὡς σὺ φῄς, σοῦ σφόδρα προθυμουμένου, νῦν δὲ Δίωνα διδάσκοιμι δρᾶν αὐτὰ ταῦτα, καὶ τοῖς διανοήμασι τοῖς σοῖς τὴν σὴν ἀρχὴν ἀφαιρούμεθά σε. σὺ δ' εἰ μέν τι διὰ τοὺς λόγους τούτους ὠφελεῖ, γιγνώσκεις αὐτός, ἀδικεῖς δ' οὖν ἐμὲ τἀναντία τῶν γενομένων λέγων. ἄδην γὰρ ὑπὸ Φιλιςίδου καὶ ἄλλων πολλῶν πρὸς τοὺς μισθοφόρους καὶ εἰς τὸ Συρακουσίων πλῆθος διεβλήθην διὰ τὸ μένειν ἐν ἀκροπόλει, τοὺς δ' ἔξωθεν, εἴ τι γίγνοιτο ἁμάρτημα, πᾶν εἰς ἐμὲ τρέπειν, σὲ φάσκοντας πάντα ἐμοὶ πείθεσθαι. σὺ δ' αὐτὸς οἶσθα σαφέστατα τῶν πολιτικῶν ἐμὲ σοὶ κοινῇ πραγματευσάμενον ἑκόντα ὀλίγα δὴ κατ' ἀρχάς, ὅπῃ πλέον ποιεῖν ἂν ᾠήθην, ἄλλα τε 316

petulentiam pariens. et de salutatione quidem haec mihi dicta sint: quae tu, postquam legeris, sicuti voles, ita capies. ferunt vero non pauci te dicere solitum ad legatos quosdam, dum te adeunt, in animo habuisse Graecas civitates in Sicilia restituere et Syracusanos relevare ac pro tyrannide regiam gubernationem illis inducere, audientem vero haec me tibi, ne faceres illa, obstitisse, cum tu vehementer id cuperes. nunc autem, illa ipsa ut faciat, Dionem docere; ac tuis propriis cogitationibus imperium a nobis tuum labefactari. utrum sermones huiusmodi aliquam tibi utilitatem ferant, tu ipse cognoscis: iniuria certe me afficis, cum contraria dicas quam veritas sit. et profecto satis superque hactenus a Philistide et aliis compluribus invidia mihi conflata est et apud milites et apud Syracusanos. nam cum in arce una tecum habitarem, omnia malefacta in me convertebantur, asserentibus qui extra erant, te singula meo consilio facere: tu autem aperte scis perpauca me tecum de gubernatione civili sponte mea, atque id ab initio tractavisse, dum aliquid posse me proficere arbitrabar, et alia quaedam exigua, legum prooemiis

βραχέα ἅττα καὶ περὶ τὰ τῶν νόμων προοίμια σπουδάσαντα μετρίως, χωρὶς ὧν σὺ προσέγραψας ἤ τις ἕτερος· ἀκούω γὰρ ὕστερον ὑμῶν τινὰς αὐτὰ διασκευωρεῖν, δῆλα μὴν ἑκάτερα ἔσαι τοῖς τὸ ἐμὸν ἦθος δυναμένοις κρίνειν. ἀλλ' οὖν, ὅ περ ἀρτίως εἶπον, οὐ διαβολῆς προσδέομαι πρός τε Συρακουσίους καὶ εἰ δή τινας ἑτέρους πείθειν λέγων αὐτά, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἀπολογίας πρός τε τὴν προτέραν γενομένην διαβολὴν καὶ τὴν νῦν μετ' ἐκείνην μείζω φυομένην καὶ σφοδροτέραν. πρὸς δύο δή μοι διττὰς ἀναγκαῖον ποιήσασθαι τὰς ἀπολογίας, πρῶτον μὲν ὡς εἰκότως σοι ἔφυγον κοινωνεῖν περὶ τὰ τῆς πόλεως πράγματα, τὸ δὲ δεύτερον ὡς οὐκ ἐμὴν ταύτην εἴρηκας συμβουλὴν οὐδὲ διακώλυσιν, μέλλοντί σοι κατοικίζειν Ἑλληνίδας πόλεις ἔμποθὼν ἐμὲ γεγενῆσθαι. τὴν οὖν ἀρχὴν ὧν εἶπον περὶ προτέρων ἄκουε πρότερον.

Ἦλθον καλούμενος εἰς Συρακούσας ὑπό τε σοῦ καὶ Δίωνος, τοῦ μὲν δεδοκιμασμένου παρ' ἐμοὶ καὶ ξένου πάλαι γεγονότος, ἐν ἡλικίᾳ δὲ ὄντος μέσῃ τε καὶ καθεσηκυίᾳ, ὧν δὴ παντάπασι χρεία τοῖς νοῦν καὶ σμικρὸν πεκτημένοις μέλλουσι περὶ τοσούτων ὅσα ἦν τότε τὰ σὰ βουλεύεσθαι, σοῦ δὲ ὄντος μὲν σφόδρα

mediocriter incumbentem: quibus tamen postea vel te vel alium audio quaedam praeter mentem meam inseruisse. quae facile internoscent ii, qui possunt morem ingenii nostri discernere. sed, ut modo dicebam, non egeo calumnia et apud Syracusanos et apud alios, quibus me ista dicens criminaris: sed multo magis purgatione contra primam calumniam, et contra novam nuper exortam, maiorem quidem ac vehementiorem. ergo adversus duas calumnias necesse est excusationem me duplicem aggredi. primum quidem merito noluisse me de gubernatione reipublicae tecum agere: deinde, meum illud consilium non fuisse, quod tu ais, ut suaderem tibi, ne civitates Graecas restitueres. et primum quidem de primo sic accipe. veni Syracusas a te vocatus et a Dione, cum esset ipse Dion magnae apud te dignitatis, mihi iampridem hospes, aetate vero media atque perfecta: quibus omnino vel mediocriter prudens opus esse ad res huiusmodi gerendas, quales tunc erant, existimarit. tu vero eras admodum

νέου, πολλῆς δὲ ἀπειρίας οὔσης περί σε τούτων ὧν ἔμπειρον ἔδει γεγονέναι, καὶ σφόδρα ἀγνῶτος ἐμοί. τὸ μετὰ τοῦτο εἴτ' ἄνθρωπος εἴτε θεὸς εἴτε τύχη τις μετὰ σοῦ Δίωνα ἐξέβαλε, καὶ ἐλείφθης μόνος. ἆρ' οὖν οἴει μοι τότε πολιτικῶν εἶναι κοινωνίαν πρὸς σέ, τὸν μὲν ἐμφρονα κοινωνὸν ἀπολωλεκότι, τὸν δὲ ἄφρονα ὁρῶντι μετὰ πονηρῶν καὶ πολλῶν ἀνθρώπων καταλελειμμένον, οὐκ ἄρχοντα, οἰόμενον δ' ἄρχειν, ὑπὸ δὲ τοιούτων ἀνθρώπων ἀρχόμενον; ἐν οἷς τί χρῆν ποιεῖν ἐμέ; μῶν οὐχ ὅ περ ἐποίουν, ἀναγκαῖον ἐκ τῶν λοιπῶν, τὰ μὲν πολιτικὰ χαίρειν ἐᾶν, εὐλαβούμενον τὰς ἐκ τῶν φθόνων διαβολάς, ὑμᾶς δὲ πάντως, καί περ ἀλλήλων χωρὶς γεγονότας καὶ διαφόρους ὄντας, πειρᾶσθαι φίλους ἀλλήλοις ὅτι μάλιστα ποιεῖν; τούτων δὴ καὶ σὺ μάρτυς, ὅτι τοῦτο αὐτὸ ξυντείνων οὐκ ἀνῆκα πώποτε· καὶ μόγις μέν, ὅμως δ' ὡμολογήθη νῷν πλεῦσαι μὲν οἴκαδε ἐμέ, ἐπειδὴ πόλεμος ὑμᾶς κατεῖχεν, εἰρήνης δ' αὖ γενομένης ἐλθεῖν ἐμέ τε καὶ Δίωνα εἰς Συρακούσας, σὲ δὲ καλεῖν ἡμᾶς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐγένετο τῆς ἐμῆς εἰς Συρακούσας ἀποδημίας περὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς πάλιν οἴκαδε σωτηρίας· τὸ δὲ δεύτερον εἰρήνης γενο- 317

iuvenis, et omnium ignarus, quorum oportebat te peritiam habere, mihi quoque valde ignotus. post haec sive quis homo sive Deus sive fortuna quaedam tecum Dionem pepulit: tu solus relictus es. an igitur communionem mihi aliquam tecum rerum civilium tunc relictam putas, cum viderem prudentem quidem consultorem abs te pulsum; te autem imprudentem cum multis flagitiosis ita fuisse relictum, ut non imperares, licet imperare arbitrareris, sed huiusmodi hominibus revera servires? tunc ergo quid oportebat me facere? an non id, quod faciebam? abstinere videlicet omni gubernatione, ne invidia malevolorum in calumnias vocarer: et illud omnino conari, ut vos invicem dissidentes et longe divisos in pristinam amicitiam gratiamque reducerem. tu mihi testis esse potes, quanto conatu hoc a me negotium susceptum fuerit, neque unquam desertum. tandem vix ita convenimus, ut domum remearem; finitoque bello, quod tunc erat, ego et Dion Syracusas rediremus; tu autem nos advocares. haec sunt acta in prima illa profectione ad te mea et in patriam reditu. facta deinde pace iterum me vocasti: non tamen, ut invicem conveme-

μένης ἐκάλεις με οὐ κατὰ τὰς ὁμολογίας, ἀλλὰ μόνον ἥκειν ἐπέστελλες, Δίωνα δ' εἰσαῦθις ἔφησθα μεταπέμψεσθαι. διὰ ταῦτα οὐκ ἦλθον, ἀλλὰ καὶ Δίωνι τότ' ἀπηχθόμην· ὥστο γὰρ εἶναι βέλτιον ἐλθεῖν ἐμὲ καὶ ὑπακοῦσαί σοι. τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ὕστερον ἐνιαυτῷ τριήρης ἀφίκετο καὶ ἐπιστολαὶ παρὰ σοῦ, τῶν δ' ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς γραμμάτων ἦρχεν ὡς ἂν ἀφίκωμαι τὰ Δίωνός μοι γενήσοιτο πράγματα πάντα κατὰ νοῦν τὸν ἐμόν, μὴ ἀφικομένου δὲ τἀναντία. αἰσχύνομαι δὴ λέγειν ὅσαι τότε ἐπιστολαὶ παρὰ σοῦ καὶ παρ' ἄλλων ἦλθον διά σε ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας, καὶ παρ' ὅσους τῶν ἐμῶν οἰκείων καὶ τῶν γνωρίμων, καὶ πᾶσαι διακελευόμεναί μοι ἰέναι καὶ δεόμεναι σοὶ πάντως ἐμὲ πείθεσθαι. ἐδόκει δὴ πᾶσιν, ἀρξαμένοις ἀπὸ Δίωνος, δεῖν ἐμὲ πλεῦσαι καὶ μὴ μαλθακίζεσθαι. καί τοι τήν θ' ἡλικίαν αὐτοῖς προὐτεινόμην καὶ περὶ σοῦ διισχυριζόμην ὡς οὐχ οἷός τ' ἔσοιο ἀνταρκέσαι τοῖς διαβάλλουσιν ἡμᾶς καὶ βουλομένοις εἰς ἔχθραν ἐλθεῖν· ἑώρων γὰρ καὶ τότε καὶ νῦν ὁρῶ τὰς μεγάλας οὐσίας καὶ ὑπερόγκους τῶν τε ἰδιωτῶν καὶ τῶν μὐνάρχων σχεδόν, ὅσῳ περ ἂν μείζους ὦσι, τοσούτῳ πλείους καὶ μεί-

ramus, una cum Dione, sed solum. scripsisti enim, ut ipse tunc venirem: Dionem vero postea te vocaturum. ea de causa ego tunc non veni: quod quidem Dioni displicuit, qui praestare putabat, ut parerem tibi atque venirem. transacto post haec anno triremis una a te missa est, et simul cum illa litterae tuae: quarum caput erat, si venirem, Dionis res ita fore, ut ego maxime optabam; contra vero, si non venirem. pudet referre, quam multae tunc epistolae scriptae sunt tam abs te quam ab aliis tua causa ex Italia atque Sicilia ad me et ad multos propinquorum familiariumque meorum: quae omnes exhortabantur precabanturque, ut tibi obsecutus accederem. visum est igitur omnibus, et inprimis Dioni, absque dilatione eundum esse, quamquam ego ob aetatem me excusabam, et de tua constantia me diffidere dicebam, quasi nequires obtrectatoribus malevolisque meis, discidium inter nos quaerentibus, resistere. conspexeram enim iampridem, et nunc etiam perspicio, opes tam privatorum quam principum, quanto maiores sunt, tanto magis insidiatores et turpium noxia-

ζους τοὺς διαβάλλοντας καὶ πρὸς ἡδονὴν μετὰ αἰσχρᾶς βλάβης ὁμιλοῦντας τρεφούσας, οὗ κακὸν οὐδὲν μεῖζον γεννᾷ πλοῦτός τε καὶ ἡ τῆς ἄλλης ἐξουσίας δύναμις. ὅμως δ' οὖν πάντα ταῦτα χαίρειν ἐάσας ἦλθον, διανοηθεὶς ὡς οὐδένα δεῖ τῶν ἐμῶν φίλων ἐμὲ αἰτιᾶσθαι ὡς διὰ τὴν ἐμὴν ῥᾳθυμίαν τὰ σφέτερα πάντα ἔξὸν μὴ ἀπολέσθαι διώλετο· ἐλθὼν δέ, οἶσθα γὰρ δὴ σὺ πάντα ταντεῦθεν ἤδη γενόμενα, ἐγὼ μὲν ἠξίουν δή που κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐπιστολῶν πρῶτον μὲν κατάγειν Δίωνα οἰκειωσάμενον, φράζων τὴν οἰκειότητα, ἣν εἰ ἐμοὶ τότε ἐπείθου, τάχ' ἂν βέλτιον τῶν νῦν γεγονότων ἔσχε καὶ σοὶ καὶ Συρακούσαις καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα μαντεύεται· ἔπειτα τὰ Δίωνος τοὺς οἰκείους ἔχειν ἠξίουν καὶ μὴ διανείμασθαι τοὺς διανειμαμένους, οὓς οἶσθα σύ· πρὸς δὲ 318
τούτοις ᾤμην δεῖν τὰ κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον εἰωθότα αὐτῷ κομίζεσθαι καὶ μᾶλλον ἔτι καὶ οὐχ ἧττον ἐμοῦ παραγενομένου πέμπεσθαι. τούτων οὐδενὸς τυγχάνων ἠξίουν ἀπιέναι. τὸ μετὰ ταῦτα ἔπειθές με μεῖναι τὸν ἐνιαυτόν, φάσκων τὴν Δίωνος ἀποδόμενος οὐσίαν πᾶσαν τὰ μὲν ἡμίσεα ἀποπέμψειν εἰς Κόρινθον, τὰ

rumque voluptatum machinatores nutrire: quo nihil perniciosius gignit opulentia atque potestas. verumtamen omissis his omnibus venire decrevi, ne querelae materiam alicui familiarium meorum relinquerem, quod cum possent eius res salvae esse, ob negligentiam meam perissent. quae vero post adventum meum secuta sint, tu optime nosti. censebam equidem, ut secundum promissa epistolarum tuarum quam primum Dionem revocares et pristina familiaritate reciperes: cuius ego rationem habendam esse putabam. in quo si mihi paruisses, forte melius tuae et Syracusanorum ceterorumque Graecorum res, ut mea vaticinatur opinio, sese haberent. arbitrabar deinde, bona Dionis suis restitui debere: nec illis divisoribus, quos tu praefeceras, eorum administrationem amplius relinqui. iudicabam praeterea pecuniam, singulis annis Dioni solitam mitti, esse mittendam, non diminutam ob praesentiam meam, sed magis adauctam. cum autem horum nihil abs te impetrare possem, abire constitui. tu vero annum me exspectare rogasti, affirmans te Dionis bona omnia redditurum, ita ut media pars Corinthum ad Dionem ipsum mit-

δ' ἄλλα τῷ παιδὶ καταλείψειν αὐτοῦ. πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, ὧν ὑποσχόμενος οὐδὲν ἐποίησας, διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν συντέμνω. τὰ γὰρ δὴ χρήματα πάντα ἀποδόμενος, οὐ πείσας Δίωνα, φάσκων οὐ πωλήσειν ἄνευ τοῦ πείθειν, τὸν κολοφῶνα, ὦ θαυμάσιε, ταῖς ὑποσχέσεσιν ἁπάσαις νεανικώτατον ἐπέθηκας· μηχανὴν γὰρ οὔτε καλὴν οὔτε κομψὴν οὔτε δικαίαν οὔτε ξυμφέρουσαν εὗρες, ἐμὲ ἐκφοβεῖν, ὡς ἀγνοοῦντα τὰ τότε γιγνόμενα, ἵνα μηδὲ ἐγὼ ζητοίην τὰ χρήματα ἀποπέμπεσθαι. ἡνίκα γὰρ Ἡρακλείδην ἐξέβαλες, οὔτε Συρακοσίοις δοκοῦν δικαίως οὔτ' ἐμοί, διότι μετὰ Θεοδότου καὶ Εὐρυβίου συνεδεήθην σου μὴ ποιεῖν ταῦτα, ταύτην λαβὼν ὡς ἱκανὴν πρόφασιν εἶπες ὅτι καὶ πάλαι σοι δῆλος εἴην σοῦ μὲν οὐδὲν φροντίζων, Δίωνος δὲ καὶ τῶν Δίωνος φίλων καὶ οἰκείων, καὶ ἐπειδὴ νῦν Θεοδότης καὶ Ἡρακλείδης ἐν διαβολαῖς εἶεν οἰκεῖοι Δίωνος ὄντες, πᾶν μηχανώμην ὅπως οὗτοι μὴ δώσουσι δίκην. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ περὶ τὰ πολιτικὰ κοινωνίας τῆς ἐμῆς καὶ σῆς· καὶ εἴ τινα ἑτέραν ἀλλοτριότητα ἐνεῖδες ἐν ἐμοὶ πρὸς σέ, εἰκότως οἴει ταύτῃ

teretur, reliqua vero pro eius filio Syracusis maneret. multa praeterea referre possum, quae promissa a te servata non sunt. sed ea ob multitudinem omitto. cum enim bonorum Dionis omnium venditionem faceres absque ullo eius consensu, quamquam ita demum hoc faciendum dixeras, si ille assentiretur; promissis omnibus, o vir mirabilis, colophonium, ut aiunt, suffragium finemque gloriosissimum imposuisti. rem profecto neque honestam neque honorificam neque iustam neque utilem machinatus, me deterrere conatus es, tanquam rerum illarum nesciam; quo ego pecunias ad Dionem mittendas postulare desisterem. nam cum Heraclidem pelleres, quod neque Syracusanis neque mihi iustum videbatur, egoque una cum Theodote et Eurybio pro Heraclide deprecarer, accepta hinc quasi sufficienti quadam occasione, iampridem te deprehendisse dixisti nullam mihi curam esse rerum tuarum, sed Dionis solum eiusque amicorum et propinquorum: itaque, cum Heraclides et Theodotes, Dionis amici, suspicione criminis non carerent, me omnia facere, quo meritas poenas non darent. haec quidem in nostra illa civilis administrationis communione et quamcunque aliam dissensionem nobis accidisse quid mirum? pravus enim a prudentibus

πάντα ταῦτα γεγονέναι. καὶ μὴ θαύμαζε· κακὸς γὰρ ἂν ἔχοντί γε νοῦν ἀνδρὶ φαινοίμην ἐνδίκως πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς σῆς ἀρχῆς τὸν μὲν παλαιὸν φίλον καὶ ξένον, κακῶς πράττοντα διὰ σέ, μηδὲν σοῦ χείρω, ἵνα οὕτως εἴπω, τοῦτον μὲν προδοῦναι, σὲ δὲ τὸν ἀδικοῦντα ἑλέσθαι καὶ πᾶν δρᾶν ὅπῃ σὺ προσέταττες, ἕνεκα χρημάτων δῆλον ὅτι· οὐδὲν γὰρ ἂν ἕτερον ἔφησεν αἴτιόν τις εἶναι τῆς μεταβολῆς, εἰ μετεβαλόμην. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ γενόμενα τὴν ἐμὴν καὶ σὴν λυποφιλίαν καὶ ἀκοινωνίαν διὰ σὲ ἀπειργάσατο.

Σχεδὸν δ' εἰς λόγον ὁ λόγος ἥκει μοι ξυνεχὴς τῷ νῦν δὴ γενομένῳ, περὶ οὗ μοι τὸ δεύτερον ἀπολογητέον ἔφην εἶναι. σκόπει δὴ καὶ πρόσεχε πάντως, ἄν τί σοι ψεύδεσθαι δόξω καὶ μὴ τἀληθῆ λέγειν. φημὶ γάρ σε Ἀρχεδήμου παρόντος ἐν τῷ κήπῳ καὶ Ἀριστοκρίτου, σχεδὸν ἡμέραις πρότερον εἴκοσι τῆς ἐμῆς ἐκ Συρακουσῶν οἴκαδ' ἀποδημίας, ἃ νῦν δὴ λέγεις ἐμοὶ μεμφόμενον, ὡς Ἡρακλείδου τέ μοι καὶ τῶν ἄλλων πάντων μᾶλλον ἢ σοῦ μέλοι. καί με τούτων ἐναντίον διηρώτησας εἰ μνημονεύω, κατ' ἀρχὰς ὅτ' ἦλθον, κελεύων σε τὰς πόλεις τὰς Ἑλληνίδας κατοικίζειν· ἐγὼ δὲ συνεχώρουν μεμνῆσθαι καὶ ἔτι νῦν μοι δοκεῖν ταῦτ' εἶναι βέλτιστα.

viris merito existimari possem, si potentiae tuae magnitudine adductus veterem amicum et hospitem meum, a te patria pulsum, nulla in parte, ut ita loquar, te deteriorem, prodidissem atque destituissem, te vero iniuriantem illi praeposuissem, et omnia fecissem, quae imperares, tuarum scilicet opum gratia. certe si illum tui gratia prodidissem, nemo aliam mutationis meae causam fuisse dixisset. haec igitur ita gesta causa fuerunt succensendi inter nos et nihil communicandi. verum mihi opportune iam sermo in eam transit partem, de qua secundo mihi loco dicendum proposui. attende, obsecro, diligenter, si verum tibi dicere videor. dico te Archidamo praesente et Aristocrito, cum esses in hortis, viginti ferme dies ante recessum meum e Syracusis Athenas, dixisse mihi illa, quae nunc etiam dicis, quod Heraclidis et aliorum omnium magis quam tui curam haberem. praeterea me in praesentia illorum rogasti, an meminissem, cum primo Syracusas veni, suasisse me tibi civitates Graecas restituere. egoque concessi meminisse me: et addidi etiam tunc opti-

ῥητέον δέ, ὦ Διονύσιε, καὶ τοὐπὶ τούτῳ τότε λεχθέν. ἠρόμην γὰρ δή σε πότερον αὐτὸ τοῦτό σοι ξυμβουλεύσαιμι μόνον ἤ τι καὶ ἄλλο πρὸς τούτῳ· σὺ δὲ καὶ μάλα ἀπεκρίνω μεμνημένως καὶ ὑβριστικῶς εἰς ἐμέ, ὡς ᾠου — διὸ τὸ τότε σοι ὕβρισμα νῦν ὕπαρ ἀντ' ὀνείρατος γέγονεν —, εἶπες δὲ καὶ μάλ' ἁπλάξως γελῶν, εἰ μέμνημαι, ὡς Παιδευθέντα με ἐκέλευες ποιεῖν πάντα ταῦτα ἢ μὴ ποιεῖν. Ἔφην ἐγὼ κάλλιστα μνημονεῦσαί σε. Οὐκοῦν παιδευθέντα, ἔφησθα, γεωμετρεῖν; ἢ πῶς; Κἀγὼ τὸ μετὰ ταῦτα ὃ ἐπῄει μοι εἰπεῖν οὐκ εἶπον, φοβούμενος μὴ σμικροῦ ῥήματος ἕνεκα τὸν ἔκπλουν ὃν προσεδόκων, μή μοι ξενὸς γίγνοιτο ἀντ' εὐρυχωρίας. ἀλλ' οὖν ὧν ἕνεκα πάντ' εἴρηται, ταῦτ' ἐστί· μή με διάβαλλε λέγων ὡς οὐκ εἴων ἐγώ σε πόλεις Ἑλληνίδας ἐῤῥούσας ὑπὸ βαρβάρων οἰκίζειν, οὐδὲ Συρακουσίους ἐπικουφίσαι βασιλείαν ἀντὶ τυραννίδος μεταςήσαντα. τούτων γὰρ οὔθ' ἧττον ἐμοὶ πρέποντα ἔχοις ἄν ποτε λέγων μου καταψεύσασθαι, πρὸς δὲ τούτοις ἔτι σαφεςέρους τούτων εἰς ἔλεγχον λόγους ἐγὼ δοίην ἄν, εἴ τις ἱκανή που φαίνοιτο κρίσις, ὡς ἐγὼ μὲν ἐκέλευον, σὺ δ' οὐκ ἤθελες πράττειν αὐτά· καὶ

* mum mihi videri. fatendum est, o Dionysi, quod subinde dictum est. petii equidem, utrum id solum tibi consuluissem, an aliud praeterea. ad haec tu iracunde nimium et contumeliose respondisti, et alia etiam me praecepisse. itaque contumelia tunc in me id fuit, ut putasti, nunc autem asseveratio pro somnio est. rogasti autem me aperte nimium, si bene quid memini, me deridens, an ista praecepissem tibi quasi docto, an non. respondi te id optime meminisse. At ipse ad haec adiecisti: Ut docto in geometria? an quomodo? Tunc ego, quod respondere poteram, reticui: veritus, ne verbi alicuius exigui causa navigatio illa a me exspectata, mihi pro lata angusta fieret. ceterum ad illud iam redeamus, quo tendunt haec omnia. noli invidiam conflare mihi, dicens te prohibitum fuisse a me civitates Graecas dirutas a barbaris restituere ac Syracusanis gubernationem pro tyrannica regiam mutare. nihil enim de me potes mentiri, quod a meis sit moribus alienius. atqui si foret alicubi sufficiens huius rei iudicium, etiam alia dicerem superioribus clariora, probaremque manifeste, me suasisse tibi ut illa faceres, te autem recusavisse. nequaquam diffi-

μὴν οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν ἐναργῶς ὡς ἦν ταῦτα ἄριστα πραχθέντα καὶ σοὶ καὶ Συρακοσίοις καὶ Σικελιώταις πᾶσιν. ἀλλ' ὦ τάν, εἰ μὲν μὴ φῂς εἰρηκέναι εἰρηκὼς ταῦτα, ἔχω τὴν δίκην· εἰ δ' ὁμολογεῖς, τὸ μετὰ τοῦτο ἡγησάμενος εἶναι σοφὸν τὸν Στησίχορον, τὴν παλινῳδίαν αὐτοῦ μιμησάμενος, ἐκ τοῦ ψεύδους εἰς τὸν ἀληθῆ λόγον μεταχήσει.

cile est ostendere illa futura fuisse optima et tibi et Syracusanis et Siculis omnibus. si ergo negas te ista dixisse, cum dixeris: satis equidem habeo, quo te criminer: quod si fateris, Stesichorum sapientem puta, atque eius palinodiam, id est cantum superiori contrarium imitatus, ex mendaci sermone te ad verum traducas.

Δ.

Πλάτων Δίωνι Συρακοσίῳ εὖ πράττειν.

520 Οἶμαι μὲν φανερὰν εἶναι διὰ παντὸς τοῦ χρόνου τὴν ἐμὴν προθυμίαν περὶ τὰς συμβεβηκυίας πράξεις, καὶ ὅτι πολλὴν εἶχον περὶ αὐτῶν σπουδὴν εἰς τὸ ξυμπεραν-θῆναι, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα μᾶλλον ἢ τῆς ἐπὶ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίας· νομίζω γὰρ δίκαιον εἶναι τοὺς ὄν-τας τῇ ἀληθείᾳ ἐπιεικεῖς καὶ πράττοντας τοιαῦτα τυγ-χάνειν δόξης τῆς προσηκούσης. τὰ μὲν οὖν εἰς τὸ πα-ρὸν σὺν θεῷ εἰπεῖν, ἔχει καλῶς, τὰ δὲ περὶ τῶν μελ-λόντων ὁ μέγιστός ἐστιν ἀγών. ἀνδρίᾳ μὲν γὰρ καὶ τά-χει καὶ ῥώμῃ διενεγκεῖν δόξειεν ἄν καὶ ἑτέρων εἶναί 10 τινων, ἀληθείᾳ δὲ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τῇ περὶ πάντα ταῦτα εὐσχημοσύνῃ, ξυμφαίη τις

IV.

Plato Dioni Syracusano bene agere.

Puto manifestam esse per omne tempus propensissimam voluntatem meam circa singula, quae contigerint: neque occultum esse vobis studium conficiendi fuisse mihi non aliam magis ob causam, quam ut in rebus honestis honorem consequerer. censeo enim esse iustum, ut, qui revera boni sunt viri et talia faciunt, dignam gloriam consequantur. praesentia igitur, Deo gratias, recte se habent; de futuris vero maximum vobis propositum est certamen. nam fortitudine quidem, celeritate ac robore praestare tale est, ut aliorum quoque esse possit: sed veritate, iustitia, magnificentia et huiusmodi quadam honestate et dignitate praecellere ad eos, qui ista gerunt et talium sibi gloriam vendi-

ἂν τοὺς ἀντιποιουμένους τὰ τοιαῦτα τιμᾷν εἰκότως τῶν ἄλλων διαφερειν. νῦν οὖν δῆλον μέν ἐξιν ὃ λέγω, ἀναμιμνήσκειν δὲ ὅμως δεῖ ἡμᾶς αὐτοὺς ὅτι προσήκει πλέον ἢ παίδων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων διαφέρειν τοὺς οἴσθα δή που. φανεροὺς οὖν δεῖ ἡμᾶς γενέσθαι ὅτι ἐσμὲν τοιοῦτοι οἷοί περ φαμέν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ σὺν θεῷ εἰπεῖν ῥᾴδιον ἔσαι. τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις συμβέβηκεν ἀναγκαῖον εἶναι πλανηθῆναι πολὺν τόπον, εἰ μέλλουσι γνωσθήναι· τὸ δὲ νῦν ὑπάρχον περὶ σὲ τοιοῦτόν ἐξιν ὥστε τοὺς ἐξ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης, εἰ καὶ νεανικώτερόν ἐξιν εἰπεῖν, εἰς ἕνα τόπον ἀποβλέπειν, καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα πρὸς σέ. ὡς οὖν ὑπὸ πάντων ὁρώμενος παρασκευάζου τόν τε Λυκοῦργον ἐκεῖνον ἀρχαῖον ἀποδείξων καὶ τὸν Κῦρον καὶ εἴ τις ἄλλος πώποτε ἔδοξεν ἦθει καὶ πολιτείᾳ διενεγκεῖν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ τῇδε λέγουσιν ὡς πολλὴ ἐξιν ἐλπὶς ἀναιρεθέντος Διονυσίου διαφθαρῆναι τὰ πράγματα διὰ τὴν σήν τε καὶ Ἡρακλείδου καὶ Θεοδότου καὶ τῶν ἄλλων γνωρίμων φιλοτιμίαν. μάλιστα μὲν οὖν μηδεὶς εἴη τοιοῦτος· ἐὰν δ' ἄρα καὶ γίγνηταί τις, σὺ φαίνου ἰατρεύων, καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον ἔλθοιτ' ἄν. ταῦτα δὲ ἴσως γελοῖόν σοι φαί- 321

sant, pra[illegible] ceteris attinet. manifestum sane est, quod dico. meminisse autem debemus, oportere nos, ut te non latet, plus ab aliis quam viros a pueris differre. itaque constare omnibus debet tales nos esse, quales videri volumus: praesertim cum Deo iuvante perfacile sit futurum. ceteris siquidem hoc contigit, ut multa loca obire compulsi fuerint ad id consequendum. rerum vero tuarum status huiusmodi est, ut ex universo, ut ita dixerim, terrarum orbe unum in locum, et in illo ipso in te unum maxime oculi omnium sint conversi. tanquam igitur subiectus oculis spectatusque ab omnibus conare Lycurgum illum antiquum exprimere et Cyrum, et si quis alius videatur unquam moribus et publicis institutis excelluisse; praesertim cum sit multorum ac paene omnium vestrorum opinio, post Dionysium sublatum res esse peritnras propter tuam et Heraclidis et Theodoti ceterorumque nobilium ambitionem et excellendi cupiditatem. primum quidem optandum est, ne quisquam talis exsistat. quod si quis apparuerit talis, tu medebere, ut res in melius deducantur. ridiculum tibi forte videtur me ista monere, cum tibi

νεται εἶναι τὸ ἐμὲ λέγειν, διότι καὶ αὐτὸς οὐκ ἀγνοεῖς· ἐγὼ δὲ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ὁρῶ τοὺς ἀγωνιζὰς ὑπὸ τῶν παίδων παροξυνομένους, μή τι δὴ ὑπό γε τῶν φίλων, οὓς ἄν τις οἴηται μετὰ σπουδῆς κατ' εὔνοιαν παρακελεύεσθαι. νῦν οὖν αὐτοί τε ἀγωνίζεσθε καὶ ἡμῖν εἴ του δεῖ ἐπιτέλλετε. τὰ δ' ἐνθάδε παραπλησίως ἔχει καθά περ καὶ ὑμῶν παρόντων. ἐπιτέλλετε δὲ καὶ ὅ τι πέπρακται ὑμῖν ἢ πράττοντες τυγχάνετε, ὡς ἡμεῖς πολλὰ ἀκούοντες οὐδὲν ἴσμεν. καὶ νῦν ἐπιστολαὶ παρὰ μὲν Θεοδότου καὶ Ἡρακλείδου ἥκουσιν εἰς Λακεδαίμονα καὶ Αἴγιναν, ἡμεῖς δέ, καθά περ εἴρηται, πολλὰ ἀκούοντες περὶ τῶν τῇδε οὐδὲν ἴσμεν. ἐνθυμοῦ δὲ καὶ ὅτι δοκεῖς τισὶν ἐνδεεστέρως τοῦ προσήκοντος θεραπευτικὸς εἶναι· μὴ οὖν λανθανέτω σε ὅτι διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ πράττειν ἔστιν, ἡ δ' αὐθάδεια ἐρημίαν ξύνοικος. Εὐτύχει.

sint nota: sed ego in theatris conspicio certatores a pueris provocari, nedum ab amicis; qui benevolentiae studio cohortari putantur. vos certe nunc tanquam in theatro quodam certatis. in quo si nostra opera opus est, certiores nos facite. hic autem perinde se res habent, ut cum vos aderatis. scribite mihi, quid actum sit quidve agatur. nam licet audiamus multa, certi nihil habemus. multae a Theodoto et Heraclide feruntur epistolae Lacedaemona et Aeginam: nos autem, ut dixi, audientes multa de rebus vestris, nihil aperte percipimus. nec te lateat eam esse de te apud quosdam opinionem, quasi de homine aliquanto minus quam decet officioso atque affabili. memento igitur necessariam esse ad res gerendas hominum benevolentiam: austeritas vero solitudinem amicorum parit. felix esto.

E.

Πλάτων Περδίκκᾳ εὖ πράττειν.

Εὐφραίῳ μὲν συνεβούλευσα, καθάπερ ἐπέστελλες, τῶν σῶν ἐπιμελούμενον περὶ ταῦτα διατρίβειν· δίκαιος δ' εἰμὶ καὶ σοὶ ξενικὴν καὶ ἱερὰν ξυμβουλὴν λεγομένην ξυμβουλεύειν περί τε τῶν ἄλλων ὧν ἂν φράζῃς καὶ ὡς Εὐφραίῳ δεῖ τὰ νῦν χρῆσθαι. πολλὰ μὲν γὰρ ὁ ἀνὴρ χρήσιμος, μέγιστον δὲ οὗ καὶ σὺ νῦν ἐνδεὴς εἶ διά τε τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ μὴ πολλοὺς αὐτοῦ πέρι ξυμβούλους εἶναι τοῖς νέοις. ἔστι γὰρ δή τις φωνὴ τῶν πολιτειῶν ἑκάστης καθαπερεί τινων ζώων, ἄλλη μὲν δημοκρατίας, ἄλλη δ' ὀλιγαρχίας, ἡ δ' αὖ μοναρχίας. ταύτας φαῖεν μὲν ἂν ἐπίστασθαι πάμ-

V.

Plato Perdiccae bene agere.

Euphraeo suasi, quemadmodum ad me scripsisti, ut in rerum tuarum administratione perseveraret. est autem meum, tibi quoque et de aliis rebus, quemadmodum religio et hospitalitas postulat, consilium dare, et quemadmodum Euphraeo uti debeas. profecto vir ille ad multa utilis esse potest, maxime vero ad id, cuius tu plurimum indiges ob aetatem; praesertim cum haud multi reperiantur, qui de iis rebus consilium iuvenibus idonei sint afferre. est enim vox quaedam uniuscuiusque civilis gubernationis, velut animalium quorundam. nam aliam popularis, aliam paucorum, aliam unius gubernatio vocem emittit. has in-

πολλοι, πλεῖζον δ' ἀπολείπονται τοῦ κατανοεῖν αὐτὰς πλὴν ὀλίγων δή τινων. ἤ τις μὲν ἂν οὖν τῶν πολιτειῶν τὴν αὑτῆς φθέγγηται φωνὴν πρός τε θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ τῇ φωνῇ τὰς πράξεις ἑπομένας ἀποδιδῷ, θάλλει τε αἰεὶ καὶ σώζεται, μιμουμένη δ' ἄλλην φθείρεται. πρὸς ταῦτ' οὖν Εὐφραῖός σοι γίγνοιτ' οὐχ ἥκιζα ἂν χρήσιμος, καί περ καὶ πρὸς ἄλλα ὢν ἀνδρεῖος· τοὺς γὰρ τῆς μοναρχίας
322 λόγους οὐχ ἥκισ' αὐτὸν ἐλπίζω ξυνεξευρήσειν τῶν περὶ τὴν σὴν διατριβὴν ὄντων. εἰς ταῦτ' οὖν αὐτῷ χρώ- 10
μενος ὀνήσει τε αὐτὸς καὶ ἐκεῖνον πλεῖζα ὠφελήσεις. ἐὰν δέ τις ἀκούσας ταῦτα εἴπῃ, Πλάτων, ὡς ἔοικε, προσποιεῖται μὲν τὰ δημοκρατίᾳ ξυμφέροντα εἰδέναι, ἐξὸν δ' ἐν τῷ δήμῳ λέγειν καὶ συμβουλεύειν αὐτῷ τὰ βέλτιζα οὐ πώποτε ἀναζὰς ἐφθέγξατο, πρὸς ταῦτ' εἰπεῖν ἔζιν ὅτι Πλάτων ὀψὲ ἐν τῇ πατρίδι γέγονε καὶ τὸν δῆμον κατέλαβεν ἤδη πρεσβύτερον καὶ εἰθισμένον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου ξυμβουλῇ πράττειν, ἐπεὶ πάντων ἂν ἥδιζα καθά περ πατρὶ συνεβούλευεν αὐτῷ, 20
εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύσειν ᾤετο, πλέον δ' οὐδὲν

telligere multi profitentur: sed longe absunt ab intelligendo, praeter admodum paucos. Quae igitur gubernatio propriam vocem erga Deos et erga homines emittit, consentaneasque voci actiones reddit, ea viret semper atque servatur. quod si vocem alterius imitatur, interitum recipit. ad haec Euphraeus tibi pernutilis esse poterit: quamvis et ad alia vir fortis sit. rationes enim monarchiae, id est principatus unius, non minus quam eos, qui apud te sunt, eum inventurum esse spero. ad haec igitur illo fretus utilitatem ex eo percipies, et referes ipsi tu deinde quam plurimam. quod si quis haec audiens obiiciat: Plato quidem profitetur, quae ad popularem statum conferant, intelligere; nunquam tamen, licet occasio data fuerit, in civitate sua surrexit ad consilium populo exhibendum: ad haec respondebitur, Platonem sero tandem fuisse in patria, populumque offendisse iam senescentem, assuefactumque per illos, qui ante se fuerant, multa diversa facere a consilio suo. nam libentissime, ut parenti, illi consuluisset, nisi frustra se ipsum periculo subiectu-

ποιήσειν. ταὐτὸν δὴ οἶμαι δρᾶσαι ἂν καὶ τὴν ἐμὴν ξυμβουλήν. εἰ γὰρ δόξαιμεν ἀνιάτως ἔχειν, πολλὰ ἂν χαίρειν ἡμῖν εἰπὼν ἐκτὸς ἂν γίγνοιτο τῆς περὶ ἐμὲ καὶ τὰ ἐμὰ ξυμβουλῆς. *Εὐτύχει.*

rum existimasset. idem quoque circa consilium mihi futurum existimo. si enim insanabiles videremur, re dimissa omni de me meisque consilio abstineret. esto felix.

λιν εἰς τὴν προϋπάρχουσαν φιλότητά τε καὶ κοινωνίαν, ἣν ὅταν μὲν φιλοσοφῶμεν ἅπαντες ἡμεῖς τε καὶ ὑμεῖς, ὅσον ἂν δυνώμεθα καὶ ἑκάστῳ παρείκῃ, κύρια τὰ νῦν κεχρησμῳδημένα ἔσαι· τὸ δὲ ἂν μὴ δρῶμεν ταῦτα οὐκ ἐρῶ· φήμην γὰρ ἀγαθὴν μαντεύομαι, καὶ φημὶ δὴ ταῦθ' ἡμᾶς πάντ' ἀγαθὰ ποιήσειν, ἂν θεὸς ἐθέλῃ.

Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν πάντας ὑμᾶς τρεῖς ὄντας ἀναγνῶναι χρή, μάλιστα μὲν ἀθρόους, εἰ δὲ μή, κατὰ δύο κοινῇ κατὰ δύναμιν ὡς οἷόν τ' ἐστὶ πλειστάκις, καὶ χρῆσθαι συνθήκῃ καὶ νόμῳ κυρίῳ, ὃ ἐστι δίκαιον, ἐπομνύντας σπουδῇ τε ἅμα μὴ ἀμούσῳ καὶ τῇ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιδιᾷ, καὶ τὸν τῶν πάντων θεὸν ἡγεμόνα τῶν τε ὄντων καὶ τῶν μελλόντων, τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα κύριον ἐπομνύντας, ὃν, ἂν ὄντως φιλοσοφῶμεν, εἰσόμεθα πάντες σαφῶς εἰς δύναμιν ἀνθρώπων εὐδαιμόνων.

tatione vos in pristinam amicitiam et communionem copulaturas. ita si philosophemur omnes nosque et vos, quantum valebimus et nostrum cuique concedetur, rata haec modo edita oracula servabuntur. quod si ista negligamus, nihil equidem profabor. omen namque bonum vobis praedico, atque vaticinor haec bona omnia vos ita demum esse facturos, si Deus voluerit. hanc vero epistolam a vobis tribus simul legendam censeo: aut saltem duobus una legentibus et saepe etiam repetentibus: utendumque vobis pacto et lege certa, etiam iureiurando, ut aequum est, interposito, non sine eleganti studio atque huius studii sorore disciplina, testando Deum, rerum omnium ducem praesentium et futurarum, ac ducis et causae patrem dominum. quem, si vere philosophemur, cognoscemus aperte omnes, quatenus felicis hominis natura potest attingere.

Z.

Πλάτων τοῖς Δίωνος οἰκείοις τε καὶ ἑταίροις εὖ πράττειν.

Ἐπεξείλατέ μοι νομίζειν δεῖν τὴν διάνοιαν ὑμῶν εἶναι τὴν αὐτὴν ἣν εἶχε καὶ Δίων, καὶ δὴ καὶ κοινωνεῖν διεκελεύσασθέ μοι, καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. ἐγὼ δέ, εἰ μὲν δόξαν καὶ ἐπιθυμίαν τὴν αὐτὴν ἔχετε 324
ἐκείνῳ, ξύμφημι κοινωνήσειν, εἰ δὲ μή, βουλεύσεσθαι πολλάκις. τίς δ' ἦν ἡ ἐκείνου διάνοια καὶ ἐπιθυμία, σχεδὸν οὐκ εἰκάζων ἀλλ' ὡς εἰδὼς σαφῶς εἴποιμ' ἄν. ὅτε γὰρ κατ' ἀρχὰς εἰς Συρακούσας ἐγὼ ἀφικόμην σχεδὸν ἔτη τετταράκοντα γεγονώς, Δίων εἶχε τὴν ἡλικίαν ἣν
10 τὰ νῦν Ἱππαρῖνος γέγονε, καὶ ἣν ἔσχε τότε δόξαν,

VII.

Plato Dionis propinquis et amicis bene agere.

Scripsistis mihi censere vos eandem mentem in republica esse vobis conservandam, quam Dion habuisset: meque rogatis in communionem accedere, quantum verbo factoque virium habeam. ego autem, si eam voluntatem opinionemque, quam ille habuit, habetis, assentior vobis et in communionem accedo: si non habetis, de ea re consultandum etiam atque etiam dico. quae vero fuerit illius mens atque voluntas, non ut coniectans, sed tanquam sciens referre possum. quando ego primum Syracusas profectus sum, annos circiter quadraginta aetatis agens, Dion in ea erat aetate, qua nunc Hipparinus: et in ea, qua tunc erat, opi-

ταύτην καὶ διετέλεσεν ἔχων, Συρακοσίους οἴεσθαι δεῖν ἐλευθέρους εἶναι, κατὰ νόμους τοὺς ἀρίστους οἰκοῦντας· ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν εἴ τις θεῶν καὶ τοῦτον εἰς τὴν αὐτὴν δόξαν περὶ πολιτείας ἐκείνῳ γενέσθαι σύμφρονα ποιήσειε. τίς δ' ἦν ὁ τρόπος τῆς γενέσεως αὐτῆς; οὐκ ἀπάξιον ἀκοῦσαι νέῳ καὶ μὴ νέῳ, πειράσομαι δὲ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς διεξελθεῖν· ἔχει γὰρ καιρὸν τὰ νῦν.

Νέος ἐγώ ποτε ὢν πολλοῖς δὴ ταὐτὸν ἔπαθον· ᾠήθην, εἰ θᾶττον ἐμαυτοῦ γενοίμην κύριος, ἐπὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως εὐθὺς ἰέναι. καί μοι τύχαι πνὲς τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων τοιαίδε παρέπεσον. ὑπὸ πολλῶν γὰρ τῆς τότε πολιτείας λοιδορουμένης μεταβολὴ γίγνεται, καὶ τῆς μεταβολῆς εἷς καὶ πεντήκοντά τινες ἄνδρες προὔζησαν ἄρχοντες, ἕνδεκα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δ' ἐν Πειραιεῖ, περί τε ἀγορὰν ἑκάτεροι τούτων ὅσα τ' ἐν τοῖς ἄστεσι διοικεῖν ἔδει, τριάκοντα δὲ πάντων ἄρχοντες κατέστησαν αὐτοκράτορες. τούτων δή τινες οἰκεῖοί τε ὄντες καὶ γνώριμοι ἐτύγχανον ἐμοί, καὶ δὴ καὶ παρεκάλουν εὐθὺς ὡς ἐπὶ προσήκοντα πράγματά με. καὶ ἐγὼ θαυμαστὸν οὐδὲν ἔπαθον ὑπὸ νεό-

nione semper perseveravit, Syracusanos putans fore liberos oportere atque optimis legibus gubernari. itaque non esset mirandum, si quis Deorum hunc in eadem opinione reipublicae gubernandae ipsi consentientem praestitisset. qua vero ratione id fuerit faciendum, digna res est, quae et senì et iuveni audiatur. conabor autem, quoniam praesens tempus id poscit, rem omnem a principio vobis referre. Equidem adolescens dum essem, eandem quam plerique habui cupiditatem. statueram enim, cum primum mei ipsius compos factus essem, ad rempublicam me conferre. interim talia quaedam circa rempublicam contigerunt. nam cum praesens reipublicae status a multis improbaretur, secuta mutatio est. tunc unus et quinquaginta viri gubernationem arripuerunt: horum undecim in urbe, decem vero in Piraeo forensium urbanarumque rerum administrationem habebant. sed penes triginta viros summa erat omnium auctoritas constituta. horum nonnulli domestici et noti erant mihi: qui me statim invitaverunt ad rempublicam capessendam. atque ego nihil mirabile sum ob iuventutem perpessus, quippe existimabam

ετητος· ᾠήθην γὰρ αὐτοὺς ἐκ τινος ἀδίκου βίου ἐπὶ δί-
καιον τρόπον ἄγοντας διοικήσειν δὴ τὴν πόλιν, ὥστε
αὐτοῖς σφόδρα προσεῖχον τὸν νοῦν, τί πράξοιεν. καὶ
ὁρῶν δή που τοὺς ἄνδρας ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ χρυσοῦν
ἀποδείξαντας τὴν ἔμπροσθεν πολιτείαν, τά τε ἄλλα
καὶ φίλον ἄνδρα ἐμοὶ πρεσβύτερον Σωκράτη, ὃν ἐγὼ
σχεδὸν οὐκ ἂν αἰσχυνοίμην εἰπὼν δικαιότατον εἶναι
τῶν τότε, ἐπί τινα τῶν πολιτῶν μεθ' ἑτέρων ἔπεμπον,
βίᾳ ἄξοντα ὡς ἀποθανούμενον, ἵνα δὴ μετέχοι ἢ τῶν
πραγμάτων αὐτοῖς, εἴτε βούλοιτο εἴτε μή· ὃ δ' οὐκ 325
ἐπείθετο, πᾶν δὲ παρεκινδύνευσε παθεῖν πρὶν ἀνοσίων
αὐτοῖς ἔργων γενέσθαι κοινωνός· ἃ δὴ πάντα παθο-
ρῶν καὶ εἴ τιν' ἄλλα τοιαῦτα οὐ σμικρά, ἐδυσχέρανά
τε καὶ ἐμαυτὸν ἐπανήγαγον ἀπὸ τῶν τότε κακῶν.
χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ μετέπεσε τὰ τῶν τριάκοντά τε καὶ
πᾶσα ἡ τότε πολιτεία. πάλιν δὲ βραδύτερον μέν, εἶλκε
δέ με ὅμως ἡ περὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ καὶ πολιτικὰ
ἐπιθυμία. ἦν οὖν καὶ ἐν ἐκείνοις, ἅτε τεταραγμένοις,
πολλὰ γιγνόμενα ἃ τις ἂν δυσχεράνειεν, καὶ οὐδέν τι
θαυμαστὸν ἦν τιμωρίας ἐχθρῶν γίγνεσθαί τινών τισι
μείζους ἐν μεταβολαῖς· καί τοι πολλῇ γε ἐχρήσαντο οἱ

illos ab iniusta vita civitatem ad iustos mores debere convertere. itaque diligenter in dies, quid facerent, observabam. verum animadverti eos brevi admodum tempore ita se gerere, ut prior ille reipublicae status fuisse aureus putaretur. nam et alia multa iniuste fecerunt, et amicum meum seniorem Socratem, quem ego iustissimum omnium, qui tunc erant, appellare non vereor, una cum aliis quibusdam ad adducendum aliquem civium ad se miserunt, ut ultimo supplicio afficeretur, Socratemque ipsum, vel sponte vel invitum, quasi participem sibi coniungerent. qui tamen parere noluit, ac potius cuncta pati gravissima constituit, quam impiorum scelerum illis socius fore. haec igitur cum viderem et alia quaedam non parva, graviter tuli et ab illis malis me recepi. nec multo post secuta horum triginta eversio est, totaque respublica mutata. rursus igitur, quamquam moderatius, cupiebam tamen adire rempublicam. sed agebantur tunc etiam, utpote turbata republica, quae improbares permulta. nec sane mirum fuerit, in huiusmodi mutationibus inimicos quosdam poenas dare graviores: quamquam qui sedierant, magna uterentur

τ' ἂν φρόνιμος οὐδείς ποτε γενέσθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων ἐκ νέου ἐπιτηδεύων δύναιτο, οὐχ οὕτω θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται, σώφρων δὲ οὐδ' ἂν μελλήσαι ποτὲ γενέσθαι, καὶ δὴ καὶ περὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ὁ αὐτὸς λόγος ἂν εἴη. πόλις τε οὐδεμία ἂν ἠρεμήσαι κατὰ νόμους οὐδ' οὐστιναοῦν ἀνδρῶν οἰομένων ἀναλίσκειν μὲν δεῖν πάντα ἐς ὑπερβολάς, ἀργῶν δὲ εἰς ἅπαντα ἡγουμένων αὖ δεῖν γίγνεσθαι πλὴν εἰς εὐωχίας καὶ πότους καὶ ἀφροδισίων σπουδὰς διαπονουμένας· ἀναγκαῖον δὲ εἶναι ταύτας τὰς πόλεις τυραννίδας τε καὶ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας μεταβαλλούσας μηδέποτε λήγειν, δικαίου δὲ καὶ ἰσονόμου πολιτείας τοὺς ἐν αὐταῖς δυναζεύοντας μηδ' ὄνομα ἀκούοντας ἀνέχεσθαι. ταῦτα δὴ πρὸς τοῖς πρόσθε διανοούμενος εἰς Συρακούσας διεπορεύθην, ἴσως μὲν κατὰ τύχην, ἔοικε μὴν τότε μηχανωμένῳ τινὶ τῶν κρειττόνων ἀρχὴν βαλέσθαι τῶν νῦν γεγονότων πραγμάτων περὶ Δίωνα καὶ τῶν περὶ Συρακούσας· θέος δὲ μὴ καὶ πλειόνων ἔτι, ἐὰν μὴ νῦν ὑμεῖς ἐμοὶ πείθησθε τὸ δεύτερον συμβουλεύοντι. πῶς οὖν δὴ λέγω πάντων ἀρχὴν γεγονέναι τῶν τότε τὴν εἰς Σικελίαν ἐμὴν ἄφιξιν; ἐγὼ

tur, quamvis natura mirabili sit, unquam tamen prudens evadet. temperatus esse certe nunquam curabit: eademque erit de ceteris virtutibus ratio. civitas autem nulla legum ullarum potentia quiescere poterit, si cuncta in superfluos sumptus eroganda cives existiment: ceterisque posthabitis omnibus, conviviis dumtaxat et venereis oblectamentis obnixe putent operam impendendam. necesse est huiusmodi civitates modo in tyrannidem modo in paucorum potentiam modo in popularem statum mutari, neque unquam quiescere: iustae vero aequabilisque gubernationis eos, qui in his civitatibus potentes sunt, ne nomen quidem ipsum audire velle. haec ego una cum superioribus illis considerans Syracusas profectus sum, forte quidem fortuna quadam. videtur autem alicuius eorum opera, qui supra nos sunt, principium tunc fuisse datum omnibus, quae nuper Dioni Syracusisque contigerunt: ac vereor, ne pluribus insuper, si vos mihi nunc iterum consulenti nequaquam assentiamini. quemadmodum vero dicam omnium fuisse principium profectionem tunc Syra-

συγγενόμενος Δίωνι τότε νέῳ κινδυνεύω, τὰ δοκοῦντα 327
ἐμοὶ βέλτιστα ἀνθρώποις εἶναι μηνύων διὰ λόγων καὶ
πράττειν αὐτὰ ξυμβουλεύων, ἀγνοεῖν ὅτι τυραννίδος
τινὰ τρόπον κατάλυσιν ἐσομένην μηχανώμενος ἐλάν-
θανον ἐμαυτόν. Δίων μὲν γὰρ δὴ μάλ' εὐμαθὴς ὢν
πρός τε τἆλλα καὶ πρὸς τοὺς τότε ὑπ' ἐμοῦ λόγους λε-
γομένους οὕτως ὀξέως ὑπήκουσε καὶ σφόδρα, ὡς οὐδεὶς
πώποτε ὧν ἐγὼ προσέτυχον νέων, καὶ τὸν ἐπίλοιπον
βίον ζῆν ἠθέλησε διαφερόντως τῶν πολλῶν Ἰταλιωτῶν
τε καὶ Σικελιωτῶν, ἀρετὴν περὶ πλείονος ἡδονῆς τῆς
τε ἄλλης τρυφῆς ἡγεμονικῶς. ὅθεν ἐπαχθέστερον τοῖς περὶ
τὰ τυραννικὰ νόμιμα ζῶσιν ἐβίω μέχρι τοῦ θανάτου
τοῦ περὶ Διονύσιον γενομένου. μετὰ δὲ τοῦτο διενοήθη
μὴ μόνον ἐν αὐτῷ ποτ' ἂν γενέσθαι ταύτην τὴν διά-
νοιαν, ἣν αὐτὸς ὑπὸ τῶν ὀρθῶν λόγων ἔσχεν, ἐγγι-
γνομένην δ' αὐτὴν καὶ ἐν ἄλλοις ὁρῶν κατενόει, πολ-
λοῖς μὲν οὔ, γιγνομένην δ' οὖν ἔν τισιν, οἷν καὶ Διο-
νύσιον ἡγήσατο ἕνα γενέσθαι τάχ' ἂν ξυλλαμβανόν-
των θεῶν, γενομένου δ' αὖ τοῦ τοιούτου τόν τε αὖ-
τοῦ βίον καὶ τὸν τῶν ἄλλων Συρακουσίων ἀμήχανον
ἂν μακαριότητι ξυμβῆναι γενόμενον. πρὸς δὴ τούτοις

cusas meam, accipite. ego cum Dione tunc iuvene eram frequens, et quae hominibus optima fore arbitrabar, quibus poteram rationibus suadebam et ut faceret consulebam. sed his dicendis videor latenter et praeter intentionem tunc meam tyrannidis ruinam, quae secuta est, paravisse. Dion enim cum esset acerrimo ingenio cum ad cetera omnia tum ad ea, quae tunc dicebantur a me, perdiscenda, ita celeriter ac vehementer illa arripuit, ut nemo ex omnibus iuvenibus, quos unquam convenerim. ac reliquam vitam ducere statuit multo praestantius, quam alii multi Italicorum atque Siculorum, virtutem potius quam voluptatem deliciasque sectatus. itaque infensus vivebat illis, qui in tyrannicis institutis degebant: atque hoc usque ad Dionysii mortem. postea vero animadvertit eam sententiam, quam ipse rectis conceperat rationibus, non in se uno solum, verum etiam in aliis quibusdam, licet non multis, exsistere: in quorum numero Dionysium iuniorem, Diis bene iuvantibus, sperabat fore. quod si accideret, et ille ipse et ceteri Syracusani mirificam felicitatem nanciscerentur. quapropter censuit me quam celerrime Syracu-

ὠήθη δεῖν ἐκ παντὸς τρόπου εἰς Συρακούσας ὅτι τάχιστα ἐλθεῖν ἐμὲ κοινωνὸν τούτων, μεμνημένος τήν τε αὑτοῦ καὶ ἐμὴν συνουσίαν, ὡς εὐπετῶς ἐξειργάσατο εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν αὐτὸν τοῦ καλλίστου τε καὶ ἀρίστου βίου· ὃ δὴ καὶ νῦν εἰ διαπράξαιτο ἐν Διονυσίῳ ὡς ἐπεχείρησε, μεγάλας ἐλπίδας εἶχεν ἄνευ σφαγῶν καὶ θανάτων καὶ τῶν νῦν γεγονότων κακῶν βίον ἂν εὐδαίμονα καὶ ἀληθινὸν ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ κατασκευάσαι. ταῦτα Δίων ὀρθῶς διανοηθεὶς ἔπεισε μεταπέμπεσθαι Διονύσιον ἐμέ, καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο πέμπων ἥκειν ὅτι τάχιστα ἐκ παντὸς τρόπου, πρίν τινας ἄλλους ἐντυχόντας Διονυσίῳ ἐπ' ἄλλον βίον αὐτὸν τοῦ βελτίστου παρατρέψαι. λέγων δὲ τάδε ἐδεῖτο, εἰ καὶ μακρότερα εἰπεῖν. τίνας γὰρ καιρούς, ἔφη, μείζους περιμενοῦμεν τῶν νῦν παραγεγονότων θείᾳ τινὶ τύχῃ; καταλέγων δὲ τήν τε ἀρχὴν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας καὶ τὴν αὐτοῦ δύ-
528 ναμιν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν νεότητα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν Διονυσίου, φιλοσοφίας τε καὶ παιδείας ὡς ἔχοι σφόδρα, λέγων, τούς τε αὑτοῦ ἀδελφιδοῦς καὶ τοὺς οἰκείους ὡς εὐπαράκλητοι εἶεν πρὸς τὸν ὑπ' ἐμοῦ λεγόμενον αἰεὶ λόγον καὶ βίον, ἱκανώτατοί τε Διονύσιον

sas accedere debere, horum socium adiutoremque futurum: memoria tenens, quam facile dudum mea secum consuetudo ipsum in cupiditatem vitae pulcherrimae atque optimae traduxisset. quam cupiditatem si in Dionysio, ut aggressus erat, perficeret, magnam spem habebat. absque caedibus et sanguine et absque iis, quae nunc evenerunt, malis, veram vivendi rationem ac beatam vitam in universa illa regione constituere posse. haec Dion recte considerans Dionysio suasit, ut me vocaret: et ipse quoque rogavit, ut accedere cunctis posthabitis festinarem, priusquam ulli alii Dionysio adhaerentes, neglectis optimis vitae institutis, ad alia illum deflecterent. cohortationem insuper precibus longam adiunxit. quodnam, inquit, tempus aliud iam exspectamus ad agendum opportunius, quam quod nunc nobis est divina quadam fortuna concessum? narrabat praeterea magnitudinem imperii Dionysii per Italiam atque Siciliam, eiusque in his ipsis locis potentiam, iuventam quoque atque cupiditatem eius ad philosophiae et disciplinae studia vehementissimam. quin etiam quam propensi forent eius necessarii atque domestici cum ad eam, quam suaderem, disciplinam vitae recipiendam, ipsum

συμπαρακαλεῖν, ὥστε, εἴ πέρ ποτε, καὶ νῦν ἐλπὶς πᾶσα ἀποτελεσθήσεται τοῦ τοὺς αὐτοὺς φιλοσόφους τε καὶ πόλεων ἄρχοντας μεγάλων ξυμβῆναι γενομένους. τὰ μὲν δὴ παρακελεύματα ἦν ταῦτά τε καὶ τοιαῦτα ἕτερα πάμπολλα, τὴν δ' ἐμὴν δόξαν, τὸ μὲν περὶ τῶν νέων ὅπῃ ποτὲ γενήσοιτο, εἶχε φόβος — αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι τῶν τοιούτων ταχεῖαι καὶ πολλάκις ἑαυταῖς ἐναντίαι φερόμεναι —, τὸ δὲ Δίωνος ἠπιστάμην τῆς ψυχῆς πέρι φύσει τε ἐμβριθὲς ὂν ἡλικίας τε ἤδη μετρίως ἔχον. ὅθεν μοι σκοπουμένῳ καὶ διαζόντι πότερον εἴη πορευτέον ἢ πῶς, ὅμως ἔρρεψε δεῖν, εἴ ποτέ τις τὰ διανοηθέντα περὶ νόμων τε καὶ πολιτείας ἀποτελεῖν ἐγχειρήσοι, καὶ νῦν πειρατέον εἶναι· πείσας γὰρ ἕνα μόνον ἱκανῶς πάντα ἐξειργασμένος ἐσοίμην ἀγαθά. ταύτῃ μὲν δὴ τῇ διανοίᾳ τε καὶ τόλμῃ ἀπῆρα οἴκοθεν, οὐχ ἥ τινες ἐδόξαζον, ἀλλ' αἰσχυνόμενος μὲν ἐμαυτὸν τὸ μέγιστον, μὴ δόξαιμί ποτε ἐμαυτῷ παντάπασι λόγος μόνον ἀτεχνῶς εἶναί τις, ἔργου δὲ οὐδενὸς ἂν ποτε ἐκὼν ἀνθάψασθαι, κινδυνεύσειν δὲ προδοῦναι πρῶτον μὲν τὴν Δίωνος ξενίαν τε καὶ ἑταιρείαν ἐν κινδύνοις ὄντως γεγονότος οὐ σμικροῖς. εἴτ' οὖν πάθοι τι, εἴτ' ἐκ-

quoque Dionysium ad hoc provocare idonei. itaque si unquam alias, et nunc certe maximam adesse spem, eosdem fore et philosophos et magnarum principes civitatum. ille igitur his me rationibus aliisque generis eiusdem permultis adhortabatur. ego vero, quo tandem affectus iuvenum evasurus esset, formidabam. talium enim cupiditates et veloces sunt et saepe sibimet contrariae perferuntur. Dionem tamen tum natura gravem tum aetate iam satis maturum esse sciebam. itaque cogitanti ambigentique mihi, utrum eundum parendumque foret necne, subiit tandem eundum esse atque parendum: atque si quis unquam ea, quae de legibus et republica cogitaverat, perficere velit, nunc fore tentandum: quippe cum iudicarem, si uni dumtaxat persuasissem, me bona sufficienter omnia perfecturum. quamobrem hac sententia fiduciaque domo abivi: non qua opinabantur quidam sed quadam scientiae verecundia inprimis adductus, ne quando mihi ipsi viderer verba solum habere, effectum vero officiumque nullum sponte praestare, prodereque primum Dionis hospitalitatem amicitiamque, non parvis subiecti periculis. cui si quid adversi ac-

πεσὼν ὑπὸ Διονυσίου καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν ἔλθοι παρ' ἡμᾶς φεύγων καὶ ἀνέροιτο εἰπὼν Ὦ Πλάτων, ἦκω σοι φυγὰς οὐχ ὁπλιτῶν δεόμενος οὐδὲ ἱππέων ἐνδεὴς γενόμενος τοῦ ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ λόγων καὶ πειθοῦς, ᾗ σὲ μάλιστα ἠπιστάμην ἐγὼ δυνάμενον ἀνθρώπους νέους ἐπὶ τἀγαθὰ καὶ τὰ δίκαια προτρέποντα εἰς φιλίαν τε καὶ ἑταιρείαν ἀλλήλοις καθιστάναι ἑκάστοτε· ὧν ἐνδείᾳ κατὰ τὸ σὸν μέρος νῦν ἐγὼ καταλιπὼν Συρακούσας ἐνθάδε πάρειμι. καὶ τὸ μὲν ἐμὸν ἔλαττον ὄνειδός σοι φέρει· φιλοσοφία δέ, ἣν ἐγκωμιάζεις ἀεὶ καὶ ἀτίμως φῂς ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων φέρεσθαι, πῶς οὐ προδέδοται τὰ νῦν μετ' ἐμοῦ μέρος ὅσον ἐπὶ σοὶ γέγονε; καὶ Μεγαροῖ μὲν εἰ κατοικοῦντες ἐντυγχάνομεν, ἦλθες δή που ἄν μοι βοηθὸς ἐρῶ ἃ σε παρεκάλουν, ἢ πάντων ἂν φαυλότατον ἡγοῦ σαυτόν· νῦν δ' ἄρα τὸ μῆκος τῆς πορείας καὶ τὸ μέγεθος δὴ τοῦ πλοῦ καὶ τοῦ πόνου ἐπαιτιώμενος οἴει δόξαν κακίας ἀποφευξεῖσθαί ποτε; πολλοῦ γε καὶ δεήσει. Λεχθέντων δὲ τούτων τίς ἂν ἦν μοι πρὸς ταῦτα εὐσχήμων ἀπόκρισις; οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ἦλθον μὲν κατὰ λόγον ἐν δίκῃ τε, ὡς οἷόν τε ἄνθρωπον μάλιστα, διὰ

cideret, vel pelleretur a Dionysio ceterisque inimicis, atque profugus ad nos his verbis confugeret: O Plato, venio ad te patria pulsus, cum neque militibus neque equitibus carerem, quorum viribus resisterem inimicis; sed verbis persuasioneque indigerem, qua maxime sciebam te posse iuvenes ad probitatem iustitiamque exhortando in amicitiam necessitudinemque devincire. quarum defectu rerum modo per te factum est, ut ego Syracusis expulsus huc accesserim. et mea quidem fortuna abs te deserta minus tibi vituperationis affert: at vero ipsa philosophia, quam semper laudas, quamve apud alios carere honore conquereris, nonne abs te nunc una mecum prodita est? quod si Megaris fuissem, venisses utique mihi adiutor, cum te vocassem: alioquin te omnium ignavissimum iudicavisses. nunc autem ob itineris longitudinem periculumque navigationis atque labores te excusans, infamiam evitare te putas? permultum certe aberit. si, inquam, haec ille diceret, quaenam mihi esset probabilis responsio? certe nulla. quas ob res, rationibus, quoad fieri potest, probabilibus atque

τὰ τοιαῦτα καταλιπὼν τὰς ἐμαυτοῦ διατριβάς, οὔσας οὐκ ἀσχήμονας, ὑπὸ τυραννίδα δοκοῦσαν οὐ πρέπειν τοῖς ἐμοῖς λόγοις οὐδὲ ἐμοί· ἐλθών τε ἐμαυτὸν ἠλευθέρωσα Διὸς ξενίου καὶ τῆς φιλοσόφου ἀνεγκλητον μοίρας παρέσχον, ἐπονειδίστου γενομένης ἂν εἴ τι καταμαλθακισθεὶς καὶ ἀποδειλιῶν αἰσχύνης μετέσχον κακῆς. ἐλθὼν δέ, οὐ γὰρ δεῖ μηκύνειν, εὗρον ᾗσσως τὰ περὶ Διονύσιον μεγὰ ξύμπαντα καὶ διαβολῶν πρὸς τὴν τυραννίδα Δίωνος πέρι. ἤμυνον μὲν οὖν καθ' ὅσον ἠδυνάμην, σμικρὰ δ' οἷός τ' ἦ, μηνὶ δὲ σχεδὸν ἴσως τετάρτῳ Δίωνα Διονύσιος αἰτιώμενος ἐπιβουλεύειν τῇ τυραννίδι, σμικρὸν εἰς πλοῖον ἐμβιβάσας, ἐξέβαλεν ἀτίμως. οἱ δὴ Δίωνος τὸ μετὰ τοῦτο πάντες φίλοι ἐφοβούμεθα μή τινα ἐπαιτιώμενος τιμωροῖτο ὡς συναίτιον τῆς Δίωνος ἐπιβουλῆς· περὶ δ' ἐμοῦ καὶ διῆλθε λόγος τις ἐν Συρακούσαις, ὡς τεθνεὼς εἴην ὑπὸ Διονυσίου ὡς δὴ τούτων ἁπάντων τῶν τότε γεγονότων αἴτιος. ὁ δὲ αἰσθανόμενος πάντας ἡμᾶς οὕτω διατεθέντας, φοβούμενος μὴ μεῖζον ἐκ τῶν φόβων γένοιτό τι, φιλοφρόνως πάντας ἀνελάμβανε, καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμὲ παρεμυθεῖτό τε καὶ θαῤῥεῖν διεκελεύετο καὶ ἐδεῖτο

ipso iure adductus accessi, relinquens consuetudines meas satis quidem honestas, sub tyrannidem, neque meis sermonibus neque mihi convenientem. veniens autem me liberavi, ne vel hospitalis Iuppiter vel philosophica sors accusare me posset. certe philosophiae dedecori fuissem, si ob mollitiem timiditatemque vituperari potuissem. ceterum cum eo venissem, neque enim oportet longius evagari, omnia apud Dionysium seditionis plena offendi: atque calumniarum in Dionem, quasi tyrannidem affectaret. defendi igitur, quantum valui: sed parum potui. quarto enim fere mense post adventum meum Dionysius, accusans Dionem, quasi tyrannidi insidiaretur, in parvum coniecit navigium ac turpiter expulit. amici vero Dionis, quotquot eramus, cuncti formidabamus, ne forte aliquem nostrum Dionysius, quasi socium illius criminis, supplicio afficeret. rumor autem exortus est Syracusis, me occisum esse a Dionysio, quasi omnium, quae tunc acciderint, auctorem. at ille sentiens nos omnes sic affectos, veritus ne ex metu nostro aliquid forsan accideret gravius, benigne admodum omnes recepit: me certe ipsum consolatus bo-

πάντως μένειν· ἐγίγνετο γάρ οἱ τὸ μὲν ἐμὲ φυγεῖν ἀπ' αὐτοῦ καλὸν οὐδέν, τὸ δὲ μένειν, διὸ δὴ καὶ σφόδρα προσεποιεῖτο δεῖσθαι. τὰς δὲ τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσίν. ὃ δὴ μηχανώμενος διεκώλυέ μου τὸν ἔκπλουν, εἰς ἀκρόπολιν ἀγαγὼν καὶ κατοικίσας ὅθεν οὐδ' ἂν εἷς ἔτι με ναύκληρος μὴ ὅτι κωλύοντος ἐξήγαγε Διονυσίου, ἀλλ' οὐδ' εἰ μὴ πέμπων αὐτὸς τὸν κελεύοντα ἐξαγαγεῖν ἐπέστελλεν, οὔτ' ἂν ἔμπορος οὔτε τῶν ἐν ταῖς τῆς χώρας ἐξόδοις ἀρχόντων οὐδ' ἂν εἷς περιεῖδέ με μόνον ἐκπορευόμενον, ὃς οὐκ ἂν συλλαβὼν εὐθέως παρὰ Διονύσιον πάλιν ἀπήγαγεν, ἄλλως τε καὶ διηγγελμένον ἤδη ποτὲ τοὐναντίον ἢ τὸ πρότερον πάλιν, ὡς Πλάτωνα Διονύσιος θαυμαζῶς ὡς ἀσπάζεται. τὸ δ' εἶχε δὴ πῶς; τὸ γὰρ ἀληθὲς δεῖ φράζειν. ἠσπάζετο μὲν αἰεὶ προϊόντος τοῦ χρόνου μᾶλλον κατὰ τὴν τοῦ τρόπου τε καὶ ἤθους συνουσίαν, ἑαυτὸν δὲ ἐπαινεῖν μᾶλλον ἢ Δίωνα ἐβούλετό με καὶ φίλον ἡγεῖσθαι διαφερόντως μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον, καὶ θαυμαζῶς ἐφιλονείκει πρὸς τὸ τοιοῦτον. ἦ δ' ἂν οὕτως ἐγένετο, εἴ περ ἐγίγνετο, πάλιζα, ὤκνει ὡς δὴ μανθάνων καὶ ἀκούων τῶν περὶ φιλοσοφίαν λό-

nam habere spem iussit, atque ut permanerem omnino rogavit. erat enim sibi in fuga quidem mea nihil honesti, sed in permanendo. atque iccirco precari me maxime simulabat. preces autem tyrannorum necessitati permixtas esse non ignoramus. cum vero, ne abirem, machinaretur, collocavit me in arce, atque his locis habitare voluit, unde nullus posthac nauta, non modo prohibente illo, sed nisi iubente atque mittente, foret abducturus; neque quisquam sive mercator sive alicuius provinciae magistratus me solum exeuntem conspexisset, qui non me captum ad Dionysium repente reduceret: praesertim cum iam, contra quam prius, vulgatum esset Dionysium rursus Platonem vehementer complecti. et quodammodo ita erat: neque enim tacendum est verum. complectebatur ille quidem in dies me magis atque magis, et gaudebat moribus nostris atque consuetudine. cupiebatque a me laudari magis quam Dionem, et amicum longe magis existimari: et ad id quidem maxime contendebat. rationem vero, qua id optime fuisset factum, si modo fieri potuisset, neglexit. haec enim fuerat, ut mihi videlicet in audiendis addiscendisque

γων οἰκειοῦσθαι καὶ ἐμοὶ συγγίγνεσθαι, φοβούμενος τοὺς τῶν διαβαλλόντων λόγους, μή πῃ παραποδισθείη καὶ Δίωνι δὴ πάντα εἴη διαπεπραγμένος. ἐγὼ δὲ πάντα ὑπέμενον, τὴν πρώτην διάνοιαν φυλάττων ἥ περ ἀφικόμην, εἴ πως εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοι τῆς φιλοσόφου ζωῆς· ὁ δ' ἐνίκησεν ἀνττείνων.

Καὶ ὁ πρῶτος δὴ χρόνος τῆς εἰς Σικελίαν ἐμῆς ἐπιδημήσεώς τε καὶ διατριβῆς διὰ πάντα ταῦτα ξυνέβη γενόμενος. μετὰ δὲ τοῦτο ἀπεδήμησά τε καὶ πάλιν ἀφικόμην πάσῃ σπουδῇ μεταπεμπομένου Διονυσίου· ὧν δὲ ἕνεκα καὶ ὅσα ἔπραξα, ὡς εἰκότα τε καὶ δίκαια, ὑμῖν πρῶτον μὲν ξυμβουλεύσας ἃ χρὴ ποιεῖν ἐκ τῶν νῦν γεγονότων, ὕστερον τὰ περὶ ταῦτα διέξειμι, τῶν ἐπανερωτώντων ἕνεκα τί δὴ βουλόμενος ἦλθον τὸ δεύτερον, ἵνα μὴ τὰ πάρεργα ὡς ἔργα μοι ξυμβαίνῃ λεγόμενα. λέγω δὴ τάδε.

Ἐγὼ τὸν συμβουλεύοντα ἀνδρὶ πάμπονττι καὶ δίαιταν διαπεπονημένῳ μοχθηρὰν πρὸς ὑγίειαν ἄλλο τι χρὴ πρῶτον μὲν αὐτὸν μεταβάλλειν τὸν βίον, καὶ ἐθέλοντι μὲν πείθεσθαι καὶ τἆλλα ἤδη παραινεῖν· μὴ ἐθέλοντι

philosophiae rationibus liberius adhaereret, mecumque conveniret. at vero ad hoc ille diffidentior erat, timens ne, quemadmodum asserebant calumniatores, si rationibus illis implicaretur, Dion, quae cupiebat, iam esset omnia consecutus. ego autem omnia pertuli, in eadem sententia perseverans, qua ab initio profectus eram: tentans, si quo pacto fieri posset, ut in cupiditatem vitae philosophicae perveniret. at ille contra nitens me vicit. et primum quidem tempus meae profectionis in Siciliam actionumque illic mearum, per haec omnia traductum est. posteris vero temporibus in Siciliam iterum sum reversus, quo me omni studio Dionysius revocabat. quam vero ob causam rursus accesserim, quidve illic egerim, neque id quidem absque ratione, tunc demum vobis referam, cum vobis, quid potissimum rebus sic se habentibus agendum sit, consuluero. referam, inquam, eorum gratia, qui interrogant, quonam consilio secundo redierim. sed ne, quae accessoria sunt, praecipuis anteponantur, ad consilium iam devenio. reor equidem hominem consulentem aegroto et circa victum intemperato inprimis hoc suadere debere, ut modum vivendi mutet: ac si aegrotus in hoc obediat, tunc

δέ, φεύγοντα ἀπὸ τῆς τοῦ τοιούτου ξυμβουλῆς, ἄνδρα τε ἡγοίμην ἂν καὶ ἰατρικόν, τὸν δὲ ὑπομένοντα τοὐναντίον ἄνανδρόν τε καὶ ἄτεχνον. ταὐτὸν δὴ καὶ πόλει, εἴτε αὐτῆς εἷς εἴη κύριος εἴτε καὶ πλείους, εἰ μὲν κατὰ τρόπον ὀρθῇ πορευομένης ὁδῷ τῆς πολιτείας ξυμβουλεύοιτό τι τῶν προσφόρων, νοῦν ἔχοντος τὸ τοῖς τοιούτοις ξυμβουλεύειν· τοῖς δ' ἔξω τὸ παράπαν βαίνουσι τῆς ὀρθῆς πολιτείας καὶ μηδαμῇ ἐθέλουσιν αὐτῆς εἰς ἴχνος ἰέναι, προαγορεύουσι δὲ τῷ ξυμβούλῳ τὴν μὲν πολιτείαν ἐᾷν καὶ μὴ κινεῖν, ὡς ἀποθανουμένῳ ἐὰν κινῇ, ταῖς δὲ βουλήσεσι καὶ ἐπιθυμίαις αὐτῶν ὑπηρετοῦντα ξυμβουλεύειν κελεύουσι τίνα τρόπον γίγνοιτ' ἄν ῥᾳστά τε καὶ τάχιστα εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον, τὸν μὲν ὑπομένοντα ξυμβουλὰς τοιαύτας ἡγοίμην ἂν ἄνανδρον, τὸν δ' οὐχ ὑπομένοντα ἄνδρα. ταύτην δὴ τὴν διάνοιαν ἐγὼ κεκτημένος, ὅταν τίς μοι ξυμβουλεύηται περί τινος τῶν μεγίστων περὶ τὸν αὑτοῦ βίον, οἷον περὶ χρημάτων κτήσεως ἢ περὶ σώματος ἢ ψυχῆς ἐπιμελείας, ἂν μέν μοι τὸ καθ' ἡμέραν ἔν τινι τρόπῳ δοκῇ ζῆν ἢ συμβουλεύσαντος ἂν ἐθέλειν πείθεσθαι, περὶ ὧν ἀνακοινοῦται, προθύμως ξυμβουλεύω καὶ

alia iam illi ad medelam conferre: at si parere nolit, tunc consulentem ipsum virum putabo et medicum, si eum omiserit. quod si consulendo ulterius perseveraverit, contra putabo, ignavum scilicet atque artis expertem. idem quoque de civitate, sive unus eam gubernet sive plures, existimo. si enim probabili quadam ratione rectaque via incedenti populo utile aliquid consulatur, id quidem agere sapientis officium arbitror. sin autem penitus a civili ratione desciscant, neque vestigia quidem eius sequi velint, dicantque consultori praestare, ut rempublicam omittat, neque quicquam in ea commoveat, utpote, si commoverit, perituro; voluptatibus autem libidinibusque ipsorum indulgeat, atque ea ratione consulat, qua facillime semper celeriterque satis eorum voluptatibus fiat: equidem eum, qui in eiusmodi gubernatione perstiterit, nequaquam virum putabo; sed eum potius, qui prorsus omiserit. in hac ergo sententia constitutus, quotiens aliquis me de rebus gravioribus consulit, sive ad divitias sive ad corporis vel animi purgationem pertineant, si quotidiana illius vita modum aliquem servare posse videatur, vel saltem consulenti mihi videatur obtemperaturus, libenter consulo, neque prius

οὐκ ἀφοσιωσάμενος μόνον ἐπαυσάμην· ἐὰν δὲ μὴ ξυμβουλεύηταί μοι τὸ παράπαν ἢ συμβουλεύοντι δῆλος ᾖ μηδαμῇ πεισόμενος, αὐτόκλητος ἐπὶ τὸν τοιοῦτον οὐκ ἔρχομαι ξυμβουλεύσων, βιασόμενος δὲ οὐδ' ἂν υἱὸς ἢ μου. δούλῳ δὲ ξυμβουλεύσαιμ' ἂν καὶ μὴ ἐθέλοντά γε προσβιαζοίμην· πατέρα δὲ ἢ μητέρα οὐχ ὅσιον ἡγοῦμαι προσβιάζεσθαι μὴ νόσῳ παραφροσύνης ἐχομένους. ἐὰν δέ τινα καθεζῶτα ζῶσι βίον, ἑαυτοῖς ἀρέσκοντα, ἐμοὶ δὲ μή, μήτε ἀπεχθάνεσθαι μάτην νουθετοῦντα μήτε δὴ κολακεύοντά γε ὑπηρετεῖν αὐτοῖς, πληρώσεις ἐπιθυμιῶν ἐκπορίζοντα ἃς αὐτὸς ἀσπαζόμενος οὐκ ἂν ἐθέλοιμι ζῆν. ταὐτὸν δὴ καὶ περὶ πόλεως αὐτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα· λέγω δ' ἐμέν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγων, βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν, ὅταν ἄνευ φυγῶν καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν μὴ δυνατὸν ᾖ γίγνεσθαι τὴν ἀρίστην, ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα εὔχεσθαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει. Κατὰ δὴ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγὼ ὑμῖν τ' ἂν ξυμβουλεύοιμι, ξυνεβούλευον δὲ καὶ Διονυσίῳ μετὰ Δίωνος, ζῆν μέν-

desino quam initium pro viribus ad finem usque perduxerim. si autem aut omnino non petat a me consilium, aut, qui petit, manifeste appareat consulenti mihi nullo modo obtemperaturus; ultro quidem non accedo ad consultandum: per vim vero, ne si meus quidem sit filius. servo tamen etiam invito consulerem, ac vi adhibita compellerem. at patrem vel matrem per vim cogere nefas esse arbitror, nisi propter morbum mente alienatos. quod si suo quodam more vivant, qui mihi nequaquam probetur, neque infensus adversarer frustra monendo, neque rursus blandiendo eorum cupiditatibus assentarer, ea porrigens, quibus ego si indulgerem, vivere nolim. hac eadem mente circa patriam vir prudens esse debet, ut ita reprehendat civitatis errores, si neque frustra sit reprehensurus neque ob reprehensiones studium periturus. vim autem patriae per reipublicae mutationem afferet nunquam, quando absque expulsione et caede civium emendari non possit: sed quietem aget, votoque precabitur optima et sibi et patriae. hoc igitur pacto ego vobis consulerem. consuleham similiter Dionysio, una cum Dione ea videlicet ratione quotidie

τοι τὸ καθ' ἡμέραν πρῶτον, ὅπως ἐγκρατὴς αὐτὸς αὑτοῦ ὅτι μάλιστα ἔσεσθαι μέλλοι καὶ πιστοὺς φίλους τε καὶ ἑταίρους κτήσεσθαι, ὅπως μὴ πάθοι ἃ περ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὃς παραλαβὼν Σικελίας πολλὰς καὶ μεγάλας πόλεις ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκπεπορθημένας, οὐχ οἷός τ' ἦν κατοικίσας πολιτείας ἐν ἑκάσαις καταστήσασθαι πιστὰς ἑταίρων ἀνδρῶν, οὔτε ἄλλων δή ποθεν οἰκείων οὔτε ἀδελφῶν, οὓς ἔθρεψέ
332 τε αὐτὸς νεωτέρους ὄντας ἔκ τε ἰδιωτῶν ἄρχοντας καὶ ἐκ πενήτων πλουσίους ἐπεποιήκει διαφερόντως. τούτων κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς οὐδένα οἷός τ' ἦν πεῖθοι καὶ διδαχῇ καὶ εὐεργεσίαις καὶ ξυγγενείαις ἀπεργασάμενος ποιήσασθαι, Δαρείου δὲ ἐπταπλασίῳ φαυλότερος ἐγένετο, ὃς οὐκ ἀδελφοῖς πιστεύσας οὐδ' ὑφ' αὑτοῦ τραφεῖσιν [illegible]ενωνοῖς δὲ μόνον τῆς τοῦ Μήδου τε καὶ εὐνούχου χειρώσεως, διένειμέ τε μέρη μείζω ἕκαστα Σικελίας πάσης ἑπτὰ καὶ πιστοῖς ἐχρήσατο τοῖς κοινωνοῖς καὶ οὐκ ἐπιτιθεμένοις οὔτε αὐτῷ οὔτε ἀλλήλοις, ἔδειξέ τε παράδειγμα, οἷον χρὴ τὸν νομοθέτην καὶ βασιλέα τὸν ἀγαθὸν γίγνεσθαι· νόμους γὰρ κατασκευάσας ἔτι καὶ νῦν διασέσωκε τὴν Περσῶν ἀρχήν. ἔτι δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς

vivere, qua sui ipsius compos maxime redderetur, amicosque et familiares fidos haberet: ne idem sibi, quod et patri, accideret. qui, cum multas in Sicilia magnasque urbes suscepisset quondam a barbaris devastatas, easque restituisset, non potuit in singulis illarum gubernatores rerumpublicarum constituere fidos, neque ex domesticis suis neque ex aliis undecunque comparatis, neque ex fratribus suis iunioribus, quos ipse educaverat: sed tum ex privatis hominibus praesides, tum ex pauperibus admodum divites fecit. horum tamen nullum fidum sibi gubernationis socium potuit adhibere, vel suadendo, sive docendo, sive largiendo, sive in necessitudinem recipiendo: septies deterior Dario, qui neque fratribus confidens, neque his, qui sub eo educati fuerant, sed sociis dumtaxat Midae eunuchique, captivitatis partes divisit septem, singulas maiores tota Sicilia, assignavitque singulis: atque eos fidos nactus est regni socios, neque vel sibi vel invicem insidiantes. praeterea exemplum dedit, qualem oportet se ipsum legumlatorem regemque bonum praestare, quippe cum leges tulerit, quibus adhuc Persarum servatur imperium. accedit ad haec, quod Athenienses, cum multas Graeco-

τούτοις, οὐκ αὐτοὶ κατοικίσαντες πολλὰς τῶν Ἑλλήνων πόλεις ὑπὸ βαρβάρων ἐκβεβλημένας, ἀλλ' οἰκουμένας παραλαβόντες, ὅμως ἑβδομήκοντα ἔτη διεφύλαξαν τὴν ἀρχὴν ἄνδρας φίλους ἐν ταῖς πόλεσιν ἑκάσαις κεκτημένοι. Διονύσιος δὲ εἰς μίαν πόλιν ἀθροίσας πᾶσαν Σικελίαν ὑπὸ σοφίας, πιστεύων οὐδενί, μόγις ἐσώθη· πένης γὰρ ἦν ἀνδρῶν φίλων καὶ πιστῶν, οὗ μεῖζον σημεῖον εἰς ἀρετὴν καὶ κακίαν οὐκ ἔστιν οὐδέν, τοῦ ἔρημον ἢ μὴ τοιούτων ἀνδρῶν εἶναι. ἃ δὴ καὶ Διονυσίῳ ξυνεβουλεύομεν ἐγὼ καὶ Δίων, ἐπειδὴ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ξυνεβεβήκει οὕτως ἀνομιλήτῳ μὲν παιδείας, ἀνομιλήτῳ δὲ συνουσιῶν τῶν προσηκουσῶν γεγονέναι, πρῶτον ἐπὶ ταῦτα ὁρμήσαντα φίλους ἄλλους αὐτῷ τῶν οἰκείων ἅμα καὶ ἡλικιωτῶν καὶ συμφώνους πρὸς ἀρετὴν κτήσασθαι, μάλιστα δ' αὐτὸν αὑτῷ, τούτου γὰρ αὐτὸν θαυμαστῶς ἐνδεᾶ γεγονέναι, λέγοντες οὐκ ἐναργῶς οὕτως, οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλές, αἰνιττόμενοι δὲ καὶ διαμαχόμενοι τοῖς λόγοις ὡς οὕτω μὲν πᾶς ἀνὴρ αὐτόν τε καὶ ἐκείνους ὧν ἂν ἡγεμὼν γίγνηται σώσει, μὴ ταύτῃ δὲ τραπόμενος τἀναντία πάντα

rum urbes, non a se quidem sed ab aliis constitutas, deinde occupatas a barbaris, in potestatem suam recepissent, annos septuaginta in eis tenuerunt imperium, utpote qui amicos sibi in singulis civitatibus comparaverant. Dionysius autem, cum in urbem unam universam Siciliam congregasset ob sapientiam, nulli confidens, aegre servatus est. carebat enim amicis fidisque hominibus: quo nullum maius est argumentum vel improbitatis, si desint, vel probitatis, si adsint. haec igitur Dionysio ego ac Dion consulebamus, postquam paternae res sic se habuissent, ut neque eruditorum virorum familiaritates, neque decentes haberet consuetudines: admonebamusque, ut animum ad haec intendens imprimis amicos sibi alios ex domesticis et aequalibus compararet, ad virtutemque concordes: maxime vero, ut se ipsum sibi consentientem constantemque praestaret. huius enim rei defectum apud eum esse quam maximum, ostendebamus, non apertis quidem nunc verbis; neque enim tutum fuisset, sed ratione quadam latentiore, idem tamen significante, docentes, ita demum unumquemque hominum tam se quam illos, quibus imperat, posse servare, si haec observaverit: sin autem contra se gesse-

ἀποτελεῖ· πορευθεὶς δὲ ὡς λέγομεν, καὶ ἑαυτὸν ἔμφρονά τε καὶ σώφρονα ἀπεργασάμενος, εἰ τὰς ἐξηρημωμένας Σικελίας πόλεις κατοικίσειε νόμοις τε ξυνθήσειε καὶ πολιτείαις, ὥστε αὐτῷ τε οἰκείας καὶ ἀλλήλαις εἶναι πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων βοηθείας, οὐ διπλασίαν τὴν πατρῴαν ἀρχὴν μόνον ποιήσοι, πολλα-
333 πλασίαν δὲ ὄντως· ἕτοιμον γὰρ εἶναι τούτων γενομένων πολὺ μᾶλλον δουλώσασθαι Καρχηδονίους τῆς ἐπὶ Γέλωνος αὐτοῖς γενομένης δουλείας, ἀλλ' οὐχ ὡς περ νῦν τοὐναντίον ὁ πατὴρ αὐτοῦ φόρον ἐτάξατο φέρειν τοῖς βαρβάροις. ταῦτα ἦν τὰ λεγόμενα καὶ παρακελευόμενα ὑφ' ἡμῶν τῶν ἐπιβουλευόντων Διονυσίῳ, ὡς πολλαχόθεν ἐχώρουν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, οἳ δὴ καὶ πρατήσαντες παρὰ Διονυσίῳ ἐξέβαλον μὲν Δίωνα, ἡμᾶς δ' εἰς φόβον κατέβαλον. ἵνα δ' ἐκπεράνωμεν οὐκ ὀλίγα πράγματα τὰ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, ἐλθὼν ἐκ Πελοποννήσου καὶ Ἀθηνῶν Δίων ἔργῳ τὸν Διονύσιον ἐνουθέτησεν. ἐπειδὴ δ' οὖν ἠλευθέρωσέ τε καὶ ἀπέδωκεν αὐτοῖς δὶς τὴν πόλιν, ταὐτὸν πρὸς Δίωνα Συρακόσιοι τότε ἔπαθον, ὅ περ καὶ Διονύσιος, ὅτε αὐτὸν ἐπεχείρει παιδεύσας καὶ θρέψας βασιλέα τῆς ἀρχῆς ἄξιον οὕτω

rit. contra prorsus accidere. quod ita, ut dicebamus, incederet, seque ipsum prudentem temperatumque praestaret: si rursus devastatas urbes Siciliae restitueret, ac legibus institutisque ad rempublicam pertinentibus eas muniret, ut et sibi benevolae et inter se invicem contra vim barbarorum auxilio forent: non duplicaret modo regnum paternum, verum etiam multiplicaret. fore quidem si ita se gereret, ut Carthaginenses multo magis facilius-que suae potestati subiicerentur, quam Geloni subditi fuissent: contra quam patri accidit suo; ille enim pendere tributum barbaris coactus fuerat. haec erant, quae dicebamus praecipiebamusque Dionysio, nos videlicet insidiantes sibi, ut multi divulgaverant. qui et, cum nos apud Dionysium superavissent, Dionem quidem expulerunt, nos autem in formidinem coniecerunt. verum ut non pauca paucis comprehendamus, Dion profectus ex Peloponneso atque Athenis, rebus iam ipsis Dionysium commonefecit. cum ergo liberasset civitatem Dion, eamque iam bis civibus reddidisset, eodem pacto affecti fuerunt adversus Dionem Syracusani, quo et antea Dionysius. nam olim Dionysium Dion educare atque erudire contenderat, quo eum regem regno red-

κοινωνεῖν αὐτῷ τοῦ βίου παντός· ὁ δὲ τοῖς διαβάλλουσι καὶ λέγουσιν ὡς ἐπιβουλεύων τῇ τυραννίδι Δίων πράττοι πάντα ὅσα ἔπραττεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ἵνα ὁ μὲν παιδεία δὴ τὸν νοῦν κηληθεὶς ἀμελοῖ τῆς ἀρχῆς ἐπιτρέψας ἐκείνῳ, ὁ δὲ σφετερίσαιτο καὶ Διονύσιον ἐκβάλοι ἐκ τῆς ἀρχῆς δόλῳ. ταῦτα τότε ἐνίκησε καὶ τὸ δεύτερον ἐν Συρακουσίοις λεγόμενα, καὶ μάλα ἀτόπῳ τε καὶ αἰσχρᾷ νίκῃ τοῖς τῆς νίκης αἰτίοις. οἷον γὰρ γέγονεν, ἀκοῦσαι χρὴ τοὺς ἐμὲ παρακαλοῦντας πρὸς τὰ νῦν πράγματα. ἦλθον Ἀθηναῖος ἀνὴρ ἐγώ, ἑταῖρος Δίωνος, σύμμαχος αὐτῷ, πρὸς τὸν τύραννον, ὅπως ἀντὶ πολέμου φιλίαν ποιήσαιμι. διαμαχόμενος δὲ τοῖς διαβάλλουσιν ἡττήθην. πείθοντος δὲ Διονυσίου τιμαῖς καὶ χρήμασι γενέσθαι μετ' αὐτοῦ ἐμὲ μάρτυρά τε καὶ φίλον πρὸς τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἐκβολῆς τῆς Δίωνος αὐτῷ γίγνεσθαι, τούτων δὴ τὸ πᾶν διήμαρτεν. ὕστερον δὲ δὴ κατιὼν οἴκαδε Δίων ἀδελφὼ δύο προσλαμβάνει Ἀθήνηθεν, οὐκ ἐκ φιλοσοφίας γεγονότε φίλω ἀλλ' ἐκ τῆς περιτρεχούσης ἑταιρείας ταύτης τῆς τῶν πλείστων φίλων, ἣν ἐκ τοῦ ξενίζειν τε καὶ μυεῖν καὶ ἐποπτεύ-

deret dignum: talemque se illi per omnem vitam praestare statuerat. obtrectatores autem calumniatoresque Dionysio persuaserunt, Dionem, quasi tyrannidi insidiantem eo tempore, haec omnia machinari, ut mens Dionysii, disciplinae studiis irretita, dominationem negligeret eamque Dioni totam relinqueret, Dion vero, gubernationem dolo usurpans, illum expelleret. quemadmodum vero tunc apud Dionysium, ita postea inter Syracusanos haec eadem dicta iactataque pervicerunt, infami prorsus turpique victoria his ipsis, qui superaverunt. sed quale id fuerit, audire vos oportet, qui me ad res nunc vestras componendas vocatis. veni ergo Atheniensis homo, Dionis amicus atque adiutor eius adversus tyrannum, ut pro bello amicitiam facerem: at pugnans contra calumniatores superatus sum. cum vero Dionysius conaretur non verbis solum sed pecuniis etiam et honoribus me sibi conciliare atque detinere, ut mea cum ipso familiaritas testimonio foret Dionem non iniuria expulsum fuisse: nihil apud me hac in re tanto suo conatu consequi potuit. posteris vero temporibus Dion rediens domum, fratres duos Atheniensis secum duxit, non ex philosophia sic amicos, sed ex hac communi vulgarique familiaritate, quae hospitalitate quadam et frequenti inter sacra spectaculaque consuetudine amicitiam contrahere con-

εἰν πραγματεύονται. καὶ δὴ καὶ τούτῳ τῷ ξυμπαταγόντε αὐτὸν φίλω ἐκ τούτων τε καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὴν κάθοδον ὑπηρεσίας ἐγενέσθην ἑταίρω. ἐλθόντες δὲ εἰς
334 Σικελίαν, ἐπειδὴ Δίωνα ἤσθοντο διαβεβλημένον εἰς τοὺς ἐλευθερωθέντας ὑπ' αὐτοῦ Σικελιώτας ὡς ἐπιβουλεύοντα γενέσθαι τύραννον, οὐ μόνον τὸν ἑταῖρον καὶ ξένον προὔδοσαν, ἀλλ' οἷον τοῦ φόνου αὐτόχειρες ἐγένοντο, ὅπλα ἔχοντες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοὶ τοῖς φονεῦσι παρεξῶντες ἐπίκουροι. καὶ τὸ μὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον οὔτε παρίεμαι ἔγωγε οὔ τέ τι λέγω· πολλοῖς γὰρ καὶ 10
ἄλλοις ὑμνεῖν ταῦτα ἐπιμελὲς καὶ εἰς τὸν ἔπειτα μελήσει χρόνον· τὸ δὲ Ἀθηναίων πέρι λεγόμενον, ὡς αἰσχύνην οὗτοι περιῆψαν τῇ πόλει, ἐξαιροῦμαι· φημὶ γὰρ κἀκεῖνον Ἀθηναῖον εἶναι ὃς οὐ προὔδωκε τὸν αὐτὸν τοῦτον, ἐξὸν χρήματα καὶ ἄλλας τιμὰς πολλὰς λαμβάνειν. οὐ γὰρ διὰ βαναύσου φιλότητος ἐγεγόνει φίλος, διὰ δὲ ἐλευθέρας παιδείας κοινωνίαν, ἣ μόνη χρὴ πιστεύειν τὸν νοῦν κεκτημένον μᾶλλον ἢ ξυγγενείᾳ ψυχῶν καὶ σωμάτων. ὥστε οὐκ ἀξίω ὀνείδους γεγόνατον τῇ πόλει τῷ Δίωνα ἀποκτείναντε, ὡς ἐλλογίμω 20
πώποτε ἄνδρε γενομένω. Ταῦτα εἴρηται πάντα τῆς

suevit. similiter illi, tum ex his, quae dixi, tum quia redeunti obsequia praestiterunt, amicitiam cum Dione conflaverant. hi ergo cum in Siciliam profecti essent, intelligerentque calumnias inter illos ipsos, qui ab ipso liberati erant, in Dionem coniectas, quasi tyrannidem affectaret, non prodiderunt modo amicum et hospitem, sed ceu propriis manibus ipsi percussores fuerunt. arma enim tenentes interfectoribus palam auxiliati sunt. et facinoris quidem illius turpitudinem impietatemque neque praetereo equidem neque enarro. multi enim haec diligentius narraverunt atque narrabunt. sed adversus infamiam civitatis nostrae respondeo. nam si Athenienses fuerunt illi, qui prodiderunt: ille quoque Atheniensis fuit, qui neque pecuniarum neque honorum pollicitatione, ut proderet illum, adduci unquam potuit. non enim per vulgarem mercenariamque benevolentiam factus erat amicus, sed per liberalis disciplinae communionem. cui certe uni, qui sapit, plus adhibet fidei quam ulli et animorum coniunctioni et corporum consanguinitati. itaque non tanti aestimandi sunt illi, ut dedecus civitati ob Dionis caedem afferre potuerint, quasi alicuius pretii unquam fuerint. haec dicta sunt

ξυμβουλῆς ἕνεκα τῶν Διωνείων φίλων καὶ ξυγγενῶν. ξυμβουλεύω δὲ δή τι πρὸς τούτοις τὴν αὐτὴν ξυμβουλὴν καὶ λόγον τὸν αὐτὸν λέγων ἤδη τρίτον τρίτοις ὑμῖν· μὴ δουλοῦσθαι Σικελίαν ὑπ' ἀνθρώποις δεσπόταις, μηδὲ ἄλλην πόλιν ὅ γ' ἐμὸς λόγος, ἀλλ' ὑπὸ νόμοις· οὔτε γὰρ τοῖς δουλουμένοις οὔτε τοῖς δουλωθεῖσιν ἄμεινον, αὐτοῖς καὶ παισὶ παίδων τε ἐκγόνοις, ἀλλ' ὀλέθριος πάντως ἡ πεῖρα, σμικρὰ δὲ καὶ ἀνελεύθερα ψυχῶν ἤθη τὰ τοιαῦτα ἁρπάζειν κέρδη φιλεῖ, οὐδὲν τῶν εἰς τὸν ἔπειτα καὶ εἰς τὸν παρόντα καιρὸν ἀγαθῶν καὶ δικαίων εἰδότα θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων. ταῦτα πρῶτον μὲν Δίωνα ἐγὼ ἐπεχείρησα πείθειν, δεύτερον δὲ Διονύσιον, τρίτους δὲ ὑμᾶς νῦν. καί μοι πείθεσθε Διὸς τρίτου σωτῆρος χάριν, εἶτα εἰς Διονύσιον βλέψαντες καὶ Δίωνα, ὧν ὁ μὲν μὴ πειθόμενος ζῇ τὰ νῦν οὐ καλῶς, ὁ δὲ πειθόμενος τέθνηκε καλῶς· τὸ γὰρ τῶν καλλίσων ἐφιέμενον αὐτῷ τε καὶ πόλει πάσχειν ὅ τι ἂν πάσχῃ πᾶν ὀρθὸν καὶ καλόν. οὔτε γὰρ πέφυκεν ἀθάνατος ἡμῶν οὐδείς, οὔτ' εἴ τῳ ξυμβαίη, γένοιτο ἂν εὐδαίμων, ὡς δοκεῖ τοῖς πολλοῖς. κακὸν γὰρ καὶ ἀγαθὸν οὐδὲν λόγου ἄξιόν ἐσι τοῖς ἀψύ- 335

omnia, quo Dionis amicis propinquisque consuleretur. consulo autem praeterea et tertio vobis quoque iam tertiis idem prorsus eademque ratione, ne Sicilia neve civitas ulla aliquibus hominibus, sed legibus dumtaxat, subiiciatur, ut nostra fert ratio. neque enim dominantibus ipsis neque servientibus id utile est, neque eorum filiis aut natis natorum: sed perniciosorum omnino hominum est id aggredi. angusti vero et illiberalis animi est eiusmodi lucra praecipere: nihil vel in praesens vel in futurum tempus bonorum iustorumque vel divinorum humanorumve intelligentis. haec ego Dioni primum persuadere conatus sum, deinde Dionysio, tertio vero nunc vobis. ergo pareatis mihi, Iovis tertii servatoris gratia. praeterea Dionysii Dionisque exitum animadvertite. Dionysius quidem, non obtemperans consiliis meis, vivit etiam nunc non honeste: Dion vero, cum obtemperavisset, honeste interiit. ei namque viro, qui praeclarissima sibi patriaeque affectat, nihil unquam, nisi rectum pulchrumque potest accidere. nec vero quisquam nostrum natus est immortalis: neque, si cui id contigerit, esset is propterea felix, ut vulgo videtur. rebus quidem carentibus anima nihil vel bonum est vel malum existimatione

χοις, ἀλλ' ἢ μετὰ σώματος οὖσῃ ψυχῇ τοῦτο ξυμβήσεται ἑκάστῃ ἢ κεχωρισμένῃ. πείθεσθαι δὲ ὄντως ἀεὶ χρὴ τοῖς παλαιοῖς τε καὶ ἱεροῖς λόγοις, οἳ δὴ μηνύουσιν ἡμῖν ἀθάνατον ψυχὴν εἶναι δικαιάς τε ἴσχειν καὶ τίνειν τὰς μεγίστας τιμωρίας, ὅταν τις ἀπαλλαχθῇ τοῦ σώματος. διὸ καὶ τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα καὶ ἀδικήματα σμικρότερον εἶναι χρὴ νομίζειν κακὸν πάσχειν ἢ δρᾶσαι. ὧν ὁ φιλοχρήματος πένης τε ἀνὴρ τὴν ψυχὴν οὔτε ἀκούει, κἂν τε ἀκούσῃ, καταγελῶν, ὡς οἴεται, παντα-χόθεν ἀναιδῶς ἁρπάζει πᾶν ὅ τί περ ἂν οἴηται, καθά περ θηρίον, φαγεῖν ἢ πιεῖν ἢ περὶ τὴν ἀνδραποδώδη καὶ ἀχάριτον, ἀφροδίσιον λεγομένην οὐκ ὀρθῶς, ἡδονὴν πορισεῖν αὐτῷ τῷ μὴ πίμπλασθαι, τυφλὸς ὢν καὶ οὐχ ὁρῶν οἷς ξυνέπεται τῶν ἁρπαγμάτων ἀνοσιουργία, κακὸν ἠλίκον ἀεὶ μετ' ἀδικήματος ἑκάστου, ἣν ἀναγκαῖον τῷ ἀδικήσαντι συνεφέλκειν ἐπί τε γῆ φερομένῳ καὶ ὑπὸ γῆς νοσήσαντι πορείαν ἄτιμόν τε καὶ ἀθλίαν πάντως πανταχῇ. Δίωνα δὴ ἐγὼ λέγων ταῦτά τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔπειθον, καὶ τοῖς ἀποκτείνασιν ἐκεῖνον δικαιότατ' ἂν ὀργιζοίμην ἐγὼ τρόπον τινὰ ὁμοιότατα καὶ

dignum: sed unicuique animae id accidet, aut dum est cum corpore aut a corpore separatae. credendum est revera semper antiquis sacrisque verbis, quae nobis nuntiant immortalem esse animam, iudicesque habere, suppliciaque pati maxima, postquam a corpore fuerit separata. quamobrem minus malum existimandum est perpeti gravissimas iniurias, a delinquentibus illatas, quam inferre. quae quidem homo cumulandae pecuniae deditus, et in paupertate animi constitutus non audit, ac, si audiverit, quasi suo iudicio deridenda contemnit: atque impudenter rapit undique, quicquid existimat sibi, veluti bestiae, voluptates ventris suppeditaturum oblectationemque veneream, servilem certe atque ingratam et absurdam, nec verae voluptatis nomine dignam; et quasi caecus non cernit se frustra contendere inexplebilem explere concupiscentiam: neque rursus cernit, quantum sit impietas malum, quibusque insit rebus, semper iniustitiae mixta. quam quidem necesse est animam, quae perpetraverit iniusta, secum trahere, et dum per terram revolvitur inter homines, et dum sub terram passim turpiter omnino atque misere circumfertur. cum igitur haec aliaque generis eiusdem Dioni dicerem, persuasi. interfectoribus autem eius iustissime quidem irascerer, eodem quasi modo atque Dionysio. utrique

Διωνυσίῳ· ἀμφότεροι γὰρ ἐμὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὡς ἔπος εἰπεῖν ἅπαντας τὰ μέγιστα ἔβλαψαν ἀνθρώπους, οἱ μὲν τὸν βουλόμενον δικαιοσύνῃ χρῆσθαι διαφθείραντες, ὁ δὲ οὐδὲν ἐθελήσας χρήσασθαι δικαιοσύνῃ διὰ πάσης τῆς ἀρχῆς, μεγίστην δύναμιν ἔχων, ἐν ᾗ γενομένη φιλοσοφία τε καὶ δύναμις οὕτως ἐν ταὐτῷ διὰ πάντων ἀνθρώπων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων λάμψασαν ἱκανῶς δόξαν παρέσχησε πᾶσι τὴν ἀληθῆ, ὡς οὐκ ἄν ποτε γένοιτο εὐδαίμων οὔτε πόλις οὔτ' ἀνὴρ οὐδεὶς ὃς ἂν μὴ μετὰ φρονήσεως ὑπὸ δικαιοσύνῃ διαγάγῃ τὸν βίον, ἤτοι ἐν αὐτῷ κεκτημένος ἢ ὁσίων ἀνδρῶν ἀρχόντων ἐν ἤθεσι τραφείς τε καὶ παιδευθεὶς ἐνδίκως. ταῦτα μὲν Διονύσιος ἔβλαψε· τὰ δὲ ἄλλα σμικρὰ ἂν εἴη πρὸς ταῦτά μοι βλάβη. ὁ δὲ Δίωνα ἀποκτείνας οὐκ οἶδε ταὐτὸν ἐξεργασμένος τούτῳ. Δίωνα γὰρ ἐγὼ σαφῶς οἶδα, ὡς οἷόν τε περὶ ἀνθρώπων ἄνθρωπον διισχυρίζεσθαι, ὅτι τὴν ἀρχὴν εἰ κατέσχεν, ὡς οὐκ ἄν ποτε ἐπ' ἄλλο γε σχῆμα ἀρχῆς ἐτράπετο ἢ ἐπὶ τὸ Συρακούσας μὲν πρῶτον τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ, ἐπεὶ τὴν δουλείαν αὐτῆς ἀπήλλαξε καὶ φαιδρύνας ἐλευθερίῳ ἐν σχήματι κατέσησε, τὸ μετὰ τοῦτ' ἂν πάσῃ μηχανῇ 556

enim et mihi et aliis, ut ita dixerim, omnibus damna gravissima intulerunt. illi quidem, cum interficerent eum, qui volebat uti iustitia: hic autem, cum nullo pacto vellet uti iustitia, in universo regno maximam habens potentiam. in qua, quod si philosophia una cum potentia vere in idem quasi domicilium concurrisset, per omnes homines, et Graecos et barbaros, elucentem veramque opinionem sufficienter omnibus ostendisset, neque civitatem neque hominem unquam fore felicem, nisi et cum prudentia et sub iustitia vixerit, sive per se illas possideat, sive sub sanctorum principum moribus rite educetur atque erudiatur. in his quidem nocuit Dionysius: cetera vero, si ad haec comparentur, damna perexigua mihi videntur. at enim qui Dionem interfecit, non intellexit idem, quod Dionysius, se fecisse. equidem certe scio, quantum homini de homine affirmare licet, Dionem, si regni gubernacula diutius tenuisset, nunquam in aliam dominandi formam fuisse conversurum, quam, cum ab initio patriam suam Syracusas, expulsa servitute, in suo iure constituit, libertatis iam splendore laetissimam: deinde omni studio cives

ἐκόσμησε νόμοις τοῖς προσήκουσί τε καὶ ἀρίστοις τοὺς πολίτας, τό τε ἐφεξῆς τούτοις προὐθυμεῖτ' ἂν πρᾶξαι, πᾶσαν Σικελίαν κατοικίζειν καὶ ἐλευθέραν ἀπὸ τῶν βαρβάρων ποιεῖν, τοὺς μὲν ἐκβάλλων, τοὺς δὲ χειρούμενος ῥᾷον Ἱέρωνος· τούτων δ' αὖ γενομένων δι' ἀνδρὸς δικαίου τε καὶ ἀνδρείου καὶ σώφρονος καὶ φιλοσόφου τὴν αὐτὴν ἀρετῆς ἂν πέρι γενέσθαι δόξαν τοῖς πολλοῖς ἥ περ ἄν, εἰ Διονύσιος ἐπείσθη, παρὰ πᾶσιν ἂν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνθρώποις ἀπέσωσε γενομένη. νῦν δὲ ἤ πού τις δαίμων ἤ τις ἀλιτήριος ἐμπεσὼν ἀνομίᾳ καὶ ἀθεότητι καὶ τὸ 1
μέγιστον τόλμαις ἀμαθίας, ἐξ ἧς πάντα κακὰ πᾶσιν ἐρρίζωται καὶ βλαστάνει καὶ εἰς ὕστερον ἀποτελεῖ καρπὸν τοῖς γεννήσασι πικρώτατον, αὕτη πάντα τὸ δεύτερον ἀνέτρεψέ τε καὶ ἀπώλεσε. νῦν δὲ δὴ εὐφημῶμεν χάριν οἰωνοῦ τὸ τρίτον. ὅμως δὲ μιμεῖσθαι μὲν συμβουλεύω Δίωνα ὑμῖν τοῖς φίλοις τήν τε τῆς πατρίδος εὔνοιαν καὶ τὴν τῆς τροφῆς σώφρονα διάνταν ἐπὶ λῷον, ὡς δὲ ὀρνίθων τὰς ἐκείνου βουλήσεις πειρᾶσθαι ἀποτελεῖν· αἳ δὲ ἦσαν, ἀκηκόατε παρ' ἐμοῦ σαφῶς· τὸν δὲ μὴ δυνάμενον ὑμῶν Δωριεῖ ζῆν κατὰ τὰ πάτρια, διώ- 2
κοντα δὲ τόν τε τῶν Δίωνος σφαγέων καὶ τὸν Σικελι-

congruis optimisque legibus ornaturum; praeterea omnem diligentiam adhibiturum fuisse, quo tota inhabitaretur Sicilia, liberareturque a barbaris, aliis quidem expulsis, aliis vero subactis, facilius quam fecerat Hieron. cum vero haec per virum iustum, fortem, temperatum vel philosophum gesta fuissent, eadem apud multos virtutis floruisset opinio, quae et salva re apud omnes, ut ita dixerim, homines viguisset, si Dionysius nobis ab initio paruisset. nunc autem, sive quis daemon sive perniciosus aliquis his sese obiiciens, iniquitate et impietate, et quod pessimum est, ignoranti audacia, ex qua mala omnibus omnia et radicibus haerent et pullulant et in posterum producunt fructum his qui nascentur amarissimum, cuncta haec pervertit rursus et perdidit. sed nunc tertio felicium auspiciorum gratia bona dumtaxat omin-emur. consulo igitur vobis amicis, ut Dionem imitemini, amorem illius in patriam vitaeque temperantiam magis magisque complectentes. quibus autem auspiciis consilia eius perficere conandum vobis sit: et qualia consilia fuerint, aperte quidem ex me audistis. at si quis est inter vos, qui Dorice nequeat vivere secundum patriae instituta, sequaturque Siculum vivendi morem

κὸν βίον, μήτε παρακαλεῖν μήτε οἴεσθαι πιεῖν ἄν τι καὶ ὑγιὲς πρᾶξαί ποτε· τοὺς δὲ ἄλλους παρακαλεῖν ἐπὶ πάσης Σικελίας κατοικισμόν τε καὶ ἰσονομίαν ἔκ τε αὐτῆς Σικελίας καὶ ἐκ Πελοποννήσου ξυμπάσης, φοβεῖσθαι δὲ μηδὲ Ἀθήνας· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ πάντων ἀνθρώπων διαφέροντες πρὸς ἀρετὴν ξενοφόνων τε ἀνδρῶν μισοῦντες τόλμας. Εἰ δ' οὖν ταῦτα μὲν ὕστερα γένοιτ' ἄν, κατεπείγουσι δὲ ὑμᾶς αἱ τῶν στάσεων πολλαὶ καὶ παντοδαπαὶ φυόμεναι ἑκάστης ἡμέρας διαφοραί, εἰδέναι μέν που χρὴ πάντα τινὰ ἄνδρα, ᾧ καὶ βραχὺ δόξης ὀρθῆς μετέδωκε θεία τις τύχη, ὡς οὐκ ἔστι παῦλα κακῶν τοῖς στασιάσασι, πρὶν ἂν οἱ κρατήσαντες μάχαις καὶ ἐκβολαῖς ἀνθρώπων καὶ σφαγαῖς μνησικακοῦντες καὶ ἐπὶ τιμωρίᾳ παύσωνται τρεπόμενοι τῶν ἐχθρῶν, ἐγκρατεῖς δὲ ὄντες αὐτῶν, θέμενοι νόμους κοινοὺς μη- 337
δὲν μᾶλλον πρὸς ἡδονὴν αὑτοῖς ἢ τοῖς ἡττηθεῖσι κειμένους, ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς χρῆσθαι τοῖς νόμοις διττοῖς ὑποσαις ἀνάγκαις, αἰδοῖ καὶ φόβῳ, φόβῳ μὲν διὰ τὸ κρείττους αὐτῶν εἶναι δεινύντες τὴν βίαν, αἰδοῖ δὲ αὖ διὰ τὸ κρείττους φαίνεσθαι περί τε τὰς ἡδονὰς

et eorum, qui Dionem occiderunt: neque eum recipere neque existimare velitis ulla in re fidelem atque sincerum. ceteros autem adhortari potius debetis ad habitationem totius Siciliae disponendam, legumque paritatem, tum ex ipsa Sicilia tum ex omni Peloponneso: nec Athenas horrete. sunt enim et ibi viri virtute omnium praestantissimi, et qui odio habeant eorum crudelitatem, qui hospitum caede se polluant. verum si haec tardiora iam sunt, urgentque vos quotidianae multiplicesque seditiones atque discordiae: intelligere unumquemque oportet, cui modo vel paulum rectae opinionis sors quaedam divina largita sit, nullum fore finem seditionum malorumque ex seditione nascentium, priusquam illi, qui vicerint proelio, a caedibus pulsionibusque civium atque etiam iniuriarum commemoratione vindictaeque cupiditate temperantes inimicis concilientur, suique ipsius compotes fiant: praeterea leges ferant communes, nihilo magis ad voluptatem suam quam eorum, quos vicerint: cogantque illos his legibus uti. cogant, inquam, gemina necessitatis via, metu scilicet et pudore: metu quidem propterea quod potentiores sint, suam vim demonstrantes: pudore vero ex eo, quod rursus potentiores promptioresque appareant tum in vo-

καὶ τοῖς νόμοις μᾶλλον ἐθέλοντές τε καὶ δυνάμενοι δουλεύειν. ἄλλως δὲ οὐκ ἔστιν ὡς ἂν ποτε κακῶν λήξαι πόλις ἐν αὐτῇ στασιάσασα, ἀλλὰ στάσεις καὶ ἔχθραι καὶ μίσῃ καὶ ἀπιστίαι ταῖς οὕτω διατεθείσαις πόλεσιν αὐταῖς πρὸς αὐτὰς αἰεὶ γίγνεσθαι φιλεῖ. τοὺς δὴ κρατήσαντας αἰεὶ χρή, ὅταν περ ἐπιθυμήσωσι σωτηρίας, αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς ἄνδρας προκρίναι τῶν ἄλλων οὓς ἂν πυνθάνωνται ἀρίστους ὄντας, πρῶτον μὲν γέροντας, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας κεκτημένους οἴκοι καὶ προγόνους αὐτῶν ὅτι μάλιστα πολλούς τε καὶ ὀνομαστοὺς καὶ πᾶσιν κεκτημένους πάντας ἱκανήν· ἀριθμὸν δὲ εἶναι μυριάνδρῳ πόλει πεντήκοντα ἱκανοὶ τοιοῦτοι. τούτους δὲ δεήσεσι καὶ τιμαῖς ὅτι μεγίσταις οἴκοθεν μεταπέμπεσθαι, μεταπεμψαμένους δὲ ὁμόσαντας δεῖσθαι καὶ κελεύειν θεῖναι νόμους, μήτε νικήσασι μήτε νικηθεῖσι νέμειν πλέον, τὸ δὲ ἴσον καὶ κοινὸν πάσῃ τῇ πόλει. τεθέντων δὲ τῶν νόμων ἐν τούτῳ δὴ τὰ πάντα ἐστίν. ἂν μὲν γὰρ οἱ νενικηκότες ἧττους αὐτοὺς τῶν νόμων μᾶλλον τῶν νενικημένων παρέχωνται, πάντ' ἔσται σωτηρίας τε καὶ εὐδαιμονίας μεστὰ καὶ πάντων κακῶν ἀποφυγή·

luptatibus superandis tum in legibus observandis. aliter autem nulla prorsus est via finiendorum malorum civitatis, in se ipsa seditionibus laborantis: sed seditiones, inimicitiae, odia, proditiones in republica, ut in civitatibus ita se habentibus intra se atque vicissim fieri consuevit, semper exorientur. quamobrem qui tanquam potentiores rempublicam tenent, si salutem exoptant, ipsi inter se eligere atque in honore praeferre eos debent, quos esse audiverint optimos: primum quidem senes, qui filios et uxores habeant atque domicilium, ac maiores eorum quam plurimos et probatos et insignes, sufficiensque omnes patrimonium possidentes. civitati vero decem millium virorum quinquaginta eiusmodi sufficient. hos ergo precibus honoribusque quam maximis domo evocare debent: evocatos autem precari atque iureiurando astringere, ut leges condant, quae neque victoribus neque victis plus tribuant, sed ius universae civitati aequum atque commune. latis denique legibus in hoc iam omnia consistunt. si enim victores subesse legibus voluerint magis etiam quam illi, qui victi sunt: omnia iam erunt salutis felicitatisque plena malaque omnia procul aberunt. sin minus, nec me nec

εἰ δὲ μή, μήτ' ἐμὲ μήτ' ἄλλον κοινωνὸν παρακαλεῖν ἐπὶ τὸν μὴ πειθόμενον τοῖς νῦν ἐπεσαλμένοις. ταῦτα γάρ ἐστιν ἀδελφὰ ὧν τε Δίων ὧν τ' ἐγὼ ἐπεχειρήσαμεν Συρακουσίοις εὖ φρονοῦντες συμπράξαι, δεύτερα μήν· πρῶτα δ' ἦν ἃ τὸ πρῶτον ἐπεχειρήθη μετ' αὐτοῦ Διονυσίου πραχθῆναι πᾶσι κοινὰ ἀγαθά, τύχη δέ τις ἀνθρώπων κρείττων διεφόρησε. τὰ δὲ νῦν ὑμεῖς πειρᾶσθε εὐτυχέστερον αὐτὰ ἀγαθῇ πρᾶξαι μοίρᾳ καὶ θείᾳ τινὶ τύχῃ.

Ξυμβουλὴ μὲν δὴ καὶ ἐπιστολὴ εἰρήσθω καὶ ἡ παρὰ Διονύσιον ἐμὴ προτέρα ἄφιξις· ἡ δὲ δὴ ὑστέρα πορεία τε καὶ πλοῦς ὡς εἰκότως τε ἅμα καὶ ἐμμελῶς γέγονεν, ᾧ μέλει ἀκούειν, ἔξεστι τὸ μετὰ τοῦτο. ὁ μὲν γὰρ δὴ πρῶτος χρόνος τῆς ἐν Σικελίᾳ διατριβῆς μοι διεπε- 338
ράνθη, καθά περ εἶπον, πρὶν συμβουλεύειν τοῖς οἰκείοις καὶ ἑταίροις τοῖς περὶ Δίωνα· τὸ μὲν ἐκεῖνα δ' οὖν ἔπεισα ὅπῃ δή ποτ' ἐδυνάμην Διονύσιον ἀφεῖναί με, εἰρήνης δὲ γενομένης, ἦν γὰρ τότε πόλεμος ἐν Σικελίᾳ, ξυνωμολογήσαμεν ἀμφότεροι. Διονύσιος μὲν ἔφη μεταπέμψεσθαι Δίωνα καὶ ἐμὲ πάλιν καταξησάμενος τὰ περὶ τὴν ἀρχὴν ἀσφαλέστερον ἑαυτῷ, Δίωνα δὲ ἠξίου

alium in commune consilium ad eum vocare oportet, qui praeceptis eiusmodi non acquieverit. haec utique germana sunt eorum, quae iamdiu ego ac Dion Syracusis efficere recto iudicio aggressi sumus, posteriora tamen. nam prima quidem illa fuissent, quae apud Dionysium ipsum primo bona omnibus communia agere conati sumus: sed fortuna quaedam hominibus potentior illa dissolvit. nunc autem vos ista conemini bona quadam sorte divinaque fortuna fortunatius agere. atque hic finis epistolae de consilio deque prima in Siciliam navigatione mea. quod autem sequens profectio et navigatio mea neque ab re neque temere suscepta fuerit, si cui id curae sit, audire iam licet. primum quidem habitationis in Sicilia meae tempus mihi transactum fuerat, quemadmodum supra dixi, priusquam amicis necessariisque Dionis consilium darem: postea vero, quantum potui, Dionysio persuasi, ut me abire permitteret. convenerat autem inter nos, ut, cum pax facta esset ex bello, quod tunc in Sicilia erat, statusque illius tutius confirmatus, Dion revocaretur atque ego simul accederem. voluit autem Dionem in-

διανοεῖσθαι μὴ φυγὴν αὐτῷ γεγονέναι τότε, μετάξασιν δέ· ἐγὼ δ' ἦξειν ὡμολόγησα ἐπὶ τούτοις τοῖς λόγοις. γενομένης δὲ εἰρήνης μετεπέμπετ' ἐμέ, Δίωνα δὲ ἐπισχεῖν ἔτι ἐνιαυτὸν ἐδεῖτο, ἐμὲ δὲ ἥκειν ἐκ παντὸς τρόπου ἠξίου. Δίων μὲν οὖν ἐκέλευέ τε με πλεῖν καὶ ἐδεῖτο· καὶ γὰρ δὴ λόγος ἐχώρει πολὺς ἐκ Σικελίας ὡς Διονύσιος θαυμαστῶς φιλοσοφίας ἐν ἐπιθυμίᾳ πάλιν εἴη γεγονὼς τὰ νῦν, ὅθεν ὁ Δίων συντεταμένως ἐδεῖτο ἡμῶν τῇ μεταπέμψει μὴ ἀπειθεῖν. ἐγὼ δὲ ᾔδη μέν που κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῖς νέοις πολλὰ τοιαῦτα γιγνόμενα, ὅμως δ' οὖν ἀσφαλέστερόν μοι ἔδοξε χαίρειν τότε γε πολλὰ καὶ Δίωνα καὶ Διονύσιον ἐᾷν, καὶ ἀπηχθόμην ἀμφοῖν ἀποκρινάμενος ὅτι γέρων τε εἴην καὶ κατὰ τὰς ὁμολογίας οὐδὲν γίγνοιτο τῶν τὰ νῦν πραττομένων. ἔοικε δὴ τὸ μετὰ τοῦτο Ἀρχύτης τε παρὰ Διονύσιον ἀφικέσθαι —, ἐγὼ γὰρ πρὶν ἀπιέναι ξενίαν καὶ φιλίαν Ἀρχύτῃ καὶ τοῖς ἐν Τάραντι καὶ Διονυσίῳ ποιήσας ἀπέπλεον —, ἄλλοι τέ τινες ἐν Συρακούσαις ἦσαν Δίωνός τε ἄττα διακηκοότες καὶ τούτων τινὲς ἄλλοι, παρακουσμάτων τινῶν ἔμμεσοι τῶν κατὰ φιλοσο-

telligere atque existimare, se non quasi in exsilio, sed in secessu quodam constitutum esse, certo tempore rediturum. ego vero consentiens recepi me ita facturum. sed cum postea pax secuta esset, me quidem accersivit Dionysius: Dionem vero ad annum insuper hortatus est absentiam tolerare. me autem, ut omnino ad eum properarem, rogavit. Dion igitur, ut illuc accederem, et iubebat et precabatur. increbuerat enim ex Sicilia fama, Dionysium miro quodam rursus philosophiae desiderio affici. qua re commotus Dion, ne profectionem omitterem, magnopere flagitabat. ego vero, quamquam sciebam iuvenes plerumque erga philosophiam affici ita solere: existimavi tamen tutius fore, ut rem totam dimitterem neque Dionysio neque Dioni parerem. odiosa igitur utrique respondi, me videlicet iccireo non profecturum, quia senex iam essem, et eorum, quae in praesentia fierent, nihil ita, ut convenerat, fieret. audivi autem Archytam Tarentinum interim ad Dionysium accessisse. ego enim illum ante discessum meum nonnullosque alios Tarentinos in Dionysii familiaritatem adduxeram. erant et alii quidam Syracusis, nonnunquam Dionis auditores, atque inter hos alii quidam, qui alia plurima in philosophia audiverant: qui mihi visi sunt conten-

φίαν· οἳ δοκοῦσί μοι Διονυσίῳ πειρᾶσθαι διαλέγεσθαι τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς Διονυσίου πάντα διακηκοότος ὅσα διενοούμην ἐγώ. ὁ δὲ οὔτε ἄλλως ἐξὶν ἀφυὴς πρὸς τὴν τοῦ μανθάνειν δύναμιν φιλότιμός τε θαυμαστῶς· ἤρεσκέ τε οὖν ἴσως αὐτῷ τὰ λεγόμενα ἠσχύνετό τε φανερὸς γιγνόμενος οὐδὲν ἀκηκοὼς ὅτ' ἐπεδήμουν ἐγώ, ὅθεν ἅμα μὲν εἰς ἐπιθυμίαν ἦει τοῦ διακοῦσαι ἐναργέστερον, ἅμα δ' ἡ φιλοτιμία κατήπειγεν αὐτόν. δι' ἃ δὲ οὐκ ἤκουσεν ἐν τῇ πρόσθεν ἐπιδημίᾳ, διεξήιθομεν ἐν τοῖς ἄνω ῥηθεῖσι νῦν δὴ λόγοις. ἐπειδὴ οὖν οἰκαδέ τε [illegible]ώθην καὶ καλοῦντος τὸ δεύτερον ἀπεκρινήθην, καθά περ εἶπον νῦν δή, δοκεῖ μοι Διονύσιος παντάπασι φιλοτιμηθῆναι μή ποτέ τισι δόξαιμι καταφρονῶν αὐτοῦ, τῆς φύσεώς τε καὶ ἕξεως ἅμα καὶ τῆς διαίτης ἔμπειρος γεγονώς, οὐκέτ' ἐθέλειν δυσχεραίνων παρ' αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι. δίκαιος δὴ λέγειν εἰμὶ 339
τἀληθὲς καὶ ὑπομένειν, εἴ τις ἄρα τὰ γεγονότα ἀκούσας καταφρονήσει τῆς ἐμῆς φιλοσοφίας, τὸν τύραννον δὲ ἡγήσεται νοῦν ἔχειν. ἔπεμψε μὲν γὰρ δὴ Διονύσιος τρίτον ἐπ' ἐμὲ τριήρη ῥᾳδώνης ἕνεκα τῆς πορείας, ἔπεμψε δὲ Ἀρχίδημον, ὃν ἡγεῖτό με τῶν ἐν Σικελίᾳ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, τῶν Ἀρχύτῃ ξυγγεγονότων

disse de rebus huiusmodi apud Dionysium disputare, quasi ille omnia, quae excogitaverim, audivisset. ille vero nec hebes est ad perdiscendum, et honoris cupiditate vehementer incensus. placuerunt igitur sibi forte, quae dicebantur: manifesteque erubescebat nihil a me, cum ad eum profectus sum, audivisse. itaque partim amor planius audiendi eum invaserat: partim cupiditas gloriae stimulabat. quam vero ob causam in prima illa peregrinatione mea non audiverit, in superioribus enarravi. cum ergo domum ego sospes redissem, atque illi iterum revocanti negavissem, ut dixi: visus iam mihi est Dionysius honoris sui cura prorsus ardere, veritus ne sic acciperent homines negationem meam, quasi illum prorsus contemnerem, cum eius ingenium moresque et vitam ipsa experientia cognovissem. iustum est autem me verum fateri, ferreque aeque animo, si quis quae contigerint audiens meam quidem spernat philosophiam, tyrannum vero mentem putet habere. misit enim Dionysius tertio ad me triremem, qua facile navigarem: misit et Archidamum, quem ex omnibus Ar-

ἕνα, καὶ ἄλλους γνωρίμους τῶν ἐν Σικελίᾳ· οὗτοι δὲ ἡμῖν ἤγγελλον πάντες τὸν αὐτὸν λόγον, ὡς θαυμαστὸν ὅσον Διονύσιος ἐπιδεδωκὼς εἴη πρὸς φιλοσοφίαν. ἔπεμψε δὲ ἐπιστολὴν πάνυ μακράν, εἰδὼς ὡς πρὸς Δίωνα διεκείμην καὶ τὴν αὖ Δίωνος προθυμίαν τοῦ ἐμὲ πλεῖν καὶ εἰς Συρακούσας ἐλθεῖν· πρὸς γὰρ δὴ πάντα ταῦτα ἦν παρεσκευασμένη τὴν ἀρχὴν ἔχουσα ἡ ἐπιστολή, τῇδέ πῃ φράζουσα, Διονύσιος Πλάτωνι. τὰ νόμιμα ἐπὶ τούτοις εἰπὼν οὐδὲν τὸ μετὰ τοῦτο εἶπε πρότερον ἢ ὡς ἂν εἰς Σικελίαν πεισθεὶς ὑφ' ἡμῶν ἔλθῃς τὰ νῦν, πρῶτον μέν σοι τὰ περὶ Δίωνα ὑπάρξει ταύτῃ γιγνόμενα ὅπῃ περ ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς· θελήσεις δὲ οἶδ' ὅτι τὰ μέτρια, καὶ ἐγὼ συγχωρήσομαι· εἰ δὲ μή, οὐδέν σοι τῶν περὶ Δίωνα ἕξει πραγμάτων οὔτε περὶ τἆλλα οὔτε περὶ αὐτὸν κατὰ νοῦν γιγνόμενα. ταῦθ' οὕτως εἶπε, τἆλλα δὲ μακρὰ ἂν εἴη καὶ ἄνευ καιροῦ λεγόμενα. ἐπιστολαὶ δὲ ἄλλαι ἐφοίτων παρά τε Ἀρχύτου καὶ τῶν ἐν Τάραντι, τήν τε φιλοσοφίαν ἐγκωμιάζουσαι τὴν Διονυσίου, καὶ ὅτι, ἂν μὴ ἀφίκωμαι νῦν, τὴν πρὸς Διονύσιον αὐτοῖς γενομένην φιλίαν δι' ἐμοῦ οὐ σμικρὰν οὖσαν πρὸς τὰ πολιτικὰ παντά-

chytae in Sicilia familiaribus plurimi a me fieri existimabat: atque una alios ex Sicilia nobiles. omnes iisdem mihi verbis affirmarunt Dionysium mirum in modum philosophiae deditum esse. misit ipse praeterea pergrandem epistolam: cum sciret, quemadmodum et ipse erga Dionem afficerer, et Dionis cupiditatem id prorsus expetere, ut Syracusas me conferrem. ad haec igitur omnia composita epistola fuerat, tali quodam exordio: Dionysius Platoni. legitima et consueta ratione in his praefatus, *Nihil deineeps prius*, ait, *quam quod in Siciliam pro nostra voluntate veneris. Primum quidem de Dione ita fiet, ut ipse volueris. voles autem, ut arbitror, moderata: atque ego concedam. At vero, nisi veneris, nihil impetrabis eorum, quae pro Dione optas: neque in rebus aliis, neque in his, quae ad personam tuam spectantia inprimis desideratis.* haec ita scripsit. cetera vero prolixa forent neque satis opportuna relatu. venerunt aliae quoque epistolae ab Archyta aliisque Tarentinis, laudantes in Dionysio sapientiae studium. praeterea his addebant, nisi proficiscerer, amicitiam illam, quam ipsis cum Dionysio conflaveram, neque parvam quidem, quantum ad civilia spectat, me

πασι διαβαλοίην. ταύτης δὴ τοιαύτης γενομένης ἐν τῷ τότε χρόνῳ τῆς μεταπέμψεως, τῶν μὲν ἐκ Σικελίας τε καὶ Ἰταλίας ἑλκόντων, τῶν δὲ Ἀθήνηθεν ἀτεχνῶς μετὰ δεήσεως οἷον ἐξωθούντων με, καὶ πάλιν ὁ λόγος ἦκεν ὁ αὐτός, τὸ μὴ δεῖν προδοῦναι Δίωνα μηδὲ τοὺς ἐν Τάραντι ξένους τε καὶ ἑταίρους. αὐτῷ δέ μοι ὑπῆν ὡς οὐδὲν θαυμαζὸν νέον ἄνθρωπον παρακούοντα ἀξίων λόγου πραγμάτων, εὐμαθῆ, πρὸς ἔρωτα ἐλθεῖν τοῦ βελτίζου βίου· δεῖν οὖν αὐτὸ ἐξελέγξαι σαφῶς, ὁποτέρως ποτὲ ἄρα σχοίη, καὶ τοῦτ' αὐτὸ μηδαμῇ προδοῦναι μηδ' ἐμὲ τὸν αἴτιον γενέσθαι τηλικούτου ἀληθῶς ὀνείδους, εἴ περ ὄντως εἴη τῳ ταῦτα λελεγμένα. πο- 341
ρεύομαι δὴ τῷ λογισμῷ τούτῳ κατακαλυψάμενος, πολλὰ δεδιὼς μαντευόμενός τε οὐ πάνυ καλῶς, ὡς ἔοικεν. Ἐλθὼν δ' οὖν τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι τοῦτό γε οὐκ ἔπραξα ὄντως· ἐσώθην γὰρ τὸ πάλαι εὐτυχῶς, καὶ τούτων γε μετὰ θεὸν Διονυσίῳ χάριν εἰδέναι χρεών, ὅτι πολλῶν βουληθέντων ἀπολέσαι με διεκώλυσε καὶ ἔδωκέ τι μέρος αἰδοῖ τῶν περὶ ἐμὲ πραγμάτων. ἐπειδὴ δὲ ἀφικόμην, ὤμην τούτου πρῶτον ἔλεγχον δεῖν λαβεῖν,

omnino calumniis subiecturum. cum igitur eo tempore sic accersirer, aliis quidem ex Sicilia atque Italia me trahentibus, aliis vero precibus Athenis quasi me impellentibus, ratioque mihi dictaret non decere Dionem Tarentinosque hospites et amicos prodere: atque mihi ipsi succurreret non esse mirum, si quis ingeniosus iuvenis, cum prius sermones de rebus magnis audire noluerit, mutata deinde sententia ardore quodam vitae optimae accendatur: oportereque ipsum evidenter arguere, utram in partem declinet; nec ipsum prodere, nec me ipsum causam illi praebere tantae vituperationis suae, si modo res eius revera ita, ut fertur, sese habeant: harum, inquam, rationum patrocinio protectus iter ingredior, multa quidem timens multaque fore divinans, nec recte quidem, ut videtur. profectus denique sum tertio, sub servatore. id enim revera consecutus sum: nam rursus feliciter sum servatus. atque horum post Deum Dionysio habeo gratiam, quoniam, cum plerique me interficere cuperent, restitit ipse, partemque aliquam pudoris sui meis in rebus exhibuit. cum itaque ad eum pervenissem, operae pretium inprimis

πότερον ὄντως εἴη Διονύσιος ἐξημμένος ὑπὸ φιλοσοφίας ὥς περ πυρός, ἢ μάτην ὁ πολὺς οὗτος ἔλθοι λόγος Ἀθήναζε. ἔχει δή τις τρόπος τοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα πεῖραν λαμβάνειν οὐκ ἀγεννὴς ἀλλ' ὄντως τυράννοις πρέπων, ἄλλως τε καὶ τοῖς τῶν παρακουσμάτων μεστοῖς, ὃ δὴ κἀγὼ Διονύσιον εὐθὺς ἐλθὼν ᾐσθόμην καὶ μάλα πεπονθότα. δεικνύναι δὴ δεῖ τοῖς τοιούτοις ὅ τί ἔχει πᾶν τὸ πρᾶγμα οἷόν τε καὶ δι' ὅσων πραγμάτων καὶ ὅσον πόνον ἔχει. ὁ γὰρ ἀκούσας, ἐὰν μὲν ὄντως ᾖ φιλόσοφος οἰκεῖός τε καὶ ἄξιος τοῦ πράγματος θεῖος ὤν, ὁδόν τε ἡγεῖται θαυμαστὴν ἀκηκοέναι ξυντατέον τε εἶναι νῦν καὶ οὐ βιωτὸν ἄλλως ποιοῦντι· μετὰ τοῦτο δὴ ξυντείνας αὐτόν τε καὶ τὸν ἡγούμενον τὴν ὁδὸν οὐκ ἀνίησι πρὶν ἂν ἢ τέλος ἐπιθῇ πᾶσι ἢ λάβῃ δύναμιν ὥστε αὐτὸς αὐτὸν χωρὶς τοῦ δείξαντος μὴ ἀδύνατος εἶναι ποδηγεῖν. ταύτῃ καὶ κατὰ ταῦτα διανοηθεὶς ὁ τοιοῦτος ζῇ, πράττων μὲν ἐν αἷς τισὶν ἂν ᾖ πράξεσι, παρὰ πάντα δὲ αἰεὶ φιλοσοφίας ἐχόμενος καὶ τροφῆς τῆς καθ' ἡμέραν, ᾗ τις ἂν αὐτὸν μάλιστα εὐμαθῆ τε καὶ μνήμονα καὶ λογίζεσθαι δυνατὸν ἐν

fore censui hoc ipsum examinare, utrum revera Dionysius amore philosophiae accensus velut igne flagraret; an vanus de eo rumor Athenas usque fuerit pervagatus. est modus quidam experientiae circa haec sumendae, non ingenerosus ille quidem, sed tyrannis revera conveniens, his praecipue, qui plurimos iam audiverint, quod quidem ego statim veniens persensi prorsus Dionysio contigisse. ostendendum est utique illis, quam magna res philosophia sit, quantoque studio egeat, et quantis laboribus comparetur. qui igitur haec audiverit, si revera sapientiam amet, eique natura cognatus atque ipsius possessione sit dignus, quasi qui divinus sit, viam sibi mirabilem esse putat ostensam, perque eam sibi omni conatu existimat gradiendum, aliterque facienti vivendum esse non censet. itaque se ipsum atque etiam huius viae ducem impensius cohortatur: neque prius desinit quam vel finem omnium fuerit consecutus vel saltem eam sibi comparaverit facultatem, per quam ipse se iam sine duce ad terminum perducere valeat. haec igitur, atque eiusmodi rationibus, ille considerans, per universam vitam, quicquid omnino agat, ante omnia est philosophiae semper intentus: victuque quotidiano utitur, quo maxime queat ingenium et memoriam et iudicium conser-

αὐτῷ νήφοντα ἀπεργάζηται· τὴν δὲ ἐναντίαν ταύτῃ μισῶν διατελεῖ. οἱ δὲ ὄντως μὲν μὴ φιλόσοφοι, δόξαις δ' ἐπικεχρωσμένοι, καθά περ οἱ τὰ σώματα ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἐπικεκαυμένοι, ἰδόντες τε ὅσα μαθήματά ἐστι καὶ ὁ πόνος ἡλίκος καὶ δίαιτα ἡ καθ' ἡμέραν ὡς πρέπουσα ἡ κοσμία τῷ πράγματι, χαλεπὸν ἡγησάμενοι καὶ ἀδύνατον αὐτοῖς οὔτε δὴ ἐπιτηδεύειν δυνατοὶ γίγνονται· ἔνιοι δὲ αὐτῶν πείθουσιν αὐτοὺς ὡς 341
ἱκανῶς ἀκηκοότες εἰσὶ τὸ ὅλον καὶ οὐδὲν ἔτι δέονταί τινων πραγμάτων. ἡ μὲν δὴ πεῖρα αὕτη γίνεται ἡ σαφής τε καὶ ἀσφαλεστάτη πρὸς τοὺς τρυφῶντάς τε καὶ ἀδυνάτους διαπονεῖν, ὡς μηδέποτε βαλεῖν ἐν αἰτίᾳ τὸν δεικνύντα ἀλλ' αὐτὸν αὐτόν, μὴ δυνάμενον πάντα τὰ πρόσφορα ἐπιτηδεύειν τῷ πράγματι. οὕτω δὴ καὶ Διονυσίῳ τότ' ἐρρήθη τὰ ῥηθέντα. πάντα μὲν οὖν οὔτ' ἐγὼ διεξῆλθον οὔτε Διονύσιος ἐδεῖτο· πολλὰ γὰρ αὐτὸς καὶ τὰ μέγιστα εἰδέναι τε καὶ ἱκανῶς ἔχειν προσεποιεῖτο διὰ τὰς ὑπὸ τῶν ἄλλων παρακοάς. ὕστερον δὲ καὶ ἀκούω γεγραφέναι αὐτὸν περὶ ὧν τότε ἤκουσε, συνθέντα ὡς
αὐτοῦ τέχνην, οὐδὲν τῶν αὐτῶν ὧν ἀκούοι· οἶδα δὲ οὐδὲν τούτων. ἄλλους μέν τινας οἶδα γεγραφότας περὶ

vare, sese sobrium praestans, contrariumque huic victum semper odio habens. at vero qui non sunt revera sapientiae amatores, sed opinionibus dumtaxat extrinsecus colorati, instar eorum, qui sub sole uruntur atque colorantur, cum audiverint, quot discenda sint, quanto labore, qua quotidiani victus temperantia philosophiae studiis necessaria, rem protinus sibi duram impossibilemque rati, ut operam dent adduci non possunt. plerique vero sibimet persuadent sufficienter se omnia iam audivisse, neque studio prorsus ullo ulterius indigere. haec uti ue faciendi periculi ratio perspicua est et minime fallax, adversus eos, qui prosequi prae mollitie nequeunt: ut crimen in praeceptorem reiicere nunquam possint, sed ipsi iam se ipsos ad ea, quae philosophiam decent, peragenda redarguant, ut impotentes. hac utique examinis ratione apud Dionysium tunc usus sum: cuncta vero nec ego percurri neque Dionysius requirebat. nam erant permulta et maxima, in quibus se satis doctum ob ea, quae ab aliis audiverat, existimari studebat. audio vero, ipsum de his, quae tunc audivit, scripsisse postea, quasi artem propriam componentem: cum nihil tamen horum revera ipsorum inesset, ut equidem audio. de his vero ego nihil certi scio. alios tamen

τῶν αὐτῶν τούτων· οἵ τινες δέ, οὐδ' αὐτοὶ αὑτοῖς. τοσόνδε γε μὴν περὶ πάντων ἔχω φράζειν τῶν γεγραφότων καὶ γραψόντων, ὅσοι φασὶν εἰδέναι περὶ ὧν ἐγὼ σπουδάζω, εἴτ' ἐμοῦ ἀκηκοότες εἴτ' ἄλλων εἴθ' ὡς εὑρόντες αὐτοί, τούτους οὐκ ἔχει κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν περὶ τοῦ πράγματος ἐπαΐειν οὐδέν. οὔκουν ἐμόν γε περὶ αὐτῶν ἔχει σύγγραμμα οὐδὲ μή ποτε γένηται· ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστὶν ὡς ἄλλα μαθήματα, ἀλλ' ἐκ πολλῆς συνουσίας γιγνομένης περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ τοῦ συζῆν ἐξαίφνης, οἷον ἀπὸ πυρὸς πηδήσαντος ἐξαφθὲν φῶς, ἐν τῇ ψυχῇ γενόμενον αὐτὸ ἑαυτὸ ἤδη τρέφει. καί τοι τοσόνδε γε οἶδα, ὅτι γραφέντα ἢ λεχθέντα ὑπ' ἐμοῦ βέλτιστ' ἂν λεχθείη· καὶ μὴν ὅτι γεγραμμένα πακῶς οὐχ ἥκιστ' ἂν ἐμὲ λυποῖ. εἰ δέ μοι ἐφαίνετο γραπτέα θ' ἱκανῶς εἶναι πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ ῥητά, τί τούτου κάλλιον ἐπέπρακτ' ἂν ἡμῖν ἐν τῷ βίῳ ἢ τοῖς τε ἀνθρώποισι μέγα ὄφελος γράψαι καὶ τὴν φύσιν εἰς φῶς πᾶσι προαγαγεῖν; ἀλλ' οὔτε ἀνθρώποις ἡγοῦμαι τὴν ἐπιχείρησιν περὶ αὐτῶν λεγομένην ἀγαθόν, εἰ μή τισιν ὀλίγοις, ὁπόσοι δυνατοὶ ἀνευρεῖν αὐ-

quosdam novi de rebus eisdem scripsisse. quicunque vero hi fuerint, ne ipsi quidem se ipsos. tantum vero dicam de his omnibus, qui aut scripserunt aut scripturi sunt, se scire affirmantes, quae sint ea, quae ipse tanquam seria studiose meditor, sive a me sive ab aliis audiverint, sive tanquam inventores ipsi fuerint, nihil eos ipsa de re meo iudicio percipere posse. nec enim de ipsis scripsi unquam nec scribam. id namque nullo pacto verbis exprimi potest, quemadmodum ceterae disciplinae: sed ex diuturna circa id ipsum consuetudine vitaeque ad ipsum coniunctione subito tandem, quasi ab igne scintillanti lumen refulgens, in anima se ipsum iam alit. atqui tantum equidem scio, videlicet scripta a me vel dicta optime dicerentur: male vero scripta non minimam mihi afferrent molestiam. quod si scriptis vel voce proferenda mihi in vulgum viderentur, quidnam pulchrius nobis in vita fieri posset, quam rem valde utilem hominibus afferre, atque naturam omnibus proferre in lucem? at vero studium in his edendis utile esse non reor hominibus, nisi admodum paucis, qui videlicet, exiguis ante vestigiis demonstratis, ad inveniendum ipsi sagaces sint. alios vero partim contemptu nefario,

τοὶ διὰ σμικρᾶς ἐνδείξεως· τῶν γε δὴ ἄλλων τοὺς μὲν καταφρονήσεως οὐκ ὀρθῶς ἐμπλήσειεν ἂν οὐδαμῇ ἐμμελοῦς, τοὺς δὲ ὑψηλῆς καὶ χαύνης ἐλπίδος, ὡς σέμν' ἄττα μεμαθηκότας. ἔτι δὲ μακρότερα περὶ αὐτῶν ἐν νῷ μοι γέγονεν εἰπεῖν· τάχα γὰρ ἂν περὶ ὧν λέγω 342
σαφέστερον ἂν εἴη τι λεχθέντων αὐτῶν. ἔχει γάρ τις λόγος ἀληθὴς ἐναντίος τῷ τολμήσαντι γράφειν τῶν τοιούτων καὶ ὁτιοῦν, πολλάκις μὲν ὑπ' ἐμοῦ καὶ πρόσθεν ῥηθείς, ἔοικε δ' οὖν εἶναι καὶ νῦν λεκτέος.

Ἔστι τῶν ὄντων ἑκάστῳ, δι' ὧν τὴν ἐπιστήμην ἀνάγκη παραγίγνεσθαι, τρία· τέταρτον δ' αὐτή· πέμπτον δ' αὐτὸ τιθέναι δεῖ ὃ δὴ γνωστόν τε καὶ ἀληθές ἐστιν· ὧν ἓν μὲν ὄνομα, δεύτερον δὲ λόγος, τὸ δὲ τρίτον εἴδωλον, τέταρτον δὲ ἐπιστήμη. περὶ ἓν οὖν λαβὲ βουλόμενος μαθεῖν τὸ νῦν λεγόμενον, καὶ πάντων οὕτω πέρι νόησον. κύκλος ἔστί τι λεγόμενον, ᾧ τοῦτ' αὐτό ἐστιν ὄνομα ὃ νῦν ἐφθέγμεθα. λόγος δ' αὐτοῦ τὸ δεύτερον, ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων συγκείμενος· τὸ γὰρ ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὸ μέσον ἴσον ἀπέχον πάντῃ, λόγος ἂν εἴη ἐκείνου ᾧ περ στρογγύλον καὶ περιφερὲς ὄνομα καὶ κύκλος. τρίτον δὲ τὸ ζωγραφούμε-

partim elata spe vanaque implevisset, quasi praeclara quaedam iam didicissent. proinde longiora de ipsis dicere cogitavi. forte enim, si haec dicantur, nonnihil de his, quae dico, clarius apparebit. est namque sermo quidam verus, obstans illi qui de rebus eiusmodi nihil omnino audet scribere: saepe quidem a me alias dictus et nunc, ut videtur, dicendus. unicuique ipsorum, quae sunt, tria sunt, ex quibus scientiam fieri necessarium sit. quartum ipsa scientia est: quintum vero oportet ipsam ponere, quod quidem cognoscibile, id est quod agnosci potest, atque vere exsistit. horum unum est nomen, secundum oratio sive ratio quaedam, tertium simulacrum: scientia quartum. de unoquovis igitur accipe, cupiens, quod modo dictum est, discere: deque omnibus similiter cogita. circulus aliquid dicitur, cui nomen id est, quod modo pronuntiabamus. sequitur autem eius oratio sive ratio quaedam, ex nominibus verbisque composita. quod enim ab extremis ad medium aequaliter undique distat, illius ratio est: quod rotundi et circumferentiae et circuli nomine designamus. tertium vero scilicet, quod pictus circulus sit, vel deletus, aut

νόν τε καὶ ἐξαλειφόμενον καὶ τορνευόμενον καὶ ἀπολλύμενον· ὧν αὐτὸς ὁ κύκλος, ὃν πέρι πάντ' ἐστὶ ταῦτα, οὐδὲν πάσχει τούτων ὡς ἕτερον ὄν. τέταρτον δὲ ἐπιστήμη καὶ νοῦς ἀληθής τε δόξα περὶ ταῦτ' ἐστίν· ὧς δὲ ἓν τοῦτο αὖ πᾶν θετέον, οὐκ ἐν φωναῖς οὐδ' ἐν σωμάτων σχήμασιν ἀλλ' ἐν ψυχαῖς ἐνόν, ᾧ δῆλον ἕτερόν τε ὂν αὐτοῦ τοῦ κύκλου τῆς φύσεως τῶν τε ἔμπροσθεν λεχθέντων τριῶν. τούτων δὲ ἐγγύτατα μὲν ξυγγενείᾳ καὶ ὁμοιότητι τοῦ πέμπτου νοῦς πεπλησίακεν, τἆλλα δὲ πλέον ἀπέχει. ταὐτὸν δὴ περί τε εὐθεῖς ἅμα καὶ περιφεροῦς σχήματος καὶ χρόας, περί τε ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ καὶ δικαίου, καὶ περὶ σώματος ἅπαντος σκευαστοῦ τε καὶ κατὰ φύσιν γεγονότος, πυρὸς ὑδατός τε καὶ τῶν τοιούτων πάντων, καὶ ζώου ξύμπαντος πέρι καὶ ἐν ψυχαῖς ἤθους, καὶ περὶ ποιήματα καὶ παθήματα ξύμπαντα· οὐ γὰρ ἂν τούτων μή τις τὰ τέτταρα λάβῃ ἁμῶς γέ πως, οὔποτε τελέως ἐπιστήμης τοῦ πέμπτου μέτοχος ἔσαι. πρὸς γὰρ τούτοις ταῦτα οὐχ ἧττον ἐπιχειρεῖ τὸ ποιόν τι περὶ ἕκαστον δηλοῦν ἢ τὸ ὂν ἑκάστου διὰ τὸ τῶν λόγων· ἀσθενές. ὧν ἕνεκα νοῦν
343 ἔχων οὐδεὶς τολμήσει ποτὲ εἰς αὐτὸ τιθέναι τὰ νενοη-

torno factus, vel destructus. quorum nihil ipse circulus, circa quem haec singula sunt, patitur, utpote aliud quiddam existens. quartum autem scientia est et intellectus atque vera circa haec opinio. hoc rursus totum tanquam unum est ponendum, quod nec in vocibus nec in corporum figuris est, sed animis: ideoque manifestum est aliud esse, quam sit ipsa circuli natura, rursusque aliud quam tria illa ,quae supra diximus. horum vero ex numero intellectus cognatione similitudineque quinto proximus haeret: cetera remotiora sunt. idem quoque de recta et curva dici potest figura atque colore: deque bono et pulchro et iusto: rursus de quocunque corpore, vel manu facto vel naturali, sive igni sive aqua, ceterisque huiusmodi: similiter de omni animali ac de moribus animorum atque de actionibus passionibusque universis. nisi enim quis in his illa quatuor quodammodo capiat, nunquam scientiae circa quintum perfecte particeps erit. proinde illa non minus, quale quid sit unumquodque, quam quid sit, aggrediuntur ostendere, propter rationum debilitatem. quapropter nemo mentis compos audebit unquam in idem,

μένα, καὶ ταῦτα εἰς ἀμετακίνητον, ὃ δὴ πάσχει τὰ γεγραμμένα τύποις, τοῦτο δὲ πάλιν αὖ τὸ νῦν λεγόμενον δεῖ μαθεῖν. κύκλος ἕκαστος τῶν ἐν ταῖς πράξεσι γραφομένων ἢ καὶ τορνευθέντων μεσὸς τοῦ ἐναντίου ἐστὶ τῷ πέμπτῳ· τοῦ γὰρ εὐθέος ἐφάπτεται πάντῃ· αὐτὸς δέ, φαμέν, ὁ κύκλος οὔ τέ τι σμικρότερον οὔτε μεῖζον τῆς ἐναντίας ἕξει ἐν αὑτῷ φύσεως. ὄνομά τε αὐτῶν φαμὲν οὐδὲν οὐδενὶ βέβαιον εἶναι, κωλύειν δ' οὐδὲν τὰ νῦν στρογγύλα καλούμενα εὐθέα κεκλῆσθαι τά τε εὐθέα δὴ στρογγύλα, καὶ οὐδὲν ἧττον βεβαίως ἕξειν τοῖς μεταθεμένοις καὶ ἐναντίως καλοῦσι. καὶ μὴν περὶ λόγου γε ὁ αὐτὸς λόγος, εἴ περ ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων σύγκειται, μηδὲν ἱκανῶς βεβαίως εἶναι βέβαιον. μυρίος δὲ λόγος αὖ περὶ ἑκάστου τῶν τεττάρων, ὡς ἀσαφές· τὸ δὲ μεγιστον, ὃ περ εἰπομεν ὀλίγον ἔμπροσθεν, ὅτι δυοῖν ὄντοιν, τοῦ τε ὄντος καὶ τοῦ ποιοῦ τινός, οὐ τὸ ποιόν τι, τὸ δὲ τί ζητούσης εἰδέναι τῆς ψυχῆς, τὸ μὴ ζητούμενον ἕκαστον τῶν τεττάρων προσεῖναι τῇ ψυχῇ λόγῳ τε καὶ κατ' ἔργα, αἰσθήσεσιν εὐέλεγκτον τό τε λεγόμενον καὶ δεικνύμενον αἰεὶ παρε-

atque id quidem immutabile, referre, quae ab ipso intelliguntur, atque quatuor illa: quod utique patiuntur, quae designantur figuris. id vero, quod nunc dicimus, rursus est considerandum. sane circulus quilibet horum, qui inter hominum manus vel pinguntur, vel torno fiunt, plenus contrarii est ad quintum. recti namque undequaque fit particeps. ipsum vero circulum affirmamus neque minus neque magis aliquid, id est, nihil omnino habere in se naturae contrariae. praeterea nullius horum nomen firmitatem dicimus ullam habere. nihil enim prohiberet, quae nunc rotunda nominamus, recta vocari, rectaque rotunda: nec firmitatem ullam maiorem fore nominibus in contrarium permutatis. eadem quoque de oratione ratio est, cum ex nominibus verbisque componatur nullam omnino habentibus firmitatem. multipliciter rursus probari potest nullum horum quatuor certum firmumque esse. maximum vero omnium, quod paulo ante dicebamus, quod cum duo sint, essentia et qualitas, quando animus non quale, sed quid sit, quaerit, nisi quodlibet horum quatuor quaesitum prius ab anima tam ratione quam effectu, denique sensibus bene discussum, per omnia, quae dicuntur at-

χόμενον ἕκαστον, ἀπορίας τε καὶ ἀσαφείας ἐμπίπλησι πάσης ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντ' ἄνδρα. ἐν οἷσι μὲν οὖν μηδ' εἰθισμένοι τὸ ἀληθὲς ζητεῖν ἐσμὲν ὑπὸ πονηρᾶς τροφῆς, ἐξαρκεῖ δὲ τὸ προταθὲν τῶν εἰδώλων, οὐ καταγέλαστοι γιγνόμεθα ὑπ' ἀλλήλων, οἱ ἐρωτώμενοι ὑπὸ τῶν ἐρωτώντων, δυναμένων δὲ τὰ τέτταρα διαῤῥίπτειν τε καὶ ἐλέγχειν· ἐν οἷς δ' ἂν τὸ πέμπτον ἀποκρίνασθαι καὶ δηλοῦν ἀναγκάζωμεν, ὃ βουλόμενος τῶν δυναμένων ἀνατρέπειν κρατεῖ, καὶ ποιεῖ τὸν ἐξηγούμενον ἐν λόγοις ἢ γράμμασιν ἢ ἀποκρίσεσι τοῖς πολλοῖς τῶν ἀκουόντων δοκεῖν μηδὲν γιγνώσκειν ὧν ἂν ἐπιχειρῇ γράφειν ἢ λέγειν, ἀγνοούντων ἐνίοτε ὡς οὐχ ἡ ψυχὴ τοῦ γράψαντος ἢ λέξαντος ἐλέγχεται, ἀλλ' ἡ τῶν τεττάρων φύσις ἑκάστου, πεφυκυῖα φαύλως. ἡ δὲ διὰ πάντων αὐτῶν διαγωγή, ἄνω καὶ κάτω μεταβαίνουσα ἐφ' ἕκαστον, μόγις ἐπιστήμην ἐνέτεκεν εὖ πεφυκότος εὖ πεφυκότι. κακῶς δὲ ἂν φυῇ, ὡς ἡ τῶν πολλῶν ἕξις τῆς ψυχῆς εἴς τε τὸ μαθεῖν εἴς τε τὰ λεγόμενα ἤθη πέφυκε, 344 τὰ δὲ διέφθαρται, οὐδ' ἂν ὁ Λυγκεὺς ἰδεῖν ποιήσειε τοὺς τοιούτους. ἐνὶ δὲ λόγῳ, τὸν μὴ ξυγγενῆ τοῦ πράγμα-

que ostenduntur, evaserit: omni ambiguitate et obscuritate, ut ita dixerim, omnes implebit. in quibus igitur haudquaquam consueti sumus ob pravam educationem verum perquirere, sed satis nobis factum putamus, si apposita simulacra attigerimus, minime derisui sumus invicem interrogati interrogantibus, petentibus dumtaxat quatuor illa discutere atque arguere. ubi vero necessitas cogit quintum ostendere, quivis eorum, qui possint subvertere atque retractare, pervincit: facitque, ut qui exponit sermonibus vel litteris vel disputationibus, apud audientium multos nihil eorum, quae vel dicere vel scribere aggreditur, intelligere videatur. qua in re saepe ignoratur, non animum scribentis vel dicentis redargui, sed naturam potius cuiuslibet illorum quatuor se male habentis. traductio vero, per omnia illa sursum deorsumque in unumquodque discurrendo perveniens, vix tandem scientiam parit intrinsecus: scientiam, inquam, ipsius, quod naturaliter bene affectum est in animo, ad ipsum quoque naturaliter bene affecto. at si quis male affectus sit natura, qualis naturaliter animae habitus inest multis, tum ad illa quae discenda sunt, tum ad mores, corruptique illi sunt: ne Lynceus quidem, ut eiusmodi animas videat, efficere posset. atque, ut

τος οὔτ' ἂν εὐμαθία ποιήσειέ ποτε οὔτε μνήμη· τὴν ἀρχὴν γὰρ ἐν ἀλλοτρίαις ἕξεσιν οὐκ ἐγγίγνεται. ὥστε ὁπόσοι τῶν δικαίων τε καὶ τῶν ἄλλων ὅσα καλὰ μὴ προσφυεῖς εἰσὶ καὶ ξυγγενεῖς, ἄλλοι δὲ ἄλλων εὐμαθεῖς ἅμα καὶ μνήμονες, οὐδ' ὅσοι ξυγγενεῖς, δυσμαθεῖς δὲ καὶ ἀμνήμονες, οὐδένες τούτων μή ποτε μάθωσιν ἀλήθειαν εἰρετῆς εἰς τὸ δυνατὸν οὐδὲ κακίας· ἅμα γὰρ αὐτὰ ἀνάγκη μανθάνειν, καὶ τὸ ψεῦδος ἅμα καὶ ἀληθὲς τῆς ὅλης οὐσίας, μετὰ τριβῆς πάσης καὶ χρόνου πολλοῦ, ὅ περ ἐν ἀρχαῖς εἶπον. μόγις δὲ τριβόμενα πρὸς ἄλληλα αὐτῶν ἕκαστα, ὀνόματα καὶ λόγοι ὄψεις τε καὶ αἰσθήσεις, ἐν εὐμενέσιν ἐλέγχοις ἐλεγχόμενα καὶ ἄνευ φθόνων ἐρωτήσεσι καὶ ἀποκρίσεσι χρωμένων, ἐξέλαμψε φρόνησις περὶ ἕκαστον καὶ νοῦς, συντείνων ὅτι μάλιστ' εἰς δύναμιν ἀνθρωπίνην. διὸ δὴ πᾶς ἀνὴρ σπουδαῖος τῶν ὄντων σπουδαίων πέρι πολλοῦ δεῖ μὴ γράψας ποτὲ ἐν ἀνθρώπους, εἰς φθόνον καὶ ἀπορίαν καταβάλῃ. ἑνὶ δὲ ἐκ τούτων δεῖ γιγνώσκειν λόγῳ, ὅταν ἴδῃ τίς του συγγράμματα γεγραμμένα εἴτε ἐν νόμοις

summatim dicam, neque acumen neque memoria faciet unquam; ut, qui rei ipsius, qua de agitur, non est cognatus, ipsam inspiciat. principium etenim in habitibus alienis non sortitur. quamobrem quicunque iustis aliisque, quotcunque sunt pulchra, non sunt apti natura atque cognati, licet alii ad alia ingeniosi simul et memores; rursus quicunque cognati sunt quidem, sed hebetes et memoria parum validi; nunquam ad summum discendi veritatem pervenient vel virtutis vel vitii. necesse enim est ea simul perdiscere, et falsum simul et verum totius essentiae, cum omni exercitatione atque longitudine temporis: quod et ab initio dixi. postquam vero singulatim ipsorum nomina, rationes visusque et sensus agitata invicem tritaque fuerint, benignisque reprehensionibus redarguta, et absque invidia interrogando respondendoque discussa: vix tandem refulget circa unumquodque prudentia atque intelligentia, ad summum omnino pro humana facultate contendens. quamobrem permultum abest, ut vir studiosus de his, quae revera digna sunt studio, scribens hominibus, se simul et sua invidiae ambiguitatique subiicere debeat. uno vero ex his sermone id intelligere licet: quando videlicet quis, alicuius scripta cernens, sive legumlatoris in legibus sive

νομοθέτου εἴτε ἐν ἄλλοις τισὶν ἄττ' οὖν, ὡς οὐκ ἦν τούτῳ ταῦτα σπουδαιότατα, εἴ πέρ ἐς αὐτὸς σπουδαῖος, κεῖται δέ που ἐν χώρᾳ τῇ καλλίστῃ τῶν τούτου· εἰ δὲ ὄντως αὐτῷ ταῦτ' ἐσπουδασμένα ἐν γράμμασιν ἐτέθη, ἐξ ἄρα δὴ οἱ ἔπειτα, θεοὶ μὲν οὔ, βροτοὶ δὲ φρένας ὤλεσαν αὐτοί.

Τούτῳ δὴ τῷ μύθῳ τε καὶ πλάνῳ ὁ ξυνεπισπόμενος εὖ εἴσεται, εἴτ' οὖν Διονύσιος ἔγραψέ τι τῶν περὶ φύσεως ἄκρων καὶ πρώτων εἴ τέ τις ἐλάττων εἴτε μείζων, ὡς οὐδὲν ἀκηκοὼς οὐδὲ μεμαθηκὼς ἦν ὑγιὲς ὧν ἔγραψε κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον· ὁμοίως γὰρ ἂν αὐτὰ ἐσέβετο ἐμοί, καὶ οὐκ ἂν αὐτὰ ἐτόλμησεν εἰς ἀναρμοσίαν καὶ ἀπρέπειαν ἐκβάλλειν. οὔτε γὰρ ὑπομνημάτων χάριν αὐτὰ ἔγραψεν· οὐδὲν γὰρ δεινόν. μή τις αὐτὸ ἐπιλάθηται, ἐὰν ἅπαξ τῇ ψυχῇ περιλάβῃ· πάντων γὰρ ἐν βραχυτάτοις κεῖται. φιλοτιμίας δὲ αἰσχρᾶς εἴ πέρ ἕνεκα, εἰθ' ὡς αὐτοῦ τιθέμενος εἰθ' ὡς παιδείας δὴ μέτοχος ὤν, ἧς οὐκ ἄξιος ἦν ἀγαπῶν δόξαν τὴν τῆς
345 μετοχῆς γενομένην. εἰ μὲν οὖν ἐκ τῆς μιᾶς συνουσίας Διονυσίῳ τοῦτο γέγονε, τάχ' ἂν εἴη· γέγονε δ' οὖν ὅπως, ἴττω Ζεύς, φησὶν ὁ Θηβαῖος. διεξῆλθον μὲν

in quibuslibet aliis aliorum, animadvertat illa non esse illi tanquam omnino seria studiosissime pertractata: si quidem sit ipse studiosus: iacent autem inter sua, in regione pulcherrima. sin autem revera ipsi haec tanquam seria studiose litteris tradita sunt, Dii quidem minime, sed homines mentem eripuerunt. hanc utique fabulam digressionemque quicunque sequetur, plane intelliget, sive Dionysius aliquid de summis et primis naturae scripserit, sive quivis alius, aut minor aut maior, nihil eum sincerum audivisse vel didicisse eorum, quae scripsit, ut mea fert opinio. alioquin pariter atque ego ipsa veneratus fuisset: neque ausus fuisset unquam temere edendo absurditati indecentiaeque subiicere. neque vero quasi in memoriae subsidium illa scripsit. non enim hac in re memoriae diffidendum, si id semel animo fuerit comprehensum. nam id totum brevissime omnium est collectum. forte vero turpi quadam ambitione id fecit, vel tanquam sua haec asserens, vel tanquam particeps disciplinae, qua indignus erat, quaerens gloriam ex participatione quaesitam. verum si ex una dumtaxat congressione id Dionysio contigit, esset id forsan concedendum. qualis autem fuit? proh Iuppiter, inquit Theba-

γὰρ ὡς εἰπόν τε ἐγὼ καὶ ἅπαξ μόνον, ὕστερον δὲ οὐ πώποτε ἔτι. ἐννοεῖν δὴ δεῖ τὸ μετὰ τοῦτο, ὅτῳ μέλει τὸ περὶ αὐτὰ γεγονὸς εὑρεῖν, ὅπῃ ποτὲ γέγονε, τίνι πότ' αἰτίᾳ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον, πλεονάκις τε οὐ διεξῆμεν· πότερον Διονύσιος ἀκούσας μόνον ἅπαξ οὕτως εἰδέναι τε οἴεται καὶ ἱκανῶς οἶδεν, εἴτε αὐτὸς εὑρὼν ἢ καὶ μαθὼν ἔμπροσθεν παρ' ἑτέρων, ἢ φαῦλα εἶναι τὰ λεχθέντα, ἢ τὸ τρίτον οὐ καθ' αὑτόν, μείζονα δέ, καὶ ὄντως οὐκ ἂν δυνατὸς εἶναι φρονήσεώς τε καὶ ἀρετῆς ζῆν ἐπιμελούμενος. εἰ μὲν γὰρ φαῦλα, πολλοῖς μάρτυσι μαχεῖται τὰ ἐναντία λέγουσιν, οἳ περὶ τῶν τοιούτων πάμπολυ Διονυσίου κυριώτεροι ἂν εἶεν κριταί· εἰ δὲ εὑρηκέναι ἢ μεμαθηκέναι, ἄξια δ' οὖν εἶναι πρὸς παιδείαν ψυχῆς ἐλευθέρας, πῶς ἂν μὴ θαυμαστὸς ὢν ἄνθρωπος τὸν ἡγεμόνα τούτων καὶ κύριον οὕτως εὐχερῶς ἠτίμασέ ποτ' ἄν; πῶς δ' ἠτίμασεν; ἐγὼ φράζοιμ' ἄν.

Οὐ πολὺν χρόνον διαλιπὼν τὸ μετὰ τοῦτο, ἐν τῷ πρόσθεν Δίωνα ἐῶν τὰ ἑαυτοῦ κεκτῆσθαι καὶ καρποῦ-

nus. percurri equidem haec illi, eo, quo dixi, modo, semelque tantum: postea vero nunquam. post haec autem considerandum est, si cui cura sit invenire eius, quod nobis circa illa accidit, causam: cur videlicet et secundo et tertio, et saepius ea non pertractavimus: utrum Dionysius, ipsis semel dumtaxat auditis, adeo sufficienter ea se scire putaverit, satisve norit, sive invenerit ipse sive ab aliis ante didicerit: an frivola, quae dicebantur, existimarit: an forte praeter haec tertium quiddam acciderit, videlicet ut ipsa haud suis aequalia viribus, sed maiora, censuerit, ac revera se minime idoneum esse, qui sub prudentiae virtutisque diligentia vivat? si enim frivola existimasse dicatur, multis certe testibus pro causa nostra contra pugnabitur, qui in rebus eiusmodi iudicandis longe maiorem quam Dionysius auctoritatem habeant. quod si invenisse vel didicisse, atque ipsa quidem digna videri, quae liberali animo in disciplinam adhibeantur: quis non id mirum putet, Dionysium sic affectum horum aliquando ducem et auctorem tam facile contempsisse? quo autem pacto contempserit, iam dicam. profecto non multo post hoc tempore patrimonium Dionis, quod prius eum libere pos-

σθαι χρήματα, τότε οὐκέτ' εἶα τοὺς ἐπιτρόπους αὐτοῦ πέμπειν εἰς Πελοπόννησον, καθά περ ἐπιλελησμένος τῆς ἐπιστολῆς παντάπασιν· εἶναι γὰρ αὐτὰ οὐ Δίωνος ἀλλὰ τοῦ υἱέος, ὄντος μὲν ἀδελφιδοῦ αὐτοῦ, κατὰ νόμους ἐπιτροπεύοντος. τὰ μὲν δὴ πεπραγμένα μέχρι τούτου ταῦτ' ἦν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, τούτων δὲ οὕτω γενομένων ἐωράκη τε ἐγὼ ἀκριβῶς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Διονυσίου φιλοσοφίας, ἀγανακτεῖν τε ἐξῆν εἴτε βουλοίμην εἴτε μή. ἦν γὰρ θέρος ἤδη τότε καὶ ἔπλοι τῶν νεῶν. ἐδόκει δὴ χαλεπαίνειν μὲν οὐ δεῖν ἐμὲ Διονυσίῳ μᾶλλον ἢ ἐμαυτῷ τε καὶ τοῖς βιασαμένοις ἐλθεῖν ἐμὲ τὸ τρίτον εἰς τὸν πορθμὸν τὸν περὶ τὴν Σκύλλαν,

ὅφρ' ἔτι τὴν ὁλοὴν ἀναμετρήσαιμι Χάρυβδιν,

λέγειν δὲ πρὸς Διονύσιον ὅτι μοι μένειν ἀδύνατον εἴη Δίωνος οὕτω προπεπηλακισμένου. ὁ δὲ παρεμυθεῖτό τε καὶ ἐδεῖτο μένειν, οὐκ οἰόμενός οἱ καλῶς ἔχειν ἐμὲ ἄγγελον αὐτὸν τῶν τοιούτων ἐλθεῖν ὅ τι τάχος· οὐ πείθων δὲ αὐτός μοι πομπὴν παρασκευάσειν ἔφη. ἐγὼ 346 γὰρ ἐν τοῖς ἀποξόλοις πλοίοις ἐμβὰς διενοούμην πλεῖν, τεθυμωμένος πάσχειν τε οἰόμενος δεῖν, εἰ διακωλυοί-

sidere fructusque inde percipere permittebat, iam vetuit omnino per eius procuratores attingi, pecuniasque, ut consueverant, ad ipsum in Peloponnesum mitti, quasi epistolae illius prorsus oblitus, quam mihi scripserat. asserebat enim res illas non Dionis esse, sed filii: qui cum esset ex sorore nepos, eum ex lege sub tutela ipsius esse. haec igitur usque ad illud tempus acta fuerunt. quae ego considerans, iam plane perspiciebam, quo pacto erga philosophiam Dionysius fuisset affectus: conturbarique licebat sive sponte sive invite. erat iam tunc aestas, et frequenter navigabatur: videbaturque mihi non tam de Dionysio quam de me ipso conquerendum, et de his, qui me impulerant, ut in artum Scyllae tertio devenirem, Charybdimque remetirer perniciosam. compulsus itaque sum Dionysio dicere, non posse me ullo modo apud se fore, Dione tam ignominiose contempto. at ille me consolabatur, rogabatque ut manerem, non putans sibi honestum, ut ego ipse tam cito horum a se factorum nuntius irem. cum vero mihi manendum persuadere non posset, ipse mihi se paraturum ait, qui et quo pacto me deferrent. ego autem in transmissoriis navigiis traiicere constitueram, omnia esse perferenda ducens, si abire me pro-

μην, ὅτιοῦν, ἐπειδὴ περιφανῶς ἠδίκουν μὲν οὐδέν, ἠδικούμην δέ. ὁ δὲ οὐδέν με τοῦ καταμένειν προσιέμενον ὁρῶν μηχανὴν τοῦ μεῖναι τὸν τότε ἔπλουν μηχανᾶται τοιάνδε τινά. τῇ μετὰ ταῦτα ἐλθὼν ἡμέρᾳ λέγει πρός με πιθανὸν λόγον. Ἐμοὶ καὶ σοὶ Δίων, ἔφη, καὶ τὰ Δίωνος ἐκποδὼν ἀπαλλαχθήτω τοῦ περὶ αὐτὰ πολλάκις διαφέρεσθαι. ποιήσω γὰρ διὰ σέ, ἔφη, Δίωνι τάδε. ἀξιῶ ἐκεῖνον ἀπολαβόντα τὰ ἑαυτοῦ οἰκεῖν μὲν ἐν Πελοποννήσῳ, μὴ ὡς φυγάδα δέ, ἀλλ' ὡς αὐτῷ καὶ δεῦρο ἔξὸν ἀποδημεῖν, ὅταν ἐκείνῳ τε καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν τοῖς φίλοις κοινῇ ξυνδοκῇ· ταῦτα δ' εἶναι μὴ ἐπιβουλεύοντος ἐμοί. τούτων δὲ ἐγγυητὰς γίγνεσθαι σέ τε καὶ τοὺς σοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ἐνθάδε Δίωνος· ὑμῖν δὲ τὸ βέβαιον ἐκεῖνος παρεχέτω. τὰ χρήματα δὲ ἃ ἂν λάβῃ, κατὰ Πελοπόννησον μὲν καὶ Ἀθήνας κεῖσθω παρ' οἷς σοὶ ἂν ὑμῖν δοκῇ, καρπούσθω δὲ Δίων, μὴ κύριος δὲ ἔστω ὑμῶν γεγενέσθαι ἀνελέσθαι. ἐγὼ γὰρ ἐκείνῳ μὲν οὐ σφόδρα πιστεύω τούτοις χρώμενον ἂν τοῖς χρήμασι δίκαιον γίγνεσθαι περὶ ἐμέ· οὐ γὰρ ὀλίγα ἔχει· σοὶ δὲ καὶ τοῖς σοῖς μᾶλλον πεπίστευκα. ὅρα δὴ ταῦτα εἴ σοι ἀρέσκει, καὶ μένε ἐπὶ τούτοις τὸν

hiberet, quippe cum manifeste ipse nulla Dionysium iniuria afficiens ab eo iniuria affectus fuissem. at ille, cum me nullo modo manere velle cognosceret, quo navigationem tunc meam impediret, talia machinatus est. postridie sermonem ad me habuit gratiosum atque probabilem. mihi et tibi, inquit, Dion Dionisque res, quatenus discordiae nostrae causam praebent, tollantur e medio. Dioni equidem tui gratia haec faciam. decerno Dionem, recipientem sua, habitare in Peloponneso, non tanquam exsulem, sed tanquam cui liceat huc proficisci, quando illi et mihi vobisque amicis communiter videatur: dummodo nullam mihi iniuriam faciat. huius autem rei fideiussores mihi fore te familiaresque tam tuos quam Dionis, qui hic habitant: Dionem quoque ipsum id vobis observaturum, sufficienter confirmare debere. pecuniae vero omnes, quas ille acceperit, in Peloponneso et Athenis deponantur, penes quos vobis videtur. harum quidem pecuniarum fructus accipiat Dion, sed ipsas tollere, nisi vobis concedentibus, nequeat. non enim confido, si pecunias susceperit, eum mihi fidem servaturum, cum non paucae futurae sint. maiorem vero tibi tuisque habeo fidem. considera igitur,

ἐνιαυτὸν τοῦτον, εἰς δὲ ὥρας ἄπιθι λαβὼν τὰ χρήματα ταῦτα· καὶ Δίων εὖ οἶδ' ὅτι πολλὴν χάριν ἕξει σοι διαπραξαμένῳ ταῦτα ὑπὲρ ἐκείνου. Τοῦτον δὴ ἐγὼ τὸν λόγον ἀκούσας ἐδυσχέραινον μέν, ὅμως δὲ βουλευσάμενος ἔφην εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐτῷ περὶ τούτων τὰ δόξαντα ἀπαγγελεῖν. ταῦτα ξυνεθέμεθα τότε. ἐβουλευόμην δὴ τὸ μετὰ ταῦτα κατ' ἐμαυτὸν γενόμενος, μάλα συγκεχυμένος· πρῶτος δ' ἦν μοι τῆς βουλῆς ἡγούμενος ὅδε λόγος. φέρε, εἰ διανοεῖται τούτων μηδὲν ποιεῖν Διονύσιος ὧν φησίν, ἀπελθόντος δ' ἐμοῦ ἐὰν ἐπιξέλλῃ Δίωνι πιθανῶς αὐτός τε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν αὐτοῦ, διακελευόμενος ἃ νῦν πρὸς ἐμὲ λέγει, ὡς αὐτοῦ μὲν ἐθέλοντος, ἐμοῦ δὲ οὐκ ἐθελήσαντος ἃ προὐκαλεῖτό με δρᾶν, ἀλλ' ὀλιγωρήσαντος τῶν ἐκείνου τὸ παράπαν πραγμάτων. πρὸς δὲ καὶ τούτοισιν ἔτι μηδ' ἐθέλῃ με ἐκπέμπειν, αὐτὸς τῶν ναυκλήρων μηδενὶ προστάττων, ἐνδείξηται δὲ πᾶσι ῥᾳδίως ὡς ἀβου-
347 λῶν ἐμὲ ἐκπλεῖν, ἆρά τις ἐθελήσει με ἄγειν ναύτης ὁρμώμενον ἐκ τῆς Διονυσίου οἰκίας; (ᾤκουν γὰρ δὴ πρὸς τοῖς ἄλλοισι κακοῖς ἐν τῷ κήπῳ τῷ περὶ τὴν οἰκίαν, ὅθεν οὐδ' ἂν ὁ θυρωρὸς ἤθελέ με ἀφεῖναι μὴ

an tibi haec placeant, maneque horum gratia hic annum: quo peracto, susceptis his pecuniis, abibis. Dionem equidem scio magnam tibi gratiam habiturum, cum haec sibi perfeceris. cum igitur haec audissem, quamquam aegre omnino ferebam, respondi tamen hac in re me consultaturum: tempusque respondendi in crastinum sumpsi. atque in hoc consentientes tunc discessimus. consultabam itaque posthac ipse mecum, valde quidem ambiguus. occurrebat autem, quasi consilii dux, prima mihi eiusmodi ratio. age utique, etsi Dionysius nihil eorum, quae promittit, servare cogitat, si tamen abeunte me per se ac per amicos probabiliter ad Dionem scribat, quae nunc mihi dicit, Se quidem obtulisse ultro, me vero noluisse resque suas penitus neglexisse. praeterea his addebam: si Dionysius me nolens dimittere, ideoque navigium nautasque non det, immo facile cunctis significet velle me ipso nolente discedere: quisnam me navi asportare ex aedibus ipsis Dionysii audeat? habitabam equidem, ne quid deesset incommodi, in ipsis, qui circa aedes erant, hortis: unde

πεμφθείσης αὐτῷ τινὸς ἐντολῆς παρὰ Διονυσίου.) ἂν δὲ περιμείνω τὸν ἐνιαυτόν, ἔξω μὲν Δίωνι ταῦτα ἐπιστέλλειν, ἐν οἷς τ' αὖ εἰμὶ καὶ ἃ πράττω. καὶ ἐὰν μὲν δὴ ποιῇ τι Διονύσιος ὧν φησίν, οὐ παντάπασιν ἔξαι μοι καταγελάστως πεπραγμένα· τάλαντα γὰρ ἴσως ἐστὶν οὐκ ἔλαττον, ἂν ἐπιμῇ τις ὀρθῶς, ἑκατὸν ἡ Δίωνος οὐσία· ἂν δ' οὖν γίγνηται τὰ νῦν ὑποφαίνοντα, οἷα εἰκὸς αὐτὰ γίγνεσθαι, ἀπορῶ μὲν ὅ τι χρήσομαι ἐμαυτῷ, ὅμως δὲ ἀναγκαῖον ἴσως ἐνιαυτόν γ' ἔτι πονῆσαι καὶ ἔργοις ἐλέγξαι πειρᾶσθαι τὰς Διονυσίου μηχανάς. ταῦτά μοι δόξαντα ἐς τὴν ὑστεραίαν εἶπον πρὸς Διονύσιον ὅτι δέδοκταί μοι μένειν· ἀξιῶ μήν, ἔφην, μὴ κύριον ἡγεῖσθαί σε Δίωνος ἐμέ, πέμπειν δὲ μετ' ἐμοῦ σὲ παρ' αὐτὸν γράμματα τὰ νῦν δεδογμένα δηλοῦντα, καὶ ἐρωτᾷν εἴτε ἀρκεῖ ταῦτα αὐτῷ, καὶ εἰ μή, βούλεται δὲ ἄλλ' ἄττα καὶ ἀξιοῖ, καὶ ταῦτα ἐπιστέλλειν ὅτι τάχιστα, σὲ δὲ νεωτερίζειν μηδέν πω τῶν περὶ ἐκεῖνον. ταῦτ' ἐρρήθη, ταῦτα ξυνωμολογήσαμεν, ὡς νῦν εἴρηται σχεδόν. ἐξέπλευσε δὴ τὰ πλοῖα μετὰ τοῦτο, καὶ οὐκέτι μοι δυνατὸν ἦν πλεῖν, ὅτε δή μοι καὶ Διονύ-

ne ianitor quidem, nisi iubente Dionysio, egredi permisisset. quod si annum permansero, habeo equidem, quod Dioni significem notumque faciam, in quibus sim constitutus quidve agam. ac si Dionysius nonnihil eorum, quae promittit, servaverit, opera tolerantiaque haec mea non omnino deridenda videbitur. patrimonium namque Dionis non pauciorum quam centum talentorum, si quis recte aestimare velit, censebitur. at vero si ita res cadant, ut eas verisimile est casuras, quo me vertam, nescio. verumtamen forte necesse est me annum adhuc tolerantem machinationes Dionysii re ipsa pro viribus redarguere. cum ita mecum consultavissem, sequenti mox die ad Dionysium retuli, videri mihi manendum esse: sed addidi, ne existimaret me posse apud Dionem prorsus omnia quasi dominum, ideoque operae pretium esse, ut una mecum ipse quoque ad eum scriberet, significans haec nostra consilia, atque interrogans, utrum sibi haec satisfaciant necne, et nunquid aliud praeter ea quiddam exigat. idque quamprimum inquam scribendum esse: interea vero nihil in re Dionis ab eo novi esse tentandum. haec inter nos dicta sunt. in his ferme, ut nunc dico, convenimus. post haec autem, cum iam naves abiissent ideoque nulla mihi foret ulterius navigandi

σιος ἐμνήσθη λέγων ὅτι τὴν ἡμίσειαν τῆς οὐσίας εἶναι δέοι Διώνος, τὴν δ' ἡμίσειαν τοῦ υἱέος· ἔφη δὴ πωλήσειν αὐτήν, πραθείσης δὲ τὰ μὲν ἡμίσεα ἐμοὶ δώσειν ἄγειν, τὰ δ' ἡμίσεα τῷ παιδὶ καταλείψειν αὐτοῦ· τὸ γὰρ δὴ δικαιότατον οὕτως ἔχειν. πλησιεὶς δ' ἐγὼ τῷ λεχθέντι πάνυ μὲν ᾤμην γελοῖον εἶναί τι λέγειν ἔτι, ὅμως δ' εἶπον ὅτι χρείη τὴν παρὰ Διώνος ἐπιμέλειαν περιμένειν ἡμᾶς καὶ ταῦτα πάλιν αὐτὰ ἐπεστέλλειν. ὁ δὲ ἐξῆς τούτοις πάνυ νεανικῶς ἐπώλει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πᾶσαν, ὅπῃ τε καὶ ὅπως ἤθελε καὶ οἷς τισί, πρὸς ἐμὲ δὲ οὐδὲν ὅλως ἐφθέγγετο περὶ αὐτῶν, καὶ μὴν ὡςαύτως ἐγὼ πρὸς ἐκεῖνον αὖ περὶ τῶν Διώνος πραγμάτων οὐδὲν ἔτι διελεγόμην· οὐδὲν γὰρ ἔτι πλέον ᾤμην ποιεῖν.

Μέχρι μὲν δὴ τούτων ταύτῃ μοι βεβοηθημένον ἐγεγόνει φιλοσοφίᾳ καὶ φίλοις· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐξῶ-
548 μεν ἐγὼ καὶ Διονύσιος, ἐγὼ μὲν βλέπων ἔξω, καθάπερ ὄρνις ποθῶν ποθὲν ἀναπτέσθαι, ὁ δὲ διαμηχανώμενος τίνα τρόπον ἀνασοβήσοι με μηδὲν ἀποδοὺς τῶν Διώνος· ὅμως δὲ ἔφαμεν ἑταῖροί γε εἶναι πρὸς πᾶσαν Σικελίαν. τῶν δὴ μισθοφόρων τοὺς πρεσβυτέ-

facultas: Dionysius, quasi nonnihil praetermissi reminiscens, Dimidia, inquit, bonorum Dionis pars pro filio iure manere debet, dimidia vero ad Dionem mitti. hanc ergo vendi curabo. qua vendita, pecuniarum dimidium tibi tradam, quod ad Dionem perferatur: reliqua vero pars penes nos pro filio reservabitur. ita enim ius ipsum exigit. his ego illius dictis percussus, ridiculum putavi amplius ea de re loqui. dixi tamen decere nos exspectare a Dione responsum, atque rursus haec ipsa ad illum rescribere. at ille post nimis audacter patrimonium Dionis totum, quanto libuit pretio, et quo pacto haec et quibus placuit, vendidit. mihi vero ea de re verbum omnino fecit nullum. at ego similiter posthac de re Dionis nihil ulterius locutus sum, quippe cum nihil amplius me profecturum existimarem. hactenus hac ratione et philosophiae et amicis auxilium praestiti. post haec autem ego et Dionysius ita viximus, ut ego quidem semper extra spectarem, quasi avis quaedam alicunde cupiens evolare: ille vero assidue, quo pacto me cohiberet, machinaretur, de rebus quidem Dionis concedens nihil. in ceteris tamen negotiis per universam Siciliam amicos inter nos esse fatebamur. eo autem tempore Dionysius

ρους Διονύσιος ἐπεχείρησεν ὀλιγομισθοτέρους ποιεῖν παρὰ τὰ τοῦ πατρὸς ἔθη, θυμωθέντες δὲ οἱ στρατιῶται ξυνελέγησαν ἀθρόοι καὶ οὐκ ἔφασαν ἐπιτρέψειν. ὁ δ' ἐπεχείρει βιάζεσθαι πλείσας τὰς τῆς ἀκροπόλεως πύλας, οἱ δ' ἐφέροντο εὐθὺς πρὸς τὰ τείχη, παιωνά τινα ἀναβοήσαντες βάρβαρον καὶ πολεμικόν· οὕτω δὴ περιδεὴς Διονύσιος γενόμενος ἅπαντα συνεχώρησε καὶ ἔτι πλείω τοῖς τότε συλλεχθεῖσι τῶν πελταστῶν. λόγος δή τις ταχὺ διῆλθεν ὡς Ἡρακλείδης αἴτιος εἴη γεγονὼς πάντων τούτων. ὃν ἀκούσας ὁ μὲν Ἡρακλείδης ἐκποδὼν αὐτὸν ἔσχεν ἀφανῆ, Διονύσιος δὲ ἐζήτει λαβεῖν. ἀπορῶν δέ, Θεοδότην μεταπεμψάμενος εἰς τὸν κῆπον· ἔτυχον δ' ἐν τῷ κήπῳ καὶ ἐγὼ τότε περιπατῶν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα οὔτ' οἶδα οὔτ' ἤκουον διαλεγομένων· ἃ δὲ ἐναντίον εἶπε Θεοδότης ἐμοῦ πρὸς Διονύσιον, οἶδά τε καὶ μέμνημαι. Πλάτων, γὰρ ἔφη, Διονύσιον ἐγὼ πείθω τουτονί, ἐὰν ἐγὼ γένωμαι δεῦρο Ἡρακλείδην νομίσαι δυνατὸς ἡμῖν εἰς λόγους περὶ τῶν ἐγκλημάτων αὐτῷ τῶν νῦν γεγονότων, ἂν ἄρα μὴ δόξῃ δεῖν αὐτὸν οἰκεῖν ἐν Σικελίᾳ, τόν τε υἱὸν λαβόντα καὶ τὴν γυναῖκα ἀξιῶ εἰς Πελοπόννησον ἀποπλεῖν, οἰκεῖν τε

veteranis militibus stipendia minuere tentavit, praeter parentis consuetudinem. irati vero milites in unum convenerunt, neque id se toleraturos comminabantur. itaque ille, clausis arcis ipsius portis, coërcere illos conabatur. at illi repente adventarunt ad moenia, clamorem quendam barbarum ac bellicum attollentes. quo metu conterritus Dionysius cuncta illis consueta, atque etiam plura, confluentibus illis concessit. rumor autem fuit Heraclidem tumultus omnis causam exstitisse. quod Heraclides quidem praesentiens clam fugam arripuit. Dionysius vero, cum illum capere affectaret neque inveniret, Theodotem ad se in hortos accersivit. eram forte tunc et ipse in hortis perambulans. cetera quidem, quae inter illos tractata sunt, neque scio neque, dum colloquerentur, audivi: sed quae me praesente inquit Dionysio Theodotes, et novi et memini. O Plato, ait, Dionysio suadeo huic, si Heraclidem huc adducere potero, criminibus in se delatis responsurum: ac si nolit deinde eum Dionysius in Sicilia permanere, saltem permittat uxorem filiumque suscipere atque in Peloponnesum abire, ibique habitare, nihil ibi molientem

βλάπτοντα μηδὲν Διονύσιον ἐκεῖ, καρπούμενον δὲ τὰ ἑαυτοῦ. μετεπεμψάμην μὲν οὖν καὶ πρότερον αὐτόν, μεταπέμψομαι δὲ καὶ νῦν, ἄν τ' οὖν ἀπὸ τῆς προτέρας μεταπομπῆς ἄν τε καὶ ἀπὸ τῆς νῦν ὑπακούσῃ μοι. Διονύσιον δὲ ἀξιῶ καὶ δέομαι, ἄν τις ἐντυγχάνῃ Ἡρακλείδῃ ἐάν τ' ἐν ἀγρῷ ἐάν τ' ἐνθάδε, μηδὲν ἄλλο αὐτῷ φλαῦρον γίγνεσθαι, μεταξῆναι δ' ἐκ τῆς χώρας, ἕως ἂν ἄλλο τι Διονυσίῳ δόξῃ. ταῦτα, ἔφη, συγχωρεῖς; λέγων πρὸς τὸν Διονύσιον. Συγχωρῶ· μηδ' ἂν πρὸς τῇ σῇ, ἔφη, φανῇ οἰκίᾳ, παίσεσθαι φλαῦρον μηδὲν παρὰ τὰ νῦν εἰρημένα. Τῇ δὴ μετὰ ταύτην τὴν ἡμέραν δείλης Εὐρύβιος καὶ Θεοδότης προσηλθέτην μοι σπουδῇ τεθορυβημένω θαυμαστῶς, καὶ ὁ Θεοδότης λέγει, Πλάτων, ἔφη, παρῆσθα χθὲς οἷς περὶ Ἡρακλείδου Διονύσιος ὡμολόγει πρὸς ἐμὲ καὶ σέ; Πῶς δὲ οὔκ; ἔφην. Νῦν τοίνυν, ἦ δ' ὅς, περιθέουσι πελτασταὶ λαβεῖν Ἡρακλείδην ζητοῦντες, ὁ δὲ εἶναί πῃ ταύτῃ
349 κινδυνεύει. ἀλλ' ἡμῖν, ἔφη, συνακολούθησον πρὸς Διονύσιον ἁπάσῃ μηχανῇ. Ὡιχόμεθα οὖν καὶ εἰσήλθομεν παρ' αὐτόν, καὶ τῷ μὲν ἑξάτην σιγῇ δακρύοντε, ἐγὼ δὲ εἶπον Οἶδε πεφόβηνται μή τι σὺ παρὰ τὰ

contra Dionysium et bonorum, quae hic possidet, fructus percipientem. hac ergo fiducia Heraclidem iam vocavi atque iterum vocabo. sive igitur ex prima vocatione sive ex secunda huc ille venerit. cum Dionysio constituebam rogabamque, ne quid mali Heraclidi inferatur vel extra urbem vel in urbe: tantum vero, si videbitur, extra fines mittatur, donec aliter Dionysio videatur. haec, inquit, o Dionysi, concedisne? concedo, respondit: neque etiam, si quando in aedibus tuis appareat, aliud quicquam mali esse passurum. sequenti vero die in ipso crepusculo Eurybius et Theodotes ad me mirum in modum perterriti convolarunt. confestimque Theodotes, O Plato, inquit, affuisti heri conditionibus, in quibus de Heraclide Dionysius mecum tecumque convenit. affui, inquam. at ille, nunc, inquit, discurrunt satellites ad Heraclidem comprehendendum: atque periculum est, ne ille prope alicubi sit. sequere ergo nobiscum omni studio ad Dionysium. ivimus itaque: et ingressi ad ipsum, illi quidem silentio stabant lacrimantes. ego vero inquam, verentur hi, Dionysi, ne tu, con-

χθὲς ὡμολογημένα ποιήσῃς περὶ Ἡρακλείδην νεώτερον· δοκεῖ γάρ μοι ταύτῃ πῃ γεγονέναι φανερὸς ἀποτετραμμένος. Ὁ δὲ ἀκούσας ἀνεφλέχθη τε καὶ παντοδαπὰ χρώματα ἦκεν, οἷα ἂν θυμούμενος ἀφείη. προσπεσὼν δ' αὐτῷ ὁ Θεοδότης, λαβόμενος τῆς χειρός, ἐδάκρυσέ τε καὶ ἱκέτευε μηδὲν τοιοῦτον ποιεῖν. ὑπολαβὼν δ' ἐγὼ παραμυθούμενος, Θάῤῥει, Θεοδότα, ἔφην· οὐ γὰρ τολμήσει Διονύσιος παρὰ τὰ χθὲς ὡμολογημένα ἄλλα ποτὲ δρᾶν. Καὶ ὃς ἐμβλέψας μοι καὶ μάλα τυραννικῶς, Σοί, ἔφη, ἐγὼ οὔ τέ τι σμικρὸν οὔτε μέγα ὡμολόγησα. Νὴ τοὺς θεούς, ἦν δ' ἐγώ, σύ γε ταῦτα ἃ σοῦ νῦν οὗτος δεῖται μὴ ποιεῖν. Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἀποστρεφόμενος ᾠχόμην ἔξω. τὸ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν ἐκυνήγει τὸν Ἡρακλείδην, Θεοδότης δὲ ἀγγέλους πέμπων Ἡρακλείδῃ φεύγειν διεκελεύετο. ὁ δὲ ἐκπέμψας Τισίαν καὶ πελταστὰς δώκειν ἐκέλευε· φθάνει δέ, ὡς ἐλέγετο, Ἡρακλείδης εἰς τὴν Καρχηδονίων ἐπικράτειαν ἐκφυγὼν ἡμέρας σμικρῷ τινὶ μέρει. Τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἡ πάλαι ἐπιβουλὴ Διονυσίῳ τοῦ μὴ ἀποδοῦναι τὰ Δίωνος χρήματα ἔδοξεν ἔχθρας λόγον ἔχειν ἂν πρός

tra quam heri convenerit, novi quicquam agas adversus Heraclidem, nam videtur ille mihi prope alicubi divertisse manifesteque adesse. Dionysius vero his auditis exarsit in iras, in variosque se mutavit colores, quales ira consuevit afferre. et Theodotes, apud pedes eius procumbens, manu eius apprehensa multis cum lacrimis, ne quid tale faceret, deprecabatur. tunc ego sermonem suscipiens, eum consolaturus, Bono sis animo, inquam, o Theodotes. non enim aliter facere audet Dionysius, quam heri promisit. at Dionysius, tyrannico nimium vultu me intuitus, tibi, inquit, promisi nihil, sive magnum sive parvum. immo vero per Deos, inquam, promisisti, non facturum te haec ipsa, quae nunc ne facias iste deprecatur. haec ego locutus egredior. post haec Dionysius quidem Heraclidem capere conabatur: Theodotes autem haec per nuntios illi significans, ut fugam arriperet, admonuit. miserat quidem Dionysius et Tisiam quendam cum satellitibus, iubens passim Heraclidem insequi. sed ille, ut fertur, anticipans, et parvo quodam diei spatio satellites devitans, intra Carthaginensium fines se recepit. iam vero ex inimicitiis contra me exortis probabilem Dionysius occasionem, quam per insidias diu captaverat, ne videlicet ad Dionem pecuniae mitte-

με πιθανόν, καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐκπέμπει με, εὑρὼν πρόφασιν ὡς τὰς γυναῖκας ἐν τῷ οἴκῳ ἐν ᾧ κατῴκουν ἐγὼ δέοι θῦσαι θυσίαν τινὰ δεχήμερον· ἔξω δή με παρ' Ἀρχιδήμῳ προσέταττε τὸν χρόνον τοῦτον μεῖναι. ὄντος δ' ἐμοῦ ἐκεῖ Θεοδότης μεταπεμψάμενός με πολλὰ περὶ τῶν τότε πραχθέντων ἠγανάκτει καὶ ἐμέμφετο Διονυσίῳ. ὁ δ' ἀκούσας ὅτι παρὰ Θεοδότην εἴην εἰσεληλυθώς, πρόφασιν αὖ ταύτην ἄλλην τῆς πρὸς ἐμὲ διαφορᾶς ποιούμενος, ἀδελφὴν τῆς πρόσθεν, πέμψας τινὰ ἠρώτα με εἰ ξυγγενοίμην ὄντως μεταπεμψαμένου με Θεοδότου. κἀγὼ Παντάπασιν ἔφην· ὁ δέ, Ἐπίλευε τοίνυν, ἔφη, σοὶ φράζειν ὅτι καλῶς οὐδαμῇ ποιεῖς Δίωνα καὶ τοὺς Δίωνος φίλους ἀεὶ περὶ πλείονος αὐτοῦ ποιούμενος. ταῦτ' ἐρρήθη, καὶ οὐκέτι μετεπέμψατό με εἰς τὴν οἴκησιν πάλιν, ὡς ἤδη σαφῶς Θεοδότου μὲν ὄντος μου καὶ Ἡραπλείδου φίλου, αὐτοῦ δ' ἐχθροῦ, καὶ οὐκ εὐνοεῖν ᾤετό με, ὅτι Δίωνι τὰ χρήματα ἔρρει παντελῶς. ἦκουν δὴ τὸ μετὰ τοῦτο ἔξω τῆς ἀκροπόλεως ἐν τοῖς μισθοφόροις. προσιόντες δέ μοι ἄλλοι τε καὶ οἱ τῶν ὑπηρεσιῶν ὄντες Ἀθήνηθεν, ἐμοὶ πολῖται, ἀπήγγελλον

rentur, assecutus fuisse videtur. ac primum quidem ex arce me emisit, occasionem praeferens, quod mulieres sacra decem dierum in quibus habitabam hortis essent facturae. itaque me per eos dies extra arcem apud Archidemum manere iussit. interea Theodotes, me ad se vocans, multa circa ea, quae tunc facta erant, de Dionysio conquestus est. Dionysius vero, cum audisset ad Theodotem me profectum fuisse, nactus et hanc rursus occasionem contra me odii, priori similem, misit ad me, qui percontaretur, nunquid apud Theodotem vocatus aliquando fuissem. atque ego adfuisse libere confessus sum. tunc ille, Iussit ergo, inquit, Dionysius me tibi edicere, non recte facere te, quod Dionem Dionisque amicos pluris quam ipsum semper aestimes. haec dicta fuerunt: nec unquam posthac me in suas aedes vocavit, quasi manifeste Theodotis Heraclidisque amicum, sibi vero inimicum, ac propterea infensum, quod res Dionis iam omnino perissent. habitabam deinde extra arcem inter milites mercede conductos. adeuntes vero me et alii quidam et ministrorum aliqui, Athenienses patria, significarunt calumnias adver-

ὅτι διαβεβλημένος εἴην ἐν τοῖς πελταστικοῖς καί μοί τινες ἀπειλοῖεν, εἴ που λήψοιντό με, διαφθερεῖν. μηχανῶμαι δή τινα τοιάνδε σωτηρίαν. πέμπω παρ' Ἀρχύτην καὶ τοὺς ἄλλους φίλους εἰς Τάραντα, φράζων ἐν οἷς ὢν τυγχάνω· οἱ δὲ πρόφασίν τινα πρεσβείας ποριζάμενοι παρὰ τῆς πόλεως πέμπουσι τριακόντορόν τε καὶ Λαμίσκον αὐτῶν ἕνα, ὃς ἐλθὼν ἐδεῖτο Διονυσίου περὶ ἐμοῦ, λέγων ὅτι βουλοίμην ἀπιέναι, καὶ μηδαμῶς ἄλλως ποιεῖν. ὁ δὲ ξυνωμολόγησε καὶ ἀπέπεμψεν ἐφόδια δούς· τῶν Δίωνος δὲ χρημάτων οὔτ' ἐγώ τι ἀπῄτουν οὔ τέ τις ἀπέδωκεν.

Ἐλθὼν δὲ εἰς Πελοπόννησον εἰς Ὀλυμπίαν, Δίωνα καταλαβὼν θεωροῦντα, ἤγγελλον τὰ γεγονότα. ὁ δὲ τὸν Δία ἐπιμαρτυράμενος εὐθὺς παρήγγελλεν ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκείοις καὶ φίλοις παρασκευάζεσθαι τιμωρεῖσθαι Διονύσιον, ἡμᾶς μὲν ξεναπατίας χάριν, οὕτω γὰρ ἔλεγέ τε καὶ ἐνόει, αὐτὸν δ' ἐκβολῆς ἀδίκου καὶ φυγῆς. ἀκούσας δ' ἐγὼ τοὺς μὲν φίλους παρακαλεῖν αὐτὸν ἐκέλευον, εἰ βούλοιντο· ἐμὲ δ', εἶπον ὅτι, σὺ μετὰ τῶν ἄλλων βίᾳ τινὰ τρόπον σύσσιτον καὶ συνέξιον καὶ κοινωνὸν ἱερῶν Διονυσίῳ ἐποίησας, ὃς ἴσως

sus me inter milites fuisse diffusas: praeterea quosdam comminatos esse, sicubi me nanciscantur, interfecturos. excogito igitur evasionem eiusmodi. mitto Tarentum ad Archytam aliosque amicos, significans, in quo essem discrimine constitutus. illi vero, occasionem quandam legationis patriae nomine excogitantes, Salmiscum, eorum unum, una cum navi ordinis triginta remorum mittunt. qui veniens ad Dionysium rogavit, ut me omnino pro voluntate mea salvum abire permitteret. ille autem assensus me dimisit, commeatum praebens. pecunias vero Dionis neque ego petii neque quisquam dedit. post haec cum in Peloponnesum pervenissem, ibique offendissem Dionem ludos spectantem Olympicos, quae facta fuerant, enarravi. ille vero, Iovem testatus, statim mihi meisque propinquis et amicis edixit se poenas a Dionysio exacturum, tum quod me illic hospitem decepisset, (sic enim ille et dixit et sensit) tum quod ipsum iniuste admodum expulisset. haec ego audiens suasi, ut ad haec, si videretur, amicos alios convocaret. me autem, quoniam et sua et aliorum opera quasi violenta impulisset in Dionysii familiaritatem, hebi-

ἡγεῖτο διαβαλλόντων πολλῶν ἐπιβουλεύειν ἐμὲ μετὰ σοῦ ἑαυτῷ καὶ τῇ τυραννίδι, καὶ ὅμως οὐκ ἀπέκτεινεν, ἠδέσθη δέ. οὔκουν ἥλιόν γε ἔγωγε συμπολεμεῖν ἔτι σχεδὸν οὐδενί, κοινός τε ὑμῖν εἰμί, ἄν ποτέ τι πρὸς ἀλλήλους δεχθέντες φιλίας ἀγαθόν τι ποιεῖν βουλήθητε· κακὰ δὲ ἕως ἂν ἐπιθυμῆτε, ἄλλους παραπαλεῖτε. ταῦτα εἶπον μεμισηκὼς τὴν περὶ Σικελίαν πλάνην καὶ ἀτυχίαν. ἀπειθούντες δὲ καὶ οὐ πειθόμενοι ταῖς ὑπ' ἐμοῦ διαλήξεσι πάντων τῶν νῦν γεγονότων κακῶν αὐτοὶ αἴτιοι ἐγένοντο αὑτοῖς, ὧν, εἰ Διονύσιος ἀπέδωκε τὰ χρήματα Δίωνι ἢ καὶ παντάπασι κατήλλαγη, οὐκ ἂν ποτε ἐγένετο οὐδέν, ὅσα γε δὴ τἀνθρώπινα· Δίωνα γὰρ ἐγὼ καὶ τῷ βούλεσθαι καὶ τῷ δύνασθαι κατεῖχον ἂν ῥᾳδίως. νῦν δὲ ὁρμήσαντες ἐπ' ἀλλήλους κακῶν πάντα ἐμπεπλήκασι. καί τοι τήν γε αὐτὴν Δίωνα εἶχε
351 βούλησιν ἣν περ ἂν ἐγὼ φαίην δεῖν ἐμὲ καὶ ἄλλον, ὅς τις μέτριος, περί τε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ φίλων καὶ περὶ πόλεως τῆς αὐτοῦ διανοοῖτ' ἂν εὐεργετῶν ἐν δυνάμει καὶ τιμαῖσι γενέσθαι τὰ μέγιστα ἐν ταῖς

tationis, victus, sacrorum communione astrictum, putaret quasi medium quendam aequumque utrinque esse debere, praesertim cum iamdiu multis apud Dionysium me calumniantibus, quasi tecum ipsi tyrannidique eius insidiantem, ipse non occiderit quidem, sed reveritus sit. ad haec aetatem meam rebus bellicis ineptam esse addidi: simulque medium quendam me inter eos esse, si quando conciliatore quodam opus sit, qui resarcire optantibus amicitiam possit. quamdiu vero odiis certabitis, ad haec tanquam propugnatores alios advocabitis. haec ego inquam, perosus errorem fortunamque in Sicilia mihi adversam. quoniam vero illi rationibus meis non obtemperaverunt, omnium, quae secuta sunt, malorum ipsimet sibi causam praebuere. profecto si Dionysius res Dioni suas restituisset, vel potius si omnino placatus fuisset, nihil prout conditio fert humana, accidisset adversi. nam Dionem quidem pro voluntate mea et consilio et auctoritate facile continuissem. contra vero nunc in se invicem impetum facientes omnia calamitatibus implevere. Dion certe eandem habebat voluntatem, quam ego dicerem et mihi et aliis, quicumque moderati sunt, habendam esse: videlicet ut potestas vel propria vel amicorum vel civitatis optetur, quo in ipsis honoribus et potentiis quis constitutus, praesertim in maximis, se

μεγίσαις. ἔξι δὲ οὐκ ἄν τις πλούσιον ἑαυτὸν ποιήσῃ, καὶ ἑταίρους καὶ πόλιν ἐπιβουλεύσας καὶ ξυνωμότας συναγαγών, πένης ὢν καὶ ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν, ὑπὸ δειλίας τῆς πρὸς τὰς ἡδονὰς ἡττημένος, εἶτα τοὺς τὰς οὐσίας κεκτημένους ἀποκτείνας, ἐχθροὺς καλῶν τούτους, διαφορῇ τὰ τούτων χρήματα καὶ τοῖς συνεργοῖς τε καὶ ἑταίροις παρακελεύηται ὅπως μηδεὶς αὐτῷ ἐγκαλεῖ πένης φάσκων εἶναι· ταὐτὸν δὲ καὶ τὴν πόλιν ἂν οὕτω τις εὐεργετῶν τιμᾶται ὑπ' αὐτῆς, τοῖς πολλοῖς τὰ τῶν ὀλίγων ὑπὸ ψηφισμάτων διανέμων, ἢ μεγάλης προεξὼς πόλεως καὶ πολλῶν ἀρχούσης ἐλαττόνων τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὰ τῶν σμικροτέρων χρήματα διανέμῃ μὴ κατὰ δίκην. οὕτω μὲν γὰρ οὔτε Δίων οὔτε ἄλλος ποτὲ οὐδεὶς ἐπὶ δύναμιν ἑκὼν εἶσιν ἀλιτηριώδη ἑαυτῷ τε καὶ γένει εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, ἐπὶ πολιτείαν δὲ καὶ νόμων κατασκευὴν τῶν δικαιοτάτων τε καὶ ἀρίστων, οὗ τι δι' ὀλιγίστων θανάτων καὶ φυγῶν γιγνομένην. ἃ δὴ Δίων νῦν πράττων, προτιμήσας τὸ πάσχειν ἀνόσια τοῦ δρᾶσαι πρότερον, διευλαβούμενος δὲ μὴ παθεῖν, ὅμως ἔπταισεν ἐπ' ἄκρον ἐλθὼν τοῦ περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν, θαυμαστὸν παθὼν οὐδέν. ὅσιος γὰρ ἄνθρω-

et suos et patriam beneficiis iustis afficiat. neque vero id fit, si quis ad id dumtaxat incumbat, ut divitiis se amicosque, et, ut libet, aerarium expleat per insidias crudeliumque coniurationes; ipse pauper videlicet, impotens se continere, sed prae animi angustia voluptatibus succumbens: praeterea opulentos homines, tanquam inimicos decernens, trucidet, rapiatque pecunias: atque interea sociis familiaribusque edicat, sibi quidem in his, cum sit egenus, succensendum non esse. eodem modo, si quis similiter civitatem suam beneficiis afficiens honoretur ab ipsa, dum multis res paucorum civium per sua decreta distribuit: vel si quis magnae praesidens civitati, pluribus minoribusque civitatibus imperanti, pecunias minorum civitatum iniuste attribuat suae. hoc enim pacto neque Dion neque alius unquam sponte sua ad potentiam progreditur, perniciosam et sibi et posteris perpetuo futuram. prudens vero ad constituendam accedit rempublicam, legesque condendas iustissimas atque optimas: et id quidem absque caedibus expulsionibusque civilibus. quae modo cum ageret Dion, constituens pati profana potius quam facere, cavens quoque ne ipse pateretur, cecidit tamen, cum iam ad summum superandorum hostium pervenisset. neque mirum alicui, quod ac-

πος ἀνοσίων πέρι, σώφρων τε καὶ ἔμφρων, τὸ μὲν ὅλον οὐκ ἄν ποτε διαψευσθείη τῆς ψυχῆς τῶν τοιούτων πέρι, κυβερνήτου δὲ ἀγαθοῦ πάθος ἂν ἴσως οὐ θαυμαστὸν εἰ πάθοι, ὃν χειμὼν μὲν ἐσόμενος οὐκ ἂν πάνυ λάθοι, χειμώνων δὲ ἐξαίσιον καὶ ἀπροσδόκητον μέγεθος λάθοι τ' ἂν καὶ λαθὸν καταλύσειε βίᾳ. ταὐτὸν δὴ καὶ Δίωνα ἔσφηλε· κακοὶ μὲν γὰρ ὄντες αὐτὸν σφόδρα οὐκ ἔλαθον οἱ σφήλαντες, ὅσον δὲ ὕψος ἀμαθίας εἶχον καὶ τῆς ἄλλης μοχθηρίας τε καὶ λαιμαργίας, ἔλαθον, ᾧ δὴ σφαλεὶς κεῖται, Σικελίαν πένθει περιβαλὼν μυρίῳ.

Τὰ δὴ μετὰ τὰ νῦν ῥηθέντα ἃ ξυμβουλεύω, σχεδὸν εἴρηταί τέ μοι καὶ εἰρήσθω· ὧν δ' ἐπανέλαβον ἕνεκα τὴν εἰς Σικελίαν ἄφιξιν τὴν δευτέραν, ἀναγκαῖον εἶναι ἔδοξέ μοι ῥηθῆναι δεῖν διὰ τὴν ἀτοπίαν καὶ ἀλογίαν τῶν γενομένων. εἰ δ' ἄρα τινὶ νῦν ῥηθέντα εὐλογώτερα ἐφάνη καὶ προφάσεις πρὸς τὰ γενόμενα ἱκανὰς ἔχειν ἔδοξέ τῳ, μετρίως ἂν ἡμῖν καὶ ἱκανῶς εἴη τὰ νῦν εἰρημένα.

cidit Dioni, videri debet. pium enim virum temperatumque et prudentem omnino quidem in rebus eiusmodi impii nunquam fallunt. sed neque mirandum est, si idem ipsi, quod probo gubernatori, forsan acciderit: quem futura tempestas haud admodum latet, sed insueta et iccirco improvisa tempestatum magnitudo latere potest ac vi latendo submergere. hoc utique modo Dionem sors aliquantum fefellisse videtur. quod enim mali essent, eum non latebat: quamvis, quam profunda esset in eis inscitia et iniquitas voracitasque, latuerit. qua quidem in re deceptus occubuit, Siciliam incredibili dolori subiiciens. quae igitur post haec, quae narrata sunt, vobis consulo, hactenus quidem dicta sint. quibus autem de causis ipse in Siciliam quasi compulsus redierim, ostendere arbitratus sum oportere, ne cui reversio mea absurda ac praeter rationem suscepta videretur. quamobrem, si cui, quae nunc dixi, probabiliora visa sunt, ac sufficientes exstitisse occasiones, cur ita fieret, videantur, satis quidem sufficienterque iam fuisse dictum putabimus.

H.

Πλάτων τοῖς Δίωνος οἰκείοις τε καὶ ἑταίροις εὖ πράττειν.

Ἃ δ' ἂν διανοηθέντες μάλιστα εὖ πράττοιτε, ὄντως πειράσομαι ταῦθ' ὑμῖν κατὰ δύναμιν διεξελθεῖν. ἐλπίζω δὲ οὐχ ὑμῖν μόνοις ξυμβουλεύσειν τὰ ξυμφέροντα, μάλιστά γε μὴν ὑμῖν, καὶ δευτέροις πᾶσι τοῖς ἐν Συρακούσαις, τρίτοις δὲ ὑμῶν καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις, πλὴν εἴ τις αὐτῶν ἀνοσιουργὸς γέγονε· ταῦτα γὰρ ἀνίατα καὶ οὐκ ἄν ποτέ τις αὐτὰ ἐκνίψειεν. νοήσατε δὲ ἃ λέγω νῦν.

Ἔσθ' ὑμῖν κατὰ Σικελίαν πᾶσαν λελυμένης τῆς τυραννίδος πᾶσα μάχη περὶ αὐτῶν τούτων, τῶν μὲν

VIII.

Plato Dionis propinquis et amicis.

Quae potissimum vivendi ratione prospere succedant res, revera conabor vobis pro viribus enarrare. spero autem non vobis solum, quae in re vestra sint, me consulturum, sed vobis quidem maxime: secundo vero loco omnibus, qui sunt Syracusis: tertio inimicis etiam vestris et hostibus, praeterquam si quis illorum impio se ipsum scelere polluit. haec enim insanabilia sunt, neque expiare unquam haec quisquam posset. considerate vero, quod in praesentia dicam. omne iam vestrum circa Siciliam omnem, dissoluta tyrannide, consilium atque studium in

βουλομένων ἀναλαβεῖν πάλιν τὴν ἀρχήν, τῶν δὲ τῇ τῆς τυραννίδος ἀποφυγῇ τέλος ἐπιθεῖναι. ξυμβουλὴ δὴ περὶ τῶν τοιούτων ὀρθὴ δοκεῖ ἑκάστοτε τοῖς πολλοῖς εἶναι ταῦτα ξυμβουλεύειν δεῖν ἃ τοὺς μὲν πολεμίους ὡς πλεῖστα κακὰ ἐξεργάσεται, τοὺς δὲ φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθά. τὸ δὲ οὐδαμῶς ῥᾴδιον, πολλὰ κακὰ δρῶντα τοὺς ἄλλους μὴ οὐ καὶ πάσχειν αὐτὸν πολλὰ ἕτερα. δεῖ δὲ οὐ μακρὰν ἐλθόντας ποι τὰ τοιαῦτα ἐναργῶς ἰδεῖν, ἀλλ' ὅσα νῦν γέγονε τῇδε αὐτοῦ περὶ Σικελίαν, τῶν μὲν ἐπιχειρούντων δρᾶν, τῶν δὲ ἀμύνασθαι τοὺς δρῶντας· ἃ κἂν ἄλλοις μυθολογοῦντες ἱκανοὶ γίγνοισθ' ἂν ἑκάστοτε διδάσκαλοι. τούτων μὲν δὴ σχεδὸν οὐκ ἀπορία· τῶν δὲ ὅσα γένοιτ' ἂν ἢ πᾶσι συμφέροντα ἐχθροῖς τε καὶ φίλοις ἢ ὅτι σμικρότατα κακὰ ἀμφοῖν, ταῦτα οὔτε ῥᾴδιον ὁρᾶν οὔτε ἰδόντα ἐπιτελεῖν, εὐχῇ δὲ προσέοικεν ἡ τοιαύτη ξυμβουλή τε καὶ ἐπιχείρησις τοῦ λόγου. ἔγω δὴ παντάπασι μὲν εὐχή τις, ἀπὸ γὰρ
353 θεῶν χρὴ πάντα ἀρχόμενον ἀεὶ λέγειν τε καὶ νοεῖν, ἐπιτελὴς δ' εἴη σημαίνουσα ἡμῖν τοιόνδε τινὰ λόγον.

his versatur. nempe alii quidem affectant tyrannidem iterum suscitare, alii tyrannidis memoriam omnem prorsus exstinguere. consilium vero in huiusmodi rebus apud multos rectum ubique videri solet, si ita res constituantur, ut hostes quam maximis afficiantur malis, amicis autem beneficii plurimum afferatur. at vero nequaquam id facile est, ut, qui multa aliis inferunt damna, ipsi non multa vicissim ab aliis patiantur. neque nunc opus est horum exempla longe perquirere: quippe cum quae nuper in Sicilia acciderunt, satis exemplo nobis esse possint. cuncta enim sic accidisse videntur, dum alii quidem inferre mala, alii vero repellere et ulcisci contenderent. in quibus enarrandis idonei aliorum magistri ubique esse potestis: in his ergo percipiendis nulla ferme est difficultas. quae vero aut cunctis, tam inimicis quam amicis, utilia sint, aut saltem quae his quam minimum obsint, haec certe ipsa nec facile est perspicere neque, postquam perspexeris, ad votum perficere. haec igitur consultatio atque inquisitio voto persimilis esse videtur. ideoque sit nobis ipsa omnino tanquam votum et deprecatio quaedam. omnibus enim in rebus et dicendis et cogitandis principium semper a Diis est faciendum. votum utique eiusmodi absolutum talem nobis signi-

νῦν ὑμῖν καὶ τοῖς πολεμίοις σχεδόν, ἐξ οὗ περ γέγονεν ὁ πόλεμος, συγγένεια ἄρχει μία διὰ τέλους, ἣν ποτε κατέσησαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐς ἀπορίαν ἐλθόντες τὴν ἅπασαν, τόθ' ὅτε κίνδυνος ἐγένετο ἔσχατος Σικελίᾳ τῇ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Καρχηδονίων ἀνάσατον ὅλην ἐκβαρβαρωθεῖσαν γενέσθαι. τότε γὰρ εἵλοντο Διονύσιον μὲν ὡς νέον καὶ πολεμικὸν ἐπὶ τὰς τοῦ πολέμου πρεπούσας αὐτῷ πράξεις, σύμβουλον δὲ καὶ πρεσβύτερον Ἱππαρῖνον, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς Σικελίας αὐτοκράτορας, ὥς φασι, τυράννους ἐπονομάζοντες. καὶ εἴτε δὴ θείαν τις ἡγεῖσθαι βούλεται τύχην καὶ θεὸν εἴτε τὴν τῶν ἀρχόντων ἀρετὴν εἴτε καὶ τὸ ξυναμφότερον μετὰ τῶν τότε πολιτῶν τῆς σωτηρίας αἰτίαν ξυμβῆναι γενομένην, ἔξω ταύτῃ ὅπῃ τις ὑπολαμβάνει· σωτηρία δ' οὖν οὕτως συνέβη τοῖς τότε γενομένοις. τοιούτων οὖν αὐτῶν γεγονότων δίκαιόν που τοῖς σώσασι πάντας χάριν ἔχειν. εἰ δέ τι τὸν μετέπειτα χρόνον ἡ τυραννὶς οὐκ ὀρθῶς τῇ τῆς πόλεως δωρεᾷ κατακέχρηται, τούτων δίκας τὰς μὲν ἔχει, τὰς δὲ τινέτω. τίνες οὖν δὴ δίκαι ἀναγκαίως ὀρθαὶ γίγνοιντ' ἂν ἐκ τῶν ὑπαρχόν-

ficabit rationem, quae vobis simul, inimicisque conducat. principio, ex quo tempore bellum in Sicilia gestum est, familia una continue dominata est, quam publicis rebus praefecerunt vestri maiores, in summo tunc periculo constituti, cum a Carthaginensibus premerentur, venissetque res in extremum discrimen, ne Sicilia, quae excolebatur a Graecis, iam a barbaris confunderetur atque devastaretur. tunc igitur Dionysium quidem elegerunt, ut iuvenem bello strenuum, qui rebus bellicis conveniebat, sibi praecesset: Hipparinum vero, utpote seniorem, consilio res moderari voluerunt: atque pro totius Siciliae salute absolutam his auctoritatem concedentes Tyrannos, ut fertur, appellaverunt. proinde sive quis fortunam quandam divinam Deumque, sive eorum, quibus commissa res est, virtutem, sive utrumque una cum temporis illius civibus, salutis illius causam exstitisse censeat, esto id quidem, ut quisque existimat. salus certe hoc pacto tunc illis parta est. quamobrem, cum ita se illi gessissent, iustum erat gratiam ab illis, qui servati erant, referri. si quid autem postea mali tyrannis ipsa, munere civitatis abutens, patravit, habet quidem sceleris sui iudices, unde et poenas persolvat. sed quaenam illis poenae ob ea, quae acta sunt, neces-

μένους παρ' ἑκόντων τε ἀνθρώπων καὶ τῶν νόμων· τοῖς δὲ δὴ ἐλεύθερα διώκουσιν ἤθη καὶ φεύγουσι τὸν δούλειον ζυγὸν ὡς ὂν κακόν, εὐλαβεῖσθαι ξυμβουλεύοιμ' ἂν μή ποτε ἀπληξίᾳ ἐλευθερίας ἀκαίρου τινὸς εἰς τὸ τῶν προγόνων νόσημα ἐμπέσωσιν, ὃ διὰ τὴν ἄγαν ἀναρχίαν οἱ τότε ἔπαθον, ἀμέτρῳ ἐλευθερίας χρώμενοι ἔρωτι. οἱ γὰρ πρὸ Διονυσίου καὶ Ἱππαρίνου ἀρξάντων Σικελιῶται τότε ὡς ᾤοντο εὐδαιμόνως ἔζων, τρυφῶντές τε καὶ ἅμα ἀρχόντων ἄρχοντες· οἳ καὶ τοὺς δέκα στρατηγοὺς κατέλυσαν βάλλοντες τοὺς πρὸ Διονυσίου, κατὰ νόμον οὐδένα κρίναντες, ἵνα δὴ δουλεύοιεν μηδενὶ μήτε σὺν δίκῃ μήτε νόμῳ δεσπότῃ, ἐλεύθεροι δ' εἶεν πάντῃ πάντως· ὅθεν αἱ τυραννίδες ἐγένοντο αὐτοῖς, δουλεία γὰρ καὶ ἐλευθερία ὑπερβάλλουσα μὲν ἑκατέρα πάγκακον, ἔμμετρος δὲ οὖσα πανάγαθον· μετρία δὲ ἡ θεῷ δουλεία, ἄμετρος δὲ ἡ τοῖς ἀνθρώποις· θεὸς δὲ ἀνθρώποις σώφροσι νόμος, ἄφροσι δὲ ἡδονή. τούτων δὴ ταύτῃ πεφυκότων, ἃ ξυμβουλεύω Συρακοσίοις πᾶσι, φράζειν παρακελεύομαι τοῖς Δίωνος φίλοις ἐκείνου καὶ ἐμὴν κοινὴν ξυμβουλήν· ἐγὼ δὲ ἑρμηνεύσω ἃ ἐκεῖνος

ab hominibus legibusque volentibus quandoque reportaturis. qui vero omnibus vivendi praeferunt libertatem, iugum vero servile fugiunt tanquam malum, ii caveant moneo, ne insatiabili importunae libertatis aviditate in maiorum suorum incidant morbum: quem quidem illi propterea passi sunt, quod nulli parere volentes libertatis amore intemperanter abusi sunt. qui enim ante Dionysium et Hipparinum in Sicilia gubernabant, beate sibi vivere videbantur, libidinibus dissoluti, praesidentiumque praesidentes: praeterea decem ante Dionysium praefectos deposuerunt atque pepulerunt, neminem secundum legem iudicantes: quo nulli subessent homini iuste iudicanti aut dominanti legi, sed omnino in singulis liberi forent. qua quidem de causa illis tyrannides surrexerunt. servitus enim ac libertas, si modum excedat, utraque mala est: si modum observet, utraque bona. moderata quidem servitus est, quae Deo exhibetur: immoderata vero, quae hominibus. Deus quidem hominibus temperatis lex est: intemperatis vero voluptas. cum igitur haec ita natura se habeant, quae consulo, mando Dionis amicis, ea Syracusanis omnibus promulganda ex communi Dionis meaque sententia. equidem vobis exponam,

ἔμπνους ὢν, καὶ δυνάμενος εἶπεν νῦν πρὸς ὑμᾶς. τίν᾽ οὖν δή τις ἂν εἴποι λόγον ἀποφαίνεται ἡμῖν περὶ τῶν νῦν παρόντων ἡ Δίωνος ξυμβουλή; τόνδε.

Δέξασθε, ὦ Συρακόσιοι, πάντων πρῶτον νόμους, οἵ τινες ἂν ὑμῖν φαίνωνται μὴ πρὸς χρηματισμὸν καὶ πλοῦτον τρέψοντες τὰς γνώμας ὑμῶν μήτ᾽ ἐπιθυμίας, ἀλλ᾽ ὄντων τριῶν, ψυχῆς καὶ σώματος, ἔτι δὲ χρημάτων, τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν ἐντιμοτάτην ποιοῦντες, δευτέραν δὲ τὴν τοῦ σώματος, ὑπὸ τῇ τῆς ψυχῆς κειμένην, τρίτην δὲ καὶ ὑστάτην τὴν τῶν χρημάτων τιμήν, δουλεύουσαν τῷ σώματί τε καὶ τῇ ψυχῇ. καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀπεργαζόμενος θεσμὸς νόμος ἂν ὀρθῶς ὑμῖν εἴη κείμενος, ὄντως εὐδαίμονας ἀποτελῶν τοὺς χρωμένους· ὁ δὲ τοὺς πλουσίους εὐδαίμονας ὀνομάζων λόγος αὐτός τε ἄθλιος, γυναικῶν καὶ παίδων ἂν λόγος ἄνους, τοὺς πειθομένους τε ἀπεργάζεται τοιούτους. ὅτι δ᾽ ἀληθῆ ταῦτ᾽ ἐγὼ παρακελεύομαι, ἐὰν γεύσησθε τῶν νῦν λεγομένων περὶ νόμων, ἔργῳ γνώσεσθε· ἡ δὴ βάσανος ἀληθεστάτη δοκεῖ γίγνεσθαι τῶν πάντων πέρι. Δεξάμενοι δὲ τοὺς τοιούτους νόμους, ἐπειδὴ κατέχει κίνδυνος Σικελίαν, καὶ οὔτε κρατεῖτε ἱκανῶς οὔτ᾽ αὖ διαφερόντως κρατεῖσθε, δίκαιον ἂν

quae ille adhuc spirans locutus est. quam igitur rationem, quaeret quispiam, circa praesentia nobis Dionis consilium affert? hanc vero omnium primam nunc accipite. principio leges tales sint, quae non ad opes pecuniasque comparandas neque ad libidines mentes convertant: sed cum tria sint, anima, corpus, pecunia, virtutem animi maxime anteponant, secundo vero loco virtutem corporis, virtuti animi servientem, tertio ultimoque gradu pecuniarum pretium collocent, animo corporique ministrans, quaecunque lex haec efficit, recta est, revera beatitudinem utentibus afferens. locupletes vero beatos appellare sermo amens est et infelix, mulieribus puerisque conveniens, atque eos, qui id credunt, tales efficiens. quod autem ego nunc ad vera vos bona cohorter, si, quae modo dixi de legibus, degustetis, opere ipso intelligetis. quae quidem examinatio in cunctis verissima esse videtur. receptis vero huiusmodi legibus, cum Sicilia in discrimine posita sit, neque sufficienter vos superetis neque rursus admodum superemini, iustum forte atque utile vobis omnibus

ἴσως καὶ ξυμφέρον γίγνοιτο ὑμῖν πᾶσι μέσον τεμεῖν, τοῖς τε φεύγουσι τῆς ἀρχῆς τὴν χαλεπότητα ὑμῖν καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς πάλιν ἐρῶσι τυχεῖν, ὧν οἱ πρόγονοι τότε, τὸ μέγιστον, ἔσωσαν ἀπὸ βαρβάρων τοὺς Ἕλληνας, ὥστ' ἐξεῖναι περὶ πολιτείας νῦν ποιεῖσθαι λόγους· ἔῤῥουσι δὲ τότε οὔτε λόγος οὔτ' ἐλπὶς ἐλείπετ' ἂν οὐδαμῇ οὐδαμῶς. νῦν οὖν τοῖς μὲν ἐλευθερία γιγνέσθω μετὰ βασιλικῆς ἀρχῆς, τοῖς δὲ ἀρχὴ ὑπεύθυνος βασιλικὴ, δεσποζόντων νόμων τῶν τε ἄλλων πολιτῶν καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν, ἄν τι παράνομον πράττωσιν. ἐπὶ δὲ τούτοις ξύμπασιν ἀδόλῳ γνώμῃ καὶ ὑγιεῖ μετὰ θεῶν βασιλέα ςήσασθε, πρῶτον μὲν τὸν ἐμὸν υἱὸν χαρίτων ἕνεκα δεττῶν, τῆς τε παρ' ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρός· ὃ μὲν γὰρ ἀπὸ βαρβάρων ἠλευθέρωσεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ τὴν πόλιν, ἐγὼ δὲ ἀπὸ τυράννων νῦν δίς, 356 ὧν αὐτοὶ μάρτυρες ὑμεῖς γεγόνατε. δεύτερον δὲ δὴ ποιεῖσθε βασιλέα τὸν τῷ μὲν ἐμῷ πατρὶ ταὐτὸν κεκτημένον ὄνομα, υἱὸν δὲ Διονυσίου, χάριν τῆς τε νῦν βοηθείας καὶ ὁσίου τρόπου· ὃς γενόμενος τυράννου πατρὸς ἐκὼν τὴν πόλιν ἐλευθεροῖ, τιμὴν αὐτῷ καὶ γένει ἀείζωον ἀντὶ τυραννίδος ἐφημέρου καὶ ἀδίκου

erit medium incidere, tum vobis dominationis acerbitatem fugientibus, tum aliis dominationem adipisci desiderantibus, quorum maiores olim, quod maximi faciendum est, Graecos a barbaris servaverunt, adeo ut in praesentia liceat de republica consultare. alioquin, si tunc perditae res fuissent, neque nunc de his loqui liceret neque spes ulla superesset. nunc igitur aliis quidem libertas sit cum regia potestate: aliis autem potestas regno subiecta, legibus dominantibus non aliis tantum civibus, sed ipsis etiam regibus, si quid egerint contra leges. in his autem omnibus mente a dolis aliena atque sana cum Diis reges create: primum quidem filium meum, duplici gratia, mei scilicet gratia atque avi sui. ille enim sua tempestate patriam a barbaris liberavit: ego vero iam bis a tyrannis. quorum quidem testes mihi vos ipsi estis. secundum vero regem create eum, qui idem, quod et pater meus, nomen habet: Dionysii inquam filium. atque id facite praesentis eius in patriam officii piorumque eius morum: qui patre tyranno natus patriam sponte liberare aggreditur, pro brevissima iniustaque tyrannide gloriam sibi generique compa-

πτώμενος. τρίτον δὲ προκαλεῖσθαι χρὴ βασιλέα γίγνεσθαι Συρακουσῶν, ἑκόντα ἑκούσης τῆς πόλεως, τὸν νῦν τοῦ τῶν πολεμίων ἄρχοντα στρατοπέδου, Διονύσιον τὸν Διονυσίου, ἐὰν ἐθέλῃ ἑκὼν εἰς βασιλέως σχῆμα ἀπαλλάττεσθαι, δεδιὼς μὲν τὰς τύχας, ἐλεῶν δὲ πατρίδα καὶ ἱερῶν καὶ θεραπευσίαν καὶ τάφους, μὴ διὰ φιλονεικίαν πάντῃ πάντα ἀπολέσῃ βαρβάροις ἐπίχαρτος γενόμενος. τρεῖς δ' ὄντας βασιλέας, εἴτ' οὖν τὴν Λακωνικὴν δύναμιν αὐτοῖς δόντες εἴτε ἀφελόντες καὶ ξυνομολογησάμενοι, καταχήσασθε τρόπῳ τινὶ τοιῷδε, ὃς εἴρηται μὲν καὶ πρότερον ὑμῖν, ὅμως δ' ἔτι καὶ νῦν ἀκούετε. ἐὰν ἐθέλῃ τὸ γένος ὑμῖν τὸ Διονυσίου τε καὶ Ἱππαρίνου ἐπὶ σωτηρίᾳ Σικελίας παύσασθαι τῶν νῦν παρόντων κακῶν, τιμὰς αὐτοῖς καὶ γένει λαβόντες εἴς τε τὸν ἔπειτα καὶ τὸν νῦν χρόνον, ἐπὶ τούτοις καλεῖτε, ὥς περ καὶ πρότερον ἐρρήθη, πρέσβεις οὓς ἂν ἐθελήσωσι κυρίους ποιησάμενοι τῶν διαλλαγῶν, εἴ τέ τινας αὐτόθεν εἴτε ἔξωθεν εἴτε ἀμφότερα, καὶ ὁπόσους ἂν συγχωρήσωσι. τούτους δ' ἐλθόντας νόμους μὲν πρῶτον θεῖναι καὶ πολιτείαν τοιαύτην, ἐν ᾗ βασιλέας ἁρμόττει γίγνεσθαι κυρίους ἱερῶν τε καὶ ὅσων

rans sempiternam. tertium denique ad regnum Syracusanum invitare oportet volentem, civitate volente, Dionysium Dionysii filium, nunc exercitus hostium ducem: si velit, inquam, regiae dignitatis forma contentus vivere, timens videlicet fortunae vices, et patriam miseratus sacraque et sepulcra maiorum; ne contentione prorsus omnia perdat, barbaris ex patriae infelicitate gratificans. hos vero tres reges, sive illis auctoritatem eandem, quam Lacedaemonii reges habent, dederitis, sive quid ademeritis, communi consensu constituetis, tali quodam pacto, ut prius dictum est, atque iterum nunc audite. si Dionysii et Hipparini genus volnerit pro Siciliae salute his calamitatibus, quae nunc urgent, finem imponere, honores sibi totique familiae comparantes non ad praesens solum sed in posterum: hac, inquam, conditione, quemadmodum et prius dictum est, ad regnum vocate: et legatos, quos ipsi velint, concordiae gratia cum publica auctoritate deligite, sive ex vestris civibus sive ex alienis sive ex utrisque, totque praeterea, quot illi concesserint. qui communi sententia leges condant atque rempublicam ita constituant, ut in ea reges esse deceat sacrorum dominos aliarumque rerum,

ἄλλων πρέπει τοῖς γενομένοις ποτὲ εὐεργέταις· πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης ἄρχοντας νομοφύλακας ποιήσασθαι ἀριθμὸν τριάκοντα καὶ πέντε μετά τε δήμου καὶ βουλῆς. δικαστήρια δὲ ἄλλα μὲν ἄλλων, θανάτου δὲ καὶ φυγῆς τούς τε πέντε καὶ τριάκοντα ὑπάρχειν. πρὸς τούτοις τε ἐκλεκτοὺς γίγνεσθαι δικαστὰς ἐκ τῶν νῦν ἀεὶ περυσινῶν ἀρχόντων, ἕνα ἀφ' ἑκάστης τῆς ἀρχῆς τὸν ἄριστον δόξαντ' εἶναι καὶ δικαιότατον· τούτους δὲ τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν δικάζειν ὅσα θανάτου καὶ δεσμοῦ καὶ μεταχάσεως τῶν πολιτῶν· βασιλέα δὲ τῶν τοιούτων δικῶν μὴ ἐξεῖναι δικαστὴν γίγνεσθαι, καθά περ
357 ἱερέα, φόνου καθαρεύοντα καὶ δεσμοῦ καὶ φυγῆς. Ταῦθ' ὑμῖν ἐγὼ καὶ ζῶν διενοήθην γίγνεσθαι καὶ νῦν διανοοῦμαι. καὶ τότε κρατήσας τῶν ἐχθρῶν μεθ' ὑμῶν, εἰ μὴ ξενικαὶ ἐρινύες ἐκώλυσαν, κατέζησα ἂν ἧ περ καὶ διενοούμην, καὶ μετὰ ταῦτα Σικελίαν ἂν τὴν ἄλλην, εἴ περ ἔργα ἐπὶ νῷ ἐγίγνετο, κατῴκισα, τοὺς μὲν βαρβάρους ἣν νῦν ἔχουσιν ἀφελόμενος, ὅσοι μὴ ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας διεπολέμησαν πρὸς τὴν τυραννίδα, τοὺς δ' ἔμπροσθεν οἰκητὰς τῶν Ἑλληνικῶν τό-
20 πων εἰς τὰς ἀρχαίας καὶ πατρῴας οἰκήσεις κατοικίσας.

quascunque decet his concedi, quorum beneficia in patriam exstant. proinde belli pacisque arbitrium habeant custodes ipsi legum creati, numero quinque et triginta, una cum populo atque senatu. iudicia vero distincta sint alia aliorum. mortis quidem atque exsilii auctoritas sit penes triginta et quinque viros, et praeter eos penes alios quosdam iudices ex illis electos, qui magistratibus proxime perfuncti sunt: ita ut unus ex quolibet magistratu eligatur, qui optimus iustissimusque appareat. hi sequenti anno de morte et carcere et exsilio sententiam ferant. regi vero his iudiciis interesse non liceat, utpote sacerdoti, quem in ferenda necis, carceris, exsilii sententia contaminari nefas sit. haec equidem et dum viverem, cogitabam, et nunc etiam cogito facienda: atque tunc, cum inimicos superavissem una vobiscum, nisi externi furiaeque obstitissent, ut decreveram, constituissem. proinde, si ad votum res processissent, colonis reliquam Siciliam replevissem, barbaris quidem ex his locis, quae nunc occupant, expulsis, praeterquam si qui eorum pro communi libertate contra tyrannidem pugnaverunt: priores autem Graecorum locorum colonos in antiquas patriasque sedes restituissem. haec igitur ea-

ταὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ νῦν πᾶσι συμβουλεύω κοινῇ διανοηθῆναι καὶ πράττειν τε καὶ παρακαλεῖν ἐπὶ ταύτας τὰς πράξεις πάντας, τὸν μὴ ἐθέλοντα δὲ πολέμιον ἡγεῖσθαι κοινῇ. ἔστι δὲ ταῦτα οὐκ ἀδύνατα· ἃ γὰρ ἐν δυοῖν τε ὄντα ψυχαῖν τυγχάνει καὶ λογισαμένοις εὑρεῖν βέλτιστα ἑτοίμως ἔχει, ταῦτα δὲ σχεδὸν ὁ κρίνων ἀδύνατα οὐκ εὖ φρονεῖ. λέγω δὲ τὰς δύο τήν τε Ἱππαρίνου τοῦ Διονυσίου υἱέος καὶ τὴν τοῦ ἐμοῦ υἱέος· τούτοιν γὰρ ξυνομολογησάντοιν τοῖς γε ἄλλοις Συρακουσίοις οἶμαι πᾶσιν ὅσοι περ τῆς πόλεως κήδονται ξυνδοκεῖν. ἀλλὰ θεοῖς τε πᾶαι τιμὰς μετ' εὐχῶν δόντες τοῖς τε ἄλλοις ὅσοις μετὰ θεῶν πρέπει, πείθοντες καὶ προκαλούμενοι φίλους καὶ διαφόρους μαλακῶς τε καὶ πάντως, μὴ ἀποσῆτε πρὶν ἂν τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν λεχθέντα, οἷον ὀνείρατα θεῖα ἐπιξάντα ἐγρηγορόσιν, ἐναργῆ τε ἐξεργάσησθε τελεσθέντα καὶ εὐτυχῆ.

idem in praesentia omnibus consulo communi consilio deliberare et agere, atque ad haec agenda omnes cohortari: quod si qui dissenserint, eos communi sententia hostes existimare. neque vero haec talia sunt, ut fieri nequeant. quae enim in duorum animis consistunt, atque his, qui consultando perquirunt optima, mox facileque occurrunt, ea qui impossibilia iudicat, non recte sentit. dico autem duos, Hipparini scilicet, Dionysii filii, atque insuper mei filii animos. arbitror enim, si hi consenserint, alios quoque Syracusanos et omnes, quibus patria curae est, consensuros. sed Diis omnibus honores cum precibus offerentes, et aliis praeterea, quibuscunque una cum Diis vovere decet, praeterea cohortantes invitantesque amicos et inimicos omnino atque benigne, nolite prius desistere quam ea, quae a nobis nunc dicta sunt, quasi divina somnia vigilantibus supervenientia, perspicua quidem atque felicia perfectissime impleatis.

Θ.

Πλάτων Ἀρχύτᾳ Ταραντίνῳ εὖ πράττειν.

Ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς οἱ περὶ Ἄρχιππον καὶ Φιλωνίδην, τήν τε ἐπιστολὴν φέροντες ἣν σὺ αὐτοῖς ἔδωκας, καὶ ἀπαγγέλλοντες τὰ παρὰ σοῦ. τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν πόλιν οὐ χαλεπῶς διεπράξαντο· καὶ γὰρ οὐδὲ παντελῶς ἦν ἐργώδη· τὰ δὲ παρὰ σοῦ διῆλθον ἡμῖν λέγοντες ὑποδυσφορεῖν σε ὅτι οὐ δύνασαι τῆς περὶ τὰ κοινὰ ἀσχολίας ἀπολυθῆναι. ὅτι μὲν οὖν ἡδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν, ἄλλως τε καὶ εἴ τις ἕλοιτο
358 τοιαῦτα πράττειν οἷα καὶ σύ, σχεδὸν παντὶ δῆλον· ἀλλὰ κἀκεῖνο δεῖ σε ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν οὐχ 10
αὑτῷ μόνον γέγονεν, ἀλλὰ τῆς γενέσεως ἡμῶν τὸ μέν τι ἡ πατρὶς μερίζεται, τὸ δέ τι οἱ γεννήσαντες, τὸ δὲ

IX.

Plato Archytae Tarentino bene agere.

Venerunt ad nos Archippi Philonidisque familiares, ferentes epistolam quam eis dederas, ac de rebus tuis quae oportuit nuntiantes. publica quidem civitatis negotia absque difficultate peregerunt: neque enim admodum laboriosa erant. te vero narraverunt permoleste ferre, quod a publicis civitatis occupationibus te liberare non valeas. quod igitur dulcissimum vitae genus sit, agere sua, praesertim si quis talia elegerit facienda, qualia tu, omnibus ferme est manifestum. sed illud quoque te considerare oportet, nullum nostrum sibi soli natum esse: sed ortus nostri partem sibi patriam vendicare, partem parentes, partem amicos:

οἱ λοιποὶ φίλοι, πολλὰ δὲ καὶ τοῖς καιροῖς δίδοται τοῖς τὸν βίον ἡμῶν καταλαμβάνουσι. καλούσης δὲ τῆς πατρίδος αὐτῆς πρὸς τὰ κοινὰ ἄτοπον ἴσως τὸ μὴ ὑπακούειν· ἅμα γὰρ ξυμβαίνει καὶ χώραν καταλιμπάνειν φαύλοις ἀνθρώποις, οἳ οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίζου πρὸς τὰ κοινὰ προσέρχονται. περὶ τούτων μὲν οὖν ἱκανῶς, Ἐχεκράτους δὲ καὶ νῦν ἐπιμέλειαν ἔχομεν καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἕξομεν καὶ διὰ σὲ καὶ διὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ Φρυνίωνα καὶ δι' αὐτὸν τὸν νεανίσκον.

multa insuper pro temporum diversitate nobis accidere, quibus nostra vita occupata est. vocante igitur te patria ipsa ad rempublicam gubernandam absurdum forsan esset non parere: praesertim cum simul accidat, ut aditus pravis hominibus relinquatur, qui nulla ipsius, quod optimum est, ratione proficiscuntur ad publica. de his ergo iam satis. Echecratis autem curam habemus in praesentia, habebimusque in posterum, et tui gratia et patris eius Phrynionis et propter ipsum adolescentem.

κινδύνων ἐν ταῖς πορείαις · ἐξὶ μεξά. συμβουλεῦσαι
359 μέντοι ἔγω σοί τε καὶ τοῖς οἰκιξαῖς, ὃ εἰπόντος μὲν
ἐμοῦ, φησὶν Ἡσίοδος, δόξαι ἂν εἶναι φαῦλον, χαλε-
πὸν δὲ νοῆσαι. εἰ γὰρ οἷονθ' ὑπὸ νόμων θέσεως καὶ
ὧν τινῶν εὖ ποτὲ πόλιν ἂν κατασκευασθῆναι, ἄνευ τοῦ
εἶναί τι κύριον ἐπιμελούμενον ἐν τῇ πόλει τῆς καθ' ἡ-
μέραν διαίτης, ὅπως ἂν ᾖ σώφρων τε καὶ ἀνδρικὴ
δούλων τε καὶ ἐλευθέρων, οὐκ ὀρθῶς διανοοῦνται.
τοῦτο δ' αὖ, εἰ μὲν εἰσὶν ἄνδρες ἄξιοι τῆς ἀρχῆς ταύ-
της, γένοιτ' ἄν· εἰ δ' ἐπὶ τὸ παιδεῦσαι δεῖ τινός, οὔτε 10
ὁ παιδεύσων οὔτε οἱ παιδευθησόμενοι, ὡς ἐγὼ οἶμαι,
εἰσὶν ὑμῖν, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν τοῖς θεοῖς εὔχεσθαι. καὶ
γὰρ σχεδόν τι καὶ αἱ ἔμπροσθεν πόλεις οὕτω κατε-
σκευάσθησαν, καὶ ἔπειτα εὖ ᾠκησαν, ὑπὸ ξυμβάσεων
πραγμάτων μεγάλων καὶ κατὰ πόλεμον καὶ κατὰ τὰς
ἄλλας πράξεις γενομένων, ὅταν ἐν τοιούτοις καιροῖς
ἀνὴρ καλός τε καὶ ἀγαθὸς ἐγγένηται μεγάλην δύναμιν
ἔχων. τὸ δ' ἔμπροσθεν αὐτὰ προθυμεῖσθαι μὲν χρὴ
καὶ ἀνάγκη, διανοεῖσθαι μέντοι αὐτὰ οἷα λέγω, καὶ
μὴ ἀνοηταίνειν οἰομένους τι ἑτοίμως διαπράξασθαι. 20
Εὐτύχει.

sertim vero per id tempus omnia iter agentibus plena periculis sunt. consulere tamen tibi colonisque possum, quod nunc me referente inquit Hesiodus, videri quidem leve quiddam esse, difficile vero intelligere. nam si putant aliqui, legum quarumlibet positione civitatem bene quandoque constitui posse, nisi sit aliquis cum auctoritate praesidens civitati, quotidianae omnium vitae moderator, adeo ut sit temperata et fortis tam in servis quam in liberis, non recte putant. proinde, si sint iam apud vos viri hac potestate digni, id fieret. sin autem ad disciplinam opus sit aliquo, neque qui doceat neque qui doceantur, ut opinor, apud vos sunt: reliquum est Deos precari. nam fere quae ante hoc tempus fuerunt civitates, sic ab initio constitutae sunt, ac postea bene excultae, pro contingentia magnarum rerum, tum bello tum pace, quando in huiusmodi temporibus vir clarus et probus magnam adeptus fuerit potestatem. prius autem ipsa promptissime curare oportet, atque necesse est: considerare tamen ea, qualia dico; neque temere aggredi, quasi leviter peragantur; cogitare vero, quid commode fieri possit. vale felix.

IB.

Πλάτων Ἀρχύτᾳ Ταραντίνῳ εὖ πράττειν.

Τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόνθ' ὑπομνήματα θαυμαζῶς ὡς ἄσμενοί τε ἐλάβομεν καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν ὡς ἔνι μάλιστα, καὶ ἔδοξεν ἡμῖν εἶναι ὁ ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν πάλαι προγόνων· λέγονται γὰρ δὴ οἱ ἄνδρες οὗτοι μύριοι εἶναι, οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ Λαομέδοντος ἐξαναστάντων Τρώων, ἄνδρες ἀγαθοί, ὡς ὁ παραδεδομένος μῦθος δηλοῖ. τὰ δὲ παρ' ἐμοὶ ὑπομνήματα περὶ ὧν ἐπέστειλας, ἱκανῶς μὲν οὔπω ἔχει, ὡς δέ ποτε τυγχάνει ἔχοντα, ἀπέσταλκά σοι. περὶ δὲ τῆς φυλακῆς ἀμφότεροι συμφωνοῦμεν, ὥστ' οὐδὲν δεῖ παρακελεύεσθαι. Ἔρρωσο.

XII.

Plato Archytae Tarentino bene agere.

Mirum est, quam libenti animo commentaria abs te missa accepimus, eorumque auctoris ingenio delectati sumus. visus quidem nobis est vir ipse dignus maioribus illis antiquis. fertur autem eos virorum decem millia fuisse, qui ex numero Troianorum omnium, qui sub Laomedonte surrexere, ut fabula tradit, praestantissimi fuerunt. commentaria vero, quae tu per litteras a me petis, nondum absolata sunt. qualiacunque tamen sunt, ad te misi. de custodia vero idem sentimus ambo. quapropter nihil cohortatione opus esse videtur.

ΙΓ.

Πλάτων Διονυσίῳ τυράννῳ Συρακουσῶν εὖ πράττειν.

360 Ἀρχή σοι τῆς ἐπιστολῆς ἔσω καὶ ἅμα ξύμβολον ὅτι παρ' ἐμοῦ ἐσί· τοὺς Λοκρούς ποθ' ἑξιῶν νεανίσκους, πόρρω κατακείμενος ἀπ' ἐμοῦ, ἀνέσης παρ' ἐμὲ καὶ φιλοφρονούμενος εἶπες εὖ τι ῥῆμα ἔχον, ὡς ἐμοί τε ἐδόκει καὶ τῷ παρακατακειμένῳ, ἦν δ' οὗτος τῶν παλῶν τις· ὃς τότε εἶπεν Ἡ που πολλά, ὦ Διονύσιε, εἰς σοφίαν ὠφελεῖ ὑπὸ Πλάτωνος. σὺ δ' εἶπες Καὶ εἰς ἄλλα πολλά, ἐπεὶ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς μεταπέμψεως, ὅτι μετεπεμψάμην αὐτόν, δι' αὐτὸ τοῦτο εὐθὺς ὠφελήθην. τοῦτ' οὖν διασωστέον, ὅπως ἂν αὐξάνηται αἰεὶ ἡμῖν ἡ ἀπ' ἀλλήλων ὠφέλεια. καὶ ἐγὼ νῦν τοῦτ' αὐτὸ παρασκευάζων τῶν τε Πυθαγορείων πέμπω σοι καὶ τῶν διαιρέσεων, καὶ ἄνδρα, ὡς περ ἐδόκει ἡμῖν τότε, ᾧ γε οὐ καὶ Ἀρχύτης, εἴ περ ἦκει παρά σε Ἀρχύτης, χρῆσθαι δύναισθ' ἄν. ἔστι δὲ ὄνομα μὲν Ἑλίκων, τὸ δὲ γένος ἐκ Κυζίκου, μαθητὴς δὲ Εὐδόξου καὶ περὶ πάντα τὰ ἐκείνου πάνυ χαριέντως ἔχων· ἔτι δὲ καὶ τῶν Ἰσοκράτους μαθητῶν τῷ ξυγγέγονε καὶ Πολυξένῳ τῶν Βρύσωνός τινι ἑταίρων. ὃ δὲ σπάνιον ἐπὶ τούτοις, οὔτε ἄχαρίς ἐστιν ἐντυχεῖν οὔτε κακοήθει ἔοικεν, ἀλλὰ

μᾶλλον ἐλαφρὸς καὶ εὐήθης δόξειεν ἂν εἶναι. δεδιὼς δὲ λέγω ταῦτα, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρώπου δόξαν ἀποφαίνομαι, οὐ φαύλου ζώου, ἀλλ' εὐμεταβόλου, πλὴν πάνυ ὀλίγων τινῶν καὶ εἰς ὀλίγα, ἐπεὶ καὶ περὶ τούτου φοβούμενος καὶ ἀπιστῶν ἐσκόπουν αὐτός τε ἐντυγχάνων καὶ ἐπυνθανόμην τῶν πολιτῶν αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς οὐδὲν φλαῦρον ἔλεγε τὸν ἄνδρα. σκόπει δὲ καὶ αὐτὸς καὶ εὐλαβοῦ. μάλιστα μὲν οὖν, ἂν καὶ ὅπωστιοῦν σχολάζῃς, μάνθανε παρ' αὐτοῦ καὶ τἆλλα φιλοσόφει· εἰ δὲ μή, ἐκδίδαξαί τινα, ἵνα κατὰ σχολὴν μανθάνων βελτίων γίγνῃ καὶ εὐδοξῇς, ὅπως τὸ δι' ἐμὲ ὠφελεῖσθαί σε μὴ ἀνιᾷ. καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ. 561

Περὶ δὲ ὧν ἐπέστελλές μοι ἀποπέμπειν σοι, τὸν μὲν Ἀπόλλω ἐποιησάμην τε καὶ ἄγει σοι Λεπτίνης, νέου καὶ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ· ὄνομα δ' ἔστιν αὐτῷ Λεωχάρης. ἕτερον δὲ παρ' αὐτῷ ἔργον ἦν πάνυ κομψόν, ὡς ἐδόκει· ἐπριάμην οὖν αὐτὸ βουλόμενός σου τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι μοι ἐπεμελεῖτο καὶ ὑγιαίνοντος καὶ ἀσθενοῦντος ἀξίως ἐμοῦ τε καὶ σοῦ· δὸς οὖν αὐτῇ, ἂν μή τι σοὶ ἄλλο δόξῃ. πέμπω δὲ καὶ οἴνου γλυκέος δώδεκα ϛαμνία τοῖς παισὶ καὶ μέλιτος δύο. ἰσχάδων δὲ ὕστερον ἤλθομεν τῆς ἀποθέσεως, τὰ δὲ μύρτα ἀποτεθέντα κατεσάπη· ἀλλ' αὖθις βέλτιον ἐπιμελησόμεθα. περὶ δὲ φυτῶν Λεπτίνης σοι ἐρεῖ.

Ἀργύριον δ' εἰς ταῦτα ἕνεκά τε τούτων καὶ εἰσφορῶν τινῶν εἰς τὴν πόλιν ἔλαβον παρὰ Λεπτίνου, λέγων ἃ μοι ἐδόκει εὐσχημονέστατα ἡμῖν εἶναι καὶ ἀληθῆ λέγειν, ὅτι ἡμέτερον εἴη ὃ εἰς τὴν ναῦν ἀναλώσαμεν τὴν Λευκαδίαν, σχεδὸν ἑκκαίδεκα μναῖ. τοῦτ' οὖν ἔλαβον, καὶ λαβὼν αὐτός τε ἐχρησάμην καὶ ὑμῖν ταῦτα ἀπέπεμψα. τὸ δὴ μετὰ τοῦτο περὶ χρημάτων ἄκουε ὡς σοι ἔχει, περί τε τὰ σὰ τὰ Ἀθήνησι καὶ περὶ τὰ ἐμά. ἐγὼ τοῖς σοῖς χρήμασιν, ὡς περ τότε

σοι ἔλεγον, χρήσομαι καθὰ περ τοῖς τῶν ἄλλων ἐπιτηδείοις, χρῶμαι δὲ ὡς ἂν δύνωμαι ὀλιγίστοις, ὅσα ἀναγκαῖα ἢ δίκαια ἢ εὐσχήμονα ἐμοί τε δοκεῖ καὶ παρ' οὗ ἂν λαμβάνω. ἐμοὶ δὴ τοιοῦτον νῦν ξυμβέβηκεν. εἰσί μοι ἀδελφιδῶν θυγατέρες τῶν ἀποθανουσῶν τότε ὅτ' ἐγὼ οὐκ ἐξεφανούμην, σὺ δ' ἐκέλευες, τέτταρες, ἡ μὲν νῦν ἐπίγαμος, ἡ δὲ ὀκταέτις, ἡ δὲ σμικρὸν πρὸς τρισὶν ἔτεσιν, ἡ δὲ οὔπω ἐνιαυσία. ταύτας ἐκδοτέον ἐμοί ἐξι καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐπιτηδείοις, αἷς ἂν ἐγὼ ἐπιβιῶ· αἷς δ' ἂν μή, χαιρόντων. καὶ ὧν ἂν γένωνται οἱ πατέρες αὐτῶν ἐμοῦ πλου- 10
σιώτεροι, οὐκ ἐκδοτέον· τὰ δὲ νῦν ἐγὼ αὐτῶν εὐπορώτερος. καὶ τὰς μητέρας δὲ αὐτῶν ἐγὼ ἐξέδωκα καὶ μετ' ἄλλων καὶ μετὰ Δίωνος. ἡ μὲν οὖν Σπευσίππῳ γαμεῖται, ἀδελφῆς οὖσα αὐτῷ θυγάτηρ· δεῖ δὴ ταύτῃ οὐδὲν πλέον ἢ τριάκοντα μνᾶν· μέτριαι γὰρ αὗται ἡμῖν προῖκες. ἔτι δὲ ἐὰν ἡ μήτηρ τελευτήσῃ ἢ ἐμή, οὐδὲν αὖ πλείονος ἢ δέκα μνῶν δέοι ἂν εἰς τὴν οἰκοδομίαν τοῦ τάφου. καὶ περὶ ταῦτα τὰ μὲν ἐμὰ ἀναγκαῖα σχεδόν τι ἐν τῷ νῦν ταῦτά ἐξιν· ἐὰν δέ τι ἄλλο γίγνηται ἴδιον ἢ δημόσιον ἀνάλωμα διὰ τὴν παρὰ σὲ 20
ἄφιξιν, ὡς περ τότε ἔλεγον δεῖ ποιεῖν, ἐμὲ μὲν διαμάχεσθαι ὅπως ὡς ὀλίγιστον γένηται τὸ ἀνάλω-
362 μα, ὃ δ' ἂν μὴ δύνωμαι, σὴν εἶναι τὴν δαπάνην. Τὸ δὴ μετὰ ταῦτα λέγω περὶ τῶν σῶν αὖ χρημάτων τῶν Ἀθήνῃσι τῆς ἀναλώσεως, ὅτι πρῶτον μὲν ἐάν τι δέῃ ἐμὲ ἀναλίσκειν εἰς χορηγίαν ἢ τι τοιοῦτον, οὐκ ἔξι σοι ξένος οὐδεὶς ὅς τις δώσει, ὡς ὠόμεθα, ἐπεὶ καὶ ἄν τι σοὶ αὐτῷ διαφέρῃ μέγα, ὥστε ἀναλωθὲν μὲν ἤδη ὀνῆσαι, μὴ ἀναλωθὲν δὲ ἀλλ' ἐγχρονισθέν, ἕως ἄν τις παρὰ σοῦ ἔλθῃ, βλάψαι, πρὸς τῷ 30
χαλεπῷ τὸ τοιοῦτόν σοί ἐξι καὶ αἰσχρόν. ἐγὼ γὰρ δὴ ταῦτά γε ἐξήτασα, παρ' Ἀνδρομήδη τὸν Αἰγινήτην πέμψας Ἔραξον, παρ' οὗ ἐκέλευες τοῦ ὑμετέρου ξένου, εἴ τι δεοίμην, λαμβάνειν, βουλόμενος καὶ ἄλλα

μείζονα ἃ ἐπέσελλες πέμπειν. ὁ δὲ εἶπεν εἰκότα καὶ ἀνθρώπινα, ὅτι καὶ πρότερον ἀναλώσας τῷ πατρί σου μόλις κομίσαιτο, καὶ νῦν σμικρὰ μὲν δοίη ἄν, πλείω δὲ οὔ. οὕτω δὴ παρὰ Λεπτίνου ἔλαβον· καὶ τοῦτό γε ἄξιον ἐπαινέσαι Λεπτίνην, οὐχ ὅτι ἔδωκεν, ἀλλ' ὅτι προθύμως, καὶ τὰ ἄλλα περὶ σὲ καὶ λέγων καὶ πράττων, ὅ τι οἷός τ' ἦν ἐπιτήδειος, φανερὸς ἦν. χρὴ γὰρ δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τἀναντία τούτων ἐμὲ ἀπαγγέλλειν, ὁποῖός τις ἂν ἕκαστος ἐμοὶ φαίνηται περὶ σέ. τὸ δ' οὖν περὶ τῶν χρημάτων ἐγώ σοι παῤῥησιάσομαι· δίκαιον γάρ, καὶ ἅμα ἐμπείρως ἔχων τῶν παρὰ σοὶ λέγοιμ' ἄν. οἱ προσαγγέλλοντες ἑκάστοτέ σοι, ὅ τι ἂν οἴωνται ἀνάλωμα εἰσαγγέλλειν, οὐκ ἐθέλουσι προσαγγέλλειν, ὡς δὴ ἀπεχθησόμενοι. ἔθιζε οὖν αὐτοὺς καὶ ἀνάγκαζε φράζειν καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα· σὲ γὰρ δεῖ εἰδέναι τε τὰ πάντα κατὰ δύναμιν καὶ κριτὴν εἶναι καὶ μὴ φεύγειν τὸ εἰδέναι. πάντων γὰρ ἄριστόν σοι ἔξωι πρὸς τὴν ἀρχήν· τὰ γὰρ ἀναλώματα ὀρθῶς ἀναλισκόμενα καὶ ὀρθῶς ἀποδιδόμενα πρός τε τἆλλα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν καὶ σὺ δὴ φῂς ἀγαθὸν εἶναι καὶ φήσεις. μὴ οὖν σε διαβαλλόντων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους οἱ κήδεσθαί σου φάσκοντες· τοῦτο γὰρ οὔτε ἀγαθὸν οὔτε καλὸν πρὸς δόξαν σοι δοκεῖ ξύμβολον εἶναι.

Τὰ μετὰ ταῦτα περὶ Δίωνος λέγοιμ' ἄν. τὰ μὲν οὖν ἄλλ' οὔπω ἔχω λέγειν, πρὶν ἂν παρὰ σοῦ ἔλθωσιν αἱ ἐπιστολαί, ὡς περ ἔφης· περὶ μέντοι ἐκείνων ὧν οὐκ εἴας μεμνῆσθαι πρὸς αὐτόν, οὔτε ἐμνήσθην οὔτε διελέχθην, ἐξεπειρώμην δὲ εἴτε χαλεπῶς εἴτε ῥᾳδίως οἴσει γιγνομένων, καί μοι ἐδόκει οὐκ ἠρέμα ἂν ἄχθεσθαι εἰ γίγνοιτο. τὰ δὲ ἄλλα περί σε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ μέτριός μοι δοκεῖ εἶναι Δίων.

Κρατίνῳ τῷ Τιμοθέου μὲν ἀδελφῷ, ἐμοὶ δ' ἑταίρῳ, θώρακα δωρησώμεθα ὁπλιτικὸν τῶν μάλα καλῶν τῶν 365

πεζῶν, καὶ ταῖς Κέβητος θυγατράσι χιτώνια ἔρια ἐπτα-πήχη, μὴ τῶν πολυτελῶν τῶν Ἀμοργίνων, ἀλλὰ τῶν Σικελικῶν τῶν λινῶν. ἐπιεικῶς δὲ γιγνώσκεις τοὔνομα Κέβητος· γεγραμμένος γάρ ἐστιν ἐν τοῖς Σωκρατείοις λόγοις μετὰ Σιμμίου Σωκράτει διαλεγόμενος ἐν τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ, ἀνὴρ πᾶσιν ἡμῖν οἰκεῖός τε καὶ εὔνους.

Περὶ δὲ δὴ τοῦ ξυμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἂν ἐπιστέλλω σπουδῇ καὶ ὅσας ἂν μή, οἶμαι μέν σε μεμνῆσθαι, ὅμως δ' ἐννόει καὶ πάνυ πρόσεχε τὸν νοῦν· πολλοὶ γὰρ οἱ κελεύοντες γράφειν, οὓς οὐ ῥᾴδιον φανερῶς διωθεῖσθαι. τῆς μὲν γὰρ σπουδαίας ἐπιστολῆς θεὸς ἄρχει, θεοὶ δὲ τῆς ἧττον.

Οἱ πρέσβεις καὶ ἐδέοντο ἐπιστέλλειν σοι καὶ εἰκός· πάνυ γὰρ προθύμως σὲ πανταχοῦ καὶ ἐμὲ ἐγκωμιάζουσι, καὶ οὐχ ἧκιστα Φίλαγρος, ὃς τότε τὴν χεῖρα ἠσθένει. καὶ Φιλαίδης παρὰ βασιλέως ἦκων τοῦ μεγάλου ἔλεγε περὶ σοῦ· εἰ δὲ μὴ πάνυ μακρᾶς ἐπιστολῆς ἦν, ἔγραψα ἂν ἃ ἔλεγε, νῦν δὲ Λεπτίνου πυνθάνου.

Ἂν τὸν θώρακα ἢ ἄλλο τι ὧν ἐπιστέλλω πέμπῃς, ἂν μὲν αὐτός τῳ βούλῃ, εἰ δὲ μή, Τηρίλλῳ δός· ἔξι δὲ τῶν αἰεὶ πλεόντων, ἡμέτερος ἐπιτήδειος καὶ τἄλλα καὶ περὶ φιλοσοφίαν χαρίεις. Τίσωνος δ' ἔξι κηδεστής, ὃς τότε ὅθ' ἡμεῖς ἀπεπλέομεν ἐπολιανόμει.

Ἐρῶσο καὶ φιλοσόφει καὶ τοὺς ἄλλους προτρέπου τοὺς νεωτέρους, καὶ τοὺς συσφαιριστὰς ἀσπάζου ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ πρόσταττε τοῖς τε ἄλλοις καὶ Ἀριστοκρίτῳ, ἐάν τις παρ' ἐμοῦ λόγος ἢ ἐπιστολὴ ἴῃ παρά σέ, ἐπιμελεῖσθαι ὅπως ὡς τάχιστα σὺ αἴσθῃ, καὶ ὑπομιμνήσκειν σε ἵνα ἐπιμελῇ τῶν ἐπιστελλόντων. καὶ νῦν Λεπτίνῃ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀργυρίου μὴ ἀμελήῃ-

σης, ἀλλ' ὡς τάχιστα ἀπόδος, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τοῦτον ὁρῶντες προθυμότεροι ὦσιν ἡμῖν ὑπηρετεῖν.

Ἰατροκλῆς ὁ μετὰ Μυρωνίδου τότε ἐλεύθερος ἀφεθεὶς ὑπ' ἐμοῦ πλεῖ νῦν μετὰ τῶν πεμπομένων παρ' ἐμοῦ· ἔμμισθον οὖν που αὐτὸν κατάστησον ὡς ὄντα σοι εὔνουν, καὶ ἄν τι βούλῃ, αὐτῷ χρῶ. καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἢ αὐτὴν ἢ εἰ ὑπόμνημα αὐτῆς σώζεται, καὶ αὐτὸς ἴσθι.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

ΟΙ ΝΟΘΕΤΟΜΕΝΟΙ

ΑΞΙΟΧΟΣ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΚΛΕΙΝΙΑΣ, ΑΞΙΟΧΟΣ.

Ἐξιόντι μοι ἐς Κυνόσαργες καὶ γενομένῳ μοι κατὰ 364
τὸν Ἴλισσὸν διῆξε φωνὴ βοῶντός του, Σώκρατες, Σώκρατες. ὡς δὲ ἐπιστραφεὶς περιεσκόπουν ὁπόθεν εἴη, Κλεινίαν ὁρῶ τὸν Ἀξιόχου θέοντα ἐπὶ Καλλιρόην μετὰ Δάμωνος τοῦ μουσικοῦ καὶ Χαρμίδου τοῦ Γλαύκωνος· ἦσαν δὲ αὐτῷ ὁ μὲν διδάσκαλος τῶν κατὰ μουσικήν, ὁ δ' ἐξ ἑταιρείας ἐρασὴς ἅμα καὶ ἐρώμενος. ἐδόκει οὖν μοι ἀφεμένῳ τῆς εὐθὺ ὁδοῦ ἀπαντᾶν αὐτοῖς, ὅπως ῥᾷσα ὁμοῦ γενοίμεθα. δεδακρυμένος δὲ ὁ Κλεινίας, Ὦ Σώκρατες, ἔφη, νῦν ὁ καιρὸς ἐνδείξασθαι τὴν ἀεὶ θρυλουμένην πρὸς σοῦ σοφίαν. ὁ γὰρ πατὴρ ἔκ τινος ὥρας αἰφνιδίου ἀδυνάτως ἔχει καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου ἐστίν, ἀνιαρῶς τε φέρει τὴν τελευτήν, καί τοί γε τὸν πρόσθεν χρόνον διαχλευάζων τοὺς μορμολυττομένους τὸν θάνατον καὶ πράως ἐπιτωθάζων. ἀφικόμενος οὖν παρηγόρησον αὐτὸν ὡς εἰώθας, ὅπως ἀξενακτὶ ἐς τὸ χρεὼν ἴῃ, κἀμοὶ σὺν τοῖς λοιποῖς ἵνα καὶ τοῦτο εὐσεβηθῇ. Ἀλλ' οὐκ ἀτυχήσεις μου, ὦ Κλεινία, οὐδενὸς τῶν μετρίων, καὶ ταῦτα

ἐφ' ὅσια παρακαλῶν. ἐπειγώμεθα δ' οὖν· εἰ γὰρ οὕτως ἔχει, ὠκύτητος δεῖ.

ΚΛ. Ὀφθέντος σου μόνον, ὦ Σώκρατες, ῥαΐσει· καὶ γὰρ ἤδη πολλάκις αὐτῷ γέγονε συμπεσώματος ἀνασφῆλαι.

Ὡς δὲ θᾶττον τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἤειμεν ταῖς Ἰτωνίαις, πλησίον γὰρ ὤκει τῶν πυλῶν, πρὸς τῇ Ἀμαζονίδι σήλῃ, καταλαμβάνομεν συνειλεγμένον μὲν αὐτὸν ἤδη τὰς ἁφὰς καὶ τῷ σώματι ῥωμαλέον, ἀσθενῇ δὲ τὴν ψυχήν, πάνυ ἐνδεᾶ παραμυθίας, πολλάκις δ' ἀναφερόμενον καὶ ξεναγμοὺς ἱέντα σὺν δακρύοις καὶ προτήσεσι χειρῶν. κατιδὼν δὲ αὐτόν, Ἄξιοχε, τί ταῦτα; ἔφην· ποῦ τὰ πρόσθεν αὐχήματα καὶ αἱ συνεχεῖς εὐλογίαι τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ ἄῤῥητον ἐν σοὶ θάρσος; ὡς γὰρ ἀγωνιστὴς δειλός, ἐν τοῖς γυμνασίοις γενναῖος φαινόμενος, ἀπολέλοιπας ἐν τοῖς ἆθλοις. οὐκ ἐπιλογιεῖ τὴν φύσιν περιεσκεμμένως, ἀνὴρ τοσόνδε τῷ χρόνῳ καὶ κατήκοος λόγων, καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, Ἀθηναῖος, ὅτι τὸ κοινὸν δή που τοῦτο καὶ πρὸς ἅπαντας θρυλούμενον, παρεπιδημία τίς ἐξιν ὁ βίος, καὶ ὅτι δεῖ ἐπιεικῶς διαγόντας εὐθύμως μόνον οὐχὶ παιανίζοντας εἰς τὸ χρεὼν ἀπιέναι; τὸ δὲ οὕτω μαλακῶς καὶ δυσαποσπάστως ἔχειν νηπίου δίκην, οὐ περιφρονοῦσαν ἡλικίαν ἔχει.

ΑΞ. Ἀληθῆ ταῦτα, ὦ Σώκρατες, καὶ ὀρθῶς μοι φαίνει λέγων· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως παρ' αὐτό μοι τὸ δεινὸν γενομένῳ οἱ μὲν καρτεροὶ καὶ περιττοὶ λόγοι ὑπεκπνέουσι λελῃθότως καὶ ἀτιμάζονται, ἀντίσχει δὲ δέος τι, ποικίλως περιαμύττον τὸν νοῦν, εἰ σεμνήσομαι τοῦδε τοῦ φωτὸς καὶ τῶν ἀγαθῶν, ἀειδὴς δὲ καὶ ἄγευστος ὁποίποτε κείσομαι σηπόμενος, εἰς εὐλὰς καὶ κνώδαλα μεταβάλλων.

ΣΩ. Συνάπτεις γάρ, ὦ Ἄξιοχε, παρὰ τὴν ἀνεπισασίαν ἀνεπιλογίστως τῇ ἀναισθησίᾳ αἴσθησιν, καὶ σεαυτῷ ὑπεναντία καὶ ποιεῖς καὶ λέγεις, οὐκ ἐπιλογι-

ζόμενος ὅτι ἅμα μὲν ὀδύρει τὴν ἀναισθησίαν, ἅμα δὲ ἀλγεῖς ἐπὶ σήψεσι καὶ ξερήσει τῶν ἡδέων, ὡς περ εἰς ἕτερον ζῆν ἀπυθανούμενος, ἀλλ' οὐκ εἰς παντελῆ μεταβάλλων ἀναισθησίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ πρὸ τῆς γενέσεως. ὡς οὖν ἐπὶ τῆς Δράκοντος ἢ Κλεισθένους πολιτείας οὐδὲν περὶ σὲ κακὸν ἦν· ἀρχὴν γὰρ οὐκ ἦς, περὶ ὃν ἂν ἦν· οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν τελευτὴν γενήσεται· σὺ γὰρ οὐκ ἔσει περὶ ὃν ἔσαι. πάντα τοιγαροῦν τὸν τοιόνδε φλύαρον ἀποσκέδασαι, τοῦτο ἐννοήσας, ὅτι τῆς συγκρίσεως ἅπαξ διαλυθείσης καὶ τῆς ψυχῆς εἰς τὸν οἰκεῖον ἱδρυθείσης τόπον τὸ ὑπολειφθὲν σῶμα, γεῶδες ὂν καὶ ἄλογον, οὐκ ἔξιν ὁ ἄνθρωπος. ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ψυχή, ζῶον ἀθάνατον ἐν θνητῷ καθειργμένον φρουρίῳ· τὸ δὲ σκῆνος τουτὶ πρὸς κακοῦ περιήρμοσεν ἡ φύσις, ᾧ τὰ μὲν ἥδοντα μυχαῖα καὶ πτηνὰ καὶ εἰς πλείους ὀδύνας ἀνακεκραμένα, τὰ δὲ ἀλγεινὰ ἀκραιφνῆ καὶ πολυχρόνια καὶ τῶν ἡδόντων ἄμοιρα· νόσους δὲ καὶ φλεγμονὰς τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ τὰς ἐντὸς κακότητας, οἷς ἀναγκαζῶς, ἅτε παρεσπαρμένη τοῖς πόροις, ἡ ψυχὴ συναλγοῦσα τὸν οὐράνιον ποθεῖ καὶ σύμφυλον αἰθέρα, καὶ διψᾷ, τῆς ἐκεῖσε διαίτης καὶ χορείας ὀριγνωμένη. ὥστε ἡ τοῦ ζῆν ἀπαλλαγὴ κακοῦ τινός ἐστιν εἰς ἀγαθὸν μεταβολή.

ΑΞ. Κακὸν οὖν, ὦ Σώκρατες, ἡγούμενος τὸ ζῆν πῶς ἐν αὐτῷ μένεις; καὶ ταῦτα φρονιστὴς ὢν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς πολλοὺς τῷ νῷ διαφέρων;

ΣΩ. Ἄξιόχε, σὺ δὲ οὐκ ἔτυμά μοι μαρτυρεῖς, οἴει δὲ καθά περ Ἀθηναίων ἡ πληθύς, ἐπειδὴ ζητητικός εἰμι τῶν πραγμάτων, ἐπιζήμιόν τινα εἶναί με. ἐγὼ δὲ εὐξαίμην ἂν τὰ κοινὰ ταῦτα εἰδέναι· τοσοῦτον ἀποδέω τῶν περιττῶν. καὶ ταῦτα δὲ ἃ λέγω, Προδίκου ἐστὶ τοῦ σοφοῦ ἀπηχήματα, τὰ μὲν διμοίρου ἐωνημένα, τὰ δὲ δυεῖν δραχμαῖν, τὰ δὲ τετραδράχμου. προῖκα γὰρ ἀνὴρ οὗτος οὐδένα διδάσκει, διὰ παντὸς δὲ

σοι ἔλεγον, χρήσομαι καθά περ τοῖς τῶν ἄλλων ἐπιτηδείοις, χρῶμαι δὲ ὡς ἂν δύνωμαι ὀλιγίστοις, ὅσα ἀναγκαῖα ἢ δίκαια ἢ εὐσχήμονα ἐμοί τε δοκεῖ καὶ παρ' οὗ ἂν λαμβάνω. ἐμοὶ δὴ τοιοῦτον νῦν ξυμβέβηκεν. εἰσί μοι ἀδελφιδῶν θυγατέρες τῶν ἀποθανουσῶν τότε ὅτ' ἐγὼ οὐκ ἐξεφανούμην, σὺ δ' ἐκέλευες, τέτταρες, ἡ μὲν νῦν ἐπίγαμος, ἡ δὲ ὀκταέτις, ἡ δὲ σμικρὸν πρὸς τρισὶν ἔτεσιν, ἡ δὲ οὔπω ἐνιαυσία. ταύτας ἐκδοτέον ἐμοί ἐστι καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐπιτηδείοις, αἷς ἂν ἐγὼ ἐπιβιῶ· αἷς δ' ἂν μή, χαιρόντων. καὶ ὧν ἂν γένωνται οἱ πατέρες αὐτῶν ἐμοῦ πλουσιώτεροι, οὐκ ἐκδοτέον· τὰ δὲ νῦν ἐγὼ αὐτῶν εὐπορώτερος. καὶ τὰς μητέρας δὲ αὐτῶν ἐγὼ ἐξέδωκα καὶ μετ' ἄλλων καὶ μετὰ Δίωνος. ἡ μὲν οὖν Σπευσίππῳ γαμεῖται, ἀδελφῆς οὖσα αὐτῷ θυγάτηρ· δεῖ δὴ ταύτῃ οὐδὲν πλέον ἢ τριάκοντα μνᾶς· μέτριαι γὰρ αὗται ἡμῖν προῖκες. ἔτι δὲ ἐὰν ἡ μήτηρ τελευτήσῃ ἡ ἐμή, οὐδὲν αὖ πλείονος ἢ δέκα μνῶν δέοι ἂν εἰς τὴν οἰκοδομίαν τοῦ τάφου. καὶ περὶ ταῦτα τὰ μὲν ἐμὰ ἀναγκαῖα σχεδόν τι ἐν τῷ νῦν ταῦτά ἐστιν· ἐὰν δέ τι ἄλλο γίγνηται ἴδιον ἢ δημόσιον ἀνάλωμα θεὰ τὴν παρὰ σὲ ἄφιξιν, ὡς περ τότε ἔλεγον δεῖ ποιεῖν, ἐμὲ μὲν διαμάχεσθαι ὅπως ὡς ὀλίγιστον γένηται τὸ ἀνάλω-
562 μα, ὃ δ' ἂν μὴ δύνωμαι, σὴν εἶναι τὴν δαπάνην. Τὸ δὴ μετὰ ταῦτα λέγω περὶ τῶν σῶν αὖ χρημάτων τῶν Ἀθήνῃσι τῆς ἀναλώσεως, ὅτι πρῶτον μὲν ἐάν τι δέῃ ἐμὲ ἀναλίσκειν εἰς χορηγίαν ἢ τι τοιοῦτον, οὐκ ἔστι σοι ξένος οὐδεὶς ὅς τις δώσει, ὡς ᾠόμεθα, ἐπεὶ καὶ ἄν τι σοὶ αὐτῷ διαφέρῃ μέγα, ὥστε ἀναλωθὲν μὲν ἤδη ὀνῆσαι, μὴ ἀναλωθὲν δὲ ἀλλ' ἐγχρονισθέν, ἕως ἂν τις παρὰ σοῦ ἔλθῃ, βλάψαι, πρὸς τῷ χαλεπῷ τὸ τοιοῦτόν σοί ἐστι καὶ αἰσχρόν. ἐγὼ γὰρ δὴ ταῦτά γε ἐξήτασα, παρ' Ἀνδρομήδη τὸν Αἰγινήτην πέμψας Ἔραζον, παρ' οὗ ἐκέλευες τοῦ ὑμετέρου ξένου, εἴ τι δεοίμην, λαμβάνειν, βουλόμενος καὶ ἄλλω

μείζονα ἃ ἐπέστελλες πέμπειν. ὁ δὲ εἶπεν εἰκότα καὶ ἀνθρώπινα, ὅτι καὶ πρότερον ἀναλώσας τῷ πατρί σου μόλις κομίσαιτο, καὶ νῦν σμικρὰ μὲν δοίη ἄν, πλείω δὲ οὔ. οὕτω δὴ παρὰ Λεπτίνου ἔλαβον· καὶ τοῦτό γε ἄξιον ἐπαινέσαι Λεπτίνην, οὐχ ὅτι ἔδωκεν, ἀλλ' ὅτι προθύμως, καὶ τἆλλα περὶ σὲ καὶ λέγων καὶ πράττων, ὅ τι οἷός τ' ἦν ἐπιτήδειος, φανερὸς ἦν. χρὴ γὰρ δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τἀναντία τούτοιν ἐμὲ ἀπαγγέλλειν, ὁποῖός τις ἂν ἕκαστος ἐμοὶ φαίνηται περὶ σέ. τὸ δ' οὖν περὶ τῶν χρημάτων ἐγώ σοι παρρησιάσομαι· δίκαιον γάρ, καὶ ἅμα ἐμπείρους ἔχων τῶν παρὰ σοὶ λέγοιμ' ἄν. οἱ προσαγγέλλοντες ἑκάστοτέ σοι, ὅ τι ἂν οἴωνται ἀνάλωμα εἰσαγγέλλειν, οὐκ ἐθέλουσι προσαγγέλλειν, ὡς δὴ ἀπεχθησόμενοι. ἔθιζε οὖν αὐτοὺς καὶ ἀνάγκαζε φράζειν καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα· σὲ γὰρ δεῖ εἰδέναι τε τὰ πάντα κατὰ δύναμιν καὶ κριτὴν εἶναι καὶ μὴ φεύγειν τὸ εἰδέναι. πάντων γὰρ ἄριστόν σοι ἕξει πρὸς τὴν ἀρχήν· τὰ γὰρ ἀναλώματα ὀρθῶς ἀναλισκόμενα καὶ ὀρθῶς ἀποδιδόμενα πρός τε τἆλλα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν καὶ σὺ δὴ φῂς ἀγαθὸν εἶναι καὶ φήσεις. μὴ οὖν σε διαβαλλόντων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους οἱ κήδεσθαί σου φάσκοντες· τοῦτο γὰρ οὔτε ἀγαθὸν οὔτε καλὸν πρὸς δόξαν σοι δοκεῖ ξύμβολον εἶναι.

Τὼ μετὰ ταῦτα περὶ Δίωνος λέγοιμ' ἄν. τὰ μὲν οὖν ἄλλ' οὔπω ἔχω λέγειν, πρὶν ἂν παρὰ σοῦ ἔλθωσιν αἱ ἐπιστολαί, ὡς περ ἔφης· περὶ μέντοι ἐκείνων ὧν οὐκ εἴας μεμνῆσθαι πρὸς αὐτόν, οὔτε ἐμνήσθην οὔτε διελέχθην, ἐξεπειρώμην δὲ εἴτε χαλεπῶς εἴτε ῥᾳδίως ὅσοι γιγνομένων, καί μοι ἐδόκει οὐκ ἠρέμα ἂν ἄχθεσθαι εἰ γίγνοιτο. τὰ δὲ ἄλλα περί σε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ μέτριός μοι δοκεῖ εἶναι Δίων.

Κρατίνῳ τῷ Τιμοθέου μὲν ἀδελφῷ, ἐμῷ δ' ἑταίρῳ, θώρακα δωρησώμεθα ὁπλιτικὸν τῶν μάλα καλῶν τῶν 365

πεζῶν, καὶ ταῖς Κέβητος θυγατράσι χιτώνια ερία ἑπταπήχη, μὴ τῶν πολυτελῶν τῶν Ἀμοργίνων, ἀλλὰ τῶν Σικελικῶν τῶν λινῶν. ἐπιεικῶς δὲ γιγνώσκεις τοὔνομα Κέβητος· γεγραμμένος γάρ ἐστιν ἐν τοῖς Σωκρατείοις λόγοις μετὰ Σιμμίου Σωκράτει διαλεγόμενος ἐν τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ, ἀνὴρ πᾶσιν ἡμῖν οἰκεῖός τε καὶ σύνους.

Περὶ δὲ δὴ τοῦ ξυμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἂν ἐπιστέλλω σπουδῇ καὶ ὅσας ἂν μή, οἶμαι μέν σε μεμνῆσθαι, ὅμως δ' ἐννόει καὶ πάνυ πρόσεχε τὸν νοῦν· πολλοὶ γὰρ οἱ κελεύοντες γράφειν, οὓς οὐ ῥᾴδιον φανερῶς διωθεῖσθαι. τῆς μὲν γὰρ σπουδαίας ἐπιστολῆς θεὸς ἄρχει, θεοὶ δὲ τῆς ἧττον.

Οἱ πρέσβεις καὶ ἐδέοντο ἐπιστέλλειν σοι καὶ εἰκός· πάνυ γὰρ προθύμως σὲ πανταχοῦ καὶ ἐμὲ ἐγκωμιάζουσι, καὶ οὐχ ἧκιστα Φίλαγρος, ὃς τότε τὴν χεῖρα ἠσθένει. καὶ Φιλαίθης παρὰ βασιλέως ἦκων τοῦ μεγάλου ἔλεγε περὶ σοῦ· εἰ δὲ μὴ πάνυ μακρᾶς ἐπιστολῆς ἦν, ἔγραψα ἂν ἃ ἔλεγε, νῦν δὲ Λεπτίνου πυνθάνου.

Ἂν τὸν θώρακα ἢ ἄλλο τι ὧν ἐπιστέλλω πέμπῃς, ἂν μὲν αὐτός τῳ βούλῃ, εἰ δὲ μή, Τηρίλλῳ δός· ἔξι δὲ τῶν αἰεὶ πλεόντων, ἡμέτερος ἐπιτήδειος καὶ τἄλλα καὶ περὶ φιλοσοφίαν χαρίεις. Τίσωνος δ' ἔξι κηδεστής, ὃς τότε ὅθ' ἡμεῖς ἀπεπλέομεν ἐπολιανόμει.

Ἐρρῶσο καὶ φιλοσόφει καὶ τοὺς ἄλλους πρότρεπου τοὺς νεωτέρους, καὶ τοὺς συσφαιριστὰς ἀσπάζου ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ πρόσταττε τοῖς τε ἄλλοις καὶ Ἀριστοκρίτῳ, ἐάν τις παρ' ἐμοῦ λόγος ἢ ἐπιστολὴ ἴῃ παρὰ σέ, ἐπιμελεῖσθαι ὅπως ὡς τάχιστα σὺ αἴσθῃ, καὶ ὑπομιμνήσκειν σε ἵνα ἐπιμελῇ τῶν ἐπιστελλόντων. καὶ νῦν Λεπτίνῃ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀργυρίου μὴ ἀμελήσῃ

σῃς, ἀλλ' ὡς τάχιστα ἀπόδος, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τοῦτον ὁρῶντες προθυμότεροι ὦσιν ἡμῖν ὑπηρετεῖν.

Ἰατροκλῆς ὁ μετὰ Μυρωνίδου τότε ἐλεύθερος ἀφεθεὶς ὑπ' ἐμοῦ πλεῖ νῦν μετὰ τῶν πεμπομένων παρ' ἐμοῦ· ἔμμισθον οὖν που αὐτὸν κατάσχησον ὡς ὄντα σοι εὔνουν, καὶ ἄν τι βούλῃ, αὐτῷ χρῶ. καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἢ αὐτὴν ἢ εἰ ὑπόμνημα αὐτῆς σώζεται, καὶ αὐτὸς ἴσθι.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

ΟΙ ΝΟΘΕΥΟΜΕΝΟΙ

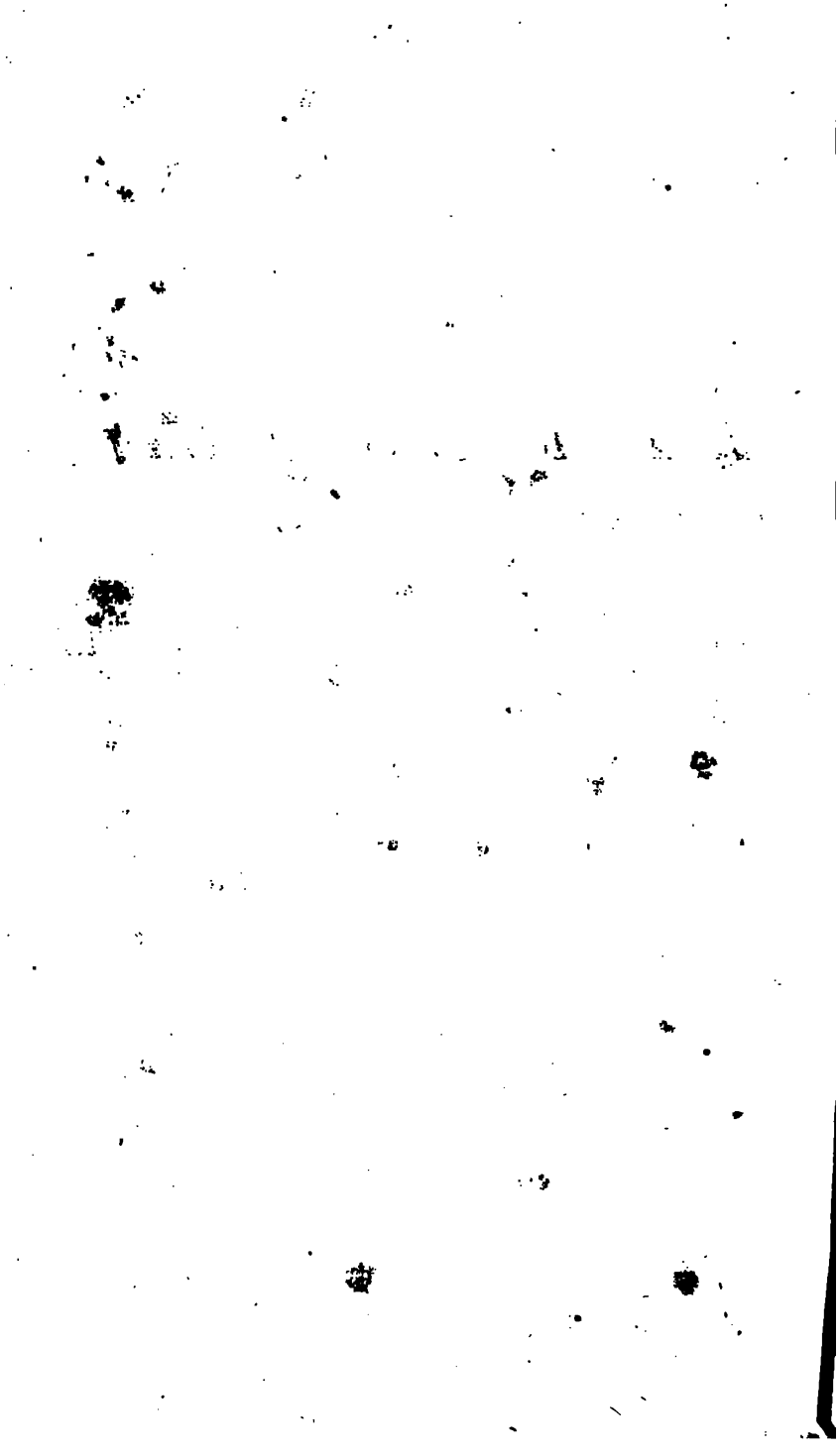

ΑΞΙΟΧΟΣ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΚΛΕΙΝΙΑΣ, ΑΞΙΟΧΟΣ.

Ἐξιόντι μοι ἐς Κυνόσαργες καὶ γενομένῳ μοι κατὰ 364
τὸν Ἴλισσὸν διῆξε φωνὴ βοῶντός του, Σώκρατες, Σώκρατες. ὡς δὲ ἐπιστραφεὶς περιεσκόπουν ὁπόθεν εἴη, Κλεινίαν ὁρῶ τὸν Ἀξιόχου θέοντα ἐπὶ Καλλιρόην μετὰ Δάμωνος τοῦ μουσικοῦ καὶ Χαρμίδου τοῦ Γλαύκωνος· ἦσαν δὲ αὐτῷ ὁ μὲν διδάσκαλος τῶν κατὰ μουσικήν, ὁ δ' ἐξ ἑταιρείας ἐραστὴς ἅμα καὶ ἐρώμενος. ἐδόκει οὖν μοι ἀφεμένῳ τῆς εὐθὺ ὁδοῦ ἀπαντᾶν αὐτοῖς, ὅπως ῥᾷξα ὁμοῦ γενοίμεθα. δεδακρυμένος δὲ ὁ Κλεινίας, Ὦ Σώκρατες, ἔφη, νῦν ὁ καιρὸς ἐνδείξασθαι τὴν ἀεὶ θρυλουμένην πρὸς σοῦ σοφίαν. ὁ γὰρ πατὴρ ἔκ τινος ὥρας αἰφνιδίου ἀδυνάτως ἔχει καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου ἐστίν, ἀνιαρῶς τε φέρει τὴν τελευτήν, καί τοί γε τὸν πρόσθεν χρόνον διαχλευάζων τοὺς μορμολυττομένους τὸν θάνατον καὶ πράως ἐπιτωθάζων. ἀφικόμενος οὖν παρηγόρησον αὐτὸν ὡς εἴωθας, ὅπως ἀσενακτὶ ἐς τὸ χρεὼν ἴῃ, κἀμοὶ σὺν τοῖς λοιποῖς ἵνα καὶ τοῦτο εὐσεβηθῇ. Ἀλλ' οὐκ ἀτυχήσεις μου, ὦ Κλεινία, οὐδενὸς τῶν μετρίων, καὶ ταῦτα

ἐφ' ὅσοις παρακαλῶν. ἐπειγώμεθα δ' οὖν· εἰ γὰρ οὕτως ἔχει, ὠκύτητος δεῖ.

ΚΛ. Ὀφθέντος σου μόνον, ὦ Σώκρατες, ῥαΐσει· καὶ γὰρ ἤδη πολλάκις αὐτῷ γέγονε συμπτώματος ἀναφῆλαι.

Ὡς δὲ θᾶττον τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἤειμεν ταῖς Ἰτωνίαις, πλησίον γὰρ ἦκει τῶν πυλῶν, πρὸς τῇ Ἀμαζονίδι σήλῃ, καταλαμβάνομεν συνειλεγμένον μὲν αὐτὸν ἤδη τὰς ἀφὰς καὶ τῷ σώματι ῥωμαλέον, ἀσθενῆ δὲ τὴν ψυχήν, πάνυ ἐνδεᾶ παραμυθίας, πολλάκις δ' ἀναφερόμενον καὶ ξεναγμοὺς ἴεντα σὺν δακρύοις καὶ προτήσεσι χειρῶν. κατιδὼν δὲ αὐτόν, Ἄξιοχε, τί ταῦτα; ἔφην· ποῦ τὰ πρόσθεν αὐχήματα καὶ αἱ συνεχεῖς εὐλογίαι τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ ἄῤῥητον ἐν σοὶ θάρσος; ὡς γὰρ ἀγωνιστὴς δειλός, ἐν τοῖς γυμνασίοις γενναῖος φαινόμενος, ἀπολέλοιπας ἐν τοῖς ἆθλοις. οὐκ ἐπιλογιεῖ τὴν φύσιν περιεσπασμένως, ἀνὴρ τοσόσδε τῷ χρόνῳ καὶ κατήκοος λόγων, καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, Ἀθηναῖος, ὅτι τὸ κοινὸν δή που τοῦτο καὶ πρὸς ἅπαντας θρυλούμενον, παρεπιδημία τίς ἐξιν ὁ βίος, καὶ ὅτι δεῖ ἐπικῶς διαγόντας εὐθύμως μόνον οὐχὶ παιανίζοντας εἰς τὸ χρεὼν ἀπιέναι; τὸ δὲ οὕτω μαλακῶς καὶ δυσαποσπάστως ἔχειν νηπίου δίκην, οὐ περιφρονοῦσαν ἡλικίαν ἔχει.

ΑΞ. Ἀληθῆ ταῦτα, ὦ Σώκρατες, καὶ ὀρθῶς μοι φαίνει λίγων· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως παρ' αὐτό μοι τὸ δεινὸν γενομένῳ οἱ μὲν καρτεροὶ καὶ περιττοὶ λόγοι ὑπεκπνέουσι λελῃθότως καὶ ἀτιμάζονται, ἀντίσχει δὲ δέος τι, ποικίλως περιαμύττον τὸν νοῦν, εἰ σεμνήσομαι τοῦδε τοῦ φωτὸς καὶ τῶν ἀγαθῶν, ἀειδὴς δὲ καὶ ἄγευστος ὁποίποτε κείσομαι σηπόμενος, εἰς εὐλὰς καὶ νηνάδαλα μεταβάλλων.

ΣΩ. Συνάπτεις γάρ, ὦ Ἄξιοχε, παρὰ τὴν ἀνεπιστασίαν ἀνεπιλογίστως τῇ ἀναισθησίᾳ αἴσθησιν, καὶ σεαυτῷ ὑπεναντία καὶ ποιεῖς καὶ λέγεις, οὐκ ἐπιλογι-

ζόμενος ὅτι ἅμα μὲν ὀδύρει τὴν ἀναισθησίαν, ἅμα δὲ ἀλγεῖς ἐπὶ σήψεσι καὶ ξερήσει τῶν ἡδέων, ὡς περ εἰς ἕτερον ζῆν ἀπυθανούμενος, ἀλλ' οὐκ εἰς παντελῆ μεταβάλλων ἀναισθησίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ πρὸ τῆς γενέσεως. ὡς οὖν ἐπὶ τῆς Δράκοντος ἢ Κλεισθένους πολιτείας οὐδὲν περὶ σὲ κακὸν ἦν· ἀρχὴν γὰρ οὐκ ἦς, περὶ ὃν ἂν ἦν· οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν τελευτὴν γενήσεται· σὺ γὰρ οὐκ ἔσει περὶ ὃν ἔσαι. πάντα τοιγαροῦν τὸν τοιόνδε φλύαρον ἀποσκέδασαι, τοῦτο ἐννοήσας, ὅτι τῆς συγκρίσεως ἅπαξ διαλυθείσης καὶ τῆς ψυχῆς εἰς τὸν οἰκεῖον ἱδρυθείσης τόπον τὸ ὑπολειφθὲν σῶμα, γεῶδες ὂν καὶ ἄλογον, οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος. ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ψυχή, ζῶον ἀθάνατον ἐν θνητῷ καθειργμένον φρουρίῳ· τὸ δὲ σκῆνος τουτὶ πρὸς κακοῦ περιῄρμοσεν ἡ φύσις, ᾧ τὰ μὲν ἥδοντα μυχμαῖα καὶ πτηνὰ καὶ εἰς πλείους ὀδύνας ἀνακεκραμένα, τὰ δὲ ἀλγεινὰ ἀκραιφνῆ καὶ πολυχρόνια καὶ τῶν ἡδόντων ἄμοιρα· νόσους δὲ καὶ φλεγμονὰς τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ τὰς ἐντὸς κακότητας, οἷς ἀναγκαιῶς, ἅτε παρεσπαρμένη τοῖς πόροις, ἡ ψυχὴ συναλγοῦσα τὸν οὐράνιον ποθεῖ καὶ σύμφυλον αἰθέρα, καὶ διψᾷ, τῆς ἐκεῖσε διαίτης καὶ χορείας ὀριγνωμένη. ὥστε ἡ τοῦ ζῆν ἀπαλλαγὴ κακοῦ τινός ἐστιν εἰς ἀγαθὸν μεταβολή.

ΑΞ. Κακὸν οὖν, ὦ Σώκρατες, ἡγούμενος τὸ ζῆν πῶς ἐν αὐτῷ μένεις; καὶ ταῦτα φρονιστὴς ὢν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς πολλοὺς τῷ νῷ διαφέρων;

ΣΩ. Ἄξιόχε, σὺ δὲ οὐκ ἔτυμά μοι μαρτυρεῖς, οἴει δὲ καθά περ Ἀθηναίων ἡ πληθύς, ἐπειδὴ ζητητικός εἰμι τῶν πραγμάτων, ἐπιῤῥημονά του εἶναί με. ἐγὼ δὲ εὐξαίμην ἂν τὰ κοινὰ ταῦτα εἰδέναι· τοσοῦτον ἀποδέω τῶν περιττῶν. καὶ ταῦτα δὲ ἃ λέγω, Πρωδίκου ἐστὶ τοῦ σοφοῦ ἀπηχήματα, τὰ μὲν δημοίρου ἐωνημένα, τὰ δὲ δυεῖν δραχμαῖν, τὰ δὲ τεταραδράχμου. προῖκα γὰρ ἀνὴρ οὗτος οὐδένα διδάσκει, διὰ παντὸς δὲ

λθος ἐξὶν αὐτῷ φωνεῖν τὸ Ἐπιχάρμειον, ἃ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει· δός τι, καὶ λάβε τι. καὶ πρώην γοῦν παρὰ Καλλίᾳ τῷ Ἱππονίκου ποιούμενος ἐπίδειξιν τοσάδε τοῦ ζῆν κατεῖπεν, ὥστε ἔγωγε μὲν παρὰ ἀκαρῆ διέγραψα τὸν βίον, καὶ ἐξ ἐκείνου θανατᾷ μου ἡ ψυχή, Ἀξίοχε.

ΑΞ. Τίνα δὲ ἦν τὰ λεχθέντα;

ΣΩ. Φράσαιμι ἄν σοι ταῦτα ἃ μνημονεύσω. ἔφη γάρ, Τί μέρος τῆς ἡλικίας οὐ τῶν ἀνιαρῶν; οὐ κατὰ μὲν τὴν πρώτην γένεσιν τὸ νήπιον πλάει, τοῦ ζῆν ἀπὸ λύπης ἀργόμενον; οὐ λείπεται γοῦν οὐδεμιᾶς 1
ἀλγηδόνος, ἀλλ' ἢ δι' ἔνδειαν ἢ περιψυγμὸν ἢ θάλπος ἢ πληγὴν ὀδυνᾶται, λαλῆσαι μὲν οὔπω δυνάμενον ἃ πάσχει, κλαυθμαριζόμενον δὲ καὶ ταύτην τῆς δυσαρεστήσεως μίαν ἔχον φωνήν. ὁπόταν δὲ εἰς τὴν ἐπταετίαν ἀφίκηται πολλοὺς πόνους διαντλῆσαν, παιδαγωγοὶ καὶ γραμματισταὶ καὶ παιδοτρίβαι τυραννοῦντες· αὐξομένου δὲ κριτικοί, γεωμέτραι, τακτικοί, πολὺ πλῆθος δεσποτῶν. ἐπειδὰν δὲ εἰς τοὺς ἐφήβους ἐγγραφῇ καὶ φόβος χειρων ἦ, τὸ Λύκειον καὶ Ἀκαδημία καὶ γυμνασιαρχία
367 καὶ ῥάβδοι καὶ κακῶν ἀμετρίαι· καὶ πᾶς ὁ τοῦ μειρα- 20
κίσκου πόνος ἐξὶν ὑπὸ σωφρονισᾶς καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς νέους αἵρεσιν τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. ἐπειδὰν δὲ ἀπολυθῇ τούτων, φροντίδες ἄντικρυς ὑπέδυσαν καὶ διαλογισμοὶ τίνα τὴν τοῦ βίου ὁδὸν ἐνξήσονται, καὶ τοῖς ὕστερον χαλεποῖς ἐφάνη τὰ πρῶτα παιδικὰ καὶ νηπίων ὡς ἀληθῶς φόβητρα· στρατεῖαί τε γὰρ καὶ τραύματα καὶ συνεχεῖς ἀγῶνες. εἶτα λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας, εἰς ὃ πᾶν συῤῥεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον καὶ δυσαλθές. κἂν μή τις θᾶττον ὡς χρέος ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐπισᾶσα ἐνεχυράζει 30
τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δὲ ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἄμφω. κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλωβήσατο, παρήρθρησεν. ἄλλοι πολυγήρως ἀκμάζουσι, καὶ τῷ νῷ δὶς παῖδες οἱ γέροντες γίγνονται. Καὶ τοῦτο καὶ οἱ

θεοὶ τῶν ἀνθρωπείων ἐπιζήμιονες, οὓς ἂν περὶ πλείσου ποιῶνται, θᾶττον ἀπαλλάττουσι τοῦ ζῆν. Ἀγαμήδης γοῦν καὶ Τροφώνιος οἱ δειμάμενοι τὸ Πυθοῖ τοῦ θεοῦ τέμενος, εὐξάμενοι τὸ κράτιστον αὐτοῖς γενέσθαι, ποιμηθέντες οὐκέτ' ἀνέσησαν· οἵ τε τῆς Ἀργείας Ἱερείας υἱεῖς, ὁμοίως εὐξαμένης αὐτοῖς τῆς μητρὸς γενέσθαι τι τῆς εὐσεβείας παρὰ τῆς Ἥρας γέρας, ἐπειδὴ τοῦ ζεύγους ὑστερήσαντος ὑποδύντες αὐτοὶ διήνεγκαν αὐτὴν εἰς τὸν νεών, μετὰ τὴν εὐχὴν νυκτὶ μετήλλαξαν. Μακρὸν ἂν εἴη διεξιέναι τὰ τῶν ποιητῶν, οἳ ποιήμασι θειοτέροις τὰ περὶ τὸν βίον θεσπιῳδοῦσιν, ὡς κατοδύρονται τὸ ζῆν· ἑνὸς δὲ μόνου μνησθήσομαι τοῦ ἀξιολογωτάτου, λέγοντος,

ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσιν,
ζώειν ἀχνυμένοις,

καὶ

οὐ μὲν γάρ τί ποτ' ἐστὶν ὀϊζυρώτερον ἀνδρὸς
πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει.

τὸν δ' Ἀμφιάραον τί φησιν;

τὸν περὶ μῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγίοχος καὶ Ἀπόλλων 368
παντοίῃ φιλότητι· οὐδ' ἵκετο γήραος οὐδόν.

ὁ δὲ κελεύων

τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὃ ἔρχεται καπά,

τί σοι φαίνεται; ἀλλὰ παύομαι, μή ποτε παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν μηκύνω καὶ ἑτέρων μιμνησκόμενος. Ποίαν δέ τις ἑλόμενος ἐπιτήδευσιν ἢ τέχνην οὐ μέμψεται καὶ τοῖς παροῦσι χαλεπανεῖ; τοὺς χειρωνακτικοὺς ἐπέλθωμεν καὶ βαναύσους, πονουμένους ἐκ νυκτὸς εἰς νύκτα, καὶ μόλις ποριζομένους ταπιτήδεια, κατοδυρομένων τε αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἀγρυπνίαν ἀναπιμπλάντων ὀλοφυρμοῦ καὶ δακρύων; ἀλλὰ τὸν πλωτικὸν καταλεξώμεθα, περαιούμενον διὰ τοσῶνδε κινδύνων, καὶ μήτε, ὡς ἀπεφήνατο Βίας, ἐν τοῖς τεθνηκόσιν ὄντα μήτε

ἐν τοῖς βιοῦσιν; ὁ γὰρ ἐπίγειος ἄνθρωπος ὡς ἀμφίβιος αὐτὸν εἰς τὸ πέλαγος ἔρριψεν, ἐπὶ τῇ τύχῃ γενόμενος πᾶς. ἀλλ' ἡ γεωργία γλυκύ; δῆλον, ἀλλ' οὐχ ὅλον, ὥς φασιν, ἕλκος, ἀεὶ λύπης πρόφασιν εὑρισκόμενον; κλᾶον νυνὶ μὲν αὐχμόν, νυνὶ δὲ ἐπομβρίας, νυνὶ δὲ ἐπικαυσιν, νυνὶ δὲ ἐρυσίβην, νυνὶ δὲ θάλπος ἄκαιρον ἢ κρύος; ἀλλ' ἡ πολυτίμητος πολιτεία, πολλὰ γὰρ ὑπερβαίνω, διὰ πόσων ἐλαύνεται δεινῶν, τὴν μὲν χαρὰν ἔχουσα φλεγμονῆς δίκην παλλομένην καὶ σφυγματώδη, τὴν δὲ ἀπότευξιν ἀλγεινὴν καὶ θανάτων μυρίων χείρω. τίς γὰρ ἂν εὐδαιμονήσειε πρὸς ὄχλον ζῶν, εἰ ποπυσθείη καὶ κροτηθείη δήμου παίγνιον ἐκβαλλόμενον, συριττόμενον, ζημιούμενον, θνῄσκον, ἐλεούμενον· ἐπεί τοί γε, Ἀξίοχε πολιτικέ, ποῦ τέθνηκε Μιλτιάδης; ποῦ δὲ Θεμιστοκλῆς; ποῦ δ' Ἐφιάλτης; ποῦ δ' οἱ πρώην στρατηγοί; ὅτ' ἐγὼ μὲν οὐκ ἐπῃρόμην τὴν γνώμην· οὐ γὰρ ἐφαίνετό μοι σεμνὸν μαινομένῳ δήμῳ συνεξάρχειν· οἱ δὲ περὶ Θηραμένην καὶ Καλλίξενον τῇ ὑξεραίᾳ προέδρους ἐγκαθέτους ὑφέντες κατεχειροτόνησαν τῶν ἀνδρῶν ἄκριτον θάνατον. καί τοί γε σὺ μόνος αὐτοῖς ἦμυνες καὶ Ἐριπτόλεμος, τρισμυρίων ἐπαλησιαζόντων.

ΑΞ. Ἔξι ταῦτα, ὦ Σώκρατες· καὶ ἔγωγε ἐξ ἐκείνου ἄλις ἔσχον τοῦ βήματος καὶ χαλεπώτερον οὐδὲν ἐφάνη μοι πολιτείας. δῆλον δὲ τοῖς ἐν τῷ ἔργῳ γενομένοις. σὺ μὲν γὰρ οὕτω λαλεῖς ὡς ἐξ ἀπόπτου θεώμενος, ἡμεῖς δ' ἴσμεν ἀκριβέστερον οἱ διὰ πείρας ἰόντες. δῆμος γάρ, ὦ φίλε Σώκρατες, ἀχάριστον, ἄψικορον, ὠμόν, βάσκανον, ἀπαίδευτον, ὡς ἂν συνηρανισμένον ἐκ συγκλύδωνος ὄχλου καὶ βιαίων φλυάρων. ὁ δὲ τούτῳ προσεταιριζόμενος ἀθλιώτερος μακρῷ.

ΣΩ. Ὁπότε οὖν, ὦ Ἀξίοχε, τὴν ἐλευθεριωτάτην ἐπεχείρησας τίθεσαι τῶν λοιπῶν ἀπευκταιοτάτην, τί τὰς λοιπὰς ἐπιτηδεύσεις ἐννοήσομεν; οὐ φευκτάς; ἤκουσα

δέ ποτε καὶ τοῦ Προδίκου λέγοντος, ὅτι ὁ θάνατος οὔτε περὶ τοὺς ζῶντάς ἐστιν οὔτε περὶ τοὺς μετηλλαχότας.

ΑΞ. Πῶς φῄς, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ὅτι περὶ μὲν τοὺς ζῶντας οὐκ ἔστιν, οἱ δὲ ἀποθανόντες οὐκ εἰσίν. ὥστε οὔτε περὶ σὲ νῦν ἐστίν· οὐ γὰρ τέθνηκας, οὔτε εἴ τι πάθοις, ἔσαι περὶ σέ· οὐ γὰρ οὐκ ἔσει. μάταιος οὖν ἡ λύπη, περὶ τοῦ μήτε ὄντος μήτε ἐσομένου περὶ Ἀξίοχον Ἀξίοχον ὀδύρεσθαι, καὶ ὅμοιον ὡς εἰ περὶ τῆς Σκύλλης ἢ τοῦ Κενταύρου τις ὠδύροιτο, τῶν μήτε ὄντων νῦν περὶ σὲ μήτε ὕστερον μετὰ τὴν τελευτὴν ἐσομένων. τὸ γὰρ φοβερὸν τοῖς οὖσίν ἐστι· τοῖς δ' οὐκ οὖσι πῶς ἂν εἴη;

ΑΞ. Σὺ μὲν ἐκ τῆς ἐπιπολαζούσης τὰ νῦν λεσχηνείας τὰ σοφὰ ταῦτα εἴρηκας· ἐκεῖθεν γάρ ἐστιν ἥδε ἡ φλαυαρολογία, πρὸς τὰ μειράκια διακεκοσμημένη· ἐμὲ δὲ ἡ στέρησις τῶν ἀγαθῶν τοῦ ζῆν λυπεῖ, κἂν πιθανωτέρους τούτων λόγους ἄρτι προτείνῃς, ὦ Σώκρατες. οὐκ ἐπαΐει γὰρ ὁ νοῦς ἀποπλανώμενος εἰς εὐεπείας λόγων, οὐδὲ ἅπτεται ταῦτα τῆς ὁμοχροίας, ἀλλ' εἰς μὲν πομπὴν καὶ ῥημάτων ἀγλαϊσμὸν ἀνύτει τῆς δὲ ἀληθείας ἀποδεῖ. τὰ δὲ παθήματα σοφισμάτων οὐκ ἀνέχεται, μόνοις δὲ ἀρκεῖται τοῖς δυναμένοις καθικέσθαι τῆς ψυχῆς.

ΣΩ. Συνάπτεις γάρ, ὦ Ἀξίοχε, ἀνεπιλογίστως, τῇ στερήσει τῶν ἀγαθῶν ἀντεισάγων κακῶν αἴσθησιν, ἐπιλανθόμενος ὅτι τέθνηκας. λυποῖ γὰρ τὸν στερόμενον τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀντιπάθεια τῶν κακῶν, ὁ δ' οὐκ ὢν οὐδὲ τῆς στερήσεως ἀντιλαμβάνεται. πῶς οὖν ἐπὶ τῷ μὴ παρεῖναί τι γνῶσιν τῶν λυπησόντων γένοιτ' ἂν ἡ λύπη; ἀρχὴν γάρ, ὦ Ἀξίοχε, μὴ συνυποτιθέμενος ἁπλῶς γέ πως μίαν αἴσθησιν, κατὰ τὸ ἀνεπισκήμον, οὐκ ἂν ποτε πτυρείης τὸν θάνατον. νῦν δὲ περιτρέπεις σεαυτὸν, δειματούμενος στερήσεσθαι τῆς ψυχῆς, τῇ δὲ στερήσει περιτίθης φυ-

χήν, καὶ ταρβεῖς μὲν τὸ μὴ αἰσθήσεσθαι, καταλήψεσθαι δὲ οἴει τὴν οὐκ ἐσομένην αἴσθησιν αἰσθήσει· πρὸς τῷ πολλοὺς καὶ καλοὺς εἶναι λόγους περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ δὴ θνητή γε φύσις τόσον διήρατο μεγεθουργίας, ὥστε καταφρονῆσαι μὲν ὑπερβαλλόντων θηρίων βίας, διαπεραιώσασθαι δὲ πελάγη, δείμασθαι δὲ ἄξη, καταζήσασθαι δὲ πολιτείας, ἀναβλέψαι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδεῖν περιφορὰς ἄστρων καὶ δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης, ἀνατολάς τε καὶ δύσεις, ἐκλείψεις τε καὶ ταχείας ἀποκαταξάσεις, ἰσημερίας τε καὶ τροπὰς δεττάς, καὶ πλειάδων χειμῶνος καὶ θέρους, ἀνέμους τε καὶ καταφορὰς ὄμβρων καὶ πρηστήρων ἐξαισίους συρμούς, καὶ τὰ τοῦ κόσμου παθήματα παραπήξασθαι πρὸς τὸν αἰῶνα, εἰ μή τι θεῖον ὄντως ἐνῆν πνεῦμα τῇ ψυχῇ, δι' οὗ τὴν τῶν τηλικῶνδε περίνοιαν καὶ γνῶσιν ἔσχεν. ὥστε οὐκ εἰς θάνατον ἆλλ' εἰς ἀθανασίαν μεταβάλλεις, ὦ Ἀξίοχε, οὐδὲ ἀφαίρεσιν ἕξεις τῶν ἀγαθῶν ἀλλ' εἰλικρινεστέραν τὴν ἀπόλαυσιν, οὐδὲ μεμιγμένας θνητῷ ἁμματι τὰς ἡδονὰς ἀλλ' ἀκράτους ἁπασῶν ἀλγηδόνων. ἐκεῖσε γὰρ ἀφίξει μονωθεὶς ἐκ τῆσδε τῆς εἱρκτῆς, ἔνθα ἄπονα πάντα καὶ ἀξένακτα καὶ ἀγήρατα, γαληνὸς δέ τις καὶ κακῶν ἄγονος βίος, ἀσαλεύτῳ ἡσυχίᾳ εὐδιαζόμενος, καὶ περιαθρῶν τὴν φύσιν, φιλοσοφῶν οὐ πρὸς ὄχλον καὶ θέατρον ἀλλὰ πρὸς ἀμφιθαλῆ τὴν ἀλήθειαν.

ΑΞ. Εἰς τοὐναντίον με τῷ λόγῳ περιέσπακας· οὐκέτι γάρ μοι θανάτου δέος ἔνεστιν, ἀλλ' ἤδη καὶ πόθος, ἵνα τι κἀγὼ μιμησάμενος τοὺς ῥήτορας περιττὸν εἴπω· καὶ πάλαι μετεωρολογῶ καὶ δίειμι τὸν ἀίδιον καὶ θεῖον δρόμον, ἔκ τε τῆς ἀσθενείας ἐμαυτὸν συνείλεγμαι καὶ γέγονα παινός.

371 *ΣΩ.* Εἰ δὲ καὶ ἕτερον βούλει λόγον, ὃν ἐμοὶ ἤγγειλε Γωβρύης, ἀνὴρ μάγος· ἔφη κατὰ τὴν Ξέρξου

διάβασιν τὸν πάππον αὐτοῦ καὶ ὁμώνυμον, περιφθέντα εἰς Δῆλον, ὅπως τηρήσειε τὴν νῆσον ἐν ᾗ οἱ δύο θεοὶ ἐγένοντο, ἐκ τινῶν χαλκέων δέλτων, ἃς ἐξ Ὑπερβορέων ἐκόμισαν Ὦπίς τε καὶ Ἑκάεργος, ἐκμεμαθηκέναι κατὰ τὴν τοῦ σώματος λύσιν τὴν ψυχὴν εἰς τὸν ἄθηλον χωρεῖν τόπον, κατὰ τὴν ὑπόγειον οἴκησιν, ἐν ᾗ βασίλεια Πλούτωνος οὐχ ἥττω τῆς τοῦ Διὸς αὐλῆς, ἅτε τῆς μὲν γῆς ἐχούσης τὰ μέσα τοῦ κόσμου, τοῦ δὲ πόλου ὄντος σφαιροειδοῦς, οὗ τὸ μὲν ἕτερον ἡμισφαίριον θεοὶ ἔλαχον οἱ οὐράνιοι, τὸ δὲ ἕτερον οἱ ὑπένερθεν, οἱ μὲν ἀδελφοὶ ὄντες, οἱ δὲ ἀδελφῶν παῖδες. τὰ δὲ πρόπυλα τῆς εἰς Πλούτωνος ὁδοῦ σιδηροῖς πλείθροις καὶ κλεισὶν ἰσχύρωται, ταῦτα δὲ ἀνοίξαντα ποταμὸς Ἀχέρων ἐκδέχεται, μεθ' ὃν Κωκυτός, οὓς χρὴ πορθμεύσαντας ἀχθῆναι ἐπὶ Μίνω καὶ Ῥαδάμανθυν, ὃ πλήζεται πεδίον ἀληθείας. ἐνταῦθοι καθέζονται δικασταὶ ἀνακρίνοντες τῶν ἀφικνουμένων ἕκαστον, τίνα βίον βεβίωκε καὶ τίσιν ἐπιτηδεύμασιν ἐνῳκίσθη τῷ σώματι. ψεύσασθαι μὲν οὖν ἀμήχανον. ὅσοις μὲν οὖν ἐν τῷ ζῆν δαίμων ἀγαθὸς ἐπέπνευσεν, εἰς τὸν τῶν εὐσεβῶν χῶρον οἰκίζονται, ἔνθα ἄφθονοι μὲν ὧραι παγκάρπου γονῆς βρύουσι, πηγαὶ δὲ ὑδάτων καθαρῶν ῥέουσι, παντοῖοι δὲ λειμῶνες ἄνθεσι ποικίλοις ἐαριζόμενοι, διατριβαὶ δὲ φιλοσόφων καὶ θέατρα ποιητῶν καὶ κύκλιοι χοροὶ καὶ μουσικὰ ἀκούσματα, συμπόσιά τε εὐμελῆ καὶ εἰλαπίναι αὐτοχορήγητοι, καὶ ἀκήρατος ἁλυπία καὶ ἡδεῖα δίαιτα· οὔτε γὰρ χεῖμα σφοδρὸν οὔτε θάλπος ἐγγίγνεται, ἀλλ' εὔκρατος ἀὴρ χεῖται ἁπαλαῖς ἡλίου ἀκτῖσιν ἀνακιρνάμενος. ἐνταῦθα τοῖς μεμυημένοις ἐξί τις προεδρία· καὶ τὰς ὁσίους ἁγιστείας κἀκεῖσε συντελοῦσι. πῶς οὖν οὐ σοὶ πρώτῳ μέτεστι τῆς τιμῆς, ὄντι γεννήτῃ τῶν θεῶν; καὶ τοὺς περὶ Ἡρακλέα τε καὶ Διόνυσον κατιόντας εἰς Ἅιδου πρότερον λόγος ἐνθάδε μυηθῆναι, καὶ τὸ θύρσος τῆς ἐκεῖσε πορείας παρὰ

τῆς Ἐλευσινίας ἐναύσασθαι. ὅσοις δὲ τὸ ζῆν διὰ κα-
κουργημάτων ἠλάθη, ἄγονται πρὸς Ἐρινύων ἐπ᾽ ἔρε-
βος καὶ χάος διὰ ταρτάρου, ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν καὶ
Δαναΐδων ὑδρεῖαι ἀτελεῖς καὶ Ταντάλου δίψος καὶ Τι-
τυοῦ σπλάγχνα καὶ Σισύφου πέτρος ἀνήνυτος, οὗ τὰ
372 τέρματα αὖθις ἄρχεται πόνων. ἔνθα θηρσὶ περιλιχμώ-
μενοι καὶ λαμπάσιν ἐπιμόνως πυρούμενοι Ποινῶν καὶ
πᾶσαν αἰκίαν αἰκιζόμενοι ἀϊδίοις τιμωρίαις τρύχονται.
Ταῦτα μὲν ἐγὼ ἤκουσα παρὰ Γωβρύου, σὺ δ᾽ ἂν ἐπε-
κρίνειας, Ἀξίοχε. ἐγὼ γὰρ λόγῳ ἀνθελκόμενος τοῦτο
μόνον ἐμπέδως οἶδα, ὅτι ψυχὴ ἅπασα ἀθάνατος, ἡ δὲ
ἐκ τοῦδε τοῦ χωρίου μεταχαθεῖσα καὶ ἄλυπος. ὥστε ἢ
κάτω ἢ ἄνω εὐδαιμονεῖν σε δεῖ, Ἀξίοχε, βεβιωκότα
εὐσεβῶς.

ΑΞ. Αἰσχύνομαί σοί τι εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες· το-
σοῦτον γὰρ ἀποδέω τοῦ δεδοικέναι τὸν θάνατον, ὥστε
ἤδη καὶ ἔρωτα αὐτοῦ ἔχειν. οὕτω με καὶ οὗτος ὁ λό-
γος, ὡς καὶ ὁ οὐράνιος, πέπεικε, καὶ ἤδη περιφρονῶ
τοῦ ζῆν, ἅτε εἰς ἀμείνω οἶκον μεταχησόμενος. νυνὶ
δὲ ἠρέμα κατ᾽ ἐμαυτὸν ἀναριθμήσομαι τὰ λεχθέντα. ἐκ
μεσημβρίας δὲ παρέσει μοι, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ποιήσω ὡς λέγεις. κἀγὼ δὲ ἐπάνειμι ἐς Κυ-
νόσαργες, ἐς περίπατον, ὁπόθεν δεῦρο μετεκλήθην.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΕΤΑΙΡΟΣ

Ἔχεις ἡμῖν εἰπεῖν ὅ τί ἐστι τὸ δίκαιον; ἢ οὐκ ἄξιόν σοι δοκεῖ εἶναι λόγον περὶ αὐτοῦ ποιεῖσθαι; Ἔμοιγε, καὶ μάλα. Τί οὖν ἔστιν; Τί γὰρ ἄλλο γε ἢ τὰ νομιζόμενα δίκαια; Μή μοι οὕτως, ἀλλ' ὥς περ ἂν εἰ σύ μ' ἔροιο τί ἐστιν ὀφθαλμός; εἴποιμ' ἄν σοι ὅτι ᾧ ὁρῶμεν· ἐὰν δὲ καὶ δεῖξαί με κελεύῃς, δείξω σοι. καὶ ἐάν με ἔρῃ ὅτῳ ψυχὴ ὄνομα, ἐρῶ σοι ᾧ γιγνώσκομεν· ἐὰν δὲ ἔρῃ αὖ τί ἐστι φωνή, ἀποκρινοῦμαί σοι ᾧ διαλεγόμεθα, καὶ σὺ οὕτω φράσον ὅτι δίκαιόν ἐστιν ᾧ τί χρώμεθα, ὥς περ ἃ νῦν δὴ ἠρόμην. Οὐ πάνυ ἔχω σοι οὕτως ἀποκρίνασθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ φύχ οὕτως ἔχεις, ἴσως τῇδέ πῃ ῥᾷον αὐτὸ εὕροιμεν ἄν. φέρε, τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάττω τίνι σκοπεῦντες διαγιγνώσκομεν; ἆρ' οὐ μέτρῳ; Ναί. Μετὰ δὲ τοῦ μέτρου τίνι τέχνῃ; ἆρ' οὐ μετρητικῇ; Ναί. Τί δὲ τὰ βαρέα καὶ βαρέα, ἆρ' οὐ σταθμῷ; Ναί. Μετὰ δὲ τοῦ σταθμοῦ τίνι τέχνῃ; οὐ τῇ στατικῇ; Πάνυ γε. Τί δὲ δή; τὰ δίκαια καὶ τἄδικα τίνι σκοποῦντες διαγιγνώσκομεν ὀργάνῳ, καὶ μετὰ τοῦ ὀργάνου τίνι τέχνῃ πράσθην; ἆρα οὐδ' οὕτω πώς σοι καταφανές

ἐστιν; Οὐ. Ἀλλὰ πάλιν ὧδε. ὅταν ἀμφισβητῶμεν περὶ τῶν μειζόνων καὶ τῶν ἐλαττόνων, τίνες ἡμᾶς διακρινοῦσιν; οὐχ οἱ μετρηταί; Ναί. Ὅταν δὲ περὶ τῶν πολλῶν καὶ ὀλίγων, τίνες οἱ διακρίνοντες; οὐχ οἱ ἀριθμηταί; Ἀλλὰ τί; Ὅταν δὲ περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων ἀμφισβητῶμεν ἀλλήλοις, ἐπὶ τίνας ἐρχόμεθα καὶ τίνες ἡμᾶς οἱ διακρίνοντες εἰσὶν ἑκάστοτε; εἰπέ. Ἆρά γε δικαστὰς λέγεις, ὦ Σώκρατες; Εὖ γ' εὖρες. ἴθι δὴ καὶ τόδε πειράθητι εἰπεῖν. τί ποιοῦντες διακρινοῦσιν οἱ μετρηταὶ περὶ τῶν μεγάλων καὶ σμικρῶν; ἆρ' οὐ μετροῦντες; Ναί. Τί δὲ περὶ τῶν βαρέων καὶ κούφων; οὐχ ἱστάντες; Ναί. Τί δὲ περὶ τῶν πολλῶν καὶ ὀλίγων; ἆρ' οὐκ ἀριθμοῦντες; Ναί. Τί δὲ δὴ περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων ἄρα; ἀπόκριναι. Οὐκ ἔχω. Λέγοντες, φάθι. Ναί. Λέγοντες ἄρα ἡμᾶς διακρίνουσιν, ὅταν περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων κρίνωσιν οἱ δικασταί; Ναί. Μετροῦντες δέ γε περὶ τῶν σμικρῶν καὶ μεγάλων οἱ μετρητικοί· μέτρον γὰρ ἦν ᾧ ταῦτ' ἐκρίνετο. Οὕτως. Ἱστάντες δ' αὖ περὶ τῶν βαρέων καὶ κούφων οἱ στατικοί· σταθμὸς γὰρ ἦν ᾧ ταῦτ' ἐκρίνετο. Ἦν γάρ. Ἀριθμοῦντες δ' αὖ περὶ τῶν πολλῶν καὶ ὀλίγων οἱ ἀριθμητικοί· ἀριθμὸς γὰρ ἦν ᾧ ταῦτ' ἐκρίνετο. Οὕτως. Λέγοντες δέ γε, ὡς ἄρτι ὡμολογήσαμεν, περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων κρίνουσιν ἡμᾶς οἱ δικασταί· λόγος γὰρ ἦν ᾧ ταῦτ' ἐκρίνετο. Εὖ λέγεις, ὦ Σώκρατες. Ἀληθῆ μὲν οὖν· καὶ λόγος ἔστιν, ὡς ἔοικεν, ᾧ τὰ δίκαια καὶ ἄδικα κρίνεται. Φαίνεται γοῦν. Τί ποτε ὄντα τὰ δίκαια καὶ τἄδικα; ὥσπερ ἂν ἡμᾶς εἴ τις ἔροιτο, ἐπειδὴ μέτρον καὶ μετρητικὴ καὶ μετρητικὸς τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον διακρίνει, τί ὂν τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον; εἴποιμεν ἂν αὐτῷ ὅτι τὸ μὲν μεῖζον ὑπερέχον, τὸ δὲ ἔλαττον ὑπερεχόμενον. ἐπειδὴ δὲ τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον σταθμὸς καὶ στατικὴ καὶ στατικὸς διακρίνει, τί ὂν τό τε βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον; εἴ-

ποίμεν ἂν αὐτῷ ὅτι τὸ μὲν κάτω ῥέπον ἐν τοῖς ζυγοῖς βαρύ, τὸ δὲ ἄνω κοῦφον. οὕτω δὴ εἰ καὶ ἔροιτο ἡμᾶς, ἐπειδὴ δὲ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον λόγος τε καὶ δικαστικὴ καὶ δικαστὴς ἐστὶν ἡμῖν ὁ διακρίνων, τί ποτε ὂν τὸ δίκαιον καὶ τἄδικον; τί ἔχομεν αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι; ἢ οὐδέπω ἔχομεν εἰπεῖν; Οὐκ ἔχομεν. Πότερον δὲ 371
ἑκόντας οἴει ἔχειν τοῦτο τὸ ἄδικον τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἄκοντας; ὧδε δὲ λέγω. ἑκόντας οἴει ἀδικεῖν καὶ ἀδίκους εἶναι ἢ ἄκοντας; Ἑκόντας ἔγωγε, ὦ Σώκρατες· πο-
10 νηροὶ γάρ εἰσιν. Ἑκόντας ἄρα σὺ οἴει πονηροὺς εἶναι καὶ ἀδίκους ἀνθρώπους; Ἔγωγε· σὺ δ' οὔ; Οὔκ, εἴ γέ τι δεῖ τῷ ποιητῇ πείθεσθαι. Ποίῳ ποιητῇ; Ὅς τις εἶπεν

οὐδεὶς ἑκὼν πονηρὸς οὐδ' ἄκων μάκαρ.

Ἀλλά τοι, ὦ Σώκρατες, εὖ ἡ παλαιὰ παροιμία ἔχει, ὅτι πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί. Θαυμάζοιμ' ἄν εἰ τοῦτό γε ἐψεύσατο οὗτος ἀοιδός, ἐπεὶ εἴ σοι σχολὴ ἐστιν, ἐπισκεψώμεθα αὐτόν, εἴτε ψευδῆ εἴτε ἀληθῆ λέγει. Ἀλλὰ σχολή. Φέρε δή, πότερον ἡγεῖ δίκαιον εἶναι ψεύδεσθαι ἢ ἀληθῆ λέγειν; Ἀληθῆ ἔγωγε. Ψεύδεσθαι
10 ἄρα ἄδικον; Ναί. Πότερον δὲ ἐξαπατᾶν ἢ μὴ ἐξαπατᾶν; Μὴ ἐξαπατᾶν δή που. Ἐξαπατᾶν ἄρα ἄδικον; Ναί. Τί δέ; βλάπτειν δίκαιον ἢ ὠφελεῖν; Ὠφελεῖν. Βλάπτειν ἄρα ἄδικον; Ναί. Ἔστιν ἄρα ἀληθῆ μὲν λέγειν καὶ μὴ ἐξαπατᾶν καὶ ὠφελεῖν δίκαιον, ψεύδεσθαι δὲ καὶ βλάπτειν καὶ ἐξαπατᾶν ἄδικον. Ναὶ μὰ Δία σφόδρα γε. Ἦ καὶ τοὺς πολεμίους; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ βλάπτειν δίκαιον τοὺς πολεμίους, ὠφελεῖν δὲ ἄδικον; Ναί. Οὐκοῦν καὶ ἐξαπατῶντας δίκαιον βλάπτειν τοὺς πολεμίους; Πῶς γὰρ οὔ; Τί δέ;
30 ψεύδεσθαι, ἵνα ἐξαπατήσμεν καὶ βλάπτωμεν αὐτούς, οὐ δίκαιον; Ναί. Τί δὲ; τοὺς φίλους οὐκ ὠφελεῖν φῂς δίκαιον εἶναι; Ἔγωγε. Πότερον μὴ ἐξαπατῶντας ἢ ἐξαπατῶντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῇ ἐκείνων; Καὶ ἐξαπατῶντας νὴ Δία. Ἀλλ' ἐξαπατῶντας μὲν δίκαιον

ἄρα ὠφελεῖν, οὐ μέντοι ψευδομένους γε. ἢ καὶ ψευδομένους; Καὶ ψευδομένους δίκαιον. Ἔξιν ἄρα, ὡς ἔοικε, ψεύδεσθαί τε καὶ ἀληθῆ λέγειν δίκαιον καὶ ἄδικον. Ναί. Καὶ μὴ ἐξαπατᾷν καὶ ἐξαπατᾷν δίκαιον καὶ ἄδικον. Ἔοικεν. Καὶ βλάπτειν καὶ ὠφελεῖν δίκαιον καὶ ἄδικον; Ναί. Ταὐτὰ δή, ὡς ἔοικε, πάντα τὰ τοιαῦτα ὄντα καὶ δίκαια καὶ ἄδικά ἐστιν. Ἔμοιγε φαίνεται. Ἄκουε δή. ὀφθαλμὸν ἐγὼ ἔχω δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν ὥς περ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι; Ναί. Μυκτῆρα δεξιὸν καὶ ἀριστερόν; Πάνυ γε. Καὶ χεῖρα δεξιὰν καὶ ἀριστεράν; Ναί. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ὀνομάζων τὰ μὲν δεξιὰ φῂς εἶναι, τὰ δὲ ἀριστερὰ τῶν ἐμῶν, εἴ σε ἐγὼ ἐροίμην ὁπότερα, ἆρ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν ὅτι τὰ μὲν πρὸς τοῦ δεξιά ἐστι, τὰ δὲ πρὸς τοῦ ἀριστερά; Ναί. Ἴθι δὴ καὶ ἐκεῖ, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ὀνομάζων τὰ μὲν δίκαια φῂς εἶναι, τὰ δὲ ἄδικα, ἔχεις εἰπεῖν ὁπότερα τὰ δίκαια καὶ ὁπότερα τὰ ἄδικα; Ἐμοὶ μὲν τοίνυν δοκεῖ ἐν μὲν τῷ δέοντι καὶ τῷ καιρῷ ἕκαστα τούτων γιγνόμενα δίκαια εἶναι, ἐν δὲ τῷ μὴ δέοντι ἄδικα. Καλῶς γέ σοι δοκοῦν. ὁ μὲν ἄρα ἐν τῷ δέοντι ἕκαστα τούτων ποιῶν δίκαια ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐν τῷ δέοντι ἄδικα; Ναί. Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια ποιῶν δίκαιος, ὁ δὲ τἀδικα ἄδικος; Ἔστι ταῦτα. Τίς οὖν ὁ ἐν τῷ δέοντι καιρῷ οἷός τε τέμνειν καὶ καίειν καὶ ἰσχναίνειν; Ὁ ἰατρός. Ὅτι ἐπίσταται, ἢ δι' ἄλλο τι; Ὅτι ἐπίσταται. Τίς δ' ἐν τῷ δέοντι σκάπτειν καὶ ἀροῦν καὶ φυτεύειν οἷός τε; Ὁ γεωργός. Ὅτι ἐπίσταται, ἢ ὅτι οὔ; Ὅτι ἐπίσταται. Οὐκοῦν καὶ τἆλλα οὕτως; ὁ μὲν ἐπιστάμενος οἷός τε τὰ δέοντα ποιεῖν ἐστὶ καὶ ἐν τῷ δέοντι καὶ ἐν τῷ καιρῷ, ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὔ; Οὕτως. Καὶ ψεύδεσθαι ἄρα καὶ ἐξαπατᾷν καὶ ὠφελεῖν, ὁ μὲν ἐπιστάμενος οἷός τε ποιεῖν ἕκαστα τούτων ἐν τῷ δέοντι καὶ τῷ καιρῷ, ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὔ; Ἀληθῆ λέγεις. Ὁ δέ γε ταῦτα ποιῶν ἐν τῷ δέοντα δίκαιος; Ναί. Δι' ἐπιστήμην δέ γε ταῦτα ποιεῖ. Πᾶς

δ' οὔ; Δι' ἐπιστήμην ἄρα δίκαιος ὁ δίκαιος. Ναί. Οὐκοῦν ὁ ἄδικος διὰ τὸ ἐναντίον ἄδικός ἐστι τῷ δικαίῳ; Φαίνεται. Ὁ δὲ δίκαιος διὰ σοφίαν δίκαιος. Ναί. Δι' ἀμαθίαν ἄρα ὁ ἄδικος ἄδικος. Ἔοικεν. Κινδυνεύει ἄρα ὃ μὲν οἱ πρόγονοι ἡμῖν κατέλιπον σοφίαν, δικαιοσύνη εἶναι, ὃ δὲ ἀμαθίαν, τοῦτο δὲ ἀδικία. Ἔοικεν. Ἑκόντες δὲ ἀμαθεῖς εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι ἢ ἄκοντες; Ἄκοντες. Ἄκοντες ἄρα καὶ ἄδικοι; Φαίνεται. Οἱ δὲ ἄδικοι πονηροί; Ναί. Ἄκοντες ἄρα πονηροὶ καὶ ἄδικοι; Παντάπασι μὲν οὖν. Διὰ δὲ τὸ ἄδικοι εἶναι ἀδικοῦσιν; Ναί. Διὰ τὸ ἀκούσιον ἄρα; Πάνυ γε. Οὐ μὲν δὴ διά τὸ ἀκουσιάν γε τὸ ἑκούσιον γίγνεται. Οὐ γὰρ οὖν. Διὰ δὲ τὸ ἄδικον εἶναι τὸ ἀδικεῖν γίγνεται. Ναί. Τὸ δὲ ἄδικον ἀκούσιον. Ἀκούσιον. Ἄκοντες ἄρα ἀδικοῦσι καὶ ἄδικοί εἰσι καὶ πονηροί. Ἄκοντες, ὥς γε φαίνεται. Οὐκ ἄρα ἐψεύσατο τοῦτό γε ἀοιδός. Οὐκ ἔοικεν.

ἀκήκοας τῶν πρεσβυτέρων; Ἀκήκοα. Οὐκ ἄρα τὴν φύσιν γέ τις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ αἰτιάσαιτ' ἂν κακὴν εἶναι. Οὐκ ἔν οὖν δικαίως γε ἐξ ὧν σὺ λέγεις. Τί δὲ τόδε; ὡς Κλεόφαντος ὁ Θεμιστοκλέους υἱὸς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ σοφὸς ἐγένετο, ἃ περ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν σοφός, ἤδη τοῦτο ἤκουσας ἢ νεωτέρου ἢ πρεσβυτέρου; Οὐκ ἤκουσα. Ἆρ' οὖν ταῦτα μὲν οἰόμεθα βούλεσθαι αὐτὸν τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν παιδεῦσαι, ἣν δὲ αὐτὸς σοφίαν ἦν σοφός, μηδὲν βελτίω αὐτὸν ποιῆσαι τῶν γειτόνων μηδενός, εἴ περ διδακτὸν ἦν ἡ ἀρετή; Οὔκουν εἰκός γε. Οὗτος μὲν δή σοι τοιοῦτος διδάσκαλος ἀρετῆς, ὃν ὑπεῖπες· ἄλλον δὲ δὴ σκεψώμεθα, Ἀριστείδην, ὃς ἔθρεψε μὲν τὸν Λυσίμαχον, ἐπαίδευσε δὲ κάλλιστα Ἀθηναίων, ὅσα διδασκάλων εἴχετο, ἄνδρα δὲ οὐδενὸς βελτίω ἐποίησε· ταῦτην γὰρ καὶ σὺ καὶ ἐγὼ εἴδομεν καὶ συνεγενόμεθα. Ναί. Οἶσθα οὖν ὅτι Περικλῆς αὖ ἔθρεψεν υἱεῖς Πάραλον καὶ Ξάνθιππον, ὧν καὶ σύ μοι δοκεῖς τοῦ ἑτέρου ἐρασθῆναι. τούτους μέντοι, ὡς καὶ σὺ οἶσθα, ἱππέας μὲν ἐδίδαξεν οὐδενὸς χείρους Ἀθηναίων, καὶ μουσικὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀγωνίαν καὶ τἆλλα ἐπαίδευσεν, ὅσα τέχνῃ διδάσκονται, οὐδενὸς χείρους· ἀγαθοὺς δὲ ἄρα ἄνδρας οὐκ ἐβούλετο ποιῆσαι; Ἀλλ' ἴσως ἂν ἐγένοντο, ὦ Σώκρατες, εἰ μὴ νέοι ὄντες ἐτελεύτησαν. Σὺ μὲν εἰκότως βοηθεῖς τοῖς παιδικοῖς, Περικλῆς δὲ ἐκείνους, εἴ περ διδακτὸν ἦν ἀρετὴ καὶ αἰδὼς ἐ ἦν ἀγαθοὺς ποιῆσαι, πολὺ πρότερον ἂν τὴν αὑτοῦ ἀρετὴν σοφοὺς ἐποίησεν ἢ μουσικὴν καὶ ἀγωνίαν. ἀλλὰ
378 μὴ οὐκ ᾖ διδακτόν, ἐπεὶ Θουκυδίδης αὖ δύο υἱεῖς ἔθρεψε, Μελησίαν καὶ Στέφανον, ὑπὲρ ὧν σὺ οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ἃ περ ὑπὲρ τῶν Περικλέους υἱῶν· τούτων γὰρ δὴ καὶ σὺ οἶσθα τόν γ' ἕτερον μέχρι γήρως βιοῦντα, τὸν δ' ἕτερον πόρρω πάνυ. καὶ μὴν καὶ τούτω ὁ πατὴρ ἐπαίδευσε τά τε ἄλλα εὖ καὶ ἐπάλαισαν κάλλιστα Ἀθηναίων· τὸν μὲν γὰρ Ξανθίᾳ ἔδωκε, τὸν δὲ

Εὐθύδωρῳ; οὗτοι δέ που ἐδόκουν κάλλιστα τῶν τότε παιδεύειν. Ναί. Οὐκοῦν δῆλον ὅτι οὗτος οὐκ ἄν ποτε οἷ μὲν ἔδει δαπανώμενον διδάσκειν, ταῦτα μὲν ἐδίδαξε τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτοῦ, οἷ δ' οὐδὲν ἔδει ἀναλώσαντα ἀγαθοὺς ἄνδρας ποιῆσαι, τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐδίδαξεν, εἰ διδακτὸν ἦν; Εἰκός γε. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως ὁ Θουκυδίδης φαῦλος ἦν, καὶ οὐχὶ ἦσαν αὐτῷ πλεῖστοι φίλοι Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων. καὶ οἰκίας ἦν μεγάλης καὶ ἐδύνατο μέγα ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὥστ' εἴ περ ἦν τοῦτο διδακτόν, ἐξεῦρεν ἂν ὅς τις αὐτοῦ ἔμελλε τοὺς υἱεῖς ἀγαθοὺς ποιήσειν ἢ τῶν ἐπιχωρίων ἢ τῶν ξένων, εἰ αὐτὸς μὴ ἐσχόλαζε διὰ τὴν τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν. ἀλλὰ γάρ, ὦ ἑταῖρε, μὴ οὐκ ἦ διδακτὸν ἡ ἀρετή. Οὐκ, ἴσως· Ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ διδακτόν ἐστιν, ἆρα φύσει φύονται οἱ ἀγαθοί; καὶ τοῦτο τῇδέ πῃ σκοποῦντες ἴσως ἂν εὕροιμεν. φέρε γάρ· εἰσίν ἡμῖν φύσεις ἵππων ἀγαθῶν; Εἰσίν. Οὐκοῦν εἰσί τινες ἄνθρωποι τέχνην ἔχοντες ἢ τὰς τῶν ἵππων τῶν ἀγαθῶν φύσεις γιγνώσκουσι, καὶ κατὰ τὸ σῶμα πρὸς δρόμον καὶ κατὰ τὴν ψυχήν, οἵ τινές τε θυμοειδεῖς καὶ ἄθυμοι; Ναί. Τίς οὖν αὕτη ἡ τέχνη ἐστί; τί ὄνομα αὐτῇ; Ἱππική. Οὐκοῦν καὶ περὶ τοὺς κύνας ὡσαύτως ἔστι τις τέχνη ἥ τὰς ἀγαθὰς καὶ τὰς κακὰς φύσεις τῶν κυνῶν διακρίνουσιν; Ἔστιν. Τίς αὕτη; Ἡ κυνηγετική. Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον εἰσὶν ἡμῖν δοκιμασταί, οἵ τινες ὁρῶντες κρίνουσι τό τε βέλτιον καὶ τὸ χεῖρον; Εἰσίν. Τίνας οὖν τούτους καλεῖς; Ἀργυρογνώμονας. Καὶ μὴν οἱ παιδοτρίβαι γιγνώσκουσι σκοπούμενοι τὰς φύσεις τὰς τῶν σωμάτων τῶν ἀνθρώπων, ὁποῖαί τε χρηταὶ καὶ ὁποῖαι μὴ πρὸς ἑκάστους τῶν πόνων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ νέων, ὅσα μέλλει τῶν σωμάτων ἄξια λόγου ἔσεσθαι καὶ ἐν οἷς ἐλπὶς ἔτι πολλὴ τὰ ἔργα, ὅσα σώματος ἔχεται,

εὖ ἀπεργάσασθαι. Ἔξι ταῦτα. Πότερον οὖν σπουδαιότερόν ἐξι ταῖς πόλεσιν ἵπποι καὶ κύνες ἀγαθοὶ καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα, ἢ ἄνδρες ἀγαθοί; Ἄνδρες
379 ἀγαθοί. Τί οὖν; οἴει ἄν, εἴ περ ἦσαν φύσεις ἀγαθαὶ πρὸς ἀρετὴν ἀνθρώπων, οὐκ ἂν πάντα μεμηχανῆσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὥστε διαγιγνώσκειν αὐτάς; Εἰκός γε. Ἔχεις οὖν τινὰ εἰπεῖν τέχνην ἥτις ἔξιν ἐπὶ ταῖς φύσεσι ταῖς τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀγαθῶν ἀποδεδειγμένη, ὥστε δύνασθαι αὐτὰς κρίνειν; Οὐκ ἔχω. Καὶ μὲν δὴ πλείσου ἂν ἦν ἀξία καὶ οἱ 10
ἔχοντες αὐτήν· οὗτοι γὰρ ἂν ἡμῖν ἀπέφαινον τῶν νέων τοὺς μέλλοντας ἀγαθοὺς ἔσεσθαι ἔτι παῖδας ὄντας, οὓς ἂν ἡμεῖς παραλαβόντες ἐφυλάττομεν ἐν ἀκροπόλει δημοσίᾳ, ὥς περ τὸ ἀργύριον, καὶ μᾶλλόν τι, ἵνα μή τι φλαῦρον ἡμῖν πάθοιεν μήτε ἐν μάχῃ μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενὶ κινδύνῳ, ἀλλ' ἀπέκειντο τῇ πόλει σωτῆρές τε καὶ εὐεργέται, ἐπειδή γε εἰς τὴν ἡλικίαν ἀφίκοιτο. ἀλλὰ γὰρ κινδυνεύει οὔτε φύσει οὔτε μαθήσει ἡ ἀρετὴ τοῖς ἀνθρώποις παραγίγνεσθαι. Πῶς οὖν ἂν ὦ Σώκρατές σοι δοκοῦσι γίγνεσθαι, εἰ μήτε 20
φύσει μήτε μαθήσει γίγνονται; τίν' ἄλλον τρόπον γίγνοιντ' ἂν οἱ ἀγαθοί; Οἶμαι μὲν οὐκ ἂν ῥᾳδίως αὐτὸ δηλωθῆναι, τοπάζω μὲν δὴ θεῖόν τι μάλιστα εἶναι τὸ κτῆμα καὶ γίγνεσθαι τοὺς ἀγαθοὺς ὥς περ οἱ θεῖοι τῶν μάντεων καὶ οἱ χρησμολόγοι. οὗτοι γὰρ οὔτε φύσει τοιοῦτοι γίγνονται οὔτε τέχνῃ, ἀλλ' ἐπιπνοίᾳ ἐκ τῶν θεῶν γιγνόμενοι τοιοῦτοί εἰσιν. οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄνδρες οἱ ἀγαθοὶ λέγουσι ταῖς πόλεσιν ἑκάστοτε τὰ ἀποβησόμενα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι ἐκ θεοῦ ἐπιπνοίας πολὺ μᾶλλον καὶ ἐναργέ- 30
στερον ἢ οἱ χρησμῳδοί. λέγουσι δέ που καὶ αἱ γυναῖκες ὅτι Θεῖος ἀνὴρ οὗτός ἐστι· καὶ Λακεδαιμόνιοι ὅταν τινὰ μεγαλοπρεπῶς ἐπαινῶσι, θεῖον ἄνδρα φασὶν εἶναι. πολλαχοῦ δὲ καὶ Ὅμηρος τῷ αὐτῷ τούτῳ

καταχρῆται καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί. καὶ ὅταν βούληται θεὸς εὖ πρᾶξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐνεποίησεν· ὅταν δὲ μέλλῃ κακῶς πράξειν πόλις, ἐξεῖλε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ὁ θεός. οὕτως ἔοικεν οὔτε διδακτὸν εἶναι οὔτε φύσει ἀρετή, ἀλλὰ θεία μοίρᾳ παραγίγνεσθαι κτωμένοις.

ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ

380 Σὺ μὲν δὴ κελεύεις με, ὦ Δημόδοκε, ξυμβουλεύειν ὑμῖν περὶ ὧν ἂν ξυνέρχησθε βουλευσόμενοι· ἐμοὶ δὲ σκοπεῖσθαι ἐπέρχεται τί ποτε δύναται ἡ ξύνοδος ὑμῶν καὶ ἡ τῶν οἰομένων ξυμβουλεύειν ὑμῖν προθυμία καὶ ἡ ψῆφος ἣν φέρειν ἕκαστος ὑμῶν διανοεῖται. τοῦτο μὲν γάρ, εἰ μὴ ἔστιν ὀρθῶς καὶ ἐμπείρως ξυμβουλεύειν περὶ ὧν ξυνέρχεσθε βουλευσόμενοι, πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι ξυνέρχεσθαι βουλευσομένους περὶ ὧν ξυμβουλεύειν οὐκ ἔστιν ὀρθῶς; τοῦτο δέ, εἰ μέν ἐστιν ὀρθῶς ξυμβουλεύειν καὶ ἐμπείρως περὶ τῶν τοιούτων, ἐπιζήμη δ' ἀφ' ἧς ἔστιν ὀρθῶς ξυμβουλεύειν περὶ τούτων μηδεμία ἐστί, πῶς οὐκ ἄτοπον; εἰ δέ τις ἐπιζήμη ἀφ' ἧς ἔστι τὰ τοιαῦτα ὀρθῶς ξυμβουλεύειν, οὐκ ἀνάγκη καὶ ἐπιστα-μένους εἶναί τινας ξυμβουλεύειν ὀρθῶς περὶ τῶν τοιούτων; ὄντων δέ τινων ἐπιστα-μένων ξυμβουλεύειν περὶ ὧν ξυνέρχεσθε βουλευσόμενοι, οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ὑμᾶς ἤτοι ἐπίστασθαι περὶ τούτων ξυμβουλεύειν ἢ μὴ ἐπίστασθαι; ἢ τοὺς μὲν ἐπίστασθαι ὑμῶν, τοὺς δὲ μὴ ἐπίστασθαι; εἰ μὲν οὖν ἐπίστασθε πάντες, τί δεῖ ἔτι ὑμᾶς συνέρχεσθαι βουλευσομένους; ξυμβουλεύειν γὰρ ἱκανὸς ἕκαστος ὑμῶν. εἰ δ' αὖ πάντες μὴ ἐπίστα-σθε, πῶς ἂν δύναισθε βουλεύεσθαι; ἢ τί ὑμῖν προὔρ-

γου τῆς ξυνόδου ταύτης εἴη ἂν μὴ δυναμένων γε βουλεύεσθαι; εἰ δὲ οἱ μὲν ἐπίσανται, οἱ δὲ οὐκ ἐπισάμενοι εἰσὶν ὑμῶν, οὗτοι δὲ ξυμβουλῆς δέονται, εἰ ἄρα δυνατόν ἐστι ξυμβουλεύειν ἔμφρονα ἄνδρα τοῖς ἀπείροις, ἱκανὸς δή που ἐστι καὶ εἷς ξυμβουλεῦσαι τοῖς ἐπισαμένοις ὑμῖν. ἢ οὐ ταὐτὰ οἱ ἐπισάμενοι ξυμβουλεύουσι πάντες; ὥστ' ἀκούσαντας ὑμᾶς τούτου ἀπαλλάττεσθαι προσήκει. νῦν δ' οὐ ποιεῖτε τοῦτο ἀλλὰ βούλεσθε πολλῶν ξυμβουλευόντων ἀκούειν. οὐ γὰρ ὑπολαμβάνετε εἰδέναι τοὺς ἐπιχειροῦντας ὑμῖν ξυμβουλεύειν, περὶ ὧν ξυμβουλεύουσιν. εἰ γὰρ ὑπελαμβάνετε εἰδέναι τοὺς ξυμβουλεύοντας ὑμῖν, ἑνὸς μόνου ἀκούσασιν ἐξήρκει ἂν ὑμῖν. τὸ οὖν ξυνέρχεσθαι ἀκουσομένους μὴ εἰδότων, ὡς προὔργου τι ποιοῦντας, πῶς οὐκ ἄτοπόν ἐστι; Καὶ περὶ μὲν τῆς ξυνόδου ὑμῶν ἀπορῶ ταύτῃ.

Περὶ δὲ τῆς τῶν οἰομένων ὑμῖν ξυμβουλεύειν προθυμίας ἐκεῖνο ἄπορον. εἰ μὲν γὰρ μὴ ταὐτὰ ξυμβουλεύουσι περὶ τῶν αὐτῶν ξυμβουλεύοντες, πῶς ἂν πάντες καλῶς ξυμβουλεύοιεν, μὴ ξυμβουλεύοντες ἃ ξυμβουλεύει ὃ ὀρθῶς ξυμβουλεύων; ἢ πῶς οὐκ ἂν ἄτοπος εἴη ἡ προθυμία τῶν προθυμουμένων ξυμβουλεύειν περὶ ὧν ἀπείρως ἔχουσιν; οὐ γὰρ δὴ ἔμπειροι ὄντες προαιρήσονται ξυμβουλεύειν μὴ ὀρθῶς. εἰ δ' αὖ ταὐτὰ ξυμβουλεύουσι, τί δεῖ πάντας αὐτοὺς ξυμβουλεύειν; εἷς γὰρ αὐτῶν τὰ αὐτὰ ξυμβουλεύων ἱκανὸς ἦσαι. τὸ οὖν τοιαῦτα προθυμεῖσθαι ἃ οὐδὲν προὔργου ἂν γένοιτο, πῶς οὐ γελοῖον; οὔτε οὖν ἡ τῶν ἀπείρων προθυμία οὐκ ἂν ἄτοπος εἴη, τοιαύτη γε οὖσα, οὔτε οἱ ἔμφρονες ἂν τοιαῦτα προθυμηθεῖεν, εἰδότες ὅτι καὶ εἷς τις αὐτῶν τὸ αὐτὸ πράξει, ξυμβουλεύων γε ὡς προσήκει. ὥστε πῶς οὐ γελοῖός ἐστιν ἡ προθυμία τῶν οἰομένων ὑμῖν ξυμβουλεύειν, οὐ δύναμαι εὑρεῖν.

Τὸ δὲ περὶ τῆς ψήφου ἧς φέρειν διανοεῖσθε, τί δύναται, ἀπορῶ μάλιστα. πότερον γὰρ τοὺς εἰδότας

ξυμβουλεύειν κρίνετε; ἀλλ' οὐ πλείονες ἑνὸς ξυμβουλεύσουσιν, οὐδὲ ἄλλως καὶ ἄλλως περὶ τοῦ αὐτοῦ. ὥστε περὶ τούτων μὲν τὴν ψῆφον φέρειν ὑμᾶς οὐ δείσει, ἀλλὰ τοὺς ἀπείρους καὶ ὡς μὴ δεῖ ξυμβουλεύοντας κρίνετε; ἢ τοῖς τοιούτοις ὡς μαινομένοις οὐκ ἐπιτρέπειν ξυμβουλεύειν προσήκει; εἰ δὲ μήτε τοὺς ἐμπείρους μήτε τοὺς ἀπείρους κρινεῖτε, τίνας κρινεῖτε; ἀρχὴν δὲ τί δεῖ πάντως ἄλλους ξυμβουλεύειν ὑμῖν, εἴ περ κρίνειν τὰ τοιαῦτα ἱκανοί ἐσε; εἰ δ' αὖ μὴ ἐξὲ ἱκανοί, τί καὶ δύνανται ὑμῖν αἱ ψῆφοι; ἢ πῶς οὐ γελοῖόν ἐσι ξυνέρχεσθαι μὲν ὑμᾶς ξυμβουλευσομένους, ὡς δεομένους ξυμβουλίας καὶ οὐχ ἱκανοὺς ὄντας αὐτούς, ξυνελθόντας δὲ οἴεσθαι δεῖν ψηφίζεσθαι ὡς κρίνειν ἱκανοὺς ὄντας; οὐ γὰρ δὴ καθ' ἕνα μὲν ὄντες οὐκ οἴδατε, ξυνελθόντες δὲ φρόνιμοι γίγνεσθε· οὐδ' αὖ ἰδίᾳ μὲν ἀπορεῖτε, ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ αὐτὸ οὐκέτι ἀπορεῖτε, ἀλλ' ἱκανοὶ γίγνεσθε ξυνορᾶν ποῖα πρακτέα ἐσὶν ὑμῖν, καὶ ταῦτα παρ' οὐδενὸς μαθόντες οὐδ' αὐτοὶ εὑρόντες, ὃ ἐσι δεινότατον ἁπάντων. οὐ γὰρ δή, μὴ δυνάμενοί γε ξυνορᾶν ἃ
382 πρακτέον ἐσί, κρίνειν ἱκανοὶ ἔσεσθε τὸν ὀρθῶς ξυμβουλεύοντα περὶ τούτων ὑμῖν. οὐδ' αὖ τοῦτό γε ἐρεῖ εἷς ὧν ὁ ξυμβουλεύων ὑμῖν οὗτος ὑμᾶς διδάξειν ἃ πρακτέον ὑμῖν ἐσί, καὶ κρινεῖν τοὺς κακῶς καὶ μὴ ξυμβουλεύοντας ὑμῖν, οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ ὄντας τοσούτους. τοῦτο δὲ ἐκείνου οὐδὲν ἧττον ἂν φανείη δεινὸν ὄν. εἰ δὲ μήθ' ἡ ξύνοδος μήθ' ὁ ξυμβουλεύων ἡμῖν ἱκανοὺς κρίνειν ποιεῖ ὑμᾶς, τίς χρεία τῶν ψήφων ἐξὶν ὑμῖν; ἢ πῶς οὐκ ἐναντιοῦται ἡ ξύνοδος ὑμῶν ταῖς ψήφοις καὶ αἱ ψῆφοι τῇ τῶν ξυμβουλευόντων ὑμῖν προθυμίᾳ; ἡ μὲν γὰρ ξύνοδός ἐσιν ὑμῶν ὡς οὐχ ἱκανῶν ἀλλὰ ξυμβούλων δεομένων, αἱ δὲ ψῆφοι φέρονται ὡς οὐ ξυμβούλων δεομένων ἀλλὰ καὶ κρίνειν καὶ ξυμβουλεύειν δυναμένων. καὶ ἡ μὲν προθυμία τῶν ξυμβουλευόντων ὑμῖν ὡς εἰδότων ἐσίν, αἱ δὲ

παρ' ὑμῶν ψῆφοι ὡς οὐκ εἰδότων τῶν ξυμβουλευόντων φέρονται. καὶ εἴ τις ὑμᾶς ἔροιτο τοὺς ψηφισαμένους καὶ τὸν ξυμβουλεύσαντα ὑμῖν, περὶ ὧν ἂν ψηφίσησθε, πότερον ἴσε ὅ τι ἔξαι οὗ ἕνεκα πράττειν διανοεῖσθε ἃ ἐψηφίσασθε, οὐκ οἶομαι ἂν φῆσαι ὑμᾶς. εἰ δ', εἰ γένοιτο οὗ ἕνεκα πράττειν ἂν διανοεῖσθε, ἴσε ὅτι ξυνοίσει τοῦτο ἡμῖν; οὐδὲ τοῦτο ἂν φῆσαι οἶομαι ὑμᾶς οὐδὲ τὸν ξυμβουλεύοντα ὑμῖν. τῶν ἀνθρώπων δὲ τίνα ὑπολαμβάνετε εἰδέναι τι τούτων; εἴ τις προς-
10 έροιτο ὑμᾶς, οὐδὲ τοῦτο ξυγχωρεῖν ἂν οἶομαι ὑμᾶς. ὅταν οὖν περί τε ὧν ξυμβουλεύετε ἢ τοιαῦτα οἷα ὑμῖν μὴ δῆλα εἶναι, οἵ τε ψηφιζόμενοι καὶ οἱ ξυμβουλεύοντες ἄπειροι ὦσιν, εἰκότως καὶ ὑμεῖς φήσετε ξυμπίπτειν ἀπιξεῖν καὶ μεταμέλεσθαι πολλάκις αὐτοῖς καὶ περὶ ὧν ἂν ξυμβουλεύσωνται καὶ περὶ ὧν ἂν ψηφίσωνται. τοῖς ἀγαθοῖς δὲ τοιαῦτα ξυμβαίνειν οὐ προσήκει. ἴσασι γὰρ καὶ περὶ ὧν ξυμβουλεύουσιν, ὁποῖά τ' ἐξί, καὶ τοῖς πεισθεῖσιν αὐτοῖς ὅτι βεβαίως ὑπάρχει ὧν ἕνεκα ξυμβουλεύουσι, καὶ ὅτι οὔτε αὐτοῖς οὔτε
10 τοῖς πεισθεῖσιν αὐτοῖς πώποτε μεταμελήσει. περὶ τοιούτων οὖν ἔγωγε τοὺς νοῦν ἔχοντας ξυμβουλεύειν ἀξιοῦν ὑπελάμβανον, ἀλλ' οὐ περὶ ὧν σὺ κελεύεις με ξυμβουλεύειν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς ἐκείνων ξυμβουλίας τὸ τέλος εὐτυχία, ἀπὸ δὲ τῆς τούτων φλυαρίας ἀτυχία ἔξίν.

Παρεγενόμην δ' ἀνθρώπῳ τινὶ νουθετοῦντι ἑαυτοῦ ἑταῖρον, διότι ἐπίσευε τῷ κατηγοροῦντι οὐκ ἀκούσας τοῦ ἀπολογουμένου ἀλλὰ μόνον τοῦ κατηγοροῦντος. ἔλεγεν οὖν ὡς δεινὸν πρᾶγμα ποιοῖ καταγιγνώ-
20 σκων τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε αὐτὸς παραγενόμενος οὔτε 535
τῶν φίλων ἀκούσας παραγενομένων, οἷς εἰκὸς ἦν αὐτὸν λέγουσιν πιστεύειν· οὐδ' αὖ ἀμφοτέρων ἀκούσας,

οὕτω προπετῶς ἐπίξευσε τῷ κατηγοροῦντι. δίκαιον δὲ εἶναι καὶ τοῦ ἀπολογουμένου ἀκοῦσαι πρὸ τοῦ ἐπαινεῖν ἢ μέμφεσθαι, ὥσπερ καὶ τοῦ κατηγοροῦντος. πῶς γὰρ ἄν τις ἢ δίκην καλῶς δικάσαι ἢ ἀνθρώπους κατὰ τρόπον κρῖναι δύναιτο, μὴ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιδίκων ἀκούσας; τοὺς γὰρ λόγους παραβαλλομένους, ὥσπερ τὴν πορφύραν καὶ τὸ χρυσίον, ἄμεινον κρίνεσθαι. ἢ τίνος ἕνεκεν ἢ χρόνον ἀμφοτέροις δίδοσθαι τοῖς ἀντιδίκοις, ἢ ὀμνύειν τοὺς δικαστὰς ἀκροάσεσθαι ὁμοίως ἀμφοτέρων, εἰ μὴ ὑπελάμβανεν ὁ νομοθέτης τὰς δίκας δικαιότερον ἂν καὶ βέλτιον κρίνεσθαι ὑπὸ τῶν δικαστῶν; σὺ δέ μοι δοκεῖς οὐδὲ τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν λεγόμενον ἀκηκοέναι. τὸ ποῖον; ἔφη.

Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. καί τοι οὐκ ἂν οὕτω τοῦτο περιεφέρετο, εἰ μὴ καλῶς ἐλέγετο καὶ ὡς προσήκει. ξυμβουλεύω οὖν σοι, ἔφη, τοῦ λοιποῦ μὴ προπετῶς οὕτως τοὺς ἀνθρώπους μήτε μέμφεσθαι μήτ' ἐπαινεῖν.

Ὁ οὖν ἕτερος ἄτοπον ἔφη αὐτῷ καταφαίνεσθαι, εἰ ἕνα μὲν γνῶναι λέγοντα πότερον ἀληθεύει ἢ ψεύδεται οὐ δυνατόν, δύο δὲ λέγοντας γνῶναι δυνατὸν ἔσαι· καὶ παρὰ μὲν τοῦ ἀληθῆ λέγοντος μαθεῖν οὐ δυνατόν, ὑπὸ τούτου δ' αὐτοῦ καὶ ἄλλου ψευδομένου διδαχθῆναι οἷόν τε· καὶ εἰ ὁ μὲν εἷς ὀρθῶς καὶ ἀληθῆ λέγων ἐμφανίσαι ἃ λέγει οὐ δυνήσεται, δύο δέ, ὧν ὁ ἕτερος ψεύσεται καὶ οὐκ ὀρθῶς ἐρεῖ, δυνήσονται ἐμφανίσαι τοῦτο ὃ ὁ λέγων ὀρθῶς ἐμφανίσαι οὐχ οἷός τ' ἦν. ἀπορῶ δ', ἔφη, κἀκεῖνο, πῶς ποτὲ ἐμφαίνουσι. πότερον γὰρ σιωπῶντες ἢ λέγοντες; εἰ μὲν γὰρ σιωπῶντες ἐμφανιοῦσιν, οὐδετέρου ἂν δέοι, μή τί γε ἀμφοτέρων, ἀκούειν· εἰ δὲ λέγοντες ἀμφότεροι ἐμφανιοῦσιν, ἀμφότεροι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον λέγουσιν — ἐν μέρει γὰρ λέγειν ἑκάτερον ἀξιοῦσι — πῶς ἀμφοτέρους ἐμφανίσαι ἅμα οἷόν τε; εἰ γὰρ ἐμφαίνουσιν ἅμα ἀμφότεροι, καὶ ἐροῦσι τότε ἅμα. τοῦτο

δ' οὐκ ἐῶσιν. ὥστε λοιπόν, εἴ περ λέγοντες ἐμφαίνουσιν, ἑκάτερος εἰπὼν ἐμφανιεῖ· καὶ ὁπότε γε ἐρεῖ ἑκάτερος, τότε καὶ ἐμφανιεῖ ἑκάτερος αὐτῶν. ὥστ' ἐρεῖ ὁ μὲν πρότερος, ὁ δ' ὕστερος, καὶ ἐμφανιεῖ ὁ μὲν πρότερος, ὁ δ' ὕστερος. καί τοι εἴ περ ταὐτὸ ἐν μέρει ἐμφανιοῦσιν ἑκάτεροι, τί δεῖ ἔτι τοῦ ὑστέρου ἀκούειν; ὑπὸ γὰρ τοῦ πρότερον εἰπόντος ἤδη φανερὸν ἔσται. ἐκεῖνο 384
δ', ἔφη, εἴ περ ἀμφότεροι ἐμφανιοῦσι, πῶς οὐ καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν ἐμφανιεῖ; ὧν γὰρ ὁ ἕτερος οὐκ ἐμφανιεῖ, οὗτοι ἀμφότεροι πῶς ἂν ἐμφανίσαι δύναιντο; εἰ δ' ἑκάτερος ἐμφανιεῖ, δῆλον ὅτι ἐρεῖ πρότερος καὶ ἐμφανιεῖ πρότερος· ὥστ' ἐκείνου μόνου ἀκούσαντα, γνῶναι πῶς ἐχὶν οὐχ οἷόν τε.

Ἐγὼ γοῦν ἀκούων αὐτῶν ἠπόρουν καὶ κρίνειν οὐχ οἷός τ' ἦν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι ἔφασαν οἱ παρόντες τὸν πρῶτον λέγειν ἀληθῆ. εἰ οὖν τι ἔχεις ξυμβαλέσθαι μοι περὶ τούτων, πότερόν ἐχιν ἑνὸς λέγοντος γνῶναι τί λέγει, ἢ προσδεῖται τοῦ ἀντερροῦντος, εἰ μέλλει τις γνώσεσθαι πότερον ὀρθῶς λέγει· ἢ οὐκ ἀναγκαῖόν ἐχιν ἀμφοτέρων ἀκούειν. ἢ πῶς νομίζεις;

Πρώην τις ἐνεκάλει ἀνθρώπων τινὶ ὅτι αὐτῷ ἀργύριον χρῆσαι οὐκ ἠθέλησεν οὐδὲ πεῖσαι. κἀκεῖνος μὲν ᾧ ἐνεκάλει, ἀπελογεῖτο· ἄλλος δέ τις τῶν παρόντων ἠρώτησε τὸν ἐγκαλοῦντα, πότερον ὁ μὲν μὴ πεῖσας αὐτῷ μηδὲ χρήσας ἥμαρτε· σὺ δ', ἔφη, οὐ πείσας σοι χρῆσαι οὐχ ἡμάρτηκας; ὁ δέ, Τί γὰρ ἥμαρτον; εἶπε. Πότερος δ', ἔφη, σοὶ δοκεῖ ἁμαρτάνειν; ὁ ἀποτυχὼν ὧν ἤθελεν ἢ ὁ μή; Ὁ ἀποτυχών, εἶπεν. Οὐκοῦν, εἶπε, σὺ μὲν ἀπέτυχες, χρήσασθαι ἐθέλων; ὁ δέ σοι μὴ προέσθαι, οὐκ ἀπέτυχε τούτου; Ναί, εἶπεν· ἀλλ' ἐγὼ τί ἥμαρτον, καὶ εἰ μὴ ἐκεῖνός μοι ἐθε-

σιν; Ὅτι εἰ μὲν ἐδέου αὐτοῦ, ἔφη, ὧν οὐκ ἐχρῆν, πῶς οὐκ οἴει ἁμαρτάνειν; ἐκεῖνος δὲ ὁ μὴ προέμενος ὀρθῶς ἔπραξεν. εἰ δὲ ὧν χρῆν ἐδέου αὐτοῦ, ἀπατυχὼν τούτου, πῶς οὐχ ἥμαρτες ἐξ ἀνάγκης; Ἴσως, εἶπεν. ἀλλ' ἐκεῖνος πῶς οὐχ ἥμαρτεν, ὁ μὴ πεισθεὶς μοι; Ἆρ' οὖν, ἔφη, εἰ προσωμίλησας αὐτῷ ὡς προσήκει, οὐκ ἂν ἥμαρτες οὐδέν; Οὐ γὰρ δή. Νῦν ἄρα οὐχ ὡς προσήκει αὐτῷ προσωμίλησας. Φαίνομαι, εἶπεῖν. Εἰ οὖν ὡς μὴ προσήκει ὁμιλοῦντός σου μὴ ἐπείσθη, πῶς ἂν δικαίως ἐγκαλοίης ἐκείνῳ; Οὐκ ἔχω εἰπεῖν. Οὐδὲ ὅτι τοῖς κακῶς χρωμένοις οὐ προσεκτέον ἐστίν, ἔχεις εἰπεῖν; Καὶ μάλ', ἔφη, τοῦτό γε. Ἀλλ' οὖν οὐχ οἱ ὡς οὐ προσήκει ὁμιλοῦντες, ἔφη, κακῶς χρῆσθαί σοι δοκοῦσιν; Ἔμοιγε, ἔφη. Τί οὖν ἥμαρτεν εἴ σοι μὴ προσέσχε κακῶς χρωμένῳ; Οὐδὲν φαίνεται, εἶπεῖν. Τί οὖν ποτὲ οἱ ἄνθρωποι, ἔφη, τοιαῦτα ἐγκαλοῦσι πρὸς ἀλλήλους; καὶ τοῖς μὲν μὴ πεισθεῖσιν αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἐπείσθησαν μέμφονται· αὐτοῖς δέ, ὅτι οὐκ ἔπεισαν, οὐδ' ὁτιοῦν ἐγκαλοῦσιν; Καὶ ἄλλος τις παρών, Ὅταν τε γάρ τις, ἔφη, εὖ χρήσηταί τῳ καὶ βοηθήσῃ, εἶτα ἀξιῶν αὐτῷ ὁμοίως χρήσασθαι μὴ τυγχάνῃ τούτου, πῶς οὐκ εἰκότως μέμφοιτ' ἂν ὁ τοιοῦτος; Οὐκοῦν, ἔφη, ὃν ἀξιοῖ ὁμοίως αὐτῷ χρῆσθαι, ἦτοι δυνατός ἐστι χρῆσθαι αὐτῷ καλῶς ἢ οὐ δυνατός; καὶ εἰ μὲν μὴ δυνατός ἐστιν, πῶς ἂν καλῶς ἀξιοίη, ἀξιῶν αὐτὸν ὃ οὐ δυνατός ἐστιν; εἰ δὲ δυνατός ἐστι, πῶς τοιοῦτον ἄνθρωπον οὐκ ἔπεισεν; ἢ πῶς τοιαῦτα λέγοντες καλῶς λέγουσιν; Ἀλλὰ νὴ Δί', ἔφη, τοῦτο δεῖ ἐγκαλεῖν, ὅπως οὗτός τε τοῦ λοιποῦ βέλτιον χρῆται αὐτῷ, καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι ἀκούσαντες αὐτοῦ ἐγκαλοῦντος. Βέλτιον δὲ χρήσεσθαι, ἔφη, οἴει τινὰς ἀκούοντας ὀρθῶς λέγοντος καὶ ἀξιοῦντος, ἢ ἁμαρτάνοντος; Ὀρθῶς λέγοντος, ἔφη. Ὁ δέ γε οὐκ ὀρθῶς ἀξιοῦν δοκεῖ σοι; Ναί, ἔφη. Πῶς οὖν ἀκούοντες τοιαῦτα

ἐγκαλοῦντος βέλτιον χρήσονται; Οὐδαμῶς, ἔφη. Τοῦ οὖν ἕνεκα τοιαῦτά τις ἐγκαλεῖ; Ἀγευρεῖν ἔφη οὐκ ἂν δύνασθαι.

Ἀνθρώπου τις κατηγόρει εὐήθειαν ὅτι ταχέως καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀνθρώποις λέγουσι πιστεύοι. πολίταις μὲν γὰρ καὶ οἰκείοις λέγουσι πιστεύειν εἰκός ἐστι· τοιούτοις δ' ἀνθρώποις οὓς οὔτε εἶδεν οὔτε ἤκουσε πρότερον αὐτῶν, πιστεύειν, καὶ ταῦτα οὐκ ἀγνοοῦντα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀλαζόνες καὶ πονηροί, ἠλιθιότητος σημεῖον οὐ σμικρὸν εἶναι. Καὶ τῶν παρόντων τις ἔφη, Ἐγὼ δὲ ὤμην σὲ τὸν ταχὺ καὶ τοῦ τυχόντος ἂν αἰσθανόμενον πολλοῦ νομίζειν ἄξιον εἶναι μᾶλλον ἢ τὸν βραδέως. Καὶ γὰρ νομίζω, εἶπεν ἐκεῖνος. Τί οὖν, ἔφη, ἐγκαλεῖς, εἰ ταχὺ καὶ τοῖς τυχοῦσι πιστεύει τἀληθῆ λέγουσιν; Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐγκαλῶ, εἶπεν, ἀλλ' ὅτι πιστεύει ταχέως ψευδῆ λέγουσιν. Εἰ δ' ἐν πλείονι χρόνῳ καὶ οὐ τοῖς τυχοῦσιν ἐπίστευσε καὶ ἠπιάτο, οὐκ ἂν ἐνεκάλεσας αὐτῷ μᾶλλον; Ἔγωγ' ἄν, εἶπεν. Ἆρα διότι γε βραδέως καὶ οὐ τοῖς τυχοῦσιν ἐπίστευεν; Μὰ Δί', εἶπεν. Οὐ γὰρ οἶμαί γ', ἔφη, διὰ τοῦτ' ἐγκαλεῖν ἀνθρώπῳ ἄξιον εἶναι ὑπολαμβάνεις, ἀλλὰ διότι πιστεύει λέγουσιν ἄπιστα. Ἔγωγ', εἶπεν. Πότερον οὖν, ἔφη, διὰ μὲν τὸ βραδέως καὶ μὴ τοῖς τυχοῦσιν πιστεύειν οὐκ οἴει ἄξιον εἶναι ἐγκαλεῖν αὐτῷ, διὰ δὲ τὸ ταχέως καὶ τοῖς τυχοῦσι πιστεύειν ἄξιον; Οὐκ ἔγωγ', εἶπεν. Τί οὖν, ἔφη, ἐγκαλεῖς αὐτῷ; ὅτι ἁμαρτάνει, πρὸ τοῦ σκέψασθαι ταχέως πιστεύων τοῖς τυχοῦσιν. Ἀλλ' εἰ βραδέως ἐπίστευσε πρὸ τοῦ σκέψασθαι, οὐκ ἂν ἡμάρτανεν; Μὰ Δί', εἶπεν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡμάρτανεν ἂν οὐδὲν ἧττον. ἀλλ' οὐ τοῖς τυχοῦσιν οἶμαι δεῖν πιστεύειν. Εἰ δὲ μὴ πιστεύειν τοῖς τυχοῦσιν, ἔφη, οἴει δεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἀγνῶσι πῶς προσήκει ταχέως πιστεύειν; ἀλλὰ πρό-

τερον οἴει δεῖν σκέψασθαι εἰ ἀληθῆ λέγουσιν. Ἐγω-γ', εἶπεν. Ἐπεὶ οἰκείων καὶ συνήθων, ἔφη, ὄντων, οὐ δεῖ σκοπεῖσθαι εἰ λέγουσιν ἀληθῆ. Ἐγὼ μὲν φαίην ἄν, εἶπεν. Ἴσως γὰρ καὶ τούτων τινές, ἔφη, λέγουσιν ἄπιστα. Καὶ μάλα, εἶπεν. Τί οὖν μᾶλλον, ἔφη, τοῖς οἰκείοις καὶ συνήθεσιν εἰκὸς πιστεύειν, ἢ τοῖς τυχοῦσιν, ἐρῶ; Οὐκ ἔχω, ἔφη, εἰπεῖν. Τί δ'; εἰ οὐ μᾶλλον τοῖς οἰκείοις πιστεύειν δεῖ ἢ τοῖς τυχοῦσιν, οὐκ ἀπίστους αὐτοὺς δεῖ νομίζειν μᾶλλον ἢ τοὺς τυχόντας; Πῶς γὰρ οὔκ; ἔφη. Ἐὰν οὖν τοῖς μὲν οἰκεῖοι ὦσι, τοῖς δ' ἀγνῶτες, πῶς οὐ δεήσει τοὺς αὐτοὺς μᾶλλον αὐτῷ πιστοὺς νομίζειν; οὐ γὰρ ὁμοίως πιστοὺς αὐτοὺς δεῖ νομίζειν τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ἀγνῶτας, ὡς φῄς. Οὐκ ἀρέσκει μοι, εἶπεν. Ὁμοίως δ', ἔφη, καὶ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν οἱ μὲν πιστεύσουσιν, οἱ δ' οὐ πιστὰ ἡγήσονται, καὶ οὐδέτεροι ἁμαρτήσονται αὐτῶν. Ἄτοπον καὶ τοῦτ', εἶπεν. Ἔπειτα, ἔφη, εἰ ταὐτὰ λέγουσιν οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ τυχόντες, πῶς οὐχ ὁμοίως τὰ λεγόμενα πιστὰ εἴη ἂν ἢ ἄπιστα; Ἀνάγκη, εἶπεν. Οὐκοῦν καὶ τοῖς λέγουσιν αὐτὰ ὁμοίως πιστευτέον λέγουσιν αὐτά; Πιθανόν, εἶπεν.

Ταῦτ' οὖν λεγόντων αὐτῶν ἠπόρουν τίσι ποτὲ δεῖ πιστεύειν καὶ τίσιν οὔ, καὶ πότερον τοῖς πιστοῖς καὶ τοῖς εἰδόσι περὶ ὧν λέγουσιν ἢ τοῖς οἰκείοις καὶ τοῖς γνωρίμοις. περὶ τούτων οὖν πῶς σὺ νομίζεις;

ΣΙΣΥΦΟΣ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΣΙΣΥΦΟΣ.

Ἡμεῖς δὲ καὶ χθὲς σε πολὺν χρόνον ἀνεμείναμεν, 387
ὦ Σίσυφε, ἐπὶ τῇ Στρατονίκου ἐπιδείξει, ὅπως ἂν ξυνηκροῶ ἡμῖν ἀνδρὸς σοφοῦ, πολλά τε καὶ καλὰ ἐπιδεικνυμένου πράγματα καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· καὶ ἐπεὶ σὲ οὐκέτι φόμεθα παρέσεσθαι, αὐτοὶ ἤδη ἠκροώμεθα τἀνδρός.

ΣΙ. Ναὶ μὰ τὸν Δία· ἀσχολία γάρ μοί τις ἐγένετο ἀναγκαιοτέρα, ὥστε μὴ παραμεληῆσαι αὐτῆς. οἱ γὰρ ἄρχοντες ἡμῶν ἐβουλεύοντο χθές· ξυμβουλεύειν οὖν αὐτοῖς ἠνάγκαζόν με. ἡμῖν δὲ τοῖς Φαρσαλίοις καὶ νόμος ἐστὶ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι, ἂν κελεύωσι ξυμβουλεύειν τινὰ ἡμῶν αὐτοῖς.

ΣΩ. Ἀλλὰ καλὸν τό τε τῷ νόμῳ πείθεσθαι, τό τε ὑπὸ τῶν πολιτῶν δεδοξάσθαι εὔβουλον εἶναι, ὡς περ καὶ σὺ δεδόξασαι εὔβουλος εἶναι εἷς τῶν Φαρσαλίων. ἀτάρ, ὦ Σίσυφε, ἐγὼ γὰρ οὔ πω περὶ τοῦ εὖ βουλεύεσθαι τοὺς λόγους ἂν θυναίμην ποιήσασθαι πρὸς σέ, ἡγούμενος καὶ σχολῆς εἶναι πολλῆς καὶ λόγου μακροῦ, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ βουλεύεσθαι πρῶτον, ὅ

οἶσθ' ὅτι ζητεῖται τοῖς γεωμέτραις ὁπόσος τίς ἐστιν εὑρεθῆναι λόγῳ; αὐτὸς δὲ ὁ κύβος οὐ ζητεῖται αὐτοῖς εἰ
389 κύβος ἐστὶν ἢ μή, ἀλλ' ἐπίστανται τοῦτό γε. ἦ γάρ;

ΣΙ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀέρος Ἀναξαγόραν τε καὶ Ἐμπεδοκλέα καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μεταρσιολέσχας ἅπαντας οἶσθα ζητοῦντας πότερον ἄπειράς ἐστιν ἢ πέρας ἔχων;

ΣΙ. Ναί.

ΣΩ. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο, εἰ ἀήρ ἐστιν. ἦ γάρ;

ΣΙ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Συγχωρήσαις ἂν οὖν μοι καὶ κατὰ τῶν ἄλλων πάντων οὕτως ἔχειν ἤδη μηδὲν μηδενὶ εἶναι ζητεῖν τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἂν ἐπίζηταί τις, ἀλλὰ μᾶλλον ὧν ἂν μὴ ἐπίζηται;

ΣΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τὸ βουλεύεσθαι τοῦτο ἐδόκει ἡμῖν εἶναι αὐτό, τὸ ζητεῖν τὰ βέλτιστά τινα ἐξευρεῖν περὶ ὧν ἂν δέοιτο διαπράττεσθαι αὐτῷ;

ΣΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ ζητεῖν γε, ὃ περ τὸ βουλεύεσθαι ἦν περὶ τῶν πραγμάτων. ἦ γάρ;

ΣΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν σκεπτέον ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς νῦν ἤδη τί ἐστιν ἐμποδὼν τοῖς ζητοῦσι περὶ ὧν ἂν τὴν ζήτησιν ποιῶνται εἰς τὸ ἐξευρεῖν.

ΣΙ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ἆρ' οὖν ἄλλο τι φαίημεν ἂν αὐτοῖς ἐμποδὼν εἶναι ἢ τὴν ἀνεπιστημοσύνην;

ΣΙ. Σκοπῶμεν νὴ Δία.

ΣΩ. Ὑπερφυῶς μὲν οὖν, τὸ λεγόμενόν γε, πάντα καλῶν ἐφέντες καὶ πᾶσαν φωνὴν ἐφιέντες. ἄθρει δὲ δὴ μετ' ἐμοῦ τόδε· ἆρά γε νομίζεις οἷόν τέ τι εἶναι ἀνθρώπῳ περὶ μουσικῆς βουλεύεσθαι, μήτε ἐπιστάμενῳ

περὶ μουσικῆς, μηδὲ ὅπως ἡ κιθαριστέον εἴη αὐτῷ ἢ ἄλλο τι τῶν κατὰ μουσικὴν ποιητέον;

ΣΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Τί δαὶ περὶ στρατηγίας ἢ κυβερνητικῆς; τὸν μὴ ἐπισάμενον μηδέτερα τούτων οἴει ἔχειν ἄν τι βουλεύεσθαι περὶ τούτων τοῦ ἑτέρου, ὅ τι ποιητέον εἴη αὐτῷ; ὅπως ἡ στρατηγητέον ἢ κυβερνητέον ἐκείνῳ αὐτῷ τῷ μὴ ἐπισαμένῳ μήτε στρατηγεῖν μήτε κυβερνᾶν;

ΣΙ. Οὐχί.

ΣΩ. Ἦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων οὖν ἁπάντων οὕτως ἀξιοῖς ἔχειν, περὶ ὧν ἄν μὴ ἐπίσηταί τις, μὴ εἰδέναι μηδὲ βουλεύεσθαί πω δυνατὸν τῷ μὴ ἐπισαμένῳ περὶ αὐτῶν;

ΣΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Ἀλλὰ ζητεῖν περὶ ὧν ἄν τις μὴ ἐπιστήμων ᾖ. ἦ γάρ;

ΣΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Τὸ μὲν αὐτὸ ἄρα οὐκ ἂν ἔτι εἴη τὸ ζητεῖν τῷ βουλεύεσθαι.

ΣΙ. Πῶς δή;

ΣΩ. Ὅτι τὸ μὲν ζητεῖν ἐξ ἀνάγκης που ἐπὶ τούτοις οἷς ἂν μὴ ἐπιστῆταί τις, τὸ δὲ βουλεύεσθαι οὐχ οἷόν τ' εἶναι δοκεῖ περὶ ταῦτα ἀνθρώπῳ, περὶ ἃ ἄν τις μὴ ἐπιστήμων ᾖ. ἢ οὐχ οὕτως ἐλέχθη;

ΣΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὑμεῖς χθὲς ἐζητεῖτε τὰ βέλτιστα ἐξευρεῖν τῇ πόλει, οὐκ ἠπίστασθε δὲ αὐτά. εἰ γὰρ ἠπίστασθε, οὐκ ἂν ἔτι δή που ἐζητεῖτε αὐτά, ὥς περ οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν ἂν ἐπιστώμεθα ζητοῦμεν. ἦ γάρ;

ΣΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Πότερον οὖν σοι δοκεῖ χρῆναι, ὦ Σίσυφε, ἂν μὴ ἐπίσηταί τις, ζητεῖν ἢ μανθάνειν;

ΣΙ. Μανθάνειν ἔμοιγε νὴ Δία.

ΣΩ. Ὀρθῶς γέ σοι δοκεῖ. ἀλλ' ἆρά γε καὶ διὰ

τοῦτό σοι δοκεῖ χρῆναι μανθάνειν μᾶλλον ἢ ζητεῖν, διότι θᾶττον ἂν καὶ ῥᾷον ἕξυροι τις, εἰ παρὰ τῶν ἐπιστημένων μανθάνοι, ἢ εἰ αὐτὸς ὁ μὴ εἰδὼς ζητοίη; ἢ δ' ἄλλο τι;

ΣΙ. Οὔκ, ἀλλὰ δοκεῖ καὶ τοῦτο.

ΣΩ. Τί οὖν οὐκ ἀμελήσαντες χθὲς ὑμεῖς τοῦ βουλεύεσθαι περὶ ὧν ἂν μὴ ἐπίστασθε, καὶ τοῦ ζητεῖν τὰ βέλτιστα διαπράττεσθαι ἐν τῇ πόλει, ἐμανθάνετε παρὰ τῶν ἐπιστημένων τινός, ὅπως ἂν ἐδύνασθε τὰ βέλτιστα διαπράττεσθαι τῇ πόλει; ἀλλ' ἐδοκεῖτέ μοι τὴν ἡμέραν ὅλην τὴν χθὲς αὐτοσχεδιάζοντες καὶ διαμαντευόμενοι παθεῖσθαι περὶ ὧν οὐκ ἠπίστασθε, ἀμελήσαντες μανθάνειν, οἵ τε ἄρχοντες τῆς πόλεως καὶ σὺ μετὰ τούτων. ἴσως δ' ἂν φαίης ταῦτα ἐμοί τε εἶναι πεπαγμένα πρὸς σέ, τοῦ διαλεχθῆναι μόνον εἵνεκα, σοί τε οὐκ ἐσπουδασμένως ἀποδεδεῖχθαι· ἀλλὰ τοῦτό γε πρὸς Διός, ὦ Σίσυφε, σκόπει νῦν σπουδῇ· εἰ δοθείη τὸ βουλεύσασθαί τι εἶναι, καὶ μὴ ὥς περ νῦν οὐδὲν ἐξευρίσκεται ἀλλοῖον ἢ ὅ περ ἐπιστήμη τε καὶ εἰκασία καὶ σχεδιασμός, ὀνόματι σεμνοτέρῳ μόνον κεχορηγημένον τούτῳ, ἄλλῳ δ' οὐδενί· ἆρ' ἂν οἴει αὐτῷ διενεγκεῖν τι ἑτέρους ἑτέρων πρὸς τὸ εὖ βουλεύεσθαί τε καὶ εὐβούλους εἶναι, ὥς περ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις ἅπασαις διαφέρουσιν ἕτεροι ἑτέρων, τέκτονες τεκτόνων ἰατροί τε ἰατρῶν αὐληταί τε αὐλητῶν; οἵ τε ἄλλοι δημιουργοὶ ἅπαντες, αὐτοί τε αὑτῶν διαφέρουσιν; ὥς περ καὶ οὗτοι οἱ ἐν ταύταις ταῖς τέχναις, ἢ οὕτω καὶ ἐν τῷ βουλεύεσθαι οἴει ἄν τι διενεγκεῖν ἑτέρους ἑτέρων;

ΣΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Εἰπὲ δή μοι· οὐχ ἅπαντες οἵ τε εὖ βουλευόμενοι καὶ οἱ κακῶς περὶ μελλόντων τινῶν ἔσεσθαι βουλεύονται;

ΣΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν ἢ τὰ μέλλοντα οὔ πω ἐστίν;

ΣΙ. Οὐ γὰρ δή.

ΣΩ. Εἰ γὰρ εἴη, οὐκ ἂν ἔτι δή που μέλλοι ἔσεσθαι, ἀλλ' εἴη ἂν ἤδη. ἦ γάρ;

ΣΙ. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μή πω ἐστίν, οὕτως οὐδὲ γέγονε πω μὴ ὄντα;

ΣΙ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μή πω μηδὲ γέγονεν, οὔ πω οὐδὲ φύσιν ἔχει οὐδεμίαν αὐτῶν.

ΣΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν οἵ τε εὖ βουλευόμενοι καὶ οἱ κακῶς ἅπαντες βουλεύονται περὶ πραγμάτων οἵτε ὄντων οὔτε γεγενημένων οὔτε φύσιν οὐδεμίαν ἐχόντων, ὅταν περὶ τῶν μελλόντων βουλεύωνται;

ΣΙ. Φαίνονταί γε.

ΣΩ. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατὸν εἶναι τοῦ μὴ ὄντος τυχεῖν τινὶ ἢ εὖ ἢ κακῶς;

ΣΙ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

ΣΩ. Ἐγώ σοι φράσω, ὃ γε βούλομαι εἰπεῖν. ἁπάπει γάρ. πῶς ἂν τοξοτῶν πολλῶν διαγνοίης τὸν τε χρηστὸν καὶ τὸν πονηρὸν ὅς τις εἴη αὐτῶν; ἢ τοῦτο μὲν οὐ χαλεπὸν εἰδέναι; ἴσως γὰρ ἂν κελεύοις αὐτοὺς ἐπὶ σκοποῦ τινὸς τοξεύειν. ἦ γάρ;

ΣΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τὸν πλεισάκις βάλλοντα τοῦ σκοποῦ κατ' ὀρθὸν κρίνοις ἂν νικᾶν;

ΣΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Εἰ δὲ σκοπὸς μηδεὶς εἴη κείμενος αὐτοῖς τοῦ τοξεύειν, ἀλλ' ἕκαστος βάλλοι ὅπως βούλοιτο, πῶς ἂν διαγνοίης τὸν εὖ ἢ κακῶς τοξεύοντα αὐτῶν;

ΣΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τοὺς βουλευομένους ἢ εὖ ἢ κακῶς, εἰ μὴ ἐπίσαιντο περὶ ὅτου βουλεύοιντο, ἀπορήσειας ἂν διαγνῶναι;

ΣΙ. Ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ περὶ μελλόντων πραγμάτων βουλεύονται οἱ βουλευόμενοι, περὶ τῶν οὐκ ὄντων βουλεύονται;

ΣΙ. Πάνυ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν τοῦ γε μὴ ὄντος οὐχ οἷόν τ' οὐδενὶ τυχεῖν ἐστί. πῶς γὰρ ἄν τίς σοι δοκεῖ τοῦ μὴ ὄντος δύνασθαι τυχεῖν;

ΣΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐκ ἔστι τοῦ μὴ ὄντος τυγχάνειν οἷόν τε, οὐδεὶς ἂν ἔτι περὶ τῶν μὴ ὄντων βουλευόμενος τυγχάνοι. τὰ γὰρ μέλλοντα τῶν οὐκ ὄντων ἐστίν· ἢ γάρ;

ΣΙ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὐδ' ὁ μὴ τυγχάνων τῶν μελλόντων, οὐδεὶς ἂν οὔτ' εὔβουλος οὔτε κακόβουλος εἴη ἀνθρώπων ἔτι.

ΣΙ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Οὐδέ γε εὐβουλότερος οὐδὲ κακοβουλότερος ἕτερος ἑτέρου εἶναι, εἰ καὶ μὴ ἐπιτυχέστερος καὶ ἀποτυχέστερος εἴη τοῦ μὴ ὄντος.

ΣΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Πρὸς τί οὖν ποτὲ ἀποβλέποντες ἄνθρωποι πρᾶγμα ἀποκαλοῦσιν ἀνθρώπους εὐβούλους τε καὶ κακοβούλους εἶναί τινας; ἆρά γε ἄξιόν ἐστι καὶ αὖθίς ποτε περὶ αὐτοῦ ἐνθυμηθῆναι, ὦ Σίσυφε;

ΕΡΥΞΙΑΣ

Ἐτυγχάνομεν περιπατοῦντες ἐν τῇ ϛοᾷ τοῦ Διὸς τοῦ 392
ἐλευθερίου ἐγώ τε καὶ Ἐρυξίας ὁ Στειριεύς· εἶτα προσ-
ηλθέτην ἡμῖν Κριτίας τε καὶ Ἐρασίϛρατος ὁ Φαίακος
τοῦ Ἐρασιϛράτου ἀδελφιδοῦς. ἐτύγχανε δὲ τότε νεωϛὶ
παρὼν ἀπὸ Σικελίας καὶ τῶν τόπων τούτων ὁ Ἐρα-
σίϛρατος. προϛελθὼν δ' ἔφη, Χαῖρε, ὦ Σώκρατες. Καὶ
σύ γε, ἦν δ' ἐγώ· τί γάρ; καλόν τι ἀπὸ Σικελίας ἔχεις
λέγειν ἡμῖν; Καὶ πάνυ. ἀλλὰ βούλεσθ', ἔφη, πρῶτον
καθιζώμεθα; κέκμηκα γὰρ χθὲς βαδίσας Μεγαρόθεν.
Πάνυ γ', εἰ δοκεῖ. Τί οὖν, ἔφη, βούλεσθε πρῶτον
ἀκούειν τῶν ἐκεῖ; πότερον περὶ αὐτῶν ἐκείνων ὅ τι
πράττουσιν, ἢ ὅπως πρὸς τὴν πόλιν ἔχουσι τὴν ἡμετέ-
ραν; ἐκεῖνοι γὰρ ἐμοὶ δοκοῦσι πεπονθέναι πρὸς ἡμᾶς
οἷόν περ οἱ σφῆκες. καὶ γὰρ τούτους ἐάν τις κατὰ σμι-
κρὸν ἐρεθίζων ὀργίσῃ, ἄμαχοι γίγνονται, ἕως τις αὐ-
τοὺς ἐπιθέμενος πανοικὶ ἐξέλῃ. οὕτως οὖν καὶ οἱ Συ-
ρακόσιοι, εἰ μή τις ἔργον ποιησάμενος σφόδρα μεγάλῳ
ϛόλῳ ἥξει ἐκεῖσε, οὐκ ἔϛιν ὅπως ἐκείνη ἡ πόλις ἔϛαι
ποτὲ ἡμῖν ὑποχειρία. ὑπὸ δὲ τῶν σμικρῶν τούτων ἂν
μᾶλλον ὀργίζοιντο, οὕτως ὡς ἂν μάλιϛα χαλεπώτατοι
εἴησαν. πεπόμφασι δὲ καὶ νῦν ὡς ἡμᾶς πρέσβεις, ὡς
μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, βουλόμενοί τι ἐξαπατῆσαι τὴν πόλιν.

Μεταξὺ δὲ ἡμῶν διαλεγομένων ἐτυγχάνομεν οἱ Συρακόσιοι πρέσβεις παριόντες. εἶπεν οὖν ὁ Ἐρασίστρατος, δείξας εἰς τὸν ἕνα τῶν πρέσβεων, Οὗτοσὶ μέντοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πλουσιώτατός ἐστι τῶν Σικελιωτῶν καὶ Ἰταλιωτῶν. πῶς δ' οὐχί, ἔφη, ᾧ γε ὑπάρχει γῆ τε ἄφθονος οὕτως, ὡς τε εὐπορίαν εἶναι, εἴ τις βούλοιτο, πάνυ πολλὴν γεωργεῖν; καὶ αὕτη μὲν τοιαύτη οἵα οὐχ ἑτέρα ἄλλη ἔν γε τοῖς Ἕλλησιν. ἔτι δὲ τἆλλα τὰ εἰς πλοῦτον ἥκοντα ἅπλᾶ, τὰ ἀνδράποδα καὶ ἵπποι καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος. Ὁρῶν δ' ἐγὼ αὐτὸν ἀναγόμενον, ὡς ἀδολεσχήσοντα περὶ τῆς οὐσίας τῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἠρόμην,

393 *Τί δαί, ὦ Ἐρασίστρατε; ἀνὴρ ποῖός τις εἶναι δοκεῖ ἐν τῇ Σικελίᾳ; Οὗτος, ἔφη, Σικελιωτῶν καὶ Ἰταλιωτῶν καὶ δοκεῖ καὶ ἔστι πλέον πάντων πονηρότατος ἢ ὅσῳ πλουσιώτατος, οὕτως ὥς τ' εἴ τινα βούλει Σικελιωτῶν ἐρωτᾷν ὃν τινα πονηρότατον νομίζει εἶναι καὶ πλουσιώτατον, οὐδεὶς ἂν φήσειεν ἄλλον ἢ τοῦτον. Οἰηθεὶς δ' αὐτὸν ἐγὼ οὐ περὶ σμικρῶν τὸν λόγον ποιεῖσθαι, ἀλλὰ περὶ τῶν μεγίστων δοκούντων εἶναι, ἀρετῆς τε πέρι καὶ πλούτου, ἠρόμην πότερον ἂν φαίη πλουσιώτερον εἶναι ἄνθρωπον, ὅτῳ δύο τυγχάνει τάλαντα ἀργυρίου, ἢ ὅτῳ ἀγρὸς ἄξιος δυοῖν ταλάντοιν. Οἶμαι μὲν ἐγώ, ἔφη, ὅτῳ ἀγρός. Οὐκοῦν, ἔφην ἐγώ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ εἰ τυγχάνοι τῳ ἱμάτια ὄντα ἢ στρώματα ἢ τἆλλα ἔτι πλέονος ἄξια ἢ ὅσου τῷ ξένῳ, οὗτος εἴη ἂν πλουσιώτερος. Συνέφη καὶ ταῦτα. Εἰ δέ τίς σοι διδοίη αἵρεσιν τούτοιν, πότερον ἂν βούλοιο; Ἐγὼ μὲν ἄν, ἔφη, τὸ πλείσου ἄξιον. Ποτέρως ἂν οἰόμενος πλουσιώτερος εἶναι; Οὕτως. Νυνὶ μὲν ἄρα φαίνεται οὗτος ἡμῖν ὢν πλουσιώτατος, ὅς τις πλείσου ἄξια κέκτηται; Ναί, ἔφη. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οἱ ὑγιαίνοντες τῶν καμνόντων πλουσιώτεροι ἂν εἴησαν, εἴ περ ἡ ὑγίεια πλείονος ἄξιον κτῆμα ἢ τὰ τοῦ κάμνοντος χρήματα. οὐδείς γ' ἂν οὖν ὅς τις οὐχὶ προτιμήσειεν ὑγιαίνειν*

ὀλίγον κεκτημένος ἀργύριον, μᾶλλον ἢ τὰ βασιλέως τοῦ μεγάλου χρήματα κεκτημένος νοσεῖν, δῆλον ὅτι πλείονος ἄξιον οἰόμενος εἶναι τὴν ὑγίειαν. οὐ γὰρ ἂν ποτε προῃρεῖτο, εἰ μὴ προτιμότερον ἡγεῖτο εἶναι τῶν χρημάτων. Οὐ γάρ. Οὐκοῦν καὶ εἴ τι ἄλλο φαίνοιτο πλείονος ἄξιον τῆς ὑγιείας, ὃ τοῦτο κεκτημένος, οὗτος ἂν πλουσιώτατος εἴη. Ναί. Εἰ δὲ δή τις ἡμᾶς νυνὶ προσελθὼν ἔροιτο, Ὦ Σώκρατες καὶ Ἐρυξία καὶ Ἐρασίστρατε, ἔχοιτ' ἂν εἰπεῖν μοι τί ἐστιν ἀνθρώπῳ πλεῖστον ἄξιον κτῆμα; ἆρά γε τοῦτο ὃ κτησάμενος ἄνθρωπος ἄριστα βουλεύοιτο περὶ τούτου, ὅπως ἂν βέλτιστα λίαν πράττοι τά τε αὑτοῦ αὐτοῦ πράγματα καὶ τὰ τῶν φίλων; τί ἂν εἶναι τοῦτο φήσαιμεν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, εὐδαιμονία πλείστου ἄξιον ἀνθρώπῳ εἶναι. Καὶ οὐ κακῶς γ', ἔφην ἐγώ· ἀλλ' ἆρά γε τούτους ἂν τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονεστάτους ἡγησαίμεθα εἶναι, οἵ τινες μάλιστα εὖ πράττοιεν; Ἐμοὶ γοῦν δοκοῦσιν. Οὐκοῦν ἂν οὗτοι ἄριστα πράττοιεν, ὅσοι περ καὶ ἐλάχιστα ἐξαμαρτάνοιεν περὶ σφᾶς αὐτοὺς καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὰ δὲ πλεῖστα κατορθοῖεν; Πάνυ γε. Οὐκοῦν οἱ ἐπισάμενοι τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθά, καὶ ὅσα πρακτέα καὶ ὅσα μή, οὗτοι ἂν ὀρθότατα πράττοιεν καὶ 394
ἐλάχιστα ἐξαμαρτάνοιεν; Συνεδόκει καὶ ταῦτα. Νῦν ἄρα ἡμῖν φαίνονται οἱ αὐτοὶ ἄνδρες σοφώτατοί τε καὶ ἄριστα πράττοντες καὶ εὐδαιμονέστατοι καὶ πλουσιώτατοι, εἴ περ ἄρα ἡ σοφία τοῦ πλείστου ἄξιον κτῆμα φαίνεται. Ναί. Ἀλλ', ἔφη ὑπολαβὼν ὁ Ἐρασίστρατος, ὦ Σώκρατες, τί ἂν ὄφελος εἴη τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ σοφώτερος μὲν εἴη τοῦ Νέζορος, τὰ δ' ἐπιτήδεια τὰ πρὸς τὴν δίαιταν μὴ τυγχάνοι ἔχων, σιτία καὶ ποτὰ καὶ ἱμάτια καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν τοιούτων ἐσί; τί ἂν ἡ σοφία ὠφελοίη; ἢ πῶς ἂν οὗτος πλουσιώτατος εἴη, ὅν γε οὐδὲν κωλύει πτωχεύειν, μηδενός γ' εὐπορούντα τῶν ἐπιτηδείων; Σφόδρα οὖν ἐδόκει καὶ οὗτος λέγειν τι. Ἀλλὰ πότερον,

ἦν δ' ἐγώ, ὃ μὲν τὴν σοφίαν κεκτημένος πάθοι ἂν τοῦτο, εἰ ἐνδεὴς γένοιτο τούτων· εἰ δέ τις τὴν Πουλυτίωνος οἰκίαν κεκτημένος εἴη καὶ πλήρης εἴη χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἡ οἰκία, οὐκ ἂν δεηθείη οὐδενός; Ἀλλ', ἔφη, τοῦτον μὲν οὐδὲν κωλύει αὐτίκα νῦν διαθέμενον τὰ κτήματα ἔχειν ἀντ' αὐτῶν τούτων, ὧν περ καὶ τυγχάνει δεόμενος εἰς τὴν δίαιταν, ἢ καὶ νόμισμα ἀφ' ὅτου ταῦτα δυνήσεται πορίζεσθαι, καὶ ἁπάντων εὐπορεῖν παραχρῆμα. Εἴ γε τυγχάνοιεν, ἔφην ἐγώ, οἱ ὄντες ἄνθρωποι δεόμενοι τοιαύτην σφίσιν οἰκίαν γενέσθαι μᾶλλον ἢ περ τὴν ἐκείνου σοφίαν, ἐπεὶ εἴ γε τοιοῦτοι εἴησαν οἷοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σοφίαν περὶ πλείονος ἡγεῖσθαι καὶ τὰ ἀπὸ ταύτης γιγνόμενα, πολὺ μᾶλλον οὗτος ἔχοι διατίθεσθαι, εἴ περ τυγχάνοι τι δεόμενος καὶ βούλοιτο καὶ αὐτὴν καὶ τὰ ἔργα τὰ ἀπὸ ταύτης διατίθεσθαι. ἢ τῆς μὲν οἰκίας ἥ τε χρῆσις πολλὴ τυγχάνει οὖσα καὶ ἀναγκαία, καὶ μεγάλα τῷ ἀνθρώπῳ τὰ διαφέροντα τὰ πρὸς τὸν βίον, ἐν τῇ τοιαύτῃ οἰκίᾳ οἰκεῖν μᾶλλον ἢ ἐν σμικρῷ καὶ φαύλῳ οἰκιδίῳ· τῆς δὲ σοφίας ἥ τε χρεία ὀλίγου ἀξία καὶ τὰ διαφέροντα σμικρά, ἢ σοφῷ ἢ ἀμαθεῖ εἶναι περὶ τῶν μεγίστων; ἢ τούτου μὲν καταφρονεῖν τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὴ εἶναι ὠνητάς, τῆς δὲ κυπαρίττου τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ Πεντελικῶν λίθων πολλοὺς τοὺς δεομένους τε καὶ βουλομένους πρίασθαι; οὔκουν ἂν εἴ γε σοφὸς εἴη κυβερνήτης, οὐδὲ ἰατρὸς σοφὸς τὴν τέχνην, ἢ τιν' ἄλλην τῶν τοιουτοτρόπων τεχνῶν εὖ καὶ καλῶς δύναιτο μεταχειρίζεσθαι, οὐδενὸς ὅτου οὐκ ἂν ἐντιμότερος εἴη τῶν κατὰ τὰς οὐσίας μεγίστων κτημάτων· ὁ δὲ δυνάμενος εὖ βουλεύεσθαι καὶ αὐτὸς αὑτοῦ πέρι καὶ ἑτέρου, ὅπως ἂν ἄριστα πράττοι, οὐκ ἂν ἄρα δύναιτο διατίθεσθαι, εἴ περ βούλοιτό γε τοῦτο πράττειν; Ὑπολαβὼν δὲ καὶ
395 ὑποβλέψας ὁ Ἐρυξίας, ὥς πέρ τι ἀδικούμενος, Σὺ γὰρ ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰ δέοι σε τἀληθῆ λέγειν, φαίης

ἂν εἶναι Καλλίου τοῦ Ἱππονίκου πλουσιώτερος. καί τοι οὐκ ἂν ἀμαθέξερός γε ὁμολογήσαις ἂν εἶναι περὶ οὐδενὸς τῶν μεγίστων, ἀλλὰ σοφώτερος· καὶ οὐδὲν μᾶλλον διὰ τοῦτο πλουσιώτερος εἶ. Ἴσως γάρ, ἦν δ' ἐγώ, σὺ οἴει, ὦ Ἐρυξία, τουτουσὶ μὲν τοὺς λόγους, οὓς νυνὶ διαλεγόμεθα, εἶναι παιδιάν, ἐπεὶ οὐκ ἀληθῶς γε οὕτως ἔχειν, ἀλλ' ὡς περ ἐν τῇ πεττείᾳ εἶναι πεττούς, οὓς εἴ τις φέροιτο, δύναιτ' ἂν τοὺς ἀντιπαίζοντας ποιεῖν ἡττᾶσθαι οὕτως ὥς τε μὴ ἔχειν ὅ τι πρὸς ταῦτα ἀντιφέρωσιν. Ἴσως οὖν καὶ περὶ τῶν πλουσίων αἰεὶ μὲν οὐδέν τι μᾶλλον οὕτως ἔχειν, λόγους δέ τινας εἶναι τοιούτους οὐδέν τι μᾶλλον ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς, οὓς λέγων ἄνθρωπος περιγίγνοιτ' ἂν τῶν ἀντιλεγόντων, ὡς οἱ σοφώτατοι καὶ πλουσιώτατοι ἡμῖν εἰσί, καὶ ταῦτα τοιαῦτα ψευδῆ λέγων ἀληθῆ λεγόντων. καὶ οὐδὲν μὲν ἴσως θαυμαστόν, ὁμοίως ὥς περ εἰ δύ' ἀνθρώπω περὶ γραμμάτων λεγοίτην, ὁ μὲν φάσκων τοῦ Σωκράτους ἄρχειν σῖγμα, ὁ δ' ἕτερος ἄλφα· οὗτος ἂν εἴη κρείττων ὁ λόγος ὁ τοῦ λέγοντος ἄλφα ἢ τοῦ φάσκοντας σῖγμα ἀρχήν. Περιβλέψας δὲ πρὸς τοὺς παρόντας ὁ Ἐρυξίας, ἅμα γελῶν τε καὶ ἐρυθριῶν, ὥς περ οὐ παρὼν τοῖς ἔμπροσθεν λελεγμένοις, Ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ τοιούτους ᾤμην δεῖν τοὺς λόγους εἶναι, οἷς μήτ' ἂν πεῖσαι δύναιτό τις μηδένα τῶν παράντων, μήτ' ἂν ὠφεληθείη μηδὲν ἀπ' αὐτῶν· τίς γὰρ ἂν ἀνθρώπων ποτὲ πεισθείη νοῦν ἔχων, ὡς οἱ σοφώτατοί ἡμῖν πλουσιώτατοι; ἀλλὰ μᾶλλον, ἐπειδὴ περὶ τοῦ πλουτεῖν διαλέγεσθαι δεῖ, ὁπόθεν καλόν ἐστι πλουτεῖν καὶ ὁπόθεν αἰσχρόν, καὶ αὐτὸ τὰ πλούσιον εἶναι ὁποῖόν τί ἐστι, πάτερον ἀγαθὸν ἢ κακόν. Εἶεν, ἔφην ἐγώ· τοιγαροῦν τὸ λοιπὸν δὴ φυλαξόμεθα· καλῶς δὲ καὶ σὺ ποιεῖς παραινῶν. ἀλλὰ τί οὐκ αὐτός, ἐπεί περ εἰσηγεῖ τὸν λόγον, ἐπεχείρησας εἰπεῖν πότερον σοὶ δοκεῖ ἀγαθὸν εἶναι τὸ πλουτεῖν ἢ κακόν; ἐπειδή περ οἵ γ' ἔμπροσθεν λόγοι

οὐ περὶ τούτου δοκοῦσί σοι εἰρῆσθαι. Ἐμοὶ μὲν τοίνυν δοκεῖ ἀγαθὸν εἶναι, ἔφη, τὸ πλουτεῖν. Ἔτι δ' αὐτοῦ τι βουλομένου λέγειν, ὑποκρούσας ὁ Κριτίας, Σὺ γὰρ εἰπέ μοι, ὦ Ἐρυξία, ἀγαθὸν ἡγεῖ τὸ πλουτεῖν; Ἔγωγε νὴ Δία· ἦ γὰρ ἂν μαινοίμην. καὶ οὐδένα γε οἶμαι εἶναι ὅς τις ἂν οὐχ ὁμολογήσειε ταῦτα. Καὶ μήν, ἔφη ὁ ἕτερος, καὶ ἐγὼ οἶμαι οὐδένα ὄντινα οὐκ ἂν ποιῆσαι ὁμολογεῖν ἐμοὶ ἐνίοις ἀνθρώποις κακὸν εἶ-
396 ναι τὸ πλουτεῖν. οὐκ ἂν οὖν, εἴ περ ἀγαθὸν ἦν, κακὸν ἡμῖν ἐνίοις ἐφαίνετο. Εἶπον οὖν αὐτοῖν ὅτι Ἐγώ τοι ὑμᾶς, εἰ μὲν ἐτυγχάνετε περὶ τούτου διαφερόμενοι, ὁπότερος ὑμῶν ἀληθέξερα λέγει περὶ ἱππασίας, ὅπως ἄν τις ἄριστα ἱππεύοι, εἰ μὲν αὐτὸς ἐτύγχανον ἱππικὸς ὤν, αὐτὸς ἂν ὑμᾶς ἐπειρώμην παύειν τῆς διαφορᾶς· ἠσχυνόμην γὰρ ἂν εἰ παρὼν μὴ καθ' ὅσον οἷός τ' ἦν ἐκώλυον διαφερομένους· ἢ εἰ περὶ ἑτέρου οὑτινοσοῦν διαφερόμενοι μηδέν τι μᾶλλον ἐμέλλετε, εἰ μὴ ὁμολογοῖτε τουτί, μᾶλλον ἐχθρὼ ἀντὶ φίλων ἀπαλλαγῆναι· νῦν δέ, ἐπειδὴ τετυχήκατε περὶ τοιούτου πράγματος διαφερομένω, ᾧ ἀνάγκη προσχρῆσθαι παρ' ὅλον τὸν
20 βίον, καὶ μεγάλα διαφέρει, πότερον ἐπιμελητέον ἐστὶ τούτου ὡς ὠφελίμου ὄντος ἢ οὔ, καὶ ταῦτα οὐ τῶν φαύλων, ἀλλὰ τῶν μεγίστων δοκούντων εἶναι τοῖς Ἕλλησιν· οἱ γοῦν πατέρες τουτὶ πρῶτον τοῖς σφετέροις υἱέσι παραινοῦσιν, ἐπειδὰν εἰς τὴν ἡλικίαν τάχιστα ἀφίκωνται τοῦ ἤδη φρονεῖν, ὡς δοκοῦσι, σκοπεῖν ὁπόθεν πλούσιοι ἔσονται, ὡς, ἂν μέν τι ἔχῃς, ἄξιός του εἶ, ἐὰν δὲ μή, οὐδενός· εἰ οὖν σπουδάζεται μὲν οὕτωσὶ σφόδρα, ὑμεῖς δὲ τἆλλα συμφερομένω περὶ τούτου οὕτωσὶ μεγάλου πράγματος διαφέρεσθε, ἔτι δ' αὖ πρὸς τούτοις περὶ
30 τοῦ πλουτεῖν διαφέρεσθε οὐχ ὁπότερον μέλαν ἢ λευκὸν οὐδὲ ὁπότερον κοῦφον ἢ βαρύ, ἀλλ' ὁπότερον κακὸν ἢ ἀγαθόν, ὡς ἂν μάλιστα καὶ εἰς ἔχθραν καταστῆναι, εἰ τῶν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν πέρι διαφέρεσθε, καὶ ταῦτα

μέντοι τὰ μάλιστα φίλω τε ὄντε καὶ συγγενέε· ἐγὼ οὖν, ὅσον ἂν ἐπ' ἐμοὶ ᾖ, οὐ περιόψομαι ὑμᾶς αὐτοὺς αὐτοῖς διαφερομένους, ἀλλ' εἰ μὲν αὐτὸς οἷός τ' ἦ, φράσας ἂν ὑμῖν ὅπως ἔχει ἔπαυσα τῆς διαφορᾶς· νυνὶ δ' ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν οὐ τυγχάνω οἷός τ' ὤν, ὑμῶν δ' ἑκάτερος οἴεται οἷός τ' εἶναι ὁμολογεῖν ποιῆσαι τὸν ἕτερον, ἕτοιμός εἰμι συλλαμβάνειν καθ' ὅσον ἂν δύνωμαι, ἵνα διομολογηθῇ ὑμῖν ὅπως ἔχει τοῦτο. σὺ οὖν, ἔφην, ὦ Κριτία, ἐπιχείρει ποιῆσαι ἡμᾶς ὁμολογεῖν, ὡς περ ὑπεδέξω. Ἀλλ', ἔφη, ἐγὼ μέν, ὡς περ ἠρξάμην, Ἐρυξίαν τοῦτον ἡδέως ἐροίμην ἂν εἰ δοκοῦσιν αὐτῷ εἶναι ἄνθρωποι ἄδικοι καὶ δίκαιοι. Νὴ Δία, ἔφη ἐκεῖνος, καὶ σφόδρα μέντοι. Τί δέ; τὸ ἀδικεῖν πότερον κακόν σοι δοκεῖ εἶναι ἢ ἀγαθόν; Κακὸν ἔμοιγε. Δοκεῖ δ' ἄν σοι ἄνθρωπος, εἰ μοιχεύοι τὰς τῶν πέλας γυναῖκας ἐπ' ἀργυρίῳ, ἀδικεῖν ἂν ἢ οὔ; καὶ ταῦτα μέντοι καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν νόμων κωλυόντων; Ἀδικεῖν ἂν ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν πλούσιος τυγχάνοι ὢν καὶ ἀργύριον δυνατὸς ἀναλῶσαι ὁ ἄδικός τε ἄνθρωπος καὶ ὁ βουλόμενος, ἐξαμαρτάνοι ἄν· εἰ δέ γε μὴ ὑπάρχοι πλουσίῳ εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ, 397 οὐκ ἔχων ὁπόθεν ἀναλίσκοι, οὐδ' ἂν διαπράττεσθαι δύναιτο ἃ βούλεται, ὡς τ' οὐκ ἂν οὐδὲ ἐξαμαρτάνοι. διὸ καὶ λυσιτελοῖ ἂν τῷ ἀνθρώπῳ μᾶλλον μὴ εἶναι πλουσίῳ, εἴ περ ἧττον διαπράξεται ἃ βούλεται· βούλεται δὲ μοχθηρά. καὶ πάλιν αὖ τὸ νοσεῖν πότερον ἂν φαίης κακὸν ἢ ἀγαθὸν εἶναι; Κακὸν ἔγωγε. Τί δέ; δοκοῦσί τινές σοι ἀκρατεῖς εἶναι ἄνθρωποι; Ἔμοιγε. Οὐκοῦν εἰ βέλτιον εἴη πρὸς ὑγίειαν τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ ἀπέχεσθαι σίτων καὶ ποτῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἡδέων δοκούντων εἶναι, ὁ δὲ μὴ οἷός τ' εἴη δι' ἀκράτειαν, βέλτιον ἂν εἴη τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ μὴ ὑπάρχειν ὁπόθεν ἐκπορισεῖται ταῦτα, μᾶλλον ἢ πολλὴν περιουσίαν εἶναι τῶν ἐπιτηδείων; οὕτω γὰρ ἂν αὐτῷ οὐκ ἐξουσία

εἴη ἐξαμαρτάνειν, οὐδ' εἰ σφόδρα βούλοιτο. Ἐδόκει οὖν εὖ καὶ καλῶς διειλέχθαι ὁ Κριτίας οὕτως, ὥς ἐ εἰ μὴ ἡσχύνετο τοὺς παρόντας ὁ Ἐρυξίας, οὐδὲν αὐτὸν ἐκώλυεν ἀναξάντα τύπτειν τὸν Κριτίαν· οὕτως ᾤετο μεγάλου τινὸς ἐξερῆσθαι, ἐπεὶ αὐτῷ φανερὸν ἐγέγνετο ὅτι οὐκ ὀρθῶς τὸ πρότερον ἐδόξαζε περὶ τοῦ πλουτεῖν. καταμαθὼν δ' ἐγὼ οὕτως ἔχοντα τὸν Ἐρυξίαν, καὶ εὐλαβούμενος μὴ ποῤῥωτέρω τις λοιδορία καὶ ἐναντίωσις γένοιτο, Τουτονὶ μὲν τὸν λόγον, ἔφην ἐγώ, πρώην ἐν Λυκείῳ ἀνὴρ σοφὸς λέγων Πρόδικος ὁ Κεῖος ἐδόκει τοῖς παροῦσι φλυαρεῖν οὕτως, ὥς τε μηδένα δύνασθαι πεῖσαι τῶν παρόντων ὡς ἀληθῆ λέγοι. καὶ δῆτα καὶ μειράκιόν τι σφόδρα νέον προσελθὸν καὶ σωμύλον, προσκαθιζόμενον, κατεγέλα τε καὶ ἐγλεύαζε καὶ ἔσκωπτεν αὐτόν, βουλόμενον λόγον λαμβάνειν ὧν ἔλεγε· καὶ μέντοι καὶ πολὺ μᾶλλον εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς ἀκροωμένοις ἢ περ ὁ Πρόδικος. Ἆρ' οὖν, ἔφη ὁ Ἐρασίστρατος, ἔχοις ἂν ἡμῖν ἀπαγγεῖλαι τὸν λόγον; Πάνυ μὲν οὖν, ἐὰν ἄρα ἀναμνησθῶ. ὧδί γάρ πως, ὡς ἐγῷμαι, εἶχεν.

Ἠρώτα γὰρ αὐτὸν τὸ μειράκιον πῶς οἴεται κακὸν εἶναι τὸ πλουτεῖν, καὶ ὅπως ἀγαθόν. ὁ δ' ὑπολαβών, Ὡς περ καὶ σὺ νῦν δή, ἔφη, τοῖς μὲν παλοῖς κἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀγαθόν, καὶ τοῖς ἐπιστημένοις ὅπου δεῖ χρῆσθαι τοῖς χρήμασι, τούτοις μὲν ἀγαθόν, τοῖς δὲ μοχθηροῖς καὶ ἀνεπιστήμοσι κακόν. ἔχει δ', ἔφη, καὶ τἆλλα πράγματα οὕτω πάντα· ὁποῖοι γὰρ ἄν τινες ὦσιν οἱ χρώμενοι, τοιαῦτα καὶ τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀνάγκη εἶναι. καλῶς δ', ἔφη, δοκεῖ μοι καὶ τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου πεποιῆσθαι,

καὶ φρονεῦσι τοῖ' ὁκοίοις ἐγκυρέωσιν ἔργμασιν.

Νῦν ἄρ', ἔφη τὸ μειράκιον, εἴ τις ἐμὲ σοφὸν ποιοῖ ταύτην τὴν σοφίαν ἣν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες σοφοί εἰσιν, ἅμα ἀνάγκη καὶ τἆλλα πράγματ' αὐτὸν ἀγαθὰ ἐμοὶ
398

ποιεῖν, πρὸς μὲν αὐτὰ ἐκεῖνα μηδὲν πραγματευσάμενον, ὅτι δ' ἐμὲ ἀντ' ἀμαθοῦς σοφὸν πεποίηκεν· ὥς περ εἴ τις ἐμὲ νυνὶ γραμματικὸν ποιήσειεν, ἀνάγκη αὐτὸν καὶ τἆλλα πράγματα γραμματικὰ ἐμοὶ ποιεῖν, καὶ εἰ μουσικόν, μουσικά· ὥς περ ὅταν ἀγαθὸν ἐμὲ ποιήσῃ, ἅμα ἀγαθὰ καὶ τὰ πράγματα πεποιηκέναι μοι. Οὐ μέντοι ταῦτά γε ξυνέφη ὁ Πρόδικος, ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὡμολόγει. Πότερον δέ σοι δοκεῖ, ἔφη, ὥς περ οἰκίαν ποιεῖν ἀνθρώπου ἔργον εἶναι, οὕτω καὶ πράγματα ἀγαθὰ ποιεῖν; ἢ ἀνάγκη, ὁποῖ' ἄττ' ἂν τὴν ἀρχὴν γένωνται, εἴτε κακὰ εἴτε ἀγαθά, τοιαῦτα διατελεῖν ὄντα αὐτά; Ὑποπτεύσας δέ μοι δοκεῖ ὁ Πρόδικος, ἦ ἔμελλεν ὁ λόγος χωρήσεσθαι αὐτῶν, σφόδρα πανούργως, ἵνα μὴ πάντων παρόντων ἐναντίον φαίνοιτο ἐξελεγχόμενος ὑπὸ τοῦ μειρακίου· μόνῳ μὲν γὰρ αὐτῷ τοῦτο παθεῖν οὐδὲν ᾤετο· διαφέρειν ἔφη ἀνθρώπου ἔργον εἶναι. Πότερον δέ σοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι διδακτὸν ἡ ἀρετὴ ἢ ἔμφυτον; Διδακτόν, ἔφη, ἔμοιγε. Οὐκοῦν, ἔφη, ἂν δοκῇ σοι ἠλίθιος εἶναι, εἴ τις οἴοιτο τοῖς θεοῖς εὐχόμενος γραμματικὸς ἂν γενέσθαι ἢ μουσικός, ἢ ἑτέραν τινὰ ἐπιστήμην λαβεῖν, ἣν ἀνάγκη μαθόντα παρ' ἑτέρου ἢ αὐτὸν ἐξευρόντα κτήσασθαι; Συνέφη καὶ ταῦτα. Οὐκοῦν, ἔφη τὸ μειράκιον, σύ, ὦ Πρόδικε, ὅταν εὔχῃ τοῖς θεοῖς εὖ πράττειν καὶ ἀγαθά σοι εἶναι, τότε οὐδὲν ἕτερον εὔχει ἢ καλὸς κἀγαθὸς γενέσθαι, εἴ περ τοῖς μὲν καλοῖς κἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πράγματα τυγχάνει ἀγαθὰ ὄντα, τοῖς δὲ φαύλοις μαχθηρά. εἴ περ οὖν τυγχάνει ἡ ἀρετὴ διδακτὸς οὖσα, οὐδὲν ἕτερον φαίνοιο ἂν εὐχόμενος ἢ διδαχθῆναι ἃ οὐκ ἐπίστασαι. Εἶπον οὖν ἐγὼ πρὸς τὸν Πρόδικον ὅτι μοι δοκεῖ οὐχὶ φαῦλον πρᾶγμα πεπονθέναι, εἰ τυγχάνει τούτου δικμαρτηκώς, εἰ οἴεται ἡμῖν παρὰ τῶν θεῶν ἃ εὐχόμεθα, γενέσθαι ἂν καὶ ἅμα, εἰ καὶ αὖ ἑκάστοτε σπουδῇ βαδίζων εἰς πάλιν, προσευχόμενος αἰ-

τοῖς παρὰ τῶν θεῶν δοῦναί σοι ἀγαθά, οὐ μέντοι οἶσθα εἰ οἷοί τέ σοι ἐκεῖνοι ταῦτα δοῦναι ἃ σὺ τυγχάνεις αἰτούμενος, ὥς περ ἂν εἰ πρὸς τὰς τοῦ γραμματιστοῦ φοιτῶν θύρας ἀντιβολοίης σοι δοῦναι γραμματικὴν ἐπιστήμην μηδὲν ἄλλο πραγματευσαμένῳ, ἀλλὰ ἤν τινα λαβὼν παραχρῆμα καὶ δυνήσει πράττειν τὰ τοῦ γραμματιστοῦ ἔργα. Ταῦτα ἐμοῦ λέγοντος ὁ Πρόδικος ἀνταναίγετο πρὸς τὸ μειράκιον, ὡς ἀμυνούμενος, καὶ
399 ἐπιδείξων ταῦτα ἃ περ σὺ νῦν δή, ἀγανακτῶν εἰ φαίνοιτο μάτην τοῖς θεοῖς εὐχόμενος. εἶτα προσελθὼν ὁ γυμνασίαρχος ἀπαλλάττεσθαι αὐτὸν ἐκ τοῦ γυμνασίου ἐκέλευεν, ὡς οὐκ ἐπιτήδεια τοῖς νέοις διαλεγόμενον· εἰ δὲ μὴ ἐπιτήδεια, δῆλον ὅτι μοχθηρά.

Τούτου δή σοι ἕνεκα ταῦτα διῆλθον, ἵνα θεάσαιο ὡς ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. εἰ μέν γε Πρόδικος παρῆν λέγων ταῦτα, μαίνεσθαι τοῖς παροῦσιν ἐδόκει ἂν οὕτως, ὥς τε καὶ ἐκβληθῆναι ἐκ τοῦ γυμνασίου· σὺ δὲ νυνὶ οὕτω σφόδρα δοκεῖς εὖ διειλέχθαι, ὥς τε οὐ μόνον τοὺς παρόντας πεῖσαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀντιλέγοντα ποιῆσαι ὁμολογεῖν σοι, δῆ- 20
λον ὅτι ὡς περ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, εἰ δύ' ἄνθρωποι τύχοιεν τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν μαρτυροῦντες, ὁ μὲν καλὸς κἀγαθὸς δοκῶν εἶναι, ὁ δὲ μοχθηρός, διὰ τὴν τοῦ μοχθηροῦ μαρτυρίαν οὐδὲν ἂν τι μᾶλλον οἱ δικασταὶ πεισθείησαν, ἀλλὰ τυχὸν καὶ τἀναντία ποιήσειαν· εἰ δ' ὁ καλὸς κἀγαθὸς δοκῶν ταῦτα φήσειε, καὶ σφόδρ' ἂν δοκοῖ ταῦτα ἀληθῆ εἶναι. ἴσως οὖν καὶ οἱ παρόντες τοιοῦτόν τι πεπόνθασι πρὸς σὲ καὶ Πρόδικον· τὸν μὲν σοφιστὴν καὶ ἀλαζόνα ἡγοῦντο εἶναι, σὲ δὲ πολιτικόν τε καὶ ἄνδρα καὶ πολλοῦ ἄξιον. εἶτα οἴον- 30
ται δεῖν μὴ αὐτὸν τὸν λόγον θεωρεῖν, ἀλλὰ τοὺς λέγοντας, ὁποῖοί τινες ἂν ὦσιν. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Ἐρασίστρατος, ὦ Σώκρατες, εἰ καὶ σκώπτων λέγεις, φαίνεσθαί ἔμοιγε δοκεῖ ὁ Κριτίας λέγων τι. Ἀλλὰ μὰ

Δί', ἦν δ' ἐγώ, οὐδ' ὁπωστιοῦν. ἀλλὰ τί οὐκ, ἐπεὶ ταῦτα εὖ καὶ καλῶς διείλεχθον, οὐ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου ἐπετελεσάτην; δοκεῖ δέ μοι ὑμῖν ἐπίλοιπόν τι εἶναι τῆς σκέψεως, ἐπειδὴ τοῦτό γε ἐδόκει ὁμολογεῖσθαι, τοῖς μὲν ἀγαθὸν εἶναι, τοῖς δὲ κακόν. λοιπὸν δὴ σκέψασθαι τί ἐξιν αὐτὸ τὸ πλουτεῖν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πρῶτον εἴσεσθε, οὐδ' ἂν ὁπότερον κακόν ἐξιν ἢ ἀγαθὸν δύναισθε συνομολογῆσαι. ἕτοιμος δ' ὑμῖν καὶ ἐγώ, καθ' ὅσον οἷός τ' ἂν ὦ, συνδιασκοπεῖσθαι. φρασάτω οὖν ἡμῖν ὁ φάσκων τὸ πλουτεῖν ἀγαθὸν εἶναι, τούτου πέρι ὅπως τυγχάνει ἔχων. Ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδέν τι περιττότερον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὸ πλουτεῖν λέγω εἶναι· τὸ γὰρ χρήματα πολλὰ κεκτῆσθαι, τοῦτο εἶναι τὸ πλουτεῖν· οἶμαι δὲ καὶ Κριτίαν τοῦτον οὐχ ἕτερόν τι τὸ πλουτεῖν οἴεσθαι εἶναι. Ἔτι μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, κἂν οὕτως ὑπόλοιπον εἴη σκέψασθαι ὁποῖά ἐστι χρήματα, ἵνα μὴ ὀλίγον ὕστερον περὶ τούτου αὖ πάλιν φανῆσθον διαφερομένω. αὐτίκα γὰρ οὗτοι Καρχηδόνιοι νομίσματι χρῶνται τοιῷδε· ἐν δερματίῳ σμικρῷ ἀποδέδεται ὅσον τε ϛατῆρος τὸ μέγεθος μάλιϛα· ὅ τι δέ ἐστι τὸ ἐναποδεδεμένον, οὐδεὶς γιγνώσκει, εἰ μὴ οἱ ποιοῦντες· εἶτα κατεσφραγισμένῳ τούτῳ νομίζουσι, καὶ ὁ πλεῖϛα τοιαῦτα κεκτημένος, οὗτος πλεῖϛα δοκεῖ χρήματα κεκτῆσθαι καὶ πλουσιώτατος εἶναι. εἰ δέ τις παρ' ἡμῖν πλεῖϛα τοιαῦτα κεκτημένος εἴη, οὐδὲν ἂν μᾶλλον πλούσιος εἴη ἢ εἰ ψήφους πολλὰς τῶν ἐκ τοῦ ὄρους ἔχοι. ἐν δὲ Λακεδαίμονι σιδηρῷ ϛαθμῷ νομίζουσι, καὶ ταῦτα μέντοι τῷ ἀχρείῳ τοῦ σιδήρου· καὶ ὁ πολὺν ϛαθμὸν σιδήρου τοῦ τοιούτου κεκτημένος πλούσιος δοκεῖ εἶναι, ἑτέρωθι δ' οὐδενὸς ἄξιον τὸ κτῆμα. ἐν δὲ τῇ Αἰθιοπίᾳ λίθοις ἐγγεγλυμμένοις χρῶνται, οἷς οὐδὲν ἂν ἔχοι χρήσασθαι Λακωνικὸς ἀνήρ. ἐν δὲ Σκύθαις τοῖς νομάσιν εἴ τις τὴν Ἰουλυτίωνος οἰκίαν κεκτημένος εἴη, οὐδὲν ἂν πλουσιώτερος δοκοῖ εἶναι ἢ εἰ παρ' ἡμῖν τὸν

Λυκαβηττόν. δῆλον οὖν ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἕκαστά γε τούτων κτήματα, εἴ περ ἐνιοι τῶν κεκτημένων μηδὲν διὰ τοῦτο πλουσιώτεροι φαίνονται. ἀλλ' ἔστιν, ἔφην, ἕκαστα τούτων ὄντα τοῖς μὲν χρήματά τε καὶ πλούσιοι οἱ ταῦτα κεκτημένοι, τοῖς δὲ οὔτε χρήματα οὔτε πλουσιώτεροι διὰ τοῦτο. ὡς πέρ γε οὐδὲ καλά τε καὶ αἰσχρὰ πᾶσι τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ἕτερα ἑτέροις. εἰ δὲ βουλοίμεθα ἐπισκέψασθαι τί δή ποτε τοῖς μὲν Σκύθαις αἱ οἰκίαι οὐ χρήματά εἰσιν, ἡμῖν δέ, ἢ τοῖς Καρχηδονίοις μὲν τὰ δέρματα, ἡμῖν δ' οὔ, ἢ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὁ σίδηρος χρήματα, ἡμῖν δ' οὔ, ἆρ' ἂν οὕτωσὶ μάλιστα ἐξεύροιμεν; αὐτίκα εἴ τις Ἀθήνῃσι τούτων τῶν λίθων τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ, οἷς οὐδὲν χρώμεθα, κεκτημένος εἴη χίλια τάλαντα ταθμόν, ἔστιν ὅ τι ἂν πλουσιώτερος νομίζοιτο εἶναι διὰ τοῦτο; Οὐκ ἔμοιγε φαίνεται. Ἀλλ' εἰ τοῦ λυχνίτου λίθου κεκτημένος εἴη τὰ χίλια τάλαντα, καὶ σφόδρα πλούσιον φαίημεν εἶναι ἄν; Πάνυ γε. Ἆρά γε, ἔφην, διὰ τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν χρήσιμον, τὸ δ' ἄχρειον ἡμῖν ἐστίν; Ναί. Ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς Σκύθαις τούτου ἕνεκα αὐτοῖς οἰκίαι οὐ χρήματά ἐστιν, ὅτι οὐδεμία αὐτοῖς χρεία οἰκίας ἐστίν· οὐδ' ἂν προτιμήσειε Σκύθης ἀνὴρ οἰκίαν αὐτῷ τὴν καλλίσην εἶναι μᾶλλον ἢ περ σίσυραν δερματίνην· ὅτι τὸ μὲν χρήσιμον, τὸ δ' ἄχρειον αὐτῷ ἐστίν. αὖθις αὖ ἡμῖν τὸ Καρχηδόνιον νόμισμα οὐκ οἰόμεθα χρήματα εἶναι· οὐ γὰρ ἔστιν ὅ τι ἂν αὐτοῦ ἐκκομισαίμεθα ὅσων δεόμεθα, ὡς περ τῷ ἀργυρίῳ, ὡς τ' ἄχρειον ἂν ἡμῖν εἴη. Εἰκός γε. Ὅσα μὲν ἄρα τυγχάνει χρήσιμα ὄντα ἡμῖν, ταῦτα χρήματα· ὅσα δ' ἀχρεῖα, ταῦτα δ' οὐ χρήματα. Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Ἐρυ-
401 *ξίας ὑπολαβών, ὦ Σώκρατες; ἦ ἔστιν ὅ τι χρώμεθα πρὸς ἀλλήλους τῷ διαλέγεσθαι καὶ τῷ βλάπτειν καὶ ἑτέροις πολλοῖς; ἆρα ἡμῖν ταῦτ' ἂν εἴη χρήματα; καὶ μὴν χρήσιμά γε φαίνεται ὄντα. οὐκ αὖ οὐδ' οὕτως ἐφαίνετο ἡμῖν ὅ τί ποτ' ἔστι τὰ χρήματα, ὅτι μὲν γὰρ ἀνάγκῃ*

χρήσιμα εἶναι, ἐάν περ μέλλῃ χρήματα ἔσεσθαι, τοῦτο μὲν ἐκ πάντων ὡμολογεῖτο σχεδόν τι· ἀλλὰ ποῖα δὴ τῶν χρημάτων, ἐπειδή γε οὐ πάντα; φέρε δή, εἰ πάλιν ὧδε μετίοιμεν, ἆρα μᾶλλόν τι εὑρεθείη ὃ ζητοῦμεν, τί ποτ' ἐστὶν ὃ χρώμεθα χρήμασι, καὶ πρὸς τί εὕρηται ἡ τῶν χρημάτων κτῆσις, ὥς περ τὰ φάρμακα πρὸς τὸ τὰς νόσους ἀπαλλάττειν; ἴσως γὰρ ἂν ἡμῖν οὕτω μᾶλλον φανερὸν γένοιτο. ἐπειδὴ ἀναγκαῖον μὲν φαίνεται, ὅσα περ τυγχάνει χρήματα ὄντα, ταῦτα καὶ χρήσιμα εἶναι, τῶν δὲ χρησίμων γένος τι ὃ καλοῦμεν χρήματα, λοιπὸν ἂν εἴη σκέψασθαι, τὰ πρὸς τίνα χρείαν χρήσιμα χρῆσθαι χρήματά ἐστι. πάντα μὲν γὰρ ἴσως χρήσιμα, ὅσα γε πρὸς τὴν ἐργασίαν χρώμεθα, ὥς πέρ γε πάντα μὲν τὰ ψυχὴν ἔχοντα ζῶα, τῶν δὲ ζώων γένος τι καλοῦμεν ἄνθρωπον. εἰ δή τις ἡμᾶς ἔροιτο, τίνος ἂν ἡμῖν ἐκποδὼν γενομένου οὐδὲν δεοίμεθα ἰατρικῆς οὐδὲ τῶν ταύτης ἐργαλείων, ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ὅτι εἰ αἱ νόσοι ἀπαλλαγείησαν ἐκ τῶν σωμάτων καὶ μὴ γίγνοιντο παντάπασιν, ἢ γιγνόμεναι παραχρῆμα ἀπαλλάττοιντο. ἔστιν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ἡ ἰατρικὴ τῶν ἐπιστημῶν ἡ πρὸς τοῦτο χρησίμη, πρὸς τὸ νόσους ἀπαλλάττειν. εἰ δέ τις ἡμᾶς πάλιν ἔροιτο, τίνος ἂν ἡμῖν ἀπαλλαγέντος οὐδὲν δεοίμεθα χρημάτων, ἆρ' ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν; εἰ δὲ μή, πάλιν ὧδὶ σκοπώμεθα· φέρε, εἰ οἷός τ' εἴη ζῆν ἄνθρωπος ἄνευ σίτων καὶ ποτῶν, καὶ μὴ πεινῷ μηδὲ διψῷ, ἔσθ' ὅ τι ἂν ἢ αὐτῶν τούτων δέοιτο ἢ ἀργυρίου ἢ ἑτέρου τινός, ἵνα ταῦτα ἐκπορίζηται; Οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν καὶ τἆλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· εἰ μὴ δεοίμεθα πρὸς τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν ὧν νῦν ἐνδεεῖς ἐσμέν, καὶ ἀλέας καὶ ψύχους ἐνίοτε, καὶ τῶν ἄλλων ὅσων τὸ σῶμα ἐνδεὲς γιγνόμενον προσδεῖται, ἄχρηστ' ἂν ἡμῖν εἴη τὰ καλούμενα χρήματα, εἰ μηδείς γε παντάπασι μηδενὸς δέοιτο τούτων, ὧν ἕνεκεν ἂν βουλοίμεθα χρήματα ἡμῖν εἶναι, ἵνα ἐξαρκοίμεθα πρὸς τὰς ἐπιθυ-

μίας καὶ τὰς ἐνδείας τοῦ σώματος, ὧν ἂν ἑκάστοτε δεώμεθα. εἰ δ' ἔστιν ἄρα πρὸς τοῦτο χρήσιμον ἡ τῶν χρημάτων κτῆσις, πρὸς τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν τῶν ἐνδειῶν, εἰ γοῦν ἡμῖν τοῦτο ἐκ μέσου ἀναιρεθείη, οὐδὲν ἂν δεοίμεθα χρημάτων, ἴσως δ' ἂν οὐδ' εἴη παντάπασι χρήματα. Φαίνεται. Φαίνεται ἄρα ἡμῖν, ὡς ἔοικε, τὰ πρὸς ταύτην τὴν πραγματείαν χρήσιμα τῶν πραγμάτων ταῦτα εἶναι χρήματα. Συνέφη μὲν ταῦτα εἶναι χρήματα, οὐ μὴν ἀλλ' ἐταράττέ γε αὐτὸν σφόδρα τὸ λογίδιον. Τί δαὶ τὰ τοιάδε; πότερον ἂν φήσαιμεν οἷόν τε εἶναι ταὐτὸν πρᾶγμα πρὸς τὴν αὐτὴν ἐργασίαν τοτὲ μὲν χρήσιμον εἶναι, τοτὲ δὲ ἀχρεῖον; Οὐκ ἔγωγ' ἂν φαίην, ἀλλ' εἴ τι δεοίμεθα τούτου πρὸς τὴν αὐτὴν ἐργασίαν, καὶ χρήσιμόν μοι δοκεῖ εἶναι· εἰ δὲ μή, οὔ. Οὐκοῦν εἰ ἄνευ πυρὸς οἷοί τε εἴημεν ἀνδριάντα χαλκοῦν ἐργάσασθαι, οὐδὲν ἂν δεοίμεθα πυρὸς πρός γε τὴν τούτου ἐργασίαν· εἰ δὲ μὴ δεοίμεθα, οὐδ' ἂν χρήσιμον ἡμῖν εἴη. ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Φαίνεται. Οὐκοῦν ὅσων ἄνευ οἷόν τε γίγνεσθαί τι, οὐδὲν ἂν τούτων ἡμῖν οὐδὲ χρήσιμον φαίνοιτο πρός γε τοῦτο. Οὐ γάρ. Οὐκοῦν εἴ ποτε φαινοίμεθα οἷοί τε ὄντες ἄνευ ἀργυρίου καὶ χρυσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, οἷς μὴ αὐτοῖς χρώμεθα πρὸς τὸ σῶμα, ὥς περ σιτίοις καὶ ποτοῖς καὶ ἱματίοις καὶ στρώμασι καὶ οἰκίαις, παύειν τὰς τοῦ σώματος ἐνδείας, ὥστε μηκέτι δεῖσθαι, οὐκ ἂν ἡμῖν οὐδὲ χρήματα φαίνοιτο πρός γε τούτου ἀργύριόν τε καὶ χρυσίον καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα, εἴ πέρ ποτε καὶ ἄνευ τούτων οἷόν τε γίγνεσθαι. Οὐ γάρ. Οὐκ ἄν ἄρα οὐδὲ χρήματα ἡμῖν ταῦτα φανείη, εἰ μηδὲν χρήσιμα· ἀλλὰ ταῦτ' ἂν εἴη, οἷς τὰ χρήσιμα οἷοί τ' ἐσμὲν ἐκπορίζεσθαι. Ὦ Σώκρατες, οὐκ ἄν ποτε δυναίμην τοῦτο πεισθῆναι, ὡς τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα οὐκ ἄρα χρήματα ἡμῖν ἐστίν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ σφόδρα πέ-

πεισμαι, ὡς τά γε ἀχρεῖα ἡμῖν ὄντα οὐδὲ χρήματά ἐστι, καὶ ὅτι τῶν χρησιμωτάτων ἐστὶ πρὸς τούτων χρήματα τὰ χρήσιμα· οὐ μὴν τοῦτό γε, ὡς ταῦτα οὐ χρήσιμα ἡμῖν τυγχάνει ὄντα πρὸς τὸν βίον, εἴ πέρ γε τούτοις τὰ ἐπιτήδεια ἐκποριζόμεθα. Φέρε δή, πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα φήσαιμεν; ἆρ' εἰσί τινες ἄνθρωποι, οἵ τινες μουσικὴν παιδεύουσιν ἢ γράμματα ἢ ἑτέραν τινὰ ἐπιστήμην, οἳ ἀντὶ τούτων σφίσιν αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια ἐκποριζονται, τούτων μισθὸν πραττόμενοι; Εἰσὶ γάρ. Οὐκοῦν οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ ἂν ἐκποριζοιντο τὰ ἐπιτήδεια, ἀντὶ ταύτης ἀλλαττόμενοι, ὥς περ ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ χρυσίου καὶ ἀργυρίου. Φημί. Οὐκοῦν εἴ περ τούτῳ ἐκποριζονται οἷς πρὸς τὸν βίον χρῶνται, κἂν αὐτὸ χρήσιμον εἴη πρὸς τὸν βίον. καὶ γὰρ τἀργύριον τούτου ἕνεκα χρήσιμον ἔφαμεν εἶναι, ὅτι οἷοί τ' ἦμεν αὐτῷ τἀναγκαῖα πρὸς τὸ σῶμα ἐκποριζεσθαι. Οὕτως, ἔφη. Οὐκοῦν εἴ περ αὗται αἱ ἐπιστῆμαι τῶν χρησίμων πρὸς τοῦτο, φαίνονται ἡμῖν αἱ ἐπιστῆμαι χρήματα οὖσαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δι' ἣν περ τὸ χρυσίον τε καὶ τὸ ἀργύριον. δῆλον δὲ ὅτι καὶ οἱ ταύτας κεκτημένοι πλουσιώτεροι. ὀλίγον δὲ πρότερον οὕτω χαλεπῶς ἀπεδεχόμεθα τὸν λόγον, εἰ οὗτοι πλουσιώτατοι. ἀναγκαῖον δ' ἂν εἴη καὶ ἐκ τοῦ νῦν ὡμολογημένου τοῦτο ξυμβαίνειν, ἐνίοτε τοὺς ἐπιστημονεστέρους πλουσιωτέρους εἶναι. εἰ γάρ τις ἡμᾶς ἔροιτο, ἆρα παντὶ ἀνθρώπῳ οἰόμεθα χρήσιμον εἶναι ἵππον, ἆρα φαίης ἄν; ἢ τοῖς μὲν ἐπιστήμοσιν ὅπως δεῖ ἵππῳ χρῆσθαι χρήσιμος ἂν εἴη, τοῖς ἀνεπιστήμοσι δ' οὔ; Φαίην ἄν. Οὐκοῦν, ἔφην, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ φάρμακον παντὶ ἀνθρώπῳ χρήσιμον εἶναι, ἀλλὰ τούτῳ ὅς τις τυγχάνει εἰδὼς ὡς δεῖ χρήσασθαι αὐτῷ; Φημί. Οὐκοῦν καὶ τἆλλα πάντα ὁμοίως; Ἔοικεν. Χρυσίον ἄρα καὶ ἀργύριον καὶ τἆλλα τὰ δοκοῦντα χρήματα εἶναι τούτῳ ἂν μόνῳ χρήσιμα εἴη, ὅς τις τυγχάνοι ἐπιστάμε-

405

νος ὡς χρηστέον αὐτοῖς. Οὕτως. Οὐκοῦν πρότερον ἐδόκει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰδέναι ὅπου τε καὶ ὅπως τούτων ἑκάστοις χρηστέον ἐστίν; Φημί. Τοῖς ἄρα καλοῖς κἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων, τούτοις ἂν μόνοις καὶ χρήσιμα ταῦτ' εἴη, εἴ πέρ γε οὗτοι ἐπιστήμονες ὡς χρηστέον· εἰ δὲ τούτοις μόνοις χρήσιμον, τούτοις ἂν μόνοις καὶ χρήματα εἶναι ταῦτα φαίνοιτο. Ἀτάρ, ὡς ἔοικε, καὶ τὸν ἀνεπιστήμονα ἱππικῆς, κεκτημένον δὲ ἵππους, οἳ τυγχάνουσιν αὐτῷ ἄχρειοι ὄντες, εἴ τις τοῦτον ἱππικὸν ποιήσειεν, ἆρ' ἂν ἅμα καὶ πλουσιώτερον πεποιηκὼς εἴη, εἴ πέρ γε αὐτῷ ἃ ἐτύγχανε πρόσθεν ἀχρεῖα ὄντα, χρήσιμα πεποίηκεν· ἐπιστήμην γάρ τινα παραδιδοὺς τῷ ἀνθρώπῳ ἅμα καὶ πλούσιον αὐτὸν πεποίηκεν. Φαίνεταί γε. Ὅμως δέ μοι κἂν διομόσασθαι δοκῶ ὑπὲρ Κριτίου, ὑπὸ μηδενὸς τούτων τῶν λόγων πεπεῖσθαι. Νὴ Δία· καὶ γάρ, ἔφη, μαινοίμην ἄν, εἰ ταῦτα πεισθοίμην. ἀλλὰ τί οὐκ ἐκεῖνον τὸν λόγον διετέλεσας, ὡς τὰ δοκοῦντα οὐκ ἔστι χρήματα, χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα; ὡς ἐγὼ πάνυ σφόδρα τούτους τοὺς λόγους ἀκροώμενος, οὓς καὶ σὺ νῦν τυγχάνεις δὴ διεξιών, ἄγαμαι. Εἶπον οὖν ἐγὼ ὅτι μοι δοκεῖς σύ, ὦ Κριτία, οὕτως ἐμοῦ χαίρειν ἀκροώμενος, ὥς περ τῶν ῥαψῳδῶν οἳ τὰ Ὁμήρου ἔπη ᾄδουσιν, ἐπεὶ οὐδείς γέ σοι δοκεῖ τούτων τῶν λόγων ἀληθὴς εἶναι. ὅμως δὲ φέρε, πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα φήσαιμεν; ἆρά γε τοῖς γε οἰκοδομικοῖς τῶν ἀνθρώπων φαίης ἂν ἄττα εἶναι χρήσιμα πρὸς τὸ οἰκίαν ἐργάσασθαι; Ἔμοιγε δοκεῖ. Ἰδὲ οὖν ταῦτα φήσαιμεν ἂν χρήσιμα εἶναι οἷς αὐτῶν κατεχρῶντο εἰς τὴν οἰκοδομίαν, λίθους καὶ πλίνθους καὶ ξύλα καὶ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον; ἢ καὶ τὰ ἐργαλεῖα οἷς αὐτοὶ τὴν οἰκίαν ἐργάζοιντο, καὶ οἷς ταῦτα ἐκπορίζοιντο, τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους, καὶ πάλιν τὰ τούτων ἐργαλεῖα; Ἔμοιγ', ἔφη, δοκεῖ πάντα ταῦτα χρήσιμα εἶναι πρὸς ἐκεῖνα.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐργασιῶν, οὐ μόνον αὐτοῖς οἷς καταχρώμεθα πρὸς ἕκαστον τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ οἷς ταῦτα ἐκποριζόμεθα καὶ ὧν ἄνευ οὐκ ἂν γένοιτο; Πάνυ γε οὕτως. Οὐκοῦν πάλιν καὶ οἷς ταῦτα, καὶ εἴ τι ἀνωτέρω τούτων, καὶ οἷς πάλιν ἐκεῖνα καὶ ἔτι μάλα τὰ ἄνω, ὥς τε καὶ εἰς ἄπειρόν τι πλῆθος τελευτῶντα, ἀνάγκη πάντα ταῦτα προς τὴν αὐτῶν ἐργασίαν χρήσιμα φαίνεσθαι; Καὶ οὐδέν γε, ἔφη, ταῦτα οὕτω κωλύει ἔχειν. Τί δ' εἰ ὑπάρχοι τῷ ἀνθρώπῳ σιτία καὶ ποτὰ καὶ ἱμάτια καὶ τἆλλα οἷς αὐτὸς πρὸς τὸ σῶμα μέλλοι χρῆσθαι, ἆρ' ἄν τι προσδέοιτο χρυσίου ἢ ἀργυρίου ἢ ἄλλου του, οἷς ταῦτα πορισεῖται ἃ γε δὴ ὑπάρχοι; Οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν φαίνοιτο ἂν ἡμῖν ἔξιν ὅτε ἄνθρωπος οὐδενὸς τούτων δεόμενος πρὸς τὴν τοῦ σώματος χρείαν; Οὐ γάρ. Οὐκοῦν εἰ ταῦτα ἀχρεῖα φαίνοιτο πρὸς ταύτην τὴν ἐργασίαν, οὐκ ἄν ποτε πάλιν δέοι χρήσιμα φανῆναι; ὑπέκειτο γὰρ μὴ οἷόν τε εἶναι πρὸς τὴν αὐτὴν ἐργασίαν τοτὲ μὲν χρήσιμα, τοτὲ δὲ ἀχρεῖα εἶναι. Ἀλλ' οὕτω γ' ἄν, ἔφη, ὁ αὐτὸς λόγος σοὶ καὶ ἐμοὶ γίγνοιτο· εἰ γάρ ποτε ταῦτα χρήσιμα γίγνοιτο πρὸς τοῦτο, οὐκ ἄν ποτε συμβαίνοι πάλιν ἀχρεῖα εἶναι· νῦν δὲ πρός τινας ἐργασίας πραγμάτων μοχθηρῶν, τὰς δὲ χρηστῶν. Ἐγωγ' ἂν φαίην. Ἆρ' οὖν οἷόν τε μοχθηρόν τι πρᾶγμα πρὸς ἀγαθοῦ τινὸς ἐργασίαν χρήσιμον εἶναι; Οὐκ ἔμοιγε φαίνεται. Ἀγαθὰ δὲ πράγματα ἆρ' ἂν ταῦτα φαίημεν εἶναι, ἃ δι' ἀρετὴν ἄνθρωπος πράττει; Φημί. Ἆρ' οὖν οἷόν τε ἄνθρωπον μαθεῖν τι τούτων, ὅσα διὰ λόγου διδάσκεται, εἰ παντάπασιν ἀπεξερημένος εἴη τοῦ ἀκούειν, ἢ ἑτέρου τινός; Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν τῶν χρησίμων φαίνοιτο ἂν ἡμῖν πρὸς ἀρετὴν τὸ ἀκούειν, εἴ περ διδακτός γε ἡ ἀρετὴ τῷ ἀκούειν καὶ αὐτῷ καταχρώμεθα πρὸς τὰς μαθήσεις; Φαίνεται. Οὐκοῦν εἴ περ ἡ ἰατρικὴ οἵα τ' ἐστὶ τὸν νοσοῦντα παύειν, φαί-

γοιτο ἂν ἡμῖν ἐνίοτε καὶ ἡ ἰατρικὴ τῶν χρησίμων οὖσα πρὸς τὴν ἀρετήν, εἴ περ διὰ τῆς ἰατρικῆς τὸ ἀκούειν πορισθείη; Καὶ οὐδέν γε κωλύει. Ἆρ' οὖν πάλιν καὶ εἰ τὴν ἰατρικὴν ἀντὶ χρημάτων πορισαίμεθα, φαίνοιτο ἂν ἡμῖν καὶ τὰ χρήματα χρήσιμα ὄντα πρὸς ἀρετήν; Καὶ γὰρ ἔσιν, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν πάλιν ὁμοίως καὶ δι' οὗ τὰ χρήματα πορισαίμεθα; Παντάπασι μὲν οὖν πάντα. Ἆρ' οὖν ἄν σοι δοκοῖ ἄνθρωπος ἀπὸ μοχθηρῶν τε καὶ αἰσχρῶν πραγμάτων ἀργύριον αὑτῷ πορίσασθαι, ἀνθ' ὅτου τὴν ἰατρικὴν ἐπιζήμην κτήσαιτο, ἢ δύναιτο ἀκούειν, ἐκ τοῦ μὴ οἵου τε; τῷ δ' αὐτῷ ἐκείνῳ καταχρῆσθαι πρὸς ἀρετὴν ἢ ἕτερ' ἅττα τῶν τοιούτων; Πάνυ μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν οὐκ ἂν τό γε μοχθηρὸν χρήσιμον ἂν εἴη πρὸς ἀρετήν; Οὐ γάρ. Οὐκ ἄρα ἀναγκαῖόν ἐσι, δι' ὧν ἂν ἐκπορισαίμεθα τὰ πρὸς ἕκαστα χρήσιμα, καὶ ταῦτα πρὸς τὰ αὐτὰ χρήσιμα εἶναι. φαίνοιτο γὰρ ἂν ἐνίοτε μοχθηρὰ πράγματα πρὸς ἀγαθόν τι χρήσιμον εἶναι. ἔτι δὲ μᾶλλον καὶ ἐπὶ τούτου ἂν φανερὰ γένοιτο. εἴ περ γὰρ ταῦτα χρήσιμά ἐσι πρὸς ἕκαστα, ὧν ἄνευ οὐκ ἂν γένοιτο, εἰ μὴ ταῦτα προϋπάρχοι, φέρε, πῶς ἂν τὰ τοιαῦτα φήσαις; ἆρ' οἷόν τε ἀμαθίαν πρὸς ἐπιζήμην χρήσιμον εἶναι, ἢ νόσον πρὸς ὑγίειαν, ἢ κακίαν πρὸς ἀρετήν; Οὐκ ἂν ἔγωγε φαίην. Καὶ μὴν τόδε γ' ἂν ὁμολογήσαιμεν ἀδύνατον εἶναι, ἐπιζήμην ἐγγενέσθαι ὅτῳ μὴ ἀμαθία πρότερον ὑπάρξαι, καὶ ὑγίειαν, ὅτῳ μὴ νόσος, οὐδὲ ἀρετήν, ὅτῳ μὴ κακία. Ἔφη γὰρ οὕτως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Οὐκ ἂν ἄρα φαίνοιτο ἀναγκαῖον εἶναι, ὅσων ἄνευ μὴ οἷόν τε γίγνεσθαι, ταῦτα καὶ χρήσιμα εἶναι πρὸς τοῦτο. φαίνοιτο γὰρ ἂν ἡμῖν ἡ ἀμαθία πρὸς ἐπιζήμην χρήσιμος οὖσα, καὶ ἡ νόσος πρὸς ὑγίειαν, καὶ ἡ κακία πρὸς ἀρετήν. Σφόδρα δυσπίσως εἶχε καὶ πρὸς τούτους τοὺς λόγους, εἰ μὴ πάντα ταῦτα χρήματα ἔξαι. Καταμαθὼν δ' αὐτὸν ἐγὼ ὅτι ἴσον εἴη πεῖσαι, ὃ περ ἂν τὸ λεγό-

μενον λίθον ἔψῆσαι, Ἀλλὰ τούτους μὲν τοὺς λόγους, ἦν δ' ἐγώ, ἐάσωμεν χαίρειν, ἐπειδή περ οὐ δυνατοί ἐσμεν ὁμολογῆσαι ὁπότερον ταὐτὰ χρήσιμά τ' ἐστὶ καὶ χρήματα ἢ οὔ· ἐκείνου δὲ πέρι πῶς ἂν φαίημεν; πότερον ἂν εὐδαιμονέστερόν τε καὶ βελτίω ἡγησαίμεθα εἶναι ἄνθρωπον, εἰ ὡς πλείστων δέοιτο πρὸς τὸ σῶμά τε καὶ τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων, ἢ εἰ ὡς ἐλαχίστων τε καὶ φαυλοτάτων; μάλιστα δ' ἂν ἴσως καὶ τοῦτο ὧδε θεωρηθείη, εἴ τις αὐτὸν πρὸς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον παραβάλλων σκοποῖτο ὁποτέρα τῶν ἕξεων βελτίων, πότερον ὅταν τύχῃ νοσῶν ἢ ὅταν ὑγιαίνων. Ἀλλὰ τοῦτό γ', ἔφη, οὐ πολλῆς τινὸς τῆς σκέψεως δεῖται. Ἴσως γάρ, ἦν δ' ἐγώ, παντὶ ἀνθρώπῳ εὔπορον γνῶναι ὅτι ἡ τοῦ ὑγιαίνοντος ἕξις κρείττων ἐστὶ τῆς τοῦ κάμνοντος. τί δαί; ποτέρως τυγχάνομεν πλειόνων τε καὶ μᾶλλον παντοδαπῶν δεόμενοι; ὅταν κάμνωμεν ἢ ὅταν ὑγιαίνωμεν; Ὅταν κάμνωμεν. Ὅταν ἄρα αὐτοὶ αὑτῶν τυγχάνωμεν φαυλότατα διακείμενοι, τότε σφόδρα τε καὶ πλείστων, τὰ πρὸς ἡδονὰς τὰς διὰ τοῦ σώματος, ἐν ἐπιθυμίαις τε καὶ δεήσεσίν ἐσμεν; Οὕτως. Οὐκοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς περ αὐτὸς αὑτοῦ τότε φαίνεται βέλτιστος ἔχων, ὅταν ἐλαχίστων τῶν τοιούτων δέηται, οὕτω πάλιν καὶ δυοῖν ὄντοιν, εἰ ὁ μὲν τυγχάνοι σφόδρα τε καὶ πολλῶν ἐν ἐπιθυμίᾳ τε καὶ δεήσει ὤν, ὁ δὲ ὀλίγων τε καὶ ἡσύχως; οἷον τὰ τοιάδε. ὅσοι τῶν ἀνθρώπων τυγχάνουσι κυβευταὶ ὄντες, οἱ δὲ οἰνόφλυγες, ἕτεροι δὲ γαστρίμαργοι, — ἅπαντα γὰρ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον τυγχάνει ὄντα ἢ ἐπιθυμίαι. Σφόδρα γε. Αἱ δ' ἐπιθυμίαι πᾶσαι οὐδὲν ἕτερον ἢ ἔνδειαί τινων. οἱ οὖν πλεῖστα τούτων πεπονθότες ἄνθρωποι ἐν μοχθηροτέρᾳ ἕξει εἰσὶ τῶν μηδὲν ἢ ὡς ἐλάχιστα τοιαῦτα πεπονθότων. Πάνυ μὲν οὖν ἔγωγε καὶ σφόδρα μοχθηρούς τοὺς τοιούτους 406
ὑπολαμβάνω εἶναι· καὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον τοιούτους, τοσούτῳ καὶ μοχθηροτέρους. Οὐκοῦν δοκεῖ ἡμῖν οὐχ

οἷόν τε χρήσιμα εἶναι ταῦτα πρὸς τοῦτο, εἰ μὴ τυγχάνοιμεν καὶ δεόμενοι τούτων πρὸς τοῦτο; Φημί. Ἀναγκαῖον ἄρα, εἴ περ μέλλει ἡμῖν χρήσιμα εἶναι ταῦτα πρὸς τὰς τοῦ σώματος θεραπείας τῶν ἐνδειῶν, ἅμα καὶ δεῖσθαι ἡμᾶς τούτων πρὸς τοῦτο; Ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν ὅτῳ τυγχάνει πλεῖστα χρήσιμα ὄντα πρὸς τοῦτο, οὗτος ἂν φαίνοιτο καὶ πλείστων δεόμενος πρὸς τοῦτο, εἴ περ ἀνάγκη τῶν χρησίμων πάντων προσδεῖσθαι. Ἔμοιγε δοκεῖ οὕτω φαίνεσθαι. Ἀναγκαῖον ἄρα φαίνεται κατά γε τοῦτον τὸν λόγον, οἷς τυγχάνει πολλὰ χρήματα ὄντα, τούτοις καὶ πολλῶν δεῖσθαι τῶν πρὸς τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν ἐπιτηδείων· τὰ γὰρ πρὸς τοῦτο χρήσιμα ὄντα χρήματα ἐφαίνετο. ὥς τε ἐξ ἀνάγκης ἂν ἡμῖν φαίνοιντο οἱ πλουσιώτατοι μοχθηρότατα διακείμενοι, εἴ πέρ γε καὶ πλείστων τοιούτων ἐνδεεῖς ὄντες.

O P O I

Αἰδιον τὸ κατὰ πάντα χρόνον καὶ πρότερον ὂν καὶ 411
νῦν μὴ ἐφθαρμένον.

Θεὸς ζῶον ἀθάνατον, αὐτάρκες πρὸς εὐδαιμονίαν· οὐσία ἀΐδιος, τῆς ταγαθοῦ φύσεως αἰτία.

Γένεσις κίνησις εἰς οὐσίαν· μετάληψις οὐσίας· πόρευσις εἰς τὸ εἶναι.

Ἥλιος πῦρ οὐράνιον, ὃ μόνον ἀπ' ἠοῦς μέχρι δείλης τοῖς αὐτοῖς ἔξιν ὁραθῆναι· ἄξρον ἡμεροφανές· ζῶον ἀΐδιον, ἔμψυχον, τὸ μέγιξον.

Χρόνος ἡλίου κίνησις, μέτρον φορᾶς.

Ἡμέρα ἡλίου πορεία ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς· φῶς τοὐναντίον νυκτί.

Ἕως ἡμέρας ἀρχή· τὸ πρῶτον φῶς ἀπὸ τοῦ ἡλίου.

Μεσημβρία χρόνος ἐν ᾧ τῶν σωμάτων αἱ σκιαὶ ἐλαχίξου μήκους κοινωνοῦσιν.

Δείλη ἡμέρας τελευτή.

Νὺξ σκότος τοὐναντίον ἡμέρᾳ· ἡλίου ξέρησις.

Τύχη φορὰ ἐξ ἀδήλου εἰς ἄδηλον, καὶ ἐκ τοῦ αὐτομάτου αἰτία δαιμονίας πράξεως.

Γῆρας φθίσις ἐμψύχου ὑπὸ χρόνου γιγνομένη.

Πνεῦμα κίνησις ἀέρος περὶ τὴν γῆν.

Ἀὴρ στοιχεῖον οὗ πᾶσαι αἱ κατὰ τόπον κινήσεις κατὰ φύσιν εἰσίν.

Οὐρανὸς σῶμα περιέχον πάντα τὰ αἰσθητὰ πλὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτω ἀέρος.

Ψυχὴ τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινοῦν· αἰτία κινήσεως ζωτικῆς ζώων.

Δύναμις τὸ καθ' αὑτὸ ποιητικόν.

Ὄψις ἕξις διακριτικὴ σωμάτων.

Ὀξοῦν μυελὸς ὑπὸ θερμοῦ παγείς.

Στοιχεῖον τὸ συνάγον καὶ διαλύον τὰ σύνθετα.

Ἀρετὴ διάθεσις ἢ βελτίζη· ἕξις θνητοῦ ζώου καθ' αὑτὴν ἐπαινετή· ἕξις καθ' ἣν τὸ ἔχον ἀγαθὸν λέγεται· κοινωνία νόμων δικαία· διάθεσις, καθ' ἣν τὸ διακείμενον τελείως σπουδαῖον λέγεται· ἕξις ποιητικὴ εὐνομίας.

Φρόνησις δύναμις ποιητικὴ καθ' αὑτὴν τῆς ἀνθρώπου εὐδαιμονίας· ἐπιζήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν· διάθεσις καθ' ἣν κρίνομεν τί πρακτέον καὶ τί οὐ πρακτέον.

Δικαιοσύνη ὁμόνοια τῆς ψυχῆς πρὸς αὑτήν, καὶ εὐταξία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν πρὸς ἄλληλά τε καὶ περὶ ἄλληλα· ἕξις διανεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ· ἕξις καθ' ἣν ὁ ἔχων προαιρετικός ἐστι τῶν φαινομένων αὐτῷ δικαίων· ἕξις ἐν βίῳ νόμου ὑπήκοος· ἰσότης κοινωνική· ἕξις ὑπηρετικὴ ὀρθῶν νόμων.

Σωφροσύνη μετριότης τῆς ψυχῆς περὶ τὰς ἐν αὐτῇ κατὰ φύσιν γιγνομένας ἐπιθυμίας τε καὶ ἡδονάς· εὐαρμοσία καὶ εὐταξία ψυχῆς πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἡδονὰς καὶ λύπας· συμφωνία ψυχῆς πρὸς τὸ ἔρχειν καὶ ἄρχεσθαι· αὐτοπραγία κατὰ φύσιν· εὐταξία ψυχῆς· λογιστικὴ ὁμιλία ψυχῆς περὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν· ἕξις καθ' ἣν ὁ ἔχων αἱρετικός ἐστι καὶ εὐλαβητικὸς ὧν χρή.

412 Ἀνδρία ἕξις ψυχῆς ἀκίνητος ὑπὸ φόβου· θάρσος πολεμικόν· ἐπιζήμη τῶν κατὰ πόλεμον πραγμάτων· ἐγκράτεια ψυχῆς πρὸς τὰ φοβερὰ καὶ δεινά· τόλμα

ὑπηρετικὴ φρονήσεως· εὐθαρσία ἐπὶ θανάτου προσδοκία· ἕξις διαφυλακτικὴ λογισμῶν ὀρθῶν ἐν κινδύνοις· ῥώμη πρὸς κίνδυνον ἀντίῤῥοπος· ῥώμη καρτερικὴ πρὸς ἀρετήν· ἠρεμία ψυχῆς περὶ τὰ δεινὰ καὶ θαρσαλέα κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φαινόμενα· σωτηρία δογμάτων ἀδήλων περὶ τὰ δεινά· ἐμπειρία πολέμου· ἕξις ἐμμενητικὴ νόμου.

Ἐγκράτεια δύναμις ὑπομενητικὴ λύπης· ἀκολούθησις τῷ ὀρθῷ λογισμῷ· δύναμις ἀνυπέρβλητος τοῦ ὑπολειφθέντος ὀρθῷ λογισμῷ.

Αὐτάρκεια τελειότης κτήσεως ἀγαθῶν· ἕξις καθ' ἣν οἱ ἔχοντες αὐτοὶ αὑτῶν ἄρχουσιν.

Ἐπιείκεια δικαίων καὶ συμφερόντων ἐλάττωσις· μετριότης ἐν συμβολαίοις· εὐταξία ψυχῆς λογιστικὴ πρὸς τὰ καλὰ καὶ αἰσχρά.

Καρτερία ὑπομονὴ λύπης ἕνεκα τοῦ καλοῦ· ὑπομονὴ πόνων ἕνεκα τοῦ καλοῦ.

Θάρσος ἀπροσδοκία κακοῦ· ἀνεκπληξία διὰ κακοῦ παρουσίαν.

Ἀλυπία ἕξις καθ' ἣν ἀνέμπτωτοί ἐσμεν εἰς λύπας.

Φιλοπονία ἕξις ἀποτελεστικὴ οὗ ἂν προέληται· καρτερία ἑκούσιος· ἕξις ἀδιάβλητος πρὸς πόνον.

Αἰδὼς τολμήσεως ὑποχώρησις ἑκουσία δικαίως καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον φανέν· καταλαβὴ ἑκουσία τοῦ βελτίστου· εὐλάβεια ὀρθοῦ ψόγου.

Ἐλευθερία ἡγεμονία βίου· αὐτοκράτεια ἐπὶ παντί· ἐξουσία τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἐν βίῳ· ἀφειδία ἐν χρήσει καὶ ἐν κτήσει οὐσίας.

Ἐλευθεριότης ἕξις πρὸς τὸ χρηματίζεσθαι ὡς δεῖ· πρόσθεσις καὶ κτῆσις οὐσίας ὡς χρή.

Πραότης κατάσασις κινήσεως τῆς ὑπ' ὀργῆς· κρᾶσις ψυχῆς σύμμετρος.

Κοσμιότης ὕπειξις ἑκουσία πρὸς τὸ φανὲν βέλτιστον· εὐταξία περὶ κίνησιν σώματος.

Εὐδαιμονία ἀγαθὸν ἐκ πάντων ἀγαθῶν συγκείμενον· δύναμις αὐτάρκης πρὸς τὸ εὖ ζῆν· τελειότης κατ' ἀρετήν· ὠφέλεια αὐτάρκης ζώου.

Μεγαλοπρέπεια ἀξίωσις κατὰ λογισμὸν ὀρθὸν τὸν σεμνότατον.

Ἀγχίνοια εὐφυΐα ψυχῆς, καθ' ἣν ὁ ἔχων στοχαστικός ἐστιν ἑκάστῳ τοῦ δέοντος· ὀξύτης νοῦ.

Χρηστότης ἤθους ἀπλαστία μετ' εὐλογιστίας· ἤθους σπουδαιότης.

Καλοκαγαθία ἕξις προαιρετικὴ τῶν βελτίστων.

Μεγαλοψυχία χρῆσις τοῖς ξυμβαίνουσιν ἀστεία· μεγαλοπρέπεια ψυχῆς μετὰ λόγου.

Φιλανθρωπία ἕξις εὐάγωγος ἤθους πρὸς ἀνθρώπου φιλίαν· ἕξις εὐεργετικὴ ἀνθρώπων· χάριτος σχέσις· μνήμη μετ' εὐεργεσίας.

Εὐσέβεια δικαιοσύνη περὶ θεούς· δύναμις θεραπευτικὴ θεῶν ἑκούσιος· περὶ θεῶν τιμῆς ὑπόληψις
13 *ὀρθή· ἐπιστήμη τῆς περὶ θεῶν τιμῆς.*

Ἀγαθὸν τὸ αὑτοῦ ἕνεκεν.

Ἀφοβία ἕξις καθ' ἣν ἀνέμπτωτοί ἐσμεν εἰς φόβους.

Ἀπάθεια ἕξις καθ' ἣν ἀνέμπτωτοί ἐσμεν εἰς πάθη.

Εἰρήνη ἡσυχία ἐπ' ἔχθρας πολεμικάς.

Ῥαθυμία ῥαστώνη ψυχῆς· ἀπάθεια τοῦ θυμοειδοῦς.

Δεινότης διάθεσις καθ' ἣν ὁ ἔχων στοχαστικός ἐστι τοῦ ἰδίου τέλους.

Φιλία ὁμόνοια ὑπὲρ καλῶν καὶ δικαίων· προαίρεσις βίου τοῦ αὐτοῦ· ὁμοδοξία περὶ προαιρέσεως καὶ πράξεως· ὁμόνοια περὶ βίου κοινωνίαν μετ' εὐνοίας· κοινωνία τοῦ εὖ ποιῆσαι καὶ παθεῖν.

Εὐγένεια ἀρετὴ εὐγενοῦς ἤθους· εὐαγωγία ψυχῆς πρὸς λόγους καὶ πράξεις.

Αἵρεσις δοκιμασία ὀρθή.

Εὔνοια αἵρεσις· ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον ἀσπασμός.

Οἰκειότης ταὐτοῦ γένους κοινωνία.

Ὁμόνοια κοινωνία τῶν ὄντων ἁπάντων· συμφωνία νοημάτων καὶ ὑπολημμάτων.

Ἀγάπησις ἀπόδειξις παντελής.

Πολιτικὴ ἐπιςήμη καλῶν καὶ συμφερόντων· ἐπιςήμη ποιητικὴ δικαιοσύνης ἐν πόλει.

Ἑταιρεία φιλία κατὰ συνήθειαν ἐν τοῖς παθ' ἡλικίαν γεγενημένοις.

Εὐβουλία ἀρετὴ λογισμοῦ σύμφυτος.

Πίςις ὑπόληψις ὀρθὴ τοῦ οὕτως ἔχειν ὡς αὐτῷ φαίνεται· βεβαιότης ἤθους.

Ἀλήθεια ἕξις ἐν καταφάσει καὶ ἀποφάσει· ἐπιςήμη ἀληθῶν.

Βούλησις ἔφεσις μετὰ λόγου ὀρθοῦ· ὄρεξις εὔλογος· ὄρεξις μετὰ λόγου κατὰ φύσιν.

Συμβούλευσις παραίνεσις ἑτέρῳ πρὸ πράξεως, τίνα δεῖ τρόπον πράττειν.

Εὐκαιρία χρόνου ἐπίτευξις, ἐν ᾧ χρὴ παθεῖν τι ἢ ποιῆσαι.

Εὐλάβεια φυλακὴ κακοῦ· ἐπιμέλεια φυλακῆς.

Τάξις ἐργασίας ὁμοιότης τῶν πρὸς ἄλληλα πάντων ὄντων· συμμετρία κοινωνίας· αἰτία τῶν πρὸς ἄλληλα πάντων ὄντων· συμμετρία πρὸς τὸ μαθεῖν.

Πρόςεξις συντονία ψυχῆς πρὸς τὸ καταμαθεῖν.

Εὐφυΐα τάχος μαθήσεως· γέννησις φύσεως ἀγαθή· ἀρετὴ ἐν φύσει.

Εὐμάθεια εὐφυΐα ψυχῆς πρὸς τάχος μαθήσεως.

Δίκη ἀπόφασις κυρία περὶ ἀμφισβητουμένου πράγματος.

Νόμος ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ ἀδικεῖν ἢ μή.

Εὐνομία πειθαρχία νόμων σπουδαίων.

Εὐφροσύνη ἐπὶ τοῖς τοῦ σώφρονος ἔργοις χαρά.

Τιμὴ δόσις ἀγαθῶν ἐν ταῖς δι' ἀρετὴν πράξεσι διδομένων· ἀξίωμα ἀπ' ἀρετῆς· σχῆμα σεμνότητος· τήρησις ἀξιώματος.

Προθυμία ἐμφανισμὸς προαιρέσεως πρακτικῆς.

Χάρις εὐεργεσία ἑκούσιος· ἀπόδοσις ἀγαθοῦ· ὑπουργία ἐν καιρῷ.

Ὁμόνοια ὁμοδοξία ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ὡς δεῖ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι.

Πολιτεία κοινωνία πλήθους ἀνθρώπων αὐτάρκης πρὸς εὐδαιμονίαν· κοινωνία πλήθους ἔννομος.

114 *Πρόνοια παρασκευὴ πρὸς μέλλοντά τινα.*

Βουλὴ σκέψις περὶ τῶν μελλόντων πῶς συμφέρει.

Νίκη δύναμις κρατητικὴ περὶ ἀγωνίαν. 10

Εὐπορία εὐκρίνεια κρατητικὴ τοῦ λογιζομένου.

Ὥρα ἀλλαγὴ χάριτος.

Καιρὸς χρόνου ἀκμὴ πρὸς τὸ συμφέρον· χρόνος ἀγαθοῦ τινὸς συνεργός.

Μνήμη διάθεσις ψυχῆς φυλακτικὴ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσης ἀληθείας.

Ἔννοια συντονία διανοίας.

Νόησις ἀρχὴ ἐπιστήμης.

Ἁγνεία εὐλάβεια τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ἁμαρτημάτων· τῆς θεοῦ τιμῆς κατὰ φύσιν θεραπεία. 20

Μαντεία ἐπιστήμη προδηλωτικὴ πράξεως ἄνευ ἀποδείξεως.

Μαντικὴ ἐπιστήμη θεωρητικὴ τοῦ ὄντος καὶ μέλλοντος ζώῳ θνητῷ.

Σοφία ἐπιστήμη ἀνυπόθετος· ἐπιστήμη τῶν ἀεὶ ὄντων· ἐπιστήμη θεωρητικὴ τῆς τῶν ὄντων αἰτίας.

Φιλοσοφία τῆς τῶν ὄντων ἀεὶ ἐπιστήμης ὄρεξις· ἕξις θεωρητικὴ τοῦ ἀληθοῦς, πῶς ἀληθές· ἐπιμέλεια ψυχῆς μετὰ λόγου ὀρθοῦ.

Ἐπιστήμη ὑπόληψις ψυχῆς ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου· δύναμις ὑποληπτικὴ τινος ἢ τινῶν, ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου· λόγος ἀληθὴς ἐπὶ διανοίᾳ ἀμετάπτωτος. 30

Δόξα ὑπόληψις μεταπειστὸς ὑπὸ λόγου· λογιστικὴ φορά· διάνοια ἐμπίπτουσα εἰς ψεῦδος καὶ ἀληθὲς ὑπὸ λόγου.

Αἴσθησις ψυχῆς φορά· νοῦ κίνησις· ψυχῆς διὰ σώματος εἰσάγγελσις εἰς ὥρας ἀνθρώπων, ἀφ' ἧς γίγνεται ψυχῆς ἄλογος δύναμις γνωριστικὴ διὰ σώματος.

Ἕξις διάθεσις ψυχῆς καθ' ἣν ποιοί τινες λεγόμεθα.

Φωνὴ ῥεῦμα διὰ στόματος ἀπὸ διανοίας.

Λόγος φωνὴ ἐγγράμματος, φραστικὴ ἑκάστου τῶν ὄντων· διάλεκτος σύνθετος ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἄνευ μέλους.

Ὄνομα διάλεκτος ἀσύνθετος ἑρμηνευτικὴ τοῦ τε κατὰ τῆς οὐσίας κατηγορουμένου καὶ παντὸς τοῦ μὴ καθ' ἑαυτοῦ λεγομένου.

Διάλεκτος φωνὴ ἀνθρώπου ἐγγράμματος· καὶ σημεῖόν τι κοινὸν ἑρμηνευτικὸν ἄνευ μέλους.

Συλλαβὴ ἀνθρωπίνης φωνῆς ἄρθρον ἐγγράμματον.

Ὅρος λόγος ἐκ διαφορᾶς καὶ γένους συγκείμενος.

Τεκμήριον ἀπόδειξις ἀφανοῦς.

Ἀπόδειξις λόγος συλλογιστικὸς ἀληθής· λόγος ἐμφανιστικὸς διὰ προγινωσκομένων.

Στοιχεῖον φωνῆς φωνὴ ἀσύνθετος. αἰτία ταῖς ἄλλαις φωναῖς τοῦ φωνὰς εἶναι.

Ὠφέλιμον τὸ αἴτιον τοῦ εὖ πάσχειν· τὸ αἴτιον τοῦ ἀγαθοῦ.

Συμφέρον τὸ εἰς ἀγαθὸν φέρον.

Καλὸν τὸ ἀγαθόν.

Ἀγαθὸν τὸ αἴτιον σωτηρίας τοῖς οὖσι· τὸ αἴτιον παντὸς τοῦ πρὸς αὐτό· ἀφ' οὗ συμβαίνει ἃ χρὴ αἱρεῖσθαι.

Σῶφρον τὸ κόσμιον τῆς ψυχῆς.

Δίκαιον νόμου τάγμα ποιητικὸν δικαιοσύνης.

Ἑκούσιον τὸ αὐτοῦ προσαγωγόν· τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετὸν κατὰ διάνοιαν ἀποτελούμενον.

Ἐλεύθερον τὸ ἄρχον αὐτοῦ. 415

Μέτριον τὸ μέσον ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως καὶ κατὰ τέχνην ἀρκοῦν.

Μέτρον τὸ μέσον ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως.

Ἄθλον ἀρετῆς γέρας τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα αἱρετόν.

Ἀθανασία οὐσία ἔμψυχος καὶ ἄθλιος μονή.

Ὅσιον θεράπευμα θεοῦ ἀρεσὸν θεῷ.

Ἑορτὴ χρόνος ἱερὸς κατὰ νόμους.

Ἄνθρωπος ζῶον ἄπτερον, δίπουν, πλατυώνυχον· ὃ μόνον τῶν ὄντων ἐπιστήμης τῆς κατὰ λόγους δεκτικόν ἐστι.

Θυσία θεῷ δόμα θύματος.

Εὐχὴ αἴτησις ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἢ δοκούντων παρὰ θεοῖς.

Βασιλεὺς ἄρχων κατὰ νόμους· ἀνυπεύθυνος· πολιτικῆς κατασκευῆς ἄρχων.

Ἀρχὴ ἐπιμέλεια τοῦ παντός.

Ἐξουσία ἐπιτροπὴ νόμου.

Νομοθέτης ποιητὴς νόμων καθ' οὓς δεῖ πολιτεύεσθαι.

Νόμος δόγμα πλήθους πολιτικὸν οὐκ εἴς τινα χρόνον ἀφωρισμένον.

Ὑπόθεσις ἀρχὴ ἀναπόδεικτος· συγκεφαλαίωσις λόγου.

Ψήφισμα δόγμα πολιτικὸν εἴς τινα χρόνον ἀφωρισμένον.

Πολιτικὸς ἐπιστήμων πόλεως κατασκευῆς.

Πόλις οἴκησις πλήθους ἀνθρώπων κοινοῖς δόγμασι χρωμένων· πλῆθος ἀνθρώπων ὑπὸ νόμον τὸν αὐτὸν ὄντων.

Πόλεως ἀρετὴ κατάστασις ὀρθῆς πολιτείας.

Πολεμικὴ ἐμπειρία πολέμου.

Συμμαχία κοινωνία πολέμου.

Σωτηρία περιποίησις ἀβλαβής.

Τύραννος ἄρχων πόλεως κατὰ τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν.

Σοφιστὴς νέων πλουσίων ἐνδόξων ἔμμισθος θηρευτής.

Πλοῦτος κτῆσις σύμμετρος πρὸς εὐδαιμονίαν· περιουσία χρημάτων εἰς εὐδαιμονίαν συντεινόντων.

Παρακαταθήκη δόμα μετὰ πίστεως.

Κάθαρσις ἀπόκρισις χειρόνων ἀπὸ βελτιόνων.

Νικᾶν κρατεῖν διαφερόμενον.

Ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ τοιοῦτος οἷος ἀνθρώπῳ τἀγαθὰ ἐπιτελεῖν.

Σώφρων ὁ μετρίας ἐπιθυμίας ἔχων.

Ἐγκρατὴς ὁ κρατῶν ἀντιτεινόντων τῶν τῆς ψυχῆς μορίων τῷ ὀρθῷ λογισμῷ.

Σπουδαῖος ὁ τελέως ἀγαθός· ὁ ἔχων τὴν αὐτοῦ ἀρετήν.

Σύννοια διάνοια μετὰ λύπης ἄνευ λόγου.

Δυσμαθία βραδυτὴς ἐν μαθήσει.

Δεσποτεία ἀρχὴ ἀνυπεύθυνος δικαία.

Ἀφιλοσοφία ἕξις καθ' ἣν ὁ ἔχων μισολόγος ἐστί.

Φόβος ἔκπληξις ψυχῆς ἐπὶ κακοῦ προσδοκίᾳ.

Θυμὸς ὁρμὴ βίαιος ἄνευ λογισμοῦ· νοῦς τάξεως ψυχῆς ἀλογίστου.

Ἔκπληξις φόβος ἐπὶ προσδοκίᾳ κακοῦ.

Κολακεία ὁμιλία ἢ πρὸς ἡδονὴν ἄνευ τοῦ βελτίου· ἕξις ὁμιλητικὴ πρὸς ἡδονὴν ὑπερβάλλουσα τὸ μέτριον.

Ὀργὴ παράκλησις τοῦ θυμικοῦ εἰς τὸ τιμωρεῖσθαι.

Ὕβρις ἀδικία πρὸς ἀτιμίαν φέρουσα.

Ἀκρασία ἕξις βιαστικὴ παρὰ τὸν ὀρθὸν λογισμὸν πρὸς τὰ δοκοῦντα ἡδέα εἶναι. 416

Οἶνος φυγὴ πόνων ἀρχῆς.

Δειλία ἀντιληπτικὴ ὁρμῆς πρώτη τοῦ εἶναι αἰτία.

Διαβολὴ διάζευξις φίλων λόγῳ.

Καιρὸς ἐν ᾧ ἔκαιον ἐπιτήδειον παθεῖν ἢ ποιῆσαι.

Ἀδικία ἕξις ὑπεροπτικὴ νόμων.

Ἐνδεια ἐλάττωσις τῶν ἀγαθῶν.

Αἰσχύνη φόβος ἐπὶ προσδοκίᾳ ἀδοξίας.

Ἀλαζονεία ἕξις προσποιητικὴ ἀγαθοῦ ἢ ἀγαθῶν τῶν μὴ ὑπαρχόντων.

Ἁμαρτία πρᾶξις παρὰ τὸν ὀρθὸν λογισμόν.

Φθόνος λύπη ἐπὶ φίλων ἀγαθοῖς ᾗ οὗσιν ᾗ γεγενημένοις.

Ἀναισχυντία ἕξις ψυχῆς ὑπομενητικὴ ἀδοξίας ἕνεκα κέρδους.

Θρασύτης ὑπερβολὴ θράσους πρὸς φόβους οὓς μὴ δεῖ.

Φιλοτιμία ἕξις ψυχῆς προετικὴ πάσης δαπάνης ἄνευ λογισμοῦ.

Κακοφυΐα κακία ἐν φύσει καὶ ἁμαρτία τοῦ κατὰ φύσιν· νόσος τοῦ κατὰ φύσιν.

Ἐλπὶς προσδοκία ἀγαθοῦ.

Μανία ἕξις φθαρτικὴ ἀληθοῦς ὑπολήψεως.

Λαλιὰ ἀκρασία λόγου ἄλογος.

Ἐναντιότης τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος κατά τινα διαφορὰν πιπτόντων ἡ πλείστη διάστασις.

Ἀκούσιον τὸ παρὰ διάνοιαν ἀποτελούμενον.

Παιδεία δύναμις θεραπευτικὴ ψυχῆς.

Παίδευσις παιδείας παράδοσις.

Νομοθετικὴ ἐπιστήμη ποιητικὴ πόλεως εὐπαγοῦς.

Νουθέτησις λόγος ἐπιτιμητικὸς ἀπὸ γνώμης· λόγος ἁμαρτίας ἀποτροπῆς ἕνεκεν.

Βοήθεια κακοῦ κώλυσις ὄντος ἢ γινομένου.

Κόλασις ψυχῆς θεραπεία ἐπὶ ἁμαρτήματι γενομένῳ.

Δύναμις ὑπεροχὴ ἐν πράξει ἢ ἐν λόγῳ· ἕξις καθ' ἣν τὸ ἔχον δυνατόν ἐστιν· ἰσχὺς κατὰ φύσιν.

Σώζειν τὸ περιποιεῖν ἀβλαβῆ.

DIALOGORUM PLATONICORUM
ORDO ALPHABETICUS.

(Spurii notantur asterisco.)

	ED. BEKKER.			ED. STEPHAN.	
	PART.	VOL.	PAG.	VOL.	PAG.
*Alcibiades primus	2	5	297	2	103
*Alcibiades secundus	1	2	269	2	138
*Amatores	2	5	281	1	132
Apologia	1	2	87	1	17
*Axiochus	5	5	507	3	364
Charmides	1	1	501	2	153
*Clitophon	2	5	463	3	406
Convivium	2	2	567	3	172
Cratylus	2	2	1	1	383
Critias	3	2	143	3	106
Crito	1	2	141	1	43
*Definitiones	3	5	565	3	411
*Demodocus	3	5	528	3	380
*Epinomis	5	5	537	2	973
*Epistolae	3	5	595	3	309
*Eryxias	5	5	545	3	392
Euthydemus	2	1	591	1	271
Euthyphro	1	1	549	1	1
Gorgias	2	2	1	1	447
*Hipparchus	1	2	229	2	228

	ED. BEKKER.			ED. STEPHAN.	
	PART.	VOL.	PAG.	VOL.	PAG.
Hippias maior	2	3	407	3	281
*Hippias minor	1	2	197	1	363
*Io	1	2	169	1	330
*de Iusto	3	3	317	3	372
Laches	1	1	249	2	177
Leges	3	2	177	2	624
Lysis	1	1	107	2	203
Menexenus	2	3	376	2	233
Meno	2	1	323	2	70
*Minos	1	2	247	2	313
Parmenides	1	2	1	3	126
Phaedo	2	3	1	1	57
Phaedrus	1	1	1	3	227
Philebus	2	3	129	2	11
Politicus	2	2	243	2	259
Protagoras	1	1	147	1	309
Res publica	3	1	1	2	327
*Sisyphus	3	3	337	3	387
Sophista	2	2	123	1	216
*Theages	2	3	257	1	121
Theaetetus	2	1	173	1	142
Timaeus	3	2	1	3	17
*Timaeus Locrus	3	3	377	3	97
*de Virtute	3	3	322	3	376

THRASYLLI TETRALOGIAE.

1 ΕΥΘΥΦΡΩΝ, ἢ περὶ ὁσίου, πειραστικός·
ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, ἠθικός·
ΚΡΙΤΩΝ, ἢ περὶ πρακτέου, ἠθικός·
ΦΑΙΔΩΝ, ἢ περὶ ψυχῆς, ἠθικός.
2 ΚΡΑΤΥΛΟΣ, ἢ περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, λογικός·
ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ, ἢ περὶ ἐπιστήμης, πειραστικός·
ΣΟΦΙΣΤΗΣ, ἢ περὶ τοῦ ὄντος, λογικός·
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ, ἢ περὶ βασιλείας, λογικός.
3 ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ, ἢ περὶ ἰδεῶν, λογικός·
ΦΙΛΗΒΟΣ, ἢ περὶ ἡδονῆς, ἠθικός·
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ, ἢ περὶ ἀγαθοῦ, ἠθικός·
ΦΑΙΔΡΟΣ, ἢ περὶ ἔρωτος, ἠθικός.
4 ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΠΡΩΤΟΣ, ἢ περὶ ἀνθρώπου φύσεως, μαιευτικός·
ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, ἢ περὶ προσευχῆς, μαιευτικός·
ΙΠΠΑΡΧΟΣ, ἢ Φιλοκερδής, ἠθικός·
ΑΝΤΕΡΑΣΤΑΙ, ἢ περὶ φιλοσοφίας, ἠθικός.
5 ΘΕΑΓΗΣ, ἢ περὶ φιλοσοφίας, μαιευτικός·
ΧΑΡΜΙΔΗΣ, ἢ περὶ σωφροσύνης, πειραστικός·
ΛΑΧΗΣ, ἢ περὶ ἀνδρίας, μαιευτικός·
ΛΥΣΙΣ, ἢ περὶ φιλίας, μαιευτικός.

6 ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ, ἢ Ἐριστικός, ἀνατρεπτικός·
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ, ἢ Σοφισταί, ἐνδεικτικός·
ΓΟΡΓΙΑΣ, ἢ περὶ ῥητορικῆς, ἀνατρεπτικός·
ΜΕΝΩΝ, ἢ περὶ ἀρετῆς, πειραστικός.

7 ΙΠΠΙΑΣ ΠΡΩΤΟΣ, ἢ περὶ τοῦ καλοῦ, ἀνατρεπτικός·
ΙΠΠΙΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ, ἢ περὶ τοῦ ψεύδους, ἀνατρεπτικός·
ΙΩΝ, ἢ περὶ Ἰλιάδος, πειραστικός·
ΜΕΝΕΞΕΝΟΣ, ἢ Ἐπιτάφιος, ἠθικός.

8 ΚΛΕΙΤΟΦΩΝ, ἢ Προτρεπτικός, ἠθικός·
ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ἢ περὶ δικαίου, πολιτικός·
ΤΙΜΑΙΟΣ, ἢ περὶ φύσεως, φυσικός·
ΚΡΙΤΙΑΣ, ἢ Ἀτλαντικός, ἠθικός.

9 ΜΙΝΩΣ, ἢ περὶ νόμου, πολιτικός·
ΝΟΜΟΙ, ἢ περὶ νομοθεσίας, πολιτικός·
ΕΠΙΝΟΜΙΣ, ἢ Νυκτερινὸς σύλλογος, ἢ Φιλόσοφος, πολιτικός·
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑ, ἠθικαί.

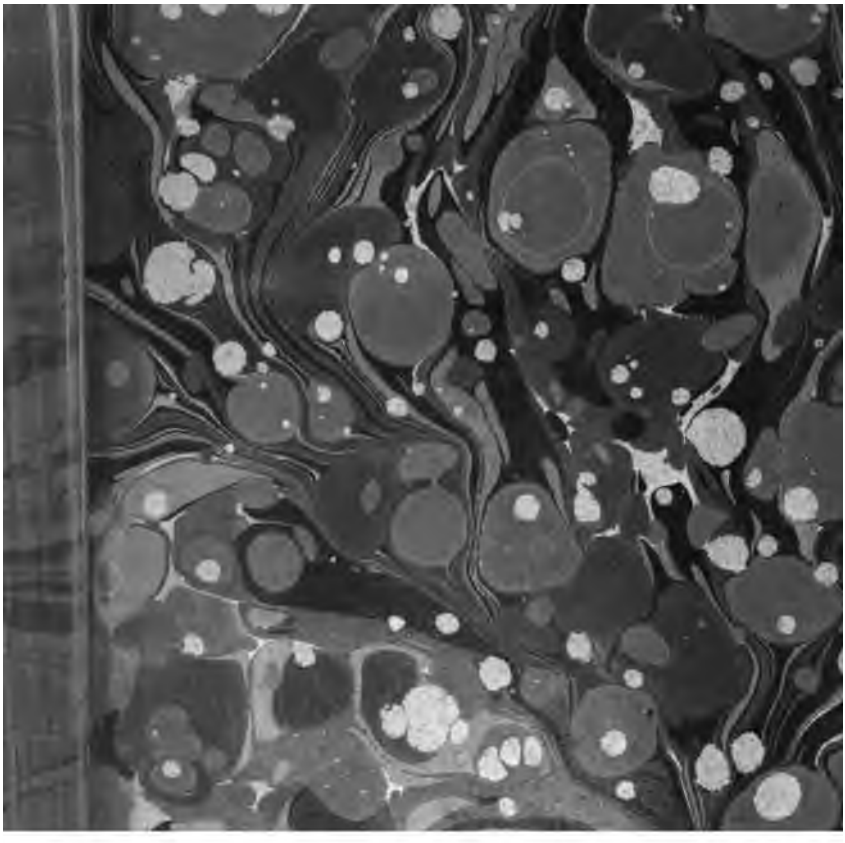

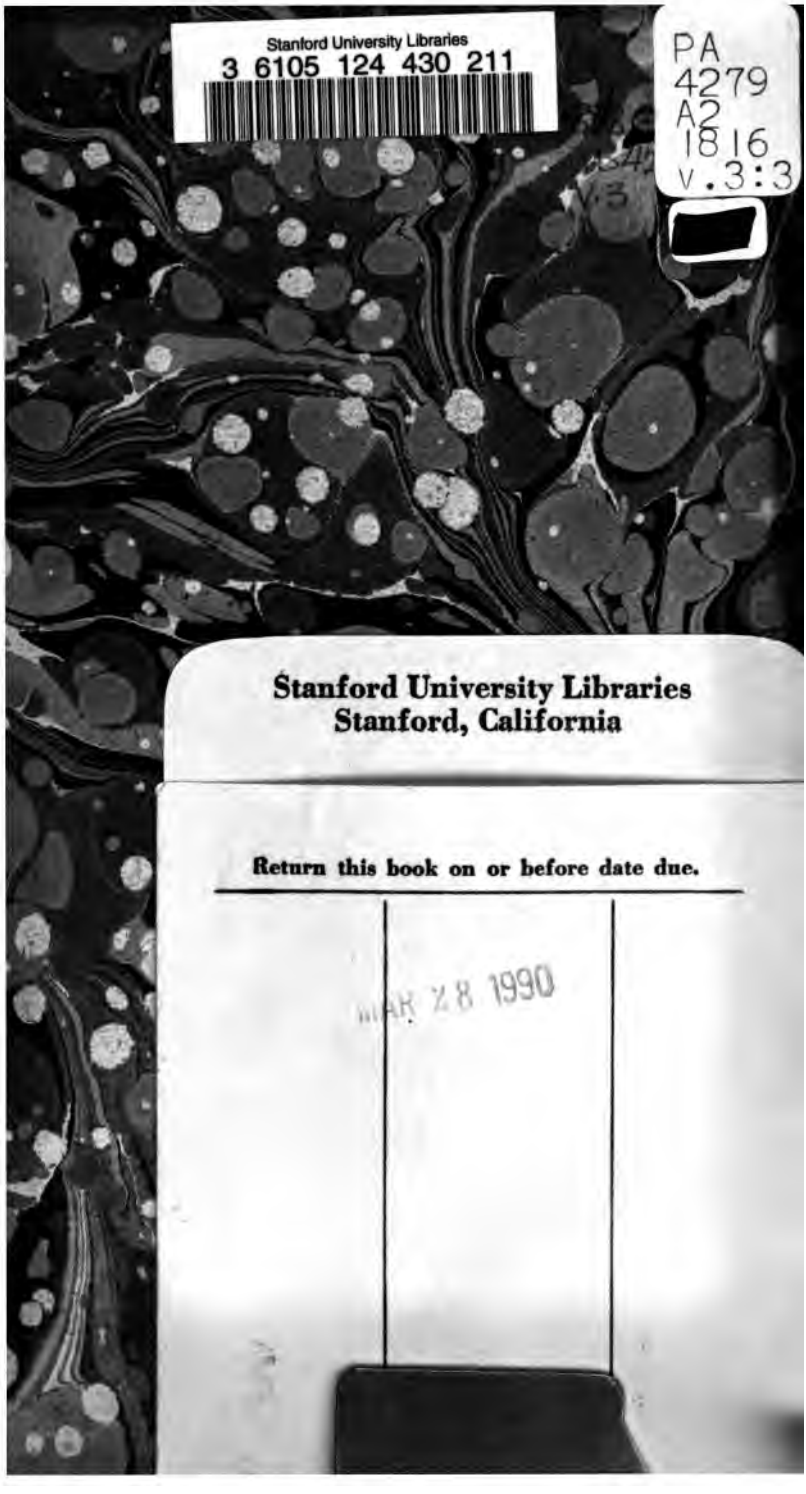
Stanford University Libraries
3 6105 124 430 211
PA
4279
A2
1816
v.3:3
Stanford University Libraries
Stanford, California
Return this book on or before date due.
MAR 28 1990